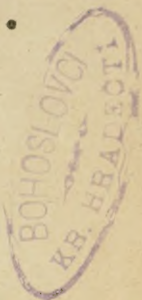

3 1761 08116761 1

33

HLÍDKA.

ROČNÍK XXVI.

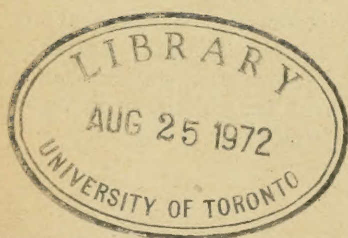
SPOLUPRACOVNÍCI:

Inž. Rudolf Adler, Karel Černocký, Dr. Eduard Dominik, Dr. Karel Eichler, Stanislav Fiala, Dr. J. Hejčl, Dr. Karel Hubík, Dr. Tomáš Hudec, Leoš Janáček, Karel Jindřich, Jan Kakš, Alois Koudelka, Dr. J. Koutný, Dr. Josef Kratochvil, Dr. Karel Kyselý, Václav Lankaš, B. Malý, Emanuel Masák, JUC. Karel Novotný, Frant. Pavelka, Dr. Josef Samsour, Dr. Jan Sedlák, A. Špaldák, Prokop Šup, Jan Tenora, Richard Tenora, Dr. Josef Vinař, Josef Vrchovecký, Augustin Vrzal, Dr. Pavel Vychodil.

V BRNĚ 1909.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

LIBRARY
AUG 25 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

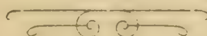
Obsah.

Upozornění. Nedopatřením očíslovány stránky následující po stránce 790. číslem 891, 892 atd. Pro vyvarování omylů ponecháno pak již až do konce toto očíslování.

Ročník XXVI. Číslo 1.

HLÍDKA.

Theologická rozepře Jakuba z Nouviona s Husity v Praze roku 1408.

Dr. Jan Sedlák.

V počátcích českého hnutí patnáctého století jest ještě mnoho nejasného, po stránce historické a zvláště theologické. Nemáme Stanislavova výkladu Sentencí Lombardových, spisu, jenž měl jistě na Husa veliký vliv, neznáme ani Husova traktátu o svátosti oltářní z roku 1401. Osobnost mistra Jana vystupuje v popředí teprve v otázce wilsnacké roku 1405 a synodálními řečmi roku 1405 a 1407, jež theologické názory Husovy objasňují jen z nepatrné části. Celkový obraz dává sice Výklad Sentencí, ale ten je zase příliš školský, a proto nedokonalý. Literatura traktátová, jež odpočívá ještě v rukopisech, může přispěti mnoho k objasnění. Tento článek chce podati takový příspěvek.

*

V brněnském kodexu Cer. II. 303 (736a—753b) je traktát nadepsaný „Utrum liceat clericis bona possidere.“ Pisatel napřed informuje čtenáře o obsahu spisu: „In hac questione respondet Jacobus de Noviano ad argumenta quedam facta contra se per aliquot magistros Pragenses in conviviis, scribendo ea, que illis oretenus respondit, quorum memorie potuerit succurrere.“ Inc. spisu jest: „Inter alia disputata ex tempore hec questio versabatur“, expl.: „quibus post hanc vitam me, benignissime salvator, aggregare queso dignare. Amen.“

Týž traktát jest v Cer. II. 133 (43a—57b) bez nadpisu, ale s touž informací jako v předchozím,[1]) dále ve čtyřech kodexech pražských:

[1]) Oba kodexy jsou z kartusianského kláštera dolanského.

Truhl. 285 (91a—102b) bez nadpisu, 745 (195a—213b) rovněž bez nadpisu, v kod. 766 (110a—124a) s nadpisem: Mag. Jacobi Parisiensis „Solutio questionis, utrum viris ecclesiasticis liceat aliquid possidere" a informací: „Mag. Jacobus Parisiensis, postquam venit Pragam ambasiator regis Francie, invitatus est per Hus et alios Wicletistas, cui subscriptam questionem proposuerunt", v kod. 2324 (264a—276b) s nadpisem: „Jacobi de Noviano Questio respondens ad argumenta magistrorum Pragensium, utrum clericis liceat aliquid possidere."[1]) Rovněž dva vídeňské kodexy dv. mají spis Jakuba Pařížského, totiž č. 4933 (187—205), kde se připisuje mylně Stokesovi,[2]) a 4941 (73a—97b), kde jest nadepsán Tractatus magistri Johannis utrum viris ecclesiasticis seu clericis liceat aliquid possidere.[3])

Autorem traktátu je tedy dle nadpisů v brněnských a pražských kodexech mistr pařížský Jacobus de Noviano. Životopisná data tohoto mistra podává Bulaeus, Historia universitatis parisiensis 1670 V. 884—886, a Boulliot, Biographie ardennaise 1830 II. 286—289.[4]) Některé údaje jejich lze opraviti z Deniflova „Chartularium universitatis parisiensis" a zvláště z obšírnější studie, již o něm napsal abbé J. Boulanger v časopise Revue historique ardennaise, publiée par Paul Laurent, VII. (1900) str. 277—315 v článku: La renaissance au XV. siècle — une correspondance entre Nicolas de Clemangis et Jacques de Nouvion.

Dle Boulangera byl Jakub z Nouviona nad Moselou (Nouvion sur Meuse), nikoli z Noviona, jak praví Boulliot, neb z Noyan, jak má Bulaeus.[5])

---

[1]) *Truhlář* čte mylně »de Romano« (přidává však otazník) a *Kybal* pak uvádí v indexu spis tento pod heslem Jacobus Romanus. A ježto v Truhl. kod. 766 autor jest nazván Jacobus Parisiensis, kterýmžto jmenem se označuje obyčejně polský mistr Jakub z Paradyža, zařazen traktát v indexu pod heslo Paradiso Jacobus de. Již *Balbín* čte správně. Mezi manuskripty kláštera oseckého uvádí: »Scriptum M. Jacobi de Noviano Parisiensis, in quo disputat, utrum liceat viris ecclesiasticis aliquid possidere, quod scriptor affirmat et probat licere contra Wicleffum.« (Boh. docta III. 201.)

[2]) V katalogu: Stockes, Determinatio contra Wiklefistas.

[3]) Snad myslil písař také na Stokesa. Na Husa, jak se zdá *Loserthovi* (Archiv f. d. Gesch. Öst., 75, 1889, str. 291), jistě ne. Nepochybně je týž traktát i v lipském univ. kod. 661 (160a—194a). Aspoň inc. je totéž, ale expl. jiné. (Cf. *Šimák*, Bohemica v Lipsku (Praha 1907), str. 29.

[4]) Z *Boulliota* vážil krátkou zprávu o Jakubovi *P. Feret*, La faculté de théologie de Paris IV. (Paris 1897), str. 277, pozn. 1. S ním sdílí také nesprávnosti o rodišti Jakubově, listech Clemangových a Jana z Nouviona.

[5]) l. c. 281—288. Rodiště Jakubovo nutno hledati v diecesi remešské. Neboť Mikuláš de Clemangis v elegii na smrt Jakubovu volá:

Narozen roku 1375[1]) studoval filosofii v Paříži v kolleji navarské. Jeho učitel Mikuláš de Clemangis oblíbil si jej tak, že se stal jeho důvěrným přítelem[2]) a s ním si později stále dopisoval.[3]) Roku 1394 stal se Jakub mistrem umění.[4]) Již roku 1392 je zapsán jako studující theologie, roku 1403 uveden jako bakalář bohoslovi a roku 1409 dosáhl v něm licentiatury. Zemřel roku 1410 v Bologni.[5])

Jak slavné bylo na universitě pařížské jméno Jakubovo, jest patrno z Bulaea, jenž o něm píše: „Jacobus Novianus... litteris inter ceteros sui temporis eruditus, professor clarissimus, in re philosophica acutissimus, iuris utriusque scientissimus, uno verbo vir numeris omnibus absolutus.“[6])

Dosvědčuje to Clemangův epitaf (cituji dle textu opraveného Boulangerem l. c. str. 283):

Heu tibi, Remorum regio fecunda virorum
clarorum...

a epitaf, jehož čtení Boulanger opravuje, má:

Conditur hic Jacobus, Noviani ruris alumpnus,

Gallus gente, ortu Remus, studio Pariseus.

Z různých míst, jež by latinským Novianum mohla se rozuměti, mohou tedy v úvahu býti vzata jen Nouvion-sur-Meuse a Novion-Porcien. Boulanger pak dokazuje, že Nouvion sur Meuse je ve starých listinách přepisováno Novians, Nouvians, Novianum, Noviandum, Nouviandum — vždy s *a*, kdežto Nouvion-Porcien jest označováno Novionnum neb Nouvionnum — vždy s *o*. Je tedy Nouvion nad Moselou hledané Novianum.

[1]) Cf. *Boulanger* l. c. str. 291 n.

[2]) Ibid. str. 294: »Jacques de Nouvion attira très vite son attention et devint l'objet d'un dévouement et de soins tout particuliers.« *Clemangis* sám v elegii na smrt Jakubovu pěje:

Qui tanto tecum fueram coniunctus amore,
nostris ut fieres sensibus alter ego,
quique tue rursum menti tam carus habebar,
ut tuus in caput hoc non minor esset amor.
(Ibid. str. 313, v. 57—60.

[3]) *J. Martinus Lydius* v díle »Nicolai de Clemangiis Catalaunensis Opera omnia« označuje Jakuba de Noviano adresátem Clemangových listů č. 15, 57, 69 a 70. Ale také listy č. 33, 34 a 35, jež jsou u Lydia adressovány »Ad Johannem de Noviano« jsou poslány Jakubovi. Jana z Nouviona vůbec nebylo — je to pouhá chyba Lydiova. (Ibid. str. 290.) Rovněž list 39 uveřejňuje Boulanger jako poslaný Jakubovi. (Ibid. str. 305 n.)

[4]) *Denifle*, Chartularium univ. paris. IV. (Paris 1897) str. 80 má k r. 1403: »Jacobo de Noviano, dyac., Remens. dioc., mag. in art. et bac. in theol., regenti Parisius in fac. art. a novem annis citra et ultra.«

[5]) Dle *Bulaea* l. c. *Denifle* l. c. má: »in principio anni 1411. To si neodporuje. Bulaeův údaj jest dle starého, Deniflův dle nového stylu. Cf. *Boulanger* l. c. 314 n.

[6]) Hist. univ. paris. Catalogus illustrium academicorum IV. ad finem.

Conditur hic Jacobus, Noviani ruris alumpnus,
septenis florens artibus ingenuis,
philosophus summus, praelustris canonis almi
scrutator, miro praeditus ingenio,
Gallus gente, ortu Remus, studio Pariseus,
eloquio clarus, Bononis occubuit,

zvláště pak Clemangův list Burreyovi o smrti Jakubově[1]) a jeho klassická elegie nad smrtí přítelovou. V této píše:

„Te loquor, o Jacobe, fama celebrate suprema,
ediderat mundo quem Novianus ager.
Quis te laude prior, meritis praestantior, alta
celsior in specula numinis ac superum?
Ingenii lumen quis laudibus efferat aptis?
Candidius nullum circulus orbis habet.“ (v. 7—10. 13. 14.)

A krajinu remešskou oslovuje:

Heu tibi, Remorum regio fecunda virorum
clarorum et magni dotibus ingenii,
rara virum ventura dabunt cui secula talem,
qualem fata modo surripuere tibi. (v. 41—44.[2])

Ač jsou to posmrtné chvály otcovského přítele, tolik z nich plyne přece, že byl Jakub de Noviano mužem nad jiné vynikajícím.

I z jeho činnosti je to patrno. V rozhárané době církevního rozkolu, kdy z Francie vycházejí nové a nové plány sjednotiti církev, svěřován Jakubovi stále úkol vyjednávati s papeži a vladaři. Již r. 1394 byl společníkem Jana de Montreuil ve vyslanectví do Anglie a Italie a roku 1400 do Německa, roku 1404 byl s ním a vévodou de Berry v Avignoně a Římě,[3]) roku 1407 byl jako sekretář králův v obrovském poselství francouzském v Italii a rok potom, jak z dalšího vysvitne, v téže hodnosti jako vyslanec králův v Čechách.

Lze si mysliti, že tyto stálé cesty politické nebyly na prospěch činnosti literární. Známe z ní velmi málo. Jan de Montreuil

[1]) »Ad Jacobum de Burreyo super morte Jacobi de Noviano, viri egregii et doctissimi, lamentatio« uveř. Boulangerem ibid. 309—311. Tam praví Mikuláš de Clemangis mezi jiným: »Graviter tamen fert animus, tantum lumen nostris tenebris nostrisque caliginosis temporibus ereptum, qui velut lucerna ardens et lucens . . . poterat amplissime ac saluberrime in domo domini radiare noctisque umbram et errorum nebulas a cecis hominum mentibus doctrine sue fecundissime clarissimo fulgore discutere«.

[2]) *Boulanger* l. c. str. 311—314.

[3]) *Boulanger* l. c. 314.

zmiňuje se v listě „Ad amicum“ o řeči Jakubově „o dobrém a blaženém životě“ a chválí „concionis profunditatem, inventionem, verborum elegantiam, sententiarum ubertatem, suavitatem sermonis, copiam materie“ atd.[1]) — jistě chvály pro spisovatele víc než dost — ale díla samého nemáme. Boulanger, jenž vidí v Clemangovi a jeho škole, zvláště pak v jeho žáku Jakubovi první záblesky renaissance ve Francii, jest přesvědčen, že Jakub de Noviano rozvíjel i činnost literární a doufá, že badaje o životě Clemangově některá díla Jakubova objeví, přiznává však, že dosud žádných nezná.[2]) Teprve Valois v díle svém „O Francii a velikém rozkolu západním“ určil jako dílo Jakubovo důležitou relaci o poselství francouzském do Provence a Italie roku 1407[3]) a tento článek jedná o jiné jeho, posud neznámé, práci.

Jakub z Nouviona byl tedy jako vyslanec krále francouzského v Praze. To praví výslovně nadpis v kod. Truhl. 766: Mag. Jacobus Parisiensis, postquam venit Pragam ambasiator regis Francie. Kterého roku, dovídáme se ze spisu jeho. Tam praví, že mu čeští mistři namítali, že již skončeno jest prvé tisíciletí a od 408 let jest rozpoután satan, jenž prvních tisíc let byl spoután a nynější církev kněží že jest církví satanovou (Cer. II. 303 f. 753a) — naznačuje tedy jasně, že rozmluva byla konána roku 1408.

Ve Francii byl 25. května 1408[4]) prohlášen královský edikt, že se oběma papežům odepírá obedience. Potom poslal Karel na všecky strany vyslance, aby pohnuli ostatní vladaře k témuž kroku.[5]) Také v Čechách bylo toto poselství francouzské. Neboť dle mnicha ze St. Denys

---

[1]) Celý list: »Ad amicum de sermone Jacobi de Noviano ad bene beateque vivendum« jest u *Boulangera* l. c. str. 302 n.

[2]) l. c. str. 303 n.

[3]) *Noël Valois:* La France et le grand schisme d'Occident III. (Paris 1901) str. XIX—XX: »une longue relation inédite de la grande ambassade dirigée en 1407 vers la Provence et l'Italie, dont je n'hésite pas à attribuer la composition à un secretaire du roi, réputé pour sa culture littéraire, l'humaniste Jacques de Nouvion.« A na str. 508 v pozn. odůvodňuje své tvrzení. Z celé relace jest patrno, že ji psal účastník poselství, a to jeden z těch, kteří byli v Římě. Mohl by to tedy býti sekretář vévody Guyenského Jan de Rinel nebo sekretář královský Jakub z Nouviona. Že to byl Jakub, je zřejmo z kroniky mnicha ze St. Denys, jenž v knize XVIII. hl. XV.—XVII. a XX. celé partie z relace opisuje, měně prvou osobu v třetí, a pramen svůj udává: »Magistro Jacobo de Noviano, qui et processum pretactum lacius quam scripserim dedit« (t. III. p. 700). Znám jest jenom jeden velmi nedokonalý opis relace té v ms. lat. č. 12.544 fol. 39b—45b v nár. bibl. pař.

[4]) Cf. *Valois* op. c. III. str. 614.

[5]) *Fleury.* Historia ecclesiastica l. CI. c. 105.

vrátili se vyslanci po třech měsících, zvěstujíce, že Němci, Češi a Uhři přijímají neutralitu jako Francie.[1]) V Čechách byli někdy v červnu nebo počátkem července; neboť 19. července 1408 zahajuje Václav, byv poselstvím oním k tomu pohnut, jednání s kardinály. Kdo byl v onom vyslanectví, nebylo z pramenů známých viděti; Palacký, Tomek, Höfler, Valois se o poselství tom vůbec nezmiňují.[2])

Z našeho traktátu je zřejmo, že vyslancem krále francouzského Karla VI v Čechách byl tehdy jeho sekretář Jakub z Nouviona.

Po zvyku akademickém pozvali čeští mistři člena staroslavné university pařížské k hostině,[3]) při níž se záhy rozvinula hotová disputace „ex tempore". Na české straně byli „aliquot magistri Pragenses", jak kod. Cer. II. 303 praví, nebo jak přesněji udává Truhl. kod. 766, „Hus et alii Wiclefistae," t. j. Hus a jeho stoupenci, opponentem byl Jakub z Nouviona. Mezi jiným byla předmětem hovoru otázka: „Smí-li klerus míti majetek." Čeští mistři, odporujíce Jakubovi, jenž dokazoval dovolenost majetku, zaběhli při tom na otázky jiné a donutili tak pařížského mistra, že i o nich pronesl své mínění. Celá půtka zdála se Jakubovi tak důležitou, že o ní, patrně ještě v Praze, napsal referát, aby její obsah připomněl svým protivníkům[4]) a snad též, aby své vývody doplnil.[5]) Vizme obsah spisu.

Jakub uvádí nejprve důvody písma svatého Starého a Nového Zákona, jimiž protivníci potírali dovolenost majetku kněžského.

Potom přechází k části positivní. Předesílá, že majetek sám sebou nebrání mravní dokonalosti. Měli zajisté i patriarchové starozákonní jmění, a přece byli dokonalí. Zneužiti pak lze zrovna tak

[1]) l. XXVIII. 4: »qui post mensem tertium redeuntes retulerunt Alemanos Hungaros et Bohemos neutralitatem accepisse cum Gallicis, donec unicus summus pastor electus rite et canonice fuisset.« Cf. *Bulaeus*, Hist. univ. paris. 1670, V. 174.

[2]) *Polák* připomíná je dovolávaje se mnicha ze St. Denys (»Církevní politika krále Václava IV«, Č. M. M. 1904, str. 173). Rovněž na základě mnicha ze St. Denys dotýká se ho krátce *Dr. Emil Goeller*, »König Sigismunds Kirchenpolitik«, Freib. 1902 pravě, že do Uher přišli vyslanci asi koncem června roku 1408 (str. 32).

[3]) Podobná hostina konána byla roku 1411 na počest Stokesa a jiných anglických mistrů. Také při ní byla debata o časových otázkách, a Stokes tu tvrdil, že »každý, kdo čte neb studuje spisy Viklefovy, ať je sebe více pevný ve víře, časem se stane bludařem.« Proti této thesi napsal pak *Hus* polemický spis. Cf. Opp. I. 108—110.

[4]) Cer. II. 303 736a má v nadpise: »quorum potuerit memorie succurrere.«

[5]) Ibid. 738a praví, když byl uvedl důkazy strany protivné: »Hec raciones nunc in memoriam venerunt, quarum alique mihi obiecte sunt, alie scribendo occurrerunt.« To platí asi také o jeho vývodech.

chudoby jako bohatství.[1]) Ostatně takového *zneužití nemíní Jakub hájiti* u nikoho, ani u prelátů církevních,[2]) klada důraz na předpisy církevní, dle nichž klerus, jsa pouhým správcem majetku církevního, *dobře ho má užívati* k podpoře chudých, výzdobě chrámův atd.,[3]) ba kde toho ke spáse duší třeba, má býti i hotov všeho majetku se vzdáti.[4])

Že však jest duchovenstvu dovoleno míti majetek, plyne:

1. *z písma svatého.* Levité zajisté a kněží starozákonní měli desátky i jiné jmění, rovněž v Novém Zákoně Josef Barsabas měl majetek. Vzdáti se majetku, prohlašuje Kristus (Mat. 19) za skutek vyšší dokonalosti, k níž není každý zavázán;

2. *z dějin. Velicí světci* (Silvestr, Augustin, Hilarius a j.) měli majetek a *církev to schválila*, uctívajíc je jako svaté.

Tu kdosi odpověděl, že nečinili-li před smrtí pokání, jsou zavrženi. Ale, vece Jakub, církev předpokládá, že nečinili pokání, jinak by potom byla majetek zakázala, a přece je jako svaté ctí.

Kdosi (Hus?) namítá, že tu *rozhoduje zákon Kristův, ne lidské tradice.*[5]) Tím dán podnět k exkursu o *církvi a její autoritě. Jakub* upozorňuje, že sám zákon Kristův nám zaručuje jenom církev, ježto jenom pro její svědectví máme čtyři evangelia za kanonická a jiná zamítáme, a že vlastně od zákona Kristova již se odchýlil, kdo církevní autoritu popírá, poněvadž dle písma svatého *církev Duchem svatým jest řízena a nemůže blouditi ve věcech víry a mravů.*[6])

[1]) »Paupertas et divicie sunt de indifferentibus, quibus et bene et male contingit uti, et sicut divicie habent illecebras voluptatum, quibus animos a spiritualibus rebus abstrahunt, sic paupertas habet penalitates multorum defectuum, quos ut vitet, animos a recto sepe detorquet.« Cer. II. 303 f. 739a.

[2]) »Nolo quoslibet defendere abusus praelatorum, opes possidencium in terrenis pompis, in vita nimium delicata, vestitus excessum, voluptatum complexum et cetera terrena vicia . . . ibid.

[3]) ». . . ecclesiastici vero diviciarum ecclesie sunt administratores et dispensatores . . . quod ipsi pro se suscipiant necessaria pro victu et vestitu, decenter et ad normam recte racionis, residuum autem in pios usus dispensent, aut pauperum egestatem sublevando aut ruinas ecclesiarum reparando aut pro aliqua imminente necessitate ecclesie reservando. Si aliter fecerint, Deum, pauperes et ecclesiam defraudant, graviter peccant et ad restitucionem obligantur . . .« ibid. 739b.

[4]) ». . . praelati et sacerdotes secundum preparacionem animi pro salute commissi gregis debent omnes possessiones contempnere, exponere aut deserere.« Ibid.

[5]) »Isti ad legem Christi provocant et cuncta, que illic scripta non sunt, veluti tradiciones humanas spernunt.« Ibid. 741b.

[6]) »Discedit etiam a Scriptura s., qui auctoritati ecclesie detrahit, nam testimonio s. Scripture ecclesiam universalem a Spiritu s. regi credere debemus *nec posse errare*

Na to odpovídají protivníci, že autorita církevní je sice pevná, ale církev nesestává nutně z prelátův a duchovenstva a víra může býti zachována u laiků, kdyby všechen klerus bloudil.

Jakub odráží tento útok, poukazuje na obecné sněmy církevní, při nichž laikové nejsou, a jež by tudíž mohly definovati blud, kdyby bylo možno, aby všechen klerus v blud upadl. Nad to pak nikdy bychom nebyli jisti, co máme věřiti neb činiti pro autoritu církevní, nevědouce, která je ta církev, v níž jest pravá církev, a tak by vznikl úplný rozvrat v náboženství.[1]) Spíše nutno říci, že kdyby i všichni preláti na obecném sněmu byli bludaři, Duch svatý by zamezil, aby nebyl definován blud.

Namítají, že sv. Augustin připouští takový blud církve ohledně světcův, an píše: „Multorum corpora venerantur in terris, quorum anime sepeliuntur in infernis.“ Jakub: To se týká lidové úcty, ne církevní kanonisace.

Než aspoň tenkráte byl obecný blud, když (prý) na stolci papežském byla žena. Jakub odpovídá: Toho nedefinoval církevní sněm, byl to omyl jednotlivců (volitelů), kteří předpokládali, že jsou splněny všecky podmínky, aby ta osoba mohla býti papežem.[2]) Jinak je to při církevní kanonisaci, zvláště když je svatost potvrzena zázraky.

Ale, namítá se se strany Husovy, ty zázraky mohly býti od ďábla. Jakub: Pak by mohl i nevěrec říci, že Kristus nevstal z mrtvých, nýbrž ďábel v jeho podobě konal, co se dálo po z mrtvých vstání.

Když tedy, končí Jakub vítězně, autorita církve v kanonisaci svatých stojí pevně a církev jako svaté ctí muže, kteří až do smrti měli majetek, není kleru zákonem Kristovým zakázáno míti majetek.

Touže církevní autoritou jsou podepřena i jiná zřízení, jež oni zamítají. Následují dva exkursy: o odpustcích a o řeholích.

---

in hiis praesertim, que sunt fidei.« Ibid. 742. Dokazuje to z Luk. 22: »Simon, ecce satanas expetivit vos...« Klassická formule sněmu Vatikanského o předmětu infallibility jest u Jakuba 742b: »Et certe credendum videtur, quod sicut Spiritus s. ei specialiter assistit in hiis, que fidei sunt, ita eciam in agibilibus ad sanos mores pertinentibus.«

[1]) »Nunquam nobis constaret, quid esset credendum aut quid agendum auctoritate ecclesie, quia incertum est nobis, que sit hec ecclesia, in qua fides, precipue formata, permaneat... Et sic omnes determinaciones ecclesie in dubium revocando tota christiana religio, tota fides Christi et tota lex perturbatur.« Ibid. 743a.

[2]) »Item nec credebatur esse papa, nisi omnia ei inessent, que summo pontifici inesse deberent, eratque condicio implicita.«

Proti odpustkům namítají Hus a jeho druhové:

1. nelze jich dokázati z Písma;

2. pošetilé jest věřiti, že může druh za druha odpykati trest;

3. odpuštění trestu neplatí, leč pokud je stvrzuje Kristus; Kristus však je stvrzuje jen podle zásluhy kajicníkovy. Je tedy stejné, dávají-li se odpustky neb ne;

4. odpustky neplatí než pro ty, kteří jsou ve stavu milosti; ale papež o nikom neví, je-li ve stavu milosti, a je tedy v pochybnostech, prospívají-li co čili nic — tedy nerozumně je uděluje.

Mistr pařížský odráží útok ten velmi rázně:[1])

1. Lze dokázati odpustky z Písma. Sv. Pavel odpustil trest (2 Kor. 2). Kristus udělil církvi právo udělovati odpustky, když řekl Petrovi: „Cokoli svážeš na zemi...“

2. Že může druh za druha trest odpykati, jest patrno z náměstného dostiučinění Kristova. Také dospělému, přijímá-li dobře připraven křest, odpouštějí se tresty. Přímluvy živých prospívají přece duším v očistci. A Pavel píše: „Alter alterius onera portate...“

3. Jest pravda, že odpustky platí jen, pokud je schvaluje Kristus a on že je schvaluje dle zásluhy přijímajícího. Ale pak se odpouští ze schválení Kristova část trestu, jež by se pro pouhý onen skutek kající neodpouštěla bez odpustků. Podobně se při svátostné absoluci odpouští část ne pro zásluhu přijímajícího, nýbrž „mocí klíčův“ a dospělému pokřtěnému odpouštějí se všecky tresty pro zásluhy ne jeho, nýbrž Kristovy.

4. Rovněž správno jest, že odpustky prospívají jen těm, kdo jsou ve stavu milosti[2]) a církevní představený že neví, je-li přijímající ve stavu milosti. Z toho však neplyne, že nerozumně je uděluje. Ví zajisté církevní představený, že jsou-li splněny podmínky, odpustky

---

[1]) Debata stává se poněkud podrážděnou, asi proto, že se Jakubovi podařil důkaz o církevní autoritě. Husovi druhové končí svoje vývody proti odpustkům: »Ergo stultum est credere.« A Jakub na to odpovídá: »Occurrit tales raciones non modo frivolas, sed stultas esse.« A dále: »Cum dicunt, quod unus pro alio non potest penam solvere, hoc stultum est«; a ještě dále: »Tamen infertur: ergo stulte dat eas. Dico quod consequencia est stulta.« Ibid. 744ab.

[2]) Dixi enim: Ad hoc, quod indulgencie valeant precipue tantum quantum sonant, requiruntur quatuor condiciones: prima, ut sit in conferente auctoritas, secunda, ut sit in suscipiente caritas, tercia, ut sit in fine pietas, quarta, ut sit in iniuncto opere utilitas. Et per hoc respondi ad illud, quod dicebant, has indulgencias versas in questum. (Ibid. fol. 744b.) Tahle stručnost Jakubova imponuje více než celý dlouhý traktát.

prospívají. A to stačí. Jinak by nesměl kněz žádného kajícníka rozhřešiti, ježto neví, má-li lítost, nesměl by žádný dospělý býti křtěn, ježto se neví, přistupuje-li s pravým úmyslem, a žádný kněz by nesměl celebrovati, protože není jist, je-li v milosti.[1])

Potom přechází rozhovor na řehole. Hus a jeho druhové jim vytýkají:

1. Mnohé jsou jen kontemplativní a nepracují. Svatý Pavel však praví: Kdo nepracuje, ať nejí.

2. Člověk nemá práva zavazovati k jistému způsobu života, jenž není ustanoven zákonem Kristovým.

3. Z různosti života, výživy, oděvu plynou všecky rozpory v církvi, ježto každý jiné sekty zavrhuje a své hájí, a poněvadž se tím zmenšuje láska v církvi.

4. Někteří přísností řehole zkracují si život a stávají se samovrahy.

5. Těmito tradicemi lidskými opouští se zákon Kristův. Kristus by jim řekl, co kdysi fariseům: „Vos dereliquistis mandata Dei propter tradiciones vestras."

Bylo by tedy lépe, kdyby se všichni vrátili k zákonu Kristovu, jenž jest přesvatý a nejvýš svobodný, a dle něho žili.[2])

Jakub z Nouviona odpovídá, že různost stavů v církvi plyne z různých způsobů, jak jednotlivci napodobují Krista (Efes. 4, 11. 12), že jest jí církvi třeba pro různé činnosti (Řím. 12, 4. 5), a že slouží k ozdobě církve, v níž má býti jistý řád. Výtky protivníků jsou neoprávněny, neboť:

1. Řády rozjímavé modlitbami podporují církev a chrání společnost.

2. Každý může, veden jsa láskou k Bohu a bližnímu, hledati cesty, jak by co nejlépe Krista následoval a bližnímu prospěl. Arci nemá člověk práva zavazovati druhého pod trestem věčné záhuby k něčemu, k čemu nezavázal Kristus. Ale toho zakladatelé a představení řádů nečiní, ježto nikoho nezavazují vstoupiti; vstupující zavazují se sami dobrovolně slibem.

3. Není pravda, že ta různost je příčinou sporův a umenšení lásky, leda per accidens. Spíše se tím láska rozmnožuje, poněvadž mimo obecné pouto lásky pojí členy pouto zvláštní — příslušnost k téže řeholi. A zmenšuje-li se snad vzhledem k jiným, je to jenom

[1]) Jakub k této obraně odpustků dodává: Hec materia longiorem tractatum exigeret quam tempus presens peregrinantem et libris carentem scribere permittat. (Ibid. fol. 745a.) Zdá se mi, že by to bylo zbytečno. Cf. pozn. předch.

[2]) Ibid. fol. 745a.

„per abusum religiosorum". Jednota v církvi se tím sice částečně porušuje, ale nikoli vyšší jednota „pulchri ordinis".

4. Nikdo není nucen vstoupiti do řádu, nechť tedy uváží, dovoluje-li to jeho zdraví. A kdyby si tím i skutečně někdo ukrátil život, nelze ho pro to zváti samovrahem „ratione incertitudinis", jako může na př. i coelibát, pout, půst a j. míti podobný následek, a nikdo to přece nenazve sebevraždou.

5. Že se tím zákon Kristův opouští, popírá Jakub naprosto. Naopak: K tomu jsou zřízeny řády, aby se plnil v nich zákon Kristův co nejdokonaleji.

Ostatně různost oděvu má také analogii v Písmě, u proroků, Jana Křtitele a j.

Že pak Hus a jeho druhové vyzývají klerus, by se vrátil k zákonu Kristovu, v tom s nimi Jakub souhlasí,[1]) ale ze zákona Kristova nemohou duchovenstvu majetek zakazovati, leč by chtěli zákon chybně vykládati dle svého proti mínění velikých učitelů církevních, na př. Augustina.[2])

Konečně vyvrací Jakub důvody, jež uvedli protivníci z písma svatého. Ve Starém Zákoně bylo dovoleno míti mimo desátky ještě jiný majetek, v Novém Zákoně pak výroky Kristovy, jichž se dovolávají, mají jiný smysl. Mat. 10: „Nemějte zlata..." vykládají sv. Otcové jinak Mat. 19: „Chceš-li dokonalým býti..." jest rozuměti „secundum preparacionem animi", přirovnání Kristovo: „Snáze projde velbloud uchem jehly..." jedná o boháči, lpějícím nezřízeně na majetku a nepraví, že jest nemožno, nýbrž jen že jest mu nesnadno dosíci království nebeského, slova Páně: „Nisi quis renunciaverit omnibus..."

---

[1]) »Cum autem clerum ad Christi legem revocant, ego certe vellem et nichil magis cupio, quam quod relictis voluptatibus, terrenis pompis atque sollicitudinibus, relicta eciam avaricia Christi preceptis inplendis clerus operam daret. Primo enim quod propter peccata nostra magna in principatu tam spirituali quam terreno tantas afflicciones ecclesia patitur et unioni venture nichil magis contrarium puto quam peccata nostra, quibus Deum sponte pacem offerentem veluti ingratissimi repellimus. Sed non ex racione status hec tanta cleri vicia proveniunt, et quamquam peccata eorum sunt contra legem Christi, ipse tamen status nullibi in Christi lege prohibetur. Quare non oportet ab hoc statu, in quo lex Christi potest inpleri, sed a peccatis, ipsi legi contrariis, ad Christi legem clerum revocare.« (Ibid. fol. 747b.) Jakou starostlivost o sjednocení církve, k vůli němuž byl poslán do Čech, projevuje Jakub v rozhovoru!

[2]) Jakub na počátku své these rozlišuje mezi »licitum« a »expediens«. Dokázav, že jest dovoleno kleru míti majetek, měl by nyní mluviti o vhodnosti. Toho však pomíjí, pravě: »De expedienti pro nunc taceo, quia determinacio est magni laboris atque difficilis.« (Ibid. fol. 748a.) Ostatně to nebylo předmětem disputace.

kdyby se vykládala doslovně, vyžadovala by ode všech křesťanů, by se vzdali majetku. Co pak protivníci tvrdí, že i když jen Kristus radu dává, aby duchovní neměli majetku, jsou tito povinni radou tou se říditi, jinak že Kristem opovrhují, není správné.[1]) A nemoudré jest, že se dovolávají výroku s nebe, jejž prý bylo slyšeti za doby Konstantinovy: „Hodie venenum spargitur in ecclesia." Neboť výrok ten jest apokryfní, jinak by byl sv. Silvester majetku nepřijal. Namítají-li, že Kristus sám nevykonával správy nad majetkem, lze odpověděti, že také jiných věcí nečinil, a přece církvi je dovolil neb poručil: nesloužil mše v naší podobě, nebral desátků, nezpovídal atd. Člověka, jenž ho žádal, aby rozhodl jeho při o dědictví, odmítl z jiných důvodův a slovy „Knížata pohanů vládnou..." zapověděl jen vládu tyranskou po způsobu pohanův a chtěl potlačiti u apoštolů touhu po primatu.

A co konečně praví Hus a jeho druhové, že nynější církev kněží jest dle Apok. 20 církví satanovou, jenž již 408 let jest na světě, to jsou podivné fantasie, jimž odpírají sv. Otcové, vykládajíce 1000 let o počtu úplnosti.[2]) Církev není pro majetek církví satanovou, ale mnozí z kleriků jsou z církve satanovy pro své špatné mravy, jak mezi těmi, kteří mají majetek, tak i mezi těmi, kteří majektu nemají.

Tím končí Jakub z Nouviona svůj spis, omlouvaje se, že se tu a tam od thematu odchýlil. Vinu na tom mají jeho protivníci, kteří mu, když se snažil dokázati autoritu církve, různé proti ní činili námitky.

---

[1]) »Si in consilio amici viderem michi magnam difficultatem propositam atque periculum, et amici consulentis voluntatem esse cernerem non me obligare ad illud faciendum, promittere tamen premium magnum facienti, sane eciam ipsum non debere offendi ex non implecione, possem sine lesione amicicie et sine contemptu quocunque a consilio suo desistere.« (Ibid. fol. 751b.)

[2]) »Cum autem dicitur, quod presens ecclesia sacerdotum est ecclesia sathane et fuit a 108 annis, quibus solutus fuit sathanas, qui per primum millenarium a tempore Christi erat ligatus iuxta literam 20. cap. Apoc., ideo istius ecclesie auctoritas est contempnenda, ut dicunt quidam de adversariis, ista est mirabilis fantasia de millenario! Legatur Haymo, legantur antiqui expositores, hic sensus non invenietur... Secundum enim Haymonem millenarius numerus ibi capitur pro tempore perfecto...« (Ibid. fol. 753b.)

Apologie kardinála Dietrichštejna z roku 1619.

Napsal Jan Tenora.

Působení ve veřejném životě na protivné strany pravidelně rozděleném s sebou přináší, že jedna strana vůdce svého následuje oddaně, provádí jeho zásady, působí ve smyslu jeho omlouvajíc a ospravedlňujíc při tom i omyly a pochybení, kdežto strana protivná vidí právě v onom vůdci svého největšího nepřítele a útočí na něho nejprudčeji, přímo i po straně, vedouc své věrné v otevřený boj, ale používajíc také zbraní z jeho případné slabosti ukutých a uchylujíc se někdy až i ke zbrani méně čestné. Vůdčí osobností takovou na Moravě začátkem 17. století byl kardinál František Dietrichštejn. Stál u nás uprostřed zápasu tehdejšího o vítězství, a vlny stranické dorážely na něho odevšad. Katolíci jej uznávali přirozeně za svého vůdce, ale v řadách nekatolíků měl odpůrcův a protivníků dost, a oba tábory se svého stanoviska na něho hleděly a s ním jednaly.

Byl vůdcem katolíků se střídavým štěstím a úspěchem: zprvu podařilo se mu vytlačiti na několik let z veřejného života věhlasného vůdce nekatolíků Karla ze Žerotína, když však nastala vláda Matyášova na Moravě, vystoupil do popředí zase Žerotín, a kardinál musil v obraně ustupovati; potom když uchýlil se Žerotín úplně do soukromého života, zase vzrostl vliv kardinálův, a konečně srovnali se oba tito mužové tak, že na začátku českého povstání byli oba úplně stejného a shodného smýšlení, — ale na druhé straně čelili kardinálovi tehdy odpůrové sjednocenější a v odporu svém všeobecnou politickou situací posilněnější. Dospívalo tehdy ke srážce obou stran, napětí leželo ve veškerém politickém ovzduší, z něhož bylo očekávati bouři; žádný ovšem nevěděl, jak se rozzuří a rozběsní a jakou zpoustu po sobě zanechá.

V dobách úspěchu i neúspěchu samo sebou musil býti na Moravě ohled brán na kardinála Dietrichštejna; jeho osobnost byla příliš význačna, aby byla nesoustřeďovala na sebe pozornosti všech stran. Vždyť nazýván býval i „králem kroměřížským".[1]) A kardinál byl také sám sebe vědom; nemálo si zakládal na důstojnosti své a vážnost svého jména cenil nade všeliký prospěch. Jenom namátkou několik dokladů: když r. 1610 dvořan kardinálův Jan Prokop Labutský, jenž byv vzat

[1]) Roku 1610 bylo vykládáno, že poručení krále Matyáše, aby cechové v Olomouci účastnili se průvodu Božího Těla, pošlo ne z vědomosti královy a kanceláře jeho české, nýbrž z Kroměříže od krále kroměřížského. Knížecí archiv mikulovský, oddíl historický č. 158.

na závazek zapomenul se na svou čest a víru a odešel a „nechal po sobě důtklivé a hanlivé kardinála i jeho knížecí osoby a slávy se vysoce dotýkající psaní,“ žádal hned kardinál hejtmana knížectví opolského a ratiborského, aby ho stíhal a jím se zjistil a pak rok mu s ním složil.[1]) Když r. 1615 Bartoloměj Ludvík Rejzvic z Kadeřína, sudí knížectví opavského, o kardinálovi přede mnohými osobami potupně a posměšně mluvil, jak těžce si to kardinál stížil a svědky výroku jeho vyhledal;[2]) když roku 1617 Tobiáš Pample a žena jeho „dvoje velmi lehkomyslné a opovážlivé psaní k obzvláštnímu zlehčení a úrazu důstojenství a vznešenosti kardinálovy knížecí“ učinili, kardinál hned psal úřadu hustopečskému, aby poslali to dvoje psaní originaliter aneb aspoň hodnověrné přípisy jich, ježto takového nepravdivého a lživého utrhání žádnou měrou nemínil snášeti.[3])

Byla tehdejší doba tak žárliva na čest, že nechtěl žádný strpěti ani menšího titulu, který snad omylem byl v psaní uveden, a hned se ohražoval žehraje na nevážnost a zlehčení, tím více se pak vzpíral a hájil, když dotčen byl porokem těžším a vážnějším, když vystaven byl k posměchu a pohrdání, když byla obava, že bude připraven dokonce o čest a dobré jméno. Odtud vznikaly apologie, které jsou druhdy skvělým pomníkem neviny osobám, které narčeny byly ze smýšlení a skutků zlehčujících je, a které nejlépe osvětlují poměry a doby současné; úkolem jejich jest vyložiti, vysvětliti, ospravedlniti i obhájiti a za správné vytknouti stanovisko toho, kdo apologii psal nebo psáti dal.

V knížecím archivě mikulovském v oddíle tak zvaném historickém č. 198 jest uložen také koncept apologie kardinála Dietrichštejna. Psána jest latinsky a jsou u ní vlastnoruční poznámky a přípisky kardinálovy. Rok jejího vzniku není výslovně udán, ale snadno poznati lze, že je z roku 1619, a sice z polovice měsíce srpna. Mluví se totiž v apologii o bitvě u Vistonic a o usnesení sněmu brněnského (zahájeného 7. srpna), není však ještě žádné zmínky o zvolení Bedřicha Falckého za krále českého (26. srpna), ani o zvolení Ferdinanda II za císaře německého (28. srpna). Tyto volby nejlépe ukazují, že apologie ještě před nimi napsána byla: kardinál nemluví ve vlastním pojednání

[1]) List kardinálův ze 27. června 1610 v kníž.-arcib. archivě kroměřížském.

[2]) List kardinálův Karlovi Krištofovi a Petrovi Sedlnickým z Brna 2. října 1615, tamže.

[3]) List kardinálův z Mikulova 14. dubna 1617. tamže.

ještě nikdy o císaři,[1]) nýbrž vždycky jen o králi Ferdinandovi, nezmiňuje se pak ani slovem o novém králi českém, čehož by zajisté po volbě Bedřichově nikoli neopomenul, ježto se vždy honosil svou věrností k domu rakouskému, byl by zajisté příkře odsoudil počínání zpronevěřilých povstalců.

Vlastní příčinou a podnětem k sepsání apologie bylo právě usnesení sněmu brněnského srpnového, jímž byl kardinál vypovězen, statky jeho skonfiskovány a manové biskupství z přísahy věrnosti propuštěni. Toto všecko pokládal kardinál za velikou a neslýchanou potupu a křivdu, a proto hájil se apologií.

Podáme tuto podrobněji obsah apologie. Úvodem vypisuje se účel její, aby poctiví dobře dosud smýšlející o kardinálovi a jeho upřímnosti, věrnosti a nevinnosti byli ve svém mínění zachováni, a jsou-li někteří více náchylni ku zlému domnění nebo i k pomlouvání, aby z temnot bludu přivoláni byli ku světlu pravdy, z bájek k opravdivosti. Apologie tato má předložiti veškerému světu na podívanou, poznanou a posouzenou kardinálovu nevinu a jeho nezasloužené pronásledování. Zaručuje se v ní pravda, a rozumní mužové poznají z ní důvody, pro něž měl kardinál nejspravedlivější příčinu nepřikloniti se na tu stranu, k níž byl puzen tolikerým protivenstvím, tolikerým nebezpečím, tolikerými nástrahami v nejkrajnější nutnosti,[2]) nýbrž prohlásiti se úplně pro krále, k jehož poslušnosti a věrnosti povstalce přehorlivě napomínal doufaje, že se k ní vrátí, opustiti a odmítnouti jejich stranu a pomysliti spravedlivými prostředky na svou bezpečnost. A ujišťuje ve spise tomto, že nedotkne se nijak těch, kteří přinuceni byli k povstání, a kteří nikdy neschvalovali, jak zuřeno bylo proti kardinálovi a jiným duchovním, řeholníkům i světským osobám, nýbrž že jen ti uvedeni budou, kteří buď zachváceni byvše touhou po vládě nebo rozníceni byvše žádostivostí po soukromé pomstě byli vůdci jiných ke každému zločinu.

Přechází pak spis k vlastní obraně a líčí začátek povstání na Moravě. Roku 1618 za válečných běhů vyvolaných v království českém zdvihli někteří ze stavů moravských pod obojí otázku o svobodě náboženské. Katolíci jim nedali zcela žádné příčiny, ale nekatolíci usilovali u kardinála a strany katolické, aby schváleni byli někteří o tom sepsaní

---

[1]) Jen jednou v předmluvě dovolává se svědectví císařské velebnosti, ale je to zaviněno bezpochyby zběžným, obvyklým již psaním titulu, neboť hned potom mluví se o královské velebnosti.

[2]) Rozumí se přistoupiti ke konfederaci s Čechy, která pak smluvena byla také se Slezany a Lužičany na generalním sjezdě, konaném v červenci na hradě pražském.

artykulové.[1]) Usilovali tak dosti nevhodně, neboť vojsko české bylo na Moravě beze vší pochyby podle domluvy a rady některých, kteří byli již zřejmě za jedno s Čechy, a v Brně byly nastrojeny katolíkům nástrahy a všecko bylo uchystáno, aby vzbouření a domácí válka vznícena byla. Bez vědomí velitele vojska[2]) tajně uvedli do města Petr Sedlnický, vůdce nad 1000 jezdcův, a Ladislav Velen ze Žerotína[3]) asi tři sta jízdy, a když se jim vytýkal špatný úmysl, odpovídali, že mnozí z nich jsou šlechtici a že se jim nemůže odepříti, aby si do Brna nezajeli. Také hrabě Matyáš Jindřich Thurn byl již vtrhl do země a byl již sotva tři míle od Brna; pěkně se vymlouval a prosil za odpuštění, že prý když do Rakous táhl, za tmavé noci a husté mhly zbloudil s pravé cesty.[4]) Ale zmýlené té nezpůsobila mhla, nýbrž ten, jenž Thurnovi i Čechům radil, aby odtáhli, že vzbouření na Moravě ještě neuzrálo. Posléze uklidnily se mysli, Čechové s vojskem ustoupili, a za souhlasu obou stran určeny byly dvě lhůty, aby stížnosti byly zdviženy a odstraněny. Den k přátelskému jednání byl položen na 27. dubna 1619 do Brna.[5]) Zatím doneseny byly listy od direktorů českých, v nichž žádali vyslance stavů moravských, mezi nimiž byl také kardinál, aby co nejspíše svolali sjezd, na kterýž by Čechové mohli své vyslance poslati a důležité věci přednésti, které by byly na prospěch království i markrabství, a které by směřovaly k pokoji.[6])

[1]) Míněna jsou tak zvaná gravamina nekatolických stavů moravských z 15. prosince 1618: vytisknuta jsou německy od D'Elverta (Schriften der hist.-statist. Sektion, XVI. 1—5. a odpověď na ně 6—8); česky od Kameníčka ve »Sborníku hist.« 1883, str. 152 a ve »Sněmech a sjezdech mor.« III. 514 n.

[2]) Byl jím sám kardinál Dietrichštejn.

[3]) Petr Sedlnický klonil se ke stavům nekatolickým a přiklonil se k nim pak docela; byl spolu s Ladislavem Velenem ze Žerotína hlavním stoupencem odbojných stavů českých. Kameníček, »Sněmy a sjezdy« III. 502.

[4]) Zvláštní poselstvo české bylo tehdy v Brně a pracovalo, aby Morava spojila se s Čechy proti císaři, a dokonce v Brně objevil se s praporem jízdy i velitel vojsk českých hrabě Thurn. Kameníček l. c. II. 497.

[5]) O stížnostech stavů nekatolických, kteří žádali si objasnění některých článků, na něž byli katolíci odpověděli, mělo se jednati v Olomouci o zemském soudě Tříkrálovém 1619, ale tato schůze se nekonala. Na sjezdě brněnském 21. ledna 1619 slibovali stavové katoličtí další jednání, až nastanou klidnější časy. Kameníček l. c. III. 518. Dle Herbena: Brněnský sněm v květnu roku 1619 ve »Sborníku hist.« 1883 str. 183 další jednání mělo býti 26. dubna.

[6]) Již začátkem dubna, když Žerotín dlel v Jindřichově Hradci na schůzce s Janem Jiřím markrabím braniborským, přibyl tam i jeden z direktorů českých s listy, z nichž jeden zněl Žerotínovi, a vedle jiných věcí naléhal na svolání stavů moravských. Herben l. c. 183.

Odpověděl na to zemský hejtman,[1] že stavové jsou skutečně svoláni na sjezd na den 2. května z jiných příčin, že mohou tedy k tomu času direktorové, chtějí-li, poslati své vyslance. Zatím jel kardinál spěšně do Vídně,[2] jednak aby králi to oznámil, jednak aby se ptal, co by bylo činiti v hrozícím nebezpečí. Neboť mnoho tisíc Čechův již obsadilo všecky krajiny sousedící s Moravou,[3] na Moravě pak přívrženci odboje povzbuzovali všecky ke vzbouření a popouzeli jak úředníky tak i vojáky proti plukovníkům Valdštejnovi a Náchodovi, kteří byli králi věrní a oddaní. Král však věřil Moravanům, ježto nikdy jich neurazil a na nic si dosud nestěžovali,[4] a mezi nimi věřil Sedlnickému a Žerotínovi, kteří přísahou věrnosti jemu jakožto poddaní a komorníci byli zavázáni;[5] napomenul je tedy psaním a kardinála propustil. V Brně měla zůstati posádka vojenská, a v Olomouci měl trvati Valdštejn. Avšak Náchod nevyčkal odpovědi této královské, nýbrž na rozkaz nejvyššího zemského hejtmana táhl se svým tisícem jezdců k Olomouci, neboť usneseno bylo, aby králi věrní odebrali se do Olomouce pro svou bezpečnost (ježto Čechové byli již vpadli na Moravu), a tam aby se sjezd svobodně konal.[6] O tom všem byl kardinál zpraven na cestě z Vídně listem, který mu posel donesl. Rozvažoval tedy, měl-li by se vrátiti do Vídně, nebo odebrati se do Olomouce nebo do Brna. Přijel do Mikulova a tam dostal zase psaní, že ho nejvyšší zemský hejtman, Karel ze Žerotína, kníže Liechtenštejn a nejvyšší sudí Berka v Brně očekávají, pročež odejel tam hned.[7] Těžce však nesl, že byl

[1] Ladislav z Lobkovic.

[2] Cesta kardinálova do Vídně konala se koncem dubna po vpádě českého vojska na Moravu.

[3] Z Čech byl Thurn již 23. dubna v Jihlavě, odtud táhl do Znojma: 30. dubna odtud odpovídal zemskému hejtmanu Ladislavu z Lobkovic na jeho list z 29. dubna 1619. D'Elvert l. c. XVI. 8.

[4] Obdobně píše Ferdinand II Ladislavovi z Lobkovic 29. dubna 1619: Waill dan die Ständt des Marggraffthumbs Mähreren verschinene Jahren Iherer Khay: Mtt. hochloblichister Gedächtnus khein Beschwernuss forgebracht von Unuss aber die weenigiste Widerwerttigkheit nit erlitten ... D'Elvert l. c. XXII. 61.

[5] Žerotín zachoval ovšem Ferdinandu II věrnost, ale Sedlnický byl již dávno smluven s Thurnem.

[6] Úmluva, aby sjezd brněnský byl přeložen do Olomouce, stala se zajisté hlavně od Karla ze Žerotína a Ladislava z Lobkovic; následkem jejím byl rozkaz zemského hejtmana jako náčelníka stavů — v nepřítomnosti kardinálově jako nejv. velitele — k hr. Jiřímu z Náchoda, aby táhl do Olomouce. Z apologie nabývá tak zvaná zrada Náchodova jiného osvětlení.

[7] Žerotín přijel do Brna 26. dubna 1619 večer (Herben l. c. 187), kardinál asi 29. dubna.

Náchod z Brna vypraven a že bylo město úplně bez vojska. Když byla v Brně porada pánů na druhý den odložena, vrátil se Náchod do Brna[1]) a zvěstoval, že byl obklopen od svých jezdcův a doptáván, kam jsou vedeni a kdo to kázal.[2]) Ukázal jim a dal přečísti písemný rozkaz nejvyššího zemského hejtmana, ale oni se vyjádřili, že nepůjdou dále bez souhlasu stavů.[3]) Nechali ho tedy do Brna se vrátiti a odebrali se do svých dřívějších ležení, ve která byli od stavů rozděleni. Toto hned bylo oznámeno těm, kteří ve Znojmě a na jiných místech se scházeli a společně s hrabětem Thurnem se radili.[4]) Domnívajíce se tedy, že vítaná příležitost je tu, zanechali vojsko české ve Znojmě a okolí a jeli do Modřic s několika praporci moravské jízdy, jichž vůdcem byl Bedřich z Tiefenbacha (jenž nemá na Moravě ani jediného sedláka).

Tam odebral se kardinál beze strachu toliko s obyčejným průvodem svého dvora a beze zbraně a všecky své myšlenky k tomu obrátil, aby nejvhodnějšími prostředky postaráno o pokoj a o dřívější svornost stavů za těch nebezpečných časův a tím úsilovněji o to pracoval, protože věděl, že někteří pomýšlejí od krále k Čechům odpadnouti. Zatím co kardinál se starostí očekával každého dne příchod druhých,[5]) nahrnuli se do Brna 2. května přemnozí nekatolíci. Vkročili do zemského domu a tam všecky listy královské nadepsané zemskému hejtmanovi veřejně přečetli a odložili je pak na druhý den pravíce, že mnoho jich schází a ti že teprva zítra přijdou. Zatím však přišel posel se zprávou,[6])

---

[1]) Herben l. c. 189 dí, že uprchl Náchod hned do Vídně s dvěma nebo třemi.

[2]) Stalo se 30. dubna; obklopili ho Stubenvoll, podplukovník. a ostatní důstojníci.

[3]) Souhlasně vypravuje Beckovský II. 140.

[4]) Thurn psal ze Znojma 1. května direktorům, že kardinál mu tajně a důvěrně vzkázal, že katolíci chtějí se teď dokonale k unii s Čechy nakloniti, a to zrovna tak jako stavové hornorakouští, kteří moudře a dobře učinili; než že nemá se na to pohlížeti, jakoby se dálo ze strachu. nebo na ten způsob, jakoby od krále odstupovali. (D'Elvert l. c. XVI. 9.) Kardinál se o tomto ve své apologii nezmiňuje; poslal-li skutečně svého důvěrníka k Thurnovi, stalo se za tím účelem, aby byl pokoj na Moravě zachován, o který v pravdě jak Žerotín tak Dietrichštejn stále usilovali; podmínkou kardinálovou, Liechtenštejnovou a jiných katolických pánů — podle Pešiny: Mars Moravicus II — bylo, že ke konfederaci by přistoupili modo salva regis Ferdinandi majestate fiat (Herben l. c. 188). Podobně Beckovský II. 139.

[5]) Katolíci nesešli se do Brna v plném počtu. Kardinál jel tedy s jinými pány naproti stavům nekatolickým do Modřic, tam je přivítali a uvedli do Brna: stavové evangeličtí vzali s sebou do města jen jeden kornet Kozáků.

[6]) Stavové zvěděli to tedy 2. května. Omylem tedy praví Herben l. c. 191, že již 1. května poslali za plukem Valdštejnovým dvoje oddělení jízdy. Stalo se tak 2. května a Thurn vydal dlouhé vyzvání, aby se odřeklo vojsko Valdštejna.

že se hnul z Olomouce Valdštejn se vším svým vojskem, a že odvezl s sebou zemské peníze, jež násilím vzal výběrčímu. Poslali tedy do Modřic, aby to zvěstovali tam shromážděným, a aby je do Brna volali. Přišli s vojskem na tu zprávu ještě téhož dne.[1])

Druhého dne, na Nalezení sv. kříže (3. května) sotva svítalo, na všech ulicích bylo slyšeti zvuk polnic, dupot koní a třesk zbraní, násilím odňaty městské klíče a posláni jezdci do veškeré země, aby pěchotu velikými sliby nazpět přivedli; na náměstích a ulicích bylo plno vojska. Nekatolíci proti všemu právu a proti všem zemským zvyklostem sešli se k tajné schůzce[2]) a tam spikli se a ujednali také o zavraždění kardinála nebo vyhození z okna (jak se ne bezdůvodně vykládá,[3]) a zaníceni hněvem a zuřivostí obklopeni jsouce od svých služebníkův a poddaných a od zástupu nesčetného, všichni ozbrojeni a přemnozí s puškami vnikli okolo hodiny deváté před polednem až do vnitř domu biskupského s velikým hlukem a třeskem.[4])

Kardinál je duchapřítomně a zmužile[5]) vedl napřed do své světnice, ale když byla malá, aby toliký zástup pojala, uvedl je do vedlejšího sálu, a tam kázal, aby vyložili, co mají. Hned ujal se slova Ladislav Velen ze Žerotína na místě všech a vytýkal do očí kardinálovi, že Valdštejn odvedl zemské vojsko a vzal s sebou zemské peníze v Olomouci, a uváděl kardinála v podezření, že měl v tom účast nebo že jistě o tom

[1]) V Modřicích nechali stavové nekatoličtí sedm kornetů jízdy; tu teď zavolali se všemi ostatními.

[2]) Již 2. května měli stavové nekatoličtí poradu u hr. Oldřicha z Kounic na Velikém náměstí ve Slavkovském domě. Snad ráno 3. května shromáždili se tam zase.

[3]) Skutečně současný spis Variorum discursuum Bohemicorum nervi, continuatio IX. otištěný u D'Elverta l. c. XVI. 15 vypravuje, že stavové nekatoličtí hned jak vnikli do domu biskupského vyhrožovali kardinálovi vyhozením z okna: ihm mit ziemlichen harten und bedrowlichen Worten zum Fenster hinauss zu stürtzen zugesprochen.

[4]) Apologie rozchází se tu s líčením jinde již uveřejněným. Podle zmíněného spisu Variorum discursuum Bohemicorum nervi vypravuje Herben l. c. 190, 191, že schůzka ve Slavkovském domě, přísaha na Zelném trhu, vniknutí do domu biskupského a obsazení města stalo se 2. května; Kameníček l. c. II. 503 schůzku, obsazení města i přísahu udává na 2. květen, ale vniknutí do domu kardinálova na 3. květen. Apologie udává určitě den i hodinu.

[5]) »Animo praesenti et masculo.« Naproti tomu zpráva z tábora protivného ve spise Variorum discursuum Bohemicorum nervi vypisuje chování se kardinálovo slovy »heftig erschrocken« a »mit weinenden Augen«, což Herben l. c. 191, 192 překládá, že byl na smrt poděšen, a že bědoval a plakal. Dvořák v Dějinách Moravy III. 546 a 547 dí, že chování jeho bylo úzkostlivé a pokorné, tak že tím stavové obměkčeni byli, a že pak snášel osud svůj zbaběle, s nářkem a pláčem; podobně i Gindely, II. 35 a 36 (mluvě o ženských slzách).

věděl, a křivě jej obviňoval.[1]) A prohlásil, že jest proto zbaven úřadu nejvyššího velitele vojska a direktorátu zemských peněz, a že zapověděno jemu jest jménem stavů vyjíti z domu pod knížecím jeho slovem. A na konec své řeči oslovil ostatní, zdali je toto jejich vůle. Všichni zvolali, že jest. Na to kardinál nejsa nijak polekán odvětil, že mu nebylo nikdy nic po Bohu a králi přednější nad vlast a vypočetl všecky práce pro vlast podniknuté. Nic že neradil králi, co by bylo na škodu vlasti, nic že neví ani nevěděl o Valdštejnově zámyslu, ani o odvedení vojska ani o vzetí peněz. To že však neuvádí za tím účelem, jakoby si přál zůstati nejvyšším velitelem vojska a direktorem, ježto všem známo jest, jak milo by mu bylo, kdyby zproštěn byl obojího toho břemene, které jen z donucení na sebe vzal, nýbrž aby docela zřejma byla jeho nevina. Že je tedy hotov stavům ve veřejném zasedání zříci se obojího toho úřadu, a že není třeba, aby takovým způsobem proti němu se pokračovalo.[3]) Co se týče uvěznění jeho že žádá, aby uvážili, na koho vztahují ruce, že není jen urozeného rodu, nýbrž i biskupem, že jest knížetem co do hodnosti a nedotknutelnosti, a že jest i kardinálem.[3]) Že nemálo knížat tuto věc těžko ponesou. Ať mu tedy dovoleno odebrati se ke králi, kde by mohl nikoli nevhodné služby vlasti prokázati.[4])

Když to vyslechli, vyšli ven, aby se poradili; odebrali se do světnice, a když se domlouvali vespolek dosti hlučně (neboť pohrozili mnohým ze svých, že je z oken vyhodí), vrátili se ke kardinálovi a naznačili, že jsou spokojeni, aby obojího úřadu stavům se zřekl, a dali mu také dovolení do Mikulova se odebrati (ale tak aby pod závazkem jinam neodcházel). Kardinál vděčně to přijal, ale zase je zapřísahal, měl-li by také v Mikulově trvati jako u vězení beze všeho prospěchu jak sobě, vlasti a jiným, aby mu bylo volno odebrati se ke králi, a

1) Že by byli nekatoličtí stavové vytýkali kardinálovi, že volá na Moravu vojsko uherské i Dampierra, jak vypráví Kameníček l. c. II. 503 podle zprávy drážďanského státního archivu — o tom se apologie nezmiňuje, rovněž současný spis Variorum discursuum Boh. nervi l. c. o tom nemluví ani slova. Výtka tato ozývala se zajisté až později, když byl Dampierre již vtrhl na Moravu.

2) Souhlasně praví Variorum discursuum Boh. nervi l. c.: Was das Generalampt betreffe, bäte er man wolle wenig tage verziehen, so wolle er zu Verhüttung des Spotts solches selbst resigniren.

3) Zpráva drážďanského státního archivu ze dne 3. května praví: Biett derowegen, man wolle Ihme als einem Cardinal den Spott nicht thun, daß man ihn aufs Gelübd nehmen wolle — u Kameníčka l. c. II. 504.

4) Že odpověď kardinálova v hlavních věcech v apologii správně se uvádí, poznati ze srovnání s jinými zprávami.

sliboval, nemohl-li by touto cestou vlasti nic prospěti, že nikterak nechce škoditi, a v případě tomto že nastoupí pouť do Italie, nebo byla-li by tam podezřelá, do Polska, nebo že najisto bude tráviti život opodál dvora, dokud by ty věci nebyly uklizeny.[1]) Zase poustoupili a asi dvě hodiny pobyli pro sebe; poslali však dva, aby prodlení omluvili. Byla však toho příčina, že zatím prohlíželi všecka psaní na stole kardinálově nalezená. Konečně vrátivše se prohlásili, že třeba o tom většího rozvážení. Nutkají, aby byl kardinál uvězněn a vynucují na něm slib, že neodejde ze svého brněnského domu pod závazkem a slovem knížecím, leda že by byl od nich volán. Ba odvažují se ještě horších věcí. Neboť když je z domu biskupského pomalu odcházející kardinál až na schody doprovázel, zatím Bedřich z Tiefenbacha všecky ony zmíněné listy, mezi nimiž byla psaní od císaře, krále a mnohých knížat, ze světnice tajně a úkradkem vzal a s sebou odnesl.[2])

Sotva že odtud odešli, poslali také Karla ze Žerotína, jenž zachoval králi nejvyšší poslušnost a věrnost, uvěznit a zbránili také nejvyššímu zemskému hejtmanovi vyjíti ze svého domu. Když tak vlády se zmocnili,[3]) uvedli do města hned vojáky domácí i cizí, osobili si nejvyšší velení nad vojskem[4]) a zvolivše si direktory ze tří světských stavův, aby veškerou zemí vládli a ji spravovali, kromě jiných nesčetných změn ze své vlastní pravomoci odňali násilím katolíkům farní chrámy v Brně, v Olomouci a v jiných královských městech, vypověděli Tovaryšstvo Ježíšovo,[5]) a již tehdy dosti zřejmě ukázali, jak chtějí zuřiti proti osobám řeholním a církevním. Kdo by vylíčil zuřivost, jakou byli jati, když ohněm v brněnském předměstí vzniklém v chaloupce neopatrné stařeny její vinou nebo náhodou také dvůr Tovaryšstva Ježíšova shořel? Hned všichni jesuité prohlášeni zcela nevinně za žháře, a hned

[1]) Herben l. c. 192 dle Gindelyho II. 36 dí, že kardinál nabídl se, že opustí zemi, že se odebéře do Italie nebo kam jinam by si stavové přáli; udává však, že se tak stalo, když po druhé k večeru dvanáct osob šlechty moravské posláno bylo ke kardinálovi, aby jim slíbil, že nevzdálí se z domu.

[2]) Narážkou na tento skutek dí Kameníček l. c. II. 508, že nalezeny byly u kardinála a Žerotína kompromitující listiny.

[3]) Na sjezdě brněnském zahájeném hned 4. května byl zemský hejtman Ladislav z Lobkovic sesazen.

[4]) V čele vojsk zemských nechali Petra Sedlnického nad 1000 jízdných, nad druhým 1000 jízdných pak zvolili Ladislava Velena ze Žerotína a nad pěším plukem druhdy Valdštejnovým Bedřicha z Tiefenbacha. Kameníček l. c. II. 506.

[5]) Patent na vypovězení jesuitů ze země podepsán byl 6. května; z kolleje brněnské vypuzeni byli 8. května před obědem; odepřeno jim i jen přes oběd zůstati.

je, kteréž před hodinou od oběda odehnali a z města vyhnali, pochytali na cestě jako lotry, některé z nich zbili a s největší potupou za velikého průvodu jízdy a lidu nazpět dovedli a na radnici zavřeli. Než toto se schválně pomíjí, protože se netýká osoby kardinálovy. (O. p.)

Z pamětí města Bystřice nad Pernštýnem.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Změna vrchnosti nezměnila běd a útrap města a veškerého kraje. Dne 30. srpna 1623 přitáhli na Bystřici Španělové a zdrželi se tam dva dni a dvě noci. Pro nejvyšší dali Bystřičtí 180 mázů vína za 144 zl. Z Bystřice odtáhli sice na Boskovice, ale pak zase přijeli páni komisaři, „kteří jezdili po městech semotam“, s mušketýry, jimž musili Bystřičtí zaplatiti snídaní. V prosinci 1623 přijeli vojáci pluku Maximiliana z Liechtenštejna pod hejtmanem Zikmundem Reitspergerem a položili se po domech, v nichž je vychovati musili zprvu Bystřičtí sami; jen pro kuchyni hejtmanovu dány byly čtyry ovce, kteréž město mělo zaplatiti (33 zl. 50 kr. 1 d.). Potom však učinili Bystřičtí s vojáky smlouvu a platili jim na druhý týden podle ní peněz hotových 455 zl. a dali jim 350 liber masa (za 106 zl.), hejtmanovi sud piva (21 zl.) a za svíčky „na varty“ platili 2 zl. Na třetí týden dali peněz na hotově 612 zl., za sud piva 30 zl., za svíčky na varty 2 zl. 30 kr. Bystřičtí byli by se vojáků velice rádi zbavili; posílali na Lysice ke komorníkovi hraběte Jiřího z Náchoda „o retuňk od soldatstva“, posílali až do Vídně k pánu samému a posílali také jinam a nelitovali útrat s tím. V polovici ledna 1624 ulevilo jim, neboť vojáci odtáhli do Jimramova. Ale ještě tam musili jim Bystřičtí poslati 782 zl. (na dlouhou minci počítáno). Než za týden, dne 22. ledna vrátili se vojáci zase do Bystřice,[1]) a opět nastaly platy na vojáky. Na první týden dáno jim bylo 926 zl. 15 kr., na druhý týden musili jim položiti peníze, dáti 530 liber masa, sud piva, svíčky, celkem v obnosu 751 zl. 30 kr. Zase byli již poslali do Vídně za pánem Dobše Spurného a pachole Driana, páže páně, aby se vojáků zbavili, a zdařilo se jim. Pošta z Vídně, kterou Bystřičtí musili

[1] Že se vojáci zase vrátili, toho vinu dávali Bystřičtí Matějovi Sadeckému; vytýkali mu roku 1637, že zadržel ordinanci o vojáky, kteří se zase do města z Jimramova vrátili a tři týhodny zůstávali, čímž nenabyté škody vznikly. (Registra purkrechtní v archivě bystřickém 535.)

zaplatiti, dovezla rozkaz, že vojáci mají se hnouti dále. Ale musili je přece ještě týden vychovati, což je stálo 1254 zl. 40 kr. na dlouhé minci.

K tomu bylo hojně ještě jiných vydání. Jezdívali Bystřicí kurýrové císařští, přinesl panský trubač psaní od kardinála Dietrichštejna pro p. Jankovského, a Bystřičtí musili po zvláštním poslu to psaní posílati do Jemnice a Jihlavy, přicházeli poslové s patenty o fůry do ležení, sami pak posílali posly „na kundšofty" o vojáky do Měřína, na Pernštýn, do Nedvědice a Stražku, do Brna a Olešnice, aby zvěděli, kam se vojáci hýbati budou, do Křižanova ke komisařům chtějícím míti z Bystřice profiant, musili vymáhati v Boskovicích a Jimramově koně od španělských vojáků, kteří je tam z města s sebou vzali, musili za několik nedělí voziti profiant do ležení, a jinaké a všelijaké starosti nastoupily, při čemž nebylo bez výloh a útrat.

Na to všecko ovšem obecní peníze nestačovaly. Byly tedy konány sbírky od sousedů na vojáky Reitspergerovy a sebralo se na první týden na hotově 502 zl., ale na dluzích za sousedy zůstalo 36 zl. 30 kr., na druhý týden sebralo se však jen 304 zl. 30 kr. a na dluzích bylo 234 zl A když musili také jinam posílati peníze, obstarávali je zase sbírkou; tak sbírkou od sousedů do Meziříčí na pomoc k vychování vojáků sešlo se 105 zl. Když sbírky nestačovaly, nezbylo než si vypůjčovati. Mikuláš Lipolt Stražkovský půjčil jim na obec 1166 zl. 40 kr., z důchodů vrchnostenských z Lysic posláno jim bylo 1335 zl. Na Rosičku Petru Kapkovi oplatili sice 220 zl., ale Jana Karáska v Letovicích musili prositi o sečkání summy i úroku. Dluhův obecních pak od té doby nemohli se zbaviti. Všech výloh s vojáky Reitspergerovými čítali si Bystřičtí za šest týhodnů 26.388 zl. 10 kr [1])

Již tehdy z bídy utíkali od svých gruntů. Roku 1623 nechal všeho hospodářství a ušel od domu Jíra Bednář, tehdy také byl pustý grunt Václava Kundy. Roku 1626 prodali purkmistr a páni starší grunt Cihelkovský, od kterého Šimon Cihelka odešel, za 40 zl. mor. Janu Zvolskému. Na jiném gruntě roku 1625 pro zpustlost uleveno 8 zl. Sousedům svým splácelo město dluhy, jimiž jim bylo povinno, nemajíc peněz, kusy polí: tak byla obec dlužna Pavlu Běhavkovi za 16 sudů piva na vojenský lid vystaveného a za dva kusy dobytka hovězího na profiant vzatého a na vojáky Khynovy roku 1622 zbitého, a dala mu roku 1628 za ten dluh kus roli ležící pod rolí jeho nad rybníkem obecním vedle cesty k Písečnému; měl však z ní platiti k obci při sv. Jiří a při sv. Václavě po 2 gr. bílých. Podobně tehdy „s vědomím

[1] Sbírka Bočkova č. 7436, účty obecní z té doby.

a povolením celé obce odvedli purkmistr a páni Janu Skalovi kus roli vedle příhonu při čtvrti jeho v summě 17 zl. mor., kteréž v pojezdech za příčinami vrchnosti i obecnými v čas běhu vojenského z svého vlastního měšce byl vynaložil a vedle poručení vrchnosti zase od obce spokojen býti měl.“ [1])

Vrchnost tuto na obec zkrátka uvalila, nač vlastně měla sama přispívati, a Bystřickým nebylo než uposlechnouti. Za tehdejších převratů společenských, za nepokojných, válečných dob, za snížení a ochuzení celého města vytratilo se docela bývalé sebevědomí Bystřických a přestávali teď jen na nářcích a bědování. Roku 1626 úředník hraběte Jiřího z Náchoda přísně dobýval na Bystřických zašlých kontribuci a zašlých platův a chtěl jich několik set na rychlo od nich do důchodů panských míti. Bystřičtí však nemohli jich spraviti. Tu byli od úředníka do domu radního ke schůzi veškeré obce shromážděni a bylo jim rozkázáno, aby odtud nevycházeli, dokud by nesplatili všeho, což za jeho spravování zašlo. Tak byli zarestováni a přísně jim úředníkem poručeno, že odtud nesmějí vyjíti bez milostivého poručení páně. Proto poslali z vězení toho Bystřičtí „lidé bídní, nuznící, nanejvýš snížení a schuzení a summou již s nic býti nemožní“ prosbu k hraběti Jiřímu z Náchoda. Naříkali, že ve vězení tom jsou mnozí, ba většina z nich, nuznější nad mnohé žebráky, nedělají-li sami jeden den toliko, jejich pak „manželky a dítky v domě hladem svírají, pláčí, naříkají a víc smrti nežli živobytí žádají.“ Bylo-li by vězením tím prodlouženo, nic jiného následovati nebude, „než zhouba naše dokonalá, města zpustlost, od nás samých, manželek a dítek našich pro bídu, hlad, soužení, pláč, naříkání, bída na bídu volání.“ Proto pro boží svaté milosrdenství prosí, aby pán jich

---

[1]) Registra purkrechtní v archivě bystřickém 466. V registrech těchto o 537 listech pořadem následují: 1. První strana rynku; 2. Horní konec; 3. Druhá strana rynku; 4. K faře ulice i za farou a Staré město; 5. Ulice pod kostelem a pod Chřibcem; 6. Bratrská ulice; 7. Podměstí se všemi mlejny. Registra obsahující kupy a prodeje domu v Bystřici založena byla roku 1628, když byl písařem radním města Bystřice Pavel Nigrin Přerovský, jenž na začátku kniby pod vyobrazený znak bystřický napsal tyto verše:

Pul hlavy zubrovy a půl orlice
a to v zlatém poli se malujíce
nese Bystřice blíž zámku Pernštejna.
To pak v sobě tyto věci znamená:
zubrova hlava sílu a zmužilost,
hněv na zlé věci, obličeje přísnost.
Houžev skrze chřípě jsouc protažená
ouřadu obzvláštně na rozum dává,
aby v uzdě sebe i měšťany měli,
své vůle užívat nedopouštěli.
Půl orlice vzhůru se vznášející
jest pány radní tomuto učící,
by soudem zdravým co ňakými křídly
v lidských spravedlnostech zhůru se nesli.
Bože, rač dáti této obci svornost,
po zdejším bytu s tebou v nebi radost.

P. N.

tak velice soužených poddaných dobrotivě politoval, aby se smiloval. takových kontribucí a platů (kteréž podle nejvyšší možnosti rádi upravovati se přisnažiti chtějí) sečkal a milostivě poručil panu úředníkovi je z takového arestu propustiti.[1])

Téžce na Bystřické naléhala vláda hraběte z Náchoda, vláda to vojenská, a nějak se vzepříti nemohli, se ani osměliti. Vždyť pán jejich byl také nejvyšším sudím zemským Nebylo pomoci, musili plniti, cokoliv jim ukládal. Tak jim poručil, aby na štědrý večer zakoupili v městě 6 kop ryb, kopu po 12 rýnských, ty aby obec si rozdělila a co nejdříve do důchodu panského zaplatila. Bystřičtí „milostivou vůli v podstoupení takových ryb ochotně vykonali", ale přece při tom prosili, aby jich chudých a již nanejvýš znuzených poddaných ulitoval, jim ryby něco mírněji pustil a za nějaký čas peněz za ně posečkal.[2])

Město bylo skutečně velmi ochuzeno. Neměli se tam čím živiti, neboť jejich městské živnosti byly jim hrabětem z Náchoda zastaveny, čímž zajisté se rozumí, že bylo jim bráněno hlavně piva vařiti a víno nalévati. Přestal tedy obecní příjem z vína a výdělek na várkách piva; roku 1634 skutečně není odtud v účtech obecních žádného příjmu. Proto Bystřičtí, kteří již často „své těžkosti, nouze, psoty a všelijaké jiné nedostatky" hraběti Jiřímu z Náchoda přednášeli, obrátili se na něho s prosbou přepokornou uvozujíce pánu na pamět, „kterak asi od šesti let až posavad snášejí a trpí, nuzně, bídně, psotně svou živnost provozují, tak že již nevědí, k čemu se míti a jak se s manželkami a dítky, svými obživovati dále budou, jiné věci pak jak do důchodu páně, tak kontribuci a jiné všelijaké daně dosti těžce, pracně, bídně spravují a v tom žádné živnosti městské tak jako prve nevedou." Pro milosrdenství boží prosili tedy o smilování, aby jim pán městské jejich živnosti tak jako prve pustiti ráčil, a dokládali: „neb v pravdě ráčíte odpustiti, poněvadž židé mezi námi se obživovati nemohou, kterak pak my nebozí a chudí lidé?"[3])

A bídu ještě dovršovala nepohoda. Roku 1629, jak sám úředník na Bystřici Daniel Horatio potvrzoval, stala se poddaným při městě i při všech na obilí ozimém i jarém od mrazu, krupobití a větru veliká škoda.[4]) Než na to nebylo ohledu a kontribuce jak peněžitá tak obilná loňská i letoší měla býti od Bystřických hned do Brna neprodleně od-

[1]) Sbírka Bočkova č. 7445.

[2]) Tamže č. 7638, list nedatován.

[3]) Tamže č. 7638.

[4]) Tamže č. 7454, list datován 21. prosince 1630.

vedena. Pán tak přísně poroučel svým úředníkem. Zase poslali proto Bystřičtí suplikaci k vrchnosti, jak k pánu tak k paní a žalostivě přednášeli, že „mnozí nemají po tu hodinu ani kusu chleba a zač peníze utržiti, tak že mnozí a na větším díle božího chleba za tři dni s dítkami svými v ústech svých nemívají"; pročež prosili pro Boha a odplatu jeho svatou, aby jim té kontribuce jak peněžité tak obilné nějakou částku ulevili, nebo loňského i letošího roku téměř žádné úrody nebylo, a jestli ještě kdo nějakou částečku na polích měl, i to jest dokonalou zkázu od krupobití a jinších hrozných povětří vzalo.[1])

A přece za takových poměrů Bystřičtí začátkem roku 1632 píšíce hraběti Jiřímu z Náchoda ještě Pánu Bohu děkují, že v těchto přežalostných časích tak vzácnou a milostivou vrchnost mají, tak že mimo jiné sousedy okolní své toho nesnesitelného lidu vojenského dosavad na sobě nemají; kdyby se toho co na mále stalo, že by všeho zbaveni musili býti nejnuznějšími tuláky. Byla však na ně, jakož i jinde, vložena od pána kontribuce na týž vojenský lid. Bystřičtí uznávali ji dosti skrovnou (mimo jiné) a že by snesitelnéť bylo, pokudž by obec v té celosti a možnosti, jako prve, zůstávala. Ale že již polovice města takměř na zkázu přišla a oni sami o všecko, tak že nadále takovému těžkému břemenu stačiti nemohou. Poněvadž již nic nemají, že musejí každodenně býti šatlavováni; prosili tedy o polehčení.

Ale nadarmo. Dostali od hraběte odpověd ze dne 24. února 1632, jestliže do 8. března peněz a obilí nepoloží, že se toho bude na nich dobývati od vojáků.[2])

Ušli-li Bystřičtí ještě tenkráte pohrožené exekuci, neušli jí trochu později. Dluhů nespláceli, vymlouvajíce se na nemožnost svou. A na opětovnou takovou suplikaci dostalo se jim 20. ledna 1634 této odpovědi od pána: „Žádné tu přímluvy mně nepostačuje, ani přehlídnoutí domův, než executi soldatův tu bude následovati konečně. K jakejm škodám a trápení přivedeni budete, to vy pokusíte; není vám jináče k spomožení, než co dlužni jste odvésti, aniž vás jináče hájiti mohu; durchzugu žádného jste neměli teď, jiní nebozí lidé desetnásobně se nimi vydali a musí contribuirovati, protož nechte slov a spisův, jest to vše daremní, žádnej tu více ušetřen nebude a nemůže bejti."[3])

V pravdě ušetřeni nebyli. Položen byl do Bystřice hejtman s vojáky, který chtěl míti od nich na každý týden záplatu. Bystřičtí ukazovali

[1]) Tamže č. 7638, list nedatován.

[2]) Tamže č. 7530.

[3]) Tamže č. 7459.

mu svou největší nemožnost, ale u něho lítosti žádné se nenacházelo; jediné dával jim radu, aby k pánu, vrchnosti své, poslali a s ním se domluvili. Nebude-li však jemu a jeho vojákům dle taxy placeno, hrozil, že káže ze všeho statku od poddaných dobytky zajati a tudy sebe a své vojáky živiti. Proto se obrátili Bystřičtí zase na pána svého, ježto v tom tak těžkém pádu rady, fedrunku, pomoci odnikud jediné po milém Pánu Bohu od pána nečekali aniž se nadávali. Do ochrany jeho se poroučeli a milostivou pomoc potěšitelně čekali „přednášejíce nedostatek svůj nevýmluvný, jakožto lidí kusu chleba zbavených“, „nežli by se to nejhorší zlé a velmi pospíchající na ně svalilo, a oni, ubozí lidé, do nejposlednější hadřičky o vše, též domové jejich k vyrabování a na dokonalou zpustlost nepřišli.“ [1])

Jak se vedlo městu za těch smutných dob, osvětlují také účty obecní z roku 1634 a 1635. Příjem měli z úroku ze Dvořiště, z podměstí a některých míst na obci, z valchy a rámu, z mlýna pronajatého, za ryby z rybníčků, za prodaný oves, žito a slámu, z jarmarečného (o sv. Jakubě a o sv. Ludmile), z výdělku na soli, přijali pak něco purkrechtních peněz, na hlásného, od velikého zvonu a na porůzno. Ale jak roztodivné bylo vydání! Aby je, zvláště mimořádné hradili, zakládány sbírky; tak na vypravení soldátů k zemi (přijato 14 zl.), na zaplacení železa, které se na okování vozu profiantního bralo, na útratu panu Sendražskému a na zaplacení nákladu stravy na vůz pro vojáky (28 zl.), na zaplacení útraty s vojáky (10 zl.). Kontribuce na giltpferdy na 4 měsíce za rok 1634 sešlo se 86 zl. Tak přijali všeho 712 zl. 5 kr. 2 d.

Vydání bylo 405 zl. 4 kr. $1^1/_2$ d., ale k tomu ještě „na reště“ zůstávalo 307 zl. 1 kr. $^1/_2$ d., tak že konečně vydání rovnalo se úplně příjmu. Úroků do důchodu páně odvedli o sv. Václavě 14 zl. Dluhy obecní sice spláceli, ale splatili jen 38 zl. 10 kr. Když byli o větší obnosy napomínáni, žádali odkladu; napomínal je Lukáš ze Železného, věřitelové z Poličky, Letovic. Vydání a potřeby Bystřických všelijaké naznačují také cesty se suplikacemi. K pánu posílali na Lysice, do Brna i do Olomouce; za příčinou obecní jezdili do Brna dvakráte někteří z obce k pánu a ke kardinálovi a do Olomouce jednou k pánu; v Brně dali po dvakráte „praesentu“ 6 zl. a v Olomouci dali praesentu písařům páně 3 zl. Suplikace posílali na Lysice k pánům komisařům, k panu regentovi, k němuž vypravili i tři osoby z úřadu na Miroslav. Na kundšafty posílali do Tišnova, Byteše, Křižanova, Poličky, Hlínska, na

[1]) Tamže č. 7638, list nedatován.

Žďár, do všech těchto míst opětně, do Nového Města poslali pro zprávu o přiznání se z usedlých.

Na vojáky také měli v létě a na podzim 1634 nějakou útratu. Jednoho vojáka vypravili z města, který měl býti vypraven z celého panství, a dali jemu 12 zl. 59 kr., 26 rejtarův a 15 mušketýrů vezli v srpnu městem „munici“ k Pardubicům (dáno za stravu 19 zl. 6 kr.), v říjnu přijelo 32 rejtarů Colloredových (dáno 9 zl. 24 kr.), koncem listopadu přitáhlo 55 vojáků (dáno 15 zl. 30 kr.). Ale všichni rejtaři a vojáci zustali jen přes noc. Vojáci nejvyššího Picollominiho vzali koně Kučírkovi a Václavu Kubíčkovi. Také ovšem musil se dávati vojákům oves, kdykoli přijeli.

V městě bylo již tehdy 11 pustých stavení (Clupkovo, Stryšky, Stejskalovo, Vávry Menšíka, Brožovského, Trksovo, Doroty Fatkové, Mřenkovo, Víta kožišníka, Kaprálovo, Bendovo). Pro neodvozování kontribucí seděli ve vězení na Lysicích Daniel Mydlář a Pavel Peksa. Jak bylo, viděti také z toho, že město dávalo almužníkům „fedruňku“: jednomu zemanu 7 kr., jednomu písaři 3 kr., jednomu stavu rytířského 6 kr. a druhému 7 kr., jednomu mnichu 9 kr.

Kromě oprav na kostele, faře, špitále mělo město tehdy vydání s opravami na radním domě a šatlavě. Také obecní stodolu tehdy sbořili a koupili místo k stavení nové. Obecní lázeň byli prodali jik roku 1628 Pavlu Doležálkovi za 100 zl. mor. Témuž prodali roku 1631 za 10 zl. mor. baštu, která však byla místem pustým, na němž měl druhdy gruntek Jiřík Carda jinak Baštář.[1])

Do jaké bídy upadala tehdy Bystřice a že peněz hotových nebylo, poznati také ze splátek, kterými spláceli noví držitelé domy nebo grunty; spláceli ročně 10, ale i 4, 3, 2, 1 zlatý. Větších splátek ani nebylo, ale ovšem žádáno bylo dosti často, aby splátky byly uleveny. Tak v letech 1621—1627 platil Jiřík Markův splátky na dům po 10 zl., ale roku 1628 žádal, aby mu uleveny byly 4 zl., což obdržel. Rovněž pro „velice těžké obtížnosti let“ pustili páni placení gruntu po 2 zl. ročně místo po třech. Vrchnost pak sama pro veliké kontribuce v letech 1632—1634 nařizovala, aby se za těch let žádných purkrechtních peněz ani nekladlo a gruntovní peníze poustupovaly na poslední peníze. Výmluvně mluví také zápis z roku 1635, že byl Martin Rybnikář nemálo k obci kontribucí a jiných platů povinen, a proto že odevzdal všecku spravedlnost ke své chalupě obci.[2])

[1]) Tamže č. 7639, Registra purkrechtní v archivě bystřickém 434, 263.

[2]) Registra purkrechtní 4, 32, 116, 455.

Hrabě Jiří z Náchoda zemřel roku 1635. Dědic jeho hrabě Ferdinand Leopold z Náchoda byl toho času „v cizích zemích", proto ujal se pozůstalosti po hraběti Jiřím kardinál Dietrichštejn a opatrovníkem sirotčím učiněn Maximilian z Dietrichštejna. Teprve až se vrátil Ferdinand Leopold, uvázal se ve své statky (byl pánem také na Kunštátě, Lysicích, Drnovicích, Dalečíně atd.). Regentem všech statků jeho byl Mikuláš Bílovský z Bílé a na svobodném domě v městečku Víšňovém, úředníkem na Bystřici zůstával pak i na dále Daniel Horatio Doubravnický, jenž si roku 1636 koupil za 38 zl. mor. od Jindřicha Turnovského čtvrt roli „Machovskou" po zemřelém Šišmákovi Šimonovi, kterouž druhdy pan Jan Čejka k faře horní koupil, avšak nic za ni nedal. Po něm byl úředníkem panství bystřického a jimramovského Jan Rychnovský, jenž byl pak 1654 hejtmanem bystřickým a od roku 1658 regentem panství. Písařem důchodním panství bystřického byl roku 1646 Johanes Jaroměřický.[1])

Když na Bystřických nespočívala již železná ruka hraběte Jiřího z Náchoda, odvážili se konečně hlásiti se ke svým právům. Běželo jim v první řadě o várky piva a o čepování vína, jehož se domáhali. Vyčítá v této příčině Bystřickým farář jejich kněz Vavřinec, s kterým se nesnadili: „Na Bystřických raději se to uznává, že oni ne poddaní, ale páni pánův mladých hrabat svých chtějí býti, poněvadž se s nimi nerozmýšlejí souditi."[2])

Ve při této Bystřičtí vyhráli a právo jejich na čas potlačené zvítězilo. Byla také téměř životní otázka města, aby měli příjem z vín a várek, neboť tento příjem převyšoval daleko víc než dvakrát všecek ostatní příjem městský a jím teprve mohlo si zbědované město trochu pomáhati. Ve výtahu z počtu obecního z roku 1639 a 1640 obnáší příjem obecní pravidelný na 310 zl., ale výdělek z vín vyšenkovaných byl 382 zl. 20 kr. a z várek za piva svařená bylo 357 zl. a za zadní pivo a mláto 9 zl. 31 kr. I když šenkýřovi od šenkování vín dáno bylo 33 zl. 36 kr., a vrchnosti do důchodu byl plat z vín vyšenkovaných 30 zl. 30 kr., i když náklad na pivovar obnášel tehdy 121 zl. 17 kr. 1½ d. a platu do důchodu z piv svařených se odvádělo 52 zl. 30 kr., přece zůstával příjem z vína a piva hlavním příjmem městským. Odtud také zase shledalo se něco „na upravení některých dluhův", tak roku 1640 splatili 248 zl. 57 kr.[3])

[1]) Sbírka Bočkova č. 7547, 7465; Registra purkr. 476. — [2]) Sbírka Bočkova č. 7638, list nedatován. Kněz Vavřinec byl farářem v Bystřici do roku 1637. — [3]) Sbírka Bočkova č. 7639.

Pivo se vařilo v Bystřici v pivovaře městském a vařilo se ho dosti; roku 1651—1652 za rok 89 sudů, kdežto 11 nákladníků vařilo tehdy piva 88 sudův. A zdá se, že brzy potom nákladníci nevařili již doma, nýbrž po pořádce v městském pivovaře.

Známkou trochu lepšího stavu hospodářského v těch letech bylo, že Bystřičtí koupili roku 1638 od Jana Pokorného dům výsadní vedle radního domu s půllánem rolí za 620 zl. mor.; poznamenáno při tom, poněvadž ten dům nemálo od dávných let k zpuštění přišel, že dráže se prodati nemohl. Koupě mlýna nad městem od Jiříka Travnického již roku 1636 za 500 zl. mor. brzy se jim však nepodobala; mlýn prodali již po roce v týchž penězích Šťastnému Rabštejnskému.[1])

(P. d.)

O řeckých papyrusech, zvláště křesťanských.

DR. K. KYSELÝ.

V čísle 6. loňského ročníku podán byl přehled nálezů papyrových. V nich ve značném objemu otevřeny nám poklady starověké minulosti. Jednalo se nejprve o přečtení jich. Některé neporušené snadno se dají čísti, jiné musely býti zvlášť k četbě preparovány. U Ermana[2]) dodovídáme se, jak zachraňují se pro vědu ty pokrčené, potrhané, od červů rozhlodané, v kousky rozdrobené, špínou pokryté cáry papyrusů. Mezi navlhčeným papírem ssacím stávají se zase ohebnými, uhladí se, očistí, kousky se shledají a spořádají (často jen zbarvení nebo žilky jsou vodítkem) a restaurovaný papyrus zavře se mezi skleněné desky a jest k užívání po ruce. To jest ovšem teprve předpoklad další úloh. Kolik otázek a hned také odpovědí pro dějiny útvaru písma jest v těchto nesčíslných troskách nepsaných vždy uhlazeným písmem literárních kusů nebo do kovu a kamene rytých nápisů, nýbrž zvláštní abecedou rukopisu, kterou si ruka sama vytvořuje. Pro jakousi sekulární grafologii mnoho by se vyčetlo z těchto památek tisíciletého skoro rozvoje řecké kursivy.[3]) Tu jest úhledné písmo ptolomejské doby (tabulky u Ermana-Krebse); nastupuje zvláštní útvar písma za římské vlády (latinská a řecká kursiva se dosti assimilují, l. c. tab. XIV. a XV.);

[1]) Registra purkrechtní 180, 445, 446.

[2]) *Adolf Erman* a *Fritz Krebs*, Aus den Papyrus der königlichen Museen.

[3]) *Wessely* v Papyrus Erzherzog Rainer. 123.

ustálenost poměrů 1.—3. století jeví se i v písmě, jež vystřídá neklidný rukopis 4. století, doby přerozování a opouštění minulosti, až vyskytnou se črty byzantinské epochy, které v šířce a délce zaujímají šestkráte více místa nežli si oblibovala doba stará — připomínají vypjaté a strnulé postavy byzantinského malířství. Nebo co tu zkratek, tu snadně řešitelných, tu pouhých siglů, jež se laikovi ani řeckým písmem nezdají.[1]

*

Co do obsahu náležejí nálezy dvěma skupinám. Jedna jest literární, obsahuje (fragmentárně) známá i neznámá díla literatury řecké. Už to proslavilo nálezy papyrové. Sice nebyla nalezena knihovna alexandrijská[2]) — co bylo nalezeno, jsou spíše nálezy nahodilé, povědí, co bylo v Oxyrhynchu nebo v Arsinoe oblíbenou četbou — ale i tak rozmnoženy trosky literatury řecké. Dotknu se jen některých nejvýznačnějších jmen. Fragmenty Iliady a Odysseje nejsou ovšem nic překvapujícího. Zvláště četny jsou zlomky Iliady: nejen cvičení žáčka, který na způsob slovníčka přepsal sobě epické tvary začátku 1. zpěvu v obvyklou prosu, i miniaturní „vydání" (toto však na pergameně), kde 50 veršů stěsněno na proužku 5 *cm* širokém, že sotva lupou mohou býti čteny. Pozornost filologů vzbudily zlomky 2. zpěvu se značkami Aristarchovými, kde schází verš, jímž Atheňané odůvodňovali svou hegemonii, nebo zlomek ze 3. století „starší a bohatší recense alexandrijské, ze kterého zřejmo, že kromě kritického vydání Aristarchova byl i jiný text." (Vůbec zajímá odborníky, že dostávají do rukou texty ne až středověkých přepisů, nýbrž z doby kvetoucí filologie starověké, což týká se nejen Homera. K těmto textům na papyru pojí se otázka ztráty

---

[1]) Texty kursivou psané mají mnoho zkratek, jak okamžik je vanknul, unciální texty omezují se na krácení jistých slov. Křesťanské zkratky dějí se suspensí ἰησ = Ἰησοῦς jak bylo zvykem antice, a kontrakcí, která uprostřed slova něco vynechala. Tak krácena jména boží, výrazy oboru sakrálního, později i jiné křesťanské terminy (»nomina sacra«). Kontrakce dle Traubeho († letos ordinaria pro stř. latinu v Mnichově) má původ v hellenistickém židovstvu, které Jahve psávalo hebrejskými písmenami i v textech řeckých, kladouc ovšem jen souhlásky slova. Bezvokálnost napodobována i u jmen řeckých θεός = ΘC a tak zavedena kontrakce. »Kontrahovaný« genitiv Ἰησοῦ = ΙΗΥ čtený jako »suspense« latinských slov jest in hoc vince, a tak dle Wesselyho dlužno vysvětlovati τούτῳ νίκα vidění Konstantinova.

[2]) E. Breccia nalepl v Alexandrii kamennou cystu s nápisem, že v ní uložen 10 závitků Dioskuridových, a myslí, že je z regálů knihovny alexandrijské. Podrobná znalost Arsinoe ve Fajûmu umožněná nálezy papyrovými sděluje nám, že mělo svou bibliotheku se zvláštním správcem. Byla spojena s chrámem, zcela jako objevená ke konci 19. století královská knihovna pergamská, jako vůbec ve starověku a podobně ve středověku knihovny spojovány s chrámy a dle nich pojmenovány.

tolika kusův obojí klassické literatury. Zaviněna jest vedle vnitřních duvodu změněného vkusu a cítění též zevní okolnosti: celá antická literatura byla puvodně literatura na papyrech, pergament s přiměřenou formou svojí, kodexem, knihou byl jen výpomocný, až začal ve 4. století převládati. V tomto a v následujících stoletích přepsány texty ze závitku papyrových v knihy pergamenové, ovšem jen ty, které obsahem zájmům doby vyhovovaly; ostatní nejsouc přepisováno propadalo rozpadu a zahynutí. V. Wissowa „Bestehen und Vergehen in der römischen Literatur“ 10.)

Z lyriků řeckých nalezeny značné fragmenty: nejdelší dosud známá báseň Alkmanova je s papyru nalezeného roku 1855 od Marietta, kusy ze Sapfo, jež ji rehabilitují z pomluv o lásce lesbické, z Alkaia, Archilocha nebo Hipponakta, Korinny, větší zlomky z Pindarových partheneji. Papyry vynesly na jevo Bakkchylida, dnes vedle Pindara jediného lyrika, o jehož poesii lze sobě přibližně zřetelný obraz učiniti. Asi 1300 veršů náleží dvacíti z části úplným, z části více méně ztroskotaným epinikiím, prosodiím, dithyrambům a j. tohoto básníka. Všecko sice jenom torso, „ale přece aspoň nádherné torso tam, kde dříve byly jen zurážené ruce a nohy.“ Nebo zástupce kitharoidické poesie, solových písní provázených kytarou, Timotheus Miletský s básní o perských válkách, dosud jen z citátů známou. Nebo „dívčí nářek“ z 2. století hellenist. Většina lyrických fragmentů (jako vůbec textů literárních) je ze starého Oxyrhynchu, kde zdá se byli lyrikové hojně čteni; mnoho ještě snad bude v oxfordských bednách nálezu B. P. Grenfella a A. S. Hunta.

Z dramatické literatury nejvíce zlomků náleží Euripidovi, jenž asi nejvíce oblíben a zastoupen i kusy dramat dosud neznámých. Ve sbírce arcivévody Rainera je fragment dramatu Orestes ve „vydání s partiturou“. Obsahuje kousek textu chórového zpěvu, v řádcích textu jsou značky (mající podobu nějaké abecedy starší) pro instrumentální, nad textem pro vokální hudbu. Velké pozornosti docházejí nálezy zlomků komedií Menandrových, které od 7. století jako díla Sapfina a Alkajova jsou ztraceny. Tento zástupce „občanské“ veselohry byl takto dosud znám jen z reflektovaného světla zpracování Plautových a Terentiových, dnes aspoň v něčem stal se přímo přístupným nálezem značnějších zlomků z komedií Georgos (Rolník), Kolax (Lichotník), Perikeiromené (Kráska s ostřihanou hlavou), Epitrepontes (Rozhodčí soud). Novou postavou je také Herondas s krátkými dramatickými scenami v jambech psanými (mimiamby.[1])

[1]) Viz o nich »Herondovy Mimiamby«, přeložil Jan Lad. Čapek.

Z prosy zmínky zasluhuje neznámý spisovatel historického fragmentu asi o 20 str. Teubnerovských edicí, nadepsaného od vydavatelů (The Oxyrh. papyri, part V.) Theopompos or Cratippus Hellenica; vypravuje připínaje se k Thukydidovi o příbězích roku 396 a 395.

K nejpamátnějším nálezům patří Aristotelova Πολιτεία Ἀθηναίων. Čtyry závitky londýnské obsahují na recto účty z doby Vespasianovy, na rub (verso) dal si kdosi opsati v první polovici 2. století po Kristu Aristotelův spis Πολιτεῖαι.[1])

Hojně je také zlomků řečnických, na př. oživený pro nás nálezem řeči proti Athegenovi advokát Hypereides, jehož charakteristiku od Wilamowitze viz v „Kultur der Gegenwart" (I. d. 8. oddíl. str. 74). Jen zmiňuji se o nálezích papyrů medicinských, „jež dávají naději, že bude možno pokusiti se o napsání dějin mediciny ve starověku, jakých dosud nebylo ani býti nemohlo." Neschází ovšem ani zástupců prázdných a jalových výplodů sestárlého ducha řeckého — románů.[2])

Zvláště však zajímají příspěvky k magické literatuře řecké.[3]) Egoismem a zpozdilostí lidskou truchlivě zkarikovaná vloha náboženská zvrhla se v pověrečnost, magii také u Reků, zvláště v Africe, kde hellenismus setkal se s arcipověrečnou moudrostí egyptskou a s radostí chopil se cizích jmen božských, formulí, seznámil se i s hebrejskými nomina sacra, užívá citátů ze LXX, naposledy vztahuje ruku i na poklady křesťanské. O této zpozdilé literatuře vypravovala nám 19. kap. Skutkův apoštolských, papyry dochovaly bohaté trosky pohanského původu dotknuté tu židovskými, tu gnosticko-křesťanskými výpůjčkami. Sem patří papyrus musea leydenského (dvojjazyčný, démotický a řecký, důležitý pro studium démotštiny), a zvláště veliký Papyrus magica Parisiensis, z něhož ukázky v „Licht vom Osten" 181 n. Jsou sice psány až ku konci 3. a začátkem 4. století, ale sestaveny v době asi Tertullianově, ano při ztrnulé neměnivosti pověr jest pravděpodobno, že knihy kouzelné v Efesu spálené byly v podstatě stejného rázu jako papyry egyptské. Pro náboženské dějiny jakož i pro semitskou filologii jsou tyto trosky veledůležity.

---

[1]) Aristoteles za účelem vylíčení svých politických theorií krátce charakterisoval neméně než 158 hellenských a barbarských ústav, předeslav každé charakteristice dějepisný přehled. Dal tomu uměleckou formu, an určil dílo pro široké publikum, jehož politický smysl chtěl probuditi. První a nejdůležitější kniha byla o ústavě athenské, dochovaná v pap. nalezeném roku 1891.

[2]) Ve zprávách o literárních nálezech byla mně vodítkem sdělení čerpaná z přednášek professora Fr. Groha o věci.

[3]) *Deißmann*, Licht vom Osten, Bibelstudien a j.

Ale v těchto literárních textech jakkoli štědrých a ještě více slibujících (každou chvíli proniká zpráva o nějakém novém nálezu) není největší význam papyrů. Dalekosáhlejší jsou výsledky čerpané z nepoměrně četnějších) textů neliterárních. Jsou to nejrozmanitější záznamy, jaké veřejný a soukromý život vůbec může produkovati, listinné památky úředního a soukromého rázu. Organisátor ne-li zakladatel papyrologie Ulrich Wilcken roztřídil je v rubriky, jichž sama jména mluví o obsahové bohatosti textu. Jmenuje nejprve skupinu úředních (archiválních) památek. K nim patří předně úřední denníky (ὑπομνηματισμοί). Den ze dne zaznamenávány úřední výkony egyptského a vůbec hellenistického a pak římského úředníka. Za vyšší představené vedl denník sekretář, tento protokol o úřední agendě stvrzoval šéf svým visem: ἀνέγνω — legimus. Vidíme, jak vedena akta římských magistrátu, vedeni jsme do minulosti až k efemeridám hellenistických králův, Alexandra V. Máme-li v rukou třebas nějaký protokol soudního jednání, setkáváme se s analogickou formou, jakou vykazují acta martyrum Scilitanorum, jež jsou právě výpis z takového úředního protokolu. V záhlaví udáno, kdy a kde se šetření koná, kdo jest přítomen, a pak stereotypní Speratus dixit, Saturninus dixit. Ἀπολλὼς εἶπεν. Περέννιος εἶπεν atd.[1]) Do druhé rubriky zařazuje Wilcken výnosy, rozhodnutí úřadů. Máme krátké zatykače vystavené od policejních šéfů s popisem osoby, i dlouhá vynesení v rozvláčném úředním slohu ve větách o stu slov, patnácti řádcích s nezbytnými anakoluthy. Velice četny jsou listiny jiné skupiny týkající se daní a jiných státních povinností. Ode dávna byli Egypťané hodně odíráni, více než jiní, ale pohled do toho systemu berní otevírají listiny doby římské. Byly roboty státní, a tudíž i listiny a seznamy robotníků dle vesnic, byla podávána přiznání majetku a příjmu, ohlášení „přednosty domácnosti“ všech u něho jako členové rodiny, otroci, nájemníci nad 14. rok starších žijících osob, aby z nich byla vyměřena daň z hlavy, ohlášení úmrtí, aby byl vymazán z daňové listiny; jest dlouhá řada listin, které prokazují, že od Augusta v periodách 14letých sečítáno obyvatelstvo;[2]) začínají roku 19/20 a sahají až do 201/2, ve vídeňské sbírce ještě i akta pro 215/6 a 229/30. Pak nesčetné kvitance o zaplacených daních: daň pozemková, daň z hrází, z pastvin, z oslů, velbloudů, ovcí, volů, daň ze živností, z příjmu činžovního, i přinášení

[1] Cf. *Erman Krebs*, str. 130 z denníku náčelníka kraje arsinoitského ze dne 26. května 184 a Passio Mm. Scilit. ze dne 17. června 180 a proces senátora Apollonia buď roku 180 nebo 183—185.

[2] *Mitteis*, »Aus den griechischen Papyrusurkunden«, 13.

obětí zdaněno. Daně v penězích i naturaliích: různé druhy obilí (to jest annona do Říma dodávaná), boby, sláma a plevy na vytápění lázní pro vojáky, olej krotonový, šafrán na barvení látek, kůže na štíty, holeně a jiné účely vojenské a j. A ovoce neúmorné píle berních úřadů jsou měsíční výkazy o přijatých daních pro královskou banku, o naturáliích do státních skladišť dodaných.[1])

Nescházi ovšem při těchto daňových památkách dokladův o nepoctivostech úředníků „vybírajících více než bylo uloženo“: přijímajíce daně, odvažujíce obilí klamali, přípřeže do nejvzdálenějších skladišť komandovali, jinak chikanovali, až k úzkostlivému psaníčku o choulostivé okolnosti, že vrchní ředitel berní hodlá přijíti na inspekci.

Jsou dále přečetné listiny týkající se chrámu. Po hellenistické době se lhostejností náboženskou nebo lépe nejistotou, bezobsažností náboženského citu[2]) nastala doba zbožnosti, i v Egyptě 1.—3. století po Kristu vykazuje čilý náboženský život pohanský; v Antinoe zjištěno 16 chrámů stojících pod administraturou římskou, nescházi tedy dokumentů na chrámy se vztahujících. Inventáře nářadí chrámového, záznamy jmění chrámového nemovitého,[3]) účetní knihy o vydání a příjmech chrámu.[4]) Dále listiny v osobních záležitostech: stížnost na kněze, že nosí dlouhé vlasy, vysvědčení obecních výborů knězím, že nezanedbávali náboženských úkonů, že tedy může jim býti služné vyplaceno, stížnost kněze Stotoetise, že dlužníci jeho místo co by zaplatili — zajisté výpůjčky ze jmění chrámového, jež tak fruktifikováno — šaty jemu roztrhali, ho sbili, smrtí mu hrozí atd. Na základě takového bohatého

[1]) Ve skladišti thesauros obcí Karanis a Filopator bylo v červnu roku 216 pšenice 171 artab à 39·39 l, ječmene 206 art., v říjnu pšenice 271¼ + $^1/_{24}$ art., ječmene 287½ art., v únoru 217 pšenice 3821¼ art., ječmen již odveden do ústředního skladiště krajského a odtud do Říma.

[2]) *Wendland*, »Die hellenist.-römische Kultur«, str. 60 n.

[3]) Majetek nemovitý byl v úřední evidenci jakýchsi pozemkových knih. (*Ziebarth*, »Kulturbilder aus griechischen Städten.«) V každé obci byla vedena kniha, z níž bylo zřejmo rozdělení pozemkův a majitelé polností. V každém okresním městě byla zvláštní βιβλιοθήκη ἐγκτήσεων výkazovna ujetí majetkových, kde se každá změna musila ohlásiti. Jak pečlivě vedena a uschovávána v kancelářích i soukromé akta úřední, ukazuje případ M. Aurelia Horsise (viz o něm Papyrus Rainer, str. 76), který roku 222 žádá, aby směl si intabulovati pozemek, jejž pro kontrolu úřadu označuje změnami majetníků, jak nastaly roku 204, 197, 152, tedy dějiny jedné parcelly po 70 let.

[4]) Chrám Joviše Kapitolského v Arsinoe, jak zřejmo z papyru dva metry dlouhého, v Berlíně chovaného, měl v měsíci pharmuthi (asi v dubnu) roku 215 po Kristu příjmů 2 talenty 2996 drachem a vydání 1 talent 3553 drachem, zbylo na měsíc pachon 5443 drachem. *Erman Krebs* l. c. 180.

materialu z Arsinoe napsáno nyní veliké dílo W. Otto, „Priester und Tempel im hellenistischen Ägypten“, jehož druhý svazek nedávno vyšel.

Vedle veřejných dokumentů jsou listiny soukromého rázu. Sem patří především podání stran k úřadům: žaloby, prosby atd. „ke králi nebo (v době římské) k eparchovi čili hegemonovi, t. j. od císaře jmenovanému zástupci panovníkovu ze stavu rytířského, a po všech stupnicích úřednické hierarchie až k vesnickému písaři nebo centurionovi.“ To je také rubrika, do níž patří několik těch libelli z doby Deciovy, o nichž níže.

Konečně jsou acta inter privatos. Spisy obchodního rázu: smlouvy o kupech, nájmech, půjčkách (i cosi jako směnky), o depositech, ručení a j., týkající se polí, žní olivových, zvířat a všeho, co v zemi živého zemědělství se může vyskytnouti. Svatební smlouvy, akty rozvodů, propouštěcí listiny, závěti atd. v exemplářích ukazujících formy takových spisů po celé skoro století. K nim připojují se pozůstatky soukromé korrespondence v takové hojnosti, že lze psáti dějiny listu ve starověku (zvlášť přidají-li se sem hledící texty klínopisné). Tu vidíme, jak úctyhodně starý jest rámec listu i našeho ještě prostého vesničana, píše-li: Vzkazuji vás pozdravovat a těšilo by mne atd., když čteme (vedle chladně uhlazeného si vales bene est atd.) v nesčetných variacích na příklad z 2. století po Kristu: Irenaios pozdravuje svého nejmilejšího bratra Apollinaria. Přeji ti, aby se ti vždy dobře dařilo. Mně se daří dobře... Jako starý známý z péra světějšího muže stojí před námi Ἀντώνιος Μάξιμος Σαβίνῃ τῇ ἀδελφῇ πλεῖστα χαίρειν. πρὸ μὲν πάντων εὔχομαί σε ὑγιαίνειν, καὶ ᾿γὼ γὰρ αὐτὸς ὑγιαίνω. Μνίαν σου ποιούμενος παρὰ τοῖς ἐνθάδε θεοῖς atd.[1]) Nebo ty nikdy neopomenuté pozdravy na konci listu a mn. j. To všecko v přerozmanitých formách: listy psané těžkou rukou a zcela nepravopisně ubohého proletáře, který musí ženě sdělivši mu brzký přírůstek raditi, aby jestli bude to děvče, je pohodila, rozšafného pensionovaného vojína, jehož starostí jsou nyní olivové háje a zavlažování polí, listy diktované pouličnímu písaři, listy byzantinské, kde není uvedeno jméno nějaké, aby nepředcházelo nabubřelé epitheton.[2]) A jiné přečetné záznamy soukromého rázu: pozvánky k hostinám, kondolence, amuletty, kouzelné recepty atd.

Takový tedy material dostal se do rukou dnešnímu filologovi a historiku. A význam jeho? Není snadno jej stručně vysloviti hlavně

[1]) *Deißmann*, »Licht vom Osten« 121.

[2]) »Ausoniovi Nemesianovi, pánu mojí duše. Služebníci pána mého Ausonia opustili oráči na statcích, které patří vaší obdivuhodné výsosti...« »Čtyry artaby pšeničné mouky pošliž mně Tvoje od Boha milovaná výsost.«

„pro množství hledisek, jaké otevřely tyto památky, ve kterých každý druh písemnictví krásného i vědeckého, úřední, obchodní, soukromé, až intimně rodinné korrespondence je zastoupen.“ Je to zkrátka material, jakého dosud ze starověku nebylo, jenž se dá srovnati s prameny, se kterými dosud jen středověký a novověký historik pracoval. Doplňují papyry, čeho ani nápisy ve svém epochálním významu přinésti nemohly.[1] Vznešený a zdrženlivý jest nápis, nese ráz veřejnosti, určen jest pro dalekou budoucnost; papyrus jest ohebnější, intimnější, slouží okamžiku. Nápisem mluví vznešení, králové, úřadové, obce; prostému stačí kus papyru ne-li střepina — ostrakon. Nápis chce býti ode všech čten, pisateli papyrového listu jde jen o to, aby žena, přítel, dítě věděli, jak se jemu daří. Ale v tom jest právě zvláštní jeho cena proti nápisu. Nápis jest fotografie zdělaná v atelieru: vystrojení lidé, nucené držení; v papyru jest plná přirozenost momentky bez násilnosti, retušování, v úplné bezprostřednosti. Vše, co tyto cáry a lístky obsahují, vykazuje rys svěžesti, jaké ani literární dílo ani nápis nedocílí. Ani ne, že kus antické literatury přinesly, jsou důležity, nýbrž že zachytly kus antického života v nepřetržitém skoro řetěze od doby ptolemejské až do shasnutí řeckého života.

Jaká bohatost obrazův o denních starostech obyvatele města i vesnice (papyry seznámily nás vlastně s antickou vesnicí, kdežto literární texty zabývaly se více městem), ani Pompeji nejsou nám tak oživeny jako ty zapadlé dědinky egyptské, odkud „největší indiskretnosti dějin“ dostala se nám do rukou pravá „documenta humana“.[2] A když se to týká samého Egypta: i pro představu o jiných územích hellenistických, provinciích římských, zvláště sousedící s Egyptem Palestiny není to nepoučno.

*

Mělo-li by aspoň něco býti vytknuto, co z nálezů bylo čerpáno, budiž uvedeno toto. Pro orgán, kterým se texty stávají přístupny, pro filologii především řeckou (ale i jinou, jsou papyry egyptské, aramejské, koptické, arabské) jest důležito, že jsou před rukama texty nejen ve strojené řeči kancelářské, nýbrž přímo živá řeč nejrozmanitějších vrstev z několiká století. Pro posouzení κοινή, t. zv. biblické řečtiny, vytvoření se novořečtiny, material neocenitelný. Sta egyptských jmen jsou transkribována, okolnost při nevokálnosti egyptských textů nemálo významná. Pro veliké dějiny světové (ve smyslu der Haupt- a Staatsaktionen) pří-

[1]) K násl. v. *Thieme*, Die Inschriften von Magnesia, str. 5.
[2]) *Witkowski*, Epistolae privatae Graecae praef.

rozené výtěžek jest menší, ač ani tu nescházejí interessantní záblesky, které leccos doplňují a oživují.[1]) Za to právě rozmnožení dokumentárního, literárního materiálu přivedlo tak dlouho zanedbávanou hellenistickou periodu ku platnosti. Že živější a pronikavější způsob pojímání rozvoje moderního života dějinného mohl přenesen býti i na onu dobu, ve které uskutečnil se veliký proces vytvoření se světového státu a světové kultury, spočívá právě také na nálezech papyrových. Tak mluví ony dosti také o světových dějinách.[2]) Hlavní však jsou výtěžky pro kulturní dějiny a otázky spřízněné. Zjištěna na př. jednota řeckého práva v celé oblasti řeckého hellenismu. Jaké byly zásady práva římského, sděluje Corpus juris, jak bylo prováděno, jaká byla jeho „recepce“ u národů říše římské, povědí papyry. Ukázaly, že není správno obecné dříve mínění, že propůjčení práva římského všem peregrinům (papyry staví tento čin Caracallův do hranic od února do 8. listopadu roku 212) setkalo se sice s odporem právních řádů domácích, ale že tento odpor centralismus římské správy snadno překonal. Spisy klassických juristů nepodávají ve všem obraz skutečně platného práva, jsou to práce římské školy právní, určitého učeneckého kruhu, který zabývá se otázkami, jež ze života již ustoupily.[3])

Že pro vlastní kulturní dějiny — kultury zevní i vniterné — mnoho musejí papyry přinésti, nemůže býti jinak, když máme dokumenty, jež jsou plody a svědky takových zjevů, jako jsou první styky řecké vzdělanosti s egyptskou, vláda hellenismu, ponenáhlé šíření křesťanství (lze pozorovati, jak ve smlouvách, kvitancích a j. vždy četněji se vyskytují místo hellenských a egyptských jména Jakob, Josef, Maria, Paulos, Petros, Staurakios). Tam také stopy stále rostoucí pověrečnosti, až z celého velkolepého útvaru antického státu nezbylo nic nežli stále obratněji utahovaný šroub daňový.

Lví podíl kořisti připadá na hospodářské dějiny. Finanční politika mistrů všeho peněžnictví, Ptolemeovců, žáků jejich císařů, znenáhlé upadání při stále rostoucích požadavcích státních, krise na konci 4. století jasně zachyceny v papyrech, jak jinak býti nemůže, máme-li pro některé stránky hospodářského života listiny z celého tisíciletí (na př. pronájmy rolí z roku 500 před Kristem do 600 po Kristu). Ceny půdy, domův, obilí, mezdní poměry, otázka naturálního a peněžního hospodářství, otroctví, vznik nevolnictví a j. dostávají nové světlo. Jaký

[1]) Příklady viz Papyrus Erzherzog Rainer 234 neb 265 neb 268.

[2]) *Kaerst*, »Geschichte des hellenistischen Zeitalters«, I. 4.

[3]) *Mitteis* l. c. 22.

rozdíl mezi moderním státem s jeho úřední i neúřední snahou o socialní zlepšení a povznesení a vládou římskou, která přejavši smutné dědictví měla základ úpadku v nerozřešené, ano neřešené otázce agrární.[1]

Není divu, že na takové slibné pole tolik dělníků vyšlo, že vyslovena domněnka, jako bylo bádání o antice v 19. století ovládáno texty kovových a kamenných tabulí (= nápisy), tak bude 20. století státi ve znamení papyru. Pohleďme již, jaké poznatky pro věci křesťanské tam jsou uloženy. (P. d.)

Vlnění podmínkou fysikálních zjevů.

Dr. J. Koutný.

Zaduje-li větřík do osení, rozvlní se toto. Důl a vrch vlny větrem způsobené šíří se až ke kraji.

Dopadne-li malé tělísko na klidnou hladinu vodní, poruší se rovnováha na místě, kam tělísko padlo; částečky vody strhnou se nárazem dolů, avšak hydrostatickým tlakem zvednou se zase vzhůru. Tento pohyb přejde na částečky sousední, od těch zase na další a další, tak že vlna vodní postupuje od místa rozruchu jako od středu kruhovitě na všecky strany. Korek na takto rozvlněné hladině plovoucí houpe se jen na témže místě zůstávaje, vlny však pod ním utíkají dále. Ne tedy voda, nýbrž jen tvar vlny šíří se kruhovitě vodou. Vzdálenosti mezi vrchy dvou po sobě vznikajících vlnách říká se délka vlny, kolmé vyvýšení nad hladinou vodní slove výška vlny a doba postupu vlny je čas, který uplyne nežli se objeví vrch vlny následující. Tak na př. obyčejné vlny mořské za bouře mají výšku 5—7 *m*, délku 70—140 *m* a střídají se v časových mezerách 6—9 vteřin.

Když pozorujeme v dálce střelbu z děl, znamenáme jasně, že uplyne vždy určitá doba mezi zábleskem a ranou výstřelu. Jsme-li od děla 3400 *m* daleko, obnáší tato doba 10 vteřin. Potřebuje tudíž zvuk na dráhu 340 *m* jedné vteřiny. Touto rychlostí se šíří tóny všecky, hluboké i vysoké, což lze usouditi z okolnosti, že je slyšeti z dáli celý orchestr nebo kapelu zcela zřetelně bez jakéhokoliv rozmazování, jaké by ucho jistě postřehlo, kdyby se všecky tóny nešířily stejně rychle. Nestejně se však chovají různá tělesa ke zvuku, jedna jej propouštějí

[1]) *Mitteis* l. c. 30.

snadno, jiná nikoliv. Je tedy na blízku myšlenka, zdali se nešíří zvuk v prostoru vzduchoprázdném rychlostí větší. Pokusy však bylo zjištěno, že se zvuk v prostoru vzduchoprázdném nešíří vůbec, a že rychlost zvuku ve vzduchu 0° teplém obnáší 333 *m* za vteřinu, ve vodě 1435 *m*, v železe 5000 *m*, v suchém jedlovém dřevě 6000 *m* atd. Z pokusů tedy plyne, že nositelem zvuku je vzduch, voda, železo, dřevo atd., tedy jakési prostředí. Šíří se snad částečky vzduchové od zvukového zdroje až k uchu? Nikoliv; neboť pohybuje-li se vzduch rychlostí již 40 *m* za vteřinu, vzniká strašlivý orkán. Co by tedy vzniklo při rychlosti 333 *m* za vteřinu? Jak tedy si vysvětliti šíření se vzduchu? Každé prostředí má určitý stupeň pružnosti. Nárazem od zdroje zvukového pocházejícím zhustí se částečky zdroji nejbližší, tyto sdělí rozruch částečkám sousedním, ty zase dalším atd. Vlivem pružnosti své uvolní se částečky stlačené a tím způsobí zhuštění další vrstvy. Také se šíří od znějícího nástroje střídavě zhuštění a zředění právě tak, jak se šířil vrch a důl vlny vodní od tělíska vhozeného. Zhuštění a zředění slove analogicky vlna vzduchová. Ve vzduchu kmitají částečky ve směru šíření se pohybu, proto slují vlny podélné (longitudinální). U strun kmitají částečky na příč směru, v němž se vlny šíří, a proto slovou vlny příčné (transversální).

Od slunce přichází k nám světlo a teplo i prostorem vzduchoprázdným. Stará theorie, emissní zvaná, která již ve starověku vznikla a která velkým Newtonem byla propracována, vykládala všecky zjevy světelné tím, že se se slunce roní malinká tělíska a pohybují se na všecky strany neobyčejnou rychlostí. Hollandský fysik Huygens veden jsa analogií vln vodních a vzduchových pojal myšlenku uvésti všecky optické úkazy na vlnění mysleného prostředí, které prostupuje všecek prostor i všecka tělesa. Prostředí to nazváno éther. Éther byl považován (dle Fresnela) za hmotu skutečnou, dokonale pružnou, poněvadž se šíří světlo nesmírnou rychlostí 300.000 *km* za vteřinu, nevažitelnou, ježto nepřekáží tělesům nebeským a může prostupovati všemi tělesy. Huygens pomýšlel při světle na podélné vlnění étheru, avšak práce theoretické i experimentální vedly k poznání, že dlužno světlo považovati za příčné vlnění étheru. Dle této theorie undulační (unda = vlna) odpovídají různé barvy různým délkám světelných vln, a to krajní červená barva ve vidmu slunečním má délku vlny 0·0008 *mm* (či 800 miliontin milimetru $\mu\mu$) a barva fialová okrouhle 0·0004 *mm* (či 400 $\mu\mu$). Podobně jako největší vlny mořské mají délku 800 *m* aneb jako nejhlubší tón, který začíná lidské ucho slyšeti, subkontra *C*, má délku vlny 20·8 *m*

a nejvyšší tón, který ucho lidské přestává slyšeti, dvanáctá oktava nejhlubšího tónu, devítičárkované *c*, délku 0·00509 *m* či 5 *mm*. Různé tóny barev odpovídají tedy různému počtu kmitů částic étherových, a to krajní barvě červené odpovídá 400 milionů, fialové kol 800 milionů kmitů za vteřinu. Nejhlubší jmenovaný tón má 16·31, nejvyšší jmenovaný tón 66816 a komorní a^1 435 kmitů za vteřinu. Kromě paprsků viditelných barev obsahuje vidmo sluneční i paprsky neviditelné. Paprsky ultračervené vyznačují se účinky tepelnými a menší rychlostí nežli jich sousední paprsky červené, ultrafialové ležící na straně paprsků fialových jsou daleko rychlejší těchto a působí chemicky na fotografickou desku. Oboje paprsky jsou již dávno známy. Prvé objevil roku 1800 Herschel, druhé 1801 Richter. V posledních však letech byly dosavadní hranice vidma slunečního ještě rozšířeny na obou stranách. Rubens obdržel pomocí zrcadel z kamenné soli v části ultračervené vlny až 0·070 *mm* (či 70 tisícin milimetru či mikronů), což jsou nejdelší vlny pozorované v optice vůbec (ultra-ultra červené). Na druhém konci vidma docílil zase Lenard pomocí elektrické jiskry paprsků 0·0001 *mm* (či 0·1 mikronu, ultra-ultra fialové).

Zavedení étheru do fysiky osvědčilo se výborně v nauce o světle. Theorie undulační vysvětlila příčným vlněním étheru přirozeně a lehce všecky zjevy světelné, jako: přímočaré šíření se světla, jeho odraz, lom, interferenci, ohyb, polarisaci atd. Není tedy divu, že vznikla myšlenka, zdaž by nemohl éther také posloužiti při výkladech zjevův elektrických. Faraday prvý experimentem ukázal vliv prostředí na elektrické a magnetické zjevy, a tento vliv připočítal étheru v prostředí obsaženému. On zavrhl působení do dálky a jako sídlo elektřiny označil prostředí, dielektrikum, a nikoli svodiče. Maxwell domněnku Faradayovu mathematicky propracoval a vypočítal, že elektromagnetická vlna šíří se rychlostí světla. Proto tedy bylo možné domnívati se, že éther světelný je totožným s étherem elektromagnetickým a že vlna světelná je zároveň vlnou elektromagnetickou. Co Faraday tušil, co Maxwell theoretickými úvahami a výpočty našel, to Hertz experimentem v plném rozsahu potvrdil. Hertz první (roku 1887) zjednal elektrickou jiskru. Po něm zabývá se elektrickými vlnami celá řada pozorovatelů, jichž práce směřuje k tomu, zjistiti totožnost vln světelných a elektromagnetických. A shledáno, že vlny elektromagnetické jsou právě tak schopny odrazu, lomu, interference, ohybu a polarisace jako vlny světelné. Rozdíl mezi oběma druhy vln jest jen kvantitativní. Elektrická vlna, kterou Hertz poprvé dostal, měla délku 6 *m*, kdežto nejdelší vlny

světelné, které ještě oko znamená, mají délku 0·0008 *mm*. S obou stran však pracují fysikové proti sobě na vybudování druhého Simplonského tunelu přes dlouhý prostor temnoty a neznáma. A práce jich jde šťastně v před. Rubens a Aschkinass dokázali tepelné vlny v ultračervené části spektra 70 tisícin milimetru dlouhé, a Lecher a Lampa docílili zase elektrických vln až 4 *mm* dlouhých. Jsou tedy fysikové ještě 6 oktav od sebe daleko, což lze pěkně viděti na přehledné stupnici, kterou sestavil Lebeděv. Tato stupnice oktav postupuje s řadou geometrickou na př. 1 *m*, 2 *m*, 4 *m*, 8 *m*, 16 *m*, 32 *m*... 1024 *m*; místo však čísla 1024 *m* klade Lebeděv 1000 *m* = 1 *km*.

μ mikron tisícina milimetru 0·001 *mm*. μμ milimikron miliontina milimetru = 0·000001 *mm*.

Při pohledu na široké, nespojité spektrum vybaví se otázka, kdy bude ten epochální tunel, započatý Huygensem na jedné a Hertzem na druhé straně, prokopán úplně, a kdy genius lidského ducha post tot discrimina rerum konati bude triumfálně první průjezd kraji pokořenými? Zároveň budeme se tázati, jaký praktický význam mají elektrické vlny o délce 1000 *m* a ještě více, nebo jaké vlastnosti mají vlny ultra-ultrafialové? Nejsou to snad paprsky Roentgenovy? Mohlo by se tak i souditi dle pokusů Buissonových a Righiho, dle nichž mají paprsky světelné o velmi krátkých vlnách tytéž účinky na kovové vodiče při zjevech elektrických jako paprsky Roentgenovy či Xovy. A jiná podoba těchto paprsků jest, že paprsky Xovy právě tak zmenšují elektrický odpor selenu jako paprsky světelné a šíří se s takovou rychlostí jako světlo. Paprsky Roentgenovy neodkloňují se magnetem, nemají tudíž elektrického náboje. Nejeví ani odrazu ani lomu, za to jejich polarisaci dokázal Barkla. Sagnac našel celou jich stupnici dle toho, jakou mají schopnost prostupovati pevná tělesa. Jedni vykládají Roentgenovy paprsky podélným vlněním étheru (Duhem), druzí pak (Stokes, Wiechert) řadou pulsací na vlnění étheru nezávislých.

Rovněž vzniká otázka, zda vlny étherové, které vítězně obsadily ve fysice tolik nepřístupných krajin, nevyloží také zemskou tíži? Pokus ten není ničím novým. Výkladem zemské gravitace zabývali se marně fysikové i filosofové od dob Newtonových, který pro gravitaci našel velmi jednoduché a přesné zákony, jež byly převzaty i do magnetismu a elektřiny. Jedni pokládali éther za rozpojitý, z jednotlivých atomů složený a tíži vysvětlovali nárazem étherových atomů na važitelné částečky hmoty; druzí zase měli za to, že éther jest prostředí spojité, které působí na tělesa tlakem jako na př. kapaliny. Avšak ani dnešní pokusy vysvětliti tíži vlněním étherových částic neuspokojují. Gravitace totiž vyznačuje se zvláštními vlastnostmi u přirovnání se světlem a elektřinou. Všecka tělesa jsou pro tíži absolutně průhledná, tíže nepodléhá ani odrazu ani lomu, jest nevyčerpatelná a nezmenšuje se ani, když se rozdělí na všecka tělesa v jejím poli postavená. Žádným experimentem dosud nebylo dokázáno, že by se gravitace nešířila rychlostí nekonečnou. Kdyby se měla gravitace vyložiti vlněním étherových částí, muselo by se předpokládati, buď že to prostředí má vlastnosti, které si odporují, neb že takových étherů jest v prostoru několik. Jest ovšem možné, že v době tak extensivní a intensivní práce četných badatelů nynějších i příštích podaří se v budoucnosti na zákonech gravitačních něco změniti, něco doplniti a tím snad je přiblížiti zákonům jiným a tak se dopátrati jednoho společného jádra, nejvyššího principu, který bude ovládati celou fysiku. Zatím možno i na dnešní doby užíti slov Seydlerových, která tento český fysik před 17 lety napsal, že „gravitace vzdoruje ve své imposantní jednoduchosti všem dosavadním pokusům a že jest nesmírná pravděpodobnost, že se nám nikdy nepodaří jí vysvětliti; zdá se“, praví Seydler dále, „že zde lidský duch dostoupil vrcholu jedné z nejvyšších hor lidského poznání, odkud kyne na všecky strany vyhlídka velkolepá, že se však již nad vrchol ten duch lidský výše povznésti nemůže — právě proto, že jest vrcholem…“

Z nejnovější ruské literatury.

Podává Aug. Vrzal.

Podávajíce přehledy ruské literatury za předešlá léta, byli jsme nuceni omezovati se pouze na knihy a sbírky belletristické, které se nám dostaly do rukou, nemajíce po ruce žádných pomůcek, na př. článků literárně kritických. Po smrti N. K. Michajlovského († 1904) zmizeli s jeviště kritikové, již udávali směr ruské literatuře: umlkli Skabičevskij, Obolenskij, Bocjanovskij, Volžskij, zemřeli Andrejevič († 1905 a A. Bogdanovič († 1907). Revoluce pohřbila nejen umění, literaturu, nýbrž i kritiku. Teprve rok 1907 přinesl opět oživení kritice, vydány sbírky kritických článků Korněje Čukovského („Ot Čechova do našich dněj"), J. Aleksandroviče („Poslě Čechova"), A. Gornfelda („Knigi i ljudi"), A. Bogdanoviče („Gody pereloma"), V. Lvova-Rogačevského („Borba za žizň"), A. Izmajlova („Na perelomě" i „Krivoje zerkalo"), J. Annenského („Kniga otraženij") a v časopisech po několikaleté přestávce objevily se zase kritické oddíly. Tím nám poněkud usnadněno podati úplnější přehled proudů, směrův a zjevů v nejnovější literatuře ruské.

I. Passivní tesknota a pessimismus.

Současná literatura ruská narodila se a vyrostla pod praporem dvou nejbližších předchůdců mladého pokolení, „trpitelů ruské literatury", Garšina i Čechova. Jich duchem, jich bolem, krví i pletí proniknuto všecko, co napsáno v posledních letech. Jich vliv na mladé pokolení byl ohromný. Jich nálada, jich způsob psaní a myšlenky udaly tón mladé literatuře. Působením jejich činnosti hoře ruské literatury, jež mělo dříve charakter místní, národní, podmíněný zvláštními ruskými podmínkami společenského života, přijalo charakter „světobolu" za trpící člověčenstvo a přesvědčení o bezplodnosti lásky k člověku.

Osmdesátá léta, kdy tito dva spisovatelé počali psáti, byla v Rusku dobou společenského zátiší, unylé malátnosti, kdy se zdálo, jakoby život se byl zastavil, jakoby vůz života uvázl v blátě, z něhož nemůže vyváznouti ani v pravo, ani v levo, a při každém pokuse vyváznouti ještě hlouběji zapadá do bahna. Takové ticho, nedostatek pohybu života vyvolávají v člověku jakousi hrůzu při myšlence, že život ztrnul v ohyzdné podobě současné. Pocit neurčitého nepokoje svírá srdce, chorobné svědomí vzbuzuje otázku za otázkou, na které současný život vůbec nepodává odpovědi, a tak pozornost víc a více soustředí se na život uvnitř nás. Tíže života dusí zvláště citlivější duše právě proto, že jsou vnímavější a něžnější. A takovou něžnou duši, jež nesnesla břímě nevlídné, nemilosrdné skutečnosti let osmdesátých, měl Vsev. Garšin (1855—1888).

Garšin první z ruských spisovatelů zavrhl úzkoprsé realistní popisování specificky ruských okolností života i ponořil se v ovzduší ostře subjektivní tvorby. V dílech jeho nalézáme výraz zápasu s hrubou, ukrutnou skutečností života i panického strachu před chladnou ne-

spravedlivostí života. Garšin první dovedl sloučiti jasný realismus s lyričností vášnivé touhy a se životní symboličností myšlenky, jako se to nepodařilo ani pozdějším umělcům slova. Tak hned ve „Čtyřech dnech“ konkretní mísí se s abstraktním, realismus se symbolismem. V básnické povídce „Attalea princeps“ tato něžná rostlina, přesazená na severu do skleníku, náruživě touží po svobodě a světle, a když vrcholkem prorazila si východ k nim, tragicky hyne v chladném objetí nevlídného severu. Není v ruské literatuře jiného tak něžného a krásného symbolu nerovnosti osudného boje s chladem a nespravedlivosti života. A v čarokrásné pohádce „Červený květ“ nadšený lidumil v šílené touze, aby rázem zničil všecko zlo na světě, padá jako oběť lásky k člověčenstvu. Jsa sám beznadějným melancholikem, Garšin nevěří ve vítězství dobra nad zlem i předvádí nám řadu hrdinů, blouznících pouze o tom, aby „prchli od sebe“, nalezli v něčem zapomenutí na hrůzy a nesmyslnost života. Sám jsa pln vysokých ideálů, vznešené lidumilnosti a obklopen krutou skutečností životní, upadá v beznadějný pessimismus, jenž charakterisuje většinu současné belletrie ruské.

Na téže půdě kollise vysokých ideálů s nevlídnou skutečností zrodil se „heroický pessimismus“ Ant. P. Čechova (1860—1904). V první léta umělecké činnosti své od roku 1879 Čechov vesele se smál až k slzám, ale nikoli skrze slzy, vymýšleje směšné figurky a charaktery, zábavné situace. Ale dusné ovzduší reakce sedmdesátých let udusilo v Čechovu nejprve umělce, těšícího se ze života, ubilo v tvorbě jeho „květy nevinného humoru“; zvláště po roce 1887, kdy Čechov onemocněl vážně souchotěmi, pozorovat v tvorbě jeho truchlivý tón. Píše „Škaredohlídy“, „Nudnou historii“, „Ivanova“ (1889) a j., kde s nevídanou ostrostí reprodukuje nudu a hrůzu ruské skutečnosti, vtiskuje ruské společnosti pečet duševního otroctví, v němž ničemnost slaví vítězství a škodlivým jeví se kulturní člověk „s ideami“. Na půdě tohoto duševního otroctví odehrává se úchvatné drama zbytečného člověka, na půdě unylé nálady osmdesátých let kulturní člověk se degeneruje, stává se opilcem nebo vydřiduchem, šílencem nebo živou mrtvolou. Idealismus Čechova ve smyslu víry v možnost dostižení ideálu neustále víc a více pronikal se skepticismem a byl vytlačován „pessimismem za každou cenu“, pessimismem heroickým a tragickým, kultem pessimismu. Jeho obrazy nudy, všednosti života z let devadesátých („Můj život“, „Na šestce“, „Člověk v pouzdře“, „Angrešt“, „Láska“, „Případy praxe“, „Mužíci“, „Nová dača“) naplňují srdce hrůzou před životem. Čechov byl citliv zvláště k tmavým stránkám života, vybíral snad bezděčně nejbolavější místa života skutečného, nutil čtenáře „vložit prst do rány“, a poněvadž rána každého jinak bolí, vzniká při čtení jeho spisů zvláštní ostrost pocitu hořkosti, nespokojenosti a tesknoty života. Vytýkali-li dříve Čechovu přílišnou objektivnost popisů, lhostejnost k zájmům života a bezzásadnost, pochmurnost a odporná hnusnost temných stránek života, jež popisuje, vynucují z hrudi jeho bezděčné sténání. Čechov nemohl déle zůstávat pouze objektivním umělcem, stal se moralistou a usvědčovatelem, čímž

přiblížil se velikým ruským umělcům, kteří nedovedli se udržeti na čisté objektivní tvorbě a stávali se hlasateli. V těchto dílech Čechov dal výraz společenské náladě, že „tak žíti nelze“, náladě tehdy ještě neuvědomělé, ale již mocné.

Východ z hrozného postavení, v němž život ruský se nacházel, viděl Čechov v práci, která má obnoviti svět a založiti „nový sad“ místo „třešňového sadu“. Hrdinové jeho posledních pracích teskní, chtějí pracovati do opravdy, ale nevědí, čeho se chopiti, a chopí-li se čeho, zbůhdarma hynou, činy svými nikomu neprospívajíce.

Čechov podobně jako po něm Andrejev kreslí hrůzu ruské skutečnosti, ukazuje, že „tak žíti nelze“; kdežto však Andrejev od formuly „tak nelze žíti“, přechází k formule „zbývá jen umříti“, Čechov od hrůzy ošklivé přítomnosti přechází ke snu o životě za sto, dvě stě let..., kdy celá země změní se v kvetoucí sad a nastane život velmi lehký a pohodlný. Krásné toto proroctví o lepším, rozumném a radostném životě... za 100, 400 let neřeší však otázku o přítomnosti realní, nezažene mátoh skutečnosti na vždy, nýbrž jen na okamžik dává oddechnouti ztrápené duši hrdinů, takže chvilkový optimismus Čechova jen zvětšuje vědomí bezvýchodnosti hoře a útrap lidských. Život mu zustal zlem, které je silnější než člověk, a každý boj s nepřízní života jest mu neplodný. Čechov jako pessimista mnohem účinněji působil na literaturu než jako optimista. Tesknota něžné jeho lásky k člověku, tesknota neschopnosti ulehčiti lidskému utrpení — toť odkaz jeho další literatuře.

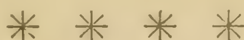
Chmurné náladě povídek Čechova odpovídá také forma jeho prací, „elegií v prose“. Drobná povídka Čechova vytlačila z ruské literatury tlustý román; on v miniaturní povídce soustředil takové bohatství obsahu, jak to dovede jen umělec, který podivuhodně spojil obsah s formou.

Ale nejen v povídce, také v dramatě Čechov jest novotářem. Jako dramatický spisovatel uvedl na jeviště vnitřní svět člověka, střídání jeho nálad, předtuch a posvátných dum. Čechov nezajímal se o vnější osudy, spletité příhody hrdinů, plné neočekávaných změn o vnější konflikt, nýbrž o konflikt vnitřní, o boj hrdinův se samým sebou, o vnitřní jeho svět. Drama citův a předtuch, drama tesknoty, strachu a očekávání, všecko, co rozčiluje a trápí duši vrstevníků, všecko to zatlačilo do pozadí hrůzy a čistě vnější bohatství fabuly. Od jeho pokusů jeviště „Uměleckého divadla“ v Moskvě opanovala dramata náladová, jaká po něm psali M. Gorkij, L. Andrejev, S. Najděnov a j. Úspěchu jejich kusův ovšem mnoho napomáhá vzácný talent hlavního ředitele „Uměleckého divadla“ Stanislavského a láska celé jeho společnosti k umění.

V letech osmdesátých počalo činnost literární několik spisovatelů t. zv. „skupiny sibiřské“, kteří byvše vychováni altruistickými ideami sedmdesátých let, strávili několik let vyhnanství na Sibiři, a vrátivše se odtud, uložili své dojmy ve více méně uměleckých dílech. U spisovatelů těchto není pozorovati tak beznadějného pessimismu, jako u Čechova.

Současně s Čechovem, totiž roku 1879, počal literární činnost dosud žijící a působící Vladimír Gal. Korolenko (nar. 1853), jehož povídky na rozdíl od Čechova proniknuty jsou jasnou náladou spisovatele samého. Odchován altruistickým duchem sedmdesátých let, přes to, že mu bylo snášeti mnoho útrap ve vyhnanství, Korolenko nezoufá, neztrácí víry v možnost štěstí, jako Garšin, ani neoddává se unylé náladě a tesknotě, jak Ant. Čechov. Korolenko naopak jest přesvědčen, že dobro zvítězí, a proto právě tak jako hrdina jeho první práce „Epizody iz žizni iskatělja" (1879), jest proniknut vědomím, že každý člověk jest povinen posvětit život svůj společenskému blahobytu, pomáhat lidem. A tato jeho láska k lidem odrazila se v jeho tvorbě snahou vyhledat v každém člověku lepší stránky ducha lidského, jiskru Boží. Idealismus spisovatelův, pronikající všecky jeho povídky, ať čerpány ze života sibiřského, ať ze života maloruského, dodává všemu, čeho se dotkne, zvláštního odstínu hloubky a lidumilnosti. I v nejtemnějších a nejsmutnějších stránkách života dovede Korolenko ukázat to lidské, co se tam skrývá pod vrstvou vnější špíny. Realnost popisu dosahuje u něho neobyčejné zakončenosti, každý tah změkčen onou lidumilností, která nesmiřuje nás s temnými stránkami života, nýbrž učí nás milovati tento život, plný utrpení, a bojovat za základy dobra a pravdy, jež se v něm skrývají a jež nám spisovatel ukázal. Veškeru svoji činnost uměleckou i publicistickou věnuje Korolenko snaze něčím pomoci neuvědomělému lidu ruskému. V poslední době ve svém radikálním měsíčníku „Russkoje Bogatstvo" uveřejňuje kresby ze svého mládí s názvem „Istorija mojego sovremennika".

Bohužel Korolenko se svou ideální lidumilností nenalezl následovníků v mladé generaci ruských spisovatelů. (P. d.)

Posudky.

Dějiny řecké. Napsal *Dr. Emanuel Peroutka.* Díl I. Doba předhistorická. Se 119 obrázky a plánem Knossu. S podporou I. třídy České akademie. V Praze 1908. Nákladem Jednoty českých filologů. Str. VI a 264. Cena 7 K.

Minulé století otevřelo nám staré kulturní světy; Egypt. Babylon s Assyrií, Chetité povstali před udivenýma očima moderního člověka ze svého tisíciletého spánku; ale to vše vstupuje do pozadí před prvním význačným objevem 20. století před t. zv. kulturou egejskou, která dlouhou dobu kvetla na místech, jež později osídlili Řekové. Právě to pouto, které celou naši vzdělanost víže k osudům Řecka, a ten zvláštní moderní duch, jenž vane z kultury egejské, nám činí tyto objevy tak drahými a blízkými. Ovšem známost a význam jejich nepronikl dosud daleko, poněvadž nebylo díla ani v cizích jazycích, které by dosavadní výsledky systematicky zpracované podávalo. Česká literatura jest prvá, která se podobným dílem může honositi. Professor Peroutka podjal se toho těžkého úkolu podati nám všestranný obraz kultury egejské a seznámiti nás s problemy, které s těmito objevy souvisí. A za to mu budou přátelé starého Řecka a každý intelligent vděčni.

Spis rozdělen jest ve tři části. V prvé, úvodní, nás seznamuje nejprve spisovatel se starými i moderními názory na praehistorii řeckou. Stanoviv cenu archeologických objevů pro předhistorickou dobu řeckou, podává přehled výkopné práce Schliemannem počínajíc až do našich dnův. Přirozeně zdržuje se nejdéle při epochálních pracích na Kretě. Na to sděluje pokusy a rozdělení, pojmenování, chronologické zařazení egejské kultury a zakončuje úvodní část velmi cenným a instruktivním synchronickým přehledem nově objevených památek. Druhou část, popisnou, zahajuje charakteristikou neolithické keramiky v oblasti egejské, rozebírá vztah její k pozdější keramice a konstatuje nepřetržitý vývoj keramiky kretské, zabývá se jejím vztahem k objevům neolithickým z jižní a střední Evropy. Pak přechází k době bronzové, jejíž počátek je současný s první dynastií egyptskou a jež končí příchodem Dorův (kolem roku 1000) V čelo klade opět keramiku, jejíž vývoj sleduje od prostých počátkův až k uměleckým výrobkům, které nic si nezadají před slavnými vásami doby klassické. Pak následuje popis paláců, zvláště ohromného komplexu „labyrinthu“ Knosského, zaujímajícího plochu 22 000 m^2 — poslední dobou právě se přišlo na nový trakt tohoto paláce, a známého již hradu Tiryntského. Provádí nás nádvořím. „Divadlem“, korridory, sály, spižírnami s ohromnými hliněnými sudy πίθοι. Po hradech a palácích jsou to osady a města, zvláště typický zjev osada Fylakopi na Melu, jejíž čtyry osady nad sebou nám dovolují sledovati vývoj měst od nejprostších počátků, vždy dále, od malých domkův a úzkých uliček, k několika patrovým domům, širším, dlážděnými chodníky, kanály opatřeným ulicím. K této kapitole přirozeně řadí se stať o hřbitovech a pohřbívání a druhá o náboženských názorech tehdejších lidí. O vládním systemu na Kretě nám nepodávají

památky přímých zpráv; spisovatel se kloní k názoru, že byla tu silná centralistická vláda. Za to více se dovídáme o soukromém životě. Nenacházíme stop pozdějších pout: ženy se volně baví s muži, zvědavě se dívají s oken na rušný život ulic, byly tance a hudba (sedmistrunný nástroj), athletické závody, zápasy s býky, lovy atd. Kroj mužů jest prostý, ale u kretských dám úplně překvapuje svou neobyčejnou podobou s pařížskou modou. Na to popisuje zbroj a na konec druhé části umístěny zajímavé zprávy o písmě kretském. Máme nyní již na 3000 kusů, zřetelně rozeznáváme s Evansem dva rozdílné systemy, obrázkový a čarový, můžeme sledovati u posledního starší a pozdější periodu, ale jinak jest pro nás písmo kretské nerozřešeným tajemstvím. Třetí část, „Závěry“, podává nejprve zdařilou a výstižnou charakteristiku umění kretského. „Jest sui generis,“ zakončuje spisovatel str. 230 a jednotného rázu. Nejbliž jest přirozenou měrou Egyptu. V malířství, skulptuře, glyptice jest nám blízké svým chtěním, svým zcela moderním podáním lidského těla, zvláště ženského, svou láskou k přírodě a životu, svým realismem, jenž klassickému umění řeckému jest neznám. V odvětvích, z nichž se nám dochovaly zbytky, znali umělci minojští všechny způsoby techniky a dosáhli ve mnohých vysokého stupně dokonalosti.“ V poslední kapitole řeší spisovatel na základě anthropologických měření, objevených památek, na základě jazykozpytu a nejstarších literárních památek řeckých a egyptských těžkou otázku, kterému národu lze objevenou kulturu egejskou přičísti. Přirozeným způsobem nelze z nedostatečných oněch indicií dospěti, leč k závěru pravděpodobnému. Spisovatel je prohlašuje za lidi, kteří nejsou ani Semity ani snad Indoevropany, kteří od neolithické doby jsou v oblasti egejské usedlí, jichž pravlastí však jest asi severní břeh Afriky. Řekové, kteří přišli kolem roku 1500 před Kristem, nevytvořili kultury mykenské (str. 260).

Z tohoto načrtnutého přehledu lze si ovšem jen přibližně učiniti představu, kolik materialu tu zpracováno, kolik záhad tu projednáno. Výsledky nejsou arci definitivní, aspoň ne ve všem. Na mnohé otázky mohou nám teprve další vykopávky, zvláště v Řecku samém dáti odpověď jasnější. To platí především o době neolithické. Současně s dílem Peroutkovým vydal řecký archeolog Tsuntas svůj očekávaný spis o předhistorických hradech Dimini a Sesklo. Pro neolithickou dobu je zde mnoho materialu a Tsuntas již zase oznamuje, že konstatoval nových 63 neolitických osad. Kromě toho panoval již za doby kamenné čilý obchod mezi egejskou oblastí a východem; kultura její tedy byla vydána vlivu egyptskému, babylonskému atd., ale rozsah a dosah tohoto vlivu není dosud přesně vymezen. Tyto dvě okolnosti nutí při zkoumání k opatrnosti. Spisovatel je si toho také vědom a zdůrazňuje častěji nejistý ráz tvrzení a jisté ani neočekává, že by čtenáři všecky jeho vývody přijali. Tak mezi jiným nelze souhlasiti s názory spisovatelovými o prvotním náboženství (str. 152 n.), s výkladem velké zlaté pečetě z akropole mykenské (str. 152 n.) a otisku pečeti z Knossu (str. 158); poznámka (str. 158), že Šalomoun postavil dva sloupy v průčelí chrámu a zlatý sloup uvnitř, není správná; byly tam pouze dva sloupy vůbec,

a sice před chrámem (srv. Vigouroux, Dictionnaire de la Bible, II. sl., str. 856 n., Paris 1899) a považovati je za zbytek nějakého kultu sloupův u židů nelze již z toho důvodu, že to byl první a jediný chrám židovský. Evansovy názory, jichž se spisovatel zvláště v této stati až příliš drží, narážejí leckde na odpor. Tak na př. při výkladu, jaký význam měla dvojitá sekera, kterou tak často v paláci knosském nacházíme. Že byla symbolem božstva, zdá se nesporným, ale ne vždy. Znak dvojité sekery nalezen často na zdích pod štukem — nemohl býti tedy viděn — mezi jinými značkami. Buď tedy byla také dvojitá sekera značkou kamenickou, anebo, jak A. J. Reinach míní, pochází sekera i ty ostatní značky z písma kretského. Jiní upozorňují na to, že dvojitá sekera byla jakýmsi druhem peněz. Jsou na to doklady ze západní Evropy. Opět jiní vidí v dvojité sekeře odznak vlády. Záleží tedy na tom, v jakém vzájemném vztahu tyto významy jsou, co jest první a co poslední. Pro vysvětlení slova „labyrintu", ač je-li vůbec odvozeno od kárského labrys = dvojitá sekera, je to důležité. Vysvětlení spisovatelovo (str. 241 a 250 n.), jak slovo labyrinth = dům dvojité sekery mohlo dostati u Řeků známý nám význam, setkává se s historickými obtížemi a jest na nejvýš nepravděpodobno. Vůbec by byla v „závěrech ethnografických" ještě větší reserva a skepse záhadna, než které autor užívá; jsouť naše pomůcky dospěti aspoň k slušné pravděpodobnosti přece jenom nedostatečny. Než, jak už podotčeno, nesouhlasím-li v těchto a v jiných ještě bodech, o nichž zde se zmiňovati místo nedovoluje, s názory spisovatelovými, tkví to již také ve věci samé. Jako kultura egejská nevznikla najednou ani najednou nebyla vykopána, tak nelze čekati, aby učený svět najednou správného pochopení se tu dobádal. K tomu bude třeba ještě mnoho času a práce. Prof. Peroutkovi však náleží dík, že vše důležité z odlehlých často knih a časopisův anglických, francouzských, italských a německých vybral a v souladný, poutavý, instruktivní obraz nově objevené kultury s neobyčejnou pílí sestavil.

Úprava knihy jest celkem zdařilá, jenom některé reprodukce — a jsou to i velmi důležité — ruší dojem. Dále bylo by si přáti, aby byly přidány, třebas jednoduché, polohopisy i druhých paláců, nejen Knosského. I mapka celé oblasti egejské, nejen Krety, se všemi místy, o nichž se v knize jedná, přišla by jistě čtenářům vhod. *Dr. K. Hrdlička.*

Dr Julius Glücklich. **Václava Budovce z Budova korrespondence z let 1579—1619. V Praze 1908.**

Z význačných osobností v Čechách před povstáním v 17. století jest hlava českých bratří Václav Budovec. Skvělou jeho dobou je doba majestátu, jehož byl tvůrcem. Bratrská jednota, která nebyla u nás již ničím jiným než církví kalvinistickou, zjednala si tehdy v Čechách zákonité uznání a shodla se také se stranou lutheránskou; úkaz to skutečně tehdy ojedinělý a v Německu zhola nemožný. V tehdejších zápasech o náboženství, které bylo vzpruhou veškeré politiky, dodělal se Budovec úspěchu pro jednotu bratrskou tak velikého, že stává se

vliv její rozhodujícím a vítězným až tak, že na trůn český dosazen kalvinista. Přirozeně tedy poutá k sobě pozornost Budovec a ozývá se (již Denisovo) přání, by našel svého životopisce. Průpravou k budoucímu takovému životopisu musí býti ovšem v první řadě důkladné probádání spisů Budovcových, jichž je dosti zachováno, k nim pak druží se korrespondence Budovcova. Z této však zůstaly na naše časy jen zlomky, jež pracně shledal a vydal teď Dr. Glücklich. Z knihoven a archivů v Basileji, Mnichově, Strassburku, Srbišti, Třeboni, Berlíně, Drážďanech, Bernu, Paříži, Praze, Brně shledal 80 dopisů, jež vydává; na mnohých jiných místech pátrání po korrespondenci Budovcově nepotkalo se s úspěchem. Vydávají se tuto listy Budovcem psané i některé Budovcovi zaslané, v dodatku dva dopisy jsou od syna Budovova Adama; některé z nich byly sice již tištěny, ale v publikacích nesnadno přístupných, tak že vhodně ve znění správnějším jsou zase uveřejněny; celkem uveřejněno tuto 73 kusů vůbec netištěných, 60 zcela neznámých, mezi nimi 48 dopisů Budovcových.

Dopisy jsou z let 1579—1619. První z nich jsou z pobytu Budovcova v Cařihradě, a již v nich jeví se směr, kterým jest nesena všecka povaha jeho: je to zájem o poměry náboženské: mohamedanské a orientalně-křesťanské církve. Budovec jako dokonalý kalvinista patří na ostatní vyznání cize a nepříznivě a spojuje ho s nimi jen přesvědčení, že nauka o Trojici jest úhelným kamenem víry křesťanské; když píše o církví východní, nikde u něho není stopy po reminiscencích cyrillo-methodějských, a nikde ani zmínky, že by si byl vědom, že byl v okolí napolo slovanském. Náboženský zájem jest u Budovce hlavní věcí potom také ve vlasti; řídí a určuje i politiku jeho. V bojích s lutherány stál vždy úplně na straně kalvinistů, jejichž zásady a názory přijímal za své a v dopisech svých zřejmě je projevoval — ale když jednalo se o úspěch politický pro jednotu bratrskou, nevyjadřoval na venek zásad důsledného theologa, nýbrž používal smirných slov konejšícího politika. Užíval prostředků k cíli vedoucích s výhradami pro sebe a chtěl jen opanovati a se udržeti; odtud se také vysvětluje jeho smířlivost a touha po vzájemné snášenlivosti. Zastává smír mezi jednotou a lutherány z obavy, že by kalvinisté mohli býti potlačeni a předkládá proto dohodu poukazuje, že by potom došlo na lutherány. Pro katolíky má jen všebecné doznání, že i mezi nimi jsou dobří křesťané, ale jinak jich nenávidí, přeje jim každou ztrátu, vítá každou nesvornost, prosí od Boha jim zkázu, stává se proti nim fanaticky zaujatým. Ještě větším záštím plane proti antitrinitářům a arminianům: mají prý býti ničeni mečem a ohněm; český bratr schvaluje upalování kacířů docela jako Kalvin a většina jeho souvěrcu.

Z dopisů Budovcových sledovati lze osudy jeho, a dle nich jsou plny nářku, smutku a odevzdanosti do vůle boží, a zase plny naděje a sebevědomí. Takto zaznívají zvláště dopisy jeho z let majestátu. Jeví se v nich také synem své doby, věří úkazům přírodním, jest po svém smyslu zbožným, ano i mystickým a sentimentalním. O událostech českých nepodávají však listy Budovcovy mnoho nových zpráv, osvětlují

4*

však přece jasněji dobu i poměry tehdejší. Císaře Rudolfa i Matyáše chválí zprvu velice, ale potom oba odsuzuje, sleduje pilně chystající se allianci protišpanělskou a protihabsburskou. Budovec nebyl však velikým politikem; docílil sice ve svém veřejném životě úspěchův a zdaru, ale situace spletitější nepronikal hlouběji a nebyl také mužem, který by dovedl účelně a vědomě říditi další osudy hnutí vyvolaného, tak jako vůbec tehdejší doba, doba velikých hesel, slov a záměrů, velmi málo velikých nebo jen větších lidí. Ale jsou také v dopisech Budovcových místa velmi cenná; z nejcennějších jest poslední zde uvedené psaní Budovcovo ke Karlovi ze Žerotína. Spisovatel dotýká se vzájemného poměru těchto dvou mužů několika slovy, ale ovšem neprobírá ni otázky, kdo z nich měl pravdu.

K tomuto obsahu korrespondence Budovcovy přihlíží vydavatel v obšírné předmluvě, v níž vhodně a opravdu nezbytně pro porozuměnou dotýká se současné situace zvláště náboženské. V předmluvě také rozhoduje, že tak zvané Kratičké poznamenání o přitažení JMti arciknížete Matiáše do Čech jest skutečně dílo Budovcovo.

Dopisy samy jsou vydavatelem provázeny mnohými podrobnými poznámkami. Kdyby se i poznámek zdálo příliš mnoho, není to na žádnou vadu, neboť těžký, obrazný, allegorický, narážlivý sloh Budovcův nezbytně vyžaduje vysvětlení. Těžko ovšem někdy s jistotou dobrati se uspokojivého výkladu, než vydavatel svědomitě se přičiňoval, by pokud možno jej podal. Snad další ještě zkoumání doplní pochyby a dohady. U jednotlivých dopisů vystižnými regesty podán obsah.

Vydání korrespondence Budovcovy jest pečlivé a v pravdě záslužné, po moderním způsobě pořízené; nemenší chvály zasluhuje také rejstřík velmi podrobný, věcný i jmenný zároveň. Připojeno čtvero příloh. Tiskovou chybou jest na str. X. datum 17. dubna 1609 místo 1619; v záhlaví listu 59 neudáno, že list jest psán Václavu Budovcovi (str. 108); na str. 111 chybně „stejnejmi radami“ místo „s tejnejmi radami.“ *J. Tenora*

Art et Apologetique. Par *A. P. Sertillanges,* professeur à l'Institut Catholique de Paris. (Études de la philosophie et de critique religieuse.) Paris 1909. Bloud et Cie. Cena 3 fr. 50 c.

Látka umělecká skýtá práci kritické příležitost ke cviku, zvláště našemu věku kritickému. Umění samo o sobě pozorováno, appelluje především na intuici; než jakmile je analysujeme, vyvolává problemy, s nimiž celý život a všechny vědy životní jsou spojeny. Odtud neukojená zvědavost myslitelů naší nepokojné doby.

Není tudíž nevhodno tázati se, jaké vztahy jsou mezi apologetikou, nezbytně nutnou v naší době, a mezi uměním, jež jest předmětem sympathie, rovněž tak jako velmocí universální. Jaké postavení zaujímá umění v apologetice? Jakých služeb nám prokazuje? Jaké konkluse plynou ze vztahů mezi náboženstvím a uměním? Toť problem, jejž Sertillanges studuje ve spise přítomném.

Promluviv v hlavě úvodní o ceně forem uměleckých v práci apologetické, autor ukazuje v řadě kapitol rovněž tak hluboce pro-

myšlených jako krásně psaných, jak umění budí cit náboženský, jak vyjadřuje cit náboženský a fakta náboženská, jaká jest umělecká cena citu náboženského vůbec a zvláště křesťanství katolického. Pak vyvrací námitky proti křesťanství jménem umění a života činěné a v poslední kapitole charakterisuje umění moderní. Jak patrno, kniha vyčerpává řadu otázek, jež se současně namítají esthetikovi a náboženskému mysliteli. Stručný referát nedovoluje narýsovati celého obsahu spisu. Poukážeme jen na některé věci. Zajímavě autor vysvětluje zejména, jak umění budí cit náboženský. Je-li umělec, pracující o svém díle, proniknut cítěním náboženským, je zjevem pravidelným, že na druhém konci řetězu, na konci elektrického vodiče, který tvoří dílo umělecké, vzniká cit náboženský. Aby toto vzbuzení bylo nemožno, bylo by potřebí subjektu nepřístupného vlivům uměleckým nebo neschopného citu náboženského ; dvě to monstruosity na štěstí velmi řídké. Aby toto vzbuzení bylo nesnadno, bylo by třeba v subjektu předpokládati zvláštní odpor. Odpor tento ovšem se vyskytá: neboť předmět náboženský činí požadavky, které se zdají jistým instinktům protipřirozenými a potlačujícími. Je-li však překážka slabá, může býti přemožena. Umělec, rozhodne-li se ji překonati, vskutku ji také překoná, ano snad ještě lépe toho dosáhne, nemá-li takového úmyslu, je-li však proniknut cítěním náboženským. Ano, v jistém smyslu, každé dílo umělecké, drží-li se ve svých mezích, obsahuje dávku citu náboženského a snaží se ji šířiti. „Dobrý obraz je sám sebou zbožný,“ pravil Michel Angelo. Neboť co jest umění? Směřuje-li umění k jinému cíli než k prostému napodobování přírody, umění je síla, kterou skrze zjevy, jež nám skýtá přímý názor, pronikáme k hlubokým pramenům věcí. Umění může vyjadřiti jen dvě řady fakt, fakta přírodní a fakta lidská, jež jsou také přírodou. V obou případech umění jde za zjev a snaží se spojiti s pramenem. Umělcem jest pouze ten, kdo dovede proniknouti hmotným závojem k vnitřním vztahům, k příčinám tajemným, k podstatě. Formy jsou jen písmem: pod ním je skrytá idea přírody, síla životní z části projevená, kterou však třeba úplně uvolniti. Umělec ponořuje tam inspiraci a dílem svoji perlu, odhaluje nám život hlubiny mořské, jejíž jen povrch bez něho vidí nezasvěcenci. Nuže, oceán bytí má býti posledním základem Toho, jejž nás náboženský instinkt náš učí hledati. Kdo blíží se k pramenům, blíží se k němu. Účasten „idei věčných“, které jsou schematem všeho, vzorem, jehož viditelný svět jest pouze manifestací, „stínem“ vrženým na stěnu času a prostoru, umělec jest připraven, aby dotknut byl proutkem náboženským. Žije již z části životem božským, poněvadž žije city, sleduje myšlenky Boha Tvůrce. Každá věc jest dvakráte zrozena, praví sv. Augustin, jednou v sobě, jednou v myšlence tvůrčí. Tyto dvě kolébky se dotýkají. Kdo sousedí s podstatami, sousedí s Bohem. Sniti o nich, jest mysliti na Něho, a kdyby to bylo i nevědomky, jest baviti se nebeskými melodiemi.

Vyjadřuje-li se tedy svým dílem, umělec sdílí z věcí božských. Odtud „kněžství umění“, odtud „náboženství umění“. Příroda je stánkem božím; umělec žije pod tím posvátným úkrytem žalmisty. Toto spolu-

bydlení, podobné spolubydlení velekněze vstoupivšího do nejsvětějšího, není bez příbuznosti s poměrem náboženským. Duše dobře naladěná přejde z jednoho snadno do druhého. Odtud dobrodiní náboženské pro umělce a dobrodiní jeho šťastného spoludruha v kráse.

Umění ve všech svých oprávněných formách, a čím více se povznáší od neoživeného k oživenému, od individuelního ke kollektivnímu, od věcí profanních k posvátným, jest ozbrojeno v příčině citu náboženského silou podivuhodně suggestivní. Tím se jeví umění apologetou, pokud jest úkolem apologetovým buditi duše pro věci božské. Umění předvádí nám slávu boží lidem zjevenou, ne tváří v tvář a v jejím přímém výrazu, nýbrž v jejích účincích a v jejích smysly poznatelných ozvěnách, umění vede nás k poznání toho, co Bůh myslí, co miluje, čím jest.

Ještě více však umění stává se apologetou, vyjadřuje-li a vysvětluje dogmata a fakta náboženská. Tím skýtá dogmatu novou sílu a nový vliv, a to dvojím způsobem: podávajíc nám především vznešenou ideu o dogmatu, a odhalujíc nám jeho nutnost nebo vhodnost pro život lidský. Ovšem, aby umělec toho dosáhl, musí dogma dobře vyjadřiti, musí míti tudíž správný jeho pojem, správný pojem jeho významu a jeho vztahů se životem, musí v umělci samém býti soulad mezi tím, co zná, chce nebo zakouší jako křesťan, a tím co zakouší, chce nebo ví jako umělec, a konečně musí z práce umělecké odstraniti každý prvek nepřátelský účinku, jehož má dílo umělecké samou sebou docíliti.

Neméně zajímavy a hluboky jsou myšlenky autorovy v kapitolách, v nichž přesvědčivě dokazuje, že myšlenka náboženská, a zvláště myšlenka křesťanská a katolická má cenu uměleckou, a že i dnes po nastalých převratech, po změně hledisek individuelních a socialních, náboženství a co od něho závisí, má v této příčině zajištěnou budoucnost. Že kapitoly tyto mají cenu eminentně apologetickou, jest na jevě. Neboť kdyby se dalo dokázati, že cit náboženský jest bez ceny umělecké, bylo by také dokázáno, a to peremptoricky, že cit náboženský jest bez ceny životní, že jest zbytečností, že jest bludem. Bohužel, nemožno nám tu vývody autorovy dále podati, museli bychom citovati celé stránky jeho spisu, jenž i vyškolenému apologetovati a zkušenému esthetikovi poskytne mnohonásobného poučení a nová odhalí hlediska.

L'avenir du christianisme. Histoire de la fondation de l'église. 1. t. La révolution religieuse. 2. t. Le christianisme primitive. Par *Albert Dufourcq,* professeur à l'Université de Bordeaux. Paris 1909. Bloud et Cie. Cena po 3 fr. 50 c.

Přítomné dva svazky díla Dufourcquova, na jehož první svazek jsme upozornili v předešlém ročníku „Hlídky“, tvoří druhou část všeobecných dějin náboženství židovsko křesťanského. Obsahují dějiny založení církve od Alexandra Velkého až do císařů z rodu Severova Je to doba, kterou Dufourcq označuje jako dobu synkretismu, v níž poměr mezi náboženstvími pohanskými a náboženstvím židovským lze definovati slovem konvergence. Revoluce

náboženská, sv. Petr a apoštolové, toť jsou předměty, jež autor studuje ve svazku prvém. Druhý svazek vykládá dějiny prvotního křesťanství, t. j. dílo sv. Pavla, sv. Jana, sv. Irenea. V přímé spojení uvésti založení církve s činností a myšlenkou Ježíšovou, s rozšířením židovství a přeměnou pohanstva od dob Alexandra Velkého, toť stálá snaha autorova. Jen za této podmínky lze dle autora pochopiti dané faktum, pokřesťanění světa. Autor vystříhá se při tom neurčitých všeobecností, rovněž tak jako nepatrných jednotlivostí, klassifikuje události co možná objektivně dle jejich skutečného vztahu a závislosti, snaží se podati je v souvislosti a pozorovati je v jejich postupu. Při tom odmítá methodu čistě popisnou, která činíc z dějin církevních suchou nomenclaturu, činí většinu našich příruček úplně nezáživnou, s druhé strany odmítá příliš svobodářský postup historiků, kteří pod záminkou synthesy upadají do libovůle a fantasie.

Obsah obou svazků krátce načrtnut je tento: Ponenáhlý postup k jednotě dějin starých končí a jest dovršen ve třech stoletích, jež předcházejí, a ve dvou stoletích, jež následují po narození Krista. Svět středozemní nabývá tu své rovnováhy politické. Říše východní, reorganisovaná Alexandrem, nebyla dlouho hájena jeho nástupci proti říši západní, namáhavě zbudované Římany; Karthago a Mithridates jsou pokořeni, východ a západ přináší své bohatství k nohám vítěze, od Španělska až k Syrii všecky krajiny sklánějí se před vítězem. K tomuto světu zotročenému Caesar připojuje Gallii a Claudius Britannii. Táž civilisace jako v době fenické se rozvíjí v periferii moře Středozemního. Její obyvatelé odvykli si válce, nevidí již v cizinci nepřítele; smířeni m í r e m ř í m s k ý m, zaměstnáni mnohonásobným obchodem přispívajícím k vzájemnému blahobytu, cítí solidaritu, která je spojuje, zapomínají na různosti, které jejich státy odlučovaly. Egypťané, Ariové, Semité klaní se srdcem učenlivým témuž císaři, pravému bohu pozemskému.

A tento nový svět pozdravuje jako metropoli A l e x a n d r i i, položenou na rozhraní tří pevnin, a Řím, město zlaté, jež se vypíná na sedmi pahorcích, aby přijalo jako královna pocty a adoraci lidí.

Velké hnutí politické unifikace má v zápětí důležité následky morální. Staré státy tížily těžkým břemenem duše; občan neměl svobody; byl podroben ve všech věcech a bez výhrady státu; náležel mu celý. Státu náleželo jeho tělo a bylo zasvěceno jeho obraně. Jeho majetek byl vždy k disposici státu. Jeho soukromý život nebyl prost této všemohoucnosti státní, který vykonával svoji tyrannii i v nejmenších věcech. Osobnost lidská měla málo ceny vůči této autoritě svaté a téměř božské, jež nazývala se státem nebo vlastí. Zájem individuelní, právo, spravedlivost, morálka, všecko muselo ustoupiti před blahem státním. Než Řím láme a odhazuje veškerý tento stav despotický; osvobozeno od pout, individuum si oddychuje, tlak skupiny socialní náhle a značně rozšířen, méně jest od jednotlivců pociťován; duše uvolněné, svobodněji k Bohu se povznášející, snáze nazírají do nitra svého; ctnosti veřejné hynou, za to rozvíjejí se však ctnosti osobní

a objevují se ve světě; literatura stává se individuelnější a zároveň více kosmopolitickou. Smrt království národních, obnova života municipialního, již lze konstatovati, vše podporuje vznik civilisace v celku mezinárodní a individualistické. Půda jest připravena, aby tu klíčilo a rostlo símě židovské.

Neboť v této době církev israelská zaráží svoje kolonie podél cest kolem Velikého moře. Pohané, nepokojní, sklánějí se k ní, jakoby přicházela hlásati jim slovo života, jež očekávají. A hle, Messiáš se tu objevuje, učí a umírá. Jeho učení je stokrát novější a plodnější než doufal Israel. Obce křesťanské, jež zakládá, se vštěpují na obce židovské; brzo se šíří po zemi pohanské. Odtud a až do počátku století 3. tradice církve, ještě mnohonásobná, složitá, živoucí konečně, rozvinuje ve dvou parallelních řadách dvojí věc, již přinesl Ježíš: z nauky lásky Syna božího rozvinuje velké rysy systemu dogmatického; z kollegia dvanácti s Petrem v čele rozvinuje velké rysy systemu církevního. V době Kallista, Hippolyta, Tertulliana idea božství Kristova, tak mocná již u Ireneje, jest velmi přesně charakterisována zavržením monarchianismu; a primát Říma, sídla sv. Petra a hlavního města říše, jest již velmi živě vyjádřen hnutím dogmatickým, jehož jest jevištěm. V tomto okamžiku konečně mizí zbytky obalu, v němž klíčilo símě božské; idea brzkého návratu Messiášova mizí, Bible se uzavírá, majetek církevní se tvoří, dějiny křesťanské počínají, církev se rozhodne žíti. A to je také okamžik, kdy krise náboženská se dovršuje, jí přivádí nebo připravuje duše. Sen Isaiášův se uskutečňuje; všichni národové kráčejí k Jerusalemu, aby klaněli se Bohu Abrahamovu, Isákovu a Jakubovu. Epocha synkretistické revoluce jest ukončena.

Avšak prosté tyto dějiny jsou mnohdy přerušeny shlukem okolností, jimiž plynou. V tajemné touze po zjevení a po Spasiteli pohanství setkává se s počátku s jinými spasiteli nežli s Ježíšem, s jinými zjeveními než s biblickými; a pohanství organisuje se v synkretismu, v němž se rozvíjejí tradice orfické. Když pohanství konečně na své bludné cestě za pravdou stýká se s Israelem a s evangeliem, pojímá je s počátku po způsobu zjevení, která již poznalo: a gnosticismus vzniká z této přirozené a politováníhodné záměny.

Synkretismus hellenský, partikularismus židovský, gnosticismus židovský nebo křesťanský, toť tři překážky, s kterými se setkávají apoštolové; toť tři síly, které se jim na odpor staví v dobytí světa. Synkretismus hellenský zmizí ponenáhlu, avšak bez přerušení. Legie Titovy a dialektika Pavlova zlomí partikularismus židovský. Gnosticismus bude odhalen a napaden sv. Pavlem, potírán sv. Janem, poražen episkopátem, definitivně vyhlazen sv. Irenejem. *Dr. J. Samsour.*

Georges Pellissier, Voltaire philosophe. Paris 1908.

Stejně nesprávným jest popírati naprosto význam Voltairův pro filosofii a nazývati filosofii jeho pouhou frivolností, jako zase psáti, jak činí autor přítomné knihy (str. 303), že „Voltaire shrnul v sobě veškeru filosofii osmnáctého století.“

Není pochyby, že Voltaire obíral se řadou problemů čistě filosofických, zvláště pokud se tak zvané praktické filosofie týká, ba že pronesl i řadu originelních myšlenek, z nichž čerpala revoluce francouzská, ale za to o celé řadě jiných, a to základních vůbec se nezmiňuje neb odbývá je velmi povrchně. Charakteristické jest, že mu stačilo na příklad, co napsal Bedřich Veliký proti svobodě vůle, aby hned odvolal dřívější svoje mínění. Jeho odpor k Descartesovi, jeho znehodnocování filosofie Platonovy, jeho přepjatá důvěra pouze k tomu, co smysly chápati, zkusiti a změřiti možno, jak říkal, dává nám tušiti muže celkem dosti skrovně filosoficky založeného.

Kniha Pellissierova přes to, že přeceňuje význam Voltairův pro filosofii, jest jinak v mnohém ohledu dosti poučná. Uvádí velmi pěkné v celý myšlenkový pochod a vývoj u Voltaira a nastiňuje velmi výrazně jeho fysiognomii. Ukazuje Voltaira též v jiném poněkud světle než bývalo dosud zvykem: agnostickým theistou v metafysice, věřícím, pokud se týče základních, všeobecných zásad mravních, v ethice (ač ovšem později již si odporuje, pokládaje za mravné jen to, co jest užitečné), obránce práv člověka, zastance liberální monarchie, úsilného reformatora v politice.

V knize Pellissierově je tolik tak pečlivě vybraných citátů ze spisů Voltairových, že mohou pro prvou informaci úplně dostačiti.

Dr. J. Kratochvíl

*

Jiří Sumín, **Spása**. Román. „Moravsko-slezské kroniky“ r. 19. sv. 1—3. Nakl. R. Promberger v Olomouci 1908. Ročně 3 K.

V obšírném románě líčí se objevení zázraku mladou dívkou Marcelou ve vesnickém kostelíčku, kde Panna Maria na oltářním obrázku temní a slzí, a několik věřících osadníků náhle se pozdraví ze svých nemocí. Poutníci hrnou se ze všech stran, osadníci chopí se příležitosti těžit nekale z nich, místní boháč Hejnic organisuje konsorcium na mámení lidí ve velkém. Autor sesměšňuje důvěřivou zbožnost poutníků, křiklavě vypisuje kramaření osadníků s věcmi a city posvátnými, dívku, která jest jimi považována za světici, líčí jako nevěstku, zázrak vysvětluje jako okatý podvod, že oltářním obrazem prostupovala voda prohnilými za ním trámy.

Román snad chtěl jen kopírovati Zolovy „Lourdy“, jichž se i dovolává, ale jest mnohem cyničtější a bezohlednější. Po stránce umělecké byl označen nedokonalým i listy katolickému smýšlení nepřátelskými. Každá a dokonce tak vtíravá tendence zaslepuje a zkřiví uměleckou snahu i výsledek. Bylo by nezaslouženou reklamou šířeji se románem zabývati.

Helena Malířová, **Právo na štěstí**. Román. Libuše, matice zábavy a vědění, r. 38. sv. 1—2. Nakl. F. Šimáček v Praze 1908.

Kus života na přechodu dvou generací. Marcel Kovář, žurnalista, bohém, nestálý, hledající štěstí v požitku okamžiku, vždy milující a nebezpečný, jest representantem generace staré. Umí hráti si na „osud“

jiných, ale nedovede dáti štěstí té, kterou připravil o klid a věrnost. Rozníti lásku a touhy ve své sestřence Růžence, provdané za vážného muže, a ta, nedovedouc snésti svého lživého poměru k manželovi, volí smrt. Není v té bohêmské generaci smyslu pro zodpovědnost. Ani to nenapraví Marcela Kováře. Po několika letech by stejně chtěl hráti „osud" v životě Růženiny sestry Jarmily, ale narazí na odpor již nové generace, rozumné, která se nedá strhnouti vášní a svůdností.

Chtěla tedy autorka vylíčit kus pokroku v ženském pokolení. vymanění se z neplodné romantiky, hrdého vztýčení vlastního sebeurčení. Tento úmysl není však uceleně a promyšleně podán. Kniha jest autorčinou první prací většího rozměru; bude těžko nalézti knihy stilisticky neurovnanější nežli je tato. Jako ty rozhárané a roztoulané myšlenky Marcela Kováře, jsou kapitoly této knihy. Pracně je shledávati jednotlivé nitky ideové v rozkouskovaném ději, který jest jen načrtán a nahozen nejběžnějšími frasemi a nejotřelejšími slohovými obrazy. Snad úmyslně, shodně s rozháranou látkou románu, ne-li, bude energie zapotřebí, uvésti sloh v klid sloužící poslušně myšlence.

Alois Dostál, **Za vyšším cílem.** Povídka. Zábavy večerní r. 29. č. 4. Nakl. V. Kotrba v Praze 1908.

Ušlechtilou formou vypravuje nám p. Dostál povídku o tichém štěstí chudé rodiny dělnické. Zbožnost spojená s přičinlivostí učiní z obou zdárných synů Jana a Jaroslava, kteří jsou podporou stařičké matky, dokonalé dělníky železářské. Mladší Jaroslav dokonce se vyšvihne na příručího ředitele a spolumajitele firmy. Tím dána mu příležitost poznati nejen poměry dělnictva, ale i zaměstnavatelů, což obé povídka poutavě a poučně líčí. To je také jejím vrcholem. Ukazuje jich srovnáním a na výmluvných příkladech, kterak i dělník dojde spokojenosti a blahobytu prací a pravou, ušlechťující zbožností.

—f—

Ze života náboženského.

„Katolík a otázka donucovací moci Církve“ je článek Moulardův v „Revue pratique d'apol.“ (září), v níž tento autor míní „zkoumati, jak Církev sama soudí o své donucovací moci a jak chce, abychom my o ní soudili.“ Stručný obsah jeho studie je tento: 1. „Církev má právo peěovati o své zachování“ a tudíž právo „užiti stíhání proti těm, kdož by se pokoušeli rozvrátiti její existenci.“ 2. Tento Církví vykonávaný nátlak má býti fysický nebo pouze morální? Obě mínění mají své stoupence a hajitele 3. Probíráme-li otázku historicky, uvidíme, že nauka Církve v tomto bodě prodělala změny, vyvíjela se: „Východiskem jejím byla tolerance skoro absolutní; ve 13. století pak dospěla k vytvoření inkvisičního zákonníku, který ne v jednom bodě zdá se nám býti v pravdě barbarským.“ A od té doby Církev nepřestala nikdy se dovolávati pro sebe také práva donucovací moci. To ovšem není žádný důvod mysliti, že právo toto musí se rozšířiti až k nátlaku fysickému. 4. V praxi nemožno popírati zlořádův a zneužití inkvisice, ani nemožno říci, že by Církev ani částečně nebyla za to odpovědna; neméně však jest pravda, že toto zneužití až po jistý bod jest poměry a dobou vysvětlitelno. 5. Chybovali bychom však, kdybychom šli až k odsouzení toho, že Církev dovolávala se světské moci; neboť stát jsa státem křesťanským tím, že chránil Církve, chránil i sám sebe. A na co mimo to netřeba zapomenouti, toť to, že většina heresí měla protisocialní ráz. 6. Zmizení tohoto socialního stavu (ochrany Církve státem) mělo za následek i zmizení těchto institucí; návratu k těmto starým praktikám pak — míní autor — nelze si přáti.

*

Encyklika „Pascendi“ a rehabilitace Rosminiho, toť zajímavá studie Morandova v „Rivista Rosminiana“ (leden 1908). Co encyklika obzvláště modernismu vyčítá, toť to, že vše převádí na subjektivismus. V tom má pravdu proti modernistům, ale toto odsouzení, míní Morando, zasahuje stejně, ba daleko více ještě novoscholastiky a tím zároveň dává za pravdu objektivistické filosofii Rosminiho. Novoscholastici jsou čiří subjektivisté, a Morando dokazuje kantismus novoscholastiků, připomínaje klassické texty Bonaventury a Tomáše. Když Liberatore klidně psal: „Systema Kantii si ad idoneum sensum reducatur, non differt a systemate scholastico“, nemyslil jistě, že dí příliš mnoho. Boj vedený proti Rosminimu ve jménu sv. Tomáše, toť jen oplátka sensualismu a subjektivismu, jež Rosmini potřel autoritou téhož sv. Tomáše. Morando cituje Liberatore, Civiltà a jiné odpůrce Rosminiho a ukazuje, že příručky, jež řídily se encyklikou Lva XIII. reprodukovaly jen tytéž bludy, zachraňujíce vše pouhým poukazem: ad mentem s. Thomae. Morando provádí parallelu mezi textem Liberatore a programem modernistů, parallelu mezi textem encykliky a učením Rosminiho. Jediný rozdíl naleza mezi novoscholasticismem a Kantovským, Piem X odsouzeným subjektivismem: novoscholastici

nepodržují citu jako prostředku dosíci Boha. Ale pak co prý jim zbývá? Rosminimu bylo vytýkáno, že vede k pantheismu, a hle, text Pia X o immanentismu dává Rosminimu plně za pravdu: „Sunt qui in eo collocant immanentiam, quod Deus agens intime adsit in homine, magis quam ipse sibi homo: quod plane, si recte intelligitur, reprehensionem non habet.“ Krátce, encyklika Pia X hájí jen křesťanského subjektivismu, filosofie to, jejímž nejvznešenějším representantem jest v moderní době Rosmini.

„Ovšem i Rosmini připouštěl velikou cenu citu, ale citu osvíceného rozumem; i on připustil hodnotu zkušenosti, ale nadpřirozené zkušenosti křesťana, velmi rozdílné od prázdné a pomyslné zkušenosti pseudomystikův, a zkušenosti vždy kontrolované rozumem a vnějším zjevením.“ Morando cituje k tomuto účelu krásné texty ze spisu Rosminiho a uzavíraje opakuje, že encyklika „Pascendi“ zasahuje hlavu modernismu, subjektivismus vůbec, a zvláštněji proti-rosminiovskou jesuitskou školu, která paralysuje vliv Rosminiho. Přešli-li modernisté k subjektivismu, je to chybou této školy. Causa causae est causa causati.

K podepření svého názoru cituje Morando několik současných autorit. Hned po vydání encykliky kanovník Vitali psal: „Kdyby byl rosminianismus, filosofie bytně objektivistická, mohl v Italii triumfovati, filosofický a theologický modernismus nebyl by býval možný.“ Biskup cliftonský Mgr. Burton psal Morandovi: „Jaká krásná příležitost pro mužného theologa, pro Rosminiovce, ukázati, že nejsilnější val proti modernismu jest ne v novo-scholastické filosofii, nýbrž v pravé a starodávné scholastice Augustina, Bonaventury a Tomáše, zdokonalené a dokonané mudrcem roveretským“ (Rosminim). *L.*

*

Kolínský vládní list (Kölnische Zeitung) přinesl z Říma zprávu, že vídeňský nuntius mons. Granito di Belmonte, který za svého nedlouhého úřadování se několikrát „vyznamenal“, bude odvolán a místo něho nepřijde žádný z cechovních diplomatů vatikánských, kteří z pravidla neznají mimorománského světa, ale františkán Bernard Doebbing, rozený Němec z Münsteru (* 1851) a od 1900 biskup v Sutri a Nevi. Byl by to druhý případ, co by stará zásada diplomatická byla prolomena, první stal se s nunciem v Mnichově, druhý by byl ve Vídni. Rakousko svým složením politickým a národnostním by ostatně potřebovalo jiného diplomata, než Němce z říše, byť v Italii naturalisovaného. Dosud však pravděpodobně si samo nikoho pro takové hodnosti nevychovalo.

*

Mnoho starostí už činí dnes a bude činiti ještě více nedostatek kněžstva v našich zemích i jinde. A to nejen katolického, ale všeho vůbec. Stížnosti, že dnešní mládež nevěnuje se bohoslovným studiím v dostatečném počtu, sdělovali jsme už z evangelických zemí: Německa, Norska, Švedska, Anglie, z pravoslavných zemí Ruska, Bulharska, Srbska, a z katolických zemí přichází jedna po druhé na řadu. Naše diecese českomoravské do nedávna ještě mívaly přebytek kandidátův a

mohly si vybírat. Dnes už to přestává V našich zemích jsou prý to Masarykovci a Volná Myšlenka, co agitují mezi studenstvem, aby do bohosloví nechodilo. U nás tedy ještě bylo potřeba, aby takováto agitace zasáhla. Ale jinde o ní nemluví a do ní si nestěžují a týž nedostatek kandidátův už dávno je citelný. Byl by se dostavil i u nás i bez té agitace. A kdyby studium bohosloví vyžadovalo stejně nákladu jako každé jiné odborné studium (ačkoli dnes už ani tu není velkých rozdílů, neboť stipendií jest všude tolik, že pomalu není ani oprávněných žadatelů, takových totiž, kteří by se předepsaným zkouškám podrobovali), už by dávno nedostatek tento byl se objevil a možná převrátil v katastrofu. Takovou nouzí trpí Amerika, kde jest na tisíce osad farních, nebo jež by farními býti chtěly, už bez kněze. Na 24 tisíc dělníků katolických při stavbě kanálu panamského žádalo o kněze, sám president Roosevelt přimlouval se za splnění jejich přání. ale biskup, na něhož se obrátil, musil odřeknouti, ježto sám ještě mnoho kněží by potřeboval. Bezkonfessijnost, jež se ve Spojených Státech tak rozmohla, je spolu následkem tohoto nedostatku kněží. Tam už nedostatek zasahuje v sám náboženský život osady, kdežto u nás zatím nedostatek jest pociťován spíše pro pohodlí a pro zbytečné funkce, jaké kněží vedle náboženské služby spolu zastávají. U nás nedostatek je zatím jen relativní, jinde však jest už absolutní. Tento nedostatek. bude-li se všude sesilovat, povede k větším převratům v náboženském životě, než všecky agitace moderních směrů pospolu vzaty.

*

Dosavadní často šířený názor, že křesťanství vzalo skoro všecky své idey i osobu Kristovu z buddhismu, dobrými důkazy převrací P. Dahlmann, jenž v letech 1902—1905 všecky buddhistické země prošel a prozkoumal a ve dvou svazcích své výzkumy popsal. (Von Peking nach Benares, Von Delhi nach Rom. Freiburg, Herder 1908, 417 str. 18 M, 484 str. 23 M.) Beissel ve „Stimmen aus Maria-Laach“ podává krátce výzkumy Dahlmannovy o vlivu západní kultury na buddhismus. Tento vliv předělal život Indie a její názor buddhistický ve třech směrech hlavně. Předně umění pozdější císařské doby mělo vliv na umění indické. Přeměna tato jest patrna až příliš, a stopy římské ve stavitelství i malířství jsou příliš zřejmy, než aby se daly popřít. Vliv řeckořímský přetvořil i celou postavu Buddhovu. V severozápadní Indii, vlivu západnímu nejpřístupnější, setkáváme se nejdříve s tímto novým typem, mladistvou postavou oděnou řeckořímsky, s tahy tváře západními, zřejmý vliv podoby Apollonovy a mody, jaká tehdy panovala v Antiochii, Palmyře, Baalbeku. Mladistvý bezvousý typ Kristův ve 4. a 5. století beztoho rovněž odvozují od tohoto Apollonova typu. Teprve později byzantský typ (s vousy a dlouhými rozčísnutými vlasy) tento starší apollonistický typ zatlačil V Indii však tento zřejmý vliv řeckořímský na tvářnost Buddhovu už zůstal a z Gandhary na severozápad rozšířil se do středu Indie a dále na východ.

Ale aby bylo dovoleno přejati a vyvésti nový typus tak duležité osobnosti, musila se i idea, musil se názor na tuto osobnost změniti.

A toť třetí směr vlivu západního, jaký v buddhismu lze pozorovati. Vedle staré školy „malého vozu“, „hinajana“, vzniká v Gandhaře nová škola „velkého vozu“, „mahajana“. A v této nové škole zaniká nauka a osobnost starého Buddhy: přerozujícího se až k „osvícenci“ a začíná nový názor: místo historie přerodů vyskytuje se idea zbožněného spasitele lidstva. Legendy zabývají se už skoro jen životem Buddhy od dětství jeho až do jeho skončení dráhy učitelské a přenesení v Nirvanu a zbožnění. A ježto škola tato nepovstala před prvním stoletím a ne po třetím století křesťanském, tedy spadá v dobu rozvinutého už a úsilně všude hlásaného křesťanství, jest vliv tohoto učení na buddhismus víc než pravděpodobný. Už proto jedině tento směr vlivu jest možný, že vidíme i v ostatních věcech přetvořování domácí tradice podle západu a nikoliv naopak. Tedy i tu šel vliv ze západu a byl přijat názor západní, křesťanské idey a sformovány v nové škole v novou nauku. Nová škola pomalu ovládá a stará vedle ní zaniká. Výsledek jest pak nauka buddhistická křesťanství tolik podobná v některých legendárních, ideových a organisačních rysech. — Tento nález dvojího buddhismu, starého a nového z 3. století jest nejlepším důkazem, že názor svrchu udaný nemůže býti správný.

*

Ze Sven Hedinových cest po Tibetě a z líčení (Harper's „Monthly Magazine“) mohutných náboženských projevů v této „svaté“ hierarchické zemi možno souditi, jak zůstala ztrnulou dosud ta náboženská tradice, která se tam ze západu řecko-římského před 15 sty lety dostala. A jak daleko ve vývoji kulturním odrazil mezi tím svět křesťanský, jímž buddhismus před 15 až 17 sty lety transformován. Patrno z toho, kde pramen živý zůstal a kde pouze několik kapek z vody jeho šplíchlo. Všecky ty podivuhodné způsoby sebeumrtvování a sebeobětování jaké hojně pěstovány ve staré církvi: bydlení na sloupích, zazdění do jeskyň a malých cellí, poustevničení v lesích a horách, poutě celých rodin jako životní oběť a úkol, věnování celého života mystice a úvahám i rozjímáním — všechny ony známy jsou ze života hrdin náboženských staré i novější církve. Ale jak při tom církev katolická i ostatní církve křesťanské konečně tento život dále rozvinuly a posílily praktickými, činorodými, výše účelnými snahami ideami a činnostmi!

Podle referátu prof. gentského Louis de la Vallée Pousson, jejž měl na mezinárodním sjezdě historie náboženství v Oxfordě (Autorita a rozum v buddhismu) jest v nauce buddhistické všecko možné: všecky možné protiklady vedle sebe. Táž škola, týž věk, i týž učitel mnohdy hlásá vedle sebe: každé slovo Buddhovo je svaté a věřiti se mu musí bez rozmýšlení a zase jinak: nepříjímej žádného slova Buddhova bez úvahy a zkoumání, pokud v něm jest pravda. Učený historik belgický proto pravil, že buddhismus není ani filosofií ani náboženstvím, je to mravní therapeutika, je to methoda učící jak skrotiti vášně a dojíti naprostého uklidnění, v blažené nirvaně. A ježto slovem Buddhovým jest všecko, co jakkoliv tuto cestu ukazuje,

nezastaví se Ind nad žádnou protivou a neshodou dvou vět a nauk. Zničením neklidu v bytí lidském přichází se ku klidu v nebytí v nirvaně a tak i s protikladem Ind stejně naloží, klad i protiklad zničí ideu a zničením idey zmizí neklid a nesrovnalost. Věc jest urovnána, duše upokojena.

*

Vloni v listopadu (13. listopadu 1907) prohlásila obřadní kongregace, že svátek papežem Lvem XIII. zavedený pro Lurdy (Apparitio B. M. V. Immaculatae Lapurdensis — Zjevení Neposkvrněné bl. P. M. Lourdské) rozšiřuje se na celou církev a den jeho stanoví na 11. února. Tímto novým církevním uznáním Lourd byli pobouřeni jak všichni nevěrci, tak i modernisté. Povstal proto nový tah proti Lourdům. V Mnichově, kde vychází modernistický list „Das XX. Jahrhundert" došlo na konec ku processu mezi pisatelem článku protilurdských v listě tom (Dr. E. Aigner) a obhájcem Lourd Adamem Rambachrem. Soud vedený pro urážku na cti skončil 26. listopadu smířením. Mnichovští modernisté nazývají celý ten kult lourdský ponížením kultury církevní v 20. století a Lourd ani jejich zázraků naprosto neuznávají; všecko, co se kdy v Lourdech stalo, prohlašují za přirozené léčení nervosních poruch autosuggescí a vzrušením nervovým. Žádají za nový soudní tribunál v Lourdech, ale složený z lidí nepředpojatých (nevěřících!), kteří by nestranně vedli záznamy o léčení v Lourdech. Takových sporů však nelze řešiti, dokud neznáme branic přirozeně možného. A těch neznáme a sotva kdy na jisto postavíme, protože pozorováním přírody budeme přicházet na nové podrobnosti a nové zákony a nové osvětlení různých zjevů. My zatím víme, co jest obyčejné a kromobyčejné, ale co jest přirozené a co nadpřirozené, toho dopodrobna vytknouti a určiti vědecky nemůžeme. Lehké to mají oba extremy: monisté, kteří všecko nadpřirozené popírají a tudíž vše jest u nich přirozené, a lehkověrní a pověrčiví, u nichž většina zjevu je zázrakem a většina zjevu jest nadpřirozených. Kdo nepatří ani k těm ani k oněm, nemůže chtíti po dnešku rozhodnutí na tu neb onu stranu. Mnichovští modernisté ovšem očekávají, že by se vše v Lourdech svedlo na přirozené cesty, avšak u přemnohých událostí tamějších selhávají všecky léčebné instance. S hlediska apologeticko-filosofického pojem zázraku nejvážnější námitkou proti Lourdům jest, že se jimi zavádí neb uznává jakési stálé dějiště neb jakási stálá instituce zázrakotvorná, což, jak každá učebnice fundamentálky praví, neshoduje se s obvyklým pojmem zázraku, i překvapuje, že ani církevní instance ani obhájcové okolnosti této si nevšimnou. Ukazovati na obdobu v N. Zákoně (rybník Bethsaida, Jan 5, 2 dd.), nelze. Proč ostatně nevěrci nevěnují tomuto předmětu více exaktního studia, jak i Schell důrazně vyzýval, jest opravdu divno. Pouhými floskulemi „suggesce" neb „autosuggesce" se nevysvětlí zjevy takové, jako vyléčení zlámanin, ran, vředův atd.

*

Rusínský duchovenský časopis „Niva" stěžuje si v posledním čísle na své odběratelstvo a na své postavení. Má na tisíc předplatitelů

mezi třemi tisíci rusínského kněžstva. Není to sic malý poměr, ale „Niva“ praví, že by odběratelů mohlo býti více. Ale i dosavadní odběratelé neplatí, tak že po všech osobních obětech redakce, administrace a přispěvatelů zbývá dluh 4000 K tiskárně „Niva“ jako půlměsíčník jest listem opravdu dobrým a rusínské duchovenstvo by chybilo, kdyby si jedinou tuto svou revue neudrželo. Dnes, kdy skoro všechen tisk rusínský jest v rukou pokrokářských, socialistických a protináboženských, dvojnásob toho třeba! — Poslední dobu kněžstvo jednotlivých děkanství na svých konferencích pozdvihá hlasu svého a protestuje proti liberálním listům, vyzývá zároveň kněžstvo, aby bdělo nad lidovými a národními organisacemi po venkově a nepouštělo do nich ani zlého tisku ani podvratných řečníků. — V tom ohledu musilo rusínské duchovenstvo mnoho zavinit a promeškat, že se mu pod rukou a na očích zrovna něco tak odbojného mohlo vyvinouti!

Vdovský a sirotčí fond rusínského duchovenstva ve Lvově, jenž má nashromážděno na 500.000 K, byl nutným dosud pro neupravený poměr pensijní, neboť vdovy a sirotci po knězích z fondu náboženského dostávali pouze dary z milosti, ale ne pensi. Na posledním shromáždění fondu toho usneseno žádat za stálou pensi vyšší než 500 K ročních a žádati, aby stát podle pensijních fondův úřednických také tento fond zřídil, kněžstvo že bude ochotno na něj z kongruy přispívat. Po případě usneseno takovou pojišťující společnost na zásadách svépomoci zříditi.

*

Svatý synod petrohradský byl dožádán jedním z biskupův, aby vydal nějakou normu, podle níž naložiti se má s knězem, rozděleným od své ženy. Stává se to v manželském životě ruského kněžstva dosti často, že muž a žena nežijí pospolu, pro její či jeho vinu, nebo z viny obapolné. Sv. synod ukazuje na staré církevní kanony, v nichž vinné rozdělení vždy na knězi trestáno sesazením s úřadu. Svatý synod žádá, aby v tom případě zavedeno bylo šetření, a jak příčiny tak způsob odluky konstatovány byly. Jsouť mnohdy manželé odloučeně živi zcela bez viny, k vůli dětem, s nimiž matka žije na vychování, k vůli službě mužově a podobně. V tom případě ovšem odluka nemůže býti trestná. Ale trestné jest podle kanonův i spolužití s manželkou cizoložnicí, neboť tehdy jeho povinností jest odloučiti se od ní, je-li nenapravitelnou, a nechce-li, kanon káže vyvrhnout jej ze stavu duchovního.

*

Hygienou v kostele obírá se učený františkán Dr. Gemelli v „La scuola cattolica“ (duben 1908). Učený professor na základě svých osobních zkušeností tu promlouvá o tomto důležitém thematě, a krátce možno jeho vývody shrnouti takto: Po zajímavém probrání otázky větrání a topení kostelů táže se, mohou či nemohou-li býti kostely prostředkem nakažlivých nemocí. Prach, který pokrývá podlahu kostelův, obsahuje samozřejmě veliký počet mikrobů, mnohem méně však než prach kaváren a divadel. Za to prach pokrývající lavice jest mnohem nebezpečnější. Že by zpovědnice byly v tomto ohledu vážně nebezpečny,

nezdá se. Mikrobní statistiky, jež jsou výsledkem mnoha zkušenosti se svěcenou vodou, jsou rozhodně znepokojující. Reforma v tomto bodě jest dle učeného professora naléhavá. (Ač tu ohled brán více na Italii, kde jest užívání svěcené vody rozšířenější, platí i u nás.) Dr. Gemelli předkládá četné prostředky proti všem těmto zlům a doporoučí zvláště hygienickou kropenku vynalezenou Locatellim. (V peštském dómě mají kropenku zakrytu řídkou mřížkou, tak že lze pouze prsty omočiti; při tomto používání, při kříži na čelo, prsa a ramena, není asi nebezpečí skoro žádného, i netřeba hned následovati přeúzkostlivých lékařů, kteří by nejraději kostelů vůbec neměli. *P. r.*)

*

Hojné přestupy z řeckého obřadu na latinský ve Lvově svádí nějaký „duchovní" v národně demokratickém denníku „Dilo" na rusínské duchovenstvo ve Lvově. Zpěv jejich při bohoslužbě jest nedbalý, kázaní ledabylá, učitelé náboženství jsou buď nedostateční nebo leniví, mezi duchovenstvem není svornosti a vespolitosti. Za to kněží polští ve Lvově jsou dobře vybraní a každý na svém místě a horliví. Proto prý ruští lidé přebíhají tak hojně ze slovanského na latinský obřad. — Myslíme, že to není kněžstvem, ale obřadem samým a poměry mimo obřad a kněžstvo ležícími. Dlouhotrvalost, rozvláčnost, a složitost obřadu východního není pro dnešní dobu. Latinský obřad je sám sebou modernějším, dnešnímu člověku přiměřenějším. Řeč tu mnoho nedělá, neboť lid stejně nerozumí té ani oné, ani latině, ale ani staroslovanštině. Obřad latinský v Haliči kromě toho jest obřadem „pánů" a má už tím cosi přitažlivého na sobě, jest obřadem kulturnější vrstvy. Tyto dvě příčiny zcela stačí bez obviňování duchovenstva, aby při té smíchanosti obřadů ve Lvově vedly k hojným změnám.

*

Nedávno vydal Dr. Stanislav Gruiński široce rozpracovanou studii o změně vyznání ve Lvově („Zmiana wyznania we Lwowie v 40leciu 1868—1908"). V prvním dvacetiletí (1868—1888) změny připadaly ve 40% na židy a ve 20% na evangeliky, kteří vesměs skoro přestupovali ke katolicismu. Mezi oběma obřady latinským a slovanským byla výměna skoro stejná, přestupy k jinému vyznání vůbec nehojné. Vedle židův a evangelikův obnášelo procento těch i oněch 15%. V letech 90tých a od 1900 zvětšuje se rapidně procento přestupův od řecko-východního obřadu. V letech 1900—1907 děla se celá třetina změn od obřadu východního na západní. V r. 1908 pak přestupy ty obnášejí už $^{4}/_{5}$ všech změn vůbec. Katolicismus získal sice změnami nejvíc, neboť 60% všech změn bylo v jeho prospěch. Přes to však početný poměr latiníků ve Lvově neroste, ale klesá v porovnání s východním obřadem. V roce 1890 obnášel ještě čtyry pětiny, ale r. 1900 už jen necelé tři čtvrtiny a spíš jen dvě třetiny ze všeho počtu obyvatelstva. Příčinou jest příliv z okolního venkova většinou rusínského a obřadu slovanského. — Změna vyznání v letech šedesátých a sedmdesátých děla se nejčastěji u žen a k vůli sňatku, teď pozdější léta změna ta jeví se hojněji u mužů. Viděti už více politické a životní pohnutky.

Velmi hojné jsou změny obřadu ve smíšených manželstvích a dějí se skoro vždy od východního k západnímu obřadu. Tak zvané „čištění rodin“.

*

„Monarchická strana“ moskevská náleží k proudům ultrakonservativním. Všecka nová hnutí, ať ve kterémkoliv oboru, jsou jí trnem v oku. Docent moskevské duchovní akademie (v Sergievě Posadu) D. G. Konovalov podal nedávno akademii dissertační spis „Religioznyj ekstas v russkom mističeskom sektanstvě“, v němž docela moderní methodou studuje psychiku různých zakladatelů sekt ruských. Zabral se s láskou do svého předmětu a nepracuje polemicky, nýbrž psychologicky a historicky. Akademie přijala práci velmi příznivě a docentu Konovalovi udělila za ni hodnost „magistra bohosloví“. Ale tuto práci zazlil mu monarchický klub. Obrátil se v polovici listopadu telegraficky na vrchního prokurora sv. synodu, aby synod usnesení akademického senátu zvrátil, že je to výsměchem pravoslavnému bohosloví taková práce, která sekty brání a pravoslaví tupí, a napříště aby všem duchovním akademiím odňal samosprávu a právo udělovat stupně a hodnosti akademické. Duchovní akademie jsou totiž na stupni fakult universitních a podobně jako university jsou zřízeny. Ale nemají zdaleka té svobody bádání a učení jako světské fakulty. Přece však zase volnější jest vyučování jejich než na našich bohoslovných fakultách, poněvadž nevychovávají nastávající kněze, ale vůbec bohovědce, kteří pak většinou se věnují zaměstnání professorskému. Není tedy toho dohledu nad žactvem jak u nás v alumnátech. Na akademiích proto vládne skoro všude volnější duch a „modernisté“ ruští v akademiích doznávají podpory. Odtud ta policie „pravých ruských lidí“ a ta nevraživost proti akademiím, jež nebezpečny jsou pravoslavnému učení a rozvracejí je.

*

Jako ruská vláda podporuje v polském království Mariavity, a teď „šechisty“ a „koty“, aby jen oslabila sílu církve katolické mezi Poláky, a na Litvě živí a podněcuje rozpor národnostní mezi Litvíny a Poláky, tak vláda pruská umínila si rozrážeti řady polské ve Velkopolsce (Poznaňsko) sektářstvím. V celém Německu zakázaná sekta anabaptistů mezi Poláky má privilej působit. Hlavní agitátor anabaptistů Jan Petráš nejen je trpěn, ale bez překážky smí po zemi chodit a přes § 12. schůze po polsku pořádat. Naukou jeho jest pessimismus, úplný anarchismus církevní a hlásání blížícího se konec světa. Brošurky darmo tištěné a darmo dávané podporuje i časopis z Ameriky beztrestně šířený („Slovo Života“) a v Poznani už počato vydávati nového hlasatele anabaptismu polského „Průvodce křesťanského“ (Przewodnik Chrześcijański).

V listopadu udály se ve Vilně velké boje v kostelích katolických mezi Litevci a Poláky. Litevci měli dosud jen jeden chrám, kde vše konáno v řeči litevské. Ostatní vilenské kostely byly polské. Litevci za minulého biskupa Roppa marně se domáhali svých bohoslužeb i v jiných kostelích. Správce biskupství apošt. vikář Michalkiewicz nyní Litevcům povolil, aby po tři neděle ve všech kostelích mezi 8 a

10 hodinou konaly se bohoslužby litevské a Litevci aby se při tom před smíšenou komisí polsko-litevskou zapisovali, aby zřejmo bylo, kolik se jich přihlásí. Přihlásilo se něco přes 2000 osob, tak že bylo zřejmo, že jeden dosavadní jejich kostel pro ně by postačil. Ale usneseno připustiti litevské bohoslužby i jinde. A e Litevci teď vydali veřejnou žalobu na biskupského zástupce a na Poláky, že maří jejich vymoženost, a když po polské ranní měla začít litevská mše svatá s kázaním, Poláci že zůstali v kostele, pěli dále své polské písně nejen svaté, ale revoluční a národní, a přes napomínání kněží neuhnuli Litevcům a k jejich bohoslužbě nepřipustili. Litevci prý proto nemohou k apošt. vikáři míti důvěry, když to dopouští, a vzdávají se všech ústupkův. Obžalobu tuto uveřejnili v ruských listech. Poláci tvrdí, že docela nepravdivou.

*

Vyloučení chlumské gubernie z království polského odloženo, předloha zákona vzata z dumy vládou zpět. Praví ruští lidé a pravoslavné duchovenstvo gubernie té tímto couťnutím vlády byli velmi roztrpčeni. V gubernii vyzývá pravoslavné duchovenstvo lid k passivní, vlastně aktivní resistenci. Nevyřídí-li vláda odloučení chlumské gubernie, ať obyvatelstvo samo se odloučí od správy politické v král. polském a přidá k politické správě gubernatorství kyjevského. Ovšem zatím katolíci a sjednocení tvoří většinu v gubernii a výzvy pravoslavných sotva poslechnou.

*

Svoboda a volnost kazí lidi a vnáší svár mezi lidi. Nebezpečí a pronásledování však je utužuje a sdružuje. Ceteris paribus! Tato zkušenost osvědčuje se i na ruských sektách. Dokud vládou byly pronásledovány, zkvétaly a vábily k sobě a samy v sobě byly jako ocel pevny a nepřemožitelny. Ale svoboda daná jim 30. října 1906 uvolnila jejich pásku jednotící. Tak teď staroobřadci ruští počínají se štípit. Mají jen tři biskupy nad sebou, ale tito už se podělili na dvě strany, nesmiřitelně proti sobě stojící. Podle biskupů přezvané strany „Jovci“ (Jova = Job) a Danijilo-Mefodijevci (Daniil a Mefodij, Methoděj) navzájem se bojkotují, vylučují a proklínají. Těch rozkolů mezi nimi dříve nebývalo.

*

„Pastorální list“ ruských venkovských duchovních („Rukovodstvo dlja seljskich pastyrej“) líčí ochabnutí ruského duchovenstva po prvním rozmachu svobody a činorodého reformního vzplanutí, jaké v Rusku nastalo po úkazu 17. (30.) října 1905. Praví: První čas po vydání manifestu v církevně-společenském životě bylo možno pozorovati neobyčejné oživení, farní život ve všech diecesích začal prouditi zrychleným tempem. Otázky týkající se obrodu a rozvoje organisovaného života ve farnosti a života náboženského všude stavěny do popředí a probírány horečně. Duchovní rozčileně o nich debatovali. Věřící zvědavě sledovali vše a čekali co bude. Dne 18. (31.) října roku 1906 svatý synod vydal své nařízení o sjezdech pastoračních a o radách farních. Tímto nařízením dány byly normy, jakými měl se

bráti styk a jednání duchovních mezi sebou a věřícími. Duchovní horlivě první čas použili této cesty naznačené svatým synodem, začaly se bouřlivé sjezdy diecesní, okresní, místní; na sjezdech usnášeny resoluce, mluveno široko daleko, vydávána provolání a sestavovány návrhy. Diecesní listy byly zavaleny úvahami a články o otázkách církevního a farního života a zprávami o sjezdech. Vše dostalo nový, živý, hutný obsah. — Prošla tři léta. A v tomto krátkém celkem čase velmi mnoho se změnilo. Brzo přešel první oheň a počáteční nadšená nálada začala pomalu poklesat. Současně s politickou reakcí načala reakce nálady i v diecesích. Epocha „bouří a útoku“ zaměněna jakousi lhostejností, mdlobou a únavou. Život diecesní zarazil se jakoby v mrtvém bodě. Už jaksi nikde není toho nadšení a té víry. Nyslyšeti teď o hřmotných provoláních, nevidět pokusův uvésti v život předešlá usnesení a resoluce. Krásná slova sice možno i teď sem tam slyšeti, ale není jaksi už víry v sílu těchto slov. Není sice třeba želeti krásných slov, ale třeba litovati toho, že pěkné fráse zůstaly frásemi a nikde to ke skutku nepřišlo, že pokusy se všemi těmi dobrými plány zůstaly pouze pokusy! — Je v tom také kus slovanské povahy: umí načít, neumí dokončit, rozpaluje se k dílům, k nimž nemá sil, a tak si svou činorodnost sama znechucuje.

*

Všeobecný sjezd evangelicko-lutheránský konaný jako dvanáctý na podzim v Hannoveře svedl dohromady na tisíc zástupců církví lutherských celé Evropy (státy kol dokola Německa). Mluveno mnoho o duchu Kristově, o duchu Božím v lutheránství, o poslání církví lutheránských, o snahách sjednocovacích. Zastíráno v řečech všeobecně stylisovanými větami roztržku v myslích ve světě lutheránském samém mezi věřícími a nevěřícími, jichž jest čím dál více. Tuto hlavní propast sjezd překlenouti se ani nesnažil, nesměl se o to pokusiti ani naraziti na ni, sic by byla rána se stala zjevnou a otevřela se široko. „Mladí,“ radikální racionalisté, nemají na těchto sjezdech ostatně většiny, jsoutě sjezdy representační schůzkou.

*

Čeští evangelíci míní v tomto roce na 400letou oslavu Kalvínovu pořádati v Praze mezinárodní sjezd kalvínských a příbuzných církví, k nimž počítají také i české bratry i husitskou církev, dnes ovšem neexistující, ale aspoň duchem žijící prý právě ve vyznání helvetském (kalvínském).

*

Po vyhlášení ústavy v Turecku začíná se bortit umělá nadvláda řecká ještě více než dosud se bortila. Probouzení národů, nad nimiž řecké kněžstvo panovalo, počítajíc to za svou privilej, sultánem potvrzenou (!), svrhuje cizí jho a střásá nadvládu řeckou radikálněji než před tím. Řecká církev pokouší se tím urputněji udržet se na tom vysokém trůně, na němž dosud seděla. V Cařihradě vymyslili si nový návrh a nové podmínky, pod nimiž připustili by patriarchu syrského v Antiochii ku společenství s ostatními církvemi (řeckými).

Když totiž nynější patriarcha Gregorios byl zvolen, prohlásily patriarcháty řecké, že jest nesprávně zvolen, protože je Syr (Arab) a právo na stolec dosud vždy že měl Řek. Nový patriarcha ovšem neustoupil, naopak začal svou patriarchii pilně čistit od Řeků. O své vyloučení od Řeků se nestaral, neboť všecky ostatní církve pravoslavné (ruská, rumunská, bulharská, armenská, koptická) mu společenství své přiznaly. Řekové marně po straně hrozili a exkomunikace opakovali. Syrie se vymanila z řecké nadvlády a už nepovolí. Podmínky smíření, jež Cařihrad staví, jsou pro Syrii nepřijatelny. Žádát: aby se biskupové syrští nevybírali jen ze syrských kněží, ale z kněží všech čtyr patriarchátů (cařihradského, antiochijského, jerusalemského, alexandrijského v Egyptě), a patriarcha antiochijský aby se volil nejen z biskupů syrských, ale ze všech čtyr patriarchátů; řečtí biskupové vyhnaní ze Syrie aby byli opět na své stolce dosazeni; evangelium při mši svaté ať se čte po celé Syrii jen řecky(!); kněží a jáhnové pro Syrii ať se světí nejen z Arabův, ale i Řeků, kteří se přihlásí. Tyto všecky podmínky ať se zapíší jako základni ustanovení patriarchátu antiochijského do jeho stanov. — Skromné ty podmínky nejsou! Celý antiochijský patriarchát nemá nijakého obyvatelstva řeckého, leda několik kupců. Všecko obyvatelstvo jest čistě arabské. Tak by ovšem patriarchát cařihradský a alexandrijský své přebytečné kandidáty strkaly do Syrie. Ze Syrie samé jich dnes už sehnat nemohou, aby jimi aspoň nějaký vliv v kleru syrském si udrželi. — Syrský patriarcha odpověděl na tyto vyzývavé podmínky „smiřovací“ tím, že v Belementském duchovním ústavě odstranil vyučování řečtině jako zcela nepotřebné! Místo řeckého vlivu nastoluje se v Syrii vliv ruský — ale pouze duchový vliv, nikoliv osobní nadvláda.

Nové probuzení nastalo rovněž v Jerusalemě a po celé Palestině mezi arabskými křesťany. Vlivem řeckých klášterů ve Svaté zemi udržuje se i v patriarcháté jerusalemském naprostý vliv řecký. Tak silný vliv, že domácí obyvatelstvo křesťanské vypadá jakoby ani k té východní církvi nepatřilo: nemá v ní nic ze svého a ze svých lidí. Teď však arabští věřící přišli a žádali na patriarchovi spoluvládu svých lidí v celé správě církve ve Svaté zemi, neboť prý když mají volební hlas ve státě, musí jej dostati i v církvi. Patriarcha jerusalemský vyžádal si ihned radu a pomoc z Fanaru (cařihradská čtvrť, v níž jest patriarcha řecký a úřady církevní). Zle zatím přímo nehrozí nebezpečí, neboť klerus řecký je tu ve výlučné většině. Ale domůže-li se domácí obyvatelstvo vlivu, sesílí i strana jeho v kleru. Řeci se budou musit konečně omezit na správu svého vlastního lidu, což ovšem bude koncem všech těch snů panhellenských, jichž nositelkou a hlavní podněcovatelkou byla řecká církev, otravujíc jimi celý křesťanský svět už z dob Byzance od 6. století!

*

V Římě se jednalo před kongregaci koncilu o procesu Hlinkově, totiž o obžalobě jeho biskupa proti němu. Ježto obžaloba obsahovala těžké věci úředně stvrzené(!), jež však obhájci Hlinkovi přece jako

vymyšlenosti usvědčili, rozkázala kongregace vyšetření a rozsudek odložila. Ježto žádal Párvy potvrzení svého rozsudku o sesazení Hlinkově z fary, už i pouhým odročením jest odmrštěn. Ač ani jiného čekati přece nemohl, věda, že Hlinka bude míti obhájce a povede protidůkazy. V tom případě jest nové šetření nezbytnou věcí.

Kaplan Tománek z Bešeňovského kláštera povolán do sídla biskupského do spišského Podhradí a internován u Milosrdných bratří, zakázáno mu pod těžkou hrozbou stýkati se s kým z kapituly a z klerikův, aby jich nenakazil!

„Svatý Vojtěch" bude i na Slovensku rozšiřován, ovšem že ve slovenském vydání. Pouze jen jako obranně náboženský list Biskupi slovenští dali na to prý 25 000 korun. Tedy konečně přece také na něco slovenského! Ale „Slovenský Týždenník" podezřívá, že „Svatý Vojtěch" bude agitací pro lidovou stranu, už proto, že bude nepolitickým listem. Chtějí nazpět odvésti lid od politiky k náboženství, aby pak jménem náboženství jej mohli přivésti ku své politice maďaronské strany lidové, čili teď křesťansko-socialní přezvané.

V polovici prosince předložena konečně sněmu uherskému od ministra Apponyiho dlouho smlouvaná předloha o doplnění kongruy katolického duchovenstva v Uhrách. Stát věnuje na doplnění to z náboženského fondu 1·2 mil. K a ze své pokladny 1·3 mil. korun. Všecka vyšší beneficia církevní ročně složí k témuž cíli 0·7 mil. K. Kněži, kteří budou žádat o zvýšení kongruy, musí prokázat i znalost maďarského jazyka! Kdo by maďarsky neznal, dostane subvenci, aby se naučil, a pak teprve doplněk kongruy! Tohle už je skutečné beťárství.

Věda a umění.

Filharmonický spolek „Beseda Brněnská" provedl v neděli 6. prosince 1908 na oslavu 60letého panování J. V. císaře a krále Františka Josefa I Dvořákovo oratorium „Svatá Ludmila", i to všechny tři díly celé, bez nejmenších škrtův. O monumentálním tomto díle bylo již všeobecnou úvahou referováno vloni v květnové „Hlídce" u příležitosti provedení prvního dílu oratoria.

Provedení celé velkolepé skladby bylo v každé příčině zdařilé. Jako sólisté vyznamenali se bezvadným podáním svých partů sl. Ella Renardová-Lišková (soprán) a pí. Božena Tůmová (alt), koncertní pěvkyně z Prahy, a pánové František Pácal, člen pražského Národního divadla (tenor), Alois Stejskal, člen dvorní opery vídeňské (bass) a Miroslav Lazar (tenor), člen Filharmonické Besedy Brněnské. Sborová část byla podána více jak 130 pěvci v intonaci, v dynamickém i rytmickém přednesu dokonale. Orchestr brněnského Národního divadla, doplněný členy hudebního svazu vídeňského, shostil se s plným zdarem svého úkolu.

Národní divadlo v Brně. Dne 2. prosince 1908 proveden Dvořákův „Šelma sedlák“.

Dráhu operní nastoupil Dvořák ve stopách Wagnerových. „Šelma sedlák“ znamená spolu s „Tvrdými palicemi“ šťastný obrat na domácí stezky, žhoucími paprsky českého Smetanova slunce ozářené. Sotva že tyto radostné a života plné, svěží květy českých niv vypučely, odbočil mistr vlivem vídeňského konservatismu na cestu reakce. Žní té poutě byla díla k útvarům velké opery se vracející — „Dimitrij“ a „Jakobín“. Po dlouhém oddechu dal se Dvořák po vítězství Smetanově ve Vídni roku 1892 na dráhu hudebního dramatu v moderním smyslu; rázem po sobě napsal dvě pohádky ryze české, v nichž uplatnil svou individualitu co nejvlastněji. Poslední operou vrátil se umělec k slohu velké opery . . .

Jaká to směs slohů, jaká to křivka vývojová! A přec, díváme-li se na opery Dvořákovy bez střízlivého spekulování, bez ideových hledisk, jeví se nám každá pravým skvostvem velikého umění mistrova.

Než vraťme se k „Šelmu sedlákovi“. Text opery jest chatrný. „Šelmovství“ sedláka Martina spočívá v tom, že místo žebříku, po němž chudý Jeník přichází k Martinově dceři Bětušce, postaví pod její okno sud s rozštípnutou deskou. Do sudu má spadnouti Jeník, ale obětí „chytré lsti“ stane se někdo jiný. Librettistovi nestačilo toto „šelmovství“ k vyplnění dvou aktů. Povzbuzen „úspěchem“ prvním, myslil s hraběnkou z Beaumarchaisova „Bláznivého dne“: Allons, le succès d'un premier hazard m'enhardit à en tenter un second. A napodobil druhý motiv, záletnictví knížete dle „Figarovy svatby“. Ale s tím rozdílem, že v této zpěvohře důvěrný poměr hraběnčin s její komornou jest přirozený, kdežto v „Šelmu sedlákovi“, kde kněžna svěřuje se v choulostivých záležitostech šafářce, kterou před chvílí poprve spatřila, pravdě nepodobný.

O hudbě této opery napsal O. Hostinský u příležitosti premiery její v pražském Prozatímním divadle v „Osvětě“ 1878 toto: Mohutný proud orchestrální hovoří tu k nám sterými jazyky výmluvnými, všude je zajímavý, živý, pestrý a svěží, nikde všední nebo banální, nejasný nebo strojený. Povšechný ráz situace podává Dvořák v širší formě lyrické s nepopíratetným úspěchem; zde jest jeho vynalezavost i co do harmonických a instrumentačních barev podivuhodná, zde však také nejvíce musíme litovati, že neměl lepšího, poetičtějšího libretta. Naproti dramatickým podrobnostem arci jest Dvořákova hudební fantasie méně povolná. Zejména to platí o dramatickém dialogu.

Provedení „Šelmy sedláka“ bylo zdařilé. Tím, že se opřelo o výborné výkony vynikajících solistů našeho souboru, dosažen i pěkný úspěch celkový. Operu nastudoval a řídil kapelník p. R. Pavlata.

Jan Kukš.

Činohra. Poněkud pozdě přišlo divadlo s oslavou narozenin hraběte L. N. Tolstého (28. listopadu 1908). Po slavnostní ouvertuře a proslovu sehráno jeho robustní selské drama „Vláda tmy“, jehož hrůzné sceny zanechávaly zdrcující dojem, stvořivše slavnostně vážnou, ale pochmurnou náladu večera. Vypravena byla hra na skromné síly

divadla velmi realisticky a herci vesměs snažili se naturalistickou hrou vyzdvihnouti účin ponurých dějův a myšlenek.

Mimo tento večer jest v činohře sice dosti živo, ale hrají se samé starší a bezvýznamné věci neb reprise. Tak byly reprise Fuldova „Janka“, veselohry „Láska bdí“, Stroupežnického „Zkažené krve“ a pro studenty Zeyerovy „Donny Sanče“; pro nedělní obecenstvo hraje se Tyl, zejména poslední dobou také jeho činohra „Jan Hus“.

Slečna Vlasta Hradčanská zvolila si k svému debutu (14. pros.) úlohu rozmarné Věry v Krylovově veselohře „Divoška“ (o hře viz „Hlídku“ 1905. č. 5). Dosáhnouti plného úspěchu v této rolli u nás jest nesnadno, vždyť její podání pí. Pechovou, nevyrovnatelné, plné dívčího rozmaru a něhy, těžko snese srovnání. Slečna debutantka ukázala však přece pěkný fond herecký, ač nevím, zda obor naivek, v němž debutovala, zůstane jí na dlouho vlastním.

Něco velmi vážného chtělo se asi přinésti vypravením činohry „Zkušební kandidát“ od Maxe Dreyera, známého německého dramatika. Dreyer snaží se ve všech svých kusech divadelních — a jest jich slušná řada — řešiti důležité problemy náboženské a filosofické. Dovede je poutavě a populárně vykládat svým divákům a snad ani nepozoruje, že přemílá dávno a lépe vyslovené myšlenky Ibsenovy neb Björnsonovy.

Zkušební kandidát professury na reálném gymnasiu menšího města v Německu Dr. Haitmann vykládá primánům (!) v hodinách přírodopisných vývojovou theorii Darwinovu. Dostane se proto do konfliktu s ředitelem ústavu a místním duchovním prepositem, kteří nemíní trpěti mu těchto odchylek od učebné osnovy a ducha protestantského ústavu. Dr. Haitmann má v rodném městě dosti konexí a má se tedy spor ukončiti jen tím, že má v přednášce označiti svoje dřívější výklady za bludné učení, o němž sice k vůli úplnosti přednášel, ale s nímž se nestotožňuje — učiní-li tak, obdrží místo definitivně. Nutkán neblahými poměry rodinnými, chce se podvoliti, ale v rozhodné chvíli — v přednášce — vysvětlí s pathosem žákům, k čemu jest nucen, a potvrzuje svá dřívější slova — k velkému zděšení přítomného ředitele i preposita. Dostává pak ovšem propouštěcí dekret, ale — primáni mu pod okny uspořádají hlučné ovace.

Snad před lety vzbuzovala tato okatá tendence nadšení nebo odpor, dnes hledíme na otázky ty zraleji, a tak zajímá z celé hry jen, jak autor způsobem sobě vlastním kreslí jednotlivé charaktery a dobře líčí společenské prostředí malého města. Pro herce jsou úlohy jeho velmi vděčné a našly u nás dobré interprety.

Dne 21. prosince dostala se k slovu také moravská musa dramatická. Vypravena byla jednoaktovka „Všichni tři“ od M. Kurta, známého již svým naturalistickým dramatem „Zkáza“.

Komedie „Všichni tři“ je zdramatisovaná anekdota, jejíž vtip záleží v tom, že „všichni tři“, totiž „bývalý“ milenec, jejž opustila k vůli výhodným vdavkám, její manžel a její „nynější“ milenec sejdou se pohromadě v hotelovém pokoji, kde všichni tři s ní mívali pikantní

dostaveníčka. Úlohu napáleného hraje tu ovšem pan manžel, odprošuje ženina milence, že ho podezíral, a chvěje se strachy, „jen aby se toho Lotinka nedověděla.“ Pan Kurt nemá s dramatickou musou štěstí; „Zkáza“ jest nakupení odiosních vlastností s cynickým naturalismem, zde opět naprosto nelze souhlasit s frivolním a opovržlivým názorem na ženu, odkoukaným francouzským pikanteriím. Divadelně učinil však velký pokrok; práce má dobrou skladbu a hbitý spád. Jak byla tato moravská novinka přijata, o tom nelze ani mluvit, bylť divadlo i na příslovnou netečnost k novinkám činohernín nezvykle prázdné.

Téhož večera sehrán kabinetní kousek Viktora Dyka „Ranní ropucha“. Je to aktovka z předrevoluční doby francouzské, v níž autor vytkl úsečně, pouhými několika, za to však výstižnými rysy směr myslí, náladu a příčiny, ze kterých zrála revoluce.

Za bouřlivé noci u sklenky dobrého vína na zámku šlechtickém dostanou se do sporu dva šlechtici, králi oddaný Breteuil a sarkastický Chauvelin, protože týž nechce připíti na královo zdraví; přišelť v jeho službách o ruku, aniž ví proč. V okamžiku, kdy vyzvali se na souboj, vkročí sám král Ludvík XV, jenž zabloudil sem v bouřlivé noci při dobrodružství. Spatřiv podobiznu zemřelé krásné choti Breteuilovy a zvěděv, že má dceru matce podobnou, rozběhne se bez okolků do její ložnice. Dívčí křik, dvořané ucházejí se již o přízeň zoufalého otce — ale král se vrací; dcera Breteuilova se mu nelíbí. Venku svítá a král odchází. „Budeme se bíti, pane Breteuili?“ „Zdá se, že nikoli, pane Chauveline.“ „Nu, spolkl jste podle rady svou ‚ranní ropuchu‘, pane Breteuili, a snesete nyní všechny protivnosti dne.“

Postava králova jen se mihla jevištěm, ale osvětlila účinně obraz rozmařilosti a krutosti, jež byly kvasem, který vykvasil nespokojenou dobu v revoluci. — *St. Fiala.*

*

Obsazování místa po professoru Jagićovi ve Vídni zavdalo našim listům všeobecné příležitost k výtkám, že z národních ohledův universita pominula zasloužilé slovanské vědce (Vondrák, Murko, Rešetar) a dosadila mnohem mladšího professora německé pražské university Bernekera. Žádáno po poslancích, aby zakročili, a Bernekrovi vytýkána neschopnost. Za pochybené má toto stanovisko „Česká Revue“, kdež někdo (?) v prosincovém svazku praví: Není to správno poslance hnáti proti samosprávě vědeckého ústavu. My sami v zájmu svém musíme co nejúzkostlivěji samosprávy universitní hájit. Bylo by ostatně zakročení poslanců marno; ministr vyučování nemůže nic učinit. Universita vídeňská čekala, až professor Jagić bude v pensi, aby při zadávání místa neměl hlasu. Bylo to z rozkvašení, jaké bylo v senátu universitním proti jeho osobě. Professor Berneker není nedouk, je dobrý slavista a zná svou věc. Ale nač my vůbec staráme se tolik o udržení dobré pověsti pro stolici slavistiky na universitě vídeňské. Bude v tom náš prospěch, bude-li míti Vídeň slavistiku co nejlépe obsazenu? Chtějí li páni ve Vídni pověst university své zničit, proč jim v tom překážet? Naší povinností naopak jest, abychom se starali o povznešení slovanské

vědy v Praze. Praha se beztoho stává čím dál více střediskem slovanských studentův a tedy česká universita slovanskou universitou. Tu je tedy třeba starati se a zakročovati o dobré obsazení stolic se slavistikou souvisících. Nebylo by od místa otevříti při pražské universitě některé slovinské stolice a připravovati tak universitu slovinskou, jako rusínské ve Lvově připravují rusínskou a vlašské v Inšpruku připravovaly vlašskou. Už dnes ze slovinských studentů většina studuje jich v Praze, a tedy opatření to bylo by zcela místné! Patrno, jak se v „náhlém soudě" jediné hlediště vytyčuje. Tu bylo to hlediště uražené národnosti, ač při celé věci bylo zcela vedlejší a podřízené. Jinak jest s ohledy vědeckými. A ta universitní „autonomie" hrává často divné kousky.

*

Známý umělecký kritik F. X. Harlas posuzuje v „Osvětě" (10) pražské moderní stavitelství. V Praze moderna se mírní, není tak exklusivní a bezohledná jako v jiných velkoměstech. Všeobecná úcta k historii nutí umělce v Praze navazovati na staré slohy, neodtrhovati se od nich úplně. Jako citlivé umělce plné vynalezavosti a poesie, kteří staré dovedně v nové formy převádějí, jmenuje J. Fantu a Čecho-Němce B. Ohmanna (nyní ve Vídni). Radikálním modernistou, ale přece jen v rozumné manýře jest nástupce Ohmannův na umělecko-průmyslové škole Kotěra. Ale i v Praze počíná už onen křiklavý secessní směr, a jak z výčtu viděti, jmenovitě na domech Němcům patřících. Tito necítí nijaké povinnosti rozehřívati se pro místní tradici. Proto praví autor na konci článku: Dosud nedospěli jsme ke koncům tak smutným, aby modernismus nabyl jakési výsadní moci, aby sám jediný měl právo na existenci v našich ulicích. Brzdit bude úkolem všech, kdož jsou povoláni, aby bděli nad krásou Prahy staré — tu novou Prahu nechť vybudují sobě modernisté tam, kde jest pro ni místa.

*

Neoslavismus v Rusku si zakládá svůj pracovní orgán hlavně ve směru literarně kulturním: Tímto rokem počíná vycházeti v Petrohradě měsíčník „Slavjanskij Mir" vydavatelstvím J. Lavrina, redakcí M. Šildera. Staroslavismus (slavjanovfilové) mají svůj měsíčník „Slavjanskija Izvěstija". Pražský „Slovanský Přehled" by si přál, aby „Slov. Svět" petrohradský byl psán v duchu pokrokovém. Věru, že by i nám to bylo milejší, neboť kdyby byl konservativní, pak na všecko bude pohlížeti pod zřetelem pravoslaví a tu s těmi lidmi pak není řeči. Neznají stanoviska čistě národního a jedná-li se o nás katolíky slovanské: pak i na to své konservativní zapomínají a těší se ze všeho radikálčení a přikládaji vliv všemu bezvýznamnému, jen je-li to protikatolické! — V tom ohledu ani „Slovanský Věk", jenž redakcí Dr. Verguna ve Vídni vycházel, nemohl se cele opanovati, ač už mohl býti bližší našemu národnímu cítění.

*

Ve „Slovanském Světě" krakovském podává St. Warcholik přehled vývoje národního života na Těšínsku (1848—19 8) se stanoviska polského. Jsou to dějiny boje proti Němcům a Čechům. Obojím

Poláci ustupovali, v uhelném revíru ostravském hlavně Čechům a v městech Němcům. Sám Těšín byl v letech šedesátých za Dra Kludckého v polských rukou, od té doby jej Poláci ztratili a z Těšína stala se bašta germanisace. Odnárodnění Poláků zavinil rozvoj průmyslový. S ním šel nájezd německého kapitálu a cizího úřednictva německého a českého. V uhelném revíru zdola dělníci Poláci a něco málo Čechů, shora úředníci sami Češi. Úředníci ve vlastním zájmu musili prý lid počešťovat, sic kdyby přišel k uvědomění polskému, musili by buď sami se popolštit nebo odejít. Proto založili si v Ostravě českou školu havířskou, kdo chtěl se státi lezcem, musil se tedy počeštit. První kdo počal vnášet polské uvědomění do dělnického lidu slezského byl poslanec P. Stojałowski. Dělnictvo vidouc, že jeho novinám lépe rozumí než českým, které mu „soudruzi“ vnucovali, počal se chápati polských listův a docházeti k polskému uvědomění. Češi prý takto Polákům odňali: Polskou Ostravu, Hrušov, Dětmarovice, Lazy, Petřvald, Michálkovice, Porubu a Orlovou; Dombrová se odčeštila a už se asi více neodnárodní. Počet Čechů na Těšínsku vzrostl ze 47.000 r. 1870 na 84.000 r. 1880 a 96.000 r. 1890. Postup tedy už v posledních letech valně zadržen. Z 53 škol českých nachází se jich 16 v místech zcela polských se 40.000 obyv. Poláků, z 21 škol německých jest jich 10 v polských osadách, v nichž meška na 20.000 obyvatelstva polského. — Na tuto tak zvanou čechisaci Poláků možno odvětit, že nebyla přece národní ztrátou slovanskou, tak jako germanisace. Této se třeba tedy více opírat. I čechisace by byla chybou, kdyby se dála násilím a s obmyslem. Takto však kdy to byla přirozená assimilace, nebylo to nic zlého, zvláště že se to dálo na rozhraní jazykovém, kdež obyvatelstvo beztoho stojí stejně nelišně k oběma jazykům a skoro ve stejné dialektické vzdálenosti od obou.

*

O „kultivisaci“ Bosny přinesl divný posudek anglický cestovatel „Viator“ se podepisující, přítel to Slovanů (chystá právě pro Anglii popis utrpení slováckého) v poslední „Fortnightly Review“. Podle něho se civilisace od „Švábů“ (jak Rakušany jmenují) a Maďarů může nazvati správněji „syfilisací“. Turci prý jako pánové Bosny byli mnohem mravnějšími než jsou nynější rakousko-maďarští civilisatoři její. Proto také odpor proti „Švábům“ přerostl v Bosně nad strach před Turky. „Viator“ praví, že prvně ho přivedla k podezření ta veliká policejní doblídka a opatrnost, pod níž byl postaven, kdykoliv do Bosny přišel (byl při konsulátě anglickém v Macedonii). Proto začal blíže stopovat práci v Bosně a nejen u Bosňákův, ale i u úředníků samých zvídal a se doptával. Jeden ze soudců v Bosně mu pravil: „Jsou zde velmi nemravní! Tu kolem našeho města každou ženu si koupíte.“ „To jest asi z dob tureckých?“ ptá se Viator. „O nikoliv. Když jsme sem přišli, nebylo ženy za nic k dostání. Ale my jsme je tomu naučili. Byly ještě tak hloupé, že nevěděly, jak mohou vydělávat. My jsme je civilisovali v tom ohledu. Nyní všude kol našich hranic, podél Dalmacie a Savy a kol měst, kterou ženu chcete, dostanete. Nevěříte mi? Sám její muž

vám ji za zlatku přivede. Vidíte jak snadno se okkupace provádí!“ Tyto cynické názory rakouského soudce v Bosně doplnil v jiném směru Angličanovi (Viatorovu známému) jistý rakouský důstojník. Ptal se ho v Hercegovině, když viděl, že se před nimi ženy bojácně schovávají: „Proč pak ty ženy jsou zde tak bázlivy?“ „A to myslím, nemohou zapomenout,“ pravil důstojník, „jak jsme na ně vojsko pustili!“

„Mravní zkáza kraje jest nejtěžší obvinění, jaké Slované pronášejí proti Rakousku a jeho okkupaci. Slyšel jsem sám mnoho podrobností, abych věřil, že obvinění jsou oprávněna!“ končí Viator.

Všecko to asi tak pravda není, ale něco snad.

Civilisatorské kousky tohoto druhu kolují jako anekdoty ostatně i u nás v hojnosti. V Pešti, Curychu a jinde v zahraničí, kde mají volné tiskové poměry, vydávány plody této divoké musy prvních i dalších civilisatorů bosenských. Byla to ovšem všecko „literatura“ německá.

Před třemi lety vydal Dr. Luka Jelić, záhřebský professor církevních dějin a kanonického práva, právě v rozharu agitace a debaty za hlaholský obřad v charvatských zemích, své dílo „Fontes historici liturgiae Glagolito-Romanae“, dílo, jež vyčerpávalo otázku dokonale. Kniha byla aktuelní, měla a má trvalou cenu a přece jí nikdo nekupoval. Ani v Charvatsku ani mimo ně, nekupovali jí ani laici ani kněží. Tiskové družstvo záhřebské chtějící autorovi pomoci, neboť knihu vydal svým nákladem (40 tiskových archů za 4 K!), převzalo od něho 600 výtisků pro diecesi záhřebskou. Vyžádalo si u konsistoře, aby dovolila knihu koupit z kostelních peněz. Dovolení oznámeno a za tři léta (jak „Hrvatstvo“ č. 290 oznamuje) se o knihu přihlásilo ze 349 farností diecese záhřebské — pět kněží! Teď nabízí se oněch 600 exemplářův aspoň po 2 K a za poštovné 40 h. Toť smutný osud vážných spisův, i když jsou aktuelní. Všechno se dnes odbude novinovými články, a ty všem lidem stačí! Dále a hlouběji do věci vnikati ani nikomu nenapadne!

Charvatský historik Vjekoslav Klaić vydal ve svých „Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium“ (Památky dějin jihoslovanských) jako 31. svazek světové dějiny kanovníka záhřebského Antuna Vramce sepsané v 16. století (Vramec žil 1538—1587). Kniha se zachovala pouze ve dvou exemplářích. Jeden v Lublani (úplný) a jeden v Záhřebě (neúplný). Tištěna byla v Lublani r. 1578. Záhřeb ještě tehdy tiskárny neměl. Psána charvatsky. Má též několik zmínek o Češích, ale málo celkem. A udaje let skoro veskrz nesprávné.

*

Jeden z nejlepších dnešních assyriologů světového jména dominikán P. Scheil zvolen za člena francouzské akademie jako v náhradu, že vláda jej úmyslně pominula při jmenování nástupce po zemřelém assyriologu Oppertovi, ač professorský sbor jej navrhl na prvním místě a ho jediného určil za hodna toho místa.

Jesuita španělský Luiz Coloma jmenován za své belletristické práce členem akademie španělské.

Orgán modernistů německých „Das XX. Jahrhundert“ přestává vycházet. Počal roku 1900 jako „Freie Deutsche Blätter“. Redigovali ho zprvu kněží modernisté (zakladatel Dr. Bumüller), na konec však kněží i laici se od něho odvrátili a redakci vedl apostata Dr. Engert. Teď i on upustil od marného počínání.

Římský úřední list Vatikanu „Osservatore Romano“ přestává vycházet, ježto ho dále není třeba. Ohlášky úřední vycházeti budou v periodických „Acta S. Sedis“ a na obranu a vysvětlení a jiná sdělení stačí teď „Corrispondenza Romana“ jakožto orgán sekretariatu papežského.

Ve Lvově počal vycházeti řízením mladého literáta Pawlikowského umělecko-literární čtvrtletník „Lamus“, jenž vedle nových prací přináší znova i nejlepší staré buď s ocenou a vysvětlením nebo s illustracemi. Revualní literatura polská je celkem nehojná a belletristika periodická neměla orgánu ústředního a representačního, leda částečně „Sfinks“ a „Bibliotheku Varšavskou“.

Pražské „Meditace“ nedočkavše ani roku jako čtvrtletník, mění se od roku 1909 v měsíčník literárně-umělecký mladého světa katolického. Forma měsíčníku bude také lépe účelu vyhovovat. Je to tedy znak, že „Meditace“ už i jako čtvrtletník nabyly půdy. Měsíčníku přejeme úspěch ještě lepší. Smíme-li co poraditi: bude dobře uzavříti „Med.“ všelijaké zbrklé „mystice“. Sešit třetí přinesl pozoruhodné práce básnické a krásnou prosu od více než 20 mladých i starších spisovatelů katolických.

*

Rockefeller, známý milionář americký, vydávaje své zkušenosti a své názory o dobročinnosti, popisuje v anglickém „World's Work“ případ chirurgický z ústavu „Rockefeller Medical Research“ jím založeného. V ústavě tomto Dr. Alexis Carrel zkoušel své nové methody. Žák jeho, jeden mladý chirurg, měl právě doma novorozené dítě, jež trpělo výlevem krve do tkáně pro slabost stěn žil krevních. Slabost tato končí obyčejně smrtí dítěte. Po pěti dnech také dítě už zřejmě skonávalo. Otec zavolal svého učitele Dra Carrela a žádal jej, aby provedl na dítku jeden z pokusů svých, převedl do dítka novou krev. Otec sám se nabídl, že k tomu své krve propůjčí. Žádnému z nich, ani otci ani dítku nebylo možno dáti anaestheticum (uspávající prostředek). Jediná žíla u dítka v tom věku dosti široká jest vzadu na stehně, a ta jest hodně hluboko. Dovedný chirurg, který assistoval Dru Carrelu, objevil a otevřel tuto žílu. Ale pravil hned, aby se upustilo od pokusu, že dítě nejeví už známky života a že pravděpodobně před 10 minutami skonalo. Ale otec stál na svém, aby se pokus dokončil. Assistent otevřel tedy arterii v zápěstí otcově, jež na šest palců musila býti z ruky vyňata, aby dosáhla až do vnitř do žíly dítěte. Žíla dítěte byla silná asi jako dřívko sirky a stěny její slabounké jako tenký papír cigarettový, a zdálo se, pravil assistent, vůbec nemožným, aby se obě žíly otce i dítěte nějak spojily. Ale Dr. Carrel přece tento umělecký kousek provedl. Když obě žíly spojil, nastal, jak přítomní lékaři vypisují, nejdramatičtější asi okamžik v historii chirurgie. Krev z tepny otcovy puštěna a počala téci do těla dítěte. Puštěno jí

asi holbu (0·568 *l*). První známka oživení na dítěti byla malá skvrna červená, jež vyskočila na jednom uchu, potom na rtech. Když se tyto naplnily krví, opět zčervenaly a pak náhle celé tělo, jakoby je byl vytáhl z hořčičné lázně, zrudlo a dítě vydalo první veselý křik. Po osmi minutách bylo dítě od otce odloučeno a obě rány zapraveny. Dítě křičelo už tou dobou po nápoji. Bylo napojeno a od té chvíle počalo jísti a spáti zcela pravidelně a úplně se zotavilo.

*

V době nové slávy Haeckelovy sypou se na něho také stále nové a nové důkazy jeho šarlatánství, a to už teď nejen filosofického, ale i čistě odborného. Německý přírodozpytec zoolog Dr. Braß vytkl vloni Haeckelovi, že jeho embryologie je z části padělána, a Haeckel jeho výtky nazval drzou lží. Odmítnutý Dr. Braß dal si tedy práci a počal shledávati důkazy k falši a šarlatánství vědeckému u Haeckela. V Lipsku ve zvláštním spise („Das Affenproblem, Professor Ernst Eaeckels neueste gefälschte Embryonenbilder") rozcupává teď vědecké podklady Haeckelova biogenetického zákona, podle něhož každý zárodek prodělává všecky fase vývojové celého rodu. Už v letech sedmdesátých sice to Haeckelovi vytýkal Dr Hiß a Dr. Semper, ale tehdy svou autoritou Haeckel všecko umlčel. Embrya opice a člověka, jak je Haeckel podává, jsou z části falšována, z části vůbec vymyšlena, upravena tak, aby se to právě pro biogenetický zákon hodilo. Kritik knihy Braßovy v liberální „Münchener Allgemeine Zeitung" lituje, že břitká kritika Braßova ničí nejen autoritu a vědeckou čest v širokém světě známého učence, ale odhaluje zároveň ostudnou slabost celé německé vědy, která s takovými dokumenty po 40 let se honosí.

*

Internacionální filosofický kongres konán byl tentokrát v Heidelbergu, a to za značné účasti ze všech zemí. Samozřejmo, že nemožno od takovéhoto kongresu očekávati jednomyslnosti a všeobecného souhlasu. President professor Windelband chtěl dáti však přece chaosu názorův a snah jakousi jednotící myšlenku, děl-li: „Wir wollen keine Synode und kein Konzil sein, das irgendwelche Lehren dogmatisch festlegt. Wir treten zusammen, um miteinander die Motive zu wägen, wir wollen im persönlichen Austausch es lernen, allen gerecht zu werden, wir erwarten, daß sie gerade im Gegensatz gegeneinander sich stärken und schleifen werden und daß in diesem Wechselspiel der Persönlichkeiten ein jeder einen Schritt vorwärts gewinne auf dem Wege, dessen Ziel im Unendlichen liegt." Podati přehled toho, co na sjezdě bylo mluveno a přednášeno, jest při spoustě pronesených řečí nemožno. Kdož by se blíže o to zajímal, toho nutno odkázati buď na „Kongreß-Tageblatt" (8 čísel, Heidelberg u Hörninga) nebo na officielní zprávu sjezdu ohlášenou k máji budoucího roku. Význačno jest, že tendence materialistická velmi slabě na tomto kongresu vystupuje. Ač representanté nových tendencí nápadně se drželi v pozadí, pragmatismus přece dal o sobě na sjezdě slyšeti. Německé mínění jest mu však rozhodně nepřátelské, a z této strany bylo mu také slyšeti dosti perných slov.

(Dr. Helson, nejsilnější jeho odpůrce, mínil: „Nur Laien kann der Pragmatismus gefallen.“) Příští kongres bude konán roku 1912 v Bologni, kamž pozval Enriques všechny jménem university bologneské, nejstarší to university Evropy.

*

Zemřeli: 18. listopadu Milan D. Miličević, ředitel národní bibliotheky v Bělehradě, velezasloužilý geograf a ethnolog srbský (* 31. května 1831). — 30. listopadu N. M. Sokolov, censor, ruský překladatel Kanta, básník a kritik literární. — 1. prosince professor Dr. F. Augustin, organisator meteorologické služby v Čechách, vědecký spisovatel český. — 5. prosince J. Uher, učitel, moravský belletrista. — 6. prosince F. Mravincsics, polský mladý žurnalista a básník. 10. pros. professor A. Pánek z pražské techniky, český mathematik. — 11. pros. Em sv. p Friedberg-Mírohorský, český spisovatel. — 13. prosince Elodia Mijatović, rodem Angličanka, choť srbského zástupce v Anglii, překladatelka zpěvů srbských, spisovatelka srbských dějin pro Angličany. — 15 prosince Đorđě Stratimirović, general rakouský a básník charvatsko-srbský. — 18 pros. A. S Vereščagin, archeolog a historik ruský (místní výzkum pouralských gubernií). — 18. prosince Mikławš Andricki, kaplan v Žitavě, lužický spisovatel a vlastenec, dříve redaktor „Lužice“ a „Katholského Posła“. — 27. pros. Fr. Zvěřina, český krajinář (krajinky jihoslovanské).

Zprávy národohospodářské.

Rakouská diplomacie zas jednou v tureckém sporu ukázala, zač stojí. Ale cenu její tu stlačil stát sám, který žádným způsobem nesmí si dupnout a zařinčet šavlí, jak to v Turecku jiné státy dělávají. A tak milí Turci mohou si troufat a povolit si vůči svému sousedu, co si už dávno nikde nepovolili. Ovšem Turecko nalezá se i jinak ve výhodné posici, ježto si může hrát na poškozené a uražené. Kromě toho cítí se kryto mocnými přátely. — Naše říše pro nevinnou a samozřejmou věc, jakou bylo připojení Bosny a Hercegoviny (třebas že ve formě pochybilo!), odnáší, co jiným bylo naměřeno. Odnáší odvetu za své věrné přátelství vůči Německu. Od několika let snaží se Anglie všemi způsoby Německo osamotit. Francii, Rusko přivedla už na svou stranu, posledně i Italii, o Rakousko snažila se celý minulý a letoší rok (sám král Eduard v Išlu!), marně. Odmítnutý nápadník a intrikán se tedy mstí. A Německo, pro něž se na nás všecko sesypalo, nechává nás až příliš bezúčastně na pospas celé té odvetné akci. Ba němečtí průmyslníci ještě podpichovali proti Rakousku, že zastání Německa, jaké nám v Turecku chtělo či mělo poskytnouti, škodí jen německému průmyslu, který spolu

s rakouským jali se Turci bojkotovati. Ale jiné státy se proti bojkotu dovedly ohradit a bojkot jejich zboží také ihned ustal, jen bojkot rakouského zboží turecká vláda „nemůže“ nijak zamezit, ač se náš zástupce Pallavicini, takto prý ne tuze všímavý, už nesčíslněkrát ohražoval.

Náš vývoz do Turecka se právě poslední leta tak utěšeně vzmáhal. Cařihradský konsul ve své poslední zprávě udává vývoz našeho zboží v posledním pětiletí od 1903 jako stále stoupající. Vyvezli jsme všeho zboží roku 1903 1.530.451 metr. centů, r. 1904 1,716 758 *q*, r. 1905 2,020.491 *q*, r. 1906 2,171.310 *q* a r. 1907 1,811.354 *q*. Čísla tato udávají se statistickým úřadem vídeňským ještě výše; tak na př. roku 1906 na 2,239.000 *q*. r. 1905 na 1.995.000 *q*, jistě že tedy vloni také dostihlo se nedaleko 2 mil. *q* vývozu. Náš vývoz zboží do Turecka jest vesměs výnosným vývozem, i na tu poměrně malou dálku do Turecka vyvážíme vesměs zboží neobjemné a drahé, cennost jeho průměrně obnáší 50 korun metrák, a vyjme-li se cukr, cement a dříví, jež na objem svůj jsou nejméně cenny, zbyla by na ostatní zboží cennost daleko přes 100 K na metrák vypadající.

Sokové naši v Turecku hlavní jsou dva: Anglie jako kupec už osedlý, který jest námi vytlačován, a Rusko jako kupec, jenž teprve si hledá místo, aby se usadil a vytlačil nás. Méně padají na váhu ostatní státy: Italie, Francie, Belgie, Německo, Španělsko, Spojené Státy, které dosahují zatím toho, čeho dosáhnouti mohly ve styku s Tureckem a spíše ubývají, než aby zápasiti chtěly. Tak zvláště Francie, Belgie a Německo mají svuj odbyt pro některé druhy zboží zajištěn na dlouho, Italie, jež by jediná mohla se pustit v konkurrenční boj, je zatím průmyslově slabou, než aby si třebas i dobytou posici dovedla udržet. Obchod Německa obnáší asi polovičku obchodu našeho s Tureckem, anglický jest čtyřikrát tak velký jako náš. Loňský rok přinesl však Anglii úbytek asi 15 mil. K při textilním vývozu, a letos také zas anglický textilní vývoz nedocházel své bývalé sumy kolem 200 mil. korun, což jistě pro Anglii bylo citelnou ranou, tím více, že její textilní průmysl i jinde špatně obchodoval.

Turecko evropské samo nemá průmyslu. Je tu jen několik málo továren (dva pivovary, několik továren koberců, suken, voňavek a mýdla, mlýny) a kromě nich pouze prvovýroba a řemeslo. A také ani v budoucnu tak brzy asi k průmyslovému rozvoji nedojde. Proto obchod s Tureckem jest i pro budoucnost významný a výhodný. Bojkotem tureckým nejtíže a nenahraditelně skoro postižen byl by textilní a cukerní průmysl, kdyby místo onoho dovedl se tam usaditi dovoz italsko-anglický, místo tohoto dovoz ruský. Zprávy konsulův italských, ruských, anglických poukazují také velmi hojně a pilně domácí vývozníky toho onoho zboží, jak by co nejrychleji a nejvýhodněji zaujali místo vypuzeného zboží rakouského. Cařihradský konsul ruský udává i způsob balení, jakost i účtování při cukru, jak to dosud dělali rakouští vývozci, a radí napodobit rakouské dodávky co nejvěrněji. Rusko předčí dokonce i lácí, ač zase jakostí cukru zůstává pozadu za Rakouskem.

Hospodářská situace uplynulého roku klonila se od počátku roku čím dál níže k depressi a ochabnutí. Počavši minulým podzimem na západě došla k nám ona polokrise skoro až za rok, zasáhši stejně jako na západě, nejnápadněji průmysly textilní a železářsko-strojnický. Oba ovšem pracují pro širokou spotřebu, onen zužitnou, tento těžebnou.

A při této depressi, která teprv se může státi hrozivou, dnes jí ještě nikterak není, přikročil stát náš opětně k velikému zvýšení státního nákladu o 155 mil. K, skok to, o jaký se dosud obyčejná běžná potřeba státní nezvyšovala! Spoléháno se na to, že rok 1906 skončil přebytkem skutečným 146 mil. korun. Avšak to byl rok kromobyčejný, jaký nemožno tak brzy očekávat. Předběžné účty roku 1907 a roku 1908 už podobných nadějí nedávají.

Vzrůst státního nákladu u nás jest čím dál intensivnější. Roku 1880 obnášely výdaje státu 864 mil. K, r. 1885 už 1059 mil. K, r. 1890 pak 11 9 mil. K, r. 1895 zas už 1387 mil. K, r. 1900 pak 1755 mil. K. Od toho roku učiněny vlastně jen tři skoky ve zvyšování nákladu, roku 1900 na 1901, kdy vydání vstouplo na 1877 mil. K a na té výši drželo se po tři léta (1819, 1886 mil. K), na to roku 1904 vyskočilo poprvé až nad 2 miliardy, totiž na 2017 mil. K, ale kleslo ještě r. 1905 pod ně (1999 mil. K) a 1906 i 1907 drželo se dosti při úrovni té (2018, 2077 mil. K). Na rok 1908 učiněn zas už větší krok, rozpočteno 2134 mil. K (vydáno asi 2148 mil.) a na rok 1909 rozpočítává se dokonce 2303$^1/_2$ mil. K. Za 30 let tedy zdvihli jsme náklad na trojnásobnou skoro sumu! Tak asi se podobá, že v dvaceti letech budou se náklady státní hledět zdvojnásobit. Od r. 1880 do 1900 zdvojnásobeny skutečně (864—1755 mil. K). Od r. 1900 do 1920 měly by tedy narůsti ze 1755 na 3500 mil. K. Za 9 let urazili jsme pravda menší polovičku od 1750 do 2300, tedy jen 550 mil. K, a za 11 let zbylo by navršit 1200 mil. korun. Zdá se to ohromnou sumou! Ale vstoupli-li jsme na letošek o 169 mil. K (podle rozpočtu, podle skutečného vydání jen o 155 mil. K), není nemožno za 11 let vystoupiti po 100 mil. korun z 2300 na 3500. Zvláště přibude-li náklad socialního pojišťování.

Francouzský bývalý ministr financí Poincaré poukazuje na vzrůst vydání státního ve Francii, litoval, že tak vzrůstá rychle, že stát nemůže tomuto vzrůstu jinak stačiti než zvyšováním daní. A francouzský rozpočtový vzrůst, kdež je za naším! Roku 1891 Francie měla státního nákladu 3301 mil. franků, na budoucí rok rozpočteno 3988 mil. franků. Za 19 let, kdy u nás se rozpočet zdvojnásobuje (1891—1909 vzrostl z 1174 mil. na 2303 mil. K!), ve Francii přirůstá jen 700 mil. franků, čili 20%. Francie, bohatá říše, země s nejustálenějšími peněžními, majetkovými a výdělkovými poměry pokračuje tempem pětkrát pozvolnějším než my! Možno ovšem namítnouti, že u nás tou dobou vzrostlo obyvatelstvo ze 23·8 mil. duší přes 28 mil., kdežto ve Francii nevzrostlo leda o půl milionu duší. Rozpočítáme-li vzrůst nákladu státního na jednoho obyvatele, pak vzrostl ve Francii během let 1891 až 1909 z 90 na 105 franků, u nás pak z 50 na 82 korun. A když i dále poroste, jak naznačeno (1920 na 3500 mil. K), bude na jednoho

obyvatele připadati r. 1920 státního nákladu 110 K. Tedy i s obromným socialním břemenem, jehož Francie nezná, tolik asi co ve Francii a snad i méně! Ovšem jest důvodná pochybnost, zdaž roku 1920 budem už též na tom stupni zámožnosti a pevnosti finanční, aby rakouský občan mohl snésti břemeno občana francouzského stejně lehko jak tento.

O zavřené v říjnu „výstavě jubilejní“ v Praze tisk denní přestal velmi náhle a rychle mluvit. Leda z obchodní komory samé někdo tu onde pošle zprávu, referát, jak jej právě z materiálu nahromaděného vyjmou. Výstava přes značnou návštěvu $2^{1}/_{2}$ milionů skončila ovšem deficitem. Hospodářským výsledkem jejím, aspoň z části jejím, jest však heslo najednou s celou úsilností prohlášené a prováděné po všech našich zemích: hospodářská „očista.“ Musilo býti velice nepříjemno toto nové heslo, nové aspoň dle jména, německým kruhům průmyslovým, ježto přiměly vládu k zakročení proti tomuto hnutí!

Hnutí toto konečně musilo zase jednou vyburcovati českého člověka, aby se probral ze lhostejnosti, v jakou už upadal. Bylo ho třeba, neboť poslední léta přibylo mnoho českých závodů všeho druhu, a tyto závody potřebují zajištěný široký odbyt. A nejen tyto závody ho musí najít, nejen ony musí prosperovat, ale třeba zjednati spolu výhodné podmínky pro ty sta závodů nových, které ještě přijíti musí a přijdou. Neboť na konci své emancipační cesty ještě nejsme, a my na Moravě teprv ji počínáme, my teprv se učíme české zboží hledat, a obracíme se ponejvíce ještě do Čech, neboť na Moravě, vyjma některé druhy, výroby svojí pro hromadný konsum každodenní nemáme.

Pražská výstava sama v drobné práci řemeslné, jež jest po výtce naší, byla chudší než výstava roku 1891. Z řemeslných výrobků odvážily se na výstavu hlavně práce s uměleckým rázem, nebo aspoň na výši doby stojící i co do technické stránky i co do novosti a modernosti vkusu. Řemeslník přestává zápasiti v tuctové výrobě se strojem, jenž takovou výrobu dovede lépe a laciněji prováděti a stává se umělcem, dodává výrobku svému individualitu a stále přizpůsobuje se vkusu svých zákazníků, ba sám je vede a svou invencí dodává novoty a svěžesti práci své. Co našemu řemeslu v tomto ohledu dnes ještě schází, to je to, že na té výši jsou dosud jen nemnozí. Naše zboží v tom ohledu také nemá ještě poptávky širší nad vlastní své okolí, není schopno vývozu, leda v řídkých výjimkách. Za to vyvážíme hojně schopné, pokročilé pracovníky, kteří jsou hledáni za hranicemi, kde po zboží samém se tam dosud nikdo neptá. Jaký to rozdíl mezi drobným průmyslníkem naším a na př. francouzským.

Stále zřetelnější stává se také zanikání domácích lidových forem, domácího vkusu, domácí výroby. Všecko se víc a víc „modernisuje“, přizpůsobuje ruchu a vkusu světovému. Co se nanamahali naši lidoví přátelé rozšířiti ve všech oborech práce lidový ornament, a marno vše. Zaniká snaha ta čím dal více a jen sem tam shledáme se s nějakým zabloudilým tvarem tím, a to už jistě i s moderními tvary smíchaným. Také průmysl lidový, kdekoliv ještě zůstal, má jen jedinou snahu, aby co nejdřív přestal býti lidovým a stal se moderním průmyslem.

Rozhled socialní.

Před koncem roku a před skončením zasedání parlamentního vyřízen ještě na honem zákon regulující mezinárodně práci žen. Pro Rakousko sic nijaké nové dílo, nijaká nová reforma, ale přes to výhoda průmyslová. Mezinárodní reformy socialní zavádějí se namnoze teď už víc ze zřetele průmyslové konkurence, než z opravdové snahy reformně-socialní. Provedenim reforem ve všech státech, nebo aspoň ve většině státův, ukládá se průmyslu všude stejné břímě, jaké proň tvoří socialní opatření. Tento důvod konečně není o nic méně správný a vážný pro šíření socialních reforem, než jakákoliv jiná idealnější a humannější snad snaha.

V Německu proti zákonu o ženské práci a ochraně žen, jejž sněm říšský přijal v širším rozsahu než jak mezinárodní konvence bernská určuje, agituje svaz průmyslníků jakožto proti zbytečné a obtížné předloze. Předloha má ještě projiti spolkovou radou. U nás i v Německu ještě k dokončení zákona třeba usnesení vrchní sněmovny, jež po svátcích vánočních dovršeno v obou říších, aby se vyhovělo uplatnění zákona od nového roku 1909. Mezinárodní smlouvu o práci žen v Bernu podepsalo r. 1906 třináct státův, ale všechny zákon do konce roku 1908 neprovedly. Pravděpodobno, že zákon vstoupí jen asi v sedmi hlavních evropských státech v platnost.

*

Z ministerstva práce vyšla v listopadu pobídka všem zemským politickým úřadům, aby věnovaly péči otázce učenické, hlavně mravnímu výchovu a ochraně mravní zachovalosti učňův a mladých pomocníků v době mezi vyškolenim a vojenskou službou. Vyhověti se má tomuto cíli zřizováním útulen, které by však nebyly pouze jídelnami a spárnami, ale i zábavou a vzdělávací i rodinnou náhradou mladému člověku. Ku zřizování a vedení útulen mají se přibrati též súčastněné vrstvy řemeslníkův a průmyslníků jakož i ostatní vrstvy společenské. Zřizování nějakých zvláštních úřadů nebo rad zemských nebylo by na místě, u nás v Čechách tato věc spadá beztoho do oboru živnostenských rad zemských. — Ozvaly se ovšem ihned hlasy proti tomuto návrhu a to z dvojí strany, ze socialistické, že by útulny byly ústavy klerikálními, a z národnostních stran, že by v zemích a obcích smíšených sloužili vládnoucí straně k národnostnímu násilí a přebarvování. První obava jest jistě pravdiva, neboť i když by útulny nebyly klerikální, ale od socialismu by jistě učně a mladé pomocníky hleděly zdržovat. Druhá obava dala by se odstranit snad, ale ne zcela! Ostatně nebylo by to horší než dnes, ba při dobré a bdělé organisaci národní snad i lepší obranou proti odnárodňování než dnes. — Útulny jako takové měly by více na starosti učně průmyslu většího, nebo z těch řemesel, kde učeň v rodině mistrově nebydlí a nežije. A plně by se už uplatnily u mladých dělníkův a pomocníkův ať řemeslných ať továrních, pokud nebydlí u rodičů nebo u mistrů svých. Jen že k tomu

všemu třeba toho, čeho je třeba ke všemu nejdřív — peněz. A to na zařízení i na udržování. A pak dovedných, schopných a obětavých lidí, kteří by dovedli býti řediteli, vychovateli, otci a rádci mládeže v těchto útulnách.

*

V berlínské „Socialní Praxi“ sděluje Dr. Fr. Oppenheimer, jeden ze socialních reformatorů německých, o svém pláně „osídlovací společnosti“, který se mu nezdařil, ač byl už už uskutečnění blízký. Oppenheimer praví, že ze všech těch dosavadních myšlenek socialně sdružovacích, žádná se doopravdy neosvědčila, vyjma snad konsumy. Ani Fourierovy „falansterie“, ani Proudhonovy nákupní společnosti, ani Blancova výrobní družstva, ani družstva Schulze-Delitzschova a Huberova jako výrobní nemají úspěchu. Všechny tyto formy nejsou schopny toho, aby převrátily dnešní kapitalistický řád a řád nový sdružené práce-výroby. Nejsou prý k tomu schopny, poněvadž se opírají o „disharmonické sdružení“, psychologicky disharmonické, jež má zárodek neúspěchu už samo v sobě. Proti němu staví svůj družstevní návrh, totiž „zemědělské dělnicko-výrobní družstvo“. Družstvo takové majíc za členy dělníky i správní zemědělské úředníky přejímalo by velké statky a pracovalo na nich sdruženě na vlastní risiko. Spojeny by tím byly obě přednosti: přednost velkostatku i přednost malostatku, zájem drobného pracovníka na vlastní půdě. Tedy možnou by byla i nejširší práce strojová, spojování výroby zemědělské s průmyslem (hosp.) a všecko co skýtá výhody při výrobě ve velkém, a spolu možnou by byla i intensita hospodaření, jaká by vhod přišla při dobytku, při průmyslových plodinách, při zvýšené péči a dokonalejší obdělávce polí, vinic, sadů, zahrad, záhonův atd. — Nevýhody a drahota osídlování jednotlivců na jednotlivé statky, to všecko by odpadlo. Takováto kolonisace byla by nejlacinější a nejvýnosnější. — Na pokus koupen velkostatek Lupnice u Eisenachu, ale ježto statek byl zanedbán a kapitálu nebylo dosti a chyby se dělaly v zařizování a přípravě družstevního podniku, musilo se od pokusu upustiti. Ale původce plánu nevzdává se naděje, že za šťastnějších okolností myšlenka jeho přece bude triumfovati nad všemi formami svépomoci a společné práce.

*

K rumunské předloze protialkoholické ve vysvětlivkách přidána statistika švedská, podle níž spotřeba lihovin převedena na čistý alkohol v jednotlivých státech evropských představuje se takto: ve Francii 15·77 litrů na jednoho obyvatele, v Belgii 12·50 l., ve Španělsku 11·97 l., v Dansku 10·80 l., ve Švycarech 10·66 l., v Italii 10·23, v Portugalsku 10·03, v Německu 10·01, v Srbsku 8·40, v Anglii 8·11, v Rakousko-Uhersku 7·94, v Nizozemí 6·25, v Rusku 5·17, ve Švedsku 4·40, v Rumunsku 4·—, v Norsku 2·64 a ve Finsku 1·82. — Alkokolový proud slábne tedy z jihozápadu na severovýchod. Ale přes to měřítka takového nelze použiti k nijakému srovnání. Je v tom velký rozdíl vypiti ročně 60 až 100 litrů vína jako Ital nebo jako Rus 13 litrů čtyřiceti procentní vodky! Ital to dvojnásobné množství

alkoholu ve víně jistě s lepším výsledkem zažije, než Rus to poloviční množství alkoholu ve vodce! Přece však severovýchod Evropy snadněji v budoucnu odvykne než jihozápad. Protialkoholické zákonodárství na severu Evropy (Norsko, Švedsko, Finsko, Rumunsko, Rusko, Anglie) buď provedeno už, či chystá se. Též u nás podobný zákon před více než deseti lety podán byl, ale nedošlo k nijakému projednání. — V Anglii zákon předložený o uzavírání výčepů, jež má býti obcím umožněno, potkává se s velkým odporem. Anglie má v poslední době dva takové těžké zákony: školský a kořaleční. Ale školský už jest blízek provedení, kořaleční nemá naděje. Přátelé školy byli slabší než přátelé kořalen. Ti podlehli, tito mají dosud navrchu.

*

Podle zákona o výkupu půdy v Irsku z roku 1903 vykoupilo se v minulých pěti letech půdy za 77 milionů liber (1848 mil. korun), za platnosti starého zákona výkupného od 1870 do 1903 vykoupeno bylo jí jen za 23 milionů liber (za 522 milionů korun).

*

V ruské dumě ministerský předseda Stolypin, bráně zákon vydaný vládou z carské moci (bez dumy) 9. (22.) listopadu 1906, jímž se povoluje oddělit se od společenství pozemkového v selské obci, pravil: „Nemožno se odvolávat na to, že ruský sedlák je slabý, nerozumný, opilý, útratný; že se mu nesmí povolit volnost a osobní svoboda majetku pozemkového, sice že přijde na nic. Na marnotratníky máme jiné zákony. Ale nemožno opírati všecko zákonodárství říše na opilosti a slabosti selského lidu. Vláda vydávajíc zákon v důvěře v ruský lid selský opřela se ne o chudé a opilé, ale o silné a rozumné. A ejhle, našlo se takových v krátké době na půl milionu hospodářů, kteří podle zákona usnesli se oddělit se od společenství pozemkové obce a vyhraditi si svůj podíl pro sebe pro volné používání a vládnutí jím. Dali si připsati celkem z obecní půdy 3·2 mil. desetin (3·5 mil. *ha*). A takovýchto rozumných, silných hospodářů v Rusku jest většina. Nemařte jejich hospodářského pokroku k vůli menšině slabých a neschopných.“ Tato slova byla napomínkou těch přátel „obščiny“, kdož v ní vidí jedinou záruku selského hospodaření na Rusi a hlavně ochranu slabých a rovné podělení všech, čímž už dávno „obščina“ na Rusi nebyla.

Školství.

Kritik ženské organisace učitelské v Čechách, jenž už několikrát v pražských „Rozhledech“ ztepal velikářství, nesnášelivost a terrorismus zemského ústředního spolku, v posledním čísle mluví o vnucování hospodářských podniků toho spolku (pojišťovny, záložny, knihkupectví) všem členům. Teď dokonce spolek v „Českém Učiteli“ zavedl špehování a udávání všech těch, kdo se jinde pojišťují, a stejně snad zavede, jako již z části i zavedl pranýř, praví kritik, pro ty, kdo jinde vypůjčují a jinde knihy kupují, nebo agitovat pro tyto podniky nechtějí. „V jednom již předčil zemský ústřední spolek,“ končí autor, „všecky jiné spolky, totiž ve špehování a udávání ve vlastních řadách. Očekáváme, že zavedením pojišťovacího pranýře a zřízením obou dalších pranýřů získá si zemský ústřední spolek prvenství, jež tak snadno jinou organisací nebude předstiženo.“ — Nenadarmo vznikl právě pro učitelské organisace (a socialně-demokratické!) potupný, ale výstižný název „organisační chomout“, organisace už přeorganisovala!

*

Ve „Věstníku českých professorův“ uveden referát professora Fr. Granáta o supplentské otázce a o přesile zkoušených kandidátův. Od roku 1904 nastal tak velký počet uchazečův o místa, že od té doby 69 kandidátů nastoupilo zkušební rok zdarma! Roku 1906 7 bylo jich dokonce 13. Roku 1907/8 počet zkoušených supplentů byl 299, z těch bez místa bylo 115, počet nezkoušených supplentů 145, z těch bez místa 48. Při tom přesluhuje 48 professorův a ředitelů, z nichž 15 má nejen 30 let vyslouženo, ale i stáří 60 let dovršeno, tak že bez lékařského vysvědčení mohou nastoupit výslužbu. Referent na odstranění tohoto neblahého stavu radí takovéto prostředky: zřizovat nové ústavy (!), odchod do pense, kdo mají vyslouženo, zřízení assistentských míst pro fysiku, chemii a přírodopis, jak už se stalo pro kreslení a geometrii, obsazení míst, jichž držitelé mají dovolenou, nepřipouštět, aby supplovali pensisté, hlavní učitelé na pedagogiích ať jsou akademicky vzdělaní (tedy ne z učitelův, ale professorů), žádati rovnost vyučovací povinnosti všech professorů, žádati za snížení počtu hodin pro učitele třídní, správce sbírek, praktiky a pod.

*

Vlekoucí se už dávno otázka o vzájemnosti studií záhřebské university v Rakousku vzata znova na přetřes naléháním jihoslovanských poslanců naší říšské polovice.

Na lvovské universitě provedena nedávno polskými studenty (demokraty) demonstrace proti místodržiteli pro zřízení dvou nových stolic rusínských. Demonstrace provedena velmi hrubě a proti zcela nevinnému ve věci té. Dávali vinu rektorovi, že mládež nenapomenul, ba naopak její usnesení mlčky přijal, ač měl povinnost vysvětlit, že senát university je ten, kdo stolice nové navrhuje, a zřízení jejich bylo následkem dohody poslancův obou národností a vlády vídeňské. —

Tedy i tu strach před všemohoucností mládeže a ulice. Strach to, jenž dnes vládne všude u všech veřejných činitelův: u ministrův, u poslancův, u úředníkův, u veřejných i soukromých činitelův! — Na štěstí Poláci mají ještě mládež ne všecku „zdemokratisovanou“ A tak se za lvovským kouskem posypaly protesty z obou universit Krakova i Lvova, a konečně od většiny mládeže!

Horší jest už mládež polská za kordonem. Tam jest všecka už asi v táboře mladých, ba nejmladších směrů (socialních demokratův a radikální frakce národních demokratů). Nedávno mládež polská v Petrohradě (!) vydala veřejnou klatbu nad poslancem za Litvu hrabětem Montvillem za to, že přijal u sebe ruské řečníky a poslance z dumy, kteří ve Vilně pořádali schůze!

O učitelstvu obecných škol v Bulharsku uvádí orgán agrární „Zemledělsko Zname“ zajímavou statistiku. Uspořádána agrární stranou anketa o smýšlení tohoto učitelstva, jež valem se hlásí k ideám socialně-demokratickým, a je zatím pro nejkonfusnější doktrinarismus socialistický (směr před 30, 20 lety v Německu běžný!). Výsledek ankety roztřiďuje učitelstvo takto: 20% nezastává ani své povinnosti ani ve veřejném životě nejeví ochoty; 45% jich jsou slabí pracovníci ve škole a v životě; 30% jsou činní v tom či onom směru; 5% horliví. Brány zde za veřejný život zájmy venkovského lidu ať už v té či oné straně hájené. Z těch, kteří jsou jako činni označeni, jest jich 75% proti sdružování a hospodářského povznášení lidu, neboť tvrdí, že to vše vadí budoucímu socialnímu vyrovnání; 20% jest jich neutrálních a pouze 5% mezi nimi je stoupenců hospodářské lidové a osvětné práce! — Stalo se už, že učitelé vystoupili přímo proti ministru, bojkotovali jednotlivce ze svých řad, kteří šli na nějaký kurs hospodářský vládou zařízený, spolky jejich agitovaly proti takovému balamucení lidu (jako jest hospodářské vzdělávání!) a v mnohých krajích na všecko slibování a vyzývání vlády, aby někdo z učitelů převzal ten onen úkol hospodářský na venkově, nepřihlásil se ani jeden. Nechtěli a nesměli! — To jest jistě zvláštní nálada a zvláštní zásady. Divno, jak celý stav může se nadchnouti takovou zvráceností!

*

Boj o školu v Anglii dokončen, aspoň se zdá, neboť zákon školský nynější liberální vládou po čtvrté už od r. 1906 přepracovaný, konečně nenaráží na tak příkrý odpor, jako předešlé osnovy. Vláda konservativní r. 1902 přejala na státní účet také volné školy (dříve církevní) a uchovala v nich vyučování náboženství podle té které konfesse, kdežto ve státních školách náboženství konfessionalnímu se nevyučovalo. Tuto státnosť chtěla vláda liberální převésti nyní do všech škol. Bylo to přáním anglických sekt, které by tím přestaly býti v nevýhodě proti státní církvi. Mělo se proto na státních školách pouze čísti v Bibli, ale stanovisko žádného vyznání nemělo přijít k platnosti. Konečně po dlouhých kompromisech došlo se k tomu, aby se na všech školách dovolilo vyučovati náboženství podle konfessí, určeny na to hodiny od 8 do ½9 každého dne. Ale náboženské toto vyučování

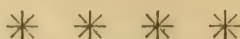
opatřují a platí si samy konfesse a povoluje se jen na žádost rodičů. Není tedy závazné. Na žádost episkopátu anglického smějí vyučovat náboženství i sami učitelé školy, ale jen pomocní učitelé, nikoliv správcové a ředitelé škol. Tím aspoň správa školy nechána bezkonfessní, kdežto ostatní síly učitelské mohou míti tedy i kanonickou missi té oné církve.

Boj o školu ve Francii platí nyní hlavně nařízení ministra Doummerquea, že každá kritika školy, vyučování a učitelů je trestná pokutou a vězením (!), že nemožno žalovati osobně žádného učitele pro úkol učitelský, ale jen sám úřad školní, totiž prefekta vyučovacího departementu. Toto nařízení, jež mělo chránit učitele a státní školu proti útokům katolíků, mohlo by se státi příčinou nebývalé dosud nikde školské tyranie. Proto katolíci a to jak tisk jejich tak i biskupové a vedoucí činitelé prohlašují, že tohoto nařízení neposlechnou, stále a stále jednat budou proti němu, aby nehoráznost jeho hned v počátcích přivedli „ad absurdum“.

V téže Francii ministr vyučování po třetí již vyzval učitelský syndikát departementu Maine et Loire, by vystoupil z angerské (socialistické) bursy práce. Ten odpvěděl, že o tom může rozhovati jen soud.

Školský boj vznikl ve Virtembersku, kde vláda po dlouhém nabádání se strany liberální usnesla se odstraniti kněžský dozor nad obecnou školou jako „neodborný“. Německé státy (některé) mají totiž ještě něco, co už nemá z civilisovaných států žádný — školu podřízenou církvi, učitele kontrolovaného farářem a inspektorem z duchovenstva. V Prusku se boj za toto odcírkevnění školy vede a ve Virtembersku vláda už jest na tom odstraniti starý pořádek. Brání se tomu katolická církev, biskup Keppler ve svých projevech vyzývá občanstvo k rozhodné opposici proti této novotě a proti zkrácení práva církevního, jež nebylo dosud na škodu ani škole ani obyvatelstvu. Pravděpodobno jest ovšem, že církev jak katolická tak protestantská práva toho ani v Německu dlouho už neudrží!

Také v Rusku veden byl poslední měsíc boj o církevní školu. Vláda navrhla církevním (farním) školám přídavek 4 mil. rublův, aby bylo možno zvýšit platy učitelům jejich a školy ty rozmnožit. Farní školy jsou pro konservativce ruské ideálem školy, jež lid nesvádí k novým směrům, a proto všemožně je podporují. Liberální strany a také většina veřejných činitelů zemstev i ministerských úřadů jest proti farním školám, že jsou nedokonale organisovány, mají špatné síly učitelské (protože slabo placené) a že podléhají dozoru a vedení církve. Odpor proti návrhu vládnímu byl proto velmi silný a to tak, že pravice dumy sama musila svoliti ku kompromisnímu návrhu, přijala za vděk s přídavkem 1 milionu místo 4 milionů rublů. Dnešní ministr vyučovaní jest škol farních přítelem a konservativci nadějí se proto náhrady jinou cestou.

HLÍDKA.

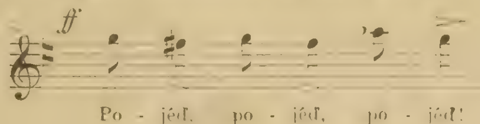
Podskalácký příklad.

Píše Leoš Janáček.

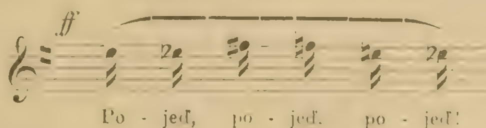
Hledám příklad, tu, z Prahy, tak duši lidskou bez záludů. Hle, zamrzlá Vltava. Blyští se mastně její ledový krov, taje.

Na třicet vozů v řadě, zadní kola již v řece a lidí až tma ve shonu nakládá.

Těžce vyjíždí první vrchovatě naložený vůz.

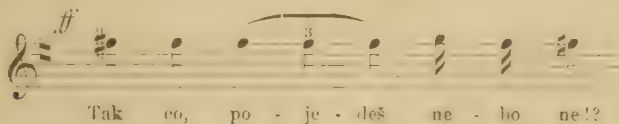

křičí jeden z nakladačů.

rozkřikuje se jiný.

A zase z prvního hrdla:

Již sjíždí po kluzké půdě k vodě těžký nákladní vuz a staví se na kraj řady.

Rovně zaříznuta v led jest dlouhá cesta; po ní zvoní tupě ledové kry a líně se zastavují u nákladiště pod mostem.

Tak jako holé větve Žofína a Střeleckého ostrova, tak zapichují se a trčí v mlze ranní načrtnuté motivy. Ostrý každý tón, jasný každý intervall a každého obrázek rytmický jako nová dlaždička. Aby hudebnost nápěvků vynikla, podložíme jim harmonický klid zimní nálady. Tak asi:

Po - jéď, po - jéď, po - jéď!

Po - jeď, po - jeď, po - jeď!

Tak co, po - je - deš ne - bo ne?!

Jistě postřehnete na prvním motivu jen pobídku, v druhém již přídavek nevrlosti a v třetím rozkřikuje se vyhrůžka.

Jakoby byl rozprostřen na šedé mlze plakát těchto tří nálad, tak dobře jim porozumíme.

A teď k věci.

Chci říci, že nelíbilo se mi představení „Libuše" na Národním divadle pražském 3. ledna 1909.

Proč?

Žniva! Srpy zvoní na tremolu cvrčků, vysoko naložené vozy boří se v měkké půdě a klátí se s boku na bok; bije to v nich o klanice.

Uřícené spřežení trhá vozem, a kolik ztrhaných výkřiků napadá s bičem na ně!

Jen píseň ženců může dolétat beze změny tu z dálky, tu z blízka. Životnému motivu rostou křídla každým dechem. Nenajde svého hnízdečka po chvilce a nesměstnal by se v něm: nelze ho opakovati leda jako zahrávku dětí, t. j. jen jako hříčku, jako muziku.

Výstup 3. a 4. v II. jednání Smetanovy „Libuše" je trapno poslouchat.

Heja, heja, á!

Proč po době 4 × 30 taktů v Moderatu a Allegru helekavě jásají ženci na vlas stejně, pěkně čtyřhlasně, z téhož místa, stejnou silou?

Jedinké slůvko v podskaláckém příkladě a ve chvilce několika vteřin třikrát zohýbáno! Není též příkladu, že by náš lid při tvrdé práci žnecké ztratil ducha.

Jen žnecká píseň mohla před chvilkou zazněti a po chvilce zase tatáž — jen ona v lapidárním slohu svém, zarostlém zrovna v půdu, vpije se hluboko i do duše — ale v její koruně co usedlo prchavých výkřiků veselí z rána, nedočká se poledne. Ve 4. výstupu uzrály již tyto výkřiky veselí na hnilky!

Umění nemůže býti nepřirozené.

*

Ticho polední; všude stojatý horký vzduch, i ve stínu lip i v zlaté záplavě slunce.

Proč rozezvučen orchestr tak hustě, jako za deště? Proč hude, až bouří? Vždyť lípy právě dýchají jen vůni, větrové šeptají báje.

Rozumím: k síle roztoužení, zanícení přimyká se orchestr. Ale tu vedle sebe leží zvuková plastika v přírodě; vyměřuje se tichoučký dupot koní — nasloucháme mu zrovna u země — a šum lip, avšak jejich míra, povýšenost, nuance, nepadá i do orchestru.

Chceme míti tišší dech vuně, tišší šepot báje, než dupot koní.

Na našem příkladě křik nakladačů zamrzal v tichu ranní mlhy.

*

Znáte mrtvo hlubokého lesa? Až v ušich vás bolí. Spíše uslyšíte vlastní krve divný šum, jak by zvonečky, jako mlhová zrnka, kdosi otřásal. To ticho a chlad klade se na vaše myšlenky, na váš krok, na vaše slovo. Máte kdy myslet, myšlenky se nehoní, popostáváte, řídka vaše mluva.

Tu sílu výraznosti žádá dramatičnost v hudbě, aby stlačila motivy buď mezi úzké stěny neb opřela je o staleté stromy; aby motiv plížil se v horské mokré trávě nebo drobil a lámal se v prachu jizby, aby utajený šepot lásky bál se ohlasu, hněv aby hledal podpory v ozvěně.

Tónu ponurého pralesa v počátku II. jednání „Libuše“ není. Není ani památky jeho vlivu. Netřese se na zpěvu Krasavy, Lutobora ani Chrudoše. Ti propadají všichni jen svojí vášni.

Ani do orchestru nepadl onen ponurý tón. Husté barvy orchestru slouží jiné malbě. Křiku přidává křiku, resonance měkkým náladám. Mluvčím pralesa, jenž hovor těch lidí pohlcuje, mluvčím země, vzduchu, slunka, není!

Jeho řeč, taková řeč, sem nepatří. Překáží nám a vnucuje jistotu, že jen namalovány jsou ty staleté stromy.

To jest nedostatek, jenž rodí nedůvěru v jeviště; stlačuje lidi na něm v divadelní hrdiny. Loutky na provázku, jimiž smýkají.

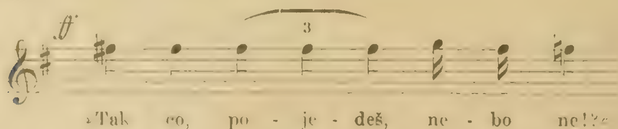
Zvláštní sloh těch oper!

Uškodit může takovému dílu ještě dirigent —.

Vše jde pod taktovkou na vlas; ba nadhodí se forte a poníží ještě pianissimo — karikatura.

Na všechno můj podskalácký příklad stačí.

Rozkřikl se podskalák:

Ale v mrtvém tichu ranním motivek uvázl. Žádná ozvěna.

Nutkalo mne přes zábradlí se podívat, kdo to tak křičí? Člověk! Člověk v kabátci rozevřeném jako v létě, ruměný.

Apologie kardinála Dietrichštejna z roku 1619.

Napsal Jan Tenora. (Ot.)

Kardinál nesměl z domu[1]) vyjíti. Do Brna vrátili se pak pěší z Olomouce, ale vyjádřili se, že nikterak nebudou bojovati pod praporci moravskými, nebude-li jim za minulé měsíce všecek plat zaplacen.[2]) Radili se tedy znova protivníci kardinálovi a pak zvěstovali mu opravdově, chce-li uchrániti sebe, život a zboží a všecko své od zuřivosti vrátivších se vojákův, aby co nejspíše a nejvýše do 14 dní vrátil peníze Valdštejnem vzaté, jichž prý bylo 96.000, nebo aby se postaral, aby vráceny byly, aby se vojákům mohlo zaplatiti. Ale týrání ještě nebylo dost. Bedřich z Tiefenbacha půjčil loni kardinálovi 30.000 zl., a již nadešel čas k zaplacení.[3]) Kardinál chtěje se dluhu zbaviti, ustanovil, aby Tiefenbachovi zaplatil Lazar Henckel ve Vídni 10.000, tolikéž měl ve vlastním důchodě, a také tolik měl Bedřich svobodný pán Oppersdorf kardinálovi zaplatiti; těmi penězi chtěl věřitele nevhodného spokojiti. Ale Tiefenbach peníze Henckelovy odmítl a oznámil, aby se mu schovaly, až by se z jakési cesty do Brna vrátil. Ale ještě téhož dne mysl svou pozměnil a poslal ke kardinálovi, aby mu bylo uchystáno těch 30.000; při tom vyhrožoval a sotva tři dni k objednání peněz povolil. Byl mu zaplacen za přispění přátel i tento obnos. Ale velice soužily kardinála zemské peníze Valdštejnem vzaté; nevěděl a věděti nemohl, kde by byly, a jasně poukazoval, že žádným právem nemůže býti nucen, aby to břímě na sebe vzal. Protože však bál se většího násilí, kdyby se s nimi důvodně nebo právem přel, než kdyby poněkud zuřivosti a

[1]) »Biskupský dům« čili »biskupský dvůr« v Brně jest nynější Františkovo museum. Byl jím stále, i za Dietrichštejna, až do roku 1817, kdy kardinál Trautmannsdorf a kapitula olomoucká svolili, aby byl mor.-slezské společnosti hospodářské postoupen k bezplatnému užívání pro sbírky musejní zemské. Císař František souhlasil s tím taktéž.

[2]) Souhlasně s tímto píše kardinál Ferdinandovi II dne 7. května: Weilen bemeltes Obristen (Waldstein) hinderlassenes Regiment hieher angelangt, inn die Stadt khumben, und denen Stenden bis Sie Ihres Verdienens volkhumentlich vergnügt, nit schworen, auch nit glauben wöllen, das Ich von solcher Beraubung gedachter Summa gelts, sintemaln dieselbe durch meine Gütter von meinen Underthanen fort geführt sollen worden sein, wie Sie fürgeben, nit Wissenschafft gehabt, sondern Fürschub gethan haben solle, nichts destoweniger seindt bemelte Soldaten sich in 14 Tag uber zue gedulden persuadirt und mir ernstlich angedeuttet worden, endtzwischen berürte Summa auf alle manier richtig zuemachen. D'Elvert l. c. XXII. 66.

[3]) Ferdinand II žádal knížete Liechtenštejna 29. dubna 1619, aby byl rukojmím půjčky kardinálovy od Bedřicha z Tiefenbacha. D'Elvert l. c. XXII. 60.

nátisku ustoupil, způsobil svými prosbami a stížnostmi u krále, aby byly ty peníze ve Vídni obstaveny a aby se slíbilo, že se navrátí, jakmile budou o ně stavové žádati.[1]) Ale jim nikterak nestačila tato ochotná milost králova, ani tato veliká péče kardinálova, než uložili mu, aby dal ty peníze dovézti až do Brna na svůj náklad a nebezpečí. Toto nespravedlivé a nebezpečné břemeno vzal kardinál pro hrozby jejich také na sebe, aby odvrátil ještě větší zlo, a za velikého nebezpečí dal peníze ty po cestách vojáky ohrožovaných dovézti až do Brna. Když byl tak učinil po vůli svých protivníků, doufal nějakého polehčení, ale útrapy byly ještě zvětšeny. Žádný nechtěl peněz do domu biskupského přivezených přijmouti, tak že z tolika nebezpečí vytržené ležely venku mezi svévolnými vojáky na druhý den a celou noc; potom teprve po mnohých hádkách byly na rozkaz direktorův, jakožto nejvyšší vlády, dopraveny do domu zemského výběrčího. Když však váčky s penězi byly prohlíženy, shledáno, že není tolik peněz, kolik prý bylo vzato, a že schází 36.000. Proto znova byla příležitost proti kardinálovi běsniti; kázáno mu, aby doplnil ze svého tento nedostatek obnosu 96.000. Protože však nechtěl toho učiniti (nemohl zajisté, aby nebylo to na škodu jeho neviny a vážnosti), byl od 3. května až do 7. června tak přísně ve svém domě držen,[2]) že sotva posledních několik dní dovoleno mu bylo jíti do kostela a vyjíti do města a z města, ale tak, aby před západem slunce vrátil se do svého domu. Vůdcové povstání byli vzdáleni, ježto odebrali se do tábora českého u Vídně,[3]) a když Vídeň byla opuštěna, do Čech s vojskem moravským a nemohli tedy nade všemi svou zvůli a panství provozovati. Tak se stalo, že někteří z přítomných direktorů, kterým zatím svěřena byla nejvyšší moc, slitovali se nad kardinálem a poznavše jeho nevinu zprostili ho vězení a dovolili mu z Brna odejíti, zprvu pod podmínkou, aby co nejvíce zdržoval se v Brně, potom však v Mikulově a aby neodcházel bez vědomí jejich ze země.[4]) Kardinál však znamenaje, že již tehdy takové jsou potřeby zemské, že nepřispěje-li se jim zralým prostředkem, vzrostou na nejvyšší zkázu, zajížděl ne bez

[1]) Prosil o ty peníze a do Valdštejna si stěžoval Ferdinandovi II psaním po 3. květnu a pak 6. a 7. května. D'Elvert l. c. XX. 64—66.

[2]) Hlídala ho kompania vojáků.

[3]) Do Dolních Rakous zaměřil Thurn hned po schválení konfederace Moravy s Čechy, kteráž byla ujednána 11. května. Zastavil se u Lavy, kam k němu vyslali stavové rakouští poselství. Po bitvě u Záblatí (10. června) donucen byl však Thurn od Vídně upustiti a obrátiti se do Čech.

[4]) O tom psal kardinál již 8. června Ferdinandovi II, jenž pak zval ho do Vídně 10. a opět 19. června. D'Elvert l. c. XXII. 70.

vědomí jejich[1]) opět a opět do Vídně a jako před tím tak i nyní tím více pobádal krále, aby pomýšlel na pokoj s Moravany,[2]) a direktorům často označil, že král jest k pokoji nakloněn, budou-li jen plniti své povinnosti a ustoupí-li od svého předsevzetí. Velmi mnozí nezamítali rady k pokoji a pokání, ale jakmile přibyli oni, kteří zapřísahali se zničiti kardinála a pokoje nenáviděli, nakazili jedovatým jazykem také mnohé posud upřímné, podnítili proti němu jako zrádci vlasti, roznesli falešné zprávy, těžce mu vyhrožovali a samu smrt jemu zřejmě zamýšleli volajíce, že špatně se stalo, že ho podle svého usnesení oknem nevyhodili. Známo, že jeden ze strůjců povstání a Jiří z Vrbna se pohádali, že bez vědomí direktorů kardinál v Mikulově se zdržuje. Pročež byv několikráte volán do Brna od direktorů, právem rozpakoval se tam přijíti, aby nevydával svého života do zjevného nebezpečí, a z téže příčiny svůj dědičný hrad mikulovský a své biskupské město Kroměříž (kam svolal desátého člověka ze svých statků biskupských, do Mikulova však najal cizí vojsko s vědomím direktorův) osadil vojenskou posádkou, a posléze když ani tam nemohl si nijaké bezpečnosti slibovati, nucen byl postarati se o život svůj včasným odjezdem do Vídně, kde bedlivě naléhal zároveň s Karlem ze Žerotína, aby arcikníže Leopold, jenž byl plnomocníkem krále pobývajícího tehdy ve Frankfurtě, kázal odvolati od hranic moravských vojsko Dampierrovo.[3]) Když nemohli toho dosáhnouti, nutkali, aby aspoň nepřátelství se nepočínalo, ježto byli obyvatelé markrabství od direktorů svoláni na 6. srpen.

---

[1]) Že se tak stalo s vědomím direktorů, zřejmě udává Karel ze Žerotína v listě svém ke kardinálovi: Es ist hohe Zeit, daß unsere herren Mährer sich eines anderen bedenken, und da möglich auf ihre schanz achtung geben, damit sie nit gar zu tieff in diese Fluth einrinnen, E. f. G. durch ihren hohen Verstand werden sie kennen auf den rechten Weg leiten, vermeine aber, mann solle mit ihnen ehrbar und aufrichtig handlen, und ihnen die Gefahr, in welcher wir alle samt stecken, vor die Augen stellen, damit sie sich selbst nit betriegen, sondern auf ihre Conservation gedenken, zu welcher nit ein geringes Mittel E. f. G. Erlassung und Bewilligung auf Wien zu raisen. Citát ve článku Herbenově l. c. 199.

[2]) Ferdinand II psal 10. června kardinálovi: Daß Sy mich dan ferner erinern, das ich auff mittel gedacht seye, wie diß fewr gedempft werden möge, haben E. L. genugsame wissenschafft, waß ich zu diesem Ende bishero mehrfeltig gethan, und an mir gewisslichen nichts erwinden lassen, und darzu nochmaln mehr dan genaigt bin, Ich bishero alein erwartet, das mir die E. L. unverborgner mitel von denen lendern an die Handt gegeben und die Jenige an welchen es bishero erwunden hierzu vermanet worden. D'Elvert l. c. XXII. 70.

[3]) Právě uvedená slova Žerotínova dosvědčují, že vždy hlásal politiku smiřovací.

Sotva že kardinál přijel do Vídně, dověděl se, že veškeré moravské vojsko přitrhlo k Mikulovu a pokoušelo se o vzdání se města; bylo však včas odraženo.[1])

Co se toto dálo, sjeli se ke sněmu brněnskému[2]) všichni povstalci a jiní byli nuceni přijíti pod ztracením cti a jmění, a tam proti kardinálovi prohlášen byl mezi jinými nespravedlivými snešeními krutý dekret a zapsán do sněmovních akt pod nápisem: „O kardinálu, kapitolu, preláty a jiné nepřátele a praktikanty: Poněvadž se to netoliko doslýchá, nýbrž v jistotě nachází, ano i v skutku to kardinál František z Dietrichštejna dokázal, že zemi a vlasti naší milé nepřítelem jest, statky své lidem válečným osazuje, též kapitola olomucká, brněnská i preláti v tom se zjevně prohlásili, že nám pomáhati ani lidu posílati nemohou, nechtějí, a že to proti svědomí jejich jest, na tom jsme se snesli, aby všecky statky biskupské, kapitolní, klášterské, mezi nimiž se i panenské rozumějí, též i dědičné Františka kardinála z Dietrichštejna do sequestru vzaté, poddaní jich z povinnosti jim učiněné propuštěni, a k ruce nám stavům a zemi v poddanost uvedeny byly... Pro jejich pak takovou nevěrnost, proti zemi zjevné se vyzdvižení, výš jmenovaného Františka kardinála biskupa olomuckého ven ze země na věčné budoucí časy vypovídáme, kanovníky pak všecky kapitoly olomucké a brněnské do arestu našeho vzíti poroučíme a bereme.“

A nebyl ještě konec trestu. Pod jiným nápisem zapsáno: „Strany manův biskupství olomuckého: Poněvadž kardinál František z Dietrichštejna v skutku a v pravdě se za zjevného nepřítele zemi této postavil, z těch i jiných mnohých příčin z země této na věčnost jest vypověděn a statky jeho k ruce země obráceny jsou, na tom jsme se snesli, aby manové biskupství olomuckého z přísahy té, kterouž témuž kardinálovi a biskupství zavázáni jsou, všickni propuštěni, statkové pak jejich v dědictví obráceni byli. Jakož pak je ihned nyní z té přísahy propouštíme a jim tímto sjezdem to v známost uvozujíce poroučíme, aby se od tohoto sjezdu ve čtyřech nedělích pořád zběhlých před pány direktory a rady zemské postavili...“[3])

Ale právě tato snešení sněmovní nesl kardinál velmi těžce. Proti nim se ohražuje, stěžuje si do křivdy, která se mu stala a hájí se

[1] Stalo se asi v červenci; bližší údaje neznámy. Beckovský II. 168 vypravuje, že Dampierre dobýval Drnoholce a Mikulova, ale že byl s velkou ztrátou lidu svého hanebně odehnán — ale zpráva tato aspoň o Mikulově není dobře pravdě podobna.

[2] Zahájen byl 6. srpna.

[3] Tištěno u D'Elverta l. c. XXII. 261 a 263 česky a XVI. 51 německy.

proti porokům vznášeným na něho od stavů. Z obrany pak kardinálovy poznati dobře, jaké to byly výtky a výčitky; sestaveny jsou jaksi soustavně po sobě, opakují se tu žaloby dříve již zmíněné a přidávají se nové; vyvracejí se pak pořadem všecky.

Vytýkali mu, že věděl o zámyslu Valdštejnově a na doklad toho uváděli, že Valdštejn bral se statky biskupskými. Ale odpovídá, že o penězích sebraných Valdštejnem neměl ani tušení, a že je čirou náhodou, že vojsko jeho bralo se s odňatými penězi biskupskými statky; táhlo ovšem také statky jinými.

Další výtka týkala se úřadu nejvyššího velitele a direktora peněz zemských; proto prý byl zbaven těchto úřadů, že si v nich hleděl soukromého prospěchu; také prý nesluší pro duchovního úřad vojenský, a nad to že prý pilně nespravoval peněz zemských. Ale jak se věc má? Na sněmě roku 1615[1]) vložili naň stavové úřad direktora peněz zemských, ačkoli bylo to proti vůli kardinálově, jenž tomu odporoval; toho jest čerstvá paměť. Na sněmě v Brně roku 1617 chtěl se zříci úřadu toho a zřekl se ho skutečně, a jen na prosby stavů vzal jej zase na sebe. A prospěch jeho vlastní při tom? Prospěchem jeho byly jeho práce, náklad z vlastních penéz,[2]) nebezpečenství; jeho předchůdcové nejlépe zkusili, jaký jest odtud prospěch. A co se týče druhého jeho úřadu, byl roku minulého, když se na sněmě jednalo o obranu vlasti, jednomyslně s všeobecným souhlasem zvolen za velitele nad vojskem. A jakkoli je z toho rodu, z něhož vzešli mnozí slavní vojínové a velitelé ve válce, tak že se zbraním nevzpěčuje ani se jich nehrozí, a byl by mohl nabízenou mu důstojnost velitelskou beze všeho vzpírání na sebe vzíti, že však přece proto, že jest duchovního stavu a důstojnosti kardinálské, nikterak by se nepoddal prosbám stavu, kdyby byl nemyslil, že se činí přípravy válečné k obraně vlasti a pro císaře a krále. Za úřad ten neměl žádného platu, ale výloh bez počtu za denních a stálých pojezdův a sám ze svého vydržoval mimo dům skvostněji svůj dvůr, než by doma bylo třeba.

Nepřátelé kardinálovi se honosili, že mezi listy, které vzali kardinálovi, nalezli také psaní Karla ze Žerotína, z nichž je zřejmo, že zradil vlast, že opustil vyznání své, že oklamal přátele. Ale kardinál zastává Žerotína horoucně; viděti, jak oba byli tehdy stejného smýšlení. Proč neukáží psaní jeho všem, proč jenom málokteří je četli? Žerotín —

[1]) Bylo to na sněmě v pondělí po sv. Alžbětě 1615.

[2]) Že kardinál v čas potřeby, nebylo-li po ruce hotových peněz zemských, vyplácel ze svého jmění vlastního, zmiňuje Kameníček l. c. II. 215.

jak říkají – psával kardinálovi velmi často. Ale ze všech jeho psaní nemůže se nic jiného vytočiti, nežli že se staral a ve dne v noci pracoval, aby se odvrátilo nebezpečí, aby se uhasil oheň v Čechách vypuklý, aby pokoj nastal. Ale praví, že z psaní jeho jest na jevě, že s markrabím braniborským, vévodou krňovským, vyjednával, aby se smířil s císařem a aby císař dosti učinil knížeti.[1]) Že pak hleděl zjednati hraběti Thurnovi milost a usmíření, že staral se o pokoj, že nejsnažněji naléhal, aby ani Čechy ani Morava nebyly pustošeny, aby Uhři nebyli do země přivedeni, aby ohněm nebylo všecko spáleno — jestliže tomu se říká zraditi vlast, právem dostalo se mu jména zrádce. Ale každý vidí, zasloužil-li kdy pojmenován býti otcem vlasti, že za to pojmenování toto hodně zasloužil. Vyčítají, že kardinál od něho napomenut byl o vpádu, který zamýšleli Čechové na Moravu, že psal, že má za vhodno, aby byli napomenuti opatové a představení klášterův, aby odvezli na místo bezpečné klenoty a poklady kostelní,[2]) konečně že také naléhal, aby artykulové přednesení od stavů pod obojí byli od katolíků ku konci přivedeni. Ale kdo by ho právem za to mohl viniti? Či neměl býti o zamýšleném vpádu Čechův upozorněn kardinál, jenž byl velitelem vojska? Či nenáležejí ke stavům opatové, jež slušelo dobrému člověku upozorniti na hrozící nebezpečí? A že staral se, aby byli ke konci přivedeni artykulové, ježto nekatolíci za ně žádali a s nimi přišli a sami se vychloubají, že pro ně všecko podnikli, za to by zasluhoval od lidí svého vyznání chválu, nikoli hanu. Toto vytýkají tomuto výtečníkovi. Nezasloužil se tímto o vlast a o vlastní rod? Či neví se, že krátce před tímto, když někteří napadali jednoho z rodu jeho (nyní však hlavního protivníka,[3]) řekl, že hotov jest v obraně jeho jako svého příbuzného vyliti i vlastní krev? Svou autoritou odrazil tak ode svého příbuzného útok. Bratru jednoho z předních vzbouřenců moravských dal svou dceru za manželku, ačkoliv ucházeli se o ni mnozí jiní rodem i jměním více vynikající neb aspoň rovni.[4]) Pěkná to odplata od nevděčných lidí za tolik dobrého![5])

[1]) Schůzka jejich byla v Jindřichově Hradci 3. dubna 1619.

[2]) Žerotín psal o tom kardinálovi 6. dubna 1619.

[3]) Míněn snad Ladislav Velen ze Žerotína.

[4]) Bohunka, dcera jeho, jsouc vdovou po Hynkovi z Vrbna, jenž zemřel náhlou smrtí 10. února 1614, provdala se pak za Zikmunda z Tiefenbacha, jehož bratrem byl Bedřich z Tiefenbacha.

[5]) »Gloriantur, se inter literas invenisse Caroli a Žerotín, ex iisque constare illum patriae proditorem, confessionis suae desertorem, amicorum deceptorem. Cur eas non proferunt in medium?, cur omnibus conspiciendas non tradunt? — paucis enim duntaxat,

Dále se hájí kardinál proti frivolní výtce, že prý se měl postarati, aby nebyly peníze z Olomouce brány, a že měl věděti, kolik jich tam bylo. Ale od toho jest výběrčí daní; direktor nemá peněz pod svou opatrností, peněz nepřijímá a účtů neskládá.

Dovolává se pak kardinál na doklad, že nic závažného proti němu neshledali ani vzbouření stavové, poděkování, které mu učinili, když jej zavolali jednou do sněmu, aby se vzdal nejvyššího velitelství nad vojskem, a když byl tak po vůli jejich učinil.[1]) A jak se stavové ke kardinálovi zachovali, ukazuje hned: přišli s vojskem k Mikulovu. Přišli s přátelskými úmysly? Skvostný doklad přátelství dali před několika dny v Židlochovicích; vzali z hradu děla, zbraně a jiné věci a odvedli syny nejvyššího hofmistra českého Adama z Valdštejna do Brna do

---

ne malitiam suam proderent, eas legendas dederunt. Scripsit is (inquiunt) cardinali saepissime. Sed ex omnibus eius epistolis nihil aliud extorqueri potest, quam quod fuerit sollicitus et dies noctesque laboraverit, ut pericula anteverterentur, ignis qui in Bohemia eruperat extingueretur, pax fieret. Sed dicent ex literis constare, quod cum marchione brandenburgico, duce Carnoviae seu Jegerndorffio, tractaverit de eo caesari reconciliando et satisfactione principi a caesare danda. Quod autem comiti Turniano gratiam et reconciliationem impetrare studuerit, quod pacem procuraverit, quod instantissime urserit ne Bohemia ne Moravia vastaretur, ne Ungari intromitterentur, ne igne omnia cremarentur, si haec dicuntur patriam prodere proditoris nomen merito adeptus est. Sed non est, qui non videat, ipsum, si unquam pater patriae vocari meruit, per haec nomen hoc digne meruisse. Obiicient cardinalem ab illo monitum fuisse de incursione, quam Bohemi in Moraviam intendebant: scripsisse consultum censeri, ut abbates monasteriorumque praesides monerentur de supellectili sacra et ecclesiarum thesauris in locum securum deportandis. Tandem quoque institisse, ut articuli a statibus sub utraque producti a catholicis ad finem (ut omnium simultatuum aufferatur materia) perducerentur. Sed quis est, qui ea propter ipsum merito culpare posit? Nonne de ingressu praemeditato Bohemorum monendus erat cardinalis officium generalatus administrans? Nonne et abbates inter status sunt, quos de instanti periculo decebat virum bonum monere? Caeterum articulos seu definitionem et conclusionem eorum procurasse, cum ab acatholicis petiti et producti fuerint et ipsimet propter eos extrema se tentasse iactent, mereretur laudem a suae sectae hominibus, non vituperium. Haec sunt, quae huic heroi objiciunt. Haec ne promeritus est de patria? Haec ne de familia propria? Nonne sunt, qui sciant eum paucis ante diebus, cum nonnulli contra quendam suae familiae heroem nunc autem adversarium praecipuum inveherentur, dixisse se in eius defensione tanquam cognatum suum et sanguinem proprium profundere paratum esse? Sua igitur authoritate invectionis autorem ab incepto deterruit. Fratri unius ex primariis Moraviae rebellionis antesignanis filiam matrimonio iunxit postpositis aliis multis corrivalibus genere et divitiis si non praestantioribus ut minimum aequalibus. Digna arte remuneratio tantorum beneficiorum ab ingratis hominibus!«

[1]) Z toho patrno, že stavové nekatoličtí učinili, jak je 3. května žádal kardinál, aby totiž směl se vzdáti velitelství nad vojskem, a aby nebyl ho přímo zbavován: zavolali jej do sněmu, kde se velitelství vzdal, a stavové mu učinili obvyklé poděkování.

zajetí.[1]) Také vytýkali kardinálovi, že slíbil se ze všech sil starati, aby bylo jednáno o pokoj, a že slibům nedostál. Ale kardinál sliby své splnil vrchovatě. Proto snad ho obviňují jako nevěrného k zemi a věrolomného, že neposlal desátého člověka[2]) k jejich obraně, nebo což jest více po pravdě, ke své ráně, k boji proti zákonitému králi a pánu jejich a k výboji proti pravému náboženství. Nechal si na statcích biskupských desátého člověka pro jejich vlastní ochranu. K tomu měl úplné právo podle výsad svého biskupství. Což netvoří statky biskupské na Moravě zvláštní jurisdikce a knížetství?[3]) Biskup olomoucký nikterak není povinen to činiti, co jest usneseno a uzavřeno bez jeho spolupůsobení, vědomí, rady a souhlasu od stavův i zákonitě shromážděných: nynější pak spiklá společnost nemůže se pokládati za stavy.

Potom brání se kardinál proti výčitkám ukvapeným, které mají za základ jen plané řeči. Že prý působil, aby Dampierre a Uhři vpadli na Moravu: tedy působil. Že prý najal na vlastní náklad cizí vojáky proti Moravanům: tedy najal. Že prý byl přítomen bitvě u řeky Dyje, a že se díval, jak se zápasilo: tedy byl přítomen a díval se. Že prý jest nepřítelem: tedy jest nepřítelem. Ale u Dampierra jest pravý opak pravdou; dosvědčí to listy, které psal svému příteli ke dvoru, aby jen nevpadli ani Dampierre ani Uhři na Moravu; tak psal také králi.[4]) Nenajímal ani vojska, leda trochu do Mikulova. Velikou pak nepravdou jest, že by byl přítomen bitvě u Dyje, nebo že nebyl odtud daleko. Kdyby se ptali svých spojenců, jichž jest hodně ve Vídni, mohli by se přesvědčiti, že kardinála bylo viděti toho dne, před tím dnem a po něm stále po mnoho dní ve Vídni, a že je tam posud, a nevěřili by tak lehce lživým, smyšleným zprávám.[5])

[1]) Bedřich z Tiefenbacha byl po bitvě u Vistonic 6. srpna v Židlochovicích; snad s tím pobytem souvisí, co apologie tuto vypráví.

[2]) Moravští direktoři nařídili 3. června 1619 veřejnou hotovost desátého člověka. Kameníček l. c. II. 508.

[3]) Kardinál hájil za každé příležitosti výsady svého biskupství; na př. roku 1607 dne 20. června píše: »knížetství své biskupství kostela našeho olomuckého obzvláštně vysazené máme« (kníž.-arcib. archiv kroměřížský).

[4]) Skutečně psal již 7. května Ferdinandovi II, aby žádný vpád na Moravu se nedál. D'Elvert l. c. XXII. 67.

[5]) Že prý se díval kardinál na žádost Dampierrovu na bitvu vistonickou s nedalekého kopce, bezpochyby s hor Pálavských, (»...er solle nur zusehen, wie er die mährischen Hunde tractiren wollte«) uvádí také Kameníček l. c. II. 510. Nádherné brnění po bitvě nalezené, z něhož se soudilo, že bitvy se účastnila význačná osobnost, náleželo podle zprávy důstojníka císařského někomu padlému: »man frage doch nicht: ach ist dieser Mann todt« (D'Elvert l. c. XVI. 57) — na kardinála nemožno usuzovati.

Ale kardinál měl vojenský lid. Než za jakých okolností měl ten lid a kde? Nikde nebylo posádky, všecko násilím obsazeno, od poddaných vymáhána nová přísaha, ano také, ačkoli byla v Kroměříži posádka, tak dlouho lestně jednali s Kroměřížskými, až se jim vzdali a tak na sebe uvalili zločin křivé přísahy a nevěrnosti. Do Mikulova, nebo vlastně toliko do předměstí, vpustil kardinál královské vojsko teprve tehdy, když povstalci byli odraženi mocí a střelbou od hradu i města; bylo toho již třeba, když větší hrozilo nebezpečí.

Všecky výčitky a výtky kardinálovi činěny jsou za tím účelem, aby jaksi ospravedlněno bylo jeho vypovědění a zbavení statkův. Ale byl vskutku vypověděn jen ze záští k náboženství katolickému a pro věrnost k domu rakouskému. Z téže příčiny také odsouzeni preláti a faráři, kteří se ničím proti zemi neprovinili, a přece o statky jsou oloupeni, pokladů zbaveni, do vězení uvrženi, z míst svých zahnáni, potupami stiženi, bezprávně napadeni.

Jednání stavů proti biskupovi jest nespravedlivé, neboť nemají mu nic poroučeti a nemůže býti od nich souzen, ježto biskupství není stavům poddáno, nýbrž jako zvláštní knížectví jest ve spolku s markrabstvím moravským, jakož i vévodství opavské.[1])

Povstalci jak začali, tak stále pokračovali: bez důvodu, bez práva, bez zákona přirozeného soudili, zatratili, za nepřítele vyhlásili, statků zbavili, do vyhnanství poslali — nač na všecko neměli práva. Nepředvolali, nevyslýchali, nepřesvědčili se — odsouzení jejich jest násilím a bezprávím, proti němuž musí kardinál povstati, se ohraditi a před celým světem si stěžovati.

Toť obsah apologie kardinála Dietrichštejna. A z obsahu plyne její cena. Apologie potvrzuje události již známé osvětlujíc je doklady, a ježto příběhy ty shodují se se zprávami odjinud povědomými, lze souditi, že také nové údaje, které jsou v apologii obsaženy, jsou věrohodnými. Podrobněji jest v apologii vyloženo, jak nastrojen byl již roku 1618 pokus na Moravě roznítiti povstání; nový jest údaj, že za vpádu českého koncem dubna 1619 kardinál osobně odcestoval pro instrukce do Vídně, že sjezd brněnský měl býti přeložen do Olomouce, že Náchod vrátil se od svého pluku do Brna, že kardinál s ostatními

---

Apologie rozhodně popírá přítomnost kardinálovu a zajisté uvádí pravdu, ani Bedřich z Tiefenbacha, vůdce vojska moravského, v listě svém hned po bitvě Thurnovi psaném nic o přítomnosti kardinálově neví (D'Elvert l. c. XVI 24).

[1]) »Cum nec episcopatus subsit statibus, sed sit specialis principatus marchionatui Moraviae sicut et ducatus Oppaviensis confoederatus.«

pány jel naproti stavům evangelickým do Modřic, že teprve 2. května zvěděli v Brně o tom, že Valdštejn vzal zemské peníze a odvedl vojsko s sebou; určitější jsou zprávy o výstupu mezi stavy a kardinálem, zejména že stavové nekatoličtí, kteří se již zmocnili listin zemského hejtmana, sebrali a také s sebou odnesli listy kardinálovy, že pak od něho chtěli, aby dal na své nebezpečí odvézti zemské peníze z Vídně a ostatní bližší údaje toho se týkající. Neznámo posud, že stavovské vojsko se pokoušelo v červenci 1619 dobýti Mikulova, že synové Adama z Valdštejna odvedeni byli ze Židlochovic v zajetí do Brna; samým kardinálem rozhodně vyvrací se pověst, že by byl přítomen bitvě u Vistonic atd. Přináší tedy apologie dosti materialu historického, který ovšem uváděn je za tím účelem, aby kardinál byl obráněn i obhájen; je-li však na jedné straně stanovisko kardinálovo stranické, ježto píše pro domo sua, zase dlužno považiti s druhé strany, že také stranicky ve svůj prospěch píší osoby kardinálovi nepřátelské; pravdu pak hledati je zevrubným a svědomitým oceněním výpovědí obou stran. Ve prospěch pak kardinálův mluví, že dovolává se v apologii svědectví současníkův a že apologie napsána velmi brzy po událostech, jichž se týče — spíše, nežli zprávy z protivného tábora tiskem byly uveřejněny. Podává tedy apologie ohlas současných řečí a výtek, jež byly na porok kardinálův pronášeny, a poznati z ní možno současnou náladu; tím se také stává apologie kardinála Dietrichštejna pozoruhodným dokumentem historickým.

———

Z pamětí města Bystřice nad Pernštýnem.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Od vrchnosti se však městu neulevovalo nic. Ani ze spálenisk z domů pohořelých nemohli Bystřičtí dosíci odpuštění kontribuce 19 zl. 10 kr., tak že se utíkali o ochranu k regentu erbů Náchodských rytíři Mikulášovi Bílovskému z Bílé.[1])

S vojáky byly sice stále útraty, ale byly přece snesitelny; roku 1640 obnášely 294 zl. 50 kr. Vojáci nezůstávali na dlouho, táhli jen městem a při tom buď za snídaní nebo oběd anebo večeři se něco utratilo. Tak roku 1642 dne 8. a 9. října přitáhl do Bystřice rytmistr a lieutenant s rejtary na 60 koních a pěších 180 osob (útrata 60 zl. 37 kr.), 13. října přijela paní nejvyššího generalního vachtmistra a s ní jeli „oficíři“, koní jízdných bylo 10 a kočovských 31 (5 zl. 11 kr. 1 1/2 d.), 14. října přijel trubač pana generalního vachtmistra se 6 koňmi a jedním vozem, na němž vezli slepice, kapouny a jiné věci (48 kr. 1 1/2 d.), 18. října „vpadl mimo nadálost“ jeden rytmistr se 60 koňmi a 40 osobami pěchoty do města (42 zl. 43 kr. 1 1/2 d.[2])

Městu přispívaly na pomoc na vojáky vesnice a zase navzájem město pomáhalo dědinám. Tehdy roku 1643 bylo v Bystřici 106 osedlých a v 20 dědinách 188, celkem 294. Podle rozvrhu na penězích připadlo na Bystřici jednou 58 zl. 18 kr. a na vesnice 103 zl. 24 kr., podruhé na město i vesnice 328 zl. 13 kr. 1 1/2 d. a potřetí 122 zl. 30 kr. Tehdy 15. března bylo v městě 86 rejtarův a 20 pěších (útrata 41 zl. 13 kr.), ve vesnicích mívali však vojáky častěji [3])

Hůře již dařilo se městu, když válka byla přenesena na Moravu. Z roku 1645 poznamenáno, že útraty na vojáky v Bystřici od 16. do

---

[1]) Sbírka Bočkova č. 7638, list nedatován.

[2]) Tamže č. 7481. Rozumí se, že často vojáci také zůstávali někde v dědinách na panství; roku 1642 dne 10. září rytmistr Koch s 40 rejtary a 15 pěšími přijel do Domanína a tam přes noc zůstal (útraty bylo 19 zl. 51 kr. 1 1/2 d.).

[3]) Dne 10. února bylo ve Lhotě 30 rejtarů přes noc, 20. února v Divišově 16 knechtů, 21. dubna bylo 200 Charvatů v Domanině, Míchově a v Janovicích přes noc, 23. dubna 30 knechtů ve Lhotě a 45 koní v Divišově, 25. dubna 70 rejtarů chtělo vypleniti Jimramov, ale chasa je se zbraní odehnala odtud i z dědin, zastavili se pak v Divišově, tamže bylo na den velkonoční 16 knechtů, vojáci byli i v Kundraticích a v Rovném, od 28. července až do 4. srpna štáb pluku nejvyššího Rebeka třikráte byl přes noc v Domaníně, Vojtěchově, Věchnově, Bohuňově, Rozsochách (Sbírka Bočkova č. 7487). — Útrata na Švédy roku 1640—1643 obnášela jen na penězích na panství jimramovském a bystřickém 1177 zl. 15 kr. 3 d. (Notiz.-Bl. 1856 str. 64).

22. ledna obnášely 700 zl. 15 kr.[1]) Když pak Švédové s nepořízenou od Brna odtrhli, nastala loupežná válka po zemi. Do Bystřice vtrhli dvakráte oddíly císařské i švédské, sklep v kostele vybrali, na věži jistého kloboučníka z Letovic zabili a Nebesáčka do studně vhodili. Pak v říjnu (15.) přitáhl od Meziříčí nejvyšší Ditman s 1000 lidu a položil se za humny na Bočkovském poli. Ráno požádal od města 1300 zl.; za ním přitrhla pak 16. října celá armáda Torstensonova do města. Kde co bylo, pobrali, ale nezabíjeli, toliko židům veliké nátisky činili. Zůstali do třetího dne a pak se obrátili k Jimramovu a na Poličku.

Rok tento neblahý rázem uvrhl Bystřici v bídu. Sami na sebe již ani nespoléhali, ale hledali pomoci u cizích. Jaká bída zavládla, o tom píše 18. listopadu 1645 soused bystřický Matouš Kašparů. Posláno bylo totiž do Bystřice poručení od švédského velitele jihlavského Osterlinka, aby se město uvolilo v nějaké platy měsíční na pluk nejvyššího Ditmana. A tu odpovídal „v nebytnosti úřadu o domu“ Matouš Kašparů, že není možno uvoliti se v něco podobného, nebo že hned 15. října musili ač dosti s bídou velikou zádušních i sirotčích peněz, kde krejcar k dostání byl, shledati a mimo první 400 zl. ještě 800 zl. složiti. Pak že hned celá armáda na ně ubohé lidi vpadla, při čemž o koňstvo, krávy i jiný všeliký dobytek přišli, obilí bylo pobráno a vytráveno. Lidé chudí nemajíce se čím živiti pryč odcházejí, tak že na bystřickém a jimramovském díle lidí ani třetí díl již nezůstává, a poněvadž není kus chleba před rukami, musejí se živiti žebrotou na jiných cizích okoličních panstvích.[2])

Poddaných skutečně ubylo. Roku 1646 musili si vypůjčiti obilí na vojáky, které jim bylo pak oplatiti, a to žita ozimého 8 mtů 18 měr 2½ čtvrti, ovsa 17 mtů 20 měr 2½ čtvrti a ječmenného sladu 25 měr 1 čtvrt, a rozvrženo to bylo na 263 osedlých. Přibylo však platu a dávek všelijakých. Od října 1646 do 15. ledna 1647 bylo v Bystřici útrat „v durchcucích“ 103 zl. 34 kr. 1½ d., ovsa dali 75 měr 2 čtvrti, sena 420 liber, slámy 250 otepí. Dne 20. července 1647 Samuel Osterlink, velitel jihlavský, uložil Bystřickým měsíční kvotu 30 měr ovsa, 15 liber sena, 10 otepí slámy, a příležitostně žádávali Švédové odtud o 30 loktů plátna i o jiné věci.[3])

Ubozí lidé byli stiženi pak ještě 16. července 1650 krupobitím, které přes pul hodiny trvalo a zachvátilo Bystřici, Věchnov, Bratrušín

[1]) Sbírka Bočkova č. 7191. — [2]) Tamže č. 7492. Paměti Jana Ign. Zourka. — [3]) Tamže č. 7501, 7507, 7511, 7512.

a Janovice. Sulky ledové některé byly jako vlašské ořechy a ležely do třetiho dne, než roztály. Z Bystřice potlouklo 38 sousedům (žita $162\frac{2}{4}$ míry, ječmene $34\frac{2}{4}$, hrachu $8\frac{1}{4}$ a ovsa 54 měr, hraběti žita $25\frac{2}{4}$ míry), z Věchnova 11 sousedům, z Bratrušína třem a z Janovic 10 sousedům.[1])

Jak bylo, naznačují poznámky v purkrechtních registrech: roku 1645—1649, 1653—1656 „obtížnost časův". „obtížnost mezi lidem o peníze, tak že se nemnoho gruntovních peněz pokládalo", a dosvědčuje „vyznamenání domů pustých v městě Bystřici ležících roku 1654." Byly to: „Dům výsadní Kundovský ležící mezi domem Jana Jelínka a Martinem Barvířem, k tomu nic není jen místo. Dům výsadní Skalovský vedle Matouše Kašparova, rolí a luk žádný neužívá. Dům Ondřeje Bednáře vedle Václava Horatio. Václav Horatius zahradu drží. Dům výsadní Clupkovský z druhé strany Václava Horatio, rolí od něho a louka k ruce jeho hrabecí milosti se užívají. Chalupa Marečkovská podle Havla Růžičky, zahrádka při ní, užívá jí Pavel Růžička; Havel Růžička zahrady užívá. Chalupa Jíry Koláře proti hornímu kostelu podle Jelínka, kde se lidé nekatoličtí pochovávali, nic k ní není. Chalupa Osolbuchtova mezi Simonem Zadukujem a Pavlem Pičínem, samé místo. Dům výsadní Sabartovský čtvrtý nad domem JVHM (jeho vysoké hr. mil.), zahrady k ruce JVHM se užívá, rolí žádných není. Dům výsadní Hlavovský vedle Jana Menšika, rolí k ruce JVHM se užívá. Dům výsadní Víta Pekaře vedle domu JVHM níže ležící, zahrady k ruce JVHM se užívá. Dům výsadní Buryanovský vedle něho ležící, též zahrady vrchnost užívá. Chalupa Kašpárkovská vedle chalupy Hons Jirga. Jan Sadecký a Havel Čech zahrady užívají. Chalupa Urbánkovská mezi Pavlem Veselého a Bartovou chalupou, jest k ní čtvrt rolí a loučky, drží ji Pavel Veselý. Chalupa Šlechtovská proti farnímu domu, toliko místo. Chalupa Jakuba Bednáře vedle chalupy Jana Rychnovského, jen místo. Chalupa Floryanovská nad chalupou Jana Suchého, samé místo. Bašta vedle chalupy Václava Kurfiřta, Sirovátka užívá. Chalupa Slámovská pod baštou, toliko místo. Chalupa Slaninovská vedle chalupy Tomáše Dlapky, místo samé. Chalupa Víta Kožišníka vedle té, jen místo. Chalupa Blažeje Kožušníka proti Jiříkovi Zajíčkovi, místo toliko. Chalupa Simona Tesaře vedle chalupy Pavla Zámečníka, jen místo. Chalupa Salyčkovská podle Klempiříka ležící, samé místo. Chalupa Jana Buchty proti chalupě Jana Suchého, jen místo. Chalupa Otavy kováře proti Jakubovi Verkálkovi, místo toliko. Chalupa Žabovská u lavek mlýna

[1]) Tamže č. 7519.

Jakuba Břesky, jen místo. Chalupa Jakuba Bednáře vedle té, kterou v nově vystavěl; takovou též stavěti má vedle zápisu, Kuštofír zahrady užívá. Chalupa Veverkovská proti chalupě Václava Veverky, Staněk zahrádky užívá. Chalupa Jakuba Kukly proti chalupě Tomáše Kukly, samé místo. Chalupa slove dům bratrský proti chalupě židovské, k ruce JVHM rolí se užívá. Chalupa Kubíčka ševce vedle chalupy Matouše Bočka, Jan Kožišníkův zahrady užívá. Chalupa Večeřovská podle chalupy Pavla Kubáta, zahrádky Hájek užívá. Chalupa Kolářovská podle chalupy Jana Kožušníka, panský bednář zahradu drží. Chalupa Coufalovská vedle té, Miřínský zahradu drží. Chalupa Michala Matějova podle Martina Machatého, Jelínek zahrady užívá. Chalupa Střídkovská proti chalupě Martina Machatého, místo toliko. Chalupa Václava Soukeníka nad chalupou Jiříka Miřínského, samé místo. Chalupa Šebestkovská vedle téhož Jiříka Miřínského, místo toliko. Chalupa Holubářova proti chalupě Jiříka Miřínského, samé místo. Chalupa Blažeje Strycha proti domu Matěje Šmídka, místo. Dům výsadní Jana Spurného též proti domu Matěje Šmídka, jen místo. Dům výsadní Víta Kožušníka třetí dům od Adama Lankašova, toliko místo. Dům výsadní Beneše Sklenáře vedle domu Adama Lankaše, místo. Dům výsadní Skokanovský prostřed města proti krámům masným, místo.“ [1])

Celkem bylo „gruntů pustých 44“, ačkoliv již někteří před tím ujali se pustých míst; tak již roku 1635 koupil Jiřík Černoblávek od Václava Otavy grunt pustý při klášteře v Bystřici, roku 1652 ujal Matěj Koštofír „do gruntu spustlý grunt“ Kuthenovský a rok potom ještě grunt Pleskačovský — oba zadarmo, roku 1652 ujal z nařízení úředníka bystřického Jana Rychnovského místo pusté výsadního domu Švehlovského Jan Zourek varhaník, jemuž se platy do tří let odpustily, ale nestavěl přece, a proto zase z nařízení úředníkova ujal se toho domu Jiřík Hruda a musil postaviti rukojmě za vystavení a dobrého hospodáře, roku 1654 ujal Václav Suchý pustý grunt Hroznovský a Vaclav Konvalinka dům pustý Pekařovský, k němuž pustila se mu zahrada a přidaly se mu dva kusy role od domu bratrského.[2])

Domy, které nebyly úplně pusté, byly znehodnoceny; tak dům Bočkův ve starých rejstřích se pokládal za 750 zl. mor., ale roku 1657 byl pro zpustlost za polovici 375 zl. mor. ceněn. Teprve pomalu ujímali se noví majitelové pustých míst; roku 1656 ujal místo pusté, kdež někdy dům Šabartovský býval, aby to vyštipil a vystavěl, beze všeho

---

[1]) Tamže f. 529. »Český Lid« 1907, str. 318.

[2]) Registra perkrechtní v archivě bystřickém.

platu a závazku Šimon Zadukuje;[1]) při tom platy císařské a vrchnostenské se mu do tří let odpustily, což se pak stávalo v podobných případech pravidlem; roku 1659 ujal Jiřík Zídek dům výsadní, který byl všecek zpustlý, a jejž hned stavěti měl; roku 1660 ujal místo pusté výsadního domu Hlavovského Jan varhaník, místo pusté Kašpárkovské Bartoň Vystrašil, místo pusté Pavrdovské Bartoloměj Štěpánovský. Platil-li pak kdo pusté místo, dávalo se mu lacino; roku 1661 koupil Bartoň Macků pusté místo za 10 zl., roku 1559 koupil Jiřík Kamenský dům výsadní za 170 zl. mor. a teprve po třech letech splácel ročně po 3 zl. mor.[2])

Vrchnost, jak z poznámek u pustých míst viděti, na sebe nezapomínala a zkrátka si přivlastňovala z pustých gruntů role a zahrady, kde mohla. Tak, jakož i koupí mlýna „Travnického“ (roku 1652 od Šťastného Rabštejnského za 500 zl. mor.) a mlýna „Hanákovského“ (od Pavla Maloubušínského za 600 zl., byl na stavení velmi zpustlý) rozmnožoval hrabě Ferdinand Leopold z Náchoda zboží své v Bystřici.

Když mírem vestfalským hrůzy války třicetileté pominuly a čas pokojnější nastal, Bystřičti si oddechli; jakoby s nich spadla malátnost a sníženost, a nastoupila odvaha a rozhodnost. Uvědomili si, že třebas byli poddanými, nejsou přece nevolníky, že mají své svobody a privileje, a že nemusejí se nechati potlačiti. Zvůli panské se opřeli a zahájili boj proti vrchnosti své Ferdinandu Leopoldovi z Náchoda.

Na konci roku 1636 zřízen byl na Moravě nejvyšší úřad zeměpanský tak zvaný královský tribunál čili zemské hejtmanství aneb královský úřad zemského hejtmanství, jenž byl roku 1642 přeložen z Olomouce do Brna. Vykonával jednak politickou inspekci, jednak soudnictví. Na tento tribunál utekli se Bystřičtí, pečujíce, jak dne 8. ledna 1651 oznamují, „kterak by se v tomto šťastně obdrženém pokoji vzdělávali a při svobodách a privilegiích svým předkům od předešlé vrchnosti nadaných a těžce nabytých zachováni byli.“ Vypravili k tribunálu Jana Sadeckého, primatora, Jiříka Vejvodu, písaře radního, Matěje Šmídka, osobu spoluhradní, a osoby z obce Pavla Trávníčka, Havla Růžičku a Pavla Kropáčka a dali jim plnou moc, aby přednesli, v čem proti svým privilejím zkráceni jsou. V Brně vzali si Bystřičtí za advokáta Matyáše Rudolfa Helmuta a žádali o tyto věci: 1. aby při svobodách a privilejích svých od Rudolfa II potvrzených zanecháni byli a aby jich užívati a držeti mohli; 2. aby

[1]) Slul vlastně podle register Vzadukuje.

[2]) Registra purkrechtní.

v domě panském v Bystřici nebylo žádného šenkování vína ani piva, leč jen když pořádka na dům přijde, a aby ve vesnicích pivo z panského pivovaru vůbec se nevystavovalo; 3. stěžovali si, že židům a sedlákům zapovídá se píti piv Bystřických, a žádali, aby zápověď ta byla zrušena a židé aby odtud zase byli vypuzeni; 4. aby od pobečovního, které bylo zvýšeno, z každého sudu zase 4 gr. byly sraženy; 5. aby sůl panská ve vesnicích k dílu bystřickému přináležejících se proti výsadám jejich neprodávala, a aby Bystřickým v míli vůkol svoboda zanechána byla; 6. stěžovali si, že nebožtík pan Ples od Dvorství rolí odkoupil a k svému domu je obrátil, a žádali, aby vrchnost to zase navrátila a na platu z toho přestala; 7. žádali, aby mohli sirotčí věci říditi, jich peníze při městě vyzdvihnouti a v své moci míti. Kromě toho stěžovali si ještě, že si vrchnost kupuje jim na škodu u Bystřice mlýny a že plat od soukeníků za valchu k svému a nikoliv obecnímu dobrému obrací.

Všecky žádosti tyto byly spravedlivé podle výsad Bystřickým druhdy propůjčených a stížnost i žádost sama byla skromná a docela slušně sepsaná, což i sám hrabě Ferdinand Leopold uznával pravě, že „to dosti lahodnými slovy okrášliti usilují.“ Stížnost Bystřických byla u královského úřadu hejtmanského dobře přijata a bylo odtud v únoru 1651 psáno hraběti, aby úřad a obec města Bystřice při jejich svobodách jim udělených a potvrzených zanechal.

Ale hrabě byl uražen. Tribunálu neodpověděl a s Bystřickými jednal, jako posud. Proto se opět obrátili na král. úřad hejtmanský a vyhledávali při něm dalšího přichránění svých svobod. Zemský hejtman hrabě Jan Rotal (1648—1655) nařizoval tedy 10. března 1651 ještě jednou hraběti, aby dle znění předešlého dekretu své poddané bystřické při svobodách jejich zanechal; mohlo-li by pak se co proti tomu podstatného a ku právu dostatečného přednésti, aby to co nejdříve oznámil.[1])

Hrabě zuřil a v hněvu odpověděl 20. dubna zemskému hejtmanu způsobem, který urozenému pánu nesvědčil. Co do podstaty stížnosti Bystřických nemohl vlastně nic namítati a co tvrdil, nebylo žádným důvodem. O panském domě tvrdil, že není již v pořádku celé obce, nýbrž že jest vyňatý a výsadní, židé že již také podle obecného sněmovního snesení z města vypověděni jsou, jak tedy Bystřičtí o nich jakou zmínku činiti smějí a se opovažují, že neuznává žádných vesnic k dílu bystřickému přináležejících, než že jsou to jeho vesnice dědičné, rovněž že neuznává se jim v ničem povinen býti co se dotýče po-

[1]) Sbírka Bočkova č. 7522—7524.

bečovniho a prodávání po vesnicích soli, držení a užívání Dvorských rolí, sirotku řízení a peněz jejich k sobě braní, tak že mu statek byl v držení uveden a že mohou pořádek práva v tom hledati. Tak hrabě všecko jen pansky odbýval, ale za to zle si Bystřických podával: vidí v nich „nepokojné a spurné lidi svévolně ruznice a zbouření mezi sebou působící a že bez příčiny proti vrchnosti své dědičné za rebely se deklarírují.“ Bolestné a hněvivé že hraběti nejprve přichází, ze před tím jemu nepřednesli svých potřeb, neukázali svých privilejí a obdarování, kterýmiž se tak bohatě pochlubují, a nikdy ani za potvrzení jich nežádajíce že tak nesoudně a bez ohledu své dědičné vrchnosti úřad hejtmanský zanášeti se nestydí a hraběte v ošklivost všude uvésti usilují. K tomu že ničím své věci neprokazují a nedotvrzují, proto že těm „prázdným, jalovým slovům chlapským proti jejich dědičným vrchnostem nijakž z práva místa se dáti a jim věřiti nemůže.“ Svobod a nadání že neukazují, že není tedy nad chytrost chlapskou: kdyby co podstatného měli, tím by se nikoliv netajili „a v koutě jako synové temnosti neschovávali.“ Také že hrabě nic nezačal, nezvyšoval, nenařizoval a nevymýšlel, proč by napravení žádati mohli a směli, a že nic neobyčejného ani před tím nebývalého nenařizuje a jim v živnosti jejich nesáhá. Když však to předkům, otci jeho a Maximilianovi z Dietrichštejna, jakožto opatrovníku sirotčímu, a představeným jim „officírům“ vykonávali, proč by toho hrabě také sám podobně neužíval? Na konec pak vyhrožoval, ježto se stížností svou proti němu provinili, že neopomene „jich vedle toho jejich zasloužilého provinění a prohřešení jak v náležitosti dáti potrestati a pokárati i jiným ku příkladu k větší prozřetelnosti a vicí (sic) uvážlivosti a z ospanlivosti probuditi“, a že doufá, že bude při své jurisdikci a držení zachován.[1])

Tak začal spor Bystřických s vrchností, který již neutuchnul, ano po desíti letech s prudkostí vždy větší se rozhořel. Hrabě Ferdinand Leopold zanevřel konečně na Bystřické a chápal se všeho, co bylo městu na příkoř. Pozdější dlouholetý primator Zourek poznamenal si: „Vrchnost zle s městem handlovala.“ (P. d.

[1]) Tamže č. 7522.

O řeckých papyrusech, zvláště křesťanských.

DR. K. KYSELÝ. (Č. d.)

Vzácné štěstí, které v předešlém a začavším století drahocennými nálezy obohatilo znalost východního i klassického starověku, usmálo se poněkud i na studie o starších dějinách církevních. Nejedna stránka jejich nabyla ne-li nové tvářnosti, aspoň větší určitosti, přesnosti, barvitosti. Píle i štěstí byly při tom účastny. Leccos vynesly na př. bibliothéky známé nebo poněkud známé a bedlivěji prozkoumané, leccos spisy pozorně čtené a všemi prostředky filologické techniky vyslýchané. Neboť vysmívaná tolikrát akribie a drobná práce filologů nevzdává se nikdy zcela naděje i z roztroušených zmínek, příležitostných citátů, z disposice, nejednotnosti atd. snaží se vytušiti plán, nejpodstatnější rysy obsahu spisu třeba zcela jiného. A tak nalezeny nové spisy, staré v lepších textech, v překladech, jejichž předlohami byly texty lepší než dnes v rukou jsou. Ovšem bylo třeba dovoliti, aby pestrá spousta nalezených věcí mluvila všemi idiomaty, která kdy bohosloveckými a bohoslužebnými jazyky byla, od řečtiny až k etiopštině, latiny k armenštině, gruzínštině a staroslovanštině. Samo o sobě bylo by zajímavo sestaviti přehled takových nova theologica jen z posledních tří desítiletí 19. století. Prameny jsou na snadě, velkolepé dva inventáře starocírkevní (starokřesťanské) literatury Harnackova Geschichte der altchristlichen Literatur bis Eusebius (I. Überlieferung und Bestand r. 1893, II. Chronologie 1897 a 1904) a Bardenhewerova Geschichte der altkirchlichen Literatur (I. 1902, II. 1903), Ehrhard, Die altchristliche Literatur und ihre Erforschung (1884—1900, I. 1894, II. 1900). Pečlivě vytknuty jsou větší nálezy patristické v Samsourových Základech patrologie.

Také onen jiný pramen, jenž ovládal antické studie 19. století — epigrafika, přinesl pro dějiny křesťanské překvapení. Statisíce nápisů vydala stará kulturní půda řecko-římského světa, nápisů pohanských, židovských,[1]) nápisů pro křesťanství zvláště důležitých z výkopův anglických a rakouských v Efesu, anglických v Malé Asii vůbec, německých v Pergamu, Magnesii, na Maiandru, v Priene, Miletě, výkopů z ostrovův egejského moře, ze Syrie, z Arabie — ze zemí posvěcených činností sv. Pavla a ději prvokřesťanských obcí. Hojného světla přinášejí nápisy ty k ozáření „plnosti času“ a nepřímo slouží studiím jazykovým,

[1]) *Deißmann* reprodukuje v Licht vom Osten fragment nápisu synagogy korintské, jenž náleží 1. století a na kterém pravděpodobně spočinulo oko apoštola sv. Pavla.

kulturně a náboženský historickým o starověku křesťanském. Podobně nacházejí se větší a menší příspěvky k budoucímu Corpus Inscriptionum Christianarum.[1])

Skromně štědrou byla pro dějiny křesťanství i půda Egypta nálezy papyrovými, jež nás zde především zajímají. Mluví-li se o významu papyrologie pro křesťanské dějiny, sluší přihlížeti ke dvojímu. Jsou papyry původu a obsahu křesťanského, není jich mnoho, ale jsou drahocenny, je také nepřímé, ale velevýznamné ozáření doby starokřesťanské, plynoucí z papyruv i mimokřesťanských. O obojím budiž promluveno.

Které jsou papyry křesťanské? Rozdělme je na památky literární a neliterární. K literárním náležejí nejprve ovšem papyry s texty kanonickými (přiberme i fragmenty LXX), s texty apokryfickými, trosky literatury křesťanské. K neliterárním libelli a dopisy křestanů.

*

Jest ideálem každé kritiky textové podat spis v podobě, v jaké puvodně z rukou autorových vyšel. Kritické pomůcky nejsou však vždy takové, aby se mohlo toho dosáhnout a nezbude, než aspoň snažit se o získání textu nejbližšího původnímu útvaru. Pro Starý Zákon hebrejský jest dle R. Kittela (Über die Notwendigkeit und Möglichkeit einer neuen Ausgabe der hebräischen Bibel, 36) ideálem dosažitelným získati text před massoretskou fixací, blíže tedy původnímu textu. Je to nález papyrový, který pro kousek textu starozákonného dává nám do rukou starší text: papyrus Nash roku 1902 v Egyptě objevený (nyní v Cambridge). Obsahuje dekalog a začátek šema', dle N. Petersa napsán byl c. 100 po Kristu buď k žákovským účelům, buď jako text modlitebný, jest asi 700 let starší nežli dnešní rukopisy Starého Zákona. Jest blízce zpřízněn se Septuagintou a prokazuje také veliký význam její jako pomůcky pro kritické zpracování Starého Zákona. A o LXX se nám zde jedná. Je zřejmo, že překlad pořízený mezi 280—150 před Kristem dále nás vede než dnešní M(assora), která jest pravděpodobně z jediného archetypu, jenž ze školy Akibovy pocházeje na počátku křesťanské éry, stal se směrodatným a ostatní formy zatlačil. Ale text LXX má své bohaté dějiny a zase vrací se úkol najíti původní nebo původnímu nejbližší znění překladu. A řešení toho úkolu je teprve v počátcích. Rukopisů LXX je spousta; vydání s největším dosud apparátem kritickým Holmes-Parsonsovo (text Sixtiny, r. 1798—1827)

[1]) Viz *Kaufmannovu* Archäologie.

používá 13 unciálních rukopisů, 297 minuskulí. Tyto massy nejsou dosud ani dle rodin klassifikovány ani nejlepší rukopis nesporně vyšetřen není Kaulen). Má se za prokázané, že v rukopisech od 5. století bez plánu a taktu měněno, nevytvořila-li se od 6. století nová jakási vulgáta — κοινὴ LXXtního textu. Ale před 5. stoletím byly už tři recense: hexaplární, Lukiánova a hesychiánská. Sotva jsou stanovena kriteria, dle nichž jest rukopisy vzhledem k příslušnosti recensí tříditi. Pro vyhledání a posouzení jich nemají první místo fragmenty papyrové. Sice hexapla Origenova dle Sweteho psána na papyrech — a počet oslů vzrostlých, na jejichž kožích by dle Lagarda (u Bardenhewera) dílo Origenovo zaznamenáno, nemusel býti umenšen, ale kolik papyrů se zachovalo? Není možno ani nutno všech uvádět. větších počítá se 12 kusů (má je Deißmann v RE sub v. Papyrus). K hexaplárním patří fragmenty Ezechiele, Isaiáše ze sbírky Papyrus Rainer, 100 let po Origenovi, kdežto hlavní rukopis (G) pro hexaplární text jest až ze století 5. Ježto však (Bardenhewer II. 84) Origenes ve práci své nesledoval cílů textově kritických, nechtěl vypátrati původní LXX, oceňovat varianty, nýbrž jen ukázat, v jakém poměru jest církevně recipovaná LXX k hebrejskému textu spíše statisticky, co má více, co má méně [1]) — nemohou býti recense mimohexaplární a předorigenovské pro textovou kritiku bez zájmu. Recense hesychiánská byla dlouho neznámou; o ní soudil (Bardenhewer II. 213) sv. Jeronym příkře, nepodařilo se jí dosud nepochybně identifikovat; dle Rahlfse LXX Studien 2. obsahuje B (Cod. Vaticanus) recensi hesychiánskou. Obohacením hesychiánských textů pro malé proroky jest Papyrus heidelberský ze 7. století, zbytek kodexu papyrového, jenž měl aspoň 12 malých proroků, zbylo z nich 27 listů ze Zach (od 4. kap.) a Mal (do 3. kap.). Hrubý papyrus, chyby pisařovy vedou do prosté nějaké obce, která origenovskou kritikou se mnoho netrudila.[2]) Statistické posouzení zvláštností papyru heidelberského zdá se fragment přikazovat recensi hesychiánské. Tam jest i zajímavé ukončení textového útvaru Zach 12, 10, kde je spojeno quem confixerunt i in quem insultaverunt. (Deißmann, Veröffentlichungen aus der Heidelberger Papyrussammlung I.)

Papyry také poskytly textů, jež náležejí řadě těch, jaké nalezl

[1]) Nevíme, jak dalece dovoloval sobě Origenes mlčky měnit, zpracovávat text. Jest prokázáno Rahlfsem a jinými, že i tam, kde nejsou asterisky a obelisky, jsou origenovské změny.

[2]) *Grenfell Hunt* vydali papyrový inventář kostela vesnice Ibionu z 5. až 6. století (je takových inventářů křesťanských kostelíků více): měl 21 pergamenových, 3 papyrová [illegible]

Origenes, textů z doby kolísání textu. Jsou to lipské fragmenty žalmové, vydané od Heinriciho. Skoro 24 žalmův (od 30—55, podrobný výčet scházejících veršů nemá zde zájmu), napsaných na verso závitku, jehož recto neslo hospodářské účty. Nejdelší dosud papyrus se starozákonným textem patří 4. století.[1]) A poněvadž netknut jest hexaplární prací Origenovou, neshoduje se s předními svědky pro LXX, domnívá se Heinrici, že zde je vzorek stavu, v jakém nacházela se LXX v době před Origenem, stavu, do něhož on činností svou zasáhl. Je také papyrus z 5. století blížící se Massoretskému textu a jako v polemice ku Gal. 3, 16 užívá Gen. 25 a 26 σπορά pro σπέρμα, židovská recense LXX.

*

Papyrů s texty novozákonnými známo jest dnes (dle výpočtu A. Bludauova, budoucího biskupa Ermelandského, v Biblische Zeitschrift dvacet. Abychom věděli, co přinášejí a mohou přinésti pro textovou kritiku Nov. Zákona, třeba sobě některá data z dějin textu připomenouti.[2]) Jako jest jisto, že ve všech jen poněkud důležitých částech dnešní text týž obraz nám poskytuje, jaký by poskytly autografy — dogmatická integrita jest jista — tak přece bude potřebí hledati útvar textu autografu nejbližší. Rukopisů řeckých počítá se na 2330, jsou i prastaré, předůležité překlady a všecka ostatní nepřímá tradice textová, jež má býti uvážena. Práce velikých odborníků 19. století, naposledy Westcottovy a Hortovy zjistily pro celý kritický materiál tři (čtyry) typy, mezi nimiž má býti usuzováno. Největší počet rukopisů, skoro všichni spisovatelé doby ponicejské, všechny překlady pokonstantinovské (i slavná Pešito prý) zastupují text tu lukiánským, tu antiochejským i konstantinopolitánským zvaný. Z Antiochie (sídla sv. Lukiána) přešel do Konstantinopole, odtud dobyl východu, jeho odnoží jest církevní text byzantského středověku, na západě znám jest jako Erasmův textus receptus — text relativně nejšpatnější. Druhý typ sahající do 2. století zastoupen slavným z posledních let kodexem D, starosyrským, starolatinským překladem, citáty nejstarších otců. Je to text „západní“, jak nazván, že zvláštnosti jeho nejdříve konstatovány na latinském útvaru, ač i on povstal v Syrii, rozšířil se po východě, záhy přešel na západ. Třetí typus (B, ℵ, Origenes, koptický překlad v dialektu dolnoegyptském-bohairickém, Alexandrijští) spojen je s Alexandrií. Westcott-Hort mají ho za nejpůvodnější, jest

---

[1]) Jiný obsáhlý papyrus se žalmy částečně týmiž je zlomek londýnský z doby Dioklecianovy nebo Konstantinovy

[2]) V úvodech do Nového Zákona: *R. Knopf*. Der Text des Neuen Testamentes *A. Pott* týž titul a j.

jim „neutrálním“, alexandrijským textem. Na jeho podkladě hlavně dle nejčistšího zástupce B zbudovali svou edici, doplňujíce ji textem západním tam, kde je západní text kratší, jenž jinak vyznačuje se zálibou v živějších tónech, obšírností (k čemu rys tento vedl při pozorování spisů sv. Lukáše, zvláště Akt, netřeba zde rozváděti) — známky parafrasující, interpolující recense.

Vytvořili takto nový jakýsi textus receptus, který znamenal pro poslední čtvrtstoletí jako ustálení práce kritické. Ne na dlouho. Zdá se kritikům, že oba mužové text západní příliš brzo odložili, text tak starý (neutrální jde do 3. století), tak rozšířený, nemohl by se vyrovnati autoritě B? V samém Egyptě jsou zástupcové textu západního: v četných troskách existuje sahidický (= koptický, z Horního Egypta) překlad, starší bohairického a blízký západnímu. Co brání západní prohlásit za podklad edicí, jest jeho nejednotnost: znamená vlastně dva typy (starolatinský a starosyrský), každý z nich má osobité sekundární rysy (které tedy nejsou původní, ježto nejsou z obou), ale tyto zvláštnosti neliší se povahou svou od osobitých rysů, jaké západní text vykazuje vůči textu neutrálnímu, není tedy jisto, zda i tyto rozdíly nejsou nepůvodní, nýbrž interpolace nebo vynechávky. Čím starší je západní text, tím prostší je specificky „západních“ přídavků. Bylo by tedy záhodno míti co nejstarší formy tohoto textu — kodex D jest pozdní svědek — jako na př. je Syrus Sinait., Vetus Latina. Co tedy papyry? Jest jich pro Nový Zákon málo, a to málo daleko nevede.

Nejobsáhlejší text Nového Zákona je skoro $1/3$ listu ad Hebr. Jest psán c. 300, patří k nejstarším rukopisům, ale nového nic nepřináší, jest neutrálního typu. A všecky dosud jiné nálezy papyrové opakují známé faktum, že v Egyptě je sídlo neutrálního textu, ten že skutečně jest recensí církve egyptské. Musely by se nalézti papyry z 2. století, aby se nám dostalo světla; sahidský překlad klade se do 2. století, bohairický do 4.—7., v Horním Egyptě nerozšířila se tak kultura hellenská, proto koptická literatura zde spíše se vyvinula, však řeckých předloh pro tento překlad 2. století z Egypta nemáme. A není valné naděje, že papyry takové se najdou. Podnebí Dolního Egypta jest vlhčí, půda těžší, pro udržení zbytků za okolností dosud zvyklých nepříznivější.

Co jinak se uvádí, že v Egyptě tehdy vůbec nebyla známa kanonická evangelia, an měl Egypt své evangelium egyptské, odpírá odůvodněným úvahám, o nichž viz na př. Bardenhewera I. 3871. Belsera Einleitung 817.

*

Přistupujeme ke skupině, která jest pendantem kanonické literatury a která učinila papyry křesťanského obsahu nejznámějšími, ke skupině apokryfů.[1]) Pocházejí z kruhů pravověrných, které prosté a vznešené zjevení opředly si tu půvabnými, tu trivialními doplňky, pokreslily je arabeskami, pokryly úponkami, nebo jsou původu i účelu heretického, činíce osobu Spasitelovu i ostatní biblické postavy hlasatelkami oblíbeného právě směru theosofického. Literatura tato jest neuvěřitelně rozsáhlá v přečetných exemplářích zkracovaných, rozšiřovaných přepracovaných (zvláště v částech heretichého puvodu) v textech puvodních nebo znovuzrozená vykvetši v zahradách románské, germánské, slovanské poesie středověké. Právě v těchto pozdějších útvarech byvši dosud známa, v novější době vyskytla se na jevě v pozoruhodných nálezech starších forem, a mysli se, že až dosud není uzavřena řada jejich.[2]) Nejpozoruhodnější z těchto nových nálezův ani nás tu nebudou zaměstnávati: evg. a apokal. Petri z hrobu akhminského jsou psány na pergamentě a velevýznamné (pro literární historii) gnostické spisy jsou papyry koptické. Papyry řecké tohoto obsahu jsou jen trosečkami — ale hodně literárního prachu zvířily.

Apokryfy nesou pečeť literárních forem vypůjčených. K typickým rysům obrazce znamenitých filosofů v populárních biografiích takových hrdin patří, že králové touží s nimi se seznámiti a posilají jim i přijímají od nich dopisy. Tak do konce 3. století klade se vznik tak zvané korrespondence Spasitelovy s Abgarem Edessenským. Prvním řeckým textem této báje jest fajjûmský papyrus, sestavený ze 4 málo slov opakujících fragmentů.[3])

Významější jsou papyry blížící se k evangeliím. Co dosud v rukou máme, jsou 2 tak zvané fragmenty evangelií a dvě skupiny logií.[4])

I. Fragment fajjûmský. Šest řádků, dle písma z 3. století, předčících tedy stářím rukopisy biblické, nalezeno na útržku svitku papyrového, z balíku listin z vesničky Peenamea, okresu herakleopolského (jihovýchodně od Fajjûmu blíže Nilu), nesprávně tedy nazýván fragmentem fajjûmským (Wessely). Wessely k tomuto svému

[1]) Význam slova kolísal dříve a kolísá ještě: *Bardenhewer* I. 365[2] nazývá apokryfy spisy stavící se předmětem svým neb i jménem autorovým po bok spisům kanonickým a činící buď vysloveně nárok na kanonicitu nebo dojem toho vzbuzující. Jinak *Hennecke*: Neutestamentliche Apokryphen.

[2]) *Belser*, Einleitung, 790.

[3]) *Ehrhard*, II. 117.

[4]) O třetím logiu z pergamenu viz zprávu »Hlídky« 1908 č. 12.

nalezenci často se vracel a dle konečného čtení jeho zněl by překlad:[1]: . . . když vycházeli, an řekl, všichni této noci pohoršíte se, jakož psáno jest, bíti budu pastýře a ovce rozprchnou se, a když řekl Petr: i když všichni, já ne, řekl Ježíš: prve než kohout dvakráte zakokrhá (κοκκύσει), třikráte ty dnes mne zapřeš.

II. Zlomek z Oxyrhynchu. Zbytek svitku sloupcovitě popsaného, připraveného snad k literárnímu prodeji, písmem patří spíše 2. než 3. století. Jen tři zlomky dovolují jakous představu.

a) (nestarejte se) od rána až do pozdního dne, od večera až do rána, ani o pokrm svůj, co byste jedli, ani o oděv, čím byste se odívali (ἐνδύσησθε).

b) Mnohem lepší jste než lilie, které rostou aniž pracují pro sebe a přece mají roucho (ač mají jen jedno roucho? ἔνδυμα). Co pochybujete? Kdo by mohl ku věku vašemu co přidati? On (t. j. Bůh, který ku věku přidati může) dá vám oděv váš. Řkou jemu učeníci jeho: kdy se nám zjevíš a kdy tě uzříme? Dí: když oděv odložíte (ἐκδύσησθε) a nebudete se styděti (t. j. když budete nevinni jako v ráji).

c) . . . řekl: klíč poznání jste skryli, sami jste nevešli a vcházejícím jste neotevřeli.

III. První logia. Slavný nález roku 1897; list ne ze svitku papyrového, nýbrž z knihy; značka ια nad koncem prvého řádku zdá se ukazovati, že je to 11. stránka.

1. . . . a tenkráte prohlédneš, abys vyvrhnul třísku, jež jest v oku bratra tvého.

2. Praví Ježíš: nebudete-li se postiti ode světa, nenaleznete království božího, a nebudete-li světiti soboty (t. j. dle mnohých = zájem svůj Bohu a božským věcem věnovati), neuzříte Otce.

3. Praví Ježíš: stanul jsem (ἔστην) uprostřed světa, a v těle spatřen jsem byl od nich a nalezl jsem všecky opojeny (μεθύοντας) a nikoho nenalezl jsem žíznícího a souží se (πονεῖ) duše má nad syny lidskými, protože slepi jsou v srdcích svých a nevidí.

4. . . . žebrotu . . . (někde přibírají ještě k logiu 3).

5. Praví Ježíš: kde jsou dva, nejsou bez Boha, a kde jest jeden sám pro sebe, já jsem s ním. Zvedni kámen a najdeš mne tam, rozštípni dřevo a já tam jsem. (Začátek l. různě se doplňuje, prohlášen též za nezhojitelně porušený. Wessely osvojuje si čtení Reitzensteinovo.)

[1]) Nejlaciněji lze najít dotčené fragmenty a jiná tak zvaná agrafa v Lietzmannových Kleine Texte für theologische Vorlesungen und Übungen.

6. Praví Ježíš: není vzácen prorok ve vlasti své aniž lékaři se daří léčení (léčí) u těch, kteří ho znají.

7. Praví Ježíš: město vystavěné na vrcholu hory vysoké a pevně založené nemůže ani padnouti ani skryto býti.

8. Praví Ježíš: slyšíš jedním uchem (druhé jsi zavřel, dle rekonstrukce M. Sweteho).

IV. Druhá logia. Nález Grenfell-Huntův z roku 1904. Na verso listiny týkající se rozměřování pozemku, psané na rozhraní 2. a 3. století, napsán (asi jako při Aristotelově Politeji) přítomný text unciálkou. Dle chyb tu opravených a některých, které zůstaly, a staré zkratky Ἰης (starší než Ἰς), soudí Wessely, že je text opisem velmi starého originálu.

1. (Skoro jako úvod k následujícímu.)

Taková slova (jiná čtení přidávají: podivná — pravá — dokonalá), která mluvil Ježíš, živý (když žil ὁ ζῶν) . . . a Tomášovi a řekl jim, kdokoliv slova tato slyšeti bude, smrti neokusí. (Vynechána slova před . . . a Tomášovi . . . doplňují se . . . Filipovi nebo Matoušovi, kteří v apokryfech vystupují jako druhové Tomášovi, nebo Judovi, který v apokryfech sluje též Tomáš).

2. [praví Ježíš:] ať neustane hledající . . . až najde a když najde užasne a když užasne dojde království (βασιλεύσει) a dojda ho odpočine.

3. Polovice řádků čísla tohoto i následujícího jest utržena a doplňují různě dle slov evangelia, jež zdají se připínati ke smyslu, při čemž (nejistotu budícím) vodítkem je ἕλκοντες brané od jedněch sensu ethico, od jiných v obyčejném smyslu táhnutí, násilného uchvácení. Jinak čte Grenfell-Hunt, jinak Deißmann, Bartlet, Hilgenfeld.

a) Grenfell: Praví Ježíš: [tážete se mne, kteří přivedou nás (do království βασιλείαν božího, když] království boží je v ne[bi?!] Ptactvo nebeské a ze zvířat co koliv pod zemí jest [nebo na zemi a] ryby mořské, to jsou kteří přivedou vás a krá[lovství nebeské] ve vás jest. [kdo sebe pozná, nalez[ne je . . .] Sebe poznejte a [srozumíte, že synové] jste Otce . . . poznejte sebe . . .

b) Deißmann: Praví Ježíš: [kterak praví], kteří vlekou vás nebo nás do [soudnic, že] království je v ne[bi? (t. j. kterak může obstáti potupná námitka těch, kteří vás pronásledují, že království, jež vy hlásáte jako blízké, jest daleko, v nebi) Může snad] ptactvo nebeské poznati] co je pod zemí? [a co je v nebi] ryby moř[ské? Tak jsou ti, kteří vlekou] vás. A králov[ství — přese všecko —] ve vás jest a [kdo by poznal, co je ve vás,] nalezne je. Sebe poznejte před Bohem

a synové] jste Otce doko[nalého v nebesích.] Sebe poznejte před [lidmi] a jste tam, kde se musíte le[kati. (Dle Luk. 16, 15 vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus Deus autem novit corda vestra.)

4. *a)* Grenfell: [Praví Ježíš:] nebude se rozpakovati mno[hý dotazovati se na chvíle, [směle žvastaje] o místě [slávy. O místě slávy vy však mlčte.] poněvadž mnozí první budou posledními a poslední prvními a [málokteří naleznou . . .

b) Deißmann: [Praví Ježíš:] nebude se rozpakovati člověk [moudrý pozván jsa] otázati se pře[sně jednoho ze zvoucích služeb]níků na místo při [hostině, kde se má ustoliti.] Neboť mnozí první [budou posledními] a poslední prvními a [cti dojdou.]

c) Restituce Wesselyho s použitím příslušného místa u svatého Lukáše 14, 7. Praví Ježíš: nebude se rozpakovati člověk, [který patří ke vznešenějším,] otázati se před [hostinou, jsa v rozpa]cích vzhledem místa [v řadě, kde má se ustoliti. Neboť mnozí atd. v. *b)* — a chváleni (se ctí φανερεί) odejdou.

5. Praví Ježíš: všecko, co není zřejmo před očima tvýma a co je skryto před tebou, bude tobě odhaleno, neboť není skrytého (κρυπτόν), co by nestalo se zřejmým (φανερόν) a pohřbeného, co by nebylo vzkříšeno.

6. *a)* Grenfell: Tážou se ho učeníci jeho: a co máme činiti, abychom život měli? Praví Ježíš: jak činí pokrytci, vy nečiňte, neboť cestě pravdy se protiví a odměny skryté (ἀποκεκρυμμένον) nedosáhnou a blahoslaven jest ten, jehož odměna v nebesích.

b) Swete: . . . jak máme se postiti a jak se modliti a jak almužnu dávati a co zachovati z takových věcí. Praví Ježíš: hleďte, abyste odměny nepozbyli. Nečiňte nic, než co jest pravdy, neboť budete-li tak jednati, poznáte tajemství skryté. Pravím vám, blahoslaven jest ten . . .

*

Náhledy tyto vzbudily nepřehlednou literaturu, jejíž vlnění sledovati a charakterisovati náleželo by do odborného listu theologického. Všimněme si jenom něčeho. I když z takových drobtů nedá se všecko poznati — a nové třeba nálezy v nejbližší době mohou k novým názorům vésti — i když mínění jsou různá: jakési linie nejsou zcela sporny a nemá-li tento nebo onen výklad pravdu, přece má v ruce tutéž věc, jenom za jiný konec.

Zlomek č. I. velmi různě jest odhadován. Je zbytek pokusův evangelických od sv. Lukáše zmíněných? Jest volný citát z evangelia sv. Matouše nebo sv. Marka? Je z homilie na příslušné místo evangelia? Je z nějakého jiného křesťanského spisu? Může vůbec taková trosečka

odpovědět na takové otázky? Wessely má za to, že i tento fragment je z literatury logiové, poněvadž v tak zvaných nových logiích (III. 5) uvádí se λέγει Ἰ. s uvedením příležitosti, při které mluvil Spasitel. Není však zde více vypravování děje, tam uvedení výroku, jenž může býti pronesen kdykoliv?

Zlomek č. II. Úryvek sub *a)* vykazuje se zřetelně jako rhetorickou parafrasí obměněné parallelní místo ze sv. Matouše; sub *b)* vše přesunuto, podivně disponováno, bez souvislosti, kterou teprve do papyru vložiti třeba, konec notoricky gnostický,[1]) shodný s myšlenkou egyptského evangelia v excerptu sv. Klimenta Alexandrijského.[2]) Sub *c)* napovídá také cosi gnostického o klíči poznání.

Nejlépe znějí zlomky č. III. Čteme-li je, zdá se, že slyšíme skoro vesměs tóny z evangelií zvyklé. Ale ti, kteří to znají, nedůvěřují zcela, zvučí jim tam tu slaběji, tu zřetelněji ohlasy chorobné hudby gnostické a forma jest jim podezřelá. Výklady jsou různé, přidržuji se poznámek Wesselyho. K logiu č. *2* lze nahledati věcných parallel z gnostické Pistis Sofia i slovných ve spise Clem. Strom. 315 citovaném.

Číslo 3. Steskuplná slova tohoto logia znějí zcela jako u sv. Jana, „nad jehož spisy se bolest rozlévá: tak milostný Pán, tak všelaskavý Syn boží a lidé se ho odepřeli“, a ke každému slůvku jest parallela i u synoptikův i u sv. Jana, a přece není logion ryzím slovem biblickým. Cituje k němu Reitzenstein z Poimandra[3]) několikeré doslovné μεθύειν ve smyslu neschopnosti porozuměti gnosi a i v ἔστην (vstup na svět, inkarnace) a πονεῖ cítí jakousi oblíbenou představu hellenistické theologie. Celek pak jest mosaika.

Číslo 5. zřejmým dýše nádechem pantheistickým. Stejně jako číslo 3. jest parallelou evangelii. Ze slov Mt. 18, 20 odvozeno, že i kde jeden jest opravdu sám, jest Ježíš s ním. To motivováno argumentací v Egyptě běžnou, jakýmsi panchristismem, obdobným pantheismu, vyslovenému ve spisech egyptských. V hymnu el-kharguéském, ve spise Poimandres jest myšlenka, že kdo je s bohem spojen, jest všude, v nebi, na zemi, ve vzduchu, ve vodách, v živočiších, rostlinách, nebo

---

[1]) U Řekův a ještě více u Orientálů shledáváme značnou náklonnost sexuelní za něco znehodnocujícího považovati.

[2]) Viz jej Kleine Texte 8 str. 13 nebo *Wessely* 179.

[3]) Poimandres jest korpus 17 spisů zmatené theologie a nejasné mystiky, připisovaných Hermovi Trismegistovi v Egyptě s Thotem identifikovanému; povstaly v Egyptě v 1. a 13. kus sloužil obci náboženské, která v Poimandrovi (= pastýři lidí) svého boha ctívala, za písmo sv. Poimandres dle vydavatele (R. Reitzensteina) byl v něčem literárním vzorem pro Pastora Hermae.

citují se parallelní místa z Acta Petri.[1]) Číslo 6. spojuje jedno rčení biblické s jiným utvořeným z děje biblického Mr. 64, 5. Číslo 7. podobně dvě různé paraboly spojuje k méně logickému celku.

Logia č. IV. jsou velice poškozena, že nelze ani bezpečně smyslu zjistiti. Ale i v nich dlužno viděti pozdní gnostické výtvory. (Preuschen v „Beilage zur M. Zeitung".) Za to poučna jsou po stránce formální. V 1. a 2. logiu vyskytá se slovo βασιλεία. Bylo-li prvním vydavatelům podkladem k myšlence, že zde sestavena logia jako sbírka sentencí o království božím, nechce Wessely uznati této věcné systematiky, nýbrž klade místo ní system formální. Opakování téhož slova, nebo slova téhož kořene, téhož smyslu charakterisuje logia a řadí je k literatuře sentenciesní starověku. Logion 3. a 4. spojeno pojmem φανερός, 4. a 5. slovem κρυπτόν. Takové seřetězení (pouze zevní) hledá i v prvních logiích, pak v čísle II., kde páskou jsou slova ἐνδύσησθε — ἐκδύσησθε. Jenom prý nedostatek materialu brání lépe to prohlednouti. Jako však v publikovaných sentencích Hermových a Agathodemonových jsou věty, jejichž pramenem jest Heraklit, ale jsou přetvořeny, rozšířeny, tak i logia přetvořují, filosoficky lemují věty evangelia.

Celkem logia nemají tak valného významu, i když jest možno, že zapadlo tam i authentické slovo Spasitelovo. Kdo by však také dovedl napsati cennějších spisů než jsou svatá evangelia kanonická! (P. d.)

[1]) *Deißmann* l. c. 21[1] uvádí z evg. Thomae vypravování, kde Spasitel jako hošík vyhojil drvoštěpa, jemuž sekera nohu poranila, a propustil ho se slovy: ἀνάστα νῦν σχίζε τὰ ξύλα καὶ μνημόνευέ μου — dle toho i logion je snad slovem útěchy pro ty, kteří v nebezpečné práci stojí. Logion toto vyskytá se j. glossa v t. zv. Etymologicum Gudianum (= excerpt z etymologického díla Orionova, jenž c. 425 je ze starých lexikálních děl, etymologických sbírek, scholií sestavil): lze soudit, že bylo ještě v 5. a 6. století čteno, poněvadž před tou dobou theologických textů k etymologiím nebráno.

Maine de Biran, filosof a křesťan.

Podává V. LANKAŠ.

Jméno tohoto filosofa a obdivuhodného psychologa razí si teprve v poslední době cestu světem, a poněvadž i u nás nemnoho jest dosud známo, chceme, byť i jen stručně, se o něm[1]) rozepsati.

Maine de Biran narodil se 29. listopadu 1766. V mládí svém byl nábožensky vychován, ale když po ukončených studiích vstoupil do gardy, jeho náboženské přesvědčení velmi rychle se z jeho duše vytratilo. Sám to později ve svém denníku otevřeně doznává a potvrzuje zároveň, jak obtížno jest opět nalézti Boha a zákony mravního řádu, když vše to bylo jednou ztraceno. Smutné události roku 1789 daly jeho duchu určitý směr. Jsa okolnostmi donucen gardu opustiti a vojenské kariery se zříci, odebírá se na svůj stateček Perigord, kde pomalu rozvíjí se v něm budoucí psycholog a filosof. Ve filosofickém studiu hledal zapomenutí pro své boly a odpovědi na bolestné otázky, jež životní zkušenost v něm právě vyvolávala. Roku 1798 byl ze svého klidu vytržen, jsa znova povolán do politického víru; brzo však vrací se ke svým milým studiím, aby se za nedlouho zase vrátil do politického života. Ač slabé konstituce a stále nemocen, dožívá se přece 58 let; zemřel 20. července 1824.

Když Biran se věnoval filosofickému studiu, byla francouzská filosofie skoro cele v rukou ideologické školy (Cabanis, Volney...), která se vyznačovala svým více méně neurčitým fenomenismem a materialismem. Tomuto vlivu podlehl i náš filosof v prvých svých pracech (viz na př. „Mémoire sur l'Habitude"), v nichž zkoumá, zda mravní disposice nejsou cele převeditelny na organické stavy a pod. Než jeho ideologická kariera netrvala dlouho; již ve svém dalším díle „Décomposition de la pensé" potíral tuto fysiologickou psychologii a za vůdce si vzal „ne již zevnější nebo fysickou zkušenost, ale zkušenost vniternou neboli reflexi." Změniv methodu, dospěl i ke zcela jiným důsledkům. Vůdčí ideje jeho filosofie se krystalisují již tu a pevnější ještě formy nabývají pak ve studii podané berlínské akademii a v nové práci pro akademii v Kodani; vše pečlivě a soustavněji srovnáno a zpracováno podal v třetím díle, jemuž dal titul „Essais

[1]) Podáno dle knihy Micheletovy »Maine de Biran« (Bloud, Paris). Příslušnou literaturu najde každý v tomto díle. Z poslední doby lze ještě uvésti pilně pracovanou knihu »Maine de Biran« par M. Couailhac (Alcan, Paris).

sur les fondements de la psychologie, et sur ses rappports avec l'étude de la nature.“

V hrubých rysech stůjž zde Biranova filosofie, zvláště jeho originální stanovisko.

Descartes sotva tušil pravou psychologickou methodu, opouštěje solidní půdu vniterné zkušenosti a vstupuje cele v obor metafysiky. Descartes jest duch deduktivní a žádný pozorovatel; geometr více než psycholog; jeho filosofii tudíž nutno zařaditi mezi filosofie apriorní. Leibnitz ovlivněn Descartem položil v základ svého systemu ideu substance; Leibnitz, jak dí Biran, „desubjektivoval“ (il a „désubjectivé“) sílu; jsa též metafysik, konstruoval svou nauku, místo aby ji vydobyl z hloubi vědomí. Kant upozorňuje již na nebezpečenství soustavy, ale u něho tato theorie, o niž v poslední analyse se opíral cartesianský a leibnitzovský dogmatismus, „stává se změnou výkladu základem kritického skepticismu.“ Sensualismus proto dobře jednal, že nechtěl se bráti touto cestou, která hrozila přeměniti psychologii v logiku, nýbrž dbal více o pozorování, analysu, o fakta. Princip této reakce byl oprávněný, ale jeho užití bylo mnohem méně šťastné. Filosofie sensualismu byla, jak dí Stuart Mill, „mentální chemií“, splétala vědu předmětu a vědu podmětu, studium faktu vniterného a faktu zevnějšího, studovala člověka ze zevnějška, chybila, chtějíc nemožně applikovati methodu Baconovu, již tento předepsal pro přírodní vědy, na studium vědy člověka.

Existujeť přece ještě jiná zkušenost krom zkušenosti zevnější, zkušenost vniterná, jížto podmět se zmocňuje sebe sama. Pohlédne-li člověk do svého nitra a pozoruje-li bedlivě, co v něm se děje, nemůže neviděti a nekonstatovati dvě předůležitá fakta: 1. svou činnost a 2. skutečnost své úsoby. Zcela určitě rozlišuje počitky, jež zakouší, a zjevy, jichž sám jest původcem; jeho příčinnost se mu zjevuje co bezprostřední a nepopěrná v celé řadě fakt; ona též tvoří prvý a bytný údaj psychologie, primitivní fakt. Biran tak proti sensualismu ukazuje na to, čeho tento ve své jednostrannosti neviděl, na působnost, na činnost podmětu. Tím je zároveň potvrzena i skutečnost podmětu, a tato skutečnost stává se předmětem bezprostřední zkušenosti.

Problem příčinnosti, položený Humem, který vyburcoval Kanta též z jeho dogmatického spánku, byl východiskem i Biranovi; než já, Descartovo: Cogito ergo sum, Kantovo: Ich denke, jest chápáno Biranem ne jako pouhá logická forma, nýbrž jako činný princip.

jako vzor vší kausální energie. Psychologickou analysou snaží se pak odkrýti původní, prvotní činnost ducha, kdežto Kant myslí, že vniterná zkušenost tak dobře jako zevnější nám dává jen výsledky aplikace forem našeho ducha na známou hmotu. Hume prohlásil, že vniterným pozorováním, reflexí našel jen a jen jevy; výsledky tohoto pozorování Biran popírá. V tom okamžiku, kdy jistá fakta ze mne vycházejí, poznávám je a tvrdím je co fakta svá; a přiděluji si je jen proto, poněvadž postřehuji bezprostředně vztah, který je spojuje s podmětem. Nad to jsou tu případy privilegované, které odpovídají veškerým požadavkům empirické methody a námitkám Humeovým; podmět tu není již pouze předmětem bezprostřední apercepce, nýbrž i apercepce oddělené (séparée), jak píše Biran. Úsoba (já) zjevuje se bez jevu; podmět jeví se v zářném osamocení. Jak možno pak ještě pochybovati o jeho skutečnosti?

Tento privilegovaný kon, který nás tak sobě samým zjevuje, tak že nemožno mu odpírati, ten původní kon, jejž nutno položiti v počátek vědy o člověku, toť pocit volního úsilí. Tento primitivní, evidentní a nepopíratelný fakt, v němž já se zjevuje samo sobě, měl Biran stále na mysli, s ním stále se zabýval a vysvětluje jím, jak vědomí jest možno, míní, že tak definitivně odbyl Humeův skepticismus a položil pravé základy psychologie. Úsilí, svalové úsilí, tento primitivní fakt, toť rozvití činnosti podmětu, který pokouší se přemoci jistý odpor; úsilí objevuje se tak jako jev dvojí tvářnosti, ježto by nebylo úsilí, kdyby nebylo odporu, t. j. organismu. Úsilí svalové zjevuje, a to jako nerozlučitelně spojeny, jistou „nadorganickou činnost“ a jistý „organický odpor“, důsledně dva elementy bytně rozdílné, ač ne oddělené. Jedním rázem totiž při úsilí chápu sebe a chápu též to, co se na odpor staví mé činnosti: dva prvky navzájem úzce sloučené a přece rozdílné. Úsilí zjevuje tudíž člověku dualitu. Kdo by však v něm viděl jen jev, ten by nedostatečně pochopil jeho přirozenost a jeho hodnotu. Jím samotný základ bytosti přichází na práh vědomí; cititelné a nadfenomenální spadají v jedno. „V tomto jediném a privilegovaném faktu,“ dí Biran, „musí psychologie a metafysika nutně se smísiti.“ Úsilí, tento pocit, který nám skytá bezprostřední vniternou apercepci podmětu, úsoby, odloučené ode všeho jevu, toť vůdčí idea veškerých Biranových děl, středisko vší jeho filosofie.

Filosofie Biranova posloužila v mnohém současném spiritualismu. V prvé řadě byla energickou protestací proti upřílišeně akcentované

experimentální psychologii; přispělať mocně k tomu, že uznání došla zase práva zkušenosti vniterné. Dále Biran odlučuje se zřejmě od Descarta a umísťuje v úsilí, jevu to dvojí tvářnosti, původní fakt své filosofie, otevřel psychologii nové, dozajista značné plodné cesty. Konečně fenomenismus našel v jeho filosofii hrozného odpůrce; umísťuje pocit činnosti v počet prvotních faktů, dokázal Biran vítězně, že psychologické jevy nedějí se v nás bez nás, nýbrž že vycházejí z nás, a tak důsledně ukázal, že stanovisko fenomenismu, který uznává psychologické jevy a popírá existenci podmětu, jest nemožno a neudržitelno. Biran, jak míní Michelet, chtěl příliš mnoho dokázati, dokazuje, že skutečnost podmětu může se státi v jistých případech bezprostřední a odloučenou apercepcí, stanovisko, jež současný spiritualismus opustil, ale přes to, zužitkování jeho filosofie může pro spiritualismus býti jen plodno.

Morálka Biranova, jak zcela přirozeno, vyrůstá z jeho psychologie. Ve hřmotu vojenského a světského života ztratil vše, co ho v mládí oblažovalo a uspokojovalo: křesťanskou víru. Slepě vrhl se v praktický a theoretický sensualismus. Duši tak šlechetnou a jemnou nemohlo však na dlouho uspokojiti nízké požitkářství. Motiv, proč Biran po několik let věren zůstal sensualistné filosofii, byl fakt, že fysické má vliv na mravné; důkaz toho zakoušel denně na sobě; jeho chorobné tělo ducha jeho oslabovalo a mořilo. Brzo však odkryl krom „nadorganické činnosti“ v duši své i tužby, a to tužby velmi živé po čistších radostech, tužby po štěstí, tužby, jež bouřlivé mládí mohlo sice na čas utlumiti, jež však za to tím mocněji se později dovolávaly svého práva! Biran tak přecházeje od psychologie k morálce, počíná hledati mezi systemy nauku, jež by byla s to, aby nejlépe odpověděla na jeho tužby, a při tom byla i ve shodě s jeho filosofickou naukou. Stoicismus zdál se mu že nejlépe vyplňuje tyto dvě podmínky. Biran skutečně stává se stoupencem stoikův. Biran je sveden naukou Epiktetovou a Mark-Aurelovou! V pohrdání bolestí, ve vysokém zhrdání citlivostí, jak škola Portiku učila, snad bylo by možno nalézti prostředek zapomenouti bolestí! To doufal chorobný Biran a připojil proto ke své psychologii úsilí morálku vůle.

Než ani stoicismus nedovede ho na dlouho upokojiti. Egoistní stoicismus stejně jako sensualismus nedovedl ukojiti potřeby, nedovedl upokojiti vysoké touhy duše křesťanstvím odkojené, jíž pochybnost o víru sice oloupila, jíž však nepravost nezhanobila. Biran nezůstal nauce Portiku dlouho věren, ježto brzo zpozoroval, že stoicismus není

humanní naukou. Stoicismus neskytá útěchy, stoicismus učí jen ignorovati, zhrdati. Nuže, co bolestí jest v lidském životě, jichž ignorovati nemožno! Biran toho sám na sobě zakusil. Jeho nemocný stav se denně horšil; a nad to hluboké zklamání nad nedostatečností toho, co dosud vyznával (sensualismem, stoicismem), ho mučilo a novým bolem plnilo Jinde než na zemi bylo nutno hledati pomoci, opory a útěchy! Biran spontanně byl přiveden k myšlence na Boha, na Bytost člověka vyšší a mocnější, aby unikl bědám, jichž lidé nemohou ulehčiti; Biran cítil více nutnost této pomoci než ji snad rozumem si odůvodnil. Proto též, generalisuje svou zkušenost, tvrdí, že náboženství je spíše věcí citu než víry. Nad život organický, jejž jen sensualismus zná a tvrdí, a nad život lidský (pouze psychologický), jejž spiritualisté uznávají, postavil třetí život, život ducha, který má za předmět vztahy Boha a člověka; Biran uznal podřízení člověka Bohu, jako doznal v člověku podřízení bytí organického bytosti mravní.

Biran tak ke svým psychologickým naukám přiložil i náboženskou filosofii; a tato vedla ho dále, až ho brzo přivedla tam, že viděl v křesťanství onu náboženskou formu, jež nejlépe odpovídala jeho vniterným tužbám, jež nejlépe chápala jeho slabost a bolest a jež i nejúčinnější prostředky proti nim mu skýtala. V psychologii, napsal, pozorování jest jen sbírání („Journal“ 13. Sept. 1823); sbíraje se, dospěl ke křesťanství, dí Michelet. Studiem sebe sama byl po dlouhých oklikách přiveden k lásce boží a k adoraci Ježíše Krista. Křesťan srdcem již ode dávna, Biran dospívá po bludných cestách na posledních stránkách svého „Journalu“ k čím dál horoucnější víře a v poslední své nemoci i k praktickému křesťanství. Smířen s Bohem a posilněn sv. svátostmi odebral se k svému Bohu a Tvůrci.

V této náboženské evoluci Biranově měla nemoc též svůj podíl, a neméně i četba a styk s muži, jako byli Ampère, Guizot, Lainé, Mgr. Frayssinous. Nemoc, jež, jak dí Pascal, jest přirozeným stavem křesťana, dala mu mocně cítiti slabost a bezmocnost lidských útěch proti jistým bolestem; jeho četba a styk se spiritualistními filosofy otevřely jeho duchu nové obzory a předložily mu nové problemy. Než to nebyly, jak mnozí za to měli, aby oslabili apologetickou cenu této konverse, hlavní motivy, jež tuto konversi přivodily. Biran dospěl ke křesťanství vniterným pozorováním, nedospěl však k němu pojednou, ale pozvolna, po zastávkách. Psychologie dobře prováděná a applikovaná ukázala mu nejdříve, že duše jest přirozeně křesťanská. Biran již dávno před moderními apology,

dřed Ollé Lapruneem, Gratrym napsal a tvrdil, že „dokonalá shoda panuje mezi psychologií a náboženstvím, že jedna vede ke druhé“, že věda úsoby vede k vědě Boha. V nepřetržitosti svého pozvolného filosofického rozvoje ukazuje nám Biran živě a konkretně, jak se dokonává tento přechod psychologie v theodiceu. Spiritualista stal se křesťanem ne pobloudením své nauky a methody, nýbrž integrálni applikací, logickým prodloužením této nauky a methody.

Účelem těchto řádků nebylo podati zevrubně myšlenkový vývoj tohoto filosofa a jej i kriticky oceniti. Řádky tyto měly býti jen upozorněním na tohoto u nás namnoze neznámého muže, bystrého filosofa a obdivuhodného psychologa, který vše zkoumaje, co mu lidská věda a myšlenka dáti mohla, doznává, že vše to lidské duši nestačí, stává se křesťanem, stává se katolíkem, a jako katolík nalezá klidu svému srdci, nalezá síly proti svým bolestem a pln světla a pokoje již na zemi, odebírá se do kraje světla věčného a pokoje nehynoucího. Seznámiti se s tímto moderním duchem, který tak silně je typem mnoha současných, též tápajících a pracně se ke světlu probíjejících duchů, může býti jen na prospěch. Jest málo „lidských dokumentů“ tak svůdných a tak poučných pro psychologa a pro každého vzdělance jako tyto jemné analysy, jako tato upřímná doznání tak bystrého ducha, takového mistra a takového člověka. Čemu se krom jiného z nich učíme, toť to: nutná souvislost pokory s náboženským citem, pozvolnost a nedostatečnost, ale zároveň i relativní užitečnost intellektuelních pochodů v práci obrácení, a konečně, moderně řečeno, nevyrovnatelnou „životní hodnotu“ katolického křesťanství!

Z nejnovější ruské literatury.

Podává Aug. Vrzal. (Č. d.)

Jestliže praktická i literární činnost Korolenkova nese se k oblehčení nouze a bídy nižších vrstev ruského lidu, má v té věci do jisté míry spojence v pěvci zápasu za drahé ideály štěstí lidu, v Petru Fil. Jakubovičovi (nar. 1860), jenž jako básník podpisoval se začátečními písmeny P. J., jako belletrista psal pod pseud. Melšin, a proslul zvláště svou knihou kreseb ze života sibiřských trestanců, nadepsanou „V mirě otveržennych“ (1895). Kdežto Dostojevskij v „Mrtvém domě“ silně idealisoval trestance a vnitřní svět jeho, vida v něm nejlepšího, nejnadanějšího představitele duše lidu, Melšin v řadě uměleckých obrazů, výjevův a typů, jež ostrostí a smělostí v ničem neustupují „Mrtvému domu“, ničí legendu Dostojevského o „zločinné duši“ jako nejlepší zastupitelce duše lidu a ukazuje na neklamnou, realní příčinu velikého množství zločinu — hlubokou nevědomost lidu, trpícího hrozný nedostatek hmotný.

K t. zv. „sibiřské skupině“ náleží ještě Sergěj Jak. Elpaťjevskij (nar. 1854), jenž ve svých sibiřských povídkách zachytil hrůzu oněch míst na Sibiři, kde tráviti jest intelligentním lidem ruským, vypověženým cestou administrativní. V kresbách ze života pravoslavného duchovenstva („Razskazy o prošlom“) předvádí nám ziskuchtivé baťušky, věčně proucí se mezi sebou i s farníky, s nimiž zachovávají čistě formální vztahy. Autor volí typy své z oné doby, kdy začalo se živě rokovati o úloze duchovenstva, kdy vznikaly školy farní, začala horlivá missionářská činnost a duchovní stav povýšen byl na čestné místo ochránce „sloupů“ zvláštního ducha lidu ruského. Méně se mu daří postavy různých společenských „pijavic“ („Spirka“, „Služaščij“ a j.).

Tesknotu po domově a politování hodné živoření intelligentních lidí, kteří beze své vůle octli se v severních krajích sibiřských, předvádí konečně Tan (pseud. Vladimíra Herm. Bogoraza, nar. 1864) i N. Tělešov.

II. „Radost života“ a ruský marxismus.

Smutná doba reakce osmdesátých let, netečnosti k vyšším úkolům života, nemohla trvati dlouho; stačil hlad roku 1891, aby v ruském národě na povrch opět vyplula touha po činné pomoci „menšímu bratru“; obrazy bídy lidu v roce hladovém probudily dřímající svědomí ruské společnosti. Narození této nové nálady zachytil P. D. Boborykin v románě „Pereval“ (1894), kde se popisuje přechod od apathie reakce k onomu přílivu nové důvěry v blízké vítězství, jež se odrazila v marxismu.

Proti dřívějšímu názoru světovému, který na otázku: „co je život“ odpovídal u Garšina i Čechova, že život je „zlo a neštěstí“, proti beznadějnému pessimismu zrodil se nový směr, jenž svým heslem učinil

„radost života", „užívat života." V literatuře nastalo oživení, jež jevilo se v národnickém „Rusském Bogatstvu" za redakce Michajlovského a Korolenka, zvláště pak v časopisectvu marxistů: „Novém slově" (jež 1897 z národnického časopisu změnilo se v marxistický), „Načale" (1899), „Žizni" (1897—1901), „Žurnale dlja vsěch" (1896—1906), „Miru Božím" atd., časopisech to věnovaných novému světovému názoru. Rušti marxisté, ctitelé ekonomického materialismu, podle něhož nejdůležitějším faktorem v historii jeví se příčiny ekonomické, zápas tříd a zájmův, uznali, že zákon Marxův o třech fasích ekonomického rozvoje (patriarchálním, kapitalistickém a socialistickém) nezměnitelně opakuje se ve všech zemích, i tvrdili, že také Rusko musí projíti výhní kapitalismu, nežli se v něm ustálí ekonomický pořádek, odpovídající zájmům širokých mass. Posmívajíce se idealistům národníkům, již sentimentálně horovali pro ruskou obščinu, artěl, snažili se, aby kapitalistický pořádek s továrním průmyslem co nejdříve se zrodil. Aby zničil se patriarchální pořádek a nastal nový ekonomický pořádek, založený na vítězství pracující třídy, mladé pokolení devadesátých let, kypící novými silami, snažilo se přitáhnout široké vrstvy lidu a k tomu kapitalismus se životem továrnickým nebyl mu překážkou, nýbrž dobrou školou, stupněm k touženému osvobození všeho utlačovaného lidu. A tak celý marxismus v Rusku projevil se ve vystřídání unylného, nezdary unaveného pokolení novým pokolením, v přílivu společenské bodrosti a revolučního ducha.

Přední kritik marxistů Jevg. Andrejevič Solovjev (1866 až 1905) vysvětloval celou ruskou literaturu jako projev zápasu třídního, belletristé pak osvětlovali díly svými theorii ekonomického materialismu.

Velice lichotivě v časopisech marxistů byl uvítán spisovatel-lékař Vikentij V. Smidovič (nar. 1867), jenž pod pseud. Veresajev 1895 v „Rusském Bogatstvu" uveřejnil povídku „Bez dorogi", kdež předvádí krisi národnické nálady, poklesnutí lásky k lidu a víry v něj u intelligence. Před námi odehrává se drama životní zkušeností zmoudřelého lékaře Čekanova, jenž upřímně sloužil lidu v době hladového tyfu, ale ztratil důvěru v práci pro lid, ve „veliká slova" i octl se v životě „bez dráhy", „bez vůdčí hvězdy" a nemůže na cestu své mladé sestřenici Nataši dáti jí idey, jíž by naplnila život svůj. Mocným dojmem působí výjev, jak doktor, sloužící lidu za cholery, lidem, jenž k pánům nemá důvěry, ubit. — Táž Nataša vystupuje v povídce „Povětrije" (1898) jako novomarxistka, jež nalezla dráhu svoji a sebeobětavé idealisty národníky, sloužící lidu, má za naivní lidi a přidržuje se marxistického studenta Dajeva. Tak Veresajev vysmáv se národnicky naladěné intelligenci, jíž za sebeobětavost od nevzdělaného lidu dostává se nevděku, a vylíčiv první stadium bojovného marxismu v „Povětří", v jiných, méně uměleckých, více publicistických pracích zasazoval ránu za ranou ekonomickému materialismu, čehož marxisté, již mu otevřeli své časopisy, nejméně si přáli. Mnoho hluku nadělaly svého času jeho také do češtiny přeložené „Zápisky lékařovy". Konečně v povídce „Na povorotě" (1902) Veresajev předvádí nám obrat ruské společnosti od úzkoprsého

marxismu k idealismu, k němuž v témže čase obrátili se přední dva ruští marxističtí filosofi, Bulgakov a Berďajev.

Jestliže Veresajev, jenž vysmál se sebeobětavé lásce národníků k mužíkovi a vychválil továrnický proletariat, nesplnil ve všem nadějí ruských marxistů, nesplnil jich ani Al. M. Pěškov, známější pod pseud. Maxim Gorkij (nar. 1869[1]), jemuž náleží centrální místo v onom směru, který si učinil heslem „radost života", „užívat života." Vysmáv se v „Čelkaši" (1895) rodnou půdu milujícímu mužíkovi, začal idealisovat bezuzdnost „bosáků", z nichž činil „nadčlověky" dle vzoru Nietzscheova a jimž vkládal do úst Ibsenovým individualismem prosáklé řeči, jež se divně vyjímají v ústech cynicky zpustlých, mravně zvrhlých individuí. Ale to se přehlédlo, jelikož čtenáře vábila bodrá nálada a výzva k užívání života. Na otázku, jak se zbaviti tesknoty života, již budí v člověku hrozná skutečnost, odpovídal jasně, že tuláctvím, nevázaným životem cikánským. Prostopášnost, hýřivost svých hrdinův obestíral Gorkij poetickým kouzlem duševního obnovení tesknoucího člověka; hrubé, cynické sentence vkládá do úst hrdinům, hledícím ospravedlniti své sprosté zločiny. Vůbec v pracích jeho pozorovat nedostatek uměleckého taktu, náklonnost k sentimentálnosti a melodramatičnosti, jimiž snažil se působit na cit. Ruský publicista Menšikov literární činnost Gorkého označil jako cynickou „výpravu proti hlasu svědomí."

Od roku 1903 báječná popularita, jíž se Gorkij asi po sedm let těšil, začala klesat. Poslední jeho delší povídka „Mať", uveřejněná v několika číslech sborníku „Znanije", jest věc, jíž si už nikdo ani nevšiml.

Velmi oblíbeným spolupracovníkem marxistických časopisů byl veleplodný belletristický a dramatický spisovatel Jevgenij N. Čirikov, (nar. 1864), jehož „razskazy i pjesy" naplnily již sedm svazků. Je to věčně smějící se šprýmař, jenž velice povrchně popisuje život provincialní, vypravuje vlastně neustále totéž, měně jen slabě místní kolorit. S marxismem má společnou povrchnost pozorování, bezstarostnou víru ve vítězství ekonomického materialismu, bezduchý světový názor V jeho dramatických kompilacích: „Invalidy" (tak jmenuje národníky), „Jevreji", „Ivan Mironyč" a „Mužiki" nemají živých lidí s individualními zvláštnostmi, nýbrž jakési loutky, jichž ústy autor sám „čiriká" (šviřinká).

Nepatrný talent umělecký, nedostatek samostatnosti a slabou produktivnost projevil Stěpan Gavr. Petrov (nar. 1868), známější pod pseud. Skitalec. Dle vzoru M. Gorkého, jemuž podobá se tuláckým (skitalec = tulák) životem, začal kreslit „bývalé lidi", ztracené existence umělců, herců, ruské bohémy. Již tu neměl vlastní fysiognomie, projevil nedostatek vkusu a smyslu pro pravdivost, zálibu v banálnosti, v hlučných slovech, v jejichž bezprostřední sílu naivně věří. Jeho nepatrné schopnosti stačí pouze na prostřední povídku pokrokového směru co se týče

[1] Viz o něm více v »Hlídce« 1903. 1905 a 1908.

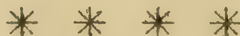
obsahu a konservativního rázu co se týče formy. Ale čtenáři anarchistického směru svedli ho k popisům společenských nálad, s něž není jeho nepatrný talent. Skitalec mýlil se ve svých schopnostech, chtěl býti vůdcem lidu, prorokem, i píše téměř parodie na sebe. V tom je tragičnost Skitalce: on sám jest nadšen, opojen, kdežto čtenář cítí v jeho vypravování parodii: on jest pohnut, dojat — čtenář zatím se směje; on sám v sebe věří, v čtenáři však víry nevzbudí. Básním jeho nedostává se klidu, realních obrazů, hyperboly jeho jsou směšny. Ze dvou svazků jeho „Povídek a písní“ lze vybrati málo jasných obrazů, vypuklých charakteristik a ostře zachycených nálad. K lepším pracím z doby ruské revoluce náleží „Polevoj sud“ (1906), báseň v prose o tom, jak sedláci zorali panské pole, na které sice měli „carskou listinu“, která však nezachránila jich před hroznou exekucí.

NejuměleČtěji vtělil filosofii tuláckých proletářův intelligentních ve své tvorbě básník a belletrista Iv. Bunin. Jeho povídky jsou lyrické elegie, básně v prose, předvádějící nám hrdiny, kteří poznávají hrůzu a nesmyslnost svého života tuláckého, ale cítí svoji slabost, aby pustili se v boj s takovým životem. Jsou to povahy něžně naladěné, tiše teskníci v útrapách beznadějného života.

Pravým opakem lyrických povídek Buninových jsou suchoparně, střízlivě psané „Pověsti i razskazy“ N. Timkovského, sebrané ve čtyřech svazcích. Týž přispíval také do marxistických časopisův, ale brzy ozval se proti materialistickému řešení ethicko-filosofických problemův. Ale Timkovskij píše příliš chladně, lakonicky, půda jeho vypravování jest chudá barvami i zvuky.

Ke směru, jenž heslem svým učinil „užívat života“, ze spisovatelek náleží Anastasja Al. Verbická (nar. 1861), jejíž činnost jest nepřetržitým chvalozpěvem radosti života, lásce ženy k muži, ať už jest národník či marxista či Nietzscheovec a individualista či idealista. Nejlepšími pracemi jejími jsou „Vavočka“ a „Istorija odnoj žizni“. Motýlkový život jejích hrdinů nezná údolí slz a utrpení.

K témuž směru, který později u Arcybaševa, Kuzmina a j. zvrhl se v „kult těla“ a „problem pohlavní“, náležela škola dekadentů, jež vznikla v letech devadesátých, ale v našem století přijala nové prvky v sebe a přešla k modernismu, o němž bude řeč dále. (P. d.)

Posudky.

Dr. Joseph Schmidlin, Die kirchlichen Zustände in Deutschland vor dem dreißigjährigen Kriege nach den bischöflichen Diözesanberichten an den Heiligen Stuhl. Erster Teil: Österreich. B. Herder. Freiburg in Breisgau 1908.

Zprávy své o církevních poměrech v Německu čerpal spisovatel z pramene, který dosud v celosti nebyl přístupným, z římského koncilního archivu. Přímo blahovůlí Pia X dostal spisovatel první dovolení použiti volně všech zpráv, které biskupové měli posílati do Říma každého čtyřletí podle bully Sixta V roku 1585, a jež zachovány jsou pode jménem Relationes status ecclesiarum. Posud byly jen některé relace známy a použity, ale veliká sbírka všech, která je v tajném archivě kongregace koncilní ve Vatikaně, ve více než 1200 kassetách, zůstávala stále zavřeným pokladem. Spisovatel došel tam přístupu a zpracovává teď relace, podávaje výsledky své práce; a aby docílil největší úplnosti, doplnil svůj material i odjinud, z král. pruského institutu, z vatikanské knihovny i archivu, dále pak z jiných, zvláště biskupských archivův i tištěných již edicí. Odpovědi papežské jsou z archivu vatikanského, odpovědi kongregace koncilní z jejich register listovních (registrum litterarum).

Relace biskupů, které těsně souvisí s prastarým obyčejem konati visitatio liminum, o němž pojednává spisovatel obšírněji v předmluvě, jsou důležitými prameny církevních dějin, a nejdůležitějšími jsou právě nejstarší z dob katolické reformace. Ačkoli čtyřletá lhůta, kdy měli biskupové podávati zprávy o svých diecesích, nebyla přesně zachovávána, přece podávají zprávy zaslané tolik, že stačí na přehledný obraz jednotlivých diecesích, a i tam, kde zbyly jen fragmenty, jest důležitost jejich toliká, že zasluhují býti uveřejněny. V nich obsažen jest o hlavních úkonech celého období, o katolické restauraci a reformě, v pravdě nenahraditelný material, který jest v každé příčině obohacením našeho vědění o tehdejších dobách. Spolehlivost relací opírá se o znalost biskupovu své diecese, o zprávy visitační a jiné; povšechně byli zajisté spisovatelé relací nejlépe informováni. Pravdivost jejich údajů se bližším bádáním potvrzuje; při tom ovšem dobře je si povšimnouti, že podávali zprávy ze svého subjektivního stanoviska, takže se musí odezírati od toho, co vypravují o svých osobních činech a záslubách, má-li býti obraz správný. Jinak jest však věrohodnost relací nad všelikou pochybnost povznesena; není zajisté průměrně menší, nežli zpráv papežských nunciů, kteří často upadají do druhého extremu, vyličujíce poměry příliš pessimisticky; obojí zprávy se však výborně doplňují.

První díl relací, jež spisovatel zpracovati chce, začíná s Rakouskem, a proto dvojnásob cítíme nesprávnost titulu celého díla, a třebas tehdejšího pojmu Německa nelze stotožňovati s nynějším útvarem politickým, přece zase s nynějšího stanoviska přáli bychom si, aby hned v názvu celého

spisu odděleno bylo význačněji Rakousko od Německa. Tuto jsou podány relace z diecesí aquilejské, terstské, lublaňské, tridentské, brixenské, solnohradské, krcké, lavantské, sekavské, vídeňské (a novoměstské u Vídně), pražské a olomucké.

Zprávy biskupské podávají hojnost zajímavých podrobností a osvětlují působnost a dobu biskupů. Spisovatel neuveřejňuje relací snad doslovně, nýbrž co do methody publikační volil prostřední cestu mezi úplnou publikací a pojednáním přecházeje hned ku zpracování látky samé. Jak sám praví, chce podati obsah všecek, ale upravil jej podle jednotných norem, rozkládaje zprávy v oddíly a zase je do celku skládaje, aby tak formálně vyhověl moderním požadavkům. Příkrou tendenčnost označil uvozovkami a jen nejpatrnější nesprávnosti přešel. Kontrola relací byla ponechána poznámkám, kde doplněny a vysvětleny zprávy nad čárou.

Na doklad, jak spisovatel si vede, přihlédněme blíže k diecesi olomucké. V záhlaví je seznam relací biskupských: první z r. 1590, druhá prý exhibita 20. dubna 1601 (sic!), expedita v březnu 1605 (?), třetí z r. 1608, čtvrtá z r. 1613, pátá z r. 1617. Potom uveden obsah relací; důkladnou a výbornou podával r. 1590 obnovitel katolicismu výtečný biskup Stanislav Pavlovský a utěšoval se pokrokem katolického života, který se jevil v městech i krajích a který biskup podporoval jak moha. Zaujal se svobody církevní, staral se o výchov kleru, domohl se práv na klášter žďárský, pečoval o reformu kleru i lidu a zasloužil se o biskupství své co nejlépe. Relace nástupce jeho kardinála Dietrichštejna prý z r. 1605 krátce jen oznamuje, že ve dvou městech byl kalich odstraněn a kacířům pohřeb odepřen, z r. 1608 opět krátce se zmiňuje o úspěchu katolickém v Opavě a na panství žďárském, obšírnější již z r. 1613 zpravuje, že důstojnost knížecí byla biskupům zajištěna, právo raziti peníze jim zase obnoveno, že poddaní uvolili se zaplatiti dluhy biskupské, že statky biskupské byly zvelebeny, kostely stavěny, obnovovány a ozdobovány, nové stavby řeholní podniknuty, nekatoličtí kazatelé odbaveni, život církevní osvěžen. Ještě podrobnější zpráva podána r. 1617 o stavu kapituly, o kostelích, řeholách a farách; chválí, ale přece by bylo žádoucno ještě zdokonalení, lid je zbožný, nekatolickým zůstává většinou z hrubé nevědomosti, ponenáhlu kloní se však k církvi katolické; ale jest nedostatek způsobilých kněží, který hleděl kardinál odstraniti přiměřenými prostředky; chtěl také ritus upraviti podle římského způsobu a vroucně si přál pro svou diecesi ostatků sv. Cyrilla.

V poznámkách kromě bližších zmínek z relací jest hojná literatura i z novějších dob, o kterouž má největší zaásluhu náš František Snopek, jenž ochotně podal hojné a vzácné pokyny. Jsou tedy i poznámky správny a dobře osvětlují hořejší vypravování. Jen dovolil bych si poznamenati ještě toto: Datum první relace Dietrichštejnovy má sám spisovatel za nejisté, udávaje rok 1601 i 1605. Možno však jest, že v obou těchto letech kardinál relaci podával a že tedy je také oprávněna zmínka jeho, že k dosavadním častěji podaným a opětovaným relacím nelze nic nového připojiti. Kardinál byl totiž v Římě r. 1600 i 1601

i 1605 a při všech těchto příležitostech jednaje s papežem — zvláště Klementem VIII, jehož byl miláčkem — zajisté mluvil a referoval o své diecesi. R. 1601 byl skutečně v dubnu v Římě a proto i poznámka: exhibita ab Ep. Card. Dietrichstein 20. April. 1601 může úplně na pravdě spočívati. Také přece jenom bychom důvodně popírali, že by bylo možno nazvati kardinála marnotratným (verschwenderisch); nádhery a okázalosti milovným zajisté byl, ale tyto vlastnosti jsou ještě daleko od marnotratnosti.

Podobně probírá spisovatel i dřívější diecese a podává v jednotlivostech obraz církevního života v nich, jejž byl již v předmluvě nastínil povšechně — maje ovšem zřetel i k relacím, které teprve v díle dalším uveřejní — v tento smysl: Stav církve v Německu před válkou třicetiletou podle všech zpráv byl zprvu bezútěšený, herese zaplavovala všecko; k tomu bylo pozorovati úpadek kněžstva i lidu a hojně bylo překážek, aby se poměry zlepšily. Přece však nechybělo světlých stránek a byly zárodky lepší budoucnosti. Byly dávány návrhy k polepšení a poměry skutečně stávaly se pro katoliky příznivějšími. Katolická reformace již koncem 16. stol. pokračovala, zejména v zemích tyrolských, štýrských, v Bavořích a na Rýně, náprava stávala se u biskupů, kněží i lidu a ve stálém zápase s heresí a korrupcí dospěla přece církev katolická před válkou třicetiletou na výši dávno nebývalou.

Kniha bude vítanou pomůckou ke studiu reformace katolické. Spisovatel vydání své pečlivě vypravil a podal dobrý orientační přehled tehdejších církevních poměrů. *J. Tenora.*

Traité de sociologie d'après les principes de la théologie catholique. Régime du travail. Par *L. Garriguet,* superieur au grand séminaire d'Avignon. Paris 1909. Bloud et Cie. Cena po 3 fr. 50 c.

Přítomné dva svazky, nadepsané „Régime du travail“, doplňují svazek nedávno autorem uveřejněný pod názvem „Régime de la propriété“, na nějž jsme čtenáře upozornili v předešlém ročníku „Hlídky“. Spis Garriguetův je tudíž jakousi příručkou sociologie katolické. Autor vykládá v ní nauky sociologické v souhlasu se zásadami evangelia, s tradicí církve, s naukami theologův a se zásadami přirozené ekvity. Po všeobecných pojmech práce studuje smlouvu pracovní, spravedlivou mzdu, práci a mzdu žen, instituce k odvrácení hlavních škodlivých následků nedostatečné mzdy (spolky vzájemné pomoci, pojišťování dělnické atd.), úkoly prácedárce, úlohu kapitálu atd.

Hlavní konkluse, k nimž v díle svém dospívá, jsou tyto:

Práce jest řádným prostředkem, daným prozřetelností lidem, aby si opatřili věci k životu potřebné; od Boha byla uložena všem; tvoří nejúčinnějšího a nejplodnějšího činitele produkce; práce ctí toho, kdo ji koná, není trestem, jest úlohou a potřebou; práce má právo na úctu a má důstojnost, kterou zneuznávalo pohanství, kterou však křesťanství vždy hájilo.

Dělník nemůže býti považován za stroj produkční a jeho práce na roveň stavěna obyčejnému zboží. Tato práce jest prodloužením jeho

osoby a nemůže se státi předmětem obyčejné smlouvy kupní a námezdní. Smlouva pracovní svým předmětem liší se podstatně ode všech jiných smluv; lze ji uvésti na spolek mezi prácedárcem a dělníky za účelem produkce. Forma kollektivní, která se stává vždy všeobecnější, zdá se nejlépe souhlasiti se systemem velkovýroby a chrániti více nezávislost a hmotné zájmy třídy pracující.

Dělníci mají právo spolčovati se na obhájenou svých zájmů; toto právo mají od přírody. Nikdo jich nemůže oprávněně oloupiti o toto právo; přestává pouze tam, kde by nemohlo býti prováděno bez porušení práv druhého.

Dělníci, nemají-li jiného prostředku uplatniti svoje oprávněné požadavky, mohou se chopiti zbraně tak nebezpečné, stávky. Ve vlastním zájmu nemají tak činiti, leč jsou-li k tomu donuceni. Jsou povinni zachovávati závazky převzaté nebo uložené zvyky místními a pracovními, varovati se použití prostředků násilných, respektovati osoby a majetek, nerušiti svobody práce než v míře omezené, kde toho žádá všeobecné dobro.

Při smlouvě pracovní není žádoucí intervence státu, má téměř vždy škodlivé následky; jsou však přece okolnosti, kde jest jí třeba. V těchto případech má se omeziti na nezbytnou potřebu. Dokud není dělník pracovní organisací dosti silným, aby hájil sebe sama, má právo, aby byl chráněn státem.

Ačkoli postavení námezdné skýtá výhod a může v souhlas býti uvedeno s ochranou všech práv, nejsme povinni pokládati je za instituci ideální a definitivní. Otevřelo brány dosti mnoha zlořádům, a ačkoli nebude tak brzo odstraněno, lze bez porušení kterékoli zásady nauky katolické přáti si jeho změny, ano i jeho náhrady.

Dělník má právo, aby obdržel za vykonanou práci spravedlivou mzdu. Tato spravedlivá mzda musí se rovnati službě prokázané. Kdyby dbáno bylo přirozených poměrů, každý poctivý dělník měl by míti za svoji práci tolik, aby mohl hraditi obyčejné výlohy, jež každé hlavě rodiny ukládá postavení jako otce a manžela. Takovouto mzdu jest přísně povinen každý prácedárce, nechce-li býti nespravedlivým, platiti svým dělníkům ženatým nebo neženatým. Nemožnost může jej jedině omluviti, že žádá mzdy nižší. Pro nutnou povahu práce dělník nemá práva postoupiti svou práci za mzdu, nepředstavující skutečné ceny.

Žena jako muž má povinnost pracovati, její místo jest však u domácího krbu; má se oddávati především svým povinnostem jako manželka a matka; není to bez velmi škodlivých následkův, oddává-li se pracím, které ji drží mimo domácnost. Bylo by vysoce žádoucno, aby se mohla zaměstnávati doma, k tomu bylo by však třeba, aby práce domácí přestala býti nestoudným vykořisťováním a neodsuzovala těch, kdo ji konají k ponenáhlé smrti hladem, chtějí-li zůstati poctivými. Spravedlivost žádá, aby za stejnou práci byla ženě dána stejná mzda jako muži, a humanita požaduje ode všech, aby se zaměstnávali zlepšením nesnesitelného osudu, určeného dělnici v moderní industrii.

Jest úkolem každého dle možnosti, aby podporoval podniky, které mohou dělníky vytrhnouti ze smutných účinků vyplývajících z jejich

nedostatečné mzdy. Stát dopouští se nerozumu a zneužívá moci, monopolisuje-li pomoc. Ucpává tak prameny dobročinnosti soukromé a odvrací od nešťastníků pomoc, která jim zjednává křesťanská charita, s kterou dnes tak nedůstojně se nakládá, přes její nevyrovnatelnou vyvýšenost. Podnikatel nebo prácedárce jest pracovníkem svého způsobu; jeho práce, byť i byla čistě intellektuelní, není méně unavující a zvláště méně plodnou, než ruční práce dělníků; zasluhuje odměny jako práce dělníkův, a tato odměna má se měřiti ne dle námahy nebo času použitého, nýbrž dle prokázané služby. Prácedárce má právo na část výtěžku, odpovídající účasti na jeho docílení. Jako prodavatel může právem míti jistý zisk, tento však nemá býti nikdy na úkor spravedlivé mzdy dělníků. Jeho funkce ekonomická a socialní, jakkoli velmi důležitá, bude moci snad časem býti nahrazena a není proto povinností považovati patronát za instituci nedotknutelnou.

Kapitál má skutečnou produktivitu, třeba zvláštního rázu; spolupůsobí v míře větší nebo menší k produkci tvaru; část ceny tovaru jest jím vytvořena, náleží mu tudíž a může, zůstávaje v mezích nejpřísnější spravedlivosti, podržeti jeho cenu. Úrok z peněz není proto nutně neoprávněným a lichvařským. Lichva však přece dále řádí, nabývá v době naši nejrůznějších forem; zřídka kdy šlo dále umění vykořisťovati bližního. Je třeba přísného potlačování, má-li býti zabráněno zlořádům, které by rychle převýšily všechny ty, jež znala minulost.

Řád, v němž žijeme, je dalek dokonalosti, jest však schopný zdokonalení. Pod jeho ochranou bylo spácháno a ustavičně se páchá mnoho nespravedlností, dá se však přece srovnati s dostatečnou spravedlností, s přijatelnou rovností a rozumným zlepšením osudu třídy pracující. Jest možno, že jednou zmizí a bude nahrazen jiným, více shodným s aspiracemi proletariátu a snad také s potřebami nových dob. Dříve však než uhodí tato vzdálená hodina, kde ve společnosti přeměněné nebude ani mzdy ani prácedárce, je třeba odstraňovati trvající zlořády a zlepšovati instituci, k jejíž změně není ještě prostředků.

Toto dílo má býti výsledkem spojených sil všech; individuellní návrhy budou bezmocny, nebudou-li spojeny s obecným návratem k praksi života křesťanského. Jest nezbytno, aby duch Kristův pronikl znova massy, a aby blahodárný vliv jeho nauky na srdce prácedárcův a dělníků z nich odstranil egoismus, žádostivost a ostatní zlé náklonnosti, jež jsou velikou příčinou všech nespravedlností socialních. Bez toho vše, co podnikne k zlepšení situace, bude téměř neužitečno; nezasáhne zla v kořeni; dosáhne se jen povrchních reforem.

Místo aby se tudíž pracovalo o vytržení víry ze srdcí, je třeba ji rozvíjeti a upevňovati v duších. Lépe než vše ostatní může víra přispěti k rozluštění strašného problemu socialního. Náboženství učí každého povinnostem, které má k bližním a k Bohu, a v okamžiku, kdy lidé budou proniknuti ve svém životě jeho zásadami, otázka socialní dnes tak palčivá, bude blízká svému plnému a klidnému rozřešení. Známý Clemenceau napsal v článku časopisu „Justice“: „Nahraďte křesťany dle jména křesťany skutkem, a nebude již otázky socialní.“

Mnohem lépe než násilnosti a revoluce náboženství a církev jsou s to, aby urychlily příchod dne, který uvidí uskutečniti se v míře, ve které jest uskutečnitelným na zemi, po níž kráčel hřích dědičný, krásný sen P. Gratryho, sen, který je také snem všech, kteří jako Kristus, náš Pán, chovají nekonečný soucit pro všecky, kdož pracují a obtíženi jsou. „Co se mne týká,“ psal tento kněz veliké ctnosti a velikého srdce, „jakkoli vzdálena jest budoucnost, já ji zřím. Ano, vidím veliké národy pozvednuté i rozhodnuté odkliditi uprostřed měst jako na venkově i hadry i skrýše, které usmrcují lidi v zimnici, bídě a hladu. Vidím je především pozvédnuté proti hadrům a skrýším nepravosti a nevědomosti, prvních příčin tohoto zla. Nevidím už, co lze nazvati nízkou třídou ani tuto hrubou nevědomou masu bez budoucnosti a bez naděje, kterou kdysi nazývali luzou. Vidím jen lidi vzdělané, vážné a důstojné, občany schopné účastniti se jako volitele a zvolené života a správy obce a státu.“

Histoire de l'Inquisition en France. I. vol. Les Origines de l'Inquisition. Par *T. de Cauzons*. Paris 1909. Bloud et Cie. Cena 7 fr.

Od třiceti let obohacena byla literatura inkvisiční značnou měrou. Četné listiny byly uveřejněny. Specialní studie objasnily jistý počet temných bodů. Někteří historikové pokusili se se skutečným úspěchem a opravdovým nadáním podati celkový přehled problemu. Tak abychom jmenovali jen nejnovější, Ch. Lea v Americe, Vacaudard ve Francii. Než bohužel Lea nepočíná si, jak opětovaně vytkli s důrazem historikové katoličtí, vždy a ve všem nestranně, Vacaudard podal sice pojednání jasné a pozoruhodného rozhledu, nesnažil se však látky vyčerpati. Přítomné dílo Cauzonsovo jest první prací synthetickou, založenou na přísném studiu pramenův a na výsledcích moderního vzdělání historického. Celé dílo bude obsahovati tři svazky. Svazek první, jenž jest před námi, jest věnován počátkům inkvisice. Čtenář s institucí inkvisice obeznámený nenajde v něm sice mnoho hledisek nových, nicméně přece nepročte ho bez užitku a poučení.

Platí to zejména o hlavě první nadepsané: Církev a blud. Zde autor nejdříve ukazuje, jak přísné tresty stanovil Starý Zákon na každou nevěrnost k zákonu, zejména na každý pokus modloslužby a rozkolu. Tyto zprávy biblické nezůstaly bez značného vlivu na ideje, na víru, praksi náboženskou, morální a politickou církve středověké. Idea veliké obce křesťanské, jak ji zamýšleli vybudovati papežové středověcí, nepostrádala zajisté velikosti, byla však jen applikací theokracie židovské, o níž snila synagoga. Z této ideje dlouho již mezi křesťany akklimatisované plynulo přirozeně, že Zákon Starý byl obrazem, třebas seslabeným, Zákona Nového, církve. Byla-li jednou stanovena zásada podobnosti obou společností, bylo dosti přirozeně z ní dovozováno, že má býti stejně nakládáno s odpůrci theokracie jak starými tak novými. Poněvadž Bible předváděla nepřátele boží a jeho bohoslužby zničené mečem a ohněm, stanovila předem pravidla, jichž dlužno se přidržovati; církev neměla než jen je prováděti. Její úlohou bylo používati moci k potrestání rušitelů zákona božího, obnoveného ve světě křesťanském.

V dalším postupu autor vysvětliv příčiny relativní snášelivosti pohanství římského (neurčitost nauky, měnivost bohoslužby), vykládá důvody nesnášelivosti náboženství monotheistických, zejména náboženství s určitými dogmy a přesnými bohoslužebnými obřady (přesvědčení o blaženosti věčné, k níž mají vésti, o božském původu zjevení, jako základu jejich víry). Jsou-li náboženství monotheistická již svou podstatou nesnášelivá, vysvětluje se nám u společností náboženských nutnost boje o zachování ještě lépe, máme-li na paměti, že jest úzké pouto mezi náboženstvím a vlastí, jakož i mezi náboženstvím a společností. Volky nevolky je třeba uznati, že duch náboženský dal národům, jím proniknutým, nevyrovnatelnou schopnost života. Přes různé porážky, přes muka, přes vyhnanství, přes zotročení národ, jenž zachovává živým plamen, ano i jen některé jiskry své víry náboženské, jež stala se věrou národní, národ ten není mrtev, jak dosvědčují příklady národního probuzení u Řeků, Bulharů, Srbů, Rumunův, Irska a Polska. Spojen s ideou národní nabývá cit náboženský zvláštní citlivosti a jest hotov použíti na svou obranu prostředků násilných, žádaných blahem vlasti. Zrádce boží stává se nepřítelem národním. Nuže, ve středověku byla epocha, kde náboženství bylo úzce spojeno s vlastí. Moderní národnosti neexistovaly, avšak proti pohanství severnímu, východnímu a jižnímu státy křesťanské musely se spojiti. Zvláště nájezdy Saracenů nutily národy evropské, aby se spojily k odporu. Bylo-li takto náboženství pojítkem konfederací států a nositelem lásky k vlasti, mohlo také za jistých podmínek tvořiti základ společnosti a hájeno býti autoritou jako nedotknutelný princip stavu socialního.

Ve středověkých společnostech byly základy společenských řádů: láska k Bohu a ke Kristu, základ to lásky k lidem, úcta k zákonům lidským a církevním, daným jménem božím, úcta práv církve a slabých, poslušnost ke knížatům a papežům jako representantům božím. Nedopouštějí-li vlády naší doby přes svůj liberalismus, aby se kdo dotýkal základů socialních, trestají-li vinníky vězením, ano i smrtí, kdo se může diviti, že společnost středověká, majíc za základ víru v Boha, víru v církev, z kterýchžto dvou principů měly všechny autority socialní svoji moc, trestala nejtěžšími tresty, vězením, vyhnanstvím, smrtí ty, kdož vztahovali odvážně ruku na základní kámen budovy, jak to často činili bludaři?

Autor obrací se po té specielně k církvi římské a ukazuje přesvědčivě, že původ inkvisice nelze hledati ve vládychtivosti a hrabivosti papežů, neboť system fiskální zaveden byl teprve vlastně papeži avignonskými, tedy dlouho po vzniku inkvisice, a rovněž tak i snahy některých papežů 15. století, domoci se vlády nad Italií, jsou pozdějšími vzniku inkvisice. Z listin papežských spíše nabýváme poznání, že důvody k založení inkvisice byly: spása duší, zachování ryzosti víry, udržení jednoty církve a její suprematie.

Jak tyto motivy vedly k zavedení pravidelného soudního dvora inkvisičního, ukazuje autor v dalším postupu svazku prvního. Obsáhlé vývody jeho v krátkosti dají se takto shrnouti: V prvních třech sto-

letích církev, ač jevila odpor proti heresi, neznala přece trestů tělesných. Tresty tyto zavedeny byly v době císařů křesťanských za zvláštních okolností, pro zvláštní případy, proti zvláštním kategoriím dissidentův a bylo jich užíváno jednak mírně, jednak přísně, aniž se staly však všeobecným pravidlem. V říších zřízených barbary zákonodárství závíselo od okolností místních, více snad ještě od povahy národní, kruté ve Španělsku, mírnější v Gallii. Zákonodárství toto měnilo se postupem století, zakoušejíc při tom často vliv okolností politických.

Ve století 11. obyčej, zuřivost lidu, místní autorita vydávaly bludaře na hranici, aniž hlavy moci politické nebo církevní stanovily obecná pravidla. Je to stav libovůle, za něhož ještě s výšeti protesty, až naléhání papežů, velikost nebezpečenství, snad též vlivy místní postupně pohnuly panovníky menší, pak Fridricha II a dle jeho příkladu téměř všecky panovníky křesťanské přijati do zákonníků trest smrti upálením proti bludařům. Byl-li jednou trest připuštěn, bylo snadno podati důvody pro jeho ustanovení a nauka kanonistů byla shrnuta ve slova svatého Tomáše: heretici mohou býti trestáni smrtí, zpětilí mají býti trestáni.

Dvě další hlavy věnovány jsou soudní pravomoci biskupů, nedostatečnosti soudů biskupských, zvláště co do formy procesů, dále zřízení inkvisice biskupské, inkvisice legatův a inkvisice papežské. Poslední mluví o rameni světském, jehož se soudy inkvisiční dovolávaly pro provedení svých nálezů. *Dr. J. Samsour.*

*

Ludmila, sbírka zábavné četby pro český lid. Red. Jan Pauly. R. 10. svazek 2. **Vlastní krev.** Napsala *Barbora Melanová*. Nakl. V. Kotrba v Praze 1908.

Prostá tato povídka upoutá neobyčejným osudem dvou dívek, nevlastních sester. V rodině listovního Nehody sejdou se v druhém manželství dvě stejně staré dívčiny. Vlastní jeho dcera Božena a dcera jeho druhé manželky Růžena. Macecha v zaslepené lásce vychovává dívky tak, že vlastní krev — svou dcerku hýčká, nevlastní dceru odstrkuje, čemuž otec-slaboch zabrániti nedovede. Když dívky v panenských letech osiří, ukáže se ovoce tohoto výchovu. Hýčkaná Růžena stala se neschopnou čeliti těžším zkouškám života, jest odkázána na dobrotu nevlastní sestry, a hyne po prvním poklesku nezkušeného mládí; Božena, jejíž trpké mládí povahu její zocelilo, stává se šťastnou ženou dobrého muže.

Povídka mile pobaví. Slohově velmi vadí časté užívání slůvka „jak“ místo spojek „avšak, však, ale“.

Levná illustrovaná knihovna. Sv. 16. *Fr. Vever,* **Povinnost.** Román důstojníka. Nakl. E. Beaufort v Praze 1908.

Se zajímavým krajem a lidem charvatským bývalé „Vojenské Hranice“ seznamuje nás tato knížka. Je to lid zvyklý na bývalou vojenskou kázeň, ale i svobodu, lid pilný, věrný a sebevědomý, utlačovaný však nesvědomitými úředníky. Setník Madjarac, rodák z Nemirje,

zůstal synem tohoto kraje a lidu i v uniformě. Po 30 letech služby vojenské, když zanese jej osud v rodnou ves, aby krotil bouřící se lid, pozná jeho stesky a útisk, probudí se v něm jeho krev. Usadí se mezi svým lidem, osvěcuje jej, pracuje pro něj. Očerněn pro tuto činnost od místních úředníků, pozbude hodnosti důstojnické a padá koulí z pušky četnické při pověstných maďarských volbách.

Román Veverův jest povznášející, ušlechtilou četbou, jaká jest nyní v záplavě erotických povídek vzácnou oasou.

Moravsko-slezská knihovna. Sv. R. 19. sv. 4 5. **Počestná obec Valčice.** Obrazy z moravské dědiny. Napsal *Viktor Kamil Jeřábek*.

V šesti obrázcích osvětluje nám autor život na dědince na Brněnsku několika vybranými typy lidí. Vybráno tu z chuchle nevýznamných lidí několik postav, které illustrují trpce všechnu tu hmotnou i duševní bidu zanedbané moravské dědiny. Je tu hostinský, který k vůli penězům vzal si ženu o 20 let starší, podvádí ji a hyne jako pijan; je tu starosvětský „rechtor Šmarda", nejvíce pyšný na to, že býval „regemenstrumpetrem u kyrysarů Valmoden", úředníček místní železniční stanice, neustále trnoucí strachem o své místo úřední, dále „člověk škůdce", přivandrovalý kramář, jenž ze všech bohatne a všem se mstí, a konečně dva kvartálníci-pijani, sedlák a domkař, nazvaní „valčická stinka" a „bouřlivé číslo".

Po zaslouženém šlehu dostanou všecky nectnosti života bez vyšších zájmův, obecní hospodářství, selská pýcha, chalupnická skrčenost atd., na nic není zapomenuto.

Obrázky pobaví svou humoristickou formou a bezděčnou komičností některých postav, možno je však se zájmem přečísti jako lidské dokumenty pokolení bohudík snad již vymírajícího. —*f*—

Ze života náboženského.

Poslední dvě leta 1907 a 1908 byla léty prosívání a čištění náboženského. Listy před tím s velikou horlivostí pěstovavší náboženskou svévoli pod titulem reformismu umlkaly jeden po druhém. Zabynula mnichovská „Renaissance“, pařížský „Moniteur du clergé“, zanikaly italské časopisy modernistu jeden po druhém, zanikl mnichovký „Das XX. Jahrhundert“, a konečně za nimi ohlásil i olomoucký „Nezmar“ počátkem tohoto roku svůj konec. „Nezmarem“ zaniká tedy český modernismus náboženský, jenž po deset let nalézal útočiště v listech, které by se vyhly trestům a stíhání církevnímu, měnily co chvíle jméno své: následovaly po sobě „Rozvoj“, „Mane“, „Rozkvět“, „Bílý Prapor“, „Rozkvět“ (podruhé), „Křesťanská Myšlenka“ a „Nezmar“. Od prvního listu dostali čeští modernisté i název, jímž po nějaký čas titulováni — „rozvojisté“.

Zanikly časopisy, jež o sobě tvrdily, že zůstávají a zustati chtějí v obvodu církevní příslušnosti a poslušnosti. Po encyklice proti modernismu vsude bylo patrno, jak listy ztrácely půdu a i směr a obsah svůj. Všude odchýlily se teď na bezcestí a zjevné refrakterství, postavily se zřejmě proti církvi a často i proti náboženstvi zjevenému. „Nezmar“ sám o sobě tvrdí v posledním čísle svém, že se stal anachronismem, tak jak orthodoxní modernisté si reformu církve představují, vésti ji už dále nemožno. Třeba jíti více na levo a prohlásiti se upřímněji pro naprostý racionalismus, postaviti se proti všeliké náboženské tradici. Řada kněží ujasnila si své postavení k dogmatu ve smyslu negativním. Ale jiní neměli odvahy dospěti až k posledním závěrum. Tito tedy pro nový směr listu neměli smyslu, a onino zase nepotřebují už zvláštního listu stavovského, který by jejich myšlenky vyjadřoval a bránil. Mohou se prostě přidati k racionalistickým listům laickým: „Naší Době“, „Přehledu“, „Volné Myšlence“ atd.

„Hierarchie a klerikálové budou se těšiti, že ‚Nezmar‘ končí svoji práci, a že modernismus uložil se v hrob. Ale my už nebyli modernističtí! Modernismus uložil se v hrob, protože se přežil. Pravíme výslovně: nebyl již schopen života. Po něm však klíčí hnutí, které bude důslednějším, ujasněnějším a neohroženějším, a nikoli polovičatým, povrchním, bázlivým a neujasněným. Proti tomu hnutí budou marny encykliky a exkomunikace. Za Francií půjdou i Čechy! Ale české hnutí bude i hlubší i houževnatější nežli francouzské. Tu novou půdu jsme připravovali... Zaseli jsme sémě, které v budoucnosti vydá hojnou úrodu...“

Tedy oznámena tu vlastně široká akce odpadlická! Neboť což jiného budou ti, kteří se nebudou báti encyklik ani exkomunikací!? „Volná Myšlenka“ zahájivši agitaci pro apostasii, pochlubila se, že přihlásilo se jí ihned jménem mnoho kněží, kteří žádali o místo v nějakém jiném stavě, o podporu a zaměstnání příhodné, ochotni jsouce ihned stav kněžský opustiti. A ještě více hlásilo se jich anonymně! Divného v tom nemůže býti nic! Ba ani smutným se ten zjev nazvati

nemůže. Mezi více než 6000 kněží našich tří českých zemí jest jich přirozeně snad až několik set — nepovolaných. Jinak za dnešního složení společnosti, za dnešního výchovu venku i v alumnátech není ani možná! Neštěstím jest, že tito nepovolaní se do počtu těch šesti tisíc dostali, větším zlem jest, že v nich zůstávají. Odchodem jejich se ovšem řady nevyčistí, neboť nahrnou se noví, a mezi nimi bude totéž asi procento stejně se mýlících v povolání svém. I na takový vývoj věcí třeba pohlížeti jako na zlepšení a zdokonalení proti minulosti, která těch zjevů veřejně neměla tolik, ale měla také i jiné poměry a jiné kvantity i kvality.

*

Naše česko-moravské krajské soudy rozhodly už během dvou let třetí případ **kněžského sňatku** proti dosavadnímu zvyku a zákonu, podle něhož sňatek katolického kněze byl i před občanským právem nemožným. Jedná se ovšem o sňatek kněží, kteří odpadli k protestantismu nebo starokatolictví. Soudy tvrdí, že kněz, pokud zůstává v katolické církvi vázán jest příkazem bezženství, a tu ani civilní sňatek není přípustný. Jakmile však vystoupí z církve katolické, přestává proň zákaz církevní a tudíž ani zákon státní nemůže ho obmezovat. Soudy přiznávají, že charakter kněžský je sice nezrušitelný podle učení Církve, ale charakter tento nikterak nevylučuje sňatku. Vždyť Církev zná v historii své kněze, kteří obdrželi dispens církevní a i před Církví ve sňatek vstoupili, tedy charakter kněžství jim nepřekážel. Nemůže býti překážkou ani tehdy, když Církev nedispensuje a nepřivolí ku sňatku, jakmile žadatel už ze svazku jejího vystoupil.

Není konečně nic divného toto nové nazírání na § 63. obč. zák. Před tím býval vykládán tak, jak Církev jej chce mít vyložen, že kněz neschopen je sňatku i když ze svazku jejího vystoupí. Dnes jej vrchní soud i ostatní soudy vykládají jinak. Je to vlivem nekatolických vyznání, které touto výhodou, jakou poskytují přestouplým kněžím, stávají se přitažlivějšími, a vlivem volnomyšlenkové agitace. V důsledcích téhož názoru neměly by už pak soudy daleko ani k tomu, že by na příklad sňatek katolíků přestouplých k protestantismu beze všeho měly prohlásit za rozvížitelný. To však se nepřipouští přese všechnu agitaci rozvedených! Nazatím asi! Neboť uvolnily-li se soudy od dosavadního právního názoru na sňatek kněžský, mohou se konečně touže cestou uvolniti i od názoru na nerozvížitelnost sňatku mezi katolíky. Kdyby znění zákona nebylo tu až příliš zřetelné, už by se to asi bylo dávno stalo! Litera však překází beztoho už hotovému mínění, aby vešlo v praksi.

Soudy tu stojí v rozporu s právem církevním a s naukou Církve, jež hlásá zásadu, že nikdo kdo jest pokřtěn, není vyňat z pod pravomoci církve římské ať náleží třebas i jinému vyznání. Zákony církevní zasahují stejně věrné i nevěrné poddané; jeť pravost a jedinost církve katolické ne výlučná, ale vše zahrnující. A i tehdy když odpadl k jinému vyznání některý člen její, nepřestává býti vázán všemi zákony jejími; není možno od nich utéci, z nich se vyvézti tomu, kdo jednou právoplatně byl pokřtěn. Stát tohoto názoru v praksi ovšem nepřipouští:

a pravomoc církve omezuje jen na její vlastní členy, kde totiž ještě pomáhá jí ve vykonávání pravomoci té. Neboť většinou už výkonnou výpomoc jí odřekl. Je to faktické a povlovné odlučování státu od církve i za dnešního právního spojení jejich!

*

Pokrokové pražské „České Slovo“ přineslo výtah prý z kritiky nemocničního kněze, jakou poslal o jeptiškách konsistoři, kritiky, jež hnusným obviňováním prvnímu pohledu jeví se nepravdivou. Podle této kritiky jsou jeptišky v nemocnicích tak zlými osobami, že kazí, svádějí a ničí nevinné a nezkušené mladé lékaře! — Už tedy asi i mnoho těchto „neviňátek“ o nevinnost a panictví připravily!! Jsou prý vůbec proti pořádným a přísným lékařům, kdyby byli sebe katoličtější a nábožnější, chtějí jen lékaře povolné ve všem. Zvláště představené jsou prý hotové záletnice! — To jest, i když by vše to stálo v referátě duchovního, přece jen převrácení poměru! Připustíme-li konečně i okolnost, že ošetřovatelky-jeptišky jsou do mladých lékařů napořád zamilovány (což jistě není pravda), při vzniku i vývoji toho citu nebudou ti mladí lékaři bez viny. Stejná nálada bývá i mezi ošetřovatelkami světskými. Při otázce, zda tak či onak má nemocnice býti obsluhována, nutno si přece přiznati, že v obojím případě jedná se jen o lidi, a často o lidi stejné celkem průměrnosti mravní. Jen že tam jest obsluha nábožensky organisovaná, tu neorganisovaná. Dosud sama ta vnější známka náboženské organisace brána za záruku mravní i pracovní povýšenosti. Je samozřejmo, že jí býti nemusí, ale ceteris paribus už a priori musí organisovaná služba státi výše než neorganisovaná. Je to moderní a zkušeností dobře dosvědčená zásada! Zcela pravdivým jest, že tato organisovaná služba nemocniční stojí zde proti lékaři jako samostatná síla, jež sebou nenechá točiti, jak by lékař chtěl, jež často sama svůj vliv dá cítiti i lékaři. Toho u neorganisované služby není. Ale náboženská či světská stránka ošetřovatelek s tím nemá co činiti. Strany, tu lékaři tam jeptišky, vycházejí také proti sobě čím dál více plny předsudkův a odtud přenáhlené a předpojaté úsudky.

*

Dle p Josefa Laichtera (v „Naší Době“ a v „Čase“) „Krista dnes kritisujeme stejně jako Řecko a Řím“, ačkoli nechce tím míti „řečeno, že u Krista by již naprosto pro nás nebylo poučení“.

Že se „kritisuje“, jest ovšem pravda. Avšak nezáleží konečně na tom, že se to dělá, ale jak se to dělá. Jmenovaný „kritik“ napsal o Macharově „Jedu z Judéy“: „Stroje tiskařské mohly by se na čas zastaviti. Taková kniha je za sta a tisíc jiných.“ Má-li tedy p. „kritik“ tolikou a takovou zásobu myšlenek, že ho Macharův hanopis dovede tolik zaměstnati, pak ovšem není divu, že si tolik troufá Myslitelé bývají skromnější!

*

Dle výkazu c. k. místodržitelství v Praze založili kněží v Čechách nadání pro studující za 2,974 352 K, z čehož plyne ročně 98.752 K

úroků. Není prý šlechetné vytýkati dobrodiní. Ale trochu bychom se nad tímto skutkem přece mohli zamysliti vzhledem k tomu, jak právě tou intelligencí, o kterou kněžstvo naše má tolik zásluh (nejen fundacemi, nýbrž i přímou osobní podporou, hmotnou i mravní, vyučováním atd.), ono samo a, což více jest, věc jeho, náboženství, je tupeno a špiněno. Není divu, že vzhledem k této smutné zkušenosti a vzhledem k tomu, že z nadání kněžského může na př ve „Svatoboru" býti podporován i Machar, povzdechne si mnohý z nynějších kněží: kéž by ti mužové byli raději pamatovali na svou a naši věc!

Ovšem i tato zásluha (opakujeme, ne jediná) se umenšuje poukazem na bohatství duchovních a na volnost od rodinných návazkův. O tom „bohatství" velké většiny kněží by mohli lidé, kteří je znají (ne kněží, nýbrž laikové, učitelé a úředníci), kdyby chtěli, psáti kroniky, ale neveselé. Co do celibátu, to je správno a též laickou zkušeností potvrzeno, jakž ostatně se samo sebou rozumí: za našich celkem prostředních a podprostředních poměrů dopustil by se zločinu, kdo by majetek svůj ze značné části věnoval dobročinným účelům veřejným a ne své rodině Nepřátelé celibátu prohlédnouce seznam našich mecenášův i laických aspoň tuto zásluhu jemu připustí. Namítnou ovšem, že mecenášství se přežilo, na to je zde stát, země atd. Nechať, ale bylo, a bylo nezbytně nutno, jest-li kde, tož u nás, pro naši existenci.

*

O nedostatku kněží a výchovu dorostu kněžského přineslo záhřebské „Hrvatsko" objemný referát, pravděpodobně v Dalmacii psaný, neboť dalmatské těžkosti nejvíce v něm vynikají Nedostatek kněží je takový, že jednomu duchovnímu i dvě i více farností nutno svěřovat a duchovní přetížení prací v duchovní správě školu a vyučování musejí zanedbávat. V Dalmacii bez výpomoci řádů (františkánů, dominikánův a jesuitů) bylo by ještě hůře než jest dnes. Na nedostatek kněží stěžují si všecky diecese dalmatské. A drobnost těchto diecesí vedle chudoby kraje vůbec jest asi první příčinou nouze kněžské. Každá ze šesti diecesí dalmatských sama o sobě jest maličká, aby se mohla o dorost svůj zřízením řádného semináře postarat, a všechny pospolu dosud se nedohodly o společné akci. Jednáno už roku 879 o zřízení společného semináře ve Splitu, tehdy však Zader, který měl své malé gymnasium biskupské, se nepřipojil, a tak i ostatní se rozešli. Dnes pak, zdá se, že jinak si k dorostu dalmatští biskupové nepomohou, leda zřízením dobrého a velikého vlastního ústavu. Cesta ta i drobným italským diecesím doporučena jako jediná, jež povede k cíli, už od minulého papeže Lva XIII. Také u nás konečně stále více k ní se budou utíkati jako hlavní výpomoci.

*

V „tubinském čtvrtletníku" bohoslovném přináší solnohradský professor Dr. A. Eberharter srovnání babylonských kajicných písní se žalmy hebrejskými. Podobnost formy, způsobu i obsahu, jaká mezi oběma jest nápadna, nezdráhá se vyložiti nejen stejnou povahou národní a stejnou okolností, ale i přímým vlivem starších písní babylonských na hebrejské skladatele žalmů, ba přímým opisem

a přepracováním babylonských náboženských písní na židovské žalmy. Opak nedá se mysliti, neboť babylonské písně jsou starší i doby, do níž první žalmy se kladou, starší doby Davidovy. Názorem tímto podle Eberhartra neubírá se významu a inspirace žalmistům hebrejským. Neboť práce podle předlohy, nápodobení, přepracování jest vesměs methodou, s níž se u většiny svatopisců biblických setkáváme jak u historických tak mystických a morálních knih. Spisovatelům ubírá se tím pouze ze zásluhy literární původnosti, nikoli však z pravdivosti a čistoty obsahu jimi podaného.

*

V pařížských „Etudes" přináší Georges Longhaye několik pěkných myšlenek a pobídek ku studiu historie světců. Poukazuje, jak i světští historikové mnohým světcům nemohou nepřiznávat geniálnosti, významu politického a kulturního, ale jak úzkostlivě se při tom vyhýbají označení světce jako světce! Hledá-li však v historii každý odborník stránky svého odboru a raduje se z nich, když je nalézá na osobách pozorovaných, proč má se jedna všem nám společná stránka, křesťanský život, odstavovat a stírat s osobností historických!?

Možno k této stránce o historii světců podotknouti, že patří mezi nejzanedbanější druhy vědecko-literární práce. Spisovatelé spokojovali se vesměs s legendárně-kronikářským, často spolu i kazatelským podáním životopisu, způsob to málo dnes vábící ku čtení a studiu. Dnešní doba žádá si psychologických rozborů, širokého osvětlení prostředí a realistické kresby, odměření a odvážení osobnosti podle dnešních hodnostních zákonův a měr. Je to pravda, že dnešní doba chce vidět hlavně člověka, ne světce, a kdo jí proto jen světce ukazuje, posluchače si odpudí. Tomuto vkusu možno by bylo však zcela klidně vyhovět. Vždyť se tím ani osobnosti dotyčné ani církvi neublíží. Naopak způsobem podání moderního světci se nám značně přiblíží, vylíčeni jako lidé budou lehčími příklady pro následování naše. Mnohý ze životopisů byl by napínavější než leckterý román moderní! Jen dovedná ruka se hledá. Pokusy už se staly.

*

„Kdo seje vítr..." Rozpolitisovaní kněží maďarisatoři Slovenska přiznávají, co si dosud mezi lidem způsobili. Nedávno vydalo komité pěti kněží ze spolku sv. Bonifáce v Prešpurku výzvu (maďarskou ovšem!) ku kněžím na Slovensku, v níž praví: „Kdo mezi slovenským lidem účinkuje, musí býti zarmoucen tou proměnou, která se s lidem tím poslední dobu stala. Lid tento před tím obětavý i poslední haléř přinášel na kostel, postíval se, dnes však začíná odhazovati růženec a modlitební knížky; kdo dříve kolensky lezli po poutních místech, dnes už ani na mši svatou nechodí, nenávidí hlasatele víry a náboženství!" — Není divu po těch bojích, jaké lid se svými kněžími a biskupy vésti musil a dosud musí! Na pomoc Maďarům, kteří už si to netroufají spravit svými plátky („Kresťan", „Krajan", „Obzor") přichází nyní rakousko-německý spolek sv. Bonifáce, který svou činnost rozšiřuje i na Uhry, a míní pro Slovensko vydávat list „Sv. Adalbert" (český „Sv. Vojtěch").

jehož by 50 tisíc výtisků měsíčně po Slovensku rozeslal. List se bude varovat veškeré politiky a jen čistou nauku Kristovu hlásat, aby utišil mysli! Jen že list sám nevystačí, zůstanou-li staré poměry!

25. letna zastavena z Říma působnost dekretu „Ne temere“ v Uhrách, takto na další rok, ale prý definitivně, k naléhání kard. Vaszaryho, ačkoliv protestanté již méně bouřili! Chlapíci Maďaři.

*

Den 20 prosince (2. ledna) přinesl Rusku velikou ztrátu. Zemřel nejslavnější a nejctěnější v Rusku samém muž — „otec Jan“, „baťuška Kronštadtský“, probošt při chrámu sv. Ondřeje v Kronštadtě, Joann Iljič Sergiev. „Otec Jan“ byl světec a divotvůrce, ba podle sekty Joannitů, kteří jména jeho zneužili, byl samým nově vtěleným Kristem. Celá osobnost a vše, co s ní souviselo, jest jistě zjevem nevšedním. V listech a zemích západních přecházelo se přes zjev „otce Jana“ s úsměškem. I přísné církevní listy jen lehkovážně na osobnost divotvůrce ruského pohlížely. Při smrti jeho skoro všude v listech západoevropských, ať liberálních ať konservativních, oživly jen historky, jež měly osobnost a zjev „otce Jana“ snížiti. Nesprávně a neprávem. Zjev „otce Jana“, toť týž zjev, na něž se často i ve své církevní historii odvoláváme, zjev člověka zvláštní milosti i moci nadaného vésti k Bohu tisíce cestou obyčejnou i kromobyčejnou. Možno říci, že síla jeho byla v živé víře a modlitbě. Jimi uchvacoval, jimi poutal k sobě a k Bohu. Kdyby „otec Ivan“ byl žil někde na dalekém venkově, mohlo se říci, je to vliv strojený, nad temným lidem dovedně udržovaný. Ale takto „otec Jan“ žil v městě, v hlavním městě (Kronštadt jest předměstím, přístavem Petrohradu), v městě dokonce bez lidové tradice, bez lidového charakteru! Vliv „otce Jana“ byl čistý vliv náboženský. Když r. 1855 nastoupil jako 26letý kněz službu v chrámu sv. Ondřeje v Kronštadtě, nevynikal ničím nápadným: ani učeností ani výmluvností ani bohatstvím ani zevnějškem. Z chudých rodičů z obce Sury na severu Rusi v archangelské gubernii pochozí, jen s námahou prošel všemi školami i petrohradskou duchovní akademií. Horlivost a snaživost v něm musila býti, že při svých trudných poměrech odvážil se jíti na akademii! Ale pýchy v něm nebylo, což celým životem dalším dokázal. Prvně na sebe upozornil svou zbožností. S takovou přirozenou a upřímnou vroucností, sebraností mysli a zrovna zářící z tváře vírou nesloužil nikdo mši svatou jako „otec Jan“. Lidé postřehše tuto vlastnost svého kněze, rádi chodili na jeho mši říkajíce, že se při ní lépe modlí než při jiné. Svým příkladem „otec Jan“ uchvacoval k modlitbě. A tato síla modlitby jakoby se navzájem s kněze na lid a s lidu na kněze přelévala. Modlitební suggestivnost „otce Jana“ se během doby sesilovala. Chrám svatoondřejský v Kronštadtě brzy nestačil, neboť chodili do něho na mši „otce Jana“ i z Petrohradu a vzdálených předměstí jeho. Ale pouhá vroucnost a víra nebyla by asi stačila na vytvoření toho vlivu, jehož se „otec Jan“ domohl. Přistoupila k ní i veliká dobročinnost a láska k bližnímu. Dobročinnost „otce Jana“ byla obyčejným almužnickým rozdáváním, kdo prosil, kdo potřeboval, dostal. Brzy skládány

v jeho ruce velké obnosy peněžní a „otec Jan“ rozdával a rozdával. Peníze rozdávané dostaly se často do rukou nehodných, jak při takové neorganisované almužně bývá. Ale tento způsob nebyl jediný. Otec Jan založil z milodarů první „dům práce“ v Rusku (182), ústav to, kde chudým, bez práce jsoucím nedávána almužna, ale práce a výdělek; ústav ten rozrostl se dnes v malé samostatné město ohromností svou. Po příkladu otce Jana zakládány takové „domy trudoljubija“ (domy lásky k práci) i v jiných městech na výpomoc chudině. A Rusko v tom ohledu zaujímá první místo ve světě. Z počinu otce Jana založeno mnoho nemocnic, starobinců, útulen, jesliček, jídelen a kuchyní veřejných, škol, čítáren a podobných ústavů, jež všecky patří ku dnešní socialní péči velkoměst. Vše to dálo se bez tiskové agitace, tiše a nehlučně, ale otec Jan dav podnět k ústavu, a snad i dále jej vydržuje a podporuje, neorganisoval, nevedl ústavů svých. Proto ústavy jím založené často degenerovaly, dostaly se do rukou neschopných, zištných, nehodných. Otec Jan byl dobrodincem, ale nebyl organisátorem a vůdcem.

Dobročinnost otce Jana provázena byla neúmornou ochotou a úslužností, již podporovalo pevné zdraví, nikdy a ničím se neunavující horlivost. Tyto věci provázely mystický vliv modlitby a obetkaly otce Jana tou svatozáří, jakou v očích lidu nikdo po celé Rusi nevynikal. Nižší i střední vrstvy, ale i vysoké kruhy stejně se poddávaly vlivu jeho. Za nebožtíka cara Alexandra III, ale i za nynějšího cara otec Jan často volán i do carské rodiny, aby pomohl, aby vyléčil modlitbou svou. Divotvorná moc otce Jana jest prý nade vši pochybnost prokázána. Ježto vůbec nebylo pochybovačův o ní, nezkoumány a nebádány jednotlivé případy, ale možno by bylo je dodatečně vyšetřit. Divotvorná moc jeho většího rozhlasu došla od let osmdesátých. Pobožnosti, jež vedl, od té doby měnily se obyčejně ve shromáždění neduživých, potřebných, sklíčených. S nimi a nad nimi modlil se otec Jan svým vroucím suggestivním způsobem, a nebylo prý shromáždění, aby ten či onen silou modlitby jeho nebyl dosáhl splnění tužby své, uzdravení, posily.

V letech osmdesátých a devadesátých zapomenuto na ony první vlivy světce kronštadtského a zbyl jen shon po jeho divotvornosti a jeho darech. Zván do domů, z celé Rusi prosby chodily, aby přišel a uzdravil. Kde se objevil, lid se hrnul za ním k umačkání. S novou řasou čekali na něho, aby s něho starou strhli a podělili se o ni. V prostém lidu počato takový fetišismus tropiti se vším, co se vztahovalo k otci Janovi, že sám tím býval zarmoucen a rozmrzen a on i ostatní kněží musili poučováním a napomínáním lid odváděti od přemrštěností.

V nastalé revoluční době v letech 1904, 1905, 1906 se mysli obrátily jinam. Otec Jan za svobody tiskové stal se jako vše církevní a náboženské terčem posměchu. On sám slovy co nejostřejšími nové hnutí bezohledně odsuzoval. Nové hnutí proto mu splácelo nenávistí a pomluvami. Kdo ho zblízka znali, přátelé jeho, dotvrzují, že na životě jeho nebylo stínu, a že skandální historky, jimiž oplýval tisk pokoutní posledních let, jsou vymyšleny, otec Jan nevinně do nich vtažen. Možno tomu věřit. Neboť psychologicky je to zcela odůvodněno. Nedá se myslit

že by člověk opravdu věřící a pro svou víru a zbožnost tak vysoce ctěný, liboval si v nízkých pletichách a vášních, a že by to všecko všichni přehlíželi a odpouštěli!

Lidé z intelligence, kteří se otci Janovi blížili s kritickým a často skeptickým duchem, tvrdí, že měl jakousi uchvacující sílu v sobě, nějaký „magnetismus“ životní, jak tomu kdysi říkávali, kterým poutal k sobě a slabší lidi ovládal. Mezitím, co věřící nepochybují ani dost málo, že otec Jan konal zázraky z milosti boží, nevěřící tvrdí, že to byly samé nervosní případy, jež vlivem svým vyléčil, a jak při nemocech nervosních obyčejně bývá, byly vyléčeny od něho nejčastěji ženy.

Jest bohovědným názorem v naší církvi, že Bůh nekoná zázraků na potvrzení bludu, ač mohou se díti na doklad bohulibých záměrův a skutků. Tu v případech divotvorných otce Jana máme všecky okolnosti, jež souditi dávají o skutečném milostném působení.

Ba zázraky pokračují i na hrobě zesnulého. Otec Jan pochován v klášteře, jejž sám v Petrohradě založil; hrobka jeho denně jest obléhána celými zástupy. Tak v neděli 24. ledna došlo k hrobu jeho 34.000 poutníků! Den co den slouží kněží a biskupi z daleka přišlí u hrobu jeho zádušní bohoslužby, den co den přijíždějí massy lidu z daleké Rusi a jak za živa tak i po smrti přednášejí velikému „modlitebníku“ své bolesti — a uzdravení i u hrobu prý se přiházejí.

*

Petrohradské věřící pobouřil rozkaz zdravotní městské komise. Z ohledu na choleru, která ani v zimě nezaniká, ba teď v lednu ještě zase sesílila, přikázala policie, že o Třech králích, kdy Rusové slaví hlavně křest Páně v Jordáně, smí se pouze světit voda převařená a nikoli voda z řeky! Rozkaz samozřejmý, povážíme-li, že věřící svěcenou vodou se nejen kropí, ale ji i pijí (totéž dělá po svěcení vody i náš lid)! Církev však rozkazu nedbala, protože nevyšel od svatého synodu ani od biskupa, a tu policie chodila po kostelích a vodu přichystanou vylévala a kázala vzíti převařenou. Duchovenstvo se tomu bránilo, že při převařené vodě odpadne všecka symbolika svěcení! Nějaká zbožná duše v konservativním denníku „Světě“ (který za svůj útok na městskou policii pokutován hned 1000 rublů) podotýká, že takové opatření bylo zcela zbytečné: nevěřící vody svěcené nepijí a věřícím pro víru jejich neuškodí!

*

Přede dvěma lety za „svobod všeho druhu“ odvážili se katoličtí sedláci městečka Lužky na Litvě postaviti na tržišti dřevěný kříž, aniž byli o dovolení požádali. Teď si policie ruská vzpomněla na přečin jejich a u okresního soudu v Děsné konáno proto veliké přelíčení s nimi. Rozhodnuto, že kříž sice smí zůstat, kde stojí, ale rolníci stavitelé kříže zaplatí pokutu po jednom rubli! — Týž soud v podobném případě z vesnice Drui kázal kříž odstranit, poněvadž bez dovolení úředního postaven!

*

Boj o církevní příslušnost rozvíjí se znova v Macedonii mezi Bulhary a Řeky. A ježto Turci teď naklonili se na stranu bulharských

komitétů národních a Řekum už tak nestraní jako dříve, odpadají obce bulharské od patriarchie řecké po všem kraji. Tak na Sěresku, v jižní Macedonii, zdálo se, že patriarchie má posici velmi pevnou. Ale sotva tlak shora pominul, bulharské obce všecky se odhlásily od řecké církve. Sěreský biskup řecký, aby odpadlíky získal, vyjel po vánocích a objíždí bulharské vesnice, ale všude ho vyprosili z obce. Ovšem biskup za to všude pozavíral kostely, na něž si dělá správa církve nárok. Ale nárok tento dlouho neobstojí. Občanstvo, není-li v obci nijakých Řeku nebo aspoň „Grkomanů“ (pořečtěnců z Bulharů), vymůže si na konec odstoupení kostela, ovšem musí si kostel vyplatit. Řecká církev stojí jen o peníze, ne o duše, a ráda takové transakce provádí.

Věda a umění.

Filharmonický spolek „Beseda Brněnská“ zahájila činnost v novém roce dne 15. ledna večerem komorní hudby. Program tohoto koncertu obsahoval tato díla: Novákovo duchaplné Trio quasi una ballata (op. 27), ještě z období prací moravského rázu pocházející, Schumannovu plastikou themat i hřejícím teplem výrazu zajímavou klavírní sonatu fis-mol (op. 11.) a Fibichovo svěží a v intermezzu důvtipnou imitaci poutavé Trio f-mol (op. posth.). O kvalitě přednesu trií stačí krátce říci, že pánové Reissig (housle), Pavlata (violoncello) a Faměra (klavír) zahráli obě skladby v pravdě mistrně. Hodnotu večera zvýšil p. Faměra promyšleným přednesem Schumannovy sonaty, prokázav znova nejen dokonalou technickou vyspělost, ale i vzácnou, v ducha skladby vnikající hudebnost. V té příčině jest p. Faměra ryze moderní, vždy hluboce cítící umělec, jenž dovede posluchači sáhnouti do duše.

*

Národní divadlo v Brně. Operní referát za minulý měsíc omezuje se na Massenetova „Werthera“. Zařadění této zpěvohry do repertoiru našeho divadla sluší celkem uvítati s povděkem. Stojíť opery Massenetovy přes všechen myšlenkový eklekticismus i technické routinérství divadelní působivostí stále vysoko.

Ač po stránce literární není pařížské libretto firmy Blau, Milliet & Hartmann bez námitek, přec nelze upříti, že přesládlou sentimentálnosti koketující text, čerpaný z Goetheova románu „Utrpení mladého Werthera“, přišel skladatelské zálibě a náklonnosti komponisty „Manony“ právě vhod.

Základní rysy hudby „Werthera“ jsou tytéž jako v „Manoně“. Vlastní, svérazná invence nevyznačuje Massenetova díla „Wertheru“, jako i druhým operám tohoto skladatele zabezpečují trvalý divadelní úspěch suggestivní náladovost a přiléhavost hudby a její jemný, jasnými

lehce nanesenými barvami svítící kolorit. „Wether“ jest pravý plod francouzský: uhlazený, effektní, virtuosní, ale bez hlubších cílův uměleckých.

Dílo bylo nastudováno kapelníkem p. Pavlatou pečlivě. Výborné výkony paní Svobodové (Lota) a p. Krampery (Werther) utvrdily pěkný úspěch zpěvohry na našem jevišti. Režie p. Komarova zasluhuje **zvláštní chvalné zmínky.**

Dne 17. ledna 1909 uspořádalo Družstvo Národního divadla **první symfonické matinée.**

Pořad byl vhodně volen. Vykazovalť díla tří velmistrů české hudby: Smetanovu symfonickou báseň „Vyšehrad“ z cyklu „Má vlast“, Dvořákovu ouverturu „Život“, později přezvanou na „Karneval“ a Fibichovu předehru „Noc na Karlštejně“, k nimž na konec připojena Beethovenova sedmá symfonie.

Kapelník pan Pavlata uvedl se na poprve jako symfonický dirigent čestně. Členové orchestru Národního divadla zhostili se rovněž **s plným zdarem svého úkolu.**

Dávná tužba symfonických koncertů tedy uskutečněna. Splněn dlouho kýžený požadavek po doplnění hudebního ruchu našeho v tom směru. K dalšímu úspěšnému rozvoji nové instituce bude ovšem třeba, aby pořadatelstvo mělo na paměti, že symfonické koncerty nemají rušiti, nýbrž doplňovati koncertů druhých, zejména v době, kdy sesona otevírá plný svůj proud, a dále že při stanovení pořadu bude příště nutno respektovati i skladatele mladší, zejména moravské.

Po úspěšném počinu prvém jest jisto, že nově zavedené koncerty symfonické orchestru Národního divadla budou hudebnímu ruchu našemu s drahným prospěchem. Jest jen na obecenstvu našem, aby jim **věnovalo plné své sympathie.** *Jan Kakš.*

Činohra. Nelze si mysliti repertoiru chudšího nežli byl koncem prosince a v lednu. Činohra vytlačena skorem jen na sváteční odpoledne a hrálo se „Jiříkovo vidění“, „Strakonický dudák“, „Žižkova smrt“ a — **„Cesta kolem světa“!**

Jediná novinka, skutečná, jinde nehraná, uvedena v repertoir: veselohra „Čarovný sen“ od Josefa Holého. Látka její není původní, nýbrž zpracována tu dramaticky povídka Dostojevského „Strýčinkův sen.“ Nebylo tím do dramatické literatury přineseno něco nového, neboť chytré matky, které s celou energií a vší svou lstivostí pokoušejí se provdati dceru za bohatého starce, byly často vděčným předmětem veselohry. „Čarovný sen“ jest vlastně divná veselohra. Z povídky, v jádru smutné, proniknuté Dostojevského soucitem s nešťastným ubožákem, lze jen nemilosrdným násilím nadělati veselých scen. Je tu stařeček hrabě, s rozumem zlomeným paralysí, jemuž zbyla z dřívějšího života jen vilnost; sedne sice na lep prohnané intrikánce a nabídne ruku její dceři, ale při své slabomyslnosti, když se po poledni prospí, jest přesvědčen, že vše to bylo jen čarovný sen. Tato karikatura lidské bytosti je tu sice hlavním pramenem komičnosti, ale působí velmi trapně, vzbuzujíc s ubožákem spíše soucit. Pozná se v ní i v rámci veselohry postava nešťastníka, jaké Dostojevský rád analysoval.

To spíše vyloudí upřímný úsměv pachtění se vychytralé matky, která s vtipem a mrštností věru neobyčejnou dovede odstraňovati překážky zasnoubení. Souhlas dcery, truchlící po nemocném chudém milenci získá nadějí, že z bohatství sňatkem získaného pomůže milenci. Mladému zamilovanému studentovi namluví, že dcera, milujíc jej, vdává se za hraběte jen, aby získala jmění pro budoucí jeho štěstí, a rovněž strýčka gubernátora ze Sibiře, jenž si též na sličnou dívku činí nároky, bledí stejně smí iti se svým plánem — a při tom vlastně jen myslí na sebe, aby se stala bohatou a mocnou paní nad 1000 duší. Hra měla vnější úspěch, dík svým povedeným figurkám, které přes nedostatek dramatického dění a pohybu, nahrazovaného neekonomickým vypravováním, dovedly udržeti zájem a veselost až dokonce.

Slečna Liběna Odstrčilova z Olomouce, žačka pí. Hübnerové, vystoupila 11. ledna pohostinsku v úloze Mahuleny v pohádce Zeyrově. Z toho, jak přeháněla napořád měkkost a něhu pohádkové postavy v nechutnou nasládlost, seznali jsme jen, že obor ten slečně rozhodně nepřiléhá. *St. Fiala.*

*

Literární obec česká rozdělena podle pražských kroužků na několik táborů, jež se čím dál ostřeji odlišují a také čím dál nemilosrdněji se potírají Členové téhož táboru jsou jisti chválou a podporou svojich lidí v každém případě, druhý tábor je ovšem ztepe ve všem. Dnes vévodí dva kroužky: Dykův a Šaldův-Macharův. Onen v „Lumíru“, tento v „Novině“ mají své hlavní literární kolbiště. Podle politických stran Dykův kroužek náleží k mladočeskému, Šaldův-Macharův k realisticko-pokrokově-socialistickému směru. Onen jest dnes representační v české literatuře, tento stále jen fakciosní, odbojný a trhavý. Cenné literární práce však nevydáno v české literatuře už po několik let!

*

Pražská radnice má se obnovovat a přestavovat. Kancelářská budova postaví se zvláště, beze zvláštního uměleckého přemýšlení. Na budovu representační však vypsán konkurs umělecký, a to už podruhé. První nevyhověl Práce stížena bude tím, že budova má hovět moderním požadavkům, a přece zase zachovat ráz starožitnosti a neporušit celého vzhledu náměstí staroměstského. Do druhé soutěže pozváni i „mladí“ umělci v „Manesu“ sdružení

*

Ve „Zlaté Praze“ tepá „Tantris“ národní zlozvyk spolkařský, že se knihy šmahem pro spolek žádají zadarmo. Vydají se z peněz na zařízení, na zábavy, na skříň na knihy, proto už na knihy pak nezbývá a musejí přijít zadarmo. Všecko se kupuje, jen o knihu se žebrá. Často si spolek vyžádá gratis nějaký časopis, jehož v místě se odebírá několiknácte exemplářův. A co se stane? Soukromí odběratelé najednou vypovídají, že teď si přečtou svůj časopis ve spolku! — Nedávno přinesly „Rozhledy“ dva dopisy německých nakladatelů, v nichž odpovídají studentským spolkům pražskému a vídeňskému na žebravé žádosti o knihy. V jednom dopise případně podotčeno, že nakladatel jest

ochoten dáti knihy zadarmo, když mu spolek dokáže, že jeho členové jsou tak chudí, že ani na sklenici piva nemají! — Z osudů nakladatelových sděluje pan Pelcl: Majitel domu a advokát, je-li žalován o zaplacení objednaných knih, činí vše možné, aby vydavatele ošidil. Nejprve popřel, že co objednal. Pak popíral podpis na objednávce. Když i tu byl usvědčen, předstíral nemajetnost. Soud mu konečně zabavil nábytek. Ale tchán advokátův c. k. soudní rada najednou prohlásil, že nábytek zeťův má už sám zabavený. Spolupůsobili tu dva muži práva, aby konečně nakladatel vyšel jako napálený. — Obrany není, podotýká zmíněný vydavatel, leč vychovají li po dobrém či po zlém vydavatelé obecenstvo a naučí-li je za knihy platit a na noviny předplácet.

*

Na lublaňském jevišti dávali „Prodanou nevěstu“ s dvěma hlavnějšími úlohami po česku. Ohradil se proti tomu nejdřív lublaňský německý list a za ním i oba denníky slovinské. Ale ředitelství divadla a obecenstvo demonstrativně tleskalo při zpěvu českém a žádalo jej znova. Proti tak zvanému „veřejnému mínění“ postavilo se pravé veřejné mínění.

„Jednota hudebních umělců“ v Praze rozšiřuje se na rakouskoslovanskou hudební jednotu, aby mohla vedle německého a maďarského spolku uplatniti ve veřejném životě a v zastoupení před cizinou i slovanské umění. Dosud na sjezdy tlačil se vždy österreich-ungarischer Verband jako jediný zástupce a jiných nepřipouštěl. První krok jednoty hudebních umělců mimo země české byl, že opřela se účasti vojenské hudby při operních představeních v Lublani, žádajíc, aby podle nařízení o vojenské hudbě brána byla místní filharmonie ku představením operním. Vojenská hudba smí se propůjčiti jen tam, kde není jiné hudby operní v místě. Ale německé ředitelství asi slovinskou filharmonii nechtělo, a velitelství přes ministerské nařízení německé nesnášenlivosti vyhovělo!

*

V prvním svazku „Meditací“ přináší přehledný referát o českém umění redaktor Emil Pacovský: „Šedesát let českého umění.“ České umění jako stálý a samorostlý zjev datuje se podle něho od roku 1848. První monumentální dílo, na němž se mohlo české umění uplatniti, byl karlínský kostel sv. Cyrilla a Methoda. A také se tam všechna znamitější jmena tehdejší uplatnila. Před tím české umění mělo jen drobné příležitosti v kaplích a menších chrámech pojednotlivu. Výzdoba Belvederu také seskupila šest umělců tehdejších, z nichž čtyři byli Němci. Novou velkou příležitostí bylo národní divadlo. Nejvěhlasnější tehdy jmena v něm zastoupena. — Porovnání dnešní příležitosti a hojného ruchu uměleckého s ubohostí let 1848—1878 jest mnohomluvné. Nemohlo býti jinak, poměry samy nedovolovaly.

*

O pravěku slovanském, nemáme-li jiných zpráv o něm, musíme se dohadovati po všemožných značkách a stopách. Vyvinulo se už též několik škol, z nichž jde každá svou cestou. L. Niederle drží se zkazek

historických a cizích zpráv. L. Píč věří jen vykopaninám a jimi se nechá vésti. jiní jdou po stopách etymologie místopisné (Kętrzyński, Žunkovič). a konečně nejmladší (J. Peisker) zvolili si za průvodce do dávnověku „slova a věci": totiž kulturní přechod jmen a názvů. zkoumání domácích, původních názvův a cizích. přenesených. Peisker tak došel k porobě tatarské a pak germánské, jíž Slované po celá staletí podléhali. Polský historik-botanik J. Rostafiński studiem rostlinných názvův u Slovanů domnívá se, že našel nezvratný podklad pro domněnku, kde sídlili první Slované. Ba má svou methodu za tak jistou. že praví, ona že postavila nezvratná fakta. podle nichž historické a jiné domněnky se musí řídit a k nim přizpůsobit. Podle něho pravlast slovanská byl kraj, kde nebylo buku. tisu a modřínu. jen sosna a smrk. Tímto krajem je střední Poděpří. Odtud rozdělil se pranárod slovanský na tři kmeny: jeden odešel do stepi na jihovýchod a měl lehký život pastevsko-rolnický, druhý odešel na sever do Polesí. a tu odkázán byl na rybaření. třetí odešel východně do lesů v Povislí a měl život nejtěžší. Slované tvořili prostředníky jižní kultury pro národy severní: skythskou. tráckou. řeckou a maloasijskou kulturu přenášeli k Finnům a Germánům.

Co se prasídel slovanských týče. tu by se L. Niederle. Peisker i Rostafiński shodovali, ač došli k úsudku svému každý jinou cestou.

*

„Slovanský Přehled" přináší nedokončený článek tak záhy zesnulého literáta lužického faráře Mikuláše Andrického. Článek jest pln nářku a zoufalé tesknoty. „Je-li spolehlivým měřítkem kulturní vyspělosti té které národní společnosti její písemnictví, pak nám ubohým lužickým Srbům ovšem třeba hluboko si povzdechnouti. Pamatujiť přece již druhé i třetí desítiletí literárního našeho ruchu — a on to vlastně ruch není! Stagnace. neúroda, úhor! A na druhé straně hladovění duševní v permanenci! Jaký to hrozný stav, jaká strašlivá příšerná diagnosa!" A dále praví: „Neníť u nás jako za národního obrození českého. kdy český venkov bujarou a jaksi živelnou svou silou kolkolem obklopuje města podmaňoval si je: u nás spíše vesnice městy jsou nejen vylidňovány nýbrž nad to němčícími vlivy i národně a mravně zmalátňovány a rozežírány." — O evangelících. kteří tvoří ohromnou většinu národa, praví: „O té ubohé evangelické části národa našeho vůbec! Jak jsou opomínáni. jak mrzačeni! Arci jsou jisté okolnosti. jež nutno uvážiti, poněvadž jimi snadno si uvědomíme, proč právě katolická Lužice lužickou zůstala. ačkoliv na první pohled mohlo by se mluvit o zázraku. že tento zlomeček nebyl pohlcen. Professor Muka roku 1880 ve své statistice načítal 160 000 Lužičanů, z nich 90.000 v Horní Lužici (saské) a z těchto pouze 12.000 katolíků. Jakým způsobem hrstka ta mohla se udržeti a to tak, že podnes káže se lužicky právě v tolika kostelích, jako v prvním roce po provedení reformace!? Předně jest příčinou její odloučenost, bylot těch sto vesniček od začátku ostrovem, obklíčeným pouze evangelíky. s nimiž se obyvatelé nemísili. Za druhé ohromnou zásluhu o to má lužický seminář v Praze, založený prozíravostí ka-

novníků budyšínských bratří Šimonů z Čemjeric. Takové instituce bohužel evangeličtí Srbové postrádají.“ Jejich mládež studuje bohosloví v Lipsku a jinde, učí se snad i lužicky a káže i modlí se v té řeči, ale duch jest většinou otráven němectvím.

*

Ve „Věstníku“ Akademie české přináší Dr. Vl. Růžička výsledky bádání svého o dědičnosti bakterických nemocí. Možno podle něho mluviti pouze o schopnosti k dědění, ale nikoliv o dědění bakterií samých. „Dědící hmotou byl by celý organismus. Jde při dědičnosti o kontinuitu pouhé schopnosti a ne hmoty, a schopnost ta spočívá ve zvláštní chemické soustavě, jakož i v přeměně látkové touto soustavou a jistých zevních podmínek umožňované.“ Německý učenec Sachs zastává v tom směru názor, že děděním přechází už jistá chemická sloučenina, tak že každý znak zděděný možno vyjádřiti chemickou formulkou. Podle Dra Růžičky není potřeba, aby bylo tolik samostatných sloučenin děděno, stačí, je-li takový chemický stav „dědící hmoty“, aby za dané zevnější podmínky žádané specifické sloučeniny mohly vzniknouti.

*

Za K. Havlíčka sloužena roku 1849 mše svatá, aby jej Pán Bůh v zastávání národnosti české dále síliti ráčil. Stalo se v době, kdy Havlíček byl už ve sporu s církví, potíral církevnost a vysmíval se jí. Stalo se to v Merklíně, a to ze vzdoru proti společnosti němčicí a zpátečnické, jež 25. listopadu 1849 dala sloužiti mši sv. za Windischgrätze. A týden na to česká strana národní dala sloužiti mši sv. za redaktora „Nár. Novin“. Na Windischgrätzovu prý nepřišel nikdo, na Havlíčkovu šli z daleka široka. Zajímavou podrobnost tuto popisují samy „Národní Noviny“ z 15. prosince 1849 v dopise z Merklína.

*

V „Časopise Matice Moravské“ přináší Jan Reichert historickou podrobnost o dluzích Karla st. ze Žerotína v letech 1616 až 1628. Zajímava jest podrobnost ta proto, že nám ukazuje, jak už tehdy bylo rozšířeno hospodaření na úvěr! Tak roku 1616 měl Karel ze Žerotína k placení 216.907 zlatých a pohledávky jen 153.000 zlatých. Passivnost zaviněna převzetím panství náměšťského, neboť na vlastním majetku stálo proti 60.000 zl. dluhův oněch 153.000 zl. pohledávek. Dlužné obnosy jsou drobné sumy, a tyto drobné sumy dluží Karel ze Žerotína většinou řemeslníkům a domácím lidem. Větší obnosy vypůjčuje buď od pánů nebo peněžníků z Vídně.

*

Jedním z moderních úkolů pomocných v zeměpisu jest měření tíže zemské na různých místech země. Neníť zemská tíže všude stejná a dává se nám tím na jevo, že ani massa zemská pod námi není na všech místech stejná. Na mezinárodní konferenci pro měření země v Dansku roku 1903 konané bylo uloženo O. Heckerovi, aby provedl měření tíže na oceanech Indickém a Tichém, když už na Atlantickém byl je roku 1901 se zdarem provedl. O. Hecker měření toto konal na lodi severního Lloydu v letech 1904—1905 (od 23. března 1904 do

8. dubna 1905). Nyní vydal popis výzkumů svých. Pro měření tíže používáno zvláštního přístroje barometrického, všemi možnými kautelami a opravnými nástroji doplněného, aby ani vliv teploty ani kolísání lodi, ani vlny mořské rušivě nepůsobily, nebo aspoň vliv jejich dal se odpočítati. A tak dopočítáno se pro různá místa různých číslic tíže. Tak na př. hlavní města na pobřeží australsko-asijském vykazují vesměs zvýšení tíže o 3 až 58 tisícin centimetru barometrického. Ale jsou nejen místa přetěžující, nýbrž i místa podtěžující. Na některých místech zřejmo bylo zhuštění mass zemských a tíže větší, na jiných zředění a tíže menší. Taková maxima zhuštění a přetížení nalezena u Korsiky 0·307 *cm,* u Adenu 0·200 *cm,* u Ceylonu 0·157 *cm,* u Honolulu 0·319 *cm* a jinde tamtéž 0·273 *cm,* na hlubině jihoaustralské 0·200 *cm.* Za to zředění a podtížení nalezeno u Kokosových ostrovů 0·006 *cm,* na hlubině Tonga 0·271 *cm,* u Jalpaiguri 0·116 *cm.* Z celého toho měření vysvítá že spousty vod nahromaděné až na několik kilometrů, přece jako lehká poměrně hmota nečiní zemi řídkou na onom místě, a že asi vyváženy jsou tím hutnější spodinou, jako zase veliké vyvýšeniny zemské, ač hutnější než voda, nemají většího zatížení proti vodním tůním, protože uvnitř nedovažují asi veliké úbytky: propasti, dutiny, skuliny a trhliny. Vždyť theorie tektonické a sopečné právě horské hřebeny prohlašují za okraje rozsedlin a trhlin, za hrany ker přes sebe se nahrnuvších.

*

Pokus francouzského geologa Beaumonta vysvětliti útvary povrchu zemského nějakým mathematickým zákonem (pravil, že všechny útvary povrchu se dají svésti na tvar pětiúhelníkový), opětoval teď v jiném směru professor W. Deecke. V „Neues Jahrbuch“ pro mineralogii, geologii a paleontologii vyličuje svůj „základní zákon horských útvarů.“ Hory se prý tvořily podle forem trojúhlých a s nimi souvisících šestiúhlých. Odpozoroval tyto formy na vysýchajícím bahně. Pukliny, jež se tu tvoří, jsou vesměs trojúhelníkové. Tak prý pukal také vysýchající povrch zemský, a pukliny jsou dnešní pohoří, nížiny a moře s ostrovy. Pukliny šly až hluboko a v nich vyrážela ohnivá massa vnitrozemská na povrch v podobě sopek. Professor Beecke na svém zákoně osvětluje útvary hor evropských. Poštěstilo se mu vzorce své najíti leda v některých krajích; tak na př. v Německu: Černolesské pohoří, Hercynské hory a Rudohoří a j.

*

Usazeniny mořské jsou jednolité a na velkých prostranstvích jeví tutéž barvu i totéž složení. Pochází to od živočišných a bylinných součástek, jejichž pozůstatky usazeninu mořskou skládají. K. Lohmann v „Mezinárodní revue hydrograf.“ upozorňuje, že v severním Atlantickém oceanu je to rostlinka vodní Coccolithophoris, jež tvoří tři čtvrti veškeré usazeniny na dně mořském. Malé tyto řasy nosí vápenné destičky (coccolithy) v sobě, vyssávajíce vápno z mořské vody. Z těchto odumírajících řas padají coccolithy ke dnu mořskému a tvoří na něm bílou vápennou usazeninu. Podle Lohmanna žije pod povrchem moře 1 čtvercového metru na 500 milionů coccolithoforid. Ročně tedy pod

povrchem 1 metru čtvercového odumírá na 60.000 milionů těch řas a ke dnu mořskému padá tolikéž vápenných coccolithů čili asi milion na každý čtverečný milimetr! Ale drobnost těchto vápencových kaménků je taková, že coccolithoforidy za 250 let teprve stačí na usazení vrstvy 1 *mm* tlusté! Ale jiné okolnosti mohou zavinit, že na usazení 1 *mm* coccolithů na dně mořském potřebí je snad tisíc i několik tisíců let! Vůbec tyto drobné vápenné řasy v tak ohromném množství v moři žijící nebyly dosud doceněny ve svém významu ani pro plankton mořský ani pro usazeniny dna mořského. A tvoří v obojím hlavní a převážnou součástku.

*

O úkolech sleziny v těle všelicos dosud se domníváno. Ba zdála se zcela zbytečnou, neb aspoň se zdálo, že bez ujmy zdraví a života může ji zastoupiti jiný orgán, játra. „Zentralblattu" pro fysiologii vypisuje Dr. Leon Asher výsledek pokusů, jež konal s professorem H Großenbacherem na psech. Zkoumána výměna železitých látek v těle u psů se slezinou a u psů, jimž slezina byla vyňata. Slezina sama vždy obsahuje mnoho železitých usazenin a byla myšlenka o funkci její pro udržování železa v těle první na řadě A shledáno též, že psi se slezinou vylučují denně nejvýš 11 miligramů železa, psi bez sleziny však 29 miligramův. A toto silné vylučování železa shledáno i po 10 nedělích, když už po 4 až 5 nedělích náhradní orgány v těle obyčejně přejímají úplně funkci orgánu chybného. Slezina tedy zdá se nenahraditelným orgánem tělesným pro udržení železa v těle živočišném a pro řádnou výměnu jeho. Železo náleží ke vzácným a těžko hraženým součástkám krve, proto má asi i svůj zvláštní policejní či lépe skladní orgán v těle — ve slezině.

*

O podmínkách vývoje semen v plodu rostlinném podává zajímavé pokusy V. Ljubimenko v pařížské „Comptes rendus". Svým dýcháním vyvíjejí seménka zavřená v oplodním obalu zeleném mnoho kyseliny uhličité. Plyn tento jest v plodu uzavřen a obal má úkol regulovati jeho množství. Jest ho vždy více, tak že atmosféra v plodu je těžší než okolní vzduch. Přílišné množství odvádí se zelenou barvou oplodí a světlem, jež kyselinu rozkládá Rozřežeme-li slupku a spojíme takto s vnějším vzduchem a hromadění kyseliny uhličité zamezíme, přestanou se seménka buď vyvinovat nebo vyvinou se mnohem menší. Možno tedy mechanicky míti vliv na vývoj a tvar zrna nebo seménka ve slupce (v luskách, šešulkách a pod.).

*

Zemřeli: 21. prosince Jiří kníže z Lobkowicz, místopředseda České akademie, skutečný český šlechtic (i český i šlechtic!). Michal Srubjan (Martin Prigl), valašsko-slovácký povídkář (* 1870). — 13. ledna I. Jegorovič Zabělin, slavný archivář a historik ruský. — 14. ledna Adam Bełcikowski, literární historik a dramatik polský. — 20. ledna Vlad. Nehring, historik literární a linguista polský (professor německé university ve Vratislavi).

Zprávy národohospodářské.

Uplynulý rok 1908 byl po stránce hospodářské průměrně slabším rokem. Jakékoliv údaje hospodářské statistiky probíráme a srovnáváme s minulými léty, všecky mají týž směr spádu. Za jeden z prvních ukazatelů výrobní sesláblosti je zámořské hnutí dělnické — úbytek „Amerikánů". Převoz pracovních mass mezi Evropou a Amerikou sklesl vloni až pod rok 1904, čítáme-li obojí směr převozu, a daleko do let devadesátých, čítáme-li pouze směr do Ameriky. Převezeno mezi Evropou a severní Amerikou (Spojenými Státy) roku 1904 osob 1,503.177, r. 1905 osob 1,662.624, roku 1906 osob 1,984.688 a r. 1907 2,457.328 osob; roku však minulého jen 1,530.161 osob. A bylo-li v letech minulých vždy většina jedoucích do Ameriky a menšina (mezi $^1/_4$ až $^1/_3$) těch co jeli z Ameriky do Evropy, pak vloni bylo naopak. Bylot jedoucích do Evropy 859.481 a jedoucích do Ameriky jen 670.680 osob.

Podle odhadu angl. listů trhu obilnímu sloužících má Evropa letos do nové žně (od 1. ledna do 30. června) k očekávání, že na svou potřebu neuhraženou domácí výrobou dostane se jí dovozem z cizích přebytkových zemí jen 82·9 mil. *hl* přenice, kdežto vloni tou dobou dovezeno 96·9 mil. *hl* a předloni 98·9 mil. *hl*. A už i minulý půlrok zachoval se skoupěji než jindy: dovezeno mouky a pšenice od 1. července do 31. prosince loňského roku 72·4 mil. *hl*, předloni tou dobou 74·2 mil. *hl*. Zásobárna Evropy po loňské žni je tedy o mnoho méně vydatná než po žni roku 1907. Vypadlo 16 mil. *hl*, čili 9·2%, bezmála celá desetina. Poklesnutí zásob zaviněno hlavně neúrodou Ruska, Balkánu a Indie. Kraje Evropu zásobující jsou všecky bez výjimky často hříčkou přírody, nejvíce už Rusko, Indie, Australie a balkánské státy. Na jejich úrodu není nikdy spolehnutí.

Výměna zboží mezi jednotlivými státy byla mnohem menší r. 1907. Zvláště státy s velkým obchodem (Anglie, Německo, Spojené Státy, Francie) ukazují veliký úpadek tržby. Tak podle předběžných údajů za tři čtvrti minulého roku Anglie klesla s 20.808 mil. K (1907) na 18.696 mil. K (1908), Německo s 13.568 mil. K na 13.006 mil. K, Spojené Státy s 12.200 mil. K na 10.140 mil. K, Francie s 8261 na 7944 mil. K, Belgie ze 4414 na 4181 mil. K, Italie ze 3372 na 3354 mil. K, Rusko s 3167 na 2922 mil. K. Jediné Rakousko-Uhersko pro silně zvýšený dovoz svůj má tržbu vyšší: 3516 mil. K roku 1907, ale 3540 mil. K r. 1908. — Průměrná stopa úroková, jež řídí se ve všech státech podle návalu žadatelův o peníze do banky říšské, jest ukazatelem nad jiné spolehlivým, jak ten rok živý byl ruch průmyslově obchodní, ač-li nezavinila zvýšení stopy procentové nějaká vnitřní pohroma (v bance či v říši!). Těchto případů nebylo; tedy z průměrů bankovního procenta možno souditi na průmyslově-obchodní povahu roku. A tu pozorujeme od roku 1904 do 1907 takovýto stálý vzrůst průměrné roční úrokové míry ve Vídni: 3·50, 3·70, 4·33, 4·89%, v Berlíně: 4·22, 3·82, 5·15, 6·03%, v Paříži: 3·00, 3·00, 3·00, 3·46%, v Amsterodámě: 3·24, 2·68,

4·10, 5·10%; v Londýně: 3·20, 3·01, 4·26, 4·93%, v Petrohradě: 5·32, 5·63, 7·27, 7·12%. Vloni pak míra úroková najednou všude poklesala, tak že průměr její byl ve Vídni 4·25%, v Berlíně 4.75%, v Paříži 3·05, v Amsterodámě 3·38%, v Londýně 3·04% a v Petrohradě 5·77%. Podle letoší ukázky lednové roku 1909 klesne úřední míra úroková všude asi pod léta průmyslové stagnace let 1899—1904.

*

Bankovní otázka v naší říši stále znova hýbá stranami, ale více v Uhrách než u nás. U nás si shodně vytkly strany prosté a jednoduché stanovisko: buď společnou banku nebo dvě zcela samostatné. Ale strany radikální v Uhrách nechtěly první, strany liberální nechtěly druhé. Mezi nimi tudíž vedl se boj o to, jak smířit obě stanoviska, jak vyhovět radikální samolibosti i hospodářským obavám, jak učiniti společnou banku aspoň na oko v Uhrách maďarskou a ve Vídni rakouskou. Ač tedy vlastního vyjednávání nebylo, přece se o těch a oněch možnostech mluvilo. Maďarské listy nebo politikové vypustili nějaký „pokusný balonek“ a čekali. Rakouský tisk pak lapil se na nadhozenou otázku a bránil se jí. Mnoho mluveno na př. o tak zvaných zkartellovaných bankách, o nichž dokonce i na říšské radě hned dána vládě direktiva — nepřijímat! Kartellové banky jsou dávným snem Maďarův, ale vždy stejně narážejí u vídeňských finančníků. Kartellové banky mohou býti v krajích úplně sourodých, ovládaných stejnou politikou hospodářskou. V našich krajích však, které se tak navzájem různí, bojí se, že by vídeňská banka stále odpykávala slabosti uherské. Totiž akcionáři vídeňské banky dělali by špatnější obchody bankovní proto, že by se na vídeňskou banku svalovala část těžkostí finančních z Uher, kdykoliv by se tam něco zamotalo. Banky různých akcionářů, s různou správou, s různou úhradou kovovou, pracující samostatně za různých poměrův, a přece nucené vypláceti poukázky své i druhé jako vlastní, i kdyby všecko se dělo pod přísnou kontrolou za stejného reglementu bankovního v obou, mohly by čas od času jedna druhou uvádět do rozpaků, tísně a ztrát. — Dnes ovšem, kdy máme banku jednu s jednou správou, musí banka ta hovět hospodářským poměrům obou států. Ale akcionářům je to jedno. Ti vydělávají tolik, kolik právě poměry hospodářské výdělku přinášejí. Dnešní těžkosti z bankovního spojení padají na věřitele banky, na ty všecky, kdož banky používají. Praví se, že Rakousko se svou samostatnou bankou mohlo by míti nižší míru úrokovou. Uhry by ji musily míti vyšší než jim ji poskytuje dnešní společná říšská banka. Ale věc není tak jednoduchá. Tak mohutné a průmyslové státy, jako Anglie a Německo, musily roku 1907 jíti až na 6 a na 7%, kdežto u nás bylo procento nižší! Mohlo by se zcela dobře státi, že naše banka při průmyslovém ruchu musila by také výš, nemohla by zůstati tak klidnou, jak jí byla proti německé a anglické v letech 1906 a 1907. Neprůmyslové Uhry byly tu právě závažím, jež míru úrokovou drželo v klidu. Spekulace s průmyslovými papíry ve Vídni bývá často dosti divoká, a kromě toho jest velmi nesamostatná, ohlížejíc se po všech ostatních trzích. A její vzdýmání a klesání má

rovněž vliv na řízení míry úrokové. Uhry této spekulace dosud míti nemohou, nemají pro ni dostatek bursovních hodnot. Tu tedy také příčina nevýhody jest na naší straně.

Výhody Uher ze společné banky jsou patrny a jasny; naše výhody ze společné banky možno též dokázat. Naše nevýhody z ní jsou víc utajené a často jen domnělé. Že by nám Uhry fondy bankovní vázaly příliš dlouhým úvěrem hypotečním, není pozorovat, neboť banka má skoro vždy značné zásoby nezdaněných bankovek, jež nemůže odbýti. (Nezdaněny jsou 400 milionů korun nad kovovou úhradu vydané, co jest nad tyto 400 milionů, jest už zdaněno.) A že by někdy se dostoupilo až největší možné výše papíru, o tom u nás není řeči! Poukazují často na zadluženost Uher a na jejich passivnost finanční, která by byla neustálým zdrojem zápasův o zlato v bankách, když by byla zavedena povinná výplata zlatem za papír. Dnes Uhry ani nevědí, jak Rakousko svou aktivností stále zlato ubíhající samo nahražuje. Pak by uherská banka musila neustále zdražovat úvěr, aby jí zlato neodcházelo, a její papíry by se tudíž stále hrnuly do banky rakouské. Ta, ač by z nich výdělku neměla, musila by jako zkartellovaná je přijímat a vyplácet. Ale při výměně poukázek mezi bankami dala by se už nějaká náhrada útrat ustanovit, takže ani pro akcionáře by to nedopadlo tak zle, jak se to líčí. — Uhry však asi nejsou tak passivní, za jaké je vyhlašují. Vždyť vývoz jejich nad dovoz nestoupá značně. A musil by aspoň časem býti přebytek vývozu veliký, aby passivnost onu vyrovnával. A dnes tu passivnost jejich také neseme a jimi nebo za ně vydané zlato svým nadbytkem důchodu z ciziny vyrovnáváme. Tedy ani v tom by se nezměnilo nic v náš neprospěch. Naopak co činíme teď zdarma ve společné bance, to by Maďaři potom přece nějak musili zaplatit. Vídni se však k vůli šovinismu maďarskému nechce skákat do temna ze známých a ustálených poměrů.

Když tedy Maďaři vidí, že s návrhem bank kartellových nepochodili, vymyslili jiný plán: Obě banky mají tytéž akcionáře, tutéž správní radu, ale sestávají ze dvou samostatných těles rakouského a uherského. Každému tělesu stojí v čele samostatný ředitel. Poklad je společný sic, ale mezi obě tělesa podle kvoty rozdělený. Obě banky mají stejné stanovy, správní rada řídí bankovní politiku obou ředitelů. Bankovky jsou společně kryty a mají stejnou formu, jen text jest různý na nich. — Tím konečně docházejí Maďaři k tomu konci, o němž se předvídalo, že k němu dojdou. Celá ta samostatnost bankovní přestane na tom, že bude uherský bankovní ředitel a text po obou stranách papírků maďarský aspoň na příslušné části bankovek. Není sice příčiny tyto nic neznamenající ústupky učinit Maďarům zadarmo. Chtějí-li to, ať ustoupí zase na druhé straně. Kromě toho musí se rakouští národové o to zasadit, aby i na uherských bankovkách bylo označení ceny ve všech rakouských jazycích. Sice s pouhou maďarskou hatmatilkou takové papírky budeme u nás bojkotovat.

Vídeňské kruhy finanční jinak však činí Maďarům pomyšlení. Není to také bez politického zamlouvání se, že vypsaná pokladní vý-

půjčka uherská na 150 milionů korun byla přepsána více než šestkrát a že Vídeň velmi hojně upisovala! Ovšem úpisy jsou jsou $4^1/_2\%$, tedy v dnešním nadbytku nezaměstnaného už kapitálu vítané i výhodné! Přepsání výpůjčky tak vysoko jest přirozeným tedy zjevem a pak politickým nadcházením vládě peštské, aby nedělala pořád těžkostí a zámotův a nekalila situaci vnitřní i vnější, jiż nemají finančníci rádi zakalenu. Neboť v kalné jen ti nejtučnější tuční dále, slabší upadají. Nějaký velký výraz důvěry v pevnost a skvělost hospodářských poměrů v Uhrách to není. Ač není ani příčiny nad jich hospodářskou situací krčit rameny. Pro hospodářské spojení s námi stojí si Uhry dobře, ba stojí pevněji než my; naše průmyslové zboží snadno může nejít na odbyt, ale my svou potravu z Uher musíme i tehdy dále dokupovat, nechce-li nás celá polovina umřít hlady.

*

Německá vláda měla neštěstí se svými finančními plány, jimiž chtěla pomoci na nohy říšskému rozpočtu. Žádná z navržených daní (elektrická, vinná, dědická, lihová, tabáková) nenalezla milosti před sněmem říšským. Říšská vláda zamýšlela jednou pro vždy zřídit si své finanční úřady po celé říši. Ale toto „popruštění“ finančních úřadův odmítnuto nejradikalněji. Nejvíce slibováno si od zavedení monopolu lihového. Ale ten úplně zvrácen a vládě podán z centra katolických a svobodomyslných stran protinávrh, jímž se má sic daň z lihu zvýšiti, ale celá výroba lihu, čištění jeho i prodej má zůstati nadál soukromým podnikem. Kromě toho se protiví strany, aby nové daně, nebo nové zvýšení připadalo jen říši a ne spolu i jednotlivým zemím! Velká finanční reforma takto zničena a zředěna na starý způsob!

Rozhled socialní.

V prosinci a v lednu počaly vážné debaty o navrženém vládou socialním pojišťování. Ve všech projevech hlavní zřetel se obracel k nové organisaci pojišťovací a k samostatným pojištěncům. Počátkem ledna vyslovil se o něm i pojišťovací výbor pracovní rady, sboru volených i jmenovaných zástupců dělnictva a zaměstnavatelstva i sociálních politiků, kterýžto sbor přidělen ministerstvu obchodu jako poradní. Pracovní rada to byla, která projednala pojišťovací program vlády Körbrovy (roku 1904) a tak jaksi spolu určila osnovu nové předlohy. Pracovní rada brala tehdy zřetel ke všem přáním z občanstva vycházejícím, a tak radila vládě, aby také pro samostatné živnosti a jejich majitele zřídila pojišťování veřejné. Vláda, na niž doleháno v tom smyslu ještě více od poslancův agrárních a živnostenských, těmto požadavkům vyhověla a zahrnula také samostatné osoby do pojištění. Ale teď přišel pojišťovací výbor a hlasy socialních demokratův a liberálních socialních

politikův a továrníků prohlásil se proti tomuto zahrnutí samostatných (právě polovicí hlasů s předsedou!). To prý jest chybný krok a velké břemeno se tím uvaluje na dělnictvo, které bude musit na pojištění samostatných doplácet. Kromě toho spojeno prý pojištění ustálené s novým neosvědčeným dosud. Proto ať prý se pro samostatné lidi zřídí pojištění zvláštní podle vzoru belgického (dobrovolné svépomocné s doplatkem státu a příspěvkem obcí, krajův atd.). — Téhož mínění byl také VII. sjezd delegátů nemocenských pokladen z říše ve Vídni počátkem ledna zasedavší. Ten také nechce míti se samostatnými nic společného. Konečně přišli živnostníci. Na schůzi německých společenstev moravských shromáždění žádali po referátě sekretáře obchodní komory brněnské (Dr. Mayera), aby živnostníci a rolníci nebyli shrnováni dohromady, ale venkov a zemědělstvo ať je zvláště a města a průmysl také zvláště organisován. Vídeňský sjezd nemocenských pokladen odmítal nejen samostatné, ale i dělníky zemědělské. I zemědělští dělníci ať prý mají své pokladny a nejsou společně s ostatními. Za to žádal, aby horníci byli úplně připojeni k ostatnímu dělnictvu. Příčina požadavků těchto jest patrnou: na sjezdě vídeňském byli sami socialní demokraté. Ti tedy mluvili jen v zájmu své politické strany, a proto nechtějí organisace takové, v níž by byli k jejich kádrům, jež oni ovládají, přiděleny zástupy neorganisované, které by jim pokazily dosavadní državu jejich. Netroufají si ovládnouti zemědělské dělnictvo, rolnictvo a živnostnictvo nikdy nebude jejich, tak pryč s těmi vrstvami. Za to hornictvo už dnes jest veškero téměř v jejich táboře (aspoň representačně), a tedy ta touha po něm! Kdyby se jednalo opravdu o otázku finanční, aby dělnictvo průmyslové nebylo zatěžováno nepříznivými poměry jiných vrstev, tu právě by socialní demokraté musili býti proti zahrnutí hornictva, neboť tam risiko pojišťovací jest největší. Ostatně úzkostlivost socialních demokratův, aby nepozbyli svých teplých míst v pokladnách všeho druhu dána až příliš okatě na jevo resolucí, aby nebylo zaváděno poměrné volení do správ nemocenských pokladen! Že prý jest lépe, je-li tam jen jedna strana zastoupena! Prý je správa jednotnější! Ať prý se raději za to hledí přísněji na čistotu voleb a zostří dozor nad pokladnami. — Takový strannický egoismus, až k popření všech demokratických zásad sahající, by přece jen žádná strana na sebe tak bezohledně neprozradila!

V „Obzoru národohospodářském“ hovoří socialně-demokratický poslanec Dr. Leo Winter o hornickém pojišťování. Vyňato sice na polovic z moci dnešních bratrských pokladen, ale přece ne docela. Horníci mají i nadále míti všecko zvláště: nemocenské pojištění v závodních pokladnách, úrazové v říšské odborové úrazovně hornické a starobně-invalidní aspoň budou zprostředkovat reformované bratrské pokladny. V nemocenských tedy zustane závislost na podnikateli, v úrazovně naloží se hornictvu zbytečný náklad správní, jakého bude vyžadovat spletité řízení po celé říši pro všecky národnosti, a pro invalidně-starobní pojištění stává nebezpečí, že nebude-li reforma bratrských pokladen zavčas provedena, a toho se pisatel právě obává, bude hornictvo i tu

poškozeno. Horníci sami jsou proti bratrským pokladnám, majitelé závodů též; tedy proč je vláda drží?

Živnostnictvo česko-moravské v jednotě soustředěné v odporu s prohlášením německého živnostnictva prohlásilo se pro jednotnou organisaci živnostníkův i rolníků v pojištění. Z celého socialního vývoje obou stran jest vysvětlitelno, proč němečtí „páni" jsou proti sjednocení, čeští lidé pro sjednocení. Naše zájmové a socialní vrstvy jsou si mnohem blíže než u Němců. Tento důvod můžeme přiznati i usnesením socialně-demokratickým. Němci měli převahu a vůbec vedou celou stranu, čeští socialní demokraté sami o sobě by se asi tak neusnesli. Teď ovšem jdou i oni s celou stranou.

Tak má socialně-pojišťovací předloha celou řadu nepřátel, kteří se z přátel a hartusiteův a poháněčů reformy vyloupli! Titéž lidé, kteří se reformy a rozšíření domáhali, teď mají požadavky a názory, jež směřují k rozbití a znemožnění celého zákona. — Zvláštní jest, že pojišťování samo spočívá přece na idei vzájemnosti a obětavosti pro druhé, a tu právě se lidé vzpečují nésti břemena (třeba domnělá!) jedni za druhé, třída za třídu. Vidět, že idea pojištění pronikla do lidu jen v podobě požadavku a chuti, dáti se lacino a dobře zaopatřit pro všecky možné případy, a to pokud možná nejvíc na účet státu! I nejkrásnější socialní idey potřebují dobře vychovaného prostředí. Sic se zvrhnou v nesocialní karrikaturu!

*

Anglické listy sdělují pohnutlivé sceny, jaké se odehrály při prvých výplatách starobní pense v lednu. Staří chuďasi přicházejí si pro doplatek svého skrovného důchodu (doplácí se všem, kdo nemají 756 K ročně důchodu, na tento důchod), jakoby nevěřili, zdaž bude pravdou, proč je pozvali. Na všech bylo patrno veliké rozechvění, radost, vděčnost zračila se všemi možnými způsoby: veselím, pláčem, modlitbou, blahořečením! Socialní reformatoři angličtí mohou býti s prvním mravním účinkem svého „old-age pension billu" spokojeni. Roční náklad (168 milionů korun) nečiní ostatně ani tolik, co stojí ročně úroky nákladu na válku burskou! Zvláštní zjev mezi pensisty konstatován. Irsko má procento pensistů třikrát tak vysoké jako Skotsko a čtyřikrát tak vysoké jako Anglie s Walesem. Tedy jeví se tu totéž, co vláda ve výkladě k zákonu pojišťovacímu i pro naše kraje konstatuje. Starých lidí na venkově a v zemědělství jest mnohem více, než v městech a průmyslu. Irsko je zemědělskou zemí víc než naše Halič; Skotsko a Anglie za to průmyslovější než naše Čechy. Zjev není dokladem jen toho, že zemědělství snad si své lidi déle na živu udržuje než prumysl, ač jistě i to jest pravdou; ale spíše toho, že prumysl starší lidi odbazuje jako nepotřebné, kteří se pak vracejí k lehčí práci zemědělské do svých venkovských obcí. Venkovští starci jsou tedy z valné části také sestařelí v práci průmyslové a městské. Ne rozdělení práce a vrstev pracovních, pouze rozdělení sídlišť je tu příčinou velkého procenta starobního.

*

Neštěstí, které koncem prosince stihlo Sicilii a jižní Italii, zasahá nejvíc, aspoň v následcích svých, do rubriky socialní. Je to zvláštní, praví anglický „Review of Reviews“, že tu zničení několika obcí a smrt necelých 200.000 lidí vyzvalo takové rozrušení po celém světě, kdežto 7 milionův od Mahdiho pobitých Sudanců před několiknácti lety docela klidně pominul celý svět mlčením. Působí to tisk. Kam může tisk, co tisk může prohlédnout, popsat, roznést po světě, tomu dodává rozhlasu. Spojení s tiskovou velmocí zajišťuje dnes úspěch — nikoli velikost, významnost sama. — V ochotě, jakou se projevil pro nešťastné kraje celý svět, předčili jako vždy bohatí Angličané a Američané, jejichž boháči ostatně Italii tolik milují! Po Angličanech přišli jako vždy ochotní Francouzi. Naše říše jest vždy ve sbírkách skoupá, což nevyplývá nikterak z její chudoby, ale z jakési tuposti a uzavřenosti. Nestalo se asi také v žádném parlamentě světa, jen ve vídeňském, že německý nacionalní poslanec Mühlwert protestoval proti podpoře Messiňanů, máme prý svých chudých dosti! Naši rakouští Němci už několikrát dokázali, že jsou nejklackovitější rasou pod sluncem.

Škoda způsobená zemětřesením páčí se přes tři miliardy korun, nečítá-li se samo zanesení a znetvoření mořské úžiny, jež z části učiněna k plavbě neschopnou a velkým nákladem ji bude třeba znova upravit. Italská vláda vidí, že následkem tohoto neštěstí bude nucena činit veliké náklady a podala už návrhy na zvýšení daní a nové daně. Přímá ztráta státu (na státním majetku) činí 400 mil. lir a roční úbytek daní ještě neocenitelný. Náklad na znovavzbudování rozsypaných měst páčí se na 1 miliardu lir. Zamýšlí se učiniti státní výpůjčku 300 až 400 mil. (státní dluh jest dnes 13.000 mil. lir) a předloženo zvýšení osobní daně důchodové a zdvojení taxy železniční (jízdních lístků). První daň stihne jen bohatší vrstvy, druhá domácí, ale i mnoho cizincův, obě jsou tedy dosti zámluvné. Milánský list „l'Economista“ však soudí, že toto zvyšování daní je zbytečno, vláda má rok co rok kassovní přebytek kolem 30 mil. lir, tato suma stačí na pozvolnou restauraci zbořených obcí, vždyť restaurace tato nedovrší se dříve než za 10 až 15 let, má-li býti provedena domácími silami.

Za otázku by stálo, jaká škoda by povstala zemětřesením, jež by tak postihlo Paříž, Londýn, Berlín, Vídeň, Nový York? Města ohromné rozlohy, ohromného bohatství a populace 2- až 6milionové?!

Spisovatel Ugo Ojetti navštívil učeného správce observatoře seismologické P. Alfaniho a uveřejnil rozmluvu s ním. P. Alfani jest pln výčitek pro veřejnost italskou, která ze všech příhod a neštěstí minulosti nevzala si žádného poučení a žije i chová se dále lehkomyslně a bezhlavě. Mnoho jest vinen stát, který by měl předcházet obecenstvo příkladem. Všecky studie a všecky učené práce fysikův a učencův italských i jiných, všecky jejich rady a návody pro stát italský a pro veřejnost italskou neexistovaly! Stavěny činžáky cihelné a kamenné na několik poschodí, dům s domem vázán. Stavěno v kraji vulkanickém, v kraji zemětřasném stejně jako se staví kdekoliv jinde. V tom ohledu Japonci už Italii o sto honů předstihli. V krajích japonských, jež trpí

nejvíc zemětřesením, dlouhou zkušeností a dlouhým studiem učenců japonských přišlo se na vhodný způsob stavby a obyvatelstvo musí toho druhu staveb používat: jsou to lehké dřevěné nebo polozděné domy, jež obráceny jsou vždy rohem proti směru zemětřesení, stěny jsou parabolické sečny a u dolu široké, k vrchu se súžují (šestkrát i sedmkrát širší dole), tak že domky ty vypadají jako stříšky pagodové. Na každé universitě japonské zřízen závazný kurs seismologický, největší dnešní seismolog japonský a snad světový vůbec, professor Omori, má na 3000 posluchačův! A u nás v Italii, když roku 1887 zachváceno bylo ligurské pobřeží zemětřesením a skoro zničeno, vybrali se nejlepší geologové a seismologové na místo, a poučovali, kde se nemá na příště vůbec nic stavět, a kde se stavět smí a jak se má stavět. Ale nikdo na ně nedbal. Obyvatelstvo, obce, vláda stavěly zas po staru a kde se jim zalíbilo! — Kulturně tedy Japonci stojí výš než nejstarší „kulturní země“ evropská!

O příčině zemětřesení otázán pravil učený mnich: Neznáme příčiny, nemůžeme absolutně znáti jí. Ale domýšlíme se jí. Třeba znáti ještě mnoho podrobných fakt, aby se dalo říci něco rozumného. I věda má své mody. Před deseti lety všecko zemětřesení vykládáno vulkanicky (následkem sopek), dnes všecko přisahá zase na tektonické ssedání půdy. Země jest veliká, a ta částečka, na které sedí lidé, jest u porovnání s celým obsahem zeměkoule ničím! Aby povstalo zemětřesení, jímž sto tisíc lidí přichází o život, k tomu stačí minimální příčiny, totiž minimální příležitost, jejíž příčinou jest nějaká akce vnitrozemská už sto let trvající. Pro lidi celá staletí, pro vývoj země minuta!

Zvláštní jest, že messinská katastrofa byla předvídána vědecky i instinktivně. Vědecky ji předpověděl náš veliký nedoceněný fysik Dr. Zenger, jehož italští učenci příkře odbyli, když jim oznamoval katastrofu Vesuvu před třemi lety, jež však přece nastala v době jeho udání, ač observatoř vesuvská ji ve svých záznamech neměla naznačenu! Jako jiná jeho předpovědění tak i toto zašlo bez ohlasu. Katastrofu na konec roku 1908 předpověděl ve svém kalendáři Zadkiel, anglický Falb, jehož předpovědění rovněž nebráno vážně. Zvláštní případ jasnovidění sděluje Dr. Sarti, římský lékař. Na klinice jeho ležela šílená, která 2. prosince odevzdala mu psaní a kázala dáti je králi, neboť prý Messině hrozí velké nebezpečí, bude prý zničena celá zemětřesením 8., 18. nebo 28. prosince. Lékař ovšem nedbal na sdělení šílené, maje je za blábolení šíleného ducha. Před 8., 18. a 28. šílená zmítala se v hrozném nepokoji, a když nastal zmíněný den, utišila se. Největší zmítání zachvátilo ji před 28., a to takové, že myslili, že nemocná zhyne. Ale minula strašná noc pro Messinu a šílená k ránu usnula klidná a vzbudila se jako znovuzrozená. Tento případ zvláštního tellurického citu vykládal MUDr. Sarti před akademií nauk jako vědeckou záhadu.

Snad týmže tellurickým jasnoviděním byl nadán i redaktor satirického listu messinského „Il Telefono“, který ve své rozpustilosti často meze překračoval, ale Messiňané jsouce povahy hodně liberální (i kněží

messinští) mu to odpouštěli. „Il Telefono“ u příležitosti devítidenní pobožnosti k Jezulátku napsal na šestý den noveny ze 26. na 27. prosince tyto veršíky:

O bambinello mio,
vero uomo, vero Dio;
per amor della tua croce,
fa sentir la nostra voce,
tu che sai, che non sei ignoto,
manda a tutti un terremoto.

(Po česku: Ó Jezulátko mé, pravý člověče, pravý Bože! Pro lásku kříže svého vyslyš naše hlasy, Ty, jenž znáš, že nejsi zneuznaným, pošli všem lidem zemětřesení!) Tento veršík 24 hodin před zemětřesením vytištěný, sám o sobě při jižní povaze a liberální náladě přístavního velkoměsta nic jinak hrozného neobsahující, stal se po zemětřesení příčinou k výtkám a útokům stran v Italii. Listy katolické počaly nešťastné Messině vyčítat protináboženský ruch, rozmařilý život a všemožné nectnosti, nešetříce ani výtek proti kněžím messinským, že nedosti opravdově a horlivě bojovali proti tomu všemu a sami se proudu poddávali („Corriere d'Italia“). Liberálové italští rozezleni takovýmito výtkami nejtrapněji byli dojati veršíkem „o zemětřesení.“ Jali se ho popírati. Jen že „Il Telefono“ vycházeje v 25.000 exemplářů rozcházel se nejen po Messině a okolí, stejně s ní postiženém, ale zalétal i dále a tak z mnoha pozůstalých exemplářů dá se to dosvědčiti. My bychom tento šibeniční blasfemický humor raději odnášeli buď k náhodě nebo snad i k nevědomé předtuše budoucnosti. Že by Messina byla nějak přeplnila míru svých hříchů, nemožno připustiti. Všecko jakékoliv náboženské zdůvodňování katastrofy bylo by neprozřetelností a ubíráním důstojnosti a veleby samé idei náboženské. Jsou horší města než Messina, a venkovské osady kolem ní nebyly jistě takové. Kostel, v němž konána novena vánoční, býval přeplněn lidem. To nesvědčí o bezbožnosti města. Že tam bylo mnoho zbrklých protivníků náboženských, není výjimkou. Ze 108 kněží messinských zůstalo jich živo a zdrávo jen 39, vlastně jen 31, neboť o osmi se neví ani, jsou-li živi ani jsou-li mrtvi.

Většina obyvatelstva, jež na živu zůstala, uprchla z místa neštěstí. Příslušníci bohatších vrstev byli zhola bezpomocni a pološílení. Zdá se, že pozbyvše náhle jmění, ztratili i veškeru energii životní. Nechtěli od státu přijati nabízenou práci, ale žádali si býti živenu anebo aby jmění ztracené stát nahradil. Poukazováno na to, že stát živí tisíce lidí trávících s rukama v klín složenýma, a na záchranu zasypaných, na pohřbívání mrtvol není dosti rukou; pomeranče v sadech zpustošených obcí hnijí, neboť není, kdo by je chtěl obírat. Takováto náhlá desorganisovanost společnosti je sama sebou následkem katastrofy. A byla by stejnou snad i všude jinde, tím více u tak citových lidí jako jsou Siciliani, kteří nemají mnoho střízlivosti životní ani v normálním stavu. Zjevy podobné i u nás jsou hojny, že lidé neštěstím jsou zlomeni a zničeni ve všem snažení svém: bědují, ale prstem na svou záchranu nehnou.

Školství.

Katolická akademická liga počíná tímto rokem vydávati svůj list s názvem „Studentská Hlídka“. Dosud vedli akademikové pražští pouze svou „Studentskou Hlídku“ v pražském týdenníku „Nový Věk“. Slovinská mládež i charvatská, také polská mládež Čechy předešla. V tom hnutí zůstali jsme Češi za všemi pozadu.

Katolický učitelský spolek moravský počal vydávati „Katolického Učitele“.

Ve Vídni domluven svaz a časopis společný všech katolických akademických spolků.

*

O cílech volné školy dovozuje dále v „Pedagog. Rozhledech“ E. Havelka takto: vychovávati dítě k životní dokonalosti, t. j. k životu uvědomělému a dovednému, mravnému a pravdivému, aby bylo jednou na světě sobě i lidem k užitku a radosti, a tak došlo svého určení. — Cíl jest protivný cíli církevnímu. Církev vychovávala lidi pro onen svět, volná škola je bude vychovávati pro tento svět! „Účinky dlouhého církevního výchovu, neživotného a protiživotného, vidíme na našem zapomenutém moravském lidu; zde možno se přesvědčiti, jak nepříznivě a nekulturně působí církevní výchov v praktickém životě a v životním názoru prostých lidí... Náš člověk venkovský nepochopuje, proč by se měl starati, proč hluboko orati, proč zaváděti novoty; kdo novoty doporučuje a převrací svět, jest neznaboh, nevěří ve všemohoucnost boží a chce přemudrovati samého Pána Boha.“

Připusťme, ač to není pravda, že církev skutečně učila jen neživotním, nadpřirozeným naukám, vychovávala pro onen svět. Činila tím jen to, k čemu jest poslána. Starost o tento svět přenechána, podle nauky církve, státu a světské společnosti. Tito měli tedy činit co bylo jejich věcí. Nečinili toho? Činili, a to všichni tři, církev, stát i společnost, pokud co uměli z toho praktického života. Středověk, v němž církev školu vedla, položil přece základy všemu dnešnímu bohatství a všem dnešním praktickým vědám. Či nám to spadlo s nebe? Nebo povstali v minulém a předminulém století mužové, kteří nic neznali, nic nestudovali a najednou sami od sebe na všecko přišli a všecko si vymyslili? Církev měla lid vychovávat k pratickému životu, vnukat mu ducha podnikavosti, pokrokovosti a zkoumání, vynalezání nových cest!? Církev měla z Moravy udělat Ameriku! To jest velká naivnost! Církev by to byla ostatně jistě udělala přese všecky své nadpřirozené cíle a cesty, kdyby to bylo šlo! Už 40 let má církev školu z rukou vytrženu; vyšlo z ní už tedy skoro dvoje pokolení — a tato necírkevní škola nám také dosud ze Slovácka a Valašska neudělala Ameriku. A ona toho nedovede ani Volná Škola, kdyby se sebe víc namahala. V těch ubohých poměrech, v jakých žili lidé před věky, kdy se svým veškerým výrobním uměním byli každý desátý rok vydáni hladu a nouzi, zrodil se sám sebou výchov hlásající, že to pozemská dřina k ničemu nevede,

a že jest lépe starat se o život posmrtný, kde bude náplň blaha a klidu! Byla v té myšlence aspoň útěcha, a třebas hospodářsky nebyla výhodnou, byla aspoň mravně uklidňující. Byla socialní. A církev nemohouc a neumějíc dáti rady praktické, jak z těžkých poměrů vybřísti, konala veliké dílo, konala víc, než co konají a čeho dosahují všichni dnešní spojení činitelé socialní pospolu — vedla společnost k socialnímu utišení.

Tam, kde se dalo vésti lid k nové práci, k novým cestám výživy, nebyla církev nikde proti tomu, pokud zákon spravedlnosti se tím neporušoval. Nejbohatší obce povstávaly právě pod přímým vlivem a správou církve (italské republiky) ač ne záslubou její, ale zásluhou příznivých hospodářských podmínek. Katoličtí Belgičané, katolíci severních Čech nebyli jinak od církve vychováváni než naši Valaši a Slováci. A tam povstaly nejbohatší a nejprůmyslovější kouty světa a naše Slovácko a Valašsko zůstaly čím byly — aspoň většinou!

Že by ostatně Amerika se svým shonem po penězích, se svým „business-člověkem“ mohla býti ideálem výchovného moderního směru, to nás překvapuje! K tomuto „ideálu“ se dosud nikdo nepřihlásil. až p. Havelka. Naopak americký člověk bývá všude ve vzdělané společnosti i moderní a liberální stavěn jako odstrašující příklad nevychovaného a jednostranně vyvinutého člověka. Vzhledem k té společenské rozháranosti americké jen ignorance a slepé zbožňování zlatého telete může vésti k úsudkům jako jsou páně Havelkovy.

A na tu poznámku o „hlubokém orání“ a „neznabožství“ si p. Havelka může vzíti už dokonce patent!

*

V „Rozhledech“ rozebírá někdo odpovědi průmyslníků sebrané v anketě před reformou střední školy u nás. Průmyslníci na vyzvání svého ústředního svazu se tu měli vyjádřiti, kteří lidé se lépe osvědčili v praktické službě v závodech, zda absolventi gymnasií či absolventi reálek a obchodních škol. A tu divno dost, že skoro většina dávala přednost gymnasistům před negymnasisty: jsou přizpůsobivější, jsou vzdělanější, mají lepší vlohy, vpraví se do všeho snadněji — a co všichni tvrdí bez rozdílu, jsou lepší stylisté a dovedou se pěkněji vyjadřovat. Jiní chválili si realisty a obchodní akademiky, naříkali na gymnasisty, že jsou nepraktičtí, nemají smyslu pro život a obchod a pod. Autor ne zcela správně tvrdí, že pochvalné svědectví gymnasistům pochází 1. z předsudku o povýšenosti studií latinských; 2. z té okolnosti, že gymnasisté věnující se životu praktickému v průmyslu, měli proň nějakou schopnost vrozenou a snad i soukromou přípravou; 3. konečně z toho faktu, že stylistické stránce opravdu na gymnasiu věnuje se větší péče, kdežto na obchodní akademii, ač se tem bere hotová korrespondence, přece suchá její fraseologie nestačí, a gymnasista měl pak přednost před odborníkem komerčním, protože si uměl hladčeji a lépe sám potřebné fráse upravit a sestylisovat.

Některý dobrý pozorovatel správně napsal toto: Hypertrofickým pěstěním starého klassického studia podporuje se u gymnasistů nemístná učenecká domýšlivost, která je pak zdržuje od toho, aby se včas

chopili praktického studia. — Takovéto konce možno pozorovati u každé vědy, jež nemá praktického cíle, nadýmá podle starého přísloví: scientia inflat. Ale zhusta u praktiků se vyvíjí týž názor a nálada, že lidé stojící vedle nich a z odboru jejich ničemu nerozumějící jsou hotoví hlupáci. Vždyť právě dnes nejjednostrannější praktik pohlíží na tak zvané nepraktické vzdělání s útrpností!

*

Andrassyho volební zákon klade za podmínku volebního práva, by volič uměl čísti a psáti. Jelikož maďarisováním škol jiné národnosti právě zbavují se možnosti tomu se naučiti, zřizovány jimi s povolením stoličných kursy pro analfabety. Teď se toho vláda ulekla a kursy prostě zakázala!

Ve slovinském „Voditelju" (praktický pastorální čtvrtletník) srovnává A. Čižek několik katechismů školních s naším, a praví, že náš jest nejtěžší a pro děti nejnevhodnější ze všech. Má sic theologicky vykristalisované definice, jest přesný – ale tím se hodí za vědeckou příručku, nikoli však za knihu pro děti.

*

Ruský ministr vyučování nařídil při gymnasiích roční kurs praktického vyučování pro absolventy universit a nepouštět kandidáty professury spíše do školy před žáky, dokud takového kursu neprodělali. Účel kursu jest didaktický, jaký by měl všude býti, pravděpodobně mladí lidé se tu mají naučit vyučovat. Ale nepochybno jest, že kurs bude též politickou zkouškou a školou pro kandidáty, aby neučili později socialismu místo různým odborným předmětům.

Směs.

Věčný mír. Svůdné slovo pro člověka, ale zda života schopné? Uskuteční se jednou tento den? Možno dohadovati se budoucnosti, jež jest lidstvu reservována? Richet ve své studii „Válka a mír" (Revue philosophique 1908) míní, že ano, ovšem v tom smyslu, že možno nám o této budoucnosti mluvit, že možno nám mluviti o budoucnosti pokojné nebo o budoucnosti bojovné, že možno nám tvrditi: války už nebudou, nebo války nepřestanou. Přátelé míru nebo přátelé války mohou o tomto předmětu míti tatáž neb různá mínění. Richet precisuje úkol přátel míru, pravě, že tato úloha není v tom, říkati: nebude již války, nýbrž říkati; nutno usilovati, aby války vymizely. Nesmí se dle něho splétati dvě věci: 1. to, co bude v budoucnosti; 2. to, o co třeba se pokoušeti pro budoucnost! Co řekli bychom o moralistovi, který vida rostoucí spotřebu alkoholu, nechtěl by pracovati na obmezení této spotřeby, pod záminkou, že lidé den ze dne více a více alkoholu konsumují? A rovněž nutno se otázati: co třeba říci o tom, který vida, že válek neubývá, by pod touto záminkou o jich odstranění pracovati nechtěl? O této svrchovaně kulturní věci proto bude

každý vzdělanec všemožně pracovati, byť i snad pro přítomnost nebylo patrno, že práce ta ovoce přináší. Bohužel dosud ideálu věčného míru jsme se málo přiblížili, a projekty věčného míru dosud činěné zůstaly jen projekty. Osudu lepšího nedožije se ani návrh Richetův. Každý bude s ním souhlasiti, že válka jest veliké zlo, a každý připustí, že třeba toto zlo co jen možno nejvíce obmeziti, a že právo mezi národy má býti v principu totéž, jako mezi jednotlivci. Prostředky, jimiž Richet toho všeho míní dosíci, zdá se však, že jsou klamny. Richet mluví o tribunálu, jejž si strany zvolily; mnoho důvěry bychom neměli však v takovýto libovolný tribunál, který by neměl jiné autority než volbu stran. Tento tribunál snad bude moci uspořádati menší spory, ale že byl by s to, aby zažehnal vážný konflikt, lze opravdu pochybovati. Ať rozhodne na příklad takový tribunál, že Německo má vrátiti Elsasko! Přijme Německo jeho rozhodnutí?

To vše nesmí však nikoho odraziti od práce o zmenšení nebezpečenství válek. K tomuto účelu jest každá snaha, každý návrh dobrý. Dnes snad jsou jen dva účinné prostředky učiniti války řidčejší. První jest dobrá, spolehlivá armáda, tak že nikdo bez nebezpečenství nás nemůže napadnouti; ovšem je to prostředek drahý, ale zdá se, časově nutný. Druhý by byl, se přesně přizpůsobiti morálce Církve, která učí, že válka nesmí býti vyvolávána ctižádostí, pomstou, dobyvačným duchem, nýbrž pouze k hájení spravedlivých práv.

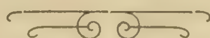
Se studií **Problem Abikara** setkáváme se v „Revue du Clergé français" (listopad). Kritici až dosud nevěděli, co si počíti s jistým Abikarem, o němž jest řeč v knize Tobiášově, u Strabona a vzhledem k Demokritovi u Klementa Alexandrijského. Konečně nalezen byl muž tohoto jména i v pohádce připojené jako doplněk k dílu „Tisíc a jedna noc", jehož překlad vyšel již snad ve všech řečech. Nyní objeveny byly nedávno v Habeši aramejské papyrusy, v nichž nalézáme mnohé, co vztahuje se k Abikarovi. Dle studie Nauovy dovídáme se z nich, že v „7. století před Kristem žil muž mocný a moudrý, nejdříve miláček králův a pak králem zapuzený, autor mravních průpovědí a allegorií nebo parabol". Demokrit našel jeho díla v Babyloně a přeložil je; a tak i Meander, mezi jinými, mohl je znati. Historie Esopova jest, aspoň v jedné části, vypůjčena z jeho historie; a i nejedna z bájek Lafontainových bude míti asi tu svůj původní pramen. Tobiáš konečně „shrnuje historii Abikarovu, a forma obou těchto knih (průpovědí vsunutých v historii) jest dosti podobná, tak že Halevy měl za to, že může je přidělovati témuž autorovi. Abikar používá široce knihy Přísloví a někdy i žalmův a jest jistě jedním z pramenů knihy Kazatele".

Čitelné Bible dovolává se R. P. J. Keating (Month 1908) v době, kdy za Pia X vše v Církvi jest plno reformy. Dalo by se snad ještě leccos dělati, míní, aby Bible se stala přístupnější a hledanější! Keating za své přijímá kritiky Moultonovy, jež vrcholí ve tvrzení, že „Bible jest kniha na světě nejhůře tištěná" a protestuje zvláště proti užívání veršů, proti absolutní typografické totožnosti biblické prosy a biblických veršů. Kritisuje i anglické překlady Bible a dí, jistě ne bez pravdy, že žádný z velkých klassických autorů by nebyl obecenstvem čten, kdyby byl tak rozkouskován a zohyzděn jako autoři svatých textů. — A u nás?!

Ročník XXVI. Číslo 3.

HLÍDKA.

Z pamětí města Bystřice nad Pernštýnem.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Hrabě s Bystřickými vůbec nejednal a žádné odpovědi jim nedával, ačkoli prý jej kolikráte prosili, aby při svých obdarováních zůstati mohli. Tu Bystřičtí dovolávajíce se patentu císařského z 22. prosince 1661 zase prosili královský úřad zemského hejtmanství o přichránění proti hraběti, který proti privilejím jejich postupoval a jim rozličné útisky činil. Ale v Brně nemohli na snažné pohledávání své ani žádného advokáta zjednati. Proto prosili zemského hejtmana hraběte Gabriela Serenyiho (1655—1664), aby nařídil při Matouši Isidorovi Zablatském, advokátu přísežném, aby věcí Bystřických za slušnou záplatu obhajoval. Bránili se pak sami proti obvinění hraběte, jakoby byli dlužni daně za minulá léta a jakoby byli velicí „restantníci"; za celé panství bystřické vložila prý vrchnost do důchodů císařských přes 3000 zl., a na uplacení toho ukládá jim vrchnost nemírně mnoho. Bystřičtí žádali mnohými přípisy, aby se s nimi účet stal, čím pak spravedlivě povinni budou, že rádi zaplatí, ale vrchnost nechtěla s nimi nijak účtovati. Zkrátka vrchnost dělala, co chtěla; mlýn obecní s loukou nad ním ležící jim odňala a k užitku svému přivlastnila. Dne 10. ledna 1662 nařídil pak hrabě hejtmanu svému bystřickému Jiříku Schüllerovi, aby 12 pacholat od rodičů z Bystřice hraběti na Lysice dodáno bylo. Nikdy a nikde prý se ještě nestalo, aby vrchnost rodičům děti brala, a proto rodičové se zpěčovali dítky své vydati. Za to byli hned do vězení v Bystřici vzati a v něm do jedenáctého dne trvali a odtud zase musili jíti do vězení na zámek Kunštát. S nimi šel hejtman bystřický a jeden voják. V Kunštátě zavřeni byli 4 dni a pak musili se až do

košile svléci z kabátu a byli tam karabáčováni a zmrskáni, tak že některému 80, jinému 90 a i 100 ran vytrpěti a snésti bylo. Zmrskáni byli purkmistr Jan Jelínek, obecní starší Matouš Kašparů a Jan z Rychnova, a Jan Timenius, Jan Jindrů, Pavel Zlatkovský, Václav Kurfirst, Nikodem Drla, Ondřej Bednář. Když pak propuštěni byli, tři z nich se rozstonali a trápili se doma těžce, ostatních však šest odebrali se do Brna ke královskému úřadu hejtmanskému a žádati nepřestávali, aby tribunál se k nim ubohým lidem snížil, pokudž možná věc ztrýzněná těla jejich vzhlédl a je milostivě v takové věci přichrániti ráčil.[1])

Skutečně zemský hejtman hrabě Gabriel Serenyi za ně se přimlouval. Jemu odpověděl 10. února 1662 hrabě Ferdinand Leopold, že by měl dosti příčin „pro neposlušnost a trucovitost“ Bystřických práva svého se držeti a ho nezadati, že však nicméně na přímluvu páně a jestliže Bystřičtí memorialem, jak na poslušné věrné a dědičné poddané náleží, ho odprosí, nic jim zadržáno býti nemá, jakož prý hraběte „čelení v tom jest, jich raději meliorirovati nežli deteriorirovati.“ Že pak poručil některé jejich děti před sebe dostaviti, to že se z té příčiny stalo, že chtěl je jsa od mladosti milovník hudby předně ke cti a chvále Pána Boha a k jich vlastnímu užitku a lepšímu svým vlastním nákladem v hudbě nástrojové dáti vycvičiti, neb mnohý mezi nimi, byť krásně na své dítě něco naložiti chtěl, nemá prostředků je něčemu takovému dáti naučiti, a k tomu takové měšťanské děti mnohem způsobnější jsou, nežli ty, které z vesnic od pluhu (ex jugo aratri) vzaté bývají. Dává tedy pánu i jednomu každému rozumnému rozeznati, zdali jeho předsevzetí k dobrému konci nečelí.[2])

Ale Bystřičtí neviděli v tom dobrého konce, ježto již byli zakusili, že záměry hraběte nebyly tak nevinné a šlechetné. Utiskoval v Bystřici koho jen mohl. Cechu řeznickému uložil platiti roku 1661 za ovčí brak z panství lysického 36 zl., které vlastně dlužen zůstal Jindřich Turnovský v Borovnici; proto prosili cechmistři, aby to s nich bylo sňato a aby sám Turnovský z toho odpovídati povinen byl.[3]) Bystřické obci hrabě zašlé kontribuce na 1450 zl. „vysadil a restituci po nich pohledával.“ Obec se bránila osvědčujíc při tom, že si přejí, aby s pánem svým sjednoceni býti mohli, a proto žádali opět hejtmana Serenyiho, aby svou přímluvou vrchnost jejich oblomil; ujišťovali zároveň, že uvolují se pána svého na snesitelné terminy spokojiti v tom, co se koli podle účtu spravedlivého vynajde, a prosili, aby jim ty lhůty určeny byly.[4])

[1]) Tamže č. 7638, listina nedatována. — [2]) Tamže č. 7539. — [3]) Tamže č. 7535. — [4]) Tamže č. 7638, list nedatován.

Než hrabě Ferdinand Leopold zatím vložil na ně exekucí; denně musili platiti po 2 zl. 18 kr. Bystřičtí opět si stěžovali a na stížnost tuto byl od královského úřadu hejtmanského ustanoven krajský hejtman hrabě Bedřich z Oppersdorfa za komisaře, aby rozepře mezi poddanými bystřickými a hrabětem z Náchoda spokojil. Tím se věc protáhla a Bystřičtí přímé odpovědi od královského úřadu hejtmanského nedostali.

Zase se obrátili na zemského hejtmana. Vypravili některé osoby z rady a obce do Brna a předložili kvitanci, z níž bylo patrno, že žádní „restantníci" nejsou, že tedy exekucí nevinně trpí, a opět přednášeli nemalé stížnosti a žalovali na zkrácení, která se jim od vrchnosti až posavade činiti nepřestávají a vyhledávali snížené opatření a zastavení takových „kvaltův". Ale znajíce již dobře vrchnost svou, věděli, že by doma neušli trestu za to, že se opovážili na vrchnost si stěžovati. Žádali tedy také zemského hejtmana v Brně o dekret, aby průchodu volného i obývání v příbytcích svých užiti mohli.[1]) A hrabě Gabriel Serenyi dal jim vskutku vystaviti „salvum conductum" a poručil, aby pro tento „recurs a útočiště vzaté" těm do Brna vypraveným Bystřickým a také manželkám a statečkům jich žádného příkoří se nečinilo, nýbrž aby byli spolu se svými sousedy a domácími pokojně pozůstaveni až do vyvedení nebo srovnání jejich věcí.[2])

Komise hraběte Oppersdorfa nebyla však nic platná. Oznámil sice hraběti Ferdinandu Leopoldovi z Náchoda, že byl dekretem ze dne 12. září 1662 ustanoven za komisaře a vyzval jej, aby na komisi přišel, ale hrabě nepřišel; poslal jen soukromou odpověď, kterou Oppersdorf zaslal tribunálu. Zase dopsal potom hraběti z Náchoda chtěje jeho úřední mínění zvěděti, ale nadarmo čekal na odpověď. Soudil tedy, že hrabě dokonce nechce dopustiti konečného projednání stížnosti Bystřických a předložil o tom 31. října zprávu královskému úřadu žádaje o naučení, co by měl činiti.[3])

Na všecko jednání toto neměl hrabě z Náchoda jiné odpovědi než násilí. Proti vrchnosti hlavně se ozýval Šebestian Karas, kterého ovšem hrabě obviňoval, že nechce poslouchati a že jako vůdce ostatní pobuřuje a k neposlušnosti a svévoli svádí. Nemoha se ho však zmocniti, aby ho dal do vězení, uvěznil syna jeho. Šebestian Karas obrátil se k panu Matyášovi Vunšvicovi na Alinkově a Horních Kounicích, královskému komornímu prokuratorovi, o zastání, jenž skutečně dopsal hraběti

[1]) Tamže č. 7537.
[2]) Tamže č. 7536, list datován v Brně 10. července 1662.
[3]) Tamže č. 7540, list z Brna ze dne 31. října 1662.

z Náchoda. Hrabě odpovídal listem z Lysic 12. července 1663, prokáže-li Karas výhostným listem, že byl z panství bystřického propuštěn, že se mu nic v cestu nevloží. Ale že toho neprokáže, ježto jest poddaným hraběte. Než aby hrabě pánu ukázal, že jeho přímluvy dbá, že není proti tomu, propustiti syna Karasova z vězení, jestli Šebestian Karas sám se postaví a buď své propuštění prokáže, nebo poddané poslušenství osvědčí hraběti jako své dědičné vrchnosti.[1])

Nová komise mezi hrabětem a Bystřickými byla položena hrabětem Oppersdorfem na 28. duben 1664 do Brna. Bystřičtí poslali na ni ze sebe některé sousedy své a také hrabě z Náchoda dal se zastupovati svým regentem Janem Rychnovským z Louňovic a Martinem Slovatiem (Slovákem). Z výsledku komise měli Bystřičtí dobrou naději, ale za to hrabě z Náchoda čím dál tím hůře a nesnesitelněji s nimi pokračoval. Podávali o tom zprávu hraběti z Oppersdorfa ze začátku srpna 1664 vypisujíce útisky vrchnosti. Hrabě Ferdinand Leopold z Náchoda vzal několik sousedů z Bystřice do Lysic, aby tam rozmnožil cech soukenický a aby si dal nadělati sukno, jaké chtěl [2]) Ostatním soukeníkům v Bystřici, co měli sešlé, chatrné domy, bylo poručeno je stavěti. Potom v květnu poručil hrabě z Náchoda zase pěti sousedům soukeníkům z Bystřice, aby se na Lysice dostavili. Když přišli, bylo jednáno s nimi, aby se do

[1]) Tamže č. 7541.

[2]) Jak se při tom vedlo soukeníkům v Bystřici zůstalým, o tom podával později bystřický cech soukenický memorial rytíři Janu Karlovi z Adlerskronu, pánu na Křižanově, Rožínce a Bystřici. Soukeníci bystřičtí musili býti nápomocni těm do Lysic odešlým; u koho co zhlídli, chtěj nebo nechtěj musil jim to dáti: Miřínský centnýř vlny, stav a krample, Jelínek půl centnýře vlny, stav a brdo, Šmelcíř kůži, Matěji Orlovi k vůli musili cechovní vosk prodati a 20 liber vlny koupiti. A jak se na Lysice dostali, stále na Bystřické sočili, až i k tomu přišlo, že musili Bystřičtí se svým nádobím od řemesla jíti na Lysice, a tam chtěli, aby u nich jako tovaryši dělali. Bystřičtí vidouce takový posměch, žádali při vrchnosti, aby se jim vydala vlna, že rádi v tom panu hraběti poslouží a doma takové sukno dělati budou. Hrabě poručil jim vlnu vydati, ale mistři teď již lysičtí vlnu nejprve zbrakovali a jim výtřisky dali, a jak se jim líbilo, tak sami vážili. Bystřičtí vzali vlnu každý na svá záda a s velikou žalostí domů šli; obávajíce se pak nějakého většího neštěstí od nich při hraběti, z jiné dobré vlny sukno musili dělati, a k tomu musili se s nimi rozděliti o to, což měli v pokladnici. — Později, když Bystřicí vládl pan Roháček, zase se soukeníci z Lysic do Bystřice vrátili a zase se k domácímu cechu přihlašovali, ačkoli dříve odpuštění od něho vzali. Ježto však někteří z nich nechtěli do cechu nic platiti a povinností svých odpravovati, na stížnost Bystřických rozhodnul 16. října 1666 pan Roháček, aby složili dle možnosti poloviční díl do cechu, a aby všecky jiné nesády pod pokutou 20 kop vyzdvihnuty byly. — Nejvíce si stěžovali Bystřičtí na Matěje Orla, který spolucechovního Jana Jelínka »dle své libosti jest vyplundroval.« (Sbírka Bočkova č. 7550.)

Lysic dobrovolně odstěhovali; když však nechtěli, byli dáni do pout a zavřeni do šatlavy; odtud musili na Kunštát a z Kunštátu na Lysice několikráte jíti jsouce spolu dva a dva ukováni jako nějací zločincové a provázeni mušketýry nebo dragouny; od těžkých pout snášeli veliké bolesti na nohou. Ve vězení byli 14 neděl jsouce zakováni v poutech na obě nohy. Zatím co ve vězení zůstávali, poručil hrabě z Náchoda, aby také manželky a děti jejich byly na Lysice přestěhovány. Dne 28. července byl v Bystřici jarmark, na který sešlo se drahně lidí i z Meziříčí a Nového Města. A toho dne přijelo z Lysic devět dragounův a mnoho povozů s potahy a chtěli manželky a děti i statek uvězněných soukeníků nakládati a na Lysice vézti. Když to lidé viděli, zdvihli veliký křik; manželky těch soukeníků dle návěstí sobě daného z domů svých odběhly, tak že dragouni nadarmo jich hledali dobývajíce se do komor a pátrajíce po nich v seně, slámě a jinde, neukryly-li se tam; kordy tam bodali, avšak žádné z nich nedostali. Za to si postihli na některých cizopanských lidech z Meziříčí a Nového Města, kteří se proti takovému jednání ozývali; několik jich zjímali a na zámek kunštátský do vězení odvedli. Po dvou dnech přijeli dragouni zas a chytili tři sousedy a odvezli na Kunštát; uchytli také jednoho soukeníka manželku a jiného dvě děti, naložili je na vozy i se statečkem jejich, cožkoli v domích zapopadli, a odvezli je na Lysice, kdež je dali do šatlavy. Ubozí zavření soukeníci chtějíce jim i sobě pomoci, musili se vypláceti, některý musil dáti 80, některý 60 zl., a co v domě při tom ztratil, bez toho byl. A ještě se roznesla zpráva po Bystřici, že chce hrabě ještě 12 sousedů z Bystřice na Lysice vyzdvihnouti, nevědělo se však, které; žádný nebyl s sebou bezpečen a ani takměř jeden ze sousedů volně v příbytku svém zůstávati nesměl, ba někteří poodešli již na cizí panství a Bystřičtí si stěžovali, že brzy zůstane město pustým a že s manželkami a dětmi žebráky budou. Všecku tu svou bídu vypisujíce a žalujíce, že „salvus conductus“ před dvěma lety jim od tribunálu udělený za nic položen jest, prosili Bystřičtí hraběte z Oppersdorfa, aby podal královskému tribunálu zprávu o komisi dubnové a aby „je milostivě přichrániti sobě oblíbil.“ [1])

Hrabě z Oppersdorfa dobře věděl, jak si počínal hrabě z Náchoda s poddanými. Byl krajským hejtmanem a úředníci jeho nařízení, aby vyšetřili, jaké jsou poměry poddanské na panství kunštátském a bystřickém, podali svou zprávu již roku 1663. Za vlády hr. Ferdinanda Leopolda z Náchoda vesnice na těchto jeho panstvích pustly. Sedláci utíkali

[1]) Tamže č. 7546, 7550; list hraběti Oppersdorfovi dodán byl 7. srpna 1664.

z gruntů, protože vrchnost na ně uvalovala mnohonásobné exekuce, prý pro staré zašlé daně, ale sedláci tvrdili, že je úředníkům platili a kvitance měli. Než vrchnost dělala, co chtěla; kdykoli si namanula, přeložila sedláka z dědiny jinam daleko na jiné své panství. Lidé pak tím tak klesli na mysli, že pomýšleli více na útěk než na hospodářství. Tak na panství bystřickém ve Věchnově bylo domův osedlých 8, pustých 15, odtud byli tři odvezeni do Lysic, jeden do Alinkova; v Bratrušíně bylo domů pustých 8; v Rozsochách osedlých 8, pustých 20, odtud 3 byli přeloženi na Lysice, jeden na Miroslav; v Blažejovicích byly domy osedlé 2, pusté 3; v Kundraticích osedlé 4, pustých 9, odtud jeden byl přeložen do Čermákovic, jeden udělán šafářem, Ondra krejčí neměl nic a chystal se každé hodiny, že uteče; v Rovném byl jeden osedlý Vít Jura a také pomýšlel, že sběhne, 5 domů bylo pustých, odtud přeložen jeden na Lysice a jeden do Bystřice; ve Vojetíně byly 4 svobodné dvory osedlé, jeden pustý; v Albrechticích bylo 7 domů pustých, odtud dva byli dáni na Lysice; v Divišově byly 3 domy osedlé, 6 pustých, odtud byli tři vzati na Lysice; ve Vojtěchově 3 domy byly osedlé, 4 pusté, jeden vzat odtud na Miroslav; ve Lhotě bylo domův osedlých 7, pustých 8, odtud dva posláni byli do znojemského kraje; v Bohuňově bylo domův osedlých 8, pustých 5, odtud dva byli přeloženi na Lysice, jeden na Alinkov a jeden do znojemského kraje; v Janovicích bylo domův osedlých 5 a pustých tolikéž; v Janovičkách byly domy osedlé 4; ve Ždánicích osedlých 5, pustých 9, odtud dva vzati na Lysice a jeden na Hostim; v Karasíně osedlých 7, pustých 5, odtud dán jeden na Lysice a jeden na Hostim; ve Vítochově osedlých 6, pustých 6, odtud jeden přeložen; ve Dvořišti byly 4 osedlé, 2 pusté; v Písečném osedlých 7, pustých 8, odtud dva dáni na Lysice; v Domaníně osedlých 10, pustých 17, odtud dva vzati na Lysice, jeden stal se vinařem, dva dáni kamsi jinam; v Domanínku byly osedlé domy 3, pusté také 3.[1]) V těchto dědinách ještě roku 1643 bylo osedlých 183, ale po 20 letech jen 95, hrozný to obraz záhuby celého kraje!

Kdo sběhl a odešel od gruntu svého, ale byl chycen, byl dán do vězení a v něm dlouho ponechán; vypuštěn býval jen na veliké závazky. Tak Václav Krobot, řemesla cihlářského, z nařízení hraběte Ferdinanda Leopolda měl býti z vězení roku 1655 propuštěn, zavede-li rukojmě. Nemoha však žádných rukojmí dosáhnouti, musil rukou dáním na panském domě slibiti Janu Rychnovskému, hejtmanu panství, farářovi Janu Vernerovi, Martinu Slovákovi a Janu Křižanovskému a přísahati

[1]) Registratura zemská rect. č. 310/2.

a připověděti: „pod svou ctí a zatracením duše, že se toho více nikterak proti Jeho Vysoké Hraběcí Milosti dopustiti a nikam dáleji s manželkou a dítkami mými z gruntův vrchnosti hejbati, ani na jakou vojnu, kdyby jaci vojáci se natrefili, potřebovati dáti se nechci, nýbrž na gruntech vrchnosti mé až do smrti věrně, poctivě a spravedlivě se živiti připovídám; jestliže bych jináče učinil (čehož Pane Bože uchovati rač), aby předně má duše na zatracení věčné přišla, zatím vrchnost má milostivá, jak by se jí vidělo, buď na hrdle mne dáti trestati, aneb jinak procedirovati chtíti ráčila, to v moci míti ráčí.“ Rovněž Daniel Rudolf Karabat čili Krobat „beze vši příčiny svévolně sběhl“ a když pro něho mnohokrát sem i tam vrchnost posílala, postaviti se jí nechtěl, a že poddaný není, na odporu byl. Ale vrchnost ho konečně dostala a poručila dáti do vězení obecního města Bystřice, v kterémž drahný čas zůstával. Potom byl propuštěn, ježto však za něho žádný člověk ručiti nechtěl, musil před plností celé rady města Bystřice přísahati takto: „Přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii, matce Boží i všem božím milým svatým a JVHM vrchnosti mé dědičné, že již víceji žádným vymyšleným lstivým spůsobem nechci nad svou milostivou vrchností zrazovati, utíkati, méněji pak jakýmkoliv nástrojem se mezi soldáty dáti verbovati, nýbrž po všechen čas života svého věrným poddaným slouti, a co mně od JVHM poručeno bude, to vždy poslušně konati; pokudž by se pak toho ode mne nestalo (čehož mne milostivý Pán Bůh uchovati rač), odříkám se již další milosti i hrdla, tak že by mne má dědičná vrchnost ráčila dle své vůle moci dáti trestati; kteréžto mé přísahy učiněné k stálému zdržení rač mně dopomoci Pán Bůh, blahoslavená Panna Maria a všichni svatí. Amen.“ Podobně přísahal tehdy Jiřík Hájek, syn po nebožtíku Burianovi pastýři. Také Jakub Sklenář „dočinil se vejstupku nešlechetného a samým Pánem Bohem zapověděného proti manželce své“, ji opustil a z gruntů vrchnosti své milostivé jinam pryč odešel. Byl proto do vězení šatlavního města Bystřice dán, na sníženou žádost svou však propuštěn, když se 12. ledna 1656 přísahou zavázal, že chce života svého polepšiti, manželce své věrným býti, jí se přidržeti, z gruntů vrchnostenských nikam do smrti neodcházeti, nýbrž věrným, poslušným poddaným do smrti setrvati a žádným lstivým vymyšleným způsobem z poddanosti se nevytrhovati.[1])

Jako zavazoval si přísahou hrabě Ferdinand Leopold poddané, aby si je zachoval, tak také přísně dokračoval na své úředníky, aby mu od nich důchodů nescházelo. Václav Horatio, úředník páně, měl

[1]) »Registra na všelijaké zápisy a přísahy« v archivě bystřickém.

neštěstí, „že po zavření počtů svých až do sv. Václava 1660 zašlých 500 zl. samého nedostatku do důchodu Ferdinanda Leopolda z Náchoda povinen zůstal.“ Dluh tento měl hraběti zaplatiti, neměl však hotových peněz. Ale byl držitelem domu Šišmákovského, k němuž patřil „pěkný kus lesa.“ Nemoha si pomoci jinak, prosil hraběte, aby od něho ten les na porážku toho reštu přijal a za dědictví k svým horám připsati dal. Hrabě, ačkoli prý by mu milejším bylo k penězům sáhnouti, „jsa dobrotivý pán a vrchnost křesťanská“ přijal ten les a připojil ho k dílu karasínskému.[1])

Ale hrabě Ferdinand Leopold z Náchoda nezůstal již dlouho vrchností bystřickou. Již roku 1665 prodával panství bystřické, od něhož tehdy odloučeno bylo 14 dědin pro klášter sv. Josefa v Brně, tak že zůstala u něho jen Bystřice a vesnice Rozsochy, Blažejovice, Domanín, Albrechtice, Věchnov a Kundratice. Dne 25. září 1665 byl v Bystřici odhad panství k ruce paní Anny Marie Roháčkové — jak jí říkali — z Adlerskronu, která je v únoru 1666 s manželem svým Janem Karlem Rahazayem z Adlerskronu převzala; po prvním manželu svém Zdeňkovi Vlkovském z Oubertovic měla paní Roháčková, která byla rozená Štaudová z Hammersdorfa, již panství křižanovské a rožínecké. Dne 8. února 1666 správce bystřický Matyáš Kopr nařizoval, aby hned všichni Bystřičtí po hodině sedmé postavili se na dům panský před komisaře od tribunálu vyslané a na Rožínce bytující, a aby při postupu panství pánu a paní Roháčkové poddanost slibovali. Měli s vděčností přijati před dědinami vrchnost za pána dokonalého a měli předložiti seznam městských dluhů. Čeho pak by byli žádostivi k svému budoucímu dobrému, to že mohou po vykonání slibu před paní a před komisaři slušně přednésti a ničeho nezamlčovati.[2])

Změna vrchnosti naplnila však Bystřické obavami. Ve sporu s hrabětem Ferdinandem Leopoldem z Náchoda těšili se, že bude jim za právo dáno. A zatím dosud, ačkoliv již tři komise královským úřadem zemského hejtmanství nařízeny a konány byly, spor jejich ještě právně rozeznán nebyl, „tak že ubozí až posud proti obdarování k svému (Bože se politnj!) přijíti nemohou“, ano na nejvýš zkaženi jsouce nevědí kam se obrátiti a na kom utrpené škody své postihovati. Teď však ještě nade všecko se obávali, aby snad nová vrchnost neobrátila k svému užitku toho všeho, co jim předešlá vrchnost „via facti“ již odňala. Kdyby se tak stalo, nepochybovali, že by město po krátkém čase

[1]) Registra purkrechtní 52.
[2]) Sbírka Bočkova č. 7551.

k dokonalé pustotě a ruině přišlo. Proto prosili zase začátkem března 1666 královský úřad hejtmanství zemského, aby dali vyhledati všecka akta v příčině jejich, aby učinili konečné rozeznání a chránili je při starém obdarování. Když odpověď od tribunálu nedocházela, zase o ni žádali, ale opět dočkati se nemohli. Obrátili se tedy k samému královskému zemskému hejtmanovi prosíce, aby nařídil, aby se stal nález v té dlouhé při, aby oni „chudí, ruinovaní" nyní vždycky až na věky při svých privilejích zachováni byli.[1])

Konečně dočkali se Bystřičtí skvělého dostiučinění, kteréž jim dal nikoli snad tribunál, nýbrž sám hrabě Ferdinand Leopold z Náchoda, třebas již vrchností jejich nebyl. Z Vídně 9. října 1667 vyznával listem, že Bystřickým ve sporu jejich s vrchností tím jeho „procedirováním a turbírováním po ty časy nemalé ublížení a skrácení se stalo", a že s dobrým rozmyslem ode všech sporův a trvajících rozepří — maje zvláštní zření na nouzi a zkázu Bystřických, při tom i na učiněnou žádost a prosbu jejich, aby v živnostech se rozmáhati a vzdělávati i město své privilejemi a vzácným obdarováním obdařené zvelebovati mohli — dobrovolně upouští a vše, co mezi ním a Bystřickými ve spor zalomeno bylo a při tribunálu v rozepři se vynacházelo, nyní ruší, zdvíhá a skutečně i na časy budoucí a věčné moří a umrtvuje. A aby také památku měli se z toho těšiti, potvrdil hrabě Ferdinand Leopold všecky jejich výsady a privileje a nad to jim i potomkům jejich i tu milost činil a k tomu povolil, aby žádný držitel města Bystřice moci neměl žádného vína, piva neb jiného nápoje odnikud dovážeti, v městě i na předměstí šenkovati a prodávati, nýbrž v domě panském se vedle pořádku a obdarování Bystřickým uděleného zachovati. K tomu také aby z kotlů vinopalných, též z šenku pivného a vinného jakož i z prodávání páleného, z obchodu solního i z jiných živností ani hraběti ani budoucím držitelům bystřickým od toho času na časy budoucí a věčné žádným novým platem (kromě toho, co v urbárech vlastně a patrně vysazeno) povinni a jím obtěžováni nebyli, sirotky pak městské tím způsobem jako jiná města panská dle starobylé zvyklosti sami říditi a s nimi (jich však dobré obmýšlejíce) slušně a náležitě disponovati mohli a moc měli; aby i z valchy plat dle starobylého způsobu k obecnímu dobrému od soukeníkův upravován byl, a posledně aby žádný mlýn od žádných vrchností nynějších i budoucích buď při městě nebo za městem nově kupován a na škodu Bystřických vyzdvihován nebyl a se nestavěl. Zároveň žádal listem tímto hrabě soud zemský a královský

[1]) Tamže č. 7549, 7638.

tribunál, aby Bystřičtí při tomto jeho nadání a potvrzení chráněni a zachováni byli.[1])

Než se však Bystřičtí nad vítězstvím svým těšiti mohli, přikvačilo na ně neštěstí a hoře, tak že případně mluví list hraběcí o nouzi a zkáze. Dne 28. června 1666 neopatrností jisté nuzné ženy, kteráž ve své chalupě Bartovské za městem v ulici k cihelně ležící v kuchyni oheň rozdělala a pryč z domu odešla, vznikl oheň. Chalupa ta i s jinými čtyrmi chalupami shořela; ale oheň zanesen byl silným a prudkým větrem také do města, kde celé náměstí, totiž 31 domův a v ulicích 16 chalup do základů v nic obráceno; shořela i fara a špitál. Proto posílali Bystřičtí roku 1667 svého spolusouseda Šimona Herynka s prosbou k pánům stavům.[2])

Místo nejvýstavnějších domů měli v Bystřici „požáry“, jichž dřívější majitelové ani vystavěti nemohli, tak že se jich druzí ujímali. Zase jsou zápisy: „dům výsadní velice spustlý, před šesti roky shořel a přišel na nejvyšší ruinu“ (1672), „požár Jiříka Kamenského, vedle dům výsadní ohněm přišel na nejvyšší ruinu“ (1671), „dům téměř dokonale pustý, chalupa jest na místo spustlá, grunt dokonale pustý.“ Rána ohněm městu zasazená byla tak těžká, že se z ní v Bystřici dlouho vzpamatovati nemohli, a mnohá místa zůstávala pustými po léta, ač vrchnost i obec naléhala, aby se domy zase stavěly. Tak roku 1680 ukoupil Jiřík Dvořáčkův z Bohdalova za 60 kop moravských grunt a pusté místo „Bakasovské“ a připověděl tu spoustku ještě toho roku pořádně vystavěti. Za taková koupená místa nedával se ani závdavek; odůvodňovali to tím, že žádného stavení není, že se má všecko z gruntu stavěti a veliký náklad na to vésti. Roku 1681 ujal Jakub Boček místo dokonale pusté „Mrnovské“, 1686 František Chrást místo pusté „Saličkovské“, 1691 Blažej Domanský zadarmo ujal místo z gruntu pusté nad mlýnem Břeskovým za vodou ležící, rovněž tehdy zadarmo Jiřík Boček spálenisko z gruntu pusté v ulici za radnicí. Roku 1692 byl dům Šabartovský na stavení na místo sešlý a po ohni až posavad zúplna nevystavený a velikého nákladu na spravení a vyzdvižení potřebující. Majitel domu Mikuláš Šabart byl od vrchnosti i arestem k tomu přidržán, aby hleděl dům spravovati a vyzdvihnouti. Ale nemohl se o zapůjčení peněz nikde obejíti a nevěda, jak z arestu sobě pomoci, mnoho a snažně prosil Jana Zourka a Matěje Lankaše, aby ten dům na svůj náklad štípili a vyzdvihli. Učinili tak a dali od rynku v prvním po-

[1]) Opis v příruční knize privilejí městských v archivě bystřickém.

[2]) Sbírka Bočkova č. 7552.

schodí světnici velikou novou od dřeva vyroubiti, střechu též novou nad první poschodí od náměstí na tři krovy vyzdvihnouti a šindelem zapobíjeti; potom vyměnil Šabart ten svůj dům s Matějem Lankašem za jeho. Roku 1699 ujal Urban Lahoda pusté místo; pusté domy zůstávaly však dlouho ještě do století 18. Roku 1703 ujal Pavel Svoboda grunt „Lotkovský“, z něhož bylo jen pouhé místo. Filip Svoboda ujal místo dokonale pusté „Slaninovské“ za 6 kop toliko, Jan Klempíř rovněž tak pusté místo „Dlapkovské“ za 10 kop, Jan Pelikán místo pusté „Koželnické“ za 6 kop, roku 1706 Valentin Nigrin koupil místo pusté „na Rámě“ za 7 zl., roku 1708 František Kukla za 6 kop, roku 1713 Tomáš Brzobohatý místo pusté „Florianovské“ za 10 zl., roku 1719 Martin Slezák místo po Vítovi Koželníkovi za 10 kop mor.

Některá pustá místa, jichž nikdo nestavěl a na něž nebylo nápadníků, připadla k obci, město pak je podle možnosti prodávalo. Roku 1679 pustili Pavlu Šmahlovi grunt k pořádnému vyzdvižení; roku 1681 prodali Bystřičtí požár spustlý „Vlachovský“ Janu Ign. Zourkovi, „varhaníkovi svému spolurodiči zdejšímu“ za 200 zl., vidouce však při témž požáru velkou spustlinu a náklad veliký býti, propustili jemu k snažné žádosti jeho tři várky piva po 10 sudech a jednu bečku vína o 10 vědrách vyšenkovati, roku 1698 prodali místo pusté „Osolbuchtovské“ Jakubu Kortuplovi za 5 kop, tehdy prodali také Matěji Dobiášovu horní faru za 26 kop, roku 1700 prodali chalupu „Sejkorovskou“ Jakubu Sejkorovi za 20 kop, roku 1703 Bernardu Kosteleckému místo pusté, jež slove lázeň,[1]) za 50 kop, roku 1705 místo „Kolářovské“ za 20 zl. Janu Domanskému, jenž dal rukojmě za vystavení a za dobrého hospodáře. A ještě roku 1730 prodalo město místo „na Kolářce“ Bartoňovi Štěpánkovi, aby dobře tam stavěl. za 8 kop mor. a roku 1739 prodalo pusté místo na vystavení chaloupky Pavlu Černému za 8 zl. 30 kr. Ve vsi Dvořišti prodal úřad bystřický již roku 1668 za 200 kop mor. Matějovi Hrstkovi kus roli i s celým humnem ode dvora pustého, který obec bystřická před mnoha lety k vlastnímu užívání koupila a zaplatila. (P. d.)

[1]) O lázni v Bystřici jsou tyto zprávy: Roku 1472 Petr lazebník vydal »za lázňu« Jeronymovi a Jankovi 46 kop; roku 1483 stal se trh mezi Jeronymem a Kunou lazebnicí o lázni, a to za 74 kop; roku 1484 Jiřík z Blanska koupil lázně od Jeronyma za 74 kop; roku 1486 Jiřík lazebník prodal Duchkovi lazebníkovi lázni za 80 kop; roku 1493 ve středu na sv. Cerhu a Strachotu prodal Duchek lazebník lázni Jiříkovi Štěbetkovu za 51 kop a měl jemu nechati sekyry a klínu a píly a což nádobí v síni a v lázni. Že páni bystřičtí roku 1628 prodali lázeň Pavlu Doležálkovi, byla již zmínka.

O řeckých papyrusech, zvláště křesťanských.

DR. K. KYSELÝ. (O.)

Jaké jsou papyrové památky křesťanské literatury? Pastor Hermae dlouho byl znám jen v překladech: nejdříve v latinském (z 2. století, Versio Vulgata, od roku 1857 v druhém latinském, v. Palatina, 5. století), pak v ethiopském z habešského kláštera Guindaguinde (5. století), naposledy i v textě řeckém: rukopis athoský (14./15. století, spojený se jménem falsatora Simonidesa, kde schází konec Similitudo IX. [c. 30 od v. 3] a celá X.) a cod. Sinaitic. se čtvrtinou textu. Mnoho byl čten v Egyptě, jak četné nálezy ukazují. Jsou nepatrné, ale právě obsahují něco, byť i málo, z toho, co dosud v řeckém textě schází. (Viz o nich v „Theol. Quartalschrift" 1903 a 1905.) Kousek jest i citován ve zlomku traktátu nějakého o duchu prorockém, dle Harnacka (Bardenhewer, I. 557) ze ztraceného spisu Melitonova περὶ προφητείας. V Oxyrhynchu nalezen fragment spisu sv. Irenea adv. haereses, psaný ku konci 2. nebo na začátku 3. století, tím památnější, že z drahocenného spisu není (kromě citátů) nic nežli starý překlad latinský, ač jsou záznamy o bibliothekách řeckých klášterů východních, že ještě v 16. a 17. století existoval řecký text.

Lexikografie biblická dosud byla bezpečně známa jen dílem sv. Jeronyma Liber interpretationis hebraicorum nominum, jehož předchůdci byli Filo a Origenes, ano (Bardenhewer, II. 146) přes Filona etymologie židovské a filosofické řecké. Měly tyto etymologie význam nejen pro rozvoj učené exegese, nýbrž zúrodnily též kázaní, poesii a působily tak na křesťanskou zbožnost. V Papyrus Heidelberg zachoval se zlomek takové křesťanské biblicko-etymologické tradice asi 80 let starší nežli sv. Jeronym a 50 let mladší než Origenes. Vydavatel soudí, že je to zlomek díla Origenova, ale ne dílo samo, spíše amulet, do něhož excerpována slova s Jahve a El utvořená jakožto mocná slova theoforická; v abecedním pořádku uvádí se 20 hebrejských slov starozákonních a jedno novozákonní (ηλι ηλι σαβαχθανι) s překladem řeckým.

Vedle polemické a apologetické literatury starokřesťanské jest v 2. století (Bardenhewer, I. 536) skupina vnitrocírkevní literatury, zabývající se vlastními potřebami církve, účelem majíc poučení, vzdělání věřících. Bližší charakteristika její je těžká; zbývají z ní ne tak spisy nebo zlomky jako spíše jen tituly spisů.

Z papyrů neliterárních zvláště pozornost vzbudili svědkové pronásledování, t. zv. libelli. Máme od roku 1893 pět dokumentů, přímo z pronásledování vzešlých, z nichž tři opatřeny jsou podpisem stvrzujícím, nejstarší bezprostředně zachované, křesťanů se týkající a od nich pocházející památky. Podávají pohled do postupu pronásledování a učí lépe rozuměti údajům sv. Cypriana, Dionysia Alex., akt martyrum a j. Uvedu dva příkladem: I. Papyrus z Fajjûmu, 14. června roku 250. „Obětní komisi. Od Aurelie Kamis ze vsi Philargis (nyní) bydlící ve vsi Theadelphii. Vždycky jsem bohům obětovávala,[1]) a nyní za vaší přítomnosti, jak nařízeno, jsem obětovala a úlitbu učinila a obětního masa okusila. Tudíž prosím, byste to dole stvrdili. Žijte vždy blaze. [Jinou rukou.] My Aurelios Serenos a Aurelios Hermas viděli jsme, že jste obětovali. Roku prvého, samovládného (αὐτοκράτορος) císaře Gaia Messia Quinta Trajana Decia, Zbožného, Šťastného, Vznešeného (σεβαστός) Payni 21.“

II. Papyrus z Fajjûmu, 25. června roku 250. „Obětní komisi vesnice Ostrov Alexandrův. Od Aurelia Diogena, syna Satabutova z vesnice Ostrova Alexandrova, věku asi 72 let, s jizvou na pravém víčku očním. Vždycky jsem bohům obětovával, a také nyní za vaší přítomnosti, jak nařízeno, jsem obětoval a úlitbu učinil a masa obětního okusil, a prosím, byste to dole stvrdili. Žijte vždy blaze. Já Aurelios Diogenes činím toto podání (ἐπιδέδωκα). [Jinou rukou.] Já Aurelios Syros jako člen komise stvrzuji (κοινωνὸς σεσημείωμαι), že Diogenes s námi obětoval. [Prvá ruka.] Roku prvého atd. Epiphi 2.“

Jiné libelli jsou z Oxyrhynchu 13. června roku 250, z Philadelphive Fajjûmu s datem utrženým, z Fajjûmu od kněžky boha Petesuchos. Ráz i účel dokumentů těchto jest patrný. Jsou to podání v záležitosti ediktu Deciova.[2]) Byly (jak odvoditi se dá ze spisů sv. Cypriana) nakázány zvláštní oběti, jichž rodiny pořadem se účastnily; bohatí přinesli k nim skot, kozy, ovce, chudí spokojili se kadidlem. Kdo vyhověli, dostali certifikát, který ovšem také do register zaznamenán. V obcích egyptských učiněno u komise písemní podání, jež obsahovalo ujištění,

[1]) Eusebius popisuje, kterak někteří křesťané bledi, chvějíce se přicházeli před úřady, jiní za to ochotněji, ujišťujíce, že dříve křesťany nebyli. Na to snad se Aurelie odvolává.

[2]) Edikt tento není ve znění svém znám. Dle ediktu Maximinova z roku 308 u Eusebia De martyribus Palaestin. pokusil se roku 1894 Harnack o jeho rekonstrukci, jíž libelli v podstatě stvrdily. Přikazoval obětovati, skutečně jísti z masa obětního, učiniti libaci. Dále nařídil zařízení komise pětičlenné, připojoval hrozby pro úředníky, kteří by se ukázali liknavými.

že petent podrobil se za přítomnosti komise předepsaným ceremoniím. Zda se tak stalo nebo ne, těžko rozhodovati. Byly mnohé způsoby, jimiž svědomí v tísni si pomáhalo, a komise často se spokojila s prohlášením, že nařízení splněno, zapsala takového, nestarajíc se, spočívá-li výpověď na pravdě, a vydala osvědčení, které ho chránilo před dalším obtěžováním. To podání, prosba o dosvědčení sluje libellus, βιβλίδιον, obyčejně hned k žádosti připsáno dosvědčení.

Kirchenlexikon I. 89 nazývá ty, kteří dali si od jiného (aby domněle svému svědomí ulehčili) napsati, že obětovali, a pak to úřadům odevzdali, acta facientes a počítá je za zvláštní třídu lapsi. Ale není třeba takové třídy stanoviti. Ovšem dávali sobě ta podání psáti, nejenom ti, kteří neuměli psáti (libellus Wessely 4 je takový případ: dva bratři se ženami svými, bydlící mimo město ἐξωπολειταί podávají přípis s doplňkem Ἰσίδωρος ἔγρς(= αψα) ὑ(πὲρ) αὐ (τῶν) ἀγρς(= αμμάτων), nýbrž i kdo chtěli hřích svůj umenšiti nepíšíce odpadu vlastní rukou. Ale má se za to, že všichni takoví, pro které osvědčení byla vystavována, sluli acta facientes a když vyjádření své podepsali χειρογραφήσαντες.

Nápadná okolnost, že i kněžka pohanská potřebuje stvrzení, vedla Wesselyho k myšlence, že v Egyptě roku 250 všechno obyvatelstvo zjednávalo si libelli, jež byly prý náhradou za sčítání lidu, jež v Egyptě každý 14. rok ke zjištění daně z hlavy a jiných osobních povinností bylo předepsáno. Zvláště prý to doporučuje, že zachované libelli datovány jsou 13., 14., 25. června, kdy žeň byla skončena, a zmíněné přihlášky k daním dály se ku konci příštího měsíce (mesore 25. VII. až 23. VIII.), jenž byl posledním v roce občanském. Značné poměrně číslo nálezů v téže věci a na témž skoro místě ukazuje prý také, že libellatiků bylo velmi mnoho a křesťany přece všichni nebyli.

Ale zůstává s názorem svým osamocen; ona kněžka mohla býti dříve kněžkou a pak stala se křesťankou, a připomenutí starého zaměstnání mohlo se jí zdáti za okolností přítomných výhodným; nebo byla pohankou, která podezřívání chtěla se vyhnouti.[1])

Mluvíce o pronásledování v Egyptě můžeme se dotknouti papyrů, které nejsouce v žádném vztahu ku křesťanství, přece světlo na kousek literatury křesťanské vrhají. V Oxyrhynchu nalezen fragment z 2. století po Kristu nadepsaný od vydavatelů (Grenfell a Hunt) Interview with an Emperor. Vypadá jako nějaký protokol audience alexandrijského měšťana a gymnasiarchy (jenž měl na starosti hry nebo dozorce nad gymnas.) u císaře římského, snad Commoda neb M. Aurela. Nevíme

[1]) Viz *A. Bludau* v »Katholiku« 1908.

sice hrubě ani oč se jedná. Appian (toť jméno jeho) s neuvěřitelnou drzostí si před císařem počíná. Vytýká mu tyranii, ničemnost, surovou nevzdělanost. Po zásluze jest odváděn k popravě, k níž se naparádí odznaky svých důstojností; cestou volá: Sbíhejte se, Římané, vizte, jak umějí nepohodlné lidi odstraňovat, gymnasiarchu a vyslance alexandrijského! Jest proto znova citován před císaře, s nímž má ještě výstup že sám jest εὐγενής, kdežto císař náčelník lupičů. Proklamuje se hrdě za nástupce mužů před ním kdysi odpravených: Theona, Isidora, Lampona, štváčů to antisemitských z doby Caligulovy, kteří od Claudia k smrti byli odsouzeni. — Druží se takto fragment tento k jiným, bohužel velmi zuboženým a nejasným, zvaným dle účastněných císařů fragmentem Klaudijským a Trajánským. Onen je zase quasi protokolární zpráva o jednání s poselstvy z Alexandrie. Na Monte Pincio, v parcích kdysi Lukullových, je shromážděno 25 senatorů za předsednictví císaře Claudia, ani císařovna neschází. Jest audience Isidora (z Filona známého vůdce alexandrijských antisemitů), který žaluje na krále Agrippu, zmíněného ve Skutcích Apoštolských a účastněného na počátku bouří židovských v Alexandrii za Caliguly. Jiný zlomek připojující se k tomuto fragmentu berlínskému dává tušiti, že Isidor a průvodčí jeho Lampon mluví podrážděně o „bláznivém" císaři a pohrdlivě o nečestných vztazích buď císařových buď Agrippových k židovce Salome. Oba jsou odsouzeni k smrti. I fragment Trajánský podává rozhovor císaře se židovskými a řeckými vyslanci alexandrijskými (mezi nimi Theon), jest však takový, že nelze sobě určitého obrazu učiniti. — Jest otázka po literárním rázu těchto dokumentů. Rozličné úvahy, jichž tu rozváděti nelze, ukazují je jako výrobky historické lépe politické literatury, jež s použitím skutečných příběhů komponuje zprávy o šetření, jež by pro čtenáře jistého druhu byla zajímava. Alexandrie měla svou pověst v římském světě jako loquax et in contumelias praefectorum ingeniosa provincia . . . etiam periculosi tales placent.[1]) Tam byl v jistých vrstvách zájem pro vyznavače tohoto přesvědčení, celá literatura je oslavovala, ukazujíc, jak před nimi hasne lesk císařského soudce, malomocna jest moc, jíž jinak všecko se koří. Je to kus lidové literatury stejně se vytvořivší jako potom u křesťanů, kde příčin a příležitostí odporu proti tyranům v nejvážnějším oboru bylo dosti, proto nazvány ony fragmenty heidnische Märtyrerakten (A. Bauer). Ke stejnému rázu dospěla křesťanská akta. Zprvu prosté zprávy, bez literárních aspirací, drahocenné authentické historické

[1]) Známé líčení u Mommsena, V.

památky — acta Mm sincera — potom znenáhla zábavně-poučné γένος, kde historická skutečnost, kterak křesťanský hrdina zvítězil přes zánik těla, illustrována ve dlouhých scénách, v nichž mučeník slovy i statečností vítězí, protivníky zahanbuje. Historická cena jejich jest rozmanitá, i nejslabší z nich zachovaly vzpomínky lokální tradice.[1])

*

K neliterárním památkám patří listy křesťanů. Listů papyrových, skutečných to originálů dopisů, jest vůbec mnoho. Epistolae privatae Graecae ex papyris aetatis hagidarum ed. Stan. Witkowski uveřejňuje souborně, co bylo porůznu do roku 1905 vydáno. Je tam z 3. století 25 dopisů, z 2. století 26 (mezi nimi 15 ad Magnum Sarapeum pertinentes od reklusův a k reklusům této svatyně), 7 z 1. století, poslední z roku 1 před Kristem. Veliký počet z doby po Kristu roztříštěn jest po různých sbírkách. Křesťanských ovšem až do 4. století jest počet neveliký. Z doby předkonstantinské známy jsou tyto:

1. Nejstarší dosud známý z ruky křesťanské pošlý jest dopis křesťana v Římě bratřím v Arsinoitsku (Fajj.). Vydavatelé kladli jej dle paleografických známek do roku 250—282, zmíněný tam Μάξιμος ὁ πάπας skutečně 265—282 biskupem alexandrijským byl. Ze tří sloupců, z nichž se skládal, zbylo z prvního 10 nezřetelných řádek, druhý a třetí s velikými mezerami. Nad druhým sloupcem současná ruka napsala začátek ep. ad Hebr., na verso téhož umístěno Gen. 1 1—5 sc. LXX a sc. Aquilam (obojí v. Wessely 138). Mezery různě doplňovány, překládám konec druhého a třetího sloupce dle Deißmanna:

...psali, aby peníze hned vám byly vyplaceny. Ty tedy (peníze) vezměte s sebou do Alexandrie, koupíce plátno u vás v Arsinoitsku. Neboť tak jsem s Primitinem vyjednal, že mají býti jemu v Alexandrii peníze vyplaceny (jinou rukou: roku... 8. Pauni = 2. V. z Říma). Učiníte tedy dobře, bratří, když koupíte plátno. Potom ať někteří z vás ch[leby]... vezmou a s plátnem ať jdou k Maximovi biskupovi a... lektorovi. A v Alexandrii prodajíce plátno ono vyplaťte peníze Primitinovi nebo[2]) Maximovi biskupovi vezmouce od něho kvitanci. Co zbude (ἐπιθήκη snad i dle ἐπιτίθημι odevzdati k vyřízení, svěřená věc, depositum), cenu totiž od vás prodaného chleba a peníze za plátno ať vezme do opatrování a odevzdá Theonovi, abych s Bohem do Alexandrie přijda, to nalezl pro svá vydání. Nemeškejte tedy, bratří, brzo to vyříditi, aby nemusel Primitinos pro termin s ním smluvený v Alexandrii meškati,

[1]) Viz *A. Bludau*, Juden und Judenverfolgungen im alten Alexandria.

[2]) Kdyby tam Primitinos ještě nebyl.

plouti hodlaje do Říma, nýbrž abych mohl — jako nám prospěl vztahy k otci (= πάπας, biskupu) a přesvatým představeným z okolí jeho — mu se odvděčiti (τείσω χάριν) a všecko správně vyříditi pro vás a Agathobula. Ať se vám vede dobře — to přeji.

List jest ukázka, jak křesťané „v předvečer pronásledování Diokletianova nejen o chléb se modlí, nýbrž i s ním obchodují.“ Křesťané nějaké vesnice ve F. mají v Římě důvěrníka neznámého jména pro obilní obchody. Snad jezdí s nákladem obilí do Říma, náklad vylodí a dále prodej jeho obstarává. Dopravu obilí vyřídil Primitinos, nachází se nyní v Alexandrii, tam se jemu má platiti, jak vyjednal s dopisovatelem. Primitinos jest vážený muž, jenž stojí ve styku s biskupem a jinými duchovními města. Když s penězi půjdou do Alexandrie, ať vezmou též plátno, to ať prodají, pak ještě (po zaplacení Primitinovi) něco zbude, a to se má uložit u biskupa Maxima, aby to bylo pro pisatele, když — dá-li Bůh σὺν θεῷ — přibude do Alexandrie. Zajímavo jest, že křesťanům egyptským v peněžní záležitosti jest důvěrníkem ne nějaký bankéř, nýbrž biskup alexandrijský; souvislost rozptýlené církve i ve světských záležitostech je zde patrna, a pozdější (skoro ještě dnešní) islamský obyčej považovati církevního náčelníka i za civilního šéfa příslušníků své víry (Gelzer) se zde ohlašuje.

2. Jest-li tento dopis profánějšího obsahu, dojímavější je známý nález z 90. let listu Psenosirisova Apollonovi. Nalezen ve starém Kysis ve Velké Oase.[1]) Kysis (Duš el-Kala) zcela na jihu zevní oasy poskytlo několik papyrů, z nichž 17 přečteno, vztahujících se na cech hrobařský (balsamovačů) v Kysis. Náš papyrus klade se do pronásledování Diokletianova. Zní: Psenosiris presbyter Apollonovi presbyterovi milovanému bratru v Pánu pozdrav. Především mnohokráte tě pozdravuji a všecky bratry u Tebe v Pánu; věděti tě žádám bratře, že hrobníci přivedli sem dovnitř (do druhé, „vnitřní“ oasy?) Politiku[2]) poslanou

[1]) O ní více: *Kaufmann*, Eine altchristliche Nekropolis in der libyschen Wüste. Z nápisů je známo, že v libycké poušti bylo sedm oas podřízených přímo koruně. Mezi nimi je tak zvaná Veliká Oasa; má dvě části »zevní« (ὄασις μεγάλη ἡ ἐξωτέρω) = El Kargeh, blíže (4 dni cesty) Nilu, a »vnitřní« (ὄ. μ. ἡ ἐσωτέρω) = Dachel. Obě vyznamenávají se množstvím antických i křesťanských památek, byvše dříve hustěji zalidněny. Je tam starokřesťanská nekropole, dílo už nejstarších křesťanských obyvatelů, kdy ještě po staroegyptsku mrtvoly balsamovali a omotávali. Do ní ode dávna posíláni vyhnanci, už v nápise luxorském c. 1033 modlí se Egypťan k Amonovi: »Měj slitování se služebníky, kteří lkají, že jsi je vypověděl do oasy, nechať se navrátí do Egypta.« V době císařské bylo nejinak, i ještě v byzantské.

[2]) Ke sporům o jméno viz »Zeitschrift f. kathol. Theologie« 1905, 714 sq.

(= vypovězenou) do oasy od vlády (= ὑπὸ τῆς ἡγεμονίας, od prefektury). A ji odevzdal jsem hned dobrým a spolehlivým z hrobařů v opatrování, až by přišel syn její Neilos, a když přijde s Bohem, poví tobě, co s ní učinili. Oznam však mně i ty, co chceš, a rád tobě učiním. Zdrávu býti tobě žádám v Pánu Bohu. Adresa na verso: Apollonovi presbyterovi od Psenosiria presb. v Pánu.

Je to list zřejmě křesťanský, ale zase úmyslně odměřený a opatrný, že pohanský čtenář, jemuž snad do rukou by se dostal, nic nápadného na něm nenašel. Křesťanka Politike vypovězena byvši do oasy, přišla do ní z jihu. Volnost pohybu v zemi vyhnanství nebyla odňata (Mommsen, Römisches Strafrecht, 976); kněz Apollon ji doporučil do vnitra oasy, kde bylo klidněji nebo byla větší obec křesťanská a dal ji doprovoditi hrobníky, až by přišel Neilos, syn její, který bude s ní tráviti v exilu. Psenosiris dává věděti, jak byla od členův obce jeho ochotně přijata, list jeho máme zde.

Jest však ještě zcela jiná interpretace listu Psenosiriova. V archivu hrobařů nalezen ještě jiný dopis, ze kterého má plynouti světlo na list náš (Albr. Dieterich).

Melas Serapionovi a Silvanovi pozdrav. Poslal jsem vám prostřednictvím hrobařovým mrtvolu bratra Fibiona a zaplatil jemu mzdu za dopravu mrtvoly; činilo to 340 drachem starých peněz, a divím se velice, že beze vší příčiny jste odešli (ἀπέστητε), nepochovavše těla bratra svého, ale sebravše co měl, a i potom jste všeho zanechali. A z toho jsem poznal, že jste nepřišli k vůli mrtvému, nýbrž k vůli jeho svrškům. Postarejte se, aby peníze za náklad byly zapraveny. Jsou pak výdaje tyto... Bylo všeho jak vypočteno podrobně na koření k balsamování, chleb, luštěniny, ječmen, olej (= stravu), plátno 180 dr., celkem 520 dr. Z listu, který užívá analogických výrazů jako hořejší, jest prý souditi, že Politike jest mrtvola a má se i v tomto případě zajistit, že tělo bylo řádně pohřbeno a peníze věnované došly svého účelu. Ale názor tento zamítá se. Politike, která ὑπὸ ἡγ. jest posílána, není mrtvola, nýbrž živá osoba; nedá se udati také příčiny, proč by mrtvola měla býti kolik dní cesty nesena (εἰς τὸ ἔσω) a ještě potom nebýt pochována, nýbrž svěřena péči hrobařův, až přijde syn její. (Temným zůstává, jak list Psenosiriův dostal se do archivu hrobařů.)

Za to máme (Papyrus, Rainer 290) současnou relaci o deportovaných do dolů, která sice nemluví o křesťanech, ale osvětluje náš list a stvrzuje myšlenku, že jedná se o živou, deportovanou osobu. Zní takto: ....chovi, který sluje též Bassianos, náčelníku [? okresu nomu]

Hermopolitánského. Od Apollona, syna Pekisidy, přejímače zločinců (ληστοπιαστὸς) z vesnice Takô, téhož nomu. Prohlašuji pod přísahou při Štěstěně pánů našich samovládcův a césarů, že pátého dne před Kalendami březnovými převzal jsem dole psaných šest osob téže vesnice, kteří posláni jsou do dolů kolem Maximianopole a že jeden před nonami březnovými správcům dolů odevzdám; jsou pak to (.... vypočítává se 6 osob ve věku 20—35 let). Ty dodám bezpečně ke službě (ἀποπληροῦντας τὴν χρείαν) a zůstanou tam, dokud nebudou vystřídáni. Jiný papyrus viz Wessely 133.

Tak zdá se, můžeme viděti v listě Psenosirisově svědka, jak nechtějíce a netušíce nepřátelé víry vysílali věrověsty, kteří světlo víry do daleké pouště nesli.

Z doby pokonstantinské jsou křesťanské dopisy ovšem četny. Do polovice 4. století patří list křesťana Justina Pafnutiovi — snad mnichovi (πιστεύομεν τὴν πολιτείανσου ἐν οὐρανῷ, an πολιτεύεσθαι už dříve v náboženském smyslu v koptštině přejato ve smyslu = život mnicha vésti) — a korrespodence Abinnaiova. Flavios Abinnaios byl v polovici 4. století praef. castrorum lehké jízdy ve Fajjúmu; naň vztahuje se asi 60 delších a kratších listů, již vydaných, však ještě nezpracovaných (nejstarší z roku 243, poslední z roku 351). Až těžké úkoly doplnění, čtení, vyložení každého listu budou odbaveny, budou pro dějiny křesťanské v Egyptě z těch vrstev, o kterých jinak literatura mlčí, originální dokumenty veliké ceny.

*

Papyry mají pro křesťanské dějiny také význam nepřímo. Ony totiž oživily okolí, ve kterém náboženství Páně nejprve se šířilo. Nebylo nám ono ovšem neznámo, literární památky dávno o něm mluvily. Ale zde jest otevřena duše vrstev, přes něž literatura obyčejně přechází. Nebylo nám ku porozumění svatým knihám papyrů potřebí. V církvi naší, která jest onou půdou, do níž zapuštěn strom písem svatých (sv. Ireneus), kde stále zachován duch knihy — bylo písmo svaté knihou vždycky otevřenou; nevím také, co by scházelo na příklad Sušilovi, i když z papyrů nečerpal, za to však z věčné živé tradice církve, ale živější je to přece a rozdíly tím patrnější. Křesťanství stojí uprostřed světa, mluví pro tento svět, všude žilky k němu jdou — a přece tolik neodvoditelně nového přináší.

Rozvinutí těchto myšlenek není nic snadného; výtěžky zde daleko ještě nejsou uzavřeny a neznalci nesnadno přístupny. Aspoň o něčem se zmíním.

Mimo jiné mají papyry zásluhu o potlačení názoru o klassické řečtině jako jediném útvaru jazykovém, jímž hodno jest filologu se zabývati. Různě k tomuto osvobození směřováno [1]) Pronikání historického posuzování, rozkvět studií historických v době novější nemohly nevšimnouti sobě veliké doby po Alexandrovi, kterou dříve zájem o řecké dějiny končíval. Přišly velkolepé výkopy začaté pod vlivem Curtiovým (jinak typem „klassicismu“), rozsáhlé nálezy nápisové, papyrové a posunuly těžiště antických studií. Dokud byly v ruce nebo všímáno jen textů literárních, nebylo valného porozumění pro zvláštní útvar pozdní řečtiny. Klassické měřítko zatlačovalo ji jako něco upadajícího — Graecitas fatiscens. Tu najednou takové spousty dokumentů řečtiny pozdní. Pomalu nadešlo porozumění, že je to „světová řečtina“, druhá, střední fáze mezi dobou řeckých dialektův a mezi novořečtinou, oprávněný a přirozeně daný stupeň vývoje. Ony papyry ovšem také na všecko nestačí — jsou přece jen z jednoho kouta říše, ale jsou šťastně doplňovány nápisy opatrně vyslýchanými (Thumb, Theologische Rundschau 1902) a novořečtinou. A tak ustálily názor, co je to κοινή — veškerý ústní i literární útvar jazyka hellenistické doby. Můžeme zde opustiti otázku spornou nebo již ne zcela spornou; kdežto dříve (tak i Kaulen na příklad) prohlašován za κοινή zvláště dialekt alexandrijský pozměněný jinými dialekty, má se za to, že je to attičtina vyrostlá ve všeobecnou řeč světovou; jaký jest podíl dialektů zvláště jónštiny, můžeme zde nechat neřešeno. Ani dnešní novořečtina není prý ve svých dialektech pokračováním dialektů starořeckých, nýbrž ve zcela nové útvary vzrostlý attický dialekt (Krumbacher, Populäre Aufsätze).

O té „světové“ řečtině do uší tedy promluvily papyry a nápisy. Však už před tím měla býti známa. Pro stařeckou zálibu atticistickou rozpadla se většina literárních památek hellenistických, ale vedle nich byla veliká skupina spisův obsahově nejznamenitějších, nejsvětějších, z nichž už mohla býti κοινή posuzována. Jsou to knihy Nového Zákona, překlad Starého Zákona, celá řada literatury tomu příbuzné. Výsledek to prvého velkolepého pokusu, ne pokusu, ale mohutného činu, živou mluvenou řeč doby učiniti jazykem literárním. Už Polybios chtěl ustálený, kostnatící jazyk obohatiti z obecné mluvy, zde změna dokonána. Jako ideje odumírajícího světa nahrazeny novými, nebo, touhy starého světa došly rozvinutí v novém světě pravdy křesťanské, tak i jazyk hellenistický nahradil v péru hlasatelův a vyznavačův křesťanských reakčně protežovanou čistou attičtinu. Objevem papyrů tato

[1]) *Kroll* l. c. 138.

řečtina novozákonní začíná býti ceněna. Vlivem mechanického názoru o verbální inspiraci vznikla myšlenka, že v Bibli je zvláštní jakási řeč, svými zákony řízená, lišící se ode všeho. Protestanté dlouho myšlenku tu pěstovali, katolíci dle církevních principů méně byli tomu nebezpečí vystaveni. Solet Deus instrumentis rationalibus sec. eorum naturalem aptitudinem uti — praví Pesch v knize o inspiraci 475. Dle toho Kaulen na příklad o alexandrijském dialektu nevhodně, ale o příbuznosti jazyka biblického se světovou řečtinou zcela správně a klidně mluví jako o věci, jež se rozumí sama sebou — jinak než Deißmann, jemuž jest myšlenka ta pravým zjevením. Když povšimnuto sobě nálezů papyrových, obklopeny NZ texty jako věncem nových textů, nestrojených, tisícerou každodenní potřebou diktovaných — a tu teprve místo jazyka biblického vyniklo. I zde rysy světové řeči: snaha po zjednodušování, vyrovnávání a zase princip zřetelnosti. Jednotlivosti snadno lze najít třeba u Blassa, Helbinga (Grammatik der LXX). Po formální stránce totožnost novozákonné řečtiny s hellenistickou řečí mluvenou jasna. Není potřebí příkladův uváděti. I z nepatrných knížek, jako jsou Lietzmannovy Griechische Papyri nebo Epistolae privatae, kdo se dívá u Brandscheida na konec nebo Nestleho pod čáru, najde sobě příkladů přehojných. Aspoň pravděpodobně lze ukázati, jak asi to neb ono slovo autorové bibličtí psali, nebo že v tvarosloví ne libovůle vytvořila zvláštní formy, nýbrž společný všem směr rozvoje.

V syntaxi zbaveni autorové nejednoho sobě připisovaného semitismu. Mnoho rozpoznáno jako zvláštnost řeči mluvené, co vyvozováno z národnosti a neřeckého přemýšlení spisovatele. I takové semitismy, jako βλέπειν ἀπό τινος, εἶναί εἴς τι a j.

Také po stránce lexikální pošinuly papyry (zároveň s nápisy) obraz o biblické řečtině, daly úkol zařaditi slovní poklad jejich do jazykových dějin doby. Jsou tak zv. hapax eiremena v obojím Zákoně, dnes mnohé z nich stalo se ἅπ. εὑρημένον. Deißmann uvádí příklady. Kennedy (v Sources of NT Greek, hledaných ne z nápisův a papyrů, nýbrž z pozdější literatury a lidové řeči attické komedie) mezi 4829 slovy Nového Zákona napočítal 580 (550) „biblických“. Již dnes, kdy všecko není prozkoumáno, redukují se značně; Deißmann počítá sotva 50 specificky bibl. slov. I ze samé literatury (medicinské, astrologické, juristické), a ještě více v neliterárních textech jsou ostatní nahledány. Všichni čerpali ze společného pokladu pozdní řečtiny; veliké obohacení řeckého slovníka křesťanstvím nadešlo později s rozvinutím dogmatického, liturgického, právního pokladu pojmového. V době starší více sluší se

diviti síle, s jakou křesťanské pojmy přetvořovalo, nežli slova nová tvořilo. Nemá to umenšení specificky biblických slov na umenšení ceny písma svatého žádného vlivu. Což to také znamená, když bezbarvá, zcela všední slova ὀνικός, κόκκινος... jsou dnes prokázána jako ne pouze biblická. I pro slova náboženskému oboru blíže stojící není žádnou ztrátou, nalezeno-li, že na př. ἀρχιποιμήν 1 Pet. 13 také je zaznamenáno na deštičce zavěšené na hrdle mumie (k identifikaci): πλῆνις νεώτερος ἀρχιποίμενος ἐβίωσεν ἐτῶν...

Jestiť otázka filologická, jaké roucho, jaký slovní materiál dán byl spisovatelům novozákonním, aby jím křesťanské myšlenky vyjádřili. Duch, naplnění starých nádob jest odjinud. Pak jsou to slova, kterých sice církev nevynalezla, ale která zušlechtila a ve vyšším smyslu jich použila, než kdy svět tušiti dovedl. Čím výše stoupají pojmy, čím jsou duchovější, čím více se blíží nejvyššímu všech pojmů, Bohu, čím více náboženského obsahu mají, tím více vyniká rozdíl neodvoditelný významů biblických.

Radost z nového poznatku zavedla spisovatele brošurky Die Hellenisierung des semitischen Monotheismus až k myšlence, že překladatelé Starého Zákona prosyceni jsouce světovou řečtinou, přistoupili k hebrejským knihám a grecisovali, sekularisovali posvátný text. Bylo mu správně vytknuto (od Cremera), že jen podceňování obsahu Starého Zákona může vésti k takovému úsudku, a Jul. Böhmer ukázal, jak triviálně by musela vypadati slova písma svatého, kdyby byla „sekularisovaná" a ne naplněna duchem biblickým. Gen. 15, 6 καὶ ἐπίστευσεν Ἄβραμ τῷ θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην zní v duchu světové (světské) řečtiny: Abraham dal se od Boha přemluviti (že to, co bylo mu řečeno, se splní) a Bůh považoval Abrahama za poctivce. V písmě svatém však to znamená něco zcela jiného. (Jul. Böhmer, Mission und Mission, 41.) Jestli tedy se rozmnoží materiál ku srovnávání, tím více vyniknou i rozdíly.[1])

*

Papyry hlásí se též ke slovu pro pocítění a posouzení literárně-historických otázek biblických a prvokřesťanských. Kristus Pán ústně hlásal evangelium, apoštoly k ústnímu hlásání připravoval, jejich hlavní

---

[1]) Roku 1905 zněla otázka Lackenbacherovské konkurrence (z níž vycházívají práce trvalé ceny): Monumentorum antiquorum (inscriptionum, formularum magicarum ac Papyrorum) graecorum lingua comparetur cum usuloquendi graeci textus Antiqui Testamenti (Vers. LXX ed. Nestle tom. II.) ac epistularum s. Pauli. Zdali byla řešena, není mně známo.

činnost taková byla — však spisovati, takovou formou své zjevení dáti, také bylo radou Boží. Když důtklivý důvod nutkal, myšlenku psáti vnuknul, sahali k papyru, nahradili, doplňovali, upevňovali činnost kazatelskou spisováním. Stalo se tak z vlastních potřeb, a vlastními prostředky vytvořilo sobě učení svaté svou literaturu. I když jest lhostejno, jak Bůh své zjevení chtěl dáti — i sem patří slova o inspiraci — stejně v přísných formách staleté spisovatelské činnosti hellenské, jako prostým od srdce jdoucím, svou potřebou řízeným slovem: neškodí k lepšímu poznání tázati se po literárním rázu novozákonních spisů. Nejsou to otázky nové, doba patristická horlivě se jimi zabývala, srovnávala, analogie i rozdíly vzájemné i proti literatuře pohanské poznala, apologie vždycky k nim stanovisko zaujala, ukazujíc, kterým právem písmo svaté považuje za neodvoditelné z přirozených poměrů: nové bohaté nálezy zase nová světla přinesly.

Nechci mnoho mluviti o evangeliích. Ta jsou novým literárním útvarem, jejž sobě náboženství křesťanské samo vytvořilo. Cizím byl Řekům, jakousi vzdálenou analogií byla ἀπομνημονεύματα a sbírky apofthegmat slavných mužů: sbírky znamenitých výpovědí hrdin snášených z přístupných pramenů. Za takové mají se i logia na papyrech nalezená.

Skutky apoštolské, druhé slovo = dílo spisovatele III. evangelia chtějí pokračovati Theofilovi v další zprávě o díle spásy začatém od Spasitele. „Vývoj křesťanství po vykoupení Páně a vítězný jeho pokrok po celém známém světě měl dáti váhy tomu, že veškera nauka Páně z Boha a Kristus Spasitelem veškerého světa jest.“ Dle toho jest obsah a složení díla různotvárné. Část o missionářských cestách sv. Pavla obsahuje krátké zprávy o stanicích putování a připomínají ve své věcné stručnosti, zřetelnosti, itineraria a denníky římských úředníkův o cestách jejich a úředních výkonech od sekretářů sestavované, v papyrech dochované.

Nejvíce lze z papyrů nahledati poučení o literárním rázu listů novozákonních. I bez papyrů bylo možno je oceniti, a přece zase nálezy zbystřily zrak náš pro zvláštnosti jejich, jak se odstiňují od důvěrného psaní k literární formě listu, až k pojednání. Deißmann uvádí 21 listů hlavně papyrových od soukromého lístku 4. století do doby křesťanské, volených s ohledem na obsah evangelia; kdo chce se potěšiti pohledy do srdce starověkých lidí s glossami tu laskavě tušícími, idealisujícími, dobrácky ironisujícími — ať si jen tu partii v Licht vom Osten vyhledá. Listy nacházíme v takové formě, že zevně napsána byla adresa

(Papyrus Rainer má i nerozpečetěné listy ze starověku), uvnitř začíná list stereotypně přípisem, praescriptum. Tak i listy sv. Pavla dlužno sobě mysleti. Začátek listů těchto Sušilův komentár správně nazývá přípisem, jinak než třeba Belser, jenž mluví o Adresse und Gruß. Adresa listů sv. Pavla byla zevně, jako i datum se ztratila — nebylo by to živější, kdybychom i to měli? Přípisy byly zcela stručny, listy Nového Zákona rozšiřují je vsuvkami, „které samy již poučlivy jsou a nejhlubší tajemství víry nám odkrývají.“ Nejbohatší jsou pak ještě takové rozšířené přípisy v Ignat. V přípisu nescházejí pozdravy, někdy kupí se v takové míře, jako Řím. 16. U Krebse jest list Tasucharia bratru Nilovi o 31 ř., 1—6 zaujímá stereotypní úvod, 19—31 ř. jsou pozdravy, vlastní list jen 13 řádků. Když už list zakončen, zase ještě napadají a umísťují se nové pozdravy zcela jako Řím. 16, 21. Bibelstudien 215, uveden Ammonia sestře Tachumi, kde ustavičné ἀσπάζομαι připomíná stálé ἀσπάζετε 16. kap. k Řím.

Listy bývaly často dlouhé. Petiční list nějaké Dionysie není o mnoho kratší nežli list k Římanům. Skoro tři metry dlouhý svitek, slepený z mnohých lístkův ukazuje, jak asi vypadaly „dlouhé“ listy sv. Pavla.

Listy byly ve jménu dopisovatele psány nebo od něho diktovány. Ten spokojil se připsat třebas jen ἔρρωσο. 13. září 150 po Kristu píše Mystarion, pěstitel oliv, knězi Stotoetiovi, list přerušen — bez poznámky — jinou rukou napsaným ἔρρωσο. Tak i sv. Pavel listy své většinou diktoval (diktát živější než pouze psané, jež již dalekou cestu z hlavy a srdce pérem na papír urazilo; píšícímu třeba hleděti na formu, diktujícímu na obsah a důraz. Heinrici, Charakter der neutestamentl. Schriften, 63), k listu pak vlastnoručně něco připsal — proto i Gal. 6, 11 upozorňuje πηλίκοις γράμμασι jim psal — na povahu svého písma a svých písmen; vlastnoručně něco připsal (jako znamení, že list od něho) a nejenom tam, kde to výslovně říká.

V papyrech zachovaly se také zbytky kopiářů listů, kde listy buď originály, buď přepsané vedle sebe lepeny. Z toho chtějí někteří zodpověděti otázku, jak se dostaly při zhotovování rukopisů pozdravy do Efesu určené do exempláře listu, který byl určen k církvi římské. Proti důvodům přináležitosti kap. 16 listu ad Rom. ovšem tento jinak zajímavý poznatek nic neznamená.

*

Poslední služba, kterou papyry zároveň s ostatními památkami prokazují, jest, že v nich v celé živosti svět antický vystupuje. Ne

mediem knihy, nýbrž v bezprostředních barvách lidé se svými radostmi, starostmi, náboženskými disposicemi otevírají nám své srdce. Pro oblíbenou nyní religionsgeschichtliche Methode je to zase pole k výstředním pokusům; sv. Pavel už obsah všeho toho zahrnul ve svou „plnost času.“ I když nebyla dříve neznáma, přece zase za nové rysy z papyrů jsme vděčni. Musíme k nim ovšem přibrati i nápisy a ostatní památky.

Pozoruhodnější novinky západo-evropských literatur.

Podává Alois Koudelka.

V záplavě potištěného papíru jest opravdu odvážno hledati a správně vybrati pozoruhodnější novinky. Ale přece toužíme něco o nich zvěděti, a proto sveden článkem „Novini zachiduo-evropejskich literatur“ (Jurij Kmit v lednovém svazku 1909 rusínského měsíčníku „Liter.-nauk. Vistniku“) se o jakýsi přehled jejich též pokouším na základě různých studií a vlastní četby.

Rok 1908 hodil na knižní trh arci spoustu knih nových, ale jenom skrovné, ba praskrovné možno říci, trošce jich usouzen bude delší život. Věru zdá se, jakoby hledání nových směrů či jenom nových -ismů místo co by mělo do písemnictví vnésti nové trochu krve a nového života, o poslední síly životní je připravovalo. Staří, osvědčení autoři se odmlčují nebo tyjí z dobytých vavřínů, jen tu a tam některý ještě něco nového vydá, a mladí — inu, ti slibují, ale sliby chyby! A čtenářstvo roztrpčeno, znechuceno vrhá se se zálibou na literaturu — ač-li toho jména ona zasluhuje — jež dovede polehtati jeho čivy, podrážditi jeho smysly a vášně. Snad nikdy jako za dnů našich nebujely v literatuře sexualismus, chorobná erotika, kriminalistika, dobrodružnost a podobný brak. V té spoustě plevele najíti zrnko pravé, umělecké tvorby není věru snadnou věcí.

Z anglického písemnictví za uplynulý rok zasluhuje pozornosti trojsvazkové (!) drama „The Dynasts“. Autorem jeho je Thomas Hardy, jeden z nejpřednějších representantů realistů v Anglii. Pojednává pak v něm autor o bojích a zápasech evropských národů pod svými dynastickými vládci proti Napoleonovi v letech 1805—1815, t. j. od zamýšleného přistání u Anglie až do bitvy u Waterloo. Dle poznámky v předmluvě zdá se, že T. Hardy pojal úmysl k této práci brzo po ukončení svého románu „The Trumpet Major“ (1879), ale do zpracování se pustil až teprve po 20 letech. První svazek vyšel roku 1904, druhý roku 1906 a třetí roku 1908. Celé dílo rozděleno ve tři oddělení a má 19 aktův a 130 výstupův! Autor sám prohlásil je za „a play intented simply for mental performance, and not for the stage“, t. j. za

dílo, jež spíše ve fantasii čtenářově nežli na jevišti může nabýti dramatického rázu. Mnoho set osob, celé davy národův, armády, duchové a přízraky všeho druhu vystupují v ději a jeviště se mění od výstupu k výstupu, ba i za výstupu. Básník začíná „předehrou v nadsvětí.“ Duchové času, soucitu, osudu a ironie baví se o světovém systemu, jehož středem jest immanentní vůle, jež sama o sobě nevědouc (!), rozhoduje o osudech světa a jeho obyvatelstva. V 1. výstupu ocítáme se na silnici na jižním pobřeží anglickém v měsíci březnu 1805. Tři cestující v poštovním dostavníku rozmlouvají o politickém stavu věcí, na zastávce dohoní jich rychlý posel z Londýna se zvěstí, že Napoleon každé chvíle může přistáti. V následujícím výstupu ocítáme se v Paříži v pokoji ministra námořnictví. Kurýr donáší mu Napoleonovy rozkazy ohledně chystaného útoku na Anglii z Boulogne. Po té zaneseni jsme do dolní sněmovny anglické a slyšíme bouřlivou debatu o válečných přípravách. Na to jsme svědky francouzského táboru v Boulogni a křižující v kanále anglické flotily, a vyposlechnuvše na večerní společnosti londýnské různé zprávy o Napoleonových plánech, obcujeme jeho korunování v dómě milanském. Druhý akt začíná v Gibraltaru rozmluvou mezi Napoleonem a Collingwoodem, na to slyšíme stesky francouzského admirála do nezpůsobilosti jeho loďstva, dále vede nás týž děj do Boulogne, kdež Napoleon netrpělivě ždá příjezdu své flotily, a konečně zanáší nás na jižní pobřeží anglické. Tam jsme přítomni přehlídce vojenské, zříme houfy lidí do vnitrozemí prchajících a nasloucháme hovorům strážných u rozdělaných hranic. V 1. výjevu III. děje dostává Napoleon zprávu o donuceném návratu svého loďstva, načež se rychle odhodlává vytáhnouti proti Rakousku. V 2. výjevu uneseni jsme vysoko nad zemí. Dole pod námi zříme pruh země mezi Innem a Dunajem a patříme na rakouské vojsko líně „jako housenka“ se vlekoucí. V 3. výjevu: vyrukování francouzských pluků za hudby z boulognského táboru Na začátku IV. aktu slyšíme rozmluvu prozíravého Pitta s králem Jiřím III, jenž neschopen pochopiti vážnost stavu odcestoval do svého obvyklého letního sídla. Z toho ocítáme se u Ulmu neboli přesněji řečeno vysoko nad Ulmem a přihlížíme z ptačí perspektivy opevňovacím pracím Rakušanů, co zatím Francouzi město stále úžeji svírají. Obcujeme válečné poradě váhavých a nesvorných generalů rakouských, pozorujeme z ptačí opět perspektivy útok Napoleonův na město, jsme svědky vyjití z města rakouských zajatců, kteří před Napoleonem svoje zbraně skládají, potom zaletáme zase do Londýna, kdež zpráva o vítězství Napoleona šíří hrůzu a zděšení. Pátý akt přináší více scen z boje u Trafalgaru, Nelsonovo vítězství a smrt, sebevraždu francouzského admirála, pouliční výjevy z Londýna a oslavu vítězství na londýnské radnici. Šestý akt předvádí nám v řadě úchvatných scen průběh bitvy u Slavkova — proč u Slavkova? vždyť bitva rozhodnuta na prateckých kopcích a pod nimi! — útěk spojených armád, schůzi Napoleonovu s císařem Františkem, jenž všecky podmínky zpupného vítěze podpisuje. Napoleon by rád uzavřel mír se všemi svými nepřáteli kontinentálními, aby se jenom mohl znova na Anglii vrhnout. Po návratu jeho do Paříže

jsme svědky různých pouličních scen jak v tom městě tak v Londýně, kdež zpráva o vítězství Napoleona u Pratce Pitta usmrcuje. A tak to jde dále, z Londýna do Paříže a Berlína přes válečná pole u Jeny, v okolí Vídně a u Vídně, v Petrohradě a ve Španělích, potom opět do Moskvy a zpět atd. — Dějepisné události střídají se s výjevy ze všedního života lidu a občanských kruhů, celek pak se uzavírá opět „doslovem v nadsvětí.“ Holý výpočet není s to, aby čtenáři poskytl i sebe mlhavější představy o dramatice jednotlivých scen a obrazů neb o umění, s jakým spjaty jsou v rámec celistvého, jednolitého obrazu. Autor věru osvědčil se mistrem techniky, o jeho tvorbě možno bez nadsázky říci, že pracována sub specie aeternitatis. Drama sepsáno v blankoversu.

Jinou pozoruhodnou prací, a to s hlediska psychologicky jemné charakteristiky, jest román E. F. Bensona „Sheaves“ (W. Heinemann). Román pojednává historii manželství mladého (24letého zpěváka) se ženou přes 40 let starou. Edith Allbutt jest vdova po opilci, po jehož boku 12 let nevypověditelných muk ztrávila. Přes výstrahy svých přátel provdá se za Hugha Graingera, o 20 let mladšího. Přemluví ho, aby svuj tenorový hlas náležitě dal vycvičit. Stane se. Hugh Grainger dobude slávy a Edith těší se z jeho lásky a triumfů. Než do štěstí jejího uhodí z čista jasna hrom. Lékař prohlásí jí, že trpí souchotinami a že jenom rychlým odjezdem do Davosu může život svůj zachovati. Co ještě sama se sebou zápasí, má-li se svěřiti manželu s hroznou tou diagnosou, dojde muže vyzvání, aby přijel do Mnichova zazpívat Tristana. Myšlenka, že si nebude moci na dlouho lásky svého chotě uchovati, dlouho ji už trápila, rozhodne se tedy rychle ještě několik dní svrchovaného štěstí s ním prožiti, byť to měla smrtí zaplatit. Zatají mu svůj stav a doprovodí ho do Mnichova, kdež se naposled ze štěstí pokochá a smrt vděčně vítá. Co by se dalo Bensonovu románu vytýkati, je snad — u cizozemců kromě nás Čechů — hrozná neznalost cizí řeči, a přece sem tam rádi se cizími frasemi blýskají. Prosím vás, napsat tak někdo z nás jako Benson na př. „Die Susse Lied verhalt“, to by bylo křiku o naší inferioritě! A takových kopanců proti universální němčině jest u Bensona více!

Za třetí nejpozoruhodnější práci anglického písemnictví prohlašuje J. Kmit „The Metropolis“, ale ne tak pro vnitřní hodnotu samého románu, jako více pro osobnost autorovu, jímž jest Upton Sinclair. A vším právem, neboť poslední jeho román zklamal očekávání v ně kladená. V románě tom snažil se autor podat obraz života nov yorských milionářů, než podal jenom slupku, nikoli však jádro, ducha. A proto také práce jeho činí na čtenáře dojem kolportážního románu.

Po mém názoru hlubší a mravnější tendenci měl na zřeteli veliký patriota „zeleného Erinu“ P. A. Sheehan ve své poslední práci „Lisheen“. V povídce té, vycházeje od Tolstojské praxe, předvádí nám autor Boba Maxwella, majitele statků v Irsku, jak na základě vlastního celoročního incognito ztráveného života u irských nájemců dochází poznání jejich smutného stavu a jak potom na základě nabytých zkušeností snaží se

o povznesení jejich. V to arci vpleteny ještě jiné episody, krásně osvětlující různé předsudky jak bohatých na statky, tak i na moudrost světskou.

Rudyard Kipling, jemuž se dostalo Nobelovy ceny, ač odborné kruhy v Anglii trpce nesly, že se odměny té nedostalo zasloužeňějším poetům, nevydal toho roku nic nového.

Zvláštním zjevem na poli románové literatury je Zony Galesové „Pelleas and Etarre". Starý párek manželský, jejichž manželství 50leté činí z nich jakési velekněze lásky a patrony všech milujících, vypráví v práci té s humorem a pathosem řadu svých zkušeností. Je to vlastně sbírka krátkých povídek, z nichž každou lze nazvati básní lásky v prose. Z celé knihy dýše zdravý optimismus, bohatý na nejedno zrnko vzácné životní moudrosti.

Za přečtenou stojí také povídka „The Red Feather" od Robertse, jež založena jest na indianské zkazce a jež se čte jako pohádka.

Mrs. Humphry Wardova líčí ve svém nejnovějším románě „Diana Mallory" politické pletichy různých stran v dnešní Anglii, totiž zápasy imperialistů, socialistův a tak zvaných „suffragetes", t. j. bojovnic pro volební právo žen. Vystupující osoby v románě tom jsou tak věrně podány, že možná zrovna prstem na ně ukázati. Vadou však — ostatně u autorky od prvopočátku zjevnou — jest její doktrinářská tendence, jež nám četbu románu znechucuje.

Italské písemnictví nepodalo roku 1908 rovněž nic zvláštního, neboť d'Annunziovo drama „La Nave" kromě Italie nikde nedoznalo zvláštního ocenění. G. Verga, Grazia Deledda nevydali nic nového, jediná Mat. Seraova napsala román „Evviva la vita!" jenž pojednává milostné pletky mezi hosty hotelu u sv. Mořice s nešťastným zakončením. Ze spisovatelů druhého řádu napsal jako pokračování (!) Danteovy „Božské komedie" krásnou báseň „Il terzo peccato" Arturo Colautti. Thematem básně jest hříšná láska smyslná vášeň v různých projevech. Básníka zradila milka, on se z toho oddává zoufalství a volá smrt. Zjevuje se mu Dante, bodří ho a oznamuje mu, jaké tresty bude mu trpěti v pekle. Básník nemůže hleděti na ty útrapy, i vzdává se myšlenky na sebevraždu. Všeobecný úsudek zní, že ze všech dosavadních napodobenin Danteových tato báseň nejvíce se originálu přiblížila. Proti však Danteovi hájí autor soucitné slitování, proti mistrově strohosti — lásku.

Enrico Castelnuovo napsal román „I Moncalvo". Jurij Kmit praví, že by správnější název proň byl „Bahno". A má pravdu, neboť je to historie zlatého telete, jemuž se obětuje víra, čest a vůbec vše, co krásného a šlechetného srdce lidské zná. Giacomo Moncalvo, nadaný židovský professor mathematiky na universitě v Římě, jenž si zvolil dráhu tu jedině, aby cti a slávy došel, má syna Georgia, jenž se také vědám, ze záliby však věnuje. Georgio zamiluje se do své sestřenky Marianiny, jež však na něco zcela jiného spekuluje, na sňatek totiž se sženštělým potomkem zchudlé rodiny knížecí. Podání a vylíčení obou těchto z míry protivných světů podáno věrně. Stará kněžna Oroboni

svolí, ač jest hrda na svůj rod, na svou víru a ač jest naplněna nenávistí proti židům a liberálům, v sňatek syna svého s Marianinou, protože její milionek jí pomůže na nohy. A „tháte“ Marianiny svolí, aby se stala katoličkou, mlčí k podvodům své záletné ženy s jistým maltézským rytířem, aby se stal — víme? — napřed poslancem a jednou i ministrem. Georgio, jenž na smrt onemocní, vydá se do Indie studovat bacilly. Když se staří Moncalvové ještě jednou sejdou, pranic se ve svých názorech nebyli změnili. Práce Castelnuovova zůstavuje v čtenáři dojem, že počestná, ideální práce jest nejcennějším pokladem.

Za nejkrásnější projevy italské belletrie prohlašuje J. Kmit dvě sbírky povídek, a to „Novelle Calabresi“ od Clelie Pellicano a „Bozzetti rustici“ od Aidy Verdianiové a posléze „Novelle Calabresi“, jichž autorem A. Pisani. Jsou to mistrovské, svrchovaně umělecké obrázky, po většině rázu psychologického, ze života vesničanův. Autoři líčí nám jej s různých hledisk, ale věrně, plasticky, jakoby pracovali fonografem a fotografickým apparátem. Jsou to cenné příspěvky k folkloristice italské.

Francouzské písemnictví zůstalo si celkem roku 1908 důsledno v přetřepávání najmě otázky manželské nevěrnosti a z toho plynoucího rozvodu. Jedni zastávají rozvod, druzí jej zase odsuzují, ač po mém soudě Bourget pronesl v té příčině ne-li konečné slovo, tedy zase nejvážnější. Z pozoruhodnějších novinek možná tyto vytknouti:

Marcel Prévost podává v druhé řadě svých „Lettres à Françoise mariée“ pokračování svých listův o výchovu dívčím (Lettres à Françoise), jež byly náramně pochvalně přijaty. Aby čtenáři lépe vysvitl kontrast mezi ženou dle jeho zásad vychovanou a ženou bez těchto zásad vychovanou, staví proti sobě svou vnučku, teď za důstojníka provdanou a „la Dame potelée“ (po česku asi „baculatou“), jež se z hlouposti a nudy dopouští manželské nevěrnosti. Prévost dožaduje se takového výchovu pro dívky a ženy, aby si věděly rady v každé životní situaci a aby dovedly čeliti všem pokušením, jež na ně dolehnou. Hlavní váhu klade na ethickou stránku a na náležité vzdělání intellektualní.

Henry Bordeaux ve své knize „Les yeux qui s'ouvrent“ předvádí nám matku dvou dítek, jež pro zjevnou nevěrnost manželovu činí kroky k bezodkladnému rozvodu, než včas ještě se jí otevrou oči. Nahlédne, že se málo zajímala o běh myšlenek a prací svého muže, a tím že se připravila o jeho lásku. I hledí dohoniti, co byla zanedbala, a svazek manželský se znova utužuje.

Mary-Gillové „L'Officine“ podává čtenářům hrozný obraz podvodnictví a šarlatánství, jež panuje ve francouzských lekárnách, a dožaduje se postátnění tohoto odvětví výdělkového.

Alberta Mockela „Contes pour les enfants d'hier“ napsány jsou pod vlivem Maeterlinckovým a nehodí se — což ani v intencích autorových nebylo — pro děti, neboť hlavním všech je zklamání v lásce. Totéž platí o sbírce Anatole France „Les contes de Jacques Tournebroche“. Jules Renard líčí ve svém románě „Ragotte“ život staré selky, jež jenom nevděk od svých dětí sklízí.

Charles Henry Hirsch podal ve své práci „Un vieux bougre“ historii vnuka a děda, jejich vzájemné styky a srážky, jichž rozvoj přivozuje násilnou smrt onoho. Ač kniha psána úchvatně, přece jenom nezůstavuje pro líčení strašných scen milého dojmu v duši ctenářově.

Drama P. Spaakovo (Belgičana) „Kaatje“ prohlašuje Jurij Kmit za práci v každém směru mistrovskou. Hrdinou jest neteř vlámského malíře ze 17. století „Kaatje“. Malíř však přivede si ze své umělecké cesty po Italii milou, již doma vydává za svou choť; jest mu zosobněním jižní poesie a umění. Ale tesknice přimějí Vlašku, že jej opustí a s potulnou družinou svých krajanů do Italie se vrátí. Malíř poznav svůj blud znova se blíží první své lásce krajanské „Kaatji“ a nalézá u ní jak vyléčení raněného srdce, tak i zase lásku k domácímu umění. Kus dáván již přes padesátkrát v bruselském divadle parkovém.

Emile Verhaeren, nejlepší lyrický básník belgický, opěvuje ve své sbírce poesií „Les héros“ nejvýznačnější muže své otčiny, o ni ať už tak neb onak zasloužilé.

Z holandsky píšících autorů vystoupil opět Frederik van Eeden, jenž doznav zklamání ve svých komunistických názorech na nějaký čas se byl odmlčel, se třemi divadelními kusy: „Minnestralem“, „Ysbrandem“ a „Het beloofde land“, k nimž se však obecenstvo jaksi upjatě zachovalo a kritika více méně reservovaně.

Za to sbírka „Stemmen“ lyrických básní P. C. Boutena přijata velmi sympathicky. Někteří kritikové nazývají Boutena pologermánským Lamartinem, třebas se nikde nehlásí k positivnímu náboženství křesťanskému.

Cyriel Buyssehò sbírka povídek „Lente“ (Jaro) prohlašuje se za nejlepší holandskou knihu poslední doby. Též se chválí Top Naeff (paní van Rhyn-Naeffova) jako umělkyně jevící se ve svých dvou posledních pracích „Němý svědek“ (je to denník opuštěné ženy) a „Dcera“. Jak patrno, ani v Holandsku nestojí věci lépe než jinde.

V norském písemnictví co cenného v pravdě obmezuje se především na souborné vydání všeobecně známých velikánův a na rozbor jejich děl. Z nejvýznačnějších teď representantů norské literatury líčí Thomas Krag ve své poslední práci „Det Allerhelligste“ vývoj tří jinochů, mezi nimi i kněze, kteří se posléze shodují v tom, že boj o štěstí není vlastně ničím jiným než odpoutáním, uvolněním citového života ode všech efemerních dojmů vnějšího smyslného dráždidla. Nová ethika autorova jest jakousi směsicí Tolstojského fatalismu, stoického světem pohrdání a Kantovské doktriny o povinnosti. Bratr jeho V. Krag jeví se ve svém „Denníku poutníkově“ (Vandringsmaend) především jako esthet, jenž jest přesvědčen, že po čem se snaží, přece jenom vždy zůstane nedostižitelným ideálem.

A ve švedském písemnictví zříme zase totéž. Nejčinnější nakladatel Al. Bonnier vydává pod titulem „Nejlepší knihy“ (po 1 K skand.) spisy starších a mladších koryfejů. Z nejnovějších publikací je tu především sbírka „sag“ (zkazek) Selmy Lagerlöfové, jež však až na dvě nebo tři čísla daleko zůstává za jejími „Kristuslegenden“ a „Drott. in

Kunghalla". Anny Wahlenbergové povídka „Sömngangerskan" jest duševní zpověď jemně vzdělané paní, jež doznává trpkého zklamání jedinkého svého snu. Z historických povídek zasluhují zmínky M. Mallingové „Maria Stuartova" a Axel Lundegarda „Královna Filippa".

Hjalmar Söderberg vydal sbírku novel pod titulem „Det mörkner öfver vägen" (Stmívá se nad cestami), z nichž nejlepší jest úvodní, v níž autor líčí první den na svobodu propuštěného trestance, jenž v šťastném opojení znova zabočuje na bývalou dráhu.

Pozoruhodnější je také sbírka povídek G. Ullmana „Praester", mladého to teprve spisovatele, jenž však slibuje zaujati brzo místo mezi starými koryfeji švedského písemnictví.

Z nejnovější ruské literatury.

Podává Aug. Vrzal. (Č. d.)

III. Anarchie v životě i literatuře.

Přední ruský literární historik S. Vengerov případně praví o Gorkém, že svojí činností zapěl píseň „bláznovství chrabrých". A skutečně bláznovské řádění, jímž ruská společnost od druhé polovice roku 1904 jakoby byla posedlá — toť ničivá činnost bosáků, jež v literaturu uvedl Gorkij v idealisované podobě individualistických anarchistův.

Anarchie společenských nálad přešla pak do literatury jako anarchie tvorby a ideí.

Po největším rozmachu a rozkvětu obou jmenovaných směrů ruské literatury umělecké, směru totiž beznadějného pessimismu, v němž centrální místo náleží Čechovu, který roku 1904 rozloučil se se životem, a směru, jehož heslem bylo „užívat života" a jehož předním zástupcem byl Gorkij, který dramatem „Na dně" (1902) dostoupil vrcholu své slávy, nastala anarchie nálad i tvorby. Mladá literatura, dostoupivši vrcholu realistického pessimismu, naskrz prosáklá skepsí, kultem zoufalství, nenadále obrátila se k utopickým anarchistickým náladám na základě domnělého nevyhnutelného zlepšení člověčenstva a vratké víry ve vzkříšení lidumilnosti. Protispolečenská tendence a anarchistický individualismus nalezly v mladé literatuře blahodárnou půdu: dříve plakala nad trpícím člověčenstvem, volala po spravedlivosti, nyní vrhla se v náruči Nietzscheova anarchistického individualismu.

V téže asi době, roku 1903, pozorovat úplný úpadek ekonomického materialismu v životě společenském, v životě pak literárním na podzim roku 1903 začalo družstvo „Znanije" periodicky vydávati „sborníky" (dosud jich vyšlo 23) realistického směru, v nichž ukládali své plody zástupcové obou jmenovaných dříve směrův, a jimž souzeno bylo sehráti

v dějinách mladé literatury ruské důležitou úlohu, v dějinách pak společenského života rovněž důležitou úlohu letopisce nejjemnějších změn proudů jeho nálad a ideálů. Všecko, čím žila ruská společnost v době války rusko-japonské a revoluce ruské, jest v nich svědomitě zachyceno.

Neobyčejný úspěch, jaký měly v první době sborníky vydavatelstva „Znanije“, přiměl jiné k následování. Jako houby po dešti vznikaly sborníky a almanachy vydavatelstev „Šipovnik“ (vyšlo dosud 6 svazků), „Novoje slovo“, „Zemlja“, „Žizň“ a j. Sborníky ty lišily se od sebe větším dílem jen úpravou a obálkou, ne obsahem a přispěvateli. Mnozí v nich vítali uvolnění spisovatelův od těžké ruky redaktorů tak zvaných „tlustých“ časopisův určitých směrův a ideí. A skutečně sborníky tyto nenesou pečeti určité osobnosti, žádné společné idey, určitých zásad, společného názoru, jak to vidíme v „tlustých“ časopisech dřívější doby. Ostatně nehledělo se v nich tak na obsah, ideovou stránku příspěvků, jako spíše na krásu výrazu a propracovanost slohu. Vážných, vědeckých prací a kritických článků, které by řídily směr jejich, tu nebylo; a tak vznikla v literatuře anarchie tvorby, názorův a ideí, knižní trh začal se plniti haraburdím krásné prosy a bezobsažných veršů, kterými pisálci z řemesla plnili sborníky a zaplavovali literaturu.

Centrem všeobecné pozornosti v mladé literatuře ruské stal se Leonid Nikol. Andrejev (nar. 1871[1]), jenž na jeviště literární vstoupil 1898 a vydal dosud pět svazků povídek a kusů dramatických. Na počátku psal Andrejev i o nejhroznějších a nejtragičtějších zjevech klidným tonem, čímž tragičnost zjevů těch ještě více vynikla při prostotě vypravování a bezprostřední upřímnosti, čehož důkazem byla skvostná povídečka „Žili-byli“ (1901). Brzy však Andrejev, jsa si vědom, že je silen pouze v kresbě tragického, a nevida dosti tragických themat a situací v životě, přestal čerpati bezprostředně ze života i vymýšlel nová i nová tragická, hrůzoděsná themata hlavou. Neobmeziv se bezprostřední upřímností, dal se unésti zdužněním tonu a tendenčností, tak že umělecké podrobnosti proplétá v dílech svých ošklivými obrazy. Ton jeho děl, dříve klidný a sebevědomý, změnil se v křiklavý: osoby jeho nemluví, nýbrž křičí, vřeští. I o nejprostějších věcech Andrejev křičí nesvým hlasem, čímž pouze seslabuje dojem, sevšedňuje tragické a sesměšňuje veliké. Místo konkretního trpícího člověka začal kresliti „člověka“ vůbec, abstraktního člověka mimo čas a místo, odklonil se od tváře člověka, pokrytého krví a ranami, a uchýlil se do stínu abstrakce. Již v době největšího vzpružení společenského života ruského, v době největší konkretnosti politického ducha lidského, jak se projevil za revoluce, ethický individualismus, láska ke konkretnímu člověku, k realní ruské osobnosti začala mizeti z ruské literatury. Od té doby, co revoluční hnutí znehodnotilo osobnost jednotlivcovu a naučilo člověka vidět jen v tisících, literatura zapomněla na realního člověka i obrátila se k „člověku“ vůbec, k člověku bez času a místa, k abstrakci. V téže době také Andrejev vystoupil jménem abstraktního „člověka“, kterého viděl i v četníkovi („Na stanici“, 1906), i v gubernatorovi (ve stejnojmenné po-

[1]) Srv. o něm »Hlídku« 1907 a 1908.

vůdce „Gubernator", 1905), i ve francouzském králi („Tak bylo", 1905), i ve schematech lidí, jež nejsou neplněna živým konkretním obsahem (v dramatě „K hvězdám", 1905). Od té doby v dílech jeho vzmáhá se abstrakce, pohlcující konkretního člověka, jenž ztrácí svoje vlastní jméno, tělo i stává se průhledným symbolem, stínem stínu, holou abstrakcí. Vrcholu dostoupila jeho náklonnost k abstrakci v přihrublých obrazech „představení" „Žizň čelověka" (1906).

Náchylnost k líčení hrůzy a nejtemnějších stránek duše lidské připomíná v Andrejevu jeho duchovního otce, modernisty zamilovaného otce „literatury hrůzy" a slepého přízraku života, v němž jevíme se hračkou tajemných sil, Edgara Poëa. Ruská kritika již do podrobností ukázala, kde jeví se vliv Poëův na Andrejeva, v čem oba sobě se podobají a čím se liší. Kdežto u Poëa vidíme bujnou fantasii, uměle ještě alkoholem rozčilovanou, u Andrejeva vidíme chudobu fantasie, což jeví se v jednotvárnosti dekorace, v níž představuje své osoby, chorobnou vypočítavost, ostrost citů, zvláště citu strachu před smrtí a hrůzy. — Poë i Andrejev snaží se přistihnouti, přepadnouti z nenadání srdce lidské ve zvláštním, řídkém okamžiku života, jenž jasně osvětluje soumrak duše lidské. Jako Poë seskupuje také Andrejev effekty a zvuky, aby sesílil dojem, ale Andrejev nezná těchto skupin mnoho i opakuje se. — Jako Poë také Andrejev vybírá charakteristická slova, překvapující svojí neočekávaností, ale opravdivostí. Prostá slova: „stěna, mlha, propast, tma...", která tak bledě zvučí v naší řeči, v dílech Andrejevových vyjadřují řadu hlubokých nálad a z prostých slov mění se ve slova významná, v hrozné symboly bezvýchodnosti, prostopášnosti a převrácenosti. A slova tato Andrejev druhdy ještě spojuje s hlasem přírody, s dechem mrtvých věcí, zlověstným šramotem, strašným hlukem, ohněm, jež předvádí živými. Pomocí napodobení zvuku přírody a neobyčejných epithet Andrejev zachvacuje čtenáře náladou „unylosti, zoufalství a tesknoty" a chorobnou ostrostí pocitu zhušťuje tmu života v těžký mrak, v němž „nelze žíti" a „zbývá jen umříti." Dýchání smrti vane nad tvorbou jeho.

V takovém postavení bezvýchodného zoufalství, v boji s tajemnými silami okolního chaosu a v hrůze opuštěnosti octl se student Sergěj Petrovič („Vypravování o S Petroviči", 1900), jenž nemoha snésti všeobecného, přímého a tajného využitkování osobnosti státním strojem, v jehož moci se cítí, vzpírá se proti tomu, aby byl jenom „němým materialem pro štěstí jiných", chtěje být „sám šťastným, silným a svobodným", an „má na to právo." I povstal proti nespravedlivé přírodě ve jménu svého „já", aby uskutečnil své právo na štěstí, ale přemožen nespravedlivostí přírody, těší se: „Jestliže život se ti nezdařil, ...věz, že zdaří se ti smrt." I umírá. „A když pocítil v sobě klidnou odhodlanost umříti — poprvé za svůj celý život zakusil hlubokou a hrdou radost, radost otroka, jenž láme okovy." Zavrhnuv zde vykořisťování osobnosti státním mechanismem, Andrejev v „Životě Vasilije Fivejského" (1903) dospívá k morální anarchii, ukazuje nemožnost soucitné lásky k trpícímu člověčenstvu i boří základy lidské

naděje, víru. Povídka podle úmyslu spisovatelova měla býti symbolickým vyobrazením úplného úpadku lásky ke člověku i všemu se posmívajícího vítězství utrpení. V chorobné náladě nahromadil tu Andrejev všemožné hrůzy a neštěstí, zhustil temné barvy, aby nepřirozenými, křiklavými effekty sesílil dojem. Neštěstí sype se tu za neštěstím na hlavu ubohého kněze Vasilije: utopí se mu malý synáček, kterého šíleně miluje matka, která po čase porodí syna-idiota; zatím dcera Nasťa, o niž rodiče se nestarají, stává se poloviční idiotkou, matka z hoře oddá se pití, chce se oběsit, náhodou zapálí dům, v jehož plamenech shoří, idiot však zůstane otci na krku. Otec Vasilij v záchvatu šílenství osnuje nesmyslný plán pomoci lidem v těžkém utrpení, vykonat zázračné zachránění lidí od utrpení a smrti. Poněvadž však zázrak vzkřísiti mrtvého se mu nepovedl, pozbyl víry v Boha, k němuž v šílenství volá: „Proč pak jsi mi dal lásku k lidem a útrpnost — abys se mi vysmál?“... Zhynula víra, zklamala naděje, neužitečna jest láska — „v samých základech svých boří se a padá svět“, toť základní idea celého díla. Je to šílený nářek bezvýchodného zoufalství, tragedie neupokojené lásky k lidem, nemající síly, aby pomohla lidem v jejich těžkých utrpeních... Z celku však vane pessimismus, jenž přišel až k mezím, za nimiž jest — mlčelivé Nic. Konec světa! Zoufalství bez paprsku naděje, beze světlé víry, bez ideálu. Protispolečenská tendence povídky nalezla v mladé literatuře dobrou půdu.

Bombasticky a vulgarně křiklavé obrazy nalezáme v povídkách „Zloděj“ (1904) a „Přízraky“ i v publicisticky křiklavém protestu proti hrůzám války, nadepsaném „Krasnyj směch“ (1904). Spisovatel nezajímá se tak o krvavé události vojny samé, jako o psychologii hrůzy a šílenství v jejích různých projevech. Celkového obrazu války autor nepodal. Všecky úryvky rukopisův o válce, jež se připisují šílenému hrdinovi, reprodukují sice city člověka, jenž přišel o rozum, ale osudnou otázku války stavějí do pozadí. (Zde poznamenáváme, že větší díl toho, co Andrejev napsal, náleží k psychopathologii, která však jest pouze symbolem psychologie normální. U něho jest úmyslně setřena meze přechodu normálního k nenormálnímu.) Hrůza událostí, jež autor podává, bledne také proto, že umělec, vypravuje o nich, hledí udržeti čtenáře v příšerném napětí, mluví jakýmsi křiklavým hlasem, nepřirozeně a strojeně. Čím však hroznější jsou fakta, tím prostěji třeba je podávati, jinak dojem pravděpodobnosti slábne. Ostatně tato strojenost celého tohoto symbolického díla, unášejícího naši mysl od nesmyslnosti a ukrutnosti války v jakýsi přízračný a příšerný svět, kde vládne cosi nepochopitelného a hrozného, co autor jmenuje „červeným smíchem“, jeví se tím očividněji, srovnáme-li „Červený smích“ se „Čtyřmi dni“ od Garšina, jejichž prostá slova mocně mluví k našemu srdci a svědomí a vybízejí nás proti určitému, realnímu zlu, válce. Trefně pronesl se Tolstoj o tomto a podobných dílech Andrejevových: Andrejev ustavičně „straší, ale já necítím strachu.“ Člověk necítí strachu proto, že nemusí se báti o ty, které vidí na jevišti povídky, poněvadž autor nesloučil čtenáře s osobami svými živými svazky, protože osoby ty jsou bez masa i bez krve — snad jich vůbec nebylo.

Takové lidi, kterých snad vůbec nebylo, předvádí nám autor v symbolickém dramatě „K hvězdám“ (1905), v němž není dramatického hnutí; místo konkretních živých osob vidíme tu stíny bez masa i bez krve, bezbarvé abstraktní obrazy z dob banalně líčené revoluce, které se dotýká také v dramatě „Savva“ (1906), jehož obsah jest bledě publicisticky zbarven. Postavy jeho jsou rovněž bez konkretního obsahu, bez individuality. Lehkomyslně tropí si Andrejev smích z tak zvaných zázrakův a hledí podvrátit základy víry lidu.

V umělecky bezvýznamné povídečce „Jeleazar“ (1906) Andrejev pokouší se uhodnouti, jaká byla psychologie Lazara, jenž okusil smrti a Kristem byl vzkříšen, když se vrátil mezi živé lidi…

Náklonnost Andrejevova k abstrakci dostoupila vrcholu v představení „Život člověka“ (1906). Ruské literatuře vždy byl cizí neosobní člověk, drahá však byla osobnost konkretní, trpící. Ale zde jest všecko schematické od počátku až do konce; není tu realního života toho neb onoho člověka, nýbrž člověka vůbec, bez určité doby a místa. Místo živých lidí nalézáme tu vlastně karrikatury lidí. Vůbec autor chtěl podati obraz života lidského v jeho podstatě, života abstraktního, ne konkretního člověka, nýbrž života idealisovaného v dobrém i zlém. Ve všech pěti obrazech představení tohoto nikdo nemluví, ani nedělá nic svého, nic, čím by se lišil od jiných, nic, čeho bychom všeobecně neočekávali. „Stařeny“, „sousedé“ jsou stejni; o přátelích „člověka“ autor dí, že se „všichni podobají sobě navzájem“, o nepřátelích tvrdí totéž … Celý „život člověka“ jeví se Andrejevu střídáním jednotvárného, stejného, cizího — střídáním nekonečné obyčejných, známých a všedních věcí… a proto je život tak hrozný… Chtěje ještě úplněji odraziti život lidský v díle svém, autor uveřejnil v almanachu „Šipovnik“ 1908 variant posledního obrazu svého představení, kdež uvádí skupinu „dědiců“ člověka, jako byl uvedl skupiny příbuzných, přátel i nepřátel jeho. Ale ani tímto „variantem“ nespravil představení svého, jež má být úplným odrazem života lidského vůbec, zatím pak jest nahromaděním beztvárných přízraků, nad nimiž visí jakási mysticko-allegorická mlha.

Zajímavější mezi posledními pracemi L. Andrejeva jest „Povídka o sedmi oběšených“ (1908), také do češtiny přeložená, v níž není, jako v ostatních dílech jeho poslední doby, ani morální, ani publicistické tendence. Autor chtěl ukázati, že poprava lidí jest něco nesmyslného, protože určení dne i hodiny popravy nějakým člověkem, smrt, určená vůlí lidskou, jeví se křiklavým kontrastem všemu, v co věříme. Den i hodina smrti nejsou v rukou člověka — to pevně víme, to je zákon náboženský, který porušuje — poprava, nejbolestnější to jizva Ruskem prožívaného historického momentu, kdy tolik lidí hyne na šibenici. Spisovatel maluje hrůzu popravy, analysuje duševní stav sedmi k smrti odsouzených a rozvíjí před námi obraz duševní agonie ministra, na jehož život chystán útok, včas policií zmařený; bohužel psychologie ministra není dostatečně propracována. Ze sedmi oběšených jest pět politických odsouzenců (mezi nimi dvě ženy) a dva sprostí kriminálníci,

jejichž jednoduché charakteristiky lépe se zdařily. Pěkný jest výjev posledního shledání se odsouzeného k smrti Golovina s rodiči... Bohužel Andrejev myslí si realní život a živé lidi vždy v jakémsi fantastickém, neživém osvětlení a tak prohřešuje se proti skutečnosti. Tak nesprávno, líčí-li, že političtí odsouzenci jsou popravováni zároveň s kriminálníky, čehož nebývá. Psychologicky jest rovněž nevysvětlitelno, že by politický odsouzenec Verner za krátké jízdy k popravišti s odporným loupežníkem Jansonem zamiloval si ho za čtvrt hodiny tak, jako nikoho v životě!.. Nebo že by čistá dívka Musja vybrala si za společníka k popravě lupiče Cikánka, objímala ho a líbala v ústa!...

Nebudeme se déle zdržovati u povídek „Bezdna" (Propast, 1902), „V tumaně" (V mlze). „Mysl" (v českém překl. „Rozum", Svět. knih.), plných cynicky sprostých obrazův oplzlosti, pohlavní zvrhlosti, nesnesitelně hnusných podrobností, vypočítaných na to, aby dráždily nízké chtíče a smyslnost. V Rusku povídky ty vyvolaly skutečný škandál a autor ne beze své „zásluhy" dostal se do kategorie pornografických spisovatelů, kteří „dovedou milovat v životě pouze tlustou ženu, nebo ještě určitěji její tučná bedra" a nepochopují, že „pohlavní akt bez pocitů skutečné lásky jest aktem ošklivým", který spisovatel s uměleckým vkusem nebude popisovati tak, jakoby s tím souhlasil.

Jestliže v „Životě Vasilije Fivejského" pozorovati tendenci protispolečenskou, ničení pojítka lidí — lásky k bližnímu, a v právě jmenovaných povídkách vulgarní pojednávání o thematě pohlavním, pak jakousi skutečnou vzpouru proti ethice, jakési hlásání a ospravedlňování mravní anarchie nalezáme v povídkách „Jidáš Iškariotský" (1907) a „Tma" (1907), v nichž autor snaží se zvrátit ethické pojmy, převrátit ethickou povahu duše lidské tak, aby to, co dosud bylo černé, stalo se bílým, a co bylo bílé — stalo se černým.

Andrejev v „Jidáši Iškariotském" divně osvětluje to, co bylo v Judsku za Pontského Piláta, kdy mezi lidmi objevil se netoliko vůdce, nejlepší z lidí, nýbrž Syn boží. Je to tendenční pokus vytvořiti obraz nadčlověka, jenž povýšen nad tradiční pojímání dobra i zla, nadčlověka, prostého všeho kolísání a pochybnosti, plného síly a zvláštní krásy, ethického revolucionáře, jenž jedné noci před zradou blouznil o době, kdy nebude ani hodných ani špatných (Jidáš sám podle ujištění Andrejeva nenáležel ani k dobrým ani k špatným), kdy nebude v lidském nepochopení ani Jidáše z Kariotu jako typu, ani Ježíše jako opačného typu idealního, nýbrž budou lidé povznesené duše nad dobro i zlo. Zamýšleje vtělit tuto ideu v uměleckou formu, Andrejev snaží se tohoto tělesného mrzáka, vyvrhele lidstva, lháře a zloděje Jidáše představiti duševně „krásným a šlechetným", nadlidsky rozumným, prozíravým, jenž všecko věděl, všecko předvídal, pronáší ostrovtipné sentence a podává jemné charakteristiky ostatních apoštolů. Tento neslýchaně tělesně ošklivý muž po celý život hledal podmaňující krásu, již nalezl v Ježíši, ale pouze v Ježíši, nikoli v jeho okolí, v kruhu vyvolených, v nichž Jidáš místo ctnosti a duševní čistoty vidí pouze duševní krátkozrakost, o nichž tvrdí, že jsou „dobří" jen potud, pokud „umějí tajit své skutky

a myšlenky." Jidáš jediný ví, že Ježíš má nepřátele, čehož „ostatní" (t. j. apoštolové) ve své krátkozrakosti netuší. Krista zraditi — připadalo mu nutným: mělať tím lidu býti dána příležitost, aby milující Krista aktivně bránili jej proti nepřátelům. Nezradil tedy Krista ze ziskuchtivé lakoty, nýbrž z přesvědčení, že lid, milující Krista, vysvobodí z rukou nepřátel Ježíše, jemuž i Jidáš hotov sloužiti všemi silami duše své. Vidí však, že sotva vojáci položili ruku na Ježíše, všecko kouzlo jeho osobnosti se rozptýlilo a Jidáš marně čeká, až urážky, rány, jimiž zasypán mistr, probudí „milující" Ježíše a přinutí je, aby Ježíše bránili. Od té doby Jidáš nenávidí tento lid, jenž nedávno pěl Kristu „hosanna". A když Ježíše všichni „dobří" a poctiví opustili, jde Jidáš k veleknězím, aby jim ukázal, jak podivuhodného člověka zahubili, uznavše ho za zločince. Ale uvidí, že velekněží dobře znali cenu krve, již chystali se proliti. Tu Jidáš odporně sentimentálně pečuje o Ježíše k smrti odsouzeného, na polo jako zamilovaný, na polo jako žalářník o odsouzence. Ještě odpornější jest líčení, jak tento lhář, podvodník a zloděj hlásá, že bude spolu s Ježíšem souditi živé i mrtvé, že přijde ve vítězoslávě na zemi s Ježíšem „v objetí jako bratří."

Taková matenice pojmův a idei vznikla u Andrejeva z prostého vypravování evangelia o zrádci Jidášovi.

Určitěji osvětluje Andrejev vzpouru proti ethické, mravní čistotě v povídce „Tma". (1908), kdež ukazuje, že vina „dobrých" záleží v tom, že jsou — rozkoší v životě, kdežto massy lidu náležejí ke „špatným", ač v duších jejich žije náklonnost k dobrému. Odtud nepřátelství k „dobrým", „čistým", jichž nemohou nenáviděti lidé „tmy", kteří následkem okolností, jež na nich nezávisejí, nemohli zůstati dobrými a musili státi se špatnými. To pochopil hrdina „Tmy", revolucionář, jenž prchaje před policií, skryl se ve veřejném domě. Tu chlubí se před prostitutkou svým životem ve prospěch lidí, svou mravní čistotou i snaží se v ní probuditi sympathii k sobě, ke své mravní čistotě, a lituje ji, což prostitutka má za urážku, udeří ho po obličeji a rozhodně táže se ho divokou frasí, ethickým paradoxem: „J a k é t y m á š p r á v o b ý t i d o b r ý m, j s e m-l i j á — š p a t n a... J e s t h a n b a b ý t i d o b r ý m..." Tak „dobrý" hrdina „za skřípění opilých houslí, ve zdech veřejného domu a pod dojmem svůdnosti nalíčených očí prostitutčiných — poznal... hroznou pravdu života, které nemohli pochopiti jiní lidé..." i rozhodl, že skutečně m u s í přestat býti dobrým a státi se špatným, opilcem, ničemou, lotrem a prostopášníkem. Zatím prostitutka, nenávidíc všecky šťastné, dobré, a vidouc, že hrdina jest hrd svojí mravní čistotou, pojala zlomyslné přání vydati ho v ruce policie, poníižiti, zničiti dobrého, jenž účastní se orgie všech právě „nezaměstnaných" nevěstek, s nimiž pak zůstane ve veřejném domě. V pitvorně sentimentální sceně prostitutka, dojata vypravováním hrdiny o dobrých, již obětují se za jiné, a mezi nimiž jsou také „mladá, něžná děvčata", chce jíti také „k nim", k dobrým... Hrdina však už nechce jíti k dobrým, nechce být už dobrým. Ráno přichází policie a zatkne terroristu i prostitutku, rozplývající se nyní láskou k poníženému „dobrému" člověku.

Mimo nesrovnalosti a disharmoničnost, nedostatek prostoty, strojenost formy, chorobný obsah, karrikaturní bezuzdnost v obrazech, jimž jsme u Andrejeva zvykli, zde ještě nás zaráží nepříjemně, jakoby autor nejprve žádal naši pozornosti k něčemu vážnému a pak neočekávaně nás mystifikoval. Autor nespokojil se rámcem psychologie, nýbrž přenesl těžiště povídky v obor mravní, chtěl vzpouru proti mravnosti, chtěl přesvědčit čtenáře, že člověčenstvo již po 19 století jest nemocno mravností, že mravnost nemá práva na existenci. A pro tento tendenční, antiethický problem Andrejev zcuchal a změnil v anekdotu, vyvolávající druhdy v nás ironický úsměv, všecko, k čemu dříve upoutal pozornost čtenáře, tragedii ve veřejném domě. Ethický zázrak přerození hrdiny „Tmy“, ultra„dobrého“, hrdého svým panictvím, jenž po ethicky hrozné frasi prostitutčině: „hanba jest býti dobrým“ — učí se býti špatným, „padouchem“, a psychologický zázrak promění prostitutky v „dobrou“ — autor umělecky nedovedl vysvětliti: čtenář není s to, aby si mohl mysliti oba dva, hrdinu i prostitutku, tak, jak by si přál autor, který jednoduše za každou cenu chce, bychom v nich viděli buřiče proti právu mravnosti na existenci. Hromadou logických odporů nedovedl toho autor, aby čtenář uvěřil v jeho hrdiny, které nenalezl v životě, nýbrž chorobným mozkem vymyslil. Tak ethické paradoxon oblekl v tělo neumělecké povídky. Impressionistický sloh, protispolečenská, protiměšťanská tendence a náklonnost k abstrakci sbližuje Andrejeva s ruským modernismem.

V době anarchie života ruského, kdy mládež holduje výstřednostem pohlavním a moderního nadčlověka představuje si v podobě dvounohého hřebce, kdy staré autority se zavrhují, základy mravnosti se podvracují, Andrejev hledí ze ziskuchtivosti vyhovět této mládeži, upírá „staré“ mravnosti právo na existenci, hlásaje právo „býti špatným.“ Ubohá mládež, jež jde za takovými — vůdci! (P. d.)

Posudky.

Vlastivěda Moravská. II. Místopis. Sv. 21. Náměšťský okres. Napsal *Dr. Fr. Dvorský*. Nákl. Musejního spolku v Brně 1908. Str. 342. Cena 5 K.

V obsáhlém úvodě podává p. spis. přehled zeměpisný a přírodovědecký, líčí osazování krajiny a poměry obyvatelstva, zmiňuje se o živnostech, spojovacích prostředcích, zdravotnictví, farách a školství a uvádí krátký statistický přehled. Pak následuje na 290 stranách popis a dějiny jednotlivých osad.

Z celé knihy jest patrno, že byla psána s opravdovou láskou, a vzhledem k dosavadním pracím o náměšťském okesu znamená značný pokrok. O mnohých osadách nebylo ovšem možno podávati historie obšírné, za to však u některých, zvláště u Náměště a Kralic, snažil se autor spracovati přístupnou látku co nejpodrobněji. Že místy nejsou zprávy úplné a přesné, dlužno klásti za vinu některým nedostatečně vyplněným dotazníkům

Škoda, že místy nejsou podrobněji vylíčeny poměry poddanské a změny náboženské a kulturní, jež by byly knize ještě dodaly větší zajímavosti. Hrubší omyly jsou opraveny vzadu. Nedopatřením počítán náměšťský okres ku krajskému soudu v Jihlavě (str. 38); administrátorem tiskárny kralické jmenuje Volný ne Hronovského, nýbrž Elama (str. 46); matriky náměšťské počínají roku 1673, ne 1693 (str. 47); farář Žižka neměl vyšetřování pro pohoršlivý život (poznámka na str. 47), nýbrž dle farní pamětní knihy dobrovolně kommutoval, nemoha se porovnati se zámeckými úředníky, s farářem veselským; k farní dotaci náměšťské nepatří pozemky u Konešína a Vicenic (str. 44), ježto již před dávnými lety byly odprodány, u Mohelna (str. 251) zapomenuto na provedenou excindaci, jíž se roční příjem o polovici snížil. Pan spisovatel píše důsledně Hart*ví*kovice, V*í*cenice, Pozd*ě*tín; snad je to původně správno, dnes však se všeobecně říká Hart*í*kovice, V*í*cenice, Pozd*a*tín a vraceti se ku tvarům jiným, třeba snad původním, snad již pozdě.

Kniha jest ozdobena velmi četnými (142) obrazy. Lépe by bylo, kdyby aspoň v dalších svazcích Vlastivědy více bylo dbáno na zobrazování předmětů historicky památných aneb uměleckých a kdyby obrázky, jež mají snad význam pro některého majitele domu, ale nikoli pro celek a pro budoucnost, úplně byly vynechány; co se hodí na pohlední lístek, není vždy vhodno pro dílo vědecké. Omylem vyobrazen na straně 190 místo hlavního oltáře v Konešíně hlavní oltář šaratický.

R—a.

Das Evangelium vom Gottessohn. Eine Apologie der wesenhaften Gottessohnschaft Christi gegenüber der Kritik der modernsten deutschen Theologie. Von *Dr. Ant. Seitz*, Professor der Apologetik an der Universität München.

Kam až protestantská theologie, uvolněná ode vší církevní autority, ve své „evoluci“ zabředla, není žádnému intelligentu dnes neznámo. větev po větvi byla jí se stromu víry usekávána, a v poslední době

byla sekera položena i na kořen. Víra v božství Ježíšovo byla definitivně odhozena a jen víra v Boha-Otce jako podstata evangelií podržena. Toť výsledek „exaktního bádání“! Z katolické strany mezi jinými obhajovateli božství Kristova objevil se i mnichovský professor Dr. Seitz svým dílem „Das Evangelium vom Gottessohn“. Dílo Seitzovo již svým podtitulem ukazuje, proti komu se obrací. Tato práce Seitzova jest apologetické dílo prvého řádu, dílo přísně kritické, odbornou literaturu všude respektující, tak že mohl Seitz právem v úvodě napsati: „Wegen seines positiv theologischen Charakteres im Licht aktuellster Kritik dürfte vorstehender Versuch einer zeitgemäßen Begründung der wahren Gottessohnschaft Christi in erster Linie für Religionslehrer Interesse bieten, aber auch jedem, der nach umfassender Orientierung über die modernste religiöse Zeitlage, sowie nach theologischer Vertiefung und Befestigung des von zersetzender Hyperkritik bedrohten Glaubensstandpunktes strebt, nicht unwichtige Dienste leisten.“ Kdo neleká se nesnadnější četby, ať jen zahloubá se do studia knihy Seitzovy.

L'Église naissante et le catholicisme. Par *P. Batiffol* Paris. Lecoffre. Druhé vydání.

Knihu Batiffolovu bych nazval znamenitým pokračováním a doplňkem apologetické knihy Seitzovy. V jakém smyslu, ozřejmí nám ze slov, jež citujeme z úvodu. Kristus ustanovil Církev, společnost to viditelnou, spravovanou apoštoly a jich nástupci, biskupy, obdařenou ve věcech víry a mravů darem neomylnosti atd. Důkazy o tom nalézáme v každé dogmatice, v každém pojednání o Církvi. „Naším úmyslem není, abychom je doplňovali. Kdybychom měli označiti, jaké místo nám přísluší v pojednání o Církvi, řekli bychom, že jsme mínili podati důkaz tradice, obmezujíce se na patristickou literaturu od počátkův až po sv. Cypriana. Nesmí se tudíž zapomenouti, že naše kniha... není pojednáním ani ne thesí, nýbrž jen důkazem, ač-li ne jen zlomkem důkazu. Dalším úmyslem naším v přítomné práci je zkoumati a opraviti dnes u protestantských nebo racionalistických historiků běžnou představu o historii počátků katolicismu. Naši theologové, aspoň ti, kteří nesouhlasí s naší methodou, nebudou cítiti naléhavé potřeby podobného zkoumání; jsouť v moci pravdy, a toto vědomí je vždy záviděníhodnější než stav kontroverse a diskusse. Než obtíže, jež činí se ve jménu historie tradicionelní ekklesiologii, nejsou odstraněny námi ‚libidine stili‘ nebo dokazováním; obtíže ty jsou nám položeny zevně jako výzva k souboji... V diskussi, která se nám tudíž v této věci vnucuje, methoda autority nepostačí: Frustra enim videtur auctoritates inducere contra eos qui auctoritatem non accipiunt (sv. Tomáš). Diktujeme-li a stavíme-li proto historické these proti historickým nebo tak řečeným historickým thesím, musíme sestoupiti na pole těchto thesí, na pole fakt, musíme zkoumati a se přesvědčiti, jsou-li fakta, jsou-li všechna fakta proti nám nebo pro nás. A vskutku také theologové nejméně podezřelí ze sympathie k historické methodě uznávají, že ona jest jedině [?] oprávněna v tom, co nazývají preaambula fidei.“

„Doznáváme, že texty, ač hojné, málo nám vypravují o prvotním životě křesťanův, o životě tak různém, tak složitém, tak hlubokém... Hle, proč historie pro století tak chudé dokumentovaná jest vědou zakládající se na domněnce a vědou oprav vyžadující... Historie prvotní ekklesiologie jest učiněna z několika rysů, jež, s počátku pádně opřeny, nabývají v každé generaci podobu stále mocnější a výraznější. Křesťanstvo od dob apoštolů jeví se tak jako náboženství komunistní, jako bratrstvo rojící se po celé zemi a při tom neochabující, formující se všude v podobné malé a podporující se křesťanské obce, mající tutéž víru, týž kult, tutéž autoritu. Tento zjev, jehož trvalost by nás na př. nepřekvapila v mitriacismu, překvapuje nás v křesťanství, tak málo jsme zvykli pozorovati je v tomto světle. Žádná definice nehodí se tu lépe než definice Tertullianova: Corpus sumus de conscientia religionis et disciplinae unitate et spei foedere, což znamená tolik, že veškeré křesťanstvo je touto společností nebo corpus, a že v každé jednotlivé křesťanské obci je totožnost hierarchie, kázně a víry. Nuže to jest empiricky katolicismus A to, co jest pravdivo o současném křesťanstvu Tertullianově, jest pravdivo o křesťanstvu sv. Klementa a též o prvé křesťanské generaci. Křesťanstvo zrodilo se katolické, ježto je totožnost stavby mezi apoštolským křesťanstvem a křesťanstvem kol roku 200. Že mezi prvními dny a rokem 200 nebo 250 byly prvky, jež se rozvinuly, že bylo tu i, možno-li obrazně mluviti, tápání, kdož by toho popíral? Vybudovaná apoštoly, kteří znali jen Ježíše, a to ukřižovaného, Církev věděla jen to, co měla od apoštolů: Církev nebyla beztvárný proud, duchové hnutí, jež určujíc se institucemi a dogmaty, dle toho, jak civilisací procházelo, stvořovalo schopnost bezmezného synkretismu; Církev byla evangelium, apoštolát, tradice, kult, hierarchisovaná společnost, církev církví, jednota uchovávaná jednoty cathedrae Petri, a že vším tím je, toho byla si i vědoma: daleka toho, aby byla postupující evolucí, Církev byla již od počátku živoucí a Duchem božím podporované uchovávání daru učiněného Bohem lidem ve vtělení. A něčím jiným není ani dnes."

Církev protestantsky pojatá — protestantismus může ovšem za to míti, že je moderní ideologií — nemá ve své bytnosti nic společného s rodící se Církví. Co úsilí, aby bylo pro ni nalezeno místo v prvých dnech! Všechny theorie od padesáti let v Německu chtějí viděti v katolicismu jakousi formaci konce druhého století, následek to reakce proti gnosticismu, formaci dokonávající se v 3. a 4. století v napodobování římského imperialismu. Nevím, že, mezi námi katolíky dneška, toto představování historie počátků Církve bylo učiněno předmětem kritického zkoumání. Přítomná kniha ‚L'Église naissante et le catholicisme' chce pokusiti se o ně." (XIV.)

Kniha Batiffolova nechce býti historií rodící se Církve, neboť tu musila by nám vypravovati o založení Církve Kristem a pak o prvých letech Církve v Jerusalemě. „To není však mým úmyslem," píše Batiffol na str. 34. „Snažím se v tomto svém díle postaviti čtenáře vůči faktu existence Církve v apoštolském věku; pak snažím se určiti

plodnou příčinu této existence, totiž apoštolát; apoštolát pak sám se připojuje na Krista. a tak nezbývá, než, abychom hledali ustanovení Církve v Evangeliu, jakožto nutném předpokladu. Je to aplikace methody regressivní, a v diskussi takové jako jest diskusse o založení Církve Kristem, dnes, kdy z tolika stran se činí pokusy diskreditovati historické svědectví Evangelii a Skutkův apoštolských, je to opírati se nejprve o nesporné, abychom postupovali pak od nesporného ke spornému." Toť podotýká Batiffol na vysvětlenou některým skrupulantům, jež poukazuje zároveň na jiná svá díla, kde otázku založení Církve Kristem pojednává ex professo.

La psychologie inconnue par *E. Boirac*, recteur de l'Academie de Dijon (Paris, Alcan, str. 342) je sbírka prací roztroušených po různých odborných listech. Svého času „Hlídka" ve svých rozhledech již něco z prací těchto přinesla. Dnes upozorňujeme na jich souborné vydání, kde možno se lépe informovati o názorech autorových. „Neznámou psychologií" nesmí si tu nikdo představovati psychologii, jež snad neobjevuje se psychologických příručkách; psychologií touto třeba vyrozumívati onu psychologii, již mnozí psychologové nechtějí studovati a ji vůbec vážně bráti. Boirac má správně toto jednání za neoprávněné a nerozumné. To není jednání hodné moderního učence. Učenec, pravý vědátor nesmí znáti a míti žádného předsudku, musí nestranně uznati existenci fakt a nezhrdati studiem žádného z nich. Nuže, fakta hypnotismu, suggesce, podvědomí, ba i spiritismu jsou dnes příliš četná, příliš authenticky pověřené, abychom mohli je snad míti všechna za podvod a s nimi tak i nakládati. Fakta tato nesmí býti ignorována, musí býti prostě jako fakta jiná studována a zkoumána. Máme tu nové pole studií pro psychologa, a snad na tomto poli najde vysvětlení mnohého, co klassická psychologie mu nedovede dosud vysvětliti. Samo sebou se rozumí, že, abychom s užitkem na tomto dosud nezbádaném poli pracovali, musíme pracovati methodicky. Boirac pokouší se proto především o klassifikaci, a sice: 1. fakta psychopathie: fakta suggesce; 2. fakta kryptopsychie, automatické písmo, podvědomí; 3. fakta psychodynamie: působení na člověka, zvířata a rostliny; 4. fakta telepsychie: převod pocitů, myšlenek a chtění; 5. fakta hyloskopie: různá působení hmoty na „sílu nervovou". Pro všechny, kdož obírají se poněkud těmito věcmi, je zajímavo, že Boirac rehabilituje hypothesu „životního fluida", která dle něho a jiných jest prý nejen nejjednodušší vysvětlení otázek sem spadajících, nýbrž i v jisté míře zkušeností ověřena.

Kniha Boiracova zaslouží pozornosti interessentů. *V. Lankaš.*

Le catholicisme en Angleterre au XIX. siècle. Par *Paul Thureau-Dangin*, secrétaire perpétuel de l'académie française. 4. édit. Paris 1909. Bloud et Cie. Cena 3 fr. 50 c.

Známý historik francouzský uveřejňuje v přítomném svazku řadu konferencí, které konal na Institutu katolickém v Paříži na jaře r. 1908. Ve formě koncentrovanější podává v nich, co obsáhle vyložil v klassickém svém třísvazkovém díle: „La Renaissance catholique en Angleterre".

V konferenci první podává autor stručný přehled o stavu a vzrůstu církve katolické ve století 19. v krajinách germánských a anglosaských, totiž v Německu, ve Spojených Státech severoamerických a v Anglii. Co se týče specielně Anglie, bylo tu počátkem století 19. sotva kolem 160.000 katolíků, kteří neměli biskupů, nýbrž jen 4 vikáře apoštolské, sotva 400 kněží, žijících téměř v úkrytě a neodvažujících se nositi kněžský oděv, několik málo kaplí, které bez zevnějších odznaků se skrývaly v temných koutech měst. Bohoslužba slavila se tu bez lesku a takořka potichu; zřídka kdy konána byla slavná mše a katolíci neodvažovali se ani říci: „jíti na mši,“ nýbrž jíti „k modlitbě.“ Dlouhým pronásledováním jevilo se v chování katolíků cosi deprimujícího a bojácného. Takový byl stav katolicismu na počátku století 19. A co vidíme na konci? Místo 160.000 katolíků 1.500.000, nepočítaje katolíky Skotska a Irska, místo 4 vikářův apoštolských a 400 kněží 17 biskupů, 3000 kněží, řády náboženské všech druhů, četné chrámy, mezi nimi v srdci samého Londýna novou kathedrálu, nejvelkolepější monument náboženský města; bohoslužba koná se všude se svým liturgickým leskem. Nic nebo téměř nic nezůstává v zákonech a ve zvycích z toho, co činilo katolíky jakýmsi druhem pariů; katolíci mají vědomí, že se stali Angličany jako druzí, mají přístup na university, do parlamentu, do všech téměř úřadů veřejných. Vysocí církevní hodnostáři, dříve proskribovaní nebo aspoň ignorovaní, sedí nyní po boku prelátů protestantských při veřejných slavnostech nebo ve výborech velikých podniků socialních. Ano i v samém lůně církve etablované, celá frakce, a to nikoli nejméně horlivá, usiluje se deprotestantisovati, přiblížiti se naukám, obřadům, pobožnostem katolickým v té míře, že probíráte li se jejími katechismy nebo jste-li přítomni její bohoslužbě, domníváte se na okamžik, že máte co činiti s věřícími církve katolické.

Jak se tato změna uskutečnila, jaké byly její nástroje a rozličné fase, toť předmět konferencí dalších. V konferenci druhé autor specielně jedná o hnutí oxfordském, z něhož vyšla renaissance katolcká v Anglii ve století 19. Počátky hnutí toho začínají brzo po roce 1820 ve skupině mladých lidí, kteří v Oxfordě se seskupili kolem Johna Keblea, jedné z nejkrásnějších a nejčistějších duší, kterými se chlubiti může církev anglikánská. Než Keble v zátiší venkovské fary neměl vlastnosti vůdce, a ačkoli byl zarmoucen názory, které převládaly v jeho církvi, nepomýšlel nikterak na to státi se původem jakéhosi způsobu revoluce náboženské. Z aspirací, jichž střediskem stal se takořka proti své vůli, bylo by zajisté nevyšlo nic rozhodného, kdyby se byl kolem roku 1827 k malé skupině nepřipojil John Henry Newman, který se po té stal její hlavou. Pobývaje od roku 1816 v Ofordě, nejprve jako student, později jako fellow a duchovní správce chrámu universitního, stal se rychle osobností, k níž se obracely zraky světa universitního. Ideje rodinné, první vztahy klonily jej s počátku k názorům kalvínským; než nová přátelství a zvláště neukojené tužby zbožnosti již hluboké, smysl probuzený bádáním historickým pro nutné podmínky pravé církve, odpor k doktrinálnímu rozkladu a duchovní ne-

plodnosti anglikanismu přiklonily jej k ideám mladých přátel Kebleových a přivedly jej konečně po dlouhém hledání a vniterných bojech r. 1845 s mnohými přáteli do lůna církve katolické. Význam tohoto návratu Newmanova naznačil Gladstone slovy, „že rok 1845 značil největší vítězství, kterého dobyla církev římská v Anglii od reformace." Na radu Wisemanovu Newman doplnil v Římě studia theologická, přijal roku 1847 svěcení kněžské, vstoupil do Oratoria a zavedl je po té v Birminghamu. Návrat Newmanův nezůstal ojedinělým; naopak počet konvertitů stále rostl a byli mezi nimi nejpřednější osobnosti církve anglikanské, jako na př. Manning s přítelem Hopem, Robert Wilberforce atd. Při konversi Manningově Gladstone pln zoufalství psal: „Zdá se mi, že jsem pozbyl obou svých očí." Vzhledem k tomuto probuzení katolicismu v Anglii obnovil Pius IX v Anglii hierarchii katolickou brevem z roku 1850, zřídiv třinácte biskupství. Wiseman jmenován byl arcibiskupem westminsterským a zároveň kardinálem. Obnovení hierarchie katolické vyvolalo sice bouři v církvi anglikanské, která se brzy uklidnila, a katolicismus, nedávno ještě tak ponížený, rostl takořka každým dnem počtem, důležitostí a významem.

Bohužel tento pokrok nebyl sice zastaven, přece však zvolněn a stížen spory mezi katolíky samými, a to především mezi katolíky starými a novými, který se posléze přiostřil v osobní boj mezi Manningem, proboštem kapitoly westminsterské, a Erringtonem, koadjutorem Wisemanovým. Boj skončil ve prospěch Manningův, jenž byl roku 1865 jmenován nástupcem Wisemanovým. Ještě nebezpečnějším se ukázal spor o otázce „liberalismu", do něhož po té zapleteni byli oba konvertité Newman a Manning, čímž mezi nimi vznikl politováníhodný antagonismus, přiostřený ještě otázkou návštěvy universit státních mládeží katolickou a kontroversemi vzniklými také v Anglii za příležitosti koncilu Vatikanského.

Když po té autor v konferenci páté vylíčil velkolepou socialní činnost Manningovu a spisovatelskou Newmanovu, s jejichž jmény jest nerozlučně spojen pokrok katolicismu v Anglii, vykládá v konferenci poslední postup idejí katolických v lůně anglikanismu. Autor tu ukazuje, jak ti, kdož nenásledovali Newmana a Manninga v návratu do církve katolické, jako Keble a Pusey sloužili prozřetelnosti za nástroj ke katolisaci anglikanismu. Zejména Puseyovi jest děkovati, že hnutí traktarianské v církvi etablované nezaniklo, nýbrž trvá dále. Jeho pokusy o spojení církve anglikanské s katolickou zůstaly neuskutečněny, nicméně ideje z hnutí exfordského vzniklé trvaly. Hnutí samo přestalo býti zatím universitním a doktrinálním, stalo se více parochiálním, praktickým; otázka bohoslužby vstoupila v popředí. Traktarianismus ustoupil ritualismu. Z iniciativy ritualistů chrámy a bohoslužba se pozměnily. Oltáře se opět objevují s křížem, se svícemi, s květinami. Bohoslužba eucharistická stává se častou, často denní, užívá se kasule, rochety, pěti barev liturgických, modliteb missálu římského, jedním slovem obřadu mše. Někteří jdou ještě dále, zavádějí svěcenou vodu, obrazy svatých, růženec, zachovávají svátky katolické, klerus nosí talár, někteří si ukládají i celibát. Zákazy biskupův a moci státní zůstávají

bez účinku a ritualisté dosahují vytrvalostí svou toho, že jsou trpěni. Výsledek hnutí jest, že z 10 konvertitů bývá jich 9 z ritualismu.

Roku 1895 a 1896 znova mocněji objevila se myšlenka sjednocení; výzva papeže Lva XIII setkala se s velkým ohlasem; než krásné naděje zmizely, když o něco později svěcení anglikanská Římem prohlášena byla neplatnými. Přes to však tendence katolické v církvi etablované nabývají dále půdy a vytlačily starý, suchý a chladný protestantismus. Vedle toho razí si, ne-li v institucích, aspoň v duších idea dříve anglikanům téměř neznámá o duchovní nezávislosti a autonomii církve, vždy méně se připouští, že církev je státu podrobena ve víře, bohoslužbě a kázni.

Ač nelze říci, kdy národ anglický vrátí se do lůna církve, přece tolik jest jisto, že zárodek katolický Bohem do duše anglické položený není mrtev, nýbrž že roste dále a jednou jednotu přivodí.

Dr. J. Samsour.

Dílo *R. W. Seton-Watsona* „Racial Problems in Hungary" (Plemenná otázka v Uhrách), vydané koncem minulého roku v Anglii (Archibald Constable, London 1908, str. 528, cena 16 šil.), nadělalo mnoho hluku v Uhrách a vyneslo autorovi, jenž podpisuje se pseudonymem „Scotus Viator", mnoho pomluv, nadávek a záští v uherském, maďarském i německém tisku, pokud dnešnímu režimu slouží. Ba politikové uherští se svou obranou zašli i do ciziny, do tisku německého, francouzského a anglického. V tom ohledu zajímavá jest předmluva, vlastně sebeobrana autorova, v níž vyličuje martyrium pravdy a takového cizince-kritika, který pravdy v Uhrách se dopíditi chce. Sám autor jako většina Angličanů přišel do Uher jako velebitel Košutistův a rytířkosti i svobody maďarské. Přišel právě v dobu tulipánového hnutí roku 1906, kdy koalice byla na výsluní obliby a vlivu. Ale obíraje se uherskými věcmi dále, počal prozírati všecku tu jednostrannost a lživost politické situace v Uhrách. Maďarští politikové snažili se přesvědčiti ho o své „pravdě", ale přesvědčování jejich bylo takové, že jen dítě mu mohlo uvěřit a jediná námitka rozsypala je v nic. A jakmile cizinec se nenechal „přesvědčit", sypaly se pamflety. Jakýsi Dr. A. B. Yolland hrající si na Angličana uveřejnil vloni v říjnu odpověď na články „Scotus Viatora a spol.", hrabě M. J. Eszterházy v červnu a v říjnu vloni v časopise „Spectator" snažil se vyvraceti listy Viatorovy. Obrana ta byla tak „zdařilá", že uherští politici, sám Kol. Széll, pohnutě děkovali hr. Eszterházymu za skvělé obhájení Maďarstva. Když články Viatorovy počaly vycházet, hledali jej maďarští žurnalisté mezi uherskými židy anebo Slovany! Utěšovali se, že je to nějaký bezvýznamný pisálek z Uher, který si pomocí nějaké protekce zjednal místo pro své sensační články ve „Spectatoru". Autor uvádí i několik případů, jež znějí jako zdařilé anekdoty, ze svých styků s uherskými polityky. Jistý veřejný žalobce zvučného jména vykládal mu o hnutí národnostním a pravil: „Nesmíte si myslíti, že s Nemaďary se stále zachází u nás jen tak, jak to udává statistika politických procesů. Nemaďaři mají i mezi čisto-

krevnými Maďary své obránce. Tak na př. Mocsáry, který už po leta píše ve prospěch národností." — „Ano". dodal jsem, „ale za takové psaní byl vyloučen ze strany a posledních 20 let stižen pravým ostracismem ve společenském a veřejném životě" — „Na ja, das ist eine ganz andere Sache", odvětil právník a začal honem o jiném. — Jindy uvedli autora k professorovi, kterého vyhlásili za autoritu pro otázky národnostního zákona. Pan professor že dovede říci poslední slovo, na něž už není repliky. Seton-Watson se tedy pustil s p. professorem do hovoru o národnostní otázce, ale p. professor mluvil příliš všeobecně o svobodě a národnosti. Tvrdil ovšem, že národnostní zákon z roku 868 se do písmenky plní. „Ale jak pak se plní, když Slováci a Rusíni nemají ani jedné střední školy, jak by podle zákona míti měli?!" — „O to jste na velikém omylu", praví p. professor, „v zákoně o tom nestojí ani slovíčka!" I vytáhnu kapesní vydání zákonů, najdu si příslušný paragraf 17. a podávám jej p. professorovi. Pan professor popopravuje brejle, čte a mne si oči a opět čte a na to vrací mi zákon a praví: „Prosím za odpuštění. Ano, je to tam, máte pravdu. Já jsem už na to docela zapomněl!" To bylo to poslední slovo nejlepšího znalce národnostního zákona! — V hovoru se vznešeným politikem uherským, který vyličoval plány politické Maďarův a úspěchy jejich v poslední době a kulturní přítažlivost maďarskou, namítl jsem mu: „Ale jak skončí to národnostní hnutí?!" — „Oh", pravil, „vždyť právě musíme se snažiti o to, aby tu žádných Slováků nezbylo!"

Autor nazývá maďarský šovinismus zajímavou pro psychologa „psychosou". Není to už normální stav mysli lidské, je to nemoc; víc než blud, než mylný názor, než předsudek! Ten se dá vysvětlením, ozářením pravdy rozprášiti. Ale zde nesmí se člověk ani zdaleka dotknouti sporné otázky, sice jest ukřičen a ubit. Je to jako bolavé místo u nemocného, jehož se nesmí lékař dotknouti, aby nevyvolal protest a nářky nemocného. Tuto národnostní psychosu studovat vyzývá autor povolané k tomu psychology a neuropathy, předmět je zajímavý i silně rozvinutý.

Dílo Seton-Watsonovo jest i pro nás plno přesvědčivých údajův a informací. Jest výsledkem pilné kritické práce nad statistikou a poměry v Uhrách. Zabývá se sice všeobecně národnostní otázkou, ale věnováno jest výhradně Slovákům jako nejrázovitejšímu a nejvíce pronásledovanému kmeni uherskému. Přidána je celá serie dokumentů volebních, konstitučních, správních, soudních a žurnalistických. Deset kapitol věnováno historii a politickému vývoji Uher, sedm dnešním veřejným poměrům v Uhrách, na to tři kapitolky věnovány výhradně Slovákům: lidovému umění, básnictví, písni a hudbě slovenské. Přidáno 42 obrazů vesměs ze slováckého kraje, života, umění a osob vzatých. Některé z nich jsou zdařile v barvách provedeny. Národnostní mapka zakončuje dílo, jež pro národnosti uherské značí víc než vyhraná dlouhá válka!

*.

Ludmila, sbírka zábavné četby pro český lid. Red. Jan Pauly. Roč. 19. svazek 4. *Alois Dostál*, **Těžce zkoušená.** Obraz. Nakladatel V. Kotrba v Praze 1908.

Zkušený povídkář rozvíjí před námi sytý obraz života na dědince a v něm lásku dvou mladých lidí, kteří se nemohou vzíti pro chudobu. Statečný Ondřej, výborný hudebník, rozhodne se, že nejprve si na domácnost vydělá a uspoří, a odchází z domova jako hudebník v cirkusu, zatím co věrná Petronilla jest odhodlána čekati. Potulný život Ondřejův při cirkuse, mezi dobrodruhy a „umělci" líčen jest velmi zdařile a poutavě; český hudebník odolává všem úkladům nastraženým jeho věrnosti a mravnosti svou ryzí povahou a láskou k domovině. Tam jeho nevěsta musí přečkati těžkou zkoušku, když Ondřej z cesty do Ameriky nedává o sobě zpráv, a pokládán je za mrtvého... Leč neprozradím dále, kdo chce se mile pobaviti, nechť sáhne po této pěkné povídce.

Levná illustrovaná knihovna. Svazek 18. **Črty z Ostravska.** Napsal *Václav Staněk*. Nakl. E. Beaufort v Praze 1908.

Předně nutno konstatovati, že na těchto třech kratičkých obrázcích není nic ostravského. Nápis mohl by mýliti toho, kdo by chtěl hledati něco charakteristického o Ostravsku. Lokalisování chudičkého děje v první a nejdelší z nich („Návrat") do Vítkovic je zcela libovolné, ničím blíže neodůvodněné, neboť nejen z revíru ostravského stěhují se lidé do Ameriky a vracejí se zpět sklamáni, nejen na Ostravsku stávají se manželky vystěhovalců kořistí nesvědomitých záletníků, tím spíše, jsou-li tak odstrkovány a zanedbávány od vlastních mužů.

V ostatních dvou črtách „Konec" a „Štědrý den Petra Žiliny", není už ostravského nic. Jsou to drastické sice, ale všední příběhy, o jakých čteme denně ve zprávách ze soudní síně, způsob pak, jakým jsou tu vypravovány, není takový, aby jim dodal ceny neb větší zajímavosti nežli mají v novinách. *—f—*

Ze života náboženského.

Z Vídně snaží se komité katolických sjezdů rakouských (německých) opětně o společnou organisaci všech národů rakouských po způsobě katolického „Volksvereinu“ v Německu. Tato společná organisace měla by býti nepolitická a jen katolicko-obrannou a vzdělávací činností se obírati. Úmysl snad pěkný, ale poměry mu budou vždy nepříznivy. Jak mohou titéž lidé, kteří na politickém působišti stojí národně proti sobě, najednou postaviti se vedle sebe a říci si, že krom politiky budou za jedno!? U nás se všecky sjednocovací snahy, ať katolicko-obranné organisace, ať hospodářské, ať kulturní, ať socialní organisace katolické, budou rozbíjet o „německou politiku“. Dokud katolíci němečtí nepostaví se na jedině správné a možné stanovisko naprosté národnostní rovnosti a spravedlivosti, a to pro všecky země stejně, nebude nikomu ze slovanských katolikův ani radno, ani možno jíti s nimi ruku v ruce. A to ze zásady! Neboť nemožno přijati za opravdový katolicismus takové přesvědčení, jež obstojí s nemravností národnostního šovinismu. Dosud „Reichspost“ nepíše o nás lépe než „N. Fr. Presse“, ba i klackovitěji, „českošlechtický“ prý „Vaterland“ pak nemnoho lépe; česká jména potvoří všichni stejně.

*

Zaznamenati sluší politické stanovisko kurie římské (prý papeže samého), jaké zaujala vůči příštím volbám do sněmovny italské. Zápověď súčastniti se všeobecně voleb (tak zvané Non expedit) pro katolíky platí dále. Ale v jednotlivých volebních okresích mají biskupové volno zaříditi se podle okolností. V případě nebezpečí, že by zvolen byl poslanec církvi a státu nepříznivý, mají katolíci svými hlasy volbu takovou zabrániti. Možno se i dáti voliti proti poslanci takovému, ale nesmí se nikde vystupovati pod jménem katolické politiky. Poslanci třebas upřímně nábožentští a stejnými voliči zvolení, ať se přidají ku straně jim nejbližší, ale ať netvoří žádné zvláštní vysloveně katolické strany. To by jen boj proti katolicismu v druhých stranách zbytečně rozohňovalo a posilovalo! — Tedy nevésti „katolické politiky“! Řím jí pro Italii a italské poměry nechce. Zbytečně by se takovou politikou vyvolával boj protináboženský a proticírkevní. Tato zásada často i u nás byla stavěna proti tak zvaným katolicko-politickým stranám. Poukazovalo se, že se tím vystrkovaným „katolictvím“ v politice lidé zbytečně plaší, odhánějí a vylučují se z katolictví lidé, kteří nějakou náhodou náleží k jiné než katolicko-politické straně. Politický katolicismus otrávil prý život veřejný, zatáhl nábožensko-církevní rozepře do stran a zájmův, a zmenšil počet přátel a obranců náboženských. Vedle „patentovaných“ ze strany si ti ostatní, mimo stranu jsoucí, netroufali a často ani nesměli! Tak se to v theorii povídá, ve skutečnosti však dospělo se tam, že tito a takoví z veřejného boje při každém prudším nárazu prostě utekli a nechali (a nechávají) „bíti pastýře“ podle noty. Proto nálada politicko-katolická zvítězila!

Zvítězila v Německu, u nás, ve Francii i v jiných státech. V Italii také stále více se na její nastolení naléhalo. Řím zatím se prohlásil tedy proti ní.

*

O úspěších německého luteranismu na Moravě přinášejí listy evangelické co chvíle nějaké báječné referáty, které vylíčují pokrok celého toho vzrůstu odpadlickým hnutím (los von Rom) roku 1898 zahájeného. Skoro všecky nově zřízené osady luteránské vzal na sebe právě pro ten velký úspěch hnutí „braniborský hlavní spolek evangelického bundu“ a vydržuje většinu vikářů. Roku 1903 sdělil luteránský časopis „Wartburg“ tuto statistiku Moravy: Mezi 2,437 700 obyvatelů jest pouze 64 365 protestantů a většina z nich jsou Helveti, potomci českých bratrů, luteránů jest pouze 26 605 a z těch jen 8005 jsou Němci. Pro tyto německé luterány bylo šest far, čeští luteráni měli 12 far. Roku 1899 bylo však německých luteránů jen 6404, koncem roku 1902 bylo jich už 8005, v čemž jest přírůstek odpadlický 1272 duší. Během hnutí „los von Rom“ rozmnožilo se duchovenstvo německých luteránů z 9 na 18, a kazatelé ze 13 na 34. Do roku 1908 počítá pastor Kornrumpf, hlavní agitator braniborský pro moravské luterány, že počet německých luteránů vzrostl na 8400. Za šest let tedy přibyla necelá čtyry sta, kdežto v počátku hnutí za tři leta byl vzrůst 1600 duší. Ježto neustále se mluví v listech evangelických o natlačených chrámech protestantských a o tom, jak katolíci houfně navštěvují bohoslužby protestantské, bylo vydáno heslo, skontrolovati jednu neděli tyto bohoslužby od spolehlivých lidí po obcích německo-luteránských. Skontrolováno v neděli 11. října celkem 20 obcí německo-luteránských. Ve třech nebylo žádné kontroly, ale v jedné beztoho kaple pro nevhodnost zavřena; na osmi místech našel se chrám vůbec celý den (v neděli) zavřený, tam tedy nijaké bohoslužby nebylo. Ze šesti míst udává se zevrubná statistika návštěvníků. Bylo ve chrámě v Brně: 30 mužů, 120 žen a 40 dětí; v Olomouci 10 mužů, 23 žen a 35 dětí; v Nov. Jičíně 29 mužů, 47 žen a 12 dětí (!); v Zábřeze 11 mužů, 20 žen a 21 dětí; v Křesťanovicích (v Christdorfě u Berouna, kam patří i Beroun, Dvorec a Herčiwald = Herzogenwald do farnosti) a kdež v Křesťanovicích samých jest 232 protestantů vedle 409 katolíků), bylo 9 mužů, 25 žen a 5 dětí — z osady 411 duší „věřících“ čítající! V Mor. Ostravě byli v německém chrámě Poláci, Němců tam nebylo. V Mikulově, kde jest jen jedna odpadlá rodina a dva odpadlí úředníci, nebylo v kapli protestantů, ale ovšem zvědaví katolíci, protože bohoslužby se konají o 5 hod. odpol., kdy Mikulované chodí okolo procházkou. Ve Šternberku bylo 25 žen, 8 mužů a 7 dětí ve chrámě, načež vikář veřejnou žalobu vedl, že tak slabo chrám jest od četné (na 200 osob) osady tamnější navštěvován.

Tedy na všecky chvalořeči pastorů, jak obce německo-luteránské zkvétají, možno dáti spravedlivou repliku, která promlouvá o něčem zcela jiném. A to za veliké peníze!

*

Professor frýburské university Dr. H. Grimme píše v kolínském „Volkszeitungu“ (čís. 73.) o tříkrálové hvězdě a třech králích. Podává na základě nejnovějších bádání a hlavně podle studie barona Fel. v. Oefele „o berlínské planetní tabulce“ (egyptský nález. Papyrus 8279) a o údajích Matoušových o narození Kristově. Praví, že není třeba pomáhati si ani rozpačitou vytáčkou positivní theologie, která vidí v celém tříkrálovém příběhu veliký zázrak, jenž, ač nevysvětlitelný přece v obsah víry náleží; ani popřením celé věci, jak činí kritická theologie (exegese), pravíc, že Matouš přejal tu jednu ze starých pohádek židovských, jaké se o Messiáši vykládaly, a položil ji jako skutečný příběh do svého evangelia za vypravování o narození Páně; skutečnou událostí však že celý příběh není, nýbrž pouze mythickým symbolem. Každý král, ba každý člověk měl svou hvězdu, čím důležitější osoba, tím nápadnější hvězda. To bylo vírou tak všeobecnou po celém východě, že netřeba zmínce té přikládati žádné zvláštní váhy. — Professor Grimme však praví, že stojí za to zkoumati. zda skutečně nestalo se tou dobou něco, co by mohlo býti přijato jako věrohodná událost. Zkoumá tedy nejdříve roli „magů“, „elim“, jak se semitsky nazývají, a přichází k tomu závěru, že byla to zvláštní kněžská služba hvězdopravecká, tehdy po celé Asii všeobecná. Byli to „horoskopové“ udavatelé doby obětní, a vhodných dob, kdy možno a výhodno je to či ono podniknouti A o takovéto magy, kněze-hvězdopravce jedná se i ve vypravování Matoušově Byli z východu, z Babylonie asi, a mohli přinésti dary, neboť kněží magové bývali bohati, obdarováni jsouce od králů, velmožův i lidu za příznivé věštby a služby své. — Hvězda, o níž se jedná, byla tak zv. „conjunctio maxima“, oběžnic Jupitera a Saturna (přiblížení se na obloze k sobě a splynutí obou zjevů). Toto splynutí obou oběžnic bylo znakem narození krále Alexandra Velikého. Tehdy prý při jeho narození rovněž se zjevilo. Proto astrologové asijští kolem časů Krista Pána čekali také, že nastati mající „conjunctio maxima“ bude zase znakem nějakého velkého obroditele světa. Na tabulkách planetových na onom papyrusu splynutí Jupitera a Saturna udáno poněkud odchylně od skutečnosti. Zdá se, že údaje na papyrusu jsou výpočty hvězdářskými a ne zaznamenáním skutečně pozorovaného. Proto se o několik dní jednotlivé fáse konjunkce odchylují. Papyrus udává konjunkci totiž na 1. června až 31. srpna roku 7. před Kristem, dále na 27. února až 24. června roku 6. a 25. listopadu až 27. ledna roku 6. a 5. před Kristem. Ve skutečnosti probíhala konjunkce obou oběžnic takto: Saturn počal býti viditelným 13., Jupiter 15. dubna, roku 7. před Kristem. Dne 28. května nastalo první splynutí obou hvězd. Splynutí stalo se ve znamení ryb na zvířetníku, ryby pak byly podle židovských vykladatelů souhvězdím a znakem národa židovského Proto asi magové nadějíce se z konjunkce nějaké velké události, hledali tuto událost v národě a zemi židovské. Vyrazili za první konjunkce 28. května. Cestou pozorovali oběžnice rozcházející se a znova splývající 3. října. Naplnila je však radostí asi nápadná a krásná konjunkce obou planet 4. prosince téhož roku.

Tu už byli v Jerusalemě a seznámili se s místem proroka Micheáše, jenž místo narození Messiášova kladl do Betlema. V prosinci tedy asi hledali a doptávali se dále v Betlemě a okolí. Konjunkce obou planet po celý prosinec rostla, obě planety se sbližovaly víc a více, koncem prosince pak se ustálila („hvězda zastavila se nad místem“, praví evangelium). Bylo to 27. prosince podle juliánského a 24. podle velkonočního kalendáře, zavedeného na nicejském koncilu (od něhož počal i gregoriánský kalendář pozdější). Rok narození Kristova byl by tedy sedmý před naším letopočtem. Že náš dnešní letopočet jest nesprávný, jest už dokázáno. Rok narození Kristova vzat příliš pozdě. Není správno, jak někteří vykladatelé — Hontheim — činí, kladouce rok narození Kristova už 8. před Kristem. Rok sedmý se svými konjunkcemi lépe hodí na celou křesťanskou tradici: početí Krista Pána v dubnu, tedy první východ obou planet Jupitera a Saturna, opětované splývání obou hvězd během těhotenství Mariina a ustálení konjunkce v době narození ze 24. na 25. prosince.

Podle toho vypravuje Matouš událost skutečnou, žádný zázrak, nýbrž astrologický příběh tří magů babylonských. Zda sdílel mínění těchto astrologů, či pouze na symboličnost údaů jejich chtěl poukázati, jest nerozhodno. Tak věda kritická rozvála zase jeden krásný poetický obraz biblický, ale za to přinesla veliký positivní užitek: pevnými údaji podepřela čas narození Kristova, tak že se dá spolehlivě určiti, a potvrdila pravdivost evangelického vypravování i ve věci, jež se zdála tak podivnou a přirozeným způsobem vůbec nemožnou!

*

Farao z druhé knihy Mojžíšovy, jenž židy nechtěl pustit z Egypta, a když donucen byv je propustil, pak se ještě za nimi rozjel, pronásledoval je až k moři červenému, a tu pustiv se za nimi mořem, jež se jim otevřelo, byl i s vojskem vlnami zachvácen a zahynul — tento Farao Menefta či Merenfta nalezen teď v hrobce Amenhotepa II, a to jako stařec, který zemřel na zvápnění žil, tedy sešlostí věkem. Tedy zase prý nespolehlivost Bible! Za Faraona Mojžíšova také ostatně považován byl Amenofis II. Hrobka i tělo tělo jeho už dříve objeveny. Merenfta, jehož hrobka nalezena prázdnou, považován právě proto za onoho utonulého Faraona. Nyní tedy i jeho mumie nalezena (nalezena vlastně už r. 1898, ale zkoumána lékařsky teprve vloni). Vykladatelé Písma v těchto okolnostech neshledávají žádné těžkosti. Vždyť v lidové řeči vždy vede král válku a král stíhá nepřátely, třebas seděl doma a jen vojsko a vojevůdcové jeho bojovali. Takovou lidovou řeči mluví i Bible.

*

Pruské ministerstvo vnitra spolu s ministerstvem kultu přichystalo zákon, jímž se spalování mrtvol také v Prusku dovoluje. Protestantská církev byvši dotázána dlouho se nechtěla zřetelně vysloviti. Ale souzeno podle výnosů jednotlivých konsistoří, že spalování mrtvol bude církevně trpěno, neboť některé konsistoře dovolily účastenství pastora na takovém pohřebu, ale jen v domě smutku, nikoli v krematoriu

ústavě spalovacím) a pak pouze v občanském obleku. — Přes to však vzpouzejí se mnozí proti novému dovolení, a to ne ani tak z náboženských ohledu, jako z ohledů citových a pak hospodářských. „Místo zbožnosti, místo známých pohřebních citů hřbitova,“ praví jeden z návštěvníků krematoria (Dr. J. Hundhausen), „tu u spalovací pece viděti jen ohromnou zvědavost na všecky ty novoty a na to, jak se tělo spaluje. Po zvědavosti přichází pak hrůza a odpor, jaký nezvyklé divadlo představuje.“ — Ale vše to snad jest pouze následek novoty a nezvyklosti a později by odpadlo. Snad vyvinula by se později krásnější pieta mezi pozůstalými a popelem zemřelých, jejž pozustalí si uschovají. Popel z drahého těla nebudil by odporu, jaký dnes budí pohled a vzpomínka na hnijící tělo. Hrob sic krášlíme, naň rádi chodíme, ale za nic bychom nechtěli spatřit pološhnilého nebožtíka v hrobě tlícího. Urny s popelem a popel sám může však býti beze všeho předmětem něžné a milé péče a neodpuzuje mysl ani pohled ani dotek náš. Ta chvilka citové hrůzy a odporu při pálení mrtvoly samé se snadno přestojí a zapomene, jako se přestojí a zapomenou hrozné okamžiky samého smrtelného zápasu. Na citovou stránku nebude možno se v otázce této odvolávat ani na starou zvyklost spoléhat.

Ale silnější a velmi pádný důvod proti zákonu bere zmíněný Dr. Hundhausen z hospodářského zřetele. Spálení mrtvoly ve spalovací peci jest velmi nákladné. Dnes je to vlastně jen módní sport velkých boháčů. Chudí si to nemohou dovolit. A nebudou nikdy si to moci dovolit, poněvadž spalování zůstane vždy velmi nákladným. Jest na pováženou při naší dnešní nouzi o palivo, kdy uhlí beztoho jest na mále, a sotva pro průmysl vystačí, zaváděti něco, co spotřebuje takovou sílu paliva jako krematoria. Kdyby každé město a každá obec měla dnes své krematorium a všecky nebožtíky své tam páliti chtěla, musili bychom pro nedostatek uhlí, jaký by následkem toho nastal, většinu dnešních průmyslových závodů zavříti! Ten kousek půdy, jaký se věnuje na hřbitovy, nedá se ani z daleka porovnati ve své hospodářské ztrátě s hospodářskou ztrátou krematorií!

V Rakousku rovněž nemáme zákona, jenž by spalování mrtvol dovoloval. Zákon takový navrhli 2. února 1909 na říšské radě německo-nacionální poslanci Jäger a Iro a spolupodepsalo se ještě 21 jiných německo-liberálních a německo-nacionálních poslanců. Návrhem tohoto zákona žádá se možnost postaviti krematorium a možnost dáti se v něm spálit. Zákon určuje podmínky, kdy se kdo smí dát spálit. Byla by to také jen demonstrační liberální móda! V naší socialně rozervané době mohli by přece míti lidé vážnější starosti!

*

Proti zprávám o zastavení dekretu „Ne temere“ v Uhrách, prohlásil prý ostřihomský biskup Dr. Kohl, že dáno biskupům jen právo dispense v jednotlivých případech.

*

Ve „Věstníku katolického duchovenstva“ kárá se nesnášelivý národnostní z p ů s o b ú ř a d o v á n í, jaký občas na německých farách

v tak zvaném uzavřeném území se projeví. Tak farář nechtěl sezdati ženicha, jenž měl křestní list český. Dosud, praví Věstník, zachovával se tento způsob: český farní úřad dopisoval konsistoři česky, německý německy; český přijímal německé dopisy a listiny a vyřizoval je česky, německý přijímal české listiny a vyřizoval německy. Takový způsob jednání a úřadování byl pro obě strany rovnoprávný a jednoduchý. Bude v zájmu spravedlnosti a kázně, praví Věstník, vystoupí-li se co nejostřeji disciplinárně proti těm, kteří by měli chuť zaváděti anarchii do úřadování církevního. — Neochota k českým lidem v kostele a na faře v německých osadách jest ostatně už z dávna známa a pověstna, a to proti všem církevním zákonům!

*

Pod titulem „Krise katolicismu" uveřejnil Cornel. Clifford v „Catholic Word" (1907/08) řadu apologetických studií, jež jsou sice leckde málo urovnány a jasny, ale přece význačny. Již názvy jich jsou zajímavy: Katolicismus a poslušnost (prosinec 1907 a leden 1908), Karrikatura a katolická idea kněze (únor), Jesuitismus a zákon modlitby (duben), Moderní svět a svátostný život (květen). Je těžko tyto studie krátce shrnouti, a proto spokojíme se kromě upozornění na ně jen několika myšlenkami, jež aspoň poněkud nám odhalí ducha jejich. „Musili bychom velmi bezstarostně pozorovati theologický obzor, abychom nebyli nábožensky rozrušeni, vidouce cit neklidu, který zdá se, že panuje dnes ve všech ústředích katolického myšlení. V Londýně, Paříži a v Toulouse, v Lovani, Bonně, Tubinkách a v Mnichově, v Innsbrucku a ve Vídni, v severní Italii, ano i ve věčném městě, místě to světa, kde originální bádání a spekulace jsou přirozeně daleky dobrodružného ducha, všude se cítí, a to jasně a rozhodně, že, aby bylo poskytnuto příštím generacím dostatečného viatika, bude nutno mnoho měniti v našem učení..." Není třeba však přespříliš se znepokojovati při perspektivě ohlašujících se změn. „Někteří učenci dobrými úmysly prodchnuti (bylo by zbytečno je jmenovati, ježto všichni počestní pracovníci dnes vědí a dí vše, čím jsou jim povinováni) dali se uchvátiti až ke tvrzení, jakoby dnes katolicismus byl na cestě vyhynutí." Přestřelili. „Jen stín Církve se zachvěl." Clifford připomíná pak tři veliké krise, nad nimiž Církev zvítězila, krisi alexandrijskou, krisi scholastickou — tyto dvě prvé rázu především intellektuelního — a reformaci. O prvých dí: „Započaly vášni pro chimeru jakési dokonalé a definitivní theologické synthesy. Jich ideál nebyla náboženská emancipace, ale dialektické zotročení" a cituje k tomu neuprosné verše Prudencovy:

Fidem minutis dissecant ambagibus
ut quisque lingua est nequior;
solvunt ligantque quaestionum vincula
per syllogismos plectiles.

Jako typ theologův, kteří nejlépe vytušili aktuelní krisi a kteří nejvíce pracovali o zmírnění důsledků, cituje Franzelina a Newmana, duchy to i velmi moderní i velmi pravověrné. Dokončuje svůj prvý

článek, označuje pravděpodobně klíč současného tajemství: „Katolicismus jest více než soustava, katolicismus jest i cesta, a to Cesta; jest více než filosofie, neboť jest pravda, a to Pravda; více než úctyhodné a historické náboženství, neboť se samo zjevuje jako život.

V dalších dvou článcích Clifford ukazuje, jak Církev od nás vyžaduje poslušnosti; děje se to proto, že ona jest pravidlem života. Pak přechází ke svátostnému životu a ukazuje, že obnova kritických studií, daleka, aby otřásla naší věrou, způsobem přesvědčujícím prokázala evangelickou souvislost života Církve. „Rozhodnutí tridentská nejsou zvrácena, a kritika, v konečné analyse, ospravedlní neobyčejnou odvahu a spolu neobyčejnou reservu otců koncilu.“ Kontrast mezi jansenisty, kteří směřovali v ustrnutí přivésti nejen život, nýbrž i křesťanskou vědu, a jesuity, kteří pobožnost učinili populárnější, přístupnější a poddajnější, tím že ji učinili méně hieratičtější a slavnější, toť předmět jiného, ne méně zajímavého článku. Za této příležitosti obírá se i otázkou liturgickou, pak přechází ku problemu kněze. „Kněze nutno studovati a souditi, chceme-li rozhodovati o pretensi katolicismu: býti cestou.“ Clifford obírá se pak karikaturou kněze od středověku až po naše dny. Toto travestování skrývá v sobě stále jistou ideu, totiž, že kněz jest přese všechno osobou posvěcenou, bytostí stranou postavenou, že je svátostmi pokání a Eucharistie cestou k Bohu.“

*

Jest věru podivno, jak primitivně pojímají „náboženství“ naši pokrokoví a volnomyšlenkoví „vědcové“. Co všechno ze dna společnosti a zdola kultury sebrané už jest jim výrazem náboženství! Dekretují si sami náboženství jako nejhrubší obskurantismus a pak mají snadnou práci v boji proti němu. Celá ta nízká kulturní úroveň venkova a nižších tříd vůbec, protože jsou vrstvy tyto snad ještě nejvíc náboženství věrny, přičte se jednoduše náboženství tomu jako jeho vlastní projev či následek a náboženství jest — popraveno! A zvláště muže-li se co méně cenného poshledati v kulturní úrovni kleru! Pak už jistě nejpevnější protidůvod náboženský jest ukut. Jakoby klerus a náboženství bylo jedno! Jakoby klerus mohl odrůsti od prostředí, kde žije! Jakoby přední povinnosti kleru bylo vyučovati lid v hospodářství, lékařství a pod.! Tak na př. v „České Škole“ Bř. Parůžek v článku „Zápas osvěty s církevníky a církvemi“ popisuje těžkosti vědy lékařské, s nimiž musila bojovati, dokud nezbavila se pout náboženských názorů. Tyto náboženské názory byly: hříšnost a zkaženost těla a mravní ničení jeho, původ nemocí a bolestí od Boha nebo ďábla, síla prozřetelnosti boží, nevážnost k přirozeným zákonům, moc modlitby, obřadů náboženských, léčivá moc svěcených a posvátných věcí, zázračnost vod, sošek, míst, ostatků, nedovolenost pitvy na mrtvém ani na živém, předsudky a pověry všeho druhu! Celá kulturní formace života, vyráběná tisíciletími a nezkušenost národů stejně katolických jako nekatolických, stejně křesťanských jako nekřesťanských, připsána tu prostě na vrub církvím, a církvemi na vrub náboženství a „protiva“ osvěty o náboženství tím dokázána. Jediné jest v tomto způsobu důvodění

správné: to přiznání, jaké se jim jeví, že církve a náboženství měly hlavní a převážný vliv na utváření celého života. Ale proto přece není jejich vina, když z nedostatku jiných prostředkuv a jiných zkušeností lid (právě kněží ne!) chápe se neúčelných věcí, a snad si je i nábožensky ověří, aby jim dodal autority! Tím přece není vinno náboženství, že dokud nebylo vyvinuté vědy lékařské, zkušenosti a vědomosti o těle a silách přírodních, dokud nebylo rozvinuto poznání přírodozpytné, že náboženství jako jediná ucelená tehdy idea zastávalo všecko: i lékařství, i přírodní a astronomické názory! Jest v tom spíše jeho zásluha, než vina! Že s tohoto náhradního stanoviska, stanoviska přenesené působnosti, ihned nechtělo uhnouti prvnímu raziteli nových drah, je zase ne vinou náboženství a církví, ale přednosti rozumné opatrnosti lidské, jež nerada a jen pozvolna ustupuje se starých známých cest a schází na nové, dosud ode všech jasně neprohlédané. A jest konečně též vinou církve, že i dnes lidé, a to vysoce vzdělaní, nepřísahají slepě na sebe modernější therapii klinickou, nýbrž utíkají se k tak zv. léčení přírodnímu, jež na vysokých školách se odbývá posměchem, a to jistě neprávem? Či může církev za to, že mnozí od chirurgův i nejmodernějších nuceni byli obrátiti se k nějaké staré babě, aby jim zlámaniny a p. napravila? Chce-li pan Paružek doklady, najde jich dost!

Páni z pokrokové-volnomyslného tábora vůbec bojují proti církvím a náboženstvím a trefují lidstvo, jeho minulost, jeho kulturní síly: chtějí sníižiti náboženství a snižují člověka, snižují veškerenstvo před sebou i kolem sebe, aby vyvýšili malý hlouček svého směru a své strany. Pohlížeti na vše minulé s nevážností, pýchou a hloupou nadutostí, blížiti se ke každému s nenávistí, značí pro ně — kritiku, osvětu, pokrok!

*

Při jakési slavnosti Uprkově — tam se vůbec hodně slaví, tak že příčiny nesnadno si pamatovati — pravil jeden z řečníků, tuším B. Jaroněk mezi jiným, že „církev udílí blahoslavenství krvežíznivcům a smyslníkům, avšak ani ne jednomu umělci.“ Je to trochu silné a troufalé slovo, jehož dokázati ani větší „umělec“ než jest Jaroněk by nedovedl. Ale konečně ať p. řečník počká: kdo ví, co se z Uprky ještě nestane! Před smrtí není prý nikdo blaženým, tím méně od církve blahoslaveným. Ještě to nám scházelo, aby kumštýři, kteří celá století, zhusta až pohoršlivým způsobem, jen z Církve a z církevního žili, začali házeti **kamení do této studně!**

*

V Prusku projednával se ve sněmovně zákon o úpravě platů všem úředníkům. Mezi tím byl i zákon o úpravě služného duchovenského a výslužného duchovních. A tu povstalo mezi katolickým klerem silné hnutí nespokojenosti jak proti poslancům centra, tak proti biskupům, že nedosti rázně hájili zájmy kněžstva a nechali je poškoditi v poměru k zájmům duchovních evangelických. Nespokojenost toho druhu nalézala si průchod ve článcích listů liberálních a ještě více sociálně-demokratických a začala už značně kaliti hladinu nejen stavovského ale i všeho katolického života. Socialisté vydali také

ihned brošuru prý od celé řady kněží inspirovanou, která nesla název „Los von der Kirche“ („Pryč od církve“) a byla prý „zoufalým výkřikem celé velké nové třídy bezprávných a vyděděných“. Ale následovalo rychlé osvětlení celé záležitosti a také nátlakem na vládu pruskou nedostatky pensijního fondu katolického napraveny. Vláda však odmítla žádost biskupů katolických, aby příspěvek na evangelické a na katolické duchovenstvo řídil se počtem věřících toho i onoho vyznání; a aby stát připlácel i na kaplany v katolických obcích, když tyto nemají toho zařízení co protestantské obce, že pro každého duchovního vymezují zvláštní okres působnosti, zvláštní farnost, tak že pak mají samé samostatné faráře, kdežto katolíci nikoli. Plat katolických farářů se určuje na počátek 1800 marek (dosud 1500 marek) a pak dvě triennálky po 200 marek a pak šest triennálek po 300 marek, tak že po 24 letech se dosáhne služného 4000 marek (dosud 2 kvinkvenálky po 400 a 3 po 300 markách, daly po 25 letech nejvyšší služné 3200 marek). Celkové zvýšení činí pro stát místo dosavadních 3,438.400 marek, budoucně 5,618.400 marek příplatku ročně, a příplatek na kooperatory místo 200.000, ročně 400.000 marek. Z pensijního ročního rozpočtu 700.000 marek stát přejímá polovičku, ostatní nesou obce. Daň kostelní v katolických obcích jest nižší než v protestantských obcích souhlasně s menšími výhodami a menším služným katolického duchovenstva.

Polský poslanec prelát Stychel vyčítal vládě, že ani takovou předlohu nemohla ponechati bez polského ostnu. V § 15. si totiž vláda vyžaduje, aby část příplatku státního připadající na diecesi poznaňsko-hnězdenskou a chlumskou rozdělovali ministr financí a kultu zcela samostatně, bez účasti biskupů zmíněných dvou diecesí. A státní příplatek že ministři smějí poukazovat jen takovým duchovním, kteří nejeví nepřátelského ducha ke státu pruskému nebo k obyvatelstvu německému, nekalí veřejného pokoje a řádu zákonného. Toť jeden z nejšerednějších prostředků vládního hakatismu. Ale pruská sněmovna už i s takovými věcmi souhlasí!

*

Mnoho se hovoří opět v Italii o pastýřském listu Cremonského biskupa Bonomelli, známého svými pokrokovými názory o církvi a náboženství, jež v několika krásných spisech provedl. Ve svém novém listu vytýkají mu, staví prý se zase na krajní modernistické stanovisko, káže svému kleru, aby se vzdělával, žádá ho, aby neodsuzoval zásadně dnešní doby a všecko zlo nesváděl na moderní názory; praví pak dále, že dnešní svět sice zdá se, že nemá tolik víry co starý svět, poněvadž necení už tak vysoko dogmatické nauky církve a nezabývá se jimi, ale mravně že se povznesla v něm křesťanská myšlenka výše, hlavně skutky lásky a spravedlivosti k bližnímu.

*

Jeden z nejznámějších „abbés évadés“ G. Bourrier, bývalý marseilleský kaplan, přijat byl od francouzských protestantů s velikými nadějemi a nastolen za pastora v Sèvres u Paříže, jezto jim slibil, že

jim přivede osm set až tisíc kněží, kteří už jsou také na odskoku. V ruchu odpadlickém byl hlavním agitátorem a uveřejňoval též občas žaloby a žádosti duchovních, kteří se k němu utíkali. Skupinka asi 20 duchovních odpadlých se kolem něho sic nashromáždila, ale nic víc, a mnozí z těch byvše sklamáni, buď se vrátili nebo vůbec jinou cestou se uchýlili. Bourrier jezdil hojně agitovat a řečnit i po Německu. Ale protestantská církev čím dál více se od nového vůdce svého odvracela, neboť nijak se jí nelíbil způsob života a mravní názory Bourrierovy. Když pak i v úřadě přišly nepořádky a zneužití moci úřední na jevo, „národní jednota reformovaných církví francouzských“, jakožto vrchní soud protestantské církve, Bourriera zbavila úřadu a z církve protestantské ho vyloučila.

*

Po šestiletém odboji vrací se Ricmanje, malá obec slovinská u Terstu, k církvi katolické. Po všecka ta leta, nabádána z venčí, odmítala všecky způsoby smíření, jaké jí navrhoval biskup terstský: přestup k církvi sjednocené (ke kříževecké diecesi v Charvatsku), ani k pravoslavné nesjednocené církvi (k diecesi srbsko pravoslavné v Zadru) se jí nezdařil. Katolického duchovního pak nepřijala a obecní starosta sám vykonával hlavnější obřady občansko náboženské: křtil, sezdával, pohřbíval. V tomto odboji nábožensko-církevním, jejž ostatně zavinil stát (nechtěl obcím Ricmanji a Logu dovoliti vyfaření od Doliny), viděli terstští národní vůdcové Slovinců, že obě obce stále více mravně i hospodářsky upadají. Zprvu sic liberální živlové byli boji tomu rádi, neboť boj začal o slovanské bohoslužby, tedy z národně-ideálních ohledův, ale později, když viděli bezvýslednost boje, přestali se jím zajímati. Nyní pak prostřednictvím poslance Dra Laginje umluven takovýto smír: Ricmanje s Logem bude samostatnou farností; farář dostane služného 1400 K ročně, z čehož místní farní obec (kostelní fond) bude hraditi 315 K a ostatní dodá náboženský fond (státní). Obec bude míti právo patrona a bude si faráře sama voliti (?). Náboženský fond státní uhradí náklad 1000 K na správu kostela a fary. Farnost zůstane při latinském obřadě, ale co se od dávna konalo v domácí řeči, to i nadále smí se po slovinsky konati. — Podle toho je zřejmo, že obec nic si nevytrucovala. To vše jí nabízel biskup terstský už i na začátku celého boje a sporu.

*

Nová „církev“ polská, mariavitská, vlastně její „generální ministr“ Jan Kowalski vydal první „schematismus“ církve své na rok 1909. Schematismus obsahuje všecky údaje, jaké se mohou o „církvi“ té dosud sděliti. Hnutí mariavitské počalo 1893, podnětem paní Marie Františky Kozlowské z Plocka, s níž několik horlivých kněží založilo „spolek pro reformu života kněžského“ (!). Spolek zprvu pracoval tajně, ale působnost jeho byla mocnou, ježto jeho členy byli též professoři seminářů kněžských, kteří v novém duchu jali se kněží vychovávati. (Przyjemski v Plocku, Furmanik ve Varšavě, Próchniewski a Krakiewicz v Lublině.) Mladí kněží od nich vychovaní rozcházeli se jako

karatelé a reformátoři upadlého života kněžského mezi staršími. Když spolek vystoupil veřejně, jsa už u lidu znám a jím podporován, obrátila se úřední církev proti němu. Papež prý vyznamenal několik kněží pohoršlivého života a činnost spolku pokáral. Proto spolek, nemoha se domoci svých cílů v církvi, odtrhl se od církve a založil novou církev, následující života prvních křesťanů. Dnes náleží k „církvi mariavitské" 70 kněží dříve katolických, farností je 32 (jedna z nich na Litvě), vyznavačů jest 131.940 (z toho 2000 na Litvě). Největší osady jsou v městech továrních: Lodi, Kališi, Varšavě. V Lodi sídlí ministr generální Jan Kowalski a jeho „vicarius generalis" Próchniewski. Nejvyšší vládu v církvi má „matečka" Marie Františka z Plocka, jejíž obrázek jako obraz světice s gloriolou kol hlavy přidán ku schematismu. Mariavité nemají stoupenců po vsích, ale nemají také nijakých přívrženců z intelligence, dvě to osudné vady, do nichž sestavovatel schematismu si trpce stěžuje. Mariavité dnes odstavivše prvotní své nauky o zbožňování matečky, o polykání obrázků, o „přijímání" těla P. Marie (vlastně v matečce nově vtělené), o boji proti bílým košilím, manšetám a veškeré parádě a zanechavše všech podobných hloupostí, stali se dnes výlučně „sektou socialní", přizpůsobili se potřebám dělnického a městského života a zakládají všude ústavy, jimiž lid dělnický nejvíce k sobě lákají a jimiž jemu i pomáhají (školky, jesličky, nemocnice, domy lidové pro zábavy a vzdělání a život spolkový i společenský, dílny řemeslné, lázně, kursy vzdělávací, sprostředkování práce, asyly, školy a kursy dívčí, učebny šití pro dívky atd.) To vše nabízejí lidu darmo a lid se k nim hrne. Od vlády na vše mají povolení. Peníze na všecky ty věci plynou z nějakého neznámého fondu.

*

V poznaňském církevním měsíčníku „Unitas" (1–3) vypisuje D. Królikowski organisovanou práci kněžstva českého, vlastně jediný závod „Vlasť" s jejími podniky. Při tom polský názor na české věci není příliš pronikavý!

Rozruch vzbudila v pravoslavné církvi zpráva, že Řím uznal kněžské svěcení staroobřadní sekty tak zvané „rakouské", ježto v Rakousku (Bukovině) byli první biskupi jejich vysvěceni. Ruský synod už několikráte dožádán byv o to, aby právoplatnost kněžského a biskupského svěcení u staroobřadců Krynických uznal, dosud se pro to nerozhodl a kněze přestupující ze starého obřadu ku pravoslaví vždy znovu dával světit. Kanonické to nebylo, bylo to jen z obavy před konkurrencí staroobřadní! O apoštolské posloupnosti a kanonické správnosti zmíněné hierarchie staroobřadní rakouského svěcení nemohlo býti důvodně pochybnosti. Pravoslavní mají nyní strach, že Řím vyšed jim vstříc a uznav jejich svěcení, přiláká je k sobě a tím více odtrhne od pravoslavné církve, jež stále doufá na splynutí staroobřadců s pravoslavím. Při četnosti staroobřadců všech druhů byla by to pro ni veliká akvisice, čítáť se jich na 20 (dle jiných na 10) milionů duší.

Jen že staroobřadci mají teď jiné události plné oči. Nižgorodský mladý přehorlivý biskup jejich Innokentij Usov posvětil samovolně na biskupa bývalého opata Michala Semenova, jejž pravoslavná církev pro socialismus před 3 lety sesadila a chtěla trestat, jíž on však unikl přestupem ku staroobřadcům. Církev staroobřadní rakouského svěcení sebrala tedy v Moskvě v polovici února svůj sněm, na němž přítomno bylo devět biskupů a 46 starších církve. Soudili provinilého biskupa Innocence i od něho nově posvěceného biskupa (pro Kanadu určeného). Biskup Innokentij se dostavil a rozsudku soudu se pokorně podrobil (suspense od úřadu do budoucího sněmu), ale biskup Michal se vůbec nedostavil.

*

Svatý synod ruský konečně rozhodnul se konati přípravy k svolání všeruského sněmu církevního. Zřízena komise přípravná, jež má ustanoviti volební řád pro volby duchovenských i laických zástupců. Carovi se má přednésti prosba o dovolení, aby přípravy mohly býti vykonány. — To už stalo se asi po přání, jež vyslovil vologodský biskup se svým duchovenstvem v děkovné adrese carovi poslané: „Ať se zastydí všichni lžimudrující obnovlenci (reformisté, modernisté!) a všichni odpadlíci od pravoslaví!“ Mají se zastydět totiž nad hrobem otce Jana Kronštadtského.

Hrobka otce Jana v Janském klášteře v Petrohradě je stále cílem tisíců poutníků. Dějí se při ní četná uzdravení. Duchovenstvo pravoslavné neskrblí poctami a obřady za zesnulého světce. Na rozkaz carův svatý synod určil, aby v celé pravoslavné církvi den úmrtí otce Jana (21. prosince = 3 ledna) slavil se jako památný den ve všech chrámech. To už je tedy oficielní svátek. Vdově po otci Janu ze státních peněz vykázána čestná pense. Listy konservativní a církevní jsou stále ještě plny vzpomínek na zázračnou působnost otce Jana (jasnovidění, působení do dálky, léčebné vlivy a pod.). Mnohé věci jsou podivuhodny, jiné však naivní suggescí.

Sekta „svobodného křesťanství“ z Anglie pochozí (kromě víry v Krista nemá jiných nauk) ohlásila v Petrohradě několik přednášek (Stepanov a Fetler) a místnost radniční, kde přednášky se konaly, byla už dvě hodiny před tím do posledního místa nabita a celé zástupy tísnily se ještě venku, nemohouce už dovnitř. Tento nával na přednášku sektařskou vysvětluje V. Alov v novokonservativním „Slově“ tím, že pravoslavné duchovenstvo nechá svůj lid hladovět. Nikdy nemluví ze života, o věci aktualní, o životních potřebách člověka, ale podle starých vzorů plesnivé věci přednáší. A tak chrámy pravoslavné pustnou a vyprazdňují se a lid žádostiv náboženského života hrne se tam, kde mu něco zajímavějšího poskytnou, ať už je to od kohokoliv. — Přes to však reformisté v ruské církvi mají „se zastydět“ podle vologodského receptu!

*

Zednářské lóže domáhají se v Rusku vší mocí zákonného uznání. Avšak Stolypin, odvolávaje se k ukazům z 1. srpna 1822 a

21. dubna 1826, odpírá, seč jest, dokud ho zednáři nějak neodklidí. Praví, že pro politické štvanice zednářské nemůže býti úředního uznání a dobročinná práce že má a může býti veřejná. V Rakousku, ač zednářstvo též zakázáno, jest asi 25 lóží. „Volná myš.“ a pod. podniky jsou jich dílem. Oskar Erstling pochvaluje si (Zirkel 1908. 10), rakouské zednářstvo, jež prý tu žije a vládne(!) jako snad nikde na světě; nepřeje si ani, aby bylo úředně povoleno — takto prý pod zákazem daří se mu lépe. Že nejvlivnější rakouští ministři i v nejnovější době byli zednáři, jest veřejným tajemstvím. — Uherská symbolická lóže, k níž i rakouské náležejí, má dle nového programu Dr. Palintem Lajosem navrženého úsilněji než dosud maďarisovati a tím pracovati pro samostatný maďarský stát. Jinojazyční „bratři“ budou tím asi donuceni se odloučiti, ale konečně Pack schlägt sich, Pack verträgt sich...

*

Po dlouhém jednání mezi Římem a ruskou vládou podařilo se konečně aspoň některé biskupské stolce obsaditi. Arcibiskupem Mohylevským stal se Apollinarius Wnukowski, jenž od r. 1904 řídil diecesi Płockou; diecese Mohylevská jest asi největší na světě, neboť obsahuje skoro tři čtvrtiny evropského Ruska a Sibiř. Suffragány jmenováni Jan Cieplak a msgre Denisewicz. Biskupem v Płocku stal se Antonius Nowowjejski. Vilna jest pořád ještě bez biskupa, 82 kněží jest ve vyšetřování pro katolickou propagandu.

*

Ve Wlocławku, v království polském, počal vycházeti polský měsíčník „Ateneum kapłańskie“ („Kněžské Athenaeum“), vedený professory tamního semináře, Dr. St. Gruchalským a Dr. A Szymańským. Jest charakteristické, že „provincie“ začala vydávati vědecký měsíčník bohoslovný, a nikoliv některá ze „stolic“ polských (Varšava, Vilna, Krakov, Lvov, Poznaň). První číslo představuje se živě a aktuelně. Zahájeno řečí prvního polského kazatele a učence bohovědného arcibiskupa lvovského (armenského ritu) Teodorowicze. Ostatní články vesměs dotýkají se palčivých otázek dne. Rovněž hojná, ač méně hluboká jest část revuální. Zdá se, že v „Ateneum kaplańském“ dostali Poláci svěží vědecko-apologetickou revue, která vyhoví potřebám, na něž se neodvažovaly nebo nedostačovaly dnešní konservativní měsíčníky polské.

*

V lednovém a únorovém svazku „Meditací“ pod záhlavím „lidské dokumenty“ pojednává Dr. A. Lang o náboženských názorech Heineových v různých dobách a změnách ducha jeho v nich. Zajímavy jsou úryvky ze spisův a výroků jeho, kdy se v letech 1851 až 1856 vrací k osobnímu Bohu. „O fanatickém nepřátelství proti římské církvi nemůže u mne býti ani řeči, ježto mi vždy ona obmezenost scházela, které je k takové animositě potřeba.“ Zvláště poetičnost katolicismu už z mládí ho vábívala a obrazy i verše Madonny v jeho básních často se vracely, později však je z básní svých se směšnou pečlivostí vyplel. Této úzkoprsosti v periodě obratu se sám pak vysmívá.

*

Rusínská „Niva“ v čís. 4. stěžuje si na Poláky a jejich nechuť k sjednocené církvi východní. Poláci i takoví, kteří jsou vysloveně církevní a katoličtí (duchovní v „Gazetě Kościelné“), litují, že Rusíni přešli v unii a že církev latinská v Polsce s nimi má dnes uzavřený „konkordát“, smlouvu, jež na roveň staví oba obřady. Lépe by bylo, kdyby církev polsko-latinská měla volné ruce a směla tak obraceti Rusíny na „latinstvo“ beze všech ohledů. Viní totiž Rusíny, že prý i jako sjednocení beztoho nejsou upřímnými katolíky a stále se kloní k pravoslaví a latiníky nenávidí. Jako doklady se uvádějí: zavrhování obřadů latinských, odpor proti zavádění latinských zvyků do východního obřadu (varhan, křížů latinských, růženců a pod.), a děti ruské dokonce se nechtějí ani modlit — polsky! Takto vybájený protikatolicismus rusínský na první pohled ovšem se jeví jako pouhý protipolonismus. Naopak, časopisy rusínské stále přicházejí s žalobami, jak Poláci jejich obřadům se vysmívají, kněží polští proti nim kážou v kostelích, úřady je odstrkují a ruší kde mohou, ač církev uznává přece rovnocennost východního obřadu se západním. Rusíni, pokud se kloní ku pravoslaví, nekloní se ku schismě východní, ale ke kultuře a k politice ruské. Cizinci ostatně přiznávají otevřeně, že nejvíc unii škodí Poláci (Palmieri), poněvadž katolicismus a polskou národnost stotožňují. V poměru k Rusínům pak svou národnostní nechuť plně i na obřad sjednocené církve a na celou sjednocenou církevní organisaci vylévají. P. Onufrij Voljanskij proto v Nivě také souhlasí, že by bylo lépe zrušiti konkordát, poněvadž dnes beztoho míru mezi oběma církvemi nezajišťuje. Lepší bude otevřený boj. Jen by se musilo vyhradit, aby úřady a stát chovaly se nestranně a nenadržovaly latinismu.

*

Odsouzený farář-poslanec F. Juriga 16. února vypuštěn z vězení. Vláda jen na rázné zakročení národnostních poslanců mu část trestu odpustila, dosud pravidlem čtvrtina trestu se odpouštěla, a tak Juriga 2. listopadu min. roku už měl vyjíti. Vychází teď teprv, tak že jen necelé tři měsíce, místo šesti, se mu odpouštějí.

Na osmnácte kněží podalo protest biskupu spišskému proti pronásledování nevinného kaplana slovenského Tománka.

Spišský biskup Párvy má opět spor s obcí Něm. Lupča pro obsazení fary. Obec jest patronem a sama z kandidátů faráře si vybírá. Biskup však po vypsání konkursu 27. srpna 1908 žádosti obci nepředložil, ježto se hlásili samí slovenští kněží, a prohlásil uchazeče za kanonicky neschopné a vypsal nový konkurs. Do Lupče zatím poslal svého milce maďarona, aby si tam připravil půdu a v druhém konkursu se ucházel o faru. Jak obec tak kněží prvotně se ucházevší proti tomuto nekanonickému jednání biskupovu protestují.

Evangelická obec Maglód, u Pešti, marně se domáhá práva slovenského chrámu a slovenské školy, jež si před lety od faráře nechala proměnit na maďarské. Dnes už církevní i světské úřady tvrdí, že krok nazpět není možný! Dne 31. ledna t. r. na novém konventě,

na němž celá obec se shromáždila, žádáno znova po církvi jednohlasně a důrazně, aby slovenčina opět ve svá práva uvedena byla.

V Jásském Sv. Jiří (Jász Sz. Győr) se obec postavila proti faráři, jejž jim jagerský biskup vnutil, a provádí podobně jak obec Lúčky (už po tři leta), passivní resistenci. Občané nechodí do kostela, sami si mrtvé pochovávají, sami si křtí a jen civilně se sezdávají. To jest už ostatně asi pátý případ odboje celé farnosti v Uhrách za poslední doby, jen že všecky, až na Lúčky, urovnány.

*

Vydavatel anglikánského týdenníku „Sunday Strand" Rev. W. A. Cornaby zahájil v něm anketu o potřebě modlitby. Poukázal na známý zjev, že dnešní společnost modlitbě odvyká a od ní se stále víc odvrací, a to ve všech církvích a náboženstvích. Vážné osoby z církevních i občanských vrstev o tomto nemodlenství vyslovily se různě. Jedni praví, že právě přítomné době třeba modlitby a mnoho se modlit, a především k evangelisaci třeba modlitby; napřed musí býti víra oživena či vštípena, a modlitba bude následovati sama sebou; missionáři více působí modlitbou než jinými prostředky; dnešní doba víc a více se bude odchylovat od ducha modlitby (Thompson); nechuť k modlitbě jest největší chybou dnešní společnosti (Brook); Dr. Glover žádá však, aby se upustilo od starého způsobu modlení, obcování s Bohem dnešní společnost neodmítne, ale odmítá odříkávání formulek. Víra v tajemnost jest dnes opět silnou v celé společnosti. Třeba ji jen využít!

*

Jerusalemský patriarcha řecký Damian složen z úřadu pro neshody se synodem svým. Počal totiž zaváděti opravy a pořádek v bratrstvu svatého Hrobu a ve vedení svatých míst palestinských a popudil tak proti sobě všecky opaty řádů, jimž místa ona svěřena, a všechny ty, kdo z dnešních pořádků tyjí. A ti mají v synodě hlavní slovo. Vyčítají mu zradu řecké věci. Pořádku žádali si totiž domorodí arabští křesťané, kteří ode všeho vedení v církvi byli odstrčeni. Patriarcha Damian opřel se o tyto domorodce, aby zlomil zvůli a zlořády, jež i proti němu často se obracely, a vlivem Cařihradu ovšem podlehl. Ale lidové hnutí arabské sotva se tak snadno dá udolati, jako řecký patriarcha.

Věda a umění.

Filharmonický spolek „Beseda Brněnská“ uspořádal dne 5. února 1909 prvý řádný koncert letošní

Pořad vykazoval tato díla: 1. František Musil: Ze „Stabat Mater“ č. 6. (Sancta Mater, istud agas) pro smíšený sbor a orchestr. 2. Vítězslav Novák: „O věčné touze“, symfonická báseň pro velký orchestr op. 33. 3. Antonín Dvořák: Klavírní koncert s orchestrem op. 33. 4. Josef Suk: Dramatická ouvertura pro velký orchestr op. 4.

Dne 28. listopadu 1908 zemřel František Musil. Zemřel veliký umělec a skromný, tichý, v sebe uzavřený muž. Zemřel s plnou p-korou Bohu v umění i životě oddaný „brněnský Bach“, jenž geniální hlavou stál v oblacích a patou v malých brněnských poměrech. I na Musilovi splnila se stará pravda, že stačí umělci jen umřít, aby pochopeno bylo, oč odchodem jeho jsme chudi.

Musil tvořil téměř ve všech oborech hudebních s plným zdarem. Těžisko skladatelské činnosti jeho spočívá ovšem v hudbě náboženské, kdež dovedl svou schopnost uměleckou uplatniti co nejvýrazněji. Zde vytvořil svá největší díla, především velikolepé „Stabat Mater“, skladbu tak opravdově zbožnou a umělecky hlubokou, že by jediná stačila k dukazu, že Musil byl z nejušlechtilejších profilu našeho hudebního života. Ve „Stabat Mater“ došlo čisté, zdravé a zbožné umění Musilovo nejvystižnějšího vyjádření.

Provedení fragmentu Musilovy skladby odpovídalo sice daným poměrům (bylť úryvek na rychlo zařazen do předem stanoveného orchestrálního koncertu). Ale byť každý čin piety k umělci zasluhoval uznání, přece uplatnění jeho nesmí míti ráz efemerní, modní oslavy, nýbrž aktu postaveného do služeb vyšších uměleckých ideí. —

Po odchodu tří zakladatelů české hudby vstoupili Vítězslav Novák a Josef Suk, oba žáci Dvořákovi, hodní slavné paměti mistrovy, do řady prvé.

Novák je nejoriginelnější a nejmodernější z našich mladých skladatelů. V symfonické básni „O věčné touze“ vystupuje v celé svéráznosti jemně cítícího poety a formálního mistrovství. Hudba Novákova snoubí se tu co nejtěsněji se slovem básníkovým, náladová báchorka Andersenova vystižena po hudební stránce ryze moderně, místy i raffinovaně, ale všude případně a ušlechtile. Úsilí Novákovo po prohloubení výrazu jeví se i v této básni v odporu proti volnému rozpjetí melodie, ale tím více a přesvědčivěji přiléhá volnost tato k poetickému nămětu o nesplněné touze po nekonečných sférách nadzemských, jež duši lidskou úzkostně zmítá a hýbe. —

Sukova Dramatická ouvertura jest první jeho dílo orchestrální. Slib nadšeného, mladistvého adepta umění, jejž skladatel další činností poctivě splnil. Dramatická ouvertura nese již všechny

známé znaky technického i formalistního umění Sukova, jeho jemný vkus, zdravou hudebnost i ušlechtilou výrazovou plastiku.

Provedení obou zajímavých děl za temperamentního řízení páně Reisigova ukázalo reprodukční schopnost orchestru našeho Národního divadla ve světle nejjasnějším.

Nemenší chvály zasluhuje tento soubor orchestrální i za průvod Dvořákova klavírního koncertu. Sólový part sehrál pan Faměra s veškerým vzácným svým uměním. Značné obtíže koncertu přemohl virtuos s plnou jistotou a dokonalou bravurou. Dostalo se mu za výkon v pravdě umělecký hojně potlesku.

Prvý letošní koncert filharmonického spolku „Besedy Brněnské“ řadí se čestně k velikým produkcím besedním let minulých.

*

Národní divadlo v Brně. Lisztova „Svatá Alžběta„ byla letos znovu zařaděna v repertoir (premiera dne 3. února 1909). O krásném a zbožném díle tomto bylo již obšírně referováno v „Hudce“ květnové 1906 u příležitosti prvého jeho scénického provedení v Národním divadle brněnském.

„Svatá Alžběta“ dosáhla při skromných prostředcích naší scény zásluhou všech účinkovavších, zejména kapelníka p. Pavlaty, opět plného úspěchu. Není ovšem pochyby, že by „legenda“ na koncertním podiu, při náležitě secvičených, velikých sborech a imposantním orchestru docílila účinku daleko hlubšího. Jest známo, že Liszt „Svaté Alžběty“ pro divadlo nesložil. Když roku 1884 ve Výmarském dvorním divadle mělo býti toto oratorium po prvé scenicky provedeno, odporoval tomu mistr, prohlásiv, že „Svaté Alžběty“ nepsal k profanní zábavě, nýbrž k čistému uměleckému požitku a duchovnímu povznesení.

Jan Kakš.

Činohra měla v únoru dva sváteční dny při pohostinských hrách p. J. Vojana z Prahy (9. a 10 února). Slovutný host sehral v Shakespearově veselohře „Mnoho povyku pro nic“ rozmarnou rolli Beneše, která mu plně poskytla možnost ukázati své skvělé umění konversační, eleganci i srdečný humor. Zcela protilehlou stránku svého umění uplatnil psychologicky výborným podáním postavy zničeného šumaře Valenty v Tylově hře „Paličova dcera“. Úspěch obou večerů byl veliký a vzácnému umělci dostalo se zasloužených ovací.

Nově bylo v činohře vypraveno starší drama G. Hauptmanna „Osamělé duše“. Drama bylo napsáno v letech devadesátých (1881), kdy Ibsenův způsob dramatického řešení problémů socialních a psychologických našel v Německu nejsilnější odezvu a odvábil i G. Hauptmanna od socialního dramatu a naturalismu, v nichžto sklízel tehdáž svoje úspěchy.

V „Osamělých duších“ pokusil se řešiti psychologicky zajímavou otázku, zdali jest možným přátelský poměr mezi mužem a ženou bez erotického zabarvení. Učený Jan Vockerat pracuje ve venkovském zátiší o filosofickém díle. Ode dávna churavý a nervosní snáší tím větší muka, že přátele si nervosní svou prchlivostí dávno odpudil, a nejbližší

okolí, hlavně žena, nerozumí jeho životnímu dílu a snaze. Miluje tu dobrou, citu plnou Katuši, plnou jemného smyslu pro domácnost, ale nemůže s ní ovšem sdíleti svoje názory a problémy filosofické. Činí jej to tím nešťastnějším, že je celkem povaha nesamostatná, potřebující povzbuzení a sdílnosti přátelské. Náhoda dovede v jeho domácnost studentku Annu Mahrovou, která staví se u dávného známého na cestě z Baltických provincií — své domoviny — do Curychu. Je to v té samotě jediná osoba, která dovede s Janem Vockeratem pohovořiti o jeho díle, oceniti jeho myšlenky. Přilne tedy k ní za jejího pobytu v domě nerozlučitelně. Leč okolí jeho nemůže pochopiti náklonnosti k Anně, rodiče bojí se zlých následků tohoto svazku, choť těžce stůně z duševního rozrušení a utajované žárlivosti. Přiměji Annu k odchodu proti vůli Janově, ale ten v prostředí rodiny mu nerozumějící a podezřívající volí v duševním rozrušení smrt utonutím.

Není bez zajímavosti, že Hauptmann ústy starého otce Janova hledá příčinu rodinného neštěstí v nedostatku víry a zbožnosti, které jsou tu chrakterisovány tím, že Jan jen nerad svolil ke křtu svého dítěte a že jej dráždí i přítomnost staříčkého pastora s jeho názory o Darwinovi a Haecklovi.

Drama, ač budováno prostředky nejprostšími a zcela pruhledně, dovede upoutati v celém svém průběhu. Z tohoto momentu nejlépe viděti mistrovskou ruku Hauptmannovu, třebas jinak trpí hra některými vadami, zejména nepřirozeným divadelnickým zakončením.

Hlavní tři postavy, Jana, Katuše a Anny nalézaly se v rukou p. Pecha, pí. Vojtové a sl. Kandlerové, z nichž zejména paní Vojtová jemnou hrou výborně vystihla náladu a útrapy odstrkované choti.

Dobrých prací dramatických — vážných i veselých — zdá se, že vzniká čím dále méně. Vidíme, že neustále musí se sahati po pracích starších i hodně starých. Jednou z hlavních příčin jest zajisté, že jest právě doba neobmezeného kultu operett, ve kterémž genru vznikají novinky o překot. Tak i ve veselohře sáhlo se u nás po hodně staré komedii od známé „firmy“ Blumenthal a Kadlburg „U bílého koníčka“, s dějem lokalisovaným na českou půdu šumavskou. Není v ní nouze o situační i slovní komiku; všechny výhody i obtíže letních bytu, potíže s advokáty, zamilovanou hostinskou, s výletníky a vůbec vše, co se dá na plytký děj navěsiti, je tu v přepestré směsici karikováno, a pokud nepřestřeluje, i pobaví. V této hře pak zachována v tom ještě pravá míra, takže jí bylo ku zpestření repertoiru užito dosti šťastně.

Slečna Liběna Odstrčilová, která v pohádce „Radúz a Mahulena“ neměla mnoho úspěchu, pokusila se 27. ledna v úloze zcela opačné, totiž v Trévalové dramatě „Válka bohu“ v rolli démonické židovky Esther. Možno s povděkem konstatovati, že se jí tato postava zdařila mnohem lépe, ukazujíc patrně pravý sklon jejího nadání, jak již souditi lze z její školy, bylať žačkou paní Hübnerové v Praze. *St. Fala.*

*

Letoší únor věnován ve veřejném tisku Darwinovi a jeho theorii. Připadlo 12. února sté výročí jeho narozenin († 1882). Připadá

však zároveň padesátileté jubileum hlavního díla, v němž Darwinova theorie uložena. Otec Darwinův, lékař v Shrewsbury, jak vykládá R. S. Thomas, říkával malému svému synkovi, který nijak ve škole domácí neprospíval: „Nemáš smyslu pro nic leda pro střílení, psy a chytání potkanův, a budeš jednou neštěstím sobě samému i celé rodině.“ Charles Darwin zamýšlel věnovati se kněžskému povolání a tři léta se na ně připravoval v Cambridgi, ale zase pak vrátil se k svému prvnímu oboru, přírodním vědám. — Professor Max Ettlinger píše u příležitosti té v katolickém měsíčníku mnichovském „Hochlandě“: Po 50 letech boje o vznik druhů, jenž rozpoután dílem Darwinovým, dá se říci tolik: Nauka vývojová ve vlastním slova smyslu, totiž o postupné přeměně jednoho druhu v jiný, o společném jejich původu z nižších forem živočišných, je dnes tisíceronásobně zdůvodněným a osvědčeným a podle lidského úsudku už trvalým pokladem lidského poznání. Sporným jest už jenom počet a rozsah organických kmenů vývoje, a spornou jest především otázka, jak se to dálo: tedy ne věc sama, ale její příčiny. Darwin byl toho názoru, že svými pomocnými theoriemi: o přirozeném výběru, boji o život, o dědičnosti užitečných znakův a pod., všecky záhady vývoje na vždy rozluštil. Tyto jeho vedlejší theorie nazvati dlužno vlastním darwinismem, a ten dnes jest vědou už překonán a odstaven. Žije už jen leda v pohádkách přírodovědeckých a v opozděných populárních výkladech.

Hlavní zásluha Darwinova nespočívá ani ve vyslovení nauky o postupném vývoji všeho tvorstva, neboť myšlenku tu vyslovili už před ním (Leibniz, Lessing, Herder, Kant užili jí pro dějiny, Schelling, Hegel pro idey a filosofii, Lamarck a Geoffroy St. Hilaire pro přírodní vědy), ale ve způsobu práce a podání jeho, v methodě jeho. Největší jeho žák Romanes nazývá jej právem „velikým organisatorem vědy biologické“ (vědy o životě).

Plytkou řeč na oslavu Darwinovu pronesl 12. února v lidovém domě v Jeně největší popularisator Darwinův professor Haeckel. Pravil mezi jiným: Když roku 1859 Charles Darwin své epochální dílo „O vzniku druhů“ živočišných vydal, byl už sám překročil padesátku. Ale tak zralým byl plod jeho 20letého přemýšlení a bádání, že v krátké době dodělal se ohromného vlivu. A přece základní myšlenka jeho nauky o postupném vývoji všech tvorů živých nebyla nikterak novou. Už padesát let před tím projádřil ji francouzský učenec Jean Lamarck způsobem velmi dokonalým. Ale smělý pokus jeho příliš svou dobu předběhl a tehdejší i pozdější kruhy přírodozpytců brzo naň zapomněly. Teprve během posledních třiceti let získalo si dílo Lamarckovo zasloužcnou pozornost. Ba utvořila se dokonce zvláštní škola „lamarckismu“, která se snaží myšlenku Lamarckovu postaviti v popředí a darwinismus zatlačiti. Sluší tedy pozorovati, v čem se idey obou hrdinů ducha rozcházejí. Hlavní zásluhou Lamarckovy-Darwinovy nauky jest, že na vždy (!) rozluštili záhadu stvoření: totiž jak rostliny a zvířata dostala se na svét? Před tím všeobecný byl náboženský mythus o stvoření tvorstva Bohem, mythus ten v různých náboženstvích různě byl zpracován.

Do vědy uvedl jej Linné, jenž vyřkl zásadu, že je tolik druhů rostlin a živočichů, kolik jich bylo Tvůrcem na zemi postaveno. Starověkou myšlenku o vývoji země zatlačil dualismus Platonův a později dualismus křesťanský (nauka o dvou složkách všehomíra: hmotě a duchu), který opanoval až do 19. století. Tomuto názoru postavil se nejprve J. Lamarck se svou naukou „o přetvořování“ rostlinstva a živočišstva. Přetvořování dálo se podle něho přizpůsobováním k okolí a k poměrům a děděním znaků přizpůsobených. Lamarck první postavil zásadu, že všichni obratlovci jsou společného původu a rozdělil je na čtyry třídy: ryby, obojživelníky, ptáky a ssavce. Ani člověka nevyňal ze všeobecného postupu přetvořovacího. Člověk podle něho postupným přetvořováním vyvinul se v nejdokonalejšího ssavce.

Tato theorie tak silně narazila a tak rozhodně se jí tehdy opřeli, že upadla dočista v zapomenutí, a když Darwin po 50 letech s touže myšlenkou vystoupil, byla světu idea ta docela novou a nazváno ji proto darwinismem. Darwin i Lamarck byli autodidakti, samouci. Došli vlastním pozorováním přírody ke svým ideám. Už Lamarck srovnáváním podoby zvířat, a zvláště koster jejich dospěl k tomu názoru, že vládne všude nepopěrné příbuzenství. Porovnáváním zbytku zkamenělých a jinak v zemi zachovalých, vyřkl domněnku, že přerůzné ty vymřelé tvary jsou předky dnešních tvarů. Darwinova theorie byla o to dokonalejší, že vše vyslovila jasněji, hlavní nauku podepřela dobře promyšlenými theoriemi a vyplnila mezery, jichž Lamarck ve své theorii vyplniti nedovedl. Darwin svou theorií plně uspokojil všecky otázky a námitky, jež mohly povstati. Lamarck pokračoval deduktivně: vyslovenou ideu doklady dovozoval. Darwin postupoval induktivně: od známých a uznaných fakt vedl k méně známým a vyvrcholil na konec nauku svou. Lamarck se vtíral jako filosof, a filosof v něm zakrýval přírodozpytce, Darwin odmítal od sebe všecku filosofii, chtěl býti jen empirikem, nechtěl tvrditi nic víc, než co v životě jest viditelno a patrno. Lamarck se nezalekl před důsledkem: i člověka s rozumem jeho vyvoditi přetvořením zvířete. Darwin couvl před veřejným míněním: naznačil sice možnost vývoje člověka z živočišné říše, ale myšlenku tu zprvu neprovedl a netrval na ní. V německém vydání Darwinovy knihy dokonce i tato nesmělá možnost vývoje lidského vynechána jako povážlivá. Teprve v pozdějších spisech Darwin propracoval a plně postavil i ideu o původu člověka. A roku 1871, když už Büchner a Vogt byli myšlence té cestu proklestili, opovážili se přeložiti i tuto knihu Darwinovu do němčiny. Zde už také i starý dualismus (o tělu i duši) úplně odstraněn: duše není nadpřirozenou bytostí, ale souborem činnosti mozkové, jež u člověka až k tomu vysokému stupni se vyvinula. Nejdůležitější pravdou pro Darwina samého, zdá se, že byl poznatek o jednotě celé třídy ssavcův a o společném kmeni původu jejich.[1]) Ostatně tuto jednotu ssavců poznal už i Goethe, a jest prý nepochybno, že Goethova nauka o tvarech přírodních „jest přímou předchůdkyní“ Lamarcka a Darwina.

[1]) Darwin sám cítě, že idea vývojová už i před ním byla vyslovována, nezakládal si na ní samé, ale na svých pomocných theoriích: o „přirozeném výběru“ a „boji o život“

Haeckel skončil svou řeč slovy: „Společným Lamarckovi, Darwinovi i Goethemu jest jejich hluboké myšlení, a veliký jednotný zákon vývoje, jenž veškeru přírodu ovládá, ani člověka z tohoto zákona nevyjímajíc. Uznáním této nauky docházíme k oné kosmopolitické perspektivě, která ducha našeho nad čas i prostor povznáší. Zbavujeme se skrze ni bludův a smyslů tradicionelního, dualistického názoru na svět. Koperník odstranil mylný názor, že země je střediskem všeho světa. Darwin povalil dogma, že člověk jest od Boha určeným středem veškerého života pozemského."

Haeckel jak vidět je stále týž: filosofuje a ze slabých předpokladů vyvozuje, co z nich nevyplývá. Z nauky vývojové nijak neplyne porážka dualismu!

Haeckel se při té příležitosti rozloučil se svou dráhou učitelskou, velké ovace mu učinilo posluchačstvo jeho na universitě i v sále lidového domu. Ve své řeči na rozchodnou označil sama sebe jen jako „nepatrného epigona" velikých duchů Goethe, Lamarcka a Darwina; po celé půl století hlásal prý a učil jen co za pravdu sám uznával. Snad v tom bylo i omylů mnoho, ale může na konec říci s uspokojením: „Hlavní myšlenka našich vůdců duševních doznala moderním bádáním takové pevnosti, že jest, jak věřím, na všecky časy neotřesnou."

Po celé té dlouholeté samolibé a sebejisté činnosti Haecklově pérem i slovem — opravdu skromný úsudek! Kdyby byl takto skromně nazíral na své „vědění" a na své theorie i dříve, mohl si na stáří uspořit toho demaskování a těch výčitek, jaké mu teď připravují kritikové jeho. Zničení „vědeckosti" Haecklovy a důkazů jeho od Dra. Brassa má v Německu stále nové dozvuky. I přátelé Haecklovi uznávají, že vážnost životního díla Haecklova tím značně otřesena. Tak praví Dr. E. Teichmann (Frankf. Zeitung): „Může Haecklova odpověď daná na výtky jemu učiněné uspokojiti? Doufám, že nikdo po zralé úvaze neodváží se prostým „ano" přitakati. Spisovatel v lidových spisech smí sice obraz zjednodušiti, smí něco vypustiti, důležité vyznačiti, smí i schematisovati, smí konstruovati, ale pak musí říci, co učinil a proč tak učinil. Ale obrazy zárodků, jak od Haeckla přetvořeny, i když by se k tomu byl Haeckel ihned přiznal, přesahují podle mého zdání hranici dopustitelného, a to proto, že úpravou Haecklovou tak změněny, že pozbývají pak veškery síly důkazné." Ředitelé spolku Kepplerova, spolku učenců přírodozpytných, ohradili se proti tvrzení Haecklovu, že všichni němečtí učenci dělají to tak jak on — tak se totiž Haeckel proti Dru. Brassovi bránil — a praví: „Doufáme, že němečtí přírodozpytci najdou cestu a prostředky, aby se obránili proti těžké obžalobě, jež spočívá ve slovech Haecklových. Ale my se své strany vyzýváme před celou veřejností professora Haeckla, aby jmenoval jménem ony učence, kteří tak si počínají jak on. Poněvadž se jedná o veřejný zájem, tedy žádáme, aby professor Haeckel bez vytáček jmenoval žijící ještě učence, aby pak případně se mohli brániti. Bude-li však na naši výzvu mlčeti, pak je patrno, že sám bezmezně poškodil pověsť přírodní vědy." — A professor Haeckel ne-

mlčel, ale odpověděl nadávkami, a nadal učencům Kepplerovy jednoty padělatelů a překrucovatelů (Fälscherbund).

Den 16. února, den 75. narozenin Haeckl ových byl dnem, kdy listy monistické a plytce liberalisující rozepěly se chválou zásluh Haecklových. Dostali zase příslušný pardus všichni bojovníci protihaecklovští. Velebí ho jako největšího zoologa a biologa. Jeho „Generelle Morphologie“ a 3 svazková „Systematische Phylogenie“ nazývají se monumentálními pracemi. Jsou jisté pracemi pozoruhodnými, jichž žádný badatel nemůže prostě pominouti. Jeho velebitelé diví se prostě jeho dětinské naivnosti, s níž se přiznal ke všemu tomu, z čeho jej nepřátelé obvinili. Vidí v tom jeho — lásku k pravdě! Hlavní výtky Brassovy, k nimž se Haeckel přiznal, jsou: V radě tvarů zárodkových (v „soustavné fylogenii“) nedostávající se mu zárodky Gibbona nahradil přizpůsobeným zárodkem Makakovým. Ocas zárodku opice Makak odstranil a pak podepsal pod to zárodek opice Gibbon. Zárodek lidský vzal z Hisa a místo 33 obratlů dal mu jich 44, aby tak dokázal svou theorii fylogenetickou, že zárodek nese na sobě známku předků — páteř v ocas prodloužený!

U příležitosti celé té oslavné nálady Darwinovy a Haecklovy trpce žaluje německý učenec professor J. Reinke: „Nevyškolenému zástupu líbí se to sebevědomé vystupování těchto luštitelů světových záhad, a hned toho hned onoho zahrnuje věčnou slávou. Skromně stranou stojící agnostik od stoupenců onoho směru, jenž si dal název positivistů, jest za méně cenného považován. Docela se pomíjí, že věda, pravá věda jest pouze na straně agnosticismu, jenž vyznává, že nezná všeho. Jenom svět jevů jest vědě a poznání lidskému dostupný a i ten jen potud, pokud je pochopitelný. I tu přicházíme na věci, jichž naprosto nechápeme. Co však leží nad tímto světem jevů, můžeme jen tušiti, nikdy toho nemůžeme věděti.“

Ve „Stimmen aus Maria Laach“ obírá se Dr. Er. Wasmann Haecklovým bádáním o člověku, studie široce to založená, k níž se později po ukončení jejím vrátíme.

O výsledku veřejné debaty vývojové mezi Wasmannem a německými učenci darwinisty v Berlíně počátkem roku 1907 pořádané, vydány oběma stranami Wasmannem i vůdcem monistů, prof. Plate, obsáhlé referáty, o nichž v „Naturwissenschaftliche Rundschau“ praví R. v. Hanstein: Oba referáty jsou kusé a nesouhlasí spolu. Plate krátí vývody Wasmannovy, Wasmann krátí vývody svých protivníkův. A nezřídka výroky svých protivníkův uvádí Wasmann ve smyslu právě opačném, než jak je uvádí Plate. Referáty jsou spolu jakýmsi souhrnem názorů a důkazů obou stran. A zřejmo jest, že celá debatta strany o nic nesblížila! Zůstaly nesmiřitelně proti sobě státi. Ba Plate, přes Wasmannovo přiznání vývojové nauky, přece tvrdí, že nauka ta nedá se smířiti s naukou náboženskou o stvoření. Protivníci si nerozuměli velmi zhusta. A jmenovitě neporozumění bylo hojné na straně zastanců monismu. Nejpalčivější otázky, o něž se jednalo, byly: otázka o duši lidské, a o původu člověka. Důvody oběma stranami přednášené od-

mitány oběma stejně příkře, jako nic neznačící. Ukázal se tu patrným vliv víry jedné i druhé strany. Jedna strana věří, že člověk je něco vyššího, druhá strana věří stejně silně, že člověk celý vzal původ ze světa živočišného a s ním souvisí. Každá strana tuto víru svou, či lépe filosofii svou, podporuje důvody, jež pro druhou nic neznamenají, a jež jí nemohou tedy ani o opaku přesvědčiti. I po knižním a literárním zpracování celé debatty zůstává jasno, že podobné vědecké otázky nejméně se hodí pro osobní rozpravu v četném shromáždění. Nejlepší cestou vyrovnávání zůstane i nadále cesta literární.

*

Mnoho vzruchu nadělal nález lidské čelisti v pískových vrstvách u vsi Mauer, 10 *km* jižně od Heidelberku, nalezené Ottonem Schoetensackem (20. října 1907). Popis a rozbor nálezu vydán nálezcem samým teprv koncem minulého roku. Čelisť nalezena ve hloubce 24 metrů, ve starém diluviu, v němž spolu nalezeny zbytky přechodních forem koně (Equus Stenonis), dále nosorožce Rhinoceros Etruscus, zbytky Elephas Antiquus („předpotopní slon"), všecko to pozůstatky zvířeny z pliocénu a starého diluvia. Proto tento nalezený zbytek lidský prohlášen ihned za nejstarší lidskou památku vůbec. Zvláštnost její, větší ještě než stáří její, je to, že čelisť tato nemá žádné brady. Kdyby zachovalé v ní zuby neukazovaly nade všecku pochybnost jasněji, že máme co činiti s čelistí lidskou, nikdo by se neopovážil ji prohlásiti za pozůstatek člověka. Celá forma čelisti se podobá jinak čelisti gorilly, orangutana, ač zase stojí už výše než ony. Porovnána se známými lebkami nejen dnešního Evropana, ale i starších nálezův a nižších plemen lidských, stojí zase mnohem níže. Schoetensack porovnává čelist heidelberskou (nález nazván: homo heidelbergensis) s čelistmi ze Spy I., II., z Krapiny, z Ochoze, z La Naulette, jež vesměs byly pokládány za zbytky pračlověka předpotopního, jiné to formy než dnešní člověk. Čelisť heidelberská blíží se jim sic, ale liší se od nich, stojí níže než ony (všecky ty mají už bradu vyznačenu), nejblíže ještě jest lebce I. Spy. Tato čelisť ze Spy pokládána dosud za pozůstatek nejsilnějšího a nejdivočejšího člověka předpotopního, ale čelisť heidelberská ji svou mohutností ještě předčí. Máme-li souměrně k ní si domysliti ostatní údy těla onoho prvotního člověka, pak si musíme představiti obrovitou nestvůru. Nálezce praví na konec: „Čelisť ‚člověka heidelberského' dává nám poznati onen prvotní tvar, jaký náležel společnému předku člověka a vyšších opic (?). Nález tento už jest nejzazším pokrokem v morphogenesi lidské kostry. Připusťme, že bychom snad geologicky ještě starší nález kdy učinili, pak nemůže už jinak vypadat než tento, neboť i tento už jest na hranici lidského tvaru, kdy už jen jediná známka, zuby, ho dovolují člověku přisouditi. Morfologicky ještě níže stojící zbytek představoval by nám leda společného předka všech primatů (prvotvarů člověka a opice). Na tom už bychom se nedohledali příbuznosti s dnešním člověkem, ale jistě byl by nějak příbuzný s nálezem heidelberským." Netřeba sic plně se přidávati k názoru Schoetensackovu; každý nálezce svůj nález přeceňuje. Ale přes to podivným tento nález jest! Je to vskutku ojedinělý zjev

mezi fossilními zbytky člověka. Takový fossilní nečlověk a přece člověk dosud nenalezen. Tu musí další bádání ještě svůj ostrovtip vynaložiti. Bylo by to jinak něco mnohem závažnějšího než pověstný javanský „pithecanthropos“ (člověkoop).

*

V listopadovém čísle „Revue philosophique“ obírá se J. Segond knihou professora havardské university Münsterberga „Philosophie der Werte“, vykládaje filosofické stanovisko tohoto filosofa. Münsterberg počíná si opačně než pragmatisté, ježto míní dospěti k jakési metafysice, k jakémusi pojetí světa. Dle něho „každé hodnocení předpokládá jakési stanovisko vůle“; důsledně nemožno pak hledati aktu, který hodnotí, ani v přírodních vědách, ani v psychologii, ba ani v morálce, poněvadž i přírodní vědy, i psychologie předpokládá, že již hodnoty jsou vytvořeny. „Zločinec na příkl. hodnotí zlo jako dobro, jinak by byl blázen a ne zločinec.“ Tak hodnocení nemohlo by míti jiného principu než chtění samo v jeho nadosobní ryzosti. Vzhledem k tomu neb onomu stanovisku vůle má hodnotu to, co připravuje jí jakési uspokojení, jakousi radost. Absolutní hodnotu tudíž má to, co připravuje uspokojení nezávislé na veškerém osobním zájmu k tomu neb onomu stanovisku vůle. Zadostiučinění samo o sobě vyplývá výlučně z realisace chtění; a existuje-li chtění prosté všeho osobního pouta, existuje pak „ryzí“ uspokojení a „absolutní hodnota“. Toto chtění projevuje se v „samotvrzení světa“, jímž tak jest vytvářena základní hodnota, z níž pak možno „určiti celistvý system, svět hodnot.“ System Münsterbergův je tudíž jakýsi čirý voluntarismus, který vysvětluje vše „prvotním aktem všeobecné vůle.“ Voluntarismus této filosofie hodnot jest však nesrovnatelný s voluntarismem Jamesovým nebo Bergsonovým. Každé hodnocení jest ovšem akt a Já je částicí „úsilí“, jímž jest vytvářen základ bytí, ale toto úsilí jest, abych tak řekl, bez obsahu a bez cíle, poněvadž jeho jediná bytnost je se zachovávati a obnovovati, poněvadž pokrok, jejž uskutečňuje, není nic jiného než jeho vlastní dialektická regenerace, a poněvadž obsah, jejž stvořuje, svým vlastním vniterným rozlučováním se redukuje na logické stanovisko terminu „a quo.“

*

Hesla na penězích. Počátkem minulého roku povstal ve Spojených Státech amerických zvláštní spor o heslo na penězích. Byly totiž až do té doby zlaté mince americké raženy s heslem „In God we trust“ (V Boha důvěřujeme). Tehdy však president Roosevelt nařídil mincovně, aby příště s tímto heslem peněz nerazila. Zákaz svůj odůvodňoval Roosevelt tím, že heslo to dostalo se na mince teprve roku 1866, a to nikoli z usnesení kongresu, nýbrž libovolným nařízením mincovního ředitele Jam. Pollocka. Veřejné mínění však ujalo se hesla toho a žádalo, aby heslo i nadále na penězích bylo ponecháno. Spor z toho povstalý byl konečně předložen k rozhodnutí kongresu, který 255 hlasy (proti 5!) rozhodl, aby zlaté peníze i příště byly raženy s heslem „In God we trust.“ Poslanec Kusterman — jeden z oněch pěti oposičníků — pravil ve své řeči, že by konečně proti onomu heslu

také nic nenamítal, ale že se mu to zdá málo vydatným. Případnějším a vydatnějším prý by bylo, kdyby se na velké papírové bankovky, které velkým pánům přijdou do rukou, hodně zřetelně dalo vytisknouti nějaké jiné heslo, na př. „S poctivostí nejdál dojdeš.“ Poznámka tato vzbudila sice v kongresu všeobecnou veselost, ale brzy na to přinesly časopisy „Bulletin of the American Institut of Banking“ a „New-York Tribune“ články, z nichž se mohli páni kongresníci přesvědčiti, že myšlenka Kustermanova nebyla originelním americkým nápadem, ale že již před staletími byla uskutečněna ve státě — papežském.

Nic není přirozenějšího než myšlenka dávati na peníze hesla mravoučná, a přece mimo stát papežský tak málo se ve světě ujala. Peníz — toť věc, která denně obíhá rukama milionů, věc, která hýbe veškerým hospodářským, kulturním i mravním životem národů. Proto může býti peníz prostředkem velikých činu na poli civilisace, kultury a dobročinnosti stejně jako předmětem lakomství, sporů, nepřátelství, vražd, válek a všeho zla. Je to tedy nemalou předností papežů, že bystrým duchem vystihnuvše nejen hospodářský, ale i mravní význam peněz, dávali je raziti s takovými hesly, kterými by člověk odvracen byl ode zla, k němuž jinak peníze rády svádějí, a spolu povzbuzován byl ke skutkům křesťanské dobročinnosti.

Uvedu nyní na ukázku některá z oněch pozoruhodných hesel na mincích papežských. Hesla tato vyskytují se sice již na mincích z doby Pia V (1566—1572) a několika pozdějších papežů, nejvíce však mravoučných a náboženských hesel na penězích papežských objevuje se za panování papežů Klementa X, Innocence XI, Innocence XII a Klementa XI.

Jedna mince z doby Klementa X (1670—1676) nese významný nápis: „Zmenšuje zlo a zvětšuje dobro“, a jiná z téže doby vybízí k dobročinnosti slovy Písma: „Otevřel ruku svou chudému.“

Nápisy na mincích z doby Innocence XI (1676—1689) brojí zvláště proti lakomství. „Nikdo není bídnější nad lakomce“, hlásá zlatý peníz tohoto papeže, podobně jako jiný menší peníz nese nápis: „Lakomec nikdy nemá dosti“ a jiná mince heslo: „Věci zachovávané hynou.“ A jak málo nám platny budou peníze, až překročíme práh věčnosti, připomíná nám heslo: „Nepomohou ti o soudném dni.“ Podobně k vážným úvahám nutí heslo: „Co platí člověku? Co platí bláznu?“

Podobným duchem jako mince Innocence XI nesou se i mince z doby pontifikátu Innocence XII (1691—1700). Také hesla těchto mincí rozhodně varují před lakomstvím. „Kdo jest chud? Lakomec“, jest otázka s odpovědí na jedné minci Innocence XII. „Nebudiž ti k zatracení!“ výstražně napomíná lakomce jiná mince mající cenu asi dvou korun. „Tyto věci, které jsi shromáždil, čí budou?“ Tato otázka předložená penízem jistě zachvěje i duší starého lakomce, jestliže se nad ní opravdově zamyslí. Jiná mince z téže doby názorně vybízí k dobročinnosti. Jest na ní vyryt obraz sv. Petra, jak uzdravuje chromého, a kolem obrázku slova Petrova: „Co mám, to tobě dám.“ Snad i majitel tohoto peníze povzbuzen příkladem sv. Petra dá chudému to, co má, t. j. právě tento peníz.

Na zlatém penízi Klementa XI (1700—1721) napomíná heslo, aby peněz dobře bylo užíváno slovy: „Ať slouží k slávě boží!“ Jinak i Klement XI na svých mincích vesměs horlí proti lakomství výstražnými hesly: „Stříbro zabíjí mnohé“ (na stříbrné minci), „Neposlouchej mocnářství zlata“ (na zlaté minci), „Netouži po penězích!“ „Nemá sloužiti k lakomství.“ Na malém stříbrném penízku neznámého papeže pobádá svého majitele k milosrdenství známý nápis: „Bohu půjčuje, kdo nad chudým se smilovává“, podobně jako heslo na jiné minci: „Nezapomínej na chudé!“

Takových nápisů více méně významných vyskytuje se na mincích papežských velké množství, i stojí zajisté za poznamenání, že papežové i věci tak výlučně hospodářského rázu, jako jsou právě peníze, snažili se uplatniti ve službách nejvyšších ideálů lidstva. *J. Staněk.*

*

Zájem veřejnosti o otázky vývoje a původu života na zemi zračí se v odbytu knižním všech těch spisků, které nějak nápadně nebo novým způsobem otázku tuto pojednávají. I denní tisk všímající si bedlivě všech těchto otázek je toho zájmu dokladem. Tak během dvou let vychází v novém vydání brošurka O. Lehmanna: „Flüssige Krystalle und die Theorien des Lebens“, obsahující přednášku z 78. sjezdu přírodozpytců německých ve Stuttgartě. Autor upozorňuje tu na molekulární síly a pohyb v tekutých krystallech se jevící a na analogii podobných sil životních. Kromě této analogie neodvažuje se více tvrditi. Ale už toto porovnání podoby tekutého krystallu a živého organismu stačí, aby vedlo k dalekosáhlým dohadům u všech, kdož na svědomitý důkaz se neváží. V druhém vydání autor přináší nové podrobnosti ze „života tekutých krystallů“, které však otázku tu nijak dále nepřivádějí.

*

Silnou reklamu knihkupeckou dělá firma Vilímkova „nejrázovitějšímu“ dílu nové ruské literatury Arcybaševu „Saninu“. Román „Sanin“ je totiž nejoplzlejší výplod porevoluční literatury ruské. V Rusku, jak už jsme se vloni zmínili, povstaly celé směry Saninců a Protisaninců; román šel na dračku, a když byl zakázán, šly na dračku kritiky o něm! V Německu překlad jeho rovněž zakázán! Česká literatura tedy bude „obohacena“! Do mezinárodní soutěže lascivního zboží vstoupá Rusko touto knihou jako silný konkurrent. A Arcybašev má už celou legii napodobitelů tohoto druhu literatury. Také Poláci v minulých vzbouřených letech dočekali se podobných „veledil“, s kterými mohou směle konkurrovat se Saninci a podobnými „veledíly“ literatur západních. Ostatně Poláci tu Rusy předběhli. Żeromského „Grzesznica“ vyšla totiž před „Saninem“ Arcybaševa.

*

Obyčejně se vysmívají Německu pro jeho pruderii, ale to snad jsou už jen zvyky ze starých časův a náleží historii. Neboť dnes už stolice německá může rozvratem mravním závodit s Paříží i Brusselem,

či kterýmkoliv jiným vyhlášeným městem. Berlín stal se proslulým posledně svou „nacktkulturou“ a svými „nacktvorstellungen“. Představení ta přišla na přetřes i ve sněmovně pruské. poslanec centra Roeren interpelloval ministra vnitra už 13. října 1908, ale dotaz projednáván až 13. ledna. „Večery krásy,“ jež přes rok nerušeně pořádány, byly zatím v prosinci min. roku prohlášeny od policie aspoň za „koncessionspflichtig“, a pak by ovšem nahá představení byla zakázána koncessí. Ale pořadatelé „večerů krásy“ se schovali za spolkové schůze a uzavřenou společnost — společnost, v níž bývalo na sta návštěvníkův! A spolků pro pěstování „nahé krásy“ najednou se v Berlíně všude hemžilo. „Kdyby se při těchto podnicích,“ pravil interpellant, „jednalo o ojedinělé případy nějakého obskurního podnikatele, nemusilo by se tomu přidávati velké váhy. Ale produkce ty jsou dnes přirozeným následkem po léta soustavně šířeného hnutí pro pěstování nahoty, které se neobmezuje teď pouze na Berlín, ale už i v jiných městech se uchytilo.“ Hnutí počalo tak, že před několika lety zřídil se v Berlíně „Bund für ideale Kultur“, který si vzal za úkol bojovati proti nezdravé askesi křesťanské a proti dusné kultuře šatstva, od nichž chtěl lidstvo osvoboditi a přivésti je k cudné rajské nahotě, a tak začíti novou dobu ideální lidské kultury. Zprvu se obmezila společnost na vydávání časopisu, v němž nahé osoby zobrazovány, předloni teprv odvážila se myšlenky uspořádat veřejné představení s tanci, jež zcela nahé osoby provádějí. A tyto tak zvané „večery krásy“ skutečně dovoleny. — Ministr vnitra v. Moltke bránil se následovně: Policii je těžko zakročovat při věcech, které se nedějí ve veřejnosti, ale v soukromých schůzích. A jako takové byly večery krásy ohlášeny. Bylo to poprvé na jaře vloni, kdy pozvánkou členům ohlášen první takový večer, jen že mohl se státi členem spolku každý, kdo u kassy před představením zaplatil o dvě marky více. Policie vidouc, že takto se obchází veřejnost představení, zakázala je, a přes protest podnikatelův zákaz ponechala v platnosti. Podnikatel uspořádal tedy až 21. září první večer krásy veřejně přístupný, ale musil se říditi policejními předpisy, jimiž úplná nahota zabráněna. Podnikatel sic na pozvání to zatajil, ale představení samo se provedlo podle předpisů policejních. Další představení na říjen ohlášená byla policií beze všeho zakázána. Pořádány proto dva soukromé večery, jeden veřejný, ale pouze se světelnými obrazy. Ministerstvo vnitra vyžádalo si dobrozdání od akademie umění, možno-li večery krásy skutečně považovati za prostředek uměleckého zušlechtění, za jaký byly stále vyhlašovány. Akademie odpověděla, že uspořádané večery takovými nejsou a mohly by jimi býti jen prostředně. Policie na to sbírala materiál pro zakročení na celé čáře. Co se tak zvaných „klubů nahoty“ (Nacktlogen) týká, tu po interpellaci Roerenově, praví ministr, vloni v říjnu, jeden takový klub poslal ministru ohražení, v němž dokonce odvolává se na to, že i mysterium Trojice má pohlavní základ. Ministr i sněmovna bouřlivě to odsoudila jako rouhání. Ministr praví, že protest dal státnímu zástupci, aby podal obžalobu. Státní zástupce zažádal, aby protest, jenž zatím vyšel tiskem, byl skonfiskován, ale

zemský soud žádost jeho odmítl. Ministr na konec přiznal, že policie jest proti těm „klubům nahoty“ a „večerům krásy“ úplně bezmocna. Nemůže vnikat do soukromých obydlí a soukromých schůzí. Pokud se jedná o dítky, jež rodiče spolu do klubů nahoty vodí, tu by policie mohla leda zakročiti pro zanedbané vychování dítek a dítky rodičům odňati, když bude udání učiněno a odůvodněno. Celému tomu směru může však zabrániti pouze rozumné a dosud mravně uchovalé publikum, když se svou silou a mocí proti proudu tomu postaví.

Výprava proti „večerům krásy“ a schůzkám „klubů nahoty“ vyzněla sic ve sněmovně i v tisku všech stran v rozhořčený protest a příkré odsouzení takového zbočení a přemrštěnosti. Ale přes to hnutí tím nezadrženo, zatím jen upozorněno a učiněno opatrnějším. Při té příležitosti dopisovatel neapolského „Mattino“ napsal: „Pokolení kázně, poslušnosti, práce a čistoty, jež zbudovalo nové Německo, buď vymřelo nebo sestárlo, a místo něho přišlo pokolení sobectví, materialismu, poživačnosti a neobmezeného ‚vyžití se‘. Žádný stav touto hnilobou neušetřen. Nejhorší je to, že v Německu na rozdíl od románských zemí, kde rozpusta jen pod vlastním jménem, a proto potaji smí chodit, tu chodí veřejně, ježto se schovala pod roušku umění, vědeckosti, filosofické nauky...“

*

„Komise pro přírodovědecké prozkoumání Moravy“ za těch několik let trvání svého podala už hojnou řadu prací. Jsou to sic jenom drobnější práce, ale řídí se to asi prostředky, jež stojí k disposici komise. Přes to, že jsou práce ty neobsáhlé, mají svůj značný vědecký význam. Jsou příliš odborné a do podrobností zabíhající, než aby zajímaly širší veřejnost, ale přece mnohé z nich hovoří o věcech, jež si mohou dobýti všeobecné pozornosti. Tak právě k prvnímu svazku časopisu „Moravského Musea“ přiloženy tři práce, jež nejsou ani nezajímavy ani širšímu zájmu nepřístupny. Dvě jsou geologické, jedna meteorologická. V pracích geologických professor brněnské techniky Dr. Jahn pojednává o původu čedičových koulí na Jaklovci u Moravské Ostravy. Dává těmto slepeným usazeninám zemským nový výklad, než jaký jim dosud přisuzován. Považovány totiž za sopečné vyvřeliny, jako čedičové proudy ze sopek v pohoří moravsko-slezském (v okolí bruntálském), anebo za náplavu z dalekých krajů přinesenou. Prof. Jahn má je za slepeninu útesovou na místě vzniklou, miocenními usazeninami mořskými promíchanou. Sopečné erupce bruntálské jsou pozdější, z druhého diluvia.

V jiné práci Dr. Remeš pojednává o vrstvách půdy na Olomucku (doplňuje tím geologickou mapu od Tietzeho). Údaje jeho místy jsou opravou dnešních názorův a výzkumů. Jmenovitě značně rozšiřuje se obvod kulmské břidlice.

Nejpřístupnější jest práce Dra Koutného „o krupobitích na Moravě“ v letech 1895 až 1906, tedy v době trvání celé jedné periody sluneční (11 let a něco). Údaje zpracovány na podkladě — odpisů daňových! Jiného spolehlivějšího a úplnějšího měřítka a dokumentů krupobitných lepších dnes na Moravě nemáme. Počet postižených obcí

v letech těch kolísá od 113 (1897) do 765 (1902). počet dní krupobitních od 22 (1897) do 40 (1896), 43 (1901) a 59 (1906). Nejvyšší obnos odepsané daně připadá na rok 1902. Perioda sluneční skvrn v letech 1901, 1902 a 1903 byla minimální, 1893 a 1905 maximální. Nápadné jest, že nejvíce krupobití připadá do první čtvrti měsíčné, při poslední čtvrti jest jich nejméně. Lesy na Moravě nezdají se míti nějaký vliv na hojnost krupobití, ale mají vliv na jakost a ráz krupobití, seslabují zhoubné účinky jeho. Na krupobití mají vliv řeky, snad i dráhy, ale jistě průmyslová místa. Autor uvádí Olomouc, město právě neprůmyslové, jež o vlivu kouře svědčit nemůže. Tu spíše mají vliv hojné výpary bažinaté a vodnaté kotliny kol Olomouce. Pro průmyslový vliv pak okolí Brna a Moravské Ostravy nijakých svědectví nepodává. Mor. Ostrava (celý okres) vůbec postižena jen ve 3 letech z 11 krupobitím, v osmi letech krupobití v okrese nebylo. Brno ušetřeno jen dvakrát. Největší hojnost krupobitnou vykazují berní okresy: Hustopeč, Dvorec, Hradiště, Klobouky u Brna, Mikulov, Frenštát, Lipník, Jevíčko, Libava, Plumlov, Ostroh, Bystřice n. P., Žďánice, Židlochovice (totiž hustota od 12·2 do 6·1). Tedy okresy lesnaté i holé, rovinové i hornaté. Materiál není ostatně tak hojný, aby se z něho dala naprosto rozhodovat ta či ona záhada. Nechává nás při mnohých otázkách bez odpovědi.

*

Zemřeli: 25. ledna Xaver Menhard-Litoměřický (* 1857), žurnalista („Pražské Noviny“ od r. 1898), dramatický český spisovatel, některé práce jeho převedeny i do jiných jazyků. — 2. února Zofia Mellerova (* 1848), polská spisovatelka románů, povídek, dramat, jež v letech 70- a 80tých mívaly úspěch. — 6. února Dr. Ant. Rezek, slovutný historik český (býv. ministr-krajan). — 7. února zahynul pod lavinou v Tatrách Mečislav Karlowicz, nadaný hudební skladatel polský. — 9. února Eduard Pawłowicz, kons. musea Ossolińských, historický spisovatel polský. — 12. února Zygmunt Przybylski (* 1856), nejlepší veselohemí spisovatel polský. Jeho komedie „Wicek i Wacek“, „Dwór we Władkowicach“, „Państwo Wackowie“ náleží k nejlepším nejen polské, ale světové literatury veselohemí. O smrti jeho praví jistý dopisovatel varšavský: „Mezitím co jeho veselohra ‚Wicek a Wacek‘ dávána stále před plným domem (po 167 v den jeho smrti) a raděno se stále, jak pomoci všemi milovanému ‚Zyziovi‘, on zatím pln starostí, jak si vydělat na sousto chleba, běhal od redakce k redakci a ze zklamání raněn srdeční mrtvicí. Pohřeb měl ovšem skvělý.“

Zprávy národohospodářské.

Kapitálu vloni investováno v naší říši ve veřejných půjčkách a v závodech veřejné kontrole podrobených celkem 643½ milionu korun. Z toho na uherské a bosenské podniky padá 56½ milionů korun. Neprumyslových investicí bylo za 170 milionu korun. Rok 1907 spotřeboval celkem investicí za 500 milionu korun, tedy méně než rok 1908, ale tehdy to byly investice převážně prumyslové-obchodní, kdežto vloni hlavní nároky na peněžní trh kladl stát, země a obce.

*

Po krisi hospodářské, jaká tak náhle podlomila všechen ruch v Americe (Spojené Státy) koncem roku 1907, zajímavo je sledovat zahraniční tržbu loňského roku ve Spojených Státech. Vývoz ze Spojených Států poklesl o 168 milionu dollaru, a to skoro stejně ve všech čtyrech druzích zboží: potravinách, surovinách, celovýrobcích i polovýrobcích prumyslových. Za to při dovozu snížení činilo 307 milionů dollarů a rozdělilo se velmi rúzně. Potravin dovezeno stejně co jindy, ale surovin za 104 milionů dollarů méně, celovýrobku za 103 miliony dollarů méně a polovýrobků za 84 milionů dollarů méně. Tu zřejmo, na čem se šetřilo, kde se obrat zbožový nejnápadněji zastavil. Je to zboží průmyslové, které za nedostatku stiženo odříkáním. A je to nákup, jenž klesne, kdežto odprodej jen méně se sníží. Klesl vývoz Spojených Státu také jen o 8·9%, kdežto dovoz o 21·6%!

*

Agentura W. C. Moore v přístavní zastávce nevoyorské na Ellis Islandě srovnává loňský a předloňský příjezd cestujících. Přijelo do New-Yorku:

	v I. třídě	v II. třídě	v mezipalubí
1907 . . .	94.961 osob	156.470 osob	1,036 186 osob
1908 . . .	84.403 „	117.251 „	399.979 „

Úbytek cestujících loňského roku v mezipalubí je tedy ohromný, klesl počet přistěhovalců toho druhu pod třetinu! Všech cestujících pak ubylo o 60%. Dopravních túr konáno roku 1907 1182, tak že na jednu loď připadlo 1090 cestujících prumerně. Vloni konáno 1049 túr, takže na jednu loď připadlo jen 490 cestujících. — Německé společnosti z toho odvezly ve 218 túrách 156.556 lidí, z nich 89.737 v mezipalubí. Tu je úbytek mezipalubních cestovatelů nejzřetelnější!

*

V dobytkářství mají jednotlivé státy zřejmě ruzný směr, patrný z počtu toho či onoho druhu zvířat, jež chovají. Tak Německo jest vepřovou zemí: 22 mil. vepř. vedle 20·6 mil. hov. a 7·7 mil. ovcí. Anglie jest ovčáckým územím: 30 mil. ovcí vedle 11·6 mil. hov. a 4 mil vepř. Rovněž Francie jest ovčáckou zemí: 17·5 mil. ovcí, 14 mil. hov. a 7 mil. vepř. Podobně Italie má 11 mil. ovcí, 6 mil. hov. a 2·5 mil vepř. Rakousko je státem s chovem hovězím: 9·5 mil. hov. vedle 4·7 mil. vepř. a 2·6 mil. ovcí. Uhry se věnují všemu stejně: 8 mil. ovcí, 7·3 mil.

vepř. a 6.7 mil. hov. V Rusku zatím ještě ovce a hovězí dobytek převládá: 58·5 mil. ovcí, 42·3 mil. hov. a jen 12·3 mil vepřů. Spojené Státy severoamerické věnují se převážně hovězímu dobytku, jehož jest 71 mil., ovcí 56 mil., vepřů 54 mil. Ovčáckými státy po výtce jsou Australie s Novým Zélandem (107 mil. ovcí vedle 12 mil. hov. a 1 mil. vepř.), dále Argentina (67 mil. ovcí, 29 mil. hov., 1·4 mil. vepř.), Kapsko (15 mil. ovcí, 2 mil. hov.), Uruguay (14, 6), Španělsko (13·7, 2·2, 2), Alžír (8·8, 1), Bulharsko (6·9, 1·8, 0·5). Převážně hovězí dobytek pěstuje Indie (52 mil. vedle 18 mil. ovcí) a Kanada (6·6 mil. vedle 2·3 mil. ovcí a 3·2 mil. vepřů).

V zemích kulturních, v nichž možno se počtu dobytka dočítati (bez Turecka, Persie, Číny, Zadní Indie, střední a jižní Ameriky, vyjma dva zmíněné státy) obnáší počet hovězího dobytka 315 mil., ovcí 460 mil. a vepřů 130 mil. Celkem možno páčiti na celé zeměkouli hovězího dobytka 450 mil., ovcí 600 mil., vepřů 150 mil. V kulturních evropských zemích rozmnožuje se hovězí a vepřový dobytek, a hlavně tento jako maso chudšího lidu. Počet všech tří druhu dobytka převyšuje počet obyvatel v Evropě pouze v Dánsku, Uhrách a ve státech balkánských, v zámořských státech skoro všude, ani Spojené Státy nevyjímaje. Skoro na roveň s počtem obyvatelstva dochází počet dobytka v Anglii, Dánsku, Španělsku, Rusku, Švedsku, Norsku, Švycarech.

Rozhled socialní.

První sjezd „křesťanských odborů rakouských“ zasedal ve Vídni 31. ledna, 1. a 2. února. Byl to sjezd odborů pouze německých. Vídeňské odbory mají v sobě ovšem i mnoho Čechů, kteří však národnostně u nich nejsou nikterak respektováni. Na sjezdě projeveno přání, aby se křesťanské odbory v Rakousku bez rozdílu národností spojily v jeden svaz. Křesťanská odborová komise vede také ve své statistice i sdružení neněmecká a vykazuje jejich členstvo spolu se svým členstvem. To k vůli tomu, aby oproti socialně demokratické organisaci odborové mohla postaviti větší zástupy křesťanskoodborové. Na sjezdě udáno, že německé křestanské odbory mají ústředně sorganisovaných 35 000 členů v 16 odborech a místně sorganisovaných asi 15.000 členů ve 30 místních všeodborových spolcích. Tak by Němci měli asi 50 000 členů. Kromě toho udáno ještě 40.000 členů sorganisovaných ve všeodborovém sdružení brněnském a královéhradeckém, ve spolcích slovinských a polských. Tak by vedle 50 000 členů z organisací německých stálo už skoro tolikéž členů organisací odborových slovanských. Přijde-li kdy doba pro sloučení ústřední, vhodná bude to jistě až tehdy, až členové organisací slovanských budou míti převahu, neboť jen tehdy se bude moci

doufati v „křesťanské“ sorganisování odborového svazu ústředního, totiž „křesťanské“ i v otázce národnostní spravedlivosti.

V prvním svazku „Soc. Rundschau“ uveřejněna statistika křesť. odborového hnutí německou vídeňskou komissí asi sestavená za rok 1907. Uvádí se v ní členů ústředně organisovaných ve 14 svazech 26 796 a místně sdružených v 29 spolcích 16.186. Tehdy už tedy německé odbory se slovinskými měly 43.000 členů. Pro česko-polské odbory udáno tam členů 31.000. Za minulý rok tedy Němci by byli vzrostli o 12.000, neboť Slovinců bylo v oněch 43 000 předloni 4960. Slovanské odbory by zato byly vyrostly jen o 4000! Myslíme, že tato statistika není zcela spolehlivá. Ani v roku 1907, ani na sjezdě v únoru 1909.

*

O kursu pořádaném agrární stranou v Olomouci od 31 ledna do 2. února rozpěly se listy nejen strany vlastní ale i jinak vážné listy v pravé chvalozpěvy. Účastníků bylo na 80 a předneseno jim několik úryvkovitých themat. Nechceme tuto vážnou práci podceňovat, ale tu tím spíše sluší vytknouti kurs pořádaný Všeodborovým sdružením brněnským po celých čtrnácte dní od 11. do 24. ledna s víc než 60 účastníky Tu jak vzhledem k osobním obětem účastníků i materialním obětem strany, tak vzhledem k soustavnosti probírané látky možno kurs tento prohlásiti za pokus, jakého se dosud svépomocně žádná strana ani jednota neodvážila! Podobné nákladné a důkladné kursy pořádávány dosud jen s veřejnou pomocí a s veřejnou organisací.

Ve „Sborníku věd právních“ podává Dr. Fr. Weyr obsáhlejší studii o živnostenské práci žen, zpracovanou na základě sčítání živností z 3. června 1902. Načítáno tehdy žen živnostensky činných 1,062.920, mužů pak 2 986 400. V domácké práci bylo činno 19% žen (201.303), ale jen 9% mužů (262 261). Četnější než muži jsou ženy živnostensky činné v živnosti hostinské! Na 1000 mužů připadá 1049 žen. V průmyslu textilním skoro mužům se dorovnávají: 971 na 1000 mužů! Četně krom toho zastoupeny ještě v živnostech zdravotnických (776 žen na 1000 mužů), v živnostech kočovných (766), ve výrobě kaučukové a celluloidové (707), v obchodech (597), v papírnictví 551), v oděvnictví (523) Při domácké práci účast žen je v některých odvětvích teprve veliká. Tak připadá na 1000 mužů v papírnickém průmyslu 2531 žen, v průmyslu kauč. a cellul. výroby 2481 žen, v oděvnickém průmyslu 1006 žen, ve sklářském průmyslu 739 žen a ve výrobě potravní 550 žen.

Nejvíce žen živí se stravovatelstvím (96.283), obchodem s potravinami (117.008), výrobou ženského šatstva (73.939), tkaním látek (99.826), předením (v přádelnách 25 953), konfekcí prádla (34 139), cíděním prádla (praním: 25.976), umělým vyšíváním (21.691), háčkováním (11.869), stávkovým zbožím (25.039), přechováváním cizinců (noclehářstvím 39.026), výrobou tabákovou (36.104), cihlářstvím (15.626) atd.

Podle zemí připadá nejvíce ženské práce na Čechy: 401.488 žen vedle 1,370.806 mužů, na Dolní Rakousy: 216.784 žen vedle 795 030 mužů a na Moravu: 115.362 žen vedle 436.274 mužů Více než čtvrtina žen v Čechách je v domácké práci zaměstnána (104.152), na Moravě jen pětina (22.958), v Dolních Rakousích jen devítina (26.834). Třetinu činných mužů tvoří živnost. činné ženy ještě v Krajině a v Gorici, malou polovici ve Vorarlberku (vyšívání rozšířeno) totiž 19.866 vedle 43 455 mužů. Nejmenší poměr vykazují: Bukovina a Dalmacie (sedminu). Množství jiných zajímavých podrobností a poměrů v článku ještě vyznačeno, jež všechny uváděti není možno.

„Čemu se máme učiti od socialní demokracie“, volá nějaký vysoký úředník pruský v orgánu „Parole“ německých vysloužileckých spolků A staví před oči spolkům těm nejdříve obětavost soudruhů pro cíle a potřeby strany a čilou agitaci jejich jakož i dobrou organisaci při tom. Spolky odborové sebraly v roce 1907 celkem 49 9 millionů marek (jeden člen odvedl 10 až 63 marek ročně!) a z toho vydáno pouze 5 3 milliony na podporu nemocenskou úmrtní a pohřební, 6·5 millionů na podporu nezaměstnaných, kdežto 20 5 millionů spotřebováno na správu samu. Tedy samu správu si nechají soudruzi státi přes 20 millionů ročně. Ovšem prý osobní a věcné správní výdaje v tom činí jen 1,472.111 marek, ostatních 19 millionů prý vydáno na časopisy, sprostředkování práce, knihovny, kursy, statistiku, agitaci, soudy a obranu. Ale přece jen k dobru a na účel strany a na jednotlivce. A politická organisace měla příjmů r. 1906: 810.917 marek. 1907: 1,191.819 mar. a 1908: 802.776 mar. Výdaje během těchto tří let byly dokonce značně vyšší (přijato 2,855.702 a vydáno 2 922 516 marek). K tomuto příjmu strany přispěl Berlín, Hamburk a Sasko asi třemi čtvrtinami, ostatní teprve sebráno jinde. Listy strany („Vorwärts“, „Der wahre Jacob“ a „Gleichheit“) a knihkupectví přinášejí roční výtěžek kolem 200.000 marek. (1906: 256 616, 1907: 275 050 a 1908: 164.812 marek). Strana má v celé říši 45 agitačních okrsků, každý agitační štáb v něm má přidělen několik volebních okresů (od 2—20) podle potřeby. Jen 12 okresů volebních v celém Německu zůstalo dosud bez agitace sociálně-demokratické, jinak ostatní všecky už byly poděleny. Agitaci vede 41 sekretářů od strany vydržovaných. Daň platí se 10 fenyků týdně, nebo aspoň 15—30, někde podle mezdních tříd 10—40 fenyků měsíčně. Na kraje dosud dobře nezpracované věnují se veliké obnosy, jen aby agitace i tu získala půdy pro stranu. Tak v letech 1906 až 1908 strana měla všeho příjmu z Vých. Prus: 2480 mar ale vydala na to území 101.626 mar., ze Slezka měla 20.368 marek příjmu ale vydala na Slezsko 175 352 M, z Porýní měla 33.124 marek ale vydala na ně 459 011 (!), z Elsaska přijato 1432 ale vydáno na ně 184.532 marek. A tak při volbách potom získává strana $3^1/_4$ mil. hlasů, ač zapsaných a platících (a to ne vždy), členů měla pouze r. 1906: 384.327 a v čas voleb roku 1907: 530.466, v roce 1908 pak 587.336 členů. Odborové spolky pak mají 1·9 mil. členů. Tedy přes milion hlasů bylo zagitováno od nečlenů!

Ovšem na některé věci, a to snad hlavní, se při tom celém zapomíná: na úžasné sesurovění a znemravnění, jež socialní demokracie působí a jímž hlavně bojuje, neboť účel její posvěcuje jí všecky prostředky. A v tom s ní závoditi nelze, neboť bychom tím zapírali sami své zásady a důvod své jsoucnosti. Spojiti socialistickou čilost se stálým pokrokem ve vzdělanosti a mravnosti, toť problem, a toť úkol náš!

Školství.

O zvýšení kollejného, a to na dvojnásobný obnos, aby mohly především zlepšeny býti platy professorů, dosud neusneseno nic určitého.

Dle původní předlohy pro úpravu platů státních úředníků a učitelů byly pro řádné professory vys. škol první čtyři stupně platební (6400 K, 7200 K, 8000 K a 8800 K) projektovány stejně jako pro ostatní úředníky státní šesté třídy dietní; později ve výboru říšské rady přímo již byl čtvrtý stupeň řádným professorům vyměřen výhodněji nežli úředníkům státním (professorům 9000 K, úředníkům 8800 K); avšak státním úředníkům byla učiněna pak další koncesse, že onoho čtvrtého stupně dostoupí již po 13 letech vysloužených v 14. třídě dietní, kdežto professorům vyměřuje se čtvrtý stupeň 9000 K nedopatřením až po 15 letech. — Stalo se tudíž proti intencím zákonodárcovým, kterým vlastně chtělo se docíliti lepšího postavení pro řádné professory vys. škol, fakticky jen nedopatřením, nevýhodnou redakcí zákona, že celkový základní plat řádných professorů zůstal po dlouhou dobu sedmi let — od 13—20 roků služebních — značně menším nežli u úředníků státních.

Vedle zlepšení platů, na roveň postavení státním úředníkům příslušných tříd, jsou ještě další bolestné otázky v započítání let docentských, supplentských, po případě assistentských, oprava povýšení do V. třídy hodnostní, které má se díti po určité řadě let a nemá se pokládati za vyznamenání.

Ze statistiky středních škol s právem veřejnosti ve školním roce 1908—1909. Gymnasií v Rakousku jest 267, a to 22 nižších gymnasií, 3 nižší gymnasia realná, 220 vyšších gymnasií, 10 realných a vyšších gymnasií, 1 vyšší realné gymnasium a 11 osmitřídních real. gymnasií. — Z těch jest vydržováno státem 210, zemí 8, městy 5, biskupem 7, řádem 16, fondem 4 a soukromě 17, a to v Čechách 69, v Haliči 62, v Dolních Rakousích 35, na Moravě 30, v Tyrolsku a Vorarlberku 12, v Bukovině 10, ve Štýrsku 9, ve Slezsku a Horních Rakousích po 8, v Krajině a Přímoří po 7, v Dalmacii 5, v Korutanech 3 a v Solnohradsku 2. Dle vyučovací řeči jest 127 gymnasií německých, 53 česká (totiž 36 v Čechách, 16 na Moravě a 1 ve Slezsku), 56

polských (1 ve Slezsku a 55 v Haliči), 6 italských (3 v Přímoří, 1 v Tyrolsku a 1 v Dalmacii), 7 rusínských 5 srbsko-chorvatských, 1 slovinské a 12 utrakvistických.

Realných škol v Rakousku jest 141; z těch vydržováno státem 103, zemí 31, městy 3, řádem a fondem po 1, soukromě 2, a to v Čechách 44, na Moravě 33, v Dolních Rakousích 23, v Haliči 11, ve Štýrsku 7, v Přímoří a Tyrolsku po 5, ve Slezsku 4, v Horních Rakousích, Krajině a v Dalmacii po 2, v Solnohradsku, Korutanech a v Bukovině po 1. Dle vyučovací řeči jest 79 realných škol německých, 45 českých (totiž 28 v Čechách a 17 na Moravě), 11 polských, 4 italské, 1 srbsko-chorvatská a 1 utrakvistická.

Na gymnasiích bylo na počátku tohoto škol. roku 91.627 veřejných žákův a žákyň, a to v Haliči 32046, v Čechách 17.168 (z těch 9939 Čechů a 7229 Němců), v Dolních Rakousích 11.649, na Moravě 9238 (z těch 4699 Čechů a 4539 Němců), v Bukovině 4648, v Tyrolsku a Vorarlberku 3425, ve Štýrsku 3070, v Přímoří 2562, v Hor. Rakousích 2190, v Krajině 2026, ve Slezsku 1969, v Dalmacii 1412, v Korutanech 969 a v Solnohradsku 557.

Na školách realných byli na počátku tohoto školního roku 46.374 veřejní žáci, a to v Čechách 15169 (z těch 10131 Čechů a 5038 Němců), v Dol. Rakousích 9021, na Moravě 8900 (z těch 4723 Čechů a 4177 Němců), v Haliči 3764, v Přímoří 1961, ve Štýrsku 1676, ve Slezsku 1511, v Tyrolsku a Voralberku 900, v Krajině 799, v Horních Rakousích 746, v Bukovině 719, v Dalmacii 489, v Korutanech 397 a v Solnohradsku 322.

Nově zřízena byla 3 gymnasia německá, (Lublani, Aši a Bruntále), 5 polských v Haliči, 1 rusínské v Bukovině a 1 osmitřídní real. gymnasium německé v Bukovině; realné školy: 1 německá ve Vídni a 2 české (v Turnově a ve Vršovicích).

Do státní správy převzata 3 gymnasia česká (v Kyjově, Mor. Ostravě a v Zábřehu) a 4 gymnasia německá (v Děčíně, Mor. Ostravě, Šumperku a v Unčově).

Přeměněna byla 3 německá státní gymnasia (ve Vídni 2 a 1 v Gmundenu) a 7 českých státních gymnasií (v Klatovech, Kolíně, Litomyšli, Nov. Bydžově, Pelhřimově, Rokycanech a v Roudnici) v 8třídní realná gymnasia nového typu. — V Bejdově (Waidhofen) n. Dyjí v Dol. Rakousích přeměněno zemské real. gymnasium ve školu realnou. Státní gymnasium německé v Brodech přeměněno na polské.

Rozšířeno bylo celkem 26 gymnasií, a to 13 vyšších gymnasií (4 o pátou, 4 o šestou — v Žižkově, 4 o sedmou a 1 o osmou třídu) a 13 nižších gymnasií (30 druhou, 6 o třetí a 4 o čtvrtou třídu); 26 škol realných, a to 17 vyšších (7 o pátou — v Brně II. a v Příbrami, 4 o šestou — v Nymburce a 6 o sedmou třídu — v Bučovicích, Olomouci, Příboře a v Holešovicích-Bubnech) a 9 nižších (4 o druhou — v Libni, 4 o třetí — v Plzni II. a Sušici a 1 o 4 třídu).

*

Bezúspěšnost náboženského vyučování v dnešních školách svádí v „Correspondenzblattu“ jistý mor. farář na tři věci. Předně církev vyučování katechetické zmonopolisovala. Natvořilo se katechetů, laici od vyučování náboženského všude a veskměs odstrčeni. Odstrčeni tím i od přemýšlení o náboženství, odcizeni mu. Učící kněz nedoučí, neboť dvojnásobně teď na něho padá odium, že tak musí učit, že je to jeho chlebíček a prospěch! Nezbytné ku spasení věci jsou v církvi svobodné: křtíti může každý člověk; učení a hlásání víry jest tak nezbytné jako křest, a proto není správný monopol učební. Co se dítě naučí od matky, co ta vštípí do jeho srdce, vydrží po celý život, co mu pracně katecheta vnutí, to se za čtrnácte dní po vyjití ze školy vykouří. Katecheta na školách dnes je nejnenáviděnější osobou a jeho předmět s ním. Kdyby dobří laici místo kněží vyučovali, výsledek byl by lepší.

Druhou chybou je učebná látka a methoda z minulých století. Všecko jiné učivo školní zanechalo memorování, katechetika je podržela. Děti ovšem v učení nazpaměť mnoho dovedou, je jim to pohodlnější a katechetovi též, než vnikání v pravdy náboženské a na zevnějšek, při inspekci lépe se to dá ukázat. A tak dnešní škola děti odvykla memorovat, ale katecheta mučí je memorováním dále, a to memorováním věcí, jež skládali ne pedagogové, ale professoři theologie. Co se dělo před 100 a 200 lety a tehdy dobré bylo, nevyhovuje dnes. Škola učí dítě věřit jen tomu, řídit se jen tím, co chápe a rozeznává rozumem svým, a víra přichází a žádá stále „sacrificium intellectus“, jako před sto a dvěma sty lety. A škola tím směrem působí na dítě, tím rozkladným směrem, 20 až 30 hodin týdně, katecheta 2 hodiny týdně. To znamená během školní doby dítěte: vliv školy po 8000 hodin, vliv katechety 640 hodin.

Před rokem 1868 byla denně hodina náboženství ve třídě, po r. 1868 snížili to na 1 až 2 hodiny týdně. Před rokem 1868 učil učitel a kněz vedl dozor, anebo učitel tehdy stál k ruce knězi vyučujícímu — dnes nestojí při něm, neboť od vyučování náboženského byl odstrčen a je to mnoho, neškodí-li vůbec.

Na některé z těchto věcí už i jindy bylo tu poukazováno. Něco pravdy v nich jest, ale také silně přestřeleno. Jaké pak učení vůbec chcete míti bez memorování?! Řeči? počty? dějepis? či co jiného?! Jenom ne každý políček od „moderního“ učitele-methodika tak bezhlavě přijímat! K onomu monopolu lze arci ještě připojiti: škodí nejen učení a e i stavu. Nezbytností učit ve školách, rozmnožilo se kněžstvo tou měrou, že vzbuzuje svými „černými řadami“ hrůzu ve svých přátelích i nepřátelích. A školy „žerou“ a „trhají“ kněze dále a odvádějí je od vydatnější působnosti. Školy na jedné, kancelář na druhé straně. Naříká se na všech stranách už na nedostatek kněží. Nedostatku kněží by nebylo, ale je nedostatek učitelů náboženství, pro stále rostoucí počet škol. — Dnes ovšem přijít s návrhem: svěřte vyučování náboženské učitelům, zdá se opozděno a nemožno! Ale právě že opozděno! Věci tak daleko došly snad proto právě!

Ale proto? V Rusku mají laiky učitele — na farních, na diecesních a často i na středních i vysokých školách. Učí nejen světským, ale i náboženským předmětům. A studentstvo ruské je dnes, či lépe bylo v těch minulých pohnutých dobách vykřičeno za zcela od náboženství a víry odpadlé!

Mnoho, mnoho je těch složek, jež dnešní poměry skládají a jednou cestou se jim nenadběhne. Ale proto netřeba zamítat ani takových částečných prostředků k odpomoci a nápravě!

*

Ve víd. „Christl. paedag. Blätter“ pojednává někdo o t á z k u o b i b l i c k é m a k a t e c h i s m o v é m u č e n í. Podle naší předepsané osnovy katechismus je hlavní věcí, Bible vedlejší. Kromě toho biblická látka je rozkouskována a nesouvislá. Tím praktická a rozumná methoda, jaká by byla dítkám nejpřirozenější, postavena na hlavu.

Podobnou otázkou zabývá se — ovšem pro Německo — passovský „Monatsschrift“. „Satzger“ hovoří tu o brožurce Dra. J. Göttlera: „E i n h e i t s r e l i g i o n s l e h r p l a n.“ Dnešní katechismus povstal jako reakce proti rationalismu počátkem 19. století. Vrátili se ke starému způsobu učiva, intellektualnímu, theologisujícímu, nedbajíce nic nových požadavků a nových nároků (Hirscher, Gruber), aby též ku psychologii dítěte více bylo přiblíženo. D r. G ö t t l e r ž á d á t e d y, upustiti od dnešních koncentrických kruhů, které jsou trápením katechety i dítek a bez ohledu na vývoj dítka tytéž pravdy mu podávají na všech stupních, jen že čím dále rozšířenější. Gratia supponit naturam (milost B. řídí se přirozeností). Malý nemusí vědět tolik co dospělý. Těžké pravdy o Trojici a vykoupení nemusí se mu podávat, dokud nemá síly je pochopit.

Na místo slovního učení nazpaměť nechať nastoupí mravně vydatnější paměť vůle, cvičení citu a vůle. Škola buď přípravou na život náboženský. Třídy nechať mají učivo roztříděny podle potřeby tohoto života: první třídy jsou třídy modlitby, dále přijdou třídy první zpovědi, potom prvního přijímání, konečně biřmování a ostatních úkonů a svátostí. Jako vydatná náboženská učebnice má sloužiti modlitební knížka. To vydá víc než katechismus. Musí ovšem býti upravena podle toho. Místo abstraktivních pouček katechismových první pravdy náboženské, mnohé pravdy jednající o zpovědi, přijímání a ostatních svátostech možno vložit do modliteb, písní, říkadel, a tak přístupnými učiniti rozumu ale i citu a vůli. Katechismus a biblické příběhy nesmí býti oddělovány, musí soustavně v sebe zasahovat a ze sebe vyrůstat. První základy položí biblická dějeprava, a na ní a z ní teprv buduje katechismus. Dr. Göttler rozděliv podle německého (s pokračovací školou) náboženské učivo na 10 ročníků udává t e n t o p o s t u p podle ročníků: (přípravná třída): 1 Bůh otcem, člověk dítětem; 2. (první biblická třída): Tvůrce Pán — tvor, služebník; 3. (druhá biblická třída): Ježíš, Messiáš, Syn Boží, Vykupitel, vzor náš a poměr jeho k Otci a Duchu svatému podle evangelií; 4 (první svátostná třída): čistota, hřích, poznání sebe, zpověď, přikázání, řád křesť.

života: modlitba, práce, odříkání; 5. (druhá svátostná třída): spojení s Bohem, přijímání, dokonalost dítek, láska, pobožnost: 6. (první katech. třída): soustavné sloučení dosud poznaných pravd: předkřesť. vedení Boží, Ježíš Kr., círk. dějiny; 7. (druhá katech. třída): mravouka a milost Boží. Konečně dvě třídy biřmovací (rok 8, 9, 10), upevnění dítěte ve víře i povaze, apologetika, vědomý život náboženský atd.

*

Novoyorská „Educational Review“ plaiduje zase jednou pro koedukaci, společné vychování hochů a dívek z tohoto důvodu. Jistý professor totiž uvažuje. Pokrok civilisace, jak jej známe z historie, můžeme měřiti především na jedné věci, na síle ctnosti. Ctnost a její stoupání či klesání znamená pokrok či úpadek civilisace. A ctnost jest ženskou předností. Spojena je nerozlučně s náboženstvím, poesií a uměním a věci tyto vztahujíce se více na idealní život než na realní, mají více půdy v ženě než v muži. Civilisace zakládá tedy rozvoj náboženský a umělecký, a je to proto špatným znamením dnešní doby, že víra a harmonie v ní poklesá. Toto klesání víry, harmonie životní, poesie, a tedy i úpadek ctnosti pochází z odcizení se obou pohlaví. A tato síla realního života muže od ženy odtahujícího jest zlou příčinou civilisačního úpadku. Ale autor má naději, že kouzlo ženy muže zpět přivede a opět obrodí — že společnost lidská se znovu požení a tím opět civilisačně se povznese. Neboť podle toho pokrok civilisace závisí na sesílení ženského vlivu a ženských vlastností ve společnosti lidské.

*

Ve čtvrtletníku Lvovy Spol. „Kultur“ hovoří mnich. prof. Dr. Fr. Walter o „pohlavním poučování školní mládeže“, jak se stále moderními paedagogy jako nezbytná a nalehavá potřeba vylíčuje. Dosud se věc ta ponechávala rodinné výchově. Teď ji chce převzíti škola. Dítě v nejhorších letech vývoje pudového tráví ve škole většinu času. Škola tedy má — vychovávat? ne — poučovat! To je právě zvláštní, že v dnešním směru rozumování a cvičení, jímž škola čím dále víc se ubírá, i taková látka eminentně vychovávací vtahuje se do školského intellektualismu! A k tomu ještě „kumulativní poučení při přírodopisném vyučování“ se žádá! To je zrovna paedagogickou nehorázností. To znamená dítě pobídnout, aby stále o těch věcech přemítalo, jimi se zabývalo, je srovnávalo, kdežto přece celá výchova v tomto směru musí spočívat v tom, myšlenky dítka od předmětu toho co nejvíce vzdalovat! Nejlepší sexualní paedagogikou jest proto ta, která co nejméně a nepřímo o sexualních věcech mluví, zato zpevňuje ty vlastnosti charakteru a ty zvyky, které by mladému člověku nejvíce pomohly řídit a na uzdě držet probouzející se pohlavní pud. Nejdůležitějším důvodem proti „školnímu poučování“ jest, že při něm odpadá ohled na dětskou citlivost a stydlivost. Známý a vážený švýcarský moderní paedagog prof. Förster praví: „Zcela rozhodně stavím se proti přímému poučení o podrobnostech lidského plození a poučení před celou třídou! Kdo to žádá, přehlíží, že stydlivost jest přece jen

nejlepší a nezbytnou ochranou a největší silou na poli sexuelním.“ Dnes tedy hřeší moderní směr paedagogiky sexualní ne takovým požadavkem, že škola má tu také nějakou povinnost, jako tím, že upřílišuje, že překračuje hranice toho, co paedagogicky smí býti dovoleno. Moderní hnutí osvícení pohlavního vězí zcela v naturalismu a jeho cílem také nebývá, naučiti odříkání, krocení pudů, ale rozumnému, či lépe řečeno chytrému jich užívání; tu tedy už nejen o prostředku — ale i o cíli dlužno hovořiti. Kdo chce za tím cílem, s tím netřeba mluviti o tom či onom prostředku, neboť tomu cíli musíme již k vůli dnešní kultuře a civilisaci své co nejvíce se protiviti. Koncem 18. stol. učinili pokus v tomže směru tak zv. filantropové, celého století bylo potřeba, aby jejich chybu paedagogika napravila. Autor však přece končí: Chybou oněch filantropů bylo, že obmezili pohlavní poučení na dítky bohatých a vzdělaných rodin, dnes však právě z rodin proletářských vychází nám mládež pohlavně zdivočilá, aniž by ovšem nebezpečí u bohatých dítek bylo menší, než koncem století 18. Úkol výchovy školní jest tu tedy opravdu nalehavý a všeobecný: a to nejen u hochů, ale i dívek!

*

V „Učit. Přehledu“ odmítá se požadavek moderních (něm. paedag.), aby vyučování bylo veřejným, aby rodiče anebo i kdokoliv cizí měli do školy při vyučování přístup. Veřejnost vyučování by rušila vztah učitele k dítku, vzdálila by je od sebe, kritika a přítomnost dospělých by byla výchovu a vyučování škodlivou. A častou protivu mezi rodinou a školou by přece neodstranila. Souhlasného působení rodiny a školy dá se spíše docíliti rozmluvou s rodiči, stykem mimoškolním. Když už by návštěva rodičů ve škole měla nésti užitek, musila by býti obmezena na jisté hodiny a jistými podmínkami upravena.

*

Nový list „Katolický Učitel“ svůj vznik vysvětluje takto. Katol.-učitelský spolek vydává „Vychovatelské Listy“. Usneseno list tento vésti pouze věcně a vědecky. Poněvadž však orgány sloužící protivným organisacím plny jsou útoků, jež třeba odrážeti, proto stal se nutným nějaký list, který by převzal na svá bedra pouze polemiku. Listu je též potřebí, aby se v něm mohli brániti ti kollegové, kteří zakouší organisovaný terror. Proti násilí organisovaných třeba postaviti obranu a kritiku. Třeba vynutiti si spravedlnost.

*

Srbsko-lužický „Katholski Posoł“ praví o školské nouzi katolíků srbských: Z 23.805 dítek katol. mělo své katolické školy 15.000 dítek. Na 9000 dítek chodilo do evangelických škol. Ovšem na 140 místech bylo pro tyto dítky zařízeno aspoň náboženské vyučování katolické. Ale toho účastniti se mohlo jen 5500 dítek, zůstalo však ještě 3500 dítek, jež byly zcela bez náboženského vyučování katolického. — Nový saský školský zákon, přes všecky snahy liberalních stran podržel konfessionelní ráz školy, ale snad inspekci duchovních odstraní.

Dne 3. února měl katolický učitelský spolek srbsko-lužický svou valnou hromadu v přítomnosti 11 členů. Hlouček učitelů srbských jest příliš malý a málo vzrůstá novým dorostem, a přece hlavně na dostatku vlastních lidí ve škole možno opříti lepší budoucnost národní. Mají-li katolíci málo svých lidí, mají jich evangelíci lužicko-srbští ještě méně!

*

Zajímavý spor se vyvinul mezi vídeňskou městskou radou a spolkem pro „svobodnou školu“ ve Vídni, kterou městská rada jako soukromou zavřela, když zavedeno na ní vyučování náboženství od osob nepověřených od ordinariátu. Spolek však vymohl si na místodržitelství otevření školy, ač zákonu školnímu poměry zřejmě nevyhovují!

*

Proti maďarisačním snahám ve vyučování náboženství ozval se řecko-katolický arcibiskup z Blažova, když protest podaný ministerstvu nezodpověděn, okružníkem k duchovenstvu, aby i dále vyučovali náboženství mateřštinou a nezrazovali církve, byť se jim i důchody státní odňaly.

*

Městská rada Říma odstranila vyučování náboženství ze svých škol. Rodiče zažádali o přenechání budovy školní, aby mohli na svůj náklad zaříditi vyučování pro dítky své. Podle zákona Ravy obec byla povinna vyhověti. Ale městská rada nevyhověla, nýbrž poslala oběžník po školách, aby rodiče osobně žádost svou ve škole podali a zapsali se na arch Při tom městská rada spoléhala na to, že učitelé vůbec nic dítkám neoznámí, a rodiče neobešlou k osobnímu zažádání. Ale někteří učitelé tak přece učinili a rodičům vzkázali, jak oběžník žádal. Svalilo se za to na ně disciplinární vyšetřování! To je jistě důstojné takového „moderního hnutí!“

*

Lovaňská universita, vydržovaná soukromými příspěvky belgických katolíků, měla r. 1835 37 přednášek, r. 1905 368, tedy nejvíce ze všech (Lutych 345, Gent 314, Brussel 275), téhož roku posluchačů 5800; universitní posluchač stojí ročně asi 770 K (stát), dle toho nutno na universitu lovaňkou sebrati ročně asi 5 mill. K. — Irům dostalo se konečně katolické university státní, hlavní bojovník o ni msgre Walsh, nyní arcibiskup Dublinský, má zadosťučinění, že jest prvním kancléřem jejím. — Rakouský universitní spolek trvá právě také 25. rok, avšak dosud není známo, kdy ke zřízení některé fakulty přikročiti hodlá.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. 1. ledna t. r. bylo v říšském ministerstvu války zřízeno oddělení 7P. Toto má za povinnost vyřizovati všechny záležitosti, týkající se střelných, trhacích, třaskavých a zápalných látek; dále vyřizuje záležitosti monopolu střelného prachu a patentových výsad. Posavade vyřizovalo tyto záležitosti 7. oddělení.

V říšském ministerstvu války zřízena nová justiční sekce, skládající se ze tří oddělení. Současně zvýšen stav auditorův o 1 polního podmaršálka-auditora (nově zřízená hodnostní třída pro auditory), 2 generalmajory-auditory, 6 plukovníkův-auditorů, 6 podplukovníkův-auditorů, 6 majorův-auditorů, 2 setníky-auditory a 12 nadporučíkův-auditorů. Tito důstojníci budou jmenováni, jakmile delegace povolí potřebné prostředky.

Stav vojenských aktivních lékařův u stálého vojska bude o 1 vrchního generalního štábního lékaře, 3 generalní štábní lékaře, 3 vrchní štábní lékaře I. třídy, 7 vrchních štábních lékařů II. třídy a 26 štábních lékařů zvýšen; naproti tomu o 42 nadlékařů snížen. Následkem toho bude stav aktivních lékařů tento: 1 vrchní generalní štábní lékař, 8 generalních štábních lékařů, 50 vrchních štábních lékařů I., 72 II. třídy, 154 štábních lékařů, 711 plukovních lékařů, 229 nadlékařů.

Říšské ministerstvo války vyjednává s rakouským a uherským finančním ministerstvem o pojištění příbytečného pro případ pense. Každý důstojník a vojenský úředník má platiti na toto pojištění 1% svého ročního platu a mimo to 3—4% obnosu, na který se hodlá pojistiti.

V prosinci minulého roku byly posádky v Bosně a Hercegovině o 13 pěších plukův a 1 hulánskou škadronu, v Dalmacii o 1 pěší prapor sesíleny. I garnisony v Tyrolích budou sesíleny.

U vojenského technického komitétu ve Vídni bylo zřízeno nové oddělení pro sledování a vyzkoušení vynálezů v oboru automobilismu. Mimo to zřízen byl v Klosterneuburku automobilový kadr, pozůstávající z instrukčního oddělení a dílen. Účelem kadru jest, vycvičiti důstojníky, vojenské úředníky a vojíny v řízení automobilů. Kadr má v evidenci vycvičené důstojníky, vojenské úředníky a mužstvo (též v záloze) a všechny vojenské motorové vozy. Stav kadru pozůstává z 1 rytmistra vozatajstva, 34 mužův a jest rámcem pro formace, které v čas mobilisace postaveny budou.

Poněvadž výcvik ve střelbě a znalost zbraně nabývá vždy větší důležitosti, převezme dle vojenského věstníku záležitosti zbrojního důstojníka u pluku místo setníka major. Starostí jeho jest výcvik důstojníkův a poddůstojníků za instruktory při střelbě, řízení polních střeleckých cvičení, výcvik ve střelbě strojními puškami, zařízení a užívání ručních granátů v boji, vyhledávání a zařizování míst pro polní střílení na ostro, dohled nad plukovními zbrojními a muničními skladišti atd. Mimo to jest referenten plukovníkovým v oboru zbraní a střelby. Stav majorů zvýší se tímto způsobem o 110.

Říšské ministerstvo války zamýšlí u pěchoty zavésti polní telefonické patruly. Z 12 mužů každé setniny, kteří jsou v optickém signalování (praporky, v noci svítilnami) vycvičeni, mají se čtyři muži v zacházení polními telefony vycvičiti.

První pluk tyrolských zemských střelců (pozůstával z 5 polních praporů) byl rozdělen na dva pluky: první (3 polní prapory) v Tridentě, druhý (2 polní prapory) v údolí pustertálském.

Posavade měl každý pěší pluk jedno oddělení o 2 strojních puškách. Jen pluky určené k ochraně říšských hranic proti Italii (čtvrtý pěší pluk v Korutanech a první, druhý, třetí pluk tyrolských zemských střelců) měli u každého polního praporu jedno oddělení o 4 strojních puškách. Dle nařízení ministerstva zemské obrany bude míti nyní každý polní prapor ostatních pluků (1—3, 5—37 pěšího pluku zemské obrany) první oddíl o 2 strojních puškách. Mírový stav těchto oddílů pozůstává z 1 nadporučíka (velitele), 1 četaře, 2 desátníků, 1 zbrojního mistra (puškaře), 10 pěšáků, 1 jezdeckého koně (pro velitele), 5 mezků (k nošení strojních pušek a střeliva při pochodu). U dalmatských pluků č. 23 a 37 zvýšen tento stav o 2 svobodníky, 8 pěšáků (mezi nimi 1 podkovář a 1 sedlář) a 7 mezků (v Rakousko-Uhersku zavedena strojní puška soustavy Schwarzloseovy model 7 a vystřílí v minutě 375 nábojů).

Roku 1897 byli u každého jezdeckého a dělostřeleckého pluku zavedeni zdravotní pomocníci (v hodnosti četaře nebo desátníka) jako pomocné orgány vojenských lékařů. Poněvadž zavedení zdravotních pomocníkův u jízdy a dělostřelectva se osvědčilo, hodlá říšské ministerstvo války je zavésti u každého pěšího a mysliveckého praporu. K tomu účelu komandoval každý prapor 1. prosince 1908 jednoho schopného muže k několika měsíčnímu výcviku do garnisoních nemocnic.

Nynější střela ručnic a karabin jest 31·66 *mm* dlouhá a zrno, potažené ocelovým pláštěm, složeno z 95% olova a 5% antimonu; na vrchu je střela mírně zakulacená. Počáteční rychlost (v 1 vteřině) obnáší u ručnice 620 *m*, u karabiny (poněvadž hlaveň kratší a tlak plynů v hlavni kratčeji trvající) 580 *m*.

Střelný bezdýmný prach (2·75 *gr* v jedné patroně) jest vyráběn ze střelné bavlny. Aby byla počáteční rychlost a následkem toho též prorážející síla střely zvýšena, konaly se v Rakousku-Uhersku s nově vynalezenými střelami delší čas pokusy, které nyní byly ukončeny. Nová střela jest 28 *mm* dlouhá a na vrchu zašpičatěna. Aby mohla proraziti pancéřové štíty strojních pušek a rychlopalných děl, opatřena jest uvnitř ocelovým trnem. 5 *mm* ocelové štíty prorazí až do vzdálenosti 1000 *m*. Počáteční rychlost 900 *m*. Mimo to má býti zaveden pro ručnice a karabiny (též pro strojní pušky) nový střelný prach, který rychlost střely zvýší (směs střelné bavlny a nitroglicerinu).

1. února t. r. zřízen v Gastýně kurs pro jízdu na lyžích. Kurs trvá 5 neděl. Každá pěší divise stálého vojska a rakouské zemské obrany, která nemá ještě mezi důstojníky schopných instruktorů, komanduje do kursu 1 důstojníka, celkem bude v kursu asi 25 důstojníků.

Veliteli doplňovacích kadrů jízdních pluků rakouské zemské obrany budou od nynějška místo rytmistrů štábní důstojníci.

Polní dělostřelectvo jest již úplně vyzbrojeno novými 8 *cm* rychlopalnými děly model 5. Též střelivo a výstroj hotovy. Sedla a řemení na koně budou do jara plukům dodány. Místo nynějších 7 *cm* horských děl model 99 a 10 *cm* polních houfnic model 99 budou zavedeny nové rychlopalné. Zkoušky s novými horskými děly a polními houfnicemi jsou v plném proudu. Též nynější 15 *cm* těžké polní houfnice model 99/4 mají býti nahrazeny modernějšími.

Garnisony osmi nově zřízených houfnicových divisí rakouské zemské obrany jsou: Vídeň, Praha, Terezín, Olomouc, Přemyšl, Lvov, Linec, Štyrský Hradec.

Nová prozatímní organisace pevnostního dělostřelstva jest myšlena jako rámec pro další naléhavé vybudování a sesílení pevnostního dělostřelectva. Sesílení bude možno provésti, až parlamenty povolí zvýšený stav rekrutů. Nová prozatímní organisace jest následující: 1., 2. a 3. pluk pevnostního dělostřelectva pozůstává z plukovního štábu, 2 praporů (8 setnin), 2 doplňovacích kadrů, 1 pevnostního balonového oddílu a 1 osvětlovacího oddílu (s elektrickými reflektory); 4. pluk pozůstává z plukovního štábu, 3 praporů (12 setnin), 3 doplňovacích kadrů, 1 pevnostního balonového oddělení, 3 osvětlovacích oddělení; 5. pluk skládá se z plukovního štábu, 3 praporů (10 setnin), 2 doplňovacích kadrů, 1 pevnostního balonového oddílu a 1 osvětlovacího oddílu; 6. pluk čítá 1 plukovní štáb, 2 prapory (6 setnin), 2 doplňovací kadry, 1 pevnostní balonové oddělení a 1 osvětlovací oddělení. Mimo to je 5 samostatných praporů pevnostního dělostřelstva: 1. prapor pozůstávů z praporního štábu, 4 setnin, 1 doplňovacího kadru a 2 osvětlovacích oddílu; 2. prapor skládá se z praporního štábu, 4 setnin a 1 doplňovacího kadru; 3. prapor pozůstává z praporního štábu, 4 setnin, 1 doplňovacího kadru, 1 pevnostního balonového oddílu a 1 osvětlovacího oddílu; 4. prapor skládá se z praporního štábu, 4 setnin, 1 doplňovacího kadru a 2 osvětlovacích oddílů; 5. prapor pozůstává z praporního štábu, 1 doplňovacího kadru a 1 pevnostního balonového oddílu.

Roku 1908 byly při manevrech vyzkoušeny nové červené pásky na čepicích, označující nepřítele. Tyto červené pásky budou zavedeny místo nynějších bílých.

Zavedení vozových polních kuchyní u vojska provede se co nejdříve. Každá vozová polní kuchyně je tažena 2 koňmi a pozůstává ze 3 niklových kotlů. Jídlo možno vařiti při pochodu a při odpočinku rozdělí se již uvařená strava. Každá setnina obdrží jednu vozovou polní kuchyň.

U vojenských oddělení v Bosně a Hercegovině byly zavedeny bedny na vaření, které se dobře osvědčily. Bedna na vaření, kterou při pochodu nese mezek, skládá se ze čtyřhranného kotla na vaření a z vlastní bedny, ve vnitř vyložené korkem. Kotel vloží se do bedny. V každém kotli možno vařiti pro 25 mužů. Před početím pochodu se pokrm v kotli na ohni asi půl hodiny nechá vařiti, potom se kotel

pokličkou neprodyšně uzavře a vloží se do bedny, která upevní se na mezku. Korková vložka, co špatný vodič tepla, nepropustí z kotle ucházející teploty na venek a jelikož jest kotel pokličkou neprodyšně pro páru (v kotlu se vyvinující) uzavřen, dovaří se strava při pochodu. Asi po 2—3 hodinném pochodu možno již uvařené pokrmy vojsku rozděliti. Mimo toho používají se tyto kotly, v krajinách chudých na vodu, k dovážení této.

V únoru t. r. byli záložní důstojníci a kadeti, jakož i záložní mužstvo polního dělostřelectva, povoláni k poučnému cvičení a střílení na ostro s novými 8 *cm* rychlopalnými děly.

Rozpočet válečného námořnictva pro rok 1909 obnáší: řádný 58,987.3 0 K, mimořádný 4,450.550 K.

Rakousko-uherské válečné námořnictvo jest asi o 60°/₀ slabší italského. Námořní velitelství hodlá proto staré 5600tunové pancéřové lodi „Monarch“, „Vídeň“ a „Budapest“ nahraditi 4 moderními pancéřovými loděmi o nosnosti 20.000 tun. Předlohu o stavbě těchto lodí podá delegacím.

Pancéřová loď „Arcivévoda František Ferdinand“ se vystrojuje, ve stavbě pancéřové lodi „Radecký“ se s větší rychlostí pokračuje a má býti v červnu t. r. dostavěna; pancéřová loď „Zrinyi“ začala se v říjnu 1908 stavěti. Každá z těchto lodí má nosnost 14.500 tun.

Ve Rjece byl 10. února t. r. na vodu spuštěn podmořský člun čís. 5.

Nový plovoucí dok pro válečný přístav Pulji staví se v Anglii a má býti v roce 1911 dohotoven. Jeho nosnost rozpočtena na 22.000 tun a bude moci pojmouti lodi o nosnosti 20.500 tun. Dok bude státi 8 milionů korun. V Pulji jsou již dva pozemní doky a jeden plovoucí. Každý z nich může pojmouti lodi do nosnosti až 15.500 tun.

Nové pojmenování šarží ve válečném loďstvu upraveno takto: Praporník (X. hodnostní třídy) jmenuje se nyní fregatním poručíkem, námořní kadet I. třídy jmenuje se námořním praporníkem, námořní kadet II. třídy námořním kadetem. Stav námořních praporníků, námořních kadetův a námořních aspirantův určen dohromady na 152 osob.

O válečném archivě ve Vídni dovídáme se z přednášky adjut. Zitterhofera, že založen asi r. 1556. Nejstarší jeho práce z dějin válečných jedná o výpravách 1748—1779 a podána Josefu II. Za arciv. Karla 1805—1809 pracováno hlavně o řádě vojenském, 1808 zal. „Militärische Zeitschrift“, jež až dosud vychází. Pak teprv 1866 za min. Johna a Kuhna obnovena činnost archivní, zpracováno dílo o výpravách Eugena Sav. 1869—1891 o 21 sv., pak dějiny rak. války o posloupnost 1740 – 1748, dále války francouzské 1792—1815 zač. 1902. Z ředitelů jmenovati dlužno zvláště Sackena, Wetzera a Wojnoviche.

Belgie. Opevnění Antverp budou 11 předsinutými tvrzemi a 12 redutami sesílena. Tato nová opevnění budou státi 13½ milionů franků a musí býti ve 3 létech dostavěna.

Bulharsko. Pozemní vojsko může býti za války až na 400.000 mužů zvýšeno. V míru má přes 50.000 mužů a pozůstává z 9 pěších divisí a 1 jízdné divise. Každá pěší divise má v čas války býti roz-

množena na 1 armádní sbor (ve válce celkem 9 armádních sborů a 1 jízdná divise). Pěchota jest ozbrojena rakouskými opakovačkami model 88; nyní zavádějí se rakouské opakovačky model 95, kterými oddíly na tureckých hranicích již ozbrojeny. Též jízda a technické oddíly mají rakouské opakovací karabiny, po případě opakovací ručnice. Dělostřelectvo polní a horské ozbrojeno moderními francouzskými rychlopalnými děly.

Černá Hora. Pozemní vojsko má za války asi 38.000 mužů, 300—400 jezdců a asi 90 děl; mimo to jest v armádě zavedeno asi 20 strojních pušek. Armáda rozdělena na 11 brigád. Větší část pěchoty ozbrojena ruskými opakovačkami, menší díl ručnicemi soustavy Berdanovy; jízda ozbrojena ruskými opakovačkami; dělostřelectvo polními, horskými a pevnostními děly i houfnicemi několika soustav (nejmodernější jsou darem Italie)

Francie. Předloha o reorganisaci dělostřelectva byla podána vládou sněmovně, ve které se čile projednává. Ve vlastní Francii má se zříditi 64 pluků polního dělostřelectva (posavade 40 pluků) se 619 polními batteriemi (posavade 445), 11 pluků pevnostního dělostřelectva (posud 16 praporů) s 89 pevnostními a pobřežními batteriemi (počet batterií nezměněn). V Alžíru a Tunisu zřídí se 7 samostatných oddílů s 15 polními, 4 horskými a 8 pobřežními batteriemi (posud 12 polních batterií a pevnostní prapory). Počet jízdních batterií bude z 52 na 16 snížen, počet horských batterií sníží se z 34 na 18. Místo 9 těžkých houfnicových batterií zavede se 21 těžkých houfnicových batterií. Tím pádem bude míti každý armádní sbor 1 pluk polního dělostřelectva a 1 těžkou houfnicovou batterii, u každé pěší divise těchto armádních sborů bude mimo to přidělen 1 pluk polního dělostřelectva; každá jízdná divise obdrží 2 jízdné batterie. Při mobilisace zvýší se počet batterií postavením záložních batterií.

Počet rekrutů v roce 1909 obnáší 207.000 mužů; mírový stav 417.000 mužů (o 16.000 méně nežli v roce 1908).

Poněvadž ve Francii obyvatelstva a následkem toho zbraně schopných rekrutů ubývá, pomýšlí vláda pro alžírské domorodce zavésti všeobecnou brannou povinnost, aby počet vojska neklesl. Z počátku jest úmyslem jen 5% zbraně schopných domorodců odváděti, později má se počet domorodých rekrutů vždy víc a více zvýšiti. Tímto opatřením myslí vláda, že bude míti v několika létech asi 120.000 vycvičených domorodců k disposici. Pro alžírské střelce a spahi budou, jako dosud, dobrovolně se hlásící domorodci najímáni (počet alžírských střelců a spahi obnáší 30.000 mužů).

V pevnosti Epinalu byla zřízena stanice pro telegrafii bez drátu.

Ministerstvo války vypsalo cenu 5000 franků na vynález **vzduchového křižáku**. Podmínky: Rychlost 50 *km* v hodině, stoupání lodi až do výšky 2000 *m*, plynový obsah 6500 m^2, délka 90 *m*, výška 20 *m*, průměr 13 *m*; loď musí nepřetržitě 15 hodin vydržeti ve vzduchu a unésti 6 osob po 75 *kg*.

Rozpočet ministerstva námořnictví pro rok 1909 obnáší 322,902.350 franků (o 12 milionů více nežli v roce 1908).

Válečné přístavy v Lorientě a Rochefortu budou zrušeny.

Dle lodní listiny (říjen 1908) je stav loďstva tento: Ve Středozemním moři 12 bitevních lodí a 9 křižáků, v Atlantickém oceanu 11 křižáků, ve Východní Asii 3 křižáky, v Tichém oceanu 2 křižáky, 4 bitevní lodi jako školní a kasární lodi. V záloze 2 bitevní lodě a 18 křižáků Torpedové loďstvo pozůstává z 71 torpedoborců, 224 torpedových člunů I. třídy, 56 II. a III. třídy, 50 podmořských a ponorných člunů. Mnohé z uvedených lodí jsou již zastaralé a nemají proto plné bitevní ceny.

Italie. Pro pěchotu, bersagliery, alpské střelce, dělostřelectvo a zákopníky zavede se nový šedozelený polní stejnokroj.

Severozápadně od Mestre (před Benátkami), u della Gatta, mají býti postavena velká opevnění v ceně 12 milionů lir. Tato opevnění budou míti s oněmi v Brendole a Carpenedu veliký strategický význam. Též mezi Mestre a Trevisem mají se stavěti menší opevnění.

Italie má již řiditelný balon, s kterým se konají pokusy u Říma (Rakousko jest jediná velmoc, která nemá ještě řiditelnou vzducholoď). Trojhranné kormidlo řídí směr jízdy, dvě čtyřhranná kormidla, po jednom na každé straně balonu řídí výstup a sestup balonu a udržují stabilitu jeho ve vrstvách vzduchových, motorové šrouby ženou balon a mohou též říditi směr jízdy.

Zřízeno bylo pro službu za války několik dobrovolných čet na kolech. Tyto čety súčastní se též vojenských cvičení. Každý člen obdržel krátkou ručnici, řemen na bodák a 2 torby na náboje s 36 ostrými patronami.

Německo. Mírový stav německého vojska obnáší v roce 1909 25.559 důstojníků, 85.450 poddůstojníků, 503.705 mužů, 111.820 koní.

V roce 1909 bude míti 13. (virtemberský) a 14. (badenský) armádní sbor císařské manevry. Poněvadž 13. armádní sbor čítá jen 2 pěší divise, bude 2. bavorskou pěší divisí (z Aušburku) sesílen (14. armádní sbor má 3 pěší divise). Manevry budou se konati mezi Stuttgartem a Heilbronnem. U každého sboru bude přidělena 1 jízdná divise. 13. armádní sbor má císařskou parádu u Cannstadtu, 14. armádní sbor u Karlsruhe. Při těchto manevrech užije se poprvé řiditelných vzducholodí.

Poměr v povyšování se v roce 1909 proti roku 1908 u vrchních a štábních důstojníků zase zhoršil. Nejlepší povyšování má generální štáb, nejhorší polní dělostřelectvo. V Bavorsku a Sasku jest povyšování trochu příznivější nežli v jiných spolkových státech.

Říšskému sněmu byla podána předloha týkající se zvýšení platu důstojnictva, vojenských úředníkův a poddůstojníků. Poměrně nejvíce budou zvýšeny platy vrchních důstojníků, platy generálův a štábních důstojníků budou jen málo zvýšeny. Toto zvýšení platí též pro válečné loďstvo. Mimo to upraví se nově přibytečné a část tohoto započítá se do pense. K tomu účelu vloženo do říšského rozpočtu pro rok 1908

75½ mil. marek, pro rok 1909 99½ mil. marek. Zvýšení má platnost od 1. dubna 1908. (V Rakousku-Uhersku bylo vynaloženo na upravení důstojnických platů 9½ mil. korun. Rakousko-uherský důstojník dosáhne plné pense po 40 letech; část aktivního přídavku se mu do pense nezapočítá.)

Mezi 264.321 rekruty ročníku 1908 jest jen 58 bez školního vzdělání (v Rakousko-Uhersku jest mezi 1000 rekruty 220 bez školního vzdělání).

V Mnichově byl technikem Keilem a inženýrem Weissem vynalezený kulevzdorný pancéř vyzkoušen. Při střelbě na vzdálenost 10 *m* zůstal pancéř po 18 výstřelech střelami úplně neporušen. Tři, na totéž místo vystřelené střely automatické pistole soustavy Browning neprorazily pancéř. Ruská vláda vyjednává s vynálezci o koupi pancéře, když bude ještě více zdokonalen.

Mírový stav válečného loďstva obnáší 2861 důstojníkův a 51.138 poddůstojníkův i mužů.

Portugalsko. Pro důstojníky a pro jízdní mužstvo byla ministerstvem války zavedena automatická pistole „parabellum"; kalibr 7·65 *mm*, váha 335 *gr*.

Rusko. Snížením činné služby s 5 na 3 léta musil býti výcvik poddůstojníků změněn. Od nynějška budou nejschopnější vojáci 1. ročníku do poddůstojnických škol, místo na podzim, již 1. březnem komandováni. Ostatní vojáci 1. ročníku, kteří se za poddůstojníky hodí, budou těmto školám přiděleni teprve po manevrech na podzim.

Šef generálního štábu bude zase, jako před rokem 1905, podřízen ministrovi války. Právo, osobně carovi přednášeti záležitosti svého oboru, mu zůstalo vyhrazeno. Přednáška koná se však v přítomnosti ministra války.

Mužstva čtení a psaní neznalého v ruském vojsku ubývá (posud z 1000 mužů nezná 620 čísti a psáti).

Španělsko. Zkoušky s novými střelami pro ručnice soustavy Mausserovy blíží se ku konci. Olověné zrno střely jest obaleno měděným a poniklovaným pláštěm. Střela jest nahoře zašpičatěná a prorazí na 400 *m* ocelové, 5 *mm* silné štíty. Počáteční rychlost obnáší 860 *m* (dřívější střely 600 *m*).

V armádě bude zavedeno nové rychlopalné horské dělo. Kalibr 7 *cm*, počáteční rychlost 300 *m*, tíže celého děla 508 *kg*. Dělo, které opatřeno ochrannými, 4·25 *mm* silnými štíty, střílí až na 4150 *m*. Při pochodu jest rozebrané dělo naloženo na 5 mezcích.

Srbsko. Pozemní vojsko má za války 180.000 mužů pěchoty, 6000 jezdcův a asi 400 děl. Armáda rozdělena na 5 pěších divisí a 1 jízdnou divisí I. výzvy a 5 pěších divisí II. výzvy. Domobrana (III. výzva) čítá asi 60.000 mužův a asi 1000 jezdců. I. výzva ozbrojena Mausserovými opakovačkami a rychlopalnými francouzskými děly. II. výzva ozbrojena z části opakovačkami, z části 11 *mm* zadovkami soustavy Koka-Mausserovy, model 80; dělostřelectvo této výzvy ozbrojeno 8 *cm* děly soustavy De Bange. III. výzva ozbrojena zadovkami soustavy Berdanovy.

Švycarsko pomýšlí sborové svazy všech (4) armádních sborů zrušiti a zavésti samostatné pěší divise. 4. armádní sbor (Graubünden) má býti rozdělen ve více samostatných horských brigád.

U dělostřelectva postaví se 8 rychlopalných houfnicových batterií (pro každou pěší divisi 1 batterie); kalibr 12 *cm*. Zkoušky s novými 12 *cm* rychlopalnými houfnicemi a s 15 *cm* těžkými polními houfnicemi, které mají býti u dělostřelectva zavedeny, nejsou ještě ukončeny.

Turecko za 8 let chce vystavěti 6 bitevních panceřových lodí, 12 torpedoborců, 12 torpedových člunů, 6 podmořských člunů, 2 minonosky, 2 školní cvičné lodě, 24 dělových mořských člunů, 4 říční dělové čluny, 1 zdravotní loď a 6 dopravních lodí; mimo to mají se námořní arsenály a dílny pro stavbu lodí moderně zaříditi. (Nynější turecké loďstvo je zastaralé; z 11 panceřových bitevních lodí jest nejnovější z roku 1883, nejstarší z roku 1864; z 8 křižáků jsou jen 4 moderní; torpedoborci [4] a torpedové čluny [38] jsou úplně zastaralé.)

Na ostrově Etadassi blíže města Lemnos má býti zřízena nová stanice pro válečné lodi.

Velká Britanie. V září t. r. budou se u Wiltshire konati armádní manevry, kterých súčastní se 50.000 mužů. Manevry budou trvati 4 dny.

V létě t. r. budou všechny vojenské oddíly z ležení v Aldershotu manevrovati v hornatém severním Walesu, aby — s ohledem na možné boje na hranici indicko-afganské — nabyly zručnosti v horské válce. Tyto oddíly mají v čas potřeby sesíliti vojsko v Indii.

Na dělostřelecké střelnici v Dortmooru konány pokusy ve střelbě **proti balonům a vzducholodím.**

Americkým plukovníkem Codym pro anglickou armádu vystavěná **vzducholoď** podnikla blíže Farnboroughu rychlostí 30 *km* plavbu. Vzducholoď, kterou řídil plukovník Cody sám, spadla s výše 20 *m* na zem a úplně se roztříštila; Cody vyvázl bez poranění.

Admiralita pomýšlí — vzhledem na stále rostoucí německé válečné loďstvo — na východním pobřeží Anglie a Škotska zříditi nové **válečné lodní stanice.** Po uskutečnění tohoto plánu bude míti válečné loďstvo tyto stanice k disposici: Dower (veliký, umělý, opevněný přístav pro 21 velikých panceřových lodí, 11 malých křižáků, 41 torpedoborcův a pro podmořské čluny), Sheerness (dobrý, opevněný přístav s dílnami pro správu torpedových lodic), Chatam (dílny prvního řádu pro stavbu a správu lodí; přístav nepřístupný lodím velkého ponoru), Harwich a Grimsby (opevněné přístavy pro torpedoborce a podmořské čluny), Tynemouth (basis pro torpedové lodi, torpedoborce, torpedové a podmořské čluny), Rosyth (dílny prvého řádu pro správu lodí), Dundee (basis pro torpedoborce a podmořské čluny), Cromarty (plovoucí doky prvé třídy).

Nově sestavená eskadra pro Severní moře (protiváha německého válečného loďstva) čítá 8 panceřových bitevních lodí po 16.350 tunách a 6 panceřových křižáků po 13.550 tunách; mimo to jako záloha stojí k disposici této eskadře severní divise, čítající 6 panceřových bitevních

lodí a 6 pancéřových křižáků. Jako basis pro tuto eskadru vyhlédnut Rosyth (po případě Cromarty).

Čína. V každé z 18 provincií vlastní Číny organisuje se jeden armádní sbor (24.000 mužů) po 2 pěších divisích. V Mandžursku a Turkestanu sestavuje se též po jednom armádním sboru. Do roku 1915 chce míti vláda všech těchto 20 armádních sborů postaveno. Každá pěší divise bude čítati 12 praporů pěchoty, 3 škadrony jízdy, 6 batterií polních nebo horských děl, 2 setniny strojních pušek, zákopníky, vozotajstvo, zdravotní oddíly atd. a bude organisovaná jako japonské pěší divise. Později má býti počet armádních sborů z 20 zvýšen na 40.

Japonsko. Válečné loďstvo má 2884 důstojníků, 40.404 poddůstojníkův a námořníků (proti 2000 důstojníkům, 30.000 poddůstojníkům a námořníkům v rusko-japonské válce), 12 pancéřových bitevních lodí (nejmodernější jsou Satsuma a Aki), 11 pancéřových křižáků (nejmodernější jsou Ikuma, Tsukuba, Kurama a Ibuki), 12 chráněných křižáků, 60 torpedoborců, 80 torpedových člunův a 10 podmořských člunů (5 nejmodernější konstrukce). Z těchto uvedených lodí není skoro žádná zastaralá.

Argentina. Sněmovna povolila 640 milionů marek pro sesílení a výzbroj pozemního vojska i válečného loďstva.

Brasilie staví nyní 26 válečných lodí, hlavně v anglických loděnicích.

Mexiko zamýšlí po ukončení přístavních prací v Salina-Cruz na Tichém oceanu a v Coatjacoales v zálivu mexickém tyto přístavy silně opevniti a spojiti je strategickou dráhou přes úžinu tehuantepeckou.

Peru zavedlo nové rychlopalné horské dělo, které dodáno francouzskou firmou Schneiderovou.

Spojené Státy severoamerické. Polní zbrojmistrovství dalo pro pěchotu zhotoviti novou střelu. Tato sestrojena na způsob raketového šrapnelu, jest 270 *g* těžká a dá se vystřeliti do vzdálenosti několik set metrů. Střela jest dutá a naplněna třaskavinou i malými kulemi, které po explosi střely působí do vzdálenosti až 30 *m*. Explose střely přivede se v ní upevněnou zápalkou. Každý pěšák obdrží v čas války 6 těchto střel, kterých se použije proti nepřátelským vojínům v příkopech a za náspy ukrytým.

Přístavy Honolulu a Pearl Harbour na Havajských ostrovech budou opevněny. K vykonání přípravných prací odeslána z tvrze Masonu (ve Spojených Státech) na tyto ostrovy setnina 1. zákopnického praporu. Opevnění budou vyzbrojena 14palcovými děly. V Pearl Harbouru budou zřízeny lodní arsenály a pozemní dok pro největší lodě. Opevnění budou státi 4 miliony dollarů.

Ročník XXVI. Číslo 4.

HLÍDKA.

Z pamětí města Bystřice nad Pernštýnem.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Poněkud byl zvýšen příjem obecní roku 1667 smlouvou cechu soukenického s obcí v příčině valchy obecní a loučky u ní. Posud platívali soukeníci z valchy ročně 2 zl. 20 kr., aby však budoucně mohli užívati valchy a loučky dědičně bez všeliké překážky, uvolili se ročně platiti z valchy 3 zl. 30 kr. a z louky 35 kr., a všecku práci při valše na svůj náklad spravovati.[1])

Za těch nešťastných let hledali snažně Bystřičtí rozhojnění svého příjmu. Obrátili se také na císaře Leopolda I s prosbou, aby k předešlým jejich jarmarkům — v pondělí po sv. Jiří, pondělí po sv. Jakubu, pondělí po sv. Ludmile — ještě dva přidal, a to v pondělí po sv. Havle a v pondělí po sv. Dorotě s frejunkem obyčejným. Císař vyhověl majestátem svým ze dne 6. února 1670 pokorné a slušné prosbě jejich, aby Bystřičtí „po těch dlouhotrvalých záhubných obtížnostech a nepříležitostech vojenských, též i vzaté škodě od ohně poněkud zase ku povstání a vzniku přijíti a tudy sobě jakžtakž pomoci mohli“ a jarmarky ty jim udělil a vysadil.[2])

Tehdejší stav města dle zprávy zemské komise z roku 1674 byl tento: V městě bylo usedlých 52, kteří měli 63 kusů rolí na 1063 měr 4 acht., celkem 7 lánů 3/4 acht., 50 domkařů mělo 3 lány 2 2/4 acht., 25 domů nákladnických mělo 2 lány 1 2/4 acht., nově osedlé byly dvě chalupy, které měly rolí 1 achtel, nových pustých usedlých míst bylo však 13, při nichž bylo 13 kusů polí na 408 měr, celkem 2 lány

[1]) Registra purkrechtní v archivě bystřickém.

[2]) Příruční kniha privilejí v archivě bystřickém.

$5^3/_4$ acht., a nově pustých chalup bylo 9, které měly $4^2/_4$ acht. K tomu ještě stará pustá usedlá místa byla 3, která měla 99 měr čili $5^1/_4$ acht., staré pusté chalupy byly 3 o $1^2/_4$ acht., a starých pustých domů nákladnických bylo 11, které měly $6^2/_4$ acht. lánu.[1])

Bidou stiženému městu nebylo ani na dále dopřáno, aby se pokojně rozvíjelo. List hraběte Ferdinanda Leopolda z Náchoda, o který Bystřičtí dříve stáli, přišel pozdě. Obavy, že jejich nová vrchnost jednati bude tak bez ohledu na jejich výsady a obdarování, jako jednal hrabě z Náchoda, se potvrzovaly. Paní Roháčková nebyla zlá, naopak dosti dobrého Bystřickým učinila, ale převzala panství, kdy výsady Bystřických nebyly ještě vrchností uznány a uplatněny, a pak za ní stáli druzí, kteří byli zvykli s poddanými jednati příkře. Byl to její otec rytíř František Maximilian Štaud z Hammersdorfa na Dobré Vodě a Pršticích, a byl to její již třetí manžel František Karel svob. pán z Kastelle. V pamětech bystřických poznamenal k roku 1670 Jan Zourek: „Pan Kastel s městem disputát držel."

Bystřickým dávala se zase příčina ke stížnosti. Vrchnost si projednávala sirotky z města Bystřice do svých dědin mezi poddané ke svým službám, z kotlů kořalečných žádala po 7 zl. do svých důchodů, v panském domě v Bystřici, o němž město tvrdilo, že jest pod šosem na purkrechtu ležící, stále vrchnost čepovala pivo a časem též víno, od pustého gruntu po Alžbětě Vlašce ujala pro sebe role a obsévala si je. Proto Bystřičtí zase se obrátili o odpomoc ke královskému úřadu hejtmanskému, jenž nařídil za komisaře královského místodržícího komorníka Matyáše Vunšvice na Alinkově a Horních Kounicích a královského místosudího při deskách zemských Rudolfa Maximiliana Říkovského z Dobřic na Žeranovicích a Přílepích, aby tu rozepři zprostředkovali a spokojili. Vrchnost — tehdy již paní Kastellová — zmocnila místo sebe svého otce Františka Maximiliana z Hammersdorfa a přísežného advokáta zemského Jiřího Haušperského z Fanalu. Jednání, ačkoli pan z Hammersdorfa stížnostem Bystřických odpíral, vedlo přece ke konci pro Bystřické příznivému a učiněno bylo 17. září 1671 „jisté a neproměnitelné porovnání" toto: 1. Sirotci k městu příslušející měli se každého roku po vánočních slavnostech stavěti v domě radním před vrchností, nebo koho by k tomu vrchnost na místě svém zřídila, a před

[1]) Reg. zem. č. 247. Podle údaje o počtu komínů, který přiznal roku 1671 správce Matyáš Max. Kopr, bylo komínů v Bystřici: v panském domě 3, u něho u pustého pivovaru 1, v pusté sladovni 2, ve dvoře bystřickém 1, v městě Bystřici i s obecním pivovarem, pěti mlýny, olejnou a stupou bez pustých domů 107.

purkmistrem a radou bystřickou; tam měli se projednávati k službám při městě a oddávati k všelijakým řemeslum, ale bez vůle vrchnosti neměli se propouštěti; do okolních dědin děti skutečných měšťanů neměly se k službám odvozovati; ale jak Bystřičtí budou užívati sirotku měšťanských, tak také jich vrchnost bystřická k svým službám vlastním toliko užívati muže. Při tom si vrchnost vybrazovala, pokudžby sirotci „podruhův aneb jiných mizerných lidí" se projednávali od města a potřebovali k službám dvorním a dobytku, že jí k takovým sirotkům tak dobře jako městu právo přísluší, a že jich k potřebě své při dvořích užívati může před jinými osobami soukromnými. Správa pak všelijakého jmění, nábytkův a svrškův i peněz, které sirotkům k městu patřícím příslušejí, pozůstavovala se jako dříve tak i nyní při úřadě bystřickém a vrchnost jim do toho sáhati neměla; Bystřičti pak byli povinni z pozůstalosti těch sirotkům, když by k letům dospělým přišli, právi býti a jim počet učiniti před vrchností, aneb kdož by k tomu od ní zřízen byl. 2. Co se týče platu za pálení kořalky stalo se srovnání, aby každý měšťan, který by se tou kořalkou živiti a ji při městě páliti chtěl, nejprve se u vrchnosti ohlásil a z každého kotla vinopalního ročně 2 zl. mor. do důchodu panských platil; jen Martin Slovatius a Václav Horatius, kteří se již předešle s vrchností o to porovnali, při svém tomto porovnání se zanechávali. 3. Z ohledu „na privilegia městská a na velkou ruinu a zkázu obyvatelu městských, i též náramnou a velikou nouzi a chudobu těch měšťanův" upustil pán z Hammersdorfa za vrchnost i za budoucí držitele panství od stálého čepování piva na domě panském, poněvadž však tento dum jest výsadní a pořádkem šenkovním se řídí, bude míti moc a právo na pořádce var svého vlastního piva (10 beček po 4 vědrách) jako jiný měšťan vydati a vyšenkovati, v čase pak frejunku a jarmarků v Bystřici má míti moc rovně jako jiní měšťané rovného práva v šenkování piv požívati. Víno též vedle pořádku jakož i ve frejunk o jarmarku se tam může čepovati, než po frejunku má se hned šenk staviti. Kdyby však některý nákladník pro nedostatek svůj z takové pořádky býti nemohl a ji vrchnosti chtěl dobrovolně dle slušné ceny prodati, toho aby každý měl vůli, aby, komu by chtěl, té pořádky mohl nechati, postoupiti nebo prodati. 4. Další stížnost o půllán nebo dva kusy polí po Alžbětě Vlčce, jež si vrchnost částečně zasela, proti čemuž však Bystřičtí pravili, že půllán ten k lánům městským náleží, z nichž musejí platiti daně císařské, úroky i platy vrchnostenské, i jistý plat farářovi za desátek, srovnala se tak, když pan z Hammersdorfa od těch rolí nechtěl upustiti a jich

18*

navrátiti dovozuje, že vrchnost se ujala toho gruntu proto, že se ten požár a grunt pustotou zanechával, že smluveno bylo, aby vrchnost postoupila pole tomu hospodáři, který by dům ukoupil, hned po sňatém užitku (pokudž by totiž pole obseto bylo) a je k témuž gruntu připojila; dokud by však nebylo hospodáře na gruntě tom, že vrchnost od užívání těch dvou čtvrtí rolí platiti bude ku pomoci daní jejich tolik nájmu, co by jim jiný měšťan a nájemník dávati chtěl, a že farářovi zapravovati bude tolikéž, co by z toho jemu za desátek příslušelo.[1]) Bystřičtí pak ještě žádali, aby opatřeno bylo od pánů komisařův, aby snad, kdyby se vrchnost jejich změnila, si pole to za své vlastní nepřivlastňovala; komisaři učinili pak po této slušné žádosti a tak upsáno bylo ještě k tomuto porovnání, že Bystřičtí o to pole nemají přijíti, nýbrž že se jim musí i od následujících vrchností navrátiti. Bystřičtí na tom přestali a tomu se důvěřovali; jen ještě žádali, aby „pro mnohem bezpečnější jich v tom zaopatření“ páni komisaři o tom všem královskému úřadu hejtmanskému zprávu podali. Porovnání toto mělo se pak ve tři exempláře na čisto přepsati a pečetmi a podpisem rukou vlastních potvrditi; jeden exemplář měl býti za vrchností, druhý za obcí bystřickou a třetí při deskách zemských.[2])

Ale přece ještě porovnání toto nebylo tak hladce skoncováno. Exempláře porovnání byly vyhotoveny a k podpisu přineseny také k panu Štaudovi z Hammersdorfa. Ale pan Štaud zpěčoval se jich podepsati, pravě, že není tak psáno, jak při komisi bylo zavřeno. Poukazoval pak na dceru svou paní Kastellovou jako na vrchnost. Bystřičtí tedy vyhledávali při paní „skrze několik žádostivých spisův“, aby se podepsati ráčila. Jednání o to se protáhlo do vánoc. Při času vánočním chtěla však paní, aby se měštští sirotci postavili tak jako předešle na dům panský; že ještě nejsou od ní podepsány exempláře porovnání a proto že jich není povinna zachovávati. Obec Bystřická na to se sešla v radu a zůstala zase na tom, že již při komisi zavřeno jest, aby se sirotci městští v radním domě před purkmistrem a radou stavěli. Hned také vybrali z prostředku obce sousedy, kteří na panský dům šli a za to prosili, aby paní toho neráčila žádati, a že Bystřičtí toho také učiniti nemohou. A od té chvíle město nejméně sedmkrát aneb osmkrát psaním paní žádostivě pohledávalo, aby exempláře podepsala — ale

[1]) Vlachovský dům, jenž byl požárem spustlý, koupil roku 1681 Jan Ignát Zourek a tehdy vrchnost hned po sňatém užitku ty dva kusy rolí postoupila a propustila (Registra purkrechtní 182).

[2]) Sbírka Bočkova č. 7553.

nadarmo. Potom 4. března 1672 pan Kastelle psal do Bystřice, aby primator Jiřík Kamenský s jistými osobami a těmi exempláry se dostavil na Křižanov, že tam jest nyní „pan táta“ p. z Hammersdorfa, aby se to jedenkráte k místu a konci přivedlo. Primator hned na druhý den s desíti osobami, kteří při té komisi byli, vypravil se na Křižanov. Tam byli před pána povoláni a pán jim přednesl, že je povolává proto, že v těch exemplářích tak není, jak při komisi zavřeno, a že prý Bystřičtí sobě, co chtěli, dali napsati, a že jich všech odtud nepustí, dokud sirotci se na dům panský nepostaví, a dokud za tu neposlušnost, že se při času vánočním postaviti nechtěli, 100 dukátů pokuty nesloží. Byli dáni skutečně do vězení a zůstávali tam dlouho. Největší vinu vrchnost pokládala primatorovi Jiříku Kamenskému, že on jest „všeho principal a onfirer“, na něho nejvíce „se čelilo“ a mínil se snad do pokuty přivésti. Proto psal z vězení, když byl již v něm na třetí týden, primatoru žďárskému Michalu Špicovi žádaje ho o přímluvu při paní Kastellové, aby mohl sproštěn býti vězení, ježto tím musí na živnosti a obchodu svém velikou škodu trpěti, a aby mohl také z povinnosti primatorské propuštěn býti. Dokud jest v povinnosti primatorské, kterou jsa mocně přinucen přijati musil, že přece prý nemohl obci její věci mocí vzíti nebo jim zadati, nýbrž co obec chtěla, tomu musil povoliti. Teď že skrze povinnost tu na živnosti své zkrácení i při vrchnosti „velkou nelibku“ má a při tom i na zdraví velkou obtížnost nese.[1])

Když tak jednala s Bystřickými vrchnost vlastní, nešetřila jich ani vrchnost cizí. Roku 1672 vpadli pernštýnští, jichž bylo rejtarů 24, s muškety přes 80, s palicemi přes 40, na grunt bystřický a pobrali tam na 50 kusů klad náležejících špitálu bystřickému. Na protest správce bystřického Kopra nic nedali, nýbrž promlouvali, kdyby toho kládí tam nebylo, a buď uprostřed rynku, anebo v domě panském, že sobě poručeno mají, kdyby jinak nemohli, že mají dvéře rozsekati a kládí pobrati, a činil-li by kdo z Bystřických jakou protivnost v tom, že sobě poručeno mají hrdinsky se chovati a stříleti, že z toho bude sama vrchnost odpovídati.[2])

[1]) Tamže č. 7638, list nedatován. Kdy byl primator se sousedy propuštěn z vězení není známo. Ale ještě roku 1673 prosili Bystřičtí pána Františka Karla svob. pána z Kastelle, aby primator s ostatními sousedy z vězení propuštěn byl, a zároveň snažně dovozovali, že vložených na ně 500 zl. platiti nemohou vymlouvajíce se na svou bídu; polovici 250 zl. že brzy položí. Ale pán je 2. června 1673 krátce odbyl, že zůstane při předešlé resoluci a že není potřeba v té věci se obtěžovati a na pána nabíhati (Sbírka Bočkova č. 7555).

[2]) Sbírka Bočkova č. 7638, list nedatován. »Český lid« 1907, str. 231.

Vrchnost bystřická paní Kastellová ovdověla začátkem roku 1674, provdala se však zase roku 1675 za Kristiana svob. pána z Rogendorfa, pána na Rajci, kdež potom přebývala. Také za nového jejího manžela porovnání s Bystřickými nebylo tehdy konečně provedeno; zůstalo asi pro odpor vrchnosti in suspenso. Primator a sousedé byli propuštěni, avšak roku 1674 nebyl Kamenský již primatorem. Na Bystřické pamatovala paní Anna Maria v dobrém; dělávalať jim již dříve dosti dobrodiní. Roku 1668 byla Bystřice dlužna daně 88 zl., kteréž paní zaplatila, domovní daně z panství bystřického zaplatila roku 1672 paní 119 zl. 20 kr., z níž připadala polovice na město a polovice na dědiny, a také tehdy odvedla daně 70 zl. 22 kr.. z nichž mělo město platiti polovici. A také jindy platila daně za Bystřické hojně.[1])

Ku své vrchnosti obrátili se Bystřičtí roku 1675 stěžujíce si na vojáky, kteří 18. září počtem 1680 mužů v Bystřici dva dni a dvě noci odpočívali a převeliké škody způsobili. A hned 20. září přitrhlo tam zase 140 mužů, kteří prý tam měli zůstati. Proto žádali Bystřičtí pana Kristiana z Rogendorfa o přímluvu, aby byli ti vojáci na panství kunštátské obráceni. Pán odpověděl jim z Rajce 22. září, že zítra dostane zprávu z Brna, mají-li vojáci v Bystřici zůstati; bude-li tomu tak, aby se jich ujali, ale aby všecko napsali, aby jim byly pak beze všeho výlohy nahrazeny.[2])

A ještě roku 1676 prosili Bystřičti svou paní o zastání. Správce panský jak s nimi, tak i s poddanými z dědin „nenáležitě postupoval“, na cti jim utrhal, kyjem bil. Stížnosti dala paní vyšetřiti a oznamovala pak Bystřickým, že správcovi činí poslední napomenutí a nenapraví-li se, aby oznámili včas, že paní bude věděti, jak tomu předejíti a jak postupovati.[3])

Ale roku 1679 umřela paní manželka Kristiana z Rogendorfa, jenž po ní zdědil statek bystřický. Bystřičtí vyslovili pánu soustrast a prosili zároveň, aby počkal městu 76 zl., že měli mnoho výloh a že musejí zříditi v pivovaře novou pánev. Pán jim vlídně 24. září 1679 odepsal, osvědčí-li se věrnými, poslušnými poddanými a budou-li hledávati u své vrchnosti útočiště, že maji v každé příčině opatřeni býti.[4])

Netrvalo však dlouho, a již byli Bystřičtí s vrchností svou ve sporech. Roku 1682 stěžovali si Bystřičtí, že jim vrchnost překáží

[1]) Příruční kniha privilegií v archivě bystřickém.

[2]) Sbírka Bočkova č. 7557.

[3]) Tamže č. 7560.

[4]) Tamže č. 7569.

v obchodě solním takovým způsobem, jakým se posud nedálo od žádné předešlé vrchnosti. Při tom žádali, ježto chce býti šest nových nákladníků, tak že by jich bylo 36 bez radnice a obecního domu, aby to pán dovolil a hejtmanovi o tom přikázal. Na tuto žádost odložil pán odpověď.[1])

Roku 1688 zase bránili se Bystřičtí daním; tvrdili, že jest na ně vloženo více platiti, než jim vlastně od země vyměřeno, a žádali hraběte z Rogendorfa — byl již povýšen do stavu hraběcího — aby nemusili platiti daně z dvou lánův a z 20 komínů. Částečně bylo jim vyhověno tak, že prominula se jim daň z dvou lánův, ale podle zemského usnesení musili platiti ze 140 komínů.[2])

Roku 1689 zase jednáno bylo o Bystřické, a sice o jejich výsady a privileje. Mezi královským komisařem Františkem Josefem Šlikem z Pozounu a mezi hrabětem z Rogendorfa bylo zavřeno v Brně 25. května 1689 „dobrovolné narovnání o dědictví a vlastnost panství bystřického“, kteréž bylo potvrzeno ve Vídni 15. července 1689. Oč všecko běželo, není zevrubně známo, a také narovnání to „v celosti a platnosti zůstati nemohlo.“ Bylo to tedy jednání bez dalšího účinku a výsledku.[3])

Brzy potom stala se v Bystřici zase změna: panství bystřické spolu s rožíneckým bylo dáno do pronájmu a nájemníkem se stal roku 1691—1694 Jiřík Kamenský, který se tak stal jaksi vrchností bystřickou. Ale ačkoli Kamenský — bývalý měštěnín brněnský, jenž byl také majetníkem svobodného dvora v Domanínku — drahně již let byl v Bystřici živ, obchodem zbohatl a před časem také s Bystřickými trpěl, nebyl jako nájemce panství s nimi pro ně, nýbrž pro sebe. Začaly od něho brzy útisky, na něž si roku 1691 stěžovali Bystřičtí hraběti

---

[1]) Tamže č. 7575.

[2]) Tamže č. 7583.

[3]) Asi toto jednání zachovalo se jenom částečně v kuse smlouvy mezi Bystřickými a vrchností zachovaném ve Sbírce Bočkově č. 7638 (bez data), kde obsaženo, že každý nákladník své vařené pivo, co v domě svém vydati může, bez překážky na dvou šencích může šenkovati; kromě toho byl stálý obecní šenk, při frejunku směl však každý svobodně pivo čepovati. Dále pak ve smlouvě stojí: »Ouřadům bystřickým na věčné časy dle toho jim milostivě uděleného nadání se nařizuje, aby z obecních svých prostředkuv a várek jednu každou v deset sudův a sud ve čtyry vědra počítajíc budoucně na místě mzdy meškání svého (při pracech ouředních) předně jednomu každému primatoru za rok jeden suď ve čtyřech vědrách piva, písaři městskému podobně 4 vědra piva, potomně každému purkmistru za povinnosti své půl sudu aneb dvě vědra piva se pasírovalo, což na věčny časy užívati mají, právo míti budou.« Ostatní články této smlouvy, že vrchnost bude platiti daně z rolí Slovatiusových, o sýru panském, o hlášení várek a o dluzích paní Roháčkovou zaplacených, jsou jako potom ve smlouvě z roku 1697.

z Rogendorfa: pan Kamenský prý začínal nový neobvyklý způsob, nutě snoubence, kteří neměli práva várečného, aby při svatbě kupovali pivo jen z panského pivovaru, za jez z Říčky požadoval a vymáhal 3 zl. do panských důchodův atd.[1])

Město se bránilo každému novému vydání, protože se mu v těch letech těžko hospodařilo. Roku 1690—1691 nebylo příjmu do obce ani z gruntovních peněz, ani úroku od podměstských a Dvořištských, ani pronájmu z domu obecního, pazderny a stodoly obecní, neprodala se ani žádná ovesná sláma obecní ani žádná prkna obecní, tak že příjem k obci byl jen za piva svařená, za vína vyčepovaná, za prodané ryby z obecních rybníků, za oves obecní a nájem z obecního mlýna a pily, vydání však rostlo, ježto nastaly městu mimořádné potřeby. Omítali radnici a bílili a pokládali radní světnici dlaždičkami, potřebovali na velkou káď pivovarskou 60 fošen borových, dělali splav u Hanákového mlýna a u obecního mlýna musili dávati nový kámen mlýnský „javorník“ a 30 prken atd. K tomu měli také některé útraty s lidem vojenským, když Bílkovský pluk táhl do Uher a všichni důstojníci dvakráte byli u stola u Jana Zourka, musili také dva vojáky z panství vézti do Brna. Rovněž uctili pivem a chlebem hejtmana pernštýnského a úředníky, když prohlíželi hranice okolo Aušperka; také když koncem srpna 1690 přijela vrchnost jejich hraběnka z Rogendorfa, darovali jí od obce pozlacený kredenc vážící 24 lotů za 36 zl., a „vzácným pánům patronům“ dali darem 2 zl. 30 kr.; na Štědrý večer a na Zelený čtvrtek poslali na uctěnou vrchnosti pokaždé po dvou telatech.[2])

Dolehly také nehody a neštěstí na Bystřici. Roku 1686 potlouklo a roku 1694 na sv. Vavřince večer zase, a k tomu učinilo povětří veliké škody, tak že se proto odpustilo statku bystřickému daní 258 zl., z nichž však počítal pan Kamenský na vesnice 138 zl. a na město jen 120 zl. Nastala drahota; míra žita byla za 3 zl., ovsa za 1 zl. A opět roku 1695 obilí velice pomrzla, tak že i toho roku žito platilo se za 2 zl. 30 kr.[3])

Následkem toho nemohlo město ani svých platův odbavovati. Roku 1695 měli třikráte exekuci pro nezaplacené daně a musili si od

[1]) Sbírka Bočkova č. 7586.

[2]) Tamže č. 7639.

[3]) Ze zápisků Zourkových v archivě bystřickém, v nichž také poznamenáno: »Roku 1690 zem se třásla, tak že v mnohých krajinách spatříno bylo, a nejvíce v Moravě a Čechách.« »Roku 1693 dne 17. srpna s podivením kobylek, kteréž od Bystřice na čtvrt míle letěly, a kde padly, všecko sežhraly, tak jak se v pravdě říci může, že jako mlha hustá a největší povětří na dvě hodiny trvalo, však na hranicích bavorských život svůj a konec vzaly.«

své vrchnosti pana hraběte vypůjčiti 177 zl. 28 kr. Aby na ně úřadové tak nenaléhali, dali rádi „výběrčím, puchhalterovi a druhým i jednomu dobrému příteli diskrecí.“

Za takového stavu starali se ovšem, aby byli ušetřeni od lidu vojenského Vypravovali roku 1695 Tobiáše Soukovského k panu komisařovi do Jimramova, aby „marš lidu vojenského ku Křetínu obrácen byl“, což se také stalo. Když pak jim hrozilo zase podobné nebezpečí, posílali k pánu svému hraběti s memorialem, aby ochráněni byli lidu vojenského, a když komisař August Ignát Prokop oznamoval Bystřickým ze Žďáru 4. května 1695, aby všecho nachystali, že příštího dne bude do Bystřice vloženo 370 mužův a jejich poddůstojníci a důstojníci, hned odeslali zvláštního vyslaného do Brna k hraběti se žalobným psaním na komisaře. Než tím nezabránili příchodu vojáků. Dne 5. května přitáhl baron Stomm od pluku Solarského s 419 mušketýry a zůstali tam dvě noci a den, ale vojáci, co utratili, hotově zaplatili (74 zl.). Než přece byla to pro město obtížnost.[1])

Smutné časy osvětlují také někteří zápisové z purkrechtních knih. Roku 1691 prosili bratři Matouš a Václav Boček vrchnost, aby za obnos 105 kop, jejž měli za vrchností z domu Bočkovského, a jejž splácela vrchnost po lhůtách, dala 50 zl. rýnských najednou. Roku 1698 Rudolf Pokušín nápad na domě Bočkovském v obnosu 212 kop mor. 35 kr. za 25 zl. rýnských a jiný nápad 50 kop za 4 zl. rýnské; roku 1700 „jsouce Martin Suchý u veliké chudobě postavený a nemajíce prostředku, čím děti živiti“, 50 kop... Václavovi Hrudovi za 10 zl. prodal.[2]) K roku 1699 zaznamenal Zourek; „Neslýchaný tác z masa skrze patent prohlášen.“

Z dob těch pěkně se čte a poslouchá psaní Bystřických do Velikého Meziříčí poslané 20. září 1688 jako odpověď na německý přípis Meziřických: „Psaní od Vašich vzácných opatrností 13. huius datyrovaný přijmouce, k rozmyšlení nám to přichází, že německy psaní odesílají, jsouce oboje města řečí moravskou se řídící, tím jazykem, kterým se vše na obci řídí a od starodávna takového užívá, také jedny druhých pozdravovati přísluší.“ [3]) Tento list zdá se přece býti dokladem vědomí národního v městě uchovávaného, které dovolávalo se u vzájemném styku českých měst práv mateřštiny. Ale v jednání s německou vrchností bylo už bohužel jinak; mnohé žádosti a supliky od let již posílaly se vrchnosti po německu.

---

[1]) Sbírka Bočkova č. 7592.

[2]) Purkrechtní knihy v archivě bystřickém str. 21, 148, 185.

[3]) Sbírka Bočkova č. 7584.

Asi roku 1695 nebo 1696 převzal zase hrabě Rogendorf statek bystřický do vlastní správy a opět nastalo Bystřickým s ním jednání, a to důležitější nežli dosud. Běželo o nové porovnání mezi obcí a vrchností, aby již jednou přestaly stížnosti, které vlastně neustávaly. Tak již roku 1694 obrátili se Bystřičtí k hraběti s německou žádostí, aby byli zachováni při odmrti, kterou již 200 let mají. aby sirotčí truhly v městě a ne v zámku Pernštýně se uchovávaly, a aby se ponechal dobytek vdovám a sirotkům a místo toho aby se nesvěřoval dobytek na úrok. Hrabě na tyto stížnosti v odpovědi své nezmíniv se o odmrti rozhodoval, aby truhly sirotčí přece byly na Pernštýně, ne prý na zkrácení privilejí bystřických, nýbrž pro větší jistotu, a další stížnost jejich odbyl tím, že co se týče dobytka bylo tak nařízeno, aby vše k nejlepšímu jak vdovám tak i dítkám zachováváno bylo.[1])

Zatím také již nevyhovovalo Bystřickým porovnání, které se bylo stalo roku 1671 mezi nimi a mezi vrchností jejich Annou Marií Roháčkovou. Vypravili proto své vyslance Jana Zourka, Jana Krásenského, Matěje Lankaše a městského písaře Václava Altmana k pánu svému Kristianovi hraběti z Rogendorfa, jenž byl tehdáž také soudcem zemským a královským hejtmanem kraje brněnského, a prosili poníženě a poddaně, aby narovnání dřívější v některých punktech bylo změněno, někde něco vypuštěno, jinde přidáno, rozšířeno a vysvětleno. Přimlouval se za ně sám královský hejtman markrabství moravského hrabě Karel František Liebštejnský z Kolovrat a docíleno bylo skutečně 14. února 1697 nového porovnání, jímž zároveň se zrušilo porovnání z roku 1671.

Novým tímto porovnáním, poněvadž Bystřičtí obdarováním svým podstatně provedli, aby sirotky městské jako jiná privilegovaná města panská řídili a pozůstalost jejich vyzdvihovali a opatrovali, úplně potvrzen byl první článek smlouvy z roku 1671 o sirotcích. Rovněž doslova potvrzen druhý článek o platu za pálení kořalky; jen vrchnost připomínala, že dům Martina Slovatia (Slováka, jenž zemřel roku 1675) i s obdarováním Ferdinanda Leopolda hraběte z Náchoda ze dne 15. listopadu 1658 na sebe přivedla a ve skutečném držení téhož domu zůstává. Změněn byl však článek třetí o vrchnostenském čepování piva, a to na prospěch a výhodu vrchnosti. Vrchnost měla tehdy v Bystřici tři domy: dům panský, jenž se od starodávna jmenoval Bočkovský, dům svobodný koupený Slovatiův a horní hospodu.[2]) V panském domě a v horní hospodě čepovalo se pivo stále. Bystřičtí si na to stěžovali

[1]) Tamže č. 7591.

[2]) Tato horní hospoda byla později prodána Františku Fišovi.

a žádali hraběte z Rogendorfa, aby od toho upustil, načež hrabě skutečně prohlásil, že jak od pivního a vinného šenku v horní hospodě tak také na panském domě upouští a toliko na svém Slovatiovém domě vinný a pivný šenk po celý rok sobě vyhrazuje a zanechává a že pivo své panské v rovných penězích, víno pak dle libosti své a dobroty vína vystavovati chce. K tomu ještě si vrchnost vymiňovala, kdykoli na panský dum pivná pořádka přijde, že město Bystřice má tak dlouho se svým pivem státi, pokud nevyčepuje vrchnost deset beček piva po čtyřech vědrách na místě pořádky na panský dům přišlé v Slovatiovém jakožto šenkovním domě. Co se pak horní hospody dotýče, vrchnost ustoupila a prohlásila, že má patřiti pod purkrecht města Bystřice celým právem co do břemen i výhod. Dále pak i na tom zůstáno, kdyby pivná pořádka připadla na některého nemožného z měšťanů bystřických, aby na vůli měli, ji jinému nákladníkovi postoupiti a prodati. Ostatní články tohoto porovnání týkají se nových věcí, o kterých v dřívějším porovnání zmínky nebylo, a jest viděti z nich snahu vrchnostenskou, aby město bralo na sebe vždy větší povinnosti, ale také péči města, aby jich na sebe nedopustilo a jim se ubránilo. Celkem docílilo město dosť, aspoň tolik, co bylo možno dosáhnouti. Tak uvolila se vrchnost z polí, jichž bylo u domu Slovatiova lán, dokud v jich držení bude, sama zapravovati daně a jiné císařské povinnosti. Stížnost Bystřických, že nuceni jsou bráti příliš mnoho panského sýra, tak byla urovnána, že nebudou povinni bráti ročně více než 15 centnýřů, centnýř po 5 zl. rýnských čítajíc. Dříve kdykoli se měla jaká várka v městském pivovaře vařiti, aneb někomu ke svatbě jeho bečka ve čtyry vědra přivařovati, musil se nákladník chtějící pivo vařiti ohlásiti u vrchnosti — teď osvobodila vrchnost nákladníky od toho hlášení. Vrchnost darovala také městu z ohledu na chudobu a ochotnou poddanost lidí bystřických všecky peněžité dluhy, které zemřelá paní hraběnka Anna Maria hojně byla zaplatila jako zasedělou kontribuci císařskou za obec města Bystřice. Další stížnost Bystřických o poslech městských byla narovnána takto: kdykoli by vrchnost poslů potřebovala, má je rychtář bystřický ochotně dáti a do jedné míle nemá se jim z důchodu panství bystřického nic platiti, byli-li by však do pěti mil posláni, má se jim platiti od míle po třech krejcařích, přes pět mil však po šesti krejcařích od každé míle. Obnoveno také, že lesové města Bystřice „Končiny“ a „Ochoz“ mají přináležeti užíváním dříví samému městu Bystřici, ale honem a jinými regaliemi panskými vrchnosti. Také to narovnáno jest, že žádný v okrsku města Bystřice zůstávající, ať by byl v dospělých nebo sirotčích

letech, nemá bez povolení vrchnosti a bez vyzdvihnutí na to cedule ve stav manželský vstupovati, a že od této cedule každý ženich jen po 15 krejcařích bude povinen platiti úředníku statku bystřického. Posledně pak vrchnost povolila z pouhé milosti purkmistru a radě města Bystřice, aby dle nejlepší prozřetelnosti své „přenášejíc chudšího bohatším“ mohli daně a jiné císařské povinnosti dle přísahy své rozvrhovati, vybírati a v místo náležité odváděti; při tom byli povinni každoročně vyměniti hlavní kvitanci jak na odvedené kontribuce, tak také na komínovou a jiné povinné daně.[1])

Toto porovnání bylo z posledních jednání mezi Bystřickými a hrabětem Kristianem z Rogendorfa, neboť hrabě prodal již 6. května 1698 panství své bystřické i rožínecké hraběti Karlu Benediktovi z Lamberka, jenž měl také panství kunštátské i se 14 dědinami bystřickými roku 1666 od statku bystřického oddělenými. Tímto kupem byly tedy zase ke statku bystřickému připojeny vesnice: Karasín, Zdánice, Vítochov, Písečné, Janovice, Janovičky, Bratrušín, Míchov, Bohuňov, Lhota, Vojtěchov, Rovné, Domanínek a Divišov. (P. d.)

Theologická rozepře Jakuba z Nouviona s Husity v Praze roku 1408.

DR. JAN SEDLÁK. (O.)

Spis Jakuba z Nouviona, jenž dává tak obšírnou zprávu o rozhovoru pražském, jest dokumentem velmi cenným. Již proto, že vrhá jasnější světlo na církevně diplomatické jednání Francie s Čechami v záležitosti západního rozkolu a uvádí ve styk s dějinami české reformace osobnost tak významnou jako byl Jakub z Nouviona, více však ještě proto, že podává obraz, jaké byly snahy a názory českých reformistů v době, pro niž máme poměrně málo dokladů dějepisných a žádný, jenž by pro tu dobu ono hnutí osvětloval s hlediska theologického poněkud celkově. Do té doby se úředně mluví jen o svátosti oltářní — o remanenci,[2]) v kázaních kárá se simonie, lakota a nemravnost duchovenstva a odsuzují se pouze všeobecně články Viklefovy bez udání, jak se k nim

[1]) Sbírka Bočkova č. 7593. Příruční kniha privilejí městských. Brno 1906.
[2]) Cf. *Sedlák*, Eucharistické traktáty Stanislava ze Znojma.

měli hlasatelé církevní opravy. Jakub z Nouviona dává příležitost nahlédnouti hlouběji.

Spis Jakubův není arci protokolem, i nelze tvrditi, že bylo každé slovo proneseno tak, jak jest napsáno. Autor sám přiznává, že uvádí důvody strany protivné, jak mu v rychlosti připadají na mysl, a jest pravděpodobno, že odpovědi svoje stilisuje přesněji než jak je pronesl. Než na tom nezáleží — věrohodnost referentova netrpí tím nikterak co do věci, o níž píše. Není zajisté předpojat proti odpůrcům, nechce jich snížiti, nemá důvodu, proč by jim vkládal v ústa výroky jiné než jaké učinili, ba doznává nenuceně, že o věcech, jež nás zajímají nejvíce, mluvil a píše jen proto, že k tomu svedli protivníci, odbočujíce od vlastního předmětu hovoru. Lze tedy obraz, jejž podává, míti za pravdivý. Co z něho poznáváme?

Čeští mistři tvrdí, že klerus nesmí míti majetku. To jest předmětem rozepře. V majetku jest dle nich kořen všeho zla v církvi. Rozkoly, hádky a neshody, všecko neštěstí odtud vyplývá; proto jest církev na pokraji záhuby, „od paty nohy až po vrchol hlavy není na ní zdraví.“ [1]) A úpadek kleru má také tam kořen a počátek.[2])

Již toto thema zasluhuje pozornosti. Neběží jenom o nápravu duchovenstva, nýbrž o nápravu církve. A nejhlubším důvodem všelikého zla v ní jsou její majetkové poměry. To jest diagnosa choroby, již podávají horlitelé pro opravy v Čechách. Že je správná, ukázal J. Haller[3]) pro církev vůbec, a pro Čechy zvláště dokazují to Monumenta Vaticana Bohemiae vždy jasněji.[4]) Provise apoštolské, reservace, exspektance zaplavily od doby Jana XXII rapidně české země a zla odtud plynoucí: svatokupectví, ustanovování lidí neschopných,

[1]) Cer. II. 303 f. 737b. »...omnia scismata, omnes dissensiones, omnia mala, quibus summe nunc affligitur ecclesia, ex occasione possessionum sumpserunt originem. Unde ante harum possessionum adepcionem longe pacacius et melius regebatur ecclesia, quam hiis nostris temporibus, in quibus est in extremo malorum omnium, ut a planta pedis usque ad verticem vix sit in ea sanitas.«

[2]) Ibid. f 738a: »Et ex hoc videtur, quod ecclesia presencium sacerdotum recedencium a vita, exemplis, factis et dictis Christi sit sinagoga sathane, derelinquens mandata dei propter tradiciones humanas, faventes voluptatibus et deliciis carnalibus, que in decretalibus et alibi scribuntur.

[3]) Papsttum und Kirchenreform. I. Berlin 1903.

[4]) Cf. úvod *J. B. Nordkův* k Monum. II. 1907, téhož článek »Avinonské papežství a zárodky českého odporu proti kurii« v Č. M. M. 1907 (XXXI.) str. 219–234; *K. Krofta*, »Kurie a církevní správa zemí českých v době předhusitské« v Č. Č. H. 1904 (X.), 1906 (XII.) a 1908 (XIV.) a téhož »Řím a Čechy před hnutím husitským«, Sborník Gollův 1906, str. 178—194.

neznajících zemi a jazyk její, hromadění obročí, odstrkování domácího duchovenstva atd. tížila Čechy víc než jiné země. Již arcibiskup Arnošt z Pardubic stavěl se tomu na odpor.[1]) Matěj z Janova zlořády ty káral,[2]) starší horlitelé pro opravy, na př. Stanislav ze Znojma na ně upozorňovali.[3])

Diagnosa Jakubových odpůrců byla tedy správná; ale jiná jest otázka, jak účinným by byl lék, který navrhují: odníti duchovenstvu majetek. Odpověď na tuto otázku vůbec se nedává. Jakub z Nouviona rozlišuje sice mezi „necessarium“ a „expediens“, ale o druhém nejedná, protože o něm nemluvili protivníci. Snaha po opravách jest již tu ve znamení radikalismu. A příznačným jest, že radikální požadavek se odůvodňuje výroky písma svatého! Jest nutný, protože jej pramen víry, písmo svaté — Kristus sám jako povinnost ukládá. Tak se otázka z pole opravně-socialního přesunuje na pole dogmatické! Toho si třeba zvláště všimnouti.

Velice poučny pro posouzení theologických názorů protivníků Jakubových jsou otázky, k nimž odbočili za rozhovoru. Především o církevní autoritě. Stavějí proti ní zákon Kristův, ostatní odmítají jako pouhé tradice lidské,[4]) kladou důraz na prvek laický, jenž zachová pravou víru, i kdyby všechen klerus bloudil, nazývají nynější církev kněží synagogou satanovou, jejíž autority netřeba dbáti, hlásají možnost bludu v dogmatické definici. Jak viděti, theoretické otázky o církvi nejsou ještě propracovány, aspoň zde se o nich nejedná, ale prakticky jsou to již tytéž zásady jako r. 1412/13. Zvláště zajímavé jest, že principem víry se stanoví již samotné písmo svaté.

Překvapuje skoro prudký útok na odpustky. Posud se tato otázka odkazovala až roku 1412 a dle toho se také určovaly spisy

---

[1]) *Nordk* v Č. M. M. 1907, str. 228 n.

[2]) *Kybal*, M. Matěj z Janova, Praha 1905, str. 109 nn.

[3]) Ve spise »De felicitate« píše *Stanislav:* »Ut quid Romam currimus, pericula latronum, viarum et innumerabilium miseriarum ferimus, florenos multos symoniace expendimus et damus, ut eciam contra honorem dei et perfectum sue ecclesie statum plebanie, canonicatus vel alterius prebende incertum et dubium consequamur?« (Truhl. 947 f. 22a.) A v traktátě »Super Pater noster«, vykládaje čtvrtou prosbu Otčenáše, dí: »Heu, heu, prebendas, dignitates, status, officia, hereditates, possessiones temporales, dominia, victus, amictus, domos, familias et cetera innumera clerici et laici habere volumus, querimus, usurpamus, rapimus, accipimus, tenemus...« (Cer. II. 303 f. 557b.)

[4]) Cf. tohoto ročníku seš. 1. str. 7. pozn. 5.

v nichž se vyskytovala zmínka o odpustcích. Z rozhovoru našeho jest patrno, že se mluvilo o odpustcích v reformních kruzích českých již dříve také. A pozoruhodno jest, že se na ně zde útočí z důvodů dogmatických a že se zamítají zásadně; Hus roku 1412 mluví poněkud opatrněji.

Boj proti řeholím byl v Čechách od doby Waldhauserovy stálým bodem opravného programu. Ale disputace Jakubova ukazuje boj ten v novém světle. Dříve útočilo se na mnichy, že vydirají peníze, že prodávají pohřební místa, přijímají jen bohaté, kramaří,[1] že si inkorporují tučná obročí, vymykají se církevní poslušnosti, ruznými výsadami pusobí rozvrat v církvi, lákají lid okázalými slavnostmi, ostatky, zázračnými sochami a odpustky atd.[2] Zde však potírají je odpurci Jakubovi jednak že ruší lásku a jednotu v církvi, jednak opět z důvodů věroučných, že nemají podkladu v písmě svatém a že se takovými lidskými tradicemi opouští zákon Kristův.

Tolik dovídáme se z rozepře Jakuba z Nouviona s českými reformatory o jejich bohoslovných názorech a opravných snahách roku 1408. K opravě církve žádají, aby církev neměla majetku, odmítají církevní autoritu, zavrhují odpustky a řehole. Souvislost těchto myšlenek v opravném plánu je snadno pochopitelna: byl zajisté v majetkových poměrech církevních kořen jejího úpadku, autorita církevní měla na tom úpadku lví podíl — negativně i positivně, při hlásání odpustků dály se veliké zlořády a řehole dávaly vždy nové příčiny stížnostem. A není pochybnosti, že lze bez úhony víry mluviti o tom, jak mají býti upraveny majetkové poměry, jak třeba jest užívati církevní autority, jak nutno zříditi praxi odpustkovou a mnišského života, aby církev tím netrpěla a mohla plniti své nábožensko-mravní poslání. Ale spolu je zřejmo, že čeští horlitelé pro opravy, luštíce problem radikálně, t. j. zavrhujíce vše, co bylo příležitostnou příčinou úpadku, a sice zavrhujíce to z důvodů věroučných, jakoby se samo to zřízení příčilo víře, vydali se na půdu věrouky, přesunujíce tak těžiště celé otázky z pole prakticky reformního na pole dogmatické.

Co je k tomu svedlo, byly z části snad ohledy taktické, že tak snáze dokáží nutnost oprav navrhovaných, hlavně však to byly spisy Viklefovy.

---

[1]) Cf. *Menčík*, Konrad Waldhauser, Abh. 1881 82., str. 5, 9.

[2]) Tak Matěj z Janova cf. *V. Kybal*, Matěj z Janova, Praha 1905, str. 115 až 119. Podobně Hus v synodálním kázani Diliges r. 1405 a State succincti r. 1407.

Myšlenky „mistra evangelického" byly již roku 1408 duchovním majetkem a hybnou silou opravných snah reformatorů českých. To jest druhá věc, již poznáváme ze spisu Jakubova. Co v debatě přednášejí jeho protivníci, jest všecko z Viklefa.

Hned these, o niž začali s vyslancem pařížským rozepři: Duchovenstvu není dovoleno míti majetek. Viklef měl již roku 1360 podíl na prudké hádce, o majetku kleru na universitě oxfordské konané,[1]) roku 1374 pak polemisoval proti Owtredovi a roku 1376/7 proti Winehamovi, kteří hájili majetku církevního,[2]) a hlavní myšlenky, zde předložené, opakuje potom téměř ve všech spisech.

Dialog neb Speculum ecclesie militantis jest celý věnován té otázce,[3]) de ecclesia probírá ji v hl. XV.—XVI.,[4]) de potestate papae v hl. XII.,[5]) de civili dominio jedná o ní v knize I., hl. XXXVII.—XXXIX. a pokračuje v kn. II., hl. I.—XII.[6]) Trialog v kn. IV., hl. XVI.—XIX. a v dodatku „de dotatione cleri",[7]) Opus evangelicum[8]) pak a spisy polemické[9]) zabývají se tímto předmětem porůznu.

A nejenom these, nýbrž i příčina, proč právě o této otázce začat byl rozhovor, a důvody pro ni jsou Viklefovy.

Podnět k tomu, že právě o církevním majetku vznikla rozepře, zavdalo poslání Jakubovo. Přišel do Čech v záležitosti západního rozkolu. A čeští mistři mu patrně tvrdili, že rozkol by se nejsnáze odklidil, kdyby se odňal církvi majetek. To je tvrzení Viklefovo.[10])

Viklefovy jsou také důvody. Citaty z písma svatého:

---

[1]) Spor »De paupertate Christi« zvaný. Dle *Wooda*, Historia et antiquitates universitatis Oxoniensis jedná o něm *Loserth*, Die ältesten Streitschriften Wiclifs. Sitzungsberichte der Wiener Akademie, 1908 (CLX.), str. 6.

[2]) Oba traktáty uveřejnil *Loserth* l. c. str. 37—47 a 47—62.

[3]) Vydal *A. W. Pollard*, Lond. 1886; zvláště str. 6—14, kde tvrzení svoje stále nazývá »fides«, »lex Christi«, »veritas evangelica«.

[4]) Vydal *Loserth*, Lond. 1886 (str. 328—387).

[5]) Vydal *Loserth*, Lond. 1907 (str. 316—397).

[6]) Vydal *Loserth*, Lond. I. 1898, II. 1900.

[7]) Vydal *Lechler*, Oxford 1869 (str. 299—314 a 407—456).

[8]) Vydal *Loserth*, Londýn I. 1895, dalších dílů nemám po ruce.

[9]) Vydal *Rud. Buddensieg*, Johann Wiclifs Lateinische Streitfragen. Leipzig 1883.

[10]) Tak de dissensione paparum, *Buddensieg* str. 572; de cruciata, ibid. str. 591, kde píše: »...cum ad imperatores et reges mundanos pertinet, qui ecclesiam stulte dotaverunt, sibi satisfacere et pacem in imperio et toto cristianismo stabilire, (videtur) quod eorum interest prudenter auferre hoc dissensionis seminarium, sicut canibus pro osse rixantibus medicina congrua est os ipsum celeriter removere.« Tak i jinde.

Num. 18, Deut 18,[1]) Mat. 10,[2]) Luk. 14[3]) a důvody rozumové, jež se tu pro chudobu kleru uvádějí, jako že mají klerikové již dle jména podíl svůj v Pánu,[4]) že mají býti všeho prosti,[5]) že se mají říditi příkladem i radou Kristovou atd. nacházíme u Viklefa znova a znova. Také tvrzení, že papež Silvestr, sv. Augustin, Hilarius a j. jsou zavrženi, nečinili-li pokání z toho, že připustili majetek v církvi[6]) a že první obdarování církve za císaře Konstantina I bylo provázeno hlasem s nebe: „Hodie venenum spargitur per ecclesiam dei“ [7]) opakují se u Viklefa stále.

Podobně názory o církevní autoritě jsou jen ohlasem Viklefa. Zákon boží a lidské tradice, prvek laický, možnost bludu, žena na trůně papežském, bezcennost církevního svatořečení, zázraky že mohou býti od ďábla, církev že je synagogou satanovou atd. — to jsou motivy, jež lze porůznu nalézti téměř v každém theologickém spise Viklefově.

O odpustcích jedná Viklef ve spise de ecclesia hl. 23 a v polemických traktatech „de dissensione paparum“ a „de cruciata“ [8]) Tvrdí, že nemají podkladu v Písmě,[9]) popírá možnost náhradné satisfakce,[10]) klade důraz na schválení boží[11]) a dovolává se nevědomosti neb bludu papežova o stavu kajícníkově.[12]) Tedy i zde jsou zbraně protivníků Jakubových ze zbrojnice Viklefovy. Avšak argumentace jejich vykazuje tu proti Viklefovi značné minus: není tu útoku na poklad církevní ani tvrzení, že by potom papež mohl zrušiti očistec.

Důvody konečně, jimiž potírají odpůrci Jakubovi život mnišský, jsou samé reminiscence z Viklefa, z jehož prudkých útoků na řehole, obsažených ve velké části spisů polemických a v celé řadě velkých

---

[1]) Dial. str. 6–8, Trial. str. 298, 410

[2]) Dial. str. 11 n., Trial. str. 305.

[3]) Trial. str. 300.

[4]) Add. Trial. str. 408; de quatuor sectis novellis, Buddens. str. 245.

[5]) Trial. str. 305.

[6]) De potest. papae str. 93 n., 238; de Christo et suo adversario Antichristo, Buddens. str. 669 n.

[7]) Častěji: »Hodie venenum effusum est in...« Trial. str. 300 a Addit. Trial. str. 409.

[8]) *Buddensieg* str. 570—576, 588—632.

[9]) »Sepe miratus sum, quomodo aliquis istorum trium doctorum fundaret supradictam sentenciam in scriptura« de eccl. str. 563.

[10]) Ibid. str. 558 n.

[11]) Ibid. str. 577.

[12]) Ibid. str. 569.

traktatů theologických[1]) se tu podávají vůdčí myšlenky. Řeholní společnosti jsou zbytečny,[2]) člověk nemá právo je zřizovati, ježto nejsou podepřeny písmem svatým,[3]) růzností života a obleků̊v[4]) a vespolnými spory[5]) ruší lásku a jednotu v církvi,[6]) členové řeholí škodí si na zdraví[7]) a opouštějí zákon Kristův.[8]) Proto jest nutno vrátiti se k zákonu Kristovu, jenž jest nejsvobodnější.[9])

Také myšlenka, že úpadek církevní nastává r. 1000, kdy rozpoután byl satan, jest Viklefova.[10])

To tedy z rozhovoru Jakubova jest viděti, že již roku 1408 Viklefovy zásady, jejich důvody a leckdy i forma jejich jsou majetkem mladé opravné strany v Čechách.[11]) Spisy Viklefovy byly horlivě studovány a myšlenky jeho přecházely mladým nadšencům v tělo a krev tak, že mluvíce mluví zrovna slovy Viklefovými. Některé články z těch, jež r. 1403 již byly zavrženy, ozývají se

---

[1]) Dialog, Trialog, de ecclesia, de eucharistia, de apostasia, de blasphemia, de simonia, de civili dominio atd.

[2]) Addit. Trial. 443: »...cuncti conventus privati... inutiles sunt et vani.«

[3]) Ibid. 429: »Non trepidant legem novam sibi adicere, que non est fundabilis ex scriptura«; de ord. fratrum, *Buddensieg* str. 89; de triplici vinculo caritatis, ibid. str. 175, 180.

[4]) Addit. Trial. str. 435; de fund. sectarum, *Buddensieg* str. 26—28.

[5]) De fund. sect., *Buddensieg* 23—24.

[6]) Ibid. 59, 64: »Obviant caritati«; Addit. Trial. 410 n.; de Chr. et suo adv. Antichr., *Buddensieg* str. 656: »Talis divisio instinctu dyaboli indubitanter in militantem ecclesiam subintravit et sicut confundit unitatem secte domini Jesu Christi, sic confundit religiositatem ordinis cristiani.

[7]) Add. Trial. str. 430.

[8]) De ord. fratrum, *Buddensieg* 96: »Novitas istorum ordinum impedit plenitudinem observancie legis Christi«; de fund. sectarum ibid. 49: Kristus by jim řekl »Vos dereliquistis legem meam propter tradiciones vestras.«

[9]) Add. Trial. 447: »...statum ecclesie ad ordinacionem Christi pure secundum legem suam reducere«; podobně ibid. 429; de 4 sectis novellis, *Buddensieg* st. 270: »In liberrima secta Christi«; Opus Evang. II. str. 410: »Ut convertamur ad sinceram fidem ecclesie et sectam liberam Jesu Christi«; tamže 418, 458, 456, 470.

[10]) Trial. 240: »Doctorum novorum sentencie, que sunt post solucionem sathane promulgate«; ibid. 249: »A tempore autem solucionis sathane dimissa fide sacre scripture...«; de fund. sectarum, *Buddensieg* str. 68: (řehole) post mille annos ab ascensione domini, quando solutus est sathanas, sunt suborte; cf. traktát Viklefův »De solucione sathane«, *Buddensieg* str. 385—400.

[11]) V některých polemických spisech jedná *Viklef* o týchž otázkách, jež se probírají v disputaci, na př. de daemonio meridiano, *Buddensieg* 411—425, de religione privata, ibid. 491—518. Také ve větších spisech vracejí se stereotypně, ale ovšem později je s nimi spojena a převládá nauka o svátosti oltářní.

v rozepři skoro doslovně, tak článek X, XXII, XXIII, XXXI, XXXII, XXXV, XXXVII, XLII, XLIII. Je tedy patrno, že r. 1408 nebyly články Viklefovy zavrženy podruhé bezdůvodně, nýbrž že je tím zavržením české hnutí správně charakterisováno jako viklefské. Arcibiskup Zbyněk arci dává prohlášení, že bludu v Čechách nenašel, ale teprve až také český národ u Černé růže články Viklefovy — ovšem ne dosti upřímně — zamítl. Ostatně ohledy na dobré jméno Čech a na krále Václava mu zavíraly ústa. Roku 1411 již se k takovému prohlášení nedal pohnouti[1]) a odešel raději z Čech.

Pokud tato charakteristika českého hnutí roku 1408 se týká Husa, z referátu Jakubova nelze uzavírati. Disputujících jest víc, jeden namítá to, druhý ono. Proto mluvím obecně o „protivnících Jakubových", ač v kodexu pražském Truhl. 766 v nadpisu jest Hus výslovně jmenován. Že však již roku 1408 Hus stojí v čele celého hnutí, pro to mám důkaz jiný, jejž podám později — zatím budiž název Husité omluven.

Z rozmluvy pražské lze spolu souditi, že k poznání vnitřního vývoje českého hnutí opravného nestačí všímati si jen úředních žalob proti Husovi. Že se v prvé žalobě roku 1408 mluví jen o útocích na majetek (snad spolu následkem této rozepře?) a čest duchovenstva, není rozhodujícím.[2])

Pařížský mistr Jakub z Nouviona jest prvním apologetou katolického stanoviska proti viklefským směrům u nás, vyjímaje ovšem nauku o svátosti oltářní. Co o něco později r. 1408 napsal Štěpán z Dolan v Medulla critici útočněji a r. 1413 Stanislav ze Znojma obšírněji, podává tu Jakub z Nouviona klidně a stručně, s theologickou vyškoleností a jazykovou dokonalostí, hodnou uznání.

[1]) *Palacký*, Dějiny, kn. XI. čl. 3. Srv. Docum. M. J. Hus, str. 441—445.

[2]) Jest podobno pravdě, že již před rokem 1408 se ozvalo v Čechách heslo „chudoby církve«. Dokladem pro to byl by traktát *Jakoubka* ze Stříbra »Magne sanctitatis ille vir«, jenž jest v pražských kodexech Truhl. 931, 5—13 (zde připsána od Truhláře Viklefovi, jehož jistě není) 1157, 107—116, 1295, 6—11, 1556, 106—112. V tomto posledním kodexu jest na konci traktátu poznámka, že jej kázal Jakoubek obecnému lidu roku 1407. Dle toho uváli jej také *Tomek* v Dějinách university pražské, str. 141 a podává krátce jeho obsah. Chtěje nabýti jistoty excerpoval jsem traktát ten, přirovnal jej k Jakoubkovu kázání »Beati pauperes« a k jeho apologii Viklefova článku 32: Ditare clerum... a — rok ten nezdá se mi spolehlivým. Spis má ráz školského traktátu, ne kázání, a obsah jeho — vyzývá přímo k odnětí majetku kleru — předpokládá již pokročilejší stadium otázky. Je třeba věc důkladněji prostudovati.

Z nejnovější ruské literatury.

Podává Aug. Vrzal. (Č. d.)

Druhým vůdcem mladé generace vedle Andrejeva jest Al. Iv. Kuprin, jenž roku 1897 vydal v Kijevě sbírku „Miniatury, očerki i razskazy“, na níž znáti vliv četby lehkovážných francouzských povídek s cizoložstvím, jež také tu hraje značnou úlohu. Ale v téže asi době, v 12. svazku „Rusského Bogatstva“ za rok 1896 uveřejnil novellu „Moloch“, kdež líčí krvavou vzpouru v továrně a kde nalezáme klíč k jeho ostatním pracím i odpověď k trápícím ho otázkám o účelu útrap života nevinných lidí, již s tragickou pokorou podrobují se hrubým silám života. Život lidský podle mínění autorova tíží všecko pohlcující Moloch „společenského“ blahobytu, toho, čemu říkáme kollektivnost, společenský život, stát, který autor s Ibsenem, Tolstým a j. zavrhuje, poněvadž stát využitkuje pro sebe osobnost jednotlivce. „Stát je tam, kde nenáhlá samovražda všech nazývá se životem.“ A illustrací této myšlenky jsou povídky Kuprinovy, vyznačující se silou, bohatstvím barev, ale také jednotvárností a rozvláčností vypravování. Život nelíčí se v nich jako život, nýbrž jako nenáhlá samovražda: všichni vidí Molocha-stát a jdou se sklopenou hlavou obětovat se jemu. „Tu jest on, Moloch“, volá autor, „žádající teplé krve, lidské krve! O ovšem, zde jest pokrok, práce strojová, úspěchy kultury!“ Jednotlivé osoby obětují tomuto Molochu mládí, život, čest i lásku jménem pokroku a vzdělanosti, zatím pak nedostává se jim ani toho ani onoho. Pokrok, vzdělanost jsou kdesi tam, daleko... I protestuje Kuprin proti státu a společenským organisacím jménem „blaha osobnosti...“ Jako pochmurná, tmavá, deštivá noc — obyčejná to dekorace povídek jeho — jako nekonečná, nudná, neznámá cesta jeví se Kuprinovi život, v jehož železných drápech hynou naivně důvěřiví lidé.

V symbolické povídce „Boloto“ (Bahno) mladý idealista, student Serďukov, zbloudiv ve tmě s inženýrem nalezá útulek v chýžce hajného uprostřed zhnilého bahna a jedovatých výparů. Tajemná moc nevyléčitelné nemoci panuje nad rodinou hajného i odnáší mu dítě za dítětem. S hrůzou mystickou patří Serďukov na tichou pokoru hajného před tajemným, krutým osudem, přízraky zemřelých dětí naplňují pokoj a — všecko splývá pro něho v trapný dojem soustrasti k těmto lidem. „I zdá se Serďukovu, že v tomto neštastném, úzkém a nudném životě byl čísi zlomyslný a nespravedlivý klam. Čí? Toho nemohl postihnout. Zatím pak to byla neustále táž modla, neustále táž nejchladnější ze všech nestvůr, která chladnokrevně lže — nová modla, požírající oběti za obětmi — společnost, společenské dobro, pokrok — pohlcující a ubíjející člověka jedovatými výpary zhnilého bahna... Kultura...“ Tak pokrok společenského života jest dobrem pro nemnohé, většině však jest život lidský ubohým, nudným a protivným — toť bylo credo Kuprinovo. Společenský blahobyt a lidumilnost — toť dva nesmířitelní nepřátelé, kteří postavili se proti sobě tváří v tvář.

Tak Andrejev zavrhnuv 1903 v „Životě Vas. Fivejského“ lásku k bližním, jež není s to, aby pomohla jim v utrpení, a Kuprin zavrhnuv v 1. svazku svých „Povídek“, vydaných 1903 vydavatelstvem „Znanije“, společenský blahobyt a pokrok jménem dobra osobnosti, různými cestami dospěli k témuž individualistickému anarchismu, který vidíme u bosáků Gorkého, znajících pouze své „já“. Nejsilnějším výrazem tohoto individualistického anarchismu byla novella Kuprinova „Pojedinok“ (Souboj, ve sborníku „Znanije“ 1904), v níž autorovi podařilo se až do detailů živě zachytiti jazyk, ideály, snahy a city vojenské kasty, ukázati vojáky při konání služebních povinností i v hodiny volné i v okamžiky vášní, ukázati jejich bezúčelný a bezobsažný život, plný hrubosti a nenávisti, lži a nevzdělanosti. Do tohoto prostředí lidí, kteří ubili v sobě živého Boha, dostal se přímo z lavice školní blouznivý podporučík Romašov, který asi za rok jest pokryt špinavým nádechem vojenských pojmů, tužeb a zvyků. Tragičnost jeho spočívá v tom, že pravidla vojenské kasty nemohla umořiti duše tohoto něžného a pravdivého mladíka, jenž cítí se opuštěným, osamělým, mate si pojmy důstojníka s člověkem: kde má býti podle vojenských pravidel důstojníkem, jeví se člověkem, jednaje dle svědomí. I zahloubává se v sebe, začne se vzdalovati vojenské kasty, pomýšlí na jiný život a posléze padá v nesmyslném souboji — padá právě ten, kdo byl v právu, kdo byl mravně čist. Večer před soubojem blouznivému Romašovu uděluje na lodičce praktické poučení šílený alkoholik Nazanskij, v jehož ústa autor vkládá své myšlenky a vroucí tužby, svou filosofii ze života se těšícího požitkářství a hrubého individualistického anarchismu. Tak šílený pijan Nazanskij pěje chvalozpěvy k poctě „radosti ze života“, veselého užívání života, hlásá velikou víru ve své „já“. „Pohleďte, pohleďte jen“, volá k Romašovu, „jak krásný, jak svůdný je život. O radosti, ó božská kráso života! Hlavní věcí jest — nebojte se, nebojte se života, je to lákavá, čarokrásná věc — život tento. Ponořujte se směle do života, neoklame vás... Nepovede-li se vám, padnete-li, spusťte se do bosáctví, pijáctví... Vždyť mnohý tuláček žije si desetisíckráte plněji a zajímavěji... k ničemu není upoután, nikoho se nebojí, zbožňuje svůj svobodný život všemi částmi duše své...“ I vypovídá Nazanskij boj všemu, co ho poutalo na rukou i nohou v dřívějším životě tesknoty a zoufalství, zavrhuje společnost, lásku k bližnímu a na místo starých bohů staví své „já“, filosofii tuláctví a individualistického anarchismu. „Ano, nastupuje nová... doba... Až dosud“, filosofuje tento alkoholik, „vtloukaly do nás staré vrány a kavky hned od školní lavice: ‚Miluj bližního jako sebe sama i věz, že pokora, poslušnost a bázeň jsou první přednosti člověka.‘ Poctivější, silnější, dravější říkali nám: ‚Podejme si ruce, půjdeme i zahyneme, ale příštím pokolením připravíme světlý a lehký život.‘ Já však tomu nikdy nerozuměl. Kdo mi dokáže s jasnou přesvědčivostí, čím jsem spojen s tímto... svým bližním, s podlým otrokem, s Hotentotem, s nakaženým, s idiotem?... Nenávidím malomocných a nemiluji bližních. Nač pak, jaký prospěch přinutí mě tlouci si hlavu pro štěstí lidí 32. století. O znám to blábolení o... svaté povin-

nosti!"... Zavrhuje staré bohy, razí cestu novému bohu, svému „já". „A hle, pravím, láska k člověčenstvu vybledla, vykouřila se ze srdcí lidských. Vystřídat ji přichází nová, božská víra, která zůstane nesmrtelna až do konce světa. Je to láska k sobě, k svému překrásnému tělu, k svému všemohoucímu rozumu, k nekonečnému bohatství svých citů... Kdo jest vám dražší a bližší, než vy sám? Nikdo. Vy jste — král světa, jeho hrdost i ozdoba. Vy jste — bůh všeho živoucího. Všecko, co vidíte, slyšíte, cítíte, náleží vám. Berte si všecko, co se vám líbí... Nad vámi není nikoho v celém světě, nikdo vám není roven. Nastane doba, a veliká víra ve své Já ozáří hlavy všech lidí... a tehdy již nebude ani otrokův, ani pánův, ani nuzákův, ani soustrasti, ani nepravostí, ani zlomyslnosti, ani závisti. Tehdy lidé stanou se bohy. I pomyslete si, jak bych se osmělil tehdy ublížiti, oklamati člověka, v němž cítím sobě rovného, světlého boha!" A toto pološilené blábolení alkoholikovo podle mínění autorova není utopií, k tomu prý směřuje veškeren pokrok osobnosti. „Právě tak", dodává ústy svého hrdiny, „jako věřím v tuto večerní oblohu nade mnou, právě tak pevně věřím v tento příští bohupodobný život... A tehdy ne telecí soustrast s bližním, nýbrž božská láska k sobě samu spojí moje úsilí s úsilím jiných lidí, duchem mi podobných." Tak tedy pryč se sloužením dobru společnosti lidské, pryč s láskou k bližním, míti božskou lásku k sobě samu, žíti pro své „krásné tělo" a viděti v sobě „boha" — toť heslo hrubě individualisticko-anarchistického směru, které přijala mladá ruská literatura po Andrejevově „Životě V. Fivejského" a Kuprinově „Souboji". Anarchie nálad, tvorby a ideí. To pak bylo zárodkem reakce, zřeknutí se dědictví po literatuře vznešených ideálů doby dřívější, zárodkem přechodu k syté všednosti a podlé skutečnosti, ke kultu „krásného těla" a oplzlosti v literatuře.

Kuprin sám, jak viděti z povídek 3. (1906) a 4. (1908) svazku, oddal se umění pro umění, zdokonalil techniku svých prací, vytříbil sloh, který však místy kazí novinářské obraty. V životě Kuprin miluje jeho nezměnitelnost, typičnost, stereotypnost a mnohokrátnost téhož zjevu, a tento pocit nezměnitelnosti bytí jest mu sám sebou dostatečným mravním ospravedlněním jakéhokoli zla, násilí a hrůzy. Lidé dopouštějí se loupeže, násilí, cizoložstva, tonou v hnusnosti, ale protože to z události přešlo v obyčej, je to Kuprinovi milé, drahé — sladká idylla. On je zcela spokojen s bahnem života, převrácenostmi a výstřelky jeho. Jest v tom znáti ztrátu ethických pravidel.

Kultu těla i problemu pohlaví věnoval autor povídky „Korj" (Spála) a „Morskaja bolězň". Z lepších prací třeba jmenovati povídku „Řeka života" (1906), čerpanou z hnutí osvobozenského.

Anarchistické rozřešení otázky, jak nutno žíti, zda s trpícím lidstvem, či o samotě, podal již dříve, roku 1901, V. Uspenskij v povídce „Stranniki". Její hrdina, Kutěnov, po desítiletém pobytu v semináři vrátil se do života jako člověk cizí a vida v životě mnoho utrpení, ponížení, hrůz a nesmyslných neštěstí, klesá duchem a táže se: Jak žíti? Tu mu přichází na pomoc bývalý seminarista Abecedarskij, povaha

tulácká, člověk bez určitého zaměstnání, bez práv i bez povinností, typický anarchista, jenž svou tuláckou filosofií mocně působí na Kuténova, kreslí mu okouzlující obraz svobodného anarchistického života: „Míti sousedy, míti rodinu, vlastnictví, trápiti se v životní tlačenici — v tom neviděl jsem potřeby pro sebe...“ lépe jest „jíti někam daleko bez určité lhůty, ba i bez určitého cíle... Nemůžete si představiti, jak je to příjemno; odcházíte na tu dobu nejen z určitého místa, nýbrž také mravně osvobozujete se od závazků, jež nese společenský život, který někteří lidé pociťují jako těžké břímě; změnou zaměstnání, místa služby toho nelze dosáhnouti... Ale tak si jdeš — a cítíš, že jsi občanem celého velikého světa; před tebou leží cesta bez konce, nad hlavou prostírá se věčné nebe, i řeka, i les, i step, kterými jdeš, dýchají na tebe věčným, klidným, kosmickým životem. A to jest balsám pro chorobnou duši...“ Život však s lidmi, v rámcích společenských podmínek, je těžký a ohyzdný. „Mnoho jsem přemýšlel“, pokračuje Abecedarskij, „chodě po božím světě, a nejvíce se trápím, že lidé zaneřádili svět svými výmysly... I bylo mi líto země, krásného díla božího. Bože! Což pak jsi chtěl stvořiti žalář, údolí slzavé, údolí pláče, zármutku, skřípění zubů?“ Tak Kuténovu zprotivuje se život, kde lidé nejvíce starají se o to, aby všecko bylo „v poctivosti“, „jak sluší“, i odchází se svým učitelem „v temnou dálku“, odchází od zla a nespravedlivostí života, od otroctví, od vzdělanosti, od dober společenského života, od rodiny, od vlastnictví, ode všeho, co člověka zavazuje a svazuje, aby se oddal ničím nevázanému životu.

Tak mladá literatura na počátku 20. století v předních zástupcích hlásala čistě anarchistický individualismus. L. Andrejev jako umělec jest duchovním synem života zachváceného šílenstvím a divokým chaosem revoluce i šlapání všeobecných zásad i mravních zákonů dobra i zla. Jeho musa čerpá nadšení z hrozné anarchie rozzuřených živlů; je to básník zlověstných obrazů chaosu, nenadálých překvapení a černých květů revoluční anarchie. Jeho díly revoluční mládež ruská byla opojena až k šílenství... Gorkij a po něm V. Uspenskij idealisací bezuzdné svobody tuláckého života beze všech závazků náladu anarchistickou v mládeži připravovali a Kuprin dal nejlepší výraz této individualisticko-anarchistické náladě.

Vedle Andrejeva i Kuprina, „vůdců“ mladé realistické literatury, jejímž střediskem bylo vydavatelstvo „Znanije“, vidíme celou řadu spisovatelů-řemeslníků, kteří bez většího nadání uměleckého vyráběli pro vydavatelstvo povídky, básně i dramata, jež neznamenají vkladu v literaturu. K nim náleží především autor povídek i dramatických letopisů ze života židovské chudiny v menších městech, Sergěj Juškevič. Ale umělecký význam jeho prací (vyšly ve 4 svazcích) jest pranepatrný. Juškeviče jmenují „pěvcem lidského hoře“, ale on nedovede mluviti o hoři lidském svými slovy, nýbrž brzy opičí se po Dostojevském (jeho „Zapiski studenta Pavlova“ jazykem, slohem i myšlenkami, sujetem napodobují „Zapiski iz podpolja“ od Dostojevského), brzy po Hauptmannovi (v dramatě „Čužaja“ napodobuje

jeho drama „Hannele“), brzy po Zolovi, brzy po Sologubovi (jeho poslední román „Prikljućenija Leona Dreja“ jest nezdařilou kopií Sologubova románu „Melkij běs“). Takto šablonovitě, banálně a mlhovitě vypravuje o lidském hoři, užívaje cizích barev při malbě utrpení lidského, ukazuje, že jest lhostejný k lidskému hoři, které náhodou učinil svojí specialitou. Místo vyobrazení konkretních detailů podává nám v pracích svých pouze všeobecnou náladu, kterou snaží se zvýšiti hrůzoděsnými obrazy. Jeho zdramatisované letopisy současných událostí jsou bez dramatického hnutí a bez živých lidí.

Na stejně nízké umělecké rovni stojí týmž vydavatelstvem vydané dva svazky „povídek“ A. Serafimoviče ze života dělnického lidu v městě, sbírka „povídek“ A. Jablonovského, povídky S. Guseva-Orenburgského (ze života pravoslavných duchovních), Alexandra Kipena, D. Ajzmana a jiných řemeslnických vyrabitelů literatury.

IV. Symbolismus dekadentství a modernismus.

Jako reakce proti neuměleckému, obmezenému, materialistickému naturalismu Zolovu koncem let osmdesátých 19. století vznikl ve Francii směr symbolický, který toužil po zidealisování, zvýšení a zjemnění duchovních sil a hodnot života národního, po zidealisování literárního i básnického umění, po jeho odhmotnění. Směr ten záhy přinesl obrodný kvas do veškerého umění francouzského, do hudby, malířství, poesie i krásné prosy. Zvláštní jeho záslubou bylo, že obnoven zájem pro pohádky a legendy, pro jejich básnické bohatství, obnoven smysl pro temnou a demonickou, noční stránku života, který vůbec brali básníci symbolističtí jako látku uměleckého podobenství.

Záhy však tento idealisticko-symbolický směr místo idealisticko-obrodních cílů začal si více všímati jednostranně úpadkového sklonu psychologického, snažícího se vyjádřiti nevšední, polotemné, polochorobné stavy duše, a básníkům tohoto směru dáno jméno dekadentů, básníkův úpadkových, k nimž počítají se Baudelaire, St. Malarmé, P. Verlaine, Huysmans a j. Tito záhy nalezli své ctitele i napodobitele v Rusku za reakce politického a společenského života koncem let osmdesátých a počátkem let devadesátých.

Ruské dekadentství vzniklo tedy pod vlivem dekadentství francouzského a z odporu proti materialisticko-positivistickým theoriím šedesátých let i proti ekonomickému materialismu a úzkoprsému marxismu let devadesátých. Kritické pohlížení „nových proudů“ na staré zvyky literární obsahovalo mnoho pravdy. Pod vlivem prohloubeného pohlížení na nejvážnější otázky života a zájmu k nepostižitelnému, dřívější vzdalování se všeho nepostižitelného a nedosažitelného začalo se mnohým zdáti nedůstojným útěkem od řešení složité úlohy a malomyslností. Věčné otázky o životě a smrti, o tajemných počátcích života svojí nerozřešitelností a záhadností začaly nabývati znova svojí přitažlivé síly. Prosté, střízlivé zachycování života připadalo obmezeným, lákala touha po ne-

jasném a neurčitém. Básníci a umělci začali upírati zrak svůj v obor nepostižitelného, nepodléhajícího přísné analysi citu. A skutečně jest mnoho nejasných a neurčitých pocitů v duši lidské, kde pestře proplétají se úryvky dětských vzpomínek, mystická rozjímání a přeludy, vzbuzené pohádkami.

Ale škodlivou chybou bylo, že ruské dekadentství snažilo se přetrhnouti všecky literární svazky se starým uměním, stavěti všecko na základě protestu proti starobylým tradicím. Jestliže v starém realismu ruském cítiti střízlivou prosu života, v dekadentství cítiti skok v nejkrajnější fantastičnost. Jestliže dřívější literatura věnovala pozornost politickým, společenským a mravním úlohám života, dekadentství snažilo se odtrhnouti se od prosy neutěšeného života a povznésti se v nadpozemskou říši čistého umění, nedbajícího „zloby dne“. Jestliže stará literatura hlásala dobré city, altruismus, lásku k bližnímu a vysokou mravnost, v dekadentství vystoupily idey demonismu, amoralismu, nezkrotitelného chlubení se nepravostmi a hrubého erotismu i náklonnosti ke zvráceným požitkům. Dekadentství chorobně snažilo se učiniti z bezzásadnosti zásadu, z nemravnosti mravní zákonník, v zápachu hniloby hledalo jemnou vůni, ve všem nestvůrném — normu, v převráceném — zvláštní esthetický požitek. Odtud svazek dekadence s pornografickým proudem v literatuře ruské poslední doby.

Jiným špatným účinkem dekadentství v Rusku bylo hlásání nejkrajnějšího individualismu, egoismu a samolibého požitkářství, užívání radostí života, přikrytého praporem zfalšovaného idealismu a bezdušného kultu „krásy“.[1]) Kult individualismu Nietzscheova, který přišel do Ruska s dekadentstvím, změnil se na ruské půdě ve směšný kult různých bezcenných nadčlovíčkův a v posmívání se asketické i altruistické podstatě společenského života ruského. V knize předního pionýra ruského dekadentství, jenž byl dříve básníkem „občanských“ motivů, N. Minského, nadepsané „Ve světle svědomí“ (1890), hlásá se nelišnost dobra i zla: „nejsou dvě cesty dobra i zla — nýbrž jsou dvě cesty dobra“; druhý výtečník dekadentství, básník, kritik i filosof Dm. Merežkovskij zvláště v prvních dvou dílech své romanové trilogie, nadepsané „Kristus a Antikristus“, projevil své nepřátelství k mravouce křesťanské, pro novou krásu ničil všecky zákony, snažil se postaviti „na oné straně dobra i zla“ i velebil úplnou svobodu „pravého“ umění od mravně-politických úkolů. Týž se zjevnou zlomyslností ukazuje, jak veliký umělec Leonardo da Vinci s týmž nadšením staví chrám i vykřičený dům. A manželka Merežkovského, známá jako spisovatelka pod jménem Zinajida Gippiusová, hlásá, že „miluje sebe jako boha“, miluje pouze své „já“ a chce pouze lásku.

Tak dekadentství ruské projevilo hned na počátku svoji protispolečenskou a protimravní tendenci, křiklavě vyvyšovalo čisté umění, snažilo se setříti rozdíl mezi dobrem a zlem, cynicky ujišťovalo, že hněv i zármutek zatemňují ruskou poesii i krásnou prosu a že hrubé

[1]) Srv. brošuru S. Vengerova »Poběditěli ili poběždennyje?« (O modernizmě.) Petrohrad 1909.

požitkářství jest úkolem života, což odporovalo všemu, čím až do té doby slavila se ruská literatura.

Prvního útočiště literatuře dekadentské dostalo se v petrohradském měsíčníku symbolistického kritika A. Volynského (* 1863) „Sěverném Věstniku“, jemuž však valně se nedařilo, tak že počátkem 1899 zanikl, načež dekadenti uchýlili se do marxistického měsíčníku „Žizň“, jenž neměl dlouhého trvání. Zatím symbolisté-dekadenti s Valerijem Brjusovem v čele začali od roku 1894 vydávati sborníky „Rossijskije simvolisty“ v Moskvě, která stala se hnízdem dekadentství. Tu založena byla dekadentská vydavatelstva: „Skorpion“ (1900), „Grif“ (jméno báječného ptáka) roku 1903 a „Samocvět“ roku 1906, která vydávala plody různých dekadentů K. Balmonta, V. Brjusova, Al. Dobroljubova, Miropolského, Ivana Koněvského, A. Emeljanova-Kochanského, Darova, Martova a j., dále almanachy, jako jsou „Sěvernyje cvěty“, „Sěvernyje cvěty Assirijskije“, „Chrizopras“, konečně časopisy „Pereval“, „Věsy“ (od roku 1904), illustrované „Zolotoje runo“ (od roku 1906). K ruchu dekadentů připojuje se počátkem století 20. také časopis mladých umělců „Mir iskusstva“, jenž se stal hlavním štábem nových proudů vůbec, roku 1903 dekadentům rozevřel náručí náboženským otázkám věnovaný časopis „Novyj puť“, dále „Voprosy žizni“ (1904—1906) a po nich „Russkaja Mysl“, „Věstnik Evropy“ i jiné časopisy, které dříve zásadně byly proti dekadentství, jež zatím ovšem změnilo svoji povahu a zbarvení a přešlo v modernismus.

Apolitičtí dekadenti za doby revoluce začali se zpronevěřovati čistě artistickému směru dekadentství, čistému esthetismu a zásadní amoralnosti. Dřívější amoralisté, Merežkovskij a jeho manželka (Gippiusová), kteří hlásali nelišnost dobra i zla a sobeckou samolibost, což je cizí duši ruské, toužící po mravní dokonalosti a sebeobětování ve prospěch bližních, zvláštním manifestem „My a vy“ slavnostně trhají svazky s dřívějšími přátely z „Miru iskusstva“ a prohlašují, že pouhý esthetismus neupokojuje hladu duše jejich, že od života i umění žádají odpovědi na otázky jiného řádu. Merežkovskij stává se duší „nábožensko-filosofických shromáždění“ v Petrohradě, kdež měla positivistická intelligence být obrácena na cestu náboženství, kde však bouřilo se hlavně proti společenským řádům. Apolitici stávají se aktivními politiky, vytvořují si filosofii „mystického anarchismu“, jehož orgánem byly od roku 1906 sborníky vydavatelstva „Fakely“. Kdežto dříve dekadenti klonili se k samoděržaví, psali nyní revoluční písně, jako Brjusov, jehož „Kinžal“ 1904 nadělal mnoho hluku, Minskij a Balmont skládají těžkopádné, suchoparné politické verše, v nichž ovšem jest málo živého citu, původnosti a upřímnosti, a Sologub píše „politické pohádky“. Takto dekadentství, zbavivši se původního „amoralismu“, lhostejnosti k dobru i zlu, „apolitismu“ i lhostejnosti k lidskému utrpení, nabylo nového zbarvení, přešlo v modernismus, snažící se obléci v novou formu, v nový sloh hlubší pojímání věčných otázek života, onu základní podstatu, která dodává ruské literatuře neodolatelného kouzla. Básníci modernismu snaží se o zdokonalení umělecké techniky, slohu a formy,

vědouce, že čím dokonalejší jest forma, tím bohatěji může označiti myšlenku ideově-uměleckou. Velikou váhu kladouce na symboličnost výrazu, snaží se ve čtenářích vzbuditi určité nálady k porozumění všeobecného smyslu symbolického díla — dáti čtenářům popud, probuditi obrazivost, aby ti zahloubali a vmyslili se v symbol a svou vlastní fantasií hleděli reprodukovati myšlenku, autorem slabě naznačenou.

(P. d.)

Příčiny a cíle novějšího slovanského hnutí.

Napsal A. L. Pogodin.

V lednovém sešitě „Věstniku Evropy" za rok 1909 uveřejněn pod uvedeným záhlavím článek předního zástupce neoslavismu v Rusku A. L. Pogodina, který tu podáváme našim čtenářům ve zkráceném překladě.

Autor ukazuje, že po bouři, která nad Ruskem přeletěla, po skácení starých model, nastala poušť, protože od nových model na způsob „saninství" a kultu „Ledy"[1]) spásy čekati nelze. „Není-li společnost zbavena zdravých snah", pokračuje, „musí vyjíti na novou dráhu zúrodňovacího a rozumného rozvoje oněch základů, na nichž kdysi předkové jeho stavěli státní život své vlasti. Vzdáti se v dalším takového způsobu budování, znamenalo by, položit na sebe ruce; jestliže však všecko staré, co kdysi zdálo se rozumno a trvanlivo, již se přežilo, vyplývá odtud logický závěr: nutno nalézti jiný základ a na něm vybudovati nové stavení — ne chrám bezsrdečného kancelářského vlastenectví, jenž by byl žalářem pro ty, kdo jsou v něm zavřeni, jakož i pro strážce jejich, ale pevné paláce, v nichž bylo by mnoho světla vzduchu a volnosti pro všecky vstupující.

Na čem však stavěti tyto paláce? Na nacionalismu, který hlásá, že ‚Rusko jest pro Rusy' a jménem Rusů vyrozumívá pouze Velikorusy? Nikoliv, nacionalismus jest nutný pro každý státní národ, který nabývá sebevědomí, ale potřebuje širokého obzoru: jinak mění se v chauvinismus, v onu nenávist člověčenstva, v niž tak rychle zvrhly se naše pohromové národní spolky. V Rusku sotva mohou býti základy národního citu dosti široké pro to, aby zachránily jej od převrácení v heslo ‚Rusko jest pro Rusy' a pod. — jiné, kromě slovanského vědomí. Na půdě národního slovanského vědomí najdou rozřešení všecky ony ‚otázky', které zůstaly nám dědictvím od naší pochmurné minulosti. Vzpomeňme si, že také polská otázka je — slovanská, a že právě polská otázka vždycky bývala měřítkem většího nebo menšího stupně reakční nálady ve vládě. Krásný začátek dní Alexandra I i Alexandra II vyznačoval se pro Rusko — pokrokem, pro Polsko — možností národního

[1]) »Sanin« a »Leda« jsou názvy novějších oplzlých povídek ruských.

rozvoje. Je sice pravda, že tento ‚začátek' vždy zůstal pouze začátkem, přece však dovedl projeviti souvislost mezi tím nebo oním poměrem k polské otázce a známou společenskou a vládní náladou. Také zemské sjezdy roku 1905 mluví dosti jasně o nezničitelnosti této souvislosti až do poslední doby. Zatím, pochopiti polskou otázku jako slovanskou, značí, spojiti ve svém společenském světovém názoru rozrůzněné členy jednoho těla a vyhnouti se vnitřnímu odporu, o který bezpomocně tlouklo se ruské slavjanofilství sedmdesátých roků, kdy plamenné řeči o utiskovaných bratrech-Slovanech klidně smiřovaly se s hrubou politikou porušťování v Polsku. Ale vždyť totéž porušťování, a to s touž nejnemilosrdnější tupostí provádělo se na Litvě i v přibaltických guberniích, na Kavkaze i mezi přivolžskými Tatary... Třeba si říci: ať Rusko je slovanskou državou, a ihned se vyjasní, že veškera vnitřní politika ruská musí přijati jiný charakter, a že svoboda národního rozvoje, ponechaná jedné slovanské — polské — národnosti říše, musí se státi údělem i všech ostatních vzdělaných národů jejích, musí se státi zásadou budoucího jejího rozvoje. Nejasně uznávalo se to vždy — i tehdy, kdy Karamzin zrazoval císaři Alexandru I dáti Polsku konstituci, i nyní, kdy vláda dělí občany na dva druhy: prvního druhu a druhého druhu. Takto zásadně nové slovanské hnutí musí míti pro naši společnost i pro celou budoucnost Ruska velikánský význam: hnutí to podloží pod národní uvědomění široké základy lidumilnosti a opravdové státní myšlenky, otevře nové cesty a daleké perspektivy. Bez budoucnosti, ideové budoucnosti nemůže se rozvíjeti žádný zdravý a mohutný státní organismus — pro Rusko pak jiné budoucnosti kromě spojení všeho Slovanstva na nových základech a s určitým vysokým cílem býti nemůže.

Na výsost pozoruhodno, že naše národní zastupitelstvo, shromážděné podle takového dovedného systemu, jako je třetí Duma, přece neobešlo se bez zásadní stylisace slovanské otázky. Již v druhé říšské Dumě připravoval se přechod k slovanskému sebevědomí, které neustále širším a širším proudem vyráží zpod slovanských a třídních zájmů třetí Dumy. Tato nepřetržitost rozvoje jest — nejlepším potvrzením toho, že Rusko bude musiti nevyhnutelně přejíti k slovanské politice, jakmile společenské národní sebevědomí začne v něm síliti. Projevy tohoto sebevědomí ve slovanské otázce mají známky novoty, ač lecco spříbuzňuje je s prvotním slavjanofilstvím Chomjakova nebo Konstantina Aksakova. V současném slavjanofilství je však přece tolik docela nového, že jeho název neoslavismu připadá mi oprávněn.

První zvláštnost jeho záleží v tom, že neoslavismus je — vesměs politické učení. Slavjanofilství Šafaříka i Surowieckého, Chomjakova i K. Aksakova objímalo veškero Slovanstvo, právě jako náš neoslavismus, ale jevilo se historickým názorem světovým: svět slovanský, sloučený určitými mravními zvláštnostmi, stavěl se proti světu germanskému, také jedinému ve své psychice. Protiklad těchto dvou principů — slovanského s jeho náklonností k obščině, k míru, tichému veselí a laskavému pohostinství, a germanského s jeho náruživostí k individualní soustavě, k válce a násilí — vysvětloval podle mínění theoretiků historického

slavjanofilství veškeren průběh dějin slovanských a germanských národů. Jedni z nich zůstali blíže k těmto prvotním principům, druzí vzdálili se od nich a ztratili svůj národní samostatný rozvoj. Nicméně Slovan a Němec jsou — dvě protivné psychologické bytosti, a nic jich nespojí a nesmíří, jako nesmíříme vody s ohněm. — Neoslavismus nezajímá se o podobné historické konstrukce. My se nestaráme o to, zdali skutečně mezi slovanským a germanským světem jest pozorovati takový příkrý psychologický rozdíl. Nestaráme se o to, zdali Poláci a Češi uchýlili se od svého ‚slovanství' přijavše katolictví, a je-li pravda, že pravoslaví více odpovídá národní náladě slovanské než každá jiná církev. Nebudeme také rozebírati se v otázce, proč současní Čechové ve svém způsobě života tak podobají se Němcům, a znamená-li to, že vstoupili ve svět germanský a vyšli ze slovanského? Faktum jest, že Slovinci i Poláci, Češi i Srbové jsou si vědomi, že jsou Slovany, a na základě pouze tohoto vědomí, ne však jakýchkoliv jiných objektivních známek mluví o tom, že náležejí k ‚rodině slovanské'. Mezi Lotyši rozléhají se druhdy hlasy, založené snad dokonce na starém pochopení místa lotyšského jazyka mezi indoevropskými — že jsou také něco na způsob Slovanů. Jsem přesvědčen, že kdyby Lotyšům zachtělo se býti Slovany, že v očích neoslavismu skutečně byli by Slovany, protože neoslavismus nevydává žádného průvodního listu s poznačením ‚zvláštních známek', nýbrž spokojuje se pouze tím, že slovanský svět jako politický celek cítí potřebu spojiti se v boji s druhým, rovněž pouze politickým celkem, konvenčně nazývaným světem germanským. Z této definice vyplývá opak novějšího slovanského hnutí proti starému moskevskému slavjanofilství. ‚Němci ubližovali a tísnili Slovany, Slované však byli pokojnými oráči', toť základní motiv starého slavjanofilství. ‚Vnikneme-li dobře do dějin starodávných Slovanů, vidíme, že to byli lidé jemnocitní, klidní, milující zemědělství, řemesla i obchod, kteří vždy s větší ochotou hájili svůj způsob života, než aby se starali o podmanění jiných', takovými tahy definuje Slovany autor ‚Slovanských starožitností' Šafařík. ‚Zvláštní známkou mravních vlastností národů slovanských byly prostota, prostá všeliké zlomyslnosti a podvodu, upřímnost, úslužnost a lidskosť', pokračuje ve své charakteristice, představuje si tehdejší Němce v docela opačných tazích. Němci křivdili Slovanům i tehdy, jak nyní: toť skrytá myšlenka Šafaříka i jiných praotců slavjanofilství i panslavismu.

Možno říci, že také nyní na této právě půdě utvořil se neoslavismus. Germanský svět, touže po spojení, utvořil bismarckovskou Germanii, ale zastavil se před Rakouskem. Process spojení germanského plemene ještě se nedovršil: zadržel se na hranici rakousko-uherské a zatím nešel dále, nešel pak dále především proto, že zde, v Rakousko-Uhersku, narazil na cizí živly, které právě taktéž dozrály k národnímu životu, právě taktéž toužily po politickém spojení. Mezi těmito živly některé byli od Němcův uznány za rovnoprávné s nimi: vůči Maďarům a Rumunům Němci zachovali se jako vůči veličinám, které nevystupovaly zjevně nepřátelsky proti nim. Naopak starali se přilákat i Rumuny i Maďary na svoji stranu, což se jim také do jisté míry povedlo, ač,

jak se mi zdá, Němci nesmějí se klamati stran pevnosti úspěchů, jichž dobyli. Když jsem byl v létě r. 1908 v Rumunsku, četl jsem v místních novinách články o germanském vlivu i o německé kolonisaci v této zemi — články, naplněné velice nepřátelskými city k Prusku. Co se týče Uher, pokud Prusko podporuje separatistické snahy Maďarů, jeví se Maďaři na straně Pruska, ale třeba jen, aby Prusko zřeklo se svého míchání do vnitřního života Rakouska, a v Uhrách obnoví se dávná germanofobská nálada. Ať je tomu jak jest, nyní svět germanský vystupuje se zjevným nepřátelstvím pouze proti Slovanům, zvláště proti Slovanům rakouským. Ochabnutí ruského lesku po nezdařilé válce — ‚l'absence de la Russie', jak říká tisk francouzský — přiostřilo snahy pangermanské. Od té doby také začíná vlastně nová fase v rozvoji mezislovanských vztahů, jež přivedla k utvoření takového jasného i nového zjevu, jako jest neoslavismus.

Proto jeví se zvláště včasno popatřiti, jak složily se k přítomné době slovansko-německé vztahy v různých zemích.

Začneme s říší německou, kde žijí nyní dvě slovanská plemena, kdysi však bylo jich velmi mnoho. Ještě nedávno, za posledního německého sčítání lidu, část obyvatelů Lüneburga v rubrice národnostního jazyka udala svůj jazyk jako vendský; to vyvolalo veliký ruch v učeném světě slovanském. Myslilit, že se zde dosud zachovala národnost slovanská, jež na dobro nepodrobila se processu germanisace. Ale ukázalo se, že obyvatelé Lüneburga prostě z naivnosti nazvali svoje nářečí vendským, a že zde Slované nejsou již dávno. Pouze Kašubové, Poláci a Lužičané tvoří současné slovanské obyvatelstvo německé říše. Kašuby je těžko odlučovati od Poláků s politického stanoviska, ač otázka o tom, náležejí-li k polskému plemeni, řeší se spíše záporně. Na všechen způsob Kašuby vzali pod svoji národnostní ochranu Poláci, kteří ostatně sotva dovedou probuditi cit odporu proti přirozenému processu poněmčení v tomto přímořském obyvatelstvu, skládajícím se z chudobných nevzdělaných rybářů. — Docela jiná věc jsou Poláci pruských provincií a poznaňského knížectví, rovněž pak Lužičané. Tito pohlížejí pessimisticky na svoji národní záležitost. Teprve nedávno, na všeslovanském studentském sjezdě v Praze, slyšeli jsme trpké stížnosti lužického studenta na neustále dále s nevyhnutelnou silou pohybující se process germanisace. Zápasiti s ním maličkému nárůdku lužickému, čítajícímu celkem asi 130 000 lidí, přesahuje ovšem síly. Ale nárůdek ten dojemně snaží se zachovat jazyk rodný: ‚Srbská matice' a ještě jiný osvětný spolek rozšiřují knihy v rodném jazyku, pořádají četné schůze s řečmi a pod. Ale maličké plémě, jež zachovalo se uprostřed Saska a jest obklopeno Němci, sotva může představiti nějaký praktický význam pro politické hnutí slovanské. Na všechen způsob opovrhovati tím, co dosud zbylo v slovanském světě, neoslavismus nesmí, i jest jeho přímou povinností vůči lužickým Srbům, podporovati jejich národní život pomáháním při vydávání lužických knih, styky ruských, českých a polských neoslavistů s Lužičany a pod. Nutno říci, že Češi a Poláci to také činí, a na posledním sjezdě v Budyšině scházeli jak obyčejně jenom Rusi.

Vzhledem k lužickým Srbům germanismus nepotřebuje ukrutných prostředků. Docela jiná věc jsou prušti Poláci, především poznaňští, na něž obzvláště namířen furor germanicus. Zde jsou poměry nanejvýše napjaty. Příkrost jejich záleží především v tom, že přese všecky námahy germanisace množství pozemků v polských rukách neustále se zvětšuje. Autor nedávno vydané knihy: ,Die Polenfrage. Das polnische Gemeinwesen im preußischen Staate', Bernhard, prostě se vztekem mluví o oněch polských organisacích, jež překážejí přechodu půdy z polských ruk v německé. Hlavní sekretář německé společnosti východních pohraničních krajů (hakaty) vydal hned na to knihu ,Polenspiegel', která vybízí německý svět přímo k plemennému boji s Poláky, jako zástupci Slovanstva. ,Kölnische Zeitung', jež v provinciích při Rýně šíří vládní názory, začala troubiti, že nyní celému světu objasní se polské pikle. ,Poláci vytlačují nás z Poznaňska,' ,slovanské vlny nás zalévají' a pod. — v takových výrazech němečtí politikové, počínaje Bismarckem a konče nějakým nepatrným německým úředníkem v pohraničním kraji, definují příčinu svého hněvu na polský národ v Prusku. K jakým nemírným zprávám docházejí, dobře lze viděti z Huretovy knihy ,En Allemange' (1908). Zdali skutečně germanismus vytlačuje se z této provincie bývalé Rzeczi pospolité — provincie, která kdysi byla docela na kraji germanisace — je těžko říci. Jasno pouze, že za nynějších způsobů zápasu slovanské sebevědomí poznaňských Poláků nabývá neustále větší síly a, což zvláště důležito, nabývá právě charakteru slovanského, ne však specialně polského zápasu: obrací se za mravní pomocí k veškerému Slovanstvu. Na poslední poznaňské schůze, na nichž před zavedením proslaveného § 7. bylo ještě možno mluviti polsky, byly poslány pozdravné telegramy téměř z celého světa slovanského, ovšem vyjma Rusko, které o nich dokonce ani nevědělo. V únoru roku 1908 prošel v pruském sněmu zákon o donucovacím vyvlastnění polských pozemků v Poznaňsku, jenž dává kolonisační komissi právo, získati 70.000 hektarů k rozdělení mezi německé osadníky hlavně z Ruska. Ale dosud komisse neužila práva vyvlastňovacího, nabývajíc jako dříve nutného množství půdy z německých ruk, které nabízejí půdy více, než jí potřebuje komisse. A tu vymýšlejí se již nové způsoby boje s Poláky v Poznaňsku. ,Schlesische Volkszeitung' (v říjnu r. 1908) táže se, možno-li s větší ostudou přiznati se k úplnému fiasku protipolské politiky, jestliže dosud nepodařilo se v život vejíti návrhu na vyvlastnění polských půd v Poznaňsku, jiż však ukazovaly se potřebnými nové způsoby boje? A dlouho-li ještě německé obyvatelstvo, platící daně, bude lhostejně hleděti na podobné mrhání národních peněz na jakési fantastické plány? V těchto slovech slezských novin zní ton, který neustále častěji rozléhá se v německém tisku: Německo ožebračuje se na docela zbytečné vrtochy, vyhazuje sta milionů marek na nikomu kromě úředníků nepotřebný boj s Poláky, kteří sedí si na své půdě, neustále víc a více zabírajíce do svých ruk místní obchod a místní průmysl, které dříve byly německé. Statistická data, sestavená — jak poznamenávají polské noviny v Poznaňsku — s určitým tendenčním přáním zmenšiti polský živel, přece prozrazují, že počet dítek, mluvících pouze

polsky, neustále zvětšuje se v percentovém počtu: r. 1891 činil v Poznaňsku 62·70, r. 1906 však — 66·09, a to po všech nátlacích pruské vlády.
V pruském Slezsku, kterážto země byla považována za zemi docela poněmčenou, udála se jedna z nejzajímavějších evolucí: polské její obyvatelstvo vrátilo se ke své národnosti a v přítomné době posílá na říšskou radu několik polských poslanců... Poslední protipolské návrhy utvořily jen takový obrat v polských poměrech, že záležitost rusko-polského sblížení mohla by pokračovati s neobyčejnou lehkostí, kdyby jen ruská vláda mohla postaviti se na smiřovací hledisko ve své polské politice. Toto již předvídaly německé volnější noviny ‚Kölnische Volkszeitung‘ a co není bez významu, krajní nacionalistický tisk polský potvrdil správnost tohoto pozorování (Gazeta Narodowa, 3. března 1908), ‚Haličanin‘ pak spěšně ohlásil (č. 27. za rok 1908) obrat Poláků na cestu slovanskou. Tento obrat jest nepochybný, ale zároveň s ním musí uskutečniti se obrat k Polsku v našem společenském mínění i ve vládě. A v tom záleží snad těžiště novoslovanského hnutí. Tak dále naše společnost nemůže a nesmí pohlížeti na polskou otázku, je-li v ní aspoň nejasné pochopení ethických požadavků v poměrech jednoho národu vůči druhému. Jak může naše společnost, naše zastupitelstvo, byť i takové třídní a sobecké, jako jest v třetí Dumě, pohlížeti lhostejně a passivně na to, co děje se se vzdělaným národem slovanským, bydlícím blíže našich nejdůležitějších západních hranic! Pouze duševní liknavostí možno si vysvětliti pokorné mlčení na rozkřikování reakce o ‚polských pletichách‘, ale lze ospravedlniti takovou bezzásadnost? Není pochybnosti, že bez rozřešení polské otázky nepohne se ani na krok novoslovanské hnutí. Jestliže Poláci v Německu dovedli zajistiti si jakési vítězství, pro Slovanstvo v jeho celku důležité i prakticky i zásadně, všecky výsledky tohoto vítězství mohou se ztratiti potrváním protipolské politiky v Rusku. To mi dali velice jasně na srozuměnou za mého pobytu v Poznaňsku; to vyplývá i z oné nálady, která utváří se v Polsku neustálou nepřízní vlády k jeho národnímu životu. Pod vlivem této nálady ruské nadvládí jeví se mnohým ne lepším ani ne horším, než německé, v některých ohledech pak dokonce i horším: vždyť v Poznaňsku přece je svoboda průmyslových korporací a jistá zákonitost, kdežto v království polském spolky řemeslnické rozpouštějí se podle uznání úřadů, zákonitost pak zaměněna jest všelikými ochranami. A tak založí se poněkud snesitelný život v Rusku, určí se podmínky, v nichž národ polský bude s to, aby rozvíjel svůj národní život — a boj Poznaňska s germanisací obdrží velikánskou podporu, na hranicích pak našich s Pruskem utvoří se živý neproniknutelný plot, pevnost, skládající se z třímilionového kulturního národu, který, vida v sobě přední stráž Slovanstva, vytrvale a zmužile bude hájit svoje bratry slovanské za hranicemi. Se zármutkem musím opakovati slova, pronesená ve veřejné přednášce dne 8. listopadu 1908: ‚Dvacet milionů přátel a spojenců: kdo by kromě Ruska pohrdal touto silou, kdo by nepospíšil učiniti všecko, aby přitáhl je co možná nejdříve a nejpevněji na svoji stranu?‘ (Moskevskij Ježenědělnik, č. 46. r. 1908.)

(O. p.)

Posudky.

Studien zur kirchlichen Reform Josephs II mit besonderer Berücksichtigung des vorderösterreichischen Breisgau. Von *Dr. Hermann Franz*. Freiburg 1908. Herder.

Studia archivní, zvláště ve Freiburgu a místech vůkolních poskytla p. spis. mnoho látky dosud neznámé, vztahující se k době josefinské. Zprávy ty srovnával a doplňoval pak přečetnými, v obor církevně-politický jen poněkud zasahujícími spisy, jež na každé skoro stránce svědomitě cituje, tak že místo původně zamýšlené monografie vzrostlo jeho dílo ve velmi cennou kritickou studii povšechnou, jež každému, kdo dobou tou se zabývá, podává mnoho zpráv nových a zajímavých.

Autor počíná zrušením Tovaryšstva Ježíšova, líčí jeho příčiny a následky a rozepisuje se obšírněji o rakousko-bádenském sporu o jesuitské a klášterní statky. Přecházeje pak k výchovu josefinského kněžstva, krátce, avšak správně posuzuje počátky nového směru za Marie Teresie, vývoj seminářů generálních a změny v titulu mensae. Potom uvádí obšírně, jaké stanovisko zaujal v 18. století stát k různým církevním institucím, hlavně k zbožným bratrstvům a klášterům, líčí zasahování moci státní do vnitřního jejich zřízení, jejich rušení a v důsledcích toho povstavší rozdělování starých far a zřizování nových, a končí obšírnou statí o náboženské matici, jejím založení, účelu a zařízení.

Kniha psána jest kriticky. Často vrací se autor do doby Marie Teresie a kde bylo třeba, i do dob starších. Značné ceny dodávají jeho spisu přečetné tabelly, jež velmi případně znázorňují tehdejší poměry a na území, jež si autor zvlášť vytkl, je vyčerpávají. Rovněž dlužno jen chváliti, že autor uvádí slovně i znění důležitějších dekretův a patentů z té doby; škoda, že k rejstříku místnímu není přidán ještě rejstřík osobní. Při čtení cenné této knihy vzniká mimovolně tužba, aby se stejnou pílí, jakou věnoval autor archivům sobě přístupným, byly prostudovány také archivy ostatní, hlavně vídeňské a vatikánské, jichž dosud použito jen z nepatrné části; teprve potom bude možno pronésti o době josefinské správný soud konečný. *R—a.*

Dr. Franz Schaub, kgl. Lyzealprofessor in Regensburg, Die katholische Caritas und ihre Gegner. M. Gladbach 1909. Volksvereinsverlag. Cena 2 M 20 f.

Spis Schaubův jest prvním, pokud nám známo, pokusem větších rozměrů celkové orientace o zásadách katolické karity. Autor v něm objasňuje a vyvrací námitky, jež se od odpůrců v protestantismu, v humanitě, v extremním individualismu Nietzscheho a konečně v socialismu proti křesťanské karitě uvádívají. Ideál, jenž spisovateli tane na mysli, byl zajisté již dávno přáním mnohých stoupenců karity, a není pochyby, že vývody jeho naleznou jak u přítele tak i spravedlivě soudícího nepřítele ohlasu a nestranného ocenění.

V části první: Theorie katolické karity v základních zásadách, autor vycházeje z etymologie slova karity, ukazuje, že caritas v nejširším smyslu slova značí lásku k Bohu a láskou k Bohu nesenou a posvěcenou sebelásku a lásku k bližnímu. V tomto smyslu je totožna s křesťanskou ethikou vůbec. V užším a nejužším smyslu značí caritas každou činnost lásky v lásce k Bohu kořeny mající a konání milosrdenství k bližnímu. V tomto smyslu je caritas jen částí křesťanské ethiky, populárně řečeno, naukou a konáním tělesných a duchovních skutků milosrdenství. Poněvadž však lidstvu na poli karitativním velmi často je v pravdě pomoženo jen účelným a jednotným spolupůsobením mnohých, vyplývá z toho povinnost karitativní organisace. Kdyby karita byla konána jen od jednotlivců, byly by její skutky rozptýleny, bylo by často jen povrchně a nepatrně, ne dosti důkladně a všestranně pomoženo. Proto od počátku křesťanství jeví se snaha karity po organisaci buď církví samou, buď církevními spolky. Organisace, která věcně a účelně snaží se rozmanitými a dle potřeby velkými nebo malými prostředky nouzi čeliti, dosahuje s touže námahou a obětmi daleko více než isolovaná činnost jednotlivcova. I tu nabývá zákon páky, zákon organismu platnosti. Proto při jménu caritas myslívá se především na karitu organisovanou. Tím však karita úplně soukromá nemá býti nikterak snižována. Právě naopak jest ona vždy věcí nejbližší a nejnutnější, může zabrániti nouzi nebo ji zmírniti a odstraniti, o níž organisovaná caritas se nedoví a dověděti nemá. A konečně zůstává i organisaci právě karity osobní iniciativa, nadšení a plnění povinnosti prvním a posledním požadavkem.

Nejbližším účelem karity je zabránění nebo odstranění okamžité nouze. To však není ani jediným ani posledním jejím účelem. Karita má spíše vyšší nábožensko-mravní a socialní účely. Karitou má se v křesťanské víře pojaté láska k Bohu a bližnímu obětavými činy osvědčiti, rozvinouti a dovršiti v člověku ji konajícím. Trpící naproti tomu má býti materielní podporou vysvobozen z ochromujícího účinku nouze, novou mravní silou, útěchou a důvěrou naplněn, a pokud je schopen k nové činnosti povznesen. V tomto smyslu platí známé slovo: „Duší péče o chudé jest péče o duši chudého.“ Proto jest osobní styk v karitě tak důležitým. Mnohem cennější než materielní dar jest osobní oběť, srdečná láska, živá účast, věrná péče; nezáleží tak na kvantitě daru, jako na kvalitě darování. Aby účelu dosáhla, žádá proto karita moudrého pořádku v prostředcích a velké osobní obětavosti, kromě toho musí se přizpůsobiti úkolům doby.

Dále autor jedná o poměru katolické karity k státní péči o chudé. Zde proti Ratzingerovi, který si přál, aby státní nucená péče o chudé ustoupila péči úplně dobrovolné, přiznává autor státu povinnost pomáhati v poslední instanci a uznává státní péči v době přítomné za nutnou. Nicméně stát má dle něho vždy jen subsidiárně pomáhati, věcí první a pravidelnou má zůstati péče dobrovolná, poněvadž jen ona může provésti úplně pro chudobinství tak důležitý a zároveň v pravdě křesťanský princip dobrovolné obětavosti a individualisování, kdežto

státní chudobinství opírá se o daně nucené a jest vždy více méně byrokratickým. Každým způsobem nesmí však stát žádného odvětví chudobinství monopolisovati. Lépe by bylo často, kdyby stát se zřekl vlastních ústavův a za to podporoval instituce dobrovolných organisací (spolky pro péči o mládež, pro kolonie dělnické, pro propuštěné vězně atd.). Pokud však stát koná a konati musí péči o chudé, má míti vždy zřetel na moment ethicko-pedagogický a proto také uplatňovati motivy lásky a oběti z náboženství plynoucí, na příklad v péči o nemocné připustiti milosrdné sestry atd.

Když byl ještě v části první promluvil o karitě a socialní politice a poukázal při tom na to, v čem se shodují a liší, a vyložil dále ethickou a socialní cenu karity, podává Schaub v části druhé a oceňuje námitky proti katolické karitě činěné. Bohužel, musíme se zde omeziti jen na některé význačnější vývody autorovy.

Proti výtce, jež se tak často katolické karitě činí, jakoby při almužně běželo jen o dary, jakoby byl pojem chudobinství vyčerpán pojmem almužny, jest především velmi poučný výklad církevních zásad o chudobinství, obsažený v „Konstitucích apoštolských", jež vůbec skýtají poučný obraz o církevním životě druhé polovice 3. a první polovice 4. století. Dle líčení Schaubova je tam již jasně vyslovena myšlenka individualisace v chudobinství. Poněvadž je soukromé dobročinnosti často obtížnou, nezřídka nemožnou, byl kladen již tehdy důraz na důležitost organisované církevní péče. Ježto pak správa této spočívala v rukou biskupa, bylo při jeho volbě dbáno toho, aby spojoval láskyplné srdce s kritickým soudem. Lenost nebyla při péči o chudé nikterak podporována, spíše byla péče o ně považována za přípravu pro vlastní péči. Jako nejdůležitější pomocný prostředek k vlastní pomoci bylo doporučováno dobré vychování, a to v první řadě vychování rodinné. Péče o vychování měla se vztahovati až k době, kdy byla zajištěna mravní a ekonomická samostatnost.

Schaub snaží se dále charakterisovati starokřesťanskou, středověkou a novověkou karitu. Namnoze vládne u těch, kdož se s dějinami chudobinství dále nezabývali, domněnka, že princip rationelní domácí péče o chudé datuje teprve od vytvoření tak zvaného systemu elberfeldského. Schaub shledává však hlavní zásluhu starocírkevní karity hlavně ve vzorném provedení domácí péče o chudé biskupem za podpory mužské a ženské diakonie. Podstatu středověké karity vidí v bohatě rozvinuté péči v ústavech, zřízených kláštery a nadacemi, s převážně mužským personalem, kdežto v nové době karita jeví silnější specialisování celé péče, opírající se o pravidelné příspěvky spolkové a nadace, s ošetřovacím personalem převahou ženským. Kvalifikace tato je sama sebou jen relativní, poněvadž podstatné prvky vždy zůstaly; dřívější vymoženosti trvaly a trvají dále, absolutně vzato častěji větší měrou než dříve, ve shodě s rozmnožením obyvatelstva a bídy.

Avšak individualisace péče žádala dle měnících se socialně ekonomických poměrův ustavičné přetvařování centralisace a decentralisace, organisace a personalu pečujícího. Pro dobu přítomnou Schaub obrací

pozornost na tři velmi důležité předměty, jež nutny jsou k dalšímu vybudování katolické karity: na lepší vybudování organisace svazů karitativních, dále na rozmnožení karitativních specialistův a konečně na větší obecné a specielní poučovaní a buzení zájmu. Zejména by se odporučovalo, aby spolky stejným účelům sloužící, jako na příklad péči o mládež, ošetřování nemocných atd., konaly společné konference pro výměnu zkušeností. Dále třeba též pomýšleti na založení školy karity, kde by pracovníkům, kteří se mají vzdělati pro jistý obor karity, dostalo se theoretického přehledu o celém oboru karity a pak teprve praktického vyškolení v jistém zvláštním oboru. Konečně i statistika. Jest nad pochybu šlechetnou zásadou křesťanskou, že levice nemá věděti, co činí pravice, a jest pochopitelno, že se příčí někomu stanoviti tabellarně, co práce karitativní vykonal. Z tohoto hlediska posuzovati třeba zanedbávání statistiky karitativní u katolických organisací, ač není pochyby, že by statistika tato měla veliký význam apologetický. Spisu autorovu, jenž jej věnuje Veritati et Caritati, přáti dlužno největšího rozšíření.

Leibnitz. Avec de nombreux textes inédits. Par *Jean Baruzi*. (Collection La Pensée chrétienne.) Paris 1909. Bloud et Cie. Cena 5 fr.

Sbírka „La Pensée chrétienne“ má účelem církevní Otce, theology a křesťanské myslitele učiniti příhodným výborem z jejich spisů přístupnějšími vzdělancům naší doby. Vybrané části jsou obyčejně spojeny vysvětlujícím textem, jemuž jest předeslán delší nebo kratší úvod, ve kterém oceněn význam spisovatele.

Ve svazku přítomném podává Baruzi, známý svým spisem Leibnitz et l'organisation religieuse de la terre, některé vybrané části a texty, které se mu zdály býti nejvýznačnějšími k objasnění náboženského stanoviska Leibnitzova, polyhistora a největšího německého filosofa ve století 17. Mezi těmito texty je také velký počet takových, které posud nebyly uveřejněny. Tyto nevydané části vztahují se hlavně na missie jesuitské, na spojení církví, na problemy mystické atd.

V delším úvodě, těmto textům předeslaném, ukazuje Baruzi, že spisy Leibnitzovy dosud vydané jsou jen nepatrným zlomkem jeho literární pozůstalosti, která dosud z největší části odpočívá v královské knihovně hanoverské. Jediná korrespondence jeho obsahuje na př. 5000 listů, veledůležitých jak pro konkretní fysiognomii 17. století tak pro poznání činnosti Leibnitzovy.

Dále autor podává krátký nástin života Leibnitzova (nar. v Lipsku 6. července 1646, zemřel 14. listopadu 1716 v Hanoveru), všímaje si při tom zvláště jeho stránky náboženské.

Universalitou vědění Leibnitz jest nedostižen. Jako spolunálezce počtu differentialního razil s Newtonem nové dráhy vyšší mathematice, vědu státní a právní snažil se proniknouti zásadami ethickými, vědě dějepisné otevřel bádáním archivalním nové obory a rozvíjel v zájmu politického a konfessijního míru rozsáhlou činnost. Od roku 1696 neúčastnil se již protestantské bohoslužby a jevil jistou náklonnost ke

katolicismu, aniž se osobně povznesl přes deisticky zbarvený rationalimus. Jeho snahy po náboženském spojení vycházely více z patriotické a diplomatické vypočítavosti nežli z osobního přesvědčení.

Leibnitz byl od r. 1676 jako dvorní rada ve službách hanoverských. Vévoda hanoverský Jan Fridrich stal se však roku 1651 katolikem, čímž byla porušena jedna z podstatných podmínek míru vestfalského. Od roku 1651 až do roku 1676, doby příchodu Leibnitzova, byla v Hanoversku svedena celá řada zápasův, aby vévoda obdržel nejprve právo bohoslužby soukromé, po té veřejné, konečné svobody obraceti poddané protestanty. Maccioni, kněz vlašský, brzo pak (1667) vikář apoštolský, řídil všecky záležitosti náboženské a připravoval na rozkaz dvoru římského restauraci náboženství katolického v Hanoversku. Leibnitz byl takto náhle vržen roku 1696 do plného víru. Maccioni byl nedávno zemřel (1676), avšak jeho dílo bylo všude ještě patrno.

Veliký projekt, pokus náboženského sjednocení, jehož dějiny nejsou ještě napsány, zaměstnával tudíž officielní Německo. Krištof de Rojas, z rodu Spinolů, měl od roku 1661 až 1677 úkol docíliti sblížení katolicko-protestantského. Roku 1675 bylo rozhodnuto ve Vídni sebrati prohlášení theologů protestantských v Německu. Spinolovi svěřeno bylo poslání, jenž se také skutečně odebral do Saska, pak do Hanoveru. Roku 1678 Jan Fridrich řídí officielní projekt a dostává schválení od Innocence XI. V tomto okamžiku počíná korrespondence Leibnitzova a Bossuetova, z níž však jest až příliš patrno, že tu diskutuje tajný rada hanoverský s officielní osobou církve římské. Přes to stává-li se v jistých hodinách debata hlubokou, a namítají-li se problemy význačné, Leibnitz mluví svým jménem s týmže vzletem jako ve svých nejhlubších meditacích metafysických.

Také v samém Hanoveru nalezl Leibnitz theologické prostředí vhodné k diskussím. Setkaltě se tam s theologem protestantským Molanem, od roku 1677 presidentem konsistoře hanoverské a officielním vyjednavatelem strany protestantské, a se Stenonem, vikářem apoštolským, nástupcem Maccioniovým. S těmito osobnostmi měl Leibnitz četné a důležité diskusse, jejichžto výsledky uloženy jsou v nevydané literární pozůstalosti Leibnitzově. Z nich patrno, kterak se v něm vytvářel theologický pojem „dobré vůle“; zároveň z nich vysvítá pokus spojiti „svobodné bádání“ protestantské a „autoritu“ katolickou.

V dalších částech úvodu podán jest přehled hlavních náboženských spisů Leibnitzových, a to jak vydaných tak nevydaných, pak vysvětleno, jakým způsobem vykládal Leibnitz přední pojmy křesťanské. Z výkladů těchto vysvítá jasně deistický rationalismus Leibnitzův. Milost jest mu na př. podstatně „uvedením světa morálního do světa přirozeného“ nebo příčin finálních do nitra příčin účinných. Avšak jako finalismus Leibnitzův v ničem neničí nejpřísnějšího mechanismu, tak království „milosti“ neničí království „přírody“. Mezi oběma královstvími jest „harmonie“. Podobně se to má s jinými traditionelními pojmy křesťanskými, jako jsou zmrtvýchvstání, praedestinace, transsubstantiace atd.; všechny u něho nabývají významu nového.

V závěrečné kapitole úvodu jsou konečně vyloženy mystické ideje Leibnitzovy, v nichž se nám již jeví ze značné části hegelianismus. Leibnitzianismus je v této příčině jakousi metafysikou vnitřního života. Člověk má utvořiti v sobě život vnitřní. Má umříti Adamovi, aby se znova narodil Kristu. Má umříti bytí povrchnímu, aby nalezl bytí pravého. Gott ist mir näher angehörig als der Leib. Dosahuji tak reality mystické. Netoliko mně, nýbrž ve všech věcech poslední realita obsahuje tajemství mystické. Každé hledisko poslední jest hlediskem „theologickým“. Omezuji-li se ovšem jen popsati zevnějšek věcí, neznám této poslední reality. Počnu-li však analysovati faktum, pak odhaluji nekonečnost detailu. A každý detail zahaluje Boha; a Bůh sám jej může pochopiti. Člověk však napodobuje Boha, když předem tuší prioritu tohoto hlediska nekonečné analyse. Počínám filosofem, končím však theologem.

Mám se klaněti řádu nekonečnému a v tomto klanění spočívá život věčný. Mám obrátiti v modlitbu svoji snahu k Bohu. „Modlitby“ nemohou ničeho změniti v čase nebo v nezměnitelném řádu osudů, naopak tyto modlitby přispěly k utvoření tohoto řádu. „Filosofům náleží modliti se k Bohu, neboť ačkoliv jest všecko zapsáno tam nahoře, je také ještě psáno, že modlitby dobrých budou slyšány.“ Náboženská filosofie Leibnitzova jest ve svém základě filosofií mystickou. Z mysticismu theoretického vyplývá mystika jeho praktická. Nejde v ní o zničení nebo o extasi, nýbrž o sebrání se, o mlčení vnitřní. Bůh bude nalezen v nás na konci snahy k našemu nejhlubšímu já. Nedospějeme však k tomuto konci než hledáním rozumovým, a to tak, že by bylo možno mysticismus leibnitzký shrnouti ve slova: Rozumné hledání reality mystické. *Dr. J. Samsour.*

Insuffisance de la philosophie de l'intuition. Par *Cl. Piat.* Paris. Plon. — L'intellectualisme de saint Thomas. Par *P. Rousselot.* Paris. Alcan.

Bylo snahou, píše lovaňský filosof a historik de Wulf, oloupiti rozum o jeho výlučnou kompetenci ve věcech pravdy a jistoty, a oloupeným obohatiti vůli. Slovo „voluntarismus“ je sice původu Kantovského, ale dnes jménem „voluntarismus“ rozumí se již i sentimentalismus, pragmatismus a všechny theorie, jež pod záminkou obnoviti „životní filosofii“, kladou poslední motiv všech nebo některých jistot v nějakou affektivní disposici jáství, nebo v jakési pudové nutkání duše věřiti, nemající nic společného s chladným usuzováním. Reakce proti těmto jednostranným a nedostatečným filosofiím se již počíná jeviti, a znamenitým příspěvkem k nalezení správného stanoviska jsou i dvě svrchu citované práce. Dílo Piatovo jest přímá kritika současných protiintellektualistických systemův. „O co dnes běží,“ píše v předmluvě, „toť práva lidského rozumu. Práva ta se konfiskují ve jménu údajův intuice; a budova náboženských a mravních pravd je tak ve svém základě otřesena. Jest dobře tudíž, myslím, pozvednouti energický protest proti podobným pokusům. Pokusy ty nejsou ovšem trvanlivy; než mají ono kouzlo novoty, jež u nás je tak svůdno, a nabývají dosti půdy, aby vnesly

zmatek do svědomí..." „Hodina přišla, myslím, osvětliti práva rozumu, a toť i účel mé knihy" (str. 15). Dozajista, podotýká zmíněný de Wulf, přišla chvíle, abychom se vrátili k moudře rozuměnému intellektualismu a ukázali, že filosofie intuice, byť se byly oděly u Newmana, Blondela, Jamesa nebo Schillera v roucho sebe nádhernější, naráží a rozbíjejí se o ten „lidský" fakt: že člověk, jsa přirozeností svou bytostí uvažující, předvádí dříve nebo později před tribunal své reflexe obsah svého vědomí, a že ve věcech jistoty zůstává rozum soudcem, od něhož není odvolání. Vzácná kniha Piatova dělí se ve tři hlavy: 1. Intuice a zevnější svět. 2. Intuice v theodiceji. 3. Intuice v morálce.

Rousselot nemíní učiniti knihou svou thomismus přístupným současnému myšlení, chce jen konati úlohu historika, chce ukázati světu thomismus v podobě, v jaké jej pojal a chápal jeho autor sám. Krom toho zajímavo jest i jiné jeho doznání: „V tomto díle popírám jiné mocně rozšířené mínění, totiž, že ‚voluntaristná' skolastika, representovaná sv. Anselmem, Rob. Grossetestem, Duns Scotem atd., byla by schopnější intellektualismu, aby upokojila hluboké potřeby náboženské duše" (XVII). I dílo toto nalezlo a nalézá pochvalného přijetí v odborných kruzích, zvláště v kruzích stoupenců thomismu.

V. Lankaš.

*

Ludmila, sbírka zábavné četby pro český lid. Red. Jan Pauly. Roč. 10. svazek 5. **Pode mlýnem, nade mlýnem... Světlovský zámek.** Dvě povídky. Napsal *Miloslav Javorník.* Nakladatel V. Kotrba v Praze 1908.

Autor jest veliký idealista, ba utopista. V obou povídkách, sdružených patrně úmyslně k vůli parallele, líčí lidi povah tak dokonalých, úmyslův a jednání až dětinně čistých, jak tomu bývá jen v pohádkách. V první povídce jsou to lidé venkovští, holubičí povahy, bez vášní, prozíraví, také důslední, kteří od předmětu své ušlechtilé touhy neustoupí ani protivenství, jež tu ostatně zachovává míru střízlivě slušnou.

V druhé povídce vylíčen ideálně život intelligence z kruhův industriálních a šlechtických, zase tak andělsky čistý. Všechny snahy a činy kapitálu vede tu jen láska k Bohu a k bližnímu, vše se tak naivně daří v nejšlechetnějším souladu, jakoby to byl ráj již zde na zemi.

Takové nepravdivé knihy vyloudí jen úsměv, někdy při srovnání se skutečnými socialními poměry i trpkost.

— Svazek 6. **Notářova Vilka.** Napsala *Barbora Mellanová.*

V bystře psané povídce zachycen kus rodinného života venkovského. Selský synek na studiích se mu odcizil, ale po letech, když hledané štěstí nedostavilo se ani s městským životem ani s manželstvím, vrací se k němu opět. Jediné dítě notářovo, Vilka, splozené v pozdních těchto letech života, vychováno jest již za vlivu zdravého ovzduší venkovského; probudí se v něm zdravé jádro selské; život prostý sice, přece však bohatý poesií a štěstím rodinným a příbuzenským, více mu k srdci přilne nežli mámivé sny otcovy o slávě umělecké. Vilka se šťastně provdá a starý notář se těší, že snad vnuci splní sny jeho o slávě.

Povídka je znešvařena důsledným užíváním slova „jak“ místo „vždyť, však“, které někdy komolí smysl vět k nepoznání, jak bylo již vzpomenuto při jiné povídce B. Mellanové. („Hlídka“, únor t. r.) Také v užívání jiných frasí není autorka choulostivá, vybírajíc dosti často výrazy snad lokální, s nimiž však nelze souhlasiti v seriosní práci (na př. „nadržená“ práce).

Přítel domoviny. Ročn. 25. sv. 1. *F. J. Čečetka*, **Z poháru života.** Desatero historických novell. Nakl. E. Beaufort v Praze 1909.

Již souborný název sbírky dává tušiti, o čem budou vypravovati tyto povídky, vážené ze starých archivův a knih soudních. Všechny jsou lokalisovány do starého Nymburka a vypraveny s veškerým dobovým koloritem v mluvě i obrazech. Velká většina z nich líčí, jak se mladí lidé milovávali, jaká protivenství a zbraňování mladá láska musila zakoušeti, neb jakých sklamání se někdy dožila. Není v nich skrbleno humoristickým líčením měnivých osudů lásky a jsou tak učiněny přístupnějšími dnešní oblibě čtenářstva. Neschází však ani vážných líčení selské bídy, vzbouření, zpupnosti pánův erbovních a příkoří, jimiž svoje poddané v prach zašlapávali. Autor je znám svou zálibou pro českou historii, a štěstí jej provází ve výběru jeho sujetů. Povídky jeho zasluhují pro dobrou, ušlechtilou tendenci všeho doporučení.

Moravsko-slezská kronika. R. 19. sv. 6. *M. Jahn*, **Večerní stíny.** Drobná prosa. Nakl. R. Promberger v Olomouci 1908.

V knize je sedm povídek, vesměs charakteristických to líčení povah selských, zejména starých lidí. Kromě dvou jsou všechny obestřeny závojem tichého smutku; láska starých výměnkářů k rodné hroudě, tolikráte skrápěné jejich potem, nepokoj starce před záhadou posmrtného života věčného a jevy nepokoje toho na všední jeho život, přeludy staříka o možné ještě lásce, návrat životem zlomeného otce k opuštěnému dítěti, toť jsou tak namátkou vzpomenuté motivy těchto povídek. Jen dvě jsou rázu veselejšího: „Dominik“, notářův kočí, originál z pasek horských jak postavou, řečí a způsoby, tak i naivní láskou; pak „Luca“, povídka o dívce rovné všem vesnickým chlapcům silou i statečností.

Vyprávěcí forma jest uhlazená a svérázná, mluva bezvadná. Knížka svou rozjímavou melancholií upoutá. *—f—*

Ze života náboženského.

V kurrendě 25. února vydané svolána na dni od 23. do 27. srpna synoda diecesní do Brna do chrámu sv. Michala. Súčastniti se jí musí všichni kanovníci, arcikněží, děkani, místoděkani, faráři, administrátoři far, professoři bohosloví, katecheti středních škol, představení řeholí a z ostatních (kaplanův a katechetů) tak zvaní synodalisté. Brněnští kněží ostatní zváni jako hosté. K vůli duchovní správě určeni budou v každém děkanství, kdo doma zůstanou. Kromě nich třeba si vyžádat dovolení zvláštní (lékařského vysvědčení třeba je při nemoci), aby kdo doma směl zůstat a synody se neúčastnit. „Třebas podle nezměnného, věčného a božského ustanovení biskup sám a jediný je zákonodárcem na synodě diecesní, přece prospívá velice slyšeti přání a rady kleru. Protož kromě slavných sezení (v nichž se zákony dané biskupem vyhlašují) a všeobecných shromáždění ustanovili jsme i shromáždění zvláštní, na nichž jsme dovolili o jistých předmětech pojednávati; ba i abychom milovanému kleru našemu podali znamení lásky a důvěry, jednomu shromáždění jsme neurčili nijaký program, nýbrž volno bude každému z kleru své přání a návrhy přednášeti; jen ať jedenkaždý pamatuje na postavení své.“ Lidu se má sděliti, co třeba a záhodno o synodě mu povědět. Předepsány modlitby v červenci a srpnu za zdar tohoto prvního církevního sněmu brněnského. V kurrendě se odvolává pan biskup na konferenci rakouských biskupů z roku 1906, na niž konání synod doporučeno. Návrh synody brněnské schválila jak Kongregace Concilii tak sám papež Pius X. Pokud se pamatujeme konány poslední leta synody v Linci, Mariboru, Lublani, na ostrově Krku a v Tridentě. Přibude k nim nyní i Brno.

*

Náš referát o životě a významu otce Jana Kronštadtského kvitují ruské církevní a konservativní listy s povděkem. Není divu! Vždyť my jsme tak zvyklí — my i oni — čísti jen vzájemné útoky a snižování jedněch druhými! Trocha úcty a lásky jest velmi řídká u nich i u nás. Stále se mezi obě církve dere škorpivé a nenávistné nazírání nepřemýšlejících, instinktem hnaných vrstev (nejen z laikův, ale i z kleru složených), jež už pro samu různost organisační plní se odporem bojovným a jak přirozeno i odporem zlobyplným proti sobě na vzájem. A toto stanovisko, nesprávné ostatně církevně od nich i od nás, zakořeněno i v národech sobě po krvi a rodu blízkých, v národech slovanských. Jak často možno se setkati i u nás s názorem na pravoslavnou církev a pravoslavné kněžstvo, jak na něco neskonale níže stojícího pod organisací naší! A přece vzdělanostní census katolického kleru vlašského, francouzského venkovského do nedávna nebyl, španělského v Evropě i v Americe (zvláště tam!), uherského a samého polského dosud není vyšší než pravoslavného kleru ruského! Jmenovitě Poláci mají ve zvyku jakýsi ten hrdopyšný pohled jakoby shora dolů, ač věru není proň naprosto žádného důvodu. Byl-li kdy důvod ten platen v minulosti,

dnes neplatí. Zaujímá-li se pravidelně s naší strany toto stanovisko povýšenosti jakési, mají pravoslavní také jeden předpojatý úzký vzhled na nás a nemohou se nadeň povznésti. A to jest výtka liceměrnosti, chytrosti a pánovitosti — zkrátka „jezovitismu", jak se říká. Nebylo to kdysi bez důvodu: tento rys povahy mají Vlaši a vůbec latinsko-románské plémě jako vynikající rys! Dokud oni jediní představovali církev římskou, mohl se ten rys i jí přisuzovati. Ale dnes? Co značí národy ty v církvi? mrtvé, passivní články! Z organice její sic ještě tyjí nejvíce, ale duchovně jí neovladají! Národně-politický spor polsko-ruský shledávají mnozí nepředpojatí jako hlavní překážku položenou mezi obě církve. Sic jinak ruská církev pro kulturní závislost všeho života ruského na francouzském od Petra I a ještě více od Kateřiny I byla by už dávno blíže stála katolicismu. A dnes nejen že mu blíže nestojí, ale i dále od něho, cizeji a nenávistněji se k němu majíc; za to div netone už celá v protestantismu. Aspoň moderní proudy v církvi ruské jsou celé „zevangelisované". „Popi", „ksendzy" jsou potupná hesla, lítající od massy k masse, a všecko duchovní přesvědčování jest bezvýsledné. Ale možno snad přeskočit toto smutné sousedství, a podávati si ruce přes Polsku! Dosud se tak dělo. Ti, kdo z ruské strany mluvili pro sblížení, byli napojeni duchem a kulturou západu, Francie, Italie, posledně i Německa. Papež Lev XIII a mnozí s ním věřili v poslání katolického Slovanstva, Dr. Ehrhard nám Čechům dával za vděčnou úlohu činiti prostředníka. A přece zdá se nám, vězí v tom omyl! Omyl zásadní. Katolické národy slovanské mají samy se sebou dost práce, aby sebe a své uhájili, jak v národním tak náboženském ohledu. Kulturně jsou a budou vždy sláby, aby budily zájem a zvědavost všeobecnou národa ruského! Unie církví už by asi dnes byla hotova, kdyby Němci byli všichni katolíky. Po silném vlivu kultury francouzské, byl by dnešní ještě silnější vliv kultury, politiky, techniky i theologie německé dodělal v Rusku dílo své. Tak však působí právě proti vlivu dřívějšímu.

V Praze počali vydávati „Velegradskij Věstnik", list psaný rusky, ale českou abecedou tištěný. Vesměs věnován myšlence sblížení církví. Je to už druhý list myšlence té věnovaný: latinská příloha časopisu katolického duchovenstva „Slavorum litterae theologicae", jež psána v latině, jest mezinárodní revuí vědeckou pro sporné otázky bohovědné. Nyní „Velegradskij Věstnik" bere úkol týž populárněji. Ale oba listy zatím mají význam největší pouze pro nás, pro Čechy, nikoliv pro Rusy! U nás připravují půdu, a to ovšem hlavně mezi kněžstvem. Neboť laici překážkou sblížení a spojení nebudou. Ale i když jen u nás dosáhnou cíle svého, dosti způsobily! Způsobí snad i více! Získají a připraví náladu i mezi Jihoslovany, na něž máme vliv nepopěrný a silný. Samo obrácení a získání Ruska musí vykonati jiné národy: předně Poláci svým smířením národně-politickým a z toho i náboženským, a vliv západních katolických národů, ne snad ani jednoho, ale všech: Anglie, Francie, Německa, Italie i Rakouska, dílo může dovršiti. Avšak doba zdá se už i na to připozdilou: ruská kultura už příliš teď je

samorostlou a sebevědomou, už nepodléhá tak bezprostředně západu jako dříve. V této samostatnosti své upevňovati se bude čím dál více a snaha pro spojení a slití se západem bude mizeti aspoň ve směru církevním. Jak pravil nedávno jeden ruský liberální politik: „Vždyť my už jsme se západem za jedno — v protináboženské náladě. A církve a náboženství naše sbližovat! Dnes ony nechtějí — a za nedlouho nebude co sbližovat! Nebude jich, nebo budou tak bezmocny u vás i u nás, že to nebude míti významu.“

Tento pessimistický názor — pro liberalismus vlastně optimistický! — není nikterak dosavadním vývojem věcí dotvrzen. Není to odpadání, je to jen kolísání. Zcizení nastává na chvilku pouze, neboť massy se vždy znova vracejí k církvím a církve jdou za massami, jak jest jejich povoláním, přizpůsobujíce se a starých obtíží ubírajíce. Není pochyby, že i dále půjde to týmže postupem.

*

V „Časopise katolického duchovenstva“ (č. 1—2 sl.) P. V. Wintera přináší zajímavé obrázky z doby šíření se reformace v 16. věku. Rozháranost, zdivočilost, nemravnost, nevědomost byly známky hlasatelů nového učení, predikantů. Získávali hrubé duše hrubým láním a nadávkami. Přeli se jedni z druhými, nebylo mezi nimi ani jedné nauky jisté a čisté. Zakladatelé a lepší duchové mezi reformatory umírali zármutkem a hořem nad novou církví, prosili pro své děti, aby raději zemřely, než by v tom okolí dále žíti musily!

*

Klerikalismus, svár a proticírkevní boj na Moravu vnesla — katolická moderna! Tak napsal nějaký L. Záruba ve „Volné Myšlence“. Mladé kněžstvo chce zachovat sobě a církvi privilegie mravné i hmotné. Hmotně se cítí poškozeni, že jim ubývá příjmů, mravně pak, že mají býti rovni ostatním. Proto jejich boj proti osvětě, proti povznesení lidu a proti těm, co kulturu šíří — proti „pokrokovým lidem.“ Citujeme z druhé ruky, z výtahu v pokrokovém „Přehledě Revuí“. Není to tedy asi zkrouceno. Ale pitvornějšího úsudku už jsme dlouho nečetli! Takové vysvětlování poměrů jest i na tu osvědčenou konfusnost pokrokových veličin přece trochu silné!

*

O novém „oživení smyslu liturgického v intelligenci“ napsal do „Kultur“ velmi zajímavý článek Dr. baron de Mathies. Praví, že překážky a těžkosti náboženské v intelligentních kruzích nejsou jen rozumové povahy, ale často a po výtce esthetické! Byly to právě velmi často protiesthetické nechutnosti, jež intelligenta z chrámu vypudily a zase velmi často esthetické požitky ho tam lákají, i když myšlenkově má potíže a neshody s církví a její officielní naukou. Tyto esthetické požitky především může chrám skýtati sám sebou a pak liturgií. Autor nebrání ani tak příliš lidové řeči při obřadech. Pro intelligenci latina není a nemusí být překážkou. Mnozí latině rozumějí, jiní se jí snadno doučí, budou-li jinou stránkou liturgie přilákáni. Při poslechu uměleckého díla hudebního snaží se i nelatiníci text sledovati pomocí překladův, a jde to.

Autor proto hlásá oživení, okrášlení liturgie. Tuto pošinouti do předu náboženského života. I dogmatická stránka jest v ní čistěji a názorněji představena než v tlustých naučných knihách; je zajímava historicky; a vždy byla zdrojem čistého požitku a nového tvoření uměleckého. Proto „vzdělanci musí se státi znova liturgičtějšími“. Vlastní officielní liturgie je schopna také veliké okrasy a uměleckého vývoje. Pobožnosti různé, zvláště od církve trpěné, ba i doporučované, netřeba proto odmítati, ale přece jen hlavní důraz položiti zase na vlastní liturgický moment, mši svatou a officium. Benediktini beuronští právě liturgický kult učinili hlavním prostředkem svého vlivu a chytili naň nejen lid, ale i stavy vzdělané [?]. Nauka všem jest potřebná, pobožnosti však ne, ty se líbí tomu a onomu, ta jednomu ona druhému. Jsou květitým výhonkem života církevního, důkazem všestrannosti církve, ale officieln m kultem nejsou. Za to mše svatá po celý rok měla by býti předmětem nauky a studia věřících. Kromě nešpor s kompletoriem jiné hodinky asi zatím nebudou moci činiti nároku na pozornost věřících. Ale kdož ví, čeho by se i tu nedalo docíliti, kdyby klerus uměl vzdělané laiky rozohniti pro liturgickou renaissanci! Autor, anglický konvertita a nyní kněz katolický, praví, že naučil se milovati liturgii už v protestantsko-anglikánské „Common-Prayer book“ („Všeobecná modlitební kniha“), ale byl jí uchvácen teprv, až ji poznal v celém rozsahu v katolické církvi. A jako katolík, ještě než byl knězem, neužíval jiných knih modlitebních, než missalu a breviře. Vždyť nemůže býti krásnější modlitby, než jest officielní prima a večerní než jest officielní kompletář. Jen akatholici se nám smějí, že mši svaté nerozumíme. Hlavní momenty z ní i dítě pochopí. Ale více vhloubání a více vniknutí do tajemství mše svaté mělo by býti úkolem výchovu u všech věřících. Při té mnohosti dnešních theologických škol, byla by liturgie „vinculum caritatis“, spojení lásky pro všecky stejně. Vznešený, klidný objektivní ráz liturgie se snáší se všemi individuelními odstíny a náladami. V liturgických modlitbách nemá „furor theologicus“ jistě místa. Také není tam místným exaltované blouznění a plytký rationalismus nemůže se v ní zahnízditi. Liturgie jest v jistém smyslu naše poetické „kredo“, mohla by se též nazvati velepísní církevní historie. — Autor praví, že by zájem pro liturgické památky a okrasy mohl se přenésti i do r din a příbytků. Jak mnozí z intelligence dnes sbírají keramiku, porcellán míšenský, obrazy, provádějí ten onen sport, možno by snad bylo jejich zájem pro starožitnost, jejich sběratelskou vášeň, jejich sportumilovnost obrátiti na pole liturgické. Vždyť co tu dá se z něho různých zájmův odvoditi: archeologický, historický, filologický, esthetický, bibliografický atd. A v našich pensionátech, v konviktech pro hochy i dívky, jaké tu všelijaké knížky modlitební a pobožnůstky se chovancům a chovankám vkládají do rukou! Nebylo by lépe dáti jim jednou pěkný missalek nebo brevíř do ruky a naučit je z něho se modlit!? Je to pěkně pověděno, ale příliš optimisticky. Ve mnohých směrech zajisté zeptá se i nejochotnější přívrženec a ctitel liturgické krásy — tak co mám dělat!? A návod všeobecně platný je tu těžší než kde jinde.

Jedná se o umělecký výchov! Předně kněží samých a potom lidu! Jeden z nejtěžších vychovatelských problemů, protože se opírá o nejvrtkavější stránku duše lidské: zálibu. — A potom: Formuláře, zvláště v breviáři by bylo docela jinak upraviti, aby působily, jak pis. myslí. Nynější úprava liturgických textů věru nikoho na dlouho neupoutá. Tu a tam se na nás zlobí, že to pořád říkáme, ale nelze jinak. A konečně: Je zálibou v liturgii již dáno náboženství?! Rozhodně ne, a proto optimismu toho sdíleti nelze.

Jest „vytržení“, vidění, jest mystická nálada duševní poruchou, jest nemocí nervovou jako padoucnice, pomatenost, bláznivost? Tuto otázku rozbírají Goerresovy „Historisch-Politische Blätter“. Samy zprávy mystiků, jejich zevnější zjev (sv. Teresie, sv. Maria Magdalena Pazzi, sv. Filip Neri, sv. Veronika Juliani, sv. Kateřina Sienská, sv. František Assiský a j.) svědčily o něčem abnormálním. Extase „vytržení“, v něž často upadaly, podle úsudku lékařů (Murisier, Ribot, Mantegazza, Schulze, Nordau), kteří se zjevy těmi zabývali, jsou úplně podobné nervovým záchvatům. Následuje po nich vyčerpání, smyslová slast se střídá s tísní a bolestí; podmínkou pro extasi je tělesně-mravní slabost, a za této slabosti celé bytosti se zmocní jediná náboženská představa. Výsledkem však není harmonické uspořádání duševních mohutností, ale násilné potlačení celé jedné části jejich. Mystik „vidí“, obyčejný člověk věří a myslí. Extase a narkotické (po opium) nebo erotické opojení jsou stavy velice podobné svými smyslnými pocity. Autor vyvozuje na to na lékařském pozorování založenou různost a odlišnost známých pathologických (chorobných) zjevů: hysterie, hypnosy, narkosy, pomatení od extase mystiků. Tu jest vědomí plné, mravní zodpovědnost a příčetnost se neztrácí, naopak se sesiluje, člověk neztrácí vědomí svého stavu. nesní o sobě, má pochybnosti o svém vidění a svých extatických představách, chová se tedy kriticky k nim, nazírá na ně, jako na něco ne svého, ne v sobě vytvořeného, ale odjinud vnuknutého, nepřicházejí mu také stavy ty samochtě, po jeho vůli a přání, za těch a oněch podmínek, ale úplně nezávisle na jeho snažení a konání. Autor proto proti přirozeným a pathologickým výkladům mystické extase, proti výkladu o zcela tělesné příčině a průběhu, klade výklad nadpřirozené působnosti v duši lidskou. Mystikové mohou se snad mýliti v podrobnostech, v jednotlivých případech, ale všeobecně dlužno přiznati, že tu často zjevno je zvláštní zasažení boží, neboť bez něho nedá se to přirozeně vysvětliti. Autor zavírá: „Tážeme-li se nyní, je-li mystická zbožnost chorobnou, musí odpověď zníti: nikoliv. Ovšem mnohá duševní zmatenost halívá se v roucho zbožnosti mystické a správnou diagnosu podati jest často velmi těžko. Nedá se jeden stav od druhého bezpečně rozeznati. Ale zbožnost velikých mystiků, jejich radostná víra a naděje, jejich láska k Bohu, jejich cit povinností, pracovitost, obětovnost jsou tak pevny, čisty a trvaly, že domněnka chorobného původu všeho toho byla by velkou záhadou. Není vyloučeno, že jednotlivé rysy zbožnosti i u velikých

a pravých mystiků zasluhují spíše obdiv než napodobení. Prach lidské nedokonalosti sedá i na nejušlechtilejší zjevy lidského duševního života — a na svátečním jasuplném šatě mystické bytosti jest nápadnějším než na drsném rouše všedního člověka."

*

Nahodilý a málo hluboký charakter modernismu v Církvi uznávají dnes i laici K nim přidružil se i historik filosofie (zvláště středověké), professor Picavet. Učenec tento dobře pochopil, že modernismus nemohl se shodnouti s katolicismem, a nad to i míní, že nemohl i nijak nabýti vlivu na moderní myšlení. „Modernisté", píše, „vykládali na základě údajů moderní vědy a moderní filosofie všechna tvrzení katolické víry. A u jistého počtu zástupců moderního myšlení vyvolali doznání, že katolicismus tak rozuměný mohl by se s ním smířiti. Katolíků však z nich nenadělali: nikdo, pokud nám známo, z těch, kteří se dovolávají positivní vědy a filosofických konstrukcí, nepřiklonil se ke katolickým naukám předpokládaným ve výkladě modernistickém. Co se pak týče katolíků, seskupených kol papeže a svých vůdců, nemohli a ani nesměli vzdáti se připuštěné existence rozumového světa, příčiny, vzoru a cíle to světa smyslového, nechtěli-li ze svého náboženství zachovati jen slova prázdná skutečnosti." (Revue philosophique, prosinec a leden.) Objektivně vyslovuje se i o encyklice Pia X: „Encyklika Pascendi dominici gregis jest více než po jedné stránce znamenita; ... podává synthesu jasnější než každý ze systemů načrtnutých, než každá z nauk, jež odsuzuje a jež spíše zveličuje nežli zmenšuje... Jen málo překvapila tato encyklika ty, kteří nezanedbali sledovati od roku 1900 polemiku v katolických revuích obrácenou proti veškerým formám modernismu."

*

Provencalské legendy kriticky zkoumá v „Revue bénédictine" (leden) Morin a dokazuje 1. že úcta sv. Lazara v Marseille pravděpodobně vztahuje se na biskupa Lazara v Aix ze 4. století, který byl stotožněn ve století 11. se vzkříšeným Lazarem Evangelia. 2. Že kult svatých ctěných v St Maximin jest asi původu avernského. Morin nabyl dnes „přesvědčení dosti silného", že téměř všechny analogické případy vysvětlují se týmž faktem: „...do této oblasti přenášeny byly v době uplynulé ostatky orientálních mučeníků, jichž opravdový původ byl neznám neb úmyslně zaměňován, aby tak osobnosti jinak velmi slavné prostřednictvím těchto mučeníků byly uváděny ve spojení se zdroji křesťanství." Domněnka ne nemožná a i dosti přirozená.

*

Ve španělské revue „Razón y Fé" (pros 1908) je časový článek „Je svoboda myšlení pokroku užitečna?" Ano, ale pravá a rozumná svoboda. Církev odvolávajíc se na tuto svobodu není proto nepřátelská ani pokroku ani vědě. Či jest pokroku nevyhnutelnou podmínkou svoboda bezuzdná? Nikdy! Zkušenost dokazuje, že bezuzdná svoboda myšlení měla vždy jen ten následek, že vrhla zmatek v duchy a uvedla v pochybu i pojmy nejzákladnější a nejzřejmější. Světlo vychází

z diskusse jen tehdy, když tato má za cíl dojíti ke pravdě a nepravdou otřásti. Absolutní svoboda diskusse jest urážkou Boha a rozumu, ježto v sobě zavírá pochybnosti o jednom i o druhém. Je též neužitečna, ježto uvádí stále v pochybu i otázky nejjistější. Konečně je si nebezpečna, ježto všichni nejsou s dostatek kompetentni, aby všecko rozbírali a posoudili. Důsledek její byla by intellektuelní a mravní anarchie.

*

Zdroj idey boží bývá různými autory různě určován. G. Belot (Revue de Métaphysique et de Morale, listopad 1908) mluví o trojím zdroji idey Boha. „...jsou tři nepřeveditelné zdroje božské idey. tak jak my ji myslíme nebo míníme ji obyčejně mysliti: lidový náboženský zdroj (tradice), zdroj intellektuelní a zdroj metafysický.“ Z toho plyne, že pod slovo Bůh nekladou všichni téhož obsahu. To asi na mysli měl již Pascal, kladl-li proti sobě „Boha Abrahama a Jakoba“ a „Boha filosofův.“ A to asi i příčina „dvojsmyslů, jichž opravdová a mocná intellektuelní poctivost zdá se, že musí se vystříci.“ Lidový, náboženský zdroj, tradice nezakládá se u Belota na zjevení, nýbrž na pozvolném vytváření se počínaje nejnižším fetišismem [?]. Jaký div pak, že tradice tak chápaná nemůže souhlasiti s filosofií. Co se týče mysticismu, je sporno, zdali i on přispěl k vytváření se idey Boha. Pomohl ji snad aspoň potvrzovati? Theologové by toho nepřipustili, neboť oni neopírají nikdy idey boží o extase mystiků, nýbrž naopak posuzují oprávněnost těchto extasí dle toho, jak jsou shodny s ideou, již si o Bohu tvoří filosofie a zjevení. Článkem Belotovým zabývá se v „Revue philosophique“ (leden) G. Lechalat, a to o té části, v níž Belot jest náhledu, že idea Boha jest produkt „socialního, cele vnějšího výchovu.“ Lechalat odporuje tomuto Belotovu názoru a připomíná tu případ Laury Bridgmannovy a případ Heleny Kellerovy. Obě tyto ženy, hluché a slepé od narození, byly vychovány, aniž jim bylo zprvu vykládáno o Bohu, a přece obě spontanně znepokojovány byly otázkami o principu věcí a světa. „Odkud jsem přišla“, počala se tázati jednoho dne osmiletá Helena Kellerova, „kam půjdu, až zemru?“ Lechalat uzavírá: „Jakkoli velká jest úloha socialní činnosti na rozvoj idey Boha, přece je to jen rozvinutí zárodku již existujícího, který může stejně se státi východiskem meditací filosofa.“

*

Slovo „křesťanský agnosticismus“ ozývá se častěji nyní v ústech filosofův a theologův a doklady pro ně hledají se i u mistrů křesťanské filosofie. Belmond v „Revue de Philosophie“ (leden) rozebírá v této věci pojetí Duns Scotovo. „Přirozenost Boha nebo jeho způsob bytí uniká plně našemu poznání, rozumíme-li poznáním představu přiměřenou poznanému předmětu: adaequatio nebo prostě similitudo rei et intellectus... Řeknou tudíž někteří: Bůh, toť nepoznatelno! Toť formule agnosticismu, formule, konec konců vzato, méně nebezpečná než theorie zmenšující božskou bytost. Sv. Tomáš a Duns Scotus jsou též agnostiky“, ale způsobem rozdílným od Spencera. „Dle nich totiž věděti o nějaké věci. co není, jest věděti zároveň, co jest. Jen že idey takto formulované cestou výluky nemají, vzhledem k duchu, před-

stavové hodnoty. Nepředstavuji si nesmírna, absolutna, nekonečna, věčna, ale nepochybuji, že Bůh jest nesmírný, absolutní, nekonečný, věčný. Takto znám skutečně o Bohu, co jest, ač nechápaje zcela, co je to, co o něm vím. Je prý tedy ‚agnosticismus křesťanský‘. Liší se od jiného tím, že klade Nepochopitelné na místo Spencerova Nepoznatelného.“ Těmto vývodům mnozí nepřisvědčili. „Věděti o Bohu“, dí jistý theolog, „co jest, a nevěděti, co to jest, co o něm vím, a nazývati ho Nepochopitelným místo nazývati ho Nepoznatelným! Nemáme-li nic jiného, co bychom postaviti mohli proti Spencerovi nebo Le Royovi než verbalismus, pak nestálo za to pohoršovati se tak hlučně, když tento řekl, že dogma nemohlo by býti pro nás pojem myslitelný, a to tím méně, když pravě to, zjevně se dovolával sv. Tomáše a Duns Scota.“ V celé věci, jak zřejmo, není jasno, a pravdu proto má tento theolog, dí-li: „Z této motanice bylo by třeba, abychom se dostali zavčas ven.“ Dogmatika naše snaží se rozdíl ten vystihnouti názvy: „chápati“ a poznati“ (comprehendere a cognoscere), čímž asi spokojiti se třeba, nechceme-li požadavkem úplného vystižení pojmu Boha svým nedokonalým a omezeným rozumem již napřed zapříti bytnou vlastnost jeho — nevýstižnost! *L.*

*

Francouzské poměry politické jsou čím dál sice neutěšenější, ale církevně čím dál radostnější. Francouzská církev pronásledováním a útiskem se sbírá, jednotí a sama v sobě sesiluje. Tak čilého ruchu život církevně-náboženský už dávno nejevil jako vloni a letos. Vše se hýbá a jest plno odvahy. Co dříve nebylo nikdy možno, stalo se vloni: vydán jednohlasný společný projev biskupů francouzských proti útokům učitelů na víru a mravy dítek školních a vyzváni rodiče k rozhodné obraně proti tomu. Vláda sic chystá zákon, že jednotlivý učitel nesmí býti politicky a nábožensky žalován, za takové věci že odpovídá praefekt (okresní hejtman). Obě sněmovny zákon navržený ještě zostřují. Nevole a nepřízeň proti církvi se stupňuje, ježto se vidí, že zákony z roku 1901 a 1905 jí neuškodily, jí nezničily; ba naopak, že zdvíhá se k novému životu. Při posledních volbách (v lednu) směry radikální ještě sesílily. Tak zvaní liberální progressisté, kteří si vedli oposičně spolu s konservativci, ne sice z přesvědčení, ale proto, že byli radikální stranou od vlády odstaveni, skoro všude propadali a místo nich zvoleni radikáli a socialisté. Katolicko-konservativní poslanci se udrželi většinou při svých mandátech. Vláda radikální zamýšlí nové rány vésti proti katolicismu tím, že školy soukromé zcela odstraní, a to jak obecné tak střední. Tu by ztratili katolíci i tu malou možnost, jakou dnes mají, těmito školami si udržovati ještě nějakou intelligenci na své straně. Zvláště tak zvané „malé semináře“, z nichž vycházejí obyčejně kandidáti „velkých seminářů“ (bohosloveckých ústavů) by zákaz znemožnil. Kromě toho čeká vláda na příhodnou chvíli, aby i dnešní užívání chrámů katolíkům znemožnila. Po vydání zákona rozlučovacího judikatura se vesměs postavila na stranu práva církve a obránila pro církev právo, že obce musily chrámy katolíkům ponechati

k užívání, nesměly bránit kněžím vstup do nich a právo rozpořizovat s nimi po svém, ba že nesměly propůjčovat jich jiným náboženským společnostem. Tato vyhraná práva u všech soudů francouzských míní vláda a radikální obce katolíkům odníti tak, že opravou chrámových budov získají si privilej vlastnickou. A farní i diecesní fondy jsou většinou tak chudé, že nákladnějších oprav nebudou moci podnikati, tak že by v brzku obce po provedení větších oprav nákladem svým získaly i právo v kostelích poroučeti.

K tomu však je dosti daleko a může k tomu vůbec nedojíti. Vždyť katolíci francouzští chystají se k nové akci. Poslední dobu pokusil se markhrabě Cathelineau spojiti všecky strany francouzských katolíků v jednotu, bez ohledu na politické přesvědčení, jen pod církevně-politickým zřetelem aby se sjednotili, ale nepovedlo se mu to. Rozštěpení politické na royalisty (monarchisty) a republikány mezi katolíky, či lépe na stranu šlechtickou a lidovou jest příliš mocné a účinné, takže všechno společenství akce znemožňuje. Ale to nutno přiznati, že royalisté jsou dnes mnohem výbojnější a ostřejší než republikáni katolíci. Že by však tato ostrota prospívala, není nepochybno. Tak nedávné kravaly proti professoru Thalamasovi, který pohanél ve svých přednáškách Pannu Orleanskou, a přes to od vlády povýšen byl, daly vládě leda příležitost k bezohlednému sekání a zatykání. Kravalisté z royalistův odsouzeni k tisícovým pokutám a k celým letům vězení, zač obyčejně socialistům nestává se ničeho. Podobné uvítání slíbili royalisté i abbé Loisymu, který jmenován vládou professorem historie náboženství. Celá ta randalistická akce royalistů na obranu církve a náboženství jest ostatním katolíkům velmi nemilou.

Počet bohoslovců, jenž r. 1907 sklesl z 29.000 roku 1904 až na 8000, opět se vloni a letos pozdvihl až na 15.000, tak že příliv ku stavu duchovnímu i při tom beznadějném postavení francouzských kněží přece jen neochabuje, ale zase jen po prvním sklesnutí vstoupá.

Tucet náboženských obcí, utvořených podle zákona proti zákazu Říma, založilo si svůj list „L'Église nationale“ (Národní církev), aby hnutí pro odpad povzbudilo. List také v čele nese heslo „los von Rom“, jež po francouzsku zní: „Hors de Rome“.

*

V 3. svazku úředního věstníku „Acta S. Sedis“ (vl. „Pii X P. M. Acta“) vydány výnosy a nařízení týkající se volby papeže, a to jak výnosy starší, tak nařízení papeže Lva XIII a nová ustanovení papeže Pia X. Papež nynější o otázce té sestavil dvě konstituce r. 1904 („Vacante sede apostolica...“ a „Commissum nobis“), z nichž jedna vyličuje průběh posledních konklave, druhá pak upravuje tak zvané právo „veta“, neruší ho, neboť odstraniti hlas a vliv mocných států katolických není možno, ale jen je uvádí do pravých mezí.

Volby do italské sněmovny, jichž se katolíci na mnoha místech súčastnili, nikterak neseslabily tábor zapřisáhlých protivníků náboženských. Radikáli vzrostli z 30 na 35, socialisté ze 26 na 37 a republikáni z 20 na 23. Křesťanských socialů vchází do sněmovny hned na poprvé 18.

Tedy číslo silnější než se sami křesťanští socialové nadáli. Na katolický program zvoleno kromě toho ještě asi 20 poslanců, kteří však splynou s vládní stranou, netvoříce zatím zvláštní frakce. Všeobecně se praví, že katolické kruhy italské prokázaly při volbách těch velikou politickou nevyspělost. Dělal každý jak a co chtěl: ani pokynův a direktivy z Říma dané (volit jen v okresech ohrožených!), ani nějakého programu se nedodrželo! Není také divu! Politicky po čtyřicet skoro let katolíci nevystupovali, je samozřejmo, že první jejich kroky budou kolísavé a neúčelné. Zvolený P. Romolo Murri (proti zákazu biskupovu) vyobcován.

Z messinského zemětřesení ještě dojímavou podrobnost vykládal ve veřejné přednášce v Brusselu jistý missionář z Texasu. Pracuje sám na obvodě nemenším za polovici Rakouska, zatoužil po pomoci z vlasti své. I zajel do Italie hledat pomocníků. Šlo mu zvláště o ženský klášter a sestry evropské, jež by vyučovaly a zřídily nemocnici a chorobinec. Nalezl na konec 15 sester františkánek a 2 kněze v Messině, kteří byli ochotni podstoupiti s ním těžkou oběť života apoštolského. Vše připraveno k odjezdu. Lístky zakoupeny a zavazadla uložena. Tu přišla noc ze 27. na 28. prosince. Missionáři bylo nevolno, musil ven na vzduch. Vyšel před město na pahorek, tu začaly detonace a otřesy, země se pod ním rozstoupila, spadl do trhliny tři metry hluboké. Kamenem na hlavě zasažen pozbyl vědomí. Až v Neapoli v nemocnici přišel k sobě. Spěchal do Messiny pátrat po svých společnících missijních. Všech 15 sester i oni dva kněží pochováni pod ssutinami, našli předčasnou smrt. A vše co bylo připraveno na dalekou cestu, pochováno s nimi.

*

Katolická diecese budyšínská (hornolužická) nemá svého bohosloví a její kandidáti kněžství studují na různých fakultách: ve Vratislavi, v Praze, v Paderbornu, v Bonně. Letoší svěcenci nacházejí se ve Vratislavi a v Paderborně. Jest jich 13 a z nich jen 4 jsou Srbi lužičtí, jeden pak zná trochu srbsky. Ostatní jsou Němci. Diecese budyšínská objímá celé Sasko a často i srbští kněží na německých místech pastorují. Malá Horní Lužice i v tom malém počtu kněží kandidátů dává jich přebytek přes potřebu vlastní.

V záhřebském „Hrvatstvu“ vypisuje dopisovatel ze Slovenska vznik, osud a působení slovenského „Sv. Adalberta“, našeho „Sv. Vojtěcha“, jehož vydávání se podjal týž emauzský opat Alban Schachleitner, jenž v témž směru působí mezi německými i českými katolíky. Líčí podnik ne jako nástrahu maďaronskou, ale jako čistě náboženský prostředek. Opat Alban byl zprvu maďarony přijat s radostí, ale když viděli, že mají co činiti s opravdovým apoštolským mužem a ne s loutkou, již by mohli získati pro své záměry, odňali mu všecku svou přízeň. „Sv. Adalbert“ měl se tisknouti ve Stephaneu, katol. uher. tiskovém družstvu, ale to odřeklo, vlastně postavilo cenu dvakrát tak vysokou, za jakou se tiskne v Praze! Také biskupská jedna tiskárna odřekla. Opat tedy vyjednal v německé tiskárně prešpurské. Neboť ve Vídni nebo na Moravě nechtěl za nic dáti list tisknouti, aby mu nevyčítali zahraniční původ a panslavismus nebo rakušanství. Ale touto svou

úzkostlivou nestranností nezalíbil se žádné straně. I katolické „Ľudové Noviny“ i evangelický „Slovenský Týždenník“ vystoupily proti němu. Maďaronský tisk zatím mlčí, ale nespokojenost s té strany dosti už projevena chladností a odmítnutím. Brzy začne asi i stíhání.

Obránce P. Hlinkův Dr. A. Kolísek sdělil v „Hlasu“ z procesu římského, že suspense Hlinkova zrušena, Párvy odmítnut se žádostí zbaviti Hlinku fary, proces kanonický v té záležitosti musí býti obnoven. Nerozhodnuto zatím přání o zvolení soudu mimouherského pro vedení processu.

Z lidové strany a z episkopátu se přece opřeli ustanovení vládnímu v návrhu kongruy, že za protivlasteneckou agitaci se knězi kongruový doplatek odebere. Takovýto zákon nepřijal by jistě žádný klerus nikde. Že i v Uhrách se tomu opřeli, nás přece těší, v tolik církevnosti a statečnosti jsme nedoufali! Ale ustanovení o jazyku maďarském zůstalo. Netýká se ostatně Slovákův, ale Rumunů. Slovenští kněží by od svých biskupů vůbec nebyli vysvěceni, kdyby neuměli maďarsky!

Dekret „Ne temere“ o smíšených sňatcích na zakročení biskupův uherských a německých pro obě nejsmíšenější země neplatí. A pro ostatní země katolické není už tak aktuelním. Ale úprava právní otázky smíšeného manželství přesněji jím přece podána.

Ve svižném a obsažném apologetickém měsíčníku Slovinců „Času“ Dra Al. Ušeničnika mezi církevními otázkami slovanskými projednává Dr. L. Lénard otázku sjednocení církví (sv. 3). Praví, že otázka ta není vůbec ani dogmatickou ani církevní, ale politickou a kulturní. Vyvine-li se církev pravoslavná z područí absolutismu, pak přestane býti pravoslavnou a stane se bezděčně katolickou, nebude-li chtít se převrátit v protestantskou nebo úplně bezvěrnou. Autor proto doufá všechno od vlivu kultury západní a především katolické na Rusy. A dnešním katolíkům ruským ukládá úlohu vliv tento zprostředkovat. Radí proto, aby činnost apoštolů sv. Cyrilla a Methoda obracela se nejvíc na podporu zbědovaných katolických poměrů na Rusi. Čím lépe budou opatřeni a čím výše budou státi katolíci ruští, tím lepšími budou apoštoly.

Djakovské biskupství po J. J. Strossmayerovi už čtvrtý rok zůstává osiřelé. Maďarská vláda stále hledá povolného člověka a nemůže ho nalézti mezi charvatským klerem a stvůru nějakou se tam bojí navrhnouti. Vyčítáno poslední dobu, že to činí, aby státní pokladnu obohatila z důchodův osiřelého bohatého biskupství. Ale záhřebské vládní „Narodne Novine“ hájí vládu, že to není příčinou průtahů, že účty interkalární vedou se přesně, a že možno v ně nahlédnouti, že ne vláda a stát, ale náboženský fond jest uživatelem přebytků důchodových. Zdá se, že nějaké zákulisní boje o osobu (snad právě o osobu Dra J. Stadlera, arcibiskupa sarajevského, jenž označován jako nástupce všeobecným míněním) jsou vinny.

Jinou potíž má charvatská církev s italskou agitací na Rjece. Vlaši žádají, aby pro město a okolí zřízena byla zvláštní diecese. Rjeka totiž patří pod Senj. Je to ještě prastará organisace, tak že dnes

poměrům neodpovídá. Charvaté vidouce v tom odnárodňovací snahy brání se rozdělení. Protesty kněžstva charvatského z diecese seňské i z jiných diecesí posílají se do Říma, ale také městská rada neleni. Maďarská vláda pak snahu autonomistů vlašských podporuje.

V Bosně povstal divný spor v organisaci církevní: o volební právo a volitelnost františkánů, kteří v Bosně a Hercegovině zastávají duchovní správu. Arcibiskup Stadler vycházeje ze stanoviska, že mnich není svéprávný člověk, navrhl, aby volitelnost františkánům dávána nebyla. Řím také tedy podle toho rozhodl. Ale toto rozhodnutí vzbudilo nevoli jak v obyvatelstvu tak v kněžstvu a u samých řádových kněží, kteří to cítí jako odstrčení. Jest nám z daleka opravdu nepochopitelna ta rozčilenost, jakou obě strany jeví, a zvláště rozčilenost samého arcibiskupa Stadlera, jakou jeví v pastýřském listě svém, jímž chtěl uklidnit a protestovat proti protestům. Také listy arcibiskupovi blízké („Vrhbosna") velmi rozčileně vrhají se na všecky ty, kdo nejsou srozuměni s názorem o nevolitelnosti františkánů. Vláda přes to pozvala frátra Dujiće do ankety o ústavě bosenské. — Praví se v tisku, jenž si reservy neukládá, že tu vypukla stará osobní nechuť a tajný boj, jaký od dávna arcibiskup Stadler vede s františkány, nemoha jich vystát. Františkáni však jsou miláčky lidu, a to všech vyznání stejně: katolíků jako pravoslavných i mohamedánů.

Znamením primitivního náboženského života v Bulharsku jest vystoupení v Pešteře „světice" Kurtezovy, jež pořádá veřejné přednášky, na něž lid v ohromných zástupech se sbíhá, jim věří a Kurtezovou vésti se dává. Kázaní svá pořádá světice na veřejném náměstí!

Přes protest patriarchy řeckého zřízen s povolením turecké vlády církevní synod při exarchátě bulharském, čímž samostatná organisace církve bulharské kanonicky dovršena! Tím také odňata už naprosto možnost, aby se církev bulharská přiřadila a podřadila kdy znova církvi řecké. V Bulharsku však zdá se, že neradi ponesou, aby ústředí církevní bylo v Cařihradě; budou se asi pomalu osamostatňovat a vymaňovat z pod vlivu a kompetence exarchátu, která ostatně dnes už nebyla veliká.

Turecká vláda ustanovila zvláštní fond kostelní (asi ½ mil. K) pro ty obce macedonské, v nichž vypukne spor o chrám a o příslušnost k exarchii nebo patriarchii. Myslí, že se nejlépe vyhne bojům, když spor se rozhodne vždy nabídkou na stavbu nového chrámu pro odloučenou obec církevní. Jen že to bude v mnohých obcích, kdy celá obec přestoupí k exarchátu a Řeci přece chrám podrží, pro opuštěnou církev podnětem ku stálým agitacím, znova v obci stoupence získávat. Kdyby v tom případě chrám musila vydati, byl by navždy v obci pokoj. Při dvou chrámech ho však nikdy nebude. Ale Turci jsou vlastně sporům křesťanským rádi.

V boji arabského obyvatelstva palestinského s Řeky ve správě tamní církve přišel turecký místodržitel na pomoc Arabům. Odřekl totiž veřejnou policejní pomoc neústupným pánovitým Řekům, a ti viděli, že jsou pak hotovi. Největší odpůrci nového kursu a se-

sazeného patriarchy Damiana odtáhli nebo se pokořili. Ale spor dosud neurovnán, neboť zasahuje najednou šíře i za meze Palestiny.

Antiochijský (syrský) patriarcha navrhl ruskému sv. synodu, aby zřídil museum církevní pro křesťanskou Asii, že by syrská církev antiochijská byla ochotna uložiti v něm památky starověku, jež jinak jsou v nebezpečí, že budou po Americe a západní Evropě a jejich museích roztahány. V nabídce této jest patrným nový pokus nastoliti vliv ruský místo řeckého v Palestině a v Asii v tamní východní církvi. Rusové se ukázali spravedlivějšími a velkomyslnými i štědrými k tamním křesťanům, kdežto Řeci je jen vykořisťují.

*

Volynský arcibiskup Antonij, jeden z nejčilejších ruských biskupův a nejčastěji i bezohledně přetřásající veřejné otázky, ve své nedávno vydané „zápisce o nové osnově akademického bohoslovného studia" podrobil bohoslovné studium ruské velmi ostré kritice. Podle něho ruské vysoké školy bohovědné stále přežvykují ten starý duchovní žvanec, po němž už nikde nikdo nezatouží; professoři berou ohled už jen na západní protestantské bohosloví, o ruskou bohovědu a ruského ducha náboženského pranic nedbajíce. Nevyšlo od nich ani jedné solidní práce, která by věnována byla ruským náboženským myslitelům (Rozanovu, Merežkovskému a j.).

Moskevský professor M. M. Tarěev ve svém čtyřsvazkovém veledíle „Osnovy christijanstva" (Základy křesťanství) o téže ruské bohovědě úřední a církvi úřední praví: Ve svém obyčejném způsobu naše bohosloví jak dogmatické tak i morální představuje v sobě směs náboženského zjevení s filosofií; tato směs jest velice oblíbenou methodou zvláště v učebnicích seminářských, pyšnících se svými přidanými důkazy z rozumu („argumenta ex ratione" v našich scholastických učebnicích). Snadno se dovtípit, že tato filosofie jest pouze domnělé rozumcování, apologetický sebeklam. Ale touto směsí trpí pak nejen věda, ale i sama náboženská nauka křesťanská. Neznajíť u nás evangelia v jeho zvláštní podstatě a nechtějí ho ani znáti. Naše bohosloví nevchází v samu nábožensko-tvůrčí sferu, ale podlézá k náboženství zevně, postranním přílezkem „důkazů". Posuzuje náboženství jako zevnější fakt, stále jen dokazuje, brání je a přizpůsobuje se ke každému a jakémukoliv směru intellektualnímu a historickému. Naše bohověda nechápe evangelia v celé jeho hloubce a šířce, nepronikáá do jeho ducha, do jeho smyslu. Naše bohověda zůstává na stupni středověké scholastiky, jež nebrala ze sv. písma obsah [?], ale jen citáty jakožto důkazy svých vlastních thesí a myšlenek, spolu s církevními spisovateli, pohanskou literaturou a mythologií.

Proti tomuto směru M. M. Tarěev ve svém díle vykládá pravého ducha křesťanství a evangelia. Jeho „osnovy křesťanství" nejsou provedeny a vyloženy dogmaticko-scholasticky, ale mysticko-symbolicky. Tento způsob hovoru a nauky o náboženství je dnes oblíbenější, jest modernější; dnešní svět raději po něm sáhne, než po starém způsobu, spíše se jím přiláká a udrží. Není to ani taková novota, už i dříve bylo ho užíváno vedle scholastického způsobu. Teď však má ovládnouti!

U nás jest vlastně týž boj, jen že výstřelky jeho stále jsou Římem ořezovány a Řím dosud svou autoritou brání ne-li výhradnost, tož aspoň velikou oprávněnost ještě i toho starého způsobu podání!

*

Potvrzená vládou ruskou organisace „náboženského svazku“ mariavitského zahrnuje 36 far asi se sto tisíci věřících nové církve. Skoro polovice z nich jest v Lodi (40.000). Jazykem církevním jest jazyk místní, ale ve styku s úřady uloženo novému svazku užívati ruského jazyka, což ostatně platí v Rusku všeobecně. Matriky povedou státní úředníci. Volba duchovního, otevření nových farností, stavba nových kostelů, jakož i větší správky musí míti schválení úřadů. Vláda přiznala nové církvi všecka ta práva, jaká má vedle pravoslavné církve nejprivilegovanější církev, totiž evangelická. Boj katolických kněží proti mariavitům trestá se už jako urážka uznané náboženské společnosti! Je to zatím úmyslem, aby postavení mariavitů proti katolicismu bylo posíleno. Ale úmysl ten jest marný!

V říšské radě ruské (vrchní zákonodární sbor) podán návrh V. M. Andrejevského s 30 podpisy, aby se počet svátků v Rusku snížil, a to asi na míru ve Francii a v Německu obyčejnou. Proti našim poměrům odpadly by ještě čtyři svátky (sv. Petra a Pavla, narození Panny Marie, pondělí svatodušní). Ale návrh potkal se s nemilostí církevních a konservativních kruhův, a sám lid se postavil proti němu — i socialisté! Svátky prý jsou z ohledu zdravotních potřebné. Tak bude ruský lid slavit dál těch asi 100 nedělních a svátečních dní v roce.

P. Bernardu hr. Lubenskému, polskému redemptoristovi, povoleno dávat exercitie v Moskvě v katolickém alumnátě. Je to už několikátý případ, co za nových svobod polští redemptoristé získávají dovolení dříve nedávaná.

Proslýchá se, že sv. synod ruský svolá sjezd představených klášterních do Moskvy, aby se poradili o reformě řádového života a klášterního hospodaření. Vytýká se totiž klášterům ruským, že se svým velikým bohatstvím špatně hospodaří, nic užitečného ani v ohledu humanitním ani vzdělávacím nepodnikajíce. Podotknouti k tomu třeba, že důchody klášterů ruských jsou obyčejně vázány tím, že se poukážou některému biskupství k používání. Biskupi se berou z klášterních kněží obyčejně, a tak také i od klášterů jsou i s celou konsistoří svou vydržováni. Ale přes to ještě asi zbývá klášterům dosti k vlastní spotřebě a k zneužívání, neboť výtky se stále opakují, a to i z církevních kruhů.

Komise dumy, mající svěřen k posouzení návrh zákona o svobodě vyznání, nepočíná si podle přání „pravých ruských lidí“ (ultrakonservativcův) a podle přání církevní vrchní vrstvy; neboť návrh zákona nejen nezúžila, ale dokonce ve svobodomyslném směru rozšířila! Dovoluje se totiž každému o 21 letech přejíti ke kterémukoliv připuštěnému v říši náboženství a vyznání. Nijak se neohražuje odstoupení od pravoslaví. Před 21 rokem smí se přestoupiti jen se svolením rodičů nebo poručníka (nebo manžela). Děti před 14 rokem nenásledují rodičů

při přestupu. Teprv až po čtrnáctém roce smí se súčastnit, ale nemusí přestupu k jiné víře. Oznámený přestup musí se do 40 dní zapsati. Přestupem zákonně provedeným ztrácí bývalá náboženská společnost všecky nároky a práva na bývalého člena svého.

Vidouc takovouto náladu v komisi náboženské, obrátila se „hlavní rada svazu ruského národa“ (ultrakonservativní politické sdružení) se zvláštním pamětním spisem na svatý synod, aby vymohl u cara zastavení „náboženského rozvratu“ už dovoleného a ještě zamýšleného. Zákony a výnosy ministerské v tom směru vydané ať se zruší, zvláště výnos ze 4. (17.) března 1908, jímž usneseno vrátiti katolíkům všecky skonfiskované statky církevní (po roku 1863). Ať se zakážou všecky agitace, svádějící k nevěře a necti, taková shromáždění a přednášky, k nimž i petrohradský náčelník dává dovolení, ať se nikdy už nepřipouštějí. Svoboda, daná úkazem carským ze dne 17. (30.) dubna 1905, ať se přesně vykládá pouze v tom smyslu, že pravoslavné náboženství se musí hájiti všemi prostředky proti jakékoliv agitaci a propagandě.

Tyto výstřelky starého donucovacího systemu v náboženských věcech nelíbí se ani mírně konservativním živlům, ne tak opravdově pokročilým kruhům církevním. Praví, že tímto způsobem už se dnes ničeho nedocílí.

Má se za to (praví tak zpravodaj „Kölnische Volkszeitung“), že nový prokurátor sv. synodu MUDr. Lukjanov jmenován na zakročení ultrapravých Volen na to místo, ač se nikdy církevními věcmi neobíral jen proto, že je z krajní pravice. Také prý zahájil už system krocení „modernistických akademií bohoslovných“. „Cerkovnij Věstnik“ popírá všeliké politické zákulisí a nějakou změnu systemu.

*

Dosti neutěšený obraz jeví pravoslavné missie mezi jinověrci čili tak zvané missie vnější na rozdíl missií vnitřních, působících mezi starověrci neboli staroobřadníky, nazývanými do nedávna oficielně rozkolníky, a mezi jinými ruskými sektanty.

Poslední, ku konci října 1908 vyšlý „Otčet“ čili výroční zpráva pravoslavné missijní společnosti touží na veliký nedostatek hmotných prostředků za příčinou stále ochabující obětavosti, následkem čehož správní rada byla nucena omeziti do minima podpory na missie a odmítnouti žádosti na nejnutnější potřeby. Smutné následky toho objevily se prý záhy: zprávy jednotlivých missií zaznamenávají husté případy odpadu jinoplemenců k jejich dřívější víře — k mohamedánstvu nebo lamaismu. Přechod k víře mohamedánské má místo hlavně na Krymu, kde odpadli nejprve Řekové, prosáklí naskrze tatarsko-tureckou kulturou, a za nimi ruská chudina, která se téměř ničím neliší od tamních Řeků a Tatarů. Také pokřtění Čuvašové a Voťáci jsou prý málo proniknuti křesťanským duchem, vedle křesťanských obyčejů zachovávají též některé pohanské a vracejí se druhdy docela k pohanstvu nebo stávají se mohamedány. Moslemínská propaganda měla za dvou posledních let mezi jinoplemenci vůbec nebývalý úspěch.

Zpráva podotýká, že napomínání a výstrahy pravoslavných missionářů považují prý jinorodci za násilí. Avšak tu jeví se podstatným předpoklad, že se pravoslavní missionářové skutečně neomezovali pouhým poučením a napomínáním, nýbrž jako jinde volávali také zde na pomoc světské úřady, kteří zneužíváním vládní moci činili nezákonitý nátlak na obrácence. Vždyť nedávno byli též staroobřadníci nuceni stěžovati si moskevskému metropolitovi Vladimíru na fanatické jednání těchto missionářských zapálenců vůči nim a jiným sektantům.

Jednotlivé stati „Otčetu“ dávají dosti podrobný přehled o rozměrech odpadu. Tak v jediné ufimské gubernii odpadlo od pravoslaví 4147 Tatarů, 342 Čuvašů, 9 Voťákův a 5 Tepťarů. Zajímavá bývá též odpověď odpadajících k napomínání missionářů: „Hleď, ty svoji víru chválíš, a vaši pravoslavní co dělají? Pálí a zabíjeji!“

Po rusko-japonské válce začal ze sousedního Mongolska vnikati na Altaj a též do zabajkalského a irkutského území lamaismus, a to při nepochybné podpoře Japonska. Všude rejdí tam hlasatelové lamaismu, tak zvaní „jarlyčkové“ a vedle pohanské propagandy zavádí též politickou, Rusku nepřátelskou propagandu. Mezi křtěným obyvatelstvem západního Altaje jest odpad k lamaismu vůbec zjevem neřídkým.

Ještě úsilovněji zmáhá se nábožensko-politická propaganda v Zabajkalí, kde burjatská intelligence. vyšlá částečně i z vyšších ruských škol, sní o politickém sjednocení Burjatů, snažíc se upraviti mu půdu zavedením samosprávy s vlastním národním soudnictvím a ekonomickým útvarem. Burjatští vysídlenci, v jichž čele stojí vlivný průvodce tibetského Tale-lamy, vynikající lama Čanset-Chambo-Agvan, rozvíjí opět horečnou činnost mezi Burjaty irkutskými. Učený lama Cyben-Žamearano, slynný jako sběratel materialu k burjatské ethnografii, založil spolek pro šíření osvěty mezi Burjaty pod názvem „Prapor burjatského národa“, jehož předním úkolem jest propaganda buddhismu V Zabajkalsku působí opět spolek „Paran“ (Slunce), dbající o vzdělání Burjatů v duchu národním, s vlastním písmem a literaturou.

Přestup k lamaismu děje se hlavně z pohnutek ekonomických a nacionalistických. Pravoslavná missie staví tomuto hnutí dvojí hráz: buď hledí přemluviti ony Burjaty, kteří podali žádosti o přechodu k lamaismu, aby odvolali svá ohlášení, anebo v případě neúspěchu obrací se k tak zvanému „administrativnímu vozdějstviju“, kde gubernátoři s pomocí policie snaží se hrozbami a různými tresty přiměti renegáty k ústupu.

„Otčet“ pestří se zprávami, kterak obrácení jinorodci zůstávali ve svém nitru pohany a k napomínání missionářů namítali: „Proč pak car vydal zákon, že se naši pobratimci (Burjatové) mohou vraceti ku své víře? Co ty nám pravíš, o tom nevíme ničeho, ale to víme, že car vydal manifest... Car dal svobodu věření... není třeba se křtíti... to všecko vymýšlejí jen popové a archijerejové.“

Žalostně dojímají takové názory jinoplemencův o evangelických pravdách, hlásaných pravoslavnými missionáři, ale hlavní toho příčinu sluší přec jen přiznati způsob jimi užívaný a časté dovolávání se státní

moci při neúspěchu slovného poučení. Jejich práci nedostává se vyššího pomazání, horlivost zaměňována druhdy krutým fanatismem, obětavá láska a trpělivost prudkou nedočkavostí a spoléháním na zevní, hmotné prostředky.

Málo odůvodněným jeví se v „Otčetě“ i nářek na nedostatek peněz jako na jednu ze závažných příčin neúspěchu pravoslavných missií mezi asijskými plemeny. Výroční zpráva vykazuje, že v ústřední pokladně missionářské společnosti na rok 1908 zbývalo 1,321.000 rublů, suma to zajisté veliká. Proti roku 1907 vzrostla jistina o 30.000 rublů, z čehož vyplývá, že společenská rada měla spíše na zřeteli zvětšení kapitálu nežli podporu a rozvoj missií; ale pak jsou její stesky na nedostatek prostředků zcela neoprávněné. Pro tuto „spořivost“ byla též missionářská obec v Japonsku nucena propustiti v minulém roce s velikým žalem 30 katechisátorův. Obec ta čítá dle posledních údajů 30.000 pravoslavných Japonců, většinou velice chudobných, potřebujících nevyhnutelně hmotné podpory, které se jim však nedostává.

Některé ruské časopisy vyjadřovaly vůbec podivení, nač bylo ještě zřizovati missie v Japonsku, když se dosud v samé ruské říši nachází od mnoha století taková síla pohanů. Neschvalují též záměr poslati do Japonska pro takový neveliký počet pravoslavných ještě druhého biskupa, an dosavadní revelský biskup Nikolaj ku správě missie úplně stačí a vzrostly by z toho jen výdaje, beze všeho duchovního prospěchu. Vytýkají zároveň byrokratismus, plané kancelářnictví, které se zahnízdilo i v missionářském spolku a jest pravému jeho účelu jen na závadu.

Také petrohradská synoda rokovala 28. ledna (10. února) 1909 o hromadných odpadech (massovyja odpadenija) na Kavkaze na základě zpráv zaslaných jí tamními biskupy a týkajících se Abchazů, kteří šmahem přecházejí z pravoslaví k mohamedánstvu. Většina synodálních členů doporučovala užíti nejpřísnějších prostředků proti agitátorům panislamismu, jelikož carský úkaz od 17. dubna 1905 o náboženské svobodě má na zřeteli pouze návrat k předešlé víře, nikoli však odpad. Z té příčiny připustný jest přechod k mohamedánské víře podél Volhy osedlých Čuvašů, Čeremisů, Mordvinův atd., nikoli však odpad Abchazů, jelikož jejich předci nebyli mohamedány, nýbrž křesťany. Vyřízení té záležitosti v říšské dumě uloženo deputovaným kněžského stavu.

Karel Jindřich.

Věda a umění.

Varhanická škola v Brně provedla pod záštitou Jednoty na zvelebení církevní hudby na Moravě dne 4. března 1909 Ch. Gounodovo oratorium „Mors et vita“.

O významu Gounodově a o ceně jeho děl hlasy kritiky se druhdy značně rozcházely. Proti úsudkům dokonalého uznání stavělo se naprosté odmítání a cynické zlehčování hudby Gounodovy. Vlivem německé kritiky, podněcované nevraživostí národní, též u nás projevováno hnutí proti Gounodovi. Hudba jeho nazvána dokonce lesklou skořepinou se shnilým jádrem beze vší mravní podstaty („Dalibor“ 1873, str. 332).

Dnes, kdy pochutnáváme si na tom shnilém jádru už dalších šestatřicet let, soudíme o uměleckém odkazu Gounodově střízlivěji.

Gounod originelním nebyl. Ale nedostatek původnosti nahrazují u něho všechny typické přednosti francouzské hudby: kouzlo melodické gracie a duchaplná, vybraná instrumentace. Krásně vystihl umělecký profil Gounodův Knittl těmito slovy: „Gounod nebyl zjevem epochálním, ale ovšem eklektikem v nejlepším smyslu slova. Jeho skladby jsou výronem mysli ušlechtilé, plny nelíčené vroucnosti a sladké něhy, jsou to plody nevšedního talentu neunavným studiem vytříbeného, výsledky horoucího zápalu, jenž byl tak pravdivý, jako jeho zbožnost upřímná...“

Gounod byl od mládí pln nejhlubšího cítění náboženského. Z této podstaty jeho bytosti vznikaly již v době, kdy jako stipendista francouzské vlády meškal v Římě, téměř výhradně církevní skladby. Již v 25 letech napsal oratorium „Judita“ a první jeho operní dílo „Polyeuct“ kloní se k slohu oratornímu. Nechybělo mnoho a Gounod byl by se věnoval stavu duchovnímu. V mužném věku obrátil se sice především k tvorbě dramatické, ale v stáři vrátil se „à ses premiers amours“ a složil v duchu církevně-náboženském veliká svá díla toho oboru, z nichž jsou oratoria „Vykoupení“ a „Mors et vita“ svou hlubokou inspirací nejpůsobivější. A právě v těchto skladbách doby poslední, kdy zaníceně vroucí víra provanula jako vůní kadidla celou jeho tvůrčí činnost, došel základní rys náboženské povahy Gounodovy nejryzejšího vyjádření. Nejméně týmž právem jako Liszt o své „Ostřihomské mši“ mohl Gounod o posledních svých oratoriích říci, že se je více modlil než skládal.

Hanslick vypravuje o posledních svých dvou návštěvách u Gounoda toto: „Mistra nalezl jsem pokaždé zahloubaného do těžké knihy slovanského filosofa Vronského ‚Prolégomènes du Messianisme‘, vedle níž ležela ‚Fysiologie svatých‘. Gounod zamítá každou knihu, jejíž myšlenkový obsah nevede k božskému. Dva živly — vykláda Gounod — vládnou duševním životem: jednak božství jako pevný, nepohnutý bod, jednak hybný pokrok vědy. Tento musí se vždy k onomu blížiti — jako k magnetu. Jen když lidský duch jest osvícen Duchem svatým, může klíčiti, růsti a plody vydávati.“

Gounod, všestranně vzdělaný umělec, napsal k oratoriu „Mors et vita“ předmluvu, jež není jen výkladem hlavních motivů, nýbrž i meditací

plynoucí z hloubi nábožensky zanícené, pevně věřící duše. Když pracoval o této trilogii, vyjádřil se takto: Dlouho jsem o tomto námětu přemýšlel a komponuji dílo to co nejvážněji; každým dnem mě více zajímá. Dle mého soudu nalezá hudba své nejušlechtilejší, nejčistší a nejvznešenější formy u výrazu náboženských myšlenek a cítění.

Oratorium „Mors et vita" působí především jednoduchostí prostředků. Veliký, zbožný duch Gounodův stojí tu pokorně u neochvějné víře tváří tvář posledním věcem člověka, noří se v celé prostotě zbožného zanícení v taje Zjevení svatého Jana, beze vší pompy skládá oddaně svůj hold Majestátu božímu nejtklivější modlitbou...

Dílo zanechalo hluboký dojem. Ředitel Janáček podal krásný důkaz dirrigentské své mohutnosti. Interpretoval skladbu s veškerou velitelskou svou energií i vrozeným temperamentem. Jako solisté stlumočili bezvadně své party dámy Calma-Veselá a Königová, a pánové Balcárek, Pivoňka a Tauber. Kapela 8. pěšího pluku obstarala pečlivě orchestrální část. Sbor, v ženských hlasech nečetný, zasluhuje rovněž plného uznání. Dokonalé ovládání královského nástroje osvědčil p. Klička harfovým doprovodem.

*

Národní divadlo v Brně. Jako zábleskem kultu uplynulých dob francouzské opery bylo provedení Boieldieuovy „Bílé paní" (poprvé 5. března 1909). Tato kdysi velmi oblíbená zpěvohra neztratila dosud působivosti. Přes vzácné stáří 84 let těší se „Bílá paní" trvalému zdraví. Jeť hudba její vtipná, uhlazená, stále ještě svěží, kresba charakterů jemná a případná, dialog graciesní, vybraný. Málo jest v starší operní tvorbě tak působivých míst jako závěrečný tercett prvního jednání a scena dražební. „Bílá paní" dožila se skvělých triumfů. Pařížská opéra comique slavila v 37 letech (1862) tisící představení její. Libretto má ovšem o trvajícím úspěchu také zásluhu. Scribe, jenž ostatně hudebně vzdělán nebyl, dovedl obratně osnovati operní texty a dramatické sceny vyvrcholiti k plnému účinu. Vzpomeňme jen zmíněné dražební sceny v „Bílé paní", žehnání mečů v „Hugenotech", výjevu u popraviště v „Maškarním plesu".

Jsme povděčni správě divadelní za vypravení „Bílé paní" tím více, že provedení opery bylo kapelníkem p. Pavlatou připraveno co nejpečlivěji. Všechny skladatelem tak živě líčené postavy byly výborně stlumočeny vynikajícími solisty našeho operního souboru s paní Svobodovou a panem Kramperou v čele. Režie p. Komarova měla šťastnou ruku.

Jan Kalš.

Činohra. Saisona chýlí se ke konci a za rozrušených poměrů divadelních nikdo se nestará o pevný a cíle vědomý repertoir. A tak v záplavě operettních večerů činohra jen paběrkuje.

Dne 4. března sáhlo se po starším ruském dramatě „Paní majorka" („Majorša") od Ippolita Vasiljeviče Špažinského. Před mnoha lety, když také u nás se otevřely brány zdravému realismu velkých ruských umělců, bylo očekáváno toto drama s napjetím, neboť autora z výborné hry „Náš přítel Něklúžev" předcházela pověst co

nejlepší. Drama nesplnilo očekávání. Celé čtyři akty vyplněny jsou veselohrou o bujné, divoké a svéhlavé Féni, vdané za starého majora, jak týrá svými překotnými rozmary jej a všechny muže, kteří se po ní blázní, a jak ji dráždí netečný, chladný malíř z velkoměsta. V pátém aktě rozluští se všechno to pachtění mužů po ní a její po malíři tím, že ji ženatý, žárlivý mlynář při schůzce na rozloučenou utopí, aby nemohla odejet do Moskvy za malířem

Tato katastrofa není v dramatě nikde ani předvídána ani odůvodněna. Mohou zajisté nahodilé události míti v životě osudný význam; ale jestliže v životě nepostřehujeme často kausální motivace takových událostí, v dramatě jest přísná kausalnost bezpodmínečně nutna, a její prvky a základy musí se celým dramatem nepřetržitě vinouti, nemá-li čirá libovůle učiniti konec podstatě dramatického a nahraditi ji sardouovskou divadelní machou. A právě o tuto motivaci se autor vlastně ani nepokusil. Rád psychologisuje, blýská se vkusem a ušlechtilou mluvou, ale titulní postava hry, Féňa, zůstala nejasnou a záhadnou ve vniterních pohnutkách svého jednání.

Vytvořiti z této postavy živou, reelní bytost, sdůvodniti její konání — zkrátka doplniti autora, jest obtížnou úlohou, s jaké jsou jen velké a zralé umělkyně. Snad bylo po hře sáhnuto právě proto, aby paní Vojtová toto svoje umění mohla ukázati. Jiného důvodu ke vzkříšení této polozapomenuté hry sotva bychom našli. A vskutku výkon pí. V. byl pln sebevědomé síly, duchaplnosti a suverénní podmanivosti.

Dne 11. března poprvé sehráno drama ze života klášterního od Antonína Ohorna „Bratří svatobernardští“. Autor, nyní středoškolský professor v Saské Kamenici, byl prý novicem kteréhosi německého kláštera, a odtud odnesl si nepříznivé zkušenosti, které ve své práci vypisuje. Když hra po dvojím zákaze censury dostala se v lednu roku 1905 na „Německé lidové divadlo“ vídeňské, měla v zápjetí demonstrativní projevy pro autora i hlučné protidemonstrace. Neprávem. S jasnou tendencí hry každý nepředpojatý může souhlasiti; jest jí, že jen nejvniternější přesvědčení má vésti do celly klášterní. Každé nucení se strany rodičův a vypočítavost na bezstarostný život jsou zavržení hodny. Autor uvádí nás — dramaticky velmi obratně — v život chudých lidí, z něhož prýští pohnutky k přinucení syna ke vstupu do kláštera. Mladého muže však tužby a ideální záliba po umění volají jinam. Také předveden život v klášteře, v němž však mladík nenachází dosti půdy a pochopení pro svoje naděje. A tak po krušném boji, podporován některými rozvážnými bratry, vzmuží se jinoch při professi k odhodlanému „ne“ a odchází v život světský, kam jej mysl táhne. K projevům nepřátelským příčinu zavdalo, že v život mnichů vsunuty jsou také nepříznivá líčení klášterních intrik, na př. při volbě opata a j. Zakusil-li však autor sám něco z toho, čemu v životě nelze se v nižádném stavu zcela vyhnouti, nesmí se zjevy ty generalisovati. Jsou ostatně i tu zjevy ty zřejmě více pro sensaci nahozeny. a také příliš divadelně na úkor umělecké úrovně na hru navěšeny. Mnohem větší a motivovanou váhu klade sám autor na to, že skutečnou oporu

a nejupřímnější rádce, kteří jej vzmužili ke svobodnému, rozhodnému slovu, našel kolísající novic ve zdech klášterních, mezi zkušenými bratry staršími.

U nás drama zvláštní pozornosti nevzbudilo. Sehráno bylo na chudé prostředky pozorně, v některých rollích sympaticky.[1])

Nově nastudována a pečlivě vypravena „Maryša“ bratří Mrštíků, která v tyto dny právě v německém rouše slavila vjezd také do Vídně (v Raimundově divadle), kam se před časem při zmařeném zájezdu pražského divadla nedostala. *St. Fiala.*

*

13. a 20. března konala se valná hromada družstva Národního divadla v Brně, na níž kromě voleb mělo se jednati o staveništi, stavbě, převzetí režie, garančním družstvu a pod. otázkách, o nichž mezi „starými“ a „mladými“ je spor. Mnozí členové „mladé“ strany počínali si ve schůzi tak, že jsi se domníval býti někde mezi Hurony a ne ve společnosti, která hubou je samá vzdělanost. Na konec neusneseno nic, provedeny kompromisní volby, jimiž křiklounské straně dostalo se zbytečně polovice míst ve výboru, a tomuto svěřeno — ostatní. I zde, jako jinde, milý národ, pozbyv smyslu pro kázeň, stává se loutkou živlů chlapeckých, nezodpovědných, kterým hlavní věcí je švanda neb ostuda.

*

Ve „Zlaté Praze“ přináší krátkou skizzu životní, povahovou a literární o Jar. Vrchlickém za posledních šest let Dr. Albert Pražák. Proto za šest let, že Jar. Vrchlický dovršil 17. února 66 let života, a od oslavy 60letých narozenin, kdy dílo Vrchlického nazval J. Machar „papírovou pyramidou“, zdálo se, že Vrchlický ztrátou sebedůvěry a roztrpčeností pochová a zahrabe lyru svou. Ale neučinil tak: naopak po skleslé a truchlé náladě nabývá znova sebevědomí, chuti k práci a zanáší se novými plány. Za těch šest let vydal jedenácte sbírek básnických, epicko-lyrický sen o Vinetě, tři dramata, tři libretta, román, dětskou povídku, a celou řadu literárních studií a překladů z cizích básníkův. Autor oceňuje básníka v posledním šestiletí těmito hlavními úsudky: Vrchlický nepředstavuje se v posledním šestiletí jako dobyvatel, ale jako rozšiřovatel, vysvětlovatel a po případě prohlubovatel své dosavadní práce. Je soustředivější ku svému vlastnímu já — kořistí-li odstředivě, je to sen z mládí (O Vinetě). Zabolelo Vrchlického, když se psalo, že teprv Machar antiku pochopil. On, který tolik antických motivů zpracoval, cítil se tím roztrpčen. Ovšem Machar pojímá antiku antičtěji [?], Vrchlický však promítá antické osoby přese všecka mezilehlá století až do naší doby, klade jim v ústa myšlenky našich dnů. — Vztah k přírodě stal se teď Vrchlickému už jaksi jen zevnějším: příroda jest proň stále smutnější, a obyčejně jen dekorační výplní nebo podnětem k meditacím o člověku. Místo přírody nastupuje ulice města a jeho tvářnost. Vztah k ženě pojímán jest poslední leta zcela smyslně, jen ojediněle mluví Vrchlický o duši ženině, o cudném půvabu, jinak vždy hledí

[1]) Některé postavy ovšem dle vkusu davu zkarrikovány, aby se více »líbily«. V německém divadle prý hrána hra mnohem vážněji.

k tělu a k vášni. Tím, že se Vrchlický uzavírá víc a více v sebe, čím dále více se opakuje. Nanáší nové odstíny na staré obrazy, vrací se k podnětům mnohokrát tlumočeným, a proto účinek selhává. Cítí to sám, stěžuje si do úbytku snů. V různých knihách využívá téže myšlenky. V Kočičím králi Locia zpívá píseň Labuť ze Zavátých stezek, v Loutkách o bolesti dětí mluví se totéž, co v Korálových ostrovech. — Analysa vlastního já vede často k nervosním a ne zcela oprávněným steskům. Stěžuje si na svou galejní dráhu literární a na to, že v ní vytrvává, poněvadž musí, z finančních ohledů! Vrchlického opouští příliš brzo sebedůvěra a sebevědomí, při sebe menším nárazu chvěje se jako mimosa, bezbranně a sentimentálně: znak české povahy? I touto vnější bolestí snad lze vysvětlit, proč tolik na své nitro se obmezuje. — Od léta churavěl Vrchlický, poslední narozeniny slavil jako rekonvalescent. A zdá se, že v jeho těle jakož i v poesii a duchu zvítězila chuť k práci a životu, teplý smysl proň a vášnivá láska k němu!

*

„Naše hudební tvorba v posledních několika letech rychlostí vichru rozlétla se za nejzazšími cíli moderního umění. Vítězslav Novák a Josef Suk, třeba stáli názory svými přímo proti názorům našich hlasatelů pokrokovosti, vytvořili poslední dobou díla, jimiž české hudební umění dostoupilo výše, o níž se mu prve nesnilo. Předloni nad ‚Asraelem‘ (Suk), vloni nad symfonickými básněmi ‚O věčné touze‘ (Novák) a ‚O Tomanovi a lesní panně‘ (Novák), letos nad ‚Pohádkou léta‘ (Suk) a ‚Nočními touhami‘ (Novák) padají nám v srdce přívaly radosti a pýchy z toho jara, jímž hudba naše nově zkvétá,“ praví koncertní referent pražské „Hudební Revue“ (březen).

Pražský sbor „Česká filharmonie“ po loňském jalovém létě, kdy koncerty její na výstavišti bývaly víc než poloprázdné, vidí, že v Praze se neudrží. Pokoušela se aspoň o zvýšení subvence obce pražské, ale rozbilo se vše o neshodu Prahy a obcí předměstských. Půjčky město Praha také „České filharmonii“ nepovolilo. Zadávala se tedy „Česká filharmonie“ na venek: vyjednáváno na léto s Luhačovicemi a Varšavou a přijata nabídka Varšavy. — Za to vzniká v Praze německý spolek filharmonický!

Moravské „Pěvecké sdružení učitelské“ nevidouc jiného východu z dluhů, jež si nadělalo svými pojížďkami po Německu, rozebralo si dluh svůj mezi sebe, na člena přišlo 250 K. Zas o vroubek více na účtu našem u Němců.

Povolání professora Ševčíka, pražského mistra houslí, na vídeňskou sestátněnou vysokou školu hudební počítají na škodu Prahy. Professor Ševčík místo přijal jen proto, že závistí a nesolidní konkurencí pražských soků svých byl prý zrovna vyštván z Prahy. Ale přece pražskou školu i na dále podrží a mezi Vídní a Prahou bude stále přejíždět.

V únoru (19.) provedena za řízení Mahlerova na novoyorském divadle „Metropolitan House“ „Prodaná nevěsta“, ale po německu. Přivítána však americkým tiskem i obecenstvem nadšeně jako něco nového a také jako česká opera. — Ve Vídni brána v Raymundově divadle

Mrštíkova „Maryša". — „Kondelík a Vejvara" Hermannův přeložen do hollandštiny. — V Pešti převzali po Vídni Nedbalův balet „Z pohádky do pohádky".

*

Od víc než dvou let vychází v Moskvě (vydavatelství „Poljza" V. Antik & Comp.) „Universalnaja Biblioteka" na způsob Reclamovy a tedy naší „Světové knihovny" Ottovy. Ve vydaných 131 číslech nacházíme zastoupenu literaturu norskou, švedskou, dánskou, hollandskou, španělskou vedle velkých literatur anglické, francouzské, německé a vlašské. Ze slovanských však zastoupena jest pouze polská deseti čísly. Česká se ještě na nějaké zastoupení nezmohla! Ani za éry neoslavismu ne! V naší „Světové knihovně" do 131 čísel už byly zastoupeny ze slovanských literatur: ruská, polská, rusínská a srbsko-charvatská.

Spisovatel ruský Leonid Andrejev za nejlepšího žijícího považovaný (z mladých) vzdal se dráhy románopisecké a převzal ředitelství divadla v Petrohradě.

Todor Stefanović Vilovski, srbský literární historik a belletrista, podává ve svých vzpomínkách otiskovaných v letoším literárním srbském týdenníku „Brankově Kole" (Karlovice) zajímavý popis vzniku, vyjití i zániku „Slovanského Almanachu", jejž vydali studenti slovanští ve Vídni roku 1879, a jenž tehdy velkou pozornost vzbudil u přátel, ale ještě víc nepřátel všeslovanské myšlenky. Idea všeslovanského almanachu vznikla mezi Slovinci a její vlastní původce Radivoj Poznik byl i prvním redaktorem almanachu. Do společné práce s ostatními Slovany nebylo možno dostat Poláky a Rusy pospolu. Jedni i druzí prohlásili: „Budou-li přibráni Rusíni a Rusi, my nepůjdeme", a „Budou-li zahrnuti Poláci, my nejdeme." Nejvíce snažili se rozpor vyrovnávat Češi. Jihoslované se brzy rozhodli pro Rusy. Češi až když viděli, že Poláků nijak nepřemluví, přidali se k Jihoslovanům. Do redakčního komitétu byli zvoleni: Máchal, Penížek za Čechy, S. L. Drimalik (?) za Rusy, Gr. Cegliňskyj za Rusíny, Burian a Pavlík za Slováky, Dav. Hostnik a Radoslav Pukl za Slovence, J. Brunšmid a Drag. Najman za Charvaty, Vilovski a Čokić za Srby a D. K. Vačov a V. Chr. Radoslavov za Bulhary. V komitétě určeno mluviti a raditi se vždy v té řeči, jejíž bude den. Ale nebylo to možno, neboť většinou každý rozuměl a hovořil jen svou řečí. A přicházelo k nedorozumění, byl prý to pravý Babylon. Nejlépe ještě dorozumívali se Češi, nejhůře druhé chápali Srbi, Bulhaři a Rusi. Konečně navrženo jednat ve známé „všeslovanské řeči" — v němčině. A tak se i dálo. Češi zastávali sice návrh, aby se buď čeština, buď ruština přijala za společnou řeč, ale propadli. Almanach byl hojně kupován jen v českých a slovinských zemích, jinde si ho valně nevšimli. Ročník 1880 byl skonfiskován pro báseň revolučního Rusa Nik. Chamchodery (žid?), celý almanach zničen, redaktor Poznik zavřen za oslavu nihilistův a carovraždy. Pravilo se, že Chamchodera byl vyslán, aby celý podnik zkompromitoval a rozbil. To se též podařilo. Slovanský almanach vícekrát už nevyšel!

*

Druhé číslo letoších „Slovenských Pohľadů“ věnováno oslavě Hviezdoslava (JUDr. Pavel Országh, narozen 2. února 1849) a v třetím dokončen krátký rozbor psychologický jeho poesie. Čitáme-li slovenskou literaturu ještě ke své, pak Hviezdoslava musíme počísti mezi největší své poety, klásti ho hned vedle Svatopluka Čecha a možná i výše. V epických svých dílech jest vůbec jediným, a možno jej postaviti po bok největším básníkům světovým. Jeho „Ežo Vlkolínský“ (pokračuje „Gábor Vlkolínský“) jest rovnocenný pendant Mickiewiczova „Pana Tadeusza“, či lépe Lermontova a Puškina (Oněgina). Poslední léta stal se pilným překladatelem a obohatil slovenskou literaturu pěknými překlady velkých básnických děl polských, ruských, maďarských, německých, anglických.

„Hviezdoslav je čistě subjektivným básníkem. Nechodí do dalekého světa pro látku, jeho duše jest bohatá dosti, aby z ní čerpal. Tím stává se básníkem v pravdě moderním. Klassicismus žádal po básníkovi objektivnosti, ale moderní aesthetika žádá subjektivnosti po něm, jeho duši. Nejpodstatnější vlastností duše Hviezdoslavovy jest láska a sympatie k lidu, ona je skoro výhradným motivem i jeho lyriky. I tu v první řadě zaujímá ho lid a osud národa, jen sem tam dotkne se nějakého metafysického problemu. Ale kdežto po epických dílech rozlévá se veselá nálada, jest lyrika samý vzdech, samý bol, často zrovna zoufalost se v ní zračí: je to resignace, melancholie, beznadějnost, pessimismus. V epických dílech básník vžil se do duše lidu a podal nám realně to, co žije v něm, veselost, života schopnost národa; v lyrice však básník popisuje, co sám cítí. Národ nepovědom je si svých běd, každý jednotlivec z lidu cítí jen své žaly a těch jest málo a střídají se s radostí a veselím. Ale básník svou hlubokou duší cítí za všecky, za celý národ, on cítí bídu a strasti celého národa. Ale vzdor všemu pessimismu jest Hviezdoslav poetou, oslavovatelem a enthusiastou života a tím je znova moderní. Žaluje na zlé poměry, ale věří v život, oduševňuje se proň. I skrze vzdechy prozrazuje se jasná slovenská duše básníkova, jeho optimismus, jeho naděje v budoucnost národa, jeho důvěra v Boha, jeho víra v život, v pravdu a krásu.“

*

Ve „Věstníku Národopisném“ Jóža Černík upozorňuje na různý ráz písní lidových moravských, českých, slezských, slovenských. V melodii i v taktě jeví se tu velmi nápadně různá povaha lidová, různé vyjadřování hudebně-zpěvní. A ani tak melodie ne, jako sčasování (takt) písní jest výrazem povahy a osobitosti toho kterého kmene. V tom ohledu opravdovou mistrností vynikají slovensko-moravské písně z kraje břeclavského. Ale i nápěvy jeví ethnografickou barvu jednotlivých kmenů. Jest však třeba, aby sběratel měl sám hluboké pochopení a dovednost reprodukce slyšené písně.

*

Dr. J. L. Píč ve své monumentální práci „Starožitnosti země české“ dospěl k třetímu dílu (šestému svazku), který pojednává už o době polohistorické, polomythické — o české době knížecí, tedy

konci prvního a počátku druhého tisíciletí. V předmluvě ku svému novému svazku praví autor, že dospěl vlastně teď teprve tam, odkud před dvaceti lety se chystal vyjíti, když chtěl psáti dějiny české a slovanské vzdělanosti za doby knížecí — v druhé polovici prvního tisícletí. A tou dobou vyšly právě dva spisy Dr. G. Kreka, štyrsko-hradeckého professora, „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte" (1887) a Wilh. Bogusławského „Dzieje Słowianszczyzny północno-zachodniej do połowy XIII. w." (1889). První z jazykové, druhá z dějinné stránky vyčerpala týž předmět — staré vzdělanosti slovanské. Autor mohl sic tehdy třetí souběžnou českou práci vydati, ale jeho studium tehdejší o podunajských národech a o Rumunech, a jeho potulky po slovanských zemích dodaly mu mnoho nového a podrobného materialu, scházelo mu pouze zaokrouhliti jej a zařaditi věcné památky staré slovanské vzdělanosti. Ale v tomto zařadění byl kámen úrazu. Nenaleznuv ani v tehdejší své zkušenosti archeologické ani v literatuře dostatečného světla a uspokojivé jistoty, musil autor vlastní prací zjednati si pověřený material a srovnati jej vlastním názorem s materialem celé Evropy. A to jej zavedlo dále, než tušil. Práci a methodu jeho nazvali sic „musejní vědou", ale autora ostří této narážky nikterak nebodá. Naopak, jest mu důkazem, že pracoval na základě pevného věcného materialu. Autor byl prvním, kdož si osvojil celý předhistorický material archeologický a použil ho jako pramene k dějinám. Archeologické bádání způsobilo pravý převrat v nazírání na dějiny a minulost národův asiatských i národů klassických, a nemůže tedy býti pochybnosti, že i v dějinách severních národů musí býti základem, kdyžtě zostuzena dočista stará methoda házeti jmény národů sem a tam bez toho, že by genetický vývoj jejich cestou archeologickou byl prokázán. Kdežto tedy archeologie obyčejně sleduje cíle umělecko-průmyslové, autor ve svém bádání archeologickém nehledal prvně kulturu samu, ale podle ní stopy národův od prvního jich objevení až do doby historické.

Bylo nutno stopovati spletité dějiny české země spolu s dějinami celé Evropy; a prokázána souvislost Čech hned se skupinou národů západních, hned zas jižních a východních. Autor došel proto k tomu zcela novému přesvědčení, že dosavadní označování tak zvaných archeologických dob je zcela libovolné: v předhistorii jsou národopisné skupiny, ale ne archeologické periody. Není odůvodněno ani časové ohraničování těchto period; a doby archeologické, až krátce do doby předřímské, nejsou nic než více méně důmyslnou smyšlenkou. I v minulosti, jako dnes, žily národy, které měly svůj jazyk, svůj způsob života v obleku, okrase, bydlení, pohřbívání — a my, nalézajíce pozůstatky tyto, musíme souditi o vývoji, rozsahu a postupu těchto národních kmenů.

„Výsledky", praví autor, „stály za to, že jsem praehistorické archeologii věnoval tolik času, tolik peněz, tolik práce." V novém tomto svazku autor už nenarazí na tolik odporu u druhé školy (historické — L. Niederle), jako v prvnějších svazcích a vývodech svých. Údaje a úsudky obou škol jsou už tu shodnější.

*

V anthropologickém a ethnografickém dvojměsíčníku katolických missionářů („Anthropos“) nalezáme krátkou zprávičku z trappistického kláštera v Marianhillu; při práci v zahradě nalezena asi půl metru v zemi malá měděná mince, o níž se ukázalo, že je to velmi dobře zachovalá, lidskýma rukama neotřelá starožidovská mince asi z druhého století před Kr., z doby makkabejské. Mince nese zřetelný nápis: šenat arbaᶜ leolah Zion = ve čtvrtém roce spásy Sionu. Mince sama není zvláštností — ale naleziště její v jižní Africe v Natalu přivádí nás na nějakou novou stopu historickou. Na stopu styků obchodních v dávnověku, o nichž sic mnoho tušíme, ale jichž si rozebrati a osvětliti zatím neumíme. Zbytky zřícenin v jižní Africe svědčí o životě zcela jiném, jaký tam kdysi panoval, jiném než jaký tu nalezli Evropané mezi ubohými divokými kmeny černošskými.

*

Theorie o původu mineralií (o vzniku tvarův a složek dnešní kůry zemské) prvotně byly fantastické (řecko-římská filosofie). V minulém století počato teprve bádati reálněji; a tu vyvinuly se současně dvě theorie, plutonická a neptunická. Plutonická dávala vznik všemu „kamení“ a „rudám“ z vyvřelé žhavé massy vnitrozemské, vyvřelina schládla a zkrystalisovala. Neptunická theorie odvozovala vše z působení vody a vzduchu na povlovně tuhnoucí tekutou a žhavou massu zemskou. Dnes se obě theorie slučují. V laboratořích pak zkoumá se, pokud a jak která theorie v tom a onom útvaru, při té a oné vrstvě spolupusobila. Jako nový činitel bere se také tlak hornin samých (uhlí tlakem mění se v anthracit, bez tlaku zůstává jen zemskou smolou). Plutonickému původu děkujeme za vznik svých nejkrásnějších a nejvzácnějších zemin, neptunický pochod učinil tvářnost země vhodnou k usazení života na ní. Pro mnohé zjevy nemáme nikde vysvětlení (na př. pro ostrovy osamělé cizích mineralií sedící na veliké masse jiných mineralů) Pro slanost vody mořské nemožno bráti za pravidlo, že vyluhováním a splachováním soli řekami z pevnin teprv se moře vyslanilo. Sůl v podobě par unikla z žhavé hmoty zemské do ovzduší, tak jako i dnes chloridy nacházíme v ovzduší slunečném. Solný opar spadl pak na chládnoucí kůru zemskou v podobě kapek či spíše krystalků sněhových a to před sražením par vodních. Když srazily se páry vodní a utvořily na kůře zemské první moře, rozpustily hned už i sůl povrch země pokrývající. Tak moře nutno si mysliti slané už od počátku a to snad slané v tom stupni co dnes. Tlakem hornin dlužno si mysliti v dnešní tvářnost změněny i břidlice. Volné krystaly horniny jednostranným tlakem se překrystalisovaly jednosměrně. Záhadou ale spolu i pěkným příkladem doplňujícím naše theorie jsou meteory. Ještě počátkem minulého století prohlásila akademie francouzská, že meteory nejsou původu hvězdného, nepochází z prostorů mimo naši zemi! Dnes jejich nebeský původ je nade vši pochybnost. Spojení nerostů v meteorech, jejich seskupení a utváření, jest tak podivné, že dosud nepodařilo se v laboratoři spojení to nápodobiti; vznik mineralů meteorových bral se tedy asi jinou cestou než naše pozemské mineraly, nebo přeformovány byly nějakými

neznámými činiteli tak, že formaci tuto těžko je nám opakovati. (Dr. H. E Boeke v „Naturwiss. Rundschau").

*

Vysýchání jest zjev našich krajů velmi nápadný, tak že se dá v historii nemnoho věků lidských stopovati. V paméti dnešních starších lidí ještě uchována svědectví přemnohých rybníkův a močálu, které dnes úplně zmizely. Snad naše komise pro přírodovědecký výzkum Moravy také nám tyto zajímavé zprávy o vysýchání vlasti naší sestaví. Pro nedaleké Bavory sebral podobné údaje Georg Breu a uveřejnil ve zprávách přírodovědeckého spolku řezenského. Podle něho za posledních 300 let zmizelo v Bavořích na 500 jezer, jezírek a rybníků s plochou velmi značnou. Nejvíce jich zmizelo v jižních Bavořích na úpatí Alp, kdež ovšem byly kdysi nejčetnější, nejméně v severních Bavořích, poněvadž tam jich bylo též nejméně.

*

Na Smithsonově ústavu astrofysikálním ve Washingtoně studují od založení jeho 1889 povahu a zjevy našeho slunce. Studie vydány ve dvou svazcích, první vyšel 1900, druhý v loni. Autoři prací druhého svazku jsou ředitel Ch. G. Abbot a prof. F. E. Fowle. Velmi mnoho pozorování, měření a počítání všemožnými methodami věnováno teplotě sluneční. Pokládáno (podle Paschena a Lummera), že konstanta teploty sluneční jest 6750 až 6790 stupňů. Autoři washingtonští ji však vypočítali na 5962°. Z tepla slunečního dojde na povrch zemský jen 24%; mraky totiž zadrží 52% paprsků, a vzduch sám pohltí 24% tepla, takže jen 24% tepla zářícího na zemi padne na vlastní hmotu, na kůru zemskou. Na horách dopadá více tepla slunečního, ve výši 2000 metrů už hodně přes 50%! Ze světla slunečního pohltí mraky, vzduch a země asi 63%, takže jen 37% se ho od země samé odráží. Země z dálky viděná svítila by tedy 37% světla slunečního. Mraky podle výše a podoby své odrážejí 33 až 65% světla slunečního. — Měsíc má světlost 13% (jedné osminy), povrch jeho tedy velmi mnoho pohlcuje, víc než země. Teplota přímo ozářeného měsíce musí stoupati na slunci až na 394 stupňů, ale klesá také na straně odvrácené od slunce na 287 stupňů pod nullou. — Skvrny sluneční snižují teplotu a záření slunce. Zdá se, že je to tak, že objeví-li se skvrny na slunci, pak slunce celé bývá ještě jakoby oblito chladnějšími parami. Neboť pokles záření slunečního je vždy větší, než co by samy skvrny ubraly. Tak při 100 skvrnách klesne teplota asi o stupeň, ale záření klesne o 1·4 až 4·5%. Jednotlivá místa na slunci mění velmi svou teplotu, protože často během roku ba i během měsíce táž místa vysýlají o 5 ba i o 10%, méně tepla a světla než jindy. Dá se to vysvětliti tím, že obal plynný na slunci jest jako naše ovzduší různé hustoty; jednou hustší, jednou řidší, jednou jasný, jednou parami přeplněný. Je-li hustší a párovitější pak méně září a méně hřeje, podobně jako země mračny zahalená.

*

Jaká je svítivost světlušky? Velmi silně svítící kubanská světluška (Pyrophorus noctilucus) má svítivou plochu asi jedné osminy svíčky

normální a vydává světla asi $^1/_{1600}$ této svíčky, tepla však nevydává buď vůbec anebo ani tolik ne, co by jedna 80tisící část svíčky ještě vydávala. Z toho je zřejmo, jak malilinká energie svítí ve světlušce, a jak ohromná energie spotřebuje se proti tomu v obyčejné svíčce! Kdybychom uměli tak hospodárně svítit, jak si svítí ona světluška, spálili bychom asi 63krát méně!

*

Prof. J. Rozwadowski krak. akad. předložil počátek práce své o názvu Tater. První zachovaný název starý (u Kosmasa) zní Tritri, pravděpodobně česky Trtry, a polsky Tartry, rusky Tortry. Název rusínský „tołtry“ a „toutry“ značí dnes horu vůbec, jakož i oblázky v řece.

*

Zemřeli: 6. března Konst. Górski, prof. uměl. akademie v Krakově, polský básník a esthetik. — 23. března Vojtěch hrabě Dzieduszycki, politik a filosof-causeur polský. — 24. března Karel Javůrek, stařičký malíř český.

Zprávy národohospodářské.

Sněmovnami dokončena velmi zkrátka v druhé polovici března veliká akce hospodářská, postátněny čtyři veliké komplexy drah soukromých: společnost státní dráhy, severozápadní dráha, jihoseveroněmecká spojovací a české obchodní dráhy. Celkem 2769 kilometrů drah, představujících vložený do nich kapitál 1168·4 mil. korun. Z těchto drah už dnes stát garantoval skoro polovičku, totiž 1122 *km* cenou $424^1/_2$ mil. korun vystavené. Státem provozována vozba počátkem 1908 na 15.033 *km*. s novými tratěmi dostoupí správa železniční v rukou státu 18.000 *km*, tak že zbude jen malá pětina v rukou, totiž správě a majetku soukromých. Stát přejímá dráhy za rentu 3,794.485 korun do roku 1946 (jihoněmecká spojovací), za rentu 10,332.913 korun do roku 1962 (severozápadní dráha), za rentu 36.936.085 korun do roku 1965 (část severozápadní, státní dráha a české obchodní dráhy). Renta tato představuje vesměs dosavadní čistý roční příjem drah těchto, tak že dráhy nesestátněné také by vlastně tutéž rentu braly z obecenstva, jakou sestátněné budou bráti od státu. I když stát bude musit činit velké investice, jak se soudí, přece nebude asi na rentu doplácet, a kdyby i jeden nebo druhý rok, ale během doby závazných splátek se asi náklad i výnos vyrovnají. Ba je se co nadíti, že výnos vzroste. Jdouť dráhy krajem povznesení schopným. Tíživým by bylo, že značnou část renty třeba platiti ve zlatě, totiž 32·3 mil. korun, avšak i dnes platil stát garantovanou sumu zlatem, a kromě toho zlatem také bude sám placen, tak že zbývá jen malou část samostatně opatřiti, jež při

dnešním ažiu bude ročně vyžadovati zvýšený náklad asi 96 450 korun. Tak by pak veškerý náklad roční vzrostl na 51 mil. korun. Zpravodaji o předlohách sestátňovacích byli naslovo vzatí znalci železničních otázek: Dr. Ruß v panské a bývalý ministr železnic Wittek v poslanecké sněmovně.

*

Zloba obchodního smlouvání i dále ještě bude lomcovati říší a snad ani do nového období (1917) neutichne a začne pak hned zase nová. To už trvá od roku 1903, kdy se začaly přípravy a s nimi i boje a stálé výpady jedněch zájmů proti druhým: hlavně zápas průmyslového a agrárního směru. A boj se čím dál více přiostřuje, neboť dochází na smlouvy se státy, v nichž agrární vrstvy spatřují největší konkurrenty. Při dobývání výhod pro sebe byl agrarismus náš dosti krotký a malomyslně se poddal. Jednalo se také o silné Německo. Ale teď při obraně počíná si velmi odhodlaně. Jde také o malé a slabé soky.

Loňská smlouva se Srbskem zatímně zavedená vloni do konce roku a zmocňovací většinou dvouhlasovou vloni v prosinci prodloužená letos do konce března, padá a místo ní dostává vláda do rukou nový zmocňovací zákon, čili dovolení uzavřít během tohoto roku zatímní smlouvy s balkanskými státy. Ale jen smlouvy největších výhod. To zní zvláště pro Srbsko jako výsměch. Neboť největší výhody, jaké mu můžeme nabídnouti, jsou výhody poskytnuté německému, švycarskému a belgickému průmyslu! Jak takové výhody můžeme nabízet Srbsku a Rumunsku, jež průmyslu nemají!?

*

V minulém počátkem února náhle uzavřeném XVIII. zasedání říšské radě podán byl v národohospodářském výboru po dlouhých poradách návrh zákona proti kartellům. Autorem návrhu je slovinský poslanec katolicko-lidový Dr. J. Krek, professor bohosloví a bohoslovecký i sociologický spisovatel slovinský. Návrh Dra Kreka všeobecně překvapil a vyzval hojné posudky, jež skoro vesměs vypadly odmítavě! Návrh žádá zřízení dvou ústavů: národohospodářského úřadu, jenž by bděl nad podmínkami výroby a reguloval je, a zřízení cenového soudu, jenž by na návrh sněmovny měl právo odsoudit žalované sdružení ku snížení ceny, pokutovati je a při opětovaném odsouzení podati návrh na vyvlastnění podniku. V klubu průmyslníků rakouských pravil o návrhu Krekově Dr. Licht, jeden z národohospodářsky nejvzdělanějších poslanců rakouské sněmovny: Návrh třeba bráti vážně (ač se stal bezpředmětným) proto, že v něm uloženy názory velké části poslanců sněmovny. Zpráva v té části, kde podává odůvodnění, jest vážnou a vědecky podařenou prací; jinak však je s onou částí, která obsahuje positivní návrhy a jmenovitě řeší otázku ceny. Dr. Krek vlastně nepodává návrhu proti kartellům, ale proti soukromým monopolům. Nezaujímá stanoviska proti spolkům podnikatelů jakožto spolkům, ba on jim přiznává i právo osobnosti právní; on staví se proti nim a nejen proti spolkům, ale i proti jednotlivým podnikatelům tehdy, když by svým zbožím trh opanovali monopolisticky. Návrh Dra Kreka vede přímo ku státnímu socialismu. Dr. Krek ovládl sice všecku literaturu při-

s ušnou, ale při zpracování zákona ukázal, že mu chybí styk s praktickým hospodářským životem. Počíná si theoreticky a k tomu ještě jednostranně. Zřetel svůj obrátil jen k průmyslu, kdežto k trhu zemědělskému, jemuž prakticky stojí blíže, zůstal slepým.

V pražském „Národohosp. Obzoru“ rozebírá návrh jeho český socialista Dr. L Winter. Praví, že nesprávným je stanovisko, jež všímá si pouze cenové otázky kartellu a vše ostatní nechává stranou (úmluvy proti dělnictvu, proti dodavatelům, rayon řepný a pod.). Myšlenka, aby parlament zasahoval do vývoje věcí, jest prý přímo absurdní: parlament je těžkopádné těleso, a i kdyby vyřídil rychle návrh podaný, jest vydán korrupci, úplatkům a vlivu zevnímu; na druhé straně dává se vésti demagogickými hesly a je tudíž nespravedlivý. Slabý kartell snad by zákonem ještě byl zasažen, ale silný se ani parlamentu ani soudu báti nebude! — Dru. Winterovi zamlouvá se jedině navržený úřad národohospodářský. Nejsme prý sice na opatření byrokratická chudi, ale postrádáme úřadu, jenž by objektivně a soustavně hospodářský materiál sbíral a zpracoval, a hnutí hospodářské soustavně sledoval. Ale na kartelly byl by tento úřad slabý. Kartelly bojí se jediné věci, a tou je silný konkurrent. Podpora soukromých konkurrentů je však demoralisující a proto nezbývá, jak Dr. Krek sám naznačuje, než opatřiti konkurrenci veřejnoprávní korporace (obecní, zemské, státní závody).

Právě však tento všeobecný zájem, jaký vzbuzen návrhem Dra Kreka, je svědectvím, že podal práci plnou dobrých myšlenek, jimiž se možno dáti vésti. Řešení otázky kartellové je těžké a spletité a nemožno podati prostředku pádného a účinného proti všem a v každém případě. Proti kartellům dlužno se spokojiti opatřením, jež jest aspoň začátkem akce proti nim, jež jest pro ně pohrůžkou, a dává možnost v případě přílišného nadužití provésti obranu až do nejdalších důsledků (vyvlastnění).

*

Ještě v žádném období nebylo tolik debatováno o bankovních otázkách, jako tento poslední rok. Příležitost k tomu zavdaly snahy Uher po samostatné bance a jejich různé návrhy, jak jich uskutečniti, jakož i všeobecná situace hospodářská a politická v celé Evropě, jež se právě ukázala tak závislou na povaze a působnosti bank, a to jak soukromých tak veřejných, jak podnikatelských tak poukázkových, oběh peněžní řídících. Spolek rakouských národohospodářů povolal si nedávno jednoho z nejlepších znalcův otázek bankovních, člena ředitelství německé říšské banky z Berlína, Dra K. Lumma, jenž pojednal na schůzi spolku o významu „bank peněžních“. Velké kulturní státy mají sice podobné ústavy na regulaci oběhu peněžního, ale přece v každém z nich jest význam ústavů těch jiný. V Rakousku a v Německu banky regulují oběh peněžní podle hospodářského života a stačí jim podmínky dané bankovním zákonem. Francouzská banka musí v případě veliké potřeby peněz překračovati svůj regulativ a vydává pak zvláštní certifikáty. V Anglii a v Americe hospodářským životem neřídí se oběh peněžní tak jako u nás. Tam vytvořen check a clearing

jako hlavní směnný a platební prostředek; bankovka má menší význam než u nás. Přese všecky přednosti checku a clearingu má přece zřízení toho i své vady, jichž bankovka nemá. Už to, že se nedá oběh checkový řídit s jednoho místa, že check nemá pod sebou té jistoty jako bankovka, za niž zaručuje se stát, jest chybou checku. V našich říšich vyvinul se za to postup žirový (placení cizí směnkou), jenž rovněž vede k úspoře hotových peněz. Funkce platební i úvěrní a vyrovnávání povinností mezi hospodářskými činiteli přejímají dnes velikou měrou soukromé banky. A tak check a směnka ulevují působnost bankám státním: soustřeďují se v soukromých bankách, a tyto čím silnější, tím více veškerý hospodářský život samy regulují. Státní banka zůstává jen posledním zdrojem, jakousi zálohou pro všecky. V dobách poplachu, v dobách krise ona pak musí nastoupit celou váhou moci a síly své a podepříti život, jenž přišel z rovnováhy.

*

Nejlepším ukazatelem výrobní a hospodářské povahy toho kterého období jest jistě samo podnikání a zakládání nových závodů. Jde zboží hojně odbývat, přichází hojnost zakázek, má spotřebitel-lid dostatek prostředků na nákup zboží všeho druhu — pak jistě nejen stávající závody úsilně a plnou parou pracují, ale také nové závody rychle a hojně vedle starých vznikají, a staré se rozšiřují a sesilují.

Statistika těchto nově vznikajících závodů, jakož i závodů zanikajících anebo rozšířených udává nám pak zcela spolehlivě rozvoj těchto podmínek jinak těžce postřežitelných.

Orgán c. k. rakouského obchodního musea počal loňský rok sestavovati tyto údaje statistické, jež vůbec těžko jsou přístupny a v jednom ohledu vždy ještě nespolehlivy, totiž pokud o soukromé podniky běží. Vyčerpávající a úplné jsou za to údaje společného podnikání v akciových podnicích a v podnicích společenstev s obmezeným ručením. Akciových podniků vloni ohlášeno ke koncessi 34, ustavilo se jich 35 s kapitálem 77·98 milionů korun. Roky předešlé ustavilo se akciových společností 1907: 67 se 137·15 milionů korun; 1906: 34 se 65·67 miliony korun; 1905: 27 se 132·38 milionů korun a 1904: 19 se 26·23 milionů korun. V celém pětiletí jest tudíž rok 1907 nejsilnější, ale rok 1908 přece také silnější než léta 1904—1906.

Podle odborů nové akciové podniky třídí se takto: Založeny 2 banky (brněnská agrární a průmyslová a vídeňská úřednická), předloni založeno 5 bank; místních drah 9 (předloni 14), z toho 2 na Moravě, 4 v Čechách; 1 důlní společnost (roku 1907 2), 5 strojíren (předloni 10); 1 textilní továrna akciová (předloni 5); 1 papírna (předloni 4), 2 pivovary, 2 čokoládové továrny (Brno, Olomouc, obě české) a jedna cukrárna v Terstě (předloni z odboru potravin založen jen 1 závod, těstová továrna v Terstě); chemické závody 3 (předloni 4), 2 sklárny (předloni 1), tři stavební podniky (předloni nic), 1 koželužna (předloni nic), 1 hotelový podnik na „rakouské Rivièře“, 1 baggrovací společnost na Dunaji.

Při zakládání dvanácti společností súčastněny byly banky, které financovaly podnik, v žádném případě nesúčastnila se některá z českých

bank, byly to vesměs banky vídeňské, jež podnikaly! V roce 1907 súčastnily se banky při 26 podnicích a také žádná česká, leda pražská filiálka Länderbanky ve dvou případech. Za všech pět minulých let byly to jen dva podniky, jež založeny od pražských bank, a to ne ani za české pokládaných (česká unionka a pražská úvěrní)! Třeba tu však podotknouti, že české banky přes to „podnikají“, třebas samy kapitálově se neúčastnily, svěřujíce podnik kapitalistům z obecenstva. Ony prostředkují, což je zjev lepší a zdravější.

Kapitál svůj zvýšilo vloni a se rozšiřovalo 43 závodův akciových, v tom 10 závodů v Čechách a na Moravě a vysloveně české závody pouze čtyři (česká banka, litovelský pivovar, kolínská továrna umělých hnojiv a Breitfeld-Daněk). — Kapitál snížilo a závod zúžilo 7 společností (v tom jedna česká), rozpuštěno a přestalo pracovat 8 společností (z toho jedna na Moravě), proměnilo se ze společnosti akciové ve společnost s obmezeným ručením 5 podniků (z toho 2 české, 1 moravský — německý).

Celkem tedy přirostlo roku minulého 22 akciových podniků, nově vloženého kapitálu do nových i starých podniků přibylo 99·96 milionů korun, 6·76 milionů korun přešlo do jiných podniků (společností s obmezeným ručením).

Likvidace a redukce akciových podniků v roce minulém nejsou nikterak povážlivé, a nejsou nijakým znakem krise hospodářské. Možno z jich nepatrného počtu (8 likvidací, 7 redukcí) souditi na stálost a pevnost rakouských podniků. Zvláště porovnáme-li je s uherskými likvidacemi loňskými. Tam vloni povstalo 612 nových závodů společenských, ale 270 jich likvidovalo!

Velmi četné za to byly vloni nově vznikající závody ve formě společností s ručením obmezeným. Těch povstalo 266 r. 1907 jen 185. Kapitál upsaný v těchto společenstvech činí 63,765.500 K (předloni 51,790.000 K). Tu už možno srovnáním odborů, k nimž nová společenstva náleží, aspoň částečně souditi o vyhlídkách výrobních v tom kterém odboru, jak od roku 1907 na 1908 se buď zlepšily či zhoršily. Založeno bank 6 (předloni 2), stavebních společenstev 9 (11), pro stavební material 16 (12), hornických a hutnických 15 (13), kovodělných a strojnických 46 (24), chemických 27 (7), potravinných 27 (14), elektrických 11 (4), skleněných, hliněných atd. 14 (3), dřevodělných 8 (2), papíren a tiskáren 17 (15), textilních 15 (4), konfekcí 8 (0), obchodních společností 16 (35), hotelů 11 (4), dopravních podniků 8 (2), jiných společností 12 (32). Průmysl chemický, strojový, potravinný skýtal tedy tolik vyhlídek ještě v roce minulém, že závody společenstevní těchto odborů mohly býti značně rozmnoženy. Kapitál v těchto třech odborech upsaný činí 32,945 500 K, tedy přes polovici všeho ve společenstvech upsaného kapitálu. Průmysl těchto odborů tedy nejen o četné, ale i o silné závody rozmnožen. Společenstev, která založena s kapitálem silnějším než půl milionu korun, bylo celkem 37. Společenstva s obmezeným ručením jsou u nás zjevem teprv tříletým. Počato je zakládati teprve v druhé polovici roku 1906. Tehdy vzniklo do konce roku 61 společenstev, roku 1907 vzniklo jich 198 a roku 1908 už 266. Tato

forma podnikání dochází tedy čím dále větší obliby a hojně se jí používá. Za půl třetího roku vzniklo tak 525 podniků, z nichž přes 500 dosud obstálo s kapitálem základním 137 milionů korun.

Třetí způsob podnikání, osobní podniky soukromé, byly dříve nejčastějším a nejobyčejnějším způsobem velkopodniku. Ale od loňska už ustoupily do pozadí, a nad ně vynikly společnosti s obmezeným ručením. Roku 1907 založeno bylo nových soukromých závodů 544 (proti 198 společnostem s ručením obmezeným a 67 akciovým), ale roku 1908 už jen 235 proti 301 závodu společenstevnímu. I tu srovnání jednotlivých odborů dává nám mnoho na srozuměnou. Založeno soukromých podniků horních a hutních 4, předloni 33, potravinných 10, předloni 69 (!), chemických 27, předloni 52, skláren, porcelánových, kameninových, hlíněných podniků 13, předloni 38, kovodělných a strojnických podniků 24, předloni 68, papíren 5, předloni 33, kožedělných podniků 5, předloni 15, textilních podniků 63, předloni 107, konfekcí 28, předloni 27. Zvětšilo se 24 závodů, předloni 45, v tom 8 hor a hutí, předloni 3, a 9 textilních, předloni 23.

Seslabená hospodářská situace tímto soukromým podnikáním nejlépe označena. Tam kde si spojenými silami troufají nějaký podnik založiti, netroufá si přece jen jednotlivec. Ten jest vždy obezřetnější. Celý minulý rok přinesl tedy nových velkozávodů 536 proti 796 r. 1907.

V Uhrách ruch je živější než u nás, ale není pevnější a trvalejší. Jedná se také většinou o drobnější závody než u nás. V Uhrách vzniklo vloni 612 podniků, v tom 277 akciových a 335 společenstev. Roku 1907 bylo založeno nově 892 podniků, v čemž bylo 418 akciových a 474 společenstevní. Mezi oněmi 277 akciovými podniky roku minulého bylo 21 bank (předloni 102 banky, bankami slují v Uhrách už i obyčejné záložny), 110 továren (předloni 154), 11 drah a dopravních společností (předloni 15). Na Charvatsko připadlo 13 nových podniků továrních, na Pešť sám však 51, na ostatní Uhry 46 továren (předloni 13 + 61 + 80). Zákonem na podporu průmyslu povoláno v život jen 21 továren s kapitálem 15 milionů korun a 3300 dělníky. Stát obětoval na tyto továrny 11 milionů korun. Likvidovalo vloni 270 společností a společenstev, tak že čistý přírůstek jest pouze 342, i to však ještě více než u nás. Za to 140 společností svůj kapitál zvýšilo, 20 pak jej snížilo. Kapitálu uloženo do nových podniků a do zvětšených celkem 192 milionů korun. Podniky uherské tedy už tím se jeví jako drobnější u porovnání s našimi. Připadáť na uherský podnik základního kapitálu průměrně 313.000, na rakouský však 471.000 korun.

Rozhled socialní.

Novému zasedání sněmoven říšské rady připraveny znovu dříve už podané vládní předlohy týkající se některých důležitých socialních záležitostí. Tak rozumí se podána znovu předloha o socialním pojišťování, dále pak předlohy o přikázaném výchovu odrostlých (od 14 do 18 let — terminus technicus „Fürsorgeerziehung"), o zamezení opilství, o doplnění živnostenského řádu co se klidu nočního a denních paus v obchodech dotýče, o soudním trestání mladistvých zločinců, o smlouvě pracovní pro obchodní příručí. Návrhy socialního, vlastně pouze užšího dělnického dosahu, podány pouze se strany socialně demokratické, nehledíme-li k četným návrhům o upravení služného sluhů i úředníků všemožných kategorií. Několik návrhů týká se hornických záležitostí: tak zákon, jímž se má zameziti propouštění důvěrníků a delegátů pokladen a společenstev hornických, kdykoliv svou rázností jsou nepohodlnými některé správě těžařské; zákon, aby se horní inspektoři volili z řad dělnictva; zákon o úpravě výplaty (každou sobotu, mezi šichtou. a beze všech srážek na materiál dobývací!); dále zákon, jímž se zavádí 8 hod. šichta v závodech nepřetržené pracujících; zákon na ochranu před kostíkovou nákazou (při výrobě sirek) a před nákazou olověnou (při výrobě barev a laků) a j. Toť nahrnutý material za čtrnácte dní. Žádný ze zmíněných zákonů neleží ani vládě ani poslancům na srdci, jakožto nějak zvláště pilný, a potrvá asi déle než budou vyřízeny, ač-li se nepovlekou ještě i do nového příštího zasedání, jakož skutečně mnohé z nich představují „desideria" už velmi stará, na př. zákon proti opilství, zákon o volbě inspektorů hornických, které už přes 20 let stále znovu a znovu říšské radě buď navrhují buď předkládají!

*

Počátkem března dokončila pracovní rada jednání o vládní předloze zákona, jímž se má vyjíti vstříc přání horníků po ustanovení inspektorů z vlastních řad, že by se totiž zavedl úřad bezpečnostních strážců v dolech, kteří by ustanovováni byli z řad hornictva, chráněni zákonem nahoru i dolů. a měli svěřenu péči o bezpečnost a všecka opatření na ochranu zdraví a života v dolech směřující; mohli příslušná opatření a rozkazy z vlastního uznání nařizovati a zaváděti. Dnes starost o bezpečnost svěřena vlastně všem, jak úřednictvu tak dělnictvu důlnímu. Proto poukazováno v poradě, že dnešní stav je lepší, když všem na tom záleží a všichni spolu jsou zodpovědni. Osnova zákona pracovní radou ještě všemožně doplněna a většinou pracovní rady schválena. Odpor proti ní vycházel hlavně ze středu zástupců průmyslových a těžařských.

*

Hornictvo spojené odborově pod vedením strany socialně demokratické má svůj říšský svaz „Unie hornická". Sotva který odbor dělnický má tak kolísavý stav členstva jako právě „unie horníků".

V nejsilnějším revíru hornickém, Ostrava-Karvín, členstvo „unie“ od roku 1904 vzrůstalo velmi silně od 2500 na 7466, 11.520 a 18.219 počátkem r. 1907. V polovici roku toho dostoupilo členstvo výše 21.304. Nejvyšší to počet dosažený. Od druhé polovice roku 1907 však začalo členstvo zase tak rapidně klesat, jako před tím stoupalo. Počátkem r. 1908 bylo ho v unii 15.777 a počátkem r. 1909 už jen 12 551. — Proslýchá se o chystané stávce na Ostravsku. Toto poklesnutí počtu organisovaných by asi nebylo bez významu pro vznik stávky. Známo, že stávky bývají pro stranu socialně demokratickou nejobyčejnějším agitačním prostředkem.

*

Socialní politik Dr. Fr. Oppenheimer (prof. státovědy na universitě berlínské), o jehož pláně kolonisačním nedávno jsme se zmínili, přednášel v sociologické společnosti vídeňské svou nauku o státě. Blíží se nauce štýrsko-hradeckého professora Gumplowicze, oba náleží škole socialně-státní. Stát je podle něho útvorem výbojné moci, na výboji vzniklá právní forma určená k tomu, aby upravila a ustálila trvalé hospodářské vykořisťování poražených od dobyvatelů. Stát jest tedy výtvor hospodářské potřeby. Hospodářská potřeba ukájí se však dvojím způsobem: vlastní prací a přivlastněním si práce cizí. První způsob ukájení potřeby jest politickým prostředkem či způsobem ukájení potřeb panující třídy. Vzájemné pronikání, křížení, podporování a rušení se obou cest v životě a vztazích lidských (hospodářské a politické), jest vzpružinou onoho vývoje, jaký společnost lidská ve společnosti státní seskupená od paměti dějinné prodělává. Na počátku vidíme primitivní feudalní stát, z něho se vyvíjí rozšířený úpravný feudalní stát, vedle něho námořní stát starého otroctví, konečně moderní ústavní stát. Tento moderní stat spěje ve svém vývoji k „volnoobčanství“, to jest k takové formě společenského a hospodářského života, jež nebude vázána přísnými branicemi ani země ani národa ani státu. Volnoobčanství bude možno ve velikém bratrském světostátě. Tu také onen politický tmel státu co nejvice se vytiskne čistě hospodářským pojítkem. — Takový ideal státu mají jak známo také socialisté, ale také anarchisté, ba i křesťanští mystikové. Tam totiž v těch neznámých končinách všelidského bratrství, štěstí a blaženosti stýkají se více méně všichni snílkové, ať vycházejí z jakéhokoliv prvotního předpokladu.

*

Nizozemská socialně demokratická strana vyloučila „marxisty“ s jejich denníkem „Tribuna“ ze strany a to všeobecným hlasováním členstva (8. března). Hlasovalo 183 skupin a hlasování se zdrželo 16 skupin. Zastavení listu marxistického usneseno 4336 hlasy proti 773 (276 prázdných lístků) a vyloučení marxistů, vlastně jen 3 redaktorů „Tribuny“ jakožto vůdců marxismu usneseno 3712 proti 1340 hlasům (342 hlasů prázdných). Marxisté zakládají v Nizozemsku svou vlastní stranu. V Německu, prvotní vlasti, marxismus dosud vévodí. Také ve Francii mají nejlepší síly ve své straně marxisté ač početně slabí. Ale i v Německu přísnému marxismu už dohořívá.

vědecky jej hájí už jen několik starších veteránů ve vší přísnosti staré nauky. Mladí sic kloní se často k jeho revoluční náladě, ale ne k jeho nauce.

*

Při vyvlastňovací předloze vloni v Německu proti Polákům přijaté poukazováno na to od samých Poláků, že si „junkři“ (statkáři) proti sobě ozbrojují veřejné mínění, jež brzy bude žádat vyvlastnění všech bez ohledu na národnost. Socialisté konečně kdyby s tou žádostí přišli, nebo „Bodenreformeři“, nebylo by to nic nového. Ale myšlenka vyvlastňovací uchytila se tehdy skutečně jako možnost, ba nejen jako možnost, ale jako spravedlivý prostředek socialní, v myslích širokých mass a dnes zjednává si průchodu. Němečtí kolonisté, osazení za německé miliony na polské půdě sešli se nedávno ve Hnězdně, aby protestovali proti vládě, která slíbila junkrům že při parcellaci statků na východě nebude tvořit jen samé drobné selské statky ale také větší statky dá zemanům k osídlení. Jiné strany a vrstvy politické poukázaly na tento krok junkerský jako na obmyslnou žádost své zkrachované rodiny zachránit a přesadit na útraty státu na půdu státem (komisí kolonisační) koupenou. Ale kolonisté němečtí na východě nepohlížejí na to z tohoto stanoviska. Na zmíněné schůzi přijata s velikým nadšením resoluce, v níž se žádá, aby země dávána byla jen tomu, kdo ji sám obdělává a sám na ní hospodaří, všichni ostatní, bez rozdílu národnosti ať Němci ať Poláci, aby byli vyvlastněni. Toť tedy podobný názor, jaký hájí ruští pozemkoví socialisté, trudovíky, nár. socialisty zvaní.

Ruské listy si stěžují, že němečtí baroni v Pobaltí osazují kol dvorů svých německé kolonisty, z různých krajů Německa a z Uher povolávané, a domácí obyvatelstvo lotyšské a estonské ze země vyhánějí a nutí stěhovati se na Sibiř.

*

Názor o hustotě obyvatelstva v městech a v zemích i říších našich podá nám velmi dobře, rozpočítáme-li půdu obývanou na každého jednotlivce. Mezi světovými městy jest tento poměr: z celé plochy obývané v Londýně připadne na jednoho obyvatele 67 čtver. metrů, v Novém Yorku 222 čtv. metrů, v Paříži 29, v Berlíně 32, ve Vídni 103 čtv. metry. Z našich větších měst: ve Št. Hradci 14(!), v Celovci 24, v Innomostí 31, v Brně 36, v Terstě 41, v Praze 59 jako minimum; a jako maximum zase: v Budějovicích 337, ve Znojmě 359, v Opavě 389, v Tridentě 681, v Lublani 892, ve Víd. Nov. Městě 2029 čtver. metrů. Půda stejně podle plochy rozdělená na obyvatelstvo vydá v Německu na hlavu 9818 čtv. metrů, v Rakousko-Uhersku 13.698 čtv. metrů. Nejvíce u nás v Tyrolích a Solnohradě totiž 30.303 a 34.493 čtver metrů, nejméně v Čechách 7936, ve Slezsku 6944 a Dol. Rakousích 5988 čtv. metrů. V Němcích v Meklenbursku 28.358. v Prusku 9350, v Bavořích 11.629, v Sasku 3325, v Brémách 973, v Hamburku 473 čtv. metrů. — Ve světovém pořadí jde před Německem šest států: Belgie (240 obyv. čtv. km.), Java

(238), Nizozemí (167), Anglie (138), Japonsko (122), Italie (117), Německo (112), Rakousko pak s 91 obyv. na čtv. km. ještě o čtyři místa dále.

*

28. února dolnorakouští socialisté konali 16. sjezd ve Vídni, při čemž podány zajímavé zprávy o socialistické organisaci. Kromě prvého okresu všech ostatních dvacet má ve Vídni po obvodní politické organisaci, rozdělené dále na menší skupiny. Ve dvaceti volebních spolcích organisováno 2444 soudruhů politicky, s měsíčním příspěvkem 10—20 h. Dále 44.556 dělníkův odvádí týdně volební příspěvek po 8 h. Kromě Landstrasse, Favoriten, Ottakringu a Hernalsu, kde ještě nesúčtováno, vydaly ostatní obvodní organisace ročně 131.525·17 K z příjmu 134.680·85. Devět těchto obv. org. má také volební pokladny, s příjmem 60.256·75, výdaji 62.965·10. Mimo Vídeň je pouze 23 organisových obvodů, z nichžto 3 nejeví činnosti. Každý člen mimo Vídeň platí měsíčně 20 h organisační daně.

Odborových ústředí jest ve Vídni 43, 11 místních a zemských spolků, 489 místních skupin se 113.249 muži a 12.091 ženami. V Dol. Rakousích kromě toho jest jedno ústředí, jeden zemský spolek, 490 skupin s 35.226 mužů a 4760 žen. Ženská organisace socialistická mimo Vídeň má 8 místních spolků s 964 členkami; platí se po 30 h měsíčně, v odborových pouze po 10 h. Ve Vídni jsou dvě velké ženské organisace, kromě toho jiné spolky téhož druhu, zvláště též spolek dělnic domácích. Orgánu jejich „Arbeiterinnen-Zeitung“ však přese vše podpory nedaří se valně.

Organisace mládeže má v Dolních Rakousích přes 25 skupin, z nich ve Vídni 18.

Tisková agitace jest velmi čilá. Schumeierova „Volkstribüne“ na př. má ve Vídni přes 41 tisíc odběratelů; zda také platitelů, neví se.

Školství.

Vzhledem ke změnám ve zkoušení a v klassifikování žactva na středních školách, nařízeným v červnu 1908, upravilo ministerstvo vyučování také ustanovení ve příčině osvobození od školního platu na těchto školách, státem vydržovaných, a to na státních gymnasiích, na realných gymnasiích, vyšších reálných gymnasiích, osmitřídních realných gymnasiích, reformních gymnasiích a na státních školách realných.

Školní plat obnáší půlletně jako dosud pro Vídeň 50 K, pro města mimo Vídeň, mající více než 25.000 obyvatel, 40 K a pro ostatní města 30 K, které platí se školními známkami.

Školné platí každý veřejný žák, pokud není osvobozen, a z pravidla každý zapsaný privatista, jakož i každý mimořádný žák, pokud se týče každý hospitant Veřejní a mimořádní žáci, pokud se týče hospitanti, musí zapraviti školné v prvních šesti nedělích každého semestru napřed, vyjímaje žáky první třídy v 1. semestru, kteří žádají za poshovění; nezapraví-li v této době školního platu, nesmějí docházeti do školy. Žáci první třídy, jejichž žádosti byly nepříznivě vyřízeny, musí zapraviti školné ve 14 dnech po vyrozumění; jinak nesmějí rovněž docházeti do školy. Privatisté musí se vykázati před celoroční, případně před semestrální zkouškou, že školné za uplynulý rok nebo semestr zapravili.

Školné z pravidla se nevrací, zvláště však ne, vystoupil-li žák před uplynutím semestru nebo byl-li ze školy vyloučen; avšak přestoupí-li žák právně na jiný ústav státní, platí potvrzenka o zapraveném školním platu i pro tento ústav, na který přestoupiti byl oprávněn, a i tehdy, obnáší-li na tomto ústavě školné více nežli na kterém je zapravil. Vystoupí-li žák před uplynutím první polovice semestru ze školy pro nemoc anebo zemře-li, zemská školní rada může na zvláštní žádost povoliti, aby zapravený školní plat za tento semestr byl vrácen.

Veřejným žákům I. třídy, prokáží-li nemajetnost a nejméně „dostatečný“ prospěch ve všech předmětech závazných — kromě tělocviku — a z „mravného chování“ obdrží-li jednu ze dvou prvních známek klassifikačních předepsané stupnice, poshoví se s placením školného za první semestr do konce tohoto semestru. O toto poshovění požádá žák I. třídy v osmi dnech po přijetí do školy u ředitelství ústavu a tuto žádost doloží úředním průkazem o majetkových poměrech svých rodičů nebo těch, kdož ve studiích jej vydržují. Nemá tomu býti přes rok, kdy vysvědčení chudoby neb nemajetnosti bylo vydáno. O těchto žádostech rozhoduje professorský sbor toho kterého ústavu po dvou měsících od počátku školního roku. Žádosti žáků, kteří podmínkám nevyhovují, sbor professorů zamítne a žákům oznámí, že jsou povinni zapraviti školné do tří měsícův od zahájení školního roku.

Ostatní žádosti předloží se s určitými návrhy sboru professorského ihned zemské školní radě, která o nich rozhodne dle stávajících před-

pisův a povolujíc poshovění přiřkne spolu definitivní osvobození od platu školního pro první semestr za tou podmínkou, bude-li pololetní vysvědčení (výkaz) za tento semestr vykazovati z „mravného chování“ jednu ze dvou prvých známek klassifikačních předepsané stupnice a nejméně „dostatečný“ prospěch ze všech závazných (obligátních) předmětů, kromě tělocviku. Z relativně obligátních předmětů žádá se pro definitivní osvobození od platu školního nejméně „dostatečný“ prospěch, působí-li dle stávajících předpisů známka z toho kterého předmětu i v neprospěch žáků. Pakli tyto podmínky na konci semestru se nesplní, musí ten který žák zapraviti školné ještě před počátím II. semestru. Rozhodnutí zemské školní rady o poshovění, resp. definitivní osvobození musí býti žactvu oznámeno ještě dříve, než uplyne lhůta, stanovená pro placení školného.

Nárok na osvobození od školného mají i ostatní veřejní žáci nemajetní, dosáhnou-li koncem posledního semestru z „mravného chování“ jednu ze dvou prvních známek klassifikačních předepsané stupnice a vykazují-li ve studiích náležitý prospěch, a to: prohlédá-li se k prvnímu semestru, ve všech závazných (obligátních) předmětech, kromě tělocviku, jakož i jinak v oněch předmětech relativně obligátních, v nichž dle stávajících předpisů ta která známka i v neprospěch žáků působí, nejméně známku „dostatečnou“; prohlédá-li se k druhému semestru, dosáhli-li schopnosti, že mohou postoupiti do vyšší třídy, při čemž stačí, byl-li žák k tomuto postupu do vyšší třídy za schopna prohlášen „všeobecně“, a konečně prokáží-li rodiče nebo ti, kdož žáka ve studiích vydržují, opravdu takové poměry majetkové, že školné zapraviti bez patrného strádání nemohou.

Osvobození od školného může býti přisouzeno také jen z polovice, při čemž platí o průkazu prospěchu podmínky svrchu uvedené, avšak majetkové poměry rodičů nebo těch, kdož žáka vydržují, svědčí jen osvobození od polovice.

Osvobození od celého neb od polovice platu školního počíná se semestrem, kdy bylo přisouzeno, a platí, pokud žák vyhovuje podmínkám, za kterých ho nabyl. Kdož opakují dobrovolně, byli-li osvobozeni od školního platu v semestru školního roku právě uplynulého, mohou toto osvobození podržeti, pokud vztahují se k nim všeobecné podmínky pro osvobození od školního platu. Bylo-li některému žáku dovoleno zkouškou opakovati nebo doplňovati, nepozbývá tím osvobození od školního platu; avšak tato zkouška musí býti vykonána v prvních šesti nedělích následujícího semestru.

Dle toho provádí se každého semestru přesná revise všech osvobození od školního platu vzhledem k „mravnému chování“ žákův i jejich prospěchu ve studiích a výsledek této revise oznamuje sbor professorů zemské školní radě, která zjišťuje, pozbyl-li kdo tohoto osvobození, a uvědomuje o tom toho kterého žáka. Žádosti za osvobození od školního platu podávati jest ředitelství té které střední školy, dříve než uplyne lhůta stanovená pro zapravování školního platu, a doložiti posledním

vysvědčením školním (výkazem) a vysvědčením nemajetnosti neb chudoby, ne více nežli rok starým a úředně potvrzeným ve příčině podrobných důvodů proneseného výroku o nemajetnosti. Vysvědčení nemajetnosti, dle něhož bylo již osvobození nabyto, pokládá se potud za platné, pokud není příčiny pochybovati o tom, že dosvědčené poměry se nezměnily; avšak vždy může se žádati, aby žádost byla doložena vysvědčením novým.

Sbor professorů prozkoumav bedlivě a přísně veškeré tyto doklady, činí dle vlastního pozorování zemské školní radě návrhy, za které je sám zodpovědným, jakož i za přesné pátrání a pravdivost poměrů, jež dle skutečnosti vylíčil. O těchto návrzích rozhoduje zemská školní rada. Aby se zamezilo vrácení školního platu jedenkráte již zapraveného, musí toto rozhodnutí se projednávati za všech okolností a oznamovati žactvu ve lhůtě stanovené k zapravování školního platu. Proti rozhodnutí zemské školní rady není odvolání.

Toto nové nařízení nabývá ihned platnosti.

*

Ministerstvo vyučování vidělo se nuceno vydati obranu svého loňského nařízení, jímž se upravuje klassifikace a zkoušení žáků na středních školách, tak totiž, že starodávná „tortura“ přezkoušeti látku probranou má odpadnouti a více času věnovati učení a přednášení samému a buzením spoluúčasti žáků má učitel nabýti přehledu, pokud který prospívá. Na nový způsob, jenž od prázdnin zaveden, šlo mnoho stížností. Ne ovšem od žákův, ale i od těch, neboť bez zkoušek zdálo se mnohým, že nespravedlivě byli oceněni! Více stížností šlo od professorů samých, a ještě více od rodičů, kteří za systemu beze zkoušek zcela důvodně se bojí, že doba protekcí a osobních sympathií bude možná teď v celé šíři a nepokrytosti. Ministerstvo tudíž napomíná v novém nařízení, aby nebyly vydávány úsudky ukvapené, že za pouhého půl roku nemůže se ještě novota odsouditi, ono samo že sbírá zprávy o nové methodě a sbírati bude znova na konci roku a na podzim je sebrané vydá k všeobecnému nahlédnutí a uvážení.

*

„Akademická“ mládež pražská se opět vyslovila s celou rozhodností svého pokrokově-realisticko-socialisticko-agrárně-anarchistického přesvědčení na schůzi spolku právníků „Všehrd“, že professor theologie nesmí se státi rektorem university. To by prý bylo urážkou pokrokového přesvědčení mládeže 500 let po Husovi ještě postaviti kněze v čelo university pražské! — Neustálým pipláním se všelijakými tak zvanými „akademickými právy a svobodami“, jež stát vyhražuje nedospělým hochum anebo dospělým zahalečům, upírá však poctivým, pracujícím, zkušeným občanům, dojde to konečně tak daleko, že zvláštními výsadami obdaření páni vedle sebe nesnesou práv jiných lidí! Nesnášelivost a domýšlivost mládeže, přirozené sic vady u mladých lidí, vyrůstají tak vysoko, že se stávají ránou všeho veřejného života u všech kulturních národů!

*

Litoměřický ordinariat vede boj na základě nařízení ministerského (31. čce. 1906) na výnosu čes. zem. školní rady (13. čna 1907) s těmi rodiči a žáky, kteří se nechtějí účastniti náboženských funkcí. Zprvu vydán pokyn, aby takovým žákům byla odpírána známka z náboženství, bez níž jak známo propouštěcí vysvědčení je neplatné, a propuštění ze školní povinnosti nepřípustno. Ale školní rada na stížnost rodičů a učitelů upozornila ordinariat na to, že taková prakse není správná a ježto ministerstvo slíbené prováděcí nařízení dosud nevydalo, že třeba na ně počkati a zatím zachovávati starý školní řád. Nové pokyny vydány tedy v tom smyslu, aby za neúčast při náboženských funkcích žákům snižovány byly známky, a to z předmětu i z mravů, když dítky nechtějí se súčastnit nebo účastní se nedbale a neochotně proti vůli rodičů, kteří jinak je k účasti přidržují, a jen známky z předmětu, činí-li to děti návodem rodičů. Snížení však má se v poznámce označiti jako zaviněné náboženskou vlažností nebo vzdorností nikoliv neprospěchem učebným.

*

Jak „Studentská Hlídka“ sděluje, ve „Svazu československého studentstva“ katolický spolek studentský „Česká Liga Akademická“ zastoupen není, ač do něho přijaty všechny ostatní spolky studentské bez ohledu na politické přesvědčení, od staročeských až po anarchistické. Ale „Česká Liga Akad.“ dostala na svou žádost o přijetí do „svazu“ odpověď, že klerikalní spolek jest „a priori“ ze svazu vyloučen Ostatně svaz, vlastně většina jeho (pokroková) počíná si nesnášelivě a pánovitě i vůči jiným spolkům sdruženým. Tak při stávce pro Wahrmunda svaz přešel přes mínění a hlasy několika spolků, které proto ze svazu vystoupily (technici, medici, akad. čten. spolek staročes). Spolky se však po stávce až na akademický čtenářský zase vrátily a byly přijaty. Úcta před cizím přesvědčením jak vidět, jest všeobecně slabou vlastností „akademickou“.

*

V „Paedagogických Rozhledech“ uveřejňuje V. Beneš čtenářský vývoj svých žáků — výsledky písemné ankety, jež uspořádal mezi svými žáky o četbě jejich. Možno si představiti, jaká jest asi četba žáků městských nebo i venkovských v živém otevřeném kraji. Zajímavo jest tu, že četba knih a úsudky o nich nikterak zvláštního rázu nemají. Dítky jsou tu přirozenými čtenáři s nezkaženým vkusem prosté duše a nedostanou ani do rukou knih závadných. Při knize jakoby se veřejnost i rodina ostýchala dítě zlou knihou sváděti. Pravděpodobně však musí se tu vzíti jiná příčina: totiž že knihy zlé prostě pro chápavost dětí nejsou! Čím se svádí dospělý čtenář knihový, nemůže se obyčejně svésti dítě. Horší už je to při novinách. A dnes děti čtou noviny a hojně je čtou i rády je čtou. A v nich zvláště drobné různé zprávy. Žáci třídy Benešovy četli 13 dětských časopisův, ale z novin četli listy všech směrů, nejčastěji socialistické (zvl. „Právo Lidu“). A mezi těmito socialistickými listy také „Právo Lidu“ nejvíce

se jim líbilo, a to nejbystřejším hochům. Autor praví, že proto tato zájmová četba mládeže, prostředím životním přivozená má se školou vésti a má se zájmu toho využíti paedagogicky už od nejnižšího stupně: slabikář, čítanka pro všecky školy jedna jsou knihy zcela neúčelné a neúčinné. Každý kraj má míti je svým poměrům a zájmům uzpůsobeny.

Ale bližší podrobnosti a směr tohoto vedení četby mládeže autor neudává. nepochybujeme však, že míní vedení toto zcela moderně: to jest děti z prostředí socialistického vychovávat socialisticky podle toho prostředí, ale z nábožného venkova — osvěcovat a povznášet, aby se nad prostředí své povznesly! — Ostatně ta moderní snaha paedagogická individualisovat ve výchově, přese své jisté oprávnění příliš se přehání. A do důsledků není výchov takový možný. Společnosti pak víc musí na tom záležet, aby lidé výchovem se stávali podobní a jednostejní, než aby se vyvinovaly tisíce zvláštností a každý byl z jiného rázu! Šablonovitá jednosměrnost byla starou chybou a ta upřílišená snaha individualisace (volnost!) je moderní chybou. Střední stezka zlatou jako všude.

*

V Záhřebě se vzbouřilo žactvo realného gymnasia, že katecheta dal v kostele jednomu žáku nejvyšší třídy za špatné chování — pohlavek. Žádali na prohřešivším se professoru zadostučinění, jinak že provedou z toho důsledky a budou hledat spravedlivost výše, nebo si pomohou sami! Pro poměr učitele a žáků také charakteristické znamení dneška. Takový případ konečně možný by byl dnes skoro na každém ústavu!

Charvatská mládež tak zvané Starčevićovy strany práva, jež dosud byla stranou bojující nejen za samostatnost země, ale i za čistotu mravu a víry v lidu, obrací se stále více ve svém listě „Mlada Hrvatska" k protiklerikalismu, k proudům zcela pokrokovým. Tak se zdá, že různé ty charvatské směry politické po kulturní náboženské stránce slijí se v jedno. neboť budou všichni jednoho přesvědčení protináboženského. Stejně jako jinde se to stalo nebo právě vyvíjí!

*

Poznanský měsíčník duchovenský „Unitas" přináší ukázku z katechismu diecese augsburské. Katechismus ten jest dílem všech kněží diecese, a čímsi „odbojným". Neboť biskupi bavorští chtějí pro celé Bavory jednolitý katechismus a dali jej sestavit jednomu člověku — řeholnímu knězi. Proto pochybnosti a odpor proti takovému dílu zdvihá se ze všech stran, ač snad nemusí proto už býti pochybené. V augsburské diecesi zvolená však katechismová komise, a ta vedla celé dílo. Kněží pak v soukromých schůzích celou látku probírali, snášeli a upravovali. Komise různé redakce a návrhy jednotila a prosévala. Tak vyšel na světlo katechismus, jenž prakticky vyhovuje nejčetnějším přáním.

*

V „Kölnische Volkszeitung" stěžováno si do **nedostatku katolických** učitelů na východě říše německé v Poznaňsku a

západních Prusích. Vláda vynasnažuje se verbováním žáků na západě říše, zřizováním „Ostmarkenkursů“ v západních učitelských seminářích a preparandách získávati učitelský dorost pro katolické školy na východě. A všechno to nestačí. Dva zpravodajové hledají toho příčinu, přestavují a sestavují cifry žáků, populace, učitelských ústavův, a shledávají, že vláda nekřivdí katolíkům úmyslně, že se vynasnažuje dosti, mohla by sic více činit, a povinna hledat nová opatření, ale vina jest v nedostatku kandidátův. A nedostatek tento zaviněn na východě, jak snadno se dovtípiti tím, že katolické obyvatelstvo jest většinou polské, a k tomu venkovské, školství pak všechno jest německé, a kromě toho Polákům politicky i národně protivné a nepříznivé. Jsou to těžké hmotné, národní i společenské oběti pro takového polského synka vstoupiti do německého semináře.

Celkem 1. ledna bylo ze 164 seminářův učitelských 55 katolických a 108 evangelických (jeden utrakvistický); po prázdninách bude ze 175 katol. 60 a evang. 115. Seminářů pro učitelky (státních) jest 17, z toho 9 katol., 6 evang. a 2 utrakvistické. Na ústavech těch bylo 5461 katol. a 10 220 evang. seminaristův a 958 katol. 770 evang. seminaristek. Celkem tedy 35% pro 30% katol. obyvatelstva. V Poznaňsku jest 7 katol., 6 evang. a 1 paritetní (utrakv.) seminář pro 66% katol. a 31% evangelíků. Seminaristů bylo 714 katol. a 677 evang.; absolventů však bylo 181 evang. a jen 178 katol. Zřejmo z toho, že katoličtí žáci zápasí s obtížemi, jichž evangeličtí nemají. A tak pod tíhou národně-politickou trpí spolu i katolicismus, i když by odstrkování jeho nebylo nikterak v úmyslu vlády.

*

Kolik z nás volí svůj stav z povolání? Pěkný příspěvek k této otázce nalezáme v „Archive de Psychologie“ (říjen 1908). 35 žáků brusselského pedagogia zodpovědělo otázku: „Proč si zvolili povolání učitelské?“ a důsledky z nich jsou tyto: 1. Žádný nezvolil ho z povolání. 2. Motivy hlavní, jež vedly žáky k povinné zkoušce, byly: *a)* rada rodičů nebo jiných osob (11 z 35); *b)* výhody, jež v jich očích učitelský stav má (20 z 35). 3. Volba povolání žáky je často řízena úvahami praktickými, užitkářskými, sobeckými (20 z 35). 4. Volba nikdy není motivována důvody ušlechtilými, vznešenými, na př. touhou po zdokonalení se, nebo touhou věnovati se cele výchovu dětí. Takto ta dětská psychologie, že městské dítě nejraději by bylo konduktérem tramwaye, aby mohlo hodně jezdit, nebo venkovské nejraději kominíkem, aby mohlo děti strašit, není omezena pouze na dětství. A s druhé strany „poměry“, štěstí, osud a zajisté hlavně — Prozřetelnost! Jistě není každý na „svém“ místě, kde měl a mohl býti, ale ukázalo se nesčíslněkrát, že „náhoda“, která člověkem mimo vše nadání tak neb onak zahrála, měla šťastnější ruku, než jeho vlastní volba. I to náleží k životnímu výchovu, uměti se přizpůsobiti a uplatniti tam, kam kdo volbou či poměry, byť i snad proti vlastní své schopnosti, postaven. Jen slabošské pokolení, které by konečně nikde k ničemu nebylo, zoufá si nad po-

chybenou prý životní dráhou a zbaběle odhazuje přejaté závazky. Smutná zkušenost však učí pozornými býti v t. zv. radách o cizím povolání, a jako vůbec neschvalujeme otrockého vedení duší na cizí odpovědnost, které stává se jen poduškou lenosti a zřídlem mravního mechanismu, tak zvláště ve volbě stavu největší zdrželivost jest na místě: poučiti co nejvíce o možných cestách budoucnosti, ano, ale raditi co nejméně; zodpovědnost je příliš veliká, a my přese vše povahové rozbory známe z duše lidské mnohem méně než se domníváme! A to ani nejlepších t. zv. duchovních učitelů nevyjímajíc! Ovšem pak zase „každý svého štěstí strůjcem“ a má mužně nésti následky své volby, třebas více neb méně „determinované“. Toť kus charakteru!

*

Solidaritu, která stává se dnes všeobecným heslem, shledává Cousinet (Revue philos. 1908) již i u dětí. Konstatuje ji na všem vychovatelům známém faktu: Děti nemilují autority a tvoří skupiny oposiční proti učiteli. Takováto skupina má v sobě již morálku. Faktu tohoto popírati nelze, a snad nebyla špatná myšlenka Cousinetova, že z této morálky učitel by měl vycházeti, aby svému poučování dal určitý ráz. *L.*

*

Návštěva osmi universit v Rakousku stoupla v letech 1863 až 1903 s 6036 na 19.563 posluchače, tudíž o 224 procent. V témž období zvýšil se také počet žactva na školách středních s 41.176 na 111.012 a v roce 1907 dostoupil nejvyššího čísla 132.629. Tímto počtem vysvětlujeme si náhlý vzrůst studentstva na universitách. Poměrně nejvíce stoupla návštěva university v Krakově, a to s 371 na 1691, nejmenší číslo posluchačů vykazuje pražská universita německá, která v roce 1883, kdy obnovena byla universita česká, měla 1288 posluchačů a nyní 1435.

V zimním semestru letošího stud. roku bylo 25.888 posluchačů na rakouských universitách; (loni 24.790). Z těch ve Vídni 8714, ve Lvově 4195, v Praze na české universitě 4128, v Krakově 3026, ve Štyrském Hradci 2023, v Praze na německé universitě 1733, v Inšpruku 1132 a v Černovicích 937. Podle fakult bylo bohoslovců 1475, právníků 11.535, mediků 4323 a filosofů 8554, a to bohoslovců ve Lvově 415 (414 řád. 1 mimořád.), v Inšpruku 358 (319 + 20 a 19 hospit.), ve Vídni 229 (212 + 17), v Černovicích 121 (114 + 7), v Praze na na české 109 (98 + 11), v Krakově 95 (90 + 5), ve Štyr. Hradci 88 80 + 8) a v Praze na německé 60 (53 + 7); právníků ve Vídni 3479 (3241 řád., 230 mimořád. a 8 hospit.), ve Lvově 2369 (2444 + 25 + 0), v Praze na české 1935 (1648 + 274 + 13), v Krakově 1128 (1111 + 17 + 0), ve Štyr. Hradci 953 (879 + 38 + 36), v Praze na německé 734 (657 + 77 + 0), v Černovicích 549 (520 + 26 + 3) a v Inšpruku 288 (262 + 25 + 1); mediků ve Vídni 1972 (1584 muž. a 58 žen. řád. posluchačů, 315 muž. 11 žen. mimořád. posluchačů a 4 hospit.), v Praze na české 631 (597 muž. a 19 žen. + 15),

v Krakově 515 (450 muž. a 44 žen. + 14 + 7), ve Štyr. Hradci 361 (338 muž. a 4 žen. + 19), v Praze na německé 344 (322 muž. a 9 žen. + 13), ve Lvově 304 (262 muž. a 37 žen. + 5) a v Inšpruku 197 (187 muž. + 10); filosofů ve Vídni 3034 (1844 muž. a 156 žen. řád. posluchačů, 704 muž. a 291 žen. mimoř. posluchačů a 39 hospit.), v Praze na české 1453 (896 muž. a 38 žen. řád., 330 muž. a 86 žen. mimoř. + 103 hospit.), v Krakově 1288 (735 muž. a 129 žen. řád., 233 muž. a 112 žen. mimoř. a 79 hospit.), ve Lvově 1007 (571 muž. 132 žen. řád., 117 muž. a 155 žen. mimoř. a 32 hospit.), ve Štyr. Hradci 621 (250 muž. a 12 žen. řád., 211 muž. a 75 žen. mimoř. a 73 hospit.), v Praze na německé 595 (383 muž. a 19 žen. řád., 129 muž. a 54 žen. mimoř. a 10 hospit.), v Inšpruku 289 (191 muž. řád., 60 muž. a 23 žen. mimoř. a 15 hospit.) a v Černovicích 267 (134 muž. a 7 žen. řád., 68 muž. a 56 žen. mimoř. a 2 hospit.). Žen studovalo na universitách celkem 1941 (loni 1232), a to 664 řádné (z těch 171 medicinu a 493 filosofii), 863 mimořádné (z těch 11 medicinu a 852 filosofii) a 82 hospitantek (z těch 61 práva, 11 medicinu a 332 filosofii); nejvice posluchaček žen má Vídeň (569), pak Krakov 371), Lvov (356), Praha česká (239), Štyrský Hradec (199), Praha německá (92), Černovice (68) a Inšpruk (39).

Na fakultách bohosloveckých studovalo v zimním semestru 1608/09 v Olomouci 182 (z těch 117 řádných a 5 mimoř.) a v Solnohradě 49 (40 + 9) posluchačů. Rozpočet na rok 1909 těchto fakult vykazuje pro Olomouc: řádný 49.360 K, mimořádný 400 K a pro Solnohrad: řádný 38.948 K, mimořádný 1110 K; kdežto pro evangel. bohosl. fakultu ve Vídni obnáši řádný rozpočet 83.369 K.

Ze všech 25.888 posluchačů universitních připadá téměř třetina na Vídeň 8714 a více nežli čtvrtina na Prahu 4128 čes. a 1733 něm. Tři slovanské university měly 11.349 a pět německých 14 539 posluchačů; rozpočet na rok 1909 však obnáši pro těchto pět universit německých: řádný 8,531.913 K, mimořádný 1,505.356 K; na tři slovanské: řádný 4,610.614 K a mimořádný 1,914 632 K.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. Pro vojenské zvěrolékaře bude zavedena hodnost štábních zvěrolékařů (VIII. hodnostní třída). Vrchní zvěrolékaři (IX. hodnostní třída), kteří ve kvalifikační listině ku štábním zvěrolékařům jsou popsáni, budou 25. května t. r. povoláni ke zkoušce pro štábní zvěrolékaře.

Rytmistři jízdy a vozatajstva, kteří dříve byli nuceni si zaopatřiti 3 vlastní koně, obdrží od státu 1 erárního; mimo tohoto musí si zaopatřiti ještě 2 vlastní koně. Po osmi letech přechází tento erární kůň ve vlastnictví rytmistrovo. Všechny tři koně vydržuje, jako dosud, vojenská správa.

U každého polního praporu pěších plukův a pluků císařských myslivců stálého vojska zřídí se 1 oddělení strojních pušek po 2 puškách. Dosud měl každý pluk jen jedno oddělení strojních pušek. Mimo to má býti u každého jízdního pluku zřízeno 1 oddělení po 2 strojních puškách. Rakouské ministerstvo zemské obrany dalo 19 setníkům, rytmistrům a nadporučíkům pro rok 1909 cestovní stipendium pro cizozemsko v obnosu 8000 K. Cestování má trvati 1 až 2 měsíce.

Pro rakouskou domobranu (40 domobraneckých okresů) vydána nová organisace. Každý domobranecký okres postaví za války výtažní (pro službu za hranicemi) a oblastní (pro službu v říši) pěší a střelecké prapory; mimo to též jízdné škadrony. Počet praporů řídí se dle lidnatosti okresu.

Pro ručnice a karabiny zkouší se osvětlovací střela z magnesium. Vystřelená střela zapálí se samočinně a osvětlí cíl, na který tak při světle možno střileti.

Granáty pro ručnice a karabiny, se kterými se nyní konají pokusy, mají tvar koule a zakončeny jsou tenkou, krátkou tyčkou. Tato strčí se do hlavně a granát vystřelí se do vzdálenosti 50—60 *m*, zvláštní k tomu účelu vyrobenou střelou. Granát, naraze na pevný předmět, roztrhá vše v okruhu 10 *m*. Každá setnina a škadrona má býti několika granáty vyzbrojena.

Nyní zkouší se též nový granát pro dělostřelectvo, kterého má býti použito proti vojsku, chráněnému zdi nebo náspy a hlubokými příkopy. Granát, proraziv zeď nebo násep, nevysílá po explosi kusy roztrhané ocele ve směru letu, nýbrž nazpět proti vojínům ukrytým za zdí nebo za náspy a v příkopech.

Proti balonům a vzducholodím zkouší se nová ručniční střela. Po vystřelení střely rozervou se na ní upevněná 4 ocelová péra, která v letu otáčí se kolem osy střely jako lodní šroub. Uvnitř je střela dutou a naplněna výbušnou látkou. Střela, dosáhnouc balonu nebo vzducholodí, protrhne točícími se ocelovými pery stěnu balonů (vzducholodi), výbušná látka v dutině střely exploduje a zapálí plyn v balonu (vzducholodi).

Tohoto roku mají se konati císařské manevry mezi 1. (Krakov) armádním sborem a částmi 2. (Vídeň) a 9. (Litoměřice) armádního sboru.

Místo a čas manevrů nejsou ještě určeny. K manevrům budou povoláni záložní důstojníci a kadeti na 28denní, záložní mužstvo na 20denní cvičení.

V Bosně, Hercegovině a Dalmacii jest nyní v garnisonách 63 pěších praporů (mezi nimi 5 praporů zemské obrany v Dalmacii), 5 škadron jízdy (mezi nimi dvě škadrony zemské obrany v Dalmacii), 12 pohorských batterií, 14 setnin pevnostního dělostřelectva, 5 setnin zákopníků, 1 divise vozatajstva (vystrojena pro válku v horách), oddíly zdravotní a zásobovací atd.

Armádní správa objednala pro větší elektrické osvětlovače (60 *cm* a 90 *cm*) automobily. Těchto bude užito pro dopravu osvětlovačů nejen v pevnostní, nýbrž i v polní válce, hlavně v boji proti opevněním a k osvětlení bojiště za účelem hledání raněných v nočním boji. V rakousko-uherské armádě jsou tyto elektrické osvětlovače zavedeny: 35 *cm* (průměr), svítící až do vzdálenosti 1000 *m*; 60 *cm*, osvětluje do vzdálenosti 2000 *m*; 90 *cm*, svítí do vzdálenosti 3000 *m* na zemi a do 5000 *m* na vodě.

Pro výcvik vojska byl vydán nový předpis. Směr předpisu jest čistě válečný, přizpůsoben novotám a zkušenostem posledních válek. Již při výcviku nováčků má se přihlížeti k tomu, aby byli vycvičeni pro službu v poli.

Vojenská správa vydala náčrt nového předpisu pro kvalifikaci chovanců vojenských škol. V tomto předpisu, který se přizpůsobuje civilním středním školám, klade se důraz na výchov a posuzování výkonů chovanců dle moderních vychovatelských a učitelských názorů. Nový předpis bude definitivně zaveden až po tomto školním roce, velitelé a učitelé na vojenských ústavech podají o náčrtu svoje dobrozdání.

Ministerstvo války vydalo druhý díl předpisu o příjmech vojenských osob. Zvýšeny byly: přídavek pro polní vyzbrojení, polní přídavek, přídavek pro rodiny vojenských osob, které jsou zařaděny u mobilisovaných oddílův atd.

Uherská vláda věnuje velikou péči vojenskému výcviku žáků středních škol. Tento výcvik řídí důstojníci uherské zemské obrany, kterým jsou přiděleni poddůstojníci téže obrany.

Pro nové tři pancéřové b i t e v n í l o d ě (arcivévoda František Ferdinand, Radecký, Zrinyi) o nosnosti 14.500 tun a pro pancéřové pobřežní věže dodá zbrojovka Škodova v Plzni 14 těžkých děl v kalibru 30·5 *cm* a 25 těžkých děl v kalibru 24 *cm*. Výsledky zkoušek těchto děl na Škodově střelnici vypadly k úplné spokojenosti přejímací vojenské komise. Střely 30·5 *cm* děl jsou 450 *kg* těžké, počáteční rychlost 800 *m* a donosnost do 18.000 *m*; střely 24 děl jsou 215 *kg* těžké, počáteční rychlost 800 *m*, donosnost 17.000 *m*.

Belgie. Ministr války předložil ve srozumění s ministry vnitra, zemědělství a financí poslanecké komoře návrh zákona o povolení 9 mil. franků k vyzbrojení opevnění na dolní Šeldě. K úplnému vyzbrojení těchto opevnění, která mají roku 1913 býti ukončena, potřebí dle rozpočtu 32 milionů franků.

Bulharsko. Rozpočet ministerstva války pro rok 1909 obnáší 38 9 mil. franků (o 8 8 mil. více nežli roku 1908).

V reorganisaci vojska se pokračuje: V ministerstvu války bude zvýšen počet sekcí z pěti na osm. Nové tři sekce jsou: inženýrská, zdravotnická a pro správu vojenských pomníků. Ve třetí sekci zřízeno velitelství horského dělostřelectva. Následkem těchto novot zvýšen stav ve válečném ministerstvu o 33 důstojníkův a vojenských úředníků.

U každého pěšího pluku zřízen bude mírový kadr (8 důstojníků, 16 poddůstojníků z povolání a 50 mužů) pro záložní formace a četa strojních pušek (1 setník, 1 nadporučík, 1 četař, 4 desátníci, 12 pěšáků — mezi nimi 2 puškaři).

U jízdy, která měla škadrony po 140, 120 a 92 jezdcích, zvýšen u všech stav na 144 jezdců.

U polního dělostřelectva snížen stav vojínů bez hodnosti z 80 na 43 u každé batterie; u každé horské batterie o 10 mužův; u každé setniny pevnostního dělostřelectva o 14 mužů. Dle úsudku odborníků klesla tímto snížením válečná pohotovost dělostřelectva.

Nově postaví se 1 balonový a 1 automobilový oddíl.

Roku 1906 objednalo Bulharsko ve Francii u Schneiderovy firmy (v Le Creuzot) 84 batterií rychlopalných děl. Tyto batterie byly již dodány. Též 9 rychlopalných horských batterií, které byly objednány v Německu (u Kruppa), bulharská vláda již převzala. Mimo to objednáno nově 9 batterií rychlopalných horských děl a 9 rychlopalných houfnic u Schneidra v Le Creuzotu. 34 strojních pušek v Německu a 114 strojních pušek v Rusku. Tyto objednávky musejí býti před koncem roku 1909 dodány. Též objednáno střelivo pro strojní pušky, děla a houfnice; mimo to 200.000 stanů, zákopnické náčiní a zdravotní materiál. Všechny nové objednávky mají cenu 32 milionů franků, kterýžto obnos již sobranje povolilo.

Na Černém moři byl stav o 41 důstojníkův a 272 mužů, na Dunaji o 33 důstojníkův a 238 mužů snížen.

Dánsko, aby si v případě války mezi velmocemi svoji neutralitu zachovalo, hodlá opevnění kolem Kodaně sesíliti a mořský průliv „Veliký Belt“ opevniti.

Francie. Místo zastaralé opakovačky model 86 má býti pro armádu zavedená nová, pokud možno automatická.

V šesti měsících má každý pěší pluk obdržeti 2 sekce strojních pušek, myslivecké prapory po 1 sekci, jízdné divise po 2 sekcích (každá sekce po 2 strojních puškách. Celkem bude pro pozemní vojsko a pro válečné loďstvo zapotřebí asi 4000 strojních pušek, které ve dvou letech musí býti vyrobeny.

Ministr války opřel se s prospěchem návrhům sněmovny a senátu, aby cvičení záložníků silně byla zkrácena a cvičení v domobraně úplně odpadla. Cvičení záložníků budou trvati místo 28 jen 23 dní, cvičení domobranců místo 13 jen 9 dní.

V opevněném okresu Briançonu, který uzavírá komunikace mezi Grenoblem a Italií, mají býti jednotlivá opevnění zrušena.

V pevnosti Verdunu přestaví se tvrze Monlainville a Marre.

Ve Francii konají se nyní pokusy s automobilovým pluhem, soustavy francouzského inženýra Riestera, k vyrývání střeleckých a obléhacích příkopů.

Francouzská vláda zamýšlí ve válce dodávati vojsku chlazené a zmrzlé maso, poněvadž toto nepodléhá rychlému rozkladu a může se ve velikých zásobách uschovati. V pevnostech Verdunu, Toulu, Epinalu a Belfortu vystaví se k tomu účelu zásobárny na chlazení a zmrznutí masa.

Počet důstojníkův a mužů ve válečném loďstvu obnášel roku 1908 51.790 mužů (v pozemní službě 5945 mužů, na lodích 39461 mužů, v záloze 6384 mužů.)

Roku 1908 událo se na francouzských lodích poměrně mnoho neštěstí, při kterých zahynulo 288 důstojníkův a mužů; mimo to zničeno lodí a lodního materialu v ceně 85 milionů franků.

Časté změny parlamentních ministrů námořnictví (průměrně každý rok nový ministr) mají neblahý vliv na stálost systemu ve stavbě válečných lodí. V loďstvu, dříve jednolitém, zastoupeny nyní lodi všech možných vzorů. Nynější ministr námořnictví obral si za úlohu zavésti v plánu staveb lodních pořádek. Zdali se mu podaří tento plán uskutečniti záleží na tom, nechají-li mu politikové v parlamentě volnou ruku. Následkem dřívější nestálosti systemu ve stavbě lodí podařilo se Německu vstoupiti v Evropě místo Francie — co se týká síly, jednotnosti a novosti loďstva — na druhé místo.

Italie. Italská polní armáda má býti nově organisována. Pěchota má čítati 100 pěších pluků spojených v 50 pěších brigádách (dříve 96 pluků v 48 brigádách; každý pluk o 3 polních praporech (jako dříve). Bersaglieri 6 pluků po 3 polních praporech (dříve 12 pluků po 3 polních praporech). Bersaglieri na kolech 2 pluky po 3 polních praporech a 24 samostatných kolových setnin (dříve 12 samostatných setnin). Alpští střelci 7 pluků (dohromady 22 polních praporů; stav nezměněn). U každého pěšího pluku, pluku bersaglierův a alpských střelců postaví se 1 cvičné oddělení pro strojní pušky (má býti zavedena strojní puška soustavy Perinovy). Jízdních pluků má býti 29 po 5 polních škadronách (dříve 24 po 6 škadronách); tyto pluky mají býti spojeny ve 3 jízdné divise po 3 jízdních brigádách (dříve 9 samostatných jízdních brigád). Dělostřelectvo: 24 pluků polního dělostřelectva zůstane, jen zamění se 1—2 dělové batterie těchto pluků batteriemi houfnicovými. Pluk jízdních dělostřelců bude se děliti ve 4 oddělení po 2 batteriích dříve 3 oddělení po 2 batteriích). 30 horských batterií bude sloučeno ve 2 pluky a samostatné oddíly (počet těchto ještě neustanoven; dříve 18 horských batterií sloučených v 1 pluk a samostatný oddíl). Pevnostní, pobřežní a obléhací dělostřelectvo bude čítati 10 pluků s 93 setninami (dříve 6 pluků s 83 setninami) Technické sbory budou sesileny 1 plukem pro stavbu mostů, který bude pozůstávati ze 4 oddílů (12 setnin) a

3 setnin vozotajstva. Mimo to postaví se 6 nových železničních setnin, které ze šesti nynějšími se sloučí v jeden železniční pluk. Mírový stav setnin u pěchoty a bersaglierů má býti zvýšen na 93 mužů; mírový stav škadron u jízdy na 130 koní; mírový stav polních, jízdních a houfnicových batterií na 90 mužů, 60 koní a 4 děla (houfnice). Následkem této organisace bude mírový stav polní armády obnášeti asi 250.000 mužů (v Rakousko-Uhersku 328.700 mužů bez zemských obran). Roční rozpočet ministerstva války zvýší se touto organisací o 21,059.000 lir.

Roku 1908 byly zvýšeny platy důstojníkův a vojenských úředníků.

Sesílení italských garnison v Benátsku: V Treviso zřídí se brigádní velitelství a místo nynější 1 škadrony vloží se do Trevisa 1 pluk jízdy a 1 jízdní batterie. V Pordenone staví se nová kasárna pro jízdní pluk, který prozatímně ubytován v St. Vito a v Splimbergo. Do Udine přijde 1 pluk jízdy, pro který postaví se kasárna. Do Codroipa vloží se dvě škadrony. V Belluno staví se nová kasárna pro 7. pluk alpských střelcův a 1 horskou batterii (tato prozatímně v Coneglinano).

Vláda pomýšlí zříditi dobrovolná oddělení alpských střelců, která mají se stálým vojskem chrániti říšskou hranici v horách.

Ministerstvo války vydalo nové předpisy pro pevnostní válku, střeleckou instrukci pro pěchotu a řád o vojenské disciplině.

Pro automobilistický kurs ustanovilo ministerstvo války jako posluchače: 2 důstojníky generálního štábu, 4 od pěchoty, 4 od jízdy, 4 od dělostřelectva a 4 vojenské úředníky.

Ministerstvo války dá vystavěti 3 vzducholodě (1 jest již ve službě).

Stav mužstva námořního bude roku 1909 z 27.500 mužů zvýšen na 28.500 mužů.

Roku 1910 bude italské loďstvo, po dokončení nových staveb, míti 16 bitevních pancéřových lodí o 9800—15.900 tunách, 11 pancéřových křižákův o 4600—10.000 tunách, 24 chráněných křižákův o 800—4300 tunách, 23 torpedoborců, 28 torpedových člunů pro otevřené moře, 83 torpedových člunů pro pobřežní službu a 7 podmořských člunů. Z těchto lodí se dostavují: 4 pancéřové bitevní lodě o 12.000 tunách, 5 pancéřových křižákův o 10.000 tunách a 6 torpedoborců. Mimo to začaly se stavěti dvě veliké pancéřové bitevní lodě o 18.000 tunách a 1 podmořský člun; 6 podmořských člunů jest projektováno. Následkem novostaveb nabylo italské loďstvo skoro dvojnásobné převahy nad loďstvem rakousko-uherským.

Rozpočet ministerstva námořnictví pro r. 1909 obnáší 1522 mil. lir.

Německo. Roku 1908 byla německá armáda sesílena o 1 pěší prapor (v Sasku) a o 1 pluk jízdních myslivců (v Prusku). Mimo to zřízeno velitelství 39. jízdné brigády (v Prusku) a sestaven nový pluk zákopníků ze 7. zákopnického a nově zřízeného 24. zákopnického praporu. Celkové mírové sesílení (od r. 1905) německé pěchoty pozůstává z 8 polních praporů, jízdy z 28 polních škadron. Mírový stav stoupl tímto způsobem o 10.339 mužů a obnáší 505.839 mužů (mimo jedno-

roční dobrovolníky). Roku 1908 postaveno 33 setnin strojních pušek po 6 puškách. Německá armáda čítá nyní 50 setnin strojních pušek a 16 oddělení strojních pušek (též po 6 puškách); tato přidělí se v čas války jízdním divisím.

U jízdy a jízdného dělostřelectva zůstane 3letá činná služba v další platnosti (u ostatních zbraní zavedena 2letá činná služba), protože ve 2 letech není možno jezdce a jízdného dělostřelce úplně pro válku vycvičiti.

Do pevnosti Met mají býti dopraveny tyto vzducholodě: Zeppelin I, Parseval II a Grossova vzducholoď. V Metách (na cvičišti Freskaty) staví se pro ně kůlny a dílny.

V tomto roce budou se konati jízdná vyzvědačská cvičení řízením generalního inspektora jízdy. Při těchto cvičeních užije se všech moderních spojovacích prostředků (telegrafie a telefonie bez drátu, optických signalů, automobilů, poštovních holubů atd.)

Následkem povolení průjezdu od ruské, čínské a japonské vlády poslalo Německo vystřídací transport (80 mužů pod velitelstvím 2 důstojníků) pro posádku v Kiančau Ruskem, Sibiří, Mandžurskem a Liau-Tungem. Jízda trvala 28 dní.

V Německu zavedeno u vojenských oddílů, pro dobrovolně se hlásicí, vyučování v zemědělství. Učitely jsou professoři zemědělských středních škol. Absolvovaní žáci obdrží po vystoupení z činné vojenské služby zaměstnání u zemědělských podniků

Žádosti dovolenců a záložníků o pošinutí nebo prominutí vojenského cvičení jsou tenkráte prosty poštovného, když žádost podána na základě onemocnění nebo úředních okolností.

Vláda zamýšlí na několika technických vysokých školách zříditi odbory pro přednášky v oboru motorové vzduchoplavby.

Místo nynějšího revolveru bude v armádě zavedena automatická pistole model 8 (z r. 1908) Jedna stojí 47·50 marek.

Říšský sněm schválil předlohu o stavbě 17 pancéřových bitevních lodí, 6 velikých pancéřových křižáků a 19 malých křižáků. Tyto lodě dostaví se v r. 1917. Dle této předlohy vymění se jednotlivé zastaralé lodě místo po 25 již po 20 letech, čímž ve stavbě loďstva nastalo rychlejší tempo. Německé loďstvo vyšinulo se z malých začátků v letech šedesátých na druhé místo v Evropě, tak že přijde hned po loďstvu Velké Britanie.

Ve válečném přístavu Wilhelmshavenu staví se nová přístaviště a prohlubují se nové bassiny. Mimo to zřizuje se tam třetí vjezd do přístavu, staví se 3 veliké suché doky, byty pro námořní důstojníky a úředníky, kasárny a skladiště.

Na ostrově Helgolandu staví se válečný přístav pro menší válečné lodě a torpedové čluny, v Cuxhavenu stanice pro miny a Emden se opevňuje jako říšský válečný přístav; v Brunsbüttelu má se stavěti suchý dok a dílna na stavbu lodí. Na ostrově Syltu má býti zřízena stanice pro torpedové čluny.

Po dokončení staveb v přístavu Wilhelmshavenu bude do tohoto přeložena z Kielu 1 eskadra bitevních panceřových lodí a 1 oddělení rychlých vyzvědačských křižáků (toto přeložení a sesílení loďstva, jakož i sesílení a stavba nových přístavů mají chrániti německé pobřeží proti anglickému loďstvu).

V Kielu konají se u baltického loďstva pokusy s osvětlovacími granáty, které mají nahraditi elektrické osvětlovače. Granáty, jsouce naplněny kalcium-karbydem, a po vystřelení dopadnuvše na hladinu vodní naplní se vodou. Následkem toho vyvinuje se plyn, který zvláštním, ve střele upevněným aparátem, se zapálí. Dutý granát pluje na hladině vodní a osvětluje asi po 3 hodiny moře světlem o síle 3000 svíček. Předností těchto svítivých granátů jest, že neprozradí stanovisko lodě nebo v opevněních umístěné elektrické osvětlovače.

Norsko zvýší počet pěších praporů ze 44½ na 46. Počet škadron u jízdy bude z 18 snížen na 15. Počet polních batterií z 18 na 27 zvýšen. Služba 1. linie rozšířena ze 6 na 12 let.

Rumunsko. Pěchota stálého vojska byla o 1 pluk sesílena a čítá nyní 35 pluků. Jízda čítá nyní 10 pluků roschiorů (husarů) a 8 pluků calaraschů (dragonů). Sborové dělostřelectvo (podřízené přímo veliteli armádního sboru) bylo zrušeno a přiděleno pěším divisím. U každé pěší divise (Rumunsko má 9 pěších divisí stálého vojska) zřízena 1 brigáda polního dělostřelectva po 2 plucích; stav polních batterií zvýšen z 95 na 108.

Rumunsko zamýšlí zvýšiti platy důstojníků a to nejdříve setníků a majorů. Též pense mají býti zvýšeny a má se k nim připočítati část rozličných služebních přídavků.

V armádě byla zavedena dvouletá činná služba. Branné povinnosti podléhá každý schopný státní občan od 21.—40. roků (19 let), a sice: 7 roků ve stálém vojsku (2 léta v činné službě), 5 let v záloze, 3 leta v zemské obraně a 4 leta v domobraně.

Rusko. Rozpočet ministerstva války pro rok 1909 obnáší 470 milionů rublů.

V Rusku byla zřízena komise pro posuzování schopností důstojníků generalního štábu a zaveden instrukční kurs pro štábní kapitány (setníky II. tř.), kteří mají býti jmenováni veliteli setnin. V kursu vyučuje se polní službě, střelbě a řízení střelby v oddělení.

Vojenské časopisy zabývají se otázkou, jak možno zlepšiti chov koní kozáckých vojsk. Následkem drahoty koní a píce jest u kozáků chov koní v úpadku. Kozáci zaměstnávají se vždy víc a více zemědělstvím a vzdělávají pastviny v rolná pole. Následkem toho ubývá pastvin, chov koní se zdražuje a počet koní, v kozáckých oblastech chovaný, klesá. Proto vyslalo ministerstvo války do kalmycké stepi zvláštní komisi, aby vyhledala nová pastviska, na kterých by bylo možno pěstovati kozácké koně ve velkém. Aby náklonnost k jízdě na koni mezi kozáky se zvýšila, předalo ministerstvo války pro r. 1909 kozáckým vojskům následující obnosy pro udílení cen nejlepším jezdcům

donskému vojsku 12.500 rublů, kubanskému vojsku 10.200 rublů, tereckému vojsku 2.100 rublů, orenburskému vojsku 4.400 rublů, uralskému vojsku 1.400 rublů, astrachanskému vojsku 800 rublů, sibiřskému vojsku 1.400 rublů, semirječenskému vojsku 350 rublů, zabajkalskému vojsku 2.250 rublů, amurskému vojsku 300 rublů a usurskému vojsku 250 rublů.

Každá setnina měla dosud přiděleno 80 lopatek a 20 sekyrek, které mužstvo nosí. Budoucně obdrží každá setnina 140 lopatek, 30 sekyrek a 30 malých motyk.

Pevnosti Sweaborgu ve Finsku byly v poslední době na rychlo sesíleny a vyzbrojeny novými děly. Též tvrze na severní straně, proti hlavnímu městu Finska Helsingforsu, byly nově vyzbrojeny.

Na sibiřské dráze klade se druhá kolej. Duma se usnesla povoliti obnosy ku stavbě poamurské dráhy.

Ministerstva financí, spravedlnosti a císařského domu sdělila ministerstvu války, že jsou ochotna reservovati jistý počet míst pro poddůstojníky z povolání, když tito se podrobí přijímací zkoušce. Dosud dáno ministerstvu války 11.520 míst k disposici.

Rozpočet ministerstva námořnictví pro rok 1909 obnáší 88 milionů rublů.

Duma povolila obnosy na stavbu 4 panceřových bitevních lodí o 20.000 tunách. Na každé lodi bude umístěno 12 — 35.5 *cm* a 16 — 12 *cm* těžkých děl, kromě rychlopalných děl malého kalibru.

Roku 1908 byly následující lodě dohotoveny: v baltickém loďstvu křižáky „Rjurik“ a „Admirál Makarov“, minonoska „Jenisej“ a dělové čluny „Sivuč“ a „Bobr“. V loďstvu černomořském 4 torpedové a 4 podmořské čluny. V loďstvu tichomořském dělové čluny „Giljak“ a „Korejec“.

Vyzbrojovány jsou panceřové bitevní lodi: „Andrej Porvozvany“, „Ivan Zlatoust“, „Imperator Pavel I“ a „Svatoj Jestafij“.

Ve stavbě jsou: 6 podmořských člunů, 8 říčních dělových a 10 depešních člunů (poslední dvoje typy pro řeku Amur).

Dobrovolné loďstvo staví 5 parníků.

Srbsko. Dle ohlášení velitelů divisí jest ve výcviku s novými rychlopalnými děly soustavy Schneiderovy znamenati dobré pokroky. Dělostřelectvo 1. linie (5 pěších a 1 jízdná divise) je těmito děly již úplně vyzbrojeno. Střelivo těchto děl jeví však různé nedostatky. Při střelbě na ostro praskly mnohé střely již v rourách anebo předčasně ve vzduchu. V prvém případu byly roury roztrženy. Pro každé dělo dodáno Schneiderovou zbrojovkou 500 střel.

Španělsko. Španělsko má dosud jen 6 oddělení strojních pušek a sice po 1 oddělení 2. a 3. myslivecká brigáda, obě pěší brigády 1. pěší divise (v Madridu), posádka v Ceutě a v Melille. Nově zřídí se 1 oddělení strojních pušek u 1. myslivecké brigády. Každé oddělení

dělí se na 2 sekce po 2 strojních puškách soustavy Hotschkissovy. Pro každou strojní pušku veze se s sebou 5400 patron.

Opevnění v Cadixu, Algeciras, Ceutě a Melille mají býti sesílena.

Švedsko. Komise projednávající revisi vojenských zařízení, ukončila svoje práce. Komise navrhuje zřízení 2 nových pěších divisí (nyní má Švedsko jen 6 pěších divisí) a rozšíření branné povinnosti do 44. roku. Provádění těchto novot má počíti roku 1910 a má býti do roku 1915 ukončeno.

Švycarsko. Nové nařízení pro výcvik střeleckých spolků předpisuje, že v každém divisijním okruhu jeden, spolkovou radou jmenovaný střelecký důstojník bude dohlížeti na výcvik ve střelbě. K ruce má střeleckou komisi, ve které většina členů musí pozůstávati z důstojníků. Tito členové-důstojníci řídí výcvik nejnýše 6 střeleckých spolků. Střelecké spolky podávají svoje oznámení skrze střeleckou komisi do vojenského departementu v Bernu (oddělení pro pěchotu). Výcvik ve střelbě u jednotlivých střeleckých spolků řídí takoví spolkoví členové, kteří byli vycvičeni v kursu pro střelecké mistry. Střelnice, obcemi k výcviku zařízené, musí dovoliti střelbu na vzdálenost 400 *m*.

Turecko. Ministr války zakázal důstojníkům, chovancům vojenských škol a mužstvu zaměstnávati se politikou. Po zavedení ústavy v Turecku súčastnily se tyto osoby často politických schůzí, řečnily ve veřejných schůzích a dopisovali do časopisů, což mělo na ducha a disciplinu vojska zhoubný vliv.

Ministerstvo války poslalo na státní útraty 18 důstojníků k dvouletému výcviku do Německa. Jiní důstojníci mohou se na vlastní útraty tohoto výcviku súčastniti.

Národní komité pro obranu říše, zřízené v ministerstvu války, rozhodlo se pro opevnění pobřeží dle plánu belgického generála Brialmonta. Opevnění mají čeliti nejsilnějším válečným lodím.

Pět, ministerstvem války objednaných panceřových automobilů, došlo již do Cařihradu.

Válečnému loďstvu Turecka dodány firmou Schneiderovou v Creuzotu 4 torpedoborci (Samsun, Jarhissar, Thasos a Bassora) a 4 lodě pro pobřežní strážní službu (Refahijé, Indža-Dag, Taš-Köprü a New Šehir).

Velká Britanie. Roku 1908 konána byla od 17. až do 28. srpna na vojenském bitevním cvičišti v Salisbury Plain cvičení v jízdné divisi, kterých súčastnily se 4 jízdné brigády po 3 jízdních plucích (každý pluk po 3 škadronách), 2 brigády jízdného dělostřelectva po 2 batteriích (každá po 6 dělech) a 3 oddíly polních zákopníků. Úsudek o těchto cvičeních jest, že jízda jest pro válku dobře vycvičena. Vyšší vedení se ale málo osvědčilo, poněvadž se vyšším velitelům málokdy dává příležitost v poli silnějším oddílům veleti. Podvelitelé jsou málo zvykli svoje oddíly ve větších svazech řiditi.

Anglické vojenské oddíly v Transvaalu a oranžské kolonii budou míti roku 1909 veliká cvičení v polní službě. Počátek těchto cvičení jest určen v Transvaalu na 15 července, v oranžské kolonii na 1. srpna. Dělostřelectvo cvičí dříve samostatně (od 13 května až do 15. června) ve cvičebním ležení u Potchefstroomu; potom súčastní se cvičení s ostatním vojskem. Při těchto cvičeních bude se velká váha klásti na signalování.

Roku 1909 začne se stavěti 6 panceřových bitevních lodí po 20.000 tunách. Cena těchto lodí obnáší 3—4 miliony liber šterlinků. Účelem těchto staveb jest, udržeti převahu nad německým loďstvem.

Čína. V japonských vojenských školách studuje 257 a v topografických školách v Japonsku 52 Číňanů. V japonských oddílech všech zbraní zařaděno je k praktickému výcviku 75 čínských důstojníků.

Japonsko. Po ukončení války s Ruskem počalo Japonsko reorganisovati a sesilovati válečnou moc. Nově byly zřízeny: 13, 14., 15., 16., 17., 18. a 19. pěší divise, tak že má nyní Japonsko 1 gardovou a 19 armádních pěších divisí 1. linie k disposici (před válkou rusko-japonskou jen 1 gardovou a 12 armádních pěších divisí), mimo posádky na ostrově Formose (sesílená pěší brigáda). Pěší pluky nových divisí byly do konce minulého roku postaveny; jízda, dělostřelectvo, zákopnictvo, zdravotnictvo, vozatajstvo, zásobní a administrační oddíly budou v tomto roce doplněny. Každá pěší divise skládá se ze 4 pěších pluků, spojených ve 2 pěších brigádách (pěší pluky po 3 polních praporech), 1 jízdného pluku (po 3 polních škadronách), 1 dělostřeleckého pluku (po 6 polních batteriích, 36 děl), 1 zákopnického praporu, 1 vozatajského praporu, zdravotního, telegrafního, administračního oddílu atd. Jízdecké brigády má Japonsko 4 po 2 jízdních plucích (každý po 4 polních škadronách). V prosinci t. r. chce Japonsko zříditi 2 nové jízdecké brigády (v Toyohaši — střední Nippon a v Morioku — severní Nippon). Se stavbou kasáren pro tyto brigády bylo již započato. Stávající již 4 jízdecké brigády přiděleny gardové, 1., 8. a 15 armádní pěší divisi. Samostatné dělostřelecké brigády (k disposici velitelů jednotlivých armád) má Japonsko 3; každá po 2 plucích polního dělostřelectva (pluk po 6 batteriích, 36 děl). U 2., 17. a 18. armádní pěší divise jest přiděleno po třech horských batteriích (každá po 6 dělech). Před válkou rusko-japonskou mělo Japonsko 36 horských batterií (nyní 9). Za mobilisace postaví se u každé pěší divise jedna pěší brigáda zemské obrany, čímž stoupne válečný stav pěší divise na 25.000 mužů.

V květnu t. r. bude míti těžké dělostřelectvo cvičení u Nagasaki. Těchto cvičení, která řídí dělostřelecký generálmajor Toyojima, súčastní se 5. a 6. pluk těžkého dělostřelectva a prapory těžkého dělostřelectva z Nagasaki a ze Saseba.

Na základě zkušeností, nabytých ve válce rusko-japonské, vyrábí se zbraně nových modelů v ocelových dílnách v Edamitu i Kinžu a v arsenálu tokioském.

Argentina. Sněmovna povolila stavbu 2 pancéřových bitevních lodí, 6 torpedoborcův a 12 torpedových člunů.

Spojené Státy severoamerické. Ministr války bude od kongresu požadovati sesílení důstojnického sboru o 691 důstojníkův, aby byly vyplněny mezery u vojenských oddělení.

Manilský záliv na Filippinách přeměňuje se ve válečný přístav. Na moderní opevnění a ozbrojení tohoto přístavu povolil kongres 112 mil. dolarů. Manila bude, až se opevnění dostaví a vyzbrojí, jeden z nejsilnějších přístavů v Asii. Hlavní námořní opevnění provádějí se na ostrově Corregidoru, který ovládá vjezd do zálivu manilského. Též skupiny ostrůvků: Cabello, Carabao a Fraile, ležící za výše jmenovaným ostrovem, budou silně opevněny. Okolí Manily na pozemní straně opevní se řadou silných tvrzí a na jezeře „Lagune de Bay" umístí se několik dělových člunů. Nynější slabá americká posádka na Filippinách, čítající 900 důstojníkův a 18.000 mužů (v zemi o 300.000 *km* a 8 milionech obyvatelů) se sesílí

Ve Spojených Státech konány byly pokusy káceti stromy drátem elektřinou rozžhaveným, které v krátkém čase strom propálí.

Kongresem povolené stavby lodí budou státi tyto obnosy: dvě pancéřové bitevní lodě o nosnosti 26.000 tun 19,000.000 dolarů; pět torpedoborců 4,000.000 dolarů; čtyři podmořské čluny 2,000.000 dolarů; tři uhelné parníky 3,600.000 dolarů.

Ze 4 pancéřových bitevních lodí (Kentucky, Illinois, Alabama a Kearsarge) a 4 velikých pancéřových křižáků (Washington, Tennessee, Sonth Dakota a California) sestaví se stálá filippinská eskadra. Mimo to bude v manilském zálivu umístěno pět podmořských člunů.

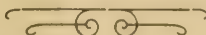
Veliký plovoucí dok „Dewey", který může pojmouti největší válečné lodě, byl již zavlečen ze zálivu Subigu (na Filippinách) do Manily.

Ve městě Cavite, v zálivu manilském, zvětší se námořní arsenál a opatří se nejnovějšími technickými vymoženostmi, tak že v arsenále bude možno několik lodí najednou opraviti.

Ročník XXVI. Číslo 5.

HLÍDKA.

List Jana z Rakovníka Husovi.

Dr. Jan Sedlák.

Mezi dějepisnými dokumenty, jež umožňují poznati dobu a porozuměti jí, mají soukromé dopisy místo ne poslední. I když jsou psány z důvodů ryze osobních a za soukromým účelem, objasňují nezřídka smýšlení pisatelovo a adresátovo a jejich motivy a úmysly, a prospívají tak k porozumění dějin vnějších. Tím více, dotýká-li se v nich dopisující současných událostí, je-li dobře informován nebo stojí-li docela v popředí veřejného života a nepíše-li strannicky. Pak se leckdy v listech najde praehistorie veřejných bojův a obraz jejich se doplní. Proto se soukromá korrespondence význačných osob tak pečlivě sbírá.

Pro počátky reformních snah v Cechách mají soukromé listy zvláště velký význam. Mohou četné mezery v poznání dějů vyplniti nebo události vnější postaviti v pravé světlo. List některého mistra českého (nejspíše Stanislava ze Znojma), poslaný roku 1404 Hübnerovi na obranu Viklefa[1]) a list Ondřeje z Brodu arcibiskupu Zbyňkovi přispívají značně k pochopení prvního odsouzení vět Viklefových v Praze. A listy Husovy nebo Husovi poslané jsou pro dějiny husitství neocenitelny. Podávám tu podobný dokument, posud nevydaný.

V kodexu brněnském Cer. II. 263, obsahujícím historická miscellanea, vevázáno jest uprostřed 48 listů z 15. století, na nichž jsou většinou zlomky různých traktátů, různou rukou psané. Na str. 1—20

[1]) Uveřejnil *Truhlář* z přídeští kod. univ. IX. B. 1 (Truhl. 1687) ve Věstn. Ak. 1900, str. 353 n.

jsou články Viklefovy[1]) a Stanislavova polemika proti nim (až po čl. 14.), na str. 33—40 je zlomek listu Eloquenti viro,[2]) pak následuje fragment formuláře vratislavského (str. 41—56) a pak zlomek traktátu o církvi[3]) (str. 57—78). K tomu je připojen samostatně stránkovaný kus ve zvláštní obálce, kde na str. 1. a 2. jsou tři listiny biskupa Jana Žel., na str. 3—14 traktát nadepsaný „de civitate Pragensi florente condam", k němuž jest na konci připsáno jinou, ale současnou rukou Stephanus Palecz,[4]) na str. 14—18 jednání Čechů se Sigmundem roku 1429 a na str. 18. listina probošta pustiměřského.

V této části kodexu mezi fragmenty nahoře uvedenými jest na str. 21—29[5]) list, nadepsaný od Cerroniho in marg.: Epistola Joannis Rakownik contra Joh. Hus. Má adressu: Honorabili ac cordialiter dilecto magistro Johanni dicto Huss frater Johannes dictus Rakownyk, quondam magisterii gaudens titulo, nunc in domino humilis vester servus,[6]) optans caritatis nudare affectum. Začíná: Venerande magister! Novit optime vestri sagacitas ingenii... a končí: Me vestre favorabilitati et oracionibus recommendo. Explicit epistola contra magistrum Huss.

Je to tedy dosud neznámý list, poslaný Husovi.[7])

Obsah listu je tento:

Ježto pokárání, z přátelské lásky plynoucí, jest lepší a pro-

---

[1]) K 45 článkům přidáno jiných 6: 46. Non est racionabile neque licitum, quod quilibet laycus christianus debet subesse papali potestati. 47. Non est dignum neque iustum, quod quelibet creatura est sub potestate dei. 48. Deus non potest intelligere hoc, quod omnes et singule creature sunt sub potestate eius. 49. Deo non placet, quod quodlibet bonum est bonum. 50. Sancta crux non est veneranda. 51. Quemlibet hominem christianum oportet sub utraque specie communicare, si salvari debet.

[2]) Části, jež jsou v *Hardtovi*, Magnum conc. Const. III. 341—344 a 359—363.

[3]) Je z prvé části trojdílného traktátu Pálčova proti Husitům, jež jest nadepsána de auctoritate ecclesie.

[4]) Začíná »Verbum michi ad te...« Uveřejnil jej, vynechávaje citáty a někdy i části s citáty související, *Höfler*, Geschichtschr. II. 311—319 z kodexu melckého. *Klicman* jej nalezl ve vratislavském kodexu I. Q 87 (180—189) a *Bidlo* v bibl. knížat Čartoryských v Krakově v kod. č. 232 (525—532.) Srv. Věstník Ak. 1893 str. 74 a ČČM. 1895 str. 121. *Palbín* jej připisuje Ondřeji z Brodu (Boh. docta, Praha 1776, str. 184), *Klicman* však již z toho, že jej nalezl mezi samými spisy Pálčovými, soudil, že jest Pálčův. Dohad ten jest podpisem v tomto kodexu brněnském potvrzen.

[5]) Str. 30—33 jsou prázdny.

[6]) Psáno je suum, ale soudím, že je to chyba písařova.

[7]) Neúplný opis tohoto listu (z 18. století) je v Cer. II. 386 f. 191—200.

spěšnější než lichocení, chce dáti pisatel Husovi skromné napomenutí, aby zamezil hrozící snad neštěstí.

Uznává velikost Husovu. Duch Danielův jest v něm — mladík kárá starce; jest postaven na svícen, aby svítil všem. Ale špatná společnost kazí dobré mravy a třebas netrpělo v ní snad dobré svědomí, trpí dobrá pověst. A v takové společnosti octl se Hus. Všude v národě jde o něm pověst, že on hlavně třímá prapor Viklefův, již pozbyl svého jména a nazýván jest podle Viklefa.[1]) Snad jej někteří rozkřikují proto, aby tím skryli své chyby, ale tolik jest jisto, že se takhle napomínání Husovo stává bezvýsledným a co dříve bylo ctí a chválou, stává se mu hanou. Jest nutno, aby se Hus odloučil od tohoto rozkolníka, jenž obnovil starý zločin Kore, Dathana a Abirona. Vždyť mu přece stačí nevysýchající zdroj písma sv. a netřeba mu utíkati se ke slinám subtilních výkladů Viklefových. Moudrost světa jest pošetilostí před Bohem.[2])

Ale snad vytkne Hus pisateli: Odkud zná Viklefa, kdyžtě žije v ústraní klášterní celly, jak se může opovážiti tak naň útočiti? Odpovídá: Dostaly se mu do rukou články, proti zlobě některých sebrané. Odtud poznal Viklefa, nešťastného toho muže, jenž v Anglii byv zrozen, útočil na římskou církev a nyní rozrušil klid země české, sváděje mysli lidí prostých, a drzost ve vystupování některých Viklefových stoupenců ho pohnula psáti. Tři věci hlavně dlužno Viklefovi a jeho stoupencům vytknouti.

1. Vynášeje se nad nebesa popírá přednost římského papeže, odmítá římskou církev čili stolici sv. Petra, odkud přece každé duši věřící se dostává duchovního pokrmu a oděvu. Kdosi z jeho stoupenců byv tázán, neužívá-li sám v listech do Říma také titulu „sanctissimus“, odvětil prý: „Píši tak, ale lhu“, milejší mu bylo zostuditi se vlastním výrokem než vzdáti úctu papeži. Na takové věru

---

[1]) Cer. II. 236 f. 21/22 »iam propria cum iunctivo perdidistis vocabula. a Wykleff suscepistis cognomen, ubique factus estis fabula et rumor in populo... Huius ducis reprobati Wykleff pre aliis vos asserunt gestare vexillum.

[2]) Ibid.: »Et quia, ut arbitror, concupiscitis irreprehensibilis inveniri in testimonio bone conversacionis, munere ab huius scissoris revocate animum. Veteranum scelus Chore, Dathan et Abyron quodam recidivo veneno propaginis umbratica arte instauravit.. Numquid immensus fons s. scripture defuit, ut pelago sancto derelicto ad salivas gurgitum animum converteretis? Salubrius foret apostolorum simplicitati acquiescere quam subtilitatis sectari argumenta.

nestačí výroky Písma, vyříznut by měl býti takový jazyk, léčena taková šílená hlava.[1])

2. Odvrací od úcty svatých, hledě jako kdysi ďábel v ráji nejprve v pochybnost uvésti nezkušené, aby pak úplně je odvrátil od Boha. Pohodlná to práce: obratnou řečí oklamati lid, jenž se diví tomu, čemu nerozumí, a ochotně přijímá třebas nebezpečné novoty. Vybrnuli se na venek mudrlanti, takovými zásadami nakažení, a předčasně v roucho mistrovské se odívajíce, přemlouvají v hospodách a na přástkách lid neučený, říkajíce: „Ten neb onen mučedník, jejž církev uctívá, snad jest v nebi, ale já o tom pochybuji. Benedikt, Bernard, Augustin jsou zavrženi, nečinili-li pokání.“ Zdaž to neznamená podkopávati úctu svatých?[2])

3. Chce zničiti řehole. Ďábel se tak přiznává k ranám, jež mu zasazují řeholníci, a chce zameziti, aby nepřibývalo bojovníkův. A přece je to klausura klášterní, jež jest místem pokání, kde se pěstí pokoj duše, tajemství rozjímání, radost v Duchu sv. a všem se poskytuje lék účinný.

Jiné ještě věci byly mezi oněmi články, ale bylo by dlouhé o nich vykládati.

Ať soudí Hus, mohl-li pisatel takové sacrilegium snésti klidně. Vzpomíná přísnosti Fineovy, Pavlova potrestání Ananiáše a Safiry, krutosti, s jakou na rozkaz Mojžíšův ztrestáni byli modloslužebníci u Sinaje.

Ale více ještě než bludy rozsévané trápí pisatele nesvornost a rozháranost v národě, kteráž tím vzniká. Politické boje mezi stavy sotva se utišily a nyní se vyvolávají

[1]) Ibid. fol. 23: »Nosse cupio: quorundam temeritas et articuli oblati ad loquendum compulerunt adversus illorum pravitatem congestam... Negat eminenciam pape... nullum esse papam, romanam ecclesiam sive cathedram s. Petri. Nam quidam prescripte cohortis ex numero, prout ab asserentibus didici... interrogatus, an kartarum in direccione principi ecclesie tytulum sanctitatis offerat, respondit: ‚Scribo, sed mencior‘, mallens proprii oris dedecorari ictu quam tocius mundi tenenti principatum... deferre reverenciam... Praecidenda est lingua a medicis, ymmo insanum curandum caput...«

[2]) Ibid. fol. 24: »Eruperunt quidam scioli, huius infecti dote sollicitatoris, ante tempus assumunt sibi supercilium, ut sint prius inperitorum magistri quam doctorum discipuli, garrulitatem prudenciam reputant... inepciarum suarum multis cachinum generant, inter texturas mulierum in thabernisque plebem indoctam provocant, de baratro pectoris evomunt spurcicias, scripture absque armamento dicere non verentur: ‚Is martir, ab ecclesia veneratus, potest esse in celo, sed ego dubito. Benedictus, Bernhardus, Augustinus dampnati sunt, nisi penituerint‘.«

bouře nové, mnohem horší.[1]) Světským mohou přispěti duchovní napomenutím a modlitbou, ale duchovním kdo přispěje? K Husovi se nesou nyní přání národa. A zatím jde o něm pověst, že živí onen rozkol, buď nechtěje o něm věděti nebo snad k vůli nauce. Nechť se nechlubí, že jedni si dávají jméno jeho, druzí Kristovo.[2]) Bylo by lépe života pozbýti než snášeti takový rozkol. Lépe aby utrpěla pověst než láska. Jako Jonáš byl vyvržen z lodi, jako zrno musí napřed zhynouti, aby přineslo ovoce. Proto nechť podá Hus ruce ovcím rozptýleným, aby svědomí své očistily. Nechť se pokusí obnoviti pokoj, jejž doporoučí Pán před svou smrtí jako obecný lék.[3])

Než namítne snad Hus: „Kdo mne ustanovil soudcem nad nimi? Strany na mne nedají.“ Pisatel odpovídá: Nutno jest ukázati dobrou vůli, nekloniti se k jedné straně. Toho u Husa není, jak patrno, z odpovědi, již dal na články, proti němu arcibiskupovi podané, kde se rozkolníkův ani nedotkl. Odpověď ta vůbec není upřímná, nýbrž mlhavou dialektikou zahalena. Když řekl Hus: „Chtěl bych v naději býti, kde jest duše Viklefova“ a „celý svět bych za to nevzal zemříti s tolika obročími jako Všerub“, tu není pochybnosti, že to řekl stíhaje ze svaté horlivosti ctižádost a lakotu kleru, jenž se honí jen za penězi, plní měšce, slouží mocným tohoto světa. Jest pravda, že poměry jsou smutné; ale není správno stíhati menší zlo a nedbati většího. Tak činili fariseové: cedili komáry a velbloudy polykali — velbloudem jest rozkolník proti lakomci. Lze to viděti z trestů, jež Písmo stanoví na rozkolníka a lakomce.[4])

[1]) Ibid. 25: »Referam unde et amplius torqueor. Magister dilecte, ve primum abiit, secundum venit ampliori cum calamitate. Inter principes baronesque terre extitit contrarientas; domino concedente crispantis equoris collisio tranquillatur. Sopita prima maioris periculi tempestas excitatur stellarum per contrarietatem.«

[2]) Ibid.: »Ad vos gentis vota respiciunt. Famatur communiter presens nutriri dissidium aut dissimulacione aut fortassis doctrine consilio... Non sit glorie, quod alii vestro alii Christi signantur nomine.

[3]) Ibid. fol. 26: »Dispersis ovibus porrigite manum... quantum prevalent vires, unitatis pacem reformare sathagite.«

[4]) Ibid. fol. 26/27: »indecens est unum tueri et ceteros corripere. Arbiter redditur suspectus uni inclinatus parti... Ambiciosorum crimina predicacionis insequitur gladius, scissorum preter tactum proprie manus stilus cavit in responsione articulorum vobis obiectorum. Responsio quidem non clara facie, sed dyalectica velata caligine offertur aspectibus. Ubi dixistis: ‚vellem esse in spe ubi est anima Wykleff‘ et ›totum mundum non

Odtud vzniká zpupná neposlušnost; sluhové povstávají proti pánům, děti proti rodičům. Nedávno přišel kdosi z Prahy na venek a chlubil se: „Arcibiskupa jsme nechtěli poslechnouti, když chvalozpěvy jakés zakazoval.“ A když mu řekli posluchači: „Nejednali jste dobře“, odpověděl: „Kdo mi může zakazovati chválit Boha, když jsem bez viny? Pán odpověděl těm, kteří zakazovali dětem volati hosanna: Budou-li tito mlčeti, kamení bude volati.“ Avšak ve věcech víry nelze spoléhati na vlastní rozum — zdroj víry otevírá biskup. Pokory a poslušnosti je třeba. Ať vzpomene Hus, co řekl Samuel Saulovi: „Lepší jest poslušnost než oběti.“ Sám božský Spasitel se podrobil tomu jhu, byv poslušen až k smrti, a to smrti kříže; jakž by tedy člověk neměl býti poslušen? Neposlušný nedá se pohnouti k lepšímu, nýbrž klesá víc a více.

Na konec ujišťuje pisatel zase, že mluví z lásky a že z horlivosti pro Boha považoval za nutné obrátiti se na Husa, by jej pohnul k odstranění zmatkův a rozkolův a odbojné přiměl k poslušnosti. (O. p.)

---

caperem mori cum tot prebendis, cum quibus Vsserub mortuus est‘, sine dubio zelo dei concitante movemini ad persequendum ambicionem et avariciam clericorum, lucra sectancium in Christi milicia sub pretextu elemosinarum... A tamen equum non est minora persequi, maiora crimina relinquere. Carpuntur pharisei ob tale iudicium, contra quos dicitur: ‚liquantes culicem, glucientes camelum.‘ Scissor unitatis camelus est avari in respectu.«

Z pamětí města Bystřice nad Pernštýnem.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Koncem století 17. měli Bystřičtí s vrchností ještě dohodu o obecní louky. Vzešla prý ta věc z ponuknutí pana Kamenského a primatora Tobiáše Loukovského. Vrchností nařízena byla komise, aby se prokázalo, které louky náležejí ke špitálu a které jsou obecní. Dne 5. srpna 1699 vydala se komise ven, aby prohlédla sporné louky, a našly prý se některé podezřelé zástavky, o nichž se měla obec zodpovídati. A Bystřičtí poukázali v originálu stará obecní rejstra z roku 1553, 1555 a 1563, z nichž vysvítalo, že obec louky, o něž se jednalo, dávno hned na začátku 16. století jako spravedlivé obecní louky držela a jich užívala. Rovněž Bystřičtí brali k spasení svých duší, že od nepaměti jakožto spravedlivých obecních užívali luk u šlejferny a nad obecním mlýnem a u pusté valchy ležících. Louky tyto byly tedy za obecní uznány; záležitost tu přivedl k pokoji Jan Ignát Zourek.[1])

S novou vrchností měli Bystřičtí brzy potíže, ačkoli při prodeji panství hrabě Šubíř ubezpečoval Bystřické písemně, že zůstanou všecky jejich privileje a narovnání s vrchností v platnosti a celosti, a ačkoli slíbil také hrabě Karel Benedikt z Lamberka při přijímání statku bystřického, že nezačne ani nejmenšího něčeho nového.[2]) Než dne 9. prosince 1700 poslal jim rozkaz pod pokutou, aby toliko nákladník, na kterého pořádka vařiti přikročí, pivo ve svém domě šenkoval a žádný jiný. Ale to bylo proti zvyku a obyčeji starodávnému, dle něhož se šenkovalo kdekoli v městě, tak že se pivo nalévalo na mnohých místech. Proto prosili Bystřičtí hraběte poddaně „pro pět ran Krista Pána“, aby vzhlédna na jejich chudobu nad nimi se slitoval a dovolil tak jak od starodávna, kdekoliv pivo čepovati. Na opětované žádosti dovolil konečně 28. února 1701 hrabě z Lamberka aspoň tolik, aby Bystřičtí na svém obecním domě a mimo to na tom, kde nákladník podle pořádky bude vařiti, pivo čepovati. Mimo tyto dva domy zakázal jim zase kdekoliv jinde pivo čepovati pod pokutou 100 zl.[3]) Pro sebe se však vrchnost neobmezovala, ba byla žádostiva nových výhod na ujmu města. Tak přišel jednoho roku před slavností sv. Trojice panský šenkýř k Františku Fišovi, jenž měl koupenou druhdy panskou horní hospodu, a řekl jemu, že by mínění bylo panské pivo do jeho sklepa poslati a při slavnosti

[1]) Sbírka Bočkova č. 7595.

[2]) Tamže č. 7638, list nedatován.

[3]) Pamětní kniha města Bystřice 240, 241.

sv. Trojice tam u horního kostela je čepovati. Ale Bystřičtí se nedali a hned se proti tomu ohrazovali. Když nebyl hejtman panství doma, psali důchodnímu dovolávajíce se narovnání s hrabětem Rogendorfem, že nikdy na časy budoucí a věčné nemůže býti šenk v domku Fišovém, jenž jest pod purkrecht městský uveden.[1])

Za válečných let na počátku 18. století, za války s Francouzi a povstání Rákoczyho, čítalo si město roku 1704 nákladu a škody 500 zl. Roku 1705 vypravili se z Bystřice dobrovolně čtyři na vojnu. Tehdy také na podzim mělo býti posláno z panství bystřického a rožíneckého 30 lidí s jedním důstojníkem na uherské hranice do Lanžhota, aby činili záseky v průsmycích; mohli se však vyplatiti denně 12 kr. Pracovati tam měli pět dní.[2])

V městě byl roku 1704 obnoven pranýř, při čemž „veliká půtka mezi pány oficíry následovala." Roku 1707 byli z úřadu propuštěni Karel Ptáček a Simon Sklinka; téhož roku dělána jest nová kašna a shořela židovna. Roku 1708 na poručení vrchnosti musily se posekati lesy. Hejtmanem panství bystřického byl tehdy Bedřich Reutersturm, jenž zemřel roku 1708; po něm stal se roku 1709 správcem Jiří Haubt. Za tohoto úředníka panského nastaly opět nesnáze. Povolána zprvu komise, aby shlédla pole Dvořištská a špitální a pak dala si vrchnost poséci louku špitálskou pod Domanínem i louku obecní. Roku 1709 byli vyzváni Bystřičtí, aby ukázali do Brna své privileje na mýto a mýtní tabuli.[3])

Pokoj v městě byl porušen roku 1712, neboť stala se mezi nákladníky a uličany „veliká rebelie". Uličané domáhali se také várek a chtěli prý nákladníky o všecko připraviti; když pak nákladníci nechtěli tomu místa dáti, utekli se uličané k hraběti na Kunštát. Hrabě tu věc odložil až do renovace.

Krupobitím stiženo bylo město roku 1712, kde potlouklo na 70 hospodářům. Nešťastným však rokem byl rok 1713, kdy byl mor, hlad, válka. Žito bylo za 2 zl. 30 kr. a oves za 1 zl. 24 kr., ale nebylo možno vůbec obilí koupiti, protože ho nebylo. Lidé sušili žaludy a trávu, mleli to a pekli chléb, až z toho mřeli velice. V září a říjnu nemohli dostati žádné soli. Na jaře roku 1714 zase byly takové větry, že sotva který dům zůstal v celosti. Také obilí ozimní musilo se zaorávati. Po jarmarku svatojakubském veliká povodeň vznikla od Jimramova až

[1]) Sbírka Bočkova č. 7838, list nedatován.

[2]) Notizen-Blatt 1865 str. 15.

[3]) Sbírka Bočkova č. 7605.

pod Brno, která nadělala nesmírných škod. V letech morových nesměly se pak v městech konati jarmarky.

Zajímavý zápis zapsal Jan Ignát Zourek k roku 1716, z něhož poznati, že nezachovávala se se strany vrchnostenské narovnání dříve učiněná. Na nový rok stavěli se na radnici sirotci a při tom byla děvečka po nebožtíku Timeniusovi přijednána panu hejtmanovi do Domanínka. Proti tomu ozval se Zourek dovolávaje se obdarování městských. Ale byl za to od správce Jiříka Haubta „škaredými slovy potkán“, tak že z radnice vyjíti musil byv jakořka vyhnán. A Zourek byl z nejváženějších měšťanův a bývalý dlouholetý primator!

Roku 1716 konal se zase první jarmark v Bystřici v pondělí po sv. Dorotě za humny v ulici Dvořištské. Toho roku byla úroda velmi špatná. A roku 1717 musilo se obilí zaorávati.

Za rychtáře Pavla Kosa byly roku 1718 lidem zapověděny lesy, aby do nich nechodili na dříví, z čehož se stalo mezi lidem největší pohnutí. K tomu ještě byla roku 1719 veliká drahota, že až na 4 zl. žito a pšenice platily, housenky pak nadělaly na lnu, zelí, hrachu za mnoho tisíc zlatých škod. Drahota pak trvala dále.

Roku 1720 roznesly se řeči a „babské klevety“, že se Bystřice o jarmarku svatojakubském propadne; bylo prý tak mluveno na sedm mil okoličně. Proto přišla na jarmark ten dosti malá částka lidí a byl špatný.[1])

[1]) Ze zápisků Zourkových. Jan Ignát Zourek zemřel 4. srpna 1721 a pochován byl v kostele sv. Vavřince uprostřed, po straně kazatelny. Zápisky své spojené s knihou kšaftovní počal psáti roku 1705, jak patrno z nadpisu jejich: »Anno Domini MDCCV založena jest kniha tato, jenž slove prothokol, na všelijaké památky, kteréž se při městě Bystřici staly od letha MDCXVIII. za primatora Joannesa Ignatiusa Zourka.« Následují tyto verše:

Jedenkaždý, kdož chceš vědět,
jak jest dávno, hleď pohledět,
co se stalo v kterém roce,
najdeš v této knize krátce.
Pročež mne snášej v paměti,
že jsem psal pro vaše děti,
byste na mne vzpomínali,
často v paměti mívali.
Pithagorus muž učený
v mnohých památkách cvičený
jsa starý nechtěl přestati
od učení ustoupiti.
Jednou nohou v hrobě stojíc
mládenců̂v napomínajíc,
aby oni vždyckny stále
schopni byli, v skutku ale,
jakž on činí, též činili,
by se lidem všem líbili.
Já pak jako sprostý jeden
něco k památce téměř jen
sepsal jsem o mnohých řečech
jmajíc paměť v mnohých věcech.
Jestli jsem chybil, odpusťte,
od vás jdu, žádám propusťte
valedicírujíc s vámi
půjdete i vy za námi.
Dejž Bůh, ať se shledáme,
spolu v nebi uhlídáme. Amen

Paměti tyto jsou v knize ve dvou oddílech; po Zourkovi nepokračováno tak podrobně, až zase Jakub Jakl zapisoval zevrubněji v 19. století.

Pán na Bystřici hrabě Karel Benedikt z Lamberka zemřel 5. dubna 1721 na Kunštátě a dědicem jeho stal se nejstarší syn Jan,[1]) jenž potom roku 1730 postoupil statky své v ceně 460.000 zl. rýnských mladšímu bratru Leopoldovi, kterýž však již 14. dubna 1731 prodal panství bystřické a rožínecké za 153.000 zl. rýn. nejvyššímu komorníku vévodství opavského Arnoštu Matyášovi svobodnému pánu Mitrovskému z Nemyšle.

Za vlády Arnošta Matyáše Mitrovského prosili purkmistr a rada a celá obec města Bystřice, ježto byla dána šestiměsíční lhůta k potvrzení privilejí, aby císař Karel VI potvrdil jim privileje Rudolfa II, kterým obdarování od vrchností předešlých a od Vratislava z Pernštýna z roku 1579 i s klausulemi z roku 1580 nejen stvrzeno, nýbrž i městečko Bystřice na město povýšeno bylo, dále aby rovněž jim stvrdil privilej císaře Leopolda z roku 1670 o nových dvou jarmarcích, a při tom aby udělil jim novou výsadu, aby před každým jarmarkem jako jiná města konati směli také koňské a dobytčí trhy a týdenní úterní trh, všecky pak tyto trhy aby byly v moravském „titularním“ kalendáři tiskem uveřejněny. Císař Karel VI potvrdil výsady Bystřických 21. března 1735.[2])

Téhož roku byly 15. června úplně vyměřeny a popsány hranice panství pernštýnského, bystřického a rožíneckého.[3])

Brzy potom 8. srpna 1737 byl učiněn konec dlouholetým sporům a různicím mezi úřadem a nákladníky s jedné strany a s druhé mezi staroměstskými bystřickými a uličanskými sousedy, které trvaly již od

[1]) Jemu asi přednášeli Bystřičtí tyto své žádosti: 1. Aby cechy, jakož před tím, vždy pokojně se chovaly i dále tak přidrženy byly. 2. U piva když pořádka přijde na dům panský, aby várečníci nebyli zdržováni déle, než povolených 10 sudů piva vyšenkováno bude. 3. Aby jakož to již vůle pana otce byla, od jejíhož provedení smrt ho zdržela, osadníci náležející jak k farnímu kostelu tak i k filialním kostelům panství bystřického platili na výlohy při bystřické faře, a sice sedlák po 12 kr., podsedník po 4 kr. 4. Aby jako v pamětních knihách maji, celé panství přispívalo na výlohy vzešlé při hrdelní exekuci. 5. Aby viderkaufní peníze městu povoleny byly, ježto platí musikanty z obecního po mnohá léta a městskou školu z gruntu novou vystavěli (Sbírka Bočkova č. 7638, listina nedatována). Odpověď páně není známa. Co se týče sporů cechovních dodati dlužno, že roku 1737 urovnán úřadem městským spor o první místo při průvodech církevních mezi cechem krejčířským a ševcovským ve prospěch cechu ševcovského, protože byl o mnoho let dříve v Bystřici vzdělán než krejčířský, a protože od nepaměti předního místa se svými postavníky až doposud pokojně užíval. — Za hraběte Jana z Lamberka vyhořelo roku 1723 v Bystřici stavení Jakuba Houzírka a Jana Bělíka; roku 1729 domáhali se Bystřičtí, aby bylo obnoveno jejich právo hrdelní.

[2]) Sbírka Bočkova č. 7630 a 7638.

[3]) Tamže č. 7629.

roku 1712. Rozepře ty tak se zvětšovaly a přiostřily, že obě strany „do velikého procesu, škod a útrat a zkáz, i skoro do uražení Pána Boha všemohoucího padaly.“ Uličanští měli proti starým nákladníkům přísežného zemského advokáta Krištofa Herdyburského. Do nekonečného sporu zasáhla konečně vrchnost, až stalo se na zámku rožíneckém dobrovolné a neporušitelné porovnání tohoto smyslu: Pro lepší a snažnější odvádění všech císařských daní a jiných nevyhnutelných vydání úřad a nákladníci popustili staroměstským spolusousedům a uličanům a celé obci na nynější i budoucí věčné časy jednu várku piva střídavě, totiž aby vždy jednu várku měli nákladníci a druhou staroměstští a uličanští sousedové a celá obec, z kteréžto každé obecní várky dají se utržené pivní peníze do obecní kasy aneb truhly, kteráž má míti dva rozličné zámky a klíče, z nichž jeden klíč úřad a druhý dva od celé obce každoročně vyvolení sousedové mají míti a zadržeti. K sypání zrna ke každé várce vyvolí se dva z obce a jeden nebo dva konšelové z úřadu, aby sypání to rozvrhli, a kdyby některý soused se protivil a své částky zrní nesložil, bude povinen hned za pokutu zaplatiti 1 zl. rýn. 10 kr. do obecní truhly a přece zrno složiti. Kdyby však celá obec zrna složiti nechtěla a nesložila k těm várkám střídavě od nákladníků celé obci k dobrému obecnímu popuštěným, propadla by své všecko právo a nákladníci zase by právo měli sami pivo vařiti a pro sebe sami šenkovati a užívati, jak prvotně za obyčej bývalo. Nákladníci budou povinni ze svých výsadních domů skládati císařské daně a povinnosti dle loňské visitace a rozvrhu, kdyby však várky piva nestačily na všecky daně císařské a na obecní vydání, má se na každého souseda bez výjimky podle osedlosti jeho v přítomnosti úřadu a vyslaných z obce udělati slušný a spravedlivý rozvrh, a co by scházelo, vyupomínati. Všecky obecní důchodenské peníze mají se bez výminky a rozdílu vkládati do obecní truhly u přítomnosti dvou od úřadu a dvou sousedů vyvolených od obce a na nevyhnutelné císařské a obecní potřeby mají vydávány býti s vědomím úřadu i obce; sbírky do truhly odváděné mají se pak každému sousedu podrobně od těchto čtyř osob potvrzovati. Mimořádné císařské požadavky, jako rimundy, rekrutování, vojenské marše a jiné mají se na každého souseda podle usedlosti u přítomnosti vyslaných od obce i od úřadu slušně a spravedlivě rozvrhovati. Obecní role a louky mají se rovno na jednohokaždého souseda podle vrchnostenského uznání rozděliti rovným dílem pod roční plat, kterýž také do obecní truhly bude vkládán. Tam ať vloží i zasedělé obecní dluhy, kteréž se bez prodlévání mají vyupomínati.

Všichni městští a obecní služebníci mají se s vědomím obce přijímati a sesazovati. Všecky zemské „bonifikace“ ať se oznamují věrně a spravedlivě celé obci, a vůbec všecko, co se celé obce týče, ať se také celé obci ohlašuje a ve známost dává a všecko ať se v obecních věcech spolu činí. Zároveň tímto porovnáním zdvihají se všecky jiné roztržitosti k tomu cíli a konci, „aby Bůh městu požehnával, aby svornost, láska, poslušnost a poddanost vrchním se proukazovala, aby bližnímu proti spravedlnosti a slušnosti nic učiněno nebylo, a tak sláva a chvála boží se zachovávala a vždycky výš a výše vyvelebovala.“ [1])

Porovnání toto jest důležitým skutkem u vývoje správy obecní. Jím vyměřeno bylo bližší účastenství celé obci v důležitějších záležitostech obecních, jím byla udělena jistá podpora k povinnostem obecním i chudším, dosud privilegovaní musili ustoupiti z výhradního svého panování ve prospěch širších vrstev, jimž dáno bylo tím právo spolupůsobení i kontroly. Důsledkem pak tohoto porovnání bylo rozdělení polí, které se stalo 6. září 1738 a poznamenáno jest v pamětní knize obecní pod názvem: „Rozdělení generalní pol obecních a špitálských města Bystřice mezi sousedy téhož města, a to pod plat, při kterýchžto rolech lúky onus contributionis snášejí, učiněné v roce 1738.“ Posud bylo rolí obecních 515$^{3}/_{8}$ měr ve 162 kusech a dávalo se z nich 69 zl. 17 kr., ale tehdy rozděleny byly ve 214 kusův a platilo se z nich 81 zl. 22 kr.; rolí špitálských bylo 183$^{4}/_{4}$ měr v 94 kusech s platem 22 zl. 24 kr., ale tehdy rozděleno bylo 183 měr ve 111 kusů s platem 22 zl. 6$^{1}/_{2}$ kr. Až do té doby užívalo obojích polí 160 sousedův, ale od té doby 269, z nich měl syndik (roku 1735 František Prokeš) 2 míry, sládek obecní 2 míry, učitelé obecního 3 a špitálského 2 míry; syndik z nich neplatil nic, sládek 24 kr. a učitelé tolikéž.[2])

Z válek za Marie Teresie není o Bystřici zpráv. Sasové do Bystřice nepřišli; jen známo, že roku 1742 rakouská armáda širokým pochodem táhla od Brna přes bystřické, moravecké a křižanovské panství ke Žďáru a odtud do Čech. Ve Žďáře bylo však 600 nemocných vojáků, pročež oznamoval z Brna 22. května 1742 krajský hejtman František August Valdorf, že z přeplněného Žďáru přibude do Bystřice 300 nemocných vojáků.[3])

Ve vnitřních záležitostech městských nebylo však žádného stálého klidu. Kamenem úrazu u mnohých bylo porovnání z roku 1737 o várkách.

[1]) Sbírka Bočkova č. 7635. Příruční kniha městských privilejí.
[2]) Pamětní kniha městská str. 274—326.
[3]) Sbírka Bočkova č. 7634.

Obec města Bystřice činila proti němu námitky u vrchnosti. Vrchnost však 15. června 1747 odpověděla, aby jen zůstalo při porovnání z roku 1737 a všecko hospodaření při pivě, při sypání a nákupu obilí, při vaření piva a odvádění pivních peněz aby se dálo věrně a společně s dohlídkou a vědomím jak dvou pivních hospodářů tak úřadujícího purkmistra. Při kupování ječmene měl připadnouti hospodářům pivním nákupní groš, který posud patřil primatoru, ale nicméně měl primator dostávati jemu náležející deputát na pivě. Kromě nákupního groše měli dostávati pivní hospodáři z každé várky po čtvrti vědra piva. Za to, že purkmistři vybírali peníze kontribuční, dostával potud každý purkmistr na rok vědro piva, ježto však teď už nevybírali peněz těchto, nýbrž zvláštní výběrčí ustanoven byl, dostati měli jen po půl vědru na rok, a druhá půl vědra náležeti měla výběrčímu. Vědro piva, které od starodávna nechávalo se městské radě, bylo jí i na dále ponecháno. Vrchnost pak přikazovala, aby jak pivní hospodáři tak i výběrčí daní nic svévolně před se nebrali ve svých úřadech, a aby nesvolávali žádných zvláštních obecních shromáždění, která jsou zakázána a trestuhodna, nýbrž aby obecní shromáždění pokaždé na radnici se konala; ve svých záležitostech a potřebách měli se hospodáři a výběrčí obraceti o rozhodnutí na primatora a městskou radu.[1])

O stavu města roku 1748 podává bližší zprávy městské německé úřední přiznání a zpráva krajské komise, která byla 3. října 1748 v Bystřici. V komisi této byl Václav hrabě Kořenský z Terešova, František Antonín Sartorin a Jan Karel Ruprecht, kteří 5. října 1748 podávali relaci c. k. hlavní komisi, v níž celkem potvrzují údaje Bystřických, je doplňují a vysvětlují, při čemž ujímají se poddaného města, nad nímž svou vůli provozoval hospodářský hejtman panství Bedřich Ferdinand Naske bydlící na Rožínce, jenž vyhrůžkami hned v zárodku potlačiti hleděl každý projev nespokojenosti.

Podle zprávy této komise platilo město daň ze 116 komínů; kolik komínů bylo však skutečně, nemohlo se vypátrati. Podle katastru bylo poznačeno v městě 17 lánů 4¼ achtelův, ale posavad platilo se z 12 lánů 5¾ achtelů. Ze změn od poslední generalní visitace z roku 1674 shledala komise, že vrchnost dům Martina Slovatia s kusem pole na 108 měr si přivlastnila a k svému nově založenému dvoru za hejtmana Reitersturma obrátila a že vrchnost v tomto domě s velikou škodou velmi ochuzených měšťanů po celý rok víno a pivo nalévá. Druhý dům Václava Bočka s rolí na 40 měr výsevu náleží také vrchnosti. Vrchnost sice z obou

[1]) Pamětní kniha městská str. 247—249.

těchto domův a polí platila městu daň z jednoho lánu a jednoho komínu, ale to nepostačovalo proto, že vrchnost nepřispívá ani na žádné vložení vojáků, na jejich průtahy, na rekruty a jiné veřejné povinnosti, a nad to tato břemena obci ani halířem nenahrazuje, a přece z těchto domů má větší užitek nežli z kolika jiných dohromady jest.

Roku 1745 vařilo město 112 sudů piva, oprávnění nákladníci 130, roku 1746 město 90, nákladníci 70, roku 1747 město 77, nákladníci 70 sudův. A v nálevu vrchnost město utlačovala. Podle svých výsad byli měšťané oprávněni víno bez omezení po celý rok čepovati, ale vrchnost provedla, že nesmějí nalévati jindy než jen před jarmarkem a po něm pokaždé po osm dní, celkem tedy jen 10 týdnů, naproti tomu však vrchnost ve dvou měšťanských domech nalévala v obou pivo po celý rok a v jednom víno také po celý rok. Kořalku nesmělo město pro tamnější židy kořalečné ani nalévati, tím méně páliti; chtěl-li by některý měšťan ji páliti nebo nalévati, musil platiti z kotla 2 zl. 20 kr. ročně do vrchnostenského důchodu, ačkoliv měšťané podle privileje z roku 1697 kořalku páliti oprávněni jsou.[1])

V městě nebylo ani jednoho, kdo by se obchodem živil; byli tam jen tři kramáři kalounkáři, kteří nosívali své zboží na zádech z jarmarku na jarmark. Měšťané se sice přičiňovali, aby dostali do města kupce jménem Tomáše Hradila a učinili s ním již smlouvu, tak aby městu ročně 15 zl. činže platil, ale hejtman panství Naske, aby jen panský kořaleční žid ve svém obchodě ujmy netrpěl, naznačil Hradilovi, jakmile se svým zbožím do města přibude, že mu je zapečetí. Proto nechtěl kupec do města, aby se uchránil škody. Že tomu tak bylo, musil se Naske před komisí přiznati, která tedy usuzovala, že vrchnost pro svého žida, aby z něho dobrý užitek měla, všemožně zamezuje obchod v městě, tudíž i obživu tohoto města.

Rovněž řemeslu dařilo se špatně; v městě byli hlavně ševci a soukeníci, kteří na zádech své výrobky na trh nosívali a obtížně je prodávali; kromě měšťanských synků nebylo tam přes pět cizích tovaryšů. Jarmarků bylo pět do roka a týdenní trhy jen dva v celém roce, v úterý před vánocemi a v úterý před velikonocemi; byly velmi špatny a trvaly jen od poledne do západu slunce. Vrchnost byla také

---

[1]) Komise vyslovuje se tu nepřesně; porovnání z roku 1697 opakuje, co ujednáno bylo již roku 1671, a to: »Strany kotlův a pálení kořalky tak věc porovnána jest, že ten každý měšťan, kterýž by se touž kořalkou živiti a ji při městě páliti chtěl, nejdřív o to při své vrchnosti o sv. Václavě se ohlásiti a z každého kotla vinopalního ročně 2 zl. mor. za ten obchod do důchodů panských zapravovati povinen býti má.«

na tom vinna, neboť nechtěla dopustiti, aby o jarmarcích nebo jindy nějaké zboží v městě se skládalo, čehož snad zase byla příčinou podle mínění komise, že se obávala, aby se tím nějak obchod panského kořalečního žida nepoškodil. Viděti to z toho, že nedávno hejtman Naske potrestal městského rychtáře 14denním vězením proto, že dovolil, aby se několik kůží v městě složilo. Když se měl proto Naske před komisí zodpovídati, nezapíral toho, nýbrž vymlouval se, že zasloužil městský rychtář, aby byl potrestán, protože kůže byly složeny bez dovolení hejtmanova — a hejtman Naske nezůstával v městě, nýbrž hodné půl míle odtud na Rožínce. Vůbec komise nabyla přesvědčení, že hejtman všelijak ubohé měšťany utlačuje, aby jen kořaleční žid a jiní židé, kterých v městě každého roku více přibývá, byli ve svém obchodě uchováni, ačkoli podle smlouvy uzavřené mezi vrchností a měšťany nemělo v Bystřici trpěno býti více židů než dva.

Při svém jednání v Bystřici pozorovala však komise, že městská rada a městský písař jsou velice bázlivi, tak že bylo se obávati, že se komise o mnohých věcech pravdy nedoví. Ovšem poznala komise, že strach a bázeň Bystřických jsou odůvodněny, neboť hejtman Naske psal sám městskému písaři lístek, jímž zapovídal Bystřickým pravdu vypovídati a hrozil jim příkrými tresty. Lístek ten, k němuž se hejtman přiznati musil, přiložila komise ku své zprávě.[1]) Teprve když komise Bystřickým přednesla, že jest oprávněna jak městské radě, písařovi a měšťanům, tak i hejtmanovi uložiti přísahu, že pravdu vypovídati budou, stěžovala si městská rada na toto: 1. Že vrchnost ukládá městu 15 centnýřů sýra, libru po 3 kr., ale ten sýr že obec může prodávati sotva po krejcaru, a jak peníze nejsou brzy složeny, že jich hejtman dobývá exekucí na dosti značné útraty obce;[2]) 2. že řezníkům v městě po stříži vlny jest vnucován brak ovčí po 45 kr. a špatná jehňata po 21 kr., ačkoli dobytek ten je tak špatný, že ho mnoho cestou pohyne, než ho doženou z Rožínky do Bystřice; doma pak, co jim z toho ještě zůstane, musejí mnohem laciněji prodávati, často jehně za 3 kr.; ale židovi je kolikrát dovoleno doháněti i podezřelý dobytek a městská rada neodvažuje se jej prohlížeti, aby se uvarovala velikého zodpovídání nebo dokonce trestu; 3. vrchnost zřídila si v městě barvírnu a uložila

[1]) Zněl: »Die Herrn Bystřitzer Burger sollen acht geben, daß sie ihrer gewöhnten arth nach keinen Handel anstellen, sonsten sie hart dran kommen würden.«

[2]) Porovnání z roku 1697 určuje: »Stížnost z strany braní sejra panského takto narovnána, že purkmistr, ouřad a celá obec bystřická víceji nad 15 centnýřů sýra jeden každý centnýř po 5 zl. rýn. šacujíc, každoročně bráti povinni nebudou.«

soukeníkům městským za povinnost, že nikde jinde nežli v panské barvírně sukna barviti nesmějí, a když soukeníci Daniel Lankaš, Jan Kožíšek, Karel Šmídek, Václav Domanský a Jan Suchý sami si barvili svá sukna, byli od hejtmana ukováni do želez a 14denním vězením trápeni, a všichni, kteří by barvili sukna, museli od kusu po 5 kr. do panského důchodu platiti; 4. komise shledala, že podle účtův obecních dává obec do vydání také tyto položky: vrchnosti dar o vánocích a na Zelený čtvrtek 11 zl. 1 kr. 2 d., hejtmanovi při obnově rady 6 zl., na pohostěnou u obnovy 14 zl. 35 kr. 1 d., rovněž hejtmanovi a jeho manželce pestrou pásku (ein Bundtband), o vánocích, na Zelený čtvrtek a o jarmarku celkem 19 zl., na hostinu při stavění sirotků 13 zl. 30 kr. — dohromady 70 zl. 6 kr. 3 d. — a poněvadž se to vidělo komisi zbytečným vydáním, jímž město jistým způsobem se vysiluje, dodávala, že se o tom nemůže nezmíniti. Hejtman Naske byv vyslechnut, přiznal správnost údajův o sýru a o ovcích, a neuváděl nic jiného na svou omluvu, nežli že sýr a ovce a jehňata snadno se mohou odbýti v té ceně, v jaké je bystřickým poddaným vysadil, ale komisi nezdálo se to býti pravdou, poněvadž by jinak vrchnost to Bystřickým nevnucovala proti jejich vůli a proti císařským patentům.

Když o obživu měšťanů tak špatně bylo postaráno a když vrchnost všelijakým způsobem je utiskovala a v obživě jim překážela, uznávala komise, že musí se ubozí měšťané živiti nejvíce jen z polí, která jsou ve studeném kraji špatná (třetí třídy). Tehdy bylo u Bystřice osetých polí 129 kusů na 1555 měr 3 acht., úhorem leželo 240 měr, pastvin bylo 468 měr 7²/₄ acht., zahrad 32 měr 1¹/₄ acht., luk bylo 157 a bylo z nich 150 dvojspřežných fur sena a 31²/₄ otavy, lesů (byly to obecní lesy Ochoz a Končiny) bylo 303 míry 4¹/₄ acht., rybníků bylo na 9²/₄ kopy kapří násady a 4 kopy potěru. Z toho bylo kromě jmenovaných lesův obecním majetkem osetých polí 5 kusů na 75 měr 6 acht., pastviny všecky, louky dvě na 50 měr na 38 fur sena a 2 otavy a rybník na 9³/₄ kop násady.

U Bystřice byly tehdy čtyry mlýny; na jednom byl mlynář Bernard Bohuňovský a platil z něho ročně obci 75 zl. a byl povinen oprávněným měšťanům nákladníkům slad zadarmo mlýti, měl dvoje složení a stoupu; druhý mlýn měl dvoje složení, stoupu a olejnu, náležel špitálu, jemuž platil mlynář Matěj Teska ročně 85 zl.; třetí náležel měšťanu Josefu Čechovi a čtvrtý o 2 složení s pilou koupil od obce asi před desíti lety Vavřinec Fiala za 250 zl., a byl ještě zavázán ročně obci 45 zl. platiti a 20 klad na prkna pořezati a obci dovézti;

mlýn Fialův vyhořel však 30. března 1748. Dva mlýny panské byly o 2 složení se 4 stoupami. Domů starých měšťanských bylo 132, od roku 1674 přibylo k nim 99 chalup, tak že všech bylo dohromady 231. Z obyvatelů bylo 76 soukeníků, 32 ševců, po 18 řezníkův a tkadlců, 9 kovářů, po 7 bednářův a punčochářů, 6 krejčích, po 4 pekařův a kožešníků, 2 zámečníci, hrnčíř jeden, provazník jeden. Také bylo v městě 11 židů, kteří přebývali ve dvou panských domech, pálili kořalku a obchodovali. Pravovárečných domů bylo 35, na každého nákladníka přišla várka o 10 sudech ve čtyřech nebo pěti letech.[1])

Vrchnosti platila Bystřice roku 1750 o sv. Jiří 45 zl. 15 kr., o sv. Václavě 52 zl. 14 kr. a z masných krámů 14 zl.

Dne 20. května 1752 potvrdila Maria Teresia Bystřickým jejich výsady: list císaře Rudolfa II z roku 1580, Leopolda I z roku 1670, Vratislava z Pernštýna z roku 1579, Ferdinanda Leopolda hraběte Náchoda z roku 1667, porovnání z roku 1697, list Jana z Pernštýna z roku 1541, Jana Jiřího Humpoleckého a Matyáše Jelitovského z roku 1607, porovnání z roku 1737 a přidala milosti, o které Bystřičtí již roku 1735 prosili: aby měli před každým jarmarkem trh na koně a dobytek, a každý úterek obyčejný trh týdenní, a aby byly všecky jejich jarmarky zapsány do zemského titularního kalendáře.[2])

Ale potvrzení výsad městských bylo na rozkvět města bez účinku; město upadalo. Na pomoc sobě chopili se prostředku zrovna zoufalého: od 1. října 1755 pronajali na šest let[3]) za roční nájem 858 zl. 16 kr. vrchnosti svá várečná práva, rybníky (pustý Hanákův, který byl vodou silně potrhán se zaniklým splavem, Křepelák, rybník v Končinách, Ochozi a na Úlehli, všecky byly na $12^1/_2$ kopy násady a přes zimu nebývaly nasazeny), cihelnu, obecní vinný nálev po pořádce, obecní šenkovní dům, pazdernu, sušírnu, obydlí pro cihláře, valchu, krám kupecký[4]) a čtyry boudy pekařské. Vrchnost nedala pak v městě vařiti pivo, nýbrž posílala tam své z pivovaru rožíneckého.[5]) (O. p.)

[1]) Reg. dom. 327, 326 — 247. Roku 1750 přiznávala Bystřice z pivovaru ročně 85 sudů (pozemkové činže 16 zl. $52^1/_2$ kr., jiné činže 182 zl. 45 kr.). Obecního piva se vyčepovalo roku 1750: 140 sudů 3 vědra 6 mázů, roku 1751: 173 sudů 3 vědra 6 mázů, roku 1752: 154 sudů 2 věda 20 mázů; vína na obecním hostinci roku 1750: 2 sudy, 2 vědra, roku 1751: 4 sudy 3 vědra, roku 1752: 3 sudy 7 věder 25 mázů. — Prostřední pivo při várce se jmenovalo »baba«, z něhož měl sládek u každé várky pro sebe tři vědra. — [2]) Sbírka Bočkova č. 7635. — [3]) Ale již roku 1756 jest úřední poznámka, že nájem jest na 15 let. — [4]) Krám ten vskutku ani nebyl, nýbrž rozuměla se tím jen činže 4 zl., kterou město dříve již uložilo židovi, jenž měl obchod kořením. — [5]) Pamětní kniha města Bystřice 266.

Z nejnovější ruské literatury.

Podává Aug. Vrzal. (Č. d.)

Vliv nových proudů, modernistického slohu a hlubšího pojímání věčných záhad života shledáváme ostatně také u největších zástupcův umělecké prosy v poslední době, u Čechova, jenž obléká v „novou formu“ starou velikou ruskou tesknotu, i u Gorkého, jenž v době, kdy střízlivý romantismus vybledl, zbarvuje své povídky romanticky, a zvláště u Andrejeva. Týž píše impressionisticky — bez jasných a určitých obrysů, tahy sotva naznačujícími všeobecnou náladu — a zároveň symbolicky, s oním soustředěním pozornosti na jednom bodě, při němž všecko zůstane ve stínu mimo onen dojem, který autor snaží se vštípiti v mysl čtenářů. Hrůze osamělosti, oblíbenému to thematu symbolistův, Andrejev věnuje hojně místa. Také základem svého světového názoru, přesvědčením o slabosti lidské v boji s tajemnými silami, Andrejev podobá se symbolistům.

Ale bezstarostně artistický směr čistého dekadentství první doby, theorie umění pro umění, náklonnost k povrchně krásné formě, ničeho nevyjadřující, k bledým, prázdným obrazům, jež nejsou spojeny s duchovním obsahem, nejsou symboly duchovního obsahu, hlásání veselého užívání života, sobecké samolibosti, lhostejnosti k dobru i zlu — všecko to bylo cizí mnoholetému směru ruské literatury a z básníků toho čistého dekadentství uplatnilo se jenom několik v ruské literatuře, a význam jejich v literatuře nespočívá na dílech čistě dekadentských, nýbrž na dílech jiného rázu.

Tak básník a filosof Vilenkin-Minskij (nar. 1855) proslavil se roku 1879 básněmi s „občanskými“ motivy („Bílé noci“); později psal nudné básně v duchu „immoralního meonismu“, hlásaného v knize „Při světle svědomí“, kde chtěl smířiti „ve vyšší synthesi materialismus a idealismus, positivismus a mysticismus, optimismus a pessimismus“, a vydal dekadentsky zbarvené „nadindividualistické“ drama „Alma“ (1900), neumělecké již svým úkolem: jménem jakési abstraktní „svobody“ zbaviti ženu mateřství. Později však první ozval se z ruských spisovatelů ve filosofických rozpravách „Náboženství budoucnosti“ na probouzející se uvědomění náboženské. V době revolučního hnutí napsal proslulou „Hymnu dělníků“ (1905). Celkem zůstal vždycky theoretikem, jenž dovedl se nadchnouti otázkami abstraktního myšlení, nikoli však konkretním životem.

Podobnou změnu nálad jako u Minského pozorujeme u druhého hlasatele „nových směrů“ v ruské literatuře, básníka, románopisce, filosofa i kritika Dmitr. S. Merežkovského (nar. 1865). V první době své literární činnosti byl ctitelem prázdného, bezdušného esthetismu, elegantního pohanství a dekadentského amoralismu, a básně jeho z této čisté dekadentské doby jeho činnosti netěší se oblibě ani u jeho ctitelů. Později Merežkovskij pocítil potřebu zavrhnouti amoralismus a snažil se utvořiti si nové náboženské vědomí, zatoužil mravně se zdokonaliti

I účastnil se z prvních mezi ruskou intelligencí nábožensko-filosofických shromáždění v letech 1901—1903, z básníka čistého umění stal se věštcem nábožensko-společenské reformace i hlasatelem církve sv. Jana i náboženství sv. Trojice, jehož fasí podle jeho mínění je křesťanství.

Tato změna nálad Merežkovského nejlépe odrazila se na jeho románové trilogii „Kristus i Antikristus". Když asi před 15 lety Merežkovskij podnikl cestu do Athen i Cařihradu a byl okouzlen staro-řeckou krásou pohanskou, počal psáti první díl své trilogie „Julian Odpadlík" (Smrt bohů), naplněn Nietzscheovou nenávistí k mravouce křesťanské, která prý zničila řeckou kulturu a stará božstva, jež tak vřele miloval, i hlásal jakýsi život vně dobra i zla. V II. díle, nadepsaném „Leonardo da Vinci" (Vzkříšení bohů), Merežkovskij hlásal čisté umění, prosté nábožensko-společenských úkolů. Zobraziv v I. díle boj křesťanstva s pohanstvem, v II. díle zápas renaissance se středověkými ideami, kreslí v III. díle („Petr i Alexěj" či „Antikrist", 1904) boj staré Rusi s novou za Petra Velikého. Na počátku práce své učinil si úkolem dokázati, že asketická zásada křesťanství a orgiastická pohanská, jež odrazila se v kultu Dionysově, splývají v jakémsi středním bodě „vně dobra i zla." Hodlaje spojiti Krista i Antikrista, vybral si tři doby, kdy zásady křesťanství a pohanství zvláště prudce se srazily, a pečlivým studiem starých pramenů hleděl reprodukovati splynutí Krista i Dionysa, ovšem s nezdarem. Ostatně začav dílo v jedné náladě, ukončil je v druhé: jasně znamenati, že k úloze, kterou si vytkl na počátku, ochladl, selhostejněl, poněvadž zanechal zatím své vášnivé nenávisti ke křesťanství a nestál už 1903 „vně dobra i zla." Temperament Merežkovského vyniká chladností, rozvaha má v něm převahu nad srdcem, studium nad tvorbou, tak že z chladného jeho vypravování vane učenost a „prach věků." Nejlepšími částmi jeho románů jsou ty, kde popsány jsou abstraktní spory a ideové neshody. Co se týče uměleckého mechanismu románů, pozorovati v nich bezúhonnou pravidelnost až do detailů, zaokrouhlenost celku, mistrovství kresby v krajinomalbě, v podobiznách, v malbě věcí i dekorace — ale není tu živých pramenů bezprostřední tvorby, není nadšení, není intuice, není živých lidí, nýbrž blouznivé představy o lidech; všecko to autorovi dal nikoliv život, nikoli bezprostřední ruch jeho, nýbrž vzdělanost. Ve své tragické opuštěnosti mezi současnými spisovateli Merežkovskij zahloubal se do starožitností a snažil se tam nalézti ohlasy velikého boje, jenž naplňuje srdce jeho, nalézti věrné přátele svého života v Julianu Odpadlíkovi, v Leonardu da Vinci a Petrovi, i přestal na chvíli cítiti svoji opuštěnost.

Literární talent Merežkovského projevil se též v pojednáních obsahu bohoslovného, filosofického i kritického. Zejména o Tolstém, Dostojevském, Gogolovi, Čechovu a Gorkém napsal Merežkovskij krásné úvahy, kde nikterak nehájí čistého umění, jaké hlásají dekadenti. Svými nábožensko-filosofickými úvahami připomíná Tolstého.

K nábožensko-společenským snahám Merežkovského přimyká se jeho manželka, známá pod spisovatelským jménem Zinajida Gippiusová (nar. 1867), která kdysi se přiznala, že „touží po tom, čeho nezná",

že jí „třeba toho, čeho není na světě“ a hleděla se co nejdále vyhnouti realismu i povznésti se od prosy neutěšeného života v nadpozemskou říši čistého umění. Tvorba její v symbolických básních i povídkách (vyšly dosud 4 svazky) vyznačovala se úplnou lhostejností k dobru i zlu, hrdinové její neodpovídali pravdě života, pitvořili se a vyznačovali se zvrácenými vášněmi. V jejích lehkých, zpěvných, vybroušených verších pozorovati zvláštní směs upřímnosti a chladné strojenosti, hrdosti a žalostných motivů pokory i zvláštní sentimentalnosti. Lepší jsou prosté popisy přírody v lyrických básních. Zavrhši s manželem svým křesťanství historické, dospěla k jakémusi „novokřesťanství“ s nejasnými pojmy o Otci a Synu, o nesmrtelnosti a svatosti pohlaví. Ale povídky její s thematem pohlaví, na př. „Tvarj“, „Mavruška“, „Sokatil“ málo se povznášejí nad současnou pornografii. V poslední době Gippiusová pod pseud. Anton Krajnij ve „Věsech“ a ve feuilletonu „Řěči“ prohlašuje, že „pravá velikost jest pouze v realnosti, která však jest pouze tehdy realní a božská, je-li úplna, uvádí-li v ni beze strachu všecko, co na oko sobě odporuje, všecky sny, přeludy a blouznění, všecko nemožné jakož i možné, zamilovanost spolu s vášní, svátek vedle všedních dní...“

Nejhorlivěji obeznamoval ruskou společnost se zástupci západního dekadentství a modernismu, s celou řadou exotických lyriků, fanatikův a mystiků Konstantin Dm. Balmont (nar. 1867). S nadšením popularisuje poesii Shelleyovu v Rusku svými zvučnými verši, Balmont tímto určil celou svoji literární budoucnost, zůstav pěvcem oné pantheistické radosti života, jež se odrazila u Shelleye se živelní silou bezprostředního nadšení. Ale to, co u Shelleye bylo dílem bezprostřednosti, organické hudebnosti povahy, u Balmonta ve značné míře změnilo se v abstraktní thema. Ač později Balmont prosou i verši překládal, napodoboval i opěvoval Edg. Poea, Baudelairea, Hamsuna, Calderona, Ibsena, Hauptmanna, snaže se zachytiti a podati tahy, motivy a povahu jejich tvorby, jsa upřímně nadšen originální tvůrčí silou básníků těchto, přece v původní jeho lyrice dominuje ona pantheistická, ze života se těšící nálada, která jej ovládla pod vlivem Shelleyovým. Nehledě ani k čisté lyrice jeho, vyjadřující hudební bezprostřednost citů, také básně, věnované filosofickým problemům, odrazy metafysických abstrakcí, kresby přízraků, mátoh, zrůdnosti a utrpení, obrazy šílené fantastiky, jež otravovaly vědomí Baudelaireovi, Poeovi a j., jsou vyplněny Balmontem s touže lehkou radostí ze života, s pohlížením na tato themata jako na čistě literární záměry, jejichž originálností a krásou Balmont prostě se kochá, velebě i chorobnost básnické psychiky jako sílu, jež vytvořuje vzácné perly krásy. Mučivou poesii Baudelaireovu i Poeovu přijímá prostě jako krásu a žehná světu i za přízraky, násilí, prolévanou krev, protože na půdě chorobnosti pocitů vznikají nejjemnější díla umění, jejichž čistě artistickou stránkou Balmont jest nadšen.

Motiv bezprostřední radosti ze života jeví se takto základním v poesii Balmontově. Kdežto však Shelley vstupuje jasnou bezprostředností pocitů ve spojení se živelním světem přírody, není cizím

„lidskému“ a s motivy krásy a svobody spojuje sny a přeludy společenské, Balmont zašel za hranice „lidského“, v obor neobmezené, čisté, abstraktní lyričnosti, ze života se těšícího opěvování živlů světa — ohně, vzduchu, vody a země. Avšak „Živelní hymny“ Balmontovy místo poetické bezprostřednosti dojmů vyznačují se filosofickou reflexí, suchoparným rozumováním a theoretičností, svědčíce pouze o nesouměrnosti básnického záměru a nedostatečných tvůrčích sil jeho. Slabost tvůrčí obraznosti v jeho „poesii živlů“ jeví se suchoparností definicí a vypravování nedostatkem nových obrazů, živých barev a citů, jimiž by mohl nás básník unášet. Nejlepšími stránkami jeho četných básnických sbírek („Pod sěvernym něbom“, 1895, „V bezbrežnosti“, „Tišina“, „Gorjaščija zdanija“, „Buděm, kak solnce“, „Liturgija krasoty“, „Žar-Ptica“, „Pěsni mstitělja“, „Pticy v vozduchě“, „Fejnyja skazki“, „Zlyja čary“ atd.) jsou krátké, něžné, upřímné a hudební melodie, prosté všelikých chorobných ideí a všeliké theoretičnosti, jež prostě odrážejí mimoletné pocity básníkovy.

Základním tahem neobyčejně abstraktní povahy jeho poesie je touha nadobro odtrhnouti se od podmínek času a prostoru a docela ponořiti se v říši blouznění. Ve všech jeho dřívějších sbírkách až do poslední doby, kdy bere k básním sujety z ruských pohádek, ze slovanské mythologie, není u něho veršů na ruská themata. A vůbec lidé a skutečnost ho málo vábí. Opěvuje hlavně nebe, hvězdy, moře, slunce, neobmezené prostory, ticho, tmu, chaos, věčnost, personifikuje pojmy tyto, jednaje s nimi jako se živými realními věcmi, čímž připomíná tajemný pantheismus básníka Ťutčeva. Ale vlastní živou přírodu nepokouší se ani popisovati, zajímaje se pouze o abstraktní podstatu přírody jako celku. Jeho krajinomalby jsou neurčity, on vůbec nedovede kreslit a malovat. Jemu jest milá spíše každá illuse, každý zběžný, byť i nesprávný dojem, stín dojmů; tak máme před sebou typickou symbolickou poesii pestrých mžikových a nejasných, často lživých, sobě odporujících nálad a mlhovitých obrysů, poesii rozjímavou, v níž živý, bezprostřední dojem ustupuje do pozadí, do popředí pak dere se snaha, filosoficky vysvětliti si všeobecné základy světového života.

V erotických básních jeho pozorovati jakousi směs dekadentských záchvatů básnické neodpovědnosti, smělosti a drzosti s něžností a stydlivostí ženské duše. Zastávaje se úplné svobody pudův a chtíčů tělesných, Balmont opěvoval „nahou smyslnost“ svým zvučným a hudebním veršem. Ve své autobiografii přiznává se, že „jeho první vášnivá myšlenka na ženu byla ve věku 5 let; první skutečná zamilovanost o 9 letech, první vášeň o 14 letech.“ Tak tedy „krása“ („Liturgija krasoty“) a „láska“ k ženě („Tolko ljubov“) byly obsahem jeho života i poesie. Přese všecku snahu svoji, odloučiti se od strastí pozemských, od „konečného“, od země a lidí, a ponořiti se v jasnou bezmeznost („V bezbrežnosti“), Balmont neunikl okolnostem ruské skutečnosti a v době osvobozenského hnutí z dekadenta, pohrdajícího občanskými motivy, stal se básníkem politickým, ač jeho politické básně byly napsány suchoparně, těžkopádně a neoriginálně.

Kromě asi patnácti knih původních veršů, sebraných v „Sobraniji sočiněnij“, Balmont vydal četné básnické překlady, jež nevynikají náležitou pečlivostí, a verš jeho, který dříve okouzloval u tohoto mistra slova a čaroděje ruské řeči svojí virtuosností a hudebností, v poslední době jest neuhlazený.

Básníkem od skutečnosti nejvzdálenějším, který však mučivě touží po spojení s ní, jest nejnadanější básník dekadentský Valerij Jak. Brjusov (nar. 1873). Týž kdysi maloval „stín nestvořených stvoření“ a proslul „znamenitou“ básní o jedné řádce:

Ó zakryj svoje bledé nohy.

U Brjusova, epika i vážného básníka reflexe, není oné jasné, ze života se těšící radosti, která charakterisuje „věčně mladého“ lyrika Balmonta s jeho záchvaty básnické bezděčnosti. Z jeho vybroušených, uhlazených veršů vykukuje napětí, námaha; žádný verš jeho neleskne se první svěžestí bezprostředního dojmu. V souhlase se zpracováním formy nalézá se též uskutečnění myšlenek. Jsa náchylný k rozmanitosti a výlučnosti kreseb svých, snaže se v ně vkládati ostré a řídké pocity, brzy exotické, brzy hrubé, pracuje o myšlence, nikdy neoddává se první ekstasi v hlavě se zrodivších obrazů, jakoby nedůvěřoval osobnímu svému nadšení. Proto raději jádro myšlenek, základní ton, uměleckou iniciativu čerpá z jiných umělců, Baudelairea, Puškina, Baratynského, Tutčeva a j. Ovšem do vypůjčených základních forem Brjusov vkládá druhdy svůj původní, zvláštní obsah, dodávaje veršům pečeti subjektivnosti. Ale při takové práci básnické, daleké od prvotních pramenů přírody, neživící se silou bezprostředních dojmů, nýbrž uměleckými odrazy dojmů, nemůže býti řeči o bezprostřednosti jeho poesie. U něho vznikají na mysli pouze představy o uměleckých odrazech bezděčných citů, prošlých reflexí autorovou; rozum u něho převládá nad srdcem i city.

Většinu svých básní Brjusov věnoval lásce, vlastně vášni, smyslné rozkoši. Jsa povahou i temperamentem „dekadentem“, kterému podle obvyklého mínění dovoleno všecko, snímá pokryvku se života smyslné rozkoše, s toho, co jiní zakrývají, hlučně křičí o tom, co jiní zamlčují, se zálibou dráždí čtenáře. Brjusov rád odvolává se na povídku Poeovu „Demon převrácenosti“; a skutečně jest v Brjusovu částečka tohoto demona. Slavnostně Brjusov prohlašuje, že člověka, jakým jest ve skutečnosti, „lze viděti pouze tam, kde jest herna, nebo tam, kde jest vykřičený dům.“ S nadšením opěvuje „prodejné lože“ i toulání se noční ctitelky lásky i chorobnou převrácenost smyslné rozkoše. Ve vášni vidí Brjusov cosi na způsob předurčené harmonie světové, přiblížení k harmonické rovnováze světových zákonů. Tomuto thematu smyslné rozkoše věnovány básně: „Rab“, „Peplum“, „Rabyni“, „Pompejanka“, „Děva“, „Putnik“, „Rěšetka“, „V nočnom bezljudiji“, „Pytka“, „Obraz“, „Sancta Agatha“ (směs erotismu a mysticismu), „Sladostrastije“, „Gorod ženštin“, „Habet illa in alvo“, „V publičnom domě“ (jakási apologie prostituce) a vůbec téměř celá kniha „Urbi et orbi“ z první doby jeho činnosti.

Zbaviv se v pozdějších básních svého původního shánění se po laciných effektech, obracel se Brjusov ke střízlivějšímu umění. Z té příčiny ve dvou, roku 1908 vydaných svazcích sebraných veršů, nadepsaných „Puti i pereputja", vypustil většinu svých šaškovských veršů z první doby své básnické činnosti, uznav, že v jeho poesii jinošské bylo mnoho naivního, slabého a nezdařilého, neodpovídajícího jeho nynějšímu básnickému vkusu.

V době, kdy ruská společnost přenesla středisko zájmů ruského života z venkova do města, Brjusov první z ruských básníků pod vlivem belgicko-francouzského básníka Em. Verhaerena obrátil svoji pozornost na město, na život davu v ulicích, který popisuje s klidnou rozjímavostí epika. Z francouzských básníků přenesl na ruskou půdu volný verš a nové rythmy, jež pozorovati zvláště v nejnovější jeho sbírce „Věnok". Zbavuje se víc a více prvotních strojených nálad, začíná se zajímati o realní skutečnost, o drobné zjevy života městského, vrací se k jasnému a střízlivému umění. Kdežto dříve hlásal čisté umění, prosté všech svazků se rmutnou skutečností, od roku 1900, kdy vydal sbírku básní „Tertia vigilia", jeho láska k městu i davu nutí ho k básním s občanskými motivy. Vůbec od té doby Brjusov ve volbě themat stává se eklektikem, vedle čistě modernistických sujetů čerpá themata z realní skutečnosti. V „Tertia vigilia" tvrdí, že jsou mu „sladky všecky sny, drahy všecky řeči", že „všem bohům věnuje verš", ve sbírce „Urbi et orbi" hlásá, že „Hospodina i Ďábla" chce „oslavit". Tento eklekticismus Brjusova jest ve spojení s jeho theoretickými názory, projevenými v brošuře „O umění" (1899). Podle jeho přesvědčení jsou jemu „všecky nálady stejně cenny", i energicky protestuje proti výlučným názorům na umění, jehož hlavním úkolem jest „dáti tvorbě úplnou svobodu." Rozhodně prohlásiv, že v umění pro umění není smyslu, v předmluvě ke knize „Tertia vigilia" pronáší přesvědčení, že „pokusy ustáliti v nové poesii nezvratné ideály . . . musejí zničit smysl její. To by bylo pouze vystřídáním jedněch pout novými. Modla Krásy jest, právě tak bezdušna jako modla Prospěchu."

Brjusov rád napodobuje formu i obsah cizích básníků. Zvláště napodoboval staré ballady uhlazeným, elegantním veršem, čerpal „zlato poesie" z danské a švedské literatury, nejnověji pak ve „Vésech" padělal starobylou fantastickou latinsko-německou pověst ze 16. století, za jejíž překlad z rukopisu vydává svého „Ohnivého anděla", jejž někteří mají za nejlepší psychologický román současný. Brjusov staví se tu dovedně na stanovisko svého hrdiny, německého rytíře, jenž podléhá všem pověrám svého věku, obratně zachycuje jeho pojmy s neochvějnou věrou v ďábla i magii, jeho duševní povahu i jazyk, jeho chlubné vzdělání. Autor svědomitě prostudoval dobu, pojmy její, pohlédl na tehdejší život se stanoviska tehdejších lidí, zachytil při studiu materialů slohové nápady. Byla to pro básníka zajímavá úloha, ale spíše drahá hračka, než umělecká tvorba. Nápis této podivnůstky zní: „Ohnivý anděl, nebo pravdivá pověst, v níž vypravuje se o ďáblovi, jenž se

jednou zjevil v obraze světlého ducha jedné dívce a svedl ji k různým hříšným skutkům, o bohoprotivném zaměstnání magií, alchymií, astrologií, kabalistikou a nekromantií, o soudě nad jednou dívkou pod předsednictvím nejdůstojnějšího biskupa trevírského, rovněž pak o setkání se a besedách s rytířem a trojnásobným doktorem Agrippou z Netessheimu i s doktorem Faustem — sepsaná očitým svědkem.“

Takové padělky starého slohu svědčí pouze o převrácenosti uměleckého vkusu, které Brjusov dosud úplně se nezbavil, nalézaje v ní neodolatelné kouzlo.

Filosofické reflexe ve verších podává nám posmrtné vydání básní dekadenta Ivana Koněvského (1877—1901), kdysi vysoce ceněného, ale teď téměř nadobro zapomenutého.

Povahou a psychopathologickým temperamentem spisovatelským jest nejrázovitějším dekadentem ruským Fedor Sologub, pravým jménem Fedor Kuzmič Tětěrnikov (narozen roku 1863). Kdežto u jiných dekadentů ruských jeví se pitvoření, strojenost citů, Sologub jako spisovatel podává jen to, co přirozeně spojeno s jeho temperamentem. Soumrak skutečně panuje v jeho tvůrčí duši; hledání smrti, šílenství a chtíč splétají se v tvorbě Sologubově v hrozný přízrak. Všeobecné známky, určující podstatu dekadentství, krajní individualismus jako obsah poesie, symbolismus jako methoda uměleckých zosobnění, převrácená erotičnost jako základní thema poesie — všecky tyto příznaky nalézáme u Sologuba. Hned prvními dvěma knihami veršův a povídkou „Těni“ (v „Sěverném Věstniku“ 1894) ukázal se Sologub originálním básníkem s osobními motivy a náladami, s jasně vyjádřenou uměleckou individualností. V těchto upřímných mladých stránkách bylo cítiti divnou směs mystických pocitů s přiostřeným citem přírody, pociťované skrz tuto tichou soumračnou mystiku. Individualnost chorobných nálad, myšlenek a motivů, jež vytryskly v samotářském spojení chorobně naladěného básníka s přírodou, lze cítiti v těchto jeho prvních dílech. V motivech těch není pyšných slov o divoké moci lesů nebo hor, o pantheistickém nadšení, touze splynouti s mořem, rozplynouti se ve vzduchu. Sologub jeví se zde básníkem „nekonečně malého“: jeho ostrému smyslu pro přírodu stačila slabá travička, vyrostlá u dřevěného plotu zastrčené uličky. Sologub miluje ticho zapadlých koutků, soumrak, mlčelivý večer, pustotu širokých pustin, zarostlých travou, pokrytých bahny, vniká v tichý život bylin, cítí třepot slunečního dne, rozlitý v liduprázdných prostorách. Ale Sologub vždy mluví svoje, řádky jeho jsou proniknuty novým ovzduším, rozlitým v „šedém“, jako mlhou zatopeném světě básníkově. Druhdy setkáváme se u něho s čistě buddhistickými motivy melancholického zavrhování života.

> Celý život, celý svět — jest bezúčelná hra;
> není třeba žíti . . .

A tak již první práce jeho, veršem i prosou, jsou chvalozpěvem ne životu, nýbrž smrti, zničení celého světa, uklidnění v hrobě.

Spisovatelský temperament a názory Sologubovy nejlépe osvětluje jeho román „Melkij běs“ (Čertík), uveřejňovaný, ale nedokončený za

revoluce v časopise „Voprosy žizni“ a o sobě vydaný 1907. Román tento podává postupný obraz vzrůstu pomatenosti Peredonova, gymnasijního učitele ve venkovském městě ruském, toužícího vší silou po inspektorství. Hned od počátku mělkost, mrzkost malichernosti, zlomyslnost, tvořící základní ton jeho povahy, dále samolibost, nesmírné sobectví, bojácné padouššství v dělání karriéry, podezřívavá přestrašenost, žravost, chlípnost, cyničnost a pověrčivost skládají se v živý obraz, který čím dál tím více překvapuje čtenáře podivuhodným spojením omračující nemožnosti a umělecké přesvědčivosti. Všecko, co přicházelo k jeho vědomí, měnilo se v mrzkost a špínu. Pomalu veškera skutečnost potahuje se před Peredonovem „závojem protivných a zlých illusí.“ Nejprve podezřívá všecky lidi z úskočnosti, později svět věcí se před ním oduševňuje a předměty stávají se osobními nepřátely a straší jej. Celý svět jest mu ztělesněným blouzněním. I bojuje Peredonov s tímto světem divokých vidění a přízraků, jež si vytvořil a jež pro něho jsou živější, realnější než my s vámi. Středem těchto přízraků jest „nedotykomka“, špinavá, smradlavá, hrozná, brzy zlá, nestydatá, brzy krvavá a plamenná, jež ho dráždí, straší a trápí, zjevuje se mu v různých podobách, zvláště jako kocour, „brzy na podlaze se válí, brzy tváří se hadrem, stužkou, ratolestí, praporem, mráčkem, sloupem prachu na ulici a všude leze a běhá za Peredonovem.“ „Nedotykomka“ jest pro něho tak realní bytostí, že nevidí-li jí, myslí si, že se nažrala a někde spí. Peredonov hledí se jí zbaviti, tu vede kocoura k holiči ostřihat, tu ve spacím pokoji inkoustem kreslí si na těle P, aby ho nezaměnili. Ale nic nepomáhá, hrůza pronásledování zmocní se ho; Peredonov již pociťuje, že je zločincem i uzrává v něm odhodlanost k nepotřebnému zločinu. Zvěděv, že jeho milenka přinutila ho, aby se s ní oženil, drzým podvodem, podřeže krk příteli, jenž podvodu milenčina nikterak se nesúčastnil.

„Sotva v celé světové literatuře“, praví kritik A. Gornfeld, „jest dílo nesmyslnější, nestvůrnější a odpornější, nerealnější při vší své všednosti než tento Peredonov, gymnasijní učitel středního města ruského... Při všech nekonečných možnostech, jimiž jest bohata bezúčelná tvořivost života, při všech nestvůrných hnusnostech, které nám může v životě odhaliti každý den, přece není na světě ani takového města, ani takových naplňujících je oblud.“ A přes to veškera kritika vidí v románě Sologubově plod význačný. Vidíť v Peredonovu boj s peredonovštinou, hnusnými a ohavnými přízraky, jimiž autor naplnil své město, a tuto peredonovštinu nejbolestněji a nejhrozněji cití Sologub v sobě samu. „Peredonov — to jest Fedor Sologub, s chorobnou vášnivostí a silou namalovaný karatel onoho neřestného zla, jež cítí v sobě.“ Známo, že již Gogol hleděl mnohých svých hnusností zbaviti se tím, že obdařil jimi svoje hrdiny. Obdobně v „Čertíku“ vidí kritika upřímné přiznání posedlého „čertíkem“, trpícího člověka, jenž těžká pokušení nepravosti dělá pramenem svého trpitelského nadšení. Již dávno ve svých verších Sologub vyložil s neobyčejnou hrůzou, jak za ním všude od dětství jako neodbytný stín jde „divoké zlo“ a jeho lyrika je sou-

vislým přiznáním se k nepravosti a chorobě duševní. Slova „zlo", „zloba" až jednotvárně opakují se v jeho verších, a skutečně „Květy zla" od Baudelairea jsou retorikou proti této „chorobné písni jeho tesknoty", jíž „nezrodila přetvářka", nýbrž „zasely ji nepravosti a hoře slzami polilo." Sologubovi podle jeho slov „potěšení přislíbila královna radostného zla" a zlý duch řídil jeho život i tvorbu.

S touto trpitelskou a zlostnou tesknotou Sologub pohlédl na život a nakreslil jej odporně hnusným. V „peredonovštině" není zachycen pouze hnusný život ruského okresního města, nýbrž život každý, i nejlepší život je Sologubovi peredonovštinou, a proto třeba každý život, „celý svět oddati smrti a sebe s ním." A to, že člověk může zkrátit na vždy tento přízračný, odporný život, to jediné je Sologubovi útěchou. Vida v každém životě samou peredonovštinu i zobraziv život odporně hnusným a šeredným jako „babiznu", Sologub naopak smrt a všecko, co se k smrti vztahuje, maluje zamilovaně, s nadšením, ne v jejích odporných stránkách, nýbrž v její velebnosti. Smrt jest jeho jediným positivním hrdinou, proto ji velebí v celé řadě povídek, že osvobozuje člověka od sebe sama, od Peredonova, který sedí v každém z nás.

Tak když Jelena (v povídce „Žíhadlo smrti"), která se denně kochávala pozorováním svého krásného nahého těla, pocítila v sobě po slovech služky, jež ji zastihla při tomto ušlechtilém zaměstnání, že tak krásnou dívku každý si vezme — „peredonovštinu", „pomalu a silně vbodla do hrudi, přímo proti srdci tlukoucímu kinžál až po rukověť a ticho zemřela."

V povídce „Utěšenije" těší se Duňa: „Dobře, že je smrt-vysvoboditelka", a malý Miťa má sladkou smrt, když vrhá se z okna na dlažbu, kamž ho vábil přízrak malé Rajičky, jež spadla s třetího patra. Tata Raja jest jakýmsi božstvem mythologie Sologubovy a mila jest mu proto, že zemřela.

Tak tedy v každém z nás podle mínění Sologubova sedí hnusný Peredonov, kterého lze se zbaviti pouze smrtí, celý svět je samá peredonovština, které nelze se zbaviti socialními reformami, nýbrž pouze zničením světa. K čirému dekadentskému nihilismu dospěl Sologub.

Pravým dekadentem jeví se Sologub také krajním individualismem, který ho přivedl až k zbožňování svého Já. Zavrhuje všecko kromě svého „já", s demonickou hrdostí tvrdí: „Jsem Bůh tajemného světa, celý svět jest pouze v mojich snech", praví o sobě v mysterii „Liturgija Mně". „Otec Můj i Já i Duch Můj — jest jediná bytost, jediná a nezměnitelná příčina každého zjevu; neboť to jsem Já a pouze Já... Není změny ve Mně, ale každá změna jest ode Mne." („Kniga soveršennago samoutveržděnija.")

Sologub sám vydává se za ctitele „ďábla", řka, že chce oslavit otce svého, ďábla, že on sám jest „otrokem zlé a chorobné vášně" a zcela se oddal „blouznění hříšnému." I opěvuje ve svých hrubě erotických básních chorobnou lásku, krásu chorobného blouznění smyslné rozkoše a opojení „kvetoucí nahotou pozemského štěstí" — odhaluje

brozné závity chtíčů, pudů, temných záchvatů pohlavní převrácenosti s takovou bezohledností, jako žádný jiný ruský dekadent. Důkazem toho jsou „výmysly šílené mozkové erotiky“, nadepsané „Milyj paž“, „Carica pocělujev“, hra „Ljubov“, román „Navji čary“ a kniha „Plamennyj krug“, pro kterou autor odsouzen do žaláře. (P. d.)

Příčiny a cíle novějšího slovanského hnutí.

Napsal A. L. Pogodin. (O.)

V Rakousku tíže zápasu s germanismem leží především na Češích. To, co se děje právě nyní v Praze, jest nejlepším vysvětlením vší těžkosti tohoto zápasu, který jen časem přiostřuje se k otevřené vzájemné nenávisti, ale trvá s obou stran nepřetržitě. Ve Slovanstvu Češi nyní plní tutéž úlohu, která kdysi náležela Černohorcům: ti bojovali s tehdejšími zapřisáhlými nepřátely Slovanstva, bojovali onou zbraní, které tehdy užívalo člověčenstvo; Češi právě tak, jako Černohorci staré doby, vedou nyní boj každého dne, každé hodiny s nejnebezpečnějším nepřítelem Slovanstva, i vedou jej současnou zbraní — kapitálem a průmyslem. Jeden z činitelů ‚Všeněmeckého spolku‘ volá zoufale: ‚Opakem dřívějšího přistěhovalectví německého obyvatelstva z Německa, přistěhovalectví, jež trvalo po staletí, nyní lze pozorovati odliv německých pracovních sil z Čech do říše, zvláště do Saska, a naopak příliv Čechů z vnitřku Čech k hranicím německým.‘ Tato slova byla pronesena před desíti lety. (K. Türk, ‚Böhmen, Mähren und Schlesien‘, 1898.) Nyní postavení Čechů valně se přitížilo: za těchto deset let sesílil pangermanismus, přestalo strašiti[1]) Rusko. Bývalý český ministr, Dr. Fořt, zaznamenal v únoru roku 1908 dotud nebývalou útočnost Němců vzhledem k Čechám (Národní Listy, č. 52) a uplynulé měsíce potvrdily veškeru správnost jeho slov: nepořádky v Chebu a jiných česko-německých městech, krvavé srážky v Praze, obstrukce německé menšiny na českém sněmě — všecko to vyvolalo takové přiostření česko-německých poměrů, jaké se nejevilo od konce šedesátých let. A jak skončí se tento boj, jak

---

[1]) Velmi správný výraz: »strašiti«, neboť celá ta »pomoc« Ruska měla právě tolik podstaty, kolik jí mají strašidla, totiž žádnou. Mluví se pořád o ruských rublech. Jestli kdesi kdysi jakési noviny dostaly několik tisíc rublů, jak se šušká, ač sotva kdo co ví, není to ani žebrácký halíř proti millionům a millionům marek! A mravní, diplomatická pomoc? Vyslancové ruští ve Vídni, jako na př. dřívější, hrabě Kapnist, passivně podporovali germanskofilskou politiku velečinných vyslanců německých, kteří o nás víc se zajímali a více věděli, než ti ruští »panslávové«! Celý ten křik o našem rusofilství jest jen umělým povykem, aby pozornost od rakouského prušáctví se odvrátila. Jisto jest pouze to, že němectví u nás jaksi instinktivně vždy bujnělo s porážkami ruskými a krotlo s ruskými úspěchy, ač vědělo dobře, lépe snad ještě než my, že officielní Rusko pro rakouské Slovany nehne ani prstem. Jeť samo doma germanskými a finskými živly prosáklé až dost. *P. r.*

vyhnouti se nové třicítileté válce, novým válkám husitským? Nevidím jiného východu kromě spolku všech slovanských národností v Rakousku v boji se společným nepřítelem. A tento spolek, jak se zdá, se připravuje: koncem května roku 1908 v maličkém městečku Poděbradech čeští, jihoslovanští a rusínští poslanci na říšské radě uspořádali sjezd, na němž vypracovali společný kulturní program, jehož mají se držeti slovanští národové rakouští. Charvati, Slovinci, Češi a Rusíni z Haliče spojili se v požadavku úplné rovnoprávnosti pro své národy a jazyky v Rakousku. (Čas, č. 144 r. 1908.) Tohoto sjezdu nesúčastnili se jen Poláci. Proč? Což snad Poláci stojí stranou od všeslovanské záležitosti? Vždyť i nyní, když přišla řeč na Bosnu, tak příkře projevili své zvláštní stanovisko. A zde opět narážíme na ono smutné postavení polské otázky, které je kletbou novoslovanského hnutí. Vždyť pokud Polákům v ‚slovanském' Rusku žije se tak špatně, mohou-li vystupovati proti onomu státu, který jediný uznal jejich právo národního rozvoje? Kdyby část Čech byla článkem říše ruské a vydána byla jako království polské processu nesmyslně zamýšleného a hrubě prováděného poruštění, zajisté by také Češi postavili se stranou proti neoslavismu. Na štěstí pro ně i pro nás toho není, ale viniti haličské Poláky, že neúčastní se protestu slovanských národů rakouských proti germanismu, bylo by nespravedlivo. Horší jest, že, jak se zdá, značná část haličských Poláků nechce pochopiti, kam láká je sirenní píseň pangermanismu. ‚Alldeutscher Verband' ohnivě podporuje snahy přívrženců vyloučení Haliče z Rakouska (podrobněji o tom viz Pogodinovu knihu: ‚Glavnyja tečenija polskoj političeskoj mysli,' 1907). ‚Autonomní vyloučení Haliče, která nikdy nenáležela německému spolku a zeměpisně, národopisně, rovněž pak historicky leží stranou od nás, dalo by i v číselném ohledu Němcům rakouským převahu, kterou beztoho mají v Předlitavsku pro svoji kulturu i poplatnost, tak že řídící úloha všude náležela by Němcům', tak praví jeden z vůdců ‚Všeněmeckého spolku'. Takto rakouští Slované spojeni jsou ve svém boji s německým hnutím na jih a na východ — hnutím, které snaží se všude pohltit Slovanstvo, zbaviti je samosprávy i práva na národní školu, zotročit hospodářsky a vytlačit z pozemků rodných, které mají býti obsazeny německými osadníky. V tomto osudném boji rakouští Slované jsou ochotni spojiti se; ale nepřipojí se k nim Poláci z Haliče, rovněž pak ukrajinská strana v Haliči, která ve své politice opírá se o dosti zjevnou pomoc z Berlína. V obou těchto případech jest opět vinna protislovanská politika ruské vlády, která nechce vyrovnati se ani s Poláky, ani s ruskými Malorusy. V této politice pangermanismus nalézá svého nejlepšího spojence, a proto právě neoslavismus, který nemůže zavírati hledů na skutečný stav věcí, musí pracovati pro vytvoření takových okolností, v nichž politika vládní stala by se slovanskou.

Nebezpečenství pangermanismu podléhají také jižní Slované, počínaje rakouskými Slovinci i Charvaty království charvatského a konče nezávislými Srby, Černohorci a Bulhary. Třeba si vzpomnět na námahy Slovinců domoci se národní školy, na ony protestní schůze proti germanisatorským snahám rakouské školy a soudu, které se konaly

na jaře 1908 v Krajině a Štyrsku, abychom pochopili, že pangermanismus jenž tu slavil v plné míře vítězství do roku 1898, ani teď nevzdává se svých okkupací. Černá Hora od roku 1878 byla odevzdána v politické područí Rakousku. Charvaté bojují s maďarskou správou, podporovanou Vídní. Stav Slováků v Uhrách jest na výsost politování hodný, ponižující. Zkrátka, jestliže i takovým silným kulturním jednotkám, jako jsou Češi nebo Slovinci, je snášeti tíži zápasu s každodenními germanisatorskými snahami rakousko-uherské vlády, pak druhdy břímě toto nadobro přesahuje síly národů drobných, jako jsou Slováci nebo Srbové v Bosně a Hercegovině. Srby v království Rakousko dávno snažilo se přitáhnouti v ovzduší svého kulturního a politického vlivu. Obchodní smlouvy, vyssávající ze zemědělské a dobytkářské země všecky její šťávy a dávající jí za to laciné, ale špatné zboží; politické smlouvy, větším dílem tajné, zabezpečující Rakousku možnost převáděti svoje vojska srbským územím nebo naléhající na stavbu železných drah Srbskem pro spojení Vídně se Solunî; úlevy pro studenty z ‚východu', kteréž se dělaly při vstupování mladých Slovanů na rakouské university, odkudž vycházeli s choutkami německé bourgeoisie a s nenávistí i opovržením k Rusku; armády agentů, kteří vnikali do nejodlehlejších koutků Srbska i Bulharska i dávali všeliké zboží na všelijaké splátky; státní půjčky, které Srbsko bez obtíže uzavíralo ve Vídni — všecko to budovalo širokou cestu, po níž pangermanismus mohl snadno dokutáleti se k Sinému moři. A dokutálel by se, kdyby Rakousko za smělého, ale neopatrného zahraničního ministra Aehrenthala nebylo nadělalo mnoho velkých chyb, kdyby nebylo příliš široko rozevřelo své karty, a tím nebylo spolupůsobilo k převratu v Turecku, k rozhodnému zamítnutí Srbskem dřívějších podmínek obchodních smluv s Rakouskem a k obratné diplomatické hře Anglie.

Bulharsko nestálo zatím tak tváří v tvář s germanismem. Ostatně germanismus neměl také příčiny, proč by se zde zvláště namáhal. Místo něho záležitost jeho obstarávali oni němečtí princové, kteří za příčinou odmítnutí ruské vlády, posaditi na trůn bulharský osobu, blízkou císaři Alexandru II, řídili osudy této země po třicet uplynulých let. Nejprve to byl lehkomyslný Alexander Battenberský, potom opatrný princ Koburský. Tento poslední neustále víc a více svůj národ zvyká k vědomí, že vstupuje v ovzduší čistě německých zájmů. Připlutí německého křižáku ke břehům bulharským oslavuje se jako slavnost celého národu. O příjezdě německého vévody, hlavy Koburgů, do Sofie, připomíná se v trůnní řeči, kdežto ruský admirál, který přibyl s oddělením loďstva do Varny, pouze nejmilostivěji se zve k nejvyššímu snídaní v Sofii. Maje tedy takové pomocníky v Bulharsku, pangermanismus může neznepokojovati se zbytečnými námahami.

*

Takový je současný stav Slovanstva před tváří germanského světa. Jak jest viděti, je to stav těžký. Slovanům všude třeba brániti se dorážejícímu na ně germanismu, který zvláště v poslední době pozvedl hlavu a prohlásil heslo: ‚Pryč se světem slovanským!' (srovnej zprávu

o manifestacích berlínského studentstva v časopise „Rěč“ 29. listopadu 1908). I my v Rusku cítíme na sobě tento vliv germanský, záhubný pro naši svobodu, pro náš národní rozvoj, vliv, který vine se po stromě ruské reakce jako břečtan, snaže se povznésti se neustále výš a výše. Jako dlouhé řetězy vinou se po Polsku, po jižním Rusku, po březích Krymu i k příbřeží Volhy německé osady, které jsou příliš důsledny, než aby byly nahodilými. V pobaltických provinciích baltští baroni těžko utlačují místní obyvatelstvo, ony Lotyše a Estonce, kteří se tak snaží ve svém boji o zemi opříti se na ruské společenské mínění. Když jednou jeden z vynikajících členů polského Kola na říšské dumě položertem řekl mi, že naposledy bude ještě poslancem v berlínské říšské radě, mohl-li jsem mu odpověděti, že toho nikdy nebude, že Rusko, které s takovým lehkým srdcem vhodilo dvě části slovanského Polska do jícnu germanismu, nevydá mu i celé Polsko? Nikoliv chauvinismus, nýbrž zdravý nacionalismus, na jehož praporu bude napsáno: ‚Rovnoprávnost všem národům ruským, sjednocení všech Slovanů ke kulturnímu boji s germanismem!‘ — tohle musí ležeti v základě našeho společenského sebevědomí. Takový jest program nového slovanského hnutí, neoslavismu, který vznikl na půdě ne filosofických spekulací, nýbrž na půdě zcela realního nebezpečenství, hrozícího všemu Slovanstvu, následovně také Rusku, od neustále narážejících, neustále hrozněji narážejících vln pangermanismu.

Na rozdíl od dřívějšího slavjanofilství, jež vzniklo v době, kdy zlatověžná Moskva pyšnila se před Varšavou i před celým Slovanstvem, kdy čekali, že slovanské potoky stekou se v ruském moři — na rozdíl od tohoto hrdého a bouřlivého slavjanofilství — současný neoslavismus žádá rozhodně i v ústech oněch, jichž nesvádí všelidská ‚rovnost a bratrství‘, rovnost a bratrství pro všecky národy slovanské. Ovšem nepromyslili všichni ti, již ochotni jsou připojiti se k novoslovanskému hnutí, až do konce, co vyplývá z těchto hesel; ale důležito jest už i to, že nad novými četami vlaje takový čarokrásný prapor. Snad stane se drahým také oněm, kdo vzdalují se otázky polské, kdo neuznávají maloruský národ rovnoprávným velikoruskému, kdo konečně nedovedou sestoupiti ve svých záležitostech s úzko-strannické nebo úzko-stavovské půdy. Slova vychovávají lidi — slova, která v první době zůstávají pouze slovy, ale pro následující pokolení mění se v symbol víry a stávají se skutkem. Proto právě nutno bez ustání naléhati na rovnoprávnost všech národův a žádat pro Slovanstvo svobody, rovnosti a práva. Neoslavismus jest demokratický: nedělí národy na vyvolené, kteří mohou počítati na národní rozvoj, a na pastorky přírody, kteří musejí živiti se drobty se stolu boháčů. Všichni slovanští národové musejí nalézti si místo u hostiny, a do jejich vnitřních různic neoslavismus nesmí se míchati. Říkají nám: ‚Pohleďte, co dělají Poláci s Rusíny v Haliči? Můžeme-li smířiti se s Poláky, utlačují-li Rusíny?‘ Tohle jest jedna z oněch překážek v rozřešení rusko-polských poměrů, která se nyní před námi staví. Ponechávajíce stranou spravedlivost obvinění, podle mého mínění velice strannického a upřílišeného, přece

otážeme se sebe: Snad nemáme býti zlomyslnější než ostatní, snad nemáme spěchati přede vším trestat! Vždyť jest docela jasno, že rozřešení napiatých rusko-polských vztahů v Haliči závisí především na úpravě polské otázky u nás doma, v Rusku. Až Poláci u nás budou cítiti, že nejsou izgoji, že nejsou ‚nepřátely vnitřními‘, nýbrž našimi bratry a spolupracovníky v úpravě nového, rozumného státního života, pak i v Haliči všecky poměry složí se jinak, a boj mezi Rusíny a Poláky stane se tmavým stínem minulosti.

Ale také my doma, v Rusku, musíme konečně přiznati Malorusům právo svobodného národního rozvoje, nemíchat se do záležitostí jejich stran. Nám není nic po tom, jaká strana je silnější a vlivnější, pokud není se nám srážeti bezprostředně s jejich projevy. Napomáhati rozvoji ukrajinského chauvinismu v cholmské Rusi cestou vyloučení jejího z království polského, bylo by proto nerozumné a nestátnické; ale odtud nikterak nenásleduje, že národ maloruský nesmí obdržeti ve škole, u soudu a ve správě národní práv, náležejících jemu jako národu. Tak tedy rovnoprávnost všech národů slovanských — to jest první. čeho má se domáhati neoslavismus k dosažení svého cíle: nutno utvořiti takové podmínky, při nichž člověčenstvo mohlo by pokročiti za rámec úzkoprsého zápasu národního.

Není pochybnosti, že vítězství neoslavismu bude vítězstvím lidské kultury, velkým krokem ku předu v rozvoji lidkosti. V přítomné době národní boj v Evropě uveden jest v čisté svojí podobě právě na boj mezi Němci se Slovany. Neoslavismus, spojiv Slovany ne k výbojným, nýbrž k smírným cílům, na rozdíl od starého slavjanofilství, které křičelo o mírumilovných náklonnostech Slovanů, zároveň však bylo nadšeno úspěchy ‚ruské politiky‘ v Polsku (Iv. Aksakov, Katkov, V. Lamanskij) a dělilo poloostrov Balkanský na sfery ruského a rakouského vlivu (hr. Ignatjev), na rozdíl od něho neoslavismus žádá, by také pangermanismus složil zbraně svých výbojných snah. Neoslavismus, jako jeden z faktorů pokojného rozvoje národů, má právo na pozornost se strany všech pokrokových živlů v Rusku: úzký nacionalismus jest mu cizí. Takovy jsou základy neoslavismu v Rusku. Samým svým vznikem neoslavismus jest pohrůžkou germanskému živlu v Rakousku, a v této zemi neustále víc a více sílí přesvědčení, že jenom na půdě uznání rovnoprávnosti národů rakouských může býti dosažen pokrok státu, v němž národní rozepře i po volební reformě dále zadržují rozvoj politické moci a socialní reformy, jež dávno visí ve vzduchu. Takovými znameními rakouského liberalismu se strany německé jeví se na př. práce Charmatze a Springera První ve své knize ‚Deutsch Oesterreichische Politik. Studien über den Liberalismus und über die auswärtige Politik Oesterreichs‘ (Lipsko. 1907) naléhá, by německé živly říše habsburské vzdaly se úzkoprsého nacionalismu, druhý pak ve své velmi zajímavé knize ‚Národní problem. Boj národností v Rakousku‘, jež nedávno vyšla v ruském překladě, tak určuje úlohu Němců v této říši: ‚Rakouští Němci byli kdysi panujícím národem v Rakousku. Jejich panství nastal konec, ale národem řídícím zůstanou na vždy. A není-li lepší říditi

sedm národů, než táhnouti se za Hohenzollerny? Mimo to každý chápající rakouský Němec a ještě více každý Němec z říše ví, že rakouští Němci více užitku přinesou záležitosti německé, budou-li na své stráži dbáti o to, aby za každou cenu jižním a východním Slovanům otevřeli dvéře na západ, než aby hnali tyto národy do náručí všecko pohlcujícího Ruska.‘

Tak tedy Rakousko, v němž by slovanskému živlu otevřelo se široké kolbiště pro rozvoj a činnost, a vedle něho Rusko, v němž by ustálila se občanská svoboda, dosaženo bylo rovnoprávnosti národů, polská a maloruská otázka rozřešila by se na základě široké snášelivosti a rovnosti i práva: takovy jsou ideály současného neoslavismu. Slované rakouští rozumějí těmto ideálům právě tak: nedávno v orgáně krakovského Slovanského klubu, časopise ‚Swiet Slawiański‘ byl otištěn článek o rusko-rakouských poměrech, kde ideálem byla vystavena změna Rakouska v slovanskou federaci, žijící v přátelství a spolku s Ruskem. Tak pohlíží na věc také většina Čechů, kteří zachovali se s netajeným nepřátelstvím k projevům Kramářovým o otázce bosenské. Také v jižním Slovanstvu připravuje se proces splynutí Srbův a Bulharů, Srbův i Černohorců v jeden celek. Orgán tohoto hnutí, noviny ‚Slavenski Jug‘ setkává se neustále s většími sympathiemi v massách.

Nastane doba, kdy boj národností bude dalekou minulostí, kdy o něm budou mluviti právě tak, jako my mluvíme nyní o procesech s čarodějnicemi neb o náboženských válkách. S hrůzou ohlédne se člověčenstvo na ona ubohá pokolení, která sebe navzájem zabíjela pro otázku o tom, jakým jazykem má se přednášeti arithmetika, která rvala sobě navzájem kusy země pro to, kdo má na ní bydleti: zdali Polák či Němec, Čech či Němec. Národnosti budou žíti vedle sebe, až splynou ve společné lidskosti. Pro tuto dalekou budoucnost musíme pracovati také my, ale cesta k tomuto cíli vede uznáním práv každé národnosti. A čím více jest národnost, čím více známek vchází v její definici, tím méně jest národnost individualistická, tím vzdálenější jest od úzkoprsého chauvinismu. Proto proces synthese, dovršující se v celém světě a odrážející se v utvoření pangermanismu, panromanismu, panislamismu, sjednocení žlutého plemene a pod., není podle mého mínění zjevem chorobným, nebezpečným a nežádoucím. Jsou to vesměs etapy na cestě sjednocení člověčenstva, sjednocení, v němž ani náboženské, ani jazykové, ani plemenné zvláštnosti nebudou důvody k vzájemné neuhasitelné nenávisti.

A neoslavismus, snaže se sjednotiti Slovanstvo různých jazykův a různých vyznání, které prožilo tolik rozmanitých stadií, snaží se dospěti k témuž cíli: smírného kulturního spojení srdcí lidských ve vzletu k společnému ideálu lidumilného rozvoje člověčenstva. Zachránit Slovanstvo, by ho nepohltil nepřátelský svět, přinutit vážiti si v něm rovnoprávného člena evropské rodiny, a tím napomáhat většímu sjednocení evropské rodiny — toť úkol neoslavismu.“

* *
*

Podáváme tu některé myšlenky Pogodinovy, zůstavujíce úsudek čtenáři, který zajisté dobře rozezná optimismus od pravdy. Pominuto docela otázky náboženské, jež mezi Poláky a Rusi a — nebudiž zapomínáno — též mezi Poláky a t. z. „svobodomyslnými“, tedy časem vůdčími Čechy hrála a hraje velikou úlohu; že v poměrech balkanských spolu rozhoduje, jest samozřejmo. My s hlediska náboženského i vzdělanostního odsuzujeme nacionalistický fanatismus a barbarství vždy a všude. A proto chceme spravedlivost pro všechny, a ovšem také pro sebe. Pokud neoslavismus o ni chce pracovati, zaslouží naší účasti, byť i jen proto, že proti fysickému násilí, jež nás hrozí zničiti, postaví jakousi mravní hradbu duševní vzájemnosti slovanské. Jinak na př. od Ruska ničeho nečekáme a nepotřebujeme, neboť nebudeme-li fysicky znásilňováni, uhájíme se sami, a kdyby ne, ono nám nepomůže.

Posudky.

Nový Zákon P. N. Ježíše Krista. Podle Vulgaty se stálým ohledem na text původní (řecký) přeložil a úvody i výklady opatřil *Dr. Jan Lad. Sýkora.* Část I. Evangelia. Nákl. Dědictví Svatojanského, č. 108. Str. 430. Cena 1 K.

Konečně tedy máme příruční nebo raději kapesní vydání N. Z., a to od odborníka nad jiné k práci té povolaného. (Že však se v Proslovu o velikém předchůdci svém, Sušilovi, **ani nezmiňuje** (!), to mne a zajisté mnohého jiného čtenáře nemálo zamrzelo.) V našem nehybném životě je to událost, jež by zasloužila všestranného projednání, neboť sporných otázek naskytuje se tu velice mnoho: co do překladu a výkladu po stránce věcné, co do překladu po stránce jazykové. Pan vydavatel všechny diskusse a priori jaksi odřízl pravě, že překládal podle Vulgaty (Clem.): prý mezi těmi, kdo chtěli překlad zcela moderní, a těmi, kteří chtěli, aby se na dosavadním překladě měnilo co nejméně, volil cestu střední; myslím však přes to ujištění, že šel cestou druhou, měně „co nejméně“, a to jen s ohledem na „usus — tyrannus“. Protož po této stránce překlad jeho neuspokojí znalce latiny a řečtiny zároveň, ač několik oprav dosavadních nesprávností podal; nechtělť se od ustálených obratův odchýliti, ač to bylo někdy docela snadno. Usus — tyrannus! Napsal jsem o tom několik slov v životopise Sušilově a brzy snad bude o tom řeč, až otiskneme příslušnou korrespondenci jeho.

O věcné ceně tohoto vydání netřeba se šířiti, jestiť zde p. vydavatel ve svém živlu a podal nám dílo, za které zaslouží upřímných díků Výklad mohl snad býti stručnější, již proto, by objem knížky tolik nevzrostl. Jest si totiž přáti, aby tato svatá knížka stala se katolickému obecenstvu skutečným vademecum, a tu ovšem za nynější zpovykanosti třeba je všemožným způsobem nadcházeti a jemu hověti.

Nechci ani zde pronášeti návrhů domněle modernisujících, avšak nebylo by snad tak přílišným novotařením, číslice veršů, jimž nejsou ještě ani 400 let, v takovém vydání buď vůbec vynechati aneb jinak umístiti; vadí v plynném čtení a typograficky též.

Ale k zevrubnému rozboru bude jindy a jinde zajisté vhodnější příležitost. Zpráva tato má jen za účel, vydání toto co nejdůtklivěji doporučiti. *V.*

Dr. Johannes E. Belser, Die Epistel des hl. Jakobus. Freiburg 1908. Herder.

Kdo zabývá se novozákonním studiem, pociťuje nemile nedostatek novějších katolických komentářů k jednotlivým knihám Nového Zákona, které by stály na výši doby a měly zřetel na novější vědecké práce a výzkumy. To platí hlavně o menších listech sv. Pavla a listech katolických. Dílo A. Schäfra pokračuje velmi pomalu, ba poslední dobou, zdá se, skoro úplně uvázlo. Také nové komentáře Gutjahrovy k listům sv. Pavla dosud obsahují jen hlavní z nich. Nedostatku tomuto hledí odpomoci tubinský professor Nového Zákona Belser, který za posledních let vydal s obdivuhodnou pílí celou řadu výkladův, a sice právě k oněm částem Nového Zákona, kterým dosud se strany katolické byla věnována menší pozornost.

Po výkladě Evangelia sv. Jana a Skutkův Apoštolských vydal komentář k Listům sv. Jana, v posledních pak třech letech rychle po sobě vyšly výklady Listu k Efeským, Listů pastorálních, letos k Listu sv. Jakuba.

Výklady Belserovy jsou založeny co nejšíře, v mnohé příčině jdou ještě hlouběji než protestantský komentář Meyerův; zvláště cennými pak je činí neustálý zřetel na novou katolickou i protestantskou literaturu, z níž žádná význačnější práce není pominuta mlčením.

Také výklad k Listu sv. Jakuba má všechny tyto přednosti Belserovy práce, poněkud snad rychlé, za kterou však mu musíme býti neméně povděčni. Při tom ovšem Belser nedovede ani zde zapřít své záliby pro mínění nová a zvláštní, pro která se dá velmi snadno získat a rozehřát, i když toho nezasluhují. Než tato okolnost Belserových prací, která se jeho přátel zvlášť nepříjemně dotkla při komentáři k Evangeliu sv. Jana, nevystupuje ve výkladě Listu sv. Jakuba tak do popředí, protože list tento neobsahuje takových zásadních a těžkých problemů, s nimiž se setkáváme při jiných novozákonních knihách.

Dvanáct oněch pokolení v rozptýlení, jimž jest list určen, značí dle Belsera nikoliv židokřesťany v diaspoře žijící, nýbrž židokřesťany vůbec, i palestinské, protože výrazu „v rozptýlení“ zde užito ve smyslu přeneseném; „rozptýlení“ značí pozemský život křesťana, jehož pravá vlast a domovina jest v nebesích. Vznik listu klade Belser před rok 50, tedy před Apoštolský koncil a před hlavní listy sv. Pavla jakož i před list Petrův. Následkem toho přirozeně popírá jakoukoliv polemiku a vztah mezi Jak. 2, 14 a listem k Římanům. Nového díla Deißmanova „Licht vom Osten“, tak důležitého pro studium novozákonní řeči, na

různých místech použito při výkladě pochybných výrazů; zdali vždy šťastně, jest pochybno. Tak sotva se zamlouvá překlad opírající se o Deißmana τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως = co jest osvědčeného, pravého ve vaší víře.

Tím ovšem není zmenšena cena Belserova výkladu, který dává katolickému čtenáři možnost informovat se, a to důkladně, o všech kritických otázkách v Listě sv. Jakuba z dobrého pramene katolického.

Dr. T. H.

Dr. Reinke, Die Natur und Wir. Berlin 1907. Paetel. Str. 238. Cena 6 K.

Kniha pojednává o některých důležitých bodech přírodní vědy, a to způsobem i laikům v této vědě lehce srozumitelným. Polovzdělanci si často myslí, že všechno, co některý přírodozpytec řekne, již musí být pravdou. Přírodní věda má ovšem větší autoritu než některé jiné vědy, avšak jenom potud, pokud se odvolává na skutečná fakta. Kdo bedlivě methodu vědy přírodní zkoumá, kdo důkladně se zákony, jimiž se tato věda řídí, obeznámen, pozná hned, pokud je to které tvrzení některého učence oprávněno. A při tom všem nesmíme také zapomenout, že „přírodu poznáváme svými smysly jen nedokonale“ (str. 25). Přírodní věda operuje mnohými pojmy, které se vymykají bezprostřední zkušenosti. „Molekule, atomy jsou konstrukce myšlenkové“ (29). Proto mluví obezřetný přírodozpytec o domněnce atomů. Reinke praví, že theorie o atomech jest předmětem víry (30). Nerozumem by bylo měřit veškeré jsoucno smysly. „Die menschlichen Sinne zum Maßstabe des Wirklichen zu machen, wäre eine allzu anthropomorphe Forderung“ (31). „Jistým majetkem vědy... může jen být, o čem jest rozpor mezi odborníky vyloučen“ (51). Kolik by pak zbylo z Haecklova Kreda?

V dalších kapitolách poukazuje se na to, že i v přírodních vědách jest mnoho domněnek, jako na př. v kapitole o energii a síle. „Pojem energie jest abstraktní“ (41). Při otázce o vzniku organismů dí autor, že o té věci nemůže přírodní věda s naprostou jistotou nic tvrdit. Sám věří ve stvoření. Někteří zaujatí přírodozpytci popírají podstatný rozdíl mezi zvířetem a člověkem. Proti tomu dí Reinke: „Abstraktní myšlení, řeč, umění, věda, mravnost jsou známky člověka, které činí onu propast (mezi člověkem a zvířetem) nepřekonatelnou“ (90). Na str. 179 odsuzuje se příkře materialistické vysvětlení duševní činnosti. „Zu den schlimmsten Irrgängen des menschlichen Geistes gehört wohl die Zurückführung des Denkens auf materielle Vorgänge. Wie die Gedanken durch aufeinanderstoßende Atome oder materielle Teile, durch Druck, Zug und mechanische Arbeit erzeugt werden können, ist völlig unvorstellbar.“ Reinke zavrhuje i psychologický parallelismus, protože vede důsledně k panpsychismu.

V článku nadepsaném „Unser Wissen ist Stückwerk“ poukazuje, jak málo vlastně dosud o přírodě víme, a zavrhuje tak zvanou nepředpojatou vědu. Přírodní věda nám sice odhalila mnohou záhadu, avšak musíme přece doznat, že jsme obklopeni tajemstvími. „Pravými ignoranty jsou ti, kteří se domnívají, že všechny záhady světové rozřešili“

(235). „Das Bewußtsein unseres Unvermögens im Erkennen aller Geheimnisse der Natur führt zum Glauben“ (235). Monismus nazývá zcela otevřeně vědeckou illusí.

Dr. Kneib, Moderne Leben-Jesu-Forschung unter dem Einflusse der Psychiatrie. Mainz 1908. Kirchheim. Str. 76. Cena 1 K 44 h.

Kdo o náboženství a jeho vlivu na veřejný život píše, jest nucen zabývati se Kristem a zaujmouti k němu určité stanovisko. Mlčením ho pominout nelze. Literatura zabývající se Zakladatelem křesťanstva vzrostla náramně, zvláště v posledních letech. Autor se zabývá jenom čtyřmi spisy, které pronášejí nové názory o Kristu. Loosten, Rasmussen, Baumann a Holtzmann — autoři oněch spisův — uznávají sice, že Kristus se prohlásil Synem božím, ale tvrdí zároveň, že toto vědomí bylo výronem jeho duševní choroby. Jak přišli k tomuto náhledu? Apriorními předsudky, že nadpřirozené zasahování do přírody jest nemožným a že veškeré ideje náboženské kotví v nezřízené fantasii. Neupírají se Kristu vznešené vlastnosti, uznává se i veliký vliv jeho idejí na lidstvo, avšak přičítá se to právě jeho abnormálnímu duchu. Na důkaz odvolávají se na některá chybně vyložená m sta Bible. Kneib praví: „Die rein menschliche Auffassung Jesu Christi muß zu so verzweifelten Versuchen in der Erklärung seines Lebens und seines Charakters führen“ (str. 75). Důležitá slova píše autor na str. 39: „Es ist eine einzig dastehende Tatsache der Geschichte, daß Menschen, welche mit Jesus verkehrten, mit ihm aßen, tranken, redeten, ihn in seiner Menschlichkeit sahen, sogar im tiefsten Leid und in der größten Erniedrigung, den Eindruck und die Gewißheit hatten, er sei Gott selbst. Für diese eizigartige Erscheinung müssen wir eine einzigartige adäquate Ursache suchen und wir können sie nur finden in den göttlichen Eigenschaften und göttlichen Werken Jesu. Diese mußten umso klarer und schärfer hervortreten, je mehr die Menschheit Jesu in ihrer physischen Schwäche sich zeigte.“

Některých psychologů zmocnila se pravá manie zkoumat duševní stav velikých mužů. Místo biografií píší se pathografie. Vším právem dí jeden z moderních psychiatrů, že se tím tropí neplechy. Jedná prý se tak, jakoby nic nebylo tak jistým jako diagnosa psychiatrie. Kompendia jako Krafft-Ebingovo nebo Kraepelinovo dokazují nám, že věda tato jest vlastně teprve v začátcích. Z toho následuje, že by bylo nerozumem slepě věřit výrokům psychiatrů. *J. V.*

Luther und Luthertum in der ersten Entwickelung. Quellenmäßig dargestellt von P. Heinrich Denifle und P. Albert Maria Weiß O. P. II. Haupt-Band. Bearbeitet von *P. Maria Weiß O. P.* Mainz 1909. Kirchheim und Cie. Cena 7 M.

Úkolem přítomného díla jest vylíčiti události a poměry, ze kterých vznikla reformace století 16.; dále vyložiti nauku lutherskou v prvním jejím rozvoji, podati vytvoření protestantismu, seznámiti s duchem lutheranismu a konečně s jeho prameny a účinky.

Předpoklad, z něhož autor vychází, jest, že i při reformaci dálo se vše po lidsku a dle obyčejného běhu události. Reformace nespadla hotova s nebe jako nadpřirozené zjevení, nýbrž jest přirozeným následkem z přirozených předpokladů.

Jednoduchý mnich, praví P. Weiß, nemůže hned strhnouti za sebou celého národu, zvláště nemyslí-li sám na to, leč jest-li již lid beztak k odpadu připraven. Tuto přípravu přivodily již v 15. století četné příčiny, tak že se dílo Lutherovo jeví zakončením středověku ku sklonku se chýlícího. Rozkvět středověku byl v době Bonifáce VIII u konce; ponenáhlu počal úpadek na poli mravním, vědeckém a socialním, čímž byly dány podněty k vystoupení Lutherovu. Luther nenapravil žádné škody, neučinil konec žádnému zlořádu v žádném oboru. Co provedl, byla změna ve víře, v podstatě církve a celého křesťanství. První rána, kterou ve sporu o odpustky zasadil, platila víře samé a jejím základům. Za jeho bouří proti kanonům, dekretálkám, scholastické theologii a filosofii následovala doživotní bouře proti celé katolické nauce, tak že dílo jeho stalo se dovršeným rozkolem u víře. Věc taková nevysvětluje se ze špatných dob, které jistě byly namnoze špatnými, avšak nesporně také mnoho dobrého měly. Důvody hledati dlužno ve století 15., jehož postupem byly podvráceny tři sloupy víry: víra v papežství, úcta před koncily a autoritou církve.

Hlavní vinu na podkopání víry v papežství měli Gallikáni, na podvrácení úcty před koncily koncily reformní a rozkoly, na podvrácení církevní autority theologové. Místo jedné církve objevovaly se církve národní, církve zemské. V této atmosféře vyrostl Luther. Ký div, útočil-li na tyto tři věci: na víru, papeže a církev, když nastoupil cestu válečnou?

Ve snaze odstraniti rozkol, vykonali theologové gallikánští zajisté věci chvályhodné. Hledajíce však východiska z labyrintu, upadli, zvláště na koncilu kostnickém, na zcestí. Teprve však na koncilu basilejském ukázala se osudná jeho velikost. Jejich zaslepenost, roztrpčenost a přeceňování sebe neznaly již mezí; domnívali se, že jsou pány papeže a církve. Episkopát všímal si bohužel tehdy málo vnitřních záležitostí církve a konání úřadu učitelského, čímž se stalo, že professoři si počali osobovati v otázkách víry nejvyšší autoritu. Professoři stanovili články víry, nazývali řeči legátů papežských frivolními, papeže schismatikem, ničitelem církve, zapíratelem víry, horším pohana a veřejného hříšníka. Tento tón, jenž zvláště zavládl na universitě pařížské, rozšířil se a pronikl do lidu. Paříž přivodila Kostnici, Kostnice Basilej, Basilej učinila Luthera. Tak se vysvětluje, že Luther mohl odvozovati oprávněnost k převratu církevnímu ze své důstojnosti doktorské.

Mocného spojence nalezli Gallikáni ve vládnoucí filosofii, v nominalismu, jehož předním zástupcem byl Occam. Nominalismus nezabýval se jen všeobecnými pojmy, nýbrž stal se kriticismem a racionalismem a vypěstil theologii o dvojí pravdě, totiž že může býti něco filosoficky pravdivo a theologicky nesprávno, a opačně. Tím podkopal víru v nejvnitřnější její podstatě, jako gallikanismus otřásl autoritou církve. Již

Denifle ukázal, jak Luther byl žákem Occamovým. K tomu přistoupila hnutí haeretická, zvláště hnutí viklefické a husitské. Viklefismus byl lidu sympathickým, poněvadž ukazoval rázně pěst vysokým pánům, světským i duchovním. A husitismus dal myšlenku nového pojmu o církvi. Těmito všemi vlivy klesl duch víry, za to šířil se duch pověry. Astrologie, magie, sympathetické a alchymistické podvody, čarodějství, kult ďábla nabývaly vrchu. Tajné vědění, záliba pro proroctví vábily duchy. K tomu družilo se, že politické postavení Německa skýtalo obraz neutěšený. Se všech stran hrozilo nebezpečenství, a tu domníval se každý stav říšský, že je tu pouze, aby císaři vzdoroval. Rovněž tak bylo tomu s poměry socialními. Zavedení nového práva, tlak na nižší třídy, zvrhnutí šlechty a feudalismu, obrat v řádech výrobních, vzrůst moci občanské, nesnesitelnost poměrů na venkově, změna obchodních cest, převaha peněžního hospodářství, to vše podporovalo všeobecnou nespokojenost a nejistotu. Takovéto poměry, jež jsou vždy zlatými časy štváčů, musely přivoditi katastrofu. Zrála tudíž žeň, jež čekala jen na žence. A tento přišel v osobě mnicha wittenberského, v Martinu Lutherovi. Dlužno říci: Zlořády doby předchozí jej utvořily, on sám připravil tomuto proudu koryto, dal mu směr. Všecek odpor proti církvi, proti hierarchii, proti jejímu úřadu učitelskému, proti kázni a praxi soustředil se v něm. Sotva že vyvěsil these, vyslovil již po málo měsících zásadu, že vše musí se státi novým ze základů. Duch novoty, jenž jej uchvátil, neznal již mezí. Novota byla tehdy čarovným heslem, které uchvacovalo lidi. Žádná doba nestála tak pod kouzlem tohoto hesla, jako tehdejší, ve které vše staré, zděděné, zákon a meze byly nenáviděny, a lidstvo opojeno bylo renaissancí ve všech oborech.

Právem táže se Weiß: Kdo odpadl tehdy vlastně z důvodů náboženských? Knížata, která v převratě spatřovala vítanou příležitost k rozšíření území na úkor majetku duchovního, a k naplnění prázdných svých pokladen majetkem církevním? Preláti, toužící po ženách, kteří svoje říše proměnili ve světské a dědičné říše? Humanisté, kteří Boha Otce srovnávali s Jupiterem a Krista s Apollinem, a nejmenovatelné nepravosti klassickou řečí velebili a konali? Občané, kteří řeholnice slibům svým věrné týrali? Vlády městské, loupežní rytíři a sedláci, kteří „opojeni evangelickou svobodou“ saekularisovali, loupili a plenili, čeho dosáhnouti mohli? Hnutí nepovstalo tudíž z náboženství, jako v naší době hnutí od Říma s náboženstvím vlastně nemá co činiti. Pákou hnutí byla nenávist proti papežství a stala se také duší lutheranismu. Nenávist proti papežství byla prvním projevem pravého ducha lutheránského a zůstane vždy rozlišující známkou, kterou se tento liší od všeho, co není tělem a krví Lutherovou. Církev bez hlavy nemůže býti církví viditelnou, nýbrž jen duchovním spojením lidí. Církev byla pro Luthera jen kollektivním pojmem bez obsahu, bez moci, bez schopnosti něco udělati. Proto musí každý hledati spásu na vlastní účet a nebezpečí. Tak nalezl Luther klíč k své nauce o ospravedlnění jen věrou a o Bibli, jako jediném pramenu víry, dle vlastního výkladu.

Poněvadž neviditelná církev byla nesmyslem, přirozeně vznikly církve zemské. a poněvadž nebylo hierarchie, stali se knížata pány teritorialních církví. Ukázalo se nutným přetvořiti lutheranismus v protestantismus. A to nám vysvětluje, proč jsou tak mnohé rozpory v protestantismu. Lutherova církev neviditelná byla státem platonickým. Aby mohla existovati, musela nastoupiti reakce, kterou zásady Lutherovy byly z části pozměněny a zatlačeny, z části v opak proměněny. Luther sám, až do roku 1530 jediný vůdce hnutí, byl vždy více zatlačován do pozadí, až konečně úplně zapomenut. Tak vyrostl z lutheranismu protestantismus, jehož theologem byl Melanchton.

Weiß v dalším oddílu (IV.) ukazuje, že podstatnými známkami lutheranismu jsou rozluky ve všech oborech, oddělení manželství, církve od křesťanství, křesťanství od náboženství, náboženství od života, víry a skutků, zkrátka oddělení přirozeného od nadpřirozeného. Neméně zajímavě ukazuje v oddílu V., že Luther nebyl duchem originálním, nýbrž že dílo jeho jest plagiatem, živly, z nichž se skládá, jsou nominalismus, husitský realismus, gallikanismus a humanismus.

V posledním odstavci (VI.) je zvláště zajímavý důkaz, kterak protestantismus v podstatě jest náboženstvím boje, protikatolickým. Jeho theologie hledá slávu v tom, býti proticírkevní. Na místo křesťanství nastupuje filosofický idealismus s křesťanským způsobem mluvy, náboženský názor světový od církve odtržený. Moderní nesprávný názor světový je s ním příbuzný.

L'expérience esthétique et l'ideal chrétien. Par *A. Loisel.* Avec trois illustrations. Paris 1909. Bloud et Cie. Cena 5 fr.

Dílo napsáno k praktickému vzdělání vkusu uměleckého. Pojednávajíc o četných otázkách dne, může býti považováno za jakéhosi průvodce, vůdce v oboru esthetiky.

Autor mluví v něm nejdříve o konfliktu mezi uměním a náboženstvím v době přítomné. Je s dostatek známo, s jakým úsilím právě za našich dnů se pracuje, aby náboženství tradicionelní, náboženství křesťanské nahraženo bylo jak u lidu tak i ve školách jakýmsi neurčitým „náboženstvím krásy“. Snahy tyto vznikly pod vlivem filosofů německých, zvláště školy Hegelianské. Theologem tohoto nového náboženství stal se ve Francii Guyau, jenž v díle „L'art au point de vue sociologique“ vyslovil názor, že podstata náboženství není než sociabilitou emocí, že umění jako náboženství jest anthropomorfismem a sociomorfismem, a že nejvyšším účelem umění jest vyvolati esthetickou emoci rázu socialního, čili jinými slovy, že umění může a má nahraditi náboženství národů pokročilých. Prázdnota ponechaná náboženstvími positivními bude vyplněna kultem krásna. Umění stane se postupně podstatnou částí citu náboženského a nahradí svými projevy celkovými bohoslužbu v budoucím lidstvu.

Podobným způsobem vyslovuje se i Roussel-Despierres, jenž prohlašuje, že pouť k Victorii Samothracské na př. bude míti na dítko dvanáctileté vliv daleko sladší a plodnější než katolická svátost se

svým průvodem hrůz, a že Bohem bude esthetické svědomí vesmíru. Odtud také všechno to volání po uměleckém výchovu demokracie, při němž ovšem jde méně o pěstování krasocitu, jako spíše o to, aby lid co možná nejdále byl odveden od náboženství. Proto také snahy, parallelně působiti na dítě a na lid. Hnutí obracející umění proti náboženství není tudíž nebezpečenstvím imaginerním. Kdyby se stoupenci „nové víry“ spokojovali theoriemi, zlo bylo by menším, ježto však dovedou dobře působiti na massy, jež jsou v jisté míře věcem krásna více přístupny, nežli si lze mysliti, nebezpečenství je značné.

Aby dokázal, že umění nemůže nahraditi náboženství, autor v dalším analysuje cit esthetický a cit náboženský. Z analysy této vyplývá, že přes četné příbuznosti jest mezi obojím citem podstatná protiva. Náboženství žádá centrálních pravd čili dogmat, pravidel života mravního a smyslného projevu bohoslužby; schází-li jeden z těchto prvků, máme před sebou místo náboženství neurčitou religiositu. Umění není tudíž už ve své úloze, jakmile nahrazuje náboženství, neboť nemá ani dogmatu, ani nemůže nahraditi citu mravního; nad to umění nemá žádného vlivu na problem určení jako takový, základ to náboženský po výtce.

Náboženství obsahuje v sobě vědomou a odpovědnou závislost od Boha a závislost od lidí; umění neskytá však na žádném stupni citu odpovědnosti, spočívající na vzájemné závislosti lidí mezi sebou a lidí na Bohu.

Vyjadřuje-li umění podivuhodným způsobem některé hluboké city, dovede-li se dotknouti duše, je to vždycky v zkráceném měřítku psychologickém, které mu odnímá veškeru sílu praktickou.

Náboženství směřuje k expansi života láskou; vycházejíc z nedokonalé sociability může náboženství dosáhnouti výšin lásky transcendentní. Umění odloučeno od náboženství ničí lásku a soucit, v emocích. Jak mnoho jest básníků bezcitných ke skutečnému neštěstí, jak mnoho lidí svedených uměleckou inspirací; umění jest bez lásky! Srdce současného umělce obsahuje často individualismus revoluční, ano i divokost, neboť pouze činné nervy žádají emocí vždy živějších a nevyhýbají se ani perversitě. Jaké by to bylo kromě toho náboženství, jež by mělo jen v celku málo adeptů? Život umělecký jest možný jen těm, kdož již mají zvláštní schopnost tvořiti nebo posuzovati formy umělecké, kategorii imaginace forem, zvukův a barev. Umění pro všecky jest chimerou, jen elita nekonečně omezená může tvrditi, že „žije“ požitkem uměleckým, chceme-li nazvati životem neurčitý proud prázdné sympathie.

Konečně ještě jedna podstatná různost mezi uměním a náboženstvím. Náboženství katolické je transcendentní, poněvadž má jedině život vždy činný a se přizpůsobuje v mezích rozumných dobám a okolnostem. Umění naproti tomu, i umění náboženské, stává se chudším postupem století a pozbývá ponenáhlu všeho vlivu na praktický rozvoj individua. Díla nejkrásnější jsou určena státi se částí museí, sestupují nepozorovatelně z piedestálu nesmrtelnosti, aby dospěla na stupeň pouhého předmětu dekorativního.

V dalším postupu autor ukazuje, že nesprávný je také názor, jakoby lidé proniknuti duchem vědeckým vytvořiti dovedli nové umění, umění práce a pracovníkův, umění vyšší, než jsou všechna dosavadní. Naopak moderní positivismus uspíší konec umění. Statistika ukazuje, že přes reprodukce umělecké, přes musea, svět moderní se postupně zbavuje krásy. Filosofové a učenci odstraní umění z budoucí obce; jako Plato zavrhl z republiky básníka korunovaného, tak vyženou umělce s pohledem politování. Než odmítnuto duchem positivistickým, umění nezahyne úplně: náboženství je zachrání. Konflikt jest dvojí: positivismus proti náboženství, positivismus proti umění. První konflikt skončí se ve prospěch náboženství, a náboženství je to, jež v době budoucí, kdy krise bude prudkou, stane se baštou umění. Umění odloučené od náboženství, umění nepřátelské náboženství nemůže trvati. Jeho osud jest nerozlučně spojen s osudem náboženství. Ježto však náboženství bude vždy trvati, bude to také náboženství, jež přijme umění jako své dítko; církev ještě jednou vyplní úkol matky a ochránkyně umění.

Neméně zajímavy jsou i další vývody autorovy, v nichž ukazuje, že duši moderního člověka, jež se podobá nekonečné prázdnotě, kterou nic vyplniti nemůže, léku skytnouti může jediné náboženství, jež všecko proměňuje, čeho se dotýká, a pod jehož rukama stává se i umění pravou silou, schopnou oživiti život věčný. K tomu však třeba, aby umění aspoň negativně bylo podřízeno náboženství. Morálka musí býti aspoň negativním pravidlem umění, t. j. umění, aby bylo zdravým, má vyjadřovati inspirace, ne-li vzaté z náboženství, aspoň takové, které nejsou mu na odpor.

Takto pojato umění jest hodno čestného místa, jež se mu instinktivně vykazuje, poněvadž hraje důležitou úlohu v boji ducha proti zvířeckosti. Víra sama se nesnižuje, volajíc umění na pomoc a svěřujíc mu mnohdy poslání apologetické, poslání uskutečniti vyšší krásu, aby Bůh byl lépe milován, poslání pravdy dogmatické, aby bylo svědectvím jednoty víry.

V následujících částech spisu autor pojednává o otázkách esthetiky obecné. Co jest fakt esthetický? v čem je širší než morálka? až pokud žádá odpovědnosti umělcovy? Po té následuje studie formy a rythmu, dále formy lidské, jež uskutečňuje největší krásu.

Z analyse krásna přechází autor k pojmu umění; jeho principem je stvoření a jeho rozvoj jest organický. Když byl studoval genia, sloh, krasocit, autor jedná o specialní esthetice umění, ve které charakterisuje ducha poesie, hudby, malířství a sochařství. Poslední část jest věnována zjevům vzájemných styků umění. Tyto úvahy jsou přechodem ke studiu krásy duchovní o sobě, z něhož vyplývá povýšenost principu umění křesťanského. *Dr. J. Samsour.*

*

Naše písně. Upravil a vydal školní rada *Antonín Vorel* v Brně.

Národní písně v nádherné úpravě vnitřní i vnější. Vybraných pečlivě a průvodem ponejvíce houslí opatřených 230 lidových písní. Podnik ze široka založený, nákladný a proto bez vyhlídky na zisk. Spočívá na lásce k věci.

Kdo jest Vorel a jakými okolnostmi byl k dílu uschopněn a kterak látkou nadchnut? Je z Velké Meziříče, města rozkošně rozloženého kol ústí Balinky a Radostinky, jež z půvabných údolí vytékajíce, město se zámkem na strmé skále obepínají, město vroubené stráněmi, plné sadův a šťavnaté zeleně. Nejpěknější koutek města jest „Ostrůvek“. Postavíš-li se na most a hledíš za ubíhající vodou spojených potoků, máš Ostrůvek na pravo. Řeka jest nábřežími urovnaná se stromořadími po obou stranách, za nimi řádky domků, na Ostrůvku skoro do země zapadlých, a za těmi chaloupkami zahrada do zahrady, po potok mlýnský a strmou stráň se sadem Čechovým na temeni. Zahrady bez plotů — veliký divoký park plný ovocného stromoví a ptačího šveholení, černohlávků, devaterníků.

Tam v jedné chaloupce otec Vorlův klidný vedl život v kruhu své rodiny. Vedle řemesla pěstoval od malička hudbu, troubil na kůře na roh, doma hrával na cimbál, občas se pustil s lepší „bandou“ do světa. Antonína měl také k hudbě a dal jej učiti u Fr. Sedláčka, výtečného houslisty a varhaníka — odchovance pražské varhanické školy — houslím a zpěvu a poskytl mu možnost, aby i na klavír se vzdělával. Hoch ovšem tehdy nechápal dobrých úmyslův otcových a raději by byl se honil se soudruhy a psy; a aby užil svobody i při hraní, často si vyžádal od otce, aby mu dovolil hráti — v zahradě na vranovce, hrušce nebo i za komínem na střeše; ale hrát musil.

Obyvatelé Ostrůvku byli lepší lidé a měli vyvinutý smysl pro poesii. Za večerův ozářených stříbrem měsíčným ozýval se zpěv mládeže po nábřeží a v zahradách i s průvodem kytary písní umělých i lidových, v zimě se pělo a četlo hluboko do noci při přeslicích a práci. Tak nahromadilo se písní na sta! Specialitou pak byly hry vánoční. Sousedé Vorlovi od podzimu cvičili se za pastýře a tři krále se zvláštním přestrojením a sbírkou původních písní charakteristických. Ač při cvičeních pečlivě zakrývali okna a tlumili hlasy, přece koledy staly se majetkem celého Ostrůvku a zpívají se v Meziříčí v některých rodinách podnes, ač huňatí pastýři a pestře vystrojení králové už pomřeli, kožichy vypelichaly, hole se potratily a garderoba královská stýřela a ve veteši zanikla.

Otec Vorel také byl milovníkem ptákův, učil je zpívat, an dovedl jemně hvízdat a rozuměl jejich řeči, zachovával v domácnosti všechny staré zvyky — o sv. Mikuláši se nakládalo dětem i starým, na Vánoce se stavěl Betlem a zpívaly koledy, na Velikonoce byla pomlázka a vše kořenil otec přirozeným vtipem a obklopoval září starobylosti a poesií svých výkladů, že dítky často úžasem a radostí trnuly.

A v tom ovzduší ztrávil Antonín s ostatními dětmi, v rodinném životě plném lásky, své mládí. V dalším postupu vychování školského a pak za působení životního vždy nesla se jeho mysl za písněmi, zvláště za lidovými a se zálibou pěstoval hru na housle. Odborná hudební studia konal na varhanické škole v Praze za ředitele Krejčího a prof. Blažka, vykonal mnohé cesty po Moravě, po Slovensku moravském i uherském.

Výsledkem těchto faktorů jest nové jeho dílo: Naše písně.

Dílo obsahuje (jak jsme již řekli) 230 národních písní spolu s rakouskou národní hymnou, upravených se zvláštním zřetelem k po-

třebám školním, a to pro školy jak obecné a měšťanské, tak pro střední a ústavy učitelské, pro rodiny a spolky i také pro salon. Obsah je tento: I. Píseň úvodní. II. Den a noc 7 písní, III. Kvítí, zahrádka, studánka 10, IV. Kravičky, ovečky 15, V. Koně 18, VI. Vozba, orba 11, VII. Sečení trávy 15, VIII. Žatva, dožínky 15, IX. Písně pochodové, tělocvičné (taneční) 33, X. Vojenské 25, XI. Svatební 26, XII. Elegické 22, XIII. Ballady, legendy 16, XIV. Písně nábožné 12, XV. Vlastenecké s hymnou 4. V celku 230. XVI. Výklady a rozbory jednotlivých písní. XVII. Výklady a rozbory obrazů.

Písně zpracovány jsou dle své povahy, jak lid je zpíval a zpívá: buď pro jediný hlas, buď tak, že do jednohlasného zpěvu vpadají sbory dvoj- i trojhlasné.

Veškeré písně opatřeny jsou průvody houslovými, každý s předehrou a dohrou. Kde povaha písně toho připouští, zachována je skladba při způsobu hudebního umění lidového. Jinde jsou průvody zcela samostatné, vesměs zpěvné. Některé písně mají též průvod klavírní či na harmonium.

Toto zpracování písně je zcela nové, nemá příkladu v nižádné literatuře. Autor sáhl k houslím proto, že naše písně velikou většinou při houslích byly skládány a mezi lidem hrou na housle, druhdy spolu ještě s jinými nástroji doprovázeny, že jim tedy houslový průvod svědčí mnohem případněji, než každý jiný; potom proto, že písně sebekrásnější samy o sobě méně se zpívají a snadno se zapomínají, kdežto přiměřeným harmonickým průvodem nabývají neobyčejného půvabu, zajímavosti a lesku, tudíž samoděk k sobě poutají a hojně se ujímají. Náleží tedy houslovým průvodům přednost již také proto, že v každé škole, při každé vyučovací hodině, v každé třídě i při vycházkách a v každé i sebe skrovnější domácnosti mohou housle býti po ruce, jako skutečně druhdy bývalo, kdežto užívání klavíru nebo harmonia zůstane vždycky jen velmi těsně omezeno.

Konečně s rozhodností a jistotou přikročeno bylo k tomuto zpracování písně proto, že autor za 24 roků svého působení jako okresní školní inspektor nasbíral o tomto způsobu zpěvu jen a jen zkušenosti velmi uspokojivé, ano přímo překvapující. Vydalť již před 15 lety svazeček písní s houslovými průvody, a tyto písně těší se tak veliké oblibě, že žáci sami žádají učitele, který hru na housle lépe ovládá, aby přišel do třídy s nimi zazpívati, obecenstvo pak pod okny školními nezřídka v zástupech těmto školním koncertům s potěšením naslouchá.

Tou cestou přemnohé naše písně ve vyškovském okrese školním opět mezi lidem se ujaly.

Jiná výhoda je ta, že učitelstvo hře na housle více pozornosti věnuje, a že i mládež školní té hře více se bude učiti, jak jí k tomu nový školní a vyučovací řád příležitosti poskytuje. Jsouť tyto písně zároveň nejlepší školou hry na housle.

Písně skládány jsou většinou tak, že zpívány býti mohou netoliko po jednotlivu, nýbrž i v nepřetržitých souvislých řadách, čímž nejen že v paměti lépe se upevní, ale nabývají také rázu skladeb objemnějších

pro školní slavnosti a koncerty vhodných. Účinlivost jejich neobyčejně se stupňuje, užívá-li se za doplněk několik hlubších tonův a akkordů klavírních.

Velmi poskrovnu jest posud děl, jimiž zásada všeobecně již uznaná „Umění do škol“ by se uplatňovala. Byla vynaložena všemožná péče, aby dílo „Naše písně“ plnou měrou vyhovovalo této zásadě nejenom po stránce hudební a po stránce zevní úpravy, nýbrž i po stránce umění výtvarného. Proto pojato jest do něho 24 trojbarevných obrazův uměleckých, k nimž originály malovala dcera autorova, umělecká malířka Zdeňka Vorlová-Vlčková, vykonavši potřebná k tomu studia na různých místech v tom ovzduší, v němž písně naše povstaly.

K těmto obrazům připojeny budou na konci díla stručné rozbory a výklady věcné i krasoumné.

Podobné rozbory podány jsou i k jednotlivým písním po stránce hudebně umělecké a methodické, čímž nejedna píseň na první poslechnutí nesnadná stává se průhlednou a zřejmě pochopitelnou, naproti tomu nejeden popěvek zdánlivě bezvýznamný přiměřenou úpravou nabývá zajímavosti a umělecké účinlivosti.

V úvodní části pojednáno jest o původě a významu písně národní, o jejím významu uměleckém a výchovném, o sdružených nástrojích hudebních pro píseň významných, o pěstování sluchu hudebního, o cvičení sluchu a hlasu, o houslích, o užívání normální ladičky, o postupu učebném, s četnými jinými pokyny.

Celé dílo, jež obsahovati bude asi 230 stran velkého formátu, jest v rukopise dohotoveno. Vydáno bude asi v 7—8 sešitech, z nichž první právě vydán jest na knižní trh. Sešity budou vycházeti ve lhůtách 4—5nedělních.

Nakladatelství „Našich písní“ v Brně, Besední dům, zasílá 1. sešit za hotové napřed zaslané 2 K 70 h mimo 16 h na výlohy expediční. Také přijímá předplatné na 6 sešitů 16 K 20 h. Cena krámská za sešit jest 3 K 70 h. Hledíc k vnitřní neobyčejně vzácné hodnotě jakož i ke skvostné zevní úpravě je cena stanovena tak nízko, že nikde jinde ani v cizích literaturách, kde na veliký odbyt počítati možno, takového příkladu neshledáváme. Hudební a krasoumné rozbory dodávají dílu zvláštní ceny jak pro učitele, již ke zkouškám způsobilosti se připravují, tak pro každého, kdo o skladbě a podstatě naší písně poučiti se touží. Při vyučování zpěvu jsou tyto výklady přímo nepostrádatelné. S posledním sešitem vyjde nádherný trojbarevný list titulní, tak že celé dílo bude vzácnou ozdobou každého stolu salonního. *Dr. K. Kichler.*

Růžena Jesenská, Mimo svět. Prosa. V Praze 1909. Nakl. E. Leschinger. Cena 2 K 40 h.

Jedenáct povídek o lásce — o lásce závratné, tajemně drtivé a osudové. Společný nadpis napovídá, že jedná se o zjevy výminečné, exotické, a třeba dodati, že celé ovzduší povídek těch jest výstřední.

Tak i autorčin pojem lásky jest odlišný od pojmu dnes uznaného. Láskou jest jí sžíravá vášeň, tragická a nešťastná, vnitřně však čistá

a imponující. Jest bohužel v autorčině pojetí lásky také mnoho chorobného; láska, jak ji líčí, přivádí takové stavy duševní, které duši i tělo hubí.

Způsob vypravěcí odsunuje stranou zájem příběhový a hledí si líčení povahového a nálad psychologických. Rovněž není tu řešení složitých problemův ani propagování modních dnes tendencí, jen touha, zachytit žhavou vášeň ženského srdce a pestrost a dobrodružnost jeho citů.

Čtenáře nervů slabých a citlivých třeba varovati. Kniha rozčiluje a děsí příliš.

Hlasy katolického spolku tiskového. R. 20. č. 2. **Z knihy života.** Několik obrázků. Řada I. Z polského vybral a podává *Václav Tumpach.* V Praze 1909. Cena 1 K 40 h.

Do této milé knížky vybráno osm povídek různých polských autorů, vesměs s ušlechtilou mravní tendencí. Obrat poněmčeného starého Poláka Kmietsche a návrat do polského domova, výjevy z pohnutých dob pronásledování všeho polského a katolického za Muravěva v ruském Polsku, moc modlitby matčiny za syna zbloudilého, toť jsou namátkou obsahy povídek, které se k ušlechtilému pobavení samy doporučují. *—f—*

Ze života náboženského.

Letos v lednu svedeno několik půtek mezi protestanty českými a J. S. Macharem. Pravil totiž Machar v „Čase" („O kabátě římském a augšpurském"), že protestantismus právě tak za nic nestojí jako katolicismus, právě tak je zabedněný, proti vší svobodě, nedůtklivý a zbabělý jako Řím. Protestanté vyslali proti němu svého nejlepšího muže Dra Stěhule. Ale p. Stěhulovi, praví Machar v replice, nešlo ani o protestantismus ani o víru ani o pána boha, ale o nervosní pastory, kteří se ježí, jakmile zavadím o náboženství a není to výslovně Řím a papežství. Celou polemiku shrnuje měsíčník „Hus" v březnovém čísle a praví kousavě o Macharovi a sladkobolně o českém protestantismu: „Machar je velký pán. Je to vidět ze všech jeho polemik. Ty jsou psány tonem duchového suveréna s finální rozhodností papežskou. Ba víc než papežskou. Papež je nemylný ve věcech víry. Machar ve všech věcech." — „Je nás 2% z počtu obyvatelstva, ergo připadá nám jen 2% občanských práv." Na to si „Hus" stěžuje na utiskování ve veřejném životě. A o práci protestantů praví: „V literatuře pravda vrhli jsme se výlučně na obor církevní. Byl velmi zpuštěn, díky protireformaci. První generace našich kazatelů, maďarská, nestačila přirozeně na spravení zbořenin velechrámu a literatury starobratrské. To musí nynější generace doháněti. Dohání a ač nedělá zázraků, kdyby měl po této stránce Řím, co máme my, leckterý český intelligent atheista by rytířsky před ním smekl. Zajisté

že jsme nestačili na všechno. Zanedbáváme literaturu profanní, ne čtením ale psaním. Machar musí doznat, že i z našich publikací je vidno, že českou literaturu čteme a nejen českou! To stojí čas a peníze, a obojího máme my chudí, konfiskacemi ožebračení (!) citelný nedostatek. Nemáme svého Machara, ergo nás není vidět aspoň dotud ne, dokud česká žurnalistika nezačne helvity zrádcovat, pak jest jich vidět i kde nejsou! Více nežli protireformační vítězi z Bílé Hory hřešíte na nás Vy, čeští nevěrečtí intelligenti! Byl to prorok z Padařova (redaktor „Sel. L." Alfons Šťastný), jenž nám zabil českou bohoslovnou fakultu! Je to Machar, jenž nás nejhůře poplval!"

Našim protestantům naše „intelligence nevěrecká" málo kdy ublíží, vždyť oni, jako její spolupůvodcové, už ji tak vedou a vychovávají. Ale jednou snad tato intelligence lépe ještě je a po zásluze posoudí. Jak pro stranický prospěch svůj vnášeli odjakživa rozvrat intellektuelní do řad celého národa, seslabovali mravně jeho ohromnou většinu, protože byla katolická!

A Machar, jenž podle úsudku Dra Stěhule, „jal se řešiti dějiny bez filosofického vzdělání, ač přes to čeští lidé berou jeho koncepce jako zjevení a přestávají myslit," jezdí nyní po vlastech českých a své protináboženské názory živým slovem uplatňuje. Zdá se však, že už první výstupy ho sklamaly. Nezískáváť tak širokého a horoucího nadšení, jako při svých spisech.

*

Němečtí katolíci, kteří mají už mnoho společností učených, obranných, vzdělávacích, založili si ještě jednu novou: „Společnost vzdělanců katolických" se sídlem v Düsseldorfě. Družstvo má přenésti na intelligentní laiky část té osvětné a obranné práce na poli náboženském, již dosud zastávali pouze kněží. A především svésti akademicky vzdělané laiky s kněžími samými. Kněží dnes přicházejí ve styk se všemi vrstvami v životě denním, jen prý s akad. vzdělanými laiky nikoliv. Vychování v konviktech a seminářích odrůzňuje a odvádí je od té vrstvy, jíž by přirozeně měli státi nejblíže. V této vrstvě proto také nalézáme nejvíce neznalosti a nejvíce předsudků proti kněžím. Tak uváděl společnost předseda její Dr. Horion na prvním spolkovém večírku. Společnost jest nepolitickým sdružením, seskupující členy všech stran politických na poli čistě náboženském. — Ač nejsou poměry u nás valně jiné než v Němcích, zní nám to přece divně, že by intelligence a kněžstvo byly opravdu tak sobě neznámy a sebe vzdáleny. I u nás je sice antagonismus mezi těmi vrstvami, ale pokud jest, nevyplývá z neznalosti vzájemné, jako spíše z opravdového odcizení názorův a přesvědčení, a pak z toho rozvedení, jaké život sám mezi jednotlivými obory povolání působí.

Na uzavřenost, kastovnictví kněží katolických ještě nejméně si možno stěžovati. To už více je jí v duchovenstvu pravoslavném, kde opravdu tvoří kastu, která sama ze sebe se doplňuje a ode všech se odlučuje řídíc se zcela jen svými řády. A také duchovenstvo evangelické,

přes to a právě proto, že žije v rodinách, je stavem uzavřenějším. Také i ono stále nejvíce samo ze sebe se doplňuje. Toho u kněžstva katolického není, neboť to stále znova a znova vyrůstá ze všech vrstev obyvatelských, třebas nejčetněji ovšem z nejčetnějších a nejzachovalejších, z rolnictva, z dělnictva, řemeslnictva a z drobného úřednictva (učitelstva). Ale antagonismus mezi vrstvami společnosti vidíme se roditi z jiného důvodu. Povstává nejen proti kněžstvu (ve všech vyznáních a náboženstvích) ale i proti jiným stavům. Jsme právě svědky, jak vzniká a sesiluje se takový všeobecný antagonismus proti učitelstvu, advokátům, rolníkům a j. Všude, kdekoliv spatří společnost přílišnou stavovskou solidaritu, příliš zřejmé hájení svého zájmu, sevřenost šiků, je znepokojena, chystá se k reakci a k obraně. Odjakživa pak kněžstvo svou celou povahou bylo schválně jako stav v sobě pevně semknutý od jiných odlišováno, právy všeho druhu obdáváno. Za zřízení cechovně stavovského nebylo to snad ani nápadno, ale tím nápadnější stalo se to za svobody živností a liberalisujícího, dnes pak socialisujícího uniformování společnosti.

R u s k ý s v. s y n o d usnesl se nedávno z r u š i t i „soslovnost“, s t a v o v s k o s t, u z a v ř e n o s t církevního školství ruského. Poslední dva roky, co se jedná o reformě školství toho, tato výtka a toto přání vždy na prvním místě, a to ode všech směrů, stran a stavů pronášeny. V 10. čísle „Cerk. Vědomostí“, úř. orgánu sv. synodu ruského, uveřejněno nařízení ze 16. března, jímž dává se všem ředitelům duchovenských a církevních škol (středních a vyšších) dovolení přijímati žáky bez ohledu na starou desetiprocentní normu. Podle ní totiž dítek ze stavu neduchovního smělo býti do seminářů a akademií přijímáno nejvýš 10% všech žáků; 90% jich musilo býti ze stavu duchovního: od kněží, jáhnů, „ďáčkův“ a „psalomščiků“, tedy i tyto nižší sluhy kostela, kostelníky a zpěváky spolučítajíc. Důvody uvádí nařízení několikeré. Bude větší příliv žactva a odpomůže se nedostatku kněžstva; bude lepší výběr kandidátů duchovenských, budou-li z různých stavu; školy budou se snadněji vydržovat, když budou pro všechny, než dnes, kdy jsou jen pro duchovenské děti. Jde tu asi v posledním bodě o dívčí školy diecesní, které si vydržovalo duchovenstvo samo, náklad na ně ročně na jednotlivce rozvrhujíc. Budou-li školy všeobecně přístupny, není pochyby, že v brzku je převezme veřejnost, stát, zemstvo, obce na svůj náklad.

Usnesením synodu z téhož dne zřizuje se komise reformní, jež se má raditi o r e o r g a n i s a c i d u c h o v n í c h a k a d e m i í. Do komise povoláni tři členové episkopátu ruského (dosavadní inspektoři duchov. akademií), čtyři členové duchov. akademií samých, zástupce carského dvora, zástupce synodu a dva zástupci laiků. Tuto účast laikátu při reformě vysokého učení bohovědného přijal tisk ruský s povděkem. Listy konservativní (Mosk. Věd. a S. Peterb. Věd.) naléhají na to, aby duchovní akademie nebyly jen ústavy pro vyšší vzdělání kněží, ale vůbec všeobecně přístupnými ústavy. Ačkoliv žádost tato pro Rusko není pochopitelna. Už

i dnes absolventi akademie jsou pak většinou professory různých středních duchov. ústavův a ne duchov. správci! Jsou ovšem buď z kněží, buď aspoň z lepších absolventů duchov. semenišť, kteří pak kněžství většinou přijímají. Učiniti duchovní akademie všeobecně přístupnými, znamená pustiti k učitelskému úřadu na středních ústavech duchovních (naše bohoslovecké ústavy) lidi světské na světských školách vychované. Už i dnes na nich jako pomocné síly působí, jako professoři světských oborů (mathematiky, přírodních věd, zeměpisu a pod.). Pro samo akademické studium bohovědy sotva bude kdo chodit na duchov. akademie, zvláště když má stolice náboženské vědy na samé filosofické fakultě universitní. Žádost tato, u nás něco nemyslitelného vůbec, značí, aby laikát domohl se většího než má dosud vlivu nebo dokonce výlučného vlivu na celý výchov duchovenstva. A dnešní proudy v církvi ruské zdají se tomuto směru dosti nakloněny v té naději a snaze totiž, aby překlenuly propasť, která se mezi intelligencí a církví vytvořila, a která na okamžik v pohnutých dobách minulých let zdála se býti větší než u nás na západě.

A jest charakteristické, že ve všech církvích východních, v Bulharsku, Srbsku, Rumunsku, Řecku, stejně jako v Rusku stěžují si církevníci na to, že intelligence a i z části lid úplně se odklání a odcizuje od náboženství a od církve, víc než v katolicismu, ba víc než v samém protestantismu. U národů žijících bez kultury široko rozlité, v primitivních hospodářských poměrech zdálo by se nemožným protimyslným zjevem, a přece podle hlasu samých pravoslavných je to děsným faktem.

Tak právě v řecké církvi jak v Turecku tak ještě více v Řecku od podzimu nastalo hnutí lidové proti biskupům a celé správě církevní, jakého dosud nebylo. Naše nedávné hnutí protikohnovské bylo proti řeckým manifestacím maličkostí. Státní policie musí vším náporem moci své hájit úřad i osoby biskupů před lidem.' A zvláštní je to, že nějakého podnětu se strany biskupů nebylo. Udělení konstituce v turecké říši vzbudilo v lidu snahy po větší účasti ve správě církve, ba nejen po účasti, ale po naprosté autokracii, samovládě lidu v církvi. Oba synody cařihradský a athenský snažily se mysli uklidniti a částečně se to podařilo.

*

Blahořečení Panny Orleanské bylo od dlouhých dob jedním z nejslavnějších a nejvýznačnějších aktů toho druhu! Připravováno už papežem Lvem XIII na znamení úcty a lásky ku Francii, zvláště jak tehdy ve Vatikáně za kard. Rampolly rozhodovala, ale papež Lev XIII zemřel než proces se dovršil. Před pěti lety blahořečením Jana Křt. Vianneye, faráře z Arsu vyznamenáno francouzské duchovenstvo, teď vyhlášením bl. Jany z Arku za svatou mučednici, poctěn celý národ francouzský ve svých nejvlastenečtějších snahách a citech. Odcizená část Francie přijala ovšem tento čin církve zcela lhostejně, ba posměšně. Ale na neodcizenou anebo aspoň indifferentní část působilo to přece milým dojmem. Všecky okolnosti blahoslavení seskupily se tak, že působily velmi dojímavě. Církev francouzská spoutána a vyloupena,

kněžstvo a biskupi pronásledováni, lid lhostejný nebo bezradný. Svatý Otec na tyto poměry ve své řeči ke shromážděným 64 biskupům franc. a franc. poutníkům narážel a těšil a posiloval k vytrvání. Francie a klerus její dali prý v těchto právě dobách skvělý příklad přítulnosti k církvi: na slovo poslechli a podrobili se Římu, přijali těžší podmínky boje a není žádného odpadu a žádného přebíhání. Klerus franc. sám stojí s nadějeplnou odvahou v prvních řadách. — O letošních velkonočních svátcích divili se cizinci v Paříži přítomní, že chrámy katolické jsou tak plny a tolik lidu ze všech vrstev ve všech čtvrtích Paříže teď po rozluce obcuje službám božím. Výjimka tato platila ovšem hlavně náladě velkonoční, ale je důkazem, že nějaké vědomí náboženské v lidu dřímá, že jenom třeba je probudit a vzdělat. V Paříži stává se totéž co s jinými velkými městy. Potřebují organisátora, nadšeného missionáře, který by uměl vésti massy. A dosud ho nemá! Zvláštní je, že právě po rozluce státu od církve v Paříži počal padati počet necírkevních pohřbův a „křtů“. Vloni bylo už jen 18% všech pohřbů bez kněze, a bývalo jich dříve více než čtvrtina.

*

Poměr mezi církví a státem byl vloni předmětem přednáškového cyklu na Král. Vinohradech uspořádaného jako součástka universitního lidového kursu; přednášel universitní docent práva církevního Dr. Ant. Hobza. Přednášky vyšly nyní v knihovně „Samostatnosti“ (sv. 28). Přednášející a autor vedl si klidně, vypisuje vývoj tohoto poměru. Sympathie své však pro odloučení obojí moci nezakrývá. Stát chce býti suverenní a spěje k tomu stále a všude. Církev dnes se tomu brání, ale neprávem; i jí přinese svoboda výhody a posílení spiritualní. „Neznám v celém oboru právního života evropských národů,“ praví autor v doslově, „vývoje velkolepějšího a pestřejšího nad vývoj poměru mezi státem a církví. Velkolepý jest vývoj ten jak s ohledem na jeho trvání, tak s ohledem na převraty, jím v organisaci lidstva způsobené. Dlouho po vzniku křesťanství měl stát co činiti jen se soukromými spolky vyznavačů nové víry. Když vznikla církev ve smyslu řádné organisace právní, bylo na státu, aby zaujal k této organisaci stanovisko. Stát spojil se s církví, a tato zmohutněla pod ochranou státu. Když cítila se dosti silnou, vyprostila se církev ze spojení se státem a vyvíjela se na základě svého vlastního právního řádu“ (možno spíše říci, že přeživši římský stát, stala se jeho dědičkou, dědičkou jeho kultury a jeho vlivu). „Předstihnuvši dokonalostí svého zřízení stát, uchopila se vedení, podřídila svým zájmům všechen život veřejný a diktovala státu hranici jeho moci a působnosti. Toť vrcholný bod vývoje. Znenáhla pak připravuje se postup zpětný. Reformace zmenšila značně rozsah církevního území, vývoj moci zeměpanské snížil rozsah církevní kompetence ve věcech právních. Vyvrcholená moc zeměpanská v době státního absolutismu zatlačuje moc církve až na samou hranici její existence. Revoluce chtěla súčtovati s církví a vedla proto nazpět — k dělbě o vládu mezi státem a církví cestou smluv a smíru (konkordáty). Ale další vývoj navazuje, kde revoluce přestala: uplatňováním zásad rovnosti

a svobody. Jedná se dnes mezi církví a státem skutečně v první řadě jen o nejpřiměřenější provedení oněch dvou zásad, rovnosti a svobody. Rovnosti v poměru mezi jednotlivými konfessemi a svobody v poměru k církvi. A je zajímavo, že nejlepší provedení principu svobody vidí se právem v návratu k instituci soukromých spolků náboženských (zásada Francie). Tím vrátí se i církev katolická k dobám apoštolským."

„Rozluka mezi státem a církví není původu evropského, nýbrž amerického. V 17. století už provedena v koloniích Rhode-Islandu a Pennsylvanii. Ve Spojených Státech zavedena roku 1787 ústavou zaručující svobodu svědomí a vylučující každou státní církev. Dnes zavedena v Americe ještě v Mexiku a v Brasilii, v Evropě pak ve Francii, Irsku a Ženevě." „Rozluka státu a církve má v zápětí vyvrcholení spiritualisace (zduchovnění) církevního práva, neboť ve všech směrech, kde církev přichází do styku s otázkami, jež spadají do sféry vlivu státního, rozhoduje jenom norma státní. Ale vedle norem těchto má každá církev volnost upraviti své zřízení úplně podle svých zásad (?). Vliv laiků na správu církevní jest odstraněn (?); za rozluky přichází k platnosti nejdokonaleji jednotná mezinárodní ústava církve katolické, a dá se provésti nejlépe princip centralisační, na němž nynější zřízení církve katolické je založeno. Jest jasno, že s rozlukou jsou spojeny nesporné výhody pro církev katolickou." „Officielní kruhy katolické, které se staví proti rozluce, činí tak jen s ohledem na ztrátu právní spoluvlády ve státě. A právě v odstranění této spoluvlády spočívá rozluka. Samostatné zřízení církevní umožňuje se jen mimo hranice práva světského, a stát není v ničem na dále vázán církevními předpisy" (tomuto následku rozluky se církev právě nejvíce protiví, neboť hájí zásadu, že všecko lidské jest jí svěřeno).

Církev katolická majíc své vlastní zřízení, které za rozluky lépe se uplatňuje, má výhodu před protestantskými církvemi, jež samostatného zřízení mimo stát nemají. Proto také jest u nich větší odpor proti rozluce. Za to po rozluce lépe a snadněji organisují se na základě právního řádu státního, jak bylo vidět ve Francii.

*

První vystoupení katolických poslanců ve sněmovně italské vedlo už k nedorozuměním. Zašli příliš daleko a Vatikan je desavouoval. Poslanec za Treviglio A. Cameroni, jeden z oné 24členné skupiny na program a jméno katolíků zvolené, v polemice s levicí socialisticko-republikánskou pravil totiž: „Přáteli vlasti nejste vy z levice, neboť směřujete k válce občanské, ale my, kteří vlast svou v dnešních jejich hranicích ctíme a uznáváme, a chceme ji v nich silnu a váženu." „A také s Římem jako sídlem?" namítnuto mu z levice. „Ano s Římem jako sídelním městem!" odvětil Cameroni. Načež celá sněmovna považujíc tato slova jako odřeknutí se papežské kurie od starých ideálů, vypukla v nadšený potlesk. „Osservatore Romano" nazval ten výrok neštastným a nepříhodným. Všecek ostatní tisk katolický v Italii však Cameroniho chválil za jeho politické vystoupení. Orgán sekretariátu papežského „Corrispondenza Romana" zprvu mlčel. Později však ozval

se rovněž a prohlásil, že výrok Cameroniho neznamená kapitulaci Vatikanu. Otázka římská že jest věcí svědomí u každého katolíka, neboť sloučena je se svobodou církve. Vatikan nevzdá se tak snadno svých práv a pouhým prohlášením ve sněmovně poměr se neurovná.

Mluveno znova ihned o garančním zákoně, jímž sněmovna italská v dobytém Římě dáti chtěla náhradu za ztrátu světského panství papežského. Ze zákona zachovává se vše, co se týká privilejí ponechaných Vatikanu jako moci exterritoriální a suverenní. Ale náhrady peněžní, jež ročně měla býti poskytována papeži ve formě důchodu $3^1/_4$ mil. franků, papežové dosud nepřijali! Nevybraný důchod tento od roku 1870 vzrostl zatím na 109 mil. franků, tak že kdyby papež garanční zákon uznal, z něho samého by dnes krýti se mohly všecky výdaje kurie a nebylo by třeba petrského haléře. Úroky ze $109^1/_2$ mil. fr. činily by ročně přes 3—5 mil. (podle procent) a k tomu roční důchod garanční dále placený, tak že by roční příjem z toho zřídla byl na 7 mil. lir, tedy tolik asi, co činí vatikanský rozpočet. Italští proticírkevní politikové však praví, že tato náhrada už nepřijetím a neuznáním jest promlčena a Vatikan nemá na nic právo. Přišlo-li by k smíření, pak zajisté by bylo na místě, aby Vatikan sám si určil podmínky smíru a práva svoje, a ne aby přijímal, co uchvatitelská vláda tehdy a sněmovna roku 1870 navrhla a usnesla.

Rom. Murri po svém vyobcování z církve od arcibisk. z Fermosy Castelliho vypověděl úplně církevní poslušnost, ale zůstal v sutaně a v ní dostavil se do sněmovny a usedl na levici mezi radikály a socialisty, kteří mu však dali na jevo, že ho mezi sebou takto rádi nevidí. Na své vyloučení odvětil, že chce bojovati a pracovati pro víru a náboženský život a pro vše dobré a humanní, ale vně ohrady ovčince církevního. Jest prý už mnoho svědomí, které se k ovčinci tomu nehlásí, které vypudily špatnosti duchovenstva, bludy a podivnosti farizejského a pověrečného formalismu, jenž nyní nastolen v officialní církvi římské. Ony duše chrání si živý vnitřní dech nábožnosti a žízní po povzneseném a horoucím životě duchovním, kterého církev neumí udržet, a jejž často v začátcích už dusí. Nyní v Italii mnohem více duchovního dobra možno učinit při roztržce s církví, než ve spojení s ní. Nikdy prý Murri nebyl tak pevně přesvědčen, že přebývá s Kristem a ve velikém duchu církve Jeho, než nyní, kdy jej z církve vyobcovali. Zvláštní povaha! Nadaný, horlivý, čistý a šlechetný, ale impulsivní, umíněný a bezzásadní. Po dvě léta pomáhal potírati kurii římské modernismus italský, po dlouhá léta potírá socialismus a liberalismus italský, a na konec se všemi se spojil a do služeb jejich proti církvi se postavil.

*

Bibliothèque de Théologie Historique zove se veliká sbírka soustavných prací o věroučných otázkách, jak vznikaly a čelnými bohoslovci projednávány. Vydává ji sbor professorů při katolickém Institutě pařížském. Rozvržena v 60 svazků, z nichžto 7 již vydáno. Jednají o dějinách positivní theologie až do Vaticana, o katolické

theologii 19. století, o theologii Tertullianově, sv. Hyppolita, sv. Pavla, kard. Bellarmina.

*

The Catholic Encyclopedia vychází od 1907 v Newyorku za redakce Karla G. Herbermanna, professora latinské řeči a literatury při College of the City New York, a spolupracovnictví přes 1000 učenců. Jeden z vydavatelův ubíraje se do Říma procestoval téměř celou střední a jižní Evropu, by se s nimi dorozuměl. Zajímavo jest, jak vznikla myšlenka encyklopedii tuto vydati. Před několika lety vydána encyklopedie též katolíkům za nestrannou doporučovaná, jíž se však neukázala. Katolíci protestovali proti překrucování názorů katolických a dosáhli toho, i mezi protestanty a veřejnými knihovnami, že mnozí objednávky odvolali, jelikož dílo neposkytlo, co slíbilo. Proto vydavatelstvo je odvolalo a chystá opravené vydání, jeden člen jeho však vytknul katolíkům, proč že tedy sami si nevydají nějaké příručky, z níž by se jinověrci o katolických věcech správně poučili. Tu zřízena akciová společnost, brzy upsán million dollarův a dílo zajištěno. Jak slovanské části v něm pochodí, nelze ještě říci.

Zajímava je ta podrobnost, že katolíci protestovali proti zakupování oné první encyklopedie do knihoven veřejných také z toho důvodu, že na ně přispívají a jako státní příslušníci přispívati musejí: žádají tedy také, by se šetřilo jejich práv a nebyli uráženi bezdůvodnými útoky. Jak pak je to u nás? My hned uděláme passivní opposici, zahubujeme si potichu a platíme na veřejné podniky dál, vedle nichž platíme si ještě svoje.

*

V Mödlinku u Vídně má kongregace missijní svůj ústav na výchov kněží missionářů („u sv. Gabriela"). Na velkonoc každý rok bývá slavnost vysílání nově vysvěcených mužů apoštolských. Letos konána také v pondělí velkonoční dojemná a pohnutlivá slavnost ta, při níž rozesláno 34 nových adeptů, 33 kněží a 1 laik. Missionáři rozděleni: 7 do Číny, 1 do Japonska, 3 do Australie, 7 do Afriky, 3 do severní Ameriky, 6 do Brasilie, 6 do Argentiny a 1 na Filipiny.

*

Nedávno přinesly některé listy německé zprávu, že řeckokatoličtí Maďaři (totiž pomaďaření Rusíni) vymohli si na sv. Stolici užívání gregorianského kalendáře, a že svůj julianský odkládají; že reformují své kláštery a dostali dovolení užívati maďarského jazyka při soukromé bohoslužbě. Všecko to jsou však, jak záhřebské „Hrvatstvo" přináší, nepravdy. Maďaři sice žádali za opravu kalendáře, ale byli odmrštěni, ježto není místno, reformovati jen část východní církve, ostatní pak aby zůstala při starém. Východní obřad chce také církev římská zachovati takovým, aby byl pojítkem mezi ní a pravoslavnými; proto žádných částečných ústupkův a odchylek nepřipustí. Reforma řádu provedena v Haliči zavedením reorganisace tamějších Basilianů, táž reforma tehdy v Uhrách odmítnuta, že by rozšířením reformy spolu na Uhry a spojením snad klášterů uherských s haličskými rozšířil se mezi

Rusíny v Uhrách panslavismus! To jest Maďaři nepřáli si nikdy nijakého pojítka mezi svými Slovany a sousedními jejich bratry, poněvadž spojení to mařilo by jejich maďarisační plány! Teď však přece mají se Basiliáni i do sev. Uher zavésti. Už jsou si Maďaři svým lupem jisti. Liturgické knihy pro sjednocenou církev v Uhrách podle výslovného rozkazu sv. Stolice smějí býti jen staroslovanské. Maďaři přese všechno naléhání a všecky hrozby nedovedli toho, aby byli sv. Stolici pohnuli k ústupkům pro maďarštinu. Třebas že však bylo zakázáno uváděti maďarštinu jako jazyk bohoslužebný, biskupi a kněží v munkáčské diecesi a v Pešti přece to činili. Maďarština ve sjednocených kostelích je „via facti“ zavedena. Poněvadž však přece sem tam povstávaly pochybnosti a obavy u jednotlivců, když nebylo formulářů úředně vydaných a schválených, vymohli si Maďaři, aby pro lid a soukromou potřebu lidu a kněží byly bohoslužebné knihy také úředně vydány na maďarském jazyku. A to jim povoleno. Tím přetržena i formální přepážka, která maďarské zvůli překážela vtrhnouti s maďarisačním úsilím, celou silou do církve sjednocené. Ale Maďaři (maďaronští kněží východní) nejen doma ve svém „országu“ to činí, oni totéž vnášejí i mezi vystěhovalce do amerických obcí sjednocené církve. Jen že tam jim biskup Dr. Ortyňský, předloni pro Ameriku jmenovaný (ze lvov. diecese), jejich rejdů netrpí. Proto pozdvihli proti němu v Americe pravý bojkot, obce i kněží od maďaronů ovládané „odpadly“ od biskupa, neplatí církevní daně, žádných funkcí od něho nepřijímají. Biskup Ortyňský několik kněží suspendoval pro vzpouru, a tito než by se podrobili a „poslávštili“ odpadli raději k církvi pravoslavné, která je spravována v sev. Americe ruskou missií. Ruský biskup Platon Maďarům beze všeho povolil maďarštinu za jazyk bohoslužebný, jen když získal tím několik obcí své rozsáhlé (pro celou Ameriku!), ale přece slabé diecesi. Z Uher se proto domáhají, aby se v Americe utvořila ještě jedna diecese sjednocená, a to pro uherské vystěhovalce zvláště. Pro tuto myšlenku hledí si Maďaři získat veřejné katolické mínění v Italii, u nás i v Německu, proto občas posílají listům německým a italským zprávy, jež mají je vystaviti jako utiskované beránky a jejich pokoru a věrnost i oddanost církvi dokumentovati. Zatím všecko to je ad majorem maďarismi gloriam!

Suspense faráře ružomberského Andreje Hlinky z Říma zrušena a také znova uvedení v úřad farský poručeno. Administrator Fischer tedy skončí jako administrator v Ružomberku, fara zůstane nenáviděnému jeho sokovi. Nedávno přišly pověsti, že kostel v Černové přece už bude vysvěcen. Administrator Fischer se o to přičiňoval, ale Černované nechtěli, zvláště teď už vytrvají, až jejich farář se vrátí z vězení.

Věžněný u Milosrdných na Spišském Podhradí (sídlo biskupa Párvyho) kaplan Tománek stále „vyvádí“. Chodí přes zákaz do kathedrálního kostela, lidé z okolních osad ho navštěvují, ovšem že k němu nejsou puštěni, neboť Milosrdní mají přísně rozkázáno, styk s lidem Tománkovi znemožnit (slovácké listy vyzývají za to obce, aby milosrdné bratry bojkotovaly a při obchůzce nic jim nedávaly!); žádá na biskupu peníze na sustentaci (zatím na kleriku) a pod.

Boj o františkány v Bosně rozdvojil katolíky bosenské církevně, politika s maďarskou bankou agrární rozdvojila je politicky! Tak ač nejslabší mezi bosenskými konfessemi (vyjma ovšem přistěhovalé židy a evangelíky) ještě sami se seslabují, kdežto i pravoslavní i mohamedáni aspoň na zevnějšek zachovávají solidaritu!

*

Církevní poměry bosenských mohamedánů konečně upraveny novým statutem, který také byl přijat a schválen nejvyšším duchovním mohamedánským úřadem v Bosně, t. zv. mažlis el-ulema. Ulema jest název mohamedánského theologa a právníka v jedné osobě, mažlis značí zasedání, tribunál, radu.

Hlavní obtíž při vypracování nového statutu záležela v tom uvésti vliv rakouské, tedy nemohamedánské vlády a vůbec moderní státní poměry v souhlas se zákonem šeriátním, na který se mohamedáné neustále odvolávali jako na svou nejvyšší nábožensko-právní normu.

Šeri — o němž také se mnoho mluvilo při poslední protirevoluci staroturků — jest posvátný zákon mohamedánů, totiž snůška různých zákonodárných ustanovení islamu, kterou bychom mohli srovnat asi s naším Corpus iuris canonici. Ovšem šeri obsahuje nejen zákonodárství církevní, nýbrž i světské. Koran a vůbec islam nezná žádného rozdílu mezi církví a státem. Tak i šeri obsahuje nařízení právní, zdravotní, policejní atd., podobně jako knihy Mojžíšovy.

Zákon šeriátní spočívá na zásadě oprávněnosti islamu jakožto jediného pravého náboženství a na naprosté intoleranci vůči ostatním náboženským vyznáním. Tak dle šeri nemusulman a žena nemohou před soudem vůbec právoplatně svědčiti. Šeri je základem všeho občanského a politického zákonodárství v Turecku.

Nejvyšší soudní instancí v soudnictví a zákonodárství v Turecku je šejch el-islam; tento totiž, kdykoliv se jedná o nový zákon neb nové právní ustanovení, prohlašuje, zdali ustanovení jest v souhlase se šeriátním zákonem a zda následkem toho může být přijato či musí býti odmítnuto. Tak i podle ústavy turecké z roku 1876 zákony přijaté parlamentem musily míti předem schválení šejcha el-islam, nežli je sultán potvrdil. Když tedy staroturecká strana žádala, aby šeriátní zákon opět nabyl plné platnosti i za ústavy nové, chtěla tím docílit, aby šejch el-islam a s ním mohamedánské duchovenstvo opět nabylo rozhodujícího postavení v celém zákonodárství.

Novým statutem dostalo se mohamedánům v Bosně náboženské autonomie ve věcech týkajících se kultu, náboženských škol a církevního jmění. Církevní jmění nazývá se „vakuf", kterýž název odvozený od arabského vakafa = pevně státi značí tolik co naše fundace. Toto církevní jmění má býti spravováno dle zmíněného zákona šeriátního a jeho výnos rozmnožený značnou roční subvencí státní bude určen výhradně pro účely mohamedánské.

Autonomní správa obsahuje tři stupně. Nejnižší tvoří mohamedánská náboženská obec. Druhý stupeň správy jest při okresních politických úřadech a skládá se z okresních vakufních shromáždění a

okresní vakufní komise. Nejvyšší autonomní úřad je zemské vakufní shromáždění a zemský vakufní výbor. Předsednictví v zemském vakufním výboru a shromáždění má nejvyšší duchovní hlava bosenských mohamedánů reis el-ulema (hlava ulemů). Reis el-ulema s poradním sborem čtyř mohamedánských duchovních tvoří mažlis el-ulema. Kurie zvolená od okresních vakufních komisí navrhuje terno, z něhož císař jmenuje reise el-ulema. Na to dostane se jmenovanému reisi el-ulemu od cařihradského šejcha el-islam potvrzení, nebo-li investitury, zvané menšura. Ostatní členy mažlise el-ulema jmenuje ministerstvo na základě návrhu předloženého zmíněnou volební kurií.

Vláda tedy povolila mohamedánům užívání šeriátního zákona ve správě náboženského jmění a pak potvrzování reise el-ulema nejvyšší hlavou islamu, čili onu menšuru. Hlavně o tuto poslední vedl se tuhý spor. — Nyní tedy nábožensko-právní poměry bosenských mohamedánů jsou upraveny, a sice ve smyslu pro ně velmi příznivém. Jiná ovšem jest otázka, zdali tím rakouské vládě se podaří získati si sympathie mohamedánů tamějších a zabrániti jejich neustálému pohlížení k Cařihradu. *H.*

*

V Krakově v augustinianském klášteře vede se boj mezi Poláky a přistěhovalými Němci z říše, kteří posláni na obnovu řádu. Nedávno prokurátor kláštera V. Gaczek veřejně v denním tisku krakovském si stěžoval na Němce, kteří hledí se zmocniti vlády v domě, a jemu už násilím pokladnu odňali!

Mariavité polští zaznamenávají úspěchy stále nové a nové. Ale ne už mezi katolíky, nýbrž mezi pravoslavnými, kteří houfně navštěvují jejich chrámy! Mariavité se také pravoslavné církvi sami víc a více připodobují.

Varšavský sjezd pravoslavného duchovenstva z diecese varšavsko-chlumské nedávno zasedavší zabýval se „propagandou latinskou". Potvrdil, že nastalo sice po bouři odpadů roku 1905 jakési zátiší, ale propaganda latinská že jen tím změnila způsob, nikoliv úsilí své. Radil se tedy o prostředcích proti ní. Prostředky navržené na sjezdě missionářském v Kyjevě (vloni v srpnu) odmítl jako přestřelující a policejní, a usnesl se působiti vším tím, čím i církev latinská působí: duchovními zbraněmi. Určeno dbáti v každé farnosti co nejvíce pořádku a krásy při bohoslužbě, pilně kázat, a to o věcech aktuelních, životných, pořádat přednášky pro lid buď v kostele po nešporách nebo na jiném místě příhodném (ve škole), zakládat knihovny, spolky hospodářské, vzdělavací, sesilovat účinnost farních bratrstev (v chudinském a socialním směru) a pod.

Sv. synod sám vzal v poradu prostředky navržené kyjevským sjezdem missionářským, a projednav je a vyšetřiv stav církve pravoslavné na západě, usnesl se dáti svou sankci těmto návrhům a doporučuje tedy: 1. Duchovní ať ve škole vyučují dítky naukám náboženským ve způsobě katechistické, jako se to děje od latinských kněží; 2. a to nejen v církevních (farních) školách, ale také v mini-

sterských (státních); proto synod žádá ministerstvo, aby kněží byli připuštěni k vyučování náboženství i na ministerských školách. Tam totiž dosud i náboženství vyučoval učitel a duchovní pouze dohlížel. 3. V seminářích pravoslavných „západního kraje“ ať se všude homiletika vyučuje od kněží nebo mnichů (kněží), ne však od učitelů světského stavu. — Tedy i synod zatím jen sesílením výchovu náboženského a zostřením spiritualní „zbrojnice“, spíše lepším vzděláním „zbrojnošů“ samých, míní účinně se postaviti proti svůdné propagandě latinské!

Věda a umění.

Večer komorní hudby pořádaný Filharmonickým spolkem „Besedou Brněnskou“ dne 28. března 1909 vykazoval tento pořad: Jana Kunze smyčcový kvartett G-dur, Chopinovu sonatu pro klavír H-mol a Vítězslava Nováka klavírní kvintett op. 12.

Zájem večera odnášel se ovšem především ke Kunzově nové skladbě. Kunz osvědčil již ve svých „70.000“ dovedné ovládání velkého orchestrálního aparátu. Sklidil-li nyní i v hudbě komorní krásný úspěch, znamená to mnoho; nebývát snadným zdar v tomto oboru i skladatelům v jiných oborech osvědčeným. Dílo jest velmi zajímavé. Již nadpisy jednotlivých vět: Idyllický život, Stará historie, Trochu radosti a touhy projevují autorův sklon k programovosti; nešlo skladateli o vytvoření komposice komorní v běžném smyslu. Nevyrovnanost slohu v příčině jednotlivých vět také netřeba klásti na vrub různodobého jich vzniku. Kvartett je zajisté zjevně hudební konfessí ušlechtile cítící Kunzovy duše, plodem opravdového, z hloubi vlastního nitra tvořícího umělce. Smetana napsal vzhledem ke kvartettu „Z mého života“: „U mne se forma každé komposice dá sama sebou dle předmětu, a tak si toto moje kvartetto udělalo formu jakou má samo.“ Kunz znova splnil posledním dílem svým krásné naděje v jeho slibný talent kladené. Provázejž jej i dále plný zdar na vzestupné dráze k vysokým metám opravdového umění!

Hodnotu večera zvýšil virtuos p. Faměra, jenž zahrál Chopinovu klavírní sonatu op. 58. Mladý umělec, jenž pro každou skladbu má pravé pochopení hudební, uchvátil nejen bravurní virtuositou a jemnými nuancemi, ale především vlastním mu, dokonalým oduševněním hry.

Důmyslný, od dřívějška známý Novákův klavírní kvintett vhodně uzavíral koncert.

Smyčcový ensemble tvořili pánové Reissig, Tříska, Ryšánek a Pavlata, kteří interpretaci skladeb propůjčili své osvědčené schopnosti s veškerým porozuměním.

Poslední koncert komorní ukázal znova uměleckou vážnost, na niž komorními večery Filharmonické Besedy Brněnské jest myšleno.

*

Národní divadlo v Brně. Od 24. března do 7. dubna 1909 byl proveden cyklus Smetanových oper, jímž uzavřena letošní operní sesona. V loňském „Týdnu české opery“ nebylo lze spatřovati „obrazu české opery a poměru našeho divadla k ní“, jak officielně vytčen byl úkol bilančního cyklu za sesonu 1907/8. Bylať to jen nahodilá směs domácích zpěvoher bez historického a logického vztahu. Cyklu Smetanových oper jest však přinésti naprosté uznání. Nejen z té příčiny, že letos připadá jubilejní mistrův rok, že 12. května bude tomu již čtvrt století, co zemřel zakladatel české hudby. Doba nynější dobře pochopila důležitost cyklistických přehledů tvorby jednotlivých umělců. Vystoupíť v souborném podání pravý význam umělce i jeho cílů výrazněji, než v provedení ojedinělém. „Jen celý Smetana na sceně učí obecenstvo poznávati, co znamená bohatost dramatického genia. Smetanova hlavní umělecká myšlenka: pravdivost a z toho plynoucí jedinečnost každého uměleckého vtírá se tím i prostému diváku více, než bylo možno dříve, kdy jen jednotlivé opery Smetanovy byly na repertoiru. Odpor Smetanův proti vší šabloně v umění jest tím nejlépe každému vyložen. Osm Smetanových oper jest osm samostatných světů, každý jiný, každý svůj.“ (Zd. Nejedlý.)

Cyklus zahájen byl „Branibory“. Prvním tímto dílem dramatickým byl Smetana ovšem teprve na počátku své dráhy za ideálem. Jak mílovými kroky k němu spěl, dosvědčily dvě následující zpěvohry: „Prodaná nevěsta“ a „Dalibor“, nejpopulárnější jeho opery. Po „Daliboru“ složil mistr „Libuši“, představující konečné stanovisko zakladatele naší hudby ve vážné opeře národní. Po veledíle svém podjal se Smetana práce zvláštní; komickou operou salonní, „Dvěma vdovama“ ovládl nový obor s úspěchem překvapujícím a dokonalým. Teprve po desíti letech pokračoval Smetana ve směru zahájeném „Prodanou nevěstou“. „Hubička“ a „Tajemství“ jsou rozkošně svěží díla a spolu nezvratné dokumenty hluchotou nedotčené duševní jarosti a tvůrčí síly jeho. Poslední dokončená opera Smetanova „Čertova stěna“ nebyla, žel! zařaděna do cyklu — prý „z příčiny technických obtíží“. Litujeme toho tím více, že tato neprávem zanedbávaná zpěvohra by i u nás již zasluhovala, aby nalezla pochopení svých stlumených, ze srdce národa vyvírajících půvabů.

Cyklus byl ozdobou letošní sesony. Kapelník p. Pavlata prokázal pečlivým nastudováním cyklu nejen opravdovou úctu k dílu Smetanovu, ale i jeho správné pochopení: Obsazením hlavních úloh osvědčenými solisty našeho souboru, k nimž družily se jako hosté pí. Skálová a sl. Eisenhutova umožněno zdárné uplatnění cyklu, jenž i u obecenstva setkal se s přijetím vděčným a vřelým.

Výsledky výkonnosti operní sesony letošní lze označiti potěšitelnými v každé příčiny. Dáváno celkem 18 oper. Z těch bylo 11 původních a jen 7 cizích. Vedle cyklu Smetanova a znova studovaných děl nově provedeny: Dvořákův „Šelma sedlák“, Massenetův „Werther“, Nikolaiovy „Veselé ženy windsorské“ a Boildienovu „Bílá paní“, jež sebrány s plným úspěchem. Operetta, toto naše „nutné zlo“, pěstována ovšem

víc než s dostatek. Hránoť celkem 13 operett (z toho dvě původní)! O důsledcích tohoto smutného zjevu nechceme se rozepisovati; opakovali bychom jen to, co mnohokráte bylo řečeno.

Celkem však s radostí konstatujeme v opeře pokrok. Kéž ten za nového ředitelství p. Lacinova v příštím období neochábne, nýbrž sesílí. V jubilejním roce Smetanově vzpomínáme slov mistrových: „Co od naší opery žádati máme, jest svědomité, věrné, ryze uměleckým duchem provanuté provádění děl. Nedostačí tu jen povinnost zevnější... Opery nesmějí býti musikální produkce, kde se jen zpívá, aby se zpívalo, kde dostačí, aby vše šlo v taktě a nic nevázlo... Opery musejí se povznésti na drama..."

Velký genius Smetanův veďiž operu naši k dalšímu pokroku!

Jan Kaki.

Činohra. Po odchodě operního souboru (7. dubna) nastala v činoherním repertoiru přirozeně větší rozmanitost. Zopakovány skoro všechny význačnější činohry letoší saisony, znova nastudována „Gazdina roba" od G. Preissové. Jako novinka pro naše divadlo byla vypravena tragedie G. d'Anunzia „Gioconda" za spoluúčinkování paní Z. Krejcové z Prahy, a ve prospěch školského dobročinného komitétu.

Problem d'Anunziovy hry není nový. Již od časů Goetheových hýbe myslí básníků-filosofů. Je to poměr umělcův k ženě vůbec a manželce zvlášť. Sochař Lucius Settala, dosud šťastný v manželství se Sylvií, jest uchvácen při své umělecké tvorbě ženou cizí, Giocondou, v níž nachází nevyčerpatelný zdroj plastické krásy pro svoje práce. Jest v ní pro něho „tisíce soch" a „umělec" chce na ni pohlížeti jen jako na nástroj svého umění; leč „člověk" odvrací se od choti Sylvie, ač jej kdysi tolik poutala krásou svých rukou. Když Gioconda jej opouští, zoufá si; byv zachráněn však ženou svojí, zvolna se pozdravuje. Leč Gioconda se vrací, a s ní i vášeň Settalova. Sylvie, která vykoupila svoje právo na manželovu lásku tolikerou obětí, chce ji navždy zapuditi, sdělujíc jí v atelieru, že Settala již na ni zapomněl. Divoká Gioconda rozbije obrovskou sochu sfingy, k níž Settalu inspirovala, a padající trosky zpřeráží Sylvii ruce. Tak ztrácí jedinou krásu, která Settalu ke tvůrčímu vzletu rozněcovala, a s ní i manžela, jejž Gioconda jí odvádí.

Není však na světě umělkyně, která by v rolli Giocondy dovedla diváka přesvědčiti, že skutečně jest pro umění Settalovo nezbytná. Což mohla by tvůrčí síla skutečného umělce úplně se vyčerpávati jediným tělem? A tak prodírá se v popředí tragedie, jiná bolestná otázka, zdali žena, která nekonečně miluje svého muže, má z lásky také strpěti i jeho vášeň k jiné? Tato otázka zůstává nezodpovězena i tentokráte, jako vůbec se dosud žena taková nenašla, která by přinesla obět žádanou jen mužskou sobeckostí.

Provedení u nás nebylo s to přes dobrou vůli vystihnouti básnické nálady a jemných odstínů d'Anunziových hlubokých veršů.

Z veseloherního repertoiru vybrán A. Abrahamowicze a R. Ruszkowského žert „Manžel ze šetrnosti", u nás časově přezvaný „Setník z Bosny". Když si takový řízný setník, zaměňuje obyčejnou

šetrnost, ochotu a zdvořilost za lásku, namluví, že dva mladí lidé se mají rádi, tož je svou pašovskou rázností vkomanduje až do sňatku. Není to ovšem bez komických situací a neskončilo by to tak šťastně, kdyby se mladí manželé, když již rozejíti se chtějí pro nesnesitelnou, přehnanou zdvořilost, dodatečně přece do sebe nezamilovali. Pak ovšem pan setník nad zdarem svého díla triumfuje. Takové zábavné a lehounké věci hrají se u nás dobře, svěže, při nichž dobrá vůle celého souboru bývá odměněna úspěchem. *St. Fiala.*

*

Za příležitosti nově vypravené Fibichovy opery „Nevěsta Messinská“ (libretto Hostinského podle Schillerovy tragedie), praví o Fibichovi a jeho díle J. Löwenbach v dubnové „Hudební Revue“: „Co všecko jsme slyšeli před lety o tomto ušlechtilém mistru? Epigon, wagnerovec, hudebník bez melodií a bez invence, skladatel nepřístupný, nezáživný, komplikovaný, pracovník reflexivní, mozkový, bez citu a srdce! — Lež, pravím, samá lež! Jediný byl Fibichův hřích smrtelný v našem dusném ovzduší: byl příliš svůj, příliš mimo massy, příliš aristokrat! Dnes dojati stojíme před jeho intimním uměním a obdivem naplňuje nás odvaha, s jakou tento geniální, jemný umělec dovedl se rozhlédnouti přes obmezený obzor českého mikrokosmu, dnes chápeme jeho umění jako jedinečnou u nás emanaci kultury ducha i srdce, jejíž kořeny hluboko tkví v půdě a tradici rodné.

Divný osud stíhá opery české: Čtvrt století zakleta byla tato klassická tragedie, toto dílo uchvacující dramatičnosti a překypujícího lyrismu hudebního. Čtvrt století nezazněly ze sceny vážné a slavnostní zvuky: ‚Nevěsty Messinské.‘ Po čtvrt století byla odsouzena k smrti slohově nejdokonalejší opera česká. Probíráme se klavírním výtahem — tato hudba prostě okouzluje — hledáme v ní vysvětlení divného osudu díla — a stojíme před záhadou...“

Premiera „Nevěsty Messinské“ byla 28. března 1884. Dávána týž rok ještě čtyřikrát, roku 1885 dvakrát, a pak už jen jednou r. 1888. Klavírní výtah opery té 219 stran silný, samým skladatelem upravený a po premieře opravený a doplněný vydán byl r. 1885, ale do loňska nemohl býti rozprodán, ač po 12 let nabízen za pouhé dvě koruny! Teď konečně vydán v druhém vydání za šest korun jako původně.

*

Nebožtíku Fr. Bartošovi vytýká v „Lid. Novinách“ professor P. Váša literární nepoctivost a mravní úzkoprsost, jež byla příčinou, že měnil texty písní sebraných. P. Váša a Dr. Souček už vloni v témž listě vytkli Bartošovi sběratelskou libovůli; upravoval prý text podle svých názorů esthetických a mravních, často pak text sebraný, jenž se mu nepodobal, vynechal. Professor Váša dokazuje to na písni slezské: „Šla děvečka do hajička do zeleneho.“

Možno, že v Bartošovi ozýval se často silněji vychovatel národa než folklorista. Nebylo by to nijakým hříchem na něm, ani konečně tak velikou chybou na samém národním pokladě písňovém. Vždyť víme ze zkušenosti, že zpěváci lidoví činí totéž. Text písně se mění od kraje

ke kraji, každý kraj nejen svou dikci, svůj dialekt do textu vkládá, ale mění i jednotlivé myšlenky, slova přehazuje, jinými nahrazuje. A totéž co zde s písní slezskou učinil Fr. Bartoš, činí i lidoví zpěváci sami. Útlocitní mění si text hrubší podle svého. Text slezské písničky neurážející snad zpěváky na Těšínsku v tamějších primitivních poměrech nezpíval by lidový zpěvák veřejně už na Hané, v Pobečví, nezpíval také už snad ani na Slovači moravské! To už by si ho změnil. Zvláště také proto, že esthetické vpravování pohlavního poměru do písní jest těmto krajům vždy zvláštní každému. Nemožno vytýkati tedy Bartošovi, že snad sám text přebásnil, není-li proto skutečných dokladů písemných. Ti nadmoderní pánové, jako Váša, Souček atd. bývají s úsudkem a odsudkem příliš rychle hotovi. Možno, že jej v té úpravě našel na některém místě, a že variant z jednoho místa podložil písni druhého místa. Text ostatně nepřestupuje nijak příkazy slušnosti v primitivních poměrech lidových, a není příčiny, proč by tu právě text byl měněn svévolně, když podobné věci přece v jiných textech obstály před Bartošovou kritikou mravní. Ale konečně nálady jsou i u téhož člověka rozličné. Ostatně naši sběratelé, pokud víme, necudných písní nesbírají, ač jest jich velmi mnoho mezi lidem, starých i nových. A přece nápěv bývá někdy škoda zahodit. Myslíme, že i mnoho dnešních a příštích sběratelů se proto téže chyby dopustí, že „zelené texty“ buď vynechá zcela, buď přemění. Ztráta takového „lidového dokumentu“ nebude ztrátou ani mravní ani esthetickou ani folkloristickou, vůbec nijakou!

*

O civilní soudní správě v Bosně, dle řádu ze 14. dubna 1884, přednáší v letním běhu na české universitě dvorní rada professor Ott. Jelikož v Praze studuje mnoho Jihoslovanů, přijdou zvláště jim tyto přednášky zajisté vhod.

*

Gogolova památka rozvlnila vzpomínkovou a kritickou literaturu ruskou. Gogol je školský autor a proto, jak podotýká správně literát A. Kuprin, jest vlastně Rusi neznám. Tvrdí totéž i jiní (Gurevič). Škola prý činí božského humoristu a satirika ruského nenáviděným, nepochopeným, nezažitým.

Satira Gogolova zračí se v usvědčovací literatuře šedesátých a sedmdesátých roků, praví Kuprin, a dosud v dnešní publicistice bývá hojně citována. Ale umělecká krása Gogolova díla zcela je cizí současné literatuře. Takový je též osud Puškinův, neměl ani jednoho následovníka. Prošel prý zemí jako Bůh, nezůstaviv stínu za sebou. Za to pohlédněte, jaká spousta učňův a napodobitelů hrne se za Tolstým, za Dostojevským, Čechovem, ba i Andrejevem a Gorkým, ba konečně i Balmontem a Blokem. Příčina toho prosta: Gogol a Puškin uvedeni do literaturních učebnic středoškolských, ale Tolstoj a Dostojevskij, tito dva giganti světové literatury, jsou u úřadů v podezření, a tak stále představují všecku svůdnost zakázaného ovoce. Ano! Jen díky nevědomosti a neschopnosti ruských pedagogů, jejich otrocké bázni a činovnické úzkostlivosti, jejich úctě ne k duši ruské literatury, ale k nařízením „Min.

národní osvěty“, jejich neznalosti čísti nahlas, jejich nucené a káznické soustavě vyučovací, díky jejich nevkusu — my neučíme se, neznáme a nečteme děl těchto dvou (Gogola a Puškina) otců a zakladatelů krásné ruské slovesnosti.

A v témže „N. Žurnale dlja vsěch“ praví L. Gurevič: „Gogol uznávaný lepšími ze svých vrstevníků jako spisovatel realista, jako nemilosrdný satirik, byl jinak nepochopen, zamítán, ba skoro poplíván jimi, a to právě proto, co bylo svatyní duše jeho. A dnes půl věku po smrti jeho Gogol nám jest bližší a nutnější než kdy dříve... Vždyť právě v Gogolovi dokonala se se šílenou mučenickou napjatostí veškeré bytosti jeho ta práce duševní, která koná se a stále nemůže býti dokonána ve svědomí naší doby: totiž synthesa, soulad esthetických, mravních a socialních, čili jak říkal Gogol, „občanských“ ideí na půdě náboženského citu a názoru světového. A s druhé strany právě v Gogolovi s jeho výrazným bojem proti zrůdě hloupých, směšných a protivných špatností v sobě samém i ve světě okolním, s jeho oduševnělým přesvědčením, že spisovatel jest nástrojem vyšší pravdy a tvůrce života — nacházíme to, čeho se nedostává spisovatelům našich dnův, ale co nutně stane se heslem literatury naší, jakmile se v ní dovrší krise individualismu...“

*

Za to, že po smrti J. S. Turgeněv nazval Gogola „velikým“, byl vykázán z Moskvy (v březnu 1852). Bělinskij však za to, že autora „Dopisů k přátelům“ (téhož Gogola) nazval „kazatelem knuty, apoštolem nevědomosti, obhájcem obskurantismu a zběsilé temnoty, chvalořečníkem tatarských mravů“, byl by býval pokutován mnohem ostřeji, kdyby se sám nebyl zavčas se světem rozloučil. Vždyť Dostojevský a druhové jeho za pouhé utajení tohoto dopisu Bělinského posláni na Sibiř. Gogol sám vydal se na cestu do Jerusaléma hledat odpuštění za spisy satirické a humoristické, které napsal. Ale nenalezl tam upokojení. Převrat v názorech Gogolových, kdy mučen výčitkami svědomí vracel se k náboženství a v rozjímání se utápěl, neschvaloval skoro nikdo, ani liberálové tehdejší, Bělinskij, ani bojovníci svobody (Aksakov), ani církevní kruhy. Znamenitý tehdy mosk. metropolita Filaret, litoval, že Gogol bloudí, chersonský biskup dal vzkázat Gogolovi po Pogodinovi, aby „neparadíroval tak svou nábožností“, a tehdejší učený bohoslov Grigorij, kalužský probošt, když před ním nazvali Gogola velikým bohoslovem, odvětil: a žádný bohoslov, ale zbláznivší se pustoslov (tlachal). A Otec Matvěj ze Rževa, který vyobrazen od malíře Řěpina na proslulém obraze jeho, jak Gogola zaklíná, aby nechal svého hříšného psaní (satirického) nazval jeho zbožnou „Perepisku s druzjami“ (Dopisy přátelům), právě první dokument obratu Gogolova, knihou špatnou, za niž Gogol těžce bude odpovídat Bohu. Jiný jeho spis „O naší církvi a duchovenstvu“ censura vůbec nepropustila, že jsou v něm zmatené pojmy o církvi a duchovenstvu. A Gogol sám pravil, že se styděl za svou „Perepisku“, když byla dokončena, že bylo mu, jak by vytal políček veřejnosti, přátelům i sobě.

V paměť stoletých narozenin (1809) a 60letého úmrtí (15. IV. 1849) Julia Słowackého, převezli si Poláci ostatky svého velikého básníka z Paříže do otčiny. Ale vznikl boj, kde Słowackého pochovat. Vážné a rozhodující kruhy krakovsko-lvovské beze všeho pravily, že na Vavelu v Krakově vedle Mickiewicze a ostatních velikánů polských. Ale někteří z literátů polských se proti tomu opřeli: jak prý ti dva básníci, kteří za živa se vystát nemohli, mají po smrti vedle sebe odpočívat!? Tak různí povahou i tvorbou svou! Proto jedni navrhovali nasypat mu mohylu, nazdít mu velký kurhan na způsob egyptských pyramid, a jiní (Sienkiewicz) pohřbít jej ve strmé skále vrchu Giewont u Zakopaného v Tatrách, nebo dokonce u „Mořského oka“ na Tatrách. Konečně nejstřízlivější náhled zvítězil.

Mezinárodní výstava lidového umění v Berlíně vykazuje tržby 120 tisíc marek, kromě nákupů firmy Wertheim, která si teď zařídila stálou výstavní prodejnu věnovanou po měsících různým zemím. Z výtěžku onoho připadá na naši říši 21.708 marek, z čehož má Dalmacie 963 marek (za 59 prodaných předmětů), Bukovina 2824 (249), Istrie 429 (24), vídeňský krajkařský spolek 2319, pražská Zádruha 2725 (751), Předlitavsko celkem 8825 marek (1316), Zalitavsko (rozumí se samo sebou, že „Maďaři“!) celkem 12.882 marek za 515 předmětů. Čestnou předsedkyní výstavy byla hr. Teresie Harrachová.

V Berlíně zřízeno ruské vydavatelstvo hudebnin na kapitál věnovaný od manželů Kussevických (1 mil. marků). Vydavatelstvo má v západní Evropě šířit hudební díla ruských skladatelů.

Dnešní mravní rozvrat v rodině a veřejnosti ruské obral si za předmět usvědčujícího dramatu mladý literát J. P. Zubov („Sad za stěnoju“). Obecenstvo petrohradské přijalo „silné“ toto drama velmi příznivě.

Počátkem dubna dávána pětiaktová tragedie „Král“ od K. Maška v Praze na Národním divadle. Tragedie jest allegorickým zobrazením násilí davu nad ideami aristokracie ducha. — Hnutí universitní mládeže si vzala za předmět dramatu pětiaktového polská spisovatelka Žofie Wójcicka-Chylecka „W latarni“; dáváno v Krakově, je podle všeho právě tak pusté, nechutné a nabubřelé, jako celé to hnutí dnešní universitní mládeže.

Vrchní sekretář ruského sv. synodu P. J. Ispolatov podal synodu pamětní spis, v němž rozkládá zhoubné směry dnešní ruské literatury. Ježto stát dává teď svobodu tiskovou a literární světská censura propouští tedy všecko, jest prý třeba pomysliti na to, aby církev sama zavedla nějaký strážný a ochranný orgán, který by nedovolil nákaze z literatury proniknouti do lidu, sice že povstane mravní rozklad v národě ruském, tak jak zakořeněn už na západě Evropy (!?). Podal tedy spolu s pamětním spisem návrh hotové inkvisice a indexu literárního, jen že tak daleko dnes na př. katolický index nejde! Synod na návrh přistoupil a míní žádati, až komisionelně návrh projedná, ministerstvo vnitra o povolení, aby směl literární inkvisici zařídit. — Stát ruský měl jistě vydatnou censuru, a nezabránila revoluci ani záplavě

terroristické, socialistické a jiné zakázané literatury. Ba čím ovoce bylo zakázanější, tím lépe chutnalo a tím více bylo šířeno!

Slovanský sjezd loňský v Praze byl počátkem přece jen nové éry nazírání na slovanskou otázku v Rusku samém. Nebyl příčinou tohoto obratu na Rusi, ale jeho posílením. Koncem dubna konal se v Petrohradě sjezd slovanských spolků ruských. Asi patnáct spolkův a celá řada nejpřednějších činitelů veřejného života ruského: literátů, poslancův, učencův, úředníků sešel se na sjezdě a rokoval o slovanské politice Ruska. Starý směr slavjanofilský, se všemi chybami úředního Ruska má stále méně stoupenců. Přehlídka slovanské politiky ukázala se nutnou po porážce Ruska v bosenské záležitosti. Velmi silným byl odpor proti Německu (sjezd vyvolán vůbec politiky proti němu), tak že jen nejúřednější kruhy (bývalý ministr Gurko, moskevský okťabrista Gučkov a professor Miljutin s méně významnými okťabristy, úřednickou to stranou) vyslovily se pro přízeň a přátelství s Německem. Protiněmecká nálada provázena pak všeobecně uznáním, že Rusko musí si napřed doma vyřídit svůj spor s Poláky a Malorusy a pak teprve smí mluvit o jiných slovanských otázkách. A polskou otázku chtějí zatím řešit povolením plné svobody správní a jazykové Polsce (10 guberniím království polského), ovšem se zárukou a ochranou pro ruské menšiny!

Bývalý ministr srbský a vyslanec, hospodářský spisovatel Dr. Vl. Ďorděvič počal uveřejňovati veliký národní román „Golgota“ ze života balkanských národů, hlavně srbského. Vydává jej zároveň německy i srbsky (německy v „Neue Wiener Zeitung“). Chce jím vzbuditi u širšího publika západoevropského zájem o osudy a přízeň pro požadavky srbské. Takové politické romány s tendencí napřed zvolenou bývají obyčejně zbytečně potištěným papírem. Ďorděvičův román nebude asi jiného rázu, ač bychom mu přáli úspěchu. Sienkiewicz svým „Quo vadis“ získal Polákům sympathie celého světa, aniž toho svým dílem zamýšlel!

*

Zemřeli: 31. března Augustin Satra, český malíř krajinář, nejlepší žák Mařákův (zemřel v Americe v Clevelandě), * 1877. — 4. dubna prof. Otakar G. Paroubek, archeolog a folklorista český. — 7. dubna farář drážďanský Handrij Dučman, lužický vlastenec a spisovatel. — 8. dubna Helena Modrzejewska, slavná tragédka polská světové pověsti (zemřela v Americe v Newportě), * 1842.

Zprávy národohospodářské.

Nahrnulo se několik otázek „zlobodněvných“, jak Rusi říkají, takových totiž, jež „zloba dne“ na povrch vynesla. Opravdová „zloba“, ovšem lidí, kteří dnešnímu dni vládnou vlivem svým. Mají tyto zloby dne sic ve všech zemích a státech, ale zmíníme se jen o některých z našeho soustátí. Že vedle nikde není líp, nemůže nám býti leda slabou útěchou.

První takovou otázkou je „evropský škandál naší vlády“, jak to „Frankfurter Zeitung“ nazvala — přerušení hospodářských styků se Srbskem! Dokud Srbsko řinčelo šavlí, Rakousko mu slibovalo hospodářské výhody, novou lepší smlouvu obchodní, průvoz přes své území dobytka živého a pod. Srbsko konečně se utišilo a první, co učinila vláda, bylo, že dosavadní hospodářský styk zatímní zrušila a poměry zhoršila. A byla to právě rakouská vláda, která se zachovala buď proradně nebo nešikovně. Posledním březnem vypršela lhůta prozatímní smlouvy se Srbskem. Vlády obou říšských polovin měly si vyžádati na sněmovnách zmocnění, aby mohly zatím upraviti styk hospodářský s balkanskými státy (hlavně Srbskem, Černou Horou, Bulharskem, Rumunskem, Tureckem) a srbskou smlouvu předložiti do konce roku. Toto zmocnění také dostala uherská vláda beze všeho. Tedy vláda po výtce zemědělská, která nejvíce trpí zemědělským dovozem balkanským. Ale rakouská vláda na hrozbu agrárníků zvrátila stejný s uherským návrh výboru hosp. rak. sněmovny a domluvila s agrárníky jiné znění zmocňovacího zákona: že se jí dovoluje jenom smlouvy největších výhod na zatím uzavírati. Tím bylo prodloužení srbské smlouvy znemožněno. Vláda mohla uzavříti se Srbskem jen takovou smlouvu, že mu poskytne všecky výhody, jaké dosud jiným státům Rakousko poskytlo, a Srbsko zase Rakousku všecky výhody, jaké jiným státům dalo. Ježto však jak Rakousko tak Srbsko mají dosud smlouvy celní uzavřeny hlavně s průmyslovými státy střední a západní Evropy, značí to, že ve smlouvách obou států jsou hlavně zahrnuty výhody pro dovoz průmyslového zboží. Pro Rakousko má to význam v Srbsku, neboť právě průmyslové zboží tam vyváží. Ale pro Srbsko to významu nemá, neboť to nemůže dovážeti k nám totéž zboží co Německo, Italie, Švycarsko, Belgie. Nabídka, s jakou vláda naší říše po zmocnění rakouské sněmovny musila přijíti, zněla zrovna jako výsměch, a Srbsko to také tak přijalo a nabídku odmítlo! Ovšem teď Rakousko přerušivši styky obchodní se Srbskem, nabízí se k novému smlouvání. Ale agrárníci už hrozí dále: ani jednoho vola ani jednoho vepře srbského ať živého ať mrtvého nepustíme přes hranice (píší tak i české listy podle německých).

Z tohoto nepolitického skutku rakouské vlády a sněmovny, povstala druhá „zloba dne“ — boj mezi průmyslovým a agrárním vlivem ve vládě, v zemích i stranách. Vinníkem všeho toho byla něm. strana křesťansko-socialní, která přidala se na stranu agrárníků. A ta

má ve vládě právě ministra obchodu. Mezi průmyslníky nastalo reptání a brojení proti takovému ministru obchodu. I viděl se ministr Dr. Weisskirchner nucen okřikovat agrární ráži a nabádati k rozvážnosti a smířlivosti zájmů. Také v křesť.-socialní straně samé povstal boj městských živlů proti venkovským (průmyslových proti agrárním) a zástupci průmyslových měst dovozují na schůzích, že si na příště takovou politiku ve straně nedají líbit. Něm. ministr krajan, který si mezi německé agrárníky do Čech vyšel jako bývalý předseda něm. odboru zemědělské rady v Čechách z části zaagrárničit, ale z části přílišný radikalismus zdržovat, vyzval obavy a nevoli u továrníků německých, kteří jej zvláštní deputací volali k zastávání celého národa německého, a nejen agrárníků!

Třetí zlobou dne jest domluvená zatím s Rumunskem nová obchodní smlouva. Od roku 1885 nemáme žádné tarifní obchodní smlouvy s Rumunskem. Roku 1881 zakázán vývoz dobytka rumunského k nám, protože Maďaři tomu tehdy chtěli z politických příčin (mor dobytka vzat za záminku!), a Rumunsko nemohouc se dovolati poctivého jednání s naší říši, počalo r. 1885 otevřený boj hospodářský. Roku 1894 domluven smír a uzavřena smlouva největších výhod, jež pro Rumunsko neměla sice významu, ale nám přece usnadnila dovoz průmyslového zboží do Rumunska a soutěž s Německem, jež se tam na trhu průmyslovém místo nás v letech 1886—1894 usadilo! Následek smlouvy této byl, že Rakousko přece zase vývoz do Rumunska zvýšilo až přes sto milionů korun, kdežto Rumunsko od nás tržilo více jen v léta hojné žně svojí, kdy mohlo více obilí, hlavně kukuřice a pšenice, k nám vyvézti (vyváží vedle toho ještě vejce, vlnu a syrové kůže). Ale to bývalo za starého celního tarifu, že mohlo dovézti obilí za 40 až 50 mil. korun. Teď za tarifu zvýšeného i to stíženo. Nová smlouva domlouvána s Rumunskem už hned před třemi lety, ale nedošlo k ničemu, Rakousko a Uhry nechtěly prostě dovolit vývoz zemědělský z Rumunska. Už se zdálo, že na dlouho nebude možno vůbec jiné smlouvy kromě „největších výhod“ s Rumunskem uzavříti, až tu přišlo napjetí se Srbskem. Rakouská vláda hledala spojence na Balkaně, neboť nechtěla míti celý Balkan proti sobě. Dosti bylo na nevoli Srbska, Černé Hory a Turecka. Proto ochota na straně rakouské vstoupla a Rumunsku na získání přízně a přátelství (dokonce prý v nějaké tajné smlouvě došlo toto přátelství výrazu) jeho povoleno to, co mělo Srbsko před tím, ba více. Dovolen mu dovoz dobytka zabitého 10.000 hlav první rok až do 35.000 nejvíce (postupně rok co rok o 3000 více) a od 30.000 vepřů první rok do 70.000 po 5000 ročně zvyšujíc. Vedle toho dovolen dovoz masa skopového. Pro rakouský průmysl jest rumunská smlouva žádoucnější. Vyvážíť do Rumunska už dnes čtyřikrát tolik co do Srbska, a za lepších podmínek vývoz do Rumunska může stoupnout až na 150 i 200 mil. korun. Kdežto do Srbska nejvýš v budoucnu by mohl obnášet na 50 mil. korun (býval nejvýš přes 30 mil. korun). Agrárně průmyslový boj se povede tedy hlavně a nejtužeji při této smlouvě.

Při obchodní a celní smlouvě s Rumunskem uzavírají Uhry smlouvu zvláště a Rakousko zvláště. Dokumentuje se tím ona samo-

statnost, jíž se Uhry domohly roku 1906. Kromě toho smlouva rumunská platí jen do roku 1917, protože od toho roku chtějí Uhry smlouvati už zcela samostatně a na podmínkách různých od Rakouska.

A tu je zase jiná „zloba dne“ — uherské snahy emancipační, jež teď koncem dubna po zamítnutí návrhu uherského o kartelové bance, dostoupily až k protirakouskému běsnění. Od počátku nové éry uherské, od roku 1867 domáhají se Uhry vlastní peněžní banky. Tehdy však na to nebylo ani pomyšlení, zadlužený stát nemohl sám upraviti své peněžní poměry tak, aby likvidace tehdejší banky byla umožněna. Oprava měny provedena pak až roku 1892. Proto při vyrovnání roku 1897, jež nedošlo vzájemným dohodnutím k platnosti, ale jen z nouze a nazatím usneseno, privilej banky společné do roku 1910 dána prý od Uher naposledy. Tak aspoň tvrdili politikové ze strany „neodvislosti“, stejně jako naposledy prý domluveny společné smlouvy zahraniční roku 1906 (do 1917). Po roce 1910 společné bance nynější nové privilegium dáno býti nemůže, protože po roce 1917 přestává všecko hospodářské spojení mezi oběma státy, nemůže tedy obstáti ani společná banka. Ježto však všichni hospodářsky vlivní a vzdělaní činitelé uherští prohlásili se, že samostatný od rakouské banky odloučený ústav peněžní bude pro Uhry zatím spojen s velikými škodami hospodářskými, chtěly Uhry střední cestou vyhověti všem požadavkům a přáním: obavám svého obchodu a průmyslu, politickým snahám svojim i rakouské touze po sloučení obou polovin soustátí a po jednotě peněžní. A navrhli tudíž dva samostatné ústavy peněžní, jež by však zřízeny byly na stejných zásadách a stejném zákoně a jeden ručil za druhý, přijímaje vždy poukázky (bankovky) druhého jako svoje. V tomto případě by ovšem samostatná banka uherská neměla nevýhod hospodářských pro Uhry. Rakousko by však (vlastně banka jeho) nesla útraty toho samostatného uherského ústavu (až po jistou míru ovšem).

Rakouská vláda tento návrh zamítla s tím odůvodněním, že by proň ve sněmovně nedostala ani jeden hlas. Uherský ministr obchodu podotkl, že by návrh byl i z hosp. stanoviska pro Rakousko přijatelný a technicky že je možný, snad že by i politicky se dal provésti, kdyby rak. vláda zásadně se proti němu nestavěla. — Nový guvernér banky společné, tentokrát z uher. strany (Popovič), při nastoupení svém však prohlásil, že agitaci uherskou pro samostatnou banku odsuzuje jako škodlivou pro Uhry samy. Lepší že je pro Uhry to, co se osvědčilo, než skok do nejista. Za to mu uherská strana neodvislosti ve sněmovně volala „abcúg“.

Kdo sleduje politiku uherskou, ví, jak ode dávna jedna strana druhou vždy podporuje, jak radikálové s novými těžkostmi přiskočí vždy v pravý čas, když vláda uherská to potřebuje. Vláda koaliční zavázala se roku 1906 králi, že provede reformu volební ve smyslu všeobecného volebního práva. Ale žádná maďarská strana této reformy nechce. Proto ji oddalují a na konec vyvolali krisi k vůli bance a vláda koaliční jde, nevyřídivši svou úlohu. Následující vláda už slovem králi daným roku 1906 vázána nebude.

Letoší jaro má ještě celou řadu jiných „zlob dne“, už samo to zpozděné jaro bylo také jednou. Zatím jen zdrželo práci, ale škod nenatropilo. Přece však sdělují o špatném osení zimním z Německa, z Anglie, z Ameriky. S tím spojila se jiná „zloba dne“ — drahota pšenice, jež v druhé polovici dubna dostoupila cen, jakých v posledním čtyřicetiletí nebylo. Zvláštním osudem pak zase stalo se, že vlastně Vídeň a Pešť vykazovaly nejvyšší ceny, jakých neměli tou dobou v žádné jiné říši. Ve Vídni a v Pešti znamenána cena až 31 korun za metrák, kdežto v Berlíně jen 27 korun, ač Německo má stejnou ochranu celní a státem vývozním pro obilí jako Rak.-Uh. není. Ve Francii (v Paříži), jež je stejně, ba ještě více ochranářským státem agrárním jako Německo a Rakousko, stála toutež dobou pšenice jen 25 korun. Máme tedy něco před celou Evropou a celým světem, nejdražší obilí. Přednost to, jíž se teď na jaře jistě ani zemědělci neradují.

Příčinu drahoty připisují spekulaci chicagského velmože obilního James Pattess-a, který sic miliony hrou svou získal, ale vzbudil takovou nevoli lidu proti sobě, že životem není jist. Podobná drahota vyvolána v květnu roku 1898 spekulantem chicagským Leiterem. Ale antverpská obilní firma Debrassine poukazuje na to, že tehdy byla to jen spekulace, jež ceny do výše vyhnala, proto též ceny, jakmile Leiter ustal, padly, kdežto dnes vstoupily znenáhla a vyšvihly se až tehdy náhle, ač ne příliš výše než dřív byly, když ozřejmělo, že vlastně máme do žní k očekávání nedostatek zásob pšenice. K velkonoci právě dodělány poslední součty a odhady zásob a shledáno, že vývozní pšeničné kraje dodají na tržiště světové až do obnovu jen 12·6 mil. kvartrů (36·6 mil. *hl*), kdežto v loni dodaly 15,753.000 (45·9 mil. *hl*) a předloni dokonce 24,708.000 kvartrů (71·9 mil. *hl*).

Tedy nebyla to spekulace, ale dobrý rozpočet! Jen že tu zase jedná se o to, na jakých předpokladech odhady a počty ony sdělány. A tu dlužno říci, že všecky ony výpočty právě spekulací upraveny a posbírány a sestaveny tak, aby působily! Zvýšení cen od počátku roku obnáší na různých tržištích světových 9 až 27% (9% v Oděsse, 10% v Paříži, 13% v Pešti, 18% v Berlíně, 27% v Novém Yorku). Nepřišlo náhle, nýbrž předcházel je už jeden silný skok v únoru.

Jinou nemalou zlobou dne, ale ne ode dneška, jest mizerie zemských financí, jíž stát stále znova a jinak chce napomáhat, ale nikdy ne doopravdy. V poslední anketě vlády se zástupci zemských výborů navrhoval finanční ministr zemím 105 mil. korun na rozděl, když upustí od zemské pivní daně, vzdají se podílu ze zvýšené daně lihové a podílu z daně důchodové. Lhůta podílů těchto, jež dosud od státu země dostávaly, má roku příštího vypršeti. Stát by ročně 2 mil. korun přidával až do roku 1917. Suma ta dělila by se z polovice podle počtu obyvatelstva a ze dvou čtvrtin podle spotřeby lihu a piva. Ježto Morava, Slezsko, Korutany a Krajina jako silné země kořaleční tímto dělením proti dnešku byly by zkráceny, přidán by jim byl zvláště jeden milion na rozděl. Ale země tento plán zamítají (Halič by jej přijala!). Češi namítli, že oni se pivní daně zemské nevzdají, a stát ať převezme polovici učitelského platu, tak že bude zemi spomoženo!

Rozhled socialní.

Socialní pojišťování dostalo se ve výboru sněmovním konečně na přetřes. V pracovní radě doznalo vážné oposice se strany průmyslnické a soc. demokratické. Ale tyto strany ve sněmovně poslanecké jsou v menšině. Bude-li poselstvo venkovské přízníivo návrhu vládnímu, má většinu zajištěnou. A také v socialním výboru vytáhli proti němu v první schůzi hned 4 soc. demokraté: Eldersch, Seitz, Černý a Smitka (Morava, Čechy, Vídeň). Důvody, s nimiž přicházejí, jsou už z dřívějška známy. 1. Spojení samostatných s nesamostatnými čili rolníků a živnostníků s dělníky, bude na ujmu dělníků, tito budou musit platit na ony, protože rolníci a živnostníci nevidouce pro sebe valného prospěchu z celého pojištění budou se všemožně příspěvkům vyhýbat. Navržené pojištění samostatných nic neznamená, raději zvláštní dobrovolné pro ně sorganisovat, ale výhodnější. 2. Okresní pojišťovací úřady jsou druhým kamenem úrazu pro socialisty. Jsou prý zcela zbytečny a jen z politiky mají být zavedeny (proti soc. dem.). Budou mnoho stát a práce jejich bude jen zdržováním chodu pojišťovacího. 3. Také že ponechány závodní pokladny, je soc. dem. nemilo a j. v. Ale hlavní důvody jejich proti návrhu jsou ony dva první.

*

Kdežto my různé idey a zařízení u nás přijímáme s nadšením a bez kritiky, a hned se pro ně rozehříváme, jako pro spásonosné prostředky, jsou jinde kritičtější. Snad proto, že už začali dříve a jsou tedy zkušenější, měli příležitost uvažovat a srovnávat. Tak na př. samo pojišťování! Přes to, že je stále opravují a sesilují a pyšni na ně jsou, přece je Němci kritisují velmi příkře a vytýkají mu, že kazí „duši národa“ (učí spolehat na veřejné, na společné a ne na svoje vlastní síly, vede k mrhání a nehospodárnosti, svádí k lenosti a simulaci). — Jinou takovou vševládnou myšlenkou jest idea sdružování odborového. Běda tomu, kdo je proti němu! Ale v Německu jedno křídlo katol. socialních politiků stále se s ním nemůže smířit! Nejen ti, kdož nechtějí, aby odbory byly společné pro evangelíky a katolíky (berlínská strana odborová!), ale jsou proti zásadě odborového sdružování vůbec. Svépomocná sdružení k nějakému blízkému realnímu cíli ano, ale sdružení odborové jako opravná socialní instituce, jest jim neúčelným. Socialní postavení dělníkovo se jím nezlepší, leda nepřímo a na čas. Neboť odborové sdružování nejen neodstraňuje, ale zrovna přijímá onu falešnou zásadu, na níž dnes veškeren průmysl a všecka nájemná práce je založena, že totiž práce lidská je zbožím. Vrchní sekretář kat. děl. spolků diecese trevírské Jak. Treitz v knize právě vydané („Der moderne Gewerkschaftsgedanke vom Standpunkt der Vernunft und Moral.“ Trier 1909. Paulinus, str. 112) celý tento směr odsuzuje jako pochybený! Nevede k ničemu. Nepovede k nápravě společnosti. Třeba jíti jinou cestou. Odstraniti z lidské práce onu potupnou známku a pak je cesta k socialní úpravě otevřena. — Věrná pravda! Dostati se přes propast na druhou stranu — a jsme tam! Ale na čem a jak, to je otázka!

Cennější a šťastnější je s křesťanského stanoviska publikace lidového spolku v Mnichově—Gladbachu Dra Fr. Schauba dílo „Die katholische Charitas und ihre Gegner“ (str. 237, cena 2 M. 20 f.). Přes staré socialní křesťanské pravítko — charitu — přechází se v dnešní socialní reformě s despektem jako nevyhovující, slabý prostředek. Ba mnohým zdá se ponižující: dílo charity vypadá jako prokázaná milost, jako něco nezaslouženého. A dnešní člověk nechce milosti, ale práva. Chce míti nárok striktní a nesporný. Chce zajištění. Třebas přinášelo neochotnou službu a dávku, úřední, suchou formou, jest mu milejší než nejistá, vřelou láskou křesťanskou podávaná služba. Dr. Schaub podjal se úkolu křesťanskou charitu obhájit. Obhájení jistě zasluhuje a také povzbuzení a znovuzrození. Nesmí vymřít ve společnosti i nejkrásněji socialně upravené. Ale dnešních socialně-reformních zákonů nikdy nenahradí a nesmí jim překážet ani je zdržovat. Vždyť vyvinula se při řádech hospodářských jednoho druhu (otroctví), přetrvala je, nechala vyvinouti se vedle sebe novým řádům hospodářským (feudálnímu a městskému i cechovnímu právu), tedy tak i nyní klidně může trvati dále se všemi svými plody, ať naše reformní zákonodárství socialní je sebe vyvinutější, hojnější a pronikavější. A zanikne tento průmyslově-nájemný řád hospodářský se svými institucemi, přijde nový a křesťanská charita musí jej přetrvat a přijít jako družka a pomocnice i k tomu příštímu novému řádu společenskému.

*

Moskevský obecní úřad vydal nedávno přehled dělnického postavení v Moskvě za posledních 20 let a srovnání s rokem loňským. Vyniká takto samo sebou přehled vývoje a zlepšení dělnického, jaké v Moskvě a okolí nastalo. Při osmi odborech byla denní mzda v desítiletí 1887—1896 101—129 kopějek, nádeníci měli 57—78 k., v desítiletí 1897—1906 115—146 k., nádeníci měli 58—80 k. Roku 1908 však byla mzda 124—188 k., u nádeníků 92—132 k. Z cvičených odborů nejhůře si stáli v prvním desítiletí kamnáři (101 k.), nejlépe stolaři 129 k.), v druhém desítiletí kamnáři a kameníci nejhůře (115 k.) a stolaři zase nejlépe. Roku 1908 nejníže stojí kameníci (124 k.), za nimi jdou pokrývači (126), štukatéři (126), dále kamnáři (129), malíři (133), kováři (135), tesaři (140) a stolaři (188) nejvýše. Průměrná mzda všech byla v prvním desítiletí 103, v druhém 111 k., a roku 1908 jest průměrná mzda 116 kopějek. Ceny potravin a jiných potřeb touže dobou z části klesly, z části se zvýšily. Zvýšily se u chleba (71, 78, 104 k. pud), u masa (7, 7, $12^1/_2$ k. libra, a to telecí 10, 10, 13, skopové 7, 8, 15), u slaniny (13, 15, $18^1/_2$ k.), u krupice (141, 144, 175 k. za pud), u másla (31, 37, 44 k. za libru), u bramborů (35, 35, 60 k. za pud), u zelí kysaného (45, 61, 143 k. za vědro), u sledí (5, 15, 23 k. za jednoho). Klesly u výražkového chleba (270, 245, 210 k. za pud) a u konopného oleje (postní omastek! 486, 528, ale zase 479 k. za pud = 16·38 kilogr.). Tedy od 1887 do 1906 mzdy se zvýšily o $7^1/_2$%, potraviny pak o 6·4%. Roku 1908 pak mzdy vstouply o 13% nad úroveň desítiletí 1897—1906, ale ceny všech potřeb zmíněných vstouply

o 20·8%! To tedy značí, že přes zvýšení mzdy postavení dělnictva jest horší. V loňském a letoším drahém roce jest asi táž situace i jinde, nejen v Moskvě!

*

Utvořená roku 1905 královská komise, aby vyšetřila anglické poměry chudinské a podala návrh na nový chudinský zákon (dnešní je z roku 1834) vydala svou hlavní zprávu, foliant o 1238 stranách, ve kterém shrnuje komise výsledky šetření svého, vlastní material, sebraný v různých anketách bude ještě vydán asi v 10 svazcích. Tedy ohromná literární práce, bude-li jí následovat také tak důkladná oprava chudinská, budou angličtí chudí dobře zaopatřeni. Anglie do roku 1834 měla pomoc chudinskou upravenu tak, že chudému nemajícímu zaměstnání dávána přímá peněžitá podpora. Břemeno toto leželo na obcích a bylo značné, roku 1818 tyto podpory činily obnos 188·88 mil korun. Ale tento způsob podpory nejen byl tíživý, on se stával i nemístným. Lidé štítící se práce byli podporováni, toulali se z místa na místo, žili lépe než lidé pracující. Proto zákon roku 1834 usnesl se nastavěti robotáren, v nichž by nezaměstnaný práci nalezl, starý našel přístřešek, nemocný útulek a nedbalý a lenivý přísný dozor. Poněvadž však otázku chudinskou zcela rozřešit tímto způsobem nešlo, zůstal vlastně obojí pospolu: i peněžitá podpora i vydržování robotáren. Roku 1905/6 činil náklad na robotárny 77,798.928 korun a přímé podpory rozdáno od obcí 80,986.248 korun, tak že tento chudinský náklad spolu s nákladem na nemocnice bezplatné a na blázince bezplatné, jakož na celou policii chudinskou činil roční obnos 350·8 mil. korun. Dne 1. ledna 1908 bylo lidí potřebujících chudinské podpory toho či onoho způsobu 798.898.

Návrh komise rozeznává chudé bezpomocné, které nutno vzíti do veřejné péče, pro ty navrhuje krajské chudobince. Chudí, kteří jsou pouze bez práce, musejí dostati podporu jiným způsobem: zřídí se ústavy práci sprostředkující, ústředně sorganisované; pojištění na čas nezaměstnanosti třeba podporovat a šířit a tím aspoň se počet takovýchto chudých zmenší. Komise spolu dovozuje, že nijaké vlivy kulturní ani vzdělání, ani zvýšení mzdy a sesílené postavení dělnictva počtu chudých neubralo. Jest jich stále jakési pevné procento, na něž nic vlivu nemá.

*

O velkonoci do polovice dubna zasedavší sjezd socialistů francouzských v St. Etienne v poslední schůzi jednal o zemědělském programu. Nemohl se však na ničem ujednotit a odkázal celou otázku komisi. Ta agrární politika dosud každé socialistické skupině dělala jen těžkosti, na zemědělství se ty socialistické zásady nedají nijak vhodně a pro agitaci účinně přizpůsobit.

Školství.

Od roku 1884, kdy pro gymnasia vydány byly posledně nové plány učební a instrukce, které doplňovány postupně v letech pozdějších novými nařízeními, organisace gymnasií pozměněna částečně již zavedením nových typů škol středních a nyní novou osnovou učební, která zavádí se dle výsledků rozmanitých pokusů ve škole, konaných jednak se schválením ministerstva, jednak dle nařízení jeho, a která vyplynula ze středoškolské ankety, konané vloni v ministerstvu vyučování. Účel gymnasia — na základě studií historických, spoléhajících hlavně na jazyky a literatury klassické i věd přírodních, s nimi souběžně pěstovaných — vypěstovati pravou lidskost, humanitu ve shodě s tradicemi historickými i požadavky doby přítomné, toto humanitní vlastnictví gymnasiím zůstalo ochráněno, avšak žactvu ponecháno dosti volného času pro moderní a zemské (druhé) jazyky, pro nezávazné předměty i pro nezbytně nutný výchov tělesný, jakož i aby mohlo samostatně osvědčiti svoje vlohy duševní a náklonnosti. Všechny předměty učebné osnovy, pokud možno, byly zjednodušeny; některé věcně zastaralé věci odstraněny, zajisté rozhodně na prospěch těch kterých předmětův; obsahové stránce čtení autorů starověkých dává přednost před pouhou stránkou formální, počet domácích prací písemných omezen, ve vyučování dějepisu a realií zavedeny podstatné změny; vše přizpůsobeno duševnímu vývinu žactva a obnoven vztah mezi jednotlivými obory vyučovacími. Silnější zdůraznění a volnější utváření četby, zvláště v řečech klassických, samostatná účast žactva v oborech mathematických a přírodních a připojování učebné a i cvičné látky těchto předmětů na život skutečný nepůsobí snad ulehčení bezprostředně, ale jistě prospěch.

K těmto všeobecným zásadám u oněch oborů, v nichž staly se změny důležitější, přičiněny jsou v nové osnově učebné jako doplněk poznámky na objasněnou, dle nichž ponechává se učiteli, ježto veškeré úmysly a cíle mohou v osnově jen částečně býti uvedeny a vysloveny, aby dle vlastního názoru vědeckého a paedagogického postup vyučování vybudoval a jako dosud především theoreticky spolu pracoval; neboť toliko za horlivého spolupůsobení učitelstva se žactvem ve škole jest lze dosíci cíle vyučovacího, vytčeného na rozličných místech osnovy, a tím výsledek vyučování zvýšiti. V zájmu školy i žactva dostaví se žádoucí výsledek reformy tím spíše, osvojí-li si její úmysly nejen každý jednotlivý učitel, ale bude-li jednotný postup učitelů stanoven ve společných poradách, které byly v jednotlivých případnostech již v poznámkách k učebné osnově předvídány.

Ředitelům přísluší, aby takové společné porady sboru professorského zaváděli a dbali toho, aby udrželi ustálenost v postupu vyučování i tehdy, kdyby nastalo nějaké střídání učitelů.

Do nové osnovy učebné pojaty též jako povinné předměty kreslení od ruky a tělocvik, avšak zavedení jejich jako předmětů povinných může se státi jen ponenáhlu dle místních poměrů.

Tato nová osnova učební má vstoupiti v život počátkem školního roku 1909/10 v nižším gymnasiu a ve třídě V. a v letech následujících má se jí užívati i v dalších třídách, tak že školním rokem 1912/13 počínaje, má býti vyučováno již dle této osnovy ve všech třídách. Omezení při provádění jejím může se státi prozatím u mathematiky a fysiky, kdežto v ostatních oborech, jako v němčině (jazyku vyučovacím) a dějepisu postačí nepatrné vyrovnávací doplňky, o čemž jest uvažovati v konferencích sboru.

Pro mathematiku jest užívati nové učebné osnovy především ve čtyřech nižších třídách, při čemž učebná látka vzhledem k předcházejícímu vyučování vhodně se doplní. V V. třídě ve školním roce 1909/10 jest probírati z arithmetiky látku, v nové osnově pro IV. a V. třídu předepsanou, s přípustnými dle vyučování v tomto školním roce ve IV. třídě značnými zkratkami a s vynecháním nauky o mocnění a odmocnění; v geometrii dle nové učebné osnovy pro IV. třídu.

Ve školním roce 1910/11 jest pro vyučování mathematice v páté třídě položiti za základ novou učebnou osnovu; v VI. třídě kromě látky této třídy (dle nové osnovy) zabývati se ještě naukou o mocnění a odmocnění, pojednávati o stereometrii se značnými zkratkami možnými dle předcházejícího vyučování stereometrii letošní IV. třídy a hlavní část školního roku věnovati trigonometrii.

Ve školním roce 1911/12 jest učiti v VI. třídě dle nové osnovy učebnic, v VII. třídě probírati arithmetiku rovněž dle osnovy nové, trigonometrii dokončiti a větší část školního roku věnovati analytické geometrii.

Ve fysice jest ve školním roce 1909/10 postupovati ve IV. třídě ještě dle nynější osnovy učebné.

K povinným předmětům gymnasijním náleží náboženství, latina, řečtina, jazyk vyučovací, dějepis a zeměpis, mathematika, přírodopis, fysika, filosofická propedeutika, kreslení od ruky, krasopis a tělocvik. Moderním řečem a druhým zemským jazykům bude se vyučovati buď jako předmětům povinným nebo poměrně povinným, nebo nezávazným dle místních poměrův a dle zvláštních opatření. Volné předměty jsou: kreslení od ruky na vyšším gymnasiu, zpěv, těsnopis, samostatné i zobrazovací měřictví. Ve všech předmětech, až na filosofickou propedeutiku, vyučuje se na nižším gymnasiu elementárně a propedeuticky, na vyšším gymnasiu vědecky a pragmaticky.

V náboženství katolickém vyučuje se ve všech osmi třídách dvě hodiny týdně dle zvláštních předpisů. V nižším gymnasiu podávají se základy věrouky a mravouky, liturgika, dějiny zjevení božího ve Starém i Novém Zákoně; ve vyšším gymnasiu apologetika, věrouka, mravouka a dějiny církve katolické.

V učebné osnově udána za jazyk vyučovací pouze němčina, dle čehož probírá se v jiném jazyku vyučovacím mutatis mutandis totéž. Cílem vyučovacím nižšího gymnasia jest důkladně vycvičiti se ve správné mluvě, čtení a psaní, osvojiti si k tomu potřebné vědomosti mluvnické, seznámiti se, jak názorně pojímati jest díla básnická a jasně porozuměti

dílům prosaickým. Na vyšším gymnasiu prohlubuje se jazykové vědění ve slově i písmě; je si osvojiti vedle správnosti i obratnost a volnou přirozenost v mluvě i písmě. Mluvnice doplňuje se nazíráním na dějinný vývoj řeči, podává se přehled vývoje literatury téměř až do doby přítomné. Na vlastní četbě založená historická znalost nejznamenitějších událostí a zjevů z literatury; z toho vyvíjející se názor na rozličné básnické a prosaické formy umělecké, vzdělání esthetické. Vedle dosavadní čítanky bude používáno také literární historie — učebnice historie literatury bude však nutno teprve vydati. V V. třídě vedle ukázek z literatury nejstarší čtou se z nové a nejnovější literatury vybrané ballady, romance a ukázky z moderní prosy. V VI. třídě vedle dramat Lessingova (Minna von Barnhelm), Goethova „Goetz" a „Egmont" a některého Schillerova a Shakesperova čte se moderní novella; v VII. třídě vedle Goethovy „Ifigenie" a vedle Tassa, dramat Schillerových a Grillparzerových čte se Goethův „Hermann a Dorothea" a některý moderní román. Pro VIII. třídu předepsána jest nejnovější literatura až skoro do doby přítomné se zvláštním zřením k literatuře německo-rakouské. Uzavřený celek o postupu veškerého vývoje literárního; s tím spojiti charakteristiku hlavních forem básnických s nazíráním do literatury světové. Četba děl básnických z doby nejnovější, vzorné články vědecké prosy se zvláštním prohlédáním k spisům esthetickým a filosofickým.

V latině jest cílem vyučovacím nižšího gymnasia osvojiti si grammatickou znalost jazyka latinského, potřebnou k správné četbě a zběhlost v překládání snadného latinského spisovatele. Ve IV. tř. začíná se autorem nebo čítankou, obsahující zlomky ze snazších spisovatelů prosaických, nebo některé životopisy Cornelia Nepota nebo výbor z Curtia; v prvním semestru vždy s náležitou předpravou ve škole, v druhém semestru počne se vždy s četbou bez předpravy a odtud počínaje cvičí se žactvo a zdokonaluje se v překládání s patra ve všech třídách. Ve IV. tř. čtou se asi 3 kniby z Caesarova „Bellum Gallicum", v druhém semestru může nastoupiti četba z čítanky. Cílem vyššího gymnasia jest zevrubnou četbou nabýti znalosti hlavních zjevů literatury římské, a tím porozumění římského života kulturního, zběhlosti ve čtení latinských textů, které nepůsobí zvláštních obtíží, a probouzení smyslu pro utváření forem stilistických. Četba v prvním semestru výbor z Ovidia, zvláště Metamorphosy a Fasti. Nežli se počne čísti, jest předeslati nejdůležitější z prosodických pravidel a shrnouti z nich to, co dosud osaměle se vyskytlo; vedle toho pokračovati v četbě prosaické jako ve IV. třídě. V druhém semestru volný výbor z Livia. V VI. tř. v prvním semestru Sallust, Jugurtha nebo Catilina; Cicero, nejméně jednu řeč proti Catilinovi; v druhém semestru volný výběr z Vergilovy Aeneidy; žák má si zjednati přehled o celkovém obsahu a vytvoření eposu. Ukázky z Georgik a Eklog dle uznání učitelova. V VII. třídě kromě Ciceronových řečí ve volném výběru zaveden nový autor Plinius mladší, jeho listy; pak pokračuje se v četbě Vergilia nebo čtou se ukázky římských elegiků. Vedle překladů s patra cvičí se žáci v VII. a VIII. třídě, aby vystihli čtené lehčí místo autora, aniž ho přeloží. V VIII. třídě v přibližně stejné

době časové volný výběr z Tacita a Horatia. Kromě toho doplňuje se školní četba, pokud možno kontrolovanou soukromou četbou a neobligátní ve všech třídách vyššího gymnasia. Jedna hodina v týdnu věnována na vyšším gymnasiu také grammatice, hlavní péče věnována četbě.

V řečtině na nižším gymnasiu jest cílem vyučovacím grammatická znalost tvarosloví attického nářečí a základních bodů skladby (syntaxe). Řečtina jako dosud začíná se ve III. třídě a v této a ve IV. třídě překládá se dle vhodné cvičebnice z řečtiny do mateřštiny i do řečtiny, jako v I. a II. třídě jest při latině. Ve vyšším gymnasiu zevrubná četba z nejznamenitějších spisovatelů řecké literatury, pokud to připouští obmezený čas tomuto předmětu vyměřený. Dle dřívějšího nařízení ministerského již omezeno i v řečtině učivo grammatické na míru nejnutnější a hlavní péče věnována četbě a obsahu. V V. třídě čte se Anabasis Xenofontova nebo výbor z jeho děl z chrestomathie (čítanky); místo Xenofonta může se čísti Arrianova Anabasis u výboru. V druhém semestru Homerova „Ilias“, vybrané části v rozsahu 2—3 knihy; vedle toho dodatkem k četbě poukazováno buď k nejnutnějším odchylkám epického nářečí od attického. Kromě toho — asi ve 14 dnech jednu hodinu — pokračovati v četbě Xenofonta neb Arriana. Druhým semestrem počínaje jest i v řečtině pokoušeti se v četbě bez průpravy a po té cvičiti se v překládání s patra. V VI. třídě v prvním semestru čtou se vybrané stati z Homerovy Iliady v rozsahu 6—7 knihy, v druhém semestru výbor z Herodota se zvláštním zřením k válkám Perským; vedle toho, je-li možno, četba některého životopisu Plutarchova. V VII. třídě v prvním semestru vybrané stati z Homerovy Odyseje v rozsahu 6—7 knihy, v druhém semestru Demosthenovy dvě menší řeči státnické neb jedna větší (III. Philipická); Platonova Apologie. Je-li počet hodin se 4 na 5 rozšířen, čtou se části z Thukydida nebo některá tragedie Sofokleova. V VIII. třídě jeden větší nebo menší dialog Platonův neb výbor z význačnějších odstavců z jeho děl; pak některé ukázky z Aristotela, tragedie Sofokleova nebo Euripidova. Možno-li, jest pokračovati v četbě z Homera s patra. Šestou třídou počínaje, doplňuje se školní četba, pokud možno, kontrolovanou četbou soukromou; k této lze používati vhodné čítanky (chrestomathie).

V dějepise v nižším gymnasiu jest cílem vyučovacím: úvod k poznávání minulosti. Kromě zpracování nejvýznamnějších a nejkrásnějších pověstí, je se zmíniti o předních osobnostech a událostech dějinných v obrazech ucelených a zvláště prohlédati k dějinám rakousko-uherské říše. Látku učebnou jest podávati, pokud možno, formou vypravovací (v povídkách). Aby zjednán byl správný přehled časový, jest ponenáhlu stanoviti základní souvislost letopočtů, jichž není lze pohřešovati a tento stálým opakováním sobě osvojiti. Na vyšším gymnasiu jest cílem znalost hlavních událostí dějinných v pragmatické souvislosti na poměrech přirozených, kulturních a hospodářských se zvláštním vytčením dějinného rozvoje rakousko-uherské říše. Touto průpravou uvésti v porozumění našeho státního, socialního a hospodářského organismu v jeho nejdůležitějších funkcích (vlastivěda). Vše, pokud se týká zvláště dějin

válečných, jest na nejnutnější míru omeziti. V VIII. třídě probírá se zeměpis říše rakousko-uherské; pak úhrnně se probírá dějepis rakousko-uherské říše od vzniku jejího, vývoj a vnitřní rozvoj, jakož i vzájemný vztah její k dějinám ostatních zemí a států, při čemž zvláště jest vytknouti momenty kulturní a hospodářské vlastivědy. Ústava a správa rakousko-uherské říše se zvláštním zřením ku královstvím a zemím na říšské radě zastoupeným dle všeobecného uvedení do podstaty a nejdůležitějších funkcí státu ve vztahu politickém, kulturním a hospodářském; práva a povinnosti státních občanů.

V zeměpise v nižším gymnasiu základní nazírání a vědomost o podobě a velikosti země a o zdánlivých pohybech slunce, aby vysvětliti se dalo střídání světla a tepla. Porozumění mapě. Přehledná znalost povrchu zemského dle její přirozené povahy, dle národností a států se zvláštním zřením k říši rakousko-uherské. Na vyšším gymnasiu důkladněji se obeznámiti se zeměmi evropskými a to opakováním, doplňováním a prohlubováním zeměpisných vědomostí, získaných na nižším gymnasiu, při čemž vytýká se příčinná souvislost zeměpisných zjevů; zevrubná znalost geografických poměrů říše rakousko-uherské, zvláště jejích přirozených oblastí hospodářských a činitelů jejího vývoje. O mimoevropských zemích jest jen stručně pojednati.

Vyučování mathematice dělí se ve tři stupně: nižší tři, střední dvě léta a vyšší opětně tři léta. Na nižším stupni (I. až III. třída) probírá se průprava k nauce o číslech až včetně k počátkům počítání písmeny jako povšechný obraz početních zákonů. Průprava k nauce o prostoru ve všeobecném spojení planimetrických a nejjednodušších představ stereometrických. Užití a prodělávání představ o prostoru, nabytých z ostatních oborů školních (zeměpisu, přírodopisu atd.) a z obyčejného života na modě jsoucích. Návyk na jisté užívání arithmetického a geometrického názvosloví (terminologie, Kunstsprache). Ve středním (IV. a V. třída) stupni pěstuje se arithmetika první a druhé řady; mocniny a odmocniny. Planimetrie a stereometrie. Na vyšším (VI. až VIII. tř.) stupni končí se tak zvaná elementární mathematika (počtářství) s pochopením a užitím pojmu o funkcích. Goniometrie a trigonometrie. Analytická geometrie. V VIII. třídě jest souborné opakování z celého oboru veškerého vyučování o mathematice, zejména rovnic a řad, stereometrie, trigonometrie a analytické geometrie. Rozšíření a prohloubení.

Zcela novým jest při vyučování vědám přírodním (přírodopisu), že zavedena tělověda (somatologie) a nejdůležitější zásady fysiologie, zdravotnictví a geologie. V nižším gymnasiu jest cílem vyučovacím: znalost typických zástupců hlavních skupin živočišstva a rostlinstva z bezprostředního pozorování, jasného popisu snadno pochopitelných morfologických poměrů se zřením k takovým biologickým vztahům mezi ústrojím jejich a způsobem života, které lze je snadno vysvětliti a schopnost dle různých nebo shodných znaků tříditi tyto přední zjevy v systematické řády. Na pozorování snadno poznatelných znaků zakládající se znalost důležitých nerostův a některých hornin. Na vyšším gymnasiu znalost nejdůležitějších zjevů vnějšího a vnitřního složení,

jakož i života rostlin a živočichův a vztahu mezi ústrojím jejich a způsobem života. Základy přirozené soustavy rostlinstva a živočišstva, zakládající se na morfologii, anatomii a fysiologii. Tělověda (somatologie) a nejdůležitější zásady fysiologie a hygieny. Znalost morfologických, fysikálních a chemických vlastností takových nerostů, které jsou pro domácnost člověka nebo jako podstatné součástky nejznámějších druhů hornin zvláště významné. Znalost podstatných zjevů geologie.

Vyučování přírodopisu bude podporováno také prakticky, zejména vycházkami a cvičeními.

Ve fysice na nižším gymnasiu jest cílem znalost nejjednodušších a nejvýznamnějších zjevů přírodních dle pozorování a pokusu, praktické využitkování těchto vědomostí. Na vyšším gymnasiu vědomosti nabyté doplňují se a prohlubují výpočty, dále jest porozumění nejdůležitějším zjevům a zákonům v oboru fysiky, chemie, meteorologie a hvězdářství, jakož i znalost mathematického upravování hlavních zákonů. Také při vyučování fysice a chemii bude zvláště prohlédáno k pokusům.

Ve filosofické propaedeutice (v VII. třídě logika,. v VIII. třídě psychologie) jest cílem doplňování vědomostí o světě vnějším empirickým pozorováním života duševního a souvislá znalost hlavních forem a pochodů myšlenkových, jakožto zakončení dosavadního a příprava k následujícímu učení vědeckému.

Celkový počet vyučovacích hodin v týdnu zůstane týž, jaký byl v učebné osnově dosavadní v I. a II. třídě po 27, ve III. a IV. třídě po 29 a na vyšším gymnasiu vesměs po 28, v VI. třídě, kde možno přidati hodinu pro přírodopis a v VII. třídě, kde možno přidati hodinu pro řečtinu, stoupá celkový počet vyučovacích hodin na 29 v týdnu.

*

Zavedení náboženské rubriky do „Paedag. Rozhledů“ nelíbilo prý se mnohým učitelům. Bylo to pro ně porušení zásady o volné beznáboženské škole. Tedy ani pouhého rozhovoru o náboženství a vlastně proti náboženství nechtějí! I to je jim přespříliš a zbytečno. Není divu, jejich dnešní výchov a postavení jim to zrovna vnucuje, že náboženství je pro ně zbytečno! Je sice mezi učebnými a zkušebnými předměty na ústavě, bere se látkově i methodicky. Jako učebný předmět sdílí s jinými odium nucené práce a obtíže. A kromě toho připojeno k němu vědomí, že tento náboženský material vědění nebude moci učitel nikdy zužitkovat — církev ho k tomu nepustí. Tak se z mysli jeho, ze všeho učiva, které on přednáší, vytrácí pomalu náboženské idey a city — de fakto učitel dnešní a učivo jeho jest už bez náboženství. To si ponechala církev a její katecheti pro sebe. — Že jsou poměry školní v Německu jiné a mnohem snesitelnější než u nás, ač tam vývoj školní a rozvrat duševní z filosofie a vyšších škol trvá a působí déle než u nás, jest co děkovati jen té okolnosti, že náboženství zůstalo učebným předmětem učitelovým! Německo má sice tytéž duševní proudy volnoškolské protináboženské co my (beztoho u nás nasazeny z Německa), má dnes agitaci za laicisaci školy — ale to vše buď znamená něco docela jiného než u nás, nebo jest více jen

v theorii. v některých listech, učitelstvo samo má zatím desideria zcela jiná a chování rovněž zcela jiné!

Jak už jednou jsme se zmínili, vede učitelstvo v Německu boj za odbornou inspekci; inspektorem nad obecnou školou je místní farář, děkan a „školní rada“. Tedy míchaná inspekce z části „odborná“ z části „neodborná“. Učitelstvo, a to i katol. spolky učitelské žádají za odstranění inspekce neodborné, kněžské. Učitelský spolek katol. v Bavořích obrátil se v té věci na biskupy bavorské, jaké je stanovisko jejich v té věci, byla-li by církev ochotna zříci se práva dozoru na školu v té formě, v jaké ho dnes požívá. A konference biskupů bavorských spolku odvětila, že trvá na zásadách episkopátem už roku 1853, 1867 a 1872 projevených. Že totiž hájí, aby církev a škola zůstaly v nejužším spojení, a církev aby měla plný vliv na směr a způsob výchovu mládeže. Má-li obecná škola zůstati křesťanskou, nemůže býti v ní zaveden rozdíl mezi učivem a výchovem. Nemožno omeziti vliv církve na jedno a odníti jej od ní u druhé stránky. Dokud královskými okresními a místními dozorci jsou duchovní, je církvi zajištěno, že škola po obojí stránce učivem i výchovem neprotiví se duchu církevnímu. Kdyby „technický dozor“ či „odborný dozor“ převzaly světské osoby a církvi snad byl ponechán jen dozor nad jediným náboženským učivem, pak škola obecná přestane brzy býti křesťanskou, duch proticírkevnosti a indifferentnosti brzy se v ní rozvije! Proto episkopát bavorský neschvaluje, aby spolek učitelů katolických přidal se k agitaci pro odstranění duchovní inspekce.

*

Případy, kdy vystupují učitelé z církve a hlásí se bez konfesse, vynutily si zásadní rozhodnutí úřadů, co s takovými. V Čechách zemská školní rada takového učitele (Pelikán, Kadeřábková) sesadila, ale na odvolání jeho k ministerstvu byla upozorněna, že pro sesazení není zde důvodu v disciplinárním vyšetřování. Bylo tedy nutno postupovati tak, jako když učitel stane se tělesně nebo duševně k vyučování neschopným, totiž pensionovati jej. A tak zemské školní rady dávají bezkonfessijní do pense. Nemají-li, jako Pelikán, ještě 10 let definitivy, tedy ovšem odpadá nárok na pensi, ale dotyčný „sesazen“ přece nebyl. Není na odchodě jeho trestné úhany. „Volná Myšlenka“ vyzývá učitelstvo k hojnému vystupování z církví, aby takto massivním odpadem pensionování stalo se nemožným a učitelstvo vynutilo si volnost vyznání, vlastně volnost bezkonfessijnosti. Přihlásí-li se aspoň 200 učitelů k odpadu, slíbila jim „V. M.“, že sama vše provede! — Na Moravě přišlo k podobným případům i to, že rodiče socialističtí poslali žádost školní radě, aby jim bezkonfessijního učitele ponechala, že oni s ním souhlasí. Ovšem podobný projev nic neznačí, neboť nemění se jím zákon o „náboženském výchovu školním“, který platí i pro socialistické dítky.

*

Ve „Věstníku professorův“ uvádí se stížnost francouzského professora a literárního kritika G. Lansona, jenž stěžuje si na špatný úspěch vyučování mateřštině na francouzských středních

školách. Praví, že vyučování to trvá v krisi; bylo příliš rozspecialisováno, stalo se literárně-kritickým cvičením. Více času se mu věnuje nežli dříve a jen řeči se čas ten věnuje; dříve ve frančině mluvilo se o všem možném, o kultuře, o filosofii, o morálce, a vycházeli žáci ze školy, kteří znali i základy řeči, i měli smysl pro krásu její i všeobecné vzdělání si odnášeli. Dnes žáci a i velmi dobří neznají někdy základních věcí, a vše se rozplývá a ztrácí v jakýchsi nuancích! Lanson vidí vinu v učitelích samých. Berou vše příliš vysoko, nejednotně, subjektivně, bez pevného základu.

*

Spolek českých profesorů zahajuje agitaci pro kumulativní pojišťování členstva pro případ povinného ručení za úraz žáků. Stalo se, že soud odsoudil profesora k náhradě škody, bolestného, léků a lékaře, když žáku něco se stalo buď v kabinetě fysikálním, na hřišti, v tělocvičně, ve třídě pod jeho dozorem, když sebe menší opomenutí možno bylo shledati. Podobné pojištění zavedl si něm. spolek profesorů středoškol. na Moravě i v Čechách. Před lety bylo něco takového neslýcháno. Vidět že na školách se hromadí stále křehčí a choulostivější material.

*

Vídeňský „Frauenverein“ zažádal znova u ministra vyučování, aby ženy byly konečně připuštěny i na právnickou fakultu, když už na filosofickou (1897) a medicinskou (1900) připuštěny. Spolek uvádí, že ženy nereflektují na dráhu úředníků státních, k nimž fakulta právnická cestu otvírá, ale že možno přece ženy s právnickým studiem dobře upotřebiti v úřadech statistickém, celním, účetním, železničním, telegrafickém a poštovním, v advokatuře, notariatě, při konceptní službě zemské, okresní a pod.

*

V Rusku bude zřízena v Kijevě na místě dosavadních vyšších ženských kursů ženská universita, jež má býti pojmenována „Universitou svaté Olgy.“ Bude míti tři fakulty, při právnické fakultě bude oddělení obchodní. Lékařská fakulta bude míti vlastní správu a bude oddělena v samostatný ženský ústav lékařský. Absolventky této university budou míti stejná práva jako posluchači jiných universit. Na stavbu této university jest pohotově již stotisíc rublů; obec poskytne bezplatně pozemek pro budovu.

Na dvou soukromých středních školách v Jekaterinoslavě v jižním Rusku jest: ze 398 gymnasistů 348 židů na jednom a ze 438 gymnasistů 374 židů na jiném gymnasiu. Jsou to také ještě ruské školy?

*

Kdo učí ve Francii dítky náboženství? Vedle kněží a katol. učitelů ještě přes 20.000 katechistek, členek to „arcibratrstva katechetického“ roku 1893 založeného v Paříži a majícího téměř v každé diecesi své filiálky. V Paříži samé bylo roku 1907 katechistek 3254, v provincii 13.370. Po rozluce počet jejich ve dvou letech zdvojnásobněl.

Roku 1906 bylo jich jen 10.000, teď je jich přes 20.000. Jde taková katechistka po ulici a přijde na hlouček dětí hrajících nebo jinak zaneprázdněných, ihned se k nim přidruží a vyučuje. A úspěchy této ženské katechisace jsou prý pronikavější, než vyučování učitelů a kněží. U malých dítek přirozeně. U větších už sotva.

*

Schematismus britické jižní Afriky, rozdělené na 6 vikariatů, 2 praefektury apoštolské a jednu missii (trappistskou), zahrnuje 298 kněží, 1929 bratří řeholních a má 328 škol (295 chrámů). Na těchto školách, které jsou vesměs v řádě obecných škol, vyučuje se v sedmi evropských řečech (anglicky, německy, francouzsky, nizozemsky, portugalsky, španělsky, italsky) a kromě toho v domácích jazycích černošských (hl. zulsky). Všecky ty národnosti jsou tam zastoupeny a není potřeba, aby se míchaly, jedna druhou odnárodňovala. Církev řídící školy vychází jim všem vstříc. Byla před lety do těch končin i četná emigrace srbsko-charvatská a slovinská. Ta se asi ještě tak pevně neusadila, aby i ona si v tom babyloně evropsko-africkém vymohla uplatnění.

*

V anglické revue „Crucible“ popisuje Dr. Alice Johnsonová nejlepší ústav slabomyslných dětí, jaký na svých cestách zkušebných viděla. Je prý to podle jejího ústav Wawerleyův v osadě Templeton ve státu Massachussets v sev.-amer. Spojených Státech. Jest v něm 1050 slabomyslných obojího pohlaví od 5 do 50 let. Celý ústav má 16 bloků budov stojících na prostoře 149 akrů (asi 60 hektarů). V čele ústavu stojí Dr Fernald, se čtyřmi lékaři (2 lékařky) a jednou hlavní matronou (ředitelkou), 10 blokových matron, jimž k ruce je 11 učitelek, 8 učitelů (hlavně řemeslných), 40 chův a opatrovnic a 40 dozorců, 5 jiných pomocných sil. Ústav řízen jest zásadou, že slabomyslné dítě a slabomyslný člověk postaven do prostředí vyššího nebo nižšího, než sám je, stává se horším: vyšší ho stěsňují a stlačují, nižší stahují a uspávají. Proto slabomyslní chovanci pečlivě roztříděni na různé skupiny rovnomocné asi ve svých schopnostech každá. Každá skupina má své vedení. V pečlivosti a úzkostlivosti, s jakou se třídění děje a s jakou celý personál společně se radí a pracuje, vidí Johnsonová hlavní přednost ústavu. Jinou zásadou je neustálá zaměstnanost všech chovanců. Nečinnost jest nejhorším nepřítelem slabomyslného. Činnost ho povznáší, zušlechťuje. Vynalézti mu tuto činnost, říditi ji, měniti tak, aby neunavila a byla úspěšnou, jest věcí učitelských sil. Zlost, zlé slovo od učitelův a dozorců se nedovoluje, také ne bití tělesné ani odjímání jídla. Jediný trest jest zápis na černou tabulku a odnětí zábavy pro dítko, které napomenutí a vedení se nepoddává.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. V rakouském ministerstvu zemské obrany zřídí se nový (třetí) vojenský soudní odbor (V./a). Všechny tři vojenské soudní odbory (IV., V. a V./a) spojí se v jednu sekci pod správou generálního auditora IV. hodnostní třídy, který bude současně přednostou důstojnického auditorského sboru zemské obrany.

K hlavní zkoušce do válečné školy bylo letos povoláno 66 poručíků stálého vojska, 2 poručíci rakouské a 2 poručíci uherské zemské obrany.

K hlavní zkoušce do vyššího dělostřeleckého kursu byli povoláni letos 2 nadporučíci a 15 poručíků dělostřelectva.

1. prosince t. r. zřídí se u vojenského stavebního oddělení ve Vídni škola k výcviku jednoročních dobrovolníků pro vojenské stavební úřady. Jednoroční dobrovolníci, kteří s prospěchem navštěvovali tuto školu, budou po vykonané zkoušce jmenováni záložními úředníky vojenských účetních stavebních oddělení.

Dle výnosu ministerstva války mohou býti plukovní lékaři v záloze za mobilisace jmenováni, po vyzkoušení jejich schopností, štábními lékaři v záloze.

Apoštolský polní vikář (polní biskup a přednosta vojenských duchovních římskokatolického vyznání) navrhnul ministerstvu války, aby ve válce byl každému pěšímu pluku a plukům císařských myslivců přidělen vojenský duchovní toho vyznání, ku kterému se nejméně polovička mužstva pluku přiznává.

Pro generály, generální a ženijní štáb, vojenské duchovní, vojenské lékaře, auditory, účetní důstojníky a vojenské úředníky odborů, které jsou přiděleny polní armádě, bude zaveden šedý polní stejnokroj (jako u pěchoty).

Pro 15 *cm* houfnice 99/4 těžkého dělostřelectva polní armády byly vydány střelecké tabulky.

U každé pěší a myslivecké setniny zřídí se 1 telefonní patrula (1 poddůstojník, 2 pěšáci nebo myslivci, 1 polní telefon soustavy Doseovy s 1·5 *km* dlouhým drátem). Tím způsobem bude v boji každý velitel setniny spojen telefonicky s velitelem praporu a tento s velitelem pluku. Zprávy a rozkazy budou se v boji vyřizovati telefonicky. Mimo to jest u každé pěší divise 1 telegrafická patrula (1 šikovatel a 15 mužů), která postaví 3 telegrafní stanice. Každý armádní sbor má též přiděleno 1 telegrafní a telefonní oddělení. Všechny patruly a oddělení obdrží větší množství drátu.

Záložní důstojníci, praporníci a kadeti všech zbraní, kteří mají v automobilismu potřebné odborné vědomosti, mohou žádati o přidělení k mechanickému vozotajstvu.

Dle zkušeností, nabytých ve válce ruskojaponské (zvláště v horské válce a při obléhání pevnosti Port Arthuru), ukázala se potřeba vyzbrojiti vojsko větším množstvím trhacích látek a oddílům, které ještě trhací látky ve výzbroji neměly, jí přiděliti. Následkem těchto zku-

šeností obdrží setniny všech 15 zákopnických praporů v Rakousko-Uhersku dvojnásobný počet ekrasitu (320 *kg*) i zápalek, zákopnické čety jízdy pětkráte větší množství nežli dosud (60 *kg* ekrasitu a zápalky) a pro dopravu ekrasitu místo 1 nyní 2 koně, zákopnické čety pěchoty a myslivců 30 *kg* ekrasitu s potřebnými zápalkami (pěchota a myslivci dosud ekrasit ve výzbroji neměly; výminku činil 1., 2. a 3. pluk tyrolských zemských střelců a 4. pěší pluk zemské obrany v Celovci. Tyto pluky, určené k obraně hranic, mají již několik let ekrasit ve výzbroji). Divisijní muniční parky, které vezly sebou dosud jen střelivo pro pušky, karabiny, revolvery, děla a houfnice, budou vyzbrojeny též ekrasitem a zápalkami. U sborových hradebních kolon budou v budoucnosti přiděleny místo 2, 3 povozy s trhacími látkami.

Ministerstvo války vyjednává s městem Šoproněm o zřízení stanice pro vzducholodě.

1. dubna t. r. byl v Dolní Tuzle (v Bosně) zřízen garnisonní soud a garnisonní vězení.

Vojsko, rozložené v Bosně, Hercegovině, a Dalmacii dostává zvýšené peněžní a potravní přídavky. Mužstvo posádek u vnitř těchto zemí přídavek 10 haléřů denně, mužstvo posádek na hranicích denní přídavek 12 haléřů, mužstvo oddělení patrulujících na hranici denně 1 korunu. Poddůstojníci z povolání obdrží měsíčně 75 korun více; důstojníci měsíční přídavky dle platných předpisů (podle hodnostních tříd) a pro jednou 200 korun pro doplnění a obnovení polního stejnokroje, který ve skalnaté a lesnaté krajině ve službě tuze trpí. Mimo to má každý muž místo 190 *g* denně 250 *g* masa, více zeleniny a 0·36 *l* vína. Mužstvo posádek hraničních a patrulujících oddělení má místo 190 *g* denně 500 *g* masa, větší množství zeleniny, víno, čaj a rum. Na podzim minulého roku bylo vojsko poděleno zimním prádlem. Topivo bylo zvýšeno o 50% až 100%, pro vytopení baráků o 200%. Zdravotní stav vojska jest, následkem přidělení většího počtu lékařů a zdravotních potřeb, velice uspokojivý. Průměrný počet nemocných obnáší při nynější těžké a namáhavé službě 3·2%.

Aby bylo generálům, štábním a vrchním důstojníkům c. a k. vojska umožněno si za laciný peníz ušlechtilé koně koupiti, nařídilo ministerstvo války komisi pro nakupování koní, aby prozatímně zakoupila asi 100 4—7letých ušlechtilých jízdních koní. Tyto koně, kteří prozatímně budou chováni v remontních depot, budou se na jaře t. r. aktivním důstojníkům za výhodných podmínek ve Vídni prodávati.

U 4. praporu 73. pěšího pluku v Chebu bylo v zimě zavedeno vyučování v zemědělství a v pěstování luk. Theoretický (zimní) kurs počal po výcviku nováčků a končil 31. března. Praktický kurs, který počal 1. dubna, končí 30. červnem. Mužstvo, dobrovolně se hlásící, vyučují professoři zemědělské školy v Chebu od 5—6 hod. odpoledne.

Křižník „Leopard“, dlící ve východní Asii, obdržel rozkaz vrátiti se do Adriatického moře.

Torpedová loď „Pelikán“ a patrulové čluny „c“ a „d“ (tyto pro službu na Dunaji) byly dostavěny a vyzbrojeny.

Panceřová bitevní loď „Radecký“ bude v červnu v Terstu spuštěna na vodu a rychlý turbinový vyzvědačský křižník „Admirál Spaun“ opustí loděnici v září t. r.

Belgie. Dle zpráv, předložených poslanecké sněmovně, schází na mírový stav 9900 a na válečný stav 58.728 mužů. Poslanecká sněmovna ustanovila vojenskou komisi, která má vyšetřiti příčinu tohoto seslabení belgické armády. Dle zákona má mírový stav obnášeti 42 8000 a válečný stav 180.000 mužů.

Bulharsko. 21. ledna t. r. v noci byl vydán rozkaz k mobilisaci 8. pěší divise (Stará Zagora). Již 23. ledna byla mobilisace ukončena a divise připravena k odchodu na tureckou hranici, kde u Driopole a Kirdžali Turecko shromažďovalo silnější vojenské oddíly, aby učinilo na Bulharsko nátlak k odstoupení strategicky důležitého pruhu země Bestepe Dag. Rychlé provedení této mobilisace svědčí o schopnosti a dobrých přípravách bulharského generálního štábu.

Dánsko. Místo nynějšího šedozeleného stejnokroje, který se neosvědčil, má se ve vojsku zavésti modrý polní stejnokroj.

Nynější opakovačka model 89 přepracuje se pro špičaté střely, které budou v Dánsku zavedeny. Tím získá opakovačka co do přesnosti a působivosti při střelbě, tak že vyrovná se německé opakovačce.

Francie. Roku 1909 konají se tyto manevry: Armádní, které řídí generál Trémeau, mezi 13. (Clermont-Ferrand), 14. (Lyon) armádním sborem a 6. jízdní divisí (Lyon) v jihovýchodní Francii. Sborové manevry konají se u 15. (Marseille) a 17. (Toulouse) armádního sboru. 14denní divisijní cvičení v 1., 6., 7., 10., 11., 12., 18. a 20. armádním sboru. 12denní brigádní cvičení u 2., 3., 4., 5., 8, 9. a 10. armádního sboru. Jízdecké manevry mají 4 jízdné divise, kterým se po čas manevrů přidělí pěší oddíly a setniny na kolách. — Dle nařízení ministerstva vyučování budou na učitelských ústavech důstojníci, ministrem války ustanovení, přednášeti o francouzské armádě, její organisaci, jejím účelu a o vojenské situaci Francie s vojenského stanoviska s ohledem na cizí státy. Ministr války nařídil, aby se učitelé povolávali pravidelně k vojenským cvičením o prázdninách (v srpnu a září). Výjimečně povolávají se učitelé v jinou dobu ku cvičením jako příslušníci těch pěších oblastních pluků, které cvičí jiné měsíce nežli v srpnu nebo v září.

V Moissonu staví se vojenská vzducholoď „Liberté“, která bude v červnu dohotovena (délka 67 *m*, průměr šířky 16 6 *m*, objem 4 200 m^3, síla motoru 135 koňských sil).

Minulý měsíc konaly se v dílnách společnosti Schneider-Creuzot v Chalonsu sur Saône s velikým napjetím očekávané pokusy s nově vynalezeným torpedem soustavy Gabetovy, řízeným pomocí elektrických vln Hertzových (radiotelegrafie). Zkoušky dopadly dle očitých svědků neočekávaně dobře. Nové torpedo, vážící 4000 *kg*, jest 9 *m* dlouhé a jest naplněno 900 *kg* třaskaviny, jejíž účinku neodolá žádná nynější panceřovvá lodní konstrukce. Dle úsudku francouzských odborníků dostačí toto torpedo ku zničení anebo k těžkému poškození panceřových bitevních lodí.

Italie. Nařízením ministerstva války byl zaveden pro vojsko šedozelený polní stejnokroj.

Amstrongova zbrojírna v Pozzuoli u Neapole obdržela od italské vlády dodávku na pobřežní děla velkého a prostředního kalibru.

Od 1. dubna až do 30. června t. r. byl zřízen vzduchoplavební kurs pro ženijní důstojníky u 3. ženijního pluku v Římě.

Při letošních velikých manevrech v rovině řeky Pádu užije se též vzducholodí a letáků soustavy Wilbura Wrighta. Vzducholodě staví se ve vojenských dílnách Bracciano u Říma, letáky dodá Wilbur Wright (jeden po 25.000 lirách).

V Tyrrhenském moři konaly se roku 1908 veliké námořní manevry, kterých súčastnilo se též pozemní vojsko. Loďstvo sestávalo z 9 pancéřových bitevních lodí, 4 pancéřových a 8 krytých křižníků, 8 torpedoborců, 19 torpedových a 4 podmořských člunů, 1 balonové lodi, 1 lodě s dílnami na správu lodí, 2 uhelných a 7 dopravních lodí, 1 vlečné lodě. Z pozemní armády súčastnila se manevrů 1 pěší divise, 1 smíšená pěší brigáda, 1 obléhací dělostřelecký a 1 zákopnický park, 1 pěší divise zemské obrany, několik oddílů pobřežního a pevnostního dělostřelectva, karabiníků (četníků) a finančních strážníků (finanční stráž jest v Italii na hranicích vojensky organisována). Za manevrů byly ve stav válečný uvedeny tyto námořní přístavy a opevnění: Maddalena (na ostrově Sardinii), Gaeta (severně Neapole), Messina, Vado (západně Janova), Janov, Spezia a Porto Santo Stefano (severozápadně od Civita Vecchia).

Dle francouzských zpráv nařídil italský ministr námořnictví, aby se všechny podmořské čluny (které dosud byly přiděleny válečným přístavům v Tarentu, Neapoli, San Maddalena a Spezii) shromáždily ve válečném přístavu Benátkách. Italie má 7 podmořských člunů (Foca, Glanco, Squalo, Narvalo, Otaria, Trichecco a Delfino) o nosnosti 150—230 tun. Čluny plovou nad vodou rychlostí 13·5—15 námořních mil, pod vodou 6·7—10 námořních mil; akční radius (vzdálenosť, na kterou loď vydrží se zásobami uhlí, benzinu nebo petroleje, potřebných k pohonu lodě), obnáší 120 námořních mil. Jeden podmořský člun soustavy „Foca“ jest ve stavbě, 7 jest projektováno. Přístav benátský jest ale mělký a proto hodí se lépe pro podmořské čluny hlubší přístavy v Bari, v Anconě nebo pobřeží poblíže města Rimini.

Pro službu v benátských lagunách a na nízkém, močálovitém benátském pobřeží zřídí se dobrovolný lagunový a pobřežní sbor.

K ochraně řeky Pádu mají býti vystavěny říční monitory.

Německo. Na základě zkušeností nabytých ve válce anglicko-burské a rusko-japonské byly vojenské polní předpisy změněny. Mimo to byl vydán (22. prosince 1905) nový cvičební řád pro pevnostní dělostřelectvo, vozotajstvo a předpis pro zákopníky jízdy. Přepracovává se cvičební řád pro jízdu, který v krátkém čase se vydá.

Dle ruských vojenských výpočtů může Německo za války postaviti okrouhle 5 milionů mužů mimo domobranu a sice: 600.000 aktivního vojska (20.—21. ročník), 1,000.000 zálohy (22.—26. ročník),

1,000.000 zemské obrany 2. výzvy (32.—37.) ročník), 1,300 000 náhradní zálohy (20.—31. ročník).

Německo pomýšlí na rozmnožení vozotajstva. Nynější 23 vozotajské prapory (u každého armádního sboru 1 prapor) mají se přeměniti ve vozotajské pluky po 2 praporech (každý o 2 setninách). Mimo to bude u vozotajstva rozmnožen počet nákladních automobilů.

V Kolíně n/Rýnem a v Královci mají býti na jaře t. r. zřízeny stanice pro telegrafii bez drátu. Stanice pro telegrafii bez drátu v Göttingen (85 *m* vysoká) se dokončuje.

Roku 1908 vstoupily následující lodě ve svaz válečného loďstva: 3 panceřové bitevní lodě (Hanoversko, Slezsko, Šlesvik-Holštýnsko), 2 panceřové křižníky (Gneisenau a Scharnhorst) a 3 malé křižníky (Drážďany, Norimberk a Stuttgart). Na vodu spuštěny byly 4 panceřové bitevní lodě (Nasavsko, Pomořansko, Porýnsko a Vestfálsko), 1 panceřový křižník (Blücher) a 2 malé křižníky (Emden a Kolobřeh). Ve stavbě jsou 3 panceřové bitevní lodě (náhradou za „Oldembursko“, „Siegfrieda“ a „Beowulfa“), 2 panceřové křižníky („F“ a „G“) a 3 malé křižníky (náhrada za „Honbu“, „Vlašťovku“ a „Krahujce“). Mimo to byly dohotoveny první torpedové čluny serie V 150—V 159, dělostřelecký tendr „Drak“, minonoska „Albatros“ a doková loď „Vulkán“. Plavbu na zkoušku podnikly ku konci roku 1908 torpedové čluny V 160, V 161 a podmořský člun N_2; na vodu spuštěny poslední torpedové čluny serie V 150—V 159 a torpedový člun V 169. Ve stavbě jsou torpedové čluny serie V 162—V 164, serie S 165—S 168, G 170—H 173, říční dělový člun C a podmořský člun N_3. Nové panceřové bitevní lodě mají nosnost 18.000—20 000 tun, nové panceřové křižníky 15.000—18.700 tun, nové malé křižníky 3600—4340 tun, torpedové čluny 616—670 tun. Panceřové bitevní lodě ujedou 19, panceřové křižníky 22·55, malé křižníky 24—25, torpedové čluny 30—32 námořních mil za hodinu při plném tlaku páry. Ze starších lodí se moderně přestavují: panceřová bitevní loď „Císař Bedřich III.“, panceřové křižníky „Herta“, „Freya“, „Viktorie Luisa“, „Bedřich Karel“ a minonoska „Pelikán“. Později přijdou na řadu panceřové bitevní lodě „Císař Vilém II.“ a „Císař Vilém Veliký“.

Roku 1908 cvičila panceřová loďstva u Helgolandu, Cuxhavenu a Wilhelmshavenu (mezi 12.—31. květnem), od 13. července až do 13. srpna podniklo panceřové loďstvo cvičební jízdu k Madeiře, Azorům a Kanarským Ostrovům. Mezi 27. srpnem a 12 zářím byly veliké námořní manevry panceřového loďstva v severním a baltickém moři. Vyloďovací manevry konány byly u Swinemünde, torpedová cvičení 4 torpedových flotil u ostrova Rujany.

Nizozemsko. Dle návrhu branné komise má válečné loďstvo pro obranu Nizozemska (kromě kolonií) pozůstávati ze 6 panceřových bitevních lodí, 32 velikých torpedových člunů (mezi nimi 5 záložních), 14 malých torpedových člunů (2 záložních), 16 panceřových pobřežních lodic a 3 říčních monitorů. Ministerstvo námořnictví míní, že 4 panceřové bitevní lodě, 26 velikých torpedových člunů (5 záložních),

8 malých torpedových člunů (2 záložní), 14 pancéřových pobřežních lodic, 3 dělové čluny, 5 podmořských člunů, (1 záložní), 2 minonosky a 3 říční monitory úplně dostačí. Mimo to nakoupí Nizozemsko podmořských min. Pro nizozemské kolonie v Asii postaví se 2 torpedoborci v rychlosti 30 námořních mil (každý jest vyzbrojen čtyřmi 7·5 *cm* rychlopalnými děly, 4 strojními puškami a 2 rourami k vrhání torped).

Rumunsko. Rumunsko zavede u jízdy strojní pušky (u pěchoty ještě ne). Po ukončené reorganisaci technických oddílů pozůstává nyní technické vojsko z 5 zákopnických praporů po 3 setninách (po jednom u každého armádního sboru, pátý pro pevnost Bukarešť) 1 pontonového praporu po 4 setninách, 1 železničního praporu po 4 setninách a 4 telegrafních setnin (přidělených 4 zákopnickým praporům).

Rusko. První létací pokusy letákem Wilbura Wrighta budou v dubnu t. r. konány poblíže Carskoje Sela.

Platy důstojníků, vojenských lékařů a zvěrolékařů byly 1. lednem t. r. zvýšeny. Na úhradu platů bylo zapotřebí 15 milionů rublů. Podporučík obdržel místo 1702 nyní 2168 korun ročně (asi jako rakouskouherský nadporučík), poručík místo 1864 nyní 2483 (jako rakouskouherský nadporučík po 3 létech), štábní kapitán (setník 2. třídy) místo 2016 nyní 2793 (jako rakouskouherský nadporučík po 9 létech) štábní kapitán po 4 létech místo 2016 nyní 3102 (jako rakouskouherský setník), setník místo 3269 nyní 4187 (jako rakouskouherský major), setník po 4 létech místo 3259 nyní 4495 (jako rakouskouherský major vyšší platební třídy), podplukovník (hodnosti majora v Rusku není) místo 4499 nyní 5737 (jako rakouskouherský podplukovník), podplukovník po 5 létech místo 4499 nyní 6203 (jako rakouskouherský podplukovník vyšší platební třídy) Generálům a plukovníkům platy zvýšeny nebyly. Platy vojenských lékařů a zvěrolékařů mají některé malé odchylky od platů důstojnických. — 1. listopadu m. r. bylo další vyzbrojování pevnosti Libavy zastaveno. Opevnění a vyzbrojení pevnosti Vladivostoku a Nikolajevska (na Amuru) má býti zmodernisováno.

Srbsko. Ministerstvo války se rozhodlo postaviti v Niši stanici pro telegrafii bez drátu.

V Srbsku jsou tato 4 opevněná místa: Niš, Pirot, Zajčar a Vranja. Niš má starou citadelu se sedmi bastiony, několik starých tureckých opevnění a tři moderní tvrze (Kamara, Markovo Kale a Detljak); úmyslem srbské vlády jest, proměniti Niš v moderní opevněné ležení. Pirot má 5 tvrzí, několik redut a batterií; má býti moderně opevněn. Opevněné ležení v Zajčaru pozůstává ze tří skupin o 9 moderních tvrzích. Vranja jest chráněna 20 opevněními, která byla před rokem ukončena. Mezi Nišem a Bílou Palankou jest několik zanedbaných tvrzí. Moderní tvrze mají místo pro 1—1½ setninu pěchoty a 12 děl.

Turecko. Turecká pozemní ozbrojená moc dělí se na stálé vojsko (nizam) a jeho zálohu, zemskou obranu 1. a 2. třídy (redif) a domobranu (mustahfiz). Vrchním velitelem jest sultán. Nejvyšší vojenské úřady jsou ministerstvo války a velmistrovství dělostřelectva. Branná povinnost jest pro mohamedány všeobecná a trvá od 21.—40 roků

(20 let). Výkup z branné povinnosti jest za cenu 50 tureckých liber (asi 1100 korun) dovolen. Turečtí státní příslušníci jiných náboženských vyznání platí vojenskou taxu a jsou dosud od branné povinnosti osvobozeni. Dle návrhu nového branného zákona mají křesťané též podléhati branné povinnosti. Služba u stálého vojska trvá 9 let (3 léta v činné službě, 6 let v záloze). Obyčejně ale, následkem stálých nepokojů a bojů v říši, slouží vojáci v činné službě místo 3, 4 až 5 let. Podle nového branného zákona má býti činná služba na 2 léta snížena. Přespočetní zbraně schopní rekruti, kterých není zapotřebí k doplnění mírového stavu, zařadí se po 6—9měsíčním výcviku do zálohy. Po uplynuté 9leté službě ve stálém vojsku přeloží se vojín na 9 let do zemské obrany 1. třídy. Do 2. třídy zemské obrany přeloží se od činné služby osvobození a jinak přepočetní zbraně schopní mužové stálého vojska; služební povinnost v této třídě trvá 18 let. Zeměbranci mají býti ročně povoláváni ku cvičením, což děje se ale jen tenkráte, když následkem politické situace jest zapotřebí míti větší sílu vojska ve zbrani. Vysloužilí zeměbranci přeloží se na 2 léta do domobrany (ve 2. armádním okresu v Drinopoli a ve 3. armádním okresu v Soluni trvá branná povinnost v domobraně 7 let, až do 45. roku). Jízdné koně doplňuje turecká armáda z Malé Asie a Syrie, část tažných koní pro dělostřelectvo dováží se z Ruska; mezků dobré jakosti pro válku v horách má Turecko v říši nadbytek.

Oblastní rozdělení říše: 1. armádní okres v Cařihradě, 2. armádní okres v Drinopoli, 3. armádní okres v Soluni, 4. armádní okres v Drzinghiam (Armensko), 5. armádní okres v Damašku, 6. armádní okres v Bagdadu, 7. armádní okres v Sanaa (Jemen). Mimo to jsou samostatné divisijní okresy v Hedžaz a v Tripolisu. Malá Asie jest přidělena 1., 2. a 3. armádnímu okresu. — 1. až 6. armádní okres jest k účelu doplňování armády rozdělen na 4 redifové divisijní okresy, tyto na 8 redifových brigádních okresů (16 redifových plukovních a 64 redifových praporních okresů). Rozsáhlost okresů řídí se dle hustoty mohamedánského obyvatelstva. Doplňování vojska jest oblastní v rozšířeném smyslu. Každý armádní okres dodává mužstvo všem oddílům, které se z této oblasti doplňují. Vyňaty jsou vojenské oddíly 7. armádního okresu a divisijního v Hedžaz, kterým dodává se mužstvo ze 4. a 5. armádního okresu a divisijního okresu v Tripolisu, kterému dodává se mužstvo z 1., 2. a 5. armádního okresu. Též část pevnostního dělostřelectva doplňuje se jen z 1., 2. a 5. armádního okresu.

Důstojnický sbor není jednolitý. Vedle vycvičených mladých důstojníků, kteří navštěvovali vojenské školy a nabyli praxe v německé armádě, jest mezi důstojníky množství bývalých poddůstojníků, kteří po delší služební době — bez ohledu na jejich vzdělání — důstojnické hodnosti dosáhnou. Setníci, nadporučíci a poručíci obdrží od státu stejnokroj, a jsou-li svobodni, byt v kasárnách. Každý důstojník má nárok, mimo na gáži (která se nepravidelně vyplácí), na jistý počet jídelních zásob (dle hodnosti). Povyšování jest nepravidelné a nezávisí na žádných podmínkách. Aktivní důstojníci nebývají pensionováni, nýbrž slouží jak

dlouho jim jejich stáří dovolí. Záložních důstojníků v turecké armádě není; parlamentu prý se však podá nyní zákon o jejich jmenování. Aktivních důstojníků jest dostatek. Pro vzdělání důstojníků pěchoty a jízdy jest v každém armádním okresu po jedné škole, pro dělostřelectvo a technické oddíly po jedné škole v Cařihradu. Školy pro vzdělání poddůstojníků nejsou. Hodnosti v armádě zavedené jsou: desátník (ombaši), četař (čauš), šikovatel (baščauš), důstojnický aspirant (namzeb), poručík (mulazim-i-sani), nadporučík (mulazim-i-evel), setník (sizbaši), místomajor (kolagasi), major (bimbaši), podplukovník (kaimakam), plukovník (miralaj), brigádní generál (mirliva), divisijní generál (ferik), první divisijní generál (velitel armádního sboru — birindži ferik), maršál (mišir).

Pěchota stálého vojska pozůstává z 84 řadových pěších pluků (po 4 polních praporech), 2 pluků zuavů (1 albanského a 1 tripolského po 2 polních praporech), 1 hasičského pluku v Cařihradě (4¹/₄ praporů), 20 střeleckých praporů (po 4 polních setninách) a 4 mysliveckých praporů (po 4 polních setninách). Jízda stálého vojska skládá se z 38 řadových jízdeckých pluků (po 5 polních škadronách), 1 gardového jízného pluku zvaného „Erthogrul" (5 polních škadron), 2 jízdeckých pluků nazvaných „Hamidié hafif" (po 5 polních škadronách) a ze 4 škadron jízdné pěchoty. Polní dělostřelectvo stálého vojska pozůstává z 34 řadových pluků (po 6 polních, nebo po 3 polních a 3 horských batteriích) a 6 praporů jízdného dělostřelectva (po 3 batteriích). Horského dělostřelectva čítá stálé vojsko 8 praporů (po 3 batteriích) a 1 horský prapor v Hedžaz (3 batterie). Mimo to patří k stálému vojsku 2 houfnicové pluky (v Monastiru a Drinopoli po 6 batteriích) a 1 samostatná houfnicová batterie v Jemenu. Všechny batterie mají po 6 dělech (houfnicích). Pevnostní dělostřelectvo řadového vojska skládá se z 9 pluků (dohromady 42 praporů s 155 setninami). K technickému stálému vojsku patří 4 zákopnické polní prapory (po 4 zákopnických setninách a 1 telegrafní setnině), 1 pluk pevnostních zákopníků (3 zákopnické prapory a 1 torpedový prapor), 2 samostatné setniny polních zákopníků (v 5. a 6. armádním okresu), 1 prapor polních zákopníků v Tripolisu, 1 zákopnická polní setnina v Hedžaz a 3 železniční prapory. Zdravotní oddíly nejsou u stálého vojska žádné (material pro 12 divisijních ambulancí jest uložen v cařihradských skladištích). Vozatajstvo stálého vojska skládá se ze 7 praporů (po 3 setninách) a 1 samostatné setniny v 6. armádním okresu.

Pěchota zemské obrany 1. třídy (mužstvo od 30.—38. roku) pozůstává z 94 pěších pluků (po 3 polních praporech); v míru jsou u každého praporu jen postaveny kádry o 12—17 důstojnících a 30 mužích. Jízdy u zemské obrany není; mají prý se zříditi 4 pluky zemské jízdné obrany po 4 polních škadronách. Dělostřelectva, technických oddílů, zdravotnictva a vozotajstva zemská obrana nemá (za války přidělí se od stálého vojska). Zemská obrana 2. třídy (pozůstává jen v evropském Turecku) skládá se ze 40 pěších pluků (po 3—4 polních praporech); v míru jest pro každý prapor postaven kádr o 10 důstoj-

nících a 10 mužích. Jízdy, dělostřelectva, technických oddílů, zdravotnictva a vozotajstva u zemské obrany 2. třídy není. Domobrana nemá žádných mírových kádrův a povolá se do zbraně v čas války.

Kurdské kmeny postaví za války 64 miličních jízdných pluků, zvaných „Hamidié (po 4—6 polních škadronách), domorodci v Tripolisu a v Benghazi (v severní Africe) 17 pěších miličních praporů a 30 miličních jízdních škadron. V Libanonu postaví domorodé obyvatelstvo 2 miličné pěší prapory a 1 miličnou jízdnou škadronu (miliční oddíly postaví kmeny, nepodléhající všeobecné branné povinnosti; milice jest asi rovnocennou s domobranou). Četnictvo čítá 532 pěších setnin a 233 jízdních škadron. Mírový stav tureckého vojska obnáší 290.000 mužů, válečný stav 1,450.000 mužů bez milice (nizam 400.000 mužů, redif 1. třídy 600.000 mužů, redif 2. třídy 350.000 mužů, mustahfiz 100 000 mužů).

Vláda chce reorganisovati četnictvo a požádala Francii, Italii a Velkou Britanii, aby poslaly do Turecka četnické důstojníky, kteří by tuto reorganisaci tureckého četnictva provedli.

Velká Britanie. Rozpočet ministerstva války pro rok 1909/10 obnáší 27,435.000 liber šterlinků (o 24.000 liber šterlinků méně nežli v roce 1908/9). Úspory byly umožněny navrácením se 4 pěších praporů a 1 jízdeckého pluku z Jižní Afriky do Anglie, dále zvýšením příspěvku indické vlády na obranu říše.

Mírový stav stálého vojska pro rok 1909/10 (v Anglii i osadách) stanoven na 183.200 mužů (o 1800 mužů méně nežli v roce 1908/9).

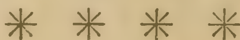
Polní dělostřelectvo bude o 6 houfnicových baterií sesíleno.

V roce 1908 bylo zařaděno do armády 28.089 nováčků a do zvláštní zálohy bylo přeloženo 43.746 mužů milice. Najímání nováčků potkává se, při nynější nouzi o práci v občanském životě, s dobrým výsledkem.

Z 99 batterií polního dělostřelectva v Anglii jest 72 ustanoveno pro službu za hranicemi v pádu války.

V březnu t. r. konalo se zajímavé cvičení dopravy vojska pomocí automobilů na rychlo sehnaných. Podkladem tohoto cvičení byla zpráva, že nepřítel přistál na anglickém pobřeží a přerušil dráhu z Londýna do Hastingsu. Vojenské velitelství v Londýně nakázalo, aby první gardový prapor pěchoty 280 osobními automobily dopraven byl rychle z Londýna do Hastingsu proti nepříteli. Vzdálenost mezi oběma místy obnáší 218 *km*. Vojenské kruhy byly s výsledkem cvičení spokojeny.

Nejrychlejší válečnou lodí na světě jest nyní nový anglický torpedoborec „Tatar", který jede při plné páře rychlostí 38 mořských mil (70·48 *km*). Tato loď jest 82 *m* dlouhá, o nosnosti 770 tun, má turbinové stroje o 14 500 koňských silách a jest vytápěna olejem. Zásoby oleje vystačí pro plavbu na vzdálenost 3000 mořských mil. Loď jest vyzbrojena torpedy a 3 rychlopalnými děly (k ničení torpedových člunův) o kalibru 7·6 *cm*. Posádka čítá 60 mužů (Německo staví nyní 3 torpedoborce o rychlosti 35 mořských mil).

Ročník XXVI. Číslo 6.

HLÍDKA.

O náboženství a kultu řeckém za doby Homerovy.

Rozbor jeho prvků, napsal A. ŠPALDÁK.

Co jest náboženství, nebývá tak jasně pojímáno, že by se nám výklad tohoto pojmu v práci vědecké náboženství se týkající zdál býti zbytečným. Zahrnujíť se pod tento pojem často věci, které se, hledíme-li k jich povaze, od sebe naprosto liší; tím pak se stává, že i učenci[1]) pronášejí úsudky jen ze zmatku pojmů pochopitelné. Jméno náboženství dlužno zajisté vyhraditi onomu kultu, který se nějakým způsobem positivně odnáší k mravnímu životu. Kult, který jest bez této stránky, liší se od onoho tou měrou, že chceme-li věci různé různými slovy označovati, náboženstvím ho nazývati nemůžeme; kult takový nelze lépe pojmenovati než pověrou.

Tento rozdíl sluší uznati, ať pověra jest výplodem náboženství, ať jeho matkou aneb ať s ním není v žádném spojení. Na tom totiž, zda, jak někteří soudí,[2]) veškera pověra skutečně při sobě má nějaké aspoň temné poznání pravého Boha, které i na mravnost působí, čili nic, zde nijak nezáleží.

Náboženství doby Homerovy jest asi ze všech starých kultů nám nejpřístupnější a zajímá nás též proto, že přispívá k porozumění básnických děl Homerových. Chceme-li je pak zevrubněji poznati, jest nám všímati si i dob starších, ne jen těch, které Homer opěvuje, nýbrž

[1]) *P. Meyer*, Die Götterwelt Homers. Göttingen 1907, str. 18: »Zuerst muß da betont werden, daß wie aus allem Gesagten hervorgeht, moralische Absichten der Religion durchaus fern liegen. Die Moral wird nicht auf Religion gebaut, und die Religion hat nicht den Zweck, die Moral zu stützen.« To lze říci o pověře, ale nikoliv o náboženství.

[2]) *A. Smirnov*, Курсъ исторіи религій. Kazaň 1908, str. 58.

vůbec, jestliže kult doby předhomerovské objevuje se po Homerovi zase aneb jestliže máme jiné důvody, ze kterých soudíme, že i v době Homerově trval. Máme-li na vybranou: doplňovati si to, čeho se u Homera nedovídáme, představami doby starší aneb zobrazovati si to dohady rozumu uvyklého představám moderním, omyl náš zajisté bude menší, volíme-li způsob první. Ostatně u věcech náboženství jest lid velice konservativní.[1]) Rovněž třeba si všímati i pozdějšího náboženství Řekův a pozdějších zpráv, zkazek a archeologických památek. I pouhá jména hor, osad, ostrovů mohou pro poznání představ starých Řeků býti veledůležitými.[2])

Nejspolehlivějším a nejpřednějším pramenem je tu ovšem sám Homer. Okolnosti, které líčí, nejsou pouhými výmysly jeho hlavy; ani mu na mysl přijíti nemohlo, aby popisoval jiné věci, než které u svého národa poznal, a také by se básněmi svými nebyl dodělal tak obecného úspěchu, kdyby se jeho líčení nebylo s tehdejší skutečností srovnávalo. Vskutku též potvrzuje se novějšími nálezy, čemu se dosud na základě jeho líčení o nejstarších dobách řeckých učilo.[3])

Homer, smýšleje děje a události života lidského, připlétal skutky bohů, jakými dle tehdejšího mínění Řeků do dějů lidských zasahovali; myslili si pak Řekové, že bohové zasahují do veškerých událostí života jak veřejného tak soukromého. Tolik svobody zajisté dlužno mu přiznati. Vzorem, dle něhož ustrojoval styky bohů s lidmi, byly mu představy lidu.

Třeba však opatrnosti v rozeznávání toho, co vzal Homer z lidových pověstí a představ a co přidal neb utvořil sám; snadno bychom u něho mohli přeceňovati shodu s lidovým podáním.

---

[1]) *Smirnov* l. c. str. 43.

[2]) *O. Gruppe*, Griechische Mythologie und Religionsgeschichte. München 1906, str. 743—746. Prameny jsou nám především Hesiod (zvláště jeho Θεογονία, rec. Rzach 1884), jehož báje a představy theologické nelze pouze proto, že se odchylují od Homerových, pokládati za mladší; Hymni Hom. (ed. Gemoll 1886); Orphica (rec. Abel 1885); Pausanias (Περιήγησις (ed. Spiro 1903); Apollodorus (Bibliotheca, ed. R. Wagner 1894); Fragmenta historicorum Graecorum (ed. C. et Th. Müller 1841—1855); Corpus Inscriptionum Graecarum a Corpus Inscriptionum Atticarum (Dittenberger, Sylloge, p. II², 237 dd.); A. Michaelis, Die archäologischen Entdeckungen des 19. Jahrh., 1906. Jak dokazovati stáří některého kultu, toho vzorný příklad dal *E. Curtius*, Studium zur Geschichte der Artemis (SAB. 1887, II. str. 1170—1183). Vnější známka toho jest podobnost pojmův u národů, kteří s počátku se od sebe nerůznili; *G. Goeke* na př. srovnává kerbera s çavarou (z çarvara) (Homeri de morte mortuorumque condicione sententiae exponuntur atque compar. c. antiquissimis ceterar. nationum cognatar. de hac re opinionibus. Halis S.).

[3]) *K G. Helbig*, Die sittlichen Zustände des griech. Heldenalters, str. XXII—XXIII.

Ze starých bájí, které si Řekové vypravovali, vpletl básník některé ve své dílo, jiných jen zlehounka se dotkl,[1]) ponechávaje je v té podobě, kterou v podání lidovém našel; nějakého hlubšího významu v nich nespatřoval,[2]) nevyjadřoval snad pod jejich rouškou tajných poznatků nebo tušení,[3]) jak se domníval F. Creuzer.[4])

Ještě nedávno sice pokusil se u nás A. Fux[5]) řecký mythos vyložiti jako obraz nebo roušku („kryty“), pod níž skrývá se jádro, starým Řekům nikoliv neznámé. Tak se domnívá, že víra v posmrtnou odplatu spravedlivých, vyjádřenou semitským slovem p.ri-'oseph, t. j. ovoce žně, což přeloženo do řečtiny δη-ἀμητήρ (žnec ječmene) a vyloženo slovy πλοῦτος a κόρος (aigypt. Hu a Sa), že tato víra byla zakryta bájí o matce hledající svou dceru, a to tím způsobem, že posvátná jména označující veliké tajemství, pozměněna byla, aby nesevšedněla, v podobná (Δη-μήτηρ, t. j. matka hledající, Κόρη, Πλούτων, p.ri-'asaph, t. j. únos dcery, str. 44—45). Podobně vykládá báje jiné. Jádro báje o Artemidě jest pouze mravní přikázání šetřiti spravedlivosti (sem. m'oz. najim, t. j. váha; odtud Amazonky atd.) Boje Amazonek označovaly Řekům váhu, kterou se skutky za živa vykonané váží (69). Když ukládali v hrobě nádobu s obrazem kalydonského honu, znamenalo to naději na příznivý rozsudek nad zemřelým (67). Než této domněnce Fuxově, beztak neopírající se o pevný základ, nýbrž o etymologii pochybné ceny a odvozující báje a jména všem Hellenům společná bez důvodu z řeči semitské, nemůže se zajisté přisouditi platnost povšechná, tak že by se tímto způsobem veškery báje řecké vykládati mohly.

Často, kde se nám zdá, že básník utvořil si obraz poetický, aby věc názorněji vyjádřil, dopátráme se pramene toho obrazu v mythickém podání.[6])

Vyskytují se však v Homerovi též taková místa, kteráž, jakkoli se mythům podobají, uzná každý za výplody obrazivosti samého básníka.

[1]) *W. Schwartz* na př. dokazuje z příjmení Plutonova κλυτόπωλος (Il. 5, 654; 11, 445; 16, 625), že Homerovi byla známa báje o únosu Persefony. (Nachklänge praehistorischen Volksglaubens im H. Berlin 1894, str. 10.)

[2]) *G. F. Schömann*, Das sittlich-relig. Verhalten d. Gr. Greifswald 1848, str. 14.

[3]) *C. Fr. Nägelsbach-G. Autenrieth*, Homerische Theologie. Nürnberg 1884, str. 3.

[4]) Symbolik u. Mythol. d. alten Völker bes. d. Gr. [3] L. u. Darmst. 1842. Bd. I. S. 65 a j.

[5]) O tajné mluvě v mythech a při obřadech hellenských. Srv. Slav. litt. theol. II. str. 18.

[6]) O váze Zevově promluvíme později. Schwartz (Nachklänge 32—34) vykládá tímto způsobem (o blesku) Il. 8, 19, kde Zeus bohy a bohyně vybízí, aby zkusili svou sílu taháním za provaz.

Co na př. básník (později) vypravuje o líčeném úmyslu Heřině navštíviti Okeana a Thetyi (Il. XIV. 205), jest ovšem starým bájím úplně přizpůsobeno, ale věc sama — jejíž uskutečnění se pak vůbec nevypravuje — je zajisté výmyslem básníkovým. Rozeznati, co kde přibásnil a co převzal z lidových bájí, to jest arci věc často velmi nesnadná.

Ještě mnohem více třeba si všímati Homerovy samostatnosti v tom, jak si postavy bohů pro svou potřebu upravuje a jak jejich působení líčí.

I staré báje samy — pokud lze podobu jejich u básníků nám zachovanou pokládati za vzatou z lidového podání — chovají v sobě představy o bozích zcela odlišné od oněch, které na život a jednání Řeků působily. „Zeus“, dí L. Schmidt,[1]) „jehož Atheňané nebo Sparťané v nesnázích svých vzývali, lišil se naprosto od milovníka Iony a Semely, a kdo vkročil do svatyně Hefaistovy aneb Afroditiny, smýšlel o těchto bozích jinak, než jak se jeví v 8. zpěvu Odysseie. Ještě patrnější pak, než rozdíl mezi bohy mythův a bohy vzývanými, jest různost mezi oněmi a strážci mravního zákona.“

Obraz pak, jaký básník sám o bozích podal, srovnává se s představami, kterými život starých Řeků byl ovládán, ještě méně.

Že se bohové řečtí sestoupili v jakýs jednotný organismus státní a každému v něm zvláštní místo vykázáno bylo, je zásluhou Homerovou. Ani Olymp, jako obecné sídlo všech bohů, kam se zevšad i bozi říční a víly (Il. XX. 7. 8) svolávají na sněm, nebyl od počátku představou obecnou, ani o podsvětí společném pro všecky stíny Řekové původně nevěděli, a teprve Homer je o tom poučil.[2])

Dle různosti národů, krajův a časů lišil se i kult bohů. Na různých místech a v různých dobách uctívali se různí bohové. Homer vybíral si své představy z jednotlivých kultů různých krajů, nejvíce se však držel tradic maloasijských Ionů, jaké u nich asi od roku 900 až 700 rozšířeny byly. Že by evropské Řecko ničím nebylo přispělo k vyzdobení básní Homerových, a že by z Homerova líčení zvykův a představ k bohům se odnášejících nebylo lze souditi o náboženství Řeků západních,[3]) je zajisté tvrzení neodůvodněné.[4]) Abych příklady uvedl, Hefaistos a Hera, jak je Homer líčí, jsou vzati z kultů místních.

[1]) Die Ethik der alten Griechen. 1882. I. str. 48. Srv. *V. Cathrein*, Moralphilosophie. 1890. I. 473.

[2]) *E. Rohde*, Psyche. Seelenkult u. Unsterblichkeitsglaube der Griechen.[1] Freib. i. Br. u. L. 1894, str. 36.

[3]) *P. Meyer*, Die Götterw. Homers, str. 11.

[4]) *Baumgartner*, Gesch. der Weltliteratur, III. Freib. i. Br. 1900, str. 16.

K Heře, jež u Homera zaujímá tak vysoké místo, žádný Atheňan se nemodlil, jen z literatury byla mu známa; její kult, jenž jak se zdá v Argu vznikl a na Euboei a Samos přenesen byl, se vůbec valně nerozšířil.[1])

S druhé strany opět se také u Homera nesbledáváme se všemi bohy, které Řekové uctívali. O Panu, jehož kult na poloostrově Peloponneském byl zobecnělý, u něho není ani zmínky; o Hestii srv. A. Preuner, Hestia-Vesta, Tüb. 1864, str. 49; Gruppe, Gr. Mythol. u. R. 1403—1404; o Erotovi t. str. 1071. Podobně pohřešujeme u Homera víru ve dvojí různý život posmrtný, která zajisté později v lidu rozšířena byla, kterou však i pro nejstarší doby dokázati lze.

Výběr a jakési usjednocení různých představ, jak je Homer provedl, mělo veliký vliv na pozdější dějiny řeckého náboženství. Ovšem místo, jaké později zaujali v kultu Dionysos, Demeter, Persefone, nesrovnává se s jich úlohou u Homera.[2])

Ale celkem měl Homer vliv tak veliký, že Herodot zaznamenal (II. 53), že od něho a Hesioda poučeni byli Řekové o bozích.

Máme-li před očima, že Homerští bohové soustředění na Olympu a dělící se v rozmanité úřady a důstojnosti jsou umělým dílem, vidíme zajisté, že ani neshody vznikající z různosti pramenů věcí básníkem snesených, ani povážlivé výjevy zakládající se na podřízenosti nebo nadřízenosti olympských bohů mezi sebou, nemohly vyrůsti z víry lidové. Básník vystrouhal jemně tahy bohů, které si lid jakousi psychologickou nezbytností v mysli načrtal, lidskou podobu, v kterou je lid oblekl, dokreslil a vyzdobil všelikými podrobnostmi. Tím zvýšil jejich zobrazitelnost, ale ubral jim velebnosti. Odtud vznikla též neshoda mezi jich mocí a jich anthropomorfickým pojetím. Někde potřebují sebe nepatrnějších pomůcek, aby svůj úmysl provedli, jako zbraně a vozů do boje, jindy jim zase je vše, čeho se jim zachce, k službám.[3]) Básník rozdává svým bohům úlohy, určuje jejich povahu ne jinak, než románopisec se svými figurkami nakládá.[4])

Někdy si Homer dovoluje dokonce personifikace, t. j. předvádí jako osobu něco, co sám pokládá za neživotné. Není sice nade vši pochybnost, že Spánek, Sny, Themis a j. jsou jen umělými výplody

[1]) *P. Meyer*, Die Götterw. Homers, str. 12.

[2]) De Cerere et Proserpina ap. Hom. Srv. *Mannhardt*, Mythol. Forsch., 1884, str. 225 dd.; *Lehrs*, Popul. Aufs. [2], str. 277 d.; *Rohde*, Psyche [1], str. 196.

[3]) *K. G. Helbig*, Die sittl. Zust. des griechischen Heldenalters. L. 1839, str. 6.

[4]) *C. Bursian*, Üb. d. relig. Charakter d. gr. Mythos. München 1875, str. 15—17; o jednotlivých osobách srv. *Schubarth*, Ideen über Homer und sein Zeitalter. 1821, str. 166 dd.

básnické obrazivosti, vyskytujíť se i v kultech (srv. Gruppe, Gr. Myth. u. Rel., str. 929. 1081; o Δειμός a Φόβος srv. Hes., Ph. 934), ale přece se vyskytují vedle mythických osob, nevytvořených básníkem, i takové postavy, kterým zajisté sám téhož významu nepřisuzoval. Tak vedle Ἄτη (Il. 9, 512; 19, 129) týmže jménem[1]) se označují věci, o nichž asi každý uzná, že jen básník jim život vdechnul (Il. 9, 504: vina; 505: pošetilost, vášeň). Podobně jméno κήρ dává Homer věci, kterou sám za neživou má, což je zřejmo ze spojení slov θάνατος καὶ κήρ, φόνος καὶ κήρ.[2]) Při otázce, jaký význam které postavy mají, má největší váhu positivní zmínka o obětech a modlitbách jim na počest konaných; není-li jí, je to ovšem jen důkaz negativní.[3])

Někteří badatelé (jako Welcker, Overbeck a j.[4]) domnívali se, že básník vytvořil bohy před tím vůbec neznámé; to se však nesrovnává se stanoviskem Homerovým. Také později se Řekové nikdy neosmělili vymýšleti si nové bohy.[5]) Největší důležitost a platnost mají však svědectví Homerova o subjektivním poměru starých Řeků k jich bohům, jich smýšlení o nich a o svých povinnostech vůči nim a zprávy o jich bohoslužbě a pověrečných zvycích.

Pramen, jejž v básních Homerových máme, není jednolitý. Proto třeba všímati si, co v něm je z doby mladší a co ze starší. Lišíť se i v těchto věcech značně nejen Odysseia od Iliady, ale i části Iliady mezi sebou. Kammer[6]) podrobně ukazuje, že se v pozdějších částech jeví jakási zesurovělost; zvláště v kn. 21. libují si bohové a bohyně v sprostotě. Pozdější básníci operují též s větším počtem bohů (Dione 5, 370; Paieon 5, 899; Themis 15, 87; 20, 4; Hypnos 14, 232; Okeanos a Tethys 14, 201; Rheia 14, 203; 15, 187; Enyo 5, 333. 592). I podsvětí je tu obohaceno (na př. je tu zmínka o psu — bez udání jména: 8, 367), dočítáme se o Tartaru (8, 13 dd.; 14, 274. 278; srv. 8, 470 d.). Taktéž se tu dovídáme o bájích, kterých by byl básník, od něhož jsou části starší, nikdy nevypravoval (24, 25 dd. atd.). (P. d.)

[1]) *J. Brenner* se ovšem — nikoli bez důvodu — domnívá, že na uvedeném místě 19, 129 za časů Homerových vyslovovalo se Ϝάτην (slovo odvozené od kausativního slovesa vāt-; srv. Zeitschr. f. ö. Gymn. 1896, str. 686), ve verši 504 a 505 pak že nebylo na počátku slova Ϝ (staž. z ἀϜάτη).

[2]) *L. Radermacher*, Das Jenseits im Mythos der Hellenen. Bonn 1903, str. 118.

[3]) *Alb. Neuman*, De notione »ΜΟΙΡΑΣ« in carminibus Homericis Vratisl. 1867, str. 9.

[4]) *Jul. Treutler*, Homerica Jovis epitheta comparata cum Hesiodeis. Lign. 1867, str. 8—9.

[5]) *Gruppe*, Gr. Mythol. u. Rel., str. 1092.

[6]) Ein ästhet. Kommentar zu Hom. Il. Paderb. 1889, str. 102—111, 325 atd.

Soudy pro mladistvé.

Napsal JUC. Karel Novotný, advokátní koncipient.

Ve hmotném právu trestním můžeme sledovati dvě hlavní skupiny theorií, snažící se na podkladě bádání vědeckého vysvětliti pojem trestu a odůvodniti právo ku trestání.[1]) První skupinu zabírá theorie t. zv. absolutní, do druhé náležejí theorie zvané relativními. Theorie první skupiny vymezují trest jako nezbytný následek skutku zlého, požadavek rozumu, který žádá kategoricky stíhání činu nedovoleného, kdežto theorie skupiny druhé rozplývají se v řadu nekonečnou, obírajíce se hlavně účelem, jehož trestem dosaženo býti má. Účel ten pak shledává jedna z nich v tom, aby od páchání podobných činů, pro který pyká pachatel, odstrašeni byli jiní nebo aby od opětného spáchání činu zlého odvrácen byl zločinec sám, a to buď rovněž tak, že trest mu má býti výstrahou proti dalšímu páchání nepravostí, nebo že spatřuje se ve zločinu projev slabosti vůle, následek špatného výchovu s trestem; pak má se zločinci dostati nápravy, polepšení. Theorie první vyjadřuje se stručně latinským „punitur, quia peccatum est“ (trestáme, poněvadž bylo hřešeno), theorie druhé řídí se zásadou „punitur, ne peccetur“ (trestáme, aby hřešeno nebylo).

Boj, který mezi přívrženci jednotlivých theorií vzplanul, byl tuhý, dnes však většinou utuchl a téměř všichni shledávají podstatu a odůvodnění trestu v jeho účelu, v nutnosti a oprávněnosti obrany společnosti lidské proti útokům, podnikaným na integritu a statky její.

Většina těch, kdož k názoru tomu docházejí, jest dále jednotna v tom, že tato obrana společnosti proti zločinu nesmí, má-li slouti oprávněnou, přesahovati hranice nutnosti a účelnosti.[2]) Někteří (Liszt a j.) přímo míní, že k trestu nemá býti sáhnuto, je-li možno téhož účelu stejně jistě anebo dokonce snad ještě lépe dosíci bez výkonu trestu. Než toto vysvětlení trestu jeho účelem přece by snad nestačilo, poněvadž ono odezírá celkem od osoby pachatelovy, nevěnujíc jí oné pozornosti, kterou ona nepopíratelně zasluhuje. Nutno přece přihlédnouti také ke všem závažným momentům, které vykonaný čin na straně pachatelově provázejí a z bytosti jeho vyplývají.

Těmto otázkám věnovala věda nemálo píle, a výsledky bádání toho jsou bohaté. Mnohé učení je sice dnes již většinou překonané,

¹) *Dr. J. Moník,* Právo trestati.

²) *Dr. Miřička,* O formách trestné viny a jich úpravě zákonné.

ale přece jen působí mnohými výsledky svými posud na pojímání o zločinci.[1])

Jest na bíledni, že učení Tolstého,[2]) který odepírá lidstvu právo, aby jedni trestali druhé, který spatřuje v dnešním trestání činů nedovolených pouze snahu tříd mocných, privilegovaných udržeti se v držení statků všeho druhu. jimi dnes ovládaných, proti vrstvám slabých, bezprávných, kteří statky ony a jich bezpečnost ohrožují, jest po výtce negací řádů dnes stávajících a nedá se ve skutek uvésti, leč za cenu zvrácení řádů těch a pod podmínkou naprostého převratu dnešního názoru světového.

Rovněž jest překonána nauka italské školy anthropologické, jejíž nejpopulárnějším zastancem Cesare Lombroso jest, která pramen zločinu shledává ve vlastnostech zločinci vrozených, že lidé ti nešťastní nemohou jinak jednati než jak opravdu jednají a že tudíž jest nespravedlivostí, trestati je. Bylo by však pro bezpečnost právní nanejvýš povážlivé, kdyby důsledky toho učení byly provedeny.

Cenný a významný úspěch vykazuje moderní škola sociologická, která hlavně poměry společenskými, v nichžto zločinec žil, vysvětluje čin jako výsledek činitelů socialních a považuje trest za nutný, když nelze prostředky jinými ochrániti společnost zla jí hrozícího. Jest nepochybno, že hrozná bída hmotná ve spojení s temnotou duševní ročně miliony nešťastníků vrhá v propast zločinů. Dle rakouské statistiky kriminalistické[3]) jest mezi více než 500.000 zločinů daleko přes 300.000 činů proti bezpečnosti cizího majetku, a dále jest dokázáno, že 90% všech pachatelů jsou lidé, kteří nemají pražádného majetku.

I když nemůžeme souhlasiti se vším, k čemuž stoupenci škol sociologických docházejí, přece praktické důsledky školy té znamenají velký úspěch. Důsledky tyto týkají se zamezení zločinnosti na straně jedné a rozumný, účelný způsob výkonu trestu na straně druhé.

V obor druhý náleží moderní instituce „podmíněného odsouzení“ nebo „podmíněného prominutí trestu“. Toto podmíněné odsouzení má dle prof. Dra Aloisa Zuckra didaktickou povahu a základní idea tohoto trestu jest: soudce vynese sice rozsudek, jímž ukládá se pachateli trest, kterým dle zákona čin stíhán jest, zároveň

[1]) *Dr. H. Minařík*, O moderním názoru na zločince.

[2]) Vzkříšení.

[3]) Österreichische Statistik, LXXI., LXXIII., LXXIV.

však vyřkne, že se odsouzenému výkon trestu promíjí pro ten případ, nedopustí-li se po jistou dobu nového činu trestného. Dopustí-li se však opět něčeho zlého, pak stihne pachatele jak trest za nový čin trestný, tak i trest dříve prominutý.

Tento způsob odsouzení jest již v mnohých státech přijat.

V obor prvý spadá organisovaná péče o mládež zanedbanou a opuštěnou. A myšlenky v tomto směru projevené měly nejúčinnější vliv na zákonodárství celého kulturního světa.

Život rodinný ve značné části vrstev hospodářsky slabších stává se pod mravním a socialním tlakem smutných hospodářských poměrů volnější, často nastane úplný rozklad rodinný.[1]) Tím se stane, že rodina stává se neschopnou vyplniti hlavní svou socialní funkci: vychovávati zdravý a k společenskému životu způsobilý dorost. Na zdatném dorostu musí však nejvíce státu záležeti a proto je stát nucen do uvedeného rozkladu rodiny zasáhnouti, uvolněné svazky rodinné nahraditi svazky státními.[2]) Toto zasáhnutí státu znamená sice velké nebezpečí pro nynější společenskou soustavu zbudovanou na rodině, totiž rozplynutí rodiny v státu. Z této příčiny nesmíme proto považovati ono zasahování za stálé, nýbrž pouze za východisko v nouzi, za první pomoc. Další kroky k zamezení rozkladu musí společnost sama učiniti.

Okamžitá pomoc proti chronické socialní chorobě byla tedy nutná a stát se také ujal zanedbané, opuštěné mládeže, z které se rekrutuje ponejvíce mládež zločinná. A není-li státu možno zabrániti zpustnutí mladistvého, tož aspoň tehdy, když se stal zločinným, jej assimilovati, učiniti z něho společnosti užitečného člena.

Toto učení ujalo se nejdříve v zákonodárství Spojených Států severoamerických. Zde povstaly zvláštní soudy pro mladistvé. Kořenem, z něhož tyto soudy povstaly, jest instituce, jež obyčejně se shrnuje pod názvem probačního systemu[3]) (probation system), a osou tohoto systemu jest probation officer, orgán vsunutý mezi soudce a zločince, jenž má povinnost na jedné straně působiti proti soudci jako jeho důvěrník a na druhé straně proti zločinci jako jeho přítel a rádce.[4]) Probation officer je zpravidla placený úředník, soudem

[1]) *Reicher*, Die Fürsorge für die verwahrloste Jugend.

[2]) *Dr. J. Kallab*, O osnově zákona o ochraně mladistvých.

[3]) *Baernreither*, Jugendfürsorge und Strafrecht in den Vereinigten Staaten Nordamerikas.

[4]) *Lederer*, Der gegenwärtige Stand des Probationssystems in den Vereinigten Staaten Nordamerikas.

jmenovaný, jenž soudům pomáhá při zjišťování mravních vlastností pachatelových a příčin, jež jej k činu hnaly, jakož i při zjišťování výsledků výchovné působnosti. Na druhé straně má se probation officer snažiti zmírniti nepříznivé účinky nedůvěry, jaké společnost proti zločinci chová, a vliv svůj uplatniti k tomu, aby zločinci napomáhal při jeho snaze státi se užitečným členem společnosti.

Z této instituce spolupůsobením státních soudců s probation officery vznikla organicky instituce soudů pro mladistvé. Tyto soudy nejsou trestními soudy v našem smyslu. Vztahují se nejen na zločinnou mládež, nýbrž i na ochranu potřebující mladistvé děti opuštěné, na veřejnou dobročinnost odkázané, děti, jež žijí v nepříjemných domácích poměrech atd. Zakročení soudů neděje se tedy za účelem trestu jako odplaty za zlo, nýbrž za účelem záchrany mladistvého.

Mladiství přicházejí do rodin a to buď hned, buď, když se osvědčili v ústavě; v každém případě zustávají však pod dohledem soudu. V těchto rodinách má mladistvý najíti takové zaopatření, takovou péči a kázeň, by se co možná nejvíce podobaly tomu, čeho otcovský dům poskytovati má. Při tom se dbá, by dítě bylo dáno do rodiny téhož vyznání a téže národnosti, jakých jsou jeho rodiče. Tak účastní se řízení před soudem pro mladistvé v Chicagu též zástupci českých ústavů.

Brzy proklestila si instituce tato cestu do Evropy. Nejpříznivěji utvářily se poměry v Anglii,[1]) kde též instituce probation officera zavedena byla, byť i jen v případech podmínečně odsouzeného.

Na pevnině evropské nebyl vývoj tak rychlý a myšlenka soudů pro mladistvé nepřekonala ještě všech překážek. Za jedno soudcové jsou tísněni těžkými pouty trestních zákonů a nemohou individuelně s jednotlivým zločincem nakládati, a pak jest doposud veřejný zájem pro péči o opuštěnou a zanedbanou mládež nepatrný. Též nedůvěra, již staletí absolutismu[2]) vymlela mezi soudy, jako orgány vrchnosti, a obecenstvem, jako poddanými, jest velkou překážkou rozvoji zvláštních soudů pro mladistvé.

Tato myšlenka však počíná úspěšně všechny tyto překážky překonávati.

U nás v Rakousku dělo se v tomto směru málo. Teprve, když obzvláště péčí vídeňské společnosti zvané Österreichische Gesellschaft für Kinderforschung vzbuzen byl zájem širší veřejnosti a zejména svolán byl do Vídně na březen 1907 první rakouský Kinderschutz-

[1]) *Lenz*, Die anglo-amerikanische Reformbewegung im Strafrecht.

[2]) *Dr. Kallab*, Podmínky úspěchu osudů pro mladistvé v Rakousku.

kongreß, uznala i rakouská vláda, že ani ona nesmí déle zůstati v nečinnosti.

První rakouský sjezd minul se sice po většině s cílem. Nelidovost a s ní zároveň nedostatek pravého porozumění pro potřeby lidových vrstev jevila se u valné části účastníků. Sjezd nemůže býti lépe charakterisován nežli právě dvěma událostmi, že totiž předsednictvo jeho potlačilo návrhy na protest proti nekulturnímu jednání, s jakým počíná sobě germanisační úsilí pruské vlády proti polským dítkám, a stejné další protest proti jednání rakouského ministerstva vyučování, jež odmítá přinutiti vídeňskou obec k tomu, aby pro deset tisíc českých dítek ve Vídni zřídila školu s vyučovacím jazykem jejich národnosti.

Cennou památku však po sjezdu tom tvořiti budou publikace sjezdové. Stejně jako jednání sjezdové rozvrženy byly ve tři skupiny, totiž t. zv. ochranu mládeže, organisaci výchovu i péče o mládež a reformu trestního práva, pokud jde o osoby mladistvého věku.[1])

Poslednímu požadavku rakouská vláda vyhověla a min. nařízením z 21. října 1908 učinila první pokus o zavedení zvláštních soudů pro mladistvé, čímž zakryla částečně některé vady našeho rakouského zákonodárství, jež, pokud jde o péči o zanedbanou mládež, neposkytuje uspokojujícího obrazu. Náš občanský zákon přihlíží hlavně k majetkovým zájmům poručencův a opatrovanců; o jejich duševní blaho stará se málo. Najdeme sice též instituce, jež dbají osobních poměrů nezletilcových; avšak s ohledem na finanční oběti používáno jich bylo až doposud zřídka. Dostačí uvésti pouze několik případů. Soudy mohou zneužití neb nedostatek moci otcovské svým zakročením paralysovati; dále mohou nezletilce, jehož mravní vývin v jeho okolí ohrožen jest, do jiné rodiny dáti aneb hrozícímu zpustnutí nezletilcovu zabrániti tím, že se odevzdá do polepšovny pro mladistvé. A konečně je možno otcům, kteří výživu a výchov dětí zcela zanedbávají, moc otcovskou odejmouti. Normy našeho občanského práva jsou tedy dosti pružné a umožňují dosti intensivní péči o záchranu opuštěné a zvrhlé mládeže.[2]) jen kdyby se ve všech případech prováděly.

Úplně nedostatečným jest náš přes 100 let starý trestní zákon. V době jeho vydání neměly ani stát ani veřejnost smyslu pro socialní povinnosti. Nejmarkantněji se to ukazuje v ustanoveních o trestnosti

---

[1]) Schriften des I. österreichischen Kinderschutzkongresses.

[2]) *Reicher*, Die Fürsorge für die verwahrloste Jugend.

mládeže. Náš trestní zákon stanoví, že dovršením 14. roku podléhá každý — třeba by v soukromoprávních poměrech byl uznáván za neschopného k samostatnému jednání — v plné míře všem přísným předpisům našeho trestního zákona, i když si tím společnost vychovává sama nejnebezpečnější škůdce. Pro takového mladistvého jest nejvýše jeho mládí polehčující okolností. Ano náš trestní zákon stíhá mladistvého pachatele dokonce i před dovršením 14 let a stanoví, že jako t. zv. přestupky nedospělých mají stíhány býti činy nedospělých dítek, jež dovršily 10. rok života svého, jestliže se dopustily činu, který zákon prohlašuje za zločiny. Za takové jednání zajisté pouze z nerozumu páchané ponesou na sobě po celý život pečeť zločinců.

Taktéž nemůže vyhovovati náš vězenský system. Každý mladistvý pachatel od 10—14 let má za tak zvané přestupky nedospělých stíhán býti „uzavřením na odděleném místě." Znamenalo by to tedy, že má mladistvý pachatel stíhán býti samovazbou (ačkoliv staří zločinci odsuzováni bývají do samovazby teprve tehdy, když byli lékařem uznáni za schopné k tomu), kdyby ministerstvo spravedlnosti nebylo volně interpretovalo slovo „uzavření na odděleném místě" a nebylo došlo k závěrům, že tento trest možno si též odpykati v polepšovnách a i v soukromých ústavech veřejným polepšovnám na roveň postavených. Uvážíme-li však otázku nákladu, pak doznáme, jak velké obtíže právě u nás v Rakousku se tomuto způsobu trestání mladistvých staví v cestu.

Při trestu „vězení a žaláře" nečiní zákon rozdílu mezi mladistvými a staršími trestanci. A ačkoliv i zde jest ustanoveno, že mladiství pachatelé nemají žalářováni býti společně se zločinci staršími, přece i nezasvěcený dobře ví, že na stálém vzrůstu počtu mladistvých odsouzenců nese vinu hlavně uspořádání a zařízení našich trestnic a vězení.

Kromě uvedených vad našeho trestního zákona jest ještě mnoho jiných, s kterými se však šíře zabývati nemůžeme. Naše justiční správa snaží se do našeho trestnictví vznésti zdravějšího ducha cestou správního opatření. Věci samé by se sice více posloužilo, kdyby opravdové reformy se zaváděly, zákony se měnily. Pohlédneme-li však na sterilnost našeho parlamentu v oboru zákonodárství justičního, kde ze všeobecně známých důvodů politických aktuelnost změn justičních tak intensivně se nepociťuje jako aktuelnost otázek národnostních a hospodářských, pak musíme se spokojiti s rozličnými ministerialními nařízeními a výnosy, jež přece vady a nedostatky trochu zakrývají, byť se některé staly brzy i bezvýslednými.

Tak byl pro skutečnou nápravu neutěšených poměrů naprosto bezvýznamným výnos Koerbrův z roku 1902 o udílení milosti soudy mladistvým odsouzencům, mladších 18 let. Výnos tento vyhradil takovéto udělení milosti mladistvému úplně libovuli soudců, čímž nápravy zjednati nemohl, poněvadž u našich jinak svědomitých soudců najdou se namnoze soudcové, kteří moderními ideami trestního soudnictví prodchnuti nejsou a kteří často jsou bez veškerého socialního cítění.

Cennější je řada nařízení upravujících spolupůsobení trestních soudů se soudy poručenskými k záchraně zločinného mladistvého, kterými s dobrým výsledkem se nedostatky našeho trestního práva procesního doplňují. Tak mají trestní soudy povinnost, zákonné zástupce o trestním řízení proti jejich pupilovi vedeném zpraviti, poněvadž osoba mladistvá jest nezpůsobilá svých práv hájiti a mimo to neschopná dosah a význam veřejného trestního řízení si uvědomiti.

Významný krok ku předu učinilo ministerstvo spravedlnosti uvedeným již nařízením z 21. října 1908. Dle tohoto jsou od 1. ledna 1909 hlavní přelíčení i odvolací řízení přestupková proti mladistvým, kteří v čas činu nedokončili 18. roku, u sborových soudů přikázány jedinému senátu první instance a jedinému senátu odvolacímu. U okresních soudů přestupkových jest agenda mladistvých se týkající přidělena jedinému soudci. U okresních soudů, majících agendu poručenskou i přestupkovou, má řízení přestupkové proti mladistvým býti přikázáno poručenskému soudu.

Řízení proti mladistvým má se díti ve zvláštních místech, není-li možno je opatřiti, mají aspoň přelíčení s mladistvým na jinou dobu býti stanovena, nežli s dospělými, aby se nehrnulo do soudní síně publikum hledající sensaci, kterému je mladistvý provinilec hrdinou dramatického výstupu, a aby též v mladistvém samém nevznikly illuse hrdinství.

Uvedené změny mají především význam experimentu. Nařízení praví: „Prozatím, než v platnost vejdou nová zákonná ustanovení.“ A až budoucí změna trestního práva nastane, pak prošli již naši soudcové důležitou praktickou školou, budou na reformu připraveni a uspoří novému zákonu mnohou „dětskou nemoc“.

Avšak na omylu byl by ten, kdo myslí, že zákon ten sám bude s to, aby přivodil nápravu. Bída mravní není než průvodkyní bídy materielní. Tato především musí býti řešena. Zákonem musí býti zakázána výdělečná práce dětí, matkám rodin musí umožněno býti, aby se věnovaly výchovu dítek a aby nemusely za dne i v noci v továrně

vzdáleny dítek svých starati se o výživu své rodiny. Musí býti rozřešena a upravena též otázka bytová, protože spolužití dítek útlého věku s lidmi cizími má na vzrůstání kriminality mládeže zhoubný vliv.

Otázka péče o zanedbanou mládež jest pro malý národ, jako jest náš, velikého dosahu. Němci otázce této věnují veliký zřetel. Kéž by i v národě našem pro záležitosti tyto se našlo porozumění!

Z pamětí města Bystřice nad Pernštýnem.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Nájem tento stal se za nového pána na Bystřici, neboť již roku 1748 zemřel Arnošt Matyáš svobodný pán Mitrovský (pochován 4. března v Brně u sv. Maří Magdaleny), jenž závětí ze dne 4. září 1741 a kodicillem z 2. ledna 1748 ustanovil za dědice své syny Jana Nep., Arnošta Benjamina, Maximiliana a Jana Křtitele. Z bratří těchto ujal se panství bystřického a rožíneckého Maximilian podle smluv se svými příbuznými z roku 1758 a 1763. Vrchním jeho úředníkem zůstal pověstný Naske, jenž se stal regentem panství. Nástupcem jeho stal se Jan Malý, po něm pak ředitel Jindřich Heřman Horný, jenž zrovna tak přesvědčen byl o své povýšenosti nade všecky a o povinnosti všech jemu se pokořiti.

Přiznání Bystřických z roku 1748, z něhož viděti jen bídu a schudlost města, bylo schváleno novou komisí v Bystřici v září 1756; v ní byl Krištof Minkvic svobodný pán z Minkvicburka, spolukomisařem byl Bohumír Jan Schramm a aktuarem Viktor Josef Ankermüller. Komise stvrzovala chudobu města: třetina polí byla ladem, týdenní trhy nejsou jen až na dva již zmíněné, lázně není, obecní pivovar sice byl a bylo podle pořádky vařeno pivo od 36 nákladníkův, ale teď to pronajato vrchnosti na 15 let. A ve zprávě z 15. září praví o lesích městských, že jsou v nich jen prořidlé mladé smrky a jedle, kterých možno trochu upotřebiti na trámky a trochu na palivo. Pastviska byla tři vedle sebe; z prvního bylo pronajato na pole 63 měr 4 achtele za roční plat. Městský pivovar byl nařízením krajským pro obec spravován a pivo se nalévalo jen v některých domech.

Roku 1763 měla vrchnost u Bystřice $^{61}/_{64}$ lánu, z čehož platila (z lánu 65 zl.) 61 zl. 57 kr. $^3/_4$ d., Bystřičtí měli však $12^{32}/_{64}$ lánu a platili

812 zl. 30 kr. Rektifikační komise později 25. července 1767 shledala v Bystřici městských domů 36, předměstských 155, chalup 42, celkem 233; polí bylo 1595 měr 3 acht., zahrad 32 m. $1^3/_4$ a., úhorů 240 m., pustá byla 1 míra, pastvin 468 m. $7^2/_4$ a., z luk bylo $194^2/_4$ dvojspřežných fur sena a otavy, rybníků bylo na 4 kopy násady potěrové a pstruhové a na $9^2/_4$ kop násady kapří. Lánů panských čítalo se $^{60}/_{64}$, poddanských $7^{57}/_{64}$ a obecních $4^{36}/_{64}$, celkem $13^{29}/_{64}$ lánu. Obecního majetku bylo z toho: polí 75 m. 6 a., všechny pastviny a lesy (Končiny 213 m. $^3/_4$ a., Ochoz 90 m. $3^2/_4$ a.), rybníků na $9^2/_4$ kapří násady, z obecních luk bylo 44 dvojspřežných fur sena a otavy. Obecního piva se vyčepovalo 79 sudů $2^8/_9$ (všeho 194 sudů $3^4/_{45}$ vědra), obecního vína $34^1/_8$ vědra. Mlýnů bylo 5 celkem o 8 složeních, z nich byly 2 obecní, jeden špitálský (o 2 složeních), jeden panský (Slovatiův o 2 složeních), jeden Josefa Bernata o 2 složeních.[1])

Něco později získala obec nový majetek. Roku 1769 (dne 5. července) koupila při dražbě nákladnický dům po nebožtíku Františku Rudovi — mezi obecním domem s jedné a městským špitálem s druhé strany — s půllánem rolí a vším příslušenstvím za 2200 zl. rýnských, ale ponechala si jen pole a louky, neboť dům sám již 15. listopadu téhož roku se vším k tomu domu příslušenstvím „nebo cokoliv hřebíkem připevněno aneb přizděno jest“ prodala za 700 zl. Karlu Fišovi.[2])

Za Marie Teresie a Josefa II byla doba všelikých oprav a nových zřízení, což nebylo bez vlivu ani na Bystřici. Zprvu se tak jen utužovala závislost na vrchnosti. Začátkem dubna 1774 oznamoval ze zámku rožíneckého ředitel Horný do města, že podle výnosu z 5. října 1773 mají vrchnosti převzíti v poddaných městech úkony představených řemesel; ježto však pro vzdálenost nelze z Rožínky pokaždé posílati úředníka do Bystřice k shromážděním cechovním, jmenovala vrchnost za své cechovní komisaře radního Jana Dědka a Františka Jopsa, kteří měli býti na každé schůzi cechovní a tam měli na všecko dobrý pozor dávati, předpisy zachovávati a pořádné protokoly vésti.[3])

Dne 3. prosince 1779 zase jim oznamoval, že podle patentu z 11. června má každý řemeslník na panství pracující ročně úředníku vrchnostenskému odváděti 6 kr., pracuje-li však jinde 12 kr. Nařizoval tedy, aby rychtář ty peníze od každého řemeslníka na konci roku vybíral a vrchnosti odváděl. Rovněž podle zmíněného patentu že má

[1]) Reg. zem. 247; Teresianský katastr č. 308.

[2]) Pamětní kniha města Bystřice 253.

[3]) Tamže 261.

platiti každý pacholek na panství 6 kr., pohunek nebo děvečka po 3 kr., a že rozumějí se tu nejen sirotci, nýbrž vůbec všichni čeledíni, kteří tedy ten plat dávati mají; a dále že při výkazu dříví v poddanských lesích má se úředníkům platiti krejcar ze zlatého. Podle pořádku lesního že nesmí se leda v nezbytí žádný kmen vykazovati ani dříví dělati, dokud by to ohlášeno nebylo a úředník nepřišel.[1])

Ale obec bystřická chtěla přece nějak uhnouti tomu, aby nemusili řemeslníci na panství vrchnosti žádného platu odvozovati. Dne 10. prosince 1779 zdráhali se plat ten složiti. Proto z kanceláře hraběte Maximiliana Mitrovského bylo o tom učiněno oznámení úřadu krajskému, jenž 26. prosince rozhodl, že musejí Bystřičtí plat ten platiti. Následkem toho vyzýval je z Brna 12. února 1780 sám hrabě Maximilian Mitrovský, aby do osmi dní odvedli dlužný obnos do kanceláře rožínecké.

Než Bystřičtí vzpěčovali se dále. Dovolávali se svých výsad, že podle nich nejsou povinni platů patentem z roku 1779 určovaných platiti. Královský krajský hejtman brněnský dotazoval se tedy zemského gubernia, mají-li býti Bystřičtí k těm platům přidrženi čili nic, načež mu bylo 2. června 1780 odpověděno, že bylo právě sděleno s hrabětem Mitrovským nejvyšší rozhodnutí, dle něhož má se ve všech podobných případech říditi a na něž má svého rožíneckého ředitele poukázati. Rozhodnutí toto bylo ve prospěch Bystřických, neboť platiti měli jen ti řemeslníci, kteří byli dříve povinni vzíti si dovolení, aby směli sloužiti buď na panství nebo mimo ně, a vyslovena zásada, že se patent onen nemůže nikterak rozšířiti na řemeslníky, kteří jsouce skutečnými měšťany a mistry své řemeslo pro sebe provozují, ani na jejich děti, které doma se živí. Co se pak výkazu dříví a platu za to týče, že v Bystřici nebylo to obvyklým, a proto že ani do budoucna nemá tak býti.[2])

To bylo posledním vítězstvím privilejí a svobod městských, o něž Bystřičtí druhdy tolik usilovali a pro něž tolik obětovali i vytrpěli, jichž se tolikrát dovolávali a jimiž vítězili, jichž si cenili a vážili jako pokladu. Nová doba odhazovala staré zvyklosti a obyčeje a oznamovala a upravovala nové řády. Jednotlivé články výsad a privilejí, o něž dříve dlouho jednáno, byly rušeny všeobecnými nařízeními vládními a stejnoměrný pořádek zaváděn, který sice v mnohých příčinách byl k obecnému dobru, který však také výsady měst protrhoval a umenšoval, čímž i význam měst klesal.

---

[1]) Tamže 258.

[2]) Tamže 260, 261.

Robotní patent z roku 1775, jímž ulehčovalo se poddaným, neměl pro Bystřici zvláštního významu, více již zrušení nevolnictví a zavedení zmírněného poddanství z 1. listopadu 1781. Od té doby mohli poddaní svobodně uzavírati sňatky nejsouce již vázáni povolením vrchnostenského úřadu, od něhož jenom bezplatné ohlašovací lístky měli si na příště opatřovati; rovněž tak mohli svobodně přecházeti a usazovati se na jiných panstvích; jen měli žádati za bezplatný list propouštěcí a jím se také nové vrchnosti vykázati. Mohli dle libosti učiti se řemeslům a věnovati se obchodu, uměním a studiím, čehož dříve nesměli bez povolení vrchnostenského a bez listu propustného, jenž teď úplně odstraněn. Poddaní nebyli již povinni konati nějaké služby na panských dvorech, toliko úplní sirotci, a ti nejvýše po tři léta. Ostatni povinnosti a platy robotní a jiné dávky novými urbáři v těch letech upravované zůstaly v platnosti, rovněž i v ostatním poroučena dosavadní poslušnost k vrchnostem, v jejichž moci zůstaly i potom soudní a správní úřady prvních instancí. Také dovolena větší svoboda v koupi a prodeji a jiné změně nemovitého majetku, jakož i zadlužení jeho, nejvýše však do dvou třetin.

Právě za takových změn nastoupil na panství bystřické nový majetník. Maximilian Mitrovský, c. k. generální polní zbrojmistr, jenž byl povýšen na hraběte, zemřel roku 1781 a závětí z 30. prosince 1780 odkázal panství své jedinému synu Janu Nep. hraběti Mitrovskému. Ředitelem jeho zůstal Jindřich Heřman Horný.

Změněných poměrů, kdy císař Josef II obracel se nepřátelsky proti stavům, proti jejich výsadám, ano proti všelikému jejich účastenství ve správě veřejné, Bystřičtí hleděli použiti ve svůj prospěch. Mezi nimi a vrchností vypukl spor o desátek ze železné rudy v lese Ochozi a městská rada žalovala svou vrchnost hraběte Mitrovského u c. k. horního soudu v Kutné Hoře. Ale město prohrálo při, bylo 22. února 1787 odmítnuto, vrchnosti byl přiřčen desátek ze železné rudy a město mělo zaplatiti všecky útraty (hraběti Mitrovskému 24 zl. 27 1/2 kr., štěpánovskému zástupci horního soudu 4 zl. 55 kr. a c. k. hornímu soudu 6 zl. 51 kr., celkem 36 zl. 13 1/2 kr.[1])

Rovněž nepořídilo město tehdy se žádostí svou podanou krajskému úřadu do Velikého Meziříčí, aby ustanovovalo město komisaře cechovní a nikoli vrchnost. Bylo odmrštěno vzhledem k tomu, že již od roku 1774 vrchnost je jmenovala, účty cechovní revidovala a výtky v nich činila. Také chtělo město opět domoci se sena z obecních luk, jež si vrchnost přisvojila; v této věci bylo městu dáno naučení, aby se obrátilo na

[1]) Příruční kniha privilejí městských.

vrchnost, a kdyby rozhodnutí vrchnostenské nedopadlo příznivě, teprve aby se utekli ke krajskému úřadu.[1])

Za úpravy pozemkové daně dála se tehdy také výměra pozemkův a naměřeno bylo roku 1787 u Bystřice 1417 jiter 640$^{5}/_{6}$□° polí, 2 jitra 767$^{4}/_{6}$□° rybníků, 261 jiter 1453$^{5}/_{6}$□° luk a zahrad, 109 jiter 286$^{5}/_{6}$□° pastvin, 226 jiter lesa, celkem 2016 jiter 1549$^{1}/_{6}$□°. U zboží dvořištského bylo dominikálního lesa jen 1400□°, pozemků rustikálních bylo však 252 jiter 721$^{2}/_{6}$□°.[2])

Jako do všech jiných oborů zasahovaly opravy císaře Josefa, tak také prováděny byly ve správě politické a soudní. Základní stavbou veškeré státní správy staly se krajské úřady; pro Bystřici byl úřad tento ve Velkém Meziříčí. Co do soudní moci zařazena byla Bystřice do počtu 45 měst moravských, kde zřízeny byly regulované magistráty. Přestal dřívější pořádek, dle něhož k renovaci úřadu podával primator i všecka rada městská vrchnosti písemně vota, a nový způsob zaveden, jímž měšťané za přítomnosti komise jmenované krajským úřadem volili si písemně 24 členů výboru, a tito teprve z oprávněných kompetentů starostu (purkmistra) a radní městské. Úřad purkmistra a rychtáře trval čtyři léta. Purkmistr a dva radní měli úřadovati bezplatně nebo za malou roční odměnu, ale soudní referent, práva znalý a uznaný za schopného od soudu apelačního (syndicus), jenž při takovém magistrátě dosazen býti musil, měl plat 300 zl., kancelista (kancelářský úředník) 100 zl. a soudní sluha 50 zl. Volby purkmistra a radních oznamovaly se zemskému guberniu a apelačnímu soudu ke schválení. V Bystřici byl 12. května 1787 propuštěn starý magistrát z úřadu a nový potvrzen 14. května. Za purkmistra zvolen byl Karel Polnický, za radního František Orel a Karel Fiša; syndikem byl Jakub Kafka.

Ještě než byl nový výbor ustanoven, došlo do Bystřice oznámení o gubernialním dekretě z 15. března 1787, jímž se nařizovalo, aby se stal soupis domů, v nichž se kořalka pálila, a aby se podalo dobré zdání, jak by se omézil toliký počet domů, v nichž byly kořaleční kotly, aby prý nebylo nebezpečí ohně toliké, potom zdali by neměly zůstati jen jeden nebo dva obecní domy vinopalné, které by byly buď ve vlastní obecní správě nebo pronajaty, z nichž by se pak užitek rozděloval mezi měšťany oprávněné kořalku páliti a nalévati.[3])

Zřízením regulovaného magistrátu v Bystřici, jemuž vedle moci

---

[1]) Pamětní kniha 336.

[2]) *Wolný*, Topographie M., VI. 99.

[3]) Příruční kniha privilejí městských.

soudní náležela také správa politická a hospodářská v obvodě městském, pozbylo staré zřízení obecní úplně své platnosti. Městská práva a výsady neměly již významu, staly se jen památkou zašlé minulosti. Ve správě města rozhodoval vlastně syndik odjinud přistěhovalý a usedlé měšťanstvo počalo se vyhýbati účastenství ve správě veřejné. Vliv cechů se umenšoval, vědomí pospolné obecní příslušnosti mizelo.

Magistrát vybavil však také Bystřici ze soudní moci vrchnostenské a dal jí důležitou moc správní a policejní; mezi jiným připadlo městu udělování živností, správa berní, vojenské konskripce, odvod branců a p. Vrchnost podržela nad městem pouze právo vybírati poplatky urbarialní a dozor hospodářský, pak také právo potvrzovati v úřadech takové osoby, jimž nebylo třeba vykazovati se studiem a zkouškou právnickou.[1])

Nový tento poměr zavdával příčinu ku stálým různicím a sporům o pravomoc a k nekonečným žalobám a stížnostem. Městu — hlavně panu syndikovi Kafkovi — bývaly vítány příležitosti, kdy mohlo proti vrchnosti nějak postoupiti a vyvolávalo je snad zúmyslně, dávajíc tím na jevo, že přešinul se dosavadní poměr moci. Stěžovalo si tedy město přečasto na vrchnost u krajského úřadu ve Velkém Meziříčí i u správy zemské v Brně, bývalo však zpravidla odmítáno, jako na příklad když žádalo, aby sama městská rada měla právo udíleti povolení „k vandru". Ale město nepřestalo, vyzývalo prý a dráždilo vrchnost dále. Konečně byla ještě roku 1787 udělena krajským úřadem městské radě tato důtka: „Připomíná se městské radě tímto naposledy, aby si dala záležeti na skromném chování ke své vrchnosti, a aby odstranila všecko bezpředmětné dráždění, jinak, jak se městské radě již jednou naznačilo, při první příležitosti oznámí se chování městské rady docela jistě vysokému místodržitelství a navrhne se podle nejvyšších zákonů sesazení a potrestání městské rady jako zlovolného žalobce a zaneprazdňovatele, jenž tomuto krajskému úřadu působí tolik nesčetného, nepotřebného, nejvyšší službu zdržujícího psaní."[2]) Podobně dostalo se městské radě důtky, když nečekajíc na výslovné svolení vrchnostenské přijala téhož roku Františka Skulu za měšťana; dostala výstrahu do budoucnosti, aby nezasahovala do práv vrchnostenských, nýbrž zastavila se jen u příslušného sobě práva ve věcech soudních.[3]) (O. p.)

[1]) *R. Dvořák*, Dějiny Moravy, 947.

[2]) Pamětní kniha 332.

[3]) Tamže 334.

List Jana z Rakovníka Husovi.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Kdo jest autorem listu, dovídáme se z adresy. Je to Jan z Rakovníka. Nevíme o něm více než co sám o sobě v listě udává a co lze vyčísti z jeho dopisu. Byl dříve mistrem, patrně svobodných umění — je to tedy asi týž muž, jenž jest v Liber decanorum k roku 1386 uveden jako bakalář a k roku 1389 jako mistr.[1]) Potom vstoupil do některého řádu, nejspíše žebravého.[2]) Tak stávalo se častěji. Také Jeronym Pražský byl napřed mistrem, potom vstoupil do řádu premonstratského a později do kamaldolského.[3]) Štěpán, první převor kartouze dolanské, byl dle Historia carthusiae Olomucensis[4]) napřed královským kancléřem, a Mikuláš ze Solnice vstoupil do kartouze pražské, vzdav se kariery universitní.[5]) Někteří tak činili pro živobytí, jiní z důvodův ideálních a touhy po vyšší dokonalosti. A z těchto posledních byl asi Jan z Rakovníka. Nasvědčuje tomu vznešený názor o řeholním životě a o jeho praktické důležitosti, jak jej projevuje v listě.[6])

Kdy Jan z Rakovníka tento list poslal Husovi, není sice nikde přímo řečeno, ale z obsahu lze to s přibližnou jistotou určiti. Ježto Jan doslova uvádí výroky Husovy, jež byly v druhém článku obžalobném od duchovenstva podány arcibiskupovi asi v červenci roku 1408,

[1]) I. 240: circa festum s. Michaelis ad examen baccal. admissi: ...Joan. Raconik: I. 261: in examine magistr. post nativ. Christi... Joan. Raconik.

[2]) Členové žebravých řádů jmenují se »fratres«. Ale arci v širším slova smyslu mohli se tak nazývati i členové řeholí jiných. Aspoň nekněží se tak jmenují i jinde — o Janu z Rakovníka však předpokládám, že byl knězem.

[3]) Srv. *Bidlo*, Čeští emigranti v Polsku v době husitské a mnich Jeronym Pražský. ČČM. 1895 (LXIX.), str. 242 nn.

[4]) V brněnském archivě F M 675.

[5]) Ibid.: ex magistro Pragensis universitatis primum professus cartusiae Pragensis, secundo Gemnicensis.

[6]) Že si řeholníci náboženských proudů v zemi bedlivě všímali, jest nepochybno. Dokladem toho jest dolanský klášter a Augustiniani rokycanští, od nichž byl roku 1413 podobný list poslán Husovi. Viz polemiku proti němu »Traktát proti Rokycanským«, jejž *Flajšhans* ve »Věstníku Akademie« 1902 (XI.) K literární činnosti M. Jana Husi str. 594 nn. v obsahu podává z kapit. kod. hradč. č. C CXVI a připisuje Husovi, od něhož asi není. Soudím tak z toho, že se v odpovědi na šestý článek praví: excommunicacio fulminata contra magistrum Johannem Hus. Tak by Hus o sobě nepsal! Polemické literatury protihusitské z péra řeholníků bylo jistě mnoho, většina však zapadla při zničení klášterů Husity.

a zmiňuje se o Husově odpovědi na onu žalobu, je terminus a quo patrně červenec roku 1408. Terminus ad quem pak jest konec roku 1408. Neníť v listě žádné stopy po událostech roku 1409, zvláště po přímém vzepření se Husově proti arcibiskupovi a klatbě na něho vznesené, po nichž by důvěra Rakovníkova k Husovi již byla nemožnou, ba ani ne po bouřích na konci roku 1408.[1]) Ostatně i positivně činí celý list dojem, že je psán v druhé polovici roku 1408. Zákaz článků Viklefových a zápověď zpívati nové písničky v kostelích, vydaná na synodě svatovítské 14. června, nedávno skončené boje politické, první žaloba proti Husovi, rozepře mezi mistry o články Viklefovy a knihy jeho a odtud vznikající a šířící se odboj proti arcibiskupovi a trhlina v národě, již by však ještě bylo lze zaceliti, Husovo zakročení ve prospěch Abrahama a Knína — to vše se v listě Jana z Rakovníka obráží jako události právě minulé. A ježto vytýká šíření nauk Viklefových po venkově skrze studenty, což poukazuje na prázdniny roku 1408, nechybíme, položíme-li vznik listu do října neb listopadu r. 1408.

List Rakovníkův jest v mnohém ohledu důležitý. Především je cenným příspěvkem k charakteristice Husově, příspěvkem tím cennějším, že tu podává úsudek o Husovi současník, Husovi a reformním snahám nakloněný, a to ještě před vnějším konfliktem jeho s duchovní vrchností.

Jan z Rakovníka byl dříve s Husem dobře znám. To je z listu patrno. Nazývá Husa „srdečně milovaným" a svým příznivcem.[2]) Husa si velice váží. Hus jest dle něho postaven na svícen, aby svítil všem. Činnost jeho pro opravy v duchovenstvu Jan z Rakovníka schvaluje, ba obdivuje. Hus jest mu Danielem, jenž starce káral a soudil. Není asi bezdůvodným, že se o druhých dvou bodech žaloby z roku 1408, týkajících se kárání duchovenstva, Rakovník nezmínil. Ani by toho Husovi za hřích nepočítal. Vyslovuje spolu přesvědčení, že Husovy motivy jsou nejryzejší. Jeho vlivu důvěřuje on a důvěřují i jiní tolik, že od něho čekají utišení bouří vznikajících.

Spolu však naráží — skromně a zabaleně — na chyby Husovy, jež se mu vytýkají nebo jež mu chce sám vytknouti. Napomínaje, by si Hus nezakládal na tom, že se jedni označují jménem jeho, druzí Kristovým a odkazuje jej na Jonáše a símě zaseté, jež musí zhynouti,

---

[1]) Srv. *Tomek*, Děj. Prahy ² III. 462 nn.

[2]) F. 25: referam, unde et amplius torqueor, magistri fautorisque ponam pre oculis.

aby dalo ovoce, doporučuje tím pokoru a jemně vytýká slávychtivost.[1])

Hlavně však kárá jeho poměr k Viklefovi. Veřejné mínění již tenkrát označuje Husa jako předního šiřitele zásad Viklefových, již se mu dává obecně název viklefista. Jan z Rakovníka dobře ví, že někteří rozkřikují tak Husa, jen aby mohli výtky činěné odmítati pod záminkou, že kazatelé jsou bludaři. To jej právě mrzí, že reformní snahy v Čechách bludnými těmi směry se poškodí, že bude práce bezvýslednou. A bludné nauky vytýkají jiní z důvodů nejlepších. Rakovník sám, ač jest pro opravnou práci Husovu nadšen, nalézá příznak, jenž potvrzuje ono nařknutí. Je to odpověď na žaloby, proti němu podané. Není upřímná, jest dialekticky zastřená, straní stoupencům Viklefovým. Kdežto nepravostné kněze Hus ostře kárá, nemá pro zločin rozkolu, jehož se oni dopouštějí, ani slova odsouzení. Což divu, že jde o něm zvěst, že rozkolu přeje, že jej podporuje!

Jan z Rakovníka naznačuje i důvod, z jakého dle jeho mínění Hus Viklefovi tolik přeje. „Propter doctrinam", pro nauku Viklefovu, pro učenost a zbraně, jichž Husovi pro reformní práci spisy Viklefovy poskytují, pro to dobré, co jest ve Viklefovi, jak říkal Hus. Rakovník nemůže ani z toho důvodu jednání Husova schváliti. Co po takové učenosti! Písmo sv. poskytuje zbraní dosti, netřeba uchylovati se k Viklefovi. A rozkol je tak velikým zlem! „Pryč od Viklefa" musí býti heslem!

Tak jest list Jana z Rakovníka dokladem, že již roku 1408 činí se Husovi výtka viklefismu, ba že jest považován za vůdce toho směru. V žalobách se to ovšem jasně praví teprve v článcích Michalových roku 1412.

Za druhé objasňuje list Rakovníkův nemálo rozšíření viklefství v Čechách. První fase, kdy se mluví hlavně o remanenci chleba ve svátosti oltářní, je skončena. Nauka Viklefova je tu úsilným bojem učenců a církevních orgánův, odsouzením Stanislava ze Znojma, odvoláním Matěje z Knína a Abrahama potlačena. Ale mezitím šířily se již nauky ostatní, jimž posud nevěnováno tolik pozornosti, protože se boj obracel především proti nové nauce o eucharistii, jež byla dogmaticky zřejmě bludna a neměla s reformními snahami přímé a nutné souvislosti. Byly pak to hlavně články Viklefovy, potírající nejvyšší autoritu v církvi, podkopávající úctu svatých a útočící na řehole. Týž obraz

[1]) f. 26: si autem (granum) mortuum fuerit h. e. aura exutum populari, fructum portabit multiplicem.

hnutí viklefského pro rok 1408 podává i rozepře Jakuba z Nouviona s reformisty českými v Praze,[1] jenom že hlavní její předmět — majetek kleru — jest v listě Jana z Rakovníka pouze naznačen větou: Benedikt, Bernard, Augustin jsou zavrženi, jestliže nečinili pokání.[2]) Dle Viklefa totiž jsou zavrženi proto, že připustili majetek církevní. Tak máme v rozepři Jakuba z Nouviona a v listě Jana z Rakovníka dvě souhlasná svědectví pro to, které nauky Viklefovy byly roku 1408 v Čechách šířeny. Možno připojiti jako třetího svědka ještě Štěpána z Dolan, jenž v Medulla tritici potírá sice vůbec články Viklefovy, a to hlavně dle Trialogu, ale všímá si především a obšírně odmítá tytéž věty, jež jmenovaná dvě svědectví vytýkají — zajisté proto, že i Štěpánovi bylo známo, že jsou v Čechách rozšířeny.

Z našeho listu však spolu nabýváme vhledu v rozsah hnutí. Nebylo omezeno na Prahu, nýbrž šířilo se i po venkově. A poznáváme též, čí zásluhou. Universitní studenti užívali o prázdninách každé příležitosti, by zásady ty vnesli v lid. Jan z Rakovníka je nazývá mudrlanty, kteří dříve na sebe berou háv mistrovský než odložili roucho žákovské. Hostince, domácnosti, kde se konaly přástky a pod., byly jim agitačními místnostmi. Autor listu si stěžuje do drzého jich vystupování a uváděje několik jejich výroků, naznačuje zároveň taktiku jejich. Hlásají potřebu reformy, upozorňují na zlořády v papežství, potírají titul „nejsvětější“ dávaný papeži, budí pochybnosti o pravosti ostatkův a svatosti osob, jež jsou uctívány v církvi, útočí na majetek duchovenstva a na řehole. Skutečný úpadek církevního života, touha po novotách, odbojná mysl, vlastenecký cit — to byly složky, jež lidové vrstvy pro nové ty nauky učinily vnímavými. Tak símě rozsévané s katheder a kazatelen pražských vneseno v lid a připravena půda Husovu působení na venkově.

Také po stránce jazykové a slohové jest list Rakovníkův zajímavý. Liší se od veškeré současné literatury v Čechách. Jest propleten citáty z Písma a úslovími, jimiž myšlenka autorova pouze jest naznačena, a psán je zvláštní, polobásnickou mluvou i strukturou vět, s patrnou snahou po vybrané formě, někde arci umělkovaně. Tím se také stalo, že písař listu v kod. Cer. II 263 a opisovatel v kod. Cer. II 386 nezřídka oddělili věty chybně a někde i nesprávně slova četli a označili. Celkový ráz listu svědčí, že pisatel studoval spisy Petra Damianova.

[1]) Cf. seš. 1. a 4. t. r. »Hlídky«. — [2]) Jen o odpustcích, o nichž Jakub jedná obšírně, se Jan z Rakovníka nezmiňuje. Nebyla akutní tehdy ta otázka, v rozepři k ní zavdal podnět spor o neomylnost papežovu.

21 # Epistola Joannis Rakownik contra Joh. Hus.

Honorabili ac cordialiter dilecto magistro Johanni dicto Huss frater Johannes dictus Rakownik, quondam magisterii gaudens titulo, nunc in domino humilis vester servus,[1]) optans caritatis nudare affectum.

Venerande magister! Novit optime vestri sagacitas ingenii, quid proferat sapiens pectoris ex calato: *meliora* esse *vulnera diligentis quam fraudulenta oscula odientis.*[a]) Fideli amico obiurgante culpe redditur[2]) sanitas, caput autem oleo ungens ruine fomenta ministrat. Divino in se loquente spiritu ait virorum prudentissimus: *Iniquus homo lactat amicum suum et ducit eum per viam non bonam.*[b]) David, secundum cor domini electus, qui Christum venturum sacrato cantarat ore, inter precipuas effusiones precum hac voce clamitat ad dominum: *Corripiet me iustus in misericordia, oleum autem peccatorum non inpingwet caput meum.*[c]) Quoniam prefacionibus coloratis et acurato fastu verborum sincera non eget affeccio, delicatis auribus loquendum mihi est, insipiens prudenti, indoctus docto providencie docmata invitor spargere, ut infortunia sive quosque casuales eventus commonicione coaptem gratissima.

Vobis accessit negatum ceteris. Ni fallor, Danielis spiritus, quo longevos iudicarat[3]) atque inpudicos senes lasciva dampnavit in etate,[d]) vestrum pectus inhabitat. Huius vulgatur indicio: Perfecte etatis necdum complestis numerum, iuvenilibus sub annis senes atteritis, montes verbi divini compellitis fumigare.[e]) Revera positus estis in lucem gencium, qui ut lucerna posita super candelabrum dei lucetis in domo.[f])

Sed, mi dilecte magister, nostis plerumque serena tegi nubilo; caligine nubis claritas obscuratur solis. Quodsi consciencia vulnus non habeat, habet tamen fama ignominiam malorum ex contubernio. Apostolus tercii celi post raptum[g]) inquit: *Corrumpunt bonos mores consorcia prava*[g]) et *qui tangit picem, inquinabitur ab ea.*[h]) Quapropter, venerande, aperite queso aures et civitatum audite clamorem. Iam propria cum iunctivo perdidistis vocabula, a Wycleff suscepistis cognomen, ubique factus estis
22 fabula et rumor / in populo. Sed tamen an veritatis zelatores sint an emuli, in dubium vertitur; omnes ex equo capiunt, sed non equo certamine disseminant. Huius ducis reprobati Wycleff pre aliis vos asserunt gestare vexillum. Ideo si quempiam contingat corripere, non edificacio, sed scintilla ruine[4]) suscitatur amplior. Rumore comperi: adversariorum

a) Prov 27, 6.
b) Prov 16, 29: Vir iniquus...
c) Ps 140 5
d) Dan 13.
e) Naráží na Ps 143, 5: tange montes et fumigabunt.
f) Užívá slov Kristových Mat 5, 15: neque accendunt lucernam et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.
g) I. Cor 15, 33: corrumpunt mores bonos colloquia prava.
h) Eccli 13, 1: qui tetigerit picem...

1) Psáno suum.
2) Psáno reditur.
3) Tak korrektor in marg.; text má indicarat.
4) Poněkud černějším inkoustem opraveno v mirre; tak čte také písař v Cer. II. 386.

contrarietas heresiacam pravitatem obicit. Certe ingens tenebra absorbet minorem[1]) et minus crimen cupit latere sub maiori. Pudet dicere, sed tamen necesse est: quod fuit glorie, vertitur in dedecus. Nam Moysi coluber, qui ante vorarat magorum serpentes,[a]) modo laceratur et eductus draco Egipti concutitur a dracone.[b]) Quomodo ergo reprehendit alterum, cum ipse, qui accipit potestatem,[2]) reprehensionis exhibeat materiam? Novi propriam vobis prudenciam sufficere nec alieni consilii egere suffragio,[3]) tamen scriptum est: *Da occasionem sapienti et addetur ei sapiencia.*[c]) Leprosi nuncciaverunt salutem Israhel[d]) et rude iumentum sessorem Balaam a via revocavit illicita.[e]) Et quia, ut arbitror, concupiscitis irreprehensibilis inveniri in testimonio bone conversacionis, munere[4]) ab huius scissoris revocate animum. Veteranum[5]) scelus Chore, Dathan et Abyron[f]) quodam recidivo veneno[6]) propaginis umbratica arte instauravit, ne eorundem involvamini scelere. Grave fortassis istiusmodi gestare vocabulum, sit gravius plecti tormento. Nisi Cineus mandante Saul ab Amalech fuisset segregatus, simul[7]) mucronis tulisset senienciam[g]) et Yosaphat, quamquam s. scriptura iustum commemorat, correptus est a propheta, societate quia iunctus est impio.[h]) Numquid immensus fons s. scripture defuit, ut pelago sancto derelicto ad salivas gurgitum animum converteretis? Salubrius foret apostolorum simplicitati acquiescere quam subtilitatis sectari argumenta, scientes illud sriptum: *Perdam sapienciam sapiencium et prudenciam prudenciam reprobabo.*[i]) *Fatuum dei sapiencius est hominibus.*[l]) Dampnat ea apostolus, que sunt / racionem habencia sapiencie secundum doctrinas hominum, 23
si non edificant ad salutem.

Sed fortasse rugata fronte poteritis libertatem[8]) animi obicere: Unde hunc nossem et quomodo longe sepositus in virum non me ledentem iactitem[9]) oculos? Cur cellule secreta reserarim et lingwam extenderim, manum calamo sinam vagari per orbem? Nosse cupio: quorundam temeritas et articuli oblati ad[10]) loquendum compulerunt adversus

[a]) Ex 7, 12.
[b]) Ez 29, 3 nn.
[c]) Prov 9, 9: da sapienti occasionem ...
[d]) IV Reg 7, 10.
[e]) Num 22, 28.
[f]) Num 16.
[g]) I Reg 15, 6.
[h]) III Reg 22, 7 nn.
[i]) Is 29, 14, I Cor 1, 19.
[l]) I Cor 1, 25: quod stultum est dei ...

[1]) Čer. II. 386 čte: rumorem.
[2]) Naráží na moc, danou Husovi od arcibiskupa Zbyňka, upozorňovati jej na chyby kleru.
[3]) Psáno: suffragia
[4]) V textu je čárka za slovem munere, proto Čer. II. 386 pak opravuje: ab hoc scissore.
[5]) Čer. II. 386 čte: veteramini.
[6]) Psáno: venenoso.
[7]) Psáno: semi mucronis.
[8]) Psáno: libertate
[9]) Druhé t jest poněkud odškrabáno; proto čte Čer. II. 386 iacticem.
[10]) V textě chybí.

quorum pravitatem congestam. Noveritis: ipsis inputandum est, non mihi. Auctor:[1]) Macularunt caput iacentis, archanum prodiderunt, venena pectoris evomentes. Ipse namque subtilitate usus dyabolica suo se confodit pugione, magistrorum silencia rabies profert discipulorum.

Infelix homo et omni fonte lacrimarum plangendus, enixus Anglie in partibus, primum ibidem, dehinc romanum invasit portum, demum tempestate suscitata huius terre tranquillitatem conturbavit, fonti purissimo lutosa permiscuit vestigia. Cuius sacrilegiis simplicium anime subvertuntur. Is oris absque reseracione[2]) corde dixit cum apostata angelo: *Ascendam in celum et*[3]) *super sydera ponam thronum meum et ero similis altissimo.*[a])

Hoc fatentur scripta: Negat[4]) eminenciam pape, sanctis derogat, dubitans fore in celo, quos veneratur ecclesia, claustralem detestatur miliciam. Quenam potest fieri temeritas cuiquam maiori nolle subici, sanctorum glorie derogare, nisi vendicare equalitatem dei?

Brevi sentencia hereticorum venena complexus expressit: nullum esse papam, romanam ecclesiam sive kathedram s. Petri, que apostolico ore commendata sunt, unde queque fidelis anima cibum confortacionis postulat et Christi regeneratus suscipit vestimenta. Nam quidam prescripte cohortis ex numero, prout ab asserentibus didici, procacis lingwe post extensionem in apostolicum interrogatus, an kartarum in direccione principi ecclesie tytulum sanctitatis offerat, respondit: Scribo, sed mencior, mallens proprii oris dedecorari ictu, quam tocius mundi tenenti[5]) principatum, quorundam positis,[6]) humilem deferre reverenciam. Huiusmodi furiosus ligandus est testimoniis scripturarum quasi Ypocratis vinculo, precidenda est lingwa a
24 medicis, ymmo insanum curandum caput, / ut qui loqui nescit, reticere discat.

A veneracione sanctorum dubio stemate inexpertorum corda retrahit,[7]) calliditate utens maligni spiritus oblata primis parentibus. Nonne hec illa calliditas dyaboli, que innoxios primum vacillare compulit, demum domini contra sentenciam perduxit in errorem? Quid scelestius atque tam facile quam nondum exaratum wulgus volubilitate sermonis decipere? Id quod non intelligit, plus miratur, antiquatam fastidit veritatem, curiosa[8]) mens secreti animo offensivas licet haurit veritates.

Eruperunt quidam scioli, huius infecti dote sollidcitatoris,[9]) ante tempus assumunt sibi supercilium, ut sint prius inperitorum magistri quam doctorum discipuli, garrulitatem prudenciam reputant, de quibus refert Apostolus:

[a]) Is 14, 13. 14: In coelum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum... similis ero altissimo.

---

[1]) Odkud je tento citát, nebylo mi lze zjistiti.
[2]) Cer. II. 386 čte: reservacione.
[3]) Psáno: in celum super sydera et...
[4]) V textě: negant.
[5]) Psáno: tenendi.
[6]) Jest asi domysliti: finibus — vyjímaje kraje některých.
[7]) Psáno: pertrahit, caliditate.
[8]) Psáno: curiosam; písař považoval to adjekt. za přívlastek k veritatem a dal proto čárku za curiosam.
[9]) V textě je docte a nad c dva body. Cer. II. 386 čte: doctrine solidatoris.

Circumferuntur omni vento doctrine,[a] *semper discentes et ad scienciam veritatis nunquam pervenientes.*[b] Inepciarum suarum multis cachinum generant, inter texturas mulierum in thabernisque plebem indoctam provocant, de baratro pectoris evomunt spurcicias, scripture absque armamento[1] dicere non verentur: *Is martir, ab ecclesia veneratus, potest esse in celo, sed ego dubito. Benedictus, Bernhardus, Augustinus dampnati sunt, nisi penituerint.* Quid aliud talis dubitacio perdocet, nisi veneracionem sanctorum predari et honorem?

Quid amplius! Callidissimus serpens plagas, quas a religiosis suscipit imitatoribus Christi, astute dissimulans in propriis, in suo confitetur satellite. Quo mediante ficta sub luce regularem conatur destruere miliciam, ne tyro nowus, iunctus ceteris, robur superaddat antiquum contra hostem, et arte callida laudes sathagit furari creatori. Sed lamentatur propheta, obsequium, quod dominus dulciter amplectitur, cordis profert ex thezauro et animam revincit presumentis, dicens: *Beatus homo, qui semper est pavidus;*[c] *sedebit solitarius et tacebit, levabit se super se.*[d] Ubi iam? Procul dubio cenobii sub clausura, ubi vere habetur secretum solitudinis, locus penitencie; inibi fovetur pax anime, contemplacionis archanum, gaudium in spiritu sancto et omnibus efficax beneficium medicine.

Multo plura in oblatis reperta sunt, sed ad explicandum longo / egerent volumine, que sine dubio erroneo manarunt ex fonte.

Animadvertite et verba oris mei aure pietatis auscultate, an iusto procedant ex dolore, ipse iudicate. Si detecti[2] sceleris veraciter qualitatem perhorresco, sacrilegium tantum pacienter ferre non potui. Recolo austeritatem Phynees,[e] in Ananiam et Zaphyram[f] factum,[3] Pauli constanciam, qui Elymam magum eterna dampnavit cecitate.[g] Crudelitas pro deo pietas est. Vetus Lex precipit dicens: *Si frater tuus et amicus et uxor, que est in sinu tuo, dampnare te voluerit, sit manus tua super eos et effunde sanguinem eorum et auferes malum de medio Israel.*[h] Manus domino consecrarunt,[i] frater in fratrem iniciens, ydolatras trucidans Moyse adhortante.[4] (O. p.)

[a] Cf 4, 14: circumferamur omni ...
[b] 2 Tim 3, 7: semper discentes et numquam ad ...
[c] Prov 28, 14
[d] Thren 3, 28: sedebit ... quia levavit super se.
[e] Num 25, 7. 8
[f] Act 5. 1—11
[g] Act 13, 8—11
[h] Dt 13, 6: Si tibi voluerit persuadere frater tuus .. sive uxor... aut amicus... 9: statim interficies, sit primum manus tua super eum ... 5: et auferes malum de medio tui.
[i] Ex 32, 27—29: Consecrastis manus vestras hodie Domino ...

---

[1] Cer. II. 386 má: ornamento.
[2] Psáno: detectis.
[3] Psáno: factam. Snad vynecháno penam.
[4] Psáno: Moysi adortato.

O prosodii biblické.

Ref. DR. J. HEJČL.

Jisto jest, že Bible obsahuje skvostné perly hebrejské poesie. Jakých forem poetických však užívali staří Hebreové? Spojovali básníci jejich své verše ve sloky, řídili se dle určitých pravidel metrických, či snad dbali jen rytmu myšlenkového? Flavius (Starož. žid. II. 16, 4) praví, že Mojžíš t. zv. „snubní zpěv“ (Ex. 15) ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ συντίθησιν; a „píseň Mojžíšovu“ (Dt. 32) ποίησιν ἑξάμετρον (tamt. IV. 8, 44). David pak (tamt. VII. 12, 3) ᾠδὰς εἰς τὸν θεὸν καὶ ὕμνους συνετάξατο μέτρου ποικίλου· τοὺς μὲν γὰρ τριμέτρους, τοὺς δὲ πενταμέτρους ἐποίησεν. Podobně psali Origenes (Οἱ... παρ' Ἑβραίοις στίχοι... ἔμμετροί εἰσιν· ἐν ἑξαμέτρῳ μὲν ἡ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ ᾠδὴ [Dt. 32] ἐν τριμέτρῳ δὲ καὶ τετραμέτρῳ οἱ ψαλμοί (In Ps. 118, 1). Podobně tvrdí Eusebius Caes. (Praep. evang. XI. 5), Jeronym („A verbis Job, in quibus ait: Pereat dies, in qua natus sum... hexametri versus sunt dactylo spondeoque currentes et propter linguae idioma crebro accipientes et alios pedes non earundem syllabarum, sed eorundem temporum“ (Praef. in Job.), Augustin (De musica III. 1, Epist. ad Memorium), Kosmas Indicopleustes, sv. Isidor Sev. Naproti tomu většina židovských učenců ve středověku připouštěla v poesii svých předků jen úměr myšlenkový („parallelismus membrorum“) a názor jejich zavládl též u většiny křesťanských učenců středověkých, a trval ještě v polovici minulého století v nejširších kruzích. Vyskytli se sice jednotlivci, kteří hledali v poetických úryvcích Bible metrum, jejich pokusy však byly tak nešťastny, že spíše přispěly k utvrzení názoru, že v hebrejské poesii nelze hledati metrických pravidel, než aby byly přispěly k jeho vyvrácení. Tak František Gomar († 1641) stanovil za klíč k metrice hebrejské — k v a n t i t u s l a b i k (dle vzoru řeckého a latinského); podobně činil M. Meibom (Davidis psalmi X., item VI. S. Scripturae V. T. integra capita. Amstelodami 1690 a j.), W. Jones (Poeseos Asiaticae commentariorum libri sex cum appendice. Lipsiae 1777), E. Greve (Ultima capita libri Jobi ad Graecam versionem recensita. I. Daventriae 1788) a jj. O nic šťastnější nebyli ti, kteří dle analogie metriky syrské považovali za základ metriky hebrejské p o č e t s l a b i k, jako F. Hare (Psalmorum liber in versiculos metrice divisus... Lond. 1736). Lepší cestou kráčel C. Anton (Coniecturae de metro Hebr., psalm. exemplis illustr. Lips. 1770) a j., který kladl sice správně hlavní váhu na slovní přízvuk, v jednotlivostech však hájil zásady nepřijatelné; totéž lze říci o Bellermannovi (Versuch über die Metrik der Hebräer. Berl. 1813), Saalschützovi (Von der Form der hebräischen Poesie... Königsberg 1825; Form u. Geist der bibl. Poesie, 1853), E. Meierovi (Die Form der hebräischen Poesie nachgewiesen. Tübingen 1853) a jj.

Teprve v době novější přišla otázka o metrice a strofice hebrejské na živější přetřes, a dnes možno říci, že jsme se značně přiblížili ke správnému jejímu rozluštění. Novějším četným pracím přísluší zásluha

že právem na vždy pohřbeny jsou pokusy sestaviti metriku hebrejskou na základě počítání slabik ani kapacita, jakou byl slovutný orientalista Bickell (Metrices biblicae; regulae illustratae exemplis. Oeniponte 1882; Supplementum ad Metr. bibl.; Carmina V. T. metrice. Oenip. 1882) a j. nemá v této otázce již váhy; vážnosti učitelovy nezachránili ani jeho stoupenci jako Gietmann (De re metrica Hebraeorum. Frib. Brisg. 1880), Raffl, Rohling, H. Lesètre, Knabenbauer, F. Vigouroux, Ren. Flament, Le Hir.

Vítězství se skloňuje do tábora těch, kteří hledají klíč k metrice hebrejské ve slovním přízvuku. Kromě Leye (Die metrischen Formen der hebräischen Poesie. Leipzig 1866 a jj.), Netelera (Anfang der hebr. Metrik der Psalmen. Münster 1871; Grundzüge der hebr. Metrik der Psalmen. Münster 1879), Zennera, Hontheima lze sem zařaditi i ty, kteří kromě přízvuku přisuzují přerývkám (caesurám) větší význam, jako Budde, Gunkel, Vetter. Před několika roky professor frýburský Hubert Grimme (Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft, L 529, LI 683; Grundzüge der hebräischen Accent- und Vocallehre. Friburgi Helv. 1896; Die Psalmenprobleme. Freiburg i. S. 1902) a j. podal veřejnosti system hebrejské metriky, považující za hlavního činitele přízvuk, zároveň však přihlížející ke kvantitě slabik, která určuje, na kolik slov jednotlivých veršů jest položiti rytmický přízvuk. Pro tento system se rozhodl i Nivard Schlögel ve známém díle korunovaném cenou nadace Lackenbacherovy „De re metrica Veterum Hebraeorum“. Vindobonae 1899. Těžkopádný, nad míru komplikovaný system Grimmeův zastíněn byl brzy epochálním dílem E. Sieversovým „Metrische Studien“ (Leipzig 1901, 1 nn.).

Také náš krajan V. Zapletal O. P., professor university ve švycarském Frýburku, zasáhl vícekrát již s úspěchem do této otázky („Alttestamentliches“, „Das Deborahlied“, „Die Metrik des Buches Kohelet“, „Das Hohelied“ atd.). Své zkušenosti o metrice a strofice hebrejské praktickou exegesí nasbírané sestavil P. Zapletal v nevelikě knížečce, určené pro posluchače vysokých škol, pod názvem „De poesi Hebraeorum in Veteri Testamento conservata“. Friburgi Helv. 1909. Pojednav v dílku I. o námětech a dobách, kdy staří Hebreové projevovali své myšlenky a city poesií (narození dítka, jeho odstavení, zasnoubení, vítězství, hostiny atd.), probírá autor v dílku II. zákony metriky hebrejské:

Základ metra poesie hebrejské jest grammatický přízvuk slov. Slabika přízvučná jest dvih (ἄρσις[1]), slabika bezpřízvučná jest klad (θέσις). Není však nutno, aby se stejným počtem dvihů pravidelně se střídal stejný počet kladů; počet kladů mezi dvihy může býti rozmanitý, zpravidla však nepřestupuje počet čtyř. (Shoduje se tedy Zapletal v základě se Sieversem, ačkoli v jednotlivostech od něho se odchyluje.) Je tedy

a) přirozený přízvuk slova sama o sobě stojícího zároveň přízvukem metrickým (ictus).

[1]) Nechci zde rozhodovati, zda přízvučná slabika slouti má dvih, bezpřízvučná klad, či naopak.

b) Ve slovech dalších jest přízvukem básnickým nejen akcent hlavní (acc. primarius), nýbrž i akcent vedlejší (acc. secundarius).

c) Ve skupině slov, vyjadřujících jeden pojem, slovo první, nemá-li mnoho slabik, bývá bezpřízvučné. Děje se tak hlavně

α) stojí-li prvé slovo ve „stavu vázaném“ (status constructus) a následuje-li bezprostředně přízvučná slabika slova následujícího.

β) Následuje-li po tvarech slovesných bezprostředně přízvučná slabika doplňku.

d) Aby po každém dvihu následovala aspoň jedna these, nebo jinými slovy: aby nenásledovaly dvě arse bezprostředně za sebou, dovolovali si básníci hebrejští některých volností:

α) Užívali t. zv. přízvuků zpětných (acc. regressivus), t. j. posunuli přízvuk o jedno místo v před.

β) Akcentovali u „segolat“ slabiku vzniklou přibráním pomocné samohlásky.

γ) Slabiku dlouhou (velice zřídka) četli za dlouhou a krátkou.

e) O krátkých částicích stanoví Zapletal tyto zásady:

α) Básnický přízvuk jest položiti na jednoslabičné částice, jsou-li povahou svojí emfatickými.

β) Někdy klade kásník přízvuk na částice ne proto, že jsou svojí povahou emfatickými, nýbrž proto, poněvadž je sám chce s emfasí pronésti.

γ) Přízvuk básnický mají krátké částice jinak bezpřízvučné, jestliže následují dvě nebo tři za sebou, jmenovitě nenásleduje-li za nimi bezprostředně přízvučná slabika slova jiného.

f) Souhlasí se Sieversem, že některé přípony původně jinak (plněji) zněly, než jak udává dnešní punktace masoretská.

Členy dva nebo tři se spojují ve verše, a tak vznikají disticha a tristicha (III. Schemata metri hebraici, str. 33—35). Ve verších dvoučlenných jsou básnické přízvuky rozděleny tak, že první člen i druhý mají po dvou arsích (2 + 2) nebo tak, že první člen má tři, druhý pak 2 (3 + 2), neb oba po třech (3 + 3), nebo (zřídka) po čtyřech arsích (4 + 4).

Verše trojčlenné (tristicha) mají buď 2+2+2 arse nebo 3+3+3. Schemata tato jsou důsledně v celých jednotlivých básních provedena; výminku tvoří *a)* vyzvání k posluchačům, aby věnovali pozornost básni; *b)* cituje-li básník báseň nebo přísloví jiného metra; *c)* někdy 2 + 2 se stahuje ve 4 arse; *d)* svoje zvláštní schemata má Kaz.

Sloky (IV. 35) lze poznati a odděliti *a)* změnou mluvících osob, *b)* obsahem, *c)* „selou“, *d)* někdy refrénem. Plného souhlasu zasluhuje kritika, kterou Zapletal zamítá snahy, chtějící dle vzoru řeckých tragedií básnické texty biblické rozčástiti na strofy, antistrofy a „strofy vzájemné“ (D. H. Müller, J. K. Zenner, Condamin [Le Livre d'Isaie, Paris 1905], Hontheim). Otázku, zdali lze vykořistiti metriku a strofiku pro kritiku textu, zodpovídá Zapletal sice kladně, poznamenává však, jaké opatrnosti jest při praktické opravě textu zachovávati. Stručným přehledem ostatních básnických forem, kterých hebrejští pěvci užívali

(V. Reliqua artificia poesis Hebraeorum) jest ukončena instruktivní knížečka, podávající ke každé zásadě celou řadu praktických dokladů, mistrnou rukou vybraných. Spisovatel hodlá (str. 6. pozn.) ve studiu metriky a strofiky hebrejské pokračovati a lze doufati, že svým časem pravidla ve jmenované knize uvedená prohloubí, rozmnoží a některý náhlad svůj snad i zdokonalí. (Srv. na př. str. 30. $\alpha\ \gamma$; $\varepsilon\ \zeta$.[1])

Moderní prosaické a dramatické hnutí vlámské.

Podává Alois Koudelka.

Moderní krásná prosa vlámská jest čímsi esoterickým. Všechny knihy vlámské nových autorů vyznačují se velikou schopností životní, straněním idealismu a snahou po nové estetice. Mladí nechtějí nic míti se starými, zděděnými formulemi a vzory. A přece jak vás mile dojímají spisy Conscienceovy při vší prostnosti své a jak chladnými nechávají vás knihy moderních spisovatelů vlámských! Čím to? Inu, ony psány srdcem, snad až příliš, kdežto spisy moderních prosatérů vlámských vyznačují se pravým opakem, a to až výstředním. Spisovatelé ti zdají se žíti pouze očima. Kromě Aug. Vermeylena žádný z moderních autorů nezabývá se s psychologickou nějakou komplikací, spokojujíce se všichni s lyrickým toliko líčením. Všichni prozrazují — jak se vyslovil Louis Dumont-Wilden ve své studii „La sensibilité belge" — že jsou potomky slavných malířů nizozemských. Než přejděme již k jednotlivcům.

„Het Uitzicht der Dingen" Stipia Streuvelsa, nejplodnějšího a nejvýznamnějšího z vlámských prosatérů nových, obsahuje tři povídky, správněji řečeno tři kresby, jež v celku podávají obromnou fresku jedné části západního Flanderska, onoho kraje, který zvěčnila ženialní paletta Clausova. Streuvels předvádí nám čtyry roční doby, podzimkem počínaje a letem konče, De Ommegang, kterážto povídka zabírá 120 stran ze 195 celé knihy; kteráž okolnost dokazuje zálibu autorovu v syté barvitosti a lásku k jeho rodákům. Ač vlámští kritikové prohlašují St. Streuvelsa za katolíka horlivého, přece jeho umění nese spíš nátěr realisticko-pantheistický, než kladně náboženský.

Jeho partikularismus nutká ho nejen stotožňovati se se způsobem nazírání a cítění obyvatelův oněch rajsky plodných polí flanderských, nýbrž i šperkovati své spisy výrazy jejich nářečí. Ježto hlavním jeho živlem jest líčení, proto vynakládá St. Streuvels velikou péči na volbu slov a co možná na největší bohatost výrazů. Ve zmíněné povídce De Ommegang na několika stránkách líčí autor vítr, a čtouc m vám — i cizincům — líčení to zdá se, jako byste ze slov Streuvelsových slyšeli

[1]) Se zájmem jest očekávati prof. Dr. R. Dvořákův metrický překlad »Žalmů Davidových«, jakož i Rothsteinovu ohlášenou knihu »Grundzüge des hebräischen Rhytmus und seiner Formenbildung.« Leipzig 1909. Hinrichs.

závany větrů podzimních, jejich skučení a hučení, jako byste slyšeli praštění suchých větví pod nárazy jejich atd. To už není literatura, to jest přímo hudba. Tím si vysvětlujeme kouzlo St. Streuvelsových prací na Vlámy. Z ostatních belgických spisovatelů (jak francouzsky tak hollandsky píšících) snad se mu tu a tam v líčení vyrovnají Cam. Lemonnier a G. Eekhoud, jenomže tito umělci hledí si vždy také akce u svých hrdin, kdežto Streuvelsovy osoby vystupují jako loutky pověčné činnosti přírody, osudu. Praví sám o sobě: „Je crée mes personnages; ils m'appartiennent, ils agissent, evoluent, souffrent, se revóltent, vivent et meurent toujours selon des lois éternellement immuables.“ St. Streuvels jest idealista à la Rubens, vyhledávající především malby slovní. Sám se k tomu doznává v jiném svém dopisu (k André de Ridder): „Je n'écris pas des romans psychologiques de ville, mais j'écris des simples nouvelles de paysans. Si l'on ne me considère pas comme un psychologue, c'est parce que je ne veux pas décrire directement.“

Augusta Vermeylena poslední práce „De Wandelende Jood“ vyniká jak hloubkou psychologie tak filosofského spekulování. „Budeš blouditi až přijdu,“ řekl Kristus P. Ahasverovi, a tento ex-provazník jerusalemský bloudí posud mezi námi. Vermeylen rozšířil tuto starou legendu a vyvýšil až na symbol, rozuměje symbolem „nejdokonalejší a nejúplnější zobrazení ideje“. Tím bludným Ahasverem jest nepokojný člověk našich moderních dob, hledající marně krásy a pravdy, a ježto nikde nenalezá ukojení svého snu, časem se bouří, z toho klesá a padá ve rmut a kal pozemský, stávaje se kořistí věčně ženského.

Práci tú pokládají za chef-d'oeuvre nové vlámské literatury. Ze spisovatelů menšího významu nejpozoruhodnějším jest Hermann Teirlinck. Ač jest ještě velmi mlád, přece již značné jest jeho umělecké dílo. Poslední práce „Zon“ svědčí o jeho mistrovském nadání pro drobnomalbu. Pokusil se též o analytický román: „'t Bedrijf van den Kvaade.“ Nelibuje si tak jako Streuvels ve specialisování, nýbrž mění více svoje náměty; je znáti, že přišel ve styk s lidmi velkých měst. Škoda jenom, že příliš hojné užívání výrazů dialektových a novotvarů činí ho cizincům méně srozumitelným.

Lode Baekelmans hoví více už démonu naturalismu. Vybírá svoje hrdiny hlavně z řad kovkopů v pánvi antverpské. Sloh jeho však jest hrbolatý. Líčí s vervou obyvatele podkrovních komůrek antverpských, jejich způsob života, a to s nádechem humoristické prohnanosti. Tato ironická vlastnost jeví se zejména v jeho posledních dvou knihách: „Zonneklopers“ a „Dwaze Tronies“. Škoda jenom, že si Baekelmans nedá práce, by své hrdiny dokreslil; čtenář po přečtení — řekněme — kinematografických obrázků rád by o nich více zvěděl, místněji se s nimi obeznámil.

Pravým opakem tohoto vášnivého naturalisty, jehož zajímá utrpení vyděděnců, skladačů, „hovad“, jest Maurits Sabbe. Jeho poslední knihu „De Filosoof van 't Sas“ (fil. od splavu) kritisuje v revue „De Gids“ G. Scharten takto: „Knížečka chutnající jako sklenice lambiku (silné

bruselské pivo) čerstvého a dráždivého, již vyklopíte na tři doušky; osvěžili jste se, i jdete po svých a nikdo nežádá ani ne majitel ‚výborného nálevu', byste si po půlhodince na ten extra požitek vzpomněli." Sabbův sloh je svrchovaně elegantní.

Gust. Vermeersche „Mannenwetten" a „De Lust" jsou episody ze života dělnického, vypravované jazykem drsným, ba tu a tam sprostým, beze všech nuancí, než přese vše to mocně na vás působícím.

Leó Meert líčí ve své knize „Van jongere geslachten" taktéž dělnický svět; zmiňuje se o jeho „nemorálnosti", ale činí to způsobem sumárním, řekl bych „bez duše", se suchostí vypočítávání fakt. A přece mají nynější vlámští spisovatelé znamenitý vzor socialního románu v pracích zemřelého (1906) Reim. Stijnsa (Arm Vlaanderen, Arme Menschen, Hard Labeur), jenž byl pravým umělcem.

Karel van de Woestijne, jeden z nejrafinovanějších vlámských prosatérů, vydal pod názvem „Janus met het dubbele voorhoofd" řadu povídek hledaných, přejemňoučkých a přeumělkovaných; jsou provanuty symbolismem současně ironickým a sentimentálním, zpola středověkého nátěru, zpola renaissančního a rokokového. Je to něco pro literární gurmandy.

Guida Gezelle, největšího vlámského básníka, vydány spolu s posmrtným svazkem jeho prosy „De Ring van 't Kerkelijke jaar", v němž G. popisuje básnicky a s nádechem čisté mystiky obřady, liturgii a evangelia jednotlivých neděl roku církevního, v novém a definitivním vydání tři svazky jeho prosaických prací, a to dvou povídek: „Van den kleinen Hertog" a „Doolaards in Egypten", a populárně, ač pěkně básnicky psané historie rostlin a zvířat „Uitstap in de Warande".

Frans Verschoren debutoval dosti šťastně sbírkou povídek „Uit het Nethedal", škoda jenom, že se příliš poddává vlivu Streuvelsovu.

Vlámská produkce dramatická daleko pokulhává za krásnou prosou.

Za předchůdce nových směrů v dramatické literatuře možno pokládati Alb. Rodenbacha, lyrické drama „Gudrun"; je to sloučení germánské legendy s románskou vymožeností. Nápodobou Gudruny jest epická báseň Ad. Hegenscheidta, než oba veršované kusy nebyly nikdy pro nepřekonatelné obtíže technické dávány. Až teprve tragedii Rafaëla Verhultsa „Jésus le Nazaréen" dostalo se té cti. Třebas kus sám vyvolal prudkou kontroversi, přece dlužno jej pokládati za nejpozoruhodnější práci vlámské moderní dramaturgie. Týž autor vyznamenán byl vládní cenou za své drama „Seminis Kinderer", město pak Antverpy poctilo cenou jeho kus „Telamon en Myrtalée". Oba lyrické kusy Nestora de Tière „De Bruid der Zee" a „Herbergprincess" více působí svou hudbou. K lepším kusům patří též F. Gittense „Jane Shore" a „Parasina". Hubert Mélis píše veselohry ze života měšťáckého, z nichž nejlepší jest „Nieuw Leven". Louis Scheltjens a de Rupelmonde předvádějí výjevy ze života pirátů, tulákův a bosáků.

Jef Mennekens se pokusil s pěkným zdarem o historické drama „De Kroon". Dále třeba ještě jmenovati H. van Peenea, Em. Roseelsa, J. Roelunda, Fél. Vande Sunde, Napol. Destan-

berga, Em. van Driesche, a posléze Spaaka (o jehož kuse „Kaatje“, srv. „Hlídku“ letošní č. 3). Poslední prací jeho jest Madona. Je to drama plné ohně, vášně, v němž se prudkým bojem utkávají rozkoš s božností, víra s rouháním. Kněz zamiluje se do mladé venkovanky, již často vídá ve svém kostele. Prosí Madonu, by ho zázrakem osvobodila od té bezbožné touhy. Madona svolí podati mu pomocnou ruku; dívka ona spravivši se za Pannu, zaujme její místo na podstavci. Než kněz místo aby poslouchal jejích dobrých rad, vrhne se na tu, kterou pokládá za sochu s rysy zbožňované dívky, nu — konec už uhádnete! Jak vidíte, kus romantiky svrchovaně opovážlivé. Kdyby Spaak byl kus svůj vyzdobil, jak toho romantismus na sceně žádá, velkomluvností, tirádami a pod., snad by byl docílil úspěchu na prknech, ale tak vzbudil jenom smích. Unyle vrkající kněz na jevišti je směšný!

Z nejnovější ruské literatury.

Podává AUG. VRZAL. (Č. d.)

Jak jsme viděli, dekadenty ruské převrácené zlo vleklo k sobě nepřekonatelnou mocí, zvláště bylo-li zevně krásné, esthetické. Esthetika v jejich převráceném pojmu je cílem života, jest výše pravdy, dobra i mravnosti. Balmont opěvuje Satana, jemu jest drahé každé zlo, „mor, malomocenství, tma, vražda a neštěstí, Gomorra i Sodoma“; Merežkovskij velikému umělci italskému Leonardu da Vinci připisuje myšlenku o nelišnosti dobra i zla před světlem věčné krásy; Fedor Sologub činí dojem psychicky abnormního člověka, jemuž „jen hanba nahého zločinu jest vábiva“; Osip Jakovlev svědomí a povinnost prohlašuje za „dým, otrockého řetězu ničemné články...“ I tam, kde dekadenti neopěvují zlo, oko jejich se zvláštní láskou zastavuje se na všem odporném a chorobném; cítiť zvláštní náklonnost k hnilobě a mrzáctví, k chorobám tělesným a duševním.

Konečně dekadentství toto jako první forma „nových proudů“ sehrálo svoji úlohu i přelilo se ve formu modernismu, k němuž hlásí se téměř všichni současní básníci ruští a velká část novellistů. Toto mladé pokolení modernistických básníků lze nazvati blouznivci, snažícími se odloučiti se od života a uniknouti „v lazur Věčnosti“; a právě touto blouznivostí liší se modernismus od prvotního dekadentství, jehož psychologický typ v základě svém byl prost všeho nádechu blouznivosti. V dekadentství jest viděti lacinou unavenost životem, přesycenost, potřebu rozčilovati nervy svoje něčím ostrým, pitvoření se, snahu zablýsknouti se vysokými vášněmi a raffinovanými nepravostmi. Odtud také pochází svazek dekadentství s pornografickým proudem v ruské literatuře našich dní, kterouž nemocí nakazili se zástupcové všech literárních směrův.

U mladého pokolení modernistů jest naopak pozorovati svěžest, s níž oddávají se všem dojmům života, nejen chorobným. Modernističtí básníci nechlubí se raffinovanou nemravností, nýbrž namnoze vynikají mravní čistotou.

Ale ve vášnivé touze modernistů, zlámati všecko staré, dřívější, nedávné, nadobro přetrhnouti svazek s dřívějším uměním, s dobrými tradicemi ruské literatury, a vychvalovati každý zjevný nesmysl, podivínství, jen když nepodobá se známému, starému, jest mrzutý a škodlivý omyl. A tento protest proti starému obsahu je spojen u modernistů s protestem proti staré formě a slohu, s touhou po všem neobyčejném, podivínském... Osudným omylem mladých modernistů je také, že se snaží za každou cenu býti básníky pro nemnohé, poněvadž poesie prý není pro „dav", i píší mlhovitě, nejasně, v naději, že čtenář vynasnaží se aspoň mechanicky spojiti nejasné jejich obrazy se svojí náladou, vložiti v záhadná slova nějaký obsah. Tato nejasnost jest jen svědectvím chudoby ducha, nedostatku jasného básnického názoru na svět.

Poněvadž intelligence ruská revolucí se unavila, víry v dřívější materialistické ideologie pozbyla, rozkvetla v unavené duši modernistů laciná esthetika i nejasný, laciný mysticismus, nadšení náboženskými otázkami, hra v náboženství bez Boha, nová náboženská tvorba, lehkomyslné tvoření mythův o neexistujících bozích. A touto lehkomyslnou tvorbou dala se unésti většina současných básníků ruských.

Nejnadanějším z modernistických básníků jest mystický lyrik Alexander Blok (nar. 1880 v Petrohradě), jehož básnická fysiognomie vyjasnila se hned první knihou „Veršův o Krásné Dámě". Mystická erotičnost šlechetného básníka-filosofa Vlad. Solovjeva († 1900) a náboženský pantheismus obrazů malíře Něstěrova splývají u Bloka. Bledá lyrika blouznivého asketa Solovjeva, planoucího nebeskou láskou ke Krásné Dámě a cítícího odraz její záře v tiché kráse vod i polí i oblohy, mocně účinkovala na Al. Bloka, jenž přijav myšlenku středověkou, snažil se zachytiti tahy nikoli západoevropské Madonny, nýbrž ruské Panny Marie, vytvořené tichou zbožností lidu a zachycené na plátně Něstěrovem. Mystický cit lidové bohorodičky slévá Blok se živým smyslem pro severní přírodu, na jejíž půdě vystupuje něžná tvář Panny Marie. Mystická zamilovanost, kterou dýší verše Blokovy, jest proniknuta vánkem nezemského i zemi blízkého, a něžná záře mysticismu proniká všecko pozemské, země i nebe spojují se branou smrti. Motivy lásky, smrti a poetické zamilovanosti v život přírody splývají v touze po životě, vtělujícím světlý sen „Veliké Ženy".

V „lyrickém dramatě" „Něznakomka" (1906) Blok vytvořil jakousi novou, mysticko-realistickou báseň, v níž „ve třech viděních" laškovně proplétá se visionářství s realní skutečností a dovedně zachyceny čisté fysiologické podrobnosti práce zakaleného mozku s mystickou touhou po Krásné Dámě, jíž zde symbolicky vyjádřena touha po ideálu, blouznění člověka, tíhnoucího k nebi při všem pohřížení v bahno pozemské. Máme tu básnické visionářství, skrze jehož hranol všední život se jeví básníku v magickém světle... V druhém lyrickém

dramatě, „Balagančik“, básník zamýšlel ukázati „onu výheň pádův a odporů, skrze niž duše současníkova jde k svému obnovení“, ale podal cosi nejasného a místy cynického. V druhé knize veršů, „Něčajannaja radosť“, jest poesie a upřímnost zastřena místy nejasnou, čistě vnější symboličností, forma, realistický obraz nespojuje se tu s duchovním obsahem. V třetí knize veršů „Sněžnaja maska“ i v knize „Zemlja v sněgu“ jest pozorovati značný vliv fantastičnosti Andersenovy: zpod masky „Sněhové Panny“, již opěvá Blok, hledí na nás chladné oči Andersenovy „Ledové Panny“ a „Sněhové královny“. Těmito knihami zakončila se romantická doba tvorby Al. Bloka, jenž ve „Volných myšlenkách“ prostotou, okouzlující naivností a jasností nových veršů, psaných bez rýmu a volným rhytmem, připomíná básníka Puškina, velikého právě svojí prostotou. Není také bez zajímavosti, že tento mystický visionář a blouznivec je zároveň básníkem města, v jehož nejprostších zjevech nalezl prvky skutečné poesie. Jako výtečný stylista a duchaplný technik slova Blok nalezl v ruském jazyce nebývalé kouzlo slov.

Ideologem mystického anarchismu, hlavou „mythotvorců“ je všestranně vzdělaný Vjačeslav Ivanov (narozen v Moskvě 1866), jenž stal se literátem teprve roku 1903. Vystoupiv v 37. roce věku svého s knihou „Kormčija zvězdy“, věnovanou mystiku Vl. Solovjevovi, začal hlásat „nepřijetí světa“, odkudž vznikl jeho mystický anarchismus, snaží se o obrození barbarského, předkřesťanského orgiasmu a kultu Jarily-Dionysa, který prý dosud žije na Rusi a navrátí nám mythus, báji. Umělec vzpomene, že kdysi byl tvůrcem bájí, obživne svobodná tvorba bájí. Předchůdce takových tvůrců bájí nalezl Ivanov v mladých spisovatelích, Goroděckém, Al. Remizovu, Al. Blokovi a j.

Ivanov již v první knize podal výsledky svých studií o cizích zemích a starých dobách, o jazyku a verši ruském. Bohužel dal se příliš unášeti kouzlem archaické krásy, z níž vane plíseň věkův, učinil cílem svým znovuzrození zhaslé krásy starobylosti. Zahrabav se s hlavou do starořecké mythologie, uvedl do své poesie neobyčejné množství obrazův, ideí a pojmů, vypůjčených ze starobylosti, čímž však poesie jeho stala se těžkopádnou a zkameněle nehybnou. Formy starých dojmů nenaplňují se tu znova svěžestí živého hnutí, plností citův i jeví se zrakům čtenářů ve vší archeologické nedotknutelnosti. Archeolog, pro nějž starobylost je posvátna jako starobylost, ne však jako život, je silnější v Ivanovu, než básník, a jeho vášnivá láska k „prachu století“ umrtvuje pramen poesie, v níž není upřímného nadšení, svěží bezprostřednosti, hojně však chladné, mrtvé tendenčnosti.

V centralní knize své, nadepsané „Prozračnosť“, sbírce veršů současných i antických themat, básník pociťuje, že třeba říci nové slovo, ale nemá síly říci nové slovo. Aby tedy dal výraz, odpovídající vznešenosti svých ideí, vystoupil s celým slovníkem těžkopádných slov staroslovanských, čímž vydal se posměchu kritiků. Hrubostí a chladností odstrašují verše, v nichž napodobuje plesnivé verše Lomonosova, Děržavina a jiných ruských básníků 18. století. Vůbec ve sbírkách jeho lyriky

(„Eros“, „Cor ardens“) vedle veršů, vynikajících krásnou formou, vzácnou hudebností a plastičností, nalézáme verše, jež nikterak nesvědčí o vkusu básnickém.

Když proti kroužku časopisu „Věsy“, jenž ztrnul v krajním dekadentském individualismu, utvořil se v Petrohradě mysticko-anarchistický kroužek „Fakely“ a později „Ory“, V. Ivanov stanul v čele kroužku toho a předložil jakousi novou synthesi „prvku osobního a společenského“ v mystickém anarchismu i snažil se zásoby symbolismu dále provésti v realistickém symbolismu. Jeho naivně umělecko-národní směr, jehož snahou je znovuzroditi uhaslou krásu starých pohádek a bájí, nalezl četné napodobitele; ale z jejich padělkův archaické krásy vane většinou chladnost knihové tvorby.

Z pramene bezprostřední lidové tvorby a mythologie slovanské směle čerpá Sergěj Goroděckij (nar. 1884), realistický symbolista a mystický anarchista, jenž s moudrou naivností vypravuje často nedbalým, nepropracovaným veršem o tajích života, obnovuje starobylé náboženské báje i zpívá písně, nedozpívané starými. Jeho veškera tvorba je zápas sil, slunečně veselých sil světlého boha Jarily a temných, podzemních sil boha Peruna. Zvláštní směs hrubosti a netknuté, čisté, dětské něžnosti nalézáme v jeho nerovných verších, místy hudebných, barvitých a divně rytmických, místy disharmonických a hrubých, strojených. Mnoho živých, jasných, ze života se těšících obrazův, unášejících svojí bezprostředností a hlubokou pravdou nalézáme v jeho lyricko-epických básních „Jar“, kde zpracován mythus o Jarilovi, bohu slunce a vesny. Hrubšími barvami maluje se temná, záhadná hra podzemných mocností v „Peruně“. V pohádkách „Dikaja volja“ živě vypravuje starý písničkář o dávno zapomenutém boji živlů přírody, o slepé hře temného chaosu.

Motivy staroslovanské mythologie i starých apokryfů strojeně a s nepatrným zdarem zpracoval Alexěj Remizov ve sbírkách „Polunoščnoje solnce“, „Limonar“ i „Čortov log“ a v divadelním kuse „Ďábelské skutky nad jistým mužem nebo Hádání Života se Smrtí“. Je viděti, že autor snaží se osvojiti si lidovou psychologii a napodobiti sloh lidový, ale jeho umělecko-národní směr nemá v sobě bezprostřednosti a upřímnosti tvorby lidové, za to hojně dekadentské strojenosti. Nešikovně snažil se napodobiti také dětskou naivnost v knize pohádek „Posoloň“. Jeho první umělecky slabý roman „Prud“ (1903) není bez oplzle cynických výjevů.

Přihruble opěvuje „svět rusalek“ dosti elegantním slohem básnickým Viktor Gofman. Zemi jako živelní rodící síle věnuje své básně lyrik Leonid Semenov, jehož motivy jsou hudební, ale bledé. Řecké a starobylé východní mythy zpracoval Alexander Kondratjev, ale pod zvučným a lehkým vnějškem není u něho ani stínu pochopení ducha starobylosti.

Zvláštní směs zlověstně černých motivů hřbitovní tragičnosti s velikou silou poněkud těžkopádné radosti ze života nalézáme ve vybroušených, ale místy retorických verších Alexandra Roslavleva,

nadepsaných „V bašně“. Smysl pro přírodu, upřímnost a něžná lyričnost vane z některých básní Leonida Andrusona (nar. 1875), Vlad. Lenského („Utrennije zvony“, 1907) a Jak. Godina, jehož básně silně jsou zbarveny mysticismem. Pod vlivem katolické mystiky psány divné pohádky Maximiliana Vološina (nar. 1877), nadepsané „Rujanskij Sobor“, kde básník v harmonických obrazech předvádí nám řadu nejasných vidění starých chrámův, uváděje nás v obor záhadných vzpomínek. Mystický anarchista Georgij Čulkov píše ubohé verše, jež vydal v knihách „Kremnistyj puť“ a „Vesnoju na sěver“.

Proti tomuto lacinému mysticismu, proti „nepřijetí světa“ v době, kdy podle případných slov kritika „každá blecha, které se vyvrtla noha, světa nepřijímá a Boha proklíná“, proti nepřijímání světa a vyplývající odtud touze po illusi, blouznění, proti mystickému anarchismu, proti náboženství bez živého Boha, proti lehkomyslné hře v náboženství, proti novému tvoření bájí náboženských zvláště na jevišti povstal básník Andrej Bělyj (nar. 1880). Ale divná věc: nechtěje sám býti počítán k mystikům a dekadentům, ve svých celkem prázdných „symfoniích“, psaných jakousi divnou uměleckou prosou, jíž obyčejný čtenář nepochopí, sám stává se mystikem a dekadentem; odmítaje od sebe podezření z pornografie, přeplňuje své práce oplzlými podrobnostmi. Spisy jeho jsou divnou směsí filosofie, epiky a lyriky; nejen symfonie, nýbrž i většina článků jeho může se počítati i k filosofickým článkům i k lyrice.

Centralním dílem v tvorbě Bělého jsou jeho čtyři symfonie, v nichž viděti základní motivy, jednotlivá themata, která snaží se zpracovati v básních, sebraných v knihách „Zoloto v lazuri“ a „Pepel“.

Značný vliv na tvorbu Bělého měli šlechetný mystik Vlad. Solovjev a Dostojevskij. Jeho duch, dychtivě pohřižující se v theologické a filosofické abstrakce, podobá se povahou scholastickým mystikům. Ale autor nedovedl umělecky jasně propracovati a provésti svoje myšlenky, jež vkládá do děl svých, nenalezl realní formy pro duchovní obsah.

Neodolav vlivům moderním, se zálibou kreslí modernismem vzkříšené pídimužíky, trpaslíky, lesní duchy. Vůbec Bělyj v praxi činil to, co zavrhuje v theorii.

Prosty modernistické strojenosti jsou básně Alexandra Mitrof. Fedorova (nar. 1860), jenž prostými zvuky a v jasných barvách maluje lásku, nebe, zemi, moře, radost i žalost, vůbec všecko, čímž žije a co vidí... Zcela lhostejným k novějším filosofickým, mystickým a náboženským proudům i k poesii občanského zápasu jest nejjemnější a zcela individualní lyrik Ivan Al. Bunin (nar. 1870), duše neobyčejně vnímavá pro vzdušně lehké proudy poesie světa. Bunin neprojevuje ani zvláštní šířky v tvorbě své, ani hloubky rozvoje, ale v kresbě krásy přírody a tiché radosti ze života jest pravým mistrem. Kouzelné bohatství jeho obrazivosti, vnímavost jeho k přírodě je tím cennější, že Bunin nikoho neopakuje, nýbrž podává své, ve všech svých obrazech jsa zcela samostatný a původní. Mile dojímá v jeho básních teplota citu a upřímný realismus bezprostředního názoru. Svými čistě uměleckými

zvláštnostmi, ušlechtilostí povahy jako člověk i umělec připomíná Bunin básníka Žukovského a francouzského básníka Villiersa d'Isle Adam.

Z mladších modernistických spisovatelů nejvíce srostl se zemí a se skutečným životem Boris Zajcev, výborný znalec městského i venkovského života, jenž směle bere sujety svých povídek z lákavé skutečnosti. Jako realistický symbolista Zajcev podává široce zobecňující obrysy, nekresle život v detailech, nýbrž v symbolické hromadnosti. Jako pantheistický mystik stírá rozdíl mezi životem a smrtí, sbližuje lidi se zvířaty a rostlinami. „Všecko jest ve mně, a já ve všem", toť základní motiv jeho prací. Na několika stránkách Zajcev zobrazí celý život lidský, škoda však, že téměř výhradně věnuje pozornost pouze pohlavnímu životu, který popisuje druhdy naturalisticky podrobně, jako v novelle „Agrafena". Lepší jest poslední jeho novella „Spokojstvije" (1909). Konstantin Andrejič ztratil nejdražší, co měl, opustila ho ta, jíž oddal půl života. Ale není v něm zoufalství, hněvu, nehledí vyhoditi Natašu ze srdce, nýbrž prohloubiti svoji lásku, aby srdce nepocítilo jako bol to, co se přihodilo, nýbrž jako vyšší pravdu. Aby pomohl těžkému vzrůstu duše, jde do rodné vsi, a bol a utrpení neničí lásky jeho, nýbrž dělají ji něžnější, všecko objímající. I v Italii, kamž se odebral s týmž úmyslem, roste srdce jeho, v srdci zahoří „rovné světlo", konečně po jeho návratu do vlasti vrací se Nataša, nebudou sice žíti spolu, ale tajemná jejich láska obstála proti všemu. Trpícímu člověku odkrývá se pravda všecko objímající lásky, jíž nehrozí se žádných ran... Zajcev miluje nádheru slohu, ale kazí sloh svůj naivními archaismy a podivnůstkářskými výrazy, jako „milé dříví", „moudrý oves" atd

Několik pěkných stránek mystiky, jadrného humoru a satiry nalézáme v knize povídek miniaturisty Osipa Dymova, nadepsané „Solncevorot". Bohužel druhá sbírka jeho, „Zemlja cvětět", neospravedlnila nadějí, jež v něj byly skládány. Ani nejnovější jeho „tragedie každodenní" s názvem „Ňju", jejímž hrdinou jest nezdárný spisovatel, svůdce měšťanky Ňju, nenapravila pokleslé jeho reputace. Pěkné naděje skládali také kdysi v talent Marka Krinického (Samygina), který však ničím neprojevil svého rozvoje, nýbrž spíše úpadek. Totéž možno tvrditi o povídkách Borise Al. Lazarevského, jichž vyšly dosud tři svazky. (O. p.)

Posudky.

Dr. Otto Willmann, Die wichtigsten philosophischen Fachausdrücke in historischer Anordnung. Kempten 1909. Kösel. Str. 113. Cena váz. 1 K 20 h.

Kdo se zabývá filosofií, zvláště její historií, musí vědět, v jakém významu užívali někteří filosofové toho kterého výrazu. Chaos v tom ohledu nepovstal snad až ve filosofii moderní, nýbrž již u filosofů řeckých. Proto zabýval se Aristoteles v páté knize své „Metafysiky" takovými terminy, jichž význam byl sporným. Probírá celkem třicet výrazův a vysvětluje zároveň jejich pravý smysl. Z nynějších filosofů získal si Eucken mnoho zásluh vydáním díla „Die Grundbegriffe der Gegenwart historisch und kritisch dargestellt", které vyšlo poprvé roku 1878 v Lipsku u Veita a dočkalo se již třetího nebo čtvrtého vydání. Eucken přispěl tím velice k ustálení filosofických terminův a jejich významů. Willmann probírá filosofii řeckou a její terminy. Větší pozornost věnuje Aristotelovi a Platonovi. Pak přechází k filosofii křesťanské a konečně k moderní. V této rostl zmatek každým rokem. Skoro každý chtěl mít svůj vlastní system a princip, a následkem toho měl také svou terminologii. Trendelenburg vystoupil rozhodně proti tomuto předsudku německému, jak jej nazývá, a praví: „Das Prinzip ist gefunden; es liegt in der organischen Weltanschauung, welche sich in Plato und Aristoteles gründete, sich von ihnen her fortsetzte und sich in tieferer Untersuchung der Grundbegriffe sowie der einzelnen Seiten und in der Wechselwirkung mit den realen Wissenschaften ausbilden und nach und nach vollenden muß" (str. 119). Byl tedy úplně proto, aby se navazovalo na Aristotela a Platona. Jinak ovšem smýšlel Albert Lange. Ve svém díle „Dějiny materialismu" psal roku 1865: „Jako poražená armáda se po pevném bodě ohlíží, aby se mohla soustředit, tak slyšíme již deset let ve filosofických kruzích heslo: Zpět ke Kantovi!" (114). Materialismus potírat Kantovým fenomalismem znamená skoro totéž jako ďábla vymítat Belzebubem.

O Haecklově materialismu praví autor, že jest vlastně repristinací jonského materialismu a že by ho již mnozí řečtí filosofové byli se vší rozhodností odmítli. Zajímavá jsou slova universitního professora Wundta z Lipska, kterými Haeckla odsoudil. „Wollte man in der Geschichte der Philosophie nach den nächsten Verwandten des Systems suchen, so würden sie in der Region der jüngeren jonischen Physiker zu finden sein. Es hätte Haeckel Fühlen und Streben, Anziehung und Abstoßung ebensogut mit Empedokles Liebe und Haß nennen können. Schon Demokrit würde aber wahrscheinlich dieses Weltbild abgelehnt haben, weil es die innere Einheit des Gedankens vermissen lasse, und der grimme Heraklit würde über diese Philosophie schwerlich milder als über die seiner Zeitgenossen geurteilt haben. In der Tat, sie gehört ganz und gar dem poetischen Stadium der Metaphysik an. Sie bewegt sich in einer Reihe willkürlicher Einfälle und unbestimmter Analogien,

bei welchen man sich trotz moderner Anspielungen in die Zeit zurückversetzt fühlt, wo die Kunst des strengen logischen Denkens noch nicht entdeckt war und die positive Wissenschaft sich noch auf der Kindheitsstufe befand.“ Všímat si vůbec Haecklovy filosofie, do níž zavádí nové někdy barbarsky znějící terminy, bylo by zbytečným.

Niebergall, Die evangelische Kirche und ihre Reformen. Leipzig 1908. Quelle und Meyer. Str. 160. Cena váz. 1 K 50 h.

Již delší dobu ohlížejí se čelní protestanté po prostředcích, jak by se krise protestantismu nejspíše zažehnala, která reforma reformované církve by byla nejlepší. K těmto reformatorům patří také autor, professor theologické fakulty evangelické na universitě v Heidelberce. V minulém století prorokoval protestant R. Rothe, že se církev evangelická brzy rozpadne, a že pak převezme její úlohu mravní organisace státní. Naproti tomu tvrdí autor, že pravá zbožnost bude vždy potřebovat zvláštní organisace, kterou by mohla být pěstěna a zdokonalována, k čemuž církve nezbytně třeba.

Niebergall vytýká mnohým protestantům, že se vyčerpávají bojem proti římské církvi, místo aby se starali o církev svou. „Musíme dát katolíkům pokoj, kde se jim jedná o věc nejsvětější... nesmíme si ze mše tropit posměch a musíme děti své vychovávat, aby na každé náboženství pohlížely s úctou... Po vnitřních věcech církve římské nám nic není, máme dosti na své co opravovat“ (str. 9).

Jak by se dalo stálému drobení protestantismu v menší sekty zabránit? S našeho stanoviska můžeme směle říci, že by zde bylo třeba provést „sanatio in radice“ zbavit se formalního principu. Na protestantismu vidíme jasně, kam dospěje časem každé náboženství bez neomylné autority. O této nechce ovšem autor ani slyšet; naopak praví: „Je zrovna kletbou protestantismu, že hledá model k normálnímu církevnictví v Římě, hned obdivovaném, hned zase nenáviděném“ (43). Může existovat církev bez vyznání? Nikoli. „Jest nesporno, že církev musí mít nějaké vyznání“ (15). Avšak které? S Kaftanem souhlasí, že to nesmí být staré knihy symbolické, které sice nazývá „rechtlich gültig“. „Nové vyznání sestavit, jest vyloučeno“ (tamže) a pokračuje: „Bleibt also nur, daß man zu dem alten Hilfsmittel greift, die Verpflichtung auf den Geist und Sinn, den Kern und Stern dieser Schriften zu beschränken... Zur Feststellung dessen, was Geist und Sinn einer großen Sammlung von Urkunden ist, gehört ja bekanntlich ein großes Stück persönlicher Eigenart hinzu“. (16). A to že má stačit poznat ducha knih symbolických? Můžeme snad upřít „ein großes Stück persönlicher Eigenart“ pastorům Kalthoffovi, Schwalbovi, professorům Harnackovi, Pfleidererovi a jiným? Na str. 129 píše autor: „Jest vůbec dědičným hříchem evangelické církve, že dělá mnoho frási. Zní to pěkně...“

Stav nynější považuje Niebergall za přechodní, z kterého se brzy církev probere. „Sie (die Kirche) will oder sie muß aus allen gewöhnten und libgewordenen Formen heraus und sich den Bedingungen einer ganz anders gewordenen Zeit anpassen“ (157). *J. V.*

Dr. Max Sdralek, Über die Ursachen, welche den Sieg des Christentums im römischen Reiche erklären. Breslau 1908. Aderholz' Buchhandlung.

V přítomném stručném pojednání vytkl si professor vratislavský Sdralek úkolem, podati odpověď na otázku: Proč pronásledované křesťanství přes ohromné prostředky moci římského státu se rychle rozšířilo a srdce a duchy starého světa si dobylo? Na vysvětlenou tohoto světodějného fakta, které zajisté vždy bude buditi zájem, uvádí především důvody zevnější. K nim počítá politické sjednocení národů kolem Středozemního moře usedlých v římské říši světové, tím umožněný světový styk, kterým od konce říše ke konci mohlo býti ustavičně vyměňováno zboží, ideje a náboženské představy, jakož i jednotu řeči. Řečtina stala se světovou řečí; tím dosaženo bylo i jednotnosti kultury. Křesťanské náplni idejí skýtala řečtina co možná příhodnou formu, neboť řečtina, výplod jasně a bystře myslícího národa, dávno již organ vysoké vědy, spojovala s řídkým bohatstvím ještě řidší určitost a hodila se tím zvláště dobře do služeb náboženství Loga Na vládě řeci řecké ve světové říši římské spočívalo však netoliko rozšíření a rozvoj křesťanství, nýbrž řečtina měla také velký význam pro církevní jednotu, jak se ukázalo ve stoletích po založení Cařihradu. Když 16. července 1054 legatové Lva IX položili bullu exkommunikační na oltáři v Hagia Sofia, bylo to jen zakončením odcizení mezi církvemi římskou a byzantskou, které ve 4. století počíná a v 9. v podstatě jest ukončeno. „Nebylo možno v Byzanci a v Římě již se dorozuměti, poněvadž si — zcela doslovně vzato — nerozuměli.“

Vedle těchto příčin zevnějších uvádí Sdralek jako další důvod změny v pohanství a jeho přiblížení se ke křesťanství. Nastalo především sblížení se socialních poměrů jak v třídách vzdělaných, tak i v nižších. V třídách vzdělaných, které v prvním století našeho letopočtu pozbyly zájmu na veřejném životě a oddávaly se věcem nicotným, probudila se ve století 2. záliba ve filosofii. Filosofie tvořila v brzku veřejné mínění, ve kterém společnost musí žíti, a které vdechuje jako vzduch. Filosofií, zvláště stoickou, byly však odstraněny specificky antické názory světové, rozšířeny nové, ušlechtilejší názory o právech a povinnostech lidských, hlásána neunavně se světovým občanstvím také povinnost bratrské lásky celý život obsahující. Tím prolomeny netoliko hranice vědomí nacionálního, nýbrž i stěna, dělící stavy a třídy. Výslovně hlásána láska k nepřátelům, trpělivost, shovívavost, odpuštění příkoří a jeho odplata dobrodiním. Podle těchto zásad počala pak společnost římská přetvořovati i svoje chování; zabývala se zásadami vychování, zřizování škol stalo se péčí každého, veřejná dobročinnost nabyla nového rázu. U lidu probudilo se porozumění pro spolčování v tak zv. collegia funeraticia, jež byly velmi četné v celé říši a jejich členové se mnohdy navzájem nazývali bratřími, tak jako se křesťané nazývali ecclesia fratrum. Toto sblížení poměrů socialních zrcadlilo se také v městské správě a v pojímání

otroctví. V zásadě bylo sice ještě uznáváno otroctví za oprávněné, filosofové doby císařské hlásali však boháčům, že otroci jsou lidé jako jiní, přátelé, ovšem nižšího stupně, a že je přísnou povinností s nimi dobře nakládati. Připravující změny nastaly však zejména v náboženství pohanském. Skepticismus poslední doby republikánské vymizel, náboženský život ve století 2. a 3. oživnul, východní kulty byly vyhledávány, touha po budoucím životě se probudila, přání zbaviti se hříchu a dosáhnouti svatosti stalo se živým. Svatým býti, bylo nejvznešenějším ideálem, pramenem štěstí, zárukou spásy. Větší chvála nemohla býti vzdána nežli slovem pius et sanctus. Půdu křesťanství připravovaly dále také filosofické, zejména neoplatonické ideje, myšlenky o Bohu jako pouhém nekonečném duchu, o příbuzenství duše lidské s Bohem, o úctě před lidským životem atd. Filosofie stala se „pedagogem ke Kristu."

Třetí řadu příčin vidí konečně Sdralek v křesťanství samém. Ač není pochyby, že křesťanství z náboženské a filosofické práce a rozvoje mělo velký prospěch, přece však za svoje vítězství děkuje především vlastní své síle. Autor tu vytýká asi pouze ony síly křesťanské, které dle svědectví pohanů samých měly největší účinek na venek, totiž neochvějné přesvědčení křesťanův o pravdě své víry, čistotu života křesťanů, jejich heroismus v lásce k bližnímu a jejich pevnou organisaci. Proto mohl se Konstantin odvážiti, postaviti svoji politiku na křesťanství, očekávati od něho regeneraci římského státu, ačkoli křesťané při jeho nastoupení sotva tvořili desetinu obyvatelstva.

Dr. Franz Friedrich Leitschuh, Einführung in die allgemeine Kunstgeschichte. München und Kempten 1909. Verlag der J. Kösel'schen Buchhandlung. Cena 3 M., v. 4 M.

Kniha krásně vypravená a 282 vesměs zdařilými illustracemi, jež značně přispívají k porozumění textu, ozdobená, chce podati stručné uvedení do všeobecných dějin umění stavitelského a malířského, slohem jasným, pokud možno populárním. Z té příčiny bylo třeba zříci se obšírnějšího vytknutí a vylíčení oněch středověkých epoch, které badatele zvláště poutají, vyložení oněch nitek, které řídily rozvoj umění ve směru historickém a formálním. Za to v popředí vystupují požadavky pedagogické: dnešnímu stavu vědy přiměřený výběr nejdůležitějších statí z dějin umění, co možná stručná charakteristika nejpřednějších mistrův a vystříhání se zbytečného hromadění jmen. Jak podařilo se autorovi podati dílo skutečně zdařilé, pro první uvedení do dějin umění velmi vhodné.

Promluviv v úvodě o umění doby předhistorické, starší a mladší kamenné, bronzové a železné, autor stručně pojednává o umění národů východních, Egypťanů, zemí eufratských, o umění assyrském, perském, medském a o umění předo- a maloasijském, v němž třeba spatřovati v mnohé příčině předběžné stupně řeckých forem uměleckých.

Po té jedná o umění stavitelském a malířském národů klassických, Řekův a Římanů. Případně tu zejména poukazuje, že náboženské názory

řecké byly naskrze uměleckými, a že národ, jenž měl na světě řeč nejokrouhlejší, musel také vybudovati chrámy harmonické, vynalézti formy umělecké, jež ve své ušlechtilé jednoduchosti zůstanou trvalou normou krásna.

Největší část knihy jest věnována přirozeně umění křesťanskému. Křesťanství, ač nepřivodilo žádných národních přesunutí, nýbrž jen hnutí duchů, převrat nábožensko-mravní, ač nezaložilo států, proniklo přece svými ideami všecky formy a zřízení životní, naplnilo kulturu trvající svým duchem. V tomto smyslu lze mluviti o umění křesťanském, jež s duchovní obnovou světa v život vstoupilo. Dokud bylo křesťanství v hranicích židovstva, nebylo ještě půdy, na níž by mohlo křesťanské umění zkvétati; podmínky pro vlastní činnost uměleckou byly však dány, jakmile vstoupila nová nauka do bohaté kultury a uměleckého světa hellenského. Autor tu sleduje především přívětivé a světlé nástěnné obrazy v tichých chodbách katakomb, jež byly s počátku hlavně symbolické, k nimž však záhy přistoupil cyklus obrazů biblických jak ze Starého tak Nového Zákona, a přechází po té k starokřesťanskému umění stavitelskému pro vydání ediktu milánského, jehož nejpřednějšími produkty jsou starokřesťanské basiliky. Případně vytýká zejména veliký význam starokřesťanského umění východního, v němž se jeví působení starého západoasijského slohu, a jež po té dalo západu základy rozvoje schopného konstruktivního umění stavitelského. Zvláště vlivným bylo umění vnitřní a východní Syrie, kde již v 6. století byly vyvinuty formy, které na západě teprve ve stoletích značně pozdějších opět povstávají, jako věže organicky z budovy vyrůstající atd.

Obšírně pojednává autor o umění středověkém, o slohu románském a gotickém, při čemž klade počátky slohu románského, který v podstatě směřoval k obnově umělecké antiky, do doby Karlovců. Charakteristická stránky obou slohů podařilo se mu dobře vystihnouti. Neméně obšírně a přehledně pojednáno jest i o umění renaissančním, jehož známky počínají se jeviti koncem 14. století, a jež úzce souvisí s enthusiasmem pro literaturu klassickou.

Ostatní části knihy věnovány jsou umění 17. a 18. století, slohu barokovému a rokokovému, umění čínskému a japonskému, a umění modernímu ve století 19., které jako století nejpyšnějších historických a přírodovědeckých objevů značí pro celou uměleckou tvorbu slavnou dobu sbírání a hledání. Z počátků poměrně skrovných vystoupilo tu umění, které svojí mocnou velikost tím mohlo rozvinouti, že systematicky použilo uměleckých a technických vymožeností všech minulých století, v přísném vyškolení se vzdělalo, aby uskutečnilo moderní program, jenž ovšem časem nezapírá stop prudkého mladistvého návalu, jemuž však nelze upříti poctivé snahy po pravdě, která má napomáhati, aby opět zaznívaly „prvotní melodie umělecké“.

Dr. J. Samsour.

Ze života náboženského.

„První svatý z Moravy“, praveno o sv. Klimentu Maria Hofbauerovi, jenž za svatého prohlášen 20. května v Římě. Nežil však na Moravě, Morava jeho svatosti ani nezaložila ani nedovršila. Byla to spíše Vídeň, Varšava, Řím. Ale přece aspoň pocházel z Moravy. A ke všemu ještě berou si ho naši němečtí krajané za svého příslušníka. Byltě ze smíšené jihomoravské dědiny Tasovic (Taßwitz).

Na světcích dosud byla vždy národní příslušnost věcí vedlejší. A také tak zůstane asi i na příště. Třebas by šovinisté jednoho národa odmítali i úctu svatých druhého národa (jak často činí maďarští a němečtí šovinisté, snad i šovinisté jiných národův, a z Uher známo to i o knězích!). Přece však nápadným jest v církvi zvláštní příznak některých národů; jsou to národy v celém slova smyslu svatoplodné a svatotvorné. Vyznamenávají se vlastností tou zvláště latinské národy všecky, Řekové (staré a střední doby), ze slovanských kmenů pak Rusi a Poláci. Čechy ji kdysi měly, ale brzy pozbyly. Z Germánů svatoplodným zůstalo jen pásmo nynějších zemí jihoněmeckých a Porýní. Angličané, ač přivtělili si v Irsku národ se staroslavným významným názvem „insula sanctorum“ (ostrov svatých), svatoplodnost ostrova toho jen na několik věků si osvojili, později ji ztratili. Německé kraje střední a východní, severské kraje germánská, to vše jest pravá poušť v úrodě svatosti!

Stejně má se to s našimi zeměmi českými, s celými Uhrami, jihoslovanskými zeměmi, celou katolickou Amerikou (400 let katolickou!). Není tím možno říci, že by ve jmenovaných zemích nebylo dobrých křesťanů, nebylo lidí svatě žijících. Snad právě naopak! Vzpomeňme jen těžkého mučenického života Jihoslovanů pod Turky! Přísnost mravů ve slovanském lidu také je všeobecně známa! Jaký to rozdíl od lehkosti mravní u Francouzů, Vlachův a jiných Jižanů! Slavní svatí církve vyrůstají však za jiných okolností, než v jakých obyčejná svatost křesťanská se vychovává a udržuje. Ke kanonisaci jak známo je více třeba než pouze svatého života a hrdinných ctností, je třeba k tomu i oslavy světce zázraky! Našim svatým lidem a svatým lidem všech oněch neplodných národů se této podmínky nedostává. Jejich světcové nejsou nijakými zázraky oslaveni. Jest možno nalézti nějaké přirozené důvody těchto milostí? Jsou dány povahou, kulturou, polohou, tradicí a historií národa? Vším tím asi a kromě toho vyvinutostí života řádového, se žitím církve a lidu. Z povahy národní hlavně bylo by vytknouti náchylnost k hrdinství, uznalost, společenskou přejnost, prudkost k extrémům náchylnou, vznětlivost, slávymilovnost. To vše dává vynikati svatému životu, svaté osobě, vede k obdivu jejímu, staví ji na oltáře už dřív, než církev vyřkla své slavné kanonisační slovo. Zdá se, že jakási všeobecná závist, vzájemné sebepodněcování, nevážnost ke svým lidem a ke všemu svému, přílišná skromnost, vnucená okolím stísněnost, ledabylost po vyšším netoužící jakož i nadutost na druhé

straně nic vedle sebe neuznávající (Anglosasi, severní Germáni, Maďaři!) učinila mnohé národy neplodnými. Z prvnějších vlastností máme i my nesporný podíl! Proto teprve první a vlastně žádný svatý Moravou samou nevypěstovaný!

Svatořečení blahoslavané Johanky z Arku (Jeanne d'Arc), Panny Orleanské, národní hrdinky francouzské, provázeno sice ve francouzském tisku vesměs příznivými úvahami. Nemožno konečně ve Francii samé napsati něco na posměch a neprospěch „Panny Orleanské". Čistá její postava a zvláště tragický konec její činí ji jedním z nejkrásnějších zjevů historie lidské.

Zvláštní je, že Angličané po celé téměř 19. století, jakoby chtěli za předky své zadostučinit, byli nadšenými zbožňovateli Panny Orleanské: protestanté i katolíci. V měsíčníku katolickém „The Month" (Londýn, květen) Herbert Thurston obírá se historií názorův o Panně Orleanské v Anglii a praví: Kronikáři angličtí 15. století jsou nápadně mlčelivi o případě s Pannou Orleanskou a o její osobě. Od první doby, od krále Jindřicha VI, stýkáme se v kronikách jen s krátkým odsouzením Panny Orleanské, jaké králi poslal v listě svém Bedford, nazývaje Johanku „a sorcerres, heretic and idolatrers" (čarodějka, bludařka a modloslužebnice). Shakespeare mluvě o ní v dramatě „Jindřich VI", zmiňuje se o ní v témže smyslu. V 15. a 16. století všeobecná jest výtka, že Johanka byla šejdířkou a čarodějkou. Caxton uvádí též, že byla obviněna ze smilství, praví však sám, že neshledáno na ní ve vězení, že by byla těhotnou, že však přece upálena. Výtka nečistého života v anglických spisech nepřichází. John Rastell, obhajce nauky o očistci, první hájí Pannu Orleanskou ve své „Chronicle" (1529) jako nevinnou, a méně rázně po něm Polydore Virgil (1534). Výjimku činí skotští kronikáři, kteří všichni od počátku byli na straně Johanky a bránili ji. První, jenž začal kriticky celý příběh rozebírati, vybíraje a srovnávaje anglické i francouzské zprávy, byl John Speed (History of Great Britaine, 1611). Ale také on omlouvá Angličany, že ke skutku je přiměla přemrštěná důvěra v Pannu a přímé zbožňování jí od Francouzů. Na to už jí přibývá obhájců mezi Angličany. John Wesley, náboženský reformator, ve své ‚History of England' (1741), rovněž Hume v díle svém stejně nadepsaném, majíce veliký vliv na mínění anglické svými příznivými úsudky o Panně Orleanské nastolují novou epochu v názorech Angličanů. Počátkem 19. století obracejí se mysli Anglie už s plným zájmem a obdivem k postavě Panny Orleanské. Robert Southey roku 1796 vydává samostatnou epickou báseň „Joan of Arc", v níž s celou vroucností a poetičností tragickou postavu Panny Orleanské oslavuje. Angličané stávají se velebiteli Johanky z Arku. Hněv jejich obrací se proti vlastním předkům i proti zbabělosti a nevděku Francouzů, kteří svou hrdinku opustili. A zajímavé je to právě, že protestantští spisovatelé 19. století rozplývají se citem a chválou, katoličtí Angličané však mluví zdrželivě! Když roku 1894 Johanka prohlášena byla za blahoslavenou, byla to Anglie jak katolická tak protestantská, která vítala tento čin církve římské s velikým na-

děním. Úcta, s jakou Anglie v tom roce a po tom roce počala se odnášet k Panně Orleanské, byla taková, jakoby Johanka z Arku byla ne francouzskou, ale anglickou národní hrdinkou. Zvláště velikým ctitelem jejím stal se protestantský historik Andrew Lang, jehož specialitou ve verších i v prose stala se oslava blahosl. Johanky, jejíž nadpřirozenost zjevu a poslání sám též hájí a uznává. S druhé strany oceanu mezi americkými spisovateli byl to slavný humorista S. L. Clemens (Mark Twain), jehož kniha plná enthusiasmu a psaná spolu žertovným slohem jeho stala se nejčtenější knihou z obou stran oceanu o Panně Orleanské. Acta processu blahořečení si Angličané přeložili ve dvou vydáních (1902 a 1907) a znova z nich čerpali úctu a obdiv. Svatořečení letoší dalo jim příležitost k nové záplavě článků, knih a úvah a k upřímné radosti všech bez rozdílu vyznání, že zamilovaná jejich hrdinka došla nového uznání a nové oslavy. „Jediná v celé světské historii lidstva“, jak praví Mark Twain. „Srovnáváme-li ji s kýmkoliv jiným, ba se všemi najednou, nade všecky vysoko vyniká její bezúhonná, její ideální postava.“

*

Metropolita lvovský Andr. hr. Šeptyćkyj a italský Augustinián Aurel. Palmieri, jako předsedové kongresu velehradského pro spojení církví římské a řecké roku 1907, rozesílají pozvání na nový sjezd velehradský, jenž rovněž otázce spojení církví má býti věnován. Sjezd bude na Velehradě 2. až 5. srpna. Spojen je tak se sjezdy apoštolátu (31. července a 1. srpna) a se sjezdem bohoslovců 2. a 3. srpna. Sjezd podle pozvání rozeslaného nejvěhlasnějším slovanským unionistům, má za cíl pracovati o otázkách společného obcování věřících západní a východní církve, a jmenovitě budou probírány: 1. otázky naučně bohoslovné a historické ze sporných komplexů mezi oběma církvemi, objasňovány budou od učenců bohoslovův obou církví; 2. otázky praktického styku, odstranění předsudkův a zjednání přátelského spojení aspoň v čistě vědeckých otázkách mezi katolickými a pravoslavnými bohoslovy. Oba předsedové vyzývají k podání referátů latinsky nebo rusky o vytčených otázkách (do června do redakce „Slavorum litterae theologicae“).

V římském unionistickém časopisu „Bessarione“ přináší P. Aur. Palmieri výňatky ze spisů kyjevských ruských bohoslovů z první polovice 18. století, jimiž dokazují všichni víru východní církve v neposkvrněné početí Panny Marie. Uvádí rektora akademie kyjevské Innokentije Popovského (1704—1707), rektora pozdějšího Kristofora Čarnuckého (1706—1710), rektora kyjevské akademie a později arcibiskup moskevský Osipa Voltjanského (1721—1727), jeho nástupce v rektorátě Ilariona Levického (1727—1731), dále Amorosije Dubneviče (1731—1735), prof. dogm. Ilarione Negrebeckého (1733—1735) a rektora akad. Sylvestra Ljaskoronského (1746—1751). Kyjevští pravoslavní theologové byli vždy velmi horliví ve vytýkání rozdílů mezi oběma církvemi, což při stálém sousedství s Poláky bylo přirozeno. V jejich spisech a příručkách bohoslovných jsou celé traktáty o „Filioque“, o primátě papežském, a kyjevští učenci hájí tu své odlišné stanovisko.

Při nauce o „neposkvrněném početí“ však sami vytýkají shodu obou církví a nutnost této milosti u Marie Panny, jakož i neomylnost církve, jež by svátek v úctě toho tajemství nezavedla, kdyby víra její v ně nebyla všeobecná a tradicí i Písmem svatým prokázaná.

*

V témže „Bessarionu“ upozorňuje L. Fonck, jak modernisté řecké církve vychovaní v Berlíně přidávali se šmahem k protestantské theologii a kritice Harnacka i Pfleiderera. V letech devadesátých, kdy Harnack byl nejagressivnější a tradici skoro šmahem odmítal, přenesli vychovanci berlínští z řecké církve tytéž názory i do domova svého. Zatím však během posledních let Harnack sám vystřízlivěl, stal se spravedlivější k tradici a nedůvěřivým ku kritice, která bezdůvodně odhazuje to, proč nemá ve svém dosavadním vědění dokladův. A dlužno přece připustit, že naše známosti o starožitnostech jsou kusé, úryvkovité, a že nemůžeme důvodně při tomto svém kusém vědění chtít opravovat minulost a její podání.

*

Český „Vídeňský Denník“ přinesl dne 21. dubna článek „Míra hříchů tvých je dovršena“, směřující proti světícímu biskupu vídeňskému Dru Godefriedovi Marschallovi. Podnět ku článku zavdal spor kaplana (původem Čecha) s farářem a žaloba kaplanova na faráře u soudu v Čistějově, pro niž ovšem kaplan od konsistoře pokárán. Vyčítá se při tom biskupu Marschallovi všecko, co dosud na Češích vídeňských spáchal, ovšem jen všeobecnými frasemi. Článek se dotkl asi velmi nelibě, neboť vídeňské listy německé přišly hned s vyvracením a omluvou. Snad proto právě, že celá věc dala se vyvrátit a ospravedlnit. Ono je toho tolik, co se jindy vyvracet nedá! A je smutné, že teprv affaira nějakého (skutečného neb domnělého) provinilce musí sloužiti tomu, by vysokým pánům ve Vídni, jichž jednání co do české bohoslužby není nejen kněžské ale ani křesťanské, nýbrž přímo barbarské, s církevního hlediska na výsost trestuhodné, bylo svědomí trochu pošimráno. Ostatně nebudiž zamlčováno, že čeští kněží ve Vídni usazení by pro své krajany mnohem více činiti mohli, kdyby chtěli, ale i pak ovšem by se vždy ještě jednalo o veřejné uspořádání těchto hanebných poměrů, ne pouze o soukromou horlivost. Orgány vídeňské konsistoře měly tolik drzosti vypočítávati, kolikery české bohoslužby ve Vídni jsou, zamlčujíce ovšem, že jsou to bohoslužby z českých sbírek vydržované a beztoho všemožně odstrkované. Snad by ti vídeňští beťáři i ty ještě chtěli znemožňovati?!

Zrušení suspense Hlinkovy neznačí pravděpodobně ještě konec martyria. Slovenské noviny přinášejí zprávu, že biskup Párvy žádá po Hlinkovi, aby ho napřed za všecko odprosil, jinak že ho znova suspenduje! Administrovaná fara ružomberská bude asi odevzdána Hlinkovi ve stavu zcela desolatním. Administrátor Fischer z ní vlastního faráře svého zcela vystěhoval, a to tak, že Hlinka si musil platit skladiště vlastních věcí. Celou faru okupoval administrátor s rodinou svou. Po celou administraci příjmy fary ružomberské konfiskovány administrátorem,

vlastní farář nedostal z nich ničeho. Na konec ještě po zrušení suspense pořádá administrátor hostiny, děkan do Ružomberka položil děkanskou konferenci kněžstva — to vše ještě jsou nové pokuty aspoň na beneficium pronásledovaného kněze uvalené.

Jiný rebellant proti Párvymu, kaplan Tománek, dostal od svého biskupa 30 korun cestovného, ať si jde hledat místo někde v klášteře, milosrdní bratří ve Spiš. Podhradí ho totiž vykázali. Obrátil se tedy do Žiliny na františkány, ale ti ho také nepřijali: bešeňovští kapucíni, podhradští milosrdní, trnavští jesuiti, žilinští františkáni mu tedy nechtějí dělat věznitele.

Mezi evangelickými obcemi v Uhrách převládají také Slováci, v kalvinismu zase skoro výlučně jsou vládci Maďaři. Evangelická církev přes svou slovenskou většinu nemá rázu slovenského, ale přece jen nedá evangelická církev sebou točit, jak v Pešti chtějí. Učiněn už jednou pokus spojiti obě církve. Ale evangelíci se tehdy ubránili. Ježto Maďaři chtějí stůj co stůj dosáhnouti svého, nabádají znovu ku spojení a hrozí evangelíkům katolickým klerikalismem. Ten prý se v Uhrách tak hrozivě zmáhá, že obě reformované církve musí se proti němu spojit, sic neobstojí a podlehnou. Slovenský Týždenník, ač redigován evangelíky, varuje co nejrozhodněji, aby nesedaly na vějičku. Žádný klerikalismus prý není církvi nebezpečnější, než klerikalismus vlastních řad, a ten představují maďaronské strany. Katolík Slovák je prý ostatně evangelíku Slováku mnohem blíž, než kalvín Maďar.

Dotčené minule rozbroje v americké sjednocené církvi (rusínské) zaviněné odpadajícími Maďary a pomaďařenými obcemi, sesíleny ještě jinou neshodou, jež dělí sjednocené obce v Americe. Jest to otázka celibátu kněžského. Když sjednocení američtí odděleni byli přede dvěma lety ve zvláštní diecesi, a postaven jim v čelo vlastní biskup Dr. Ortyňskyj, učiněna z Říma podmínka, že v Americe sjednocený musí zachovávat tak celibát jako katolický klerus. Proto kdo se mezi Rusíny z bohoslovců nechal vysvětiti na kněze pro Ameriku, musil se nechati světiti jako „caelebs“, kdežto jeho kollegové evropští bývají svěceni ženatí. Mnozí z kněží toto nové „břímě“ americkému sjednocenému kleru uložené nelibě nesouce ponukli obce americké, aby se tomu vzepřely a neženatých kněží nechtěly. Což se jim na několika místech podařilo.

Ruské dumě podána konečně po dlouhém mluvení pro a proti předloha o vyloučení chlumského kraje z polského správního celku a přidělení jeho k západní Rusi, ku generalnímu gubernatorství kyjovskému. Chlumským krajem rozumí se staré knížectví chlumské tvořící dnes část gubernie a diecese lublínské a sedlecké. Je to nejzazší jihovýchodní cíp dnešní ruské Polsky a má pravoslavných asi 370.000, z nichž 350.000 je národnosti maloruské. Když vyšel úkaz carský o svobodě náboženské (30. dubna 1905) bylo v kraji tom pravoslavných čítáno 478.380 duší. V tom bylo ovšem i oněch asi 80.000 „úporných“, kteří byli jen na papíře převedeni od unie k pravosloví, ale srdcem i skutkem zůstali při unii a chodili do katolických kostelů.

Po prohlášení svobody svědomí tito násilím připsaní odpadli a s nimi ještě i velký počet už na oko smířených. Tak počátkem roku 1907, tedy za dvě necelá leta se počet pravoslavných scvrkl ze 478.380 na 368.630 duší, tedy celých 110.000 ubylo! Tento hromadný odpad tak rozhorlil a poplašil pravoslavné, že se počali vší silou domáhati toho, aby kraj rusko-pravoslavný byl od Polsky odtržen a připsán k maloruské Kyjevštině. Dlouho se jim to nechtělo dařit, neboť rozumní Rusi nahlíželi, že tím nebude církevní přítažlivost katolicismu nijak zlomena, že i na Kyjevsku bude se podle zákona o svobodě svědomí musit ponechat bývalým unitům volnost přestupu. Nedosáhne se tím mnoho, ba naopak katolicismus se v těch krajích stane tím pevnější, uvědomělejší, snaživější a přítažlivější. Kromě toho Poláci toto trhání své zbylé Polsky považují za novou smrtelnou urážku. — V novém zákoně o odloučení Chlumska od Polsky ruší se výsady Polsky (svátky úřední podle katolického kalendáře, učení jazyku polskému v městských školách, učení polštině na gymnasiích, vyučování některým předmětům po polsku, užívání polštiny před obecním soudem, vydávání opisů polských z úředních listů ruských), za to se zavádějí obmezení platící pro Poláky v kraji západním a na Litvě (všude ve školách vše po rusky, prodej země polské je sproštěn všech převodních poplatků, nabývati země, bráti ji v zástavu se Polákům a židům na celém venkově zapovídá).

Duma přijala oznámený už dříve zákon o svobodě svědomí přes protest prokurora sv. synodu, který chtěl, aby předloha zákona dána byla napřed sv. synodu k posouzení. Duma odvětila, že to nikde nestojí v ústavě, že by duma byla povinna dávat předlohy zákonné sv. synodu k prohlédnutí, ale vláda mohla to učinit ze své moci a vůle dřív než předlohu dumě podala. Když ji dumě podala tak, sama vláda že tím přiznala, že úsudek sv. synodu není tu ani nutný ani směrodatný. Tato odpověď jest příliš příkré odbytí tak mocné instituce, jakým dosud sv. synod vždy býval, a možná to také bude důvodem, že zákon, první ze zákonů „svobody ústavní“, buď bude ve státní radě (vrchní sněmovna) k nepoznání pozměněn, nebo nebude vůbec carem potvrzen.

Konservatisté ruští se všech stran pokoušeli se během rokování o tomto zákoně všemožnými žádostmi, memorandy a prosbami zmařit usnesení jeho. Tak moskevští monarchisté ve své nenávisti k dumě podali prosbu na sv. synod, aby cara požádal, aby vzal zákon o svobodě svědomí zpět, aby vzal dumě všecko právo rokovat o sv. synodě a církvi pravoslavné, duma ať nemá nijaké ingerence a kompetence ve věcech církevních a náboženských. Těžce nesli, že o církvi pravoslavné a jejím nejvyšším úřadě mluví v dumě i jinověrci, ba i atheisté, a že mluví o církvi s nenávistí. Církev pravoslavná ať má svůj autonomní vrchní úřad nikomu jinému než carovi nepodrobený.

*

Modernismus a tolstojismus, toť dosti překvapující titul práce prof. Zdziechowského v „Moskevském Ježenedělniku“ (1908. listop.), která v základě není nic jiného než analysa Tyrrelova díla „Medievalism“.

Kardinál Newman řekl: „Především svědomí, a pak papež.“ Nepředvídal sporu mezi hlasem svědomí a vůlí papežovou. Tato nemožnost prý se přece uskutečnila vzhledem k několika jeho žákům. Povýšenost svědomí nad princip autority zplodila srážky, vyvolala úzkostlivou otázku: Je třeba obětovati svědomí idei jednoty Církve, nebo je třeba poslechnouti svědomí, i když hrozí nebezpečenství, býti vyloučenu z Církve? Tato otázka jest akutní obzvláště v Tyrrelově případě. Nikdo mu nemůže vyčítati nedostatek upřímnosti(?). Z Církve byl vypuzen, ale on neustává prohlašovati, že jí přináleží, že nic nemůže ho z ní vytrhnouti. Krise modernismu, který snil o sloučení moderní kultury s ideálem a životem Církve, vtěluje se jaksi v jeho duši. Nejlepší důkaz o tom poskytuje nám ve své knize „Medievalism“. Četba této knihy, jež uchvacuje svým lyrismem, pokusy smířiti dva sporné principy, tolstojismem a přilnutím k idei jakési všeobecné Církve, zanechává mohutný dojem. Vniterné přesvědčení, že evoluce není theorií, ale skutečným faktem, stvrzeným zkušeností, že všude ve vesmíru shledáváme jakousi vrozenou tužbu po větší dokonalosti, že Církev sama nemůže nepodléhati tomuto životnímu zákonu, pudí Tyrrela, aby potíral medievalismus, aby se vracel k Církvi prvých století, aby rehabilitoval koncilní princip orientální Církve, princip, který by, dle jeho mínění, mohl oživiti západ. Mezi Tyrrelem a Solovjevem jest jakási souběžnost. Tyrrel, řekli bychom, stýká se souhlasně s Chomjakovem, který z Církve činí synthesu jednoty a svobody. Solovjev, svými filosofickými názory, pouští se na cestu, jež vede k Římu; theologické tradice západu a východu dávají oběma těmto myslitelům jich speciální ráz. Řecko-křesťanská spekulace stavěla se více na objektivní stránce náboženství, kdežto největší genius západu, svatý Augustin pronikal svým zrakem vniterný svět duše. U řeckých Otců zjevení je základ poznání Boha, a toto nám razí cestu k poznání člověka; ve filosofii Augustinově, naopak, poznání sebe sama jest jaksi předehrou poznání Boha. Solovjev se drží tradicí řeckých: vytýkal dokonce skolastikům výstřednost jich racionalismu. Modernismus Tyrrelův, pojímaný jako reakce proti medievalismu, jest příliš adogmatický a antiracionalistický. V západě orlí duch Augustinův hledí shůry vždy na náboženské svědomí. On je to, který klade princip theokratických tendencí Církve, jinak řečeno, princip středověkého pojetí, jež katolicismus uchoval neporušený až po dnešní dobu. Aby toto středověké pojetí bylo odstraněno, vracíme se k sv. Augustinu, totiž k jeho náboženskému subjektivismu, k jeho studiu vniterného života Immanence Tyrrelova není nic jiného než nejvyšší stupeň rozvoje mystického spojení člověka s Bohem, hlásaného sv. Augustinem. Žena své theorie vniterného náboženství až k posledním důsledkům. Tyrrel dospěl k dogmatickému indifferentismu Tolstého, a to byla příčina jeho odpadu od Církve. Jeho opravdovou upřímnost, jeho horoucí lásku pravdy, i když se postavíme na katolické stanovisko, nemůžeme prý než obdivovati. On jest, abychom užili jeho výrazu, nevědomým nástrojem oné vůle boží, jejíž úmysly i co do šířky i co do hloubky překračují pojetí a sny lidstva. Dle mysticismu Towiańského patří k Církvi všichni ti, kteří mají

křesťanský cit, a ať již patří k jakékoliv filosofii a k jakémukoliv náboženství. Mickiewicz, Słowacki, nejlepší representanti genia Polsky, byli téhož mínění. Ve světle tohoto axiomu Tyrrel nepřestává býti synem Církve Kristovy. Tak Zdziechowski, ovšem neprávem, neboť takový pojem Církve již dávno odbyt.

*

Není věru nezajímavo sledovati různé hlasy o katolickém modernismu, jeho oprávněnosti nebo neoprávněnosti, jeho osudu a pod., ať již v táboře katolickém nebo nekatolickém. Hlasy z táboru cizího jsou pro nás rozhodně zajímavější; proč, jest každému samozřejmo. Takovým zajímavým projevem z tábora cizího jest článek Berďajeva v „Ruské Mysli“ (1908): Katolický modernismus a krise moderního svědomí. Čtenář jen nesmí zapomenouti, že psán jest Rusem.

„Co do očí bije,“ píše Berďajev, „studujeme-li ducha francouzské kultury, toť rozkouskování, nedostatek jednoty, nedostatek střediska; ...není tu jediného a organického vědomí. Životní řád ve Francii jest cele zevnější: zevnější v ní jest i jednota národní. Mechanismus vnější kultury je spojen s anarchií ducha, se zkázou národní duše.“ Se stanoviska filosofického jest dnes ve Francii krise positivismu. Jsou v ní i jiné filosofické proudy, ale nejdůležitější jest jistě modernismus. Modernismus jest především hnutí ideové, než jest i v úzkém vztahu s krisí západního katolicismu a náboženského vědomí v Evropě. A katolicismus a moderní svědomí jsou dva prvky prvého řádu v historii pokroku pokolení lidského. Modernismus jest pokus smířiti katolicismus s novým duchem, zápas dvou svědomí, svědomí katolického a svědomí moderního, kymácení mezi dvěmi pravdami, pravdou náboženskou, již odvrhnouti se modernisté neodvažují, a pravdou filosofie a moderní vědy, jichž vlivu a nákaze podléhají. V Církvi vidí historickou moc Kristovu. Církev pro ně představuje náboženský pokrok, živoucí historii, a oni nechtějí jíti zpět ke Kristu a prvým stoletím křesťanství. Toto přilnutí modernistů k Církvi spíše než k Ježíši Kristu jest příčina jich tragického a bezúspěšného konfliktu s papežstvím.

Nejautorisovanější představitel exegetického modernismu jest Loisy. Harnackovo „Das Wesen des Christentums“ a Loisyho „L'Evangile et l'Eglise“ jsou dvě knihy, jež nejlépe charakterisují protestantský modernismus a katolický modernismus. I kniha Harnackova i kniha Loisyho obsahuje odpověď na pochybnosti moderního svědomí. „Podstata křesťanství“ jest kniha novoprotestanta milujícího Krista; „L'Evangile et l'Eglise“ jest kniha novokatolíka milujícího Církev. Ani Harnack ani Loisy nevěří v božství vtěleného Slova; ale Harnack vyznává to upřímně a otevřeně, Loisy to zakrývá obojetně. Modernisté prokázali se bezmocni obhájiti svou víru proti vědeckým pochybnostem, protože ve své krvi mají historické chyby katolicismu, dávnou zášť (?) jeho proti pokroku, vědě, filosofii. Pro ty, kteří připouštějí absolutní autoritu papežství, svoboda vědeckého ducha jest něčím pohoršlivým (?). Věda a filosofie jsou pro modernistu to, co byla krása ženy pro středověkého mnicha (!). Sv. Tomáš Aqu. a Pius X očekávají je na cestě, jež vede k této ne-

bezpečné kráse a brání jim přiblížiti se k ní anathematy. Aby obnovili katolicismus, modernisté pokusili se dosaditi na místo starého intellektualismu nový voluntarismus. Byla to beznaděj, jež je pudila k tomuto zaslepenému činu.

Filosofická bezmocnost modernismu se projevuje v úsilí Le Royově, smířiti dogma s moderním svědomím. Le Roy zprvu pochyboval o existenci abstraktní pravdy a o existenci orgánu, od něhož by ji bylo možno obdržeti. Zavrhuje absolutní rozum, který se zjevuje v historii lidského svědomí. Byl nucen rozejíti se s náboženským realismem a zamířil k symbolismu. Jeho pragmatismus připomíná Kantův praktický rozum, ač opravdově vzato nemohli bychom říci, že jest kantovský.

Loisy ve své odpovědi Harnackovi staví Církev nad Krista. Krista dostává se lidem v katolicismu prostřednictvím Církve, Kristus je přetvořen v Církev, vtělil se v Církev. Návrat ke Kristu je tudíž považován za reakci, za zpětný pochod. Exegetické bádání Loisyho je pro víru bezcenno. Harnack, protestant-racionalista, vyznává křesťanství jako mravní nauku; Loisy, katolík, lne tak k Církvi, že jeho exegetické pochybnosti nemohou ho z ní vytrhnouti, a přece chtěl by své vědecké a historické bádání přetvořiti v nejvyšší sudidlo pravdy. Harnack popírá skutečnosti náboženského pojetí ve jménu svého racionalismu, a podržuje jen mravní cit náboženství. Loisy připouští sice skutečnost náboženského pojetí vzhledem k Církvi, ale zavrhuje ji vzhledem ke Kristu. Kristus jest vydán plně moci badatelův exegese. Co v Kristu jest neměnitelného a neporušitelného, přechází na Církev katolickou, dogmatickou to sílu lidského pokroku, která jest vyšší Krista. Těžko představiti si situaci žalostnější a bezradnější nad situaci, v níž jsou Loisy a jeho žáci. Loisy nevěří v absolutní náboženskou pravdu, a opíraje se o Církev chtěl by se přece vyvléci z relativismu, konsekvence to vědeckého bádání. V jeho odpovědi papeži cítíme dobře, že ztratil pozvolna svou víru, a že přece bojí se to doznati. Nechápeme, proč protestuje a tvrdí, že chce zůstati v Církvi, proč se ospravedlňuje. Vědátor, oddávající se studiu historie křesťanství, nemá kdy polemisovati s papežem (!).

Náboženská duše Ruska, jádro našeho náboženského smýšlení je zcela jiného druhu. Kristus dotýká se nás více a blíže nežli Církev; naše náboženské myšlení hledá absolutní pravdy, opírá se o ni, směřuje k náboženskému realismu a ne k symbolismu. V orthodoxii nenalezáme intellektualismu západní scholastiky, což nám ušetřuje zápasy modernismu (?). Svého náboženského myšlení nezakládáme na autoritě svatého Tomáše Akv.; přednost před ní dáváme mystické theologii Dionysia Areopagity (!) a Maxima Vyznavače. Pravoslavný mystik je cele proniknut hyperracionalismem. Naši velicí myslitelé náboženští, Chomjakov, Solovjev, Nesmělov neznají racionalismu tak dobře jako irracionalismus. Přijali organicky ideu absolutního rozumu, odkrytou německým idealismem; přetvořili abstraktní idealismus v idealismus konkretní, pokračovali ve velkých tradicích Platona, novoplatonismu, Otců církev-

ních, Skota Erigeny, Hegela a Schellinga. Le Roy a modernisté neznají těchto tradic. Byli ve škole malého rozumu.

Pro moderní filosofické svědomí jsou jen dvě možnosti: intellektualismus nebo voluntarismus. Modernisté rozlučují rozum a víru, prohlašují rozvod mezi vědou a vírou, nevidí absolutní rozumnosti dogmat. Idea jakéhosi rozumu, který může smířiti intellektualismus a voluntarismus, vědu a víru, tato idea, jež souvisí s naukou o Logu, je zcela ciza duchu modernismu a modernímu filosofickému svědomí. Filosofie Le Royova a modernistů nemůže ospravedlniti víry, nemůže provésti smír a soulad mezi vírou a rozumem. Modernisté nemají hrdinství, aby přervali svazky s papežstvím a hierarchií, protože nevěří v absolutní pravdu, v ideální přirozenost člověka. Jsou hned relativisté, hned opportunisté. Nevěří, že svoboda vede k dobrým výsledkům. Pro ně svoboda by měla za následek ztrátu víry v Krista, kdežto víra v Pia X může ztrátu tu zabrániti. Nuže Kristus, toť svoboda, kdežto papež, toť autorita. Katolická Církev je něco dokonaného, dokonalého se stanoviska materielního. Svým údům odnímá břímě svobody, a v tomť její síla, ale i špatná stránka. V orthodoxní církvi (ruské) nemáme této dokonalosti a hotovosti: historická síla její jest velmi slaba. V ní nikdo neví, kde jest hlas Církve a kde jsou hranice její náboženské nauky. Toť její slabost, než — kdož to ví — snad i její síla.

Velicí ruští náboženští myslitelé, Čaadajev a Solovjev, vždy přikláněli se ke katolicismu. Věřili, že v pravoslaví postavil Bůh základ své Církve, kdežto katolicismus representuje tvůrčí sílu lidstva, historickou sílu, jež uskutečňuje království boží na zemi. Katolicismus byl pro ně nástroj schopný vrhnouti božský prvek pravoslaví do všeobecného života lidstva. Spojení Církve, dle Solovjeva, toť vstup katolicismu a pravoslaví do církve všeobecné. Modernismus rozptýlil illusi tohoto ideálu. Schází mu onen socialní dosah, který tolik fascinoval Solovjeva a Čaadajeva. Officielní katolicismus zachovává svůj reakcionářský charakter. Pravoslaví tudíž, t. j. božský základ všeobecné Církve, musí odepříti spojení se socialní organisací Církve katolické. Musí býti uveden v soulad s evropskou kulturou, se socialním humanismem. Krise moderního svědomí razí cestu tomuto spojení...“

Co potom ovšem zbude z pravoslaví, Berďajev nepovídá.

*

Problemem nesmrtelnosti obírá se německý filosof Eucken v angl. měsíčníku pro všeobecné náboženské otázky „Hibbert Journal“ (1908), vykládaje a probíraje důkazy, o něž opřel člověk v různých dobách svou víru v nesmrtelnost. Pro Euckena tato víra spočívá na principu a na faktu. Na principu: nezávislost na čase spirituelního života vyššího; na faktu: přítomnost tohoto života v duši člověka ctnostného. Tento život nežádá, jak Kant myslil, pokračování v čase, tento život jest vyšší času, jest povznesen nad čas. Eucken nerád by nechal život duše rozptýliti se v jakýsi pantheistický sen, aniž by však činil z budoucího života pokračování tělesného bytí nynějšího. Nejlépe prý je, zdokonalovati svůj mravní život a nestarati se, t. j. příliš úzkostlivě

nepromýšleti tajemství budoucího života. Platon pojednával o nesmrtelnosti duše ve svém velikém díle až na konci, aby ukázal, že Dobro stačí říditi mravní život. A Kant děl, že Bůh nám odepřel dokonalejší poznání budoucího života, abychom stále se pak jen nezabývali touto budoucností, což by ochromovalo a zadržovalo náš mravní pokrok. *L.*

*

Výslední dojem moravské macha řiny jest nehorázná ostuda české t. ř. akademické intelligence; člověk se musí opravdu do duše hanbiti a styděti nad její mělkostí či bezcharakterností. Vždyť ti lidé se na vysokých školách snad také něčemu učili. Tu pak přijde takový Machar, hází do svého posluchačstva nejhroznější překrouceniny poznatků již dávno prozkoumaných a v trvalý majetek lidstva přešlých — připomínám na př. jen názory o poměru kultury pohanské a křesťanské, umění, ženské otázce atd. — a v akademické intelligenci, ku které přece snad především středoškolské učitelstvo smíme počítati, nenajde se jedinkého zástupce, kromě „klerikálů“, který by měl tolik vědomostí a zmužilosti, aby se proti tomuhle cynickodilettantskému, protikulturnímu zuření ozval. Páni pokrokáři ovšem mysleli, že to vše odnese „klerikalismus“, ale zapomněli, že tohle jejich třeštění svou nehorázností nemůže uškoditi náboženství, že však před světem hanebně kompromittuje českou vědu a českou povahu, tedy je samy, když ledajaké pitominy mohou mezi výkvětem intelligence české dělati furore. Dobře ji naš sousedé oceňují!

Věda a umění.

Berliozovo „Requiem“. (Koncert Filharmonického spolku Besedy Brněnské dne 25. dubna 1909.) Počátkem minulého století zaburácela uměleckou Francií bouře, nikoli nepodobná březnovým, jež věstí příchod vesny. Vzplanul úporný boj proti absolutnímu klassicismu, nehybné konvenci, chladnému akademismu ve všech oborech umění. Průkopníky nových směrů tvořilo trojhvězdí: Hugo, Delacroix a Berlioz.

Na uměleckém obzoru objevil se Berlioz jako meteor. Nikdo nevěděl, odkud a jak tam zalétl. Z medika hudebník, z diletanta a samouka nejvyšší cenou poctěný konservatorista, blouznivý snílek a romantik revoltoval proti starokonservativnímu klidu. Východiště jeho umění nelze případněji a kratčeji charakterisovati, než slovy Paganiniho: „Monsieur, vous commencez où les autres ont fini.“ Berlioz pokračoval s plným pochopením v uměleckém poslání elementární silou energické vůle své. Umělecké vyznání vyjádřeno vlastními slovy jeho zní: La musique aujourd'hui dans la force de la jeunesse est emancipée, libre: elle fait, ce qu'elle veut. De nouveaux besoins de l'esprit, du coeur et du sens de l'ouïe imposent de nouvelles tentatives, et même, dans certains cas,

l'infraction des anciennes lois. Tomuto vyznání zasvětil Berlioz celý bouřný život. A v dějinách umění není mnoho mužů, kteří poutí za pokrokem dovedli bez ohledu na sebe i prostředí přinést myšlenkám svým oběť života s takovou opravdivostí a s tak úchvatným nadšením jako Berlioz.

Vedle „Prokletí Faustova" a fantastické symfonie stal se Berlioz nejznámějším — dílem mládí, nikoli zcela vyzralým, ale myšlenkově i technicky obdivuhodným — svým „Requiem".

Nebylo to u Berlioza zbožné zanícení, jež jiné skladatele nadchlo, aby svým způsobem tóny stlumočili názor pravověřícího, nicoty lidské dokonale vědomého křesťana o posledních věcech člověka. Náboženské cítění chybělo Berliozovi docela. Vlastní jeho životopis svědčí o jeho odporu proti všemu církevnímu. Berlioz nikdy nestudoval velikých vzorů církevní hudby. Palestrinovu slávu sám nazval špatným vtipem. Mozartovi se vysmál, že v „Tuba mirum" užil jediného trombonu. Hlubokou, vroucí zbožností provanuté „Requiem" Dvořákovo, dílo přirozeným cítěním a nejušlechtilejší jednoduchostí hlubinami duše otřásající, nebylo by jistě nalezlo Berliozova příznivého posouzení...

Berliozovi o ukojení náboženské nešlo. Poněvadž tíhl k látkám ohromným a tragickým, sáhl k líčení posledního soudu, jak ji zbásnil Tomáš z Celana. Ostatek tvořil jen rámec. V „Dies irae" vytyčuje Berliozovo dílo vrchol. Hrůzný, textu přiměřený dojem připomíná Orcagnova freska na pisanském Campo Santo. Raffinovanost vnějších prostředků smysly otřese, ale celek přes duchaplné jednotlivosti k srdci nemluví. Pouhý pohled do partitury, která v „Dies irae" předpisuje 16 kotlů, 16 pozounů, 16 trubek, 4 tamtamy, 4 ofikleidy, 2 tuby, 10 talířů, 12 lesních rohův atd., stačí k potvrzení vlastního doznání Berliozova, že k vyvolání silného dojmu potřebuje vždy ohromných prostředkův. Ale byť zvukový effekt, třeba imposantního rázu na čas zevně oslnil, nitra nezasáhne. Berlioz byl veliká umělecká osobnost. Originelní, titanský jeho zjev bude vždy předmětem nelíčeného obdivu. Ale jen po fantastické, nikoli po citové jeho stránce. A přec duší hudby jest — cit.

Filharmonická Beseda Brněnská zvolivší k II. řádnému koncertu letošnímu grandiosní dílo Berliozovo, vykonala veliký umělecký čin, jenž zasluhuje naprostého uznání. Imposantní, na 140 pěvců čítající sbor podal výkon v každé příčině dokonalý. Zvykli jsme sice tomu při Filharmonické Besedě tradicí, udržovanou a zvelebovanou ředitelem Reissigem. Ale tentokráte celou hloubkou umělecké své duše uchvátil p. Reissig svěřený mu soubor k nejvyššímu rozmachu sil. Členstvem Filharmonické Besedy o koncertu mu věnovaný stříbrný věnec byl plně zaslouženým projevem oddané úcty, jíž pěvecký sbor besední k svému řediteli a vůdci chová. Procítěným podáním sólového partu vyznamenal se pan Lazar. Pevný základ orchestrální skytla Česká Filharmonie z Prahy. Blahopřejeme Filharmonické Besedě k poslednímu výkonu upřímně a radostně. Vždyť zjevno, že síly Besedy pnou se již k cílům nejvyšším.

*

Po koncertě následovala večer produkce České Filharmonie z Prahy. Pořad její vykazoval Dvořákovu symfonii č. 5 z E-moll „Z nového světa“ op. 95, Novákovu symfonickou báseň „V Tatrách“ op. 26, Scherzo ze Smetanovy „Slavnostní symfonie“ z E-dur a Rimského-Korsakova velikonoční ouverturu „Vzkříšení“ op. 36. Kromě úvodního čísla vesměs pro Brno novinky.

V symfonickém obraze „V Tatrách“ vystupuje Vítězslav Novák v plné původnosti hlubokého básníka tónův a mistra nálady i formy. Tatranská příroda, kdež Novák nejraději prodlévá, nadchla básnickou jeho duši k nádherné tónomalbě, jejíž krása — abych užil slov rovněž poety hudebníka Zdeňka Fibicha — nikoli popsána, ale slyšena a pocítěna býti žádá.

Scherzo ze Smetanovy „Slavnostní symfonie“ z roku 1853 patří k nejlepšímu, co zakladatel české hudby kdy napsal. Ačkoli tato skladba s ouverturou z D-dur z roku 1849 byly mistrovy „první pokusy orchestrální“, zjevna tu již celá velikost i originalita zralého a hotového umělce.

Posledním číslem, velikonoční ouverturou Rimského-Korsakova doufali jsme nahlédnouti do duševní dílny velikého mistra orchestrální malby, vynikajícího „národníka“ nejen v kruhu Balakirevově, ale v celé současné ruské hudbě. Leč ukázalo se, že volba díla nebyla šťastna. „Vzkříšení“, psané skoro současně s oblíbenou „Šeherezádou“, přináší sice některé silné stránky této symfonické suity, zejména bariton, virtuosní instrumentaci, ale silou bezprostředního vnuknutí a poetickým kouzlem jako vynikající zmíněná skladba nepůsobí. V Černovově rozboru dobře vystižen celkový účin této ouvertury slovy: Máme arci dojem čehosi slavnostního, svátečního, avšak duše naše není unášena v nadpozemské sféry, nic neuvádí nás v pohnutí... Jako symfonický obraz, mající znázorniti vysoce poetickou náladu, uchvacující duši pravého ruského člověka při hlaholu zvonův a zpěvů církevních písní večera velikonočního, kde prohlašuje se vítězství věčného života nad smrtí a lásky vše odpouštějící nad zlem, nás ne zcela uspokojuje...

Ve „Vzkříšení“ vidíme Rimského-Korsakova jen v profilu jeho hudební, nikoli též básnické schopnosti.

Novákovo dílo (v definitivní úpravě) dirigoval p. Reissig. Ostatní čísla řídil dirigent České Filharmonie p. Dr. Zemánek. S podáním p. Zemánkovým nelze ve všem souhlasiti. Rytmická přesnost, kteráž chyběla zejména Scherzu v Dvořákově symfonii, nenáleží k jeho silným stránkám. V celku stálo provedení všech skladeb na výši dobré reprodukční schopnosti České Filharmonie.

Čtvrtstoleté výročí úmrtí zakladatele české hudby, Bedřicha Smetany, uctil Filharmonický spolek Beseda Brněnská dne 15. května 1909 mimořádným koncertem. Pořad jeho byl tento: I. Proslov prof. Huberta Doležila „O významu Bedřicha Smetany“. II. Skladby ze Smetanova mládí: 1. Bagatelles et Impromptu, osm klavírních skladeb (1844). 2. Písně: Tvé oči, Loučení, Vyzvání (1846). 3. Čtyři polky pro klavír (1844—1858). 4. Klavírní trio z G-moll (1855).

Účinkující pp. Josef Faměra (klavír), Miroslav Lazar (zpěv), Rudolf Pavlata (violoncello) a Rudolf Reisig (housle).

Přestávám bez referátu na zaznamenání tohoto koncertu. Nemohl jsem býti přítomen. *Jan Kalš.*

*

V květnovém čísle „Hudební revue“, jež obsahem svým celé jest věnováno uctění památky pětadvacátého výročí úmrtí Bedřicha Smetany, přináší Dr. A. Šilhan v článku „Smetanův Dalibor“, příspěvek k historii vzniku této opery. „Méně známo v širších kruzích hudebních jest, že i sám text Smetanova ‚Dalibora‘ měl svoji pestrou historii, a že prodělal řadu metamorfos, než došel toho znění, v jakém dnes český člověk slyší zpívat operu s jeviště Národního divadla.“ Libretto bylo napsáno původně německy od Jos. Wenziga a poetickou dikcí zvlášť nevynikalo. Smetana však hudbu svoji psal na text český, který mu z němčiny přeložil Ervín Špindler, dříve známý jako osvědčený překladatel. Ani prvotní text německý ani český se nám nezachoval. Nejvěrněji je zachováno původní znění „Dalibora“ v rukopisné partituře a v prvních dvou vydáních tiskem z roku 1868 a 1874, jež se liší nepatrně v pouhé záměně slov. Významnější jsou škrty, které Smetana učinil hned při komposici textu, zvláště v III. dějství. „Stačí přečísti si škrtnutá slova textu, a jest vidno, že ponechání jich bylo zhola nemožné.“ Zajisté škrty ty svědčí „o dramatické geniálnosti Smetanově víc než celá kniha pojednání“ a „o Smetanově vkusu a smyslu pro dramatickou ekonomii“. V této úpravě byl „Dalibor“ dle rukopisné partitury provozován do roku 1886. Než došlo k prvnímu představení v Národním divadle, byl celý text podroben důkladné revisi a korrekturám, jež provedl V. J. Novotný, tak že z původního jeho znění zbylo jen málo. „Dnes,“ praví autor, „kdy vzpomínáme pětadvacátého výročí Smetanova úmrtí, můžeme se upřímně těšit, že ‚Daliboru‘, tomuto dítku umění mistrova po léta zneuznávanému, zatracovanému a zanedbávanému, dostalo se úpravy, v níž stal se jednou z nejživotnějších oper našich. Tím dostalo se konečně ‚Daliboru‘ místa, jaké mu hudba jeho od počátku pojišťovala.“

*

Prof. Váša v „Lid. Nov.“ ze dne 8. května praví, že zmíněný minule zkomolený text slezské lidové písně nebožtík Fr. Bartoš vzal z archivní sbírky z roku 1819 a použil pro akademické vydání písní národních. Žádný tedy ze sběratelských anebo pedagogických důvodů, jež jsme minule uvedli, není prý platen. Že v díle Bartošově budou nalezány nedostatky, jest konečně samozřejné, je to osud všeho díla lidského. Dílu Bartošovu to zatím zásluhy a velikosti neodnímá.

*

Balet carské dvorní opery petrohradské podnikl tournée po západní Evropě, projel Německem a všude byl s nadšením přijat. Praha mu uspořádala ovace v německém divadle. Neboť to jej pozvalo k oživení svých májových slavnostních představení, jaké každý rok pořádá. Také příspěvek pro styky rusko-české.

Jiná ukázka z těchto styků sběhla se za slavností Gogolových v Moskvě. K slavnosti svěcení pomníku Gogolova zvala Moskva mezinárodně. Už se mluvilo o účasti nebo neúčasti všech západních národův a naše české korporace národní (akademie, Praha, universita) stále ještě marně vyhlídaly, pozvou-li je také. Konečně v Moskvě byli upozorněni, aby i Čechy pozvali. Tedy je pozvali, když o to tolik stojí, ale nic pro ně nepřipravili, nevítali jich, ponechali je samy sobě. Čeští hosté musili si všude teprv přístup vymáhat, o své umístění se starat. Poláci a Němci se nesúčastnili slavnosti. Poláci z hořkosti nad tím, že vláda v království zakázala všecky slavnosti Słowackého. Němci v obavě, že budou pátým kolem u vozu a za Francouze a snad i Slovany postaveni. A kde nejsou na prvním místě, tam se netlačí. Česká deputace vrátila se velmi rozmrzena. Všecka pozornost věnována pouze Francouzům, jiných jakoby tam nebylo. — Kdo mnoho žádá, může býti zklamán. Nevíme, jestli Čechové za této příležitosti svou vrozenou skromnost nevzali s sebou. Ale zdá se, že jí měli dosti. Přece však na jedno nesmí se zapomínat. My obyčejně čekáme, že Rusové vyjdou nám vstříc s touže pozorností a týmže nadšením, s jakým my přicházíme k nim. To jest však omyl a nechápání poměrů, čímž sobě a Rusům pak křivdu činíme. Nesmíme přehlížeti přece ten ohromný kulturní vliv, jaký Francie a Německo měly a mají pro vývoj Ruska. Vždyť ruská intelligence jest celá a naveskrz těmito vlivy prosycena a vychována. My Češi ke kulturnímu fondu Ruska jsme nepřispěli ničím nebo skoro ničím. Ani ten náš panslavismus není původní, nýbrž ruská a polská idea! Ani politika Rusy s námi nijak nepojí: pro Bulhary a Srby jako samostatné státy víme, že Rusko cítí úředně i národně a dovede se pro ně i obětovati do krajnosti. Ale Češi pro úřední Rusko neexistují — a byl by to jen loyalní postup úředního Ruska vůči naší říši, poměry vynucený. Pro veřejnost ruskou pak politicky a národně existují Češi jako nějaká jednotka až v další budoucnosti započítaná. Nejsme ani tolik pro ně co Poláci, kteří jsou jim přese všecko vzájemné škorpení právě pro ně bližší než my, neboť nuceni jsou na ně stále myslit.

My býváme svedeni také tím poměrem, jaký jest mezi námi a drobnými kmeny slovanskými. Všichni ani Poláků nevyjímaje hledí na nás jako na veliké, silné kulturní bratry. A zvláště Jihoslované přece jen od nás dosti pochycují, jsme přece jen jejich vydatnými pomocníky. Tito Slované mohou nás klásti na tentýž stupeň kulturního vlivu co Němce, Francouze a Vlachy, neboť vliv ten jest skutečně stejně znatelný. Kmenová příslušnost pak jen sesiluje a utužuje a produševňuje tuto kulturní souvislost. Toho však není a hned také vůbec asi nebude mezi námi a Rusy. Kulturní vliv Ruska už i teď jest u nás veliký, větší než kteréhokoliv národa kromě německého. Ale Rusko zatím neví víc, leda že živí několiknácte Čechů, kteří přicházejí i tu roztroušeněji než všickni jiní: polští inženýři, francouzští technici a professoři, němečtí úředníci, mistři a továrníci, angličtí, dánští a švédští obchodníci a podnikatelé, italští zpěváci. To vše jest en masse v Rusku viditelno. Češi se v tom návalu kulturních cizinců ztrácejí i počtem i duševní silou,

a bezpochy i hospodářskou ženialností, která dosud v Rusku totožna bývá s bezohledným kořistěním.

Úřední Rusko bude i nadál chladné, neboť chce býti korrektní ve svých mezinárodních stycích. A široká veřejnost dále ještě nás bude klást v zajímavosti a důležitosti za veliké národy západní: Němce, Francouze, Angličany a Vlachy. Přes to však neoslavismus jako nové obrozené hnutí zapustil kořeny a bude se utěšeně vyjíjeti dále. Jest majetkem všech mladých idealistů ruských a Rusi jich mají mnoho ve všech stranách a směrech. Ale jest až hrůza ideální a neurčitý dosud. Češi do něho vnesli trochu praktického obsahu: banku slovanskou, všeslovanskou výstavu, spolky sokolské a některé jiné věci. Ale to vše Rusi budou pojímat podle svého a zase ne tak jako my.

*

Pěkně a prakticky se navazuje naše vzájemnost s Poláky. A v poslední době iniciativním a tvořivým živlem jsou tu Poláci Ale naše iniciativa předcházela dříve, zvláště na poli hospodářském. Po lonské návštěvě Poláků z království na výstavě v Praze, složili Poláci 10 000 korun na přednáškový fond česko-polský, z něhož by se každý rok pořádaly přednáškové exkursy v Praze a Varšavě: Češi Polákům a Poláci Čechům by osvětlovali případy a podmínky vzájemného styku v minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Výbor česko-polský zahájil tuto přednáškovou činnost výstupem dvou spisovatelů a politiků polských Dra Felixe Konecznétho z Krakova a Dra Tadeáše Grabowského z Varšavy. V první polovici května (od 9. do 15.) odbyli oba přednášející cyklus přednášek na „Polska v dějinách Slavie“ (Koneczny) a Julius Słovacki (Grabowski). Jen že návštěva přednášek byla slabá, nezaranžovaná, český výbor se nepostaral o důkladnou reklamu.

*

Na mezinárodním sjezdě chemickém v Londýně vymohli si Čechové zvláštní zastoupení, což náramně mrzí německé — ne tak chemiky, jako politiky. Ironií osudu se tentokrát stalo, že úředním zástupcem Rakouska bude Čech, bývalý professor české university dr. Horbačevský.

Chemik český prof. dr. Brauner jmenován dopis. členem krakovské akademie polské.

U příležitosti 70letých narozenin pol. historik liter. Dr. St. Tarnowski odchází z krakovské university, a celá společnost polská, universita, město, akademie mu uspořádala nadšené ovace. Přítomen byl i min. vyuč. br. Stürgkh. Poláci jsou ještě národem, jenž umí býti uznalým a své velké lidi upřímně a bez rozdílu stran oslavuje — a to za živa ještě!

V druhém svazku pol. čtvrtročníku uměleckého „Lannes“ posuzují tři na slovo vzatí umělečtí znalcové nedávno městem Lvovem zakoupenou galerii obrazů. Kritisují velmi nepěkně. Městu se stal malér. Za velké peníze koupilo sbírku bezcenné veteše, v níž pouze několik starších děl má nějakou cenu, a to nevelkou. Praví, kdyby bylo věnovalo peníze ty na zákup dobrých mistrů polských a neshánělo se po

effektu „starých mistrů“, mohlo dáti polskému umění pěkný stánek a podporu — a míti opravdu cennou a bohatou galerii. Tak však nemá nic!

Divadelní kritik lvovský Henryk Cepnik vydal brožurku „Nieco o najnowszym dramacie polskim“; konstatuje v ní hojnost talentů dramatických a pozoruhodnou tvorbu posledních let, jenže drama polské zbočilo na scestí: autoři kazí duši národa. Berou si za námět nemravnost a vředy společenské, a odhalují je ne jako lékaři, karatelé, ale jako lhostejní šprýmovníci nebo dokonce velebitelé jejich. Příčina toho jest naučená pósa po cizině. Drama polské nebylo nikdy samostatné, ale řídilo se cizími proudy, zvláště francouzskými. Ale vliv 17. a 18. věku ze západu jdoucí nebyl zkázonosný: drama polské se pod ním vyvíjelo zdárně a stálo na vysokém stanovisku mravním. Starší drama řídilo se zásadou, že má poučovat, vzdělávat, ušlechťovat. Až Przybyszewski tuto zásadu zvrátil, podle něho jest básník nezávislý na všem a tvoří bez ohledu na mravnost, národ, směry a společnost. A za Przybyszewskim šli všichni mladší autoři polští. Tak na polské scéně se zjevily: „nevěra ve všecko, cynismus nejsurovější, pohrdání idealy a všemi normami, bezzákonnost a anarchie i v nejprostších a nejpřirozenějších poměrech životních.“ Jako doklady tohoto směru uvádí známá a dramaticky vynikající ale mravně choulostivá díla: „Lehkomyślna siostra“ (přel. do češtiny) a „Aszantka“ od Perzyńského, „Bagiensko“ od Gorzyńského, „Podczlowiek“ od Jaroszyńského, „Male dusze“ Krzywoszewského a jiné méně slavené.

*

Samozvaný a mladé očarovavší kritik žid Feldmann, vydavatel polského literárního listu „Krytyka“, jest dále předmětem útokův u vážných literátův a kritiků polských. Starší vrstvy literární, které on odbyl velmi nemilosrdně a bravurně, zrovna jakýsi trust obranný proti němu utvořily. A často nemilosrdně si ho dobírají. Po Rosnerovi rozcupává jeho znalost polské literatury teď Jiří Žulawski. Feldmann nedávno vytiskl z pozůstalosti Wyspiańského jako posmrtnou báseň jeho, z dětských knížek už známé a otřepané verše Alex. Fredry — a dříve už mu (roku 1901) někdo provedl podařený kousek; poslal mu báseň Slowackého jako svou k posouzení („Ostatnie wspomnienie do Laury“). A pan Feldmann nepoznav báseň Slowackého, o němž napsal velké literární dílo, ovšem báseň začátečníka naprosto odsoudil!

Ostatně stává se „znalcům“ literatury i jinde!

*

Češi vídeňští kupovali ve Vídni některé z menších divadel. A už byli skoro u cíle, když tu veřejný křik Němců poplašených hroznou tou skutečností věc zmařil. České hry a české divadlo třeba pohostinnu jen — ve Vídni trpěti nechtějí. Francouzsky se tam však hraje stále — a co chvíle jsou tam pohostinnu třeba několik týdnů vlašské operní společnosti.

Na mysli pomatený spisovatel rusínský Dr. Ivan Franko, jako bývalý redaktor orgánů Tovaryštva Ševčenkova a sekretář jeho dostal od společnosti doživotně vykázáno 1200 korun ročně. Dr. Franko už

jen vegetuje, a tedy i to mu stačí! Smutný osud velenadaného, ale přes příliš radikálního a rozvratného literáta.

„Veselá vdova,“ vídeňská operetka Lehárova dostala se konečně i do Paříže, a Pařížané poznali v ní — své zboží.

„Matica Hrvatska“ vydala na počest národního reka charvatského nákladnou a nádhernou publikaci „Poslední Zrinský a Frankopani“. Má to býti nejkrásnější kniha charvatská, přes to že cena její jest jen 7 korun, skvostně vázaná!

Přípravy k válce s jihem vynesly Rakousku také nějakou praktickou, vědeckou, technickou vymoženost. V Pulji zbudována na rychlo radiotelegrafická stanice (telegrafování bez drátu), jež jest, jak se praví, nejdokonalejší ve svém oboru na pevnině. Technický montér její jest baron Codelli, Vlach, tedy sourodák prvního vynálezce toho systemu Marconiho. Baron Codelli použil i mnoho ze svého, zřídiv celou stanici způsobem dosud nikde nepoužitým. Radiotelegrafie funguje bezvadně a stanice domlouvá se s německou stanicí na ostrově Norderney v Sev. moři zcela dobře, radiotelegrafický obvod pak má 500 *km*, jiné cizí stanice dosáhly jen 200 kilometrového obvodu. Za pobytu německého císaře na Maltě a na Korfu dodávala mu všecky zprávy telegrafické radiačně, bez drátu.

*

Novou pěknou myšlenku přineslo moravské sdružení umělců výtvarných, jež uspořádalo koncem května v Hodoníně společnou výstavku moravských a polských umělců. Intimní krajinská výstavka, na níž se umělci i publikum sejdou z přátelství!

V Praze založili si němečtí výtvarníci „Spolek Německých Umělců z Čech“, jenž už v dubnu pořádal (před ustavením) první výstavku. Několik jmen, jež jsme považovali jako svoje, se nám takto odnímá: tak Emil Orlik, Rudolf Jettmar, Mich. Povolny a j. Mezi německými malíři jest i rázovitý malíř náboženský velikého slohu Karel Krattner.

Památnější obrazy vatikánské sneseny a utvořena z nich „pinakotheka“, obrazárna, zaujímající sedm sálů v Belvederu. Zařízení toto, jež cizincům bude vítáno, trvá od března.

Dr. Hans Smidkunz, uměl. historik, v Berlíně (Halensee) pořídil celou sbírku diapositivů pro světelné produkce o křesťanském umění 19. století. Dosud bylo světelnými produkcemi propagováno pouze umění světské a to ne právě nejvážnější věci, nýbrž sama lehtivější látka. Je to tedy první pokus šířiti porozumění pro církevní umění a to nejnovější. Neboť staří mistři jsou s dostatek známi z obrázků a fotografií. Sbírky obrazův upraveny kriticky (podle škol, směrův a cennosti), i podle církevních cyklů ručních nebo podle tajemství, podle osob (Panna Maria, Kristus atd.). Pravděpodobně, že zastoupena tu hlavně díla německého umění náboženského. Ale i známější věci cizí zahrnuty. Novým málo známým, do chrámu zapadlým věcem pomůže se takto k rozhlasu a širé známosti.

*

Po léta úpíme již rozptýlením vědy, přílišnou specialisací; každý pracovník jest mravenec, vědecké dílo podobá se korálovému ložisku,

kde každé zvířátko žije nezávisle na jiných, ač sdruženo s týmže kusem. Na štěstí vracíme se poněkud k universalismu. Z ekonomických věd zavádí se v obor historie. K. Lamprecht a Kurt Freysig jsou dva vynikající representanté tohoto směru. Kdybychom chtěli krátce charakterisovati jich dílo, mohli bychom říci, že methoda prvého jest embryologická, methoda druhého morfologická. Tyto methody jsou založeny na výborných principech; jen třeba, aby nebylo přílišně na nich lpěno. Ni lidstvo celičké, ni pouhopouhý národ nelze připodobniti jednotlivci se rozvíjejícímu; v životě národů jsou výskoky a seskoky, hrdinové po sobě následují; není tu jednoty, ale pluralita dramat. Chtíti zjednodušovati nad jisté hranice, znamená vydávati se nebezpečenství, násilniti fakta. Práce Schneidrova, nezávislého žáka Lamprechtova (Entwicklungsgeschichte der Menschheit. I. Band: Kultur und Denken der alten Aegypter, 1907) projevuje vady lpící na methodě mistrově, ačkoliv jest v nejednom směru pozoruhodné. Brooks-Adam též pokusil se odvoditi zákon historie. Obraz, který nám načrtává, jest neobyčejně pessimistický; lidstvo samou mocí zákonů lidského rozvoje šlo by vstříc barbarství, úpadku, rozkladu, a konečně zaniknutí rasy. Zda podobný závěr vyrůstá z fakt, možno však pochybovati. *L.*

•

Zemřeli: 8. dubna Konstanty Wołodkowicz (* 1826), zakladatel krakovského měsíčníku „Swiat Słowiański“, jež první rok (1905) sám vydržoval, dále pak značně podporoval. Horlivý šiřitel smíření a sbratření slovanského. — 29. dubna Stan. Lesznowski, redaktor „Gazety Warszawské“. — 11. května František Řezníček, malíř a illustrátor mnichovský. — 15. května V. A. Lebedev (* 1833), professor finančního práva petrohradské university, právně finanční spisovatel ruský.

Zprávy národohospodářské.

„Zloby dne“ v minulém čísle vypočítané nejen se počtem nezténčily, ale rozmnožily. Za to některé z nich se rozvinuly, vyvrcholily a ochably. Jiné zase sesílily a jsou stále předmětem tíživých starostí. K těmto náleží obilní drahota, finanční reforma vládní, bankovní otázka. Ochabla poněkud agrární agitace a odpor proti smlouvám s Balkánem. Sjezd křesťanského rolnictva německého 20. května ve Vídni konaný za ohromné účasti asi 20 000 lidí, hlavně z alpských zemí (spolky křesťanských rolníků mají přes sto tisíc členů, sám Dolnorakouský má jich 57.840). Na sjezdě tomto zaujato rozumné stanovisko obchodní. Smlouvy balkánské prohlášeny za obchodní a politickou nutnost, ale rolnictvo za škody, jež mu působí, žádá náhradu. Bezohledná agitace proti všemu dovozu z Balkánu omezuje se jen na radikální agrární směr, jenž ve sněmovně poslanecké jest v menšině.

Bankovní otázka je stále na témže místě. Podobá se, že Madaři se přece domohou ústupků, třebas ne hned po roku 1910 domohli se úplně samostatné banky. Bankovní plnou samostatnost nahradili totiž už zase jinými požadavky a otázkami. Mluví se o prodloužení privileje bankovní do 1913, nebo konečně do 1917, kdy vyprší i dosavadní vyrovnání s Uhrami. Ale v tom i onom případě se žádá: zvýšení práv uherských v bance (ač už dnes všecka moc a práva úplně po rovnu rozdělena) a zvláště závazná výměna zlata. Toto zvláště se žádá jako nezbytná podmínka. Kromě toho přibírají se nové požadavky: zřízení vnitřní celní čáry od 1917. Za to, že by smlouva od r. 1917 platila na déle než na 10 let, snad na 20, nebo 15, možná však až i do r. 1940. Vnitřní cla byla by jen na některé předměty zavedena, a byla by mnohem nižší, než vůči cizině. Proti cizině by tvořily Uhry a Rakousko jednotné celní území.

Tato možnost po roce 1917 beztoho se se všech stran připouští, a nastane-li, nebude nijakým překvapením. Ale přes to jednati o ní už teď 8 let před vypršením nynějšího stavu, znamená osm let se znova rozčilovat, přít a hádat s Uhrami a mezi sebou doma! Takovéto znepokojování veřejnosti novými situacemi nemá rád zvláště obchod a průmysl.

Ještě méně zamlouvá se našim stranám, aby valutový zákon z roku 1892 provedl se konečně, a zlatá měna naše postavena byla na tu basi, na jaké stojí v západních státech: na volnou a povinnou záměnu zlata za papír bankovní. U nás banka peněžní tohoto závazku dosud byla sproštěna. Měli naši tehdejší politikové totiž obavu, že při všeobecné povinné výměně zlato se nám rozutíká a že banka stále bude musit zlato z ciziny znova přivádět zvyšováním své úrokové míry. Tedy raději přivolili k neúplné zlaté měně, než k této eventualitě. Ale během těch 17 let v tomto postavení nabyli jsme docela jiných zkušeností a stali se takřka hledači nových cest a tvůrcové nových theorií peněžních. Ukázalo se, že tak zvané povinné výplaty zlatem není docela potřeba pro stálost valutového kursu. Že se řídí kurs ten docela jinými příčinami, než pohotovostí banky vyplácet zlatem. Západní státy s touto svou pohotovostí mají leda obtíže, kterých u nás není. Ba dokonce i celý ten zlatý poklad jako zálohu za papír považují za zbytečný. Theorii tuto rozvinuje a odůvodňuje u nás prof. Fr. Knapp, theoretik valutový dobrého jména. A nachází stoupence nejen v konservativních a agrárních kruzích, ale i průmyslníků, obchodníků a všech těch pohyblivějších živlů, které dříve nejvíce naléhaly na zavedení zlaté měny po vzoru západoevropském. Proto se tento požadavek uherský potkává s naprostou nechutí u nás a s všeobecným odmítnutím. Také i sami vedoucí lidé z banky rakousko-uherské mají dnešní stav za výhodnější pro všeobecnou situaci hospodářskou, nejen pro banku samu. Možná však přece, že u nás bezděky veřejným míněním prosvítá zájem akcionářů bankovních. Skoro všichni akcionáři banky jsou z naší polovice — jen hrstka je jich z Uher. A dnešní stav je pro banku výhodou, uherský požadavek nevýhodou.

Velký boj sveden v povelikonočním zasedání sněmovny o uherský vliv v Bosně. Správce Bosny Burian dohodl se totiž vloni na podzim s uherskou obchodní bankou a slíbil jí, že jí svěří provádět výkup bosenských nevolných sedláků pod zárukou země. Banka tedy založila filiálku v Sarajevě a už i zvolila správní radu, do níž jmenováni i někteří místní předáci z Charvatů, Srbů pravoslavných i mohamedánů. Ale toto opatření vzbudilo velkou nevoli u nás. A už i v zimním zasedání resolucí uloženo vládě, aby žádným způsobem nedovolovala ustavení banky s právem výkupu selského. Vláda v březnu a dubnu zahájila tedy jednání s finančním ministrem společným a na konec souhlasila s utvořením privileje výkupného pro uherskou filiálku bankovní, když banka se zavázala, že do řediteství banky povolán bude i zástupce rakouský a privilej výkupný schválí napřed budoucí sněm bosenský. Naší vládě se asi zdálo, že kdožví jak dobře věc se zaonačila, a jaké vymoženosti získala. Ale sněmovna zdvihla tak prudký odpor proti tomuto paktu vlády se správcem Bosny, že vláda napřed jen se omlouvajíc, později přidala se na stranu sněmovny a postavila se příkře broti správě bosenské. — Banka zatím ustavena a počala své obyčejné bankovní obchody. Výkup ještě zatím musí dostati schválení sněmu bosenského. Zvláštním zjevem jest, že povolaní členové správní rady z pravoslavných a mohamedánů vymlouvají se, že o ničem nevědí, svolení ke svému jmenování nedali a tázáni nebyli! Mezi Charvaty nastala proto roztržka, neboť většina byla proti vstoupení vůdce Dra Mandiće do banky. Když Rakousko-Uhersko převzalo správu Bosny, bylo v Bosně svobodných rolníků 117.466 a nevolných nájemců (kmetů) na půdě patřící begům a agům bylo 197.833. Od té doby (1879—1907) vykoupilo se 23.477 kmetů za 16·7 mil. korun renty. Ale roku 1905 načítáno kmetů přece jen už 88.970. Stejný počet nevolných nájemců tedy někam zmizel. Vystěhovali se, přešli do jiných stavů, stali se dělníky opustivše pozemky, na nichž za desetinu, třetinu nebo polovici výnosu, jejž jako nájemné odváděli, seděli přece jen z milosti begů, třebas jejich nájem byl věčný podle zákona. Ve skutečnosti však byly případy, kdy nemilí nájemci od vlastníků pozemkových beze všeho vyhnáni. Výkupem přijdou begové a agové o svůj pevný důchod, neboť peněžní záměna bude v rukou jejich nejistou! Statkářův oněch („vlastelinů“) načítáno 8162 (roku 1885), tak že průměrem renta jednotlivých po výkupu nebude asi veliká. Dosavadní výkup obnášel průměrem přes 700 korun zu jednoho kmeta. Poněvadž na jednoho „vlastelina“ padá průměrně asi 10 kmetů, tedy získá výkupem jednotlivý statkář průměrně asi 7000 korun. Jistě malý kapitál, aby stačil na pohodlný panský život bývalého mohamedánského šlechtice! Begové a agové nejsou proto plánem výkupným vůbec nijak nadšeni. Dnešní stav byl pro ně výhodnější, a byl by ještě výhodnější v budoucnosti, až oživením a povznesením celé země výnos půdy a také i cena půdy stoupne. Dnes pak výkup provádí se za nejnepříznivějších pro ně okolností. Po výkupu nezůstane vlastelinům kromě malé renty výkupné a jejich zámečků ničeho. Neboť půdy ve vlastní režii nemají, všecka půda jejich

rozdělena mezi nájemné kmety. Nezůstane tedy vedle volných sedláků ještě i šlechtický velkostatek, jak u nás bylo po výkupu roboty. Je to vsude známkou bývalého panství tureckého, po němž zůstávají sami drobní zemědělci (Srbsko, Bulharsko, Černá Hora), když turečtí páni vyhnáni, nebo sami nájemní zemědělci bez vlastní půdy (Rumunsko), když páni byli z téhož národa a zůstali v zemi.

Pro velikou nouzi selského lidu v Haliči (po loňské a předloňské neúrodě) podali haličtí poslanci návrh na zrušení cel obilních na pšenici, žito a oves do 31. července, a poslanci z alpských zemí připojili návrh na zrušení cla na kukuřici vůbec! A návrhy vyšly od poslanců zemědělských z obou oblastí. Návrhy přijaty v národohospodářském výboru sněmovny. Ale pochybuje se, že by Uhry daly svolení ke zrušení cel obilních!

Těžká rada bude s provedením navržené finanční reformy, vlastně zavedení nových daní v obnosu asi 110 mil. korun. Finanční ministr spojil reformu tuto s finanční pomocí zemím. Ale stát má míti z ní také asi polovici. Jelikož všechen tento zvýšený výnos má vlastně vynésti jen zvýšená daň lihová (ze 110 na 140 hal. za stupeň) a zvýšená daň pivní (z 51 na 70 hal. za stupeň) a zvýšený tarif železniční, není pro tuto reformu nikde nadšení. Ministr finanční přidal proto i některé nové daně přímé: daň z dědictví zvýšenou a upravenou stupňovitě, a posledně v rozpočtovém výboru mluvil i o zvýšení daně důchodové u vysokých důchodů (20.000 kor.) o 1% (od 5 do 6%), o zavedení daně „mládenecké“, totiž zvýšení důchodové daně (o 15 a 10%) u osob žijících po jednom nebo po dvou, zavedení daně z přírůstku, daně ze zápalek, daně z tantiém, zvýšení daně z dividend — ale vše to naráží leda na nový odpor a novou nechuť. Největší boj však reformě této ohlašuje se u piva! Zde jest nejvíc interessentů: konsumenti, ječmenáři, chmelaři, sladovny, pivovary, hostinští — a ba i spolky protialkoholické se ohlásily. Zájem státu na dani z piva a z kořalky bude příčinou, že stát bude pití všemožně podporovat.

Uherský ministr obchodu a železnic vnutil drahám bosenským povinnost přijímati maďarské přípisy. Přednosta stanice Bos. Brod vrátil nedávno takový přípis maďarský, žádal je za překlad německý nebo srbsko-charvatský. Dosavadní praxe podle přiznání správy drah bosenských byla ta, že všecky dráhy rakouské i uherské posílaly drahám bosenským německé přípisy, vědouce, že úředníci německy znají. Toto nadpráví němčiny ministr Košut jedním škrtem péra odstranil, rozkázal drahám uherským, že jinak jako maďarsky s Bosnou korrespondovat nesmějí, a požádal správce Bosny, aby uložil železničnímu personálu bosenskému přijímat a vyřizovat i maďarské dopisy právě tak jako dosud přijímali a vyřizovali německé.

Po postátnění drah „severní Ferdinandovy“, a teď nově „státni společnosti“, „severozápadní“ a „jihoseveroněmecké“ začíná se vésti boj o úřednictvo. Urputný je ten boj se strany Němců, kteří jsou tu „beati possidentes“, a místa úřednická považují za svou národní državu. S české strany vede se boj jen chvilkově, na pobídnutí, nebo když

přijde dobrý nápad. A nemožnost vybojovati něčeho — neboť přirozeně s massou německého úřednictva nevědí co počít a musí je někde zaměstnat! — odnímá chuť k stálosti a soustavnosti boje u českých lidí. Kdyby se mělo měřit podle území, tu při společnosti státní dráhy českým krajem jde v Čechách 80%, na Moravě 92%. Úřednictva však není podle toho poměru, ale v Čechách 74% a na Moravě 52% českých. Zvláštní jest, že na Moravě mezi elévy (čekateli) čeští čekatelé nedosahují ani toho procenta, nýbrž jen 48%. U dráhy severozápadní a severojihoněmecké jest poměr českých a německých kilometrů v Čechách a na Moravě 904:304, tedy 75% českých a 25% německých. Úředníků však jest 67% německých (na Moravě samé dokonce jen 12% českých!). Je prý to divná ukázka z té uvědomělé samosprávy českých obcí na Moravě, že to trpí, praví jistý časopis pražský. Jistě! Ale třeba kromě toho uvážit, že jmenovitě u nás na Moravě vozící publikum (a při nákladech jest nejvíce co vyjednávat s úřednictvem) jsou i v českých obcích němečtí nebo poněmčilí lidé.

Rozhled socialní.

Stávka francouzských poštovních zřízenců byla nejsilnějším socialním zjevem poslední doby, a to zjevem velmi příznačným pro francouzské poměry. Má se za to, že jinde takové hnutí by vůbec nebylo možné. Už proto ne, že vyplynulo z francouzských jak politických tak socialních poměrů. Úřednictvo francouzské postrádá veškeré zákonné úpravy služebních poměrů. Vše závisí na mocných tohoto světa: poslanci, vrchní šéfové jsou všemohoucí ve všech případech. Úřednictvo za takového stavu věcí přirozeně bylo rozmrzelé a zrovna násilím na anarchii navykané. Když po mnoho žádostech a pokusech domoci se služebního řádu příznivého, zůstávalo vše při starém, řády stále znovu projednávány a hned od té části zákonodárné, hned od jiné zamítány a odkládány, úřednictvo poštovní nastoupilo cestu své pomoci dělnické. Hromadily se v něm od let živly socialisticko-radikalní, blízká tedy byla idea, seskupiti se jako dělníci v syndikáty obranné. Zákon r. 1884 dávající syndikátům značná práva, byl však vydán jen pro dělníky, jak praví vláda, úředníci se podle něho nemohou a nesmějí organisovat. Zákon ten rozdělil také dělnictvo francouzské na dvě strany: syndikalisty a politiky. Podobné strany jsou sic i jinde, ale nestojí tak daleko od sebe. Také v Německu (u nás méně) odboráři s politiky se zavdy neshodují, ale bývá to tak, že odboráři jsou příliš střízliví a opatrni, politikové příliš radikalní. Ve Francii věci se mají naopak: syndikalisté jsou revolučními až do anarchismu, politické strany socialistické ve Francii jsou mírnější a rozvážnější, ač i oni jsou dosti revolučně naladěni! Poštovní úředníci majíce slibů a protekce

politické už do omrzení, obrátili se k syndikalistům a hledali u nich pomoci. A syndikalisté slibovali všecku pomoc, slibovali zařídit všeobecnou stávku — zatím však ukázali se slabými: potitické strany nesouhlasily a dělnictvo šlo tentokrát za hlasem politické organisace. Zvláště, že v popředí celé stávkové agitace postavily se temné a podezřelé osobnosti. Socialisté o nich rozhlásili, že jsou to lidé najatí od royalistů. Stávka politiky diskreditována — ale nic při ní nerozhodnuto. Ani stížnosti poštovních úředníků, ani oprávněnost syndikalismu, ani právo na stávku úřednickou Dělnictvo samo projevilo nechuť pomáhati ostatně měšťáckým lidem v jejich drobných zájmech: třídní výlučnost hrála tu konečně snad největší roli. Generalní stávka podle starších usnesení samých syndikalistů má býti prostředek revoluční na poražení měšťáckého pořádku společenského a ne na vymáhání služebního řádu pro úředníky a shazování sekčních šefů ministerských. Dělnictvo bylo důslednější než jeho vůdcové syndikalisté.

*

O socialním pojišťování, jež se ve výboru socialním pozvolna propracovává, usneženy dva důležité projevy z řad zemědělských. Lvovská hospodářská společnost na své valné hromadě se usnesla, aby socialní pojišťování nebylo rozšiřováno závazně na samostatné zemědělce. Ať je pro ně upraveno pouze dobrovolné pojištění Kromě toho ať se říšský zákon co se samostatných zemědělců dotýče ponechá zemským sněmům, aby jej doplnil podle místních poměrů. Jiný projev usnesení na říšském sjezdě něm. spolků rolnických ve Vídni; v resoluci na něm přijaté žádá se souhlasně s předlohou zákona invalidní a starobní pojištění jako závazné u samostatných zemědělců s ročním důchodem do 2400 korun a jako dobrovolné pro důchod od 2400 do 3600 korun. Renty ať se vyplácejí už od 60 roků. Žádá se laciná správa a zvláště zlevnění a zjednodušení správy v úrazovnách.

*

Z jiných dělnických socialních předloh projednávala se v pracovní radě vládní předloha o zavedení bezpečnostní stráže hornické z dělnictva samého. Proti předloze zvedl se odpor jak v hornickém výboru pracovní rady, tak v pracovní radě samé. Konečně však pracovní rada přistoupila na návrh dra Karpelesa, by bezpečnostní strážcové horničtí voleni byli dělnictvem samým, z těch horníků kteří zvláštní zkouškou prokážou kvalifikaci k úřadu tomu a aby jako zvolení strážcové horničtí byli placeni od státu. Ježto tím se předloha valně změnila, vrácena znovu hornickému výboru.

*

Na oslavu svého desítiletého trvání pořádá organisace křesť. socialní pro Moravu, Slezsko a Dolní Rakousy, od loňska „československá strana křesť. socialní“ (s právem organisovat po celé říši), manifestační sjezd v Olomouci. Je dnes nejsilnější skupinou křesťansko-socialní mezi slovanskými národy v Rakousku a samy německé organisace křesť. socialní jí v poměru k rozsáhlému území svému nepředčí. Po ustavení se moravsko-slezské organisace ve vlastní stranu (4. dubna 1899 ve

Vyškově) konán první sjezd ještě ten rok na Velehradě 3. a 4. září. Postavil a rozvinul nový program, neboť starý litomyšelský pro Čechy, Moravu a Slezsko na prvním všeobecném sjezdě československém 8. a 9. září 1894 postavený už nevyhovoval. Společný sjezd s Čechy od té doby nekonán. Česká organisace, dosud roztříštěná, od té doby měla jen zemské a krajinské sjezdy. Moravsko-slezská konala sjezdů pět, z nich 4 na Velehradě (1899, 1901, 1903, 1905) a pátý v Brně (6.—8. září 1908). Organisace strany zprvu vybudována na diecesích a podle nich rozdělená, přimknuta později k volebním okresům pro říšskou radu. Výbor ústřední zprvu 7členný vloni rozšířen na 12 členů. Organisace v jednotlivých volebních okresech tvoří krajské skupiny se svým zvláštním výkonným výborem.

*

Český spisovatel Břetislav Foustka uveřejňuje v „České Mysli“ úryvek ze spisu, jenž má vyjíti — pod názvem „Socialismus a náboženství“. Rozebírá v něm postavení zakladatelů a vůdců socialistických k náboženství, postavení mladších vedoucích druhů, taktiku a chování strany. Otázka náboženská je v socialismu velmi živá, třebas se zdálo, že hospodářské zájmy v něm mají převládati. Jest to důkazem, že nepostačí člověku jen hospodaření a zabezpečení hmotného života. — První zakladatelé socialismu vycházeli vesměs z náboženských základů, měli náladu náboženských správců a reformatorů. A to jak ve Francii, tak v Anglii. V Německu Marx a Engels byli racionalisté a materialisté, a za podklad systémů svých postavili atheismus, boj proti náboženství a potření jeho. Patřilo u nich ku starým formám spojeným s hospodařením občanské společnosti, a s ním mělo též padnouti. Veliký vliv Marxův učinil socialismus protináboženským. A přece v Marxově theorii toto ideové poblouzení patří k nejnápadnějším. Avšak už i marxisté od toho názoru upouštějí. Tak v Německu Schmidt, v Anglii Bax, v Rusku Tungan-Baranovský, nejbystřejší z kritiků Marxových, v Belgii Vandervelde, u nás Modráček a j. I tito noví lidé připouštějící náboženství opět jako přirozenou složku ducha lidského, nejsou proto ještě pravověrnými a přátely náboženství církevních. Proti církvím a oficielnímu náboženství bojují stejně břitce. A zvláště katolicismus svou vázaností a autoritou jest naprosto neslučitelným se socialismem. Spíše ještě se s ním snese protestantismus. A příslušnost protestantských duchovních k socialismu jest většinou trpěna. Protestantští duchovní namnoze stávají se spolu raziteli nových cest a tříbiteli názorů v socialismu. Autor praví: Boj u nejbystřejších myslitelů socialistických současné chvíle nevyznívá v negaci náboženství a náboženské potřeby. Ale vyznívá proti materialismu historickému.

*

Socialistické listy otiskovaly s velikou chutí (vid. „Arbeiterzeitung“ v čís. 143) brošurku pastora Liebstera z Volkmarsdorfu u Lipska „Kirche und Sozialdemokratie“, v níž chválí soc. demokracii a odsuzuje církev! Tak praví mezi jiným: „Socialní domokracie jest v očích chudiny velikou pomocnicí a těšitelkou. Čím by vlastně církev býti

měla, kdyby podle nauky a příkladu Ježíšova jednala, to dokonává místo ní socialní demokracie. Pozdvihuje padlé, nasycuje hladové, káže chudým evangelium o jejich vykoupení.“ Tyto a podobné výroky Liebsterovy by měla soc. demokracie sama ostatně uvésti na pravou míru. Vždyť jsou tak makavě nepravdivy!

Školství.

Český ústřední spolek učitelů vysokoškolských, který hájí a podporuje veškeré zájmy vysokých a jim na roveň postavených škol, universit, vysokých škol technických, zvěrolékařských, zemědělských, montanistických a j., a veškeré zájmy jejich učitelů, zřizuje v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených v mezích svých stanov odbory z členstva, v nichž jsou učitelé jedné neb více fakult aneb jedné neb více vysokých škol. Takový odbor zřízen také pro členy zdejší české vysoké školy technické — odbor technický. Tento odbor jest součástí „Českého ústředního spolku učitelů vysokoškolských“ a spravuje se zvláštními stanovami, schválenými valnou hromadou spolku ústředního. Účelu svého: hájiti a podporovati veškeré zájmy české vysoké školy technické v Brně a zájmy členstva odboru, domáhá se odbor schůzemi, v nichž projednávají se potřeby stavovské, kulturní i občanské; veřejnými přednáškami o časových otázkách školských a učitelských; žádostmi a pamětními spisy svědčícími zákonodárným sborům, akademickým i jiným úřadům a korporacím o věcech, jež týkají se této vysoké školy a jejího učitelstva; vydáváním tiskopisů periodických; zřizováním pracovních sekcí ze svého členstva; návrhy, jež týkají se úkolů spolkových a jež podávati jest ústřednímu spolku; konečně používáním všech zákonem přípustných prostředků, které mohou napomáhati povznesení hmotného i společenského postavení učitelstva, jeho vážnosti a působení i prospěchu ústavu. Veškeré kroky, jimiž odbor vystupuje na veřejnost, provádějí se za souhlasu Ústředního spolku. Tato nová ústřední instituce jest opravdu „pokroková“, vylučujíc tu dle stanov spolkových, tož „úředně“ poprvé učitele fakult theologických; neboť skutečným členem Ústř. spolku učitelů vysokoškol. může se státi každý člen (činný i ve výslužbě) učitelského sboru světských českých fakult universitních neb českých vysokých škol technických, zvěrolékařských, zemědělských, montanistických a j., jakož i každý Čech, který působí na světské fakultě neb vysoké škole s jiným vyučovacím jazykem v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených . . . Nebyl by tudíž výborem přijat nikdo z theologů, kdyby chtěl se státi zakládajícím členem toho Ústředního spolku s příspěvkem 200 K, vloženým jednou pro vždy ve prospěch účelů spolkových; tím méně bude zvolen

některý z nich členem čestným, byť sobě získal zásluhy o vysoké školství naše i největší.

*

Maturitní vysvědčení, získaná na nově zřízených osmitřídních real. gymnasiích, reformních gymnasiích a vyšších real. gymnasiích dle typu Děčínského — „Tetschener Typus“ — jest uznávati v podstatě rovnocenným s maturitním vysvědčením nabytým na gymnasiích a školách realných; avšak pokud se týče připuštění absolventů těchto nových typů ke studiu na vysokých školách, nařizuje ministerstvo vyučování přece vzhledem ke zvláštním předběžným vědomostem, kterých třeba pro jednotlivá studia odborná: 1. Absolventi realných a reformních real. gymnasií jsou oprávněni, dáti se immatrikulovati na světských fakultách universit jako řádní posluchači, a jest je po náležitém řádném absolvování jejich studií — vyjímaje v následujícím bodě udané přípustnosti — ke zkouškám státním, ke zkouškám učitelské způsobilosti pro gymnasia i školy real. jakož i k rigorosům připustiti; 2. ke zkoušce způsobilosti učitelské z filosofie, klassické filologie jako předmětu hlavního nebo vedlejšího, z latiny nebo frančiny jako předmětů hlavních, z dějepisu jako předmětu hlavního nebo vedlejšího, jakož i k rigorosům z klassické filologie (archaeologie), z dějepisu jako předmětu hlavního nebo vedlejšího, z filosofie (při dvouhodinové přísné zkoušce) mohou býti připuštěni jen ti absolventi real. nebo reform. real. gymnasií, kteří se prokáží, že nejpozději dvě léta před ukončením předepsaných studií universitních podjali se doplňovací zkoušky z řečtiny v rozsahu požadavku, kterého se žádá při gymnasijních zkouškách dospělosti na některém gymnasiu aneb u zkušební komisse k tomu zvláště zřízené. Posluchačům ostatních oborů humanistických, jakož i právníkům a medikům, kteří vstupují na universitu vykonavše maturitní zkoušku na real. nebo na reform. real. gymnasiu, doporučuje se důrazně, aby doplnili humanistické vzdělání své studiem řečtiny za studia universitního. 3. Pokud lze připustiti absolventy těchto nových typů středních škol ke studiím theologickým, budou vydány zvláštní nařízení (návody). 4. Absolventy gymnasijního oddělení střední školy „Děčínského typu“ jest považovati jako absolventy gymnasia. Absolventům realného oddělení takovéto střední školy, kteří obstojí při doplňovací zkoušce z latiny v rozsahu požadavku, který klade se na real. gymnasium, dostane se práva abiturienta real. gymnasia. K této zkoušce mohou býti připuštěni hned, jakmile nabyli maturitního vysvědčení. 5. Doplňovací maturita absolventů realných škol k studiím universitním má budoucně obmeziti se na latinu a filosofickou propaedeutiku, a ti, kdož ji podstoupili — ovšem, že tato doplňovací maturita může býti vykonána teprve po roce od dosažení maturity na škole realné — nabývají práv absolventů real. gymnasií; chce-li kandidát nabýti též práva absolventů gymnasia, musí zkouška se rozšířiti i na řečtinu; ačkoli tato zkouška může býti ve smyslu bodu 2. tohoto nařízení doplněna i v době studia universitního. 6. Dispensí od předepsaných zkoušek z řečtiny, latiny a

filosofické propaedeutiky není. 7. Při jednotlivých universitách má býti postaráno o vyučování řečtině a latině za tímto účelem zřízením zvláštních kursů. 8. Ke studiu jako řádní posluchači na vysokých školách technických připouštějí se absolventi osmitřídních real. gymnasií a realného oddělení „Děčínského typu“ bezpodmínečně, absolventi reform. realn. gymnasia jen tehdy, prokáží-li náležitou zběhlost v měřickém rysování jako žáci z gymnasia. 9. Na vysokou školu zemědělskou přijímají se absolventi osmitřídního real. gymnasia a real. oddělení „Děčínského typu“ jako řádní posluchači bez podmínky; kdežto absolventi reform. real. gymnasia jsou povinni poslouchati v prvém ročníku přednášky o deskr. geometrii. 10. Na studia zvěrolékařská mohou absolventi všech tuto jmenovaných typů jako řádní posluchači. 11. Na lékárnictví a ke studiu farmaceutickému stačí vysvědčení ze šesté třídy osmitřídního real. gymnasia jakož i reform. real. gymnasia tak, jako dosud se žádá absolvování šesté třídy gymnasia. Absolventi šesté třídy realného oddělení „Děčínského typu“ mají před tím doplniti zkoušku z latiny v rozsahu páté a šesté třídy gymnasia. Konečně jednotlivá roční vysvědčení těch kterých tříd středních škol nových typů jsou rovnocenná s vysvědčeními, jež vydávají se na gymnasiích a školách realných, pokud podává se jimi průkaz vzdělání. Toto nařízení vchází v platnost, pokud se týče maturitních vysvědčení z real. gymnasií a reform. real. gymnasií, až budou na těchto ústavech zkoušky zralosti konány, v ostatním však ihned.

*

Dne 16. května oslavováno jubileum dnešní školy obecné v Rakousku, jubileum „osvobození školy z područí církevního!“ Oslavy konány zvláště okázale od liberalních vrstev a liberálové němečtí jmenovitě slavili dnešní školu jako nejlepší plod své vlády v Rakousku. Vzpomínáno bojů, jež vedeny tehdy o tento „liberalní“ zákon, jenž dnešním volnoškolným jest už příliš zpátečnický. Toto osvobození školy z područí církevního „nepoštěstilo“ se dosud škole v Německu. Tam škola obecná ještě pod tímto jhem úpí. A nastojte, škola ta přece jen dnes předčí školu naši, a naši paedagogové z té osvobozené školy chodí se přiučovat do Německa lepším věcem na tu školu nesvobodnou a zotročenou!

A při oslavách žádáno tudíž ještě další osvobozování: odstranění náboženského vyučování a změnu § 1. ustanovení o nábožensko-mravním vychování. Pražská „Volná škola“ žádala aspoň tolik, aby místo „nábožensko-mravní“ postaveno bylo „náboženské a mravní vychování“. Tímto rozpojením chtějí naznačit, že mravné vychování může státi samo o sobě bez náboženství. Rozdělením slovíček doufají i věc samu rozdělit! A snad by zas někdy při nějaké slavnosti šlo žádat o vypuštění i toho prvního slovíčka a zůstalo by pak už jen povinností školy pouhé mravní vychování.

*

Středoškolské prázdniny mají letos počíti už 8. července a trvati do 15. září, vlastně do 18. září, neboť až ten den počíná vyučování.

To znamená přes 10 neděl prázdninových! Jistý paedagogický list navrhuje: nemořiti dětí v dusném červencovém vzduchu a dáti jim od 1. července prázdno, ale zato počíti od 1. září. Prázdniny ještě v září držeti je velikou zbytečností. To už není vhodný čas pro pobyt na venku. Dni jsou kratší, noci chladné, a horka už vůbec není, že by bylo nesnesitelno seděti ve školní světnici. — A jistý prefessor universitní píše: „Při poradách o reformě školy střední bylo namítáno z mnoha míst, že hlavní prázdniny jsou zbytečně dlouhé; žáci přesně zcela odvyknou studiu, zapomenou mnoho, a v roce pak žene se vše o překot a žáci i učitelé jsou tak přetěžováni k vůli tomu, aby mohli míti delší prázdniny! Radilo se proto raději kratší hlavní prázdniny, a zato delší oddechy během roku školního. Vyučování v nejhorším vedru počátkem července je nepřiměřené, ale 10 až 11 týdnů prázdnin pro hochy středoškolské je nesmyslem."

*

Německé spolky učitelské chápou se akce za reformu školy obecné. Ústřední výbor rozesílá dotazníky na všecky místní spolky, a pořádá takto písemnou anketu, jíž mají se osvětlit ty reformní plány školní. Reforma má se vztahovat na čistě paedagogicko didaktický sbor, ale i na stanovisko proti náboženství.

Případy se sesazením, vlastně pensionováním učitelů bez vyznání (Pelikán, Kadeřábková, Laube, Vildomec), stále ještě přetřásají se jako křivda na učitelích oněch a přestoupení státních základních zákonů, jež svědomí jako svobodné připouštějí. Sesazení zmíněných učitelů protiví prý se státním základním zákonům. Předseda „volné školy" vídeňské Dr. Hock je dokonce hájil tvrzením, že „bez vyznání" neznamená „bez náboženství", neboť prý u nás do rubriky „bez vyznání" zapisují se příslušníci všech sekt, které v Rakousku nejsou obvyklé. Proto prý „bezvyznání" může býti znakem i člověka velmi zbožného! — Tuto omluvu však odmítl předseda ústřední statistické komisse, právě, že statistika úřední připouští zápis všech možných vyznání, a pouze ty, kteří se opravdu k žádnému vyznání nepřiznávají, jako takové zapisuje. Označení to tedy znamená nejen bezcírkevnost, ale i beznáboženskost.

*

Podle školského zákona Apponyiovského v Uhrách dostalo se 182 učitelů do disciplinárního vyšetřování pro špatné výsledky vyučování maďarštiny. Nastoupilo to, čeho se obáváno, persekuce všech učitelů, kteří nedělají vládní stvůry.

Jak „Katholski Posol" budyšínský sděluje, vytýkal obci v Nebjelčicích v Horní Lužici školní inspektor, že dala na školu nápis lužicko-srbský: „Ježíš prospíval věkem i moudrostí před Bohem i před lidmi." Obec mu odvětila, že ten nápis není na škole pro cizince, kteří srbsky neumějí, ale pro domácí lidi a dítky, kteří umějí pouze srbsko-lužicky.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. Pro letošní praktický kurs válečné školy bylo vydáno nové organisační ustanovení. Pro všechny tři ročníky válečné školy začíná počátkem července na dělostřelecké střelnici v Hajmáskér (v Uhrách) několikadenní informační kurs. Potom navštíví I. ročník šestidenní železniční a telegrafní kurs v Korneuburku; po návštěvě tohoto kursu má I. ročník třínedělní mapovací cvičení v horních Uhrách a v Haliči. Druhý ročník navštíví bojiště v severních a severovýchodních Čechách, na to Škodovy zbrojírny v Plzni. Po této exkursi jde II. ročník na cvičební cestu do jižního Tyrolska, Gorice a Poly; tato cesta potrvá až do konce července. Třetí ročník procestuje Dalmacii, Hercegovinu, Bosnu a jižní Uhry; ku konci koná tento ročník taktická a operativní cvičení v Sedmihradsku. Praktický kurs ukončí se přidělením I. a II. ročníku k cizím zbraním (na př. důstojníci pěchoty budou přiděleni jízdě a dělostřelectvu) a III. ročníku jako ordonančních důstojníkův u štábů manevrujících armádních oddělení (brigád, divisí a armádních sborů).

Horská pěchota rakouské zemské obrany (zřízená pro obranu říšských hranic proti Italii), která dosud sestávala ze 2 pluků tyrolských zemských střelcův a ze 4. pěšího pluku v Korutansku (dohromady 10 polních praporů se 36 polními setninami), čítá nyní 3 pluky tyrolských zemských střelcův a 4. pěší pluk zemské obrany (13 polních praporů se 40½ setninami a 52 strojními puškami).

V Temešváru byla utvořena nová jízdná divise ze 7. jízdné brigády v Temešváru (7. a 12. husarský pluk), 4. jízdné brigády v Budapešti (3. a 10. husarský, 12. hulánský pluk), jízdné dělostřelecké divise č. 4 v Budapešti a jízdné dělostřelecké divise č. 7 v Kis-Szt.-Miklosu (každý jezdecký pluk po 6 polních škadronách, každá jízdná dělostřelecká divise po 3 jízdních batteriích). Nová temešvárská jízdná divise čítá tedy 60 polních škadron a 6 jízdných batterií.

Pro válku v horách bude zavedena nová rychlopalná úzkokolejná horská houfnice vzor 8 (z roku 1908). Houfnice je skoro téže soustavy jako rychlopalné polní dělo vzoru 5 (z roku 1905) a jest proti ručničním střelám, kulím šrapnelův a úlomkům granátů chráněna pancéřovým štítem. Kalibr nové houfnice jest 10 *cm*, počáteční rychlost 156—300 *m* (dle toho, kolik sáčků s prachem dá se do mosazného obalu). Granáty 14·7 *kg* těžké střílí se do vzdálenosti až 6000 *m*, šrapnely 12·7 *kg* těžké vystřelují se až do 5400 *m*. Houfnice dovolí elevaci až +43° a depresi až —8°. Kované bronzové roury houfnic vyrábí se ve vídeňském arsenále, lafety ve Škodově zbrojovce v Plzni. Houfnice možno pro dopravu v horách rozložiti na tři díly: roura naloží se na jednu káru, vrchní lafeta na druhou káru a spodní lafetu s předkem (oboje na kolách) táhnou koně jako třetí díl. Koně zapřahují se po jednom za sebou (s ohledem na úzké horské cesty). Před střílením se všechny tři díly v krátkém čase sestaví dohromady. Houfnice opatřena jest moderním dalekohledem pro rychlé nalezení cíle.

Tohoto roku počal vzduchoplavební vojenský kurs ve Vídni a potrvá do 30. září. Do kursu bylo komandováno 20 důstojníků pěchoty, myslivců, zákopníků, polního a pevnostního dělostřelectva, jeden mezi nimi od válečného loďstva; mimo to 112 mužů polního a pevnostního dělostřelectva, zákopníků, železničního a telegrafního pluku, 15 jízdních a 82 tažních koní.

Ministerstvo války se rozhodlo zakoupiti řiditelný balon německé soustavy Parsevalovy. Podmínkou jest rychlost 40 *km* za hodinu a výstup do 1500—2000 metrů nad povrchem země. Balon dodá ve Vídni nově utvořená společnost pro vzduchoplavbu. Na podzim t. r. má se již počnouti se zkušebními cestami tohoto balonu. Ve Fischamendu (jižně od Vídně) a v Šoproni mají se prý postaviti kůlny pro řiditelné balony.

Roku 1910 má se telegrafní kádr železničního a telegrafního pluku přeměniti v samostatný telegrafní prapor o 4 setninách; později postaví se ještě druhý telegrafní prapor.

Mimo již postavené stanice jiskrové telegrafie ve válečném přístavě Pulji (o napjetí 20 koňských sil a výšce stožáru 85 *m*) má se zříditi ještě 6 nových stanic v jiných částech říše.

28. dubna t. r. vyhořelo v Korneuburku skladiště železničního a telegrafního pluku, v kterém byly uloženy vozové telegrafní a jiskrové stanice. Škoda páčí se na 1 mil. korun. Myslí se, že oheň byl založen.

V míru bude u každého praporu pěchoty, myslivců, pevnostního dělostřelectva, zákopníků, železničního a telegrafního pluku, u každé divise jízdeckých pluků, u každé divise pluků polního a horského dělostřelectva zaveden zdravotní poddůstojník v hodnosti desátníka, četaře nebo šikovatele. Do konce května t. r. mají tito poddůstojníci býti zavedeni u pěchoty, myslivců, jízdy, polního a horského dělostřelectva. Zdravotní poddůstojníci budou vycvičeni k této službě v garnisonních nemocnicích, další jejich vzdělání děje se u pluků (samostatných praporův a divisí) pod dozorem lékařů. Zdravotní poddůstojníky 3. třídy (desátníky) jmenuje velitel pluku (samostatného praporu, samostatné divise), zdravotní poddůstojníky 2. a 1. třídy (četaře a šikovatele) ministerstvo války (po případě zemské obrany). Dle možnosti mají býti zdravotními poddůstojníky jmenováni poddůstojníci z povolání.

Nejvyšším rozhodnutím byl sbor vojenských stavebních inženýrů 7. dubna t. r. změněn v inženýrský důstojnický sbor. Tento sbor zvýšen byl o 1 polního podmaršálka, 1 generalmajora, 8 plukovníků, 6 podplukovníků, 7 majorů, 11 setníkův a 11 nadporučíků. Mimo to zvýšen stav stavebních účetních úředníků o 3 vojenské vrchní stavební účetní rady 1. třídy (hodnost plukovníka), 3 vojenské vrchní stavební účetní rady 2. třídy (hodnost podplukovníka), 6 vojenských stavebních účetních radů (hodnost majora), 27 vojenských vrchních stavebních účetních officiálů (hodnost setníka), 12 vojenských stavebních účetních officiálů (hodnost nadporučíka), 8 vojenských stavebních účetních akcesistů (hodnost poručíka), 1 vojenského stavebního účetního praktikanta (hodnost důstojnického zástupce). Stav vojenských stavbyvedoucích zvýšen o 1

vojenského stavbyvedoucího assistenta (hodnost poručíka), 25 vojenských vrchních stavebních mistrů (hodnost šikovatele vyšší platební třídy) a 24 vojenských stavebních mistrů (hodnost šikovatele).

Za válečného napjetí mezi Srbskem, Černou Horou a Rakouskouherskem bylo v Bosně, Hercegovině a Dalmacii — kromě četnictva a pohraniční finanční stráže — soustředěno 95.000 mužů stálého vojska a zemské obrany. Všechny oddíly, garnisované v těchto zemích, byly uvedeny na válečný stav.

Dle nejvyššího rozhodnutí byl všem osobám stálého vojska, válečného loďstva a zemské obrany, které od 1. října 1908 až do 30. dubna 1909 konaly činnou službu v Bosně, Hercegovině a Dalmacii, dále osobám dunajského válečného loďstva udělen vojenský jubilejní kříž. Dále nařídil císař, že těmto osobám započítá se každý den činné služby, v těchto zemích od 1. října 1908 až do 30. dubna 1909 strávený, dvojnásobně do služební doby. Tyto výhody platí též pro jednotlivé vojenské oddíly 7. (Temešvár) a 13. (Záhřeb) armádního sboru.

Při příležitosti oslav válečných událostí z roku 1809 daroval císař armádě „Návrší hrdinů“ (Heldenberg) u Wetzdorfu v Dol. Rakousích, kde jest pohřben polní maršál hrabě Radecký a jeho generálové: polní zbrojmistr sv. pán z Wimpffenův a polní zbrojmistr sv. pán d'Aspre. Tamější pohřebiště, na které se budou pohřbívati důstojníci, kteří se ve válce obzvláště vyznamenali, bude v dobrém stavu udržováno nákladem panovníkovým. — Byla vydána nová instrukce pro horskou dopravu 15 *cm* těžkých polních houfnic.

Ministerstvo války zakázalo důstojníkům podepisovati dlužní úpisy jako ručitelů svých druhů. Jen s povolením svého plukovníka (velitele samostatného praporu, samostatné divise) smí důstojník ručiti za vypůjčenou sumu. Neuposlechnutí tohoto nařízení stíhá se přísnými disciplinárními, po případě soudními tresty.

Rakousko-uherské válečné loďstvo na moři skládá se z 9 pancéřových bitevních lodí, 6 pancéřových křižníků, 7 křižníků bez panceře, 18 torpedoborců, 30 torpedových člunů pro otevřené moře, 24 torpedových člunů pobřežních a 6 podmořských člunů. Na Dunaji jest 6 monitorů, 6 patrulových člunův a 1 torpedový člun.

Nové pancéřové bitevní lodě „Arcivévoda František Ferdinand“, „Zrinyi“ a „Radecký“ (jako náhrada za zastaralé 3 pancéřové bitevní lodě) mají roku 1911 vstoupiti do svazu válečného loďstva. V září t. r. má se započíti se stavbou 4 nových pancéřových bitevních lodí o nosnosti 20.000 tun a vyzbrojených 10 děly kalibru 30·5 *cm*, 20 děly kalibru 12 *cm*, 4 rourami pro vystřelování torped a sítěmi proti nepřátelským torpedům. Cena jedné nové lodě bude obnášeti asi 55 mil. korun. Po vystavění těchto 4 nových lodí bude moci naše loďstvo, které jest nyní o 60% slabší italského, měřiti se s loďstvem italským.

V létě t. r. pošle se křižník „Panther“ do východní Asie na cestu. Křižník tento má nosnost 1530 tun a jest vyzbrojen 12 děly.

Při stoupajícím napjetí mezi Rakousko-Uherskem, Srbskem a Černou Horou, ke konci března t. r., bylo asi 10.000 záložníků válečného loďstva

povoláno k činné službě; dle toho byla provedena mobilisace válečného loďstva na moři i na Dunaji. Mobilisace zůstala pro veřejnost utajena. 15. března byli záložníci povoláni a již 23. března nalézalo se celé loďstvo ve válečném stavu. Všechno odbylo se v klidu a velitel námořnictva admirál hrabě Montecuccoli, který mobilisaci řídil, osvědčil se jako dobrý organisátor.

Belgie. Od 1. až do 9. září t. r. konají se manévry mezi 1. a 2. armádní pěší divisí. 1. divise shromáždí se v okolí Gentu, 2. divise blíže Chimay. 1. pěší divisi přidělí se 1. jízdecká brigáda, 2. pěší divisi 4. jízdecká brigáda a 3 setniny na kolách. — 3. a 4. armádní pěší divise konají jen plukovní, brigádní a divisijní cvičení. — Pevnostní manévry jsou na začátku září t. r. u Antverp, Lüttichu a Namuru.

Nové rychlopalné polní batterie jsou složeny ze 6 děl a 13 panceřovaných muničních vozů (6 u batterie a 7 u divisijního muničního parku).

Jízdecké batterie byly zde nově organisovány. Skládají se nyní z bitevní batterie o 6 dělech a 6 muničních vozech, a z bitevního vozotajstva o 7 muničních vozech a 1 vozu pro requisity; zavazadlové vozotajstvo batterie je složeno z 1 bagážního a 1 proviantního vozu. Proti dříve má batterie o 4 muniční, 1 requisitní, 1 bagážní a 1 proviantní vůz více. Pro každé dělo jest batterie vyzbrojena 259 střelami.

Francie. Pro polní cvičení ve střelbě na ostro roku 1909 bylo u pěchoty pro každého muže povoleno 50, u jízdy 30 patron.

Všechny pěší pluky mají po dvou, myslivecké prapory po jedné četě strojních pušek (četa po 2 puškách). Též 8. dělostřelecký pluk obdržel nyní na zkoušku 1 četu strojních pušek.

Ministr války nařídil přeměnu 12 batterií pevnostního dělostřelectva v polní batterie.

V dubnu t. r. vyzkoušely se nové ruční granáty, 1·2 *kg* těžké. Každá pěší a myslivecká setnina bude prozatím podělena 6 cvičebními ručními granáty.

Guvernér pevnosti Belfortu nařídil pro tuto pevnost praktická cvičení v zásobování.

Ve Francii vyšel nový předpis pro zdravotní službu v poli.

Válečné loďstvo skládá se z 21 panceřových lodí, 23 panceřových křižníků, 6 panceřových lodí pro obranu pobřeží, 30 křižníků bez panceře, 75 torpedoborců, 37 torpedových člunů pro vysoké moře, 200 pobřežních torpedových člunův a 60 podmořských člunů.

Pro reorganisaci válečného loďstva hodlá ministr námořnictví od sněmovny požadovati 230 milionů franků; tento obnos má se rozděliti na 5 let. Následkem toho požadavku stoupl by roční rozpočet ministra námořnictví na 380 milionů franků.

Místoadmirál De Fouque de Ionquières, který byl počátkem t. r. jmenován velitelem středomořského loďstva, shromáždil následující lodě pod svým velením: 1. divisi panceřových bitevních lodí (panceřové bitevní lodě; Patrie, Republique a Démocratie), 2. divisi panceřových bitevních lodí (Liberté a Vérité), 3. divisi panceřových bitevních lodí (Bouvet, Jauréguiberry a Suffren), 4. divisi panceřových bitevních lodí

(Saint Louis, Gaulois a Charlemagne). 3. a 4. divise mají na palubě snížený počet mužstva. První křižní eskadra pozůstává z panceřových křižníků: Jules Ferry, Victor Hugo, Jules Michelet a Condé (tento se sníženým počtem mužstva). 1. a 2. divisi panceřových bitevních lodí přidělen křižník III. třídy „Galilée“. 3. a 4. divisi panceřových bitevních lodí torpedoborec „La Hire“. 2. křižní eskadra je složena z křižníku II. třídy „Cassard“, z křižníku III. třídy „Lalande“ a torpedoborce „Faucon“ (oba křižníky jsou nyní v Maroku, torpedoborec „Faucon“ v Kretě). Torpedová flottilla skladá se z torpedoborců: Claymore, Carquois, Cognée, Contelas, Oriflamme, Fanfare a Sabretache.

Podmořský člun „Messidor“ ukončil svoji zkušební jízdu, při které docílil nad vodou rychlost 12·6 námořních mil; tento člun jest nejrychlejší francouzskou podmořskou lodí.

Toulonské podmořské čluny podniknou křižní plavbu do válečného přístavu Bizerty.

Italie. V italské sněmovně má se projednávati zavedení dvouleté činné služby. — Polní dělostřelectvo koná pokusy s rychlopalným dělem soustavy Kruppovy.

Ministerstvo války objednalo u firmy Kruppovy v Essenu za 8 milionů lir 14 batterií těžkých polních houfnic po 4 houfnicích o kalibru 14·9 *cm*.

Od 1. až do 30. dubna t. r. byl u 3. ženijního pluku zřízen theoreticko-praktický optický signálový kurs, který navštěvovalo 18 důstojníků, 18 poddůstojníků a 34 svobodníků i vojínů alpských střelců a pevnostního dělostřelectva. V tomto kursu upotřebil se nový optický signálový aparát generála Fainiho, který vrhá sluneční paprsky nebo paprsky acetylenového světla do velké dálky.

Do konce května t. r. má býti sestaven nový vzduchový křižník „Řím II“. Tento bude ještě větších rozměrů nežli vzduchový křižník „Řím I“, který jest 60 *m* dlouhý, 15 *m* široký a obsahu 2800 m^3.

Opevnění v Rocca d'Anfo se rozšíří a sesílí; za posádku přijde tam 1 setnina. Ancona, která po léta co pevnost byla zanedbávána, má se moderně opevniti; 1 setnina pobřežního dělostřelectva byla z Janova přeložena do Ancony.

Novým zelenošeným polním stejnokrojem mají býti nejdříve poděleny: 1. armádní sbor (Turin), 2. armádní sbor (Alessandria) a 3. armádní sbor (Milán). Potom obdrží nový stejnokroj armádní sbory v severní a střední Italii, ku konci v jižní Italii. Do roku 1918 má býti zavedení nového stejnokroje ukončeno.

Komise pro nakupování remont pro polní dělostřelectvo nakoupila v Uhrách 80 tažných a 19 jízdeckých koní po 1000 lirách. Mimo to 68 koní ve Waterfordu (Irsko) po 900 lirách.

V italské armádě má býti zavedena polní kuchyně soustavy Achilliniovy. Výška kuchyně jest 65 *cm*, průměr 48 *cm*, tíže 55 *kg*, objem 43 litrů. Kuchyně dopravují se pomocí dvoukolových kar a dostačí pro uvaření 50 porcí. Poněvadž se víko kotle neprodyšně přišroubuje, jest jídlo ještě po 12 hodinách teplé.

Italské válečné loďstvo skládá se z 10 panceřových bitevních lodí, 14 panceřových křižníků, 6 křižníků bez pancéře, 17 torpedoborců, 26 torpedových člunů pro vysoké moře, 30 torpedových pobřežních člunů a 6 podmořských člunů.

Přístavní města Brindisi a Otranto mají býti opevněna. Starý zámek Bedřicha Barbarossy přemění se v kásárny pro 700 námořníků, zámek Alfonsino v prachárnu. V Brindisi mají býti umístěny 2 křižníky, 30 torpedových člunů a 1 plovoucí dok.

Italské námořnictvo koná pokusy s jiskrovým telefonem soustavy professora Maiorany. Nejdříve byla spojena stanice na Monte Mario u Říma s ostrovem Ponza (vzdálenost 120 km), později přenesen jeden aparát na torpedový člun „Lanciere“, který se prvně uvedenou stanicí až z Trapani a Messiny (vzdálenost až 500 kilometrů) dorozumíval.

Německo. Rozpočet pro pozemní ozbrojenou moc roku 1909 obnáší 809·1 mil. marek. Mimo to požaduje vojenská správa 1·4 mil. m. pro říšský vojenský soud, 7·6 mil. m. pro stavbu strategických drah, 98·6 mil. m. pro pense a 35·2 mil. m. pro invalidní fond. Úhrnný rozpočet jest 951·9 mil. m.

Cvičení jízdeckých divisí konají se letos u 4. (divise B), 5. (divise C) a 10. armádního sboru (divise D). Divise B cvičí u Poznaně, divise C u Starého Grabova, divise D u Münsteru. Mimo to cvičí gardová jízdecká divise po tři dny v Döberitzu.

V Německu konaly se při cvičeních jízdy pokusy se stavbou a upotřebením stanů pro koně. Tyto pokusy se osvědčily. Otázkou jest, zdali dopravou stanů pro koně se nerozmnoží počet vozův u jízdy, který hledí se k vůli rychlému pohybu jízdy na nejmenší míru uvésti.

Mužstvo polního dělostřelectva bude ozbrojeno samočinnou opakovací pistolí.

Roku 1909 bude se konati velká cesta generálního štábu u 8. a 16. armádního sboru k návštěvě pevností, malá kolem pevnosti Toruně.

Zákopníci cvičí letos u Poznaně, Karlsruhe a na dolním Rýně.

V Goblosee (blíže pevnosti Toruně) postaví se přístav pro vzducholodě. V říjnu t. r. otevře se vzduchoplavecká škola s dvěma ročníky ve Friedrichshavenu.

Japonsko. Od roku 1896 sesiluje Japonsko stará a staví nová pobřežní opevnění. Tato opevnění byla buď sesilena nebo nově zřízena. Pobřežní opevnění Kilian (na obou březích zálivu Osaka, při vjezdu do Tichého oceanu), pevnost Simonoseki (v místě, kde vnitrozemské moře Seto se odlučuje od úžiny korejské), opevnění Jura (na ostrovech Avaji), pevnost Hirošima (blíže válečného přístavu Kure), pevnost Hakodate (na jižním pobřeží ostrova Hokkaido, při užině tsugarské), opevnění válečného přístavu Sasebo (na ostrově Kinšu, severně Nagasaki), válečný přístav Maizuru (na západním pobřeží ostrova Nipponu), pobřežní tvrze na ostrovech pescadorských (mezi Formosou a Čínou) a opevnění na ostrově Cušima (v korejské užině). Všechna tato opevnění jsou vyzbrojena moderními děly. Tvrze v Kenlungu (na severním pobřeží ostrova Formosy), jejichž stavba byla roku 1899 započata, byly v mi-

nulém roce dostavěny. Nedokončena jsou ještě opevnění zálivu tokioského; tato opevnění, která mají býti nejmoderněji zařízena a vyzbrojena, dostaví se ve 2 létech.

Anglické továrny převzaly zřízení velikých ocelových dílen na vyrábění ručnic. Tyto dílny přejdou po jistém čase ve správu japonské vlády a budou podléhati japonské admiralitě.

Japonsko vydalo nový vojenský trestní řád, který se s ohledem na vojenskou kázeň dle možnosti přizpůsobuje civilnímu japonskému trestnímu řádu.

Letoších císařských manevrů na severu ostrova Nipponu (v provinciích: Iwate, Jamayata, Fukušima a Mayji) súčastní se následující oddělení: 7. pěší divise (v Asachigawa), 8. pěší divise (v Takata), 14. pěší divise (v Uzunomiya), 1. a 2. jízdecká brigáda (v Narašino), 3. jízdecká brigáda (v Morioka), 2. brigáda polního dělostřelectva (v Rókufudai), 3. brigáda polního dělostřelectva (v Šimochizu), dopravní brigáda (v Chibu), 1 batterie pevnostního dělostřelectva (v Hakodate) a 2 setniny jízdného dělostřelectva.

10. března t. r. slavily všechny divise armády vítězství u Mukdenu.

Při letoších císařských manevrech u Sendai (Nippon) mají se vyzkoušeti nové karabiny pro jízdu (vyrobené v tokioském arsenále) a u jízdné pěchoty nová horská děla (z arsenálu v Osaka).

Japonské válečné loďstvo pozůstává z 18 panceřových bitevních lodí, 13 panceřových křižníků, 17 křižníků bez panceře, 60 torpedoborců, 19 torpedových člunů pro širé moře, 36 torpedových pobřežních člunův a 9 podmořských člunů.

V květnu t. r. byl spuštěn na vodu křižník „Umegaba".

Po ruském příkladě zařizuje Japonsko dobrovolné loďstvo. Lodě dobrovolného loďstva jsou v čas války pomocnými křižníky (k ničení nepřátelského a k ochraně vlastního námořního obchodu) a budou vyzbrojeny dvěma 15 *cm* a šesti 7·6 *cm* rychlopalnými děly, 2 elektrickými osvětlovači a apparáty pro jiskrovou telegrafii. První parník dobrovolného loďstva „Sakura Maru", který byl v říjnu 1908 dokončen, jest 102 *m* dlouhý, 13 *m* široký, o ponoru 5·18 *m*, o nosnosti 3880 tun a o rychlosti 21 námořních mil.

Čína. Pro ochranu vyslanectví vydržují následující státy v Číně strážní oddíly: Anglie 1500 mužů, Francie 1000 mužů, Japonsko 1000 mužů, Německo 650 mužů, Italie 200 mužů, Rakousko-Uhersko 170 mužů, Rusko 100 mužů, Nizozemsko 29 mužův a Belgie 20 mužů.

Čínské válečné loďstvo skládá se ze severní eskadry (5 křižníků, 2 velkých a 1 malého dělového člunu a 1 torpedoborce), jižní eskadry (3 knížníků, 9 dělových člunův a 2 torpedoborců, 7 říčních dělových člunův a 7 torpedových člunů), „Fu Dsen" eskadry (3 dopravní lodě a 1 dělový člun) a kantonské eskadry (2 dopravních lodí, 17 dělových a 7 torpedových člunů).

Ročník XXVI. . Číslo 7.

HLÍDKA.

List Jana z Rakovníka Husovi.

Dr. Jan Sedlák. (O.)

Referam, unde et amplius torqueor, magistri fautorisque ponam pre oculis, concepta non celabo. Inde doloris suspicor remedium, si aperto ore digeram.[1] Nam ulcus, superatum tumore evaporans in publicum, refrigerium prestat passioni.

Magister dilecte! Ve primum abiit, secundum venit[a] ampliori cum calamitate. Inter principes baronesque terre extitit contrarietas, domino concedente crispantis equoris collisio tranquillatur. Sopita prima maioris periculi tempestas excitatur stellarum per contrarietatem. Donec ecclesiastici viri caritatis herebant glutinio, non magno opere curabantur nec grande imminebat periculum. Vacillante seculari ense spiritualis precum amminiculo, ne iurgii per dissidium consumeretur, refovit.

Quoniam *si vir in virum peccaverit, orabit pro eo sacerdos*, peccante sacerdote *quis orabit pro eo?*[b]) Certe feliciter errat discipulus magistro presente; contencionem apostolorum, quia presens extitit salvator, correxit.[c] Secularia foventur spiritualibus, quasi minora maioribus, sed maior minore non potest supportari.

Perpendite: *vos estis sal terre*,[d]) sale deficiente in quo salietur? Ad vos gentis vota respiciunt. Famatur communiter presens nutriri dissidium, aut dissimulacione aut fortassis doctrine consilio. Unde eligibilius foret carne exui, quam tanti dissidii sustinere dedecus. Nostis domini tunicam

a) Apoc 9, 12: Vae unum abiit et ecce veniunt adhuc duo.

b) Lev 5, 6; 12, 8; 19, 22: orabit pro eo (ea) sacerdos; I Reg 2, 25: si peccaverit vir in virum, placari ei potest deus, si autem in dominum peccaverit, quis orabit pro eo?

c) Luc 22, 24 nn.

d) Mat 5, 13.

---

[1]) Tak bylo prvotně psáno; potom jest *i* vyškrabáno a nadepsáno *e*. Cerr. II. 386 čte dirigam. Snad egeram.

nec a militibus[1]) fuisse conscissam. Non sit glorie, quod alii vestro, alii Christi signantur nomine. Melius est estimacionem periclitari quam
26 caritatem, qua lesa[2]) anime in ruinam tenderent. / Non vereamini humiliari cum Jona et dicere: *Si ista tempestas mei causa extat, tollite me et in mare*[3]) *proicite.*[a]) Etenim Jona humiliatus et absorptus in typo domini gloriosior resurrexit. Dominicus sermo intonat: *Nisi granum frumenti mortuum fuerit, ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit*, h. e. aura[4]) exutum populari, *fructum portabit multiplicem.*[b]) *Sani non egent medico, sed male habentes*[c]) Dispersis ovibus porrigite manum, sanguine respersis scelerum, fletibus ut laventur, qui fertis orthamenta.[5]) Cuius gracia? Ut unusquisque recurrat ad conscienciam suam et tocius crimina plangat etatis. Fructus arva non afferunt nisi mundata sentibus. Medicina frustratur vulneri applicata sagitta remanente. Tocius orbis paterfamilias, migraturus a seculo, medicinam utiliorem, quam novit, discipulis recommendat dicendo: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*[d]) et Psal: *Ecce, quam bonum et quam iocundum*[e]) etc. et paulo post: *Sicut unguentum in capite, quod descendit* etc.[f]) Et vos in presenti huius unguenti continetis pigmentarium. Ideo, quantum prevalent vires, unitatis pacem reformare sathagite, sine qua nec oblaciones placent creatori.

Sed fortasse in devium abducens[6]) spiritus furtive subsibillat: quis me constituit arbitrum, non me partes audiunt. Alti consilii vir extimplo respondet: *Hominis est disponere animum, domini est gubernare.*[g]) Angeli celi proferunt e thesauro non tantum operis effectum, sed bonam commendant voluntatem dicendo: *Gloria in excelsis deo* etc. sequitur: *voluntatis.*[h]) Sed indecens est unum[7]) tueri et ceteros corripere. Arbiter redditur suspectus uni inclinatus parti. *Apud dominum non est personarum accepcio.*[i]) Vas submissum quattuor iniciis celica in visione declaravit Petro, munda et immunda edenda fore.[l]) Ambiciosorum crimina predicacionis insequitur gladius, scissorum pretertactum[8]) proprie manus stilus

[a]) Ion 1, 12: Tollite me et mittite in mare ... scio enim ego, quoniam propter me tempestas hec grandis venit super vos.

[b]) Joan 12, 24, 25.

[c]) Luc 5, 31: Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent.

[d]) Joan 14, 27: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.

[e]) Ps 132, 1.

[f]) Ps 132, 2.

[g]) Prov 16, 1: Hominis est animam preparare et domini gubernare linguam.

[h]) Luc 2. 14

[i]) Eph 6, 9: et personarum accepcio non est apud eum. Cf. Col 3, 25, Rom 2, 11.

[l]) Act 10, 9—16.

---

[1]) Psáno milibus; nec připsáno in marg. Cerr. II. 386 má: domini ruinam nec aurilibus.

[2]) V textě: lese.

[3]) Psáno: in mari.

[4]) Písař slovu nerozuměl a napsal auia. Korrektor in marg. opravil. Cerr. II. 386 čte: hoc est a via exutum ...

[5]) Tak v textě. Cerr. II. 386 má hortamenta. Snad je to správné: vy, jenž napomínáte.

[6]) Psáno: in deum s obloučkem a adducens. Cerr. II. 386 čte: in deum adducens.

[7]) V textě: virum. Tak má i Cerr. II. 356.

[8]) Považuji za jedno slovo: povrchní dotek. Možná, že bylo v předloze: peccatum.

cavit[1]) in responsione articulorum vobis obiectorum. Responsio quidem non clara facie, sed dyalectica[2]) velata caligine offertur 27
aspectibus. Ubi dixistis: *Vellem esse in spe, ubi est anima Wykleff* et *totum mundum non caperem*[3]) *mori cum tot prebendis, cum quibus Wsscrub mortuus est,* sine dubio zelo dei concitante movemini ad persequendum ambicionem et avariciam clericorum, lucra sectancium in Christi milicia sub pretextu elemosinarum. Nec ab re.[4]) Nummum addunt nummo[5]) et marsubia plurima plenitudine suffocant, principum opes venerantur obsequiis, sunt diciores clerici quam viventes in[6]) seculo, possident opes sub paupere Christo, quas non habuerunt dyabolo sub locuplete. Nunc suspirat eos ecclesia divites, quos seculum ante fovit mendicos. Quorum ex sinu scelestes[7]) progressi infantes matrum gestati in ulnis[8]) vagiunt, carnis erumpentes per speculum polute libidinis genitorum secreta quasi nautico clamore denudant. Patrimonium salvatoris canes devorant, in edibus reservate meretrices.

Actamen equum non est minora persequi, maiora crimina relinquere. Carpuntur pharisei[9]) ob tale iudicium, contra quos dicitur: *liquantes culicem, glucientes camelum.*[a]) Scissor unitatis camelus est avari in respectu. Rubigo queque eruginanda est ingenciori,[10]) acrior purgator elimato.[11]) Deformitas et pena culpe declarant magnitudinem. Avarus dives tonante ewangelio stultus dicitur, in spe diviciarum fraudem reportat, diviciis et vita privatus.[b]) Prodigus filius atteritur penuria, sed egestatis post pressuram ad penitenciam reducitur.[c]) Dives epulo, inferni clausus sepultura, incendium sustinet, eternos ferens cruciatus.[d]) Scissor unitatis pre istis abhominabilem tytulum de mercede iniquitatis meretur et penam. Edocet regum historia. Syba, filius Bochri, filius Belyal[e]) appellatus est, truncatus capite in sanguine scelerum volutari cogitur concrepante tuba —[12]) a David retraxit populum.[f]) Chore, Dathan et Abyron nature[13]) preter cursum nova plectuntur pena, terre vorati per hyatum.[g])

a) Mat 23, 24: excolantes culicem camelum autem glutientes.
b) Luc 12, 20 nn.
c) Luc 15, 11—21.
d) Luc 16, 19 nn.
e) II Reg 20, 1.
f) II Reg 20, 13—22.
g) Num 16, 32.

---

1) Psáno: canit. Tak čte i Cerr. II. 386.
2) Psáno: dyalctica.
3) V textě je za caperem et.
4) Patří buď k předchozímu: ne bezdůvodně tak činíte, nebo uvozuje následující citát: ne nevhodně praví...
5) Psáno: minimum addunt minimo.
6) V textě in chybí.
7) Cerr. II. 386: celestes.
8) Ibid.: vulvis.
9) Ibid.: philosophi.
10) Ibid.: ingenio.
11) Text: elimacio. Tak i Cerr. II. 386.
12) Vynecháno asi quia.
13) Cerr. II. 386 čte vere.

Ex hac peste gignitur inobediencia, subditi contra primates
28 intumescunt per nephas, heu eva/cuatur obediencie bonum, in qua erat unica spes salutis et prevaricacionis antique remedium, servi in dominos armantur, filii in parentes! Nuper quidam veniens de Praga inobedienciam glorie ascripsit, titulo quorum audientibus exorsus est: *Archiepiscopum audire noluimus, carmina quedam laudis demere volentem.* Sed audientes, primatis zelantes pro honore, compassione ducti tante protervitatis de ruina, dixerunt male factum esse. Respondit: *Quis me a laude divina prohibere potest?* In munimen malicie ewangelicum adduxit dictum, quo Judei reprehensi sunt a domino, qui voces prohibere cupiebant puerorum laudancium dominum, sed dominus fertur dixisse: *Si hos prohibueritis, lapides clamabunt.*[a] Sed illico audiat zelotes, quod *littera occidit, spiritus autem vivificat.*[b] *Sugat mel*[1] *de petra oleumque de saxo durissimo.*[c] id quod legimus in divinis libris: *Nitet quidem et fulget in cortice, sed dulcius in medulla.*[d] Qui vult edere nucleum, frangat nucem. Revera inquit propheta: *Levabo oculos meos et considerabo mirabilia de lege tua.*[e] Si tantus propheta tenebras ignorancie de se confitetur, qua putas parvulos et pene lactentes insciencie versari[2]) nocte! Velamen non solum in facie Moysi positum est,[f] sed in ewangelistis et apostolis. Turbis salvator loquens in parabolis, contestans misticum esse, quod dicebatur, ait:[3]) *Qui habet aures audiendi, audiat.*[g] Sed nisi aperta fuerint universa ab eo, qui habet *clavem David, qui aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit,*[h] nullo alio reserante pandentur. Reserabitur ydriam humilitatis immergenti et audiet obedienciam victimis anteferri. Laqueum, quo captus est Saul, cupit evitare David, et ideo ne capiatur, precatur dominum: *Ne declines cor meum in verba malicie ad faciendas excusaciones in peccatis.*[i] Prevaricatus est Saul preceptum domini et predam, quam tulit ab Amalech, domino
29 voluit ymolare; sed mox Samuelem audit increpantem; cui dixit/: *Melior est obediencia quam victime.*[l] Obediencia ceteris virtutibus prefertur, sub qua et altissimi filius cupivit militare, *patri obediens usque ad mortem, mortem autem* pertulit *crucis.*[m] Quare sanies terre, pellis morticina, animal iam iamque solvendum erigitur in superbiam et non vult subici homini, cui deus subiectus est? Inquit ewangelista: *Erat subditus*[4]) *illis.*[n] *(Quis quibus? Deus hominibus.*[o])

a) Luc 19, 40: si hi tacuerint, lapides clamabunt.
b) II Cor 3, 6.
c) Dt 32, 13.
d) Není v písmě sv. Odkud?
e) Ps 118, 18: revela oculos meos et...
f) Ex 34, 35.
g) Mat 13, 9. 43.
h) Is 22, 22. Autor cituje dle adventní antifony O clavis.
i) Ps 140, 4: non declines... ad excusandas excusationes...
l) I Reg 15, 22.
m) Philip 2, 8.
n) Luc 2, 51.
o) Bernard hom. 1. super Missus est.

1) Tu končí opis v Cerr. II. 386.
2) Text má: versali.
3) V textě chybí.
4) V textě subiectus, in marg. korrektor opravil.

Ideoque utiliter interdum quiescit privata laus obediencie propter bonum. Angelus obedienciam amplectitur et sydera occultantur sole rutillante. Inobediens ad frugem melioris condicionis non potest exhortari, sed ad crimen arriolandi et ydolatrie ducitur teste scriptura: *Peccatum arriolandi est repugnare et quasi scelus ydolatrie nolle acquiescere.*[a])

Si quid stilo rudi imperante durius expressi, non temeritati sed dolori ascribite. *Ex habundacia enim os loquitur.*[b]) *Emulor enim vos emulacione dei*[c]) *et caritate non ficta.*[d]) Ideo mihi utile videbatur vestram adire reverenciam, ut occasione materie offerrem ad reformandum sediciones et scissuras, nec non ad humilitatis subieccionem commonere subditorum cervicem et presumencium caput sacrato comprimere ense.

Valete in Christo! Me vestre favorabilitati et oracionibus recommendo.

Explicit epistola contra mgrm Huss.

a) I Reg 15, 23.
b) Mat 12, 34, Luc 6, 45: ex abundancia enim cordis os loquitur.
c) II Cor 11, 2: aemulor enim vos dei aemulatione.
d) II Cor 6, 6.

Z pamětí města Bystřice nad Pernštýnem.

Napsal JAN TENORA. (O.)

Bystřičtí neohlíželi se však na důtky a výstrahy a dělali si po svém, čímž spory jejich s vrchností se množily. Dvakráte jim hrabě Jan Nep. kázal, že nesmějí nalévati vína leč jen na obecním domě, ale Bystřičtí zvolili sobě jiné místo, kde víno čepovali. Dne 23. ledna 1790 psal proto hrabě svému řediteli, aby ještě jednou Bystřické napomenul a jim oznámil, že vrchnost použije svého práva, a kdo by po osmi dnech byl postižen v tom, že nalévá víno jinde kromě obecního domu a kromě frejunků, tomu že pobere načepované víno. Ředitel měl tedy několik dohlížitelův ustanoviti a usvědčenému měšťanu načepované víno z jeho sklepa do vrchnostenského převésti a podati o tom zprávu hraběti.[7]) Podobně obmezovala vrchnost později prodej kořalky a skonfiskovala kořalku Karlu Šmídkovi a Františku Kožíškovi. Vznikl pak také roku 1798 spor o městskou palírnu, který ještě roku 1812 nebyl ukončen.

Ani řediteli na Rožínce Františku Josefu Klugovi nezachovali se Bystřičtí. Obrátili se na něho písemně, aby byl propuštěn Matěj Svoboda z panství Veveří Bytýšky do Bystřice, načež je ředitel 30. září 1791

[7]) Tamže 271.

poučoval, že není třeba žádného písemného zakročení, nýbrž že každý prosebník má přednésti ústně svou prosbu u ředitele; proto že jest psaní jejich nejen zbytečné, nýbrž i slovy svými urážlivé, pánovité a proti povinné úctě, tak jakoby městská rada chtěla udíleti vrchnosti povolení, aby poddaného přijala; a kdyby vrchnost neměla ohledu na prosebníka, že by ho s písemní žádostí beze všeho odmítla, aby svého archivu nezatížila tak obtížným psaním.[1]) Ještě také v pozdějších letech (1799) stále se opakovaly třenice mezi vrchností a Bystřickými v příčině povolení k oddavkám, jež si vrchnost proti radě městské hájila.

Dne 27. dubna 1794 potkalo Staré město veliké neštěstí; chytlo se v domku Šebestiana Břenka a shořelo 17 stavení.[2])

Koncem století nastala změna ve vrchnosti: hrabě Jan Nepomuk Mitrovský zemřel 20. května 1799 odkázav panství svému synu Vilémovi, za jehož nezletilosti byly jeho poručníky vdova nebožtíkova Antonína rodem hraběnka Žerotínova a vrchní ředitel panství Jindř. Heřman Horný.

Století devatenácté přineslo Bystřici roku 1805 velikou drahotu; měřice žita byla za 14—16 zl., pšenice byla ještě dražší, ječmen za 12 zl., mírka prosa za 1 zl.[3]) Z jara nebylo ani na trhu ani u obchodníků žádného obilí, všecko bylo vyprodáno. Potom v červenci a srpnu silno se odvádělo k vojsku. Tohoto válečného roku po nešťastné bitvě u Slavkova (2. prosince) přijelo 29. prosince do Bystřice přes 200 Francouzů. Velitel jejich Mounet od 45. pluku ubytoval se na faře. Pobyt jejich nebyl dlouhý; již 4. ledna v noci odjeli. Před odjezdem žádal Mounet od města 2400 zl., byl však farářem uprošen, že se spokojil se 600 zl.

Za těžkých těch let v Bystřici přece byl roku 1808 vystavěn ze základů radní dům a obecní pivovar. Avšak také vrchnost usazovala se v městě pevněji; roku 1806 koupila za 730 zl. od Jana Javůrka dům měšťanský č. 4 se zahradou podle palírny panské a podle domu Františka Dostala č. 5. Během let následujících těžkosti a obtíže rostly: roku 1811 státní úpadek, jímž státní papírové peníze (bankocetle) na pětinu padly a nesmírná drahota vzešlá z velikého sucha (měřice pšenice 35, žita 30, ječmene 24, ovsa 10, hrachu 40, prosa 40, brambor 10 zl. v. č.), tak že lidé jedli chléb ovesný, záboje, otruby, hlaviny, lebedu atd. Ale za to rok 1812 byl požehnaný úrodou (tak že vše bylo za pětinu ceny předešlé).

---

[1]) Tamže 335.

[2]) Příruční kniha městských privilejí.

[3]) Neobyčejná drahota byla již roku 1771, tak že lidé také tehdy z otrub a hlavin chléb pekli a jedli.

Ale i když měšťané bystřičtí dosti měli starostí, aby uhájili života, neustávali ve škorpení s vrchností. Kde se jim zdálo, že mají nějaké právo, osvojovali si je; vrchnost pak zase nenechala si na nic sáhnouti. Roku 1814 předložilo město krajskému úřadu žádost, aby smělo vybírati od snoubenců taxu 21 kr., která se odváděla zemi. Krajský úřad 19. července rozhodl, že se má taxa ta vybírati u instance, která dává povolení k oddavkům. Poněvadž pak snoubencům lístek ohlašovací dával úřad vrchnostenský, dovozoval ředitel panství Klug, že tento úřad jest instancí povolení dávající, a že tedy bude vybírati také onu taxu.[1])

Něco později zase jiná věc byla příčinou sporu mezi městem a úřadem vrchnostenským. Koncem března 1818 vydal úřad vrchnostenský nařízení o policejním dozoru na panské domy v Bystřici. Městu vidělo se to býti zasahováním do městských práv a 14. dubna psali o tom vrchnostenskému řediteli. Tento však odpověděl 16. dubna, že vrchnost vykonávala soudnictví vůbec a policejní dozor posud beze vší překážky a vším právem, a že zřízením magistrátu v městě nemůže vrchnost ve svých právech býti obmezena, jak bylo již roku 1789 rozhodnuto. Nařízení vrchnostenské že zůstane tedy v platnosti, a že nikdo není oprávněn zadávati práva vrchnostenská bez vyššího vědomí.[2])

Ale brzy zase nesrovnávaly se názory městského magistrátu a vrchnostenského ředitele Antonína Růžičky. Město zakročilo 20. dubna 1819 o propuštění poddaného Františka Slavíčka. Řediteli zdálo se to však býti zvláštním, ježto prý městu přísluší jen pravomoc v soudnictví, ale nikoli v záležitostech politických, a tak že dle gubernialního rozhodnutí z 2. září 1789 jen vrchnost povolení dává a nikoli magistrát, jenž se má podle toho říditi a nedávati žádné příčiny k dalším stížnostem.[3])

Nový spor města s vrchností začal roku 1825, a sice o nalévání kořalky. Vrchnost nutila Bystřické kořalku od ní kupovati a povolovala v městě nálev jen této kořalky. Ale Bystřičtí se vzepřeli; obrátili se ke krajskému úřadu, jenž postoupil akta královskému fiskalnímu úřadu, aby Bystřické zastupoval. Současně dne 2. února učinil krajský úřad provisorní nařízení v té věci, jímž stanoveno bylo, že každý měšťan bystřický oprávněn jest kořalku páliti a ve vlastním domě nalévati, ohlásí-li se jen u vrchnosti a zaplatí-li od kotla 2 zl. 20 kr.; vrchnosti však že také náleží to právo na oprávněných k tomu panských domech v Bystřici, i když má na nich nájemníka. Tímto zatímním nařízením

[1]) Pamětní kniha 257.

[2]) Tamže 337.

[3]) Tamže 338.

obnoveno bylo vlastně porovnání z roku 1671. Fiskalní úřad tázal se pak v té příčině 15. března Bystřických, spokojí-li se s tímto zatímním nařízením, anebo stěžují-li si do něho a do kterých článků jeho, a má-li se tato stížnost poslati jako rekurs na gubernium za tím koncem, aby docíleno bylo výhodnější provisorium, anebo dávají-li přednost soudu, při čemž by prozatímní nařízení zůstalo v platnosti, neboť jen v tomto případě mají měšťané nárok na fiskalní zastoupení; ale v politickém jednání nemůže fiskalní úřad míti žádného vlivu k jejich prospěchu.

Ještě více byli Bystřičtí popuzeni, když panský žid Leopold Baš si dovolil zakázati nálev kořalky Josefu Jedličkovi na jeho k tomu oprávněném domě, a žádali, aby to bylo zrušeno, ježto je to na ujmu měšťanův. Ale v tomto nepořídili; ujma jejich jest prý jen domnělá a jejich právům zadáno tím není.

Psali dále úřadu fiskalnímu v té věci 15. dubna a dostali za odpověď 12. června 1825, aby se zatím vyčkalo, jak bude spor v politickém jednání definitivně rozhodnut; budou-li si pak měšťané přáti soud nastoupiti a bude-li připusten, aby potom podali vysvětlení v březnu žádané.

V této při Bystřičtí vyhráli. U zemského úřadu bylo rozhodnutí krajského úřadu z 2. února, že každý měšťan oprávněn jest kořalku páliti, dne 26. srpna 1825 potvrzeno, ale některá další ustanovení byla pozměněna v ten smysl, že měšťané sami musejí kořalku tu nalévati a že nikterak někomu jinému nesmějí postoupiti nálevu, potom že kdo jest oprávněn kořalku nalévati, může si ji obstarati kde chce, a kdo ji pálí, že může prodati komu chce buď mnoho nebo málo.

Vrchnost — hrabě Vilém Mitrovský — rekurovala 27. června 1826 proti tomuto rozhodnutí, ale nadarmo. Dne 19. října byl rekurs odmítnut, čímž spor ve prospěch města skoncován. Vítězným tímto sporem zakončena řada různic mezi městem a vrchností; od té doby daly si a užívaly vespolného pokoje.[1])

V letech dvacátých a třicátých století 19. bylo v nejkrásnějším rozkvětě v Bystřici soukenictví a zhotovovaná sukna měla hojný odbyt. Proto také dávali soukeníci své syny, třebas tři nebo čtyři měli, učiti výhradně soukenickému řemeslu, tak že Bystřice byla městem soukenickým. Roku 1834 bylo tam 230 soukenických mistrů, kteří vyráběli do roka asi 1500 kusů sukna více prostředního a většinou obyčejného, které se prodávalo na trzích v Pešti, ve Vídni a v Brně. Do rodin soukenických dostávalo se hojně peněz a vzmohl se v městě poměrný

[1]) Tamže 245, 247, 252, 330, 331.

blahobyt, kterýž ovšem také byl provázen obyčejnými výstřelky. Jednostranné provozování řemesla soukenického ve svých důsledcích však také rozencům bystřickým škodilo, neboť usazovali se tam jiní řemeslníci a obchodníci odjinud, s nimiž později za změněných poměrů těžko bylo Bystřickým závoditi.

Lepšího spojení se světem nabyla Bystřice stavbou silnic místo dosavadních chatrných a špatných cest; začalo se jimi roku 1825. Později roku 1838 zřízena byla v městě c. k. pošta.

Při sčítání roku 1834 bylo v Bystřici 310 domův a 2447 obyvatelů (1307 mužských, 1140 ženských), katolíkův až na 10 evangelíků ref. vyzn. a 17 židů, Čechů. Pozemky městské i se zbožím špitálním Dvořištěm měly výměry 2648 jiter 845□° v 3166 parcelích. Pět jarmarků konalo se v pondělí po sv. Jiří, po sv. Jakubě, po sv. Ludmile, ve středu po sv. Havlu, v pondělí po sv. Dorotě, dva veliké týdenní trhy byly v úterý před všemi svatými a v úterý před velikonocemi, trh na len býval v pondělí před sv. Havlem a na dobytek před každým jarmarkem; týdenní trhy konány v úterý a pátek.[1])

Z místních nehod a neštěstí je zaznamenáno, že v zimě roku 1822 vyhořela stodola Štruplova a s ní sousedící druhá, roku 1826 stodola Jiřího Dostála (č. 51), roku 1830 chlévy Františka Orla č. 63, roku 1832 zuřila cholera, na kterou přes 100 lidí zemřelo, roku 1833 potlouklo po jedné straně od Domanína okolo lesa Končin k Dvořišti, roku 1837 hořelo čtyřikrát v Bystřici: domek Karla Slezáka č. 70, podruhé na Starém městě sedm stavení, pak stodola Františka Šmídka a Jana Ptáčka a potom stodola Františka Švalbla a Fr. Dostála, roku 1838 vyhořel domek Antonína Svitavského, roku 1839 stodola Jiřího Sablíka, roku 1840 dva domky. Neskonale však větší neštěstí přinesl městu požár 19. září 1841, který vyšel o půl dvanácté hodině v noci u Josefa Svobody blíže fary. Do čtyř hodin ráno shořelo 116 domův a 62 stodol — byly většinou dřevěné; na věži rozlily se zvony, shořela radnice, oba panské domy atd. Ubohým pohořelým pomáhala láska křesťanská; z blízka i z daleka posílali a dováželi potraviny, obětovali peníze. Sbíráno na ně po celé říši a sebráno bylo přes 20.000 zl. konv. m.; škoda ceněna byla na 100.000 zl.

Roku 1845 vystavěna byla na náměstí kamenná kašna (za 500 zl. stř.), roku 1846 zřízen kanál na náměstí od fortny až po sochu Panny Marie, délky 100 sáhů (za 830 zl.).

[1]) *Wolný*, Topographie, VI. 97, 100.

Roku 1846 a 1847 byla drahota; brambory hnily. Na 40 chudých podporováno z obecní pokladny a kromě toho chudým pracovati schopným poukazována práce: náměstí u kostela urovnáváno, jakož i hřbitov, jehož zdi zbořeny, ve farní ulici zřizován kanál, silnice v ulicích dávány do pořádku. Masné krámy, které byly před radnicí, také odstraněny, tak že náměstí bylo rozšířeno a zpěkněno.

Roku 1848 utrpělo město mnoho povodní; nejvíce mlýny a stavení na Řece. Dne 14. července voda pobrala most u Hynka Slováka (č. 86), ale i tři hospodářská stavení, několik soukenických barvíren a všecky lávky přes vodu. Potom téhož roku stavěla obec most přes řeku jalovou (nákladem 160 zl. kromě dříví). Dvakráte také hořelo, vyhořelo však pokaždé jen jedno stavení. Pod fortnou zavážela se veliká nížina a dláždilo se.

Konstituční rok 1848 nepřešel ani v Bystřici beze sledu. Dvakráte bylo město osvětleno, a to na olavu konstituce a když nastoupil na trůn František Josef I. V městě se zřídila národní stráž (garda), do níž se dalo zapsati 210 mužů. Velitelem jejím byl Josef Lazar, setníkem Antonín Konvalinka a praporečníkem Jiří Sablík. Město darovalo gardě 200 zl. stř. na pušky, bubny a hudební nástroje, darován byl i krásný praporec. Garda pilně cvičila, o slavnostech se účastnila a střílela; také hudební sbor s kapelníkem Josefem Břízou, vzorným učitelem, gardu pokaždé doprovázel.

Při nové úpravě správní roku 1849 byl zřízen v Bystřici c. k. okresní soud a berní úřad. Rožínecká vrchnost se všemožně přičiňovala, aby okresní soud byl na Rožínce a nabízela svůj tamnější zámek zadarmo, ale Bystřice nezůstala také za tou nabídkou. Ponechali zadarmo první poschodí radního domu a uvolili se uvnitř všecko upraviti a nářadím opatřiti. K novému okresnímu soudu do Bystřice bylo přiděleno 78 obcí.

Roku 1850 magistráty byly v dosavadní podobě a působnosti zrušeny, syndik přestal, a samostatná obec svobodně vyvolila si 16 července své představenstvo; do výboru byl zvolen také Vilém hrabě Mitrovský, jenž do nedávna byl vrchností bystřickou (zemřel roku 1857.[1]) Roboty, desátky a jiné dávky úplně pominuly roku 1851.

Ve volném městě započal živější ruch; odprodávány části obecního

[1]) Vilém hrabě Mitrovský stal se sňatkem s Josefinou baronkou Schöflovou z Mansberka roku 1818 také majetníkem panství pernštýnského. Velkostatky jeho zdědil pak syn jeho Vladimír, jenž zemřel 1899, jehož dědicem jest syn jeho téhož jména Vladimír hrabě Mitrovský z Mitrovic a Nemyšle.

majetku na staré cihelně a na Skřipci, aby se tam stavěly domky, pečováno také o okrasu a ozdobu. Šibeniční hora se roku 1853 skopala a zasela lesním semenem.[1]) Nové silnice budovány a stavěny[2]) a dbáno všemožně o rozkvět města. Již roku 1858 utvořila se akciová společnost, aby trhy se udržely a zkvetly; složila 800 zl., aby se obilí do města přivážené nakupovalo, když by se v trhu neprodalo; proto obilné trhy v Bystřici byly velmi hojně navštěvovány, za to však novoměstské trhy oslábly.

Ale slavné soukenictví bystřické již roku 1856 počalo váznouti a klesati, až časem zaniklo nadobro. Stará sláva dřívějších cechů pominula a nevrátí se již; za zcela změněných poměrů nelze jí vzkřísiti a k novému životu probuditi.[3])

Z novějších událostí je v paměti starších lidí vtrhnutí pruského vojska roku 1866; do Bystřice přibyli první Prusové 9. července a dne 8. srpna odešli poslední.[4])

Život v Bystřici vyvíjí se svobodně a nerušeně. Dokladem utěšeného rozvoje je školství, dobré spojení silniční s veškerým okolím, teď od roku 1905 také dráha, jíž dávnému přání a úsilí města vyhověno; žel jen, že stanice je tak daleko až u Nových Dvorů. Nové stavby, vkusná úprava kostelů přispívají k ozdobě veškerého města. Kéž rozvíjí se město i na dále v ušlechtilé snaze a vzájemné, závodící součinnosti na pravý prospěch všeho obyvatelstva! Znakem Bystřice je zubří hlava a orlice: a jako je zubří hlava znamením síly a houževnaté vytrvalosti v dobách minulých, tak budiž orlice obrazem vždy jarého rozmachu a povznesení do budoucnosti!

---

[1]) Tím dopřán chudým výdělek 185 zl. 43 kr.

[2]) Na příklad roku 1857 silnice k Leseňovicům a Štěpánovu.

[3]) Cechovní privileje bystřických kožešníků, krejčích, obuvníků z roku 1602, 1653, 1720 a 1739 uschovány jsou v moravském zemském archivě.

[4]) Z jiných strastí poznamenáno budiž: roku 1849 vyhořela farská stodola a ještě tři stavení, roku 1850 shořelo se stodolou Uhlířovou pět stavení a podruhé stavení Vincence Veisa, roku 1851 potlouklo od lesa Ochoze až ke Končinám a Hrdé Vsi, téhož roku časté požáry v městě, jak pevné bylo přesvědčení zakládané, roku 1852 vyhořely stáje na faře, potom stodola Jana Koktavého a později podruhé již stavení Františka Hlouška, roku 1853 dvojím ohněm zničeny tři stodoly, rovněž tak roku 1854 atd.

* *
*

Doplňky a opravy.

Podle výpisků Bočkových v jeho »Sbírce« v zemském archivě moravském č. 7637 až 7639 uvedeni jsou v »Hlídce« 1907 str. 494 jako farářové bystřičtí v 15. století také Švec a Goliáš. Když však nahlédl jsem do původních nejstarších register bystřických, z nichž Boček výpisy pořizoval, shledal jsem, že ani Švec ani Goliáš nebyli kněžími; jméno jejich je tedy vynechati. Za to doplniti je zprávy o kněžích bystřických takto: Roku 1485 dali Bystřičtí knězi Janovi mladému 1 kopu, roku 1486 dali jemu na pomoc 1 zl., a ještě zapsáno, že dáno roku 1488 knězi Janovi k pomoci k posvícení 16 gr. O kněze jeli do Meziříčí (asi roku 1484 nebo 1485), a když jich potřebí měli, jednali je kde mohli; o kněze chodili na Pernštýn k páně Milosti roku 1489, a 1490 Záviše jezdil do Bobrové s rychtářem pro kněze. A po knězi Tomášovi již roku 1490 jmenuje se kněz Petr (naložili jsme na kněze Petra za štičku 18 d., za staré pivo 6 d. a za víno 20 d.); kněz Petr byl tam ještě roku 1491 (páně Milosti pocty o kněze Petra 10 gr.), ale také psáno, že tehdy již pro kněze jezdili (formanům třem, ježto po kněze jezdili 10 gr.). Roku 1514 zapsáno: »když jsme k knězi chodili a jej jednali za víno 4 gr. 4 d.; roku 1515 knězi faráři za víno 6 gr.; když k faráři chodili za 1 más 2 gr. 4 d.«

V druhé polovici 15. století byli tedy v Bystřici kněží: 1464 a 1466 Jan, syn Vaňka, purkrabího pernštýnského, 1485—1488 Jan, roku 1490 Tomáš, 1490—1491 a 1496 Petr, 1497 Tomáš, 1497 Václav, 1498 Matěj, 1500 Jan atd.

Ke kostelu sv. Vavřince rozkázal jest dáti roku 1481 pan Jan Kedruta, purkrabí na Pernštýně, z rozkázání mateře své 10 kop; něco před tím taktéž Pustina poručil ke kostelu 10 kop. V 16. století bylo odkazů ke kostelu a k záduší hojně a některé z nich byly značné, o čemž svědčí bystřická kniha kšaftovní (od roku 1529 až 1595).

O literátech v Bystřici jest první zmínka z roku 1572. Tehdy Jan syn Matěje Kalousa, ve svém kšaftě poroučel »pánům literátům do jejich společného bratrstva 2 kopy gr.«

Členové jednoty bratrské byli v Bystřici již koncem 15. století, neboť roku 1493 v pondělí po sv. Kedrutě prodal Marek půl lánu role »Janovi pikhartovi« za 10 kop. K odkazům ke sboru dodati jest: Roku 1545 poroučela Marketa z Rosičky »do zboru bratřím do Bystřice aby dáno bylo 10 kop míš.«; roku 1560 poroučel ve svém kšaftě Havel Kord »na to stavení zboru 5 kop«; roku 1568 vyznával Martin Němcův: »dlužen jsem bratřím ve zboře bystřickým 1 kopu, půjčili mi«; roku 1578 odkazovala Anna, manželka Martina kožišníka, »na zbor 20 kop, dvě peřiny, dva polštáře a plachty, kteréž měla«; roku 1579 poroučel Jiřík Hřebíček »bratřím do zboru 10 zl.«

V 18. století jednota bratrská farářem Pomesianem nazývána byla »Starověrci«; o sboru bratrském týž farář píše roku 1775 konsistoři olomoucké i hraběti Maximilianu Mitrovskému, že budova sboru byla pevná a ještě zachovalá (až na střechu), tak že by se nákladem 400 zl. dala upraviti na špitál na místě dosavadního sešlého špitálu, ale zemřelý vrchní rožínecký Jan Malý že ji dal na polo pobořiti, a co zbylo že obrátil »v salajku« na prospěch vrchnosti; vedle budovy sborní byla chaloupka panského žida. Záměr farářův, aby se odkoupila a se zbytkem budovy sborní použila za špitál, nedošel však schválení; bylo prý to místo nerovné, neschůdné, řekou podmílané.

Ze článku V. Brandla »Počátek rodu Pernšteinského« (Památky archaeol. 1861 str. 177 a 178) uvedeno v »Hlídce« 1908 str. 562, že z rodu pernštýnského Vojtěch, jenž se roku 1214 píše po Kameni, jmenuje se roku 1247 Vojtěchem z Bystřice. Ale listiny z těchto let, na nichž Brandl svůj údaj založil, pokládají se teď za falsa Bočkova; je to tedy vynechati.

———

O náboženství a kultu řeckém za doby Homerovy.

Rozbor jeho prvků, napsal A. Špaldák. (Č. 4.)

I. O pověře.

Všichni národové mají náboženství — ve smyslu nahoře vyloženém. „Všichni národové“, dí Cathrein,[1]) „pokládají pořádek mravní nezávislým na zvůli lidské a sankcí mocností vyšších, nadlidských nebo nadzemských, chráněným, člověka pak za jeho zachovávání nebo zanedbávání nejen za živa, nýbrž i po smrti zodpovědným.“ Již z toho jest patrno, že pověra není předchůdcem náboženství. Ethnografie a historie pak nás poučují přímo, že pověra, jíž se hmotným věcem prokazuje božská pocta, fetišismus, bývá úpadkem náboženství, nikoliv jeho zárodkem nebo prvním stupněm.

Je sice pravda, že duch lidský jest nakloněn k pověře. Ale vědomí vznešeného postavení, k němuž člověk zrozen jest, v lidstvu jako celku nikdy nezanikající, neochabující, snahy vyšší, smysl pro krásu a pořádek, pro svobodu a právo, nadšení pro ideály, nerozlučné to družky lidstva, bez nichž by vůbec žádného pokroku kulturního nebylo, nestrpí, aby kdy pravý pojem Boha a náboženství úplně vymizel.

Je-li tomu tak, pověra nemůže vzniknouti bez dvou podmínek: 1. Bez mínění o nadpřirozené působivosti sil tělesných nebo jsoucen vybájených, anebo bez poznání mocných duchů, kteří se pokládají za zlé aneb aspoň ne za spravedlivé a zastávající se dobré věci. 2. Bez nedostatku pravé zbožnosti. Neboť kdo důvěřuje v prozřetelnost boží a moudrostí se spravuje, toho neuvede lichá bázeň nebo marná naděje v blud.

Domněnka o magickém působení hmotných věcí může rozmanitým způsobem vzniknouti.

1. Jako dítě se svými hračkami nakládá jako s oduševněnými a rozumem i vůlí vládnoucími, tak si představují divoši věci tělesné sobě podobnými, t. j. zosobňují je: o stolech, nářadí a všeličems jiném domnívaji se, že cítí, žijí, mají zlé nebo dobré úmysly, dle toho též jednají.[2]) Zjev tento zakládá se na zdánlivé duchovosti věcí hmotných, zdánlivé účasti jich v tom, co jest duchu vlastní, individualnosti.[3]) Následků tohoto klamu, který nejsvůdněji v podobnosti zvířat k člověku

[1]) Moralphilosophie [1] I. str. 521.

[2]) *P. Meyer*, D. Gött. Hom., str. 5.

[3]) Natur und Offenbarung, IX. 112.

rozumem a vůlí vystrojenému vystupuje, uchovává se lidstvo vyšším vědomím své důstojnosti, tak že nikomu na mysl nepřipadne jako člověku přiřknouti zvířeti právo.[1])

Že prý národ indoevropský kdysi pokládal věci neživotné za životné, dokazují někteří z označování rodu podstatných jmen v indoevropštině.[2]) Než i když od toho odezíráme, že rozdílné jevy věcí neživotných mohly býti přirovnávány k rozdílu pohlavnímu, ačkoli životnými jmíny nebyli, zdá se nám vůbec, že rod jmenný původně zrovna tak jako rod slovesný označoval rozdíl mezi aktivností a passivností, a že seskupení sloves i jmen dle rodů na tomto povšechném rozdílu se zakládá.

Věci přírodní pokládané za životné mohly býti vzývány, myslilo-li se o nich, že mají vliv na život lidský, mohly pak i rozhněvány, uraženy a smířeny, udobřeny býti. Lidé, jak praví P. Meyer,[3]) snažili se týmiž způsoby, kterými si získávali a nakloňovali lidi, pohnouti i věci, jimž přisuzovali cit, vůli a rozum, pohnouti k podpoře a ochraně, aneb aspoň aby jim svou mocí nepřekážely. Proto si skládali umělá říkání, lichotivá slova a prosby, přinášeli dary, zvláště k jídlu, oběti a jiné věci konali, které se jim zdály vhodnými. aby dosáhli, čeho žádali. K tomu prý netřeba příkladů: dosud hospodyně krmí pečlivě kočku, aby nevyhnala z domu štěstí.

Od těchto věcí, které za jakési bůžky pokládány byly, postoupeno k domněnce, že v nich bohové nebo duchové bydlí.[4]) O tom píše zase P. Meyer:[5]) „K posvátnému stromu přidružila se nymfa, která v něm bydlí: to, co jest v něm démonického…[6]) Mínění o spojitosti mezi oběma (kouzelnou silou a jejím působištěm) není vždy stejné. Nymfa spojena je se stromem co nejtěsněji, se stromem žije, se rodí, umírá. Ale Sebâk, když mu zemře krokodil, v němž přebýval, vyhledá si

[1]) Natur und Offenbarung, VI. 61.

[2]) L. F. 1888 (XV.), 341.

[3]) l. c. str. 6.

[4]) *J. Král* v L. F. 1888 (XV.), str. 425.

[5]) l. c. str. 10.

[6]) Jak si Řekové představovali nymfy, není jasno. *C. A. Lobeck*, De nympharum sacris Dissertatio I. Regiom. 1830 končí svou rozpravu takto: »Neque tamen contenderim, clare a nobis, quid quisque veterum de hoc deorum genere senserit, perspici posse, quum praesertim appareat harum fabularum auctores nihil minus pensi habuisse, quam ut involutas animo notiones explicarent et quid ex quo consequeretur, subtiliter, inquirerent.« Gruppe (l. c. str. 826) pokládá nymfy za »pobočný obraz (Gegenbild) žen, které při vykouzlování deště démona dešťového pěstovali.« Katalog nymf — neúplný; srv. O. Gruppe v Berl. phil. Wochenschr. 1907 (XXII.), sl. 82—84 — sestavil nedávno *G. Ballentine Floyd*, Some phases of the cult of the nymphs. L. 1904.

jiného, a žije v něm dále... Působnost této síly není tedy již vázána místem, nýbrž jsouc volná, jeví se někdy tu někdy jinde." To jest víra v duchy, pouze usadivší se na určitém místě, v určité věci, ale nezávislé na bydlišti, zvaná tabuismem.

2. Ale i jiným způsobem může se vyvinouti pověrečné uctívání věcí neživotných. Z tajné moci léčivé bylin, kterou lidé zkušeností poznali, ač poměru mezi účinem a působitelem chápati nemohli, snadno vzniká domněnka, že i jiné účinky nepochopitelným způsobem závisí na příčinách zcela různorodých.

3. I různé štěstí, které kdo mívá při stejné námaze a přičinlivosti, snadno se uvádí v závislost na měnících se věcech vnějších, náhodách. A lovec, který si myslí, že zajíc, jenž mu přeběhl přes cestu, jest příčinou, že se mu nedaří, mýlí se asi jen v tom, že první nehodu, která veselou mysl jeho, přispívající zajisté nemálo k úspěchu, zkalila, spatřuje ve vnějším jevu, v jeho nahodilé konkretnosti, a že jeho vliv nevykládá psychologicky, nýbrž jakýmsi magickým působením.

4. Analogické úsudky, jichž nesprávnost není vždy patrná, a bez nichž by mysl lidská mnohých věcí vůbec nepoznala, snadno vedou k pojmu hromobijce jakožto působitele hromu, k domněnce o kouzle nebo démonovi, jímž se vykládá příznivá nebo nepříznivá změna mysli v bližním.

5. Jsou pak i takové věci, které i nás zarážejí a jichž vyložiti neumíme. Myslím na jevy, které V. Solovjev nazval psychurgickými, jasnovid (clairvoyance), předtuchy, prorocké sny, telepathetické účiny a p.

Ku vzniku představ, na nichž se pověra zakládá, přispívá nemálo též víra v nesmrtelnost duše. Spencer se dokonce domníval, že i kult zvířat vznikl z uctívání předků (tím, že jména předků, kteří se jmenovali podle zvířat, později neporozuměním byla pojímána za jména skutečných zvířat.[1])

Posléze může se zdáti, že neideální část přírody, tento svět, pokud jest pln neshod a rozporů, nepořádek a zlo v něm se vyskytující.[2]) žádají nějakého původce (jednoho nebo několika), podobně jako pořádek v něm k Bohu, tvůrci všehomíra, ukazuje. Poznáváme-li totiž z analogie, že poměr onen mezi dítětem pomoci potřebným a matkou k pomoci ochotnou, poměr mezi sluncem a okem a vůbec vše, co se nám dobrého a krásného v přírodě jeví, jest dílem nějaké mysli, jsoucna

[1]) *J. Král* l. c. str. 429.

[2]) *F. Michelis*, Die Philosophie Platons, II. 294.

moudrého, snadno můžeme se domýšleti, že i zlo, smrt, pomíjejícnost, nepořádek má podobně zvláštního svého původce.

Z těchto pramenů, domníváme se, že mohly vzniknouti představy, které jsou podkladem pověry. Tyto představy nejsou rovnocenné — některé z nich jsou naprosto liché, jiné přibližují se dosti pravdě. To snad pro pochopení vzniku pověry postačí.

Jak asi z takovýchto počátků vzrostla mnohotvárná směs pověrečných zvyků a bájí, nehodláme tu vykládati. Přehled pokusův o výklad řeckých mythů podal Král (O nyn. směr. bád. myth. v L. fil. 1888, XV.), a jak vznikají v historických dobách pověsti, vyložil U. Talija (Mit i povijest, kritika i hiperkritika v Katolickom Listě 1907 č. 15—18, 20—32).

Rozkvět a rozšíření pověry, jaké se jeví u Řeků v periodě kretské a eubojsko-bojotské, kde zajímala přední místo v kultu,[1]) zakládá se asi na téže myšlence, kterou národové nyní na tomto stupni stojící obřady a modlitby své vykládají, po případě omlouvají: že totiž bohové dobří nezbytně i bez pocty dobrými se ukazují, že však zlé démony třeba usmiřovati a získávati.[2])

Po těchto poznámkách o vzniku a rozšíření pověry popatříme již na skutečné útvary pověry řecké.

Mezi řeckými idoly vyskytují se některé prostotou svou o velikém stáří svědčící. Hera uctívána byla na Samu a v Thespiích v podobě dřeva; podobně Ἀθηνᾶ Λινδία, Ζεὺς Μειλίχιος, Ζεὺς Κάσιος, Ἀπόλλων Ἀγυιεύς.[3]) Že dříve, než byly bohům obrazy a chrámy zasvěcovány, byla božská pocta prokazována stromům, tvrdí Plinius (Hist. n. 12, 1), Faedrus (Fab. 3, 17) a Lukian (De sacrif. 10). Ostatně Theophylactus (Comment. in Ios. c. 4, p. 616), Zonaras (Annal. t. 3) a Leo Isaur. (p. 82) dosvědčují opravdový kult stromův i pro pozdější doby.[4]) Homer zmiňuje se sice o jakési soše Athenině (Il. 6, 303), ale přisvědčiti asi dlužno Gladstonovi (Homeric Synchronism, p. 65 d.) s H. Schliemannem,[5]) jenž soudí, že by se byl básník častěji o sochách bohů zmínil, kdyby se za jeho doby hojněji byly vyskytovaly a uměle vytvořeny byly.

[1]) *Gruppe* l. c. 756.

[2]) Tak vykládají věc afričtí kmenové dle svědectví Rowleyova a američtí dle Waitze. *A. Smirnov.* Курсъ ист. рел., str. 59. — *J. Olira* v Hlídce XXII. 313.

[3]) *I. Döllinger*, Heidenthum und Judenthum. Regensburg 1857, str. 58 — *Em. Peroutka*, Dějiny řecké. Pr. 1908. I. 166.

[4]) *C. Boetticher*, Der Baumkultus der Hellenen. Berlin 1856, str. 9. — *Gruppe* l. c. str. 781—782.

[5]) *Ilios*, Stadt und Land der Trojaner. L. 1881, str. 265.

Za doby mykenské (minojské) zdá se, že nebyly uctívány sochy s podobou lidskou[1]) ani že by již byly chrámy bývaly,[2]) o kterých se Homer již často zmiňuje (Il. I. 39; II. 549; IX. 404; Od. VI. 10; XII. 345).

Avšak i nejhrubšího kultu stopu nalezá E. Meyer[3]) u Homera; veslo totiž, Odysseem do země vetknuté, pokládá za fetiš Poseidonův (Od. XI. 121. 130).

Kult kamenů domněle s nebe spadlých (ἀγάλματα διιπετῆ) zdá se býti u Řeků původu orientálního; jméno βαίτυλος zajisté jest vzato z fojničtiny (בית־אל t. j. dům boží). Dle Evansa kult kamenů nebyl závislý na domnělém nebeském původě jejich. Kámen se mohl státi předmětem náboženské úcty, buď že bylo posvátno místo, na němž postaven sloup, nebo že kámen nebo sloup měl připomínati něco pamětihodného, nebo že byl na něm vyryt nějaký náboženský symbol. Peroutka[4]) se však domnívá, že „nejstarší materialisací božstva byl kámen spadlý s nebe.“ Meteor mohl býti uctíván snad jako známka božího hněvu nebo moci a vůbec jako posel boží. Způsobem tím mohl i kult kamenů vyrůsti z náboženství a netřeba ho vykládati z prvků pověry.

Jest otázka, jaký význam měly tyto věci, které nebyly obrazy božstev, a přece s kultem ve spojení byly.

Přisuzovala se jim zajisté jakási magická síla; tak kamenům spadlým s nebe (na př. spadlému roku 405.[5]) Mimo to byly tyto věci posvátné. Svatými nazývají se u Homera jistě i věci, které nebyly jako bohové uctívány ani za bydliště démonů pokládány (Il. V. 499; XI. 631), ač ovšem v nějakém poměru k bohům stály. I dary ve chrámech uložené jmíny byly svatými a pečlivě byly uschovávány, a když již přestaly býti ozdobou chrámu, byly zakopávány, jako v Athenách sochy kněžek Atheniných. Posvátnost byla přisuzována i cizincům (Od. XIV. 207 dd.) a kněžím (Il. I. 26. 376[6]) a myslilo se, že jim nelze beztrestně ubližiti. Avšak byla jim vzdávána též pocta bohům příslušná. Domnívali se totiž, že některý démon v idolu se usadil neb aspoň že tam působí. Tato představa jest, jak se zdá, vyjádřena

---

[1]) *A. J. Evans*, Mycenaean tree and pillar cult... v The Journal of Hell. Stud. vol. XXI. (1901), str. 123.

[2]) *W. Reichel*, Vorhellenische Götterkulte. — *T. Šilený*, O Troji Homerově. (Třetí výr. zpr. II. česk. gymn. státn. v Brně za školní rok 1903/04.) Brno 1904, str. 26.

[3]) Der Ursprung des Odysseusmythus v Hermes XXX. (1895), str. 257.

[4]) l. c. 153. — *Schoemann-Lipsius*, Griechische Alterthümer [4] II. 184.

[5]) *Gruppe* l. c. str. 773.

[6]) *Th. Sorgenfrey*, De vestigiis iuris gent. Homerici. L. 1871.

na obrazech bohů sestupujících před sloup, před nímž modlící se stojí.[1]) Podobně v jeskyni idské na Kretě nalezena kameje z horského křišťálu, kde vidíme postavu ženskou, jak stojíc před oltářem, na němž jsou záslibné rohy před třemi posvátnými stromy, troubí na mušli a přivolává božstvo, aby vstoupilo v posvátný strom.[2]) Když pak později idoly zušlechtěny lidskou podobou, přistoupilo jen umění, věc sama zůstala táž. Hmotný předmět sám se však neuctíval, nýbrž božská síla, kterou si v něm myslili.[3]) Poněvadž Řekové připouštěli působnost démonův i vně hmotných věcí, byli fetišismu daleci.[4]) Vázali ovšem někdy své idoly, ale to mohlo míti význam symbolický, jaký pouta opravdu mívala. Avšak vyloučeno není, že se u Řeků teprve tehdy ujala myšlenka, že se bohové v modlách usazují, když se jednak domnívali, že týž bůžek na různých místech působí, a když se pak jali přemýšleti, jak by to bylo možné.

V našem přehledě hlavních problemů staré řecké historie náboženské není místa, abychom se o rozmanitých jiných otázkách vedlejších, model se týkajících, šířili. Přistupujeme proto k představám, které si Řekové o samých bozích utvořili.

Většina badatelů na poli řecké mythologie v minulém století pokoušela se vykládati mythy o fysikálních zjevech; domnívali se, že bohové byli zosobněnými věcmi nebo silami přírodními. Tak soudili Němci H. D. Müller, L. Preller, P. Forchhammer, A. Kuhn, Angličan M. Müller a j. Nejvíce bájí bylo uváděno ve spojení s hromem. Skutečně — uznáváme-li moudrého Tvůrce a Vládce všehomíra — jeví se nám v tomto mohutném a děsivém hlasu přírody, jenž svědomí probouzí, od zlého odvracuje a úmysl, život svůj polepšiti, vnuká, dílo božské Prozřetelnosti. Je to zajisté vhodný obraz božího hněvu a trestu.[5]) Vzhledem k tomu lze si patrně mysliti, že Zeus nebyl proto správcem světa, že měl hrom ve své moci, nýbrž že mu byl hrom přidělen, když mu bylo řízení všehomíra přisouzeno. Tím způsobem byl by „černomraký“, „bleskomilovný“ Zeus spíše postavou ze sféry náboženské než vyrostlou na základě pověry. Avšak lze si rovněž dobře představiti, že za mocným tímto zjevem přírodním tušen byl mocný původce, jemuž mezi ostatními božstvy přisouzeno první místo. Jinak upřílišovali bychom

---

[1]) *A. J. Evans*, Mycen. tre .. str. 123. — *Gruppe* l. c. str. 775 [8].

[2]) *Peroutka*, I. 153.

[3]) *C Boetticker*, Der Baumkultus der Hellenen, str. 8.

[4]) *Gruppe* l. c. str. 809.

[5]) *F. Lübker*, Zur Gesch. d. relig. Bewußtseins bei den Hellenen. Flensb 1849. str 25.

působivost tohoto zjevu na mysl lidskou, kdybychom zapomínali netečnosti lidské, jež nepřipouští stálé úzkosti proto, že sem tam zahřmí a uhodí. Ve skutečnosti nynější divoši neuctívají nebe, slunce, hvězd, blesku nebo světla. „Prostý syn přírody“, dí Vaněk,[1]) „nevšímá si všelikých pravidelně se opakujících výjevů přírodních, jsa na ně od malička uvyklý, a v blesku na př. nevidí nic jiného, než právě blesk. N e z o s o b ň u j e ho, nesoudí z něho na jakousi neviditelnou bytost, dokud si jiným způsobem nevytvořil představu takové bytosti.“ Abych uvedl několik bohů, kteří byli od novějších badatelů vyvozováni z těchto sil přírodních, Schwartz[2]) spatřoval v Atheně Τριτογένεια — zrozené z nebeských vod — blesk, v Apollonovi boha blesku (Il. I. 46—47. 49), a odtud pak boha náhlé smrti, a mimo jiné i koňská kopyta kentaura Chirona vykládal z rachotu jakoby cválajícího hromu.

Velice způsobilou, aby dala podnět myšlence o mocném božském obyvateli, jeví se sopka. Kult Hefaistův vznikl takto dle P. Meyera[3]) v okolí ostrova Lemnu.

Prudká síla větru, jehožto přirozený vznik nebyl snadno pochopitelný, mohla vésti k domněnce o novém božstvu. V Il. XXIII. 195. 208 modlí se Achill k Zefyru a Boreovi, ulévá jim vína a slibuje oběti;[4]) srv. XVI. 150; XX. 223, kde se Homer o nich (po lidsku představovaných) zmiňuje vykládaje rodokmeny. V Odysseji (X) dovídáme se o větrech odevzdaných od Zeva pod moc Ajolovu, jenž je může dle libosti vypouštěti i zadržovati. Tato představa zrodila se buď v obrazivosti básníka samého nebo, což se zdá pravděpodobnější, vzata z povídek plavců řeckých nebo fojnických; nezdomácněla ani vlivem Homerových básní, nepřetvořila představ jiných.[5])

[1]) Osvěta 1900, str. 537.

[2]) Str. 10 (*Lauer*, System d. griech. Myth., str. 7); 6—7; *W. Mannhardt*, Wald- u. Feldk. [2] II. Berlin 1905, str. 102.

[3]) Die Götterw. Hom., str. 13.

[4]) *P. Stengel*, Der Cult der Winde v Hermes XXXV. (1900), str. 62[illegible].

[5]) *V. Pfannschmidt*, De ventorum apud Hom. signif. et descriptione. L. 1880. str. 26 d.

Kulturní boj za císaře Marka Aurelia.

Jeho původ a jeho výsledek. Podává DR. KAREL HUBÍK.

Pronásledování křesťanů v říši římské má za sebou již četnou a velmi rozvětvenou literaturu; nejeden z dřívějších mylných názorův ustoupil výsledkům novějšího bádání a leckterý temný bod dočkal se již dlouho želaného osvětlení. Nicméně je tu ještě velký počet otázek, při nichž dosavadní pokusy nesetkaly se s kýženým zdarem. K takovým dosud nerozřešeným záhadám třeba počítati pronásledování křesťanů za císaře M. Aurelia (161—180). Vše, co dosud o tom bylo pověděno, zanechává ve čtenáři, jenž jest obeznámen s jeho Myšlenkami, s jeho zásadami a skutky, pocit neuspokojenosti.

Není divu. Byltě M. Aurel stoikem netoliko dle jména, neměl ušlechtilé zásady ethické této filosofie pouze na jazyku jako četní stoikové současní, nýbrž usiloval poctivě o to je prakticky v každém ohledu prováděti. Z této snahy a z přirozené dobroty jeho srdce vytrysklo mnoho šlechetných činů, které M. Aurela jako člověka stavějí vysoko nad ostatní císaře. Není druhého příkladu z dějin římských, že by císař ve veřejné dražbě byl prodával zděděné korunní skvosty a umělecké památky, aby přípravy válečné byly důkladně vykonány a při tom trpícího lidu přece ušetřeno.[1]) Jeho láska k trpícím šla tak daleko, že krutosti her gladiatorských jak mohl zmírnil a nedovoloval, aby se za jeho přítomnosti bojovalo jinak než tupými zbraněmi;[2]) na jeho rozkaz musely býti pod provazolezci rozestřeny ochranné sítě.[3]) Ojedinělá jest dobrota a resignace, s níž M. Aurel snášel křiklavé výstřednosti svého rozmařilého spolucísaře L. Vera.[4]) Jeho šlechetnost, již dal na jevo vůči odbojnému generalovi Avidiu Cassiovi, nemá v dějinách císařství římského sobě rovné. Ani Cassius ani jeho rodina neměla býti, ač o to senát usiloval, na jmění a životě potrestána; ano na císařův pokyn vrhl místodržitel syrský Marius Vetus kompromitující korrespondenci vinníků do ohně, aby proti nim nebylo průkazného materialu. A když mu donesli hlavu proti jeho vůli zavražděného Cassia, zalkal prý, že mu odňata příležitost k milosrdenství.[5])

---

[1]) *Julius Capitolinus*, M. Antoninus Phil., c. 17.

[2]) Ibid. c. 11. 12; *Dio* LXXI; *Herodian* V. 2.

[3]) *Capitolinus*, c. 12,

[4]) Ib. c. 15. Tantae autem sanctitatis fuit Marcus, ut Veri vitia et celaverit et defenderit, cum ei vehementissime displicerent. Srv. Myšl. I. 17.

[5]) *Vulc. Gallicanus*, Avidius Cassius, c. 8.

M. Aurel, ač sám horlivý stoik, nebyl nikterak nevraživým na ostatní školy filosofické, naopak sám je podporoval dle vzoru svého předchůdce a v Athenách stolici filosofie založil; ač byl horlivým zastancem římského národního náboženství, přece nerozpakoval se v těžkých dobách říše vyhledávati pomoci u všech možných kultův a „proroků“.[1])

Tedy tento panovník tolerantní ke všem novým náboženstvím a filosofickým systemům, tak šetrný ku svým politickým protivníkům, tento muž tak shovívavý k veřejně pohoršujícím hříšníkům, tak soucitný a obětavý k trpícím i z opovrhovaných tříd lidu že by neuměl a nechtěl ku křesťanům jinak promluviti než soudy a mečem? Tomu že by byl jejich osud úplně lhostejným, ten že by je úplně ponechal zvůli nesoudného lidu anebo slabochům spravujícím provincie, tak že postavení křesťanů za vládce tak vynikajících vlastností srdce by bylo krutější nežli za předchůdců?

Nepravděpodobnost těchto hypothes je tak velká, že třeba se poohlédnouti po jiném klíči k této záhadě.

Jest pravda, že M. Aurel pronásledoval křesťany, ale jest methodicky nesprávno předpokládati, že po celých 19 let svého panování zacházel s křesťany týmže způsobem a že užíval pouze jednoho prostředku — bezohledného pronásledování. Vinu na této chybě nese ovšem z části kolísající chronologie některých martyrií; také nesprávné datování památek starokřesťanského písemnictví, zvláště obou apologií sv. Justina a řeči Tatianovy ztížilo, ba znemožnilo pravé poznání věci. Ve vědeckých kruzích převládá nyní názor Harnackův,[2]) že ony tři spisy jsou téměř současné a že náležejí do roku asi 152. Dokázal jsem na jiném místě,[3]) že Harnackovo datování jest neudržitelno, že jsou to tři spisy dobou se různící: první větší obrana sv. Justina vznikla roku 154, druhá menší roku 164/5, řeč Tatianova brzo po smrti sv. Justina († v prvé polovici roku 166), tedy asi 166/7. Ve světle tohoto po-

[1]) Viz doklady v *Paul Allard*, Histoire des persécutions. Paris 1892. [2] I. 340 nn. Krásnou charakteristiku císaře viz *Jean Dartigue-Peyron*, Marc-Aurèle dans ses rapports avec le christianisme. Paris 1897, str. 29—53.

[2]) *Adolf Harnack*, Geschichte der altchristlichen Literatur bis Eusebius. Bd. II. 1. Teil. Leipzig 1897, str. 274 nn. Harnack má však také odpůrce, zvláště co se týká Tatiana; tak na př. *R. C. Kukula*, Tatians s. g. Apologie, Leipzig 1909, str. 40 nn. klade řeč jeho do roku 172. S ním v celku souhlasí *Aimé Puech*, Recherches sur le Discours aux Grecs de Tatien. Paris 1903, str. 93 nn.; druhou apologii Justinovu klade tento badatel do roku 160—161.

[3]) Ve spise Die Apologien des hl. Justinus, který vyjde ve sbírce Theol. Studien der Leo-Gesellschaft ve Vídni.

znatku lze snáze pochopiti ráz a průběh pronásledování křesťanů za M. Aurelia.

M. Aurel nastoupil nominelně vládu teprve po smrti Antonína Pia, dne 7. března 161, fakticky však zasahoval více méně do správy státu již dávno. Od roku 146, kdy mu císař propůjčil tribunskou pravomoc (tribunicia potestas) a vrchní velení vojenské (imperium proconsulare extra urbem), byl spoluvladařem Piovým, ale již před tím byl zasvěcován do umění státnického a vladařského.[1]) Zdá se sice, že, s počátku aspoň, svých práv mnoho neužíval,[2]) tolik však jest nesporno, že byl na konci vlády Piovy alespoň jako spoluvladař v řízení veřejných záležitostí činným. Výslovně to dotvrzuje současník M. Aurelia, biskup sardský Melito ve své Apologii.[3]) I skutečný doklad se nám o tom dochoval. Sv. Justin vypravuje ve své druhé Apologii[4]) instruktivní případ z pronásledování křesťanů. Dva zámožní a urození manželé vedli rozmařilý a nemravný život. Najednou poznala manželka přičiněním kněze Ptolemea nauku křesťanskou, obrátila se a činila vše možné, aby i svého manžela přivedla ke křesťanské víře. Snaha její zůstala bezvýslednou. Nechtíc po boku takového muže déle žíti, chystala se manželka zažádati o rozvod, avšak na domluvu svých příbuzných, aby vyčkala, že se časem manžel přece snad rozmyslí, svůj záměr na nějakou dobu odložila. Muž zatím odcestoval do Alexandrie, a tam žil tak výstředně, že manželka, jež se o tom dověděla, rozvod provedla. Manžel poznav po svém návratu, co se stalo, denuncoval svou bývalou manželku jako křesťanku. Dle tehdejší stávající praxe měla se zodpovídati před soudem. „Avšak ona“, dí sv. Justin, „podala tobě, císaři, žádost s prosbou, aby jí bylo dovoleno napřed své věci uspořádati, potom že po spořádání svých věcí na žalobu odpoví. A dovolil jsi jí to.“ (II. 2, 8.) Toto místo jest důležité. Druhá, menší apologie sv. Justina byla podána, jak nahoře zmíněno, Marku Aureliovi roku 164/5. Sdělený případ však spadá ještě pod vládu Piovu; neboť prefektem v Římě byl tehdy Lollius Urbicus, jak svatý Augustin výslovně dí, jehož úřadování skončilo roku 160. A přece podala ona žalovaná křesťanka žádost Marku Aurelovi; patrně jenom proto, že on řídil správu říše.

---

[1]) *Julius Capitolinus*, M. Antoninus Phil. c. 6 cum formandus ad regendum statum reipublicae patris actibus interesset...

[2]) *V. P. v Rohden* v Pauly-Wissowa Real-Encyklopaedie, I. 2286 nn.

[3]) *Eusebius*, Hist. Eccl. IV. 26, 11 ὁ δὲ πατήρ σου καὶ σοῦ τὰ σύμπαντα διοικοῦντος αὐτῷ...

[4]) C. 2.

Jestliže tedy M. Aurel ještě za živobytí Piova vedl záležitosti státní, pak z toho nezbytně následuje, že i osud křesťanův, aspoň za posledních let vlády Antonína Pia nutno více méně připsati na vrub M. Aurela. Skutečně náležela doba tohoto císaře k nejklidnějším, jaké se kdy první křesťané těšiti mohli, a chvála Antonína Pia jako tolerantního vladaře, s níž se u křesťanských spisovatelů setkáváme,[1]) není pouhou prázdnou řečnickou hyperbolou. Mámeť u Eusebia dvé zprávy zachované, jež svědčí o jeho jakési blahovolnosti vůči křesťanům: je to výnos sněmu maloasijskému, jímž se zastavuje denuncování křesťanů jako atheistů (H. E. IV. 13, 1 nn.), a pak rozkaz různým městům, aby ohledně křesťanů přesně se drželi stávajících předpisův a žádných novot ani nezaváděli ani netrpěli (tamtéž IV. 26, 10). Bývaly a jsou dosud od mnohých badatelů tato příznivá nařízení, zejména prvé bráno v pochybnost, zvláště proto, že prý skutečně křesťané byli za něho odsuzováni. Třebas lecco ruka pozdějšího interpolatora vsunula do ediktu císařova (srv. Ad. Harnack, Das Edikt des Antonius Pius, str. 50), ale o jejich existenci nelze s důvodem pochybovati: martyrium sv. Polykarpa, jež v prvé řadě stojí s mírným charakterem těchto ustanovení v odporu, nenáleží do vlády Antonína Pia, nýbrž až pod vládu Marka Aurelia roku 166, a případ z druhé apologie sv. Justina uváděný svědčí rovněž o tom, že strohá litera zákona i v Římě byla mírně vykládána. Když totiž onen šlechtic se svou žalobou proti manželce pro okamžik nepochodil — to jest už jeden důkaz nové mírnější praxe — udal kněze Ptolemea jako učitele víry nové a původce jejího odpadu od náboženství římského. Ten byl hned jat, do vězení uvržen a tam dlouhý čas držán — druhý důkaz stávající mírnosti.[2]) Konečně byv předveden před prefekta Urbika, byl pouze tázán, je-li křesťanem. Když přisvědčil, byl odsouzen a odveden na popravu. S potrestání oné urozené křesťanky, jak se zdá, vůbec sešlo. Sv. Justin aspoň, jemuž především na tom záleží, aby právě z nedaleké minulosti uvedl doklady křiklavé nespravedlivosti na křesťanech páchané, o jejím trestu nemluví, patrně proto, že jí žádný nestihl. To by byl nový důkaz mírnější praxe. Důvodů zde podaných nevyvrací to, co sv. Justin z procesu Ptolemeova ve své apologii dále vypravuje. Když totiž dva z přítomných křesťanů proti odsouzení Ptolemea protestovali, byli pouze na své doznání, že jsou také křesťany,

[1]) Na př. *Sulp. Severus*, Chron. II. 46: Antonino Pio imperante pax ecclesiis fuit. *Orosius*, Hist. VII. 14 dí o prvé apologii sv. Justina: benignum eum erga christianos homines fecit.

[2]) *Justin.* Apol. II. 2. ... ἐπὶ πολὺν χρόνον.

od Urbika ihned ruce popravčího odevzdáni. Urbicus v daném případě dle stávajících, třebas nespravedlivých zákonů, nemohl ani jinak jednati. Provádění zákonů proti křesťanům pozbylo sice své příkré ukrutnosti a bezohlednosti, ale zákony samy odstraněny nebyly. Zpráva činí dojem, jakoby Urbikovi samému bylo nemilo, že musí trestati. Ostatně i výrok jednoho z křesťanů svědčí, že intence panovníkovy a jeho spoluvladaře vůči křesťanům byly blahovolné a že se o tom vědělo všeobecně. „Z jakého důvodu,“ pravil, „jsi potrestal tohoto člověka, jenž ani z cizoložství ani smilstva ani vraždy ani krádeže ani loupeže ani vůbec nějakého přečinu vinen není, ale se pouze přiznává, že jest křesťanem. Nesoudíš tak, Urbiku, jak na nábožného císaře, na filosofa syna císařova a posvátnou radu přísluší.“ (II. 2, 16.)

První tedy rozhodující vystupování Marka Aurelia v otázce křesťanské dálo se pod benevolentní shovívavostí a mírností Antonína Pia a Mark Aurel kráčel ve šlépějích svého předchůdce nejen za jeho živobytí (srv. nahoře), nýbrž i později v prvých letech samostatného panování. Již a priori lze to očekávati. Dojmy v mládí vtisknuté nemizí tak lehko a zásady od mladých let vštěpované a prováděné nemění se přes noc v pravý opak, zvláště ne u lidí passivních, k jakým M. Aurel svou povahou celkem náležel. Kromě toho třeba míti na mysli, že M. Aurel v Antonínu Piovi zbožňoval ideál vladaře, jak to hlásá výmluvně vzpomínka na něho v Myšlenkách (I. 16). Snažil se ho následovati. Není tedy s podivem, že osud křesťanů po smrti Piově se nezhoršil; naopak vidíme, že pouta, jimiž staré zákony křesťany v životě, zvláště ve veřejném vystupování tísnily, se uvolnila ještě více. Důkaz podává opět sv. Justin.

Tento ohnivý a nadšený zastance křesťanů zabýval se v mládí, dokud ještě byl pohanem, filosofií a po svém obrácení podržel uniformu tehdejších mudrců, plášť, putoval od města k městu, měl zvláště se židy častěji potyčky. Konečně ho přivedla cesta do Říma. Jak tam pracoval a s jakými výsledky, to nespadá v rámec tohoto pojednání, ale za vlády Marka Aurelia dostoupila jeho hrdinná, obětovná činnost vrcholu. Podává o tom sám částečně zprávu ve své druhé apologii a něco také se dovídáme z Tatianovy řeči proti Řekům. Je to sice hubená tradice, ale i z ní můžeme si učiniti představu o tom, jak daleko Mark Aurel šel ve své povolnosti a jaké methody vůči křesťanům se chápal.

Mezi četnými tehdejšími protivníky křesťanů v Římě vyznamenával se nějaký nám blíže neznámý kynický filosof Crescens. Mluvíval častěji veřejně proti křesťanům na ulicích, na náměstích, napadal ne-

toliko jejich učení, nýbrž neváhal křesťany šmahem odsouditi jako neznabohy a protivlastence. Lid římský zasypával Crescenta pochvalou a byl celý u vytržení nad jeho vystupováním — nic divného, cynici uměli na sebe obraceti všeobecnou pozornost a Crescens byl jedním z nejlepších, dovedl jistě svou přednášku hodně drasticky upraviti, a pak měl thema, které už samo sobou zvědavost lidu napínalo. Co bylo účelem těchto veřejných přednášek, o tom níže, ale přirozené jest, že v té míře, jak lid se o ně zajímal, tak křesťané byli deprimováni a nerozhodni, kam to asi v pravdě míří a co proti tomuto způsobu boje podniknouti. Konečně vystoupil sv. Justin veřejně na obranu své víry, snad jinde než Crescens mluvil, o tom nemáme bližších zpráv, víme jenom tolik, že jednoho dne oba protivníci se utkali v ostré veřejné disputaci. Zájem o tuto debatu byl tak veliký, že byla dokonce stenografována, a sice nikoliv na podnět křesťanů. V půtce byl harcovník pohanských názorů proti křesťanům usvědčen z neznalosti a překrucování křesťanské nauky a křesťanských zvyků — disputace skončila pro něho neslavně. Z toho povstalo jitření u pohanů, nový duch, zmužilost u křesťanů; nebáli se vystupovati již do veřejnosti se svou vírou; za to tím větší zděšení na straně starého náboženství. Ale přes to přese všechno žádnému křesťanu nebyl ani vlas na hlavě zkřiven — pádný to důkaz o tom, že Mark Aurel z počátku své vlády — tyto události spadají do roku asi 163 — nesahal a nedal sahati na život křesťanů k vůli jejich víře.

Můžeme jíti ještě dále. Svrchu vylíčený obrat se svými důsledky nemohl zůstati lhostejným těm kruhům, které byly povolány bdíti nad náboženskými záležitostmi ve státě — totiž senátu. V jedné schůzi senátu dána křesťanská otázka na denní pořádek a referentem nebyl nikdo menší než císařův důvěrník, jeho bývalý učitel a nejslavnější řečník té doby M. Cornelius Fronto.[1]) Viděti z těchto okolností, jak palčivou a hrozivou se stávala záležitost křesťanství. Řeč Frontonovu lze z velké části a podrobně rekonstruovati, zde podávám jen hlavní myšlenky; jsou neobyčejně interessantní a upomínají ve mnohém na moderní dobu.

(P. d.)

[1]) Řeč tuto kladou učenci do dob Antonína Pia, ale neprávem. Srv. můj uvedený spis.

Výměr a vznik náboženství
dle sociologické školy Durkheimovy.

Ref. V. Lankaš.

Emil Durkheim, professor na Sorbonně, jest hlavou školy, jež se snaží aplikovati na studium socialních jevů pravidla objektivné methody a učiniti tak ze sociologie opravdovou vědu. Svou methodu aplikuje Durkheim i na studium náboženství. Idey jeho na tomto poli nejsou nedůležity, a proto dovolíme si je dle studie Fontanovy i tu předvésti, aby všichni, kdož se zajímají o otázky tyto, mohli poznati blíže a posouditi methodu a výsledky, k nimž ona na tomto poli vedla. Pro apologetu v mnohém ohledu jsou výsledky ty poučny. Připomínám ještě, že běží tu jen o pouhé objektivní předvedení, čímž vyloučena jest předně kritika (ta byla podána v našem referátě o knize Boutrouxově „Věda a náboženství“ v „Hlídce“ 1908), a za druhé domněnka, že snad zpráva tato značí souhlas s názory Durkheimovými.

Durkheim studuje náboženský system nejprostší a nejprimitivnější, jaký vůbec je znám. Dříve však nežli začíná toto studium, hledá definice náboženství, a správně jedná. Vždy totiž, když začínáme studium nějakého předmětu, snažíme se jej dříve dosti jasně charakterisovati, abychom snad ho nespletli s tím, čím vůbec není; proto definice tohoto druhu jest nezbytna; spokojiti se s několika povrchními pojmy, je tu naprosto nemožno. Samozřejmo, že na počátku našeho bádání neběží o to, abychom definovali bytnost náboženského jevu; taková definice jest možna jen na konci studia jakožto koruna bádání a zkoumání. Pro prvou chvíli běží tudíž prostě o to, abychom náboženská fakta pozorovali jen zevně, což nám dovolí, abychom rozlišili to, co jest náboženské, od toho, co náboženské není. Ač ovšem mnoho pro počátek nechceme, třeba doznati, že i tuto předchozí definici je těžko podati, a nad to i této definice nemožno hledati jen ledabylo, náhodně; již tu třeba, abychom přesně dbali dvou následujících pravidel. Předně a především třeba, abychom se zbavili pojmů, jež o náboženství máme následkem svého výchovu; třeba, abychom pronikli a pochopili tu ideu, že nevíme, co náboženské jevy jsou, a že pojmy, jichž jsme o nich nazdařbůh při svých zkušenostech jako diváci nebo jako herci nabyli, zasluhují, abychom je měli za tak podezřelé a tak nepostačující, jako pojmy, jež lidé měli o hmotě, dokud ještě fysické vědy nebyly ustaveny. Tak-li si budeme počínati, vyhneme se nebezpečenství, že zabloudíme, sváděni jsouce předsudky. Za druhé poněvadž to, co chceme definovati, není toto neb ono náboženství, nýbrž „náboženství“, budeme musiti se pokusiti o stanovení společných rysů, jež mají všechna známá náboženství minulosti.

* * *

Zkoumání různých výměrů náboženství.

Někteří definovali náboženství ideou nadpřirozena, t. j. ideou řádu věcí, v nějž rozum nemůže vniknouti, ideou tajemné, nepochopitelné, nevyjádřitelné oblasti. Spencer (First Principles) a Max Müller (Science of Religion) mínili takto charakterisovati náboženské jevy. Idea tajemna ovšem zabírá velké místo v náboženstvích, zvláště v křesťanství v jistých dobách jeho historie, než idea tato objevuje se velmi pozdě, tak že činiti z ní charakteristickou známku náboženského fakta, toť odsuzovati k vyloučení z oboru náboženství všechna náboženství stará. Idea nadpřirozena nemohla se objeviti, pokud nebyl pochopen přirozený řád, t. j. zřetězení jevů dle nutných vztahů, jež označujeme jménem zákonů; nuže pojem přírodního zákona objevuje se až v 17. století, v době, kdy rodí se fysické vědy, a i dnes ještě, přes úsilí Sain-Simonovo a Comteovo, pojem tento zůstává u mnoha vylučován z aplikace na obor faktů socialních. Idea tajemna nebyla prvotní, a poněvadž se vytvořila jen pozvolna jako protiva idey vědy, nemůže sloužiti k charakteristice náboženství, dřívějšího vědy.

Může se zdáti — jeť ovšem pravda — že vysvětlování tak zarážející jako jsou vysvětlování, jichž tolik příkladů nám náboženství podávají, mohla býti myšlena jen duchy proniknutými pocitem, že ve věcech jest něco pro lidský rozum nedobytelného a neproniknutelného. Tak-li však soudíme, nepočítáme s různou mentalitou, jež se projevuje mezi člověkem prvotním a člověkem dnešním; výklady, jež pohoršují náš rozum, zdají se duchu člověka prvotného zcela přirozeny a dostatečny; cítí se v nich zcela doma, v plném světle a v plné jasnosti. A to nesmí nás překvapiti, uvážíme-li, že i dnes, ve vysvětlování socialních jevů, přemnozí požadují opravdové zázraky; míní, že zákonodárce může přeměniti socialní system v system zcela rozdílný a stvořiti něco z ničeho. Toto hledisko sdílel ještě Rousseau a Condorcet; a zůstali-li při něm, nebylo to proto, že měli dojem, že socialní jevy byly tajemny, naopak jevy ty byly pro ně jednoduchy, a proto spokojili se i s pojmy a výklady jednoduchými. Stejně možno říci, že to, co nás zaráží ve vysvětlování prvotního člověka, jest jeho krajní jednoduchost; je to vysvětlování dítěte; není to prvotní člověk, ale divoch, který cítí složitost a temnost věcí.

Řeklo se, pravda, že k pochopení, že je přirozený řád věci a že je tajemství ve věcech, věda nebyla nutna; obyčejné pozorování postačilo, neboť ve zjevování se většiny jevů projevuje se jakási pravidelnost; a nastala-li jakási porucha v řádě obvyklém, pak člověk zcela přirozeně, aby ji vysvětlil, uchyloval se k příčinám mimopřirozeným. Na to Durkheim odpovídá: Mezi ideou mimopřirozenou a ideou nadpřirozena je propast. Nad to třeba podotknouti, že náboženské víry vztahující se k faktům přírodním vztahující se nejčastěji k jevům pravidelným, normálním, periodickým (obřad setí, žně, slunostání atd.) mnohem spíše než jevům zdajícím se nepravidelnými nebo abnormálními.

Dle jiného pojetí definovalo by se náboženství ideou Boha (A. Reville, Histoire des religions Prolégomènes) nebo lépe ideou duchových bytostí (Tylor, Civilisation primitive, t. 1 p. 494). Poněvadž však dle této theorie náboženské bytosti jsou duše, vědomí, bylo by nutno, abychom s nimi vešli ve styk, vzíti útočiště k pochodům čistě psychickým: modlitbě, oběti, obětním darům. Z toho plyne, že tu, kde takové pochody nejsou v užívání, nebude možno říci, že je tu náboženství. Důsledek pak tohoto nazírání a definování náboženství jest, že z oboru náboženství vyvrhujeme systemy věr, jako jsou džainismus nebo buddhismus. Buddhismus na př. jest prostě vzato jen morálka; aby dosáhl svého cíle — osvoboditi duši od bolestí existence — buddhista neobrací se k božstvu, ale stravuje se sám v sobě; není tu ani kultu ani oběti; je to prostě jakási vniterná disciplina ducha a vůle; buddhismus ovšem připouští bohy, ale bohové ti nehrají žádné úlohy, tak že toto náboženství možno kvalifikovati jako náboženství bezbožecké. A dále uvidíme, že jiné náboženství, totemismus, má týž ráz, konečně idea božského je tak málo bytna náboženským faktům, že i v deistických náboženstvích shledáváme značný počet předpisů, jimž pojem božského schází: takovými jsou přemnohé zákazy, o nichž se bible zmiňuje; a na druhé straně často byla jistým praktikám (oběti, hymny) přidělována moc působiti nadpřirozeně na věci, aniž by zasáhnutí božských bytostí bylo nutno. Tato fakta stačí ukázati, že idey bohů nebo bytostí duchových nevyčerpávají náboženského života v tom, co má bytného.

Nutno proto hledati nový výměr náboženství. Tu místo abychom chtěli bezprostředně vymeziti náboženství uvažované jako celek, jest nutno, abychom počali definovati náboženské jevy, t. j. prvky, jež vytvořují náboženství. Tento způsob postupu je tím nezbytnější, ježto jsou náboženské jevy, jež zůstávají mimo náboženství opravdová a žijí životem vlastním a nezávislým; takové jevy jsou na př. fakta folkloristická.

Pojem náboženských fakt předpokládá ve svém základě klassifikaci věcí ve dvě skupiny: v posvátné a světské. Než jak definovati posvátné? Známkou povýšenosti, výjimečné důstojnosti posvátných věcí? Nikterak; neboť všechny posvátné bytosti nejsou stejně úcty hodny nebo uctívány; černoch se nerozpakuje, aby bil svého fetiše, a jistí divocí nárůdkové užívají násilného jednání, aby od boha obdrželi to, čeho žádají. V pravdě posvátné definuje se jen svou protivou ke světskému; tato protiva je vskutku způsobu zcela zvláštního: jest absolutní a taková, že žádná jiná s ní nemůže býti srovnána. Tato radikální různorodost jeví se zvláštními znameními: poněvadž jsme navykli postřehovati v našem duchu logickou prázdeň mezi posvátným a světským, zakoušíme nepřekonatelný odpor mysliti, že mohly by snad nějak býti ve styku; a z toho plyne celá řada zákazů přímého styku mezi nimi (a tyto zákazy rozšiřují se více nebo méně dle síly posvátného charakteru věci, jež uvažujeme): zákaz hmotného styku, zákaz styku pohledem nebo slovem (náboženské ticho), zákaz mísiti je v čas nebo i sbližovati je myšlením.

Přicházíme tudíž k tomu pravému závěru, že náboženské víry jsou ony víry, jež za předmět mají věci posvátné, charakterisované tak, jak my jsme to učinili.

Než to, co předchází, neskýtá nám ještě dostatečné definice náboženství opravdového. Vskutku tím nejsme ještě s to, abychom rozlišili náboženství od **magie**. I tato jako náboženství představuje si svět posvátných věcí, na nichž bráti účast možno jen **zasvěcením**. Nad to síly, jichž magie používá, jsou často tytéž, jichž se kněz dovolává. A přece v odporu s náhledy dřívějšími náboženství a magie jsou a zůstávají velmi rozdílny; jest mezi nimi opravdový odpor a nepřátelství. Čaroděj ovšem užívá často náboženských obřadův a věr, ale jen tak, že je profanuje, nebo že bere je v jich pravém opaku: magie jest bytně **protináboženská**.

Jest jeden rys, zvláště jímž se velmi přesně rozlišují: náboženské víry jsou společny členům jisté kollektivity, k níž se tito přiznávají; společnost, jejíž údové jsou vzájemně spojeni tím, že si posvátné věci v jich vztazích s věcmi profaními představují týmž způsobem, toť to, co nazýváme **církví**, a není náboženství bez církve. U věr magických je tomu zcela jinak; ač jsou často velmi rozšířeny, přece nikdy neslouží k tomu, aby jednotlivce, kteří je přijímají, vzájemně spojovaly a je ve skupiny poutaly; magické církve není; mag, čaroděj má kolísající klientelu podobnou klientele lékaře; církve nemá.

Přicházíme tudíž k tomuto výměru náboženství: **Náboženství, toť soustava věr a praktik vztahujících se k posvátným věcem — věr a praktik společných určité kollektivitě**. Náboženství jeví se tedy dle Durkheima od počátku jako socialní jev.

(P. d.)

Z nejnovější ruské literatury.

Podává Aug. Vrzal. (Č. d.)

V. Nemravné písemnictví.

Ruská literatura dřívější doby vynikala přísnou mravností, tak že romány I. **Jasinského** s cizoložci na způsob francouzský nenalezly u ruské kritiky vlídného přijetí. Tu však přišla revoluce a v Rusku zatoužili nejen po svobodě politické, nýbrž i po svobodě svědomí a citů, po svobodě lásky. Hnusná prostopášnost oblečena byla od „revolučních" kritiků, **Kornějе Čukovského** a **Petra Pilského**, v roucho revoluce. „Jediné, co spojuje v daném okamžiku", psal Pilskij v „Ponědělniku", „literární kořeny — jest revoluce: revoluce vnější — vzbouření se mass lidových i revoluce ducha — vzpoura srdcí... My nehledáme pouze osvobození mass, nýbrž také **osvobození citův a svědomí**. Barrikády se ničí, protesty zůstávají. Život pohlavní, jeho tajemství i jeho vůle —

je to, co spojilo nás nyní i ovládlo našimi myšlenkami... Záhada chtíče smyslného — je to, co rozechvívá ducha... Revoluce ducha vydala listiny, dovolující všecko.“ Vůbec kritika za revoluce dělala všecko, co mohlo rozšířiti nemravnost.

A skutečně mládež ruská chopila se volnosti a svobody, k níž vybízela kritika. Jako houby po dešti vyrůstaly spolky mládeže: moskevský „spolek piva i svobody“, minská „liga volné lásky“, kazaňská „minuta“, kijevská „dorefa“, orelský „spolek mrtvení ducha a obrození pleti“ a jiné spolky gymnasistův i gymnasistek, jež mění se ve veřejné domy, v nichž odbývají se pitky a pěstuje se volná láska, poněvadž podle názorů mládeže manželství jest předsudek, zastaralý zvyk měšťácký, pohlavní pud přirozený a panictví předsudkem. Zdálo se, že život začal hníti u samých kořenů, že prostopášností hyne nejútlejší mládež.

Odstranění censury za revoluce literatura použila k „obnažení... stala se hrubě erotickou, ba pornografickou.“ Vznikla vydavatelstva, která se pokoušela dělati dobrý obchod na základě spojení revoluce s pornografií. Na literárním trhu nastala velká poptávka po erotické belletrii a pornografických spisech. Vydává se illustrovaný časopis „Mir tajn“, jehož předplatitelům slibuje se velmi bohatá literatura o otázce pohlavní a tajnostech lásky za všech věkův i u všech národů, při čemž tajnosti lásky názorně se předvádějí, aniť umělci doprovázejí slova belletristův illustracemi. Podobně činí psychopathologická vydavatelstva „Tajny žizni“, „Tajny ljubvi“, „Adonis a Venera“ a pod., jednajíce v listech svých o prostituci starého, středního i nového věku, o prostituci beze vztahu k času a místu, o pohlavních převrácenostech, masochismu, sadismu, paederastii, homosexualismu, uranismu, onanismu u žen, masturbaci, nymfomanii, lesbijské lásce, hermafroditismu, nekromanii a jak se všecky ty perversnosti jmenují.

Na přednášky, kde frivolně mluví se o vážných pohlavních otázkách, vlastně o výstřednostech a převrácenostech pohlavních, hrnou se tisíce posluchačů, většinou mladých lidí. Byli vždy lidé, kteří v blátě a bahně rádi se váleli, ale bdělá policie se starala o to, aby nebylo pohoršení. Nyní lidé, válející se v blátě, poutají na sebe pozornost, shromažďují kolem sebe diváky, mezi nimiž najdou se četní milovníci takového koupání se v bahně. Politickou svobodu vystřídala svoboda pornografická, a pohlavní výstřednosti a perversnosti jsou hlavním obsahem „mladé literatury“. Došlo to tak daleko, že třeba spisovateli, který dříve netěšil se popularnosti, aby napsal něco na způsob „mladé literatury“ o pohlavních výstřednostech, a hned nabude jména. Příkladem toho jest Alexander Jablonovskij, jehož dřívější povídky netěšily se žádné oblibě. Tu znova otiskl v časopise „Puf“ starší svoji práci „Rozvod“, kde kreslí špinavé sceny manželského rozvodu, a hned nabyl jména mladého, nadaného spisovatele.

Ostatně tato pornografická nákaza zachvátila spisovatele všech směrů našich dnů. Již poznamenali jsme u pessimistův Andrejeva i Kuprina, že psali povídky s pornografickými podrobnostmi. Tak povídky L. Andrejeva „Bezdna“, „V tumaně“ a „Mysl“

oplzlými podrobnostmi vyvolaly nevoli. Kuprin v povídce „Mořská nemoc“, uveřejněné roku 1908 ve sborníku „Žizň“, redigovaném Arcybaševem, hrubými barvami popisuje násilí, jež spáchali pomocník kapitánův a jeho kamarádi na intelligentní ženě. V nejnovější povídce „Jama“ líčí onu část města, kde nacházejí se vykřičené domy a popisuje osud 14 padlých ženských, které vůbec v „mladé literatuře“ hrají vynikající úlohu.

Proud, jenž si obral za heslo „radost ze života“, užívati života, neznal údolí slz a utrpení, opěvoval „lásku“ a motýlkový život svých hrdinů. Sám M. Gorkij v „Malvě“ užil nejrůžovějších barev při vypravování o dobrodružstvích mořské krasavice. Hloupě komicky dopadl u Gorkého výjev v jeho nejnovější novelle „Ispověď“, kde autor nutí svého hrdinu oplodnit ze zásady, bez lásky mladou klášternici, která přála si míti dítky a která ještě mu radí totéž provésti s její družkou; autor nepochopuje, že akt pohlavní bez pocitu lásky jest aktem hnusným.

Z dekadentů předním pornografem jest Fedor Sologub, hlasatel nejkrajnější smyslnosti a šílenství zvrhlých pudů. V kuse „Ljubov“ líčí souložnictví otce s dcerou, jež otci, žádajícímu od ní „lásky“, radí „odvrhnouti vetché slovo (otec)“ i oddává se mu. V novelle „Milyj paž“ starý král nutí svoji mladou manželku a mladého paže obnažiti se v jeho přítomnosti, aby se pokochal pohledem na jejich lásku. V „Čertíku“ sličná dívka Ludmila kochá se pohledem na obnažené krásné tělo svého přítele-chlapce, drážďíc jeho dosud spící pudy. V novelle „Královna polibků“, napsané slohem novell Boccaciových, hrdinka pomocí zlého ducha stává se královnou polibkův i svlékši se do naha, odchází z domu žárlivého starého muže, oddává se v prachu ulice mladíkům před zraky měšťanů, kteří marně přemlouvají mládež, aby odnesla šílenou domů. Vojíni, již byli povoláni, neodolají vášni, perou se o tělo hezké královny, až odehnaný vojín probodl ji kindžalem. Tu teprve starci odnesli její mrtvolu domů, a v noci přikradl se k ní vrah-vojín, a mrtvá královna rozevřela své náručí pro něj, objala ho a do rána odpovídala svými chladnými polibky na jeho laskání; ráno pak nalezli oba mrtvými. V románě „Navji čary“ Sologub šel ještě dále. Hrdina jeho, bývalý docent Trirodov, jenž dosti dvojsmyslně se má k sadismu, masochismu, smilní s učitelkou Alkinovou, k níž je zcela chladný, obírá se kouzelnictvím v domě svém, má pokoj s ohnutou podlahou a zrcadlem, jež má moc proměňovati mladý obličej ve starý a naopak. Týž je zapleten do historie s hochem, za živa zakopaným, s malým synem chodí v noci na hřbitov a tam beseduje s dušemi nebožtíků, při čemž mu pomáhají jacísi „tiší hoši“, jež chová za tím účelem v domě svém. Socialní demokratka, učitelka Alkinova, toužíc po lásce tohoto psychopathického hrdiny, svléká se před ním do naha, aby na ni dlouho mohl hledět, potom padá do jeho náručí, a „polibky zdály se nevinnými, tichými, jakoby sestra líbala bratra…“ Nahá Alkinova v objetí Trirodova praví, že by neušla od svého manžela, kdyby ji bil, tahal za vlasy,

až by bolestí zaúpěla, to že by ji těšilo, aspoň slabý stín převrácenosti. „Nyní sním pouze o tom“, praví Trirodovu, „abych ležela před vámi svázána tak, abych sebou nepohnula, i aby padala rána za ranou na mé nahé tělo...“ A takové obrazy stařecké smyslnosti nazývá autor „legendou o okouzlujícím a krásném.“ Podobné převrácenosti podává autor v povídce „Smerť po objavleniju“ a v knize básní „Plamennyj krug“, jež tiskový komitét obvinil z ošklivé pornografie.

Nedávno vyšla jeho „Kniga očarovanij“, v kteréžto „očarovatelné knize“ dle slov vážných novin „Rěč“ nejlepší věcí je „Sobaka“ (Pes), mající název odtud, že jakási modistka, stará panna, v noci svlékává se do naha a vybíhá na zadní dvůr, kde si léhá a vyje jako pes, až ji podomek zastřelí. Ve vážném měsíčníku „Russkaja Mysl“ Sologub uveřejnil „modní kus“ divadelní „Nočnyja pljasky“, hloupou to pohádku, v niž prý autor vložil „vysoký filosofický smysl“, „symbolický podklad“, že „básník, vítězící nad praktickou moudrostí země, spouští se v kouzelné království a pochopuje krásné tajnosti duší.“ Hned se našli spisovatelé, kteří kus chtěli provésti k dobročinnému účelu. Poněvadž hlavním číslem v kuse byl tanec 12 královen, které měly tančiti pouze v nočních košilích, rozstřižených na boku, „spisovatelé“ hledali „krasavice“, které by chtěly tak tančiti. I dostavilo se jich tolik, že mezi nimi bylo třeba učiniti výběr. Před sborem tří spisovatelů, jejichž předsedou byl Sologub, každá z konkurrujících krasavic musila se představiti v košili i bez košile. Takto zvoleny umělkyně pro kus, který shromáždil četné diváky... Kusu pak uchopila se i mládež a při večírku dávala jej v jistém učebném ústavu.

Typickým dekadentem a pornografem jest Michail Al. Kuzmin (nar. 1877), jenž smutně proslul panegyrikem sodomské lásky, trojdílnou novellou „Křídla“, jež má jméno odtud, že jejímu hrdinovi narůstají křídla idealistického nadšení, když začne souložiti s jiným mužským. Po vydání novelly „Křídla“ jisté noviny petrohradské uspořádaly anketu o homosexualismu, předloživše čtenářům svým otázku, je-li dovoleno to, co Kuzmin opěvuje. Charakteristická byla odpověď jisté „kursistky“, jež s velikým zápalem dokazovala, že nic závadného není v souloži muže s mužem. Jestliže na příklad student má zaplatiti školné a nemá peněz, proč prý by neuchýlil se k takovému výdělku, naskytne-li se příležitost?

Kancelářsky suchoparným tonem 18. století jest psána kniha „Priključenija Eme Lebefa“, o příhodách jakéhosi mladíka, který je brzy milencem markýzky, brzy nedorozuměním octne se na loži smyslného patera, což autor líčí s hrubě cynickými podrobnostmi. Úplný nedostatek uměleckého vkusu vyznačuje jeho novellu „Kartonnyj domik“ (Domek z lepenky), kde autor znova velebí paederastii, mluví „o svatosti“ pohlavních chtíčů, jimž nutno okamžitě se oddávati; hrubá cyničnost podrobností zaráží také v jeho cyklu básní „Prervannaja pověsť“. O málo výše stojí jeho „Aleksandrijskija pěsni“. Vůbec v tomto otevřeně cynickém pornografu, kterého časopis „Věsy“ předvedl jako „nadaného básníka i kulturního činitele“, není nic nového, leda

to, že Kuzmin z prvních užil milostivého dovolení dotýkati se themat, jež do té doby byla zakázána, i pikantních sujetův o souložení dvou mužských (jindy u něho úlohu ženy plní prostě — čepice!) a pod.

Jestliže Kuzmin spářil muže, Lydija D. Zinovjeva-Annibalová († 1907), choť jmenovaného básníka Vj. Ivanova, opěvuje „lesbijskou lásku“ mezi ženami, při čemž dělá hrubé narážky na technické podrobnosti tohoto protipřirozeného, ošklivého poměru. Pro tuto povídku spisovatelka jen stěží ušla soudnímu řízení.

Básník Ivan Serg. Rukavišnikov (nar. 1877) poučuje nás, že i železnou sochou Mefistofelovou možno drážditi chtíče tělesné a pokochati se dokonce sadismem:

I vstal jsem. Vzal jsem sochu železnou a dutou,
i na postel jsme lehli. Čert se tlačil ke mně.
Já začal čerta bíti...

S. Sergějev-Censkij ve svých povídkách, jichž vyšly dva svazky, a v románě o zhýřilém poručíku Babajevovi opěvuje dokonce i nekromanii. Babajev právě spatřil obludu-nekrogama, hlídače Pamfila, jenž prznil násilně teplé mrtvoly dívek. Sotva přinesli mrtvolu ženskou, Pamfil stahoval lampičku, blýskal očima, smál se, ohmatával nebožku a — již na anatomickém stole není panny. I zdá se mu, že noc jest — umrlčí komorou, měsíc lampou, všichni lidé mrtvolami, Pamfil však — mudrcem, jenž setřel hranici mezi životem a smrtí, vysmál se světu a rozřešil tragedii života. I jde hned k manželce svého kamaráda, Nině, jež se mu hned oddá. Při tom připadá poručíkovi, že Nina jest mrtvola, on pak Pamfilem, prznitelem mrtvých, i sděluje se s ní o tyto úvahy. Ale ona mu nerozumí, i jde k jejímu manželovi, jenž se mu zdá též mrtvolou. I přichází po všech „propastech pádu“ k poznání, že „objímati hezkou ženu a násilí činiti nebožce jest jedno a totéž...“ i oběsí se.

Centrálním dílem zbloudilého „pohlavního nadrealismu“ jest román Michaila Petr. Arcybaševa (nar. 1878) „Sanin“, uveřejněný 1907 v radikálním měsíčníku „Sovremennyj mir“. Arcybašev vydal již roku 1903 svou první sbírku povídek, v níž bylo znamenati jakousi směs motivů s jedné strany beznadějného zoufalství, hrůzy před smrtí, osudné nemilosrdnosti života, v němž lidé hrají často bezděčně, pouze ze strachu před veřejným míněním, před mocí společnosti lidské úlohu krutých nástrojův, a s druhé strany radosti ze života. Je-li člověk na světě osamělý, je-li právě v osamělosti půvab a smysl lidského života, pak ať užívá života, bere od života bez rozdílu všecko, co život dá. Kdo nechce „žíti nějak“, kdo touží vyjíti za hranice zvířecí bezprostřednosti, kdo nekoná prostě všecky potřeby lidského organismu, nýbrž přemýšlí, tvoří ideály nové nebo podrobuje se starým ideálům, takový blouznivec končí u Arcybaševa sebevraždou. Všecky, kdo nechtějí prostě užívati života, žíti životem ohnivého veselého hřebce, nýbrž trápí se otázkami, jak mají žíti, Arcybašev klidně posílá na onen svět. Jedině smyslný požitek má pro něho cenu, on si přeje, aby život nebyl mu mučením, i odhazuje pouta povinnosti, mravnosti, esthetického citu

i uměleckého taktu, a ústy svého Sanina se zdrcující nenuceností hlásá celé učení amoralismu, povyšuje pohlavní fysiologii za řídicí zásadu života.

Chtěje v osobě svého Sanina, bývalého anarchisty, podati obraz „nového člověka“, věštce nové doby, kdy „nebude místo ani zvířeckosti, ani askesi“, praví: „Byla doba, kdy člověk žil úzkým a dobytčím životem, nejsa si vědom, co a proč dělá a cítí. Později nastala doba života uvědomělého“, kdy „žádostem tělesným vypálili jsme znamení zvířeckosti, začali jsme se za ně styděti, oblékli jsme je v ponižující formu a vytvořili jsme jednostranný život.“ K lidem prvního druhu počítá Arcybašev „ohnivého veselého hřebce“ důstojníka Zarudina i ohavu Vološina, k lidem druhého druhu Jurije Svarožiče, Solovejčika, doktora Novikova, vůbec „mučeníky“, kteří ustavičně trápí se mravními ideály, bojí se žíti, přemýšlením otravují si život, trápí se pro hlouposti a „umírají hloupou smrtí.“ A přece „není smyslu v utrpení“, vysvětluje krajní individualista Sanin Solovejčikovi: „Žíti zasluhuje pouze ten, kdo v samém faktu života vidí již požitek. Trpícím však jest lépe zemříti... Jste mrtvý člověk... a pro mrtvolu nejlepší místo jest hrob.“

(O. p.)

Posudky.

Sv. Jan Apoštol v Efesu. Kriticko-exegetická studie. Napsal *Dr. Tomáš Hudec.* Brno 1909. Str. 114.

V době, kdy neustal útok na čtvrté kanonické evangelium, přichází vhod spisek Dra T. Hudce o pobytu sv. Jana Apoštola v Efesu, cenný to příspěvek k důkazu pravosti a věrohodnosti onoho evangelia. V úvodě ovšem v poměru k pojednání poněkud delším snaží se autor čtenáře orientovati o otázce johanejské; proto podává stručný přehled celé kontroverse od jejího počátku a vytýká hlavní proudy a směry v přítomnosti mezi obhájci a odpůrci čtvrtého evangelia. Bera zřetel na chronologický postup této kontroverse rozeznává tři doby, a to *a)* od počátku jejího až do vystoupení školy tubinské; *b)* škola tubinská a její stoupenci; *c)* nejnovější kritické směry. Dle stanoviska, jaké v novější době zastávají moderní kritici v otázce johanejské, rozděluje je na trojí třídu, totiž α) obhájců authencie; β) jejich odpůrců; γ) zastanců mínění zprostředkujících. Krátce a zřetelně vyličuje autor způsoby bojův a útoků na čtvrté evangelium, upozorňuje, jak právě tím popud dán byl k neunavnému studiu v oboru nejstarší patristické literatury, což mělo ten následek, že these školy tubinské v otázce johanejské již dnešního dne jsou opuštěny a stará křesťanská tradice, s kterou škola tubinská tak libovolně a bezohledně zacházela, i u kritiků protestantských většího uznání došla. Chaotický zmatek moderní kritiky v otázce johanejské musí toho, kdo se zastává mínění církevně tradičního, v jeho

přesvědčení upevnil a utvrdil. — Již tímto úvodem dává autor na jevo, že předmět otázky johanejské dobře ovládá a že s dotyčnou literaturou, jak z vytknutí význačnějších děl souditi lze, jest náležitě obeznámen.

Předeslav rozdělení svědectví čerpaných ze starokřesťanské tradice o pobytu sv. Jana Apoštola v Efesu na tři skupiny, totiž *a)* na svědectví starých spisovatelů církevních, kteří buď doslovně buď volněji místa z evangelia sv. Jana uvádějí; *b)* na svědectví, která sv. Jana výslovně autorem evangelia jmenují; *c)* na svědectví, která se pobytu sv. Jana v Efesu týkají, rozebírá bod tento, na němž se soustřeďuje nejprudší nápor moderní kritiky; podařilo-li by se této dokázat, že sv. Jan v Efesu nikdy nebyl, byla by tím i ostatní svědectví tradice otřesena. Tímto tedy jest odůvodněno, proč autor otázku o pobytu sv. Jana v Efesu za tak důležitou považuje, že jí tuto práci věnoval, aby totiž ukázal, že svědectví křesťanské tradice v této příčině plné víry zasluhuje.

Nejvíce se ovšem pozdržuje u svědectví sv. Irenea, jelikož tento jest nejlepším představitelem tradice křesťanské svojí doby a jelikož v osobě své spojuje podání východu i západu. Sv. Irenej odvolává se na apoštolskou tradici, která se dá snadno zjistiti v oněch církvích, kde řada biskupů po sobě platně následujících má svůj počátek od učeníků Kristových; proto také mezi jinými praví o církvi efeské, že založena sice Pavlem, kde však Jan zůstal mezi nimi až do časů Trajana, jest pravdivým svědkem apoštolského podání. Mimo to, že se všeobecně odvolává na presbytery, kteří sv. Jana v Asii viděli, uvádí výslovně svědectví dvou mužů, kteří nepochybně patřili mezi ony maloasijské presbytery, jsou to Papias a sv. Polykarp. Papiu označuje jako posluchače Janova a druha Polykarpova. Obšírněji vysvětluje autor poměr mezi sv. Irenejem a Polykarpem, k čemuž používá citátů ze spisův Ireneových. Velmi závažným je svědectví Polykrata, biskupa efeského v 2. století, které jasně vyslovuje, že sv. Jan žil a zemřel v Efesu. Ostatní svědectví jsou sice nepřímá, ale své váhy nepostrádají. Na konci této stati činí autor správný závěr: Tradice tak doložená nedá se snadno zvrátiti a do oboru legend odkázati; zprávy tak určité a jasné nedají se vysvětliti omylem aneb záměnou sv. Jana s jinou osobností, jak se pokouší to dokazovati moderní kritika. Tato totiž klade tradici o pobytu sv. Jana v Efesu do doby pozdější, kdežto prý nejstarší tradice o sv. Janu mlčí; mlčení toto platí jako argumentum ex silentio. Sv. Jan prý dle zprávy dvou kodexů, koislinského a baroccinského, umřel smrtí mučenickou dlouho před koncem 1. století pravděpodobně v Palestině. Stala prý se záměna Jana presbytera, který žil v Efesu, se sv. Janem apoštolem, a to již před sv. Justinem; odtud omyl Ireneův a Polykarpův, kteří se na tuto tradici již hotovou a všeobecně přijatou odvolávají.

Všecky tyto námitky a výmysly moderní kritiky vyvrací autor zdařile ve stati nadepsané „Kritika kritiky“. Mlčení nejstarší tradice dostatečně vysvětluje, váhu argumentace ex silentio seslabuje, ano proti kritice samé obrací, an se táže, proč na př. sv. Ignác se nezmiňuje o Janu presbyteru, když tento v Efesu žil a tak vynikajícím mužem

byl. Domnělou zprávu Papiovu o mučenické smrti sv. Jana, uchovanou ve dvou kodexích, prohlašuje za vložku pozdějšího interpolatora a dokazuje, že ve spise Papiově býti nemohla; důkaz tento jest dosti uspokojivý. Obšírněji rozebírá domněnku o Janu presbyteru, jelikož těžisko celé hypothesy sestrojené kritikou proti pobytu sv. Jana v Efesu spočívá na záměně Jana apoštola s domnělým Janem presbyterem. První, který domněnku tu vyslovil, byl Dionys Alex, který z duvodů vnitřních soudil, že apokalypsi nenapsal Jan apoštol, nýbrž Jan presbyter; domněnku tu obnovil Eusebius, k jehož mínění se i sv. Jeronym přidal; pro autoritu obou činili tak i někteří jiní. Eusebius odůvodňuje svou domněnku na základě textu vzatého z předmluvy k dílu Papiovu; o smysl tohoto textu se hlavně jedná. Eusebius vykládá, že Papias činil rozdíl mezi Janem apoštolem a Janem presbyterem. Tento rozdíl autor popírá, vysvětluje a dokazuje, že Jan na druhém místě jmenovaný je týž jako Jan apoštol, a že tudíž ve fragmentu Papiově je řeč o jednom a nikoliv dvou Janech. Mimo to právem vytýká Eusebiovi, že se sám do odporu zapletl, protože na jedné straně správně rozumí presbytery apoštoly, na druhé straně však proti výslovnému znění textu Papiova tvrdí, že tento nebyl osobním žákem těchto presbyterův-apoštolů. Je tedy hypothesa Eusebiova, která se jedině o slova textu tohoto opírá, neodůvodněná. Odpor Eusebiův kritici dobře poznávají a snaží se mu vyhnouti, avšak svými výklady, které se ani s duchem jazyka řeckého nesrovnávají, dopouštějí se odporu nemenšího a neméně osudného pro správné pochopení slov Papiových. Vede je k tomu snaha zachrániti ohroženou existenci Jana presbytera, kterému by přiřkli čtvrté evangelium.

Konečně odmítá autor námitku kritiky, která celou tradici z omylu obviňuje; napřed ukazuje nemožnost takového omylu v kruhu těch, kteří dotyčného muže osobně znali, tedy za kratičký čas po jeho smrti, a to tím více, kdyžtě se jednalo o muže významného, hlavu a vůdce církví maloasijských; pak obhajuje sv. Irenea a Polykrata proti obvinění z omylu moderní kritikou. Hlavní důvod této proti svědectví sv. Irenea jest jeho výrok, že slyšel sv. Polykarpa vypravovati o sv. Janu v mládí; sv. Polykarp prý vypravoval o Janu presbyteru, kdežto Irenej tomu rozuměl o Janu apoštolu; toto časové udání dalo podnět kritikům k diskussi chronologické o věku i sv. Irenea i sv. Polykarpa; v této příčině se sami kritikové rozcházejí ve svých výpočtech, tak na př. kdy se sv. Irenej narodil. Pomocí chronologie jest vůbec nesnadno dojíti k jistým výsledkům, jelikož chronologie tradicionální prvních dvou století jest namnoze nespolehlivou. Avšak když i připustíme, že sv. Irenej sv. Polykarpa jako hoch 12—15letý slýchal, přece z toho nenásleduje, co kritici tvrdí, totiž omyl v osobě sv. Jana apoštola. Sám Irenej dotvrzuje, že dojmy z té doby hluboce se jemu do paměti vtiskly. A kdyby se i jako hoch byl mýlil, pak měl tolik příležitostí omyl svůj opraviti ve věku pozdějším, což by jistě v tak důležité věci byl učinil.

Omyl Polykratův odůvodňují kritici analogickou záměnou apoštola Filipa s Filipem jáhnem a pak tím, že Polykrates osobu sv. Jana rysy legendárními obestírá. Avšak jak slabý jest důvod z domnělé analogie

proti zřejmým slovům Polykratovým, že Jan, který spočinul na prsou Páně, žil a odpočívá v Efesu? Legendární pak rysy mizí, jestliže text nepředpojatě vykládáme.

Nejstarší tradice křesťanská o pobytu sv. Jana Apoštola v Efesu jest více než dostatečně ve spisku tomto obhájena proti domněnkám a hypothesám moderního kriticismu. Píli, s jakou autor příslušný material shledal a systematicky zpracoval, sluší uznati. Ovšem že některé věci se opakují, což snad autor úmyslně činil, aby ulehčil čtenáři sledovati postup myšlenkový. Výklady jeho jsou jasné a důkazy celkem přesvědčivé, an tvrdí pouze to, co dokázati může. *Dr. Ed. Dominik.*

Zprávy zemského archivu království českého. Svazek II. Pořádá *Dr. V. J. Nováček.* V Praze 1908.

Obsah druhého svazku zpráv není, což snadno lze pochopiti, tak pestrý jako prvého. Ale přece ukazuje, jak včasnou je tato publikace.

Ředitel Dr. Nováček podává přehled činnosti archivu od 1. ledna 1906 až do 30. června 1908. Ukazuje, jak pokročilo pořádání archivních sbírek a Terezianského katastru, popisuje stálou výstavku listin z korunního archivu, vypočítává, jak byl počet archivalií opisy a dary rozmnožen, a dává vhlédnouti v úřední agendu archivu, jednak vzhledem k veřejné správě, jednak vzhledem k vědecké práci. Po této stránce může býti český archiv na svoji činnost opravdu hrd.

Potom věnovány pohrobní vzpomínky bývalému řediteli archivu Frant. Dvorskému, jehož obrazem také svazek ozdoben, a Dru Janu Gebauerovi.

Dr. Kamil Krofta uveřejňuje referát o vydávání „Sněmů českých“ (str. 36—58), jimž se má dostati nové úpravy a rozdělení. Krofta vyslovuje naději, že budou Sněmy nyní vydávány rychlejším tempem. Bylo by to žádoucno.

Obsáhlá a cenná je Sbírka originálův a aktů cizí provenience na str. 59—142 a rejstřík k ní 143—158. Podány regesty 897 listin z doby od roku 1341—1620, z nichž přemnohé se týkají Moravy (části archivu pánů ze Žerotína). Tím dán příklad, jak mohou a mají archivy usnadňovati vědeckou práci. Kéž je ho všude následováno! *S.*

Dr. J. Kratochvil, **Dnešní otázky filosofické.** Nákl. Meditací v Praze. Str. 237. Cena 3 K 60 h.

Řada rozprav nedávno v různých časopisech uveřejněných jest obsahem velmi pestrá, zasahujíc do všech odvětví filosofie, ba i do paedagogiky. A všechny rozpravy ty, až snad na poslední (Něco o vědecké práci a kritice), mají svou cenu, informujíce čtenáře stručně a přece jasně, pokud možno, o svých thematech, zvláště o heslech moderních. Některé jsou arci příliš stručné a povšechné, ale i tak mnohému čtenáři vyhoví a dobře poslouží.

Ve filosofické literatuře naší je tato publikace v poslední době z nejcennějších i zaslouží býti co nejlépe doporučena. O jednotlivostech

se rozepisovati neb snad diskutovati nemělo by vážnějšího výsledku, jelikož úsudky p. spisovatele jsou celkem střízlivé a dobře odůvodněné, tak že nějaký výraz nebo věta nepadá na váhu.

Arbeit und Armut. Ein Beitrag zur Entwicklung sozialer Ideen. Von *Dr. Anton Kostanecki,* Professor an der Universität Freiburg i. d. Schweiz. Herder, Freiburg i. B. 1909. Str. 210. Cena 2 K 40 h.

Spisovatel stopuje vzájemný účinek pojmův o práci a chudobě v dějinách, jelikož jsou spolu v určitém poměru: nezaměstnanost, chudoba, zákonná péče o chudé, nedostatek pracovníkův, chudoba ve smyslu nemajetnosti či nedostatku příjmův atd. Obrací zřetel hlavně k Anglii, kde zákonodárství chudinské nejdříve zasahuje, a k theoriím Ricardovým o zákonu mzdy a konkurrence. Na konci vývoje, který spisovatel zevrubně a znalecky vyličuje, jest pojem proletarismu jakožto pojem po výtce socialní, jehož požadavky prací, mzdou a chudinstvím řádně upraviti jest úkolem socialního zákonodárství.

Kniha jest obsahem bohatá a těžká, obírajíc se nejvyššími záhadami sociologie hospodářské, a to směrem čistě theoretickým. Citáty anglické jsou vesměs jen v původní řeči.

Josef Scheicher, Erlebnisse und Erinnerungen. III. Band. 1. Theil: Aus dem Priesterleben. Nakl. C. Fromme, Vídeň 1909. Str. 406.

Třetí svazek velezajímavých zápisek Scheicherových obírá se hlavně kaplanským působením ve Waidhofen a. d. Ybbs. Líčí osobnosti farské i městské velmi názorně, tyto snad až příliš obšírně, chtěje asi potomkům bývalých svých svěřencův obnoviti zašlé obrázky; nebezpečná doba ta vzmáhajícího se židoliberalismu začala již volati kněze k činnosti spolkové, jíž i Sch. bedlivě si hleděl v tamním tovaryšském spolku. Maloměstské poměry ty podobaly se zcela našim, snad byly knězi a náboženství i příznivější; ač byly dosti nebezpečné, proti nynější pastoraci v průmyslovém městě je to hotová idylla, ale obsahuje pro mladého kněze i tak velice mnoho poučného a — příkladného. O kněžských poměrech rozepisuje se Sch. se známou upřímností a zaslouží za to díkův; ani zde neustává volati po lepší vzájemnosti. Zajímavo m. j. jest, že on, poslanec, člen a referent zemského výboru, tedy činovník s nemalou odpovědností, na veřejnou činnost pohlíží dosti skepticky; ačkoli politické činnosti jeho má býti věnován teprve další svazek, již nyní častěji dává prosvitnouti názoru svému, že činnost ona vyžaduje u kněze zvláštních předností, nemá-li mu býti nebezpečna a lidu více škodliva než prospěšna. Mluví na př. též o peněžních ústavech, poukazuje na svatojosefskou spořitelnu ve Vídni a svatováclavskou záložnu v Praze. Bylo by skutečně záhodno, kdyby muž tak zkušený a při tom kněz tak bezúhonný o těchto věcech zevrubněji se vyslovil. Z poznámky o peněžních ústavech mluví více jen nepřítel kapitalismu a moralista staršího slohu, který v obchodě, zvláště peněžním, pořád vidí ještě biblické publikánství a sám jsa tak svobody milovný, zde chce uplatniti obvyklé zákazy (je jich ještě málo!?), ačkoliv nahlédne, že křesťanství daleko

svého úkolu nevykonalo, nepronikne-li i v tomto hlavním a nezbytném odvětví veřejného života mravouka jeho. Knězi se i jinak svěřuje hospodářství, peněžnictví (beneficium, kostelní jmění, chudobinství), a to ex offo. Proč by veřejná působnost toho druhu mezi laiky, na př. v Raiffeisenkách, měla býti pořád ještě tak odiosní, nechápu; vždyť nejde tu o osobní zájmy, nýbrž o právo a spravedlivost, jíž kněz také svým příkladem má učiti, a hodně učiti, neboť lid náš židovinou pokažený jest k nepoctivosti velmi náchylný a v ní vlastně jádro obchodnictví hledá. Že žádný nemá se do toho pouštěti, kdo nemá k tomu potřebných vlastností, rozumí se samo sebou, avšak malversace z hlouposti neb nepoctivosti byly a budou vždycky, a přece ani zastanci zákazu nechtějí, by se kněžím odňaly na př. účty kostelní, chudobinské atd. Stanovisko to není ani klášternické, jak se mu říkalo, jelikož i klášter potřebuje svého hospodáře, a právě proto, že se tomu klášterníci dříve málo věnovali, vzmohli se t. z. klášterní židé, jichž památky posud máme; tak sice jsme se zachovali od mamonu neporušenými, ale stali jsme se namnoze jeho — otroky.

I jinak by leckterá poznámka k vývodům Sch. mohla býti učiněna, avšak celkem je četba jejich požitkem, jehož knězi i nekněži upřímně přejeme. *V.*

Dr. Wenzel Posselt, Der Verfasser der Eliu-Reden. Biblische Studien XIV. 3. Freiburg 1909. Herder. Str. XI 111. Cena 3 M.

Spisek obírá se zajímavou, ale obtížnou otázkou, jsou-li řeči, jež v knize Job (hl. 32—37) pronáší Eliu, původní neb byly-li později do knihy vloženy?

Posselt, určiv jako dobu sepsání knihy počátek zajetí babylonského, podává nejprve věcné důkazy pro původnost řečí Eliuových. Ani povaha Eliuova ani některé zvláštnosti této části knihy nedokazují opaku. Řeči tyto dobře se hodí do rámce knihy, zevně i obsahově. Jeť účelem jejím rozluštiti problem, proč stíhají strasti i spravedlivého. A na tu otázku dávají přátelé Jobovi odpověď chybnou, že jsou totiž strasti vždy následkem hříchu, Job pak jí nemůže zodpověděti, a proto tak prudce na Boha útočí. Tu dává odpověď Eliu, poukazuje na očistný ráz strastí (Job 33, 19 nn. a 36, 8—16) a Bůh odpověď jeho potvrzuje. Škrtnou-li se řeči Eliuovy, zbude z básně torso (Hontheim).

V druhé části posuzuje autor otázku po stránce jazykové. Ukazuje, jak tato část s ostatní knihou souhlasí grammaticky a syntakticky i lexikálně, a odmítá zdánlivé různosti, jež uvádějí Budde, Smend, Dillmann a j. Ani počet aramaismův a menší umělost těchto řečí nesvědčí proti původnosti.

Závěr Posseltův jest: Řeči Eliuovy jsou... pro disposici nutny, a třebas nelze všech obtíží úplně rozluštiti..., přece nejsou tak veliké, že by autor knihy Job nebyl mohl napsati i tyto řeči.

Autor zná literaturu, o sporné otázce jednající, a operuje s ní obratně. Zvláště pěkný jest materiál linguistický, snesený v druhé části. V prvé části jest účinnější polemika proti tvrzením kritikův, authentii

popírajících, než positivní důkaz Posseltův. Že by bez řečí Eliuových kniha Job nedávala na otázku, jíž se zabývá, odpovědi, je tvrzení poněkud smělé, třebas jest původcem jeho učenec jména Hontheimova. „Moudrost boží má své důvody a člověk se jí má a může podrobiti“ jest přece také odpovědí, ba zdá se, že poslední odpovědí knihy. Neboť že by Bůh Eliuovo rozluštění řečmi svými prostě schvaloval, nelze z knihy vyčísti.

V posuzování Job 19, 25 nn. jest jakási nedůslednost. Na str. 31 předpokládá, že nemá Job vědomí o odplatě na věčnosti, a hledí tím Joba (ostatně zbytečně) omluviti, na str. 33 však dokazuje, že se na tom místě Job vyšvihuje k přesvědčení, že mu Bůh i po smrti bude milostiv, a nalézá tu i vědomí o z mrtvých vstání těla. Ale tu by rozluštění otázky muselo dopadnouti jinak. *Dr. J. Sedlák.*

Dr. Dennert, Die Weltanschauung des modernen Naturforschers. Stuttgart 1907. Kielmann. Str. 344. Cena 8 K 40 h.

Dílo pojednává o světových názorech sedmi moderních přírodozpytců (Haeckel, Wallace, Verworn, Romanes, Ostwald, Driesch, Reinke). Pojednání o Haecklovi vyšlo před dílem samým jako samostatná brošurka a bylo v „Hlídce“ také kritisováno. Můžeme proto Haeckla úplně pominout. Jaký světový názor má Reinke, je také čtenářům „Hlídky“ z posudků jeho spisů známo. Zásadně zamítá darwinismus. Kredo jeho zní: „Věřím ve stvoření.“ Wallace, Verworn a Ostwald jsou monisté, avšak jaký to rozdíl u nich v pojmech zásadních! Ostwald na příklad eliminuje ze svého světového názoru hmotu a vysvětluje vše energetickými pochody. Zajímavým přírodozpytcem jest Verworn Materialismus zavrhuje, upadá však do psychomonismu. Dle něho protivy mezi světem hmotným a psychou ve skutečnosti není. Svět hmotný jest jen obsahem vědomí. „Jest vůbec jen jednotka, a sice bohatý obsah psychy“ (str. 138). Tedy světa mimo nás není! Důsledné vede tento náhled k solipsismu, ač se Verworn proti tomu brání. Dá se při takových předpokladech pěstovat přírodní věda? Odkud jest psycha? Na to Verworn neodpovídá. „Duše není v lidském těle; člověk není sídlem pocitů, nýbrž člověk jest komplex pocitů pro jiné i pro sebe; pozůstává pro sebe“ (143). Věru divný to názor přírodozpytce! Podstatného rozdílu mezi živým a neživým dle Verworna není.

Romanes — Angličan — byl nějakou dobu darwinistou. Avšak čím více se do přírodovědy zahloubal, tím jasněji poznával lichost důvodů mluvících ve prospěch darwinismu, a proto dospěl k theismu křesťanskému. Píše: „Žádným logickým soudem neunikneme závěru, že tento světový řád, pokud naše porozumění sahá, nějaký jej doplňující princip za původ má a tento… jest nejpravděpodobněji rázu duchového“ (200). Se vší rozhodností vyslovil se proti atheismu. „Jest mnohem snáze nevěřit než věřit… Nevěra pochází obyčejně z lhostejnosti, často z předsudku a nikdy není něčím, nač by mohl být kdo pyšným“ (213). „Prázdnotu duševní“, dí Romanes, může jen víra v Boha vyplnit“ (214). O křesťanství a jeho vlivu na lidstvo mluví slovy plnými uznání. „Co

udělala věda přírodní a veškerá filosofie pro myšlení lidstva u porovnání s jedinou větou: Bůh jest láska? Co byla víra v tato slova milionům lidstva“ (216). „Nur einem Menschen, der jeder geistigen Empfindung gänzlich bar ist, kann das Christentum nicht als die großartigte, je auf unserer Erde erfaßte Darstellung des Schönen, des Erhabenen und alles dessen erscheinen, was sich an unsere Natur wendet“ (216) Na tohoto přírodozpytce odvolává se Haeckel. cituje ovšem jenom ona díla, v nichž uznává theorii darwinskou. Na ostatní díla jeho z doby pozdější pranic nedbá. Tomu se říká svobodná, nepředpojatá věda!

Lze o jednotném světovém názoru moderního přírodozpytce vůbec mluvit? Co nacházíme? „Ohromný chaos, žádné jednoty“ (332). Haeckel a Wallace snaží se dokázat, že v živočišstvu působí jen chemicko-fysikální zákony. Verworn popírá s Ostwaldem hmotu. Tento vysvětluje vše svou energií, Driesch svou entelechií a Reinke má zase své dominanty.

Dr. theol. et philos. Scherer, Religion und Ethos. Paderborn 1908. Schöningh. Str. 207. Cena 5 K 28 h.

Autor podává ethiku některých čelnějších filosofů moderních a kritisuje jejich stanovisko k náboženství. Probírá jich celkem pět, a sice mravní názory Düringovy, Gižyckiho, Lippsovy, Wundtovy a Paulsenovy. Poněvadž někteří z nich v hlavních bodech souhlasí s Kantem, proto probírá se v druhé kapitole i morálka Kantova.

Ze všech těchto učenců zaujímá Düring vůči ethice theismu stanovisko nejvíc nepřátelské. Je sice materialistou, praví však, že mu tento názor na svět skýtá podklad k velmi ideálnímu názoru mravnímu. Rozhodně se ohražuje proti tomu, že by jeho filosofická ethika vedla důsledně k panské morálce Nietzscheově, již případně nazývá „Mord ums Dasein“. Náboženství a pověra jsou Dühringovi totožné pojmy. Víra ve věčnou odplatu podporuje egoismus; stálým poukazováním na věčnost zanedbává se tento svět, proto jest náboženství též protikulturním. Naproti tomu, praví Scherer, chce náboženství přivést člověka k správnému názoru o ceně člověka lidského a podává mu také působivé pohnutky k mravnému jednání. „Die theistisch-christliche Moral denkt von dem Menschen viel zu hoch und vornehm, als daß sie dem Gedanken einen Sinn abgewinnen könnte, sein Leben und Schaffen, sein Sinnen und Trachten, sein Hoffen und Ringen erschöpfte sich innerhalb der kleinen Spanne des irdischen Daseins“ (str. 23). O nějakém pessimismu, který nám Dühring vytýká, nemůže být ani řeči.

Též velkým odpůrcem mravnosti s podkladem náboženským jest Gižycki — zastance hedonistického eudaimonismu. Zásady ethiky theismu nazývá „grob-egoistisch“, proto prý pravé mravnosti jen škodí; tedy pryč s nimi. Gižycki odvolává se v té věci na dílo Kantovo „Träume eines Geistersehers“. Avšak onen citát, který má svědčit proti naší morálce, jest beze vší souvislosti vytržen. Scherer mu připomíná jiné místo téhož díla, které zní: „Aber es hat wohl niemals eine rechtschaffene Seele gelebt, welche den Gedanken hätte ertragen können,

daß mit dem Tode alles zu Ende sei, und deren edle Gesinnung sich nicht zur Hoffnung der Zukunft erhoben hätte.“ (Kant, Träume eines Geistersehers, str. 373.) Náboženství že jest pravé mravnosti nebezpečným? Komu dávají dějiny za pravdu? Moderní filosof náboženský W. Bousset dí, že dosud nebylo a také nebude bez náboženství kultury, která by byla „lebenskräftig, nach vorn dringend, aufwärts strebend.“ A učenec Waitz dí: „Není spolehlivějšího znamení a jistější míry pro výši civilisace národa než ta okolnost, pokud požadavky čisté mravnosti náboženstvím jsou podporovány a s náboženským životem spojeny“ (37).

Lipps nezavrhuje jenom ethiku náboženskou, nýbrž každou autoritativní morálku. Osobnost dává si sama zákon a všechny mravní účely mají jen tenkráte cenu, „wenn und insoweit sie in den Dienst der Persönlichkeit gestellt sind“ (92). Náhled Kantovi velmi příbuzný, ne-li dokonce totožný.

Wundt je zastancem ethiky idealistické. Otevřeně uznává veliký vliv náboženství na mravnost. Proti skeptikům a positivistům ethiky dí, že se dopouští attentátu na mravnost, kdo by pochyboval o věčnosti a nezměnitelnosti mravního zákona. Dle Wundta jsou v náboženství nejsilnější motivy mravních snah. „Was der Religion ihren bleibenden Wert bei allem Wandel der Vorstellungen gibt, das ist die Idee einer unvollendbaren und daher an sich transzendentalen sittlichen Aufgabe.“ (Wundt, Ethik, II. 105.)

Chybou jest, že Wundt podobně jako Paulsen upadá do pantheismu. Nepřátelství moderních ethiků vůči náboženství se nedá jináč vysvětlit než nesprávným pojmem o podstatě náboženství.

Dr. Einig, Apologetische Vorträge. II. Band. Die Kirche Christi. Trier 1908. Paulinus-Druckerei. Str. 236. Cena 3 K 60 h.

Není snadnou věcí o důležitých bodech věroučných, jako o církvi a jejích známkách, o primátě a neomylnosti papežské, pak o poměru církve a státu, o kleru atd. mluvit na kazatelně způsobem srozumitelným. Einigovi se to dosti podařilo. Mluví napřed o církvi a její potřebě. Berlínský theolog Harnack tvrdí, že pojem církve s podstatou křesťanství nijak nesouvisí. Chce tedy křesťanství bez církve. Naproti tomu tvrdí Einig, že církev patří nezbytně k podstatě křesťanství, ano že dle vůle božského Zakladatele je církev a křesťanství jedno a totéž, což dokládá citáty z Písma. Bez církve není žádné jednoty v učení. Jí byla svěřena pravda, „avšak nesmíme si myslit, že jí byla svěřena pravda tak jako na př. různé kamení a umělecká díla v museu. Naopak pravda jí byla dána v tisících živých zárodkův. Úlohou církve jest je střežit, opatrovat, pěstovat, podlévat, aby klíčily, rostly, kvetly a ovoce přinášely, naše oko a naše srdce obveselily“ (str. 22). Jasně a přesvědčivě mluví o neomylnosti Církve. Táže se: „Jest blud v církvi možným? Ne — jen jediný omyl ve věcech víry a brány pekelné ji přemohly“ (112). Pravdy Kristem zjevené nejsou mrtvými kameny. Jsou to semena živá, která vložil božský Zakladatel do půdy církve. „Jest věroučnou pravdou, že Kristus jest Bůh-Člověk. Kolik jiných

pravd jest v této pravdě jako v zárodku obsaženo? Kdo je má rozvíjet? Jednotlivci? Pokoušeli se o to, a tu jeden tvrdil: Ano Kristus jest Bůh-Člověk, ale přece ne téže podstaty jako Bůh-Otec. Druhý tvrdil: Je zajisté Bůh-Člověk, avšak s dvěma osobami... Zkrátka mnoho bludů povstalo z bádání jednotlivců... Kdo má proto víru vysvětlovat?“ (114). Bez církve by se bylo křesťanství dávno rozpadlo, vždyť ani sekty pojem církve nevyloučily.

Skvěle obhajuje římský primát, a to doklady důkazy z písma sv. a z tradice. Tyto doklady přiměly protestantského professora Pfleiderera k tomuto vyznání: „Allen protestantischen Abschwächungsversuchen gegenüber kann nicht bezweifelt werden, daß die Stelle: ‚Du bist Petrus usw.‘ die feierliche Proklamation des Primats des Petrus enthält; er wird für das Fundament der Kirche erklärt, für den Inhaber der Schlüssel, also für den Hausverwalter im Gottesreich und für den souveränen Gesetzgeber, dessen Bestimmung über Verbotenes und Erlaubtes die Kraft göttlich sanktionierter Gesetze habe“ (137). Z neomylnosti církve následuje důsledně neomylnost papežova. I zde uvádí autor protestantskou autoritu, Krügera [Was heißt Dogmengeschichte? str. 57]. „Náš text, a tu nám žádné umění ve vysvětlování nepomůže, mluví o církvi neomylné, a za tím vězí neomylný papež“ (160). Obhájení neomylnosti papežovy (několik kázaní) jest nejlepší částí veškerého díla. *J. V.*

Zur Grundlegung und Geschichte der Steuermoral. Von *Franz Hamm,* Doctor der Theologie und Staatswissenschaft. Trier 1908. Verlag der Paulinus-Druckerei. Cena 6 M.

Spis přítomný jedná o problemu, kterým se morální theologové po staletí živě zabývali: zda-li zákony o dani tvoří bezprostřední povinnost svědomí, nebo zavazují-li jen prostředečně jako zákony penální, t. j. je-li povinnost svědomí podrobiti se v případě dopadení při činu zapovězeném stanovenému trestu, zatím co placení daní samo není závazným ve svědomí?

Autor, poukázav v úvodě na nutnost, aby morální theologie všímala si více moderních otázek a užívala více methody historické, jakož i čerpala z filosofie právní, politiky a národního hospodářství, přistupuje k úkolu svému na širším základě s materialem obsáhlým, z velké části svým a používá historické methody, stranou ponechávaje převahou deduktivní argumentaci.

Aby osvětlil základy morálky daňové, pojednává nejdříve o finančním rozvoji v Braniborsku, Prusku a v říši německé a vysvětluje některé finančně-vědecké pojmy a zásady, jako pojem státního hospodářství, daní, jejich rozdělení a principy o dani. Tu zvláště ukazuje, že právní důvod daní tvoří osobní příslušenství k veřejnému svazu, a že příslušníci státu jako společnosti přirozené, nutné jsou přirozeným právem povinni dle svých poměrův a své schopnosti přispívati k obecnému blahu, a proto míti také podíl na všeobecných břemenech. Jako další princip stanoví, že daně musí býti spravedlivé a zdanění takové, aby co možná nejmenší hospodářské překážky a škody s tím byly spojeny

V dalším postupu mluví autor o přestupcích daňových v dějinách právních, ve vědě právní a finanční a ve filosofii, uváděje tu po řadě názory různých autorit o předmětech těchto, a ukazuje, že těmto názorům o moderní povinnosti daňové rovnocenný, morálně theologický výraz je zdůraznění povinnosti svědomí pro poddaného k placení daní: „Dávejte císaři, co je císařovo.“ Defraudace daní jest proto morálně theologickým porušením povinnosti. Rozumí se však samo sebou, že nespravedlivé zákony o daních dle všeobecných principů mravních nemohou vázati ve svědomí. Formulky: „zákony o daních jsou zákony pouze penálními“, „zákony o daních jsou zákony svědomí“. jsou applikací morální povinnosti daňové na nespravedlivé nebo spravedlivé zákony o daních. Obsahují soud moralisty, zda spravedlivá nebo nespravedlivá je povinnost daňová, uložená v jednotlivých zemích zákony, které dle doby a místa podléhají stále změně.

V odstavci následujícím (IV.), nadepsaném „K dějinám morálky daňové“, autor na lepší porozuměnou názorů katolických morálních theologův o povinnosti daňové probírá historicky nauku o povinnosti této v křesťanském starověku, ve středověku a v nové době.

V příčině starověku možno vývody autorovy shrnouti, že jak Ježíš Kristus tak i apoštolové a po nich učitelé církevní učili, že státní dávky, ať jsou to přímé nebo nepřímé daně, poplatky nebo cla, naturální nebo peněžité dávky, jsou povinností svědomí; jen nespravedlivé vykořisťování nemá co činiti s přikázáním Páně. Odnímání daně je fraus. To jest dle sv. Augustina sana doctrina. Také církev a klerus plní povinnost daně, pokud na nich spočívá. Právem proto poznamenává v. Dobschütz: „Je to význačným pro mravního ducha křesťanství, že místo nářků na dávky činí svým vyznavačům povinností radostně platiti všechny takové povinné dávky.“

Také ve středověku vládl celkový názor, že povinnost daní jest povinností svědomí, defraudace pak krádeží. Z kruhů právních vnikala sice do kasuitských Summ theorie penální, byla však ponejvíce odmítnuta positivní morálkou.

V nové době naproti tomu kasuistická morální věda 17. a 18. století, přidržujíc se probabilismu, nepřímo prakticky rušila povinnost daně jako povinnosti svědomí. Nicméně i spisovatelé této periody vydávají svědectví o stálém pojetí dřívějších století, vytýkajíce v přední řadě názor o povinnosti svědomí platiti daně. Starou tradici nauky: lex Dei immaculata uchovávají v této době se slávou dvojnásobnou: Concina, Alexander Natalis, Antoine, Amort, Elbel, Sanchez, Azor atd. Ve století 19. možno naproti tomu proti oběma předchozím poznati povznesení morálního ocenění povinnosti daňové. Nauka prvních desítiletí jest — byť i v jiných bodech bylo pochybeno racionalismem — v příčině daní a dávek apoštolská, patristická, jež slova Páně plně pojímá. Také moralisté, kteří se úžeji opírají i o kasuistiku 18. století, uznávají principielně povinnost daně, žádají také svědomité zachovávání její při daních přímých, dávají se však při nepřímých daních vésti zděděnými penálně-zákonými názory.

Na konci shrnuje autor své vývody a ukazuje, že jest povinností katolických theologů morálních označiti daňový system kulturních států nové doby jako věc svědomí a nikoliv pouze jako věc penální. Tím ovšem není řečeno, že každý jednotlivý zákon plní všecky požadavky spravedlivosti, a proto je-li jasno, že jednotlivý zákon o daních odporuje spravedlivosti — což však musí býti dokázáno a nesmí býti předpokládáno — pak platí o něm všeobecný princip, že nemůže býti připuštěn za normu svědomí. Jinak však, jsou-li dány všecky požadavky, jest přestoupení zákona o dani dle katolického pojetí morálního hříchem. Při deklaracích v příčině daně žádá netoliko poslušnost k zákonům, nýbrž i pravdomluvnost údaj skutečného stavu. Křesťan má se dle názoru starokřesťanských vyznamenávati věrností v zachovávání zákonů státních. Větší zdůraznění povinnosti daňové v přítomnosti souvisí s faktem, že morálka v posledních 100 letech vedle vzdělání individua pozornost obrátila také na blaho a pokrok celku. Ve výchovu národů pro pravé socialní statky musí morálka používati nejhlubších motivů.

Das unterirdische Rom. Erinnerungsblätter eines Katakombenfreundes. Von *Dr. Georg Schmid* Brixen 1908. Verlag der Preßvereinsbuchhandlung. Cena 6 K.

Jest nesporno, že katakomby mají pro církev katolickou, zvláště pro její apologii, veliký význam; vydávajíť svědectví o mnohých naukách církve katolické, o nichž protestanté tvrdili, že v prvních stoletích křesťanských nebylo o nich ani potuchy, nýbrž že povstaly teprve v dobách pozdějších. Odtud se také vysvětluje, že prozkoumání katakomb věnuje se stále zvláštní pozornost, a že hlavně na základě výzkumů v katakombách vznikla v nové době zvláštní věda tak zvaná archeologie křesťanská, která v kruzích učených čím dále větší se těší vážnosti.

Ve spise přítomném autor, jenž za dlouholetého pobytu v Římě měl příležitost katakomby často navštíviti a je až do nejmenších částí pozorovati a studovati za vedení předních badatelů, jako de Rossiho, Wilperta, Marucchiho, Armelliniho, Stevensona atd., podává přehledně výsledky dosavadního bádání o katakombách slohem širšímu kruhu čtenářstva snadno přístupným. Spis jeho vskutku také je zdařilým příspěvkem k poznání oné nejideálnější periody křesťanství, jež zanechalo tolik stop právě v katakombách.

Látku rozdělil autor ve dvě části. V prvním oddíle pojednává všeobecně o katakombách. Vysvětliv jejich jméno a podav stručný výklad o jejich místním položení a rozvoji, věnuje v dalším postupu pozornost zvláště nápisům a obrazům v katakombách. Tu ukazuje především, že neklamným znamením velkého stáří křesťanského náhrobku v katakombách je trojnásobné jméno (praenomen, nomen, cognomen), které spolu však také je známkou urozenosti, ježto jen římští občané měli právo míti trojnásobné jméno. Vedle jména kámen náhrobní neobsahuje často nic, než jen krátké akklamace, a ten neb onen symbol. Teprve v době míru stávají se nápisy delšími a jsou přeplněny různým

pochvalnými výrazy. Při obrazech sledovati možno v příčině technické dokonalosti vůbec umělecký rozvoj v Římě. Nejkrásnější obrazy jsou z doby Trajanovy, Hadrianovy a Marc Aurelovy. Za Septimia Severa možno již pozorovati úpadek, který za Konstantina rychle postupoval. Zatím však co křesťanské umění v příčině techniky upadalo, postupovalo co do rozvoje jako specificky křesťanské umění vždy více v před. Ponenáhlu vytvořila se řada specificky křesťanských myšlenek uměleckých, které jsou ponejvíce vzaty z Bible.

V první periodě vyznačují v celku obrazy totéž: naději na spásu duše za pomoci boží, věrou v Krista a prostředky, které Kristus k tomuto účelu skýtá, totiž v první řadě křest a svátost oltářní.

V periodě druhé od roku 190 až do konce pronásledování, kdy správa coemeterií již přešla do rukou křesťanské obce, trvá symbolické zobrazování dále, rozšiřuje se však a vytvořuje se v přímé cykly symbolických obrazův a předvádí nové, dosud neužívané ideje. Jednotlivé obrazy Krista, Matky boží nebo apoštolů se nevyskytají, za to tím častěji objevují se Kristus a Madonna v souvislém vyobrazení, ve vyobrazení událostí nebo v symbolickém vyobrazení.

V třetí periodě, která sahá od konce pronásledování (r. 310) až do zanechání podzemního pohřbívání (roku 410), vyskytají se vedle dřívějších symbolických obrazů také i obrazy realní z Bible a ze života. Nyní zejména objevují se i jednotlivě obrazy Krista, Marie Panny a svatých. Obrazy stávají se však vždy neúhlednějšími a nabývají ponenáhlu škrobeného byzantského rázu. Častější jsou také v této periodě skulptury, zejména řada vzácných sarkofagův ozdobena je cyklem obrazů reliefních, jež ve volbě vyobrazení podobají se obrazům katakomb.

Podav v dalším stručný přehled dějin katakomb od počátku až do 10. století, kdy přenesením těl světců do chrámů římských počal úpadek a zapomenutí katakomb, tak že ve středověku známá byla jediná katakomba sv. Sebastiana ad Catacumbas, popisuje autor v oddílu druhém jednotlivé katakomby kolem Říma a uvádí nejnovější objevy o nich učiněné.

Na konci pak připojuje stručné pojednání o židovských katakombách v okolí Říma. Jediná větší pozoruhodná katakomba židovská je ve vigna Randanini u silnice Appijské. Většina nápisů je tu řecká ozdobená sedmiramenným svícnem a jinými židovskými symboly. Katakomba jest v celkové své disposici velmi podobná katakombám křesťanským, jen galerie jsou širší a klenuty, kubikula jsou naproti tomu řidší.

Četné obrazy do díla zařaděné a půdorysy na konci připojené konají dobré služby k lepšímu porozumění líčení autorova. *Dr. J. Samsour.*

Dr. Alfred Schnerich, Messe und Requiem seit Haydn und Mozart. Ve Vídni a Lipsku 1909. Nakl. C. W. Stern. Str. VIII a 178.

Těžisko knihy spočívá u vylíčení vývoje mešních skladeb methodou srovnávací. Již v úvodě spisu je zjevno, že autor — mimochodem řečeno kustos universitní knihovny vídeňské — vystupuje jako naprostý odpůrce snah po obrození staré církevní hudby, soustředěných přede-

vším v hnutí cecilianském. V každé ze 16 kapitol dává nespokojenosti své s tímto retrospektivním směrem, vedeným řezenskými kněžími-hudebníky, místy na vědeckou knihu až příliš bojovný výraz. Úporná proticecilianská tendence kalí pak často celkem příznivý dojem spisu pro každého hudebníka i přítele církevní hudby dojista zajímavého.

Mše v chorálu gregorianském jest nejstarší formou. Zpěv kněžský u oltáře jest vždy gregorianský. Uvedení vícehlasého zpěvu v šesti částech mešních sboru dodělených spadá pouze do konce středověku. Časem doznalo hudební zpracování textu mešního četných změn. Nejpronikavější z nich souvisejí s rozkvětem hudby instrumentální. Podporování zpěvu bylo vlastním účelem hudebních nástrojů na kůru chrámovém. Samostatněji vystupují nástroje teprve s technickým jich zdokonalováním. Vždy ovšem na ujmu zpěvu. Přes četné církevní zápovědi instrumentální hudby (i varhanové!), složeno již v 17. století množství mší, jež bohatstvím instrumentačním překonávají i nejmodernější skladby toho druhu.

V 18. století byl Josef Haydn první hvězdou obzoru katolické hudby církevní. Všech 12 zachovaných mší jeho má průvod orchestrální. V nich jeví se veškerý jeho umělecký vývoj. V době předjosefinské nemají mše Haydnovy slohové vyrovnanosti. Teprve po roce 1782 nastupuje místo sól, dlouhých arií a duett kvartetto sólové, vlastní vynález Haydnův. Jestliže mše Haydnovy skytají věrný obraz téměř šedesátiletého vývoje Haydnova, jsou mešní skladby Mozartovy (s výjimkou „Ave verum“ a „Requiem“) díla jinošská, ale nesou již pečeť velikého Mozartova genia. Haydn komponoval své mše pro slavnostní příležitosti, Mozart pro obyčejné bohoslužby nedělní. Z té příčiny jsou ona díla Haydnova barvitého, pompesního zvuku, Mozartova průhledných linií: ona působí na davy nejširší, tato noblessou na užší kruhy znalcův a milovníků vzácně čisté hudby. O Beethovenovi, jenž napsal toliko dvě, ale velikolepé mše, jsou v literatuře v příčině poměru jeho k náboženství názory nejrůznější. Že atheistou — jak mnozí vykládají — nebyl, svědčí okolnost, že jako dobrý katolík přijal na smrtelné posteli svátost posledního pomazání. Jeho zbožnost byla hodná velikého jeho ducha. Projevil ji v obou svých mších, jež přes všechen odpor jisté části kritiky mají konfessionelní ráz, způsobem úchvatným. Jeho „Credo“ hlásá neochvějnou víru křesťana-umělce, jsouc výmluvným důkazem náboženského cítění. Umělecká cena Schubertových mší jest nestejná. Také text zpracován velmi libovolně. V době poklassické uvádí autor celou řadu jmen skladatelů církevních. Z romantiků zaznamenává prostě Webera a Schumanna.

O pastorální mši, francouzských skladatelech (Cherubini, Méhul, Gounod, César Franck) a Requiem pojednávají další kapitoly, jež by byly zasluhovaly v rámci knihy zevrubnějšího zpracování. První díla, jimiž hra na varhany nastoupila nové cesty, složili Karel Kempter, typický skladatel „venkovských mší“, a Pražan Robert Führer, veleplodný, ale nehluboký umělec, jehož mše byly rozšířeny ve stech opisů po kůrech chrámových i u nás. Z českých komponistů obrozenské doby

naši uvádí spisovatel pouze jména: Koželuha, Maška, Tomáška, Vitáska, Veita, Kalivodu a Horáka. Zakladateli Ceciliánského spolku pro zvelebení katolického zpěvu církevního Dru Fr. X. Wittovi věnována zvláštní kapitola, jejíž polemický ráz vypadá z rámce referátu. Že vliv tohoto genialního kněze-hudebníka na nynější generaci hudebně-církevní byl značný, nemůže ovšem ani Schnerich upříti. Liszt následuje v příčině formy svých mší dosti konservativně starší vzory. Text církevní ovládá většinou správně, hudba tvoří více méně slavnostní roucho jeho. I na církevní hudbu Lisztovu působil vliv Wagnerův tím, že v ní uveden „příznačný motiv". Přes veškeru až do skonu uchovanou vroucí, hlubokou a neochvějnou zbožnost neskládal Liszt v posledních letech svého života děl církevních. Rovněž tak Bruckner, jehož mše vyznamenávají se originelní vynalezavostí, nemají však náležitého rozčlenění.

Knize připojen na konec thematický seznam hlavní literatury ve spise projednané, latinský a německý text liturgických zpěvův a pečlivě zpracovaný rejstřík.

Kirchenmusikalisches Jahrbuch. R. XXII. 1909. Vydal *Dr. Karel Weinmann.* Nakl. Bedřich Pustet v Řezně. Str. IV a 172.

Redakci výborné této ročenky převzal loni po vůdci řezenské reformy katolické hudby církevní, Dru F. X. Haberlovi, jenž ji založil a po 20 let znamenitě řídil, řezenský kapelník chrámový Dr. Karel Weinmann. Úkol sborníku, pěstování všech oborů církevně-hudební vědy i praxe, zůstal týž; toliko vnější rozdělení látky na vědecké články, menší příspěvky, především praktického rázu a na kritiky a referáty hudebnin a knih jest nové.

Ročenku zahajuje obsažná studie professora Dra P. Wagnera o hymnu „O Roma nobilis". Jediný dosavadní pramen tohoto chvalozpěvu, vatikanský rukopis z 13. století, rozmnožen o starší rukopis Monte-Cassinský z 11.—12. století, objevený prof. Steffensem. Původ hymnu klásti jest do 10.—11. století. Nápěv pochází ze světské písně. Melodická monotonie byla příčinou, že hymnus nedošel rozšíření. Zevrubnému a svědomitému rozboru mší Josefa Rheinbergera, vynikajícího církevního skladatele a věhlasného varhaníka (1839—1901), věnován četnými notovými doklady provázený článek J. Rennera. Životopisným nástinem o největším nástupci Palestrinovu Ruggieru Giovanellim (1560—1625) přispěl H. V. Frey. Prof. Dr. Vilém Scherer pojednává o spisu „De musica", sepsaném sv. Augustinem. Světec napsal knihu sice ještě před svým obrácením (roku 387). Ale z jeho Vyznání později se dovídáme, jak již v dobách kolísání jeho u víře církevní hudba v dómě milánském na jeho pravdy hledajícího ducha hlubokým dojmem působila. Scherer podává obsah spisu zevrubně a zajímavě. Pro dnešní církevní hudbu jest akutní článek Dra F. X. Matthiasa „Universalita katolické hudby církevní", navazující přímo na encykliku „Motu proprio". Z menších příspěvkův uvésti jest posmrtné vzpomínky vloni zesnulým benediktinským opatům: pražskému

Benediktu Sauterovi a beuronskému Placidu Walterovi, nadšeným podporovatelům a šiřitelům gregorianského chorálu. dále pojednání o budebním úkolu kněžského semináře v staré i nové době, o počátcích církevně-hudební reformy, o varhanách budoucnosti a j. Závěrečný, téměř čtvrtinu ročenky zaujímající oddíl věnován odborné kritice hudební. V krásném sborníku tomto, jenž vyniká i skvostnou typografickou výpravou, nalezne hojně poučení nejen odborník, ale každý, kdo se chce obeznámiti s moderními snahami o obrození katolické hudby církevní. *Jan Kakš.*

Les Croyances religieuses et les Sciences de la Nature. Par *S. Guibert.* Paris. Beauchesne.

Pěkně psaný a širším kruhům přístupný tento spisek chce ukázati lichost tvrzení, že přírodní vědy jsou v rozporu s náboženstvím. Duchům rozvážným spor víry a vědy jest již věcí odbytou, ale davům, polovzdělancům, tak řečené intelligenci, čerpající své vědomosti z novin a brošur, ještě stále přírodní vědy jsou ničivým elementem náboženských věr. Proto stále třeba knih rázu podobného jako jest kniha Guibertova, dokazujících, že věda tmy náboženství nerozptyluje, že ne věda, ale na ní ukvapeně vybudovaná pochybená filosofie jen dostává se do sporu s věrou.

Guibert pohybuje se úmyslně jen v otázkách s vědou úzce souvisících, na něž věda chce nám dáti positivné odpovědi, ale na něž nám odpověděti nemůže. „Chceme zůstati na půdě vědeckého pozorování. Tu doufáme opravdovou analysou vložiti prst na fakta, jež zjevují nám zřetelně počátky, jichž svět si dáti nemohl. Spokojíme se s dvěma fakty. Jedno je vzato z fysiky (fakt degradace energie), druhé z biologie (fakt života). Vzhledem k jisté stále sumě energie, jejíž užitková hodnota se vyčerpává, budeme uzavírati, že byla doba, kdy fysická energie počala míti svou celou hodnotu užitkovou, a tudíž nemohla si jí sama dáti. Vzhledem k požadavkům a známé historii života bude naší konklusí, že byla doba, kdy život počal existovati, a že žádná síla ve vesmíru se vyskytující nemohla tohoto počátku vytvořiti“ (str. 34). Úmysl ten proveden je v těchto kapitolách: 2. Počátky a 5. Biologie; pak promlouvá v kapitole 3. o řádě světa, jehož účelnost nám vědy přírodní zjevují, ale nevysvětlují; v kapitole 4. o evoluci, která může se státi historií světa jen za té podmínky, je-li pochodem tvůrčím v ruce svrchovaného rozumu; v kapitole 6. o determinismu přírody, který není takovým nerozborným kruhem, aby člověk a Bůh do něho nemohl zasáhnouti; v kapitole 7. o původě člověka; tu autor dokazuje, že historie lidstva jest nepřeveditelna na jakousi živočišnou evoluci. V kapitole 8. jedná se o poměru Bible a vědy. Guibert není ani pro litteralismus, ani pro konkordismus, ani pro ideálismus; jemu jemu zamlouvá se theorie vědeckých vypůjček. „Dnes katoličtí apologeté vypravujíce o počátcích světa, rádi si vypůjčují jako lidový rámec v největším prostředí majestátní theorii Laplaceovu; autor Genese vypůjčil si v prostředí od našeho vědecky zcela rozdílném pojetí, jež

tehdy bylo běžno a v něž oděl své učení. Když my dnes svou náboženskou nauku vrháme ve formu jisté nynější kosmogonie, nechtíce tím nijak tuto hypothesu posvěcovati, tak ani posvátný autor, když pro svůj účel užil tehdy běžných kosmogonických údajů, nepřipoutal pro vždy víru na tato primitivní pojetí" (272).

Připojeno jest ještě pojednání „O nynějším stavu vědecké apologetiky", „O stáří světa" a „Proč věřím v Boha". Dílko Guibertovo je zvláště intelligentům doporučeníhodno. Kdo chce míti tyto otázky probrány s větším vědeckým aparátem, ten sáhni k jeho dílu „Les Origines. Questions d'apologétique." *V. Laukaš.*

Ze života náboženského.

Policie a inkvisice jest nemilá věc pro svobodymilovné občany a vždy pravému demokratu odporná — ale naše pokrokové směry si ji zavádějí v plné slávě pro své i cizí. Zkusili ji na sobě nedávno bratří Mrštíkové v Divácích, kteří na svůj domek postavili sošku Panny Marie. Pokrokoví lidé a tohle učiní! Všecka pokroková policie byla hned vzhůru! Na štěstí takové soukromé policie se dosud u nás nemusí poslouchat!

V Olomouci u dominikánů studující přerušovali kazatele, když kázal o nevěře: počali dupati, kašlati a hlučeti. Toto odhodlané, vědomé a připravené vystoupení mládeže v kostele — jest „novum" naší doby. Za dřívějších dob na něco takového nebylo ani pomyšlení. I dříve bývala mládež středoškolská nenáboženská a proticírkevní, ale téhle nálady neměla! Další vývoj přinese jistě nejedno nové překvapení.

V Německu rozbita dosavadní vládní většina národních liberálů s protestantskými konservativci. Místo liberálů nastoupil do většiny katolický střed. Zvláštní je, s jakou nechutí a zuřivým odporem uvítána tato účast katolického středu ve vládě! Všechen tisk důsledně také katolickou část většiny nazývá „klerikální", druhá část protestantská jest neméně náboženská a církevní než katolíci, ještě vyniká nad ně konservatismem, kdežto katolický střed jest rozhodně demokratický. A přece jedni jsou „klerikály" a druzí jen „konservativci". A to jest důsledné. Klerikalismus jest pouze u katolíkův, a tu jest něčím hrozným, ať jest jinaké smýšlení jejich a politika jejich jakákoliv!

Charvatský „Pokret" („Pokrok") přinesl 15. června zprávu, že Olomouckého p. arcibiskupa od svatodušních svátků zovou na Moravě a v Čechách „českým Strossmayerem", protože vystoupil na manifestačním sjezdě olomouckém proti „klerikalismu" (!!). „Pokret" a „Pozor" olomoucký jsou asi stejného ducha. Divno, že teprv až pokrokáři charvatští hledají pro p. arcibiskupa vhodné jméno!

Dvě nedávné doplňovací volby pražské (Vyšehrad a Malá Strana) ukázaly opětně slabost katolicko-politického ruchu v hlavním městě Čech.

Postavení „katoličtí“ kandidáti dostali jenom nepatrné menšiny, tak že se s hlasy jejich ani počítati nemusilo. Při tom pražské listy katolicko-politické a osobnosti za nimi stojící se znesvářily, a zvláště francti-reurský Řezníčkův „Týden“ už prohlašován za list otevřeně protikatolický a podpora „Piova spolku“ mu měla býti odňata. Ale přece zase neshody a hněvy uhlazeny, Řezníček, bez něhož se pražsko-hradecká „církev“ bezpochyby nemůže obejíti, zase jí zachován. Na „pokřesťanění“ Prahy, jako se stalo před lety s Vídní, schází, zdá se, i vůdce i příznivé podmínky i — sám lid, ač při loňské manifestaci sjezdové zdálo se, že obrat už zachytil se hluboko a široko. A přece volby v okresích pro katolický ruch nejpříznivějších svědčí o poměrech málo změněných.

*

Mehr Freude — více radosti — volá biskup Rottenburský Dr. P. W. Keppler v brošurce k Velkonoci vydané a obviňuje naši moderní dobu, že svým nekřesťanským duchem pravou radost člověka zabíjí. Ukazuje na příklady světců a jejich radosti ze života, z přírody, ze všeho dobrého kol sebe. Pozývá všecky k modlitbě a radostem jejím, klidu a míru, jaký v duši seje. I za milost radosti možná prosit a mocný jest Pán, aby srdci našemu i radovati se rozkázal. Modlitba, svědomitost, kajicnost jsou zdroje radosti, a pro poměry v říši německé přidává Dr. Keppler ještě něco — snášenlivost a vzájemnou úctu a lásku s jinověrci.

Tento moment pak jest jistě závažný nejen pro Německo! Dříve říkáváno, že jen čistá nevinná duše se opravdu radovati může. Dítě je veselé, že je nevinné, skromné, nezná vášní, žádostí a náruživostí. Vkročiti do víru vášní lidských — je po radosti života. — Dnes tato diagnosa radosti sice též platí — ale máme dva tábory, které hlásají radost. Tábor naturalistů, realistů, positivistů, materialistů — či jakkoliv se nazývají, odtrhující člověka ode všech tradic společenských, forem a zákonů zděděných a stavících jej na stanovisko vlastní neobmezené žádosti. A druhý tábor, konservativní, náboženský se svými zákony a zákazy, často až k rigorismu života, odříkání všeho, umrtvování, neuznávání těla ba i dovolených žádostí jeho se povznášející! Ale naše doba nikterak nepřeje krajnostem tohoto směru: proti heslu „všechno smět“ neklade se dnes „všeho se odříkat“! Naše doba není nakloněna asketismu, ani mírnému ne! Nějakou nenávisť života, nějaký odpor proti darům přírody a radostem jejím jistě nenalezneme dnes rozšířeny ve vrstvách lidí věřících, hájících tradice nábožensko-církevní. Škarohlídství životní, aspoň katolicismu vytýkati nemožno, sem tam se ho drží ještě sekty (evangelické hlavně), vyšel z něho i známý mariavitismus.

Ač tedy není u náboženských lidí nálada proti radostem života a ač tábory protináboženské ničím neobmezenou radost a požitek za heslo si obírají, přece pravé všeobecné radosti máme čím dál méně! Jednu z příčin, proč radost naše je otravována, zcela správně Dr. Keppler hledá v nesnášelivosti naší doby. To víme všichni, a jistě i všichni uznáváme — a to v obou táborech asi — že naše boje politické, národní,

náboženské, zájmové, stavovské, umělecké a jiné všecku radost životní kalí, ožahují a ztrpčují. Život náš jest těmito boji veřejnými opravdu otráven. Člověk se nemůže nikam vydati, nikam podívati, nikde usaditi, aby se nemusil bát, že se setká s nějakým člověkem jiného mínění, s nímž navzájem si pokazí všechen humor, s nímž se nestrpí! Všecky strany, všecky směry jsou exklusivní. Až na nůž! ohlašuje často ta či ona strana své válečné stanovisko. Naše idey tak nás naplnily, tak jednostranně naladily, že není možná, abychom našli, co nás spojuje, co nás společně může zajímat a těšit, ale důsledně a všude hledáme, co nás dělí, co nás oddaluje a navzájem trápí a mrzí. Dokonce už i ideové vraždy (anarchisté, Sičiňský, vraždy kněží) přestaly být řídkostí. Různoidejnost stala se příčinou nenávisti jako bývávala v divokém stavu různoplemennost, příslušenství k jinému „klanu", k jinému kmeni. Jen že různoplemenost lidi oddělovala od sebe a proto ve všedním životě nepřekážela volnému vývoji — ale různoideovost se vyskytuje ve smíchané společnosti, lidé různoideoví musí žíti často vedle sebe! Bývá to dnes pravým objevem a překvapením, když dva protivníci ideoví se sejdou a nerozejdou se s ukousnutými nosy ani s rozbitými hlavami, ba naopak musí o sobě vyznati navzájem: „Ale ani jsem nemyslil, že je to tak příjemný člověk!"

Na nesnášelivost, na urputné nenávistnictví zvláště u moderních našich směrů co chvíle se poukazuje. Jistě jim na prvním místě platí výčitka: kazíte lidstvu radost života!

*

Professor Lutosławski, bývalý professor university krakovské, nyní lausanneské ve Švycařích vydal nedávno krátký spisek „Religia w życiu narodowem." Pojednává v něm o psychologické nutnosti víry, která předchází všecky veliké myšlenky u tvůrčích duchů a u prostředních je pomáhá uchovávat a je oplodňuje. Víra jest nutna pro časy a prostory, kam věda nesahá, a konečně nutna jest životu samému, neboť „aby člověk žil a působil, nemožná lidského ducha krmiti sečkou dokázaných zásad; potřeba míti nějaké ideály, pobádající k risiku a obětem". Víra a právě katolická víra jest podle autora nejpříhodnější podmínkou celého bytu národa polského. Nejlepší Poláci bývali ode vždy i nejlepšími syny církve katolické. Katolicismus a Poláci jednak mají mnoho psychologicky příbuzného, jednak katolicismus polskou povahu výtečně doplňuje a upevňuje. V prvém směru centrálnost katolicismu a středové položení národa polského mezi ostatními národy Evropy (na Čechy snad tato centrálnost tak nepůsobila, že jsou středem Evropy v sebe uzavřeným, kdežto Poláci byli ze všech stran volni!). Poláci jako zemědělci jsou nábožnější a proto drží se náboženství, jež nejvíc víry vymahá (pravoslaví jí nevymáhá méně!) Zvláště Poláky vábila universalnost a neomylnost a autorita papežů. Touto vlastností katolicismus doplňoval a upevňoval pohyblivé mysli Poláků — tato vlastnost jeho náleží už tedy druhému směru. Professor Lutosławski vyličuje v tom směru vliv víry na společenskou mravnost, odpovědnost, svědomitost, vliv zdržující a posilující v době slabosti

a pokušení, jaký víra měla vždy a všude a jakého zvláště třeba bylo Polákům. Poláci potřebovali přísné kázně a neúprosných zákonů, a těch jim poskytl katolicismus.

Že však přes tuto vhodnost a socialně-národní nutnost svou víra přece mezi Poláky upadá, autor považuje za národní neštěstí a připisuje různým příčinám: sami ti, kdož víru ztratili, naříkají na kněžstvo, že v nich víru zničilo. Autor dává jim za pravdu, ale klerus podle něho není tím sám vinen, nýbrž nepříznivé poměry výchovu a spoutanosti jeho (v Rusku!). Jinde všude vliv a vážnost kněží spíše roste než upadá (poukazuje na Anglii, Německo!). Vážnější příčinou úpadku jest položení celého školství v ruském Polsku. Učitelé cizí, jiné národnosti, jiné víry vychovávají mládež bez lásky a bez autority: mládež vycházejíc s prázdnou duší vssává v sebe to, co jí víru nejblíže nahrazuje, a tu nachází mezinárodní socialismus, židy rozsévaný v Polště — nauku to náboženství nejpodobnější, ale všemi základy svými víře a náboženství se naprosto protivící. Mládež polská vyrůstá v době utváření mysli a ducha mezi cizími: mezi protestanty Němci, mezi pravoslavnými Rusy.

Tato diagnosa je z velké části pravdivou. Neboť intelligence a studentstvo polské v Haliči jsou v tom ohledu značné rozdílny od intelligence a studentstva polského v kongresovce, ač i v Haliči se pozvolna poměry obracejí „in peius“.

*

V „Revue du Mois“ (březen) shledáváme se zajímavým článkem Michautovým „o náboženské formě optimismu ve Spojených Státech“. Hnutí toto datuje se v Americe teprve od nedávna a je zváno „křesťanskou vědou“ (christian science). Není to než zajímavá náboženská aplikace pragmatismu. Bytné idey tohoto hnutí jsou: veškero zlo jest v duchu (a ne ve hmotě, jež neexistuje) a jest výsledek nevědomosti. Abychom zlo a bolest odstranili, jest proto třeba, abychom poučovali. A jak poučovati? Princip, který ovládá veškeru tuto vědu, jest velmi jednoduchý: Duch vidí to, co věří, tak snadno jako věří to, co vidí. Člověk je to, co myslí. Veškera věda pozůstává tudíž v tom přesvědčení, že nejen zlo vůbec, ale i jednotlivé bolesti vubec neexistují, ale jsou jen illuse. Toto přesvědčení dává jim zmizeti a přivozuje s důvěrou zdraví a štěstí. — Toť podstatné rysy tohoto zcela praktického náboženství, jehož úspěch den ze dne roste a jež prý již čítá skoro milion přívrženců, byť i odpůrci mu vyčítali nestoudnou reklamu a nesmírnou lásku dollaru. A přece vše dokonale souhlasí; neboť ve všech praktikách tohoto náboženství nalezneme jen dusledky jeho přesně užitkářské inspirace.

*

O „moderním náboženství“ mluví G. Sorel v „Revue de Mét. et de Morale“ (1909, březen), ale lépe řečeno, jedná se tu jen o pseudonáboženských filosofiích. Sorel sám uznává, že opravdové náboženství jest jen o křesťanství a tomuto přibližujících se věr. Analysuje referát Boutrouxův na filosofickém kongresu v Heidelberce, promlouvá nejprve o Renanovi, který svádí náboženství na čirý cit. Comte zase pokusil se

o nahrazení křesťanství jakýmsi náboženstvím humanity a skutečnou nesmrtelnost nesmrtelností v mínění. Tato nesmrtelnost slávy měla v sobě něco svůdného ve chvíli triumfů prvého císařství. Na to pěkně jest probírána náboženská zkušenost dle pojetí Jamesova. Tento americký filosof dal mysticismu racionelní zabarvení. Zdá se, že připouští i zázrak, ačkoliv někdy zdá se, že jej považuje za jakousi subjektivní inspiraci. Vztahy mezi vědou a náboženstvím zdají se býti Sorelovi velmi jednoduchy: věda, toť poznání, náboženství, toť cit. Velmi dobře chápeme, že tyto dvě schopnosti se odloučeně vyvíjejí. Má-li však náboženství v sobě něco z poznání, pak — jak James se zdá že dokázal — je to, míní Sorel, zjevením se nadpozemského ve svědomí. Na to obírá se theologií Ritschlovou, jež měla tak mohutný vliv v Německu. Ritschl připouští zjevení Bible v tom smyslu, že každý křesťan, který ji čte, nalézá v ní světla, jehož právě v tom okamžiku má potřebí. Tato přehlídka náboženských fantasií — dí jistý recensent — jest dosti úplná; jen upozorňuje ještě na jeden typ, dosti obvyklý mezi katolíky, totiž člověka intelligentního, rozumově přesvědčeného, ale prostého vší disposice k citlivosti a mysticismu.

*

Apoštolským listem „Vinea electa“ ze dne 7. května 1909 zřízen v Římě papežský ústav biblický. Tím uskutečnil Pius X úmysl, kterým se již Lev XIII zabýval v posledních letech svého života, hodlaje zřídit v Římě biblické Athenaeum. Příčiny, které vedly k zřízení nového ústavu, jsou podrobně označeny v apoštolském listě samém, podobně jakož i účel, který dle intencí sv. Otce biblický ústav má sledovat. Rozvoj studia biblického v posledních letech, četné a veledůležité objevy úzce související s písmem svatým, všeobecný zájem i v širších kruzích pro biblické otázky, vše to spolu působilo, že již dávno bylo cítiti potřebu, aby katolíci věnovali intensivnější pozornost biblické vědě a neponechali práci na tomto poli úplně vědě rationalistické. Obvyklý nyní způsob popularisace vědy šířil domnělé výsledky, k nimž rationalisté v otázkách biblických dospěli, novinami a brošurami i do nejnižších vrstev, čímž také u mnohých katolíků byly způsobeny pochybnosti a zmatek v názorech na Bibli a její platnost. Touto rationalistickou vědou dali se začasté příliš daleko strhnouti i sami učenci katoličtí, kteří pod vlivem spisův a názorů rationalistů, jako na př. Loisy, dospěli v biblických otázkách k důsledkům, jimiž přišli do rozporu s ostatní zjevenou naukou církevní. Biblický institut má tu zjednat nápravu, má býti centrem katolické vědy biblické, má studium biblické všemožně šířit, podporovat a podněcovat, a tak účinně čelit útokům vědy rationalistické a protestantské, které podvracejí nadpřirozenou autoritu písma svatého. Biblická knihovna, biblické museum, vědecké publikace, přednášky, populárně vědecké konference, methodický a praktický návod posluchačů k vědecké práci, vše to má z biblického ústavu učinit střed, odkudž by vyšel podnět k obnově biblické vědy ve směru přesně církevním a katolickém. Je si zajisté jen přáti, aby nový ústav tomu určení dle úmyslu sv. Otce také plně a cele vyhověl. O vnitřním zařízení a organisaci ústavu dají nám

nejlepší představu některé důležitější body z jeho stanov, které tuto uvádíme v překladě dle latinského originálu v „Osservatore Romano“, z 30. května 1909. 1. Předmětem studií konaných v ústavě jest především ona látka, která se vyžaduje k dosažení akademických stupňů, jež udílí papežská biblická komise. Bude mimo to dovoleno pojednávati v přednáškách o všech otázkách, které mají vztah k pokroku biblické vědy. 2. Přednášky v ústavě buďtež trojího druhu: přednášky vlastní, praktické cvičení a veřejné konference. 7. Správa ústavu náleží řediteli, který mocí svého úřadu ústav na venek zastupuje 8. Ředitel jest jmenován sv. Otcem na základě návrhu generálního představeného Tovaryšstva Ježíšova, který pro onen úřad předloží tři kandidáty. 12. Přednášky, praktická cvičení a konference ať jsou konány v určitých dobách za vedení učitelův ústavu. Tito pak budou buď řádní professoři nebo mimořádní lektoři. 13. Řádní professoři ať jsou jmenováni za souhlasu apoštolské stolice od generálního představeného Tovaryšstva Ježíšova. 16 Ti, kdož v ústavě biblickému studiu se věnují, mohou příslušeti trojí třídě: buď jako chovanci vlastní, nebo jako zapsaní posluchači, nebo jako volní hospitanti. 17. Do počtu vlastních chovanců nebudou připuštěni leč ti, kdož jsou doktory sv. theologie a kdož úplně ukončili kurs filosofie scholastické. Všichni chovanci ať pravidelně prodělají v ústavě studijní běh, aby se připravili ke zkoušce před papežskou biblickou komisí. 18. Jako posluchači mohou býti zapsáni ti, kdož ukončili běh filosofie a theologie. 19. Ostatním studujícím budiž dovolen přístup k přednáškám jakožto volným hospitantům. 21. Knihovna ústavu budiž tak opatřena, aby poskytovala potřebné a užitečné pomůcky pro pravidelná studia a pro práce jak učitelům tak žákům. Proto ať obsahuje především díla sv. Otců, jakož i ostatních vykladačů katolických i vynikajících nekatolických, pokud se odnášejí k biblickému oboru. — Ze stanov jest patrno, že řízení a vedení ústavu je svěřeno řádu jesuitskému. Zdali též členové jiných řádů neb světští kněží budou povoláni na biblický ústav, není ze znění stanov patrno, které jen stanoví, že jmenování professorů se děje od generála řádu jesuitského. Bylo by si přáti, aby též z jiných řádů byly vynikající vědecké síly povolávány na biblický ústav, a to především z řádu dominikánského, který si právě o katolické biblické studium zjednal snad dosud zásluh největších, a který svou biblickou školou v Jerusalemě první uvedl ve skutek myšlenku vyššího biblického katolického ústavu. Nepochybujeme ostatně, že se tak v zájmu ústavu samého skutečně stane.

Prvním ředitelem ústavu jmenován byl professor inšprucké university P. Fonck, jemuž i nepřátelské a necírkevní kruhy přiznávají věhlas znamenitého biblisty a exegety. Psáno v některých listech, že o tomto povolání platí pořekadlo: „promoveatur ut amoveatur“ (budiž povýšen, aby byl odstraněn). V Inšpruku prý stal se nemožným pro své příliš příkré protiliberální vystupování, a jemu se dávalo za vinu, že on Wahrmundovu affairu z nepatrného počátku rozdmýchal, bežvýznamného spiovatele a hospodského řečníka vynesl ke „slávě“ evropské.

*

Obrázky náboženské svobody v Rusku. Po uveřejnění carského manifestu z 19. října 1905,[1] zaručujícího v celé říši mimo jiné též svobodu slova a svobodu vyučování, jali se též v Polsce, na Litvě a Bílé Rusi hlavně za iniciativy kněžstva a vlasteneckých statkářů zakládati organisace, jichž účelem bylo bezplatné vyučování zanedbané vesnické mládeže náboženství a některým předmětům elementárním. Avšak osvědčená ruská byrokracie bděla a málo šetříc dotčeného aktu ruského mocnáře začala s vlastní jí raffinovaností záhy klásti všemožné překážky odpornému jí dílu osvěty a vzdělanosti mezi katolickým lidem. Přes sto duchovních a jiných intelligentních osob polské národnosti pohnáno v posledním čase k soudní zodpovědnosti výlučně v záležitostech školy, a to pouze na Litvě a Bílé Rusi, další pak stíhání neustává. Stíháni jsou iniciatoři a příznivci bezplatného sborového vyučování vesnické mládeže, soustředěného po výtce ve větších statcích a na farách. Policie rozhání učící se děti čili, dle úředního znění, „zavírá zákonem nepovolené školy“ a prokuratura pohání na základě § 1049 před soud iniciatory za domnělé otevření „školy“ bez úřední licence, učitelé pak a učitelky na základě § 1051 za vyučování bez náležitého učitelského patentu. První soudní instance (krajský soud) nebere z pravidla v úvahu nijakých důvodův a vyměřuje obyčejně peněžitou pokutu, ale v míře nejmenší, chtíc tudíž pouze ztvrditi fakt přestupu. Obvinění, nejčastěji kněží a šlechticové-statkáři, odvolávají se zase k vyšším instancím, případně až k senátu, aby tudíž byly konečně určitě vytknuty příznaky „školy“ a soukromé vyučování vesnických dětí nebylo stavéno na roveň vyučování školskému. Hůře bývá, je-li obžalovaný stíhán a pokutován cestou administrativní, na základě zvláštní moci, udělené generalním gubernatorům a gubernatorům některých území. Tu není odvolání a výrok sebe unáhlenější, strannický a surový vykonáván tu se vší bezohledností.

Všude, kde pravoslavná církev jest poukázána na vlastní duchovní sílu a prostředky, nejen že se nemůže vykázati úspěšnou propagandou mezi katoliky, nýbrž naopak stále trpí ztráty přechodem jednotlivcův i celých rodin, ano i osad k víře katolické. Dokud pravoslavným za přechod hrozily kruté tresty, včetně do ztráty občanských práv a vyhnanství do Sibiře, byly tyto přechody tajné a ještě méně známé. Ale od vydání tolerančního manifestu z 19. 30. června 1905 změnily se poměry a zjevný přechod ku katolicismu — nevzpomínaje navrácených unitu — zvětšil se přese všeliké formální a jiné překážky mírou netušenou.

Pravoslavná hierarchie a její nejvyšší instance, Petrem I na místě zrušeného patriarchátu zřízená petrohradská synoda, nevědouc si rady snaží se tytýž jednak nátlakem na vládu a nový parlament čili říšskou dumu, jednak ruznými oběžníky a instrukcemi, v minulém létě též všeruským, ale rozhodně nezdařeným a většinou ruských orgánů z fanatické nesnášelivosti obviněným missionářským sjezdem v Kyjevě, seč možná

[1] Tento manifest předcházely: úkaz o náboženské svobodě, daný 17. dubna 1905, a úkaz o vyučování polským a litevským jazykem v přípravkách a školách městských od 1. května 1905. Data podle starého kalendáře (o 13 dní později).

paralysovati blahodárnou činnost katolického duchovenstva a do minima omeziti, seslabiti účin carského úkazu o náboženské svobodě.

Jedním z hlavních záchranných prostředků má býti dle návrhu biskupa chełmského a lublinského Eulogia, jednoho z předáků krajní ruské strany v říšské dumě, utvoření nové chełmské gubernie z několika okresů gubernií lubelské a sedlecké, v nichž dle úředních statistických dat převládá prý živel rusínský nad polským. Tyto okresy, dotud podstatná část království polského, mají býti přivtěleny kyjevskému generalnímu gubernatorství a tak na vzdy odloučeny od Polsky. Jen některé osady, jako Ščerbiny, kde dříve bylo 1200 pravoslavných a nyní zbylo pouze 30 mluvících jen polsky, tak že místní protojerej nucen kázati jim týmž jazykem, dále Grabovec, Zámostí a j., kde se veškeré obyvatelstvo přihlásilo k víře katolické, mají i nadále zůstati při lubelské gubernii. Nová chełmská gubernie pak má obdržeti zemskou a městskou samosprávu, ale všecky její instituce budou zreorganisovány dle vzoru říšských a dosavadní kodex Napoleona a jiné dávné ústavy království polského po té ovšem zrušeny.

Čtenářům katolických listů je zajisté známa smutná událost v městečku Želvě v grodenské gubernii, kde v lednu 1907 střileno do katolického obyvatelstva. V dubnu l. r. přibyla sekce okresního soudu do Wołkowyszek, aby rozhodla o konečném osudu 22 obyvatelů onoho městečka, obviněných ze vzpoury proti vládě. Příčinu k tomu zavdal spor o návrat katolického kostela, jehož stavba byla započata ještě před neblahým povstáním roku 1863 a hned potom z nařízení úřadů zastavena. Po vydání tolerančního úkazu zaslala katolická obec v Želvě do Petrohradu žádost, aby nedostavěný kostel byl jí vrácen a povoleno jeho dokončení. Dříve však než došla toužebně čekaná odpověď, nařídilo tamní pravoslavné duchovenstvo spěšný dovoz staviva k urychlenému předělání stavby na pravoslavnou církev a zároveň vysvětilo již stávající zdi. Když konečně došel z Petrohradu snad zúmyslně opozděný rozkaz nevysvěcovati budovy, dokud nebude rozhodnuto o žádosti katolických osadníků, nechtěli katolíci dopustiti další stavby, a když po výzvě isprávnika čili policejního komisaře trvali na svém, kázal týž do lidu střileti, při čemž pět osob zabito a mnoho poraněno. Začalo vyšetřování, mnoho vesničanův uvězněno a teprve nyní ukončeno smutné drama soudním výrokem, jímž 16 obviněných z obžaloby propuštěno a ostatních šest odsouzeno k měsíční vazbě. Obhájcové podali proti výroku apelační protest k soudní vilenské komoře.

Snahy o znovuzřízení minské gubernie. Do roku 1869 byla v Rusku zvláštní diecese s biskupským sídlem v gubernialním městě Minsku. V dotčeném roce byla tato diecese bez předchozího dorozumění se s římskou stolicí pouze libovůlí ruské vlády cestou administrativní zrušena, seminář a kapitula uprázdněny a tehdejšímu katolickému biskupu Wojtkiewiczovi nařízeno, aby přesídlil do Vilny. Správu minské diecese odevzdala ruská vláda svému zřízenci, tehdejšímu administrátoru vilenské diecese, prelátu Żglińskému. Tato osiřelost trvá ovšem dodnes, ale nyní se katolíci v celém Rusku snaží domoci se na základě carem zajištěných

náboženských svobod všemožné nápravy starých, zvláště v průběhu posledních desítiletí jim zaručených křivd, tak i mezi katolíky minské gubernie nastal živý ruch a farníci kathedrálního chrámu v Minsku litevském zaslali před několika měsíci do rady ministrů společnou žádost o znovuzřízení minské diecese. Nedávno obdržel minský děkan Michael Siewruk od minského gubernatora tuto odmítavou odpověď: „Departement pro správu cizích vyznání rozhodnutím od 10. února 1906 č. 773 poručil mi sděliti farníkům kathedrálního chrámu na jich žádost, zaslanou radě ministrů strany znovuzřízení katolické minské diecese, že panu ministru vnitra (Stolypinu) nevidělo se možným předložiti dotčenou žádost z nedostatku jakýchkoliv pro ni důvodů. Zasílaje dp. děkanovi tuto zprávu, prosím oznámiti ji osadníkům chrámu Panny Marie." Jak z odmítavé odpovědi ministra Stolypina patrno, jednali katoličtí prosebníci sice odhodlaně, ale málo promyšleně. O věci té uvažují nyní katolické orgány a „Kurjer Litewski" vyslovuje se o ní takto: „Záležitost obnovení čili vlastně vydělení minské diecese od mohylevské nevedla se racionelně a nepřipraveno se k práci tak vážné s náležitou rozvahou. Minská diecese byla uprázdněna libovolně, ‚bez souhlasu Říma', a římská kurie po celý ten čas ustanovovala za apoštolské vikáře minské diecese buď mohylevského arcibiskupa nebo administrátora, z čehož jasno, že Svatá stolice nikdy neuznávala zrušení této diecese. Za takových poměrů není třeba minskou diecesi, která nikdy nebyla kanonicky uprázdněna, nýbrž světskou vládou v průběhu 40 let nezákonitě pozbavena biskupa a samočinné duchovní správy, opět znova zřizovati. Nutno jen důkladně vyšetřiti, jakým způsobem se mohlo ono libovolné administrativní rozhodnutí z roku 1869 dosud udržeti, jaké bylo jeho původní znění, kým a na jaké zásadě vyneseno. Teprve potom bude lze, opíraje se o kanonické právo a konkordát, rozhodnouti, kde, kterak a komu náleží zasaditi se u vyšší vlády stran obnovy minské diecese."

Karel Jindřich.

*

Velké boje sváděny v ruské dumě o svobodu náboženskou a v polovici června dobojovány, skončily zatím však odročením dumy až do podzimku. Ukaz o svobodě náboženské z dubna 1905 dostal nyní návrhem vlády v komisi dumy přepracovaným jakýsi obsah. Obsah ten sice není nijak hojný a revoluční, ale přece vzbudil odpor pravice, svatého synodu, který proti zákonu protestoval, a i vláda vyslovila svůj nesouhlas. Jest proto nepochybno, ze zákon nedojde asi schválení, a už říšská rada (horní sněmovna) jej zamítne nebo car neschválí.

První těžkost působily poměry sekty „staroobřadců", kteří s návrhem vládním nebyli spokojeni a komise dumy také jim nemohla přijíti na chuť. Proto teprve po pracné anketě, jež z jejich zástupců svolána a k poradám komise přibrána, došlo tu ke vzájemné shodě a spokojenosti. Duma však šla ještě dále než komise, proto pravoslavná pravice dumy nebyla se všemi těmi ústupky, jež povoleny byly staroobřadcům, srozuměna. Vždyť dovoleno staroobřadcům nejen svobodně vyznávati víru svou, ale ji i hlásati. A právo propagandy by pravice

ráda ponechala jediným pravoslavným. Kromě toho proti návrhu vládnímu usneseno v komisi povoliti utvoření farnosti staroobřadní už i na žádost 12 samostatných občanů (vláda chtěla 50), a to s podmínkou pouhého ohlášení, nikoliv povolení úředního. Duchovenstvo staroobřadců smí nosit tytéž tituly jako duchovenstvo pravoslavné. Sesazení duchovního může stát žádati jen tehdy, byl-li odsouzen soudem ku trestu vlekoucímu za sebou ztrátu práv občanských. Zákon o staroobřadcích přijat 178 proti 139 hlasům.

Horší roztrpčení však vyvolalo na pravici usnesení dumy o svobodě ostatních vyznání a o svobodě přechodu od jednoho vyznání ke druhému. Na těchto ustanoveních nejvíce rozhořčilo pravoslavné, vládu i sv. synod to, že dovoleno přecházeti k jakémukoli vyznání nejen křesťanskému, ale i nekřesťanskemu. Svoboda tohoto přestupu ke všem trpěným vyznáním od 21 let věku beze všeho, od 14 pak jen se svolením rodičů či poručníků vztahuje se i na pravoslavné, a podmínka synodu, aby odstupující od pravoslaví napřed po 40 dní od duchovního svého byl napomínán a krok jeho mu rozmlouván, zamítnuta. Přestup se prostě ohlásí a samočinně po 40 dnech vejde v platnost. Přestupovat smějí i vojíni, dosud v aktivní službě pravoslavný nesměl změnit víru. Děti ve smíšených manželstvích, byl-li jeden z manželů pravoslavným, musily dosud býti pravoslavné všecky; na příště to závisí na vůli rodičů, v jakém vyznání, zda ve vyznání otce či matky či v obou chtějí děti vychovávat. Synod proti tomu protestoval, vláda napomínala, pravice vidouc se v menšině, demonstrativně odešla, biskup pravoslavný Eulogius z chlumské diecese pohádal se s kadetem poslancem Karaulovem, předsedou dumy byla mu udělena důtka; rozčilení bylo nevypsatelné, ale „židé a jinověrci“, jak pravice říká svým protivníkům na levici, provedli svou a střed oktabristů se přidal k levici.

Zákon asi nebude schválen, jest, jak praví „Cerkovnyj Věstnik“, jinak svobodě náboženské přející, zbytečnou urážkou církve pravoslavné, jest výronem nenávisti k ní, a nikomu taková svoboda není potřebna. Zvláště svobodný odpad k pohanství prohlašuje se za přímou potupu křesťanství. Ale duma to přijala na znamení, že před státem uznává všecky občany za rovny. Smí-li tedy přestoupit šamán, buddhista k pravoslaví, smí i pravoslavný stát se mohamedánem, šamánem, buddhistou. Praktického významu však celý zákon nemá, neboť o takovém odpadu z přesvědčení nemůže ve skutečnosti býti řeči! Proti volnému přestupu k jiným vyznáním křesťanským nebyli by asi ani pravoslavni a sv. synod se stavěli naprosto nesmířitelně, neboť mají za to, že odpady slabých obrácenců už se dovršily. A ostatek už si myslí že uhájí. Zvláště když vláda jim slíbila vydělení chlumské diecese z Polska a i zákon už podala. Kromě toho agitují pravoslavní, aby Rusíni přestoupivší v Chlumu ke katolicismu byli osazeni v Sibiři, doufají, že by tam spíše se zase navrátili. Poněvadž osazení v Sibiři jest pro mnohé materielně výhodno, přemnozí na tento návrh také přistupují.

Vloni poručena svatým synodem revise klášterů na Smolensku. Při revisi jejich shledáno, že veliké pozemky klášterní ani v jednom

klášteře nejsou obdělávány od mnichův samých, nýbrž buď obdělávají je dělníci najatí, nebo jsou dány do nájmu. Poněvadž pak kláštery dostaly pozemky proto, aby mniši (nekněží) měli se čím zabývat a fysickou prací se umrtvovali, usnesl se svatý synod, že půdu jako nepotřebnou klášterům odejme, nevráti-li se k staré praxi, aby sami zemi obdělávali.

*

Na biskupa spišského při jeho visitačních cestách pokřikováno z lidu podle „Ludových Novin". Lid jest pln nenávisti vůči svému pastýřovi. Splácí tak jen stejné stejným.

Kaplana Tománka, vyhnaného ze sídelního města biskupského biskupem, převzaly státní úřady a vypovídají rovněž z místa na místo.

Srbský církevní sněm (výbor jeho) ohradil se nedávno proti maďarské vládě, že si osobuje právo schvalovat jeho usnesení, kdy je má jednoduše přijati na vědomí. Kromě toho usneseno na příště vše podávat ústřední vládě srbsky a ne maďarsky. Úřady pak požádány, aby se nemíchaly do voleb srbské církve.

Připojená Bosna dostane i novou vrchní organisaci církevní. Dosud pravoslavní biskupi náleželi pod vrchní právomoc patriarchy cařihradského. Poněvadž však ve východní církvi organisace jest národní, to jest, každý stát jest pro sebe samostatným, nezávislým církevním celkem, tedy i pravoslavné diecese bosenské odloučeny od patriarchátu cařihradského a připojí se k domácí organisaci. Ale ke které? K patriarchii karlovické, či metropolii zadersko-černovické? Maďaři už protestovali, že nechtějí, aby se bosenská církev připojila ke karlovické organisaci. Bojí se, že by byla tato příliš tím posilena. Ona i teď dá se jim těžko ovládati a nemohou s církví srbskou v Charvatsku a Uhrách točiti jak by chtěli. Proto přes všecky své aspirace na Bosnu třeba by raději viděli, aby se Bosna spojila s Dalmacií v jednu organisaci církevní, od níž by se pak rumunsko-rusínská diecese černovická odloučila.

První řád v samostatném carství bulharském na odměnu zásluh zřízený nazván řádem „sv. Cyrilla a Methoda". Cyrillomethodějskou tradici svou Bulhaři počínají sobě i jiným Slovanům čím dále vědoměji připomínat jako nejlepší pojítko. Car Ferdinand navštívil Velehrad s následníkem trůnu, touže tradicí veden. Prof. Ivan Filevič z charkovské university při převážení ostatků professora kyjevského M. S. Drinova († 13. března 1906) do Bulharska vítal Bulhary jménem cyrillomethodějské kultury, jež všem národům slovanským dostala se v bulharském (staroslověnském) jazyku.

Proti návrhům vlády turecké o jednostejnosti školního vyučování a podřízení škol ústřední světské vládě turecké, jakož i proti brannému zákonu, jenž zařaďuje křesťany do vojska spolu s Turky podle okresův, ohradily se všecky křesťanské církve, první řecká, za ní armenská, konečně i bulharská. Turci nesou tyto protesty nelibě, a ježto vyšly z podnětu Řeků, splácejí za ně Řekům. Ti také podporují svou církev, kdežto Bulhaři docela nesouhlasí s krokem církve své, a všeobecně si přejí, ne aby školy zůstaly jako dnes v moci církve, ale aby přešly

pod vedení obcí a laiků bulharských. Dnes už si Bulhaři myslí, že církve své jako hlavní obrankyně národa nepotřebují, proto by ji třeba hned pensionovali! Veden také boj o trvání exarchátu bulharského v Cařihradě. Osamostatněním Bulharska stala se pravomoc exarchy nad Bulharskem illusorní: ani Turecko nechtělo, aby exarch zůstal jako vrchní hlava církve i v Bulharsku, a také v Bulharsku namítáno, že teď třeba bude samostatné organisace církevní. Ale Bulhaři brzy pochopili, že by si uškodili, kdyby svou církevní jednotu rozbili. Proto obrátili a jali se na Turecko naléhat, aby exarchát bulharský v Cařihradě ponechalo pro církev v Macedonii i v Bulharsku. A Turecko konečně svolilo. Macedonští Bulhaři i království bulharské žádají jen reformu osob a zřízení po exarchátu svém.

Pro neustálé protibulharské agitace řeckého biskupa v Dramě musil patriarcha biskupa toho odvolati. Dokud se jednalo jen o vraždy a pletichy s bandami a o velezrádné reje, patriarchát biskupa bránil, ale povolil hned, jakmile Bulhaři i Turci v dramském okrese prohlásili bojkot řeckých obchodníků. „Kšeft“ jest u Řeků vždy prvním zájmem národním, kulturním, církevním!

*

Anglikánská církev v květnové kanterburyské konvokaci (sněmu církevním) pustila se do opravy „prayer-booku“, katechismu a ceremoniálu anglikánského, ale nic nespravila. Prohlásila po dlouhých úradách pouze, že ustanovení prayer-booku v mnohém už nemožno zachovávat, ale že možno se jimi řídit i neřídit! Také neosvobodila kněze anglikánské od officialních modliteb, katolickému breviři podobných, ač se za to mnozí přimlouvali, že duchovní prý má dnes jinou práci v obci než se modlit! Proti modlení bylo 41, pro ně 61 hlasů! — Jednáno též o církvi walesské, o odstátnění jejím. Konvokace podala protest proti vládnímu návrhu, jsouc pro ponechání dnešního stavu výhodného pro Anglikány, jen dva biskupi herefordský a birminghamský hájili odloučení církve od státu ve Walesu. Otázka ta už je stará a už Gladstone roku 1870 výmluvně hájil walesský „disestablishment“. Od té doby jednáno o něm roku 1894 a 1895 a letos opět podán příslušný zákon H. K. Asquithem. Už Gladstone dával správně vinu církvi samé, že ve Walesu pozbyla půdy. Nevšímala si lidu, nerozuměla jeho řeči (lid walesský mluví starým jazykem britanským: walština, galština, keltština), proto od počátku 19. století začal se lid přiklánět k sektám, které mu v národním a socialním ohledu lépe vyhověly. Státní církev jako všude kde je takovou, proměnila se v panskou, bezstarostnou, nelidovou organisaci. Tak se stalo, že ve čtyrech diecesích walesských mají anglikáni sice veliká práva, veliké statky, ale žádné věřící! Roku 1905 bylo sektářů komunikantů (u přijímání) 554.000 duší, anglikánů pouze 193.000 duší. Sektářské chrámy měly placených míst 1.500.000, anglikánské jen 458.000; školních dětí měli sektáři 592.000, anglikáni jen 178.000. Kostelní sbírky sektářské vynesly 19 6 mil. korun, anglikánské jen 7 mil. korun. Tím s dostatek osvětleno, že církev anglikánská jest nepatrnou menšinou a nezasluhuje předností státní církve.

Přece však ani reforma „prayer-booku“ konvokací nedovršena ani otázka waliské církve zatím sněmovnou nerozřešena. Sněmovna a sbory církevně-autonomní se obyčejně potýkají a v boji tom sněmovna lordů rozhoduje vždy pro církevní autonomii anglikánskou.

*

Poměry katolické v Rakousku, jak byly kolem roku 1868 a ještě jsou, vystihl znamenitě Bismarck v rozmluvě o záměrech mu podkládaných, připojiti totiž k Prusku jižní (katolické) Německo a německé země Rakouska. Odpověděl: „Ale, což mne ve Vídni pokládají za tak hloupého? Mně nadělají už naši katolíci na Rýně a v Polsku starostí dosť... Co bych dělal s rakouskými katolíky? Ich bin froh, daß Österreich für sie das ‚Kühlwannl‘ — wie man in Wien sagt — ist, worin sie kaltgestellt sind.“ O svých záměrech ovšem tu pravdy nemluvil, ale tu naši situaci v „klerikálním“ Rakousku ocenil výtečně, v pravdě po bismarckovsku, ač pro nás ne tuze lichotivě. A proto...

Věda a umění.

Věda a umění, jíž dnešní svět se chlubí, musí býti laicisovány tak dokonale, aby v církvích po nich nezbylo ani památky. Proto theologie nepatří k vědám, bohoslovné fakulty z universit mají býti vyloučeny, a vůbec věda a náboženství stojí prý v nesmířitelném odporu. Propast je dělí taková, že nezbývá leda: aut-aut. Buď býti vědcem a neznabohem nebo nevědcem a náboženským člověkem. Tohle to už mysli protináboženské hnutí že dočista dokázalo, to že už jest všem jasno. Ještě zbývá druhá stránka: umění. Třeba i to církvi odepříti. V minulosti to nejde, ale za to v přítomnosti. Nedávno se o to pokusil v Hradci Králové Emil Edgar. Odepřel dnešním náboženským organisacím všechen smysl pro umění. Křesťanské umění jest v žalostném postavení, jest osamoceno, mimo ostatní vývoj postaveno, odkázáno na nepatrné síly. V žádném oboru uměleckém ani v malířství, ani ve stavitelství, ani v sochařství, ani v drobných uměních řemeslných a dekorativních nehrají náboženské a církevní potřeby a směry nijaké úlohy. Nejsou živnou půdou, na níž by umění nabývalo síly a nových idei. „Akademie křesťanské“, „umělecké ústavy“ církevní jsou čistě obchodními podniky. A nejsou prý tím vinni umělci, ale církve samy. V tomto ohledu možno volnomyšlenkovým kritikům dáti za pravdu. Chrámy přestaly býti hlavním střediskem a arenou pro umělecké snažení. Umění nalezá dnes skoro všecku práci svou mimo chrámy. A tu se drží zásady: či chléb jíš, toho píseň zpívej. A píseň světa není ovšem náboženskou písní.

Ale přes tuto okolnost, když církev nezaujímá v produkci a objednávkách první místo, zaujímá stále nejpřednější místo v uplatňování

dojmův a požitkův uměleckých. Žádné umělecké předměty nemají doposud tolik ctitelů, tolik uživatelů, tak často a účinně nepůsobí na nejširší vrstvy, jako předměty umění křesťanského. Vždyť nejsou si toho ani pamětlivi obyvatelé měst na příklad, kteří méně snad chodí do vnitř chrámů, kolikrát je mile zaujala silhouetta, obrys, rozčlenění, poloha toho onoho chrámu, kolem něhož chodí. A naše chrámy zaujímají dosud všude po všech městech postavení vždy nápadné, vždy takové, že se vnucují očím diváka. Krásný palác ať soukromý, ať státní, ať jinak veřejný spatří denně a lpí na něm zrakem svým jen nemnoho lidí. Nějaký chrám ať z blízka ať z dáli pozorují denně všichni obyvatelé celý den! A kolik pak lidí i v městech přijde do vnitř paláců, do jejich nádherných síní, do divadel, do musei, do výstavních sálu!? Jistě ne takový počet jako do chrámů. A ti, kdož navštěvují a mají přístup do oněch profanních skladův uměleckých, ti toho dojmu uměleckého ani valně nepotřebují, jsouť dojmy těmi zásobeni též doma ve vlastních příbytcích. Ale do chrámů chodí lidé, kteří kdyby v chrámě něco uměleckého neviděli a neslyšeli, pak toho neuvidí a neuslyší nikdy nikde.

A to jest v městech! Což teprve říci o venkově! Venkovské kostely a bohoslužba v nich (i s „uměním“ kazatelsko-řečnickým!) jsou jediné možné požitky, jaké lid z umění a umělecké výroby může okoušeti. Kromě chrámů svých už ten lid nemá nic, a dlouho, dlouho ještě nebude míti nic, co by mysl jeho uměleckým dojmem povznášelo.

Tato působnost umění v církvi a náboženství jest pro lidský život a lidskou kulturu takové důležitosti, že bledne před ní všechen ten význam laického umění v produkci i konsumu. Církve nejsou už prvními živitelkami umění, jistě ne, ale jsou stále nejplatnějšími a prvními jeho apoštolkami, zanášejíce je do duší milionův a milionů lidí od dětí do starců, do duší, jež by jinak snad celý život žily na umělecké poušti — boží přírodu vyjímajíc.

Nemožno však ani správně výtku činit církvi, že nesnaží se podávát svým „konsumentům uměleckým“ pravé umění. Činí i to v plné míře. Nejde v předu škol, nebudí otázek a problémů (aspoň schválně ne!), nelibuje si v individualismu, v podivnostech, ve chvilkových směrech, ač ani ona jimi nebývá ušetřena. Jde s proudem, až když už se valí širokou řekou, ne však dokud se kypí a pění a řečiště ryje a skály podmílá. Máť průměrné konsumenty, kteří nejsou dojmy uměleckými přesyceni, konsumenty často tak primitivní, že pouhé barevné kolečko je uvede u vytržení (děti, divoši, nejprostší lidé). Zasluhuje jen vděku lidstva, že se i o tyto stará, o něž by jinak nikdo nedbal. A přece ani individualismu a aristokratismu v umění se nevyhýbá.

Není jistě mezi všemi žijícími tvořivými umělci celého světa ani jednoho, který by aspoň polovici svého vzdělání a nadšení uměleckého nebyl čerpal z umění církevního! Minulého i přítomného! Minulost odsuzovat se neodvážíte, ježto byste byli směšnými (jako Machar), ale o přítomnost bude soudit budoucnost, soud nepatří nám.

Na národopisné výstavě stál venkovský kostelíček jako doklad rázovitého umění lidového — kostelíček, jenž dřív než přišlo pochopení

pro lidové umění nazýván pohrdavě dřevěnou boudou! Nevíme, co se bude líbit 100, 200 let po nás!

S vědou jste mnohé ošálili, když jste ji postavili proti církvím a náboženstvím. U někoho se vám totéž podaří i s uměním — ale to už asi půjde tíže.

*

Za příležitosti 100. výročí úmrtí Haydnova (1732—1809) přináší „Hudební Revue“ seš. 6. článek R. Veselého „Josef Haydn“. V 18. století, kdy nastává převrat ve všech odvětvích lidské kultury, i v hudbě jeví se nový směr, nové umění, prosté, přirozené, jež obraceti se musilo předem k národní písni. A Haydn, rodilý v Rohravě v Dolních Rakousích, vyšel z lidu. Okolnost, že pochází z krajiny dosud silně promísené živlem charvatským, vede nás k doměnce, že „v žilách Haydnových kolovala asi též slovanská krev, jakž tomu i jméno jeho nasvědčovati se zdá. (V Charvatsku je rozšířeno příjmení Hajdin, Hajden, Hajdinovič.) Haydn seznal již v mladých letech národní písně charvatské, německé a asi též maďarské. První jeho hudební dojmy byly mu vlastním východiskem pro celý jeho směr. A uvážíme-li, že většinu svého života strávil v své rodné krajině, kde měl neustále příležitost naslouchati písním lidu, z něhož vyšel a jemuž se blízkým cítil, nepřekvapuje nás množství národních charvatských melodií, jež v jeho skladbách nacházíme“. Největší význam Haydnův spočívá v symfonii a v komorní hudbě. Učinil nejen veliký pokrok v instrumentaci, nýbrž i rozšířil a prodloužil o mnoho jednotlivé věty symfonie a stanovil pravidelnou čtyřvětost. Rovněž dosavad občasně uváděného menuettu ujal se jako důležitého činitele a zavedl jej pevně pro vždy. Haydn jest otcem smyčcového kvarteta a klavírního tria; na oba přenesl formu své zdokonalené symfonie. Prvé jeho oratorium „Ritorno di Tobia“ jest ještě v ryze italské formě psáno, ale další díla, velkolepé „Svoření“ a „Čtvero ročních počasí“, jež mají epicko-lyrický ráz, stojí na výši doby, v nichž nejsilněji se vyslovil. „Jako každý novotář, narážel i on na silný odpor kritiky, jež na nový styl vůbec s nedůvěrou se dívala“. „Jím počíná naše moderní hudba; jím zároveň končí první fáse prostého, přirozeného, lidového umění. Nastávají nové problemy. Již Mozart šel jinou cestou. Přichází Beethoven a doba romantiky. Ale kořeny hudby moderní tkví v umění Haydnově. V tom jest jeho velký historický význam.“

*

Na pravoslavný svátek sv. Cyrilla a Methoda 11. (24.) května zahájen slovanský sjezd v Petrohradě, jakožto pokračování lonského přípravného sjezdu slovanského v Praze. Sešel se totiž vlastně výkonný výbor sjezdem tím zvolený, ale přibral k poradám široké publikum ruské. Schůze byly trojího druhu: schůze komissí, bankovní a výstavní, veřejné schůze věnované přetřásání palčivých otázek slovanských (Bosna, Poláci a vláda, chlumský kraj, Ukrajina) a schůze výkonného komitétu, jenž resumoval jednání a předkládal na jeho základě resoluce. Právo hlasování měli jen členové výboru v Praze zvoleného, všichni ostatní měli jen právo poradní. Na schůzích plenárních zřejmy byly tři skupiny:

ruská pravice (staří slovanofilové), k níž přidružili se i starorusínští delegáti, ruská levice a střed, jejž tvořili ostatní slovanští delegáti. Při palčivých otázkách se přítomní ostře rozdělili. Při debatě o Bosně stáli všichni Rusové se Srby proti rakouským Slovanům; při polské otázce sráželi se ještě ostřeji ruská pravice a levice. Pravice přišla s celou svou tradiční protipolskou nenávistí a sočením. A byla osamocena. Předseda v resumé svém sám pravil, že členové pražského sjezdu podepsavší protipolské návrhy v dumě sami se vyloučili z řad neoslavismu, který si za heslo postavil: svobodu, rovnost a bratrství všech slovanských národův. A zdá se také, že staří slavjanofilové odbočí od ostatních neoslavistů. Na sjezdě tentokrát byli zastoupeni i vůdcové svobodomyslných směrů ruských, kteří do Prahy schválně nejeli (Miljukov, Kovalevskij, Rodičev). Z národních skupin nebyli zastoupeni haličtí Poláci (přenechavše úplně Polákům ruským jednati), Ukrajinci (starorusínská strana byla zastoupena) a ovšem lužičtí Srbové. Za to byli tentokráte i Slováci přítomni. O ukrajinské otázce došlo k ostré potyčce mezi konservativním a svobodomyslným křídlem ruským. Jinak kromě těchto potyček a výčitek neujednáno ničeho, leda že ustanoveno svolati definitivní sjezd slovanský na rok 1910 do Sofie. Otázka o bance a výstavě slovanské zůstala dále nerozřešena neshodou Rusů, kteří se pro ty věci nemohou ještě rozehřát, a nevidí jejich praktičnost. Ústav banky vzal si však aspoň finanční ministr na prohlédnutí. A pro výstavu zvolen přípravný výbor, v němž zastoupeni Rusové 14 členy, Poláci 8, Čechové se Slováky a Lužičany 8, Srbové 4, Bulhaři a Charvaté 3 a Slovinci 1 členem.

*

V „Bulletin de l'Institut général psychologique“ (1908) setkáváme se se zajímavým referátem o seancích Eusapie Palladino ve jmenovaném ústavě roku 1905, 1906, 1907 a 1908. Prvá část referátu jest věnována zkoumání osoby a probádání fysického prostředí v sousedství osoby. „Snažili jsme se,“ píše ref. Courtier, „stále znamenati, pokud jen bylo možno, jevy, které se vytvořily v blízkosti osoby, a na druhé straně, snažili jsme se je převésti na známé zákony, usilujíce spojiti k jich vytvoření podmínky nejpříznivější a nezbaviti se při tom přísné kontroly.“ Fakta pozorovaná v seancích zařazuje Courtier ve dvě hlavní oddíly: 1. „mechanické působení na předměty a osoby jsoucí ve styku a sousedství podmětu; 2. zářné zjevy: vidění záblesků nebo zářících bodů, vidění rukou nebo údů, brzo ve formě černých stínů, brzo jako fosforující, brzo v podobě lidské.“ Vyloživ pozorované jevy, připojuje o Eusapii poznámky: biografické poznámky, několik šetření psychofysiologických, poznámky fysiologické atd. Část druhá obsahuje úvahy kritické. Závěr referátu jest pak tento: 1. Přemístnění a pozvédání stolův a stolků je záznamy prokázáno; 2. jisté z těchto pohybů zdá se, že se produkují při pouhém dotyku s rukama nebo šatem podmětu, ano i bez dotyku; 3. těžiště síly zvédající předměty zdá se míti sídlo své v samém podmětu; 4. zdá se, že podmět vybíjí na vzdálenost elektroskopy; 5. zdá se, že vyvolává na vzdálenost v předmětech molekulární vibrace, úhozy, zvukové vibrace; 6. v jeho sousedství

konstatují se zářné jevy, jichž příčiny zbývá ještě určiti; jisté z těchto jevů činily dojem elektrických jisker; 7. viděny byly formy zevnějšku lidského a zakuseny od přítomných dotykové pocity; pro některé zjevy byl konstatován podvod; 8. Eusapia během jistých seancí vstupuje ve stav nižší s úrovní měnitelnou; 9. myšlení a vůle podmětu mají jakousi působivost na přírodu a pochod jevů; 10. přítomní jsou vydáni kouzlům, jichž rozsah je těžko přesně stanoviti.

Krátce možno říci tolik: byly konstatovány, zaznamenány jevy takové jako přemístění a zvedání předmětů; než vědecky nebylo dokázáno, že jevy ty neměly nic společného s podvodem. „Mohl jsem si učiniti," dí Courtier, „přesvědčení, ale ne, abych přesně mluvil, jistotu založenou na objektivním myšlení, jež byla by platna pro všechny." Toť i mínění presidenta Arsonvala: „Konstatovali jsme jevy, a myslíme, že nebylo při nich podvodu; ale nemůžeme býti vědecky jisti." Toť mínění i Braulyho. — Eusapia Palladino byla pečlivě zkoumána, ale vědecky nemožno v ničem uzavírati o skutečnosti těchto jevů. V bádání se bude proto pokračovati.

*

Polské „Atheneum kapłańskie" (Włocławek) přináší úryvek z listu polského biskupa kujavsko-kališského ku kněžstvu o malířské výzdobě chrámů. Biskup v něm praví: „Umění křesťanské nemůže míti pouhého dekoračního účelu. Stěny kostela musí vyobrazovat a osvětlovat věřícím pravdy a tajemství víry, svátosti, životy svatých, a to ne v symbolech a allegoriích těžko pochopitelných, ale v ten způsob, aby lid mohl lehko obsahu porozumět. Obrazy mají míti dokola ozdoby podle slohu kostela. Šablonovité dekorace nesmí se v kostele trpěti, neboť neshodují se s duchem malířství náboženského. Bylo by velmi žádoucí, aby umělci při polychromování chrámu brali zřetel na současný proud lidově-národní, na domácí rostlinstvo, na krajinky polské, kroje lidové, a aby dokonce v postavách vybírali osobnosti současné, známé a vynikající."

*

O československých přednáškách květnových v Praze praví redaktor „Slov. Světa" krakovského, sám jeden z přednášečů Fel. Koneczny v posledním červnovém svazku: Na naléhání Poláků zahájeny přednášky v Praze hned v květnu, ač pražský výbor se obával o účasť a nebyl nic připravil. Proto posílány pozvánky a ohlášení až večer před přednáškami a v den přednášek samých. A Praha přece přišla. Sály byly naplněné, všecka sedadla obsazena a ještě návštěvníci stáli, ač na stojící nečítáno. „Bývali na přednáškách předáci českého života veřejného, politici, učenci, spisovatelé, žurnalisté, umělci, finančníci, inženýři. Bývali na nich lidé nejrozmanitějších stran a názorů, slovem ‚celá Praha' se sešla... s jednou vyjímkou: Na žádné ze všech šesti přednášek nebylo ani jednoho českého kněze. Ale nebyl to nikterak bojkot přednášek, bylo to jen ze zvyku. Vyznamenávati se nepřítomností jest stálým zaměstnáním duchovenstva pražského, postrádajícího proto všeho významu v hlavním městě Čech. V životě

Praby kněží nemají místa.“ Tento úsudek není diktován nepřízní, ale láskou ku kněžstvu. Český přednášeč sotva by si byl všiml, že celý jeden stav schází na jeho přednášce, ale polský přednášeč není zvyklý tento stav pomíjet a býti od něho pomíjen.

*

O přejímání slov z jednoho slovanského jazyka do druhého hovoří v lublaňském „Čase“ Ant. Breznik. V tomto přejímání slov jest někdy příčinou opravdová potřeba malého nevyvinutého jazyka, jindy neznalost vlastního pokladu slovního, jindy moda jakási, kulturní návyk. Vždy však toto přejímání jest vyznáním chudoby vůči bohatšímu. Přejímání slov neděje se ani s ohledem na příbuznost ani s ohledem na politiku a cíle budoucnosti. Slovinština přejímala slova od třech slovanských sousedů: Čechů, Rusův a Charvatů. Kdyby vždy byli měli slovinští přebíratelé cizích slov na paměti plán illyrismu, spojit totiž všecky Jihoslovany v jedno, byli by musili soustavně a důsledně jen ze srbsko-charvatštiny vypůjčovat. Neboť tak byli by slovinčinu srbštině přiblížili, kdežto českými a ruskými vzatky ji oddálili. Stejně činí bulharština, která stále se doplňuje z ruštiny a oddaluje od srbštiny. V tomto smyslu vytýká autor i srbsko-charvatským linguistům jejich převrácené brusičství. Aby ujednotili soustavu své řeči, stále více vymycují slova kajkavská (dialekt západní, se Slovinci příbuzný) a nastolují slova štokavská (dialekt východní), a kde štokavština nemá svého výrazu, raději přijímají germanismy, latinismy, turcismy a jiné cizomluvy. Tak rovněž tito brusiči charvatští a srbští oddalují uměle od sebe jazyky jihoslovanské

Bohužel že tak činí brusiči ve všech jazycích: proti všem plánům politikův a národovců. Tak naši čeští důsledně vypleli moravismy a vzdělali do krajnosti nejdalší skoro na západ dialekt český za spisovnou řeč. Slováci úmyslně a vědomě svůj jazyk odtrhují od Čechů, vzdělávajíce soustavně východnější formy dialektické a zaplňujíce nedostatky výpůjčkami z ruštiny a srbštiny, raději než z češtiny. Polštinu ovládá místo bližší nám mazurštiny stále více daleká nám forma varšavského způsobu řeči, v ruštině vrch obdržela nejdalší větev moskevsko-severská. Co děje se geograficky, děje se i jazykově, místo abychom se sbližovali, rozlézáme se a oddalujeme. Snad nějaký přirozený to zákon vývoje, na nějž si pak ovšem marně naříkáme, a marně se proti němu bráníme.

*

Nejpověstnější osobnost našich dějin mistr Jan Hus propracována dosud vědecky tak málo, že nutno ještě i nejzákladnější otázky řešiti. Ve „Věstníku české Akademie“ probírá na př. V. Flajšhans otázku, kdo byli učitelé Husovi, od koho čerpal své názory. Dosud všeobecně se uváděli Husem samým roku 1409 jmenovaní magistři Nicolaus Biceps, Adalbertus, Jenko, Nicolaus Rakovník, Nicolaus Litomyšl, Stephanus de Colonia, Joannes Stěkna, Petrus Stupna. Cizí i domácí historikové přijímali tato jména v rektorské řeči Husově seskupená jako učitele Husovy, bez dalšího bádání o nich, bylo-li by to vůbec možno. A tak stalo se toto místo z řeči roku 1409 místem klasickým.

Dr. Flajšhans je rozebírá, a shledává, že nemusí nikterak býti správným. Slova „magistri nostri, s theologiae professores", řečena jsou jménem university. Vždyť mnozí z nich zemřeli dávno před Husem, než na vysoké učení přišel, jiní byli jeho vrstevníci a kollegové spíše, než učitelé. Z osmi jmenovaných, totiž tři (Biceps, Vojtěch a Štěkna) nemohli býti jeho učiteli, poněvadž dva před jeho studiemi zemřeli a třetí učil v Krakově, nikoli v Praze. O dvou jest nemožno, aby je Hus byl poslouchal (Rakovníka a Stupnu). Z tří zbývajících jen jediný, totiž Mik z Kolína (Chimera zvaný) byl pro své viklefské názory pravděpodobným inspiratorem Husovým. Ostatní dva mohli sice býti učiteli Husovými, ale vliv jejich na něho byl by jen nepatrný. Tak z osmi jmenovaných zbývá jediný jako pravděpodobný, pět jest jich nemožno, dva bezvýznamni.

Za to však z jiných pramenů dlužno za učitele Husovy prohlásiti Křišťana z Prachatic, Sofistu (Jana z Mýta) a Stanislava ze Znojma. Ze všech pak tento jest nejvlivnější učitel Husův, pravý otec Husitismu, nejvěčnější a nejdůslednější Viklefita český.

Učitelé Husovi jsou tedy Stanislav Znojemský a Mikuláš Kolínský — oba Viklefovci, tedy pěstitelé cizích myšlenek a snah, nikoliv pokračovatelé a rozvíječi domácího reformního ruchu.

*

Mezi krakovským kardinálem biskupem Puzynou a polskou veřejností začal se tajný i veřejný boj o Słowackého. Kardinál nechce povolit, aby ostatky z Paříže přenesené pochovány byly na Wawelu (biskupský chrám památný jako hradčanský), jelikož Słowacki zemřel jako přívrženec mystické společnosti Towiańského a tedy od církve odloučen. Nejvíc ovšem protestují proti „úzkoprsosti" té studenti (a polští socialisté, ač se dřív nikdy o Wawel ani o Słowackého nestarali). Pro biskupa obtíž zde jest, neboť chrám na Wawelu není museem, ale užívaným stoličním chrámem, jenž slouží bohoslužbě! Snad by v případě Słowackého mohla se věc ještě nějak zprostředkovat, ale jedná se i o zásadu pro příště.

Boleslav Prus vydal politický román „Děti", pojednávající o hnutí mládeže polské v minulých revolučních letech, o hnutí, jež z mládeže se převalilo na celou společnost. Děti vedly, děti dělaly veřejné mínění!

Pěkné slovo pro vegetarianství si utvořili Poláci: jaroš = vegetář, jaroštvo = vegetarianství. „Jařina" Polákům znamená zeleninu. Tak slova ta pěkně souvisí.

Uherský ministr Apponyi zakázal na školách uherských cizí atlasy i nejlepší (Stielerův, Kozennův a j.), protože na nich Uhry nesprávně státoprávně označeny. Maďarský „globus" bude tedy potřebovat zvláštní zeměpisné a mapovací školy!

Slovinci si vytvořili ve svých katolických organisacích družstva sokolská, jež nazvali „Orli" na rozdíl od obyčejné sokolské organisace. Koncem března bylo Orlů na 60 skupin. Pražským ústředím vyloučeny

ze všech sjezdův a slavností sokolských jakožto zcela cizí organisace, ač nechtěly zprvu býti cizí.

V Sofii utvořila se společnost pro pěstování lidové hudby pod názvem „Národní píseň“.

20. června zemřel Fr. Martens, professor mezinárodního práva na universitě petrohradské, světového jména v oboru svém.

Zprávy národohospodářské.

Prací zrychlenou projednala tentokrát sněmovna poslanecká rozpočet, na letoši rok, právě před lhůtou kdy provisorium mělo vypršet (30. června). Jindy se jím bavila měsíc i déle, teď na celý rozpočet určeno deset schůzí a také to tak skončeno. Určeno na řečníka, aby mluvil každý jen 10 minut, řeči ministrů šly na účet většiny. A mluveno přes to mnoho, zvláště oposice nemluvila méně než jindy. Ale pro dlouhé schůze bylo vidět na všem únavu. Rozpočet rozdělen na čtyry oddíly a o každém oddílu vedena zvláštní debata a bylo zvláštní hlasování. Většina mívala 15 až 20 hlasů více.

S ohledem na žádost finančního ministra po zavedení nových daní a zvýšení starých zpracována i zpráva o rozpočtu. Byli to tentokráte jak členové většiny, tak členové vlády, kteří finanční postavení říše líčili barvami co nejčernějšími. Přebytek rozpočtu vládního, třebas malý (61.191 korun) převrátil se ve sněmovně ve schodek skoro dvoumilionový (1,907.061 korun), zjev to, jenž od roku 1889 v rakouských rozpočtech se neobjevil. Na příští rok těší nás však deficitem přes 100 milionů korun. Výdaje zvýšeny ze 2303·6 milionů korun na 2406·6 milionů korun, kdežto úhrada zvýšena jen ze 2303·7 na 2404·6 milionů korun. Toto vkládání nových a nových výdajů do rozpočtu od poslanců samých bývá všem velmi příjemné a každý si chce tím získati přízeň voličskou. Tak výdaj letos zvýšen samými poslanci o 103 miliony korun čili o 4½%. Ale zpráva praví, že toto zvýšení rozpočtu nestalo se za agitačním cílem, nýbrž pouze rozpočet vládou předložený se doplnil. Doplnil totiž všemi položkami, o nichž se vědělo, že bude nutno během roku je hradit, ale na něž vláda zamýšlela zažádat jako zvláštní dodatečný úvěr. Jsou to většinou stavby a vojenské požadavky, jež k rozpočtu přiřaděny, na samy stavby a opravy železniční obnosem 85 milionů korun! Na tyto vložené položky výdajné vložena úhrada plynoucí z přebytků roku 1907 v obnosu 44 milionů korun a ostatní uvaleno na „zdroj“ výpůjčkový. Rozpočet upraven komisí poslanecké sněmovny tak, aby byl hospodářským obrazem úplným: vloženo do něho vše, co stát vydává během roku. Tak dostaly se do rozpočtu i 102 mil. korun, které už byly vydány a uhrazeny mimořádně. Komise nechtěla míti nic „extra statum“! O ledabylosti vládních rozpočtů mluvil

v panské sněmovně jeden z nejpřísnějších našich finančníků, v tom směru i z našeho zemského sněmu moravského známý svob. p. Skéne. Poukázal na to, že rozpočet z roku 1907 podle účetní závěrky překročen byl o 121 milionů korun. A to i v běžných položkách. Tolik přece správcové státních úřadů mohou znáti napřed, aby mohli náklad svých odborů přibližně odhadnout.

Proti lonsku, vyjmeme-li vojenské vydání mimořádné, zvýšen rozpočet na železnice o 42 1/2 milionů korun, na zlepšení platů státních úředníků, zřízenců 23 milionů korun, na společné výdaje o 16 milionů, na pošty o 11 milionů, na veřejné práce o 10 milionů, zemskou obranu o 8 1/2, na zemědělství o 7, na soudy o 6 1/2, na kultus a na vyučování o 6 milionů korun. Celkem proti lonsku více o 257·6 milionů korun.

Vstoupání mnohých položek v rozpočtu je takové, že se během posledního desítiletí zdvojnásobily, mnohé i zvícenásobily. Tak položka zemědělství vzrostla od roku 1899 do 1909 z 8·7 na 35·8 mil. korun, podpora živnosti ze 0·4 na 1·5 mil., říšská rada ze 2·5 na 39 mil. K(!), finanční správa z 61·6 na 105·9 mil., pense ze 48·6 na 91·6 mil. (!), služné poštovní ze 48·9 na 92·1 mil., školy ze 39·8 na 83·6 mil., soudy ze 58·4 na 92·5 mil., přístavní služba ze 2·3 na 13·5 mil., stavby vodní a silniční ze 22·4 na 37·6 mil. K. Čili celý rozpočet ze 1,681·2 mil. K narostl v 10 letech na 2406 mil. K, tedy o 43%! Zvláště zajímavý jest vzrůst břemene dluhového. Letos obnáší už 411·2 mil. K, r. 1899 bylo jen 345·1 mil. K, r. 1889 jen 295·4 mil. K, r. 1879 bylo 234·9 mil. K a r. 1868 212·5 mil. korun. Přes tento vzrůst břemene úrokového, jenž zdá se hrozivým, přece v celém státním výdaji tvoří úrokové břemeno čím dál menší procento. Ze 30% asi roku 1868, klesá ve vytčených desítiletích na 24, na 26(!), na 20·5, a konečně letos na 17·5% celého státního výdaje. Přes to že zabírá břímě dluhové menší podíl, ač vzrůstá samo o sobě, není tento zjev proto ještě těšivým. Vidíme na druhých státech, že břemeno dluhové nejen neroste, ale že ho ubývá, tak jmenovitě v Anglii, která veliké obnosy státního dluhu rok co rok umořuje a za posledních 10 let více dluhu umořila, než my jsme ho přidělali.[1]) Veškerý dluh naší polovice říšské (bez tak zvaného uherského bloku) obnáší dnes 9154 milionů K, ale bez oněch tří drah letos postátněných. Roku 1899 obnášel jen 7217 1/2 mil. korun. Ubývá při tom společného starého dluhu, který z 5502 mil. K r. 1896 se zmenšil do 1906 na 5366·4 mil. K (i s uherským blokem 1389 mil. K), kdežto dluh vlastní naší polovice říšské se zvětšil ze 2868·3 milionu na 4243·2 mil. korun! Na rok přibude ho o 1325 mil. korun a břemeno úrokové se zvýší o víc než 66 mil. korun! Z toho všeho jen 3152 mil. korun jsou dluhy produktivní! Na jiném místě zprávy odhaduje se kapitál do drah státních uložený na 3900 mil. korun (r. 1907 vykázán obnosem 3832 mil. K), a přebytek, který z příjmů železničních zbývá na zúročení tohoto kapitálu, rozpočten letos na 96,080.062 korun. Činí to

[1]) Poslední rok i u nás umořeno za 13 milionů renty státní, v době nízkého kursu zkoupena a zničena.

jen 2·5%, tak že stát na dráhy své, na zúročení a umoření kapitálu ročně dostává jen asi polovici toho, co na ně platit musí.

Je-li přítomný stav financí státních dosti neutěšený, malovali řečníci z německé většiny příští ještě smutněji. Vezmou-li prý se v úvahu úkoly, jež na stát připadají v nejbližší době jako snížení důchodův (oprava daně domovní a činžovní vydá míň 7 mil. K), nebo jako zvýšení výdajů: zařazování staveb do rozpočtu a ne na dluh (25 až 30 mil.), sanování zemských financí (40 mil.), náklad na nově postátněné dráhy, tak že prý příští rozpočet bude zvýšen těmito mimořádnými příčinami asi o 148 mil K. K tomu třeba připočísti ještě řádné zvýšení, jež ve všech odborech správy rok co rok nastává pouhým vývojem. Letos buď už vydluženo nebo se ještě má vydlužit na anexi Bosny 300 mil., na nové lodi válečné 150 mil, na železniční investice (postátnění) 350 mil. na stavbu průplavův a regulaci 300 mil. korun. To značí nový dluh 1100 mil. korun. Zavedení dvouleté služby vojenské zvýší rozpočet vojenský o 60—80 mil. ročně a první rok ještě o 40 mil. K, socialní pojištění uvalí státu břemeno 30 mil. ročně. Tak prý v budoucím pětiletí rozpočet vzroste ročně jistě o 270 až 300 mil. korun. A na to nepostačí přirozené zvýšení příjmů státních, proto třeba nových daní. Proto ministru financí s jeho „reformními" daňovými předlohami musí býti vyhověno a nové daně musí býti povoleny.

Předlohy daňové reformy se stále množí. K starým o zvýšení daně lihové a pivní a zpracovávaným teprv zvýšeným tarifům železničním přibyla předloha o opravě a zvýšení daně dědické a daně z darů, předloha opravené daně domovní a činžovní, předloha o zvýšení daně z dividend a zavedení daně z tantiém, a konečně předloha o zvýšení daně důchodové z důchodů nad 20.000 korun a z důchodů osob bez rodiny nebo pouze ve dvou žijících. Z poslaneckých kruhů navrhují se k tomu nové daně luxusové (automobilů, šumivých vín a j.). Zatím však všecky tyto nové přídavky nic finančně neznačí, protože málo vynesou. Hlavní obnos zvýšení zůstává na prvních třech daních pivní, lihové a tarifech, které mají vynésti na 110 milionů korun. Ostatní všecky pospolu vynesou sotva 20 až 30 milionů korun.

Reforma daně domovní a činžovní nemá vynésti více, ale býti úlevou. Reforma daně domovní má osvoboditi všecky budovy malé, venkovské a přispěti tak jmenovitě k úlevě zemědělství. Budovy tovární mají dostati jiný základ zdaňování než dosud: předloha totiž navrhuje odhad ceny budov každých 10 let, a z ceny té 3% by se vzala jako jejich výnos a z tohoto výnosu by se pak platila daň. Ale s tímto způsobem nejsou zástupci průmyslu srozuměni, a žádají, aby dnešní výnos daně z budov továrních se vzal jako kontingent (asi 2 miliony korun) a tento kontingent by si poplatníci sami na sebe rozdělili. Platily by jej ovšem jen tovární budovy dnes už stávající a to ne podle ceny budov, ale podle prostorného rozsahu výrobních místností. Nové budovy by zůstaly mimo kontingent.

Rojily se poslední dobu návrhy na zrušení cel. Návrh polský na zrušení obilních cel do 31. července 1909 už se stává pomalu bez-

předmětným. Socialisté podali proto návrh obšírnější o zrušení cel obilních do 31. července 1910. Alpští poslanci (slovinští) podali návrh na zrušení všech cel na krmiva dobytčí. Toť protiagrární návrhy, ale agrárníci zase podali protiindustrialní návrhy na zmírnění cla na železo, a jiný na zrušení cla na železo, na železné výrobky a na stroje. A návrhy v principu vesměs přijaty. Návrhy obilní odkázány totiž výboru, návrhy železné přijaty jako resoluce. Účinek pravděpodobně nebudou mít ani jedny ani druhé. Ale přijetí výzvy zrušit cla na stroje všeobecně ohromilo průmyslovou veřejnost, zvláště že resoluce přijata 308 proti 126 hlasům!

Panská sněmovna čekajíc na rozpočet přijíti mající z poslanecké sněmovny, vyřizovala v nedostatku jiné práce všemožné věci, mnohé dokonce vzavši sama jako první do práce (zákon o uznání islamu). Mimo to odbyla si obšírnou debattu o sanaci zemských financí přijavši v tom směru dvě resoluce, jimiž se sanace vládě doporučuje a žádá především převzetí části školních nákladů ze země na stát. Ale tu právě srazil se názor finančního ministra s názorem snad většiny panské sněmovny: vláda navrhuje zemím 106 milionů korun, z nichž $65^1/_2$ milionů už i dnes dostávaly, a roční další přírůstek 2 milionů korun. Zástupci Čech a s nimi i jiní přáli by si však, aby stát nedával příspěvek zemím k celému nákladu jejich, ale převzal část rozpočtu, totiž položku školství, buď zcela buď z jistého dílu na sebe. Školství dnes (1905) ve všech zemích vymáhá $40^1/_4$% všeho nákladu zemského. Jsou ovšem země, kde školy stojí méně, jinde zase více. Tak v Čechách náklad školní tvoří už $58^1/_4$% všeho zemského výdaje. Kdyby stát uvolil se převzíti polovičku toho nákladu, platil by Čechám 24 milionů korun, Tyrolím ovšem jen 1 milion korun. Spor by tedy i tu povstal mezi zeměmi, ale sotva silnější než dnes pro navrhovaný vládou klíč rozdělovací při oněch 106 milionech. Vláda nemůže najít jednotný způsob dělení a vzala dvojí proto a jestě pak uvolila se ku přídavku doplňovacímu. — Proti příspěvku školnímu jsou Halič a Dolní Rakousy. A vláda přes tyto země nechce přejít. O školní příspěvek se nejvíce zasazují Čechy a Morava, a to jak Češi tak Němci. Prvotně návrh vyšel vlastně od Němců (Dr. Eppinger).

*

Zajímavý boj vedl se celý červen o vliv americké petrolejové společnosti. Společnost ta byla požádána od naftařů v zemském haličském spolku seskupených, aby jim pomohla z dnešní mizerie, do níž se dostali nadvýrobou nafty. Právo vrtat studně a těžit naftu náleží majitelům pozemkův a v naftonosném rayoně už kdekterý majitel pozemku se o to pokusil buď sám, nebo právo to pronajal druhému. Při úzkých a menších parcelkách jest majitel nucen vrtat, začal-li vrtati jeho soused, sice mu vyssaje proudy nafty i pod jeho pozemkem uložené. Tak se stalo, že poslední léta se těžba zmnohonásobila,[1]) a dosáhne letos

[1]) Těžba nafty od roku 1903 stoupla takto: 6·7 q, 8 2, 8·9, 7·3, 11·3, 17·6 mil. q. Pověstná druhdy Boryslav sklesla v těžbě ze 5 mil. na $2^1/_2$ mil. q. Za to vyšinuly se Tustanovice, jež začaly roku 1903. Roku 1905 neměly těžby ani 1 mil. q, roku 1906

20 až 22 mil. metráků. Toto množství však nedá se odbýti. Raffinerie rakouské a uherské vidouce takovou hojnost suroviny, s níž těžaři nevěděli co počít, a často jim odtékala i do řek a otravovala tak celý kraj, snižovali ceny, a jmenovitě předloni a vloni nafta prodávána pod výrobní cenou (až i 85 h za metrák). Naftaři, většinou drobní to lidé, a mnohdy nemajetní, kteří teprv těžením doufali zbohatnout, nevěděli si rady. Stavěny sice nádržky, v nichž bylo možno naftu zatím uschovat a čekat lepších cen, ale nádržek nestačilo, a uložená nafta ležela dlouho třebas mezitím co její majitel potřeboval peníze a nebylo možná jich dostat. Vloni vláda aby odpomohla nouzi naftařů, slíbila jim, že postaví závod na výrobu topiva naftového a ročně jim odkoupí 3 mil. metráků nafty za cenu, která by byla slušná (2·85 K). V závodě ze suroviny by se odloučilo 10% petroleje, 5% benzinu a 10% jiných látek a 75% by se spotřebovalo jako topivo místo uhlí na železnicích. Stát tím vyzíská ještě, neboť topení takové mu přijde laciněji. Závod už stojí, ale naftaři měli si jej sami vésti a sami si z něho prodati ony vedlejší výrobky. To však bylo po nich zase mnoho žádáno. Raffinerky naší říše spotřebují ročně asi 10 mil. *q* nafty, stát by odebral 3 mil., tedy by ještě zbývalo 7 až 9 mil., skoro polovice, a s tou zase nevěděli co počít. A tu se jim nabídla americká petrolejová společnost, že jim pomůže: že povede výrobu ve státním závodě, odebere jeho vedlejší výrobky, nastaví nádržek naftových a bude dávat zálohy na naftu v nich uloženou. Nebylo by to zadarmo, společnost by měla při tom svůj zisk, a notný, ale naftařům by aspoň bylo spomoženo. Vyjednávání se společností vedeno v Hamburku a skončeno k obapolné spokojenosti počátkem června. Čím se více stávala dohoda pravděpodobnou, tím větší strach dostávaly raffinerie. Společnost americká totiž před několika lety vidouc se obroženu na světovém tržišti evropským petrolejem, podjala se zprvu boje s ním, a to nejdřív s ruským petrolejem. Ale stávky v Baku ochromily ruské naftaře, a tito se s Amerikány smluvili. evropské tržiště si rozdělili. V Evropě zbývaly ještě Rumunsko a Halič. Rumunsko pomocí německého kapitálu koncem let devadesátých a počátkem tohoto století začalo znamenitě svou těžbu rozmnožovat. Amerikáni vtrhli do Rumunska, založili svůj podnik a jali se rozbíjet organisaci těžařův a raffinerií rumunských: ceny nafty drželi značně vysoko, ale ceny petroleje snižovali, tím brzy donutili cizí kapitalistické závody, že s nimi uzavřeli smlouvu, a tak Rumunsko stalo se Americe neškodným. Zbyla jediná Halič. Nějakým nápadně hladkým způsobem domohli se Amerikáni v Uhrách koncesse na raffinerii; naše vláda jim jí nechtěla povolit, ale konečně vidouc, že Uhry snad povolí dvě, nepovolíme-li i my jednu, povolila. Tak raffinerka v Dědicích stala se baštou amerického dobyvačného vlivu. Na podnět americký založena asi i v Limanové v Haliči raffinerka kapitálem francouzským, aby byla včas pomocnicí Amerikánův, a dnes ji americká společnost právě chce převzíti. Jakmile se Amerikáni

už 3 miliony, roku 1907 pak 7½ a roku 1908 dokonce 13 mil. *q*. Spotřeba petroleje u nás je stálá asi 2½ mil. *q*, vývoz petroleje roku 1900 ještě nebyl skoro žádný, dnes obnáší 2½ mil. *q*.

usadili v říši ve dvou raffinerkách, jali se pracovat jako dříve v Rumunsku: snižovali ceny petroleje a zaváděli mimo to tak zvaný nálevný (tank) system prodejní, rozvážejíce na vozích petrolej po městech i po venkově a nalévajíce z vozu do nádob odměřených, které sami dodali.[1]) Tímto způsobem odnímali domácím raffinerkám kupce, které po jednotlivu na takový způsob prodeje se nemohly odvážit a společně — nemohly se domluvit! Už po dvě léta stále se dovolávaly vlády, aby jim proti americké společnosti pomohla. Teď pak když naftaři haličtí docela uzavřeli smlouvu s ní, čímž skoro veškerá surovina byla by vlastně v její moci, zdvihly teprv poplach. Ani vládě nebylo to milé, aby cizí společnost takové pověsti zmocnila se celého petrolejového odvětví v říši, a proto vybídla raffinerky, aby převzaly na sebe samy to, co Amerikáni slibují. Raffinerky tedy se sešly, ale nedohodly se. A naftaři smlouvu uzavřeli. Když už věc byla vážnější, sešly se znova a nastal znova boj mezi nimi: nejmocnější skupina, financovaná dvěma bankami vídeňskými (Kreditkou a Bodenkreditkou), žádala si větší výrobní podíl z kartelu, ostatní nechtěly povolit, a celá akce zase byla na rozbití. Konečně se dohoda stala na všecky tři strany: mezi raffinerkami, státem a naftaři. Raffinerky převezmou ústav státní a povedou jej za těch podmínek, jak to chtěli Amerikáni; stát postaví nádržky nákladem asi 8 mil. K, celkem na 10 mil. *q*, a banky s raffinerkami spojené budou naftu uloženou zakládat penězi. V zákoně právě podaném vláda praví, že postačí zatím nádržky na 6 mil. *q*, protože už nádržky s obsažností 16 mil. *q* různými firmami zřízeny, na 4 mil. *q* se nádržky přistavují, tak že i se státními bude objemnost všech nádržek koncem tohoto roku asi 26 mil. *q*. Nájemné za naftu bude takové, aby kapitál 8 mil K se zúročil a amortisoval. V návrhu zákona ještě se kazí zámysly Amerikánům tím, že se prohlašují za živnosti koncesované: nádržky a ukládání nafty, roury a pumpy na vedení nafty a všecko zpracování nafty. Krom toho nálevný prodej činí že závislým od povolení ministerstva obchodu! Tím asi Amerikáni v Rakousku spojenými silami kapitálu a průmyslu domácího se státem na zatím odraženi. Ale sotva dají za vyhranou. Chystají se k dalšímu boji a vytrvají. A síla jejich nedá se podceňovat, ani když stojí celý stát proti nim! Konsumenti petrolejoví z této výhry státu, raffinerií a naftařů budou míti také něco — dražší petrolej a dražší ostatní naftové zplodiny.

[1]) Obchod v sudech jest nepohodlný a drahý. Sud sám stojí 5 až 6 korun a zvyšuje cenu petroleje o pětinu asi (při dnešních cenách 25 korun).

Rozhled socialní.

Zpráva odborové komise socialní demokracie pro celou říši vydaná počátkem června doznává, že vloni organisace odborová musila přestáti těžkou krisi, ale že ji šťastně přestála. Krise byla zaviněna nedostatkem práce a zaměstnání v přečetných odborech, tak že mnoho členů v těchto odborech odpadalo a vystupovalo. Koncem roku 1907 bylo členstva v říšské i československé organisaci 501.094 a koncem roku 1908 jen 482.279. Ubylo tedy 18.815 členů čili 3·75% všeho počtu. Pohyb členstva totiž byl takový, že nově se přihlásilo 176.819 členův, ale vystoupilo 195.634 členů. Podle zemí úbytek stihl vlastně jen země československé, k nimž v dělnickém oboru náleží plným právem i Dolní Rakousy. Ubylo totiž členů v Čechách: 8128 německé organisace a 2371 československé organisace, na Moravě 3718 členů, ve Slezsku 2174 členů, ve Vídni 4197 a v ostatních Dolních Rakousích 4965 členů. Poměrný úbytek největší jest v Dolních Rakousích, totiž tvoří 12·41%, pak ve Slezsku 8·25, na Moravě 7·74, v Čechách 5·83 (československé sdružení 6·33), ve Vídni 3·34%. Za to přibylo členů v Haliči 28% (3524), v Horních Rakousích 23% (2115), v Tyrolích s Vorarlbergem 11% (1127). Z jednotlivých odborů, jichž jest přes 30, nejslabší jest odbor zemědělský a holičský, nemajíť ani tisíc členův, ostatní jsou přes tisíc silné; nejsilnější jsou kovodělníci mající na 60 tisíc, a železniční zřízenci mající přes 50 tisíc členů, pak textilníci mající na 46 tisíc členů.

Příjmů měly všecky odbory 9·33 milionů korun a vydaly z toho 8·35 mil. korun. Jmění činí 9,978.370 korun. Fond stávkový krom toho měl roku 1908 celkem 4·1 mil. korun, zvláštní fond obranný 2·65 mil. korun. Vloni vydáno na podporu členstva (cestovné, nezaměstnanost, nemoc, invalidnost, pohřebné, nouze) 3,669.085 korun čili 43·92% všeho vydání. Z volných fondů vydáno na propuštěné, stávkující a pronásledované dělníky 1,454.523 korun, o pětinu méně než po obě léta před tím. Ostatní vydání se dělilo na: právní ochranu, tisk a vzdělání 1·63 mil. korun čili 19·49%, agitace, správa a jiné výdaje pohltily 3·06 mil. korun čili 36·59%. Na jednoho člena připadá celkem 17·32 korun výdajů (roku 1907 jen 14·64 korun), v čemž správa činí 6·35 korun na hlavu (roku 1907 5·87 korun). Příjmy obnáší na hlavu člena říšské komise asi 23 korun ročně, u člena československého sdružení asi 14½ korun ročně. Československé sdružení mělo příjmův od 35.052 členů 473.000 korun a vydání 430.000 korun, jmění má 477.000 korun.

Výmluva na krisi hospodářskou v odborové zprávě bude jen z části platnou. Vina úbytku leží asi v organisování dělnictva z jiných stran (křesťansko-socialní a národně-socialní). Neboť nemožno jest připustit, že by těch asi 100.000 křesťansko-socialně a národně organisovaných bylo vzato jen z těch vrstev dělnických, z nichž se nedoplňují řady socialně-demokratických odborů. Patrným jest velký úbytek právě

v těch zemích a krajích, kde nedemokratické organisace poslední leta velmi účinně postupovaly (Morava, Slezsko, Dolní Rakousy i Čechy). A organisace ty ani lonský rok nevykazují úbytku, ač byl i pro ně rok stejné hospodářské povahy jako pro socialisty. Spíše možno býti zvědav na to, zdaž i letos půjde hnutí týmže směrem, že nesocialisté budou mohutnět, za to socialisté se ztenčovat nebo na rovni zůstávat. Pak bychom měli co činit ne s krisí hospodářskou, ale s krisí strany, která však přes to tímto způsobem přece jen zdá se neumořitelnou.

*

Zákonodárství dělnické dovršuje se v načatých už dříve kusech. Panská sněmovna dojednala totiž zákon o klidu nočním obchodních příručích, o zákaze práce žen v noci, o zákaze užívání bílého a žlutého fosforu a o zvýšení normy trestních činů (při krádeži zvyšuje se obnos ku spáchání zločinu nutný podle životní míry dnešní). Jinak zatím ostatní akce uvázly a toto léto už asi nového nic nepřinesou. Opravdu málo na lidový parlament, první ze všeobecného práva vzešlý!

*

Česká zemská kancelář statistická provedla v roce 1906 ve 446 obcích s 512.457 obyvateli šetření chudých. Obec měla o každé osobě 1. července 1906 chudinské podpory požívající sestaviti obsažný lístek popisný. Došlo celkem 6946 lístků vyplněných. Z těch je zřejmo, že mezi chudými tvoří ženy ohromnou většinu, totiž 65%, muži jen 35%. Podle věku bylo do 14 let 18%, od 14 do 60 let 24% a přes 60 let 58% všech chudých. U mužských silně zastoupen jest dětský věk (26½% všech mužů), u žen zase starý věk (61% všech žen). V dětském věku bylo jen 13% všech žen, ve středním pak 26%. Starci jsou též sice nejvíce zastoupeni mezi muži (53%), ale přece méně než ženy. Jsou-li poměry v oněch 446 obcích typické pro celou zemi, a takové vybírány právě, pak by v celých Čechách bylo podporováno každé 140té dítě, každá dvoustá osoba ve věku pracovním a každý desátý stařec a stařena přes 60 let! Čili vezmeme-li to podle pohlaví různě, máme rozdíl pouze v dolních dvou stupních: každý stý chlapec, každé dvousté děvče, každý dvoustý muž, každá 166 žena v pracovním věku by brali chudinskou podporu. Poněvadž osob od 14 do 60 let bylo jich 62% svobodných možno i tu za to míti, že to byly většinou osoby nedospělé, slabé děti a mrzáci do 20 let asi. Jakož zase přirozeno jest, že starci a stařeny byli ze 67% ovdovělí: Mezi dětmi podporovanými (do 14 let) bylo 29½% nemanželských dětí, ač zemský průměr dětí nemanželských ve věku od 6 do 14 let jest asi 8%. Jiné stránky ze statistiky této ještě čerpá Dr. Kar. Engliš, jenž ji rozebírá v pražském „Národohospodářském Obzoru" (č. 5—7).

*

Anglická vláda podala 20. května nový zákon socialní, jejž dolní sněmovna v polovici června ohromnou většinou přijala, totiž zákon o sprostředkování práce Má to býti jedno z opatření na reformě anglického chudinství. Stát věnuje ročně asi 4 mil. korun na udržování úřadů sprostředkovacích v největších městech průmyslových.

Organisovány budou paritativně — stejně z dělníků a zaměstnavatelů, jimž budou k ruce 2 až 4 úředníci od obce dodaní. Sprostředkovati budou i v čas stávky nebo výluky, ale upozorní se na stávku a výluku. Angličtí dělničtí poslanci, kteří podnikli poč. června výlet do Německa, velmi vřele zákon doporučovali a za vzor kladli sprostředkovací úřady německé, které zcela nestranně a ke spokojení zaměstnavatelů i dělníků pracují. Ku sprostředkování práce má býti později připojeno pojištění nezaměstnaných, takže liberální vláda znenáhla skutečně provede skoro celý program socialní, jaký si vytkla žádajíc dělnickou stranu o podporu.

*

V Norsku súčastní se ženy poprvé letos volebního práva do sněmu. Státní rada (vrchní sněmovna) navrhla proto už zákon o nemanželských dětech, jímž se vyhovuje stálým a dávným žádostem všech ženských spolků norských. Nemanželské dítě se tím právně povznáší a zajišťuje tak jak dosud v žádné říši. Matka nemanželská před porodem anebo do čtrnácti dní po porodu oznámí jméno otce dítěte. Ten do čtrnácti dní musí podati důkaz, že není otcem dítěte, nechce-li ho uznati. Nebrání-li se nebo nepodá důkazu, musí přispívati na vydržování dítka i matky. Na matku tři měsíce před porodem a šest neděl po porodu, anebo nechá-li si matka dítko u sebe, 9 měsíců po porodu. Na dítě přispívá do 16. roku. Nemá-li matka dítko u sebe, přispívají na ně oba rodiče. Dítě nemanželské nosí jméno otcovo a má podíl na dědictví po něm spolu s manželskými dítkami. Vláda se sice protivila zákonu, ale státní rada i storthing (sněm) ho provedou. Ženské spolky uvádějí, že jen tehdy manželsví se uzdraví, když muž bude vázán ku stejným povinnostem v nemanželském poměru jako v manželském. Což jest jistě pravdou!

Školství.

Pražské vysoké školy české bojovaly zase poslední čas o svobodu projevu. Rektor techniky Dr. Bertl pro svou inaugurační řeč, v níž prý urazil něm. vysoké školy, a pro ples techniků, na němž nechtěli tito míti místodržitele, volán ministrem vyučování hr. Stürgkhem k vysvětlení a k zodpovědnosti. Pro tento krok ministra podán pilný návrh, jenž ve sněmovně poslanecké projednáván. Ministr hájil se, že mu přísluší právo dohledu a tu že nejmírnějším způsobem se pouze otázal o udání pravého stavu věcí, když na rektora české techniky vedeny stížnosti od německého senátu a od místodržitelství. Nejedná prý se o volnost projevu a bádání, ale o slušné a odpovědné vystupování úřední osoby. Ministr dotvrzoval, že by stejně byl jednal i v případě, že by to byl rektor některého německého ústavu. Techto duvodu nechtěli čeští poslanci uznati, tvrdíce, že celé jednání jest pouze proti-

česká nesnášelivost a nedůtklivost. Zvláště když v Praze němečtí professoři mluvívají mnohem vyzývavěji. — Tím věc asi odbyta. Rektor Bertl pak při nové volbě zvolen od professorů techniky znovu za rektora. Zas jeden důkaz, jak „snadno a rychle“ možno, ale jen v Čechách, státi se slavným.

Rektorem české university měl býti tentokráte člen české bohoslovecké fakulty, a byl by také zvolen, ale filosofická fakulta vzhledem k počtu svých členů žádá z nich častější volbu rektora, a tentokrát prý svolilo kollegium professorů bohoslovných, aby z nich letos nikdo nebyl volen. Fakulta si to právo však vyhradila na budoucí rok. Voliči však prohlásili, že nemohou nijak vázat voliče příštího roku, bohoslovecká fakulta ať jim to na rok sama přednese. Za universitního rektora pak zvolen klassický filolog Dr. J. Král proti hlasům bohoslovné fakulty.

*

Po dlouhých přípravách založena 24. června ve Vídni slovanská liga katolických studentů, v níž spojeny všecky jednotlivé slovanské spolky: české brněnský a pražský, slovinský sp „Danica“, charvatské sp. „Domagoj“ a „Hrvatska“, rusínský sp. „Zarja“ i polský sp „Polonia“. Toto založení slovanské ligy připisují vzájemnému poznání akademiků, jaké nastalo po exodu Rusínů ze Lvova, Charvatů ze Záhřebu a Slovanu vůbec z Vídně. — V Praze poslední léta scházelo se mnoho slovanských studujících. Každý směr politický hledal tam své druhy a navázaný styk už potrval a vykrystalisoval se nyní v říšskou ligu slovanskou.

*

Při rozpočtové debattě bylo třeba ministrovi vyučování naproti mnohým výtkám brániti svuj výnos maturitní. Vytýkáno totiž, že výnosem tím lonské výhody se všecky zvracejí. Ministr se hájil, že jen v duchu lonského Marchetova nařízení podal další vysvětlení. Týkalo se všeobecné znalosti zkoušeného a vědomostí z všeobecného dějepisu. Lonské nařízení odstranilo všeobecný dějepis, nynější jej zase uvádí aspoň jako možný předmět zkušební. — Žádáno po ministru dokonce, aby vubec matury odstranil. Namítl, že v komisi pro reformu střední školy sami paedagogové toho nežádali, a že také ve všech státech dosud se matura zachovává, že by tudíž nebylo radno u nás ji odstraňovat.

Vydáno rovněž nové nařízení všech těch možných přechodů z ruzných typů dnešních středních škol na techniku a na universitu. Při universitě se ještě rozeznávají i fakulty, jež různé přípravy žádají. Zkoušky doplňující žádají se jen z nejnutnějších předmětu. V „Nov. Věku“ připomíná se, že by lépe bylo místo tvoření nových typů středoškolských zavésti na realce doplňující předměty gymnasialní jako nezávazné a analogicky zase na gymnasiu realní předměty. Kdo by chtěl, mohl by studovat předměty všecky na té či oné škole a měl by pak dvéře na celou universitu i techniku beze všeho otevřeny.

Dolnorakouská zemská školní rada a zemský výbor zamýšlí příštím rokem přeměniti všecka gymnasia zemská v gymnasia reální, odstraniti řečtinu a zavésti frančinu.

Německá národní rada pro vých. Slezsko jednohlasně se usnesla na tom, aby na německých gymnasiích a realkách zavedeny byly čeština a polština jako relativně závazné předměty v nižších třídách. Kdo se totiž v první třídě do češtiny nebo polštiny přihlásí, musí chodit po celá čtyři léta. Ve vyšší realce a vyšším gymnasiu oba jazyky už jsou jen neobligatní. Učiteli ať jsou němečtí professoři.

V polovici června byla u ministra vyučování deputace žádat jej, aby dovolen byl ženám přístup i na právnickou fakultu, když na filosofickou a medicinskou už jim přístup dán. Vyličovaly, že jest velmi mnoho takových povolání, jež ženy právnice by mohly zastávat bez ujmy mužské karriéry.

Spolu se žádá o postátnění středních dívčích škol, jichž jest na padesát v celé říši, ale žádná státní. Všecky jsou buď obcemi nebo soukromými spolky vydržovány.

Veliká nespokojenost povstala též s usnesením zemské školní rady moravské, jež nechce připustiti dívky hospitantky na zemské realky, ačkoliv stát hospitantky připouští na obojí školy, realky i gymnasia. Rovněž naléhavě se žádá na vládě, aby opravila řád školní o měšťankách, které také jsou jen pro jedno pohlaví a druhého nepřipouštějí. Ať prý jsou výminkou přístupny i druhému pohlaví. V nedostatku obojích škol znamená to výhodu i úsporu pro stát a zemi i pro obyvatelstvo.

V lednu jsme slavili památku 500letého vydání dekretu kutnohorského (18. ledna 1409). Němci budou 15. července slavit následky tohoto dekretu, exodus svého studentstva z Prahy a založení university v Lipsku — druhé dcery pražské Alma Mater. K té slavnosti dodá pražská německá universita, kromě zástupů studentských a professorských i obě základní listiny, papeže Klementa VI a císaře Karla IV. Obě totiž má ona v držení. Čímž se stává před světem jedinou právoplatnou nositelkou jména 560letého ústavu Karlova!

*

Německý spisovatel Rosegger navrhl nedávno, aby tisíc německých mužů složilo se po 2000 K na dar 2milionový na německé školství. Něm. Schulverein by daru toho používal jako stavebního fondu. Myšlenka našla ohlas u Němců a pilně sbírají. Nemají však po dvou měsících ještě ani sto dárců pohromadě. — Téže myšlenky se chopili Poláci a sbírají na Grunvaldský dar polskému dítěti. Obětovnost jest u nich živější než u Němců. U nás myšlenka se rovněž ujímá, ale tříští se podle míst a organisací. Charvaté podle téhož vzoru usnesli se složit po 100korunových darech cyrillomethodějský dar 100 000 K na školství isterské. Tu však už nevyzývají se 100korunoví dárci, leda výjimkou, ale 100korunové souhrnné sbírky od mnoha dárců. Tedy dosažitelná věc pro většinu sběratelů — a všeobecně ve formě soutěže lákavá.

Prefekt gymnasia sv. Jacka (Hyacintha) v Krakově Dr. Fr. Golba sorganisoval předloni pro žáky středních škol tělesné práce prázdninové. Najal totiž partii práce při regulaci Rudawy, a tu se studenty dal provádět. Studenti pracovali tedy jako prostí dělníci. Zmohutněli na venku a ještě přes prázdniny si uspořili pěkný výdělek, až 100 K někteří! Ale proti tomuto druhu rekreace prázdninové vystoupili mnozí a zvláště Dr. St. Kopyczyński ji káral s lékařského i paedagogického stanoviska jako zcela pochybený krok. Neboť, pravil, práce taková vede ku zhrubnutí nervů a ku ztrátě té jemnosti a chápavosti, jaké studenti během roku nabyli duševní prací. Znamená to tedy maření vlastního díla studijního. — Proto minule P. Golba zařídil vakace studentů jinak. Hledal jim a našel práce na venku, ale více duševní a samostatné, které by jim poskytly dobrodiní zdravého vzduchu, pohybu, dostatečného zaměstnání a ovšem i výdělku — a při tom je přivedly ve styk se skutečným životem a samostatnost a praktický názor jejich zvýšily. A tak jeho studenti od lonska jsou různými dozorci, strážci, dohlédači, zapisovači, účetními, klíčníky (magacinéry) po dvorech a jiných závodech venkovských, a tato umístění si ovšem ještě lépe libují než ony těžké práce tělesné.

*

Charvatští studenti z katolických spolků svolávají svůj letoší všestudentský sjezd na 3. a 4. srpna do Splitu. Organisací, jež provolání podepisují, je šest.

Školství v Bosně a Hercegovině přes všecku chválu maďarských správců Bosny, jak ji kulturně povznesli, jest na velmi nízkém stupni ještě, jedna obecná škola připadá na obvod 141 *km* čtverečných. Je totiž všech obecných škol 366, z nichž vydržuje stát: 253, farní obce 103 a soukromé spolky nebo jednotlivci 10. Farních škol je 70 pravoslavných, 31 katolických, 1 protestanská a 1 židovská. Ježto osad jest 1779, jest osad bez školy 1428 (v některých místech je více škol). Dítek školou povinných bylo 1905/6 celkem 261.140, a chodilo jich pouze 33.697, z toho jest jen 7543 dívek. Podle vyznání bylo školou povinných dítek u mohamedánů 88.077, a chodilo do školy 4902 čili jen 5·5%; pravoslavných dítek 112.203 a chodilo z nich do školy 13.597 čili 10·01%; katolických dítek 57.544 a chodilo z nich do školy 12.341 čili 23·19%; z 1572 židovských dítek chodilo do školy 85·24%; z protestantských dítek chodilo do školy 69·62%. Tímto stavem školního vyučování nejlépe označen je též kulturní stupeň jednotlivých vyznání.

Spolek katolických učitelů lužických 28. dubna měl slavnostní shromáždění v Ralbicích, na němž jednáno o zpěvních methodách vyučovacích (podle Keulera z Würzburku). Při tomto bylo 17 členů — skoro všichni!

Podle nového školního zákona bulharského, jenž zavedl úplnou rovnoprávnost mezi učiteli a učitelkami, jmenována první ředitelka smíšené školy v Sevlievě pí. Konová. Jsou tedy v Bulharsku dále než u nás! Počet učitelek je také v Bulharsku větší než u nás!

Školství polské pod ruskou vládou v království polském během minulého věku, během celé té ruské správy, místo aby se povzneslo, upadlo. Aspoň poměrně! Před sto lety připadala jedna škola na 3191 obyvatel, dnes připadá až na 4572. Království polské upadá ve školství, porovnáme-li je s guberniemi ruskými. Roku 1880 byla co do školství gubernie petrokovská na čtvrtém místě v říši a 1905 už až na 34tém místě; kališská byla na devátém, teď jest na 55tém; kělecká byla na desátém, teď je na 49tém; plocká klesla z 13 na 52té; varšavská ze 14 na 47té; sedlecká ze 17 na 54té; lublínská z 35 na 48té; lomžinská z 41 na 57té; suvalská z 50 na 58té; a radomská z 53 na 63. „Po macošsky se nám vládne,“ praví správně Poláci.

*

Na pravoslavný svátek sv. Cyrilla a Methoda (11/24 května) odkryta v Petrohradě první všeruská výstavka škol církevních, u příležitosti 25letého jejich trvání a působení. Zajímava byla ne tak ani skvostnými výsledky výchovu a výučby, jako předvedením všech těch těžkostí, s jakými škola církevní po celém obšírném ruském území bojuje. Za těch 25 let vydáno na círk. farní školy 197 mil. rublů, z toho 100 mil. plynulo ze soukromých místních a obecních fondů, a jen 90 milionů asi dodal stát. Plat učitelů pohybuje se mezi 24 rubli ročně (2 rub. měsíčně!) a mezi 500 rublů. Ony nízké platy mají jen drobné a nejnižší školy „gramoty“ (učí jen číst, psát a počítat) a nemající zkoušených sil; ony vysoké platy pak mají většinou školy na dalekém východě asijském, kam dobrou sílu je těžko dostat!

*

Dne 5. května v pruském sněmě vedena debata o závazném hravém půldni školním. Navrhl jej posl. Schmeckendorff, ale ne aby prý hry byly místo tělocvičných hodin zařazeny, anebo aby návštěva hravého půldne byla ponechána žákům na vůli, také nesmějí býti bez dozoru a hry sami si aranžovati. Hravé půldne musí býti závazným pro všecky, musí býti vedeno učiteli a hry se musí provádět systematicky. Tělocvik zůstane pak kromě toho předmětem učebným. K návrhu národních liberálů přidal se katolický střed a svobodomyslní. Vláda slíbila vzíti jej v úvahu.

Pokračovacích průmyslových škol bylo roku 1907 v Prusku 1579 s 280.427 žáky (1904 jen 1290 škol se 202.716 žáky). Návštěva jest u všech škol závazná, vyjma 74. V týdnu obnáší vyučovací doba 4 až 6 hodin (dvakrát nebo 3krát po 2 hodinách). Školy mají tři ročníky. Stát přispívá na školy ty 1,890.913 marek, ostatní doplácejí obce, řemeslná společenstva a dobrodinci.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. Krajina pro císařské manevry v tomto roce jest již určena. Císařské manevry konají se od 8. do 11. září mezi Třebíčí, Velkým Meziříčím a Jihlavou na Moravě. Hlavní stan císařův bude ve Velkém Meziříčí. Manevrů súčastní se též německý císař. Na manevrech vezme podíl 1. armádní sbor z Krakova (3 pěší a 1 jízdná divise), 2. armádní sbor (3 pěší a 1 jízdná divise) z Vídně a 1 pěší divise 9. armádního sboru z Litoměřic (10. pěší divise z Josefova), 47. pěší divise 2. armádního sboru manevrů se nesúčastní.

Řízením inspektora jízdy rakouské zemské obrany generalmajora svob. p. Vevera konaly se mezi 4. a 8. květnem t. r. větší pochodové a bitevní cvičení mezi Enží a Sv. Hypolitem. Těchto cvičení súčastnily se tyto oddíly: 1. pěší pluk rakouské zemské obrany, 5. a 6. pluk hulánů rakouské zemské obrany, 1 oddělení 4 pluku hulánů rakouské zemské obrany, jízdecké kursy rakouské zemské obrany z Olomouce a Welsu, jízdecký oddíl č. 3 strojních pušek od stálého vojska a 1 četa jízdné batterie č. 2 od jízdecké dělostřelecké divise č. 2.

Posádky v Bosně a Hercegovině budou ztenčeny. Ze Sarajeva přišel již plukovní štáb a 2 prapory pěšího pluku č. 23 do Budapešti a 1 prapor do Kaposváru, 1. prapor pěšího pluku č. 7 z Goraždy do Štyrského Hradce, 2. prapor pěšího pluku č. 14 z Mostaru do Lince, 3. prapor pěšího pluku č. 71 ze Sarajeva do Trenčína a 4. prapor pěšího pluku č. 94 z Ilidže do Liberce. Tím sníží se počet pěších praporů v 15. armádním sboru z 64 na 57. Další prapory mají následovati. Zvýšený počet mužstva u setnin bude snížen a náhradní záložníci propustí se na dovolenou.

21. a 22. května t. r. oslavovala rakousko-uherská armáda stoletou památku vítězné bitvy u Aspern. Oslavy ve Vídni a u Aspern súčastnily se kromě celé vídeňské posádky a posádek z okolí vídeňského důstojnické deputace i deputace mužstva s prapory všech plukův a praporů, které v této bitvě bojovaly (pěší pluky č. 1—3, 7—12, 14—18, 20—22, 25, 28-31, 33—37, 40—44, 47—49, 54, 55, 57—60 a bývalí hraničáři, nyní pěší pluk č. 79; prapory polních myslivců č. 1, 2, 7, 8; hulánské pluky č. 2, 8; pluky polních houfnic, dřívější pluky sborového dělostřelectva, č. 1, 3—5, 9—11), setniny rakouské a uherské zemské obrany, 1 setnina námořníkův a 1 setnina Terezianské vojenské akademie z Vídeňského Nového Města. Slavnosti byli přítomni: císař, arcivévodové, dvorní a církevní hodnostáři, všichni velitelé armádních sborů, generalita a důstojnictvo, ministři společné vlády, rakouští i uherští ministři, deputace panské sněmovny i říšské rady, deputace magnátův i uherského říšského sněmu, zástupcové říšských i zemských úřadů, městská rada vídeňská, spolky, žactvo a veliké množství obecenstva.

Pěší pluk č. 19 od 93. pěší brigády vstoupil ve svaz 94. pěší brigády a pěší pluk č. 51 od 94. pěší brigády ve svaz 93. pěší brigády. Obě brigády jsou posádkou a patří k 47. pěší divisi ve Vídni.

Ministerstvo války nařídilo sestavení dvou setnin na kolech. Každá setnina čítá 1 setnika, 5 nadporučíkův a poručíkův a 124 mužů. Mužstvo jest vyzbrojeno krátkou ručnicí. Setnina je rozdělena na 4 čety a u každé čety jest přidělen 1 muž na motorovém kole pro hlásící službu, 1 zdravotní vojín s kládacími nosítky na kole a 1 trojkolka, na které jsou naloženy 2 bedničky se střelivem, záložní součástky pro opravu kol a dvoudenní záložní jídelní zásoby. U každé čety jest přidělen 1 mechanik pro opravu kol. Kola, která možno v případě potřeby složiti a nésti na zádech, dodala zbrojovka ve Štýru. Ku každé setnině patří dva automobily pro dopravu osob a dva lehké automobily pro dopravu zavazadel. Jedna setnina cvičí v Klosterneuburku, druhá ve Sv. Hypolitě.

Každoroční střílení o ceny 1., 2. a 3. pluku tyrolských zemských střelcův a 4. pěšího pluku rakouské zemské obrany (tyto pluky jsou určeny k ochraně říšských hranic proti Italii) konalo se na počátku května t. r. v Bozenu.

Místo armádního revolveru model 98 (z roku 1898) zavede se v armádě samočinná pistole soustavy Rothovy model 7 (z roku 1907). Vyrábí se ve zbrojovce ve Štýru, má kalibr 8 *mm*, střely jsou opatřeny ocelovým pláštěm, 10 střel jest vždy vloženo v ocelový lehký rámec, který se nabíje do pistole. Pistole jest asi 1 *kg* těžká, otevřena 277 *mm* a zavřena 243 *mm* dlouhá. Za minutu jest možno vystřeliti až 100 ran.

Žádosti důstojníkův a praporečníkův o přeložení k jízdě od jiných zbraní mohou se zase ministerstvu války podávati. Dosud bylo podávání těchto žádostí, pro dostatek důstojníkův u jízdy, po několik roků zastaveno.

Ministerstvo války nařídilo, že při nákupu koní pro armádu smí se koupiti jen 6% běloušův, a ani ti nesmí ale býti úplně bílí, nýbrž šedo- nebo hnědobílí. Pro oddělení strojních pušek nesmí se vůbec bělouši nakupovati, pro dělostřelectvo jen bělouši do tahu.

Vojenský vzduchoplavecký kurs bude v létě t. r. cvičiti společně s vídeňskou posádkou a zřídí po čas cvičení 3 polní a 2 pevnostní balonová oddělení.

Jak známo trpí stálé vojsko nedostatkem aktivních vojenských lékařův. Aby tomuto nedostatku bylo odpomoženo, vydalo ministerstvo války výnos, dle kterého stálé vojsko převezme civilní lékaře do činné služby, kteří dokáží úplnou tělesnou schopnost pro válečnou službu. Tito lékaři obdrží jako náhradu studijních výloh 6000 K, a sice polovičku po 6měsíčním zkušebním výkonu služby, druhou polovičku po jmenování plukovními lékaři. Tito lékaři musí se zavázati k nejméně 6leté činné službě u stálého vojska po absolvování vojenské lékařské applikační školy.

1. října t. r. má vstoupiti v platnost nucené pojišťování pensijního přídavku důstojníků a vojenských úředníků. Důstojníci a vojenští úředníci 11. hodnostní třídy (poručíci) obdrží přídavkem k pensi ročně 240 K, každá vyšší hodnostní třída vždy ročně o 80 K více. Úplný přídavek vyplatí se po dosáhnutí 40leté služby, jinak obdrží pensista jen část přídavku, dle počtu dosloužených let v činné službě. Na pojištění má se platiti 1% ročního platu a 4% pojištěné sumy (na př.

nadporučík z platu 2400 K ročně 1% = 24 K a z pojištěné sumy 320 K ročně 4% = 12·8 K, dohromady ročně 36 80 K) Lépe by bylo zavésti pojištění 40% vídeňského přibytečného, jako u rakouských státních úředníkův, anebo neomezovati výši sumy, na kterou se chtějí důstojníci a vojenští úředníci pojistiti. Mnozí důstojníci i vojenští úředníci by se pojistili na vyšší sumu, nežli která pro jejich hodnostní třídu bude určena. Též zavedení 35leté činné služby pro důstojníky a vojenské úředníky sotva bude moci býti déle odkládáno.

Pro jízdu zavede se místo nynější šavle model 69 nová modelu 4 (1904). Tato šavle jest méně zakřivena a hodí se jak pro sek tak i pro bod; šavle jest o 16 *cm* delší nežli nynější a s pochvou o 310 *g* lehčí (bez pochvy o 950 *g* lehčí). Čepel jest 86 *cm* dlouhá a vyrobena z volframové ocele.

První vídeňský spolek pro lidové kuchyně předal ministerstvu války k použití 5 lehko dopravitelných parních polních kuchyň. Všech 5 kuchyň může denně dodati 21.600 porcí stravy.

Pro pěchotu a myslivce zavedou se polní láhve z aluminium. Jízda a technické oddíly převezmou od pěchoty a myslivců, místo plechových polních láhví, polní láhve z emailového plechu, které dosud pro myslivce byly předepsány.

Účel a rozdělení doby vojenských cvičení. Účelem vojenských cvičení jest praktický výcvik vojska pro válku, a sice jak velitelů tak i vojenských oddělení. Při výcviku třeba na to hleděti, aby kázeň nebyla uvolněna a aby vojenské oddíly byly vychovány k otužilosti a válečným námahám, které nynější vedení války vyžaduje Hlavní důraz při moderním výchovu vojska klade se na racionelní výcvik ve střelbě a v polní službě, na houževnatost při pochodových cvičeních a na praktické upotřebení terénu v boji. Vojsko se tedy nikdy nemá posuzovati dle formálního výcviku, nýbrž dle jeho válečného upotřebení. Důstojníci a poddůstojníci mají mužstvo při snášení tělesné námahy předcházeti dobrým příkladem a hleděti k tomu, aby mimo kázeň též vojenského ducha, lásku k otčiné a k vojenskému stavu stupňovali. Ne přísností vynucená kázeň, nýbrž zdatnost vojenského výcviku spojeného s láskou k vlasti a důvěrou v dobré vedení velitele jsou základem vítězství.

Vojenský rok v naší říši počíná vždy 1. října a končí 30. září. První výcvik v rakousko-uherské pozemní moci obdrží vojín jako na tři leta odvedený nováček od začátku října až do konce listopadu. Na rozkaz velitele pluku (samostatných praporův atd.) může výcvik nováčků, kteří jsou svěřeni k výcviku zkušenému důstojníkovi, býti prodloužen až do vánočních svátků. Náhradní záložníci povolávají se k prvnímu osminedělnímu výcviku jako nováčkové buď v říjnu nebo v březnu. Hlavní důraz při výcviku nováčků klade se na výcvik jednotlivce. a sice dle jeho povahy, chápavosti a schopnosti. Jen správný a methodický výcvik jednotlivce je základem součinného výcviku celku. Po ukončení výcviku nováčků mají tito míti ty vědomosti a schopnosti, aby byli s to, vésti boj ve svazku čety, aby mohli býti komandováni do strážní služby a aby znali nejdůležitější věci z polní služby, orga-

nisace vojska, služby v kasárnách a v garnisoně. Nežli mladý vojín jest komandován do strážní služby, musí nejméně jednou střileti na ostro při cvičební střelbě do terče. Po výcviku nováčků začíná řízením velitele setniny (škadrony, batterie) výcvik této. Výcvik děje se na základě názorného vyučování (jako při výcviku nováčků) a theorie obmezuje se u mužstva bez hodnosti na nejmenší míru. Od poddůstojníků, svobodníkův a mužů bez hodnosti, kteří na základě svého smýšlení, charakteru, inteligence a zachovalosti vyhlédnuti jsou pro povýšení k poddůstojníkům a svobodníkům, požaduje se znalost theorie ve větší míře. Již při výcviku nováčků orientuje se velitel setniny (škadrony, batterie) a důstojník, výcvikem nováčků pověřený, o nováčcích, kteří vykazují schopnosti pro postavení poddůstojníka a svobodníka. Výcvik v setnině trvá všeobecně do 15. června, u škadrony a batterie do konce června Ku konci tohoto výcviku musí setnina (škadrona, batterie) býti s to, vykonati každé cvičení a každou službu, které vojenská služba od samostatné setniny (škadrony, batterie) na základě předpisů vyžaduje. Potom následuje výcvik v praporu (v divisích jízdeckých a dělostřeleckých pluků) až do konce července. Při tomto výcviku klade se hlavní důraz na to, aby setniny (škadrony, batterie) v rámci praporu (divise) s porozuměním vykonávaly rozkazy praporního velitele, navzájem se v boji podporujíce. Plukovním cvičením, při kterých se hledí na rychlé a účelné manevrování praporů (u jízdy a polního dělostřelectva divisí) v rámci pluku dle rozkazů plukovního velitele, jsou věnovány asi tři neděle (asi do 20. srpna). Brigádní, divisijní a sborové manevry trvají asi 3—4 týdny na základě programu sborovým velitelstvím sestaveného. Při těchto manevrech súčastní se již všechny zbraně. Po sborových manevrech následují, obyčejně v první polovici září císařské manevry, kterých súčastní se armádní sbory, divise a brigády, ministerstvem války (u zemských obran ministerstvem jejich) ustanovených. Po ukončení císařských manevrů počnou vojenské prázdniny (u oddílů, které se císařských manevrů nesúčastnily, již dříve), zvané klid zbraní, a tento trvá až do 30. září. K činné službě za manevrů povolaní záložníci, náhradní záložníci, zeměbranci a 3. ročník stálého vojska (u zemské obrany 2. ročník, poněvadž — mimo pro poddůstojníky — dvouletá služba) propustí se na dovolenou. Úplný klid zbraní není však u vojska nikdy, poněvadž v tomto čase důstojníci pověření v budoucím vojenském roce výcvikem nováčků a náhradních záložníků cvičí a poučují poddůstojníky a svobodníky, kteří jim k tomuto výcviku jako instruktoři nováčků budou přiděleni. Zbrojní důstojníci s puškaři a ostrostřelci přestřelují a vyzkušují na střelnicích střelné zbraně (které při manevrech trpěly), augmentační důstojníci dávají čistiti a spravovati oděvy a výstroj, které za manevrů obdrželi záložníci, náhradní záložníci a zeměbranci, proviantní důstojníci dávají do pořádku vojenské povozy, které za manevrů byly s vojskem v poli, u setnin (škadron, batterií) očekávají příchod nováčků, připravujíce pro ně zbroj, stejnokroj, výstroj a světnice, všude doplňují a obnovují se vojenské zásoby.

Manevry, které dle možnosti mají býti obrazem války, dělí se na polní, pevnostní a pobřežní spojené s vyloďováním vojska. Pobřežních manevrů v Jaderském moři súčastní se mimo pozemní moci vždy buď celé válečné loďstvo, nebo jeho část. Manevrů v obvodí Dunaje, Tisy, Drávy a Sávy súčastní se často dunajská flotila. Při manevrech klade se důraz na to, aby generalita, generální štáb a důstojníci správně disponovali svými oddíly. Intendanční správa má poznávati obtíže v zásobování vojska, aby na základě nabytých zkušeností zařídila vše pro rychlé a přiměřené zásobování armády v poli. Jednotlivé zbraně (pěchota, jízda, dělostřelectvo, technické vojsko) mají vzájemně poznávati svoje zvláštnosti, způsob boje a upotřebení jednotlivých zbraní v boji. Tím má se dociliti, aby jednotlivé zbraně pracovaly sobě ve všech válečných případech do rukou. Při manevrech musí se hleděti též k tomu, aby vojsko vydrželo větší tělesné námahy, kterým se za války tak jako tak není možno vyhnouti. Námaha vojska nesmí se však napínati přes jeho síly, poněvadž tělesně vysílené oddíly nemohou nikdy s takovým odporem na bojišti čeliti nepříteli, jako oddíly ještě neunavené. Dle úsudku odborníků, též zahraničních, přibližují se manevry rakouskouherské armády nejvíce válce skutečné. Vrchní vedení manevrů, které spočívá v rukou buď panovníka, následníka trůnu nebo vysokého generála s potřebným štábem, zasahuje jen ve velice řídkých a nutných případech do rozhodování vrchních a podřízených velitelů vojsk proti sobě manevrujících, ponechávajíc jim ve vedení jejich oddílů volnou ruku. Následkem toho nevyvinou se za manevrů žádné uměle připravované bitevní situace a boj skýtá pozorovateli skoro úplný obraz moderního vedení války. Před očima diváka odehrává se skutečný boj, při kterém se jen místo ostrými náboji střílí jen cvičebními patronami, opatřenými místo střely jenom lehkou papírovou zátkou, která se následkem výstřelu na 2—4 kroky před ústím hlavně roztrhne.

Letošních císařských manevrů mezi Velkým Meziříčím, Třebíčí a Jihlavou súčastní se 1. armádní sbor (z Krakova) s 5. pěší divisí z Olomouce (9. a 10. pěší brigáda), 12. pěší divisí z Krakova (23. a 24. pěší brigáda), 46. pěší divisí zemské obrany (91. a 92. pěší brigáda zemské obrany) z Krakova, jízdnou divisí z Krakova (11. a 20. jízdná brigáda) a 1. brigádou polního dělostřelectva z Krakova. Dále 2. armádní sbor (z Vídně) se 4. pěší divisí z Brna (7. a 8. pěší brigáda), 25. pěší divisí z Vídně, (49. a 50. pěší brigáda), 13. pěší divisí zemské obrany z Vídně (25. a 26. pěší brigáda zemské obrany), jízdnou divise z Vídně (10. a 17. jízdná brigáda) a 2. brigáda polního dělostřelectva z Vídně. 47. pěší divise ve Vídni (93. a 94. pěší brigáda) nekoná císařské manevry sebou, nýbrž zůstane pro garnisonní službu ve Vídni zpět. Od 9. armádního sboru (z Litoměřic) súčastní se císařských manevrů 10. pěší divise z Josefova (19. a 20. pěší brigáda). Celkový stav manevrujícího vojska obnáší 99 pěších a mysliveckých praporů, 65 škadron jízdy, 56 batterií dělostřelectva a 9 setnin zákopníků (asi 58.000 mužů pěchoty, myslivcův a zákopníků, 9800 jezdců a 224 děl i houfnic). Mimo to súčastní se císařských manevrů oddělení

strojních pušek, balonová a osvětlovací oddělení, setniny na kolech, osobní a nákladní automobily, telegrafní a telefonní oddíly, polní zdravotní a zásobovací oddíly atd., tak že úhrnná suma manevrujícího vojska, které bude třeba zásobovati, bude obnášeti asi 86.000 mužův a 15.000 koní.

Nové patrulové čluny pro dunajskou flotilu. Velitel rakouskouherského válečného loďstva, admirál hrabě Montecuccoli, přehlížel 4. června t. r. v 6 hodin večer nové v Linci vystavěné patrulové čluny „c“ a „d“, které byly ve Vídni u říšského mostu na Dunaji zakotveny. Oba patrulové čluny odjely 3. června v 6 hodin ráno z Lince a dojely týž den ve 2 hodiny odpoledne do Vídně. 5. června ráno odjely po Dunaji do Budapešti, kde vstoupily ve svaz dunajské flotily. Posádka člunů, které jsou vyrobeny z ocele, pozůstává z 12 mužů pod velením námořního důstojníka. Čluny jsou o nosnosti 40 tm a poháněny benzinovými motory o 600 koňských silách. Vyzbrojeny jsou strojními puškami, osvětlení jest elektrické a na signalovém stožáru jest připevněn ocelový strážní koš, z kterého možno přehlédnouti okolí řeky, i když vroubena jest vysokými hrázemi.

Nyní zastávají službu na Dunaji 2 monitory (Bodrog a Temeš) a 4 patrulové čluny (c, d, e, f). 4 monitory, 2 patrulové čluny a 1 torpedový člun dunajské flotily tvoří záložní loďstvo, které jest zakotveno ve vojenském přístavu v Budapešti.

Účelem dunajské flotily jest brániti poříčí Dunaje, Tisy, Savy a Dravy. Flotila podporuje dopravu vlastního vojska a stěžuje nebo zamezuje dopravu nepřátelského vojska i vojenských zásob. Mimo to podporuje přepravu vlastní ozbrojené moci přes tyto řeky a zamezuje přepravu nepřítele. Chráníc vlastní mosty a trajekty před nástrahami nepřítele, ničí nepřátelské mosty a trajekty, stěžujíc nebo zamezujíc nepříteli přechod přes řeky. Flotila má též podporovati stavbu pontonových mostů vlastní armády.

Z dunajských států má jen Rumunsko a Bulharsko na Dunaji flotily, které se však ani co do počtu ani ve výzbroji s naší flotilou měřiti nemohou. Naše monitory jsou chráněny ocelovým pancířem a vyzbrojeny 12 *cm* děly a houfnicemi i 8 *mm* strojními puškami; vyzbrojení patrulových člunů pozůstává z 8 *mm* opakovačkami. — Při jarním napjetí mezi Rakousko-Uherskem a Srbskem byla by naše dunajská flotila, jsouc uvedena ve válečný stav, vynutila ve spojení s pevnostním dělostřelectvem u Bělehradu a Smedereva přechod rakouskouherské armády do údolí řeky Moravy.

Uznávajíc velikou důležitost telegrafie bez drátu pro nerušené dodávání telegrafních depeší v čase válečném, zřídí Rakousko-Uhersko v nejbližší době kromě dosavadních stanic ve Vídni a v Pole, nové stanice pro telegrafii bez drátu v Tridentu, Šebeníku, Kotoru, Sarajevu, Sibíni, Budapešti a ve Lvově. Další stanice postaví se, až delegace potřebné k tomu obnosy povolí.

Bulharsko. Královské manevry konají se letos mezi 17. a 21. zářím. Těchto manevrů súčastní se 3. a 8. pěší divise a generálním inspektorem jízdy určené jízdecké pluky.

U všech 36 pěších pluků jsou již zřízena oddělení strojních pušek. Každé oddělení jest vyzbrojeno 4 strojními puškami.

Dosud mělo Bulharsko 9 praporů zákopníků (po jednom pro každou pěší divisi) po 2 setninách. Nyní čítá bulharská armáda jen 3 zákopnické prapory po 6 setninách (dřívější 1., 6. a 7. prapor tvoří nyní 1. prapor; dřívější 2., 3. a 8. prapor tvoří nyní 2. prapor; dřívější 4., 5. a 9. prapor tvoří nyní 3. prapor). 1. prapor jest posádkou ve Srědci, 2. prapor v Jambolu, 3. prapor v Šumle. Z této nové organisace jest viděti, že Bulharsko postaví v čas války 3 armády po 3 pěších divisích (mimo 1 jízdecké divise a 9 záložních pěších brigád). Nynějších 9 technických polosetnin bylo sloučeno v 1 polní telegrafní prapor o 3 setninách, který jest posádkou v Srědci. Dřívějších 9 čet mostařů spojeno bylo v 1 mostařský prapor o 3 setninách (1 setnina v Nikopoli, 2. setnina v Jambolu, 3. setnina v Běle). 2 dřívější mostové ekypáže byly přeměněny v 2 pontonové setniny. Železniční pluk o dvou praporech (po 2 setninách) byl přeměněn v 1 železniční prapor o 4 setninách. Nově zřízené automobilové oddělení bylo přiděleno železničnímu praporu, kterému bylo též přiděleno vzduchoplavební oddělení, zákopnické dílny a zákopnické skladiště.

Francie. V budoucnosti má každý armádní sbor pozůstávati ze 2 pěších divisí po 2 pěších brigádách (dohromady 24 pěších praporů a 18 polních batterií), 1 jízdecké brigády po 2—3 jízdeckých plucích (8—12 škadron), 1 sborového pluku polních dělostřelců (12 batterií) a 1 záložní pěší brigády (6 praporů) Dohromady: 30 pěších praporů, 8—12 škadron jízdy, 30 polních batterií.

Francie nemá přebytek záložních důstojníků u pěchoty. Na předepsaný stav 12.265 schází jich 7653. Též u dělostřelectva chybí jich na předepsaný stav 3.837 ještě 119, u vozatajstva na předepsaný stav 406 schází jich 164. Jen jízda, technické vojsko a vojenští lékaři mají malý přebytek záložních důstojníků a lékařů.

Na rozkaz ministra války obdrží 4. pluk alžírských střelců na plukovní prapor nápis „Casablanca“ jako vzpomínku na polní tažení v Maroku. Prapor neměl dosud žádného nápisu.

Pro 17. armádní sbor rozšíří se střelnice pro polní střelbu Cantayrac (Tarn-et-Garonne) o 400 *ha*. Cena nových pozemků páčí se na 2 miliony franků, stavba baráků a vodovodu na 4 miliony franků. Výměr střelnice bude nyní obnášeti 1.500 *ha*. Pro jízdu se toto cvičiště nehodí, protože jest kamenitá půda.

Ministr války nařídil srovnavací zkoušky polních batterií po 4 až 6 dělech. Účelem těchto zkoušek jest, jestli se batterie po 4 nebo po 6 dělech v poli osvědčí. Zkoušky konají se před senátní komisí na cvičišti v Mailly.

V Tulonu konaly se zkoušky s novým 24*cm* dělem soustavy majora Taurniera za přítomnosti dělostřelecké komise. Dělo vypálí v 1 minutě 6 ran.

Posluchači národní hornické školy přidělí se na rozkaz ministra války v budoucnosti, místo k pevnostnímu, polnímu dělostřelectvu.

Vojenská správa se namáhá vzbuditi zájem francouzského průmyslu pro stavbu těžkých nákladních automobilů. K tomu účelu pořádá ročně dopravní závody nákladních automobilů, při kterých vítězná továrna na stavbu automobilů obdrží vždy vysokou peněžitou odměnu. Minulý rok súčastnilo se závodů 36 automobilů. Podmínkou závodů byla nepřetržitá jízda zbožím zatížených automobilů na vzdálenost 130—200 *km* (dle soustavy automobilů). Ze 36 automobilů vyplnilo 24 kladené podmínky (před 2 léty jen 30%). Žádný vůz nesměl jeti větší rychlostí nežli 35 *km* za hodinu. Otázka, jestli kola mají býti potažena kaučukem nebo železem, není ještě rozřešena. Roku 1907 osvědčilo se lépe železo. — Ministr války předložil sněmovně návrh zákona, dle kterého musí za války býti předány vojenské správě všechny automobily za odhadnutou cenu.

K zamezení nakažlivých nemocí v armádě byla zřízena zdravotní komise pozůstávající z 10 lékařů zdravotnické školy v Paříži.

Dle nově vydaného zdravotního předpisu pro válku bude každému armádnímu sboru v čas války přiděleno 12 lehkých ambulancí; mimo to zůstanou 4 ambulance zálohou armádní. Každá ambulance skládá se ze 7 zdravotních vozů tažených 2 koňmi, 2 operačních stanů, 50 nosítek pro raněné a 2000 obvazků. Polních nemocnic bude míti každý armádní sbor, jako dosud, 12. Pro každou pěší divisi a mimo to k disposici velitele armádního sboru zřídí se po 1 zdravotní setnině. Pro službu v zádech armádního sboru zůstane 1 větší polní nemocnice o 3 sekcích k disposici. V pádu potřeby zřídí se ze záložních ambulancí a přebytečných polních nemocnic ještě 1 velká armádní nemocnice za armádou.

Ve válce ruskojaponské užilo japonské vojsko při obléhání Port Arthuru ocelových štítů na obranu proti ručničním střelám, kulím šrapnelův a malých úlomků granátů. Vojín plížil se po zemi, chráně svoje tělo ocelovým štítem, ve kterém byla vyříznuta střílna pro ručnici. Aby vojsku bylo uspořeno často v tvrdé půdě namáhavé vykopávání střeleckých příkopů, sestrojila francouzská zbrojní továrna Creusot model ochranného štítu pro pěchotu a předložila ho k vyzkoušení francouzské vojenské správě. Štít je z niklové ocele, 3·8 *mm* tlustý, 30 *cm* vysoký, 35 *cm* široký a váží 3·3 *kg*. Cena štítu, který může proti ručničním a šrapnelovým střelám ležícího muže úplně krýti, obnáší 7·2 franků. Štítem má prý býti podělena francouzská pěchota, a aby vojín nebyl více zatížen, vynechá se z polního výstroje druhý pár bot a část prádla; mimo to bude francouzská pěchota podělena lehčí tornistrou. Jak střelecké řady, tak i zálohy zarazí štíty před sebe do země, kryjíce se takto před nepřátelskou střelbou. Při pohybu bude si vojsko krýti štítem trup, který skýtá nepříteli nejširší a lehko zranitelný cíl.

Italie. Od počátku r. 1909 až do června byl stav italského vojska na rakouské hranici zvýšen o 12.000 mužů.

Ministerstvo války objednalo pro armádu 220 strojních pušek soustavy Maximovy. Poněvadž se nově vynalezená strojní puška sou-

stavy italského dělostřeleckého technika Giuseppa Perina lépe osvědčila, vyrobí se ještě potřebných 480 strojních pušek dle soustavy Perinovy. Tato puška, která vystřelí 250 ran za minutu, má jednoduchý mechanismus. Vodu, potřebnou k ochlazení rozpálené hlavně, možno doplnit, i při střelbě. Každý pěší a jízdecký pluk obdrží 2 sekce po 2 puškách, každý prapor alpských střelců 1 sekci po 2 puškách.

5. ženijní pluk byl přeložen z Turina do Bellunu v Benátsku.

Italie sesiluje opevnění na pobřeží Adriatického moře. Opevnění válečného přístavu Benátek byla zmodernisována. U Mestre (před Benátkami) byla rozšířena opevnění tvrze Tessory.

Do benátského přístavu byly přeloženy všechny podmořské čluny a Benátky staly se ústředním přístavem italských podmořských člunů.

Přístavy pobřežních měst Ancony a Brindisi se prohlubují a opevňují; též posádky těchto přístavů byly sesíleny.

Německo. Aby byla velitelům pěších divisí a štábním důstojníkům polního dělostřelectva dána možnost učiniti si úsudek o použití a účinku pevnostního dělostřelectva v polní válce, budou tito důstojníci komandování do střelecké školy pevnostního dělostřelectva.

Mezi 15. dubnem a 15. květnem t. r. navštívilo 60 anglických důstojníků vedením německých důstojníků bojiště Mars-la-Tour, Rezonville a Gravelotte.

Německá jízda jest již úplně vyzbrojena novou karabinou s bodákem modelu 98. Každý jezdec obdrží v čas války 60 ostrých patron. Novou karabinou možno stříleti do vzdálenosti až 2000 *m*.

Na jaře t. r. konaly se v zálivu gdánském pokusy se střelbou proti balonům, připevněných lanem k zemi. K tomu účelu sestrojila firma Kruppova rychlopalné balonové dělo s velikým sklonem roury.

V r. 1908 nakoupilo stávajících 5 remontních komisí, z 23.874 předvedených koní, 10.949 koní. Nejvíce koní (6594) bylo nakoupeno ve východním Prusku. Cena jednoho koně pohybovala se mezi 907 až 1001 markami.

Manevry pancéřového bitevního loďstva konaly se kolem opevněného ostrova Helgolandu v Severním moři pod velením bratra německého císaře, prince Jindřicha. Těchto manevrů, trvajících od 1. května až do 10. června súčastnilo se též torpedové loďstvo.

Výzbroj nových 7 pancéřových bitevních lodí o nosnosti 18.000 tun (Beowulfu, Siegfrieda, Oldemburska, Bádenska, Porýnska, Vestfálska a Nassavska) má pozůstávati ze 16 kusů 28 *cm* děl (po 2 až 3 v jedné pancéřové věži) a 20 kusů 10.2 *cm* rychlopalných děl proti útokům torpedových lodic.

Pancéřový křižák „Von der Tann“ byl 20. března t. r. v loděnici firmy Blohm a Voss v Hamburku spuštěn na vodu.

Lodě, které mají vyvinouti velikou rychlost (křižáky, torpedoborci, torpedové čluny) budou opatřeny turbinovými stroji pro pohyb lodí. Německo chce též pancéřové bitevní lodě opatřiti těmito turbinami.

Při jízdě do Středozemního moře srazila se císařská jachta „Hohenzollern“ v husté mlze blíže Nordersey (Severní moře) s norským

parníkem „Porse", který se potopil. Mužstvo bylo zachráněno. Následkem této srážky musela jachta „Hohenzollern" 24. března t. r. před další cestou, k vůli správě porouchané přídy lodní, vjeti do doků v námořní pevnosti Wilhelmhavenu.

Loděnice Germania v Kielu a císařská loděnice v Gdánsku mají nyní 6 podmořských člunů ve stavbě

Rozpočet pro německé válečné loďstvo v roce 1909 čítá 400·3 mil. m. Mimo to jsou v rozpočtu obsaženy položky: 8·9 mil. m. pro správu válečného přístavu v Kiantču (Čína), 2·1 mil. m. pro asijské detachement válečného loďstva a 9·1 mil. m. pro pense válečného loďstva. Úhrnem 420·4 mil. m.

Německé válečné loďstvo skládá se z 29 pancéřových bitevních lodí, 9 pancéřových křižníků, 39 křižníků bez pancéře, 84 torpedoborců, 47 torpedových člunů pro vysoké moře, 35 torpedových pobřežních člunů a 4 podmořských člunů.

V roce 1898 obnášel stav námořníků 25.015 mužů, v roce 1908 již 50.536 mužů a ku konci roku 1909 vzroste tento stav na 53.769 mužů (2371 důstojníků, 260 lékařů a 51.138 poddůstojníků a mužstva bez hodnosti). V 10 letech se dle toho stav více nežli zdvojnásobil.

Pancéřové bitevní lodě „Císař Karel Veliký" a „Wettin" srazily se 3. února t. r. při manevrování v Baltickém moři. „Wettin", která byla porouchána, musela býti dopravena do doků.

Nizozemsko. Na základě návrhu ministra války rozšíří se služební povinnost stejnoměrně na větší počet nováčků. Část nováčků (asi třetina) u pěchoty, pevnostního dělostřelectva, technických a pomocných oddílů nebude jako dříve po čtyřměsíčním výcviku propuštěna, nýbrž zůstane v činné službě dále. Počet nováčků zvýší se ze 17.500 mužů na 22.000 mužů. U žádné zbraně nesmí doba prvního výcviku býti skrácena. Nováčkové budou povoláváni ve dvou turnusech k prvnímu výcviku, v létě a v zimě. Služební povinnost ve stálém vojsku (miliční systém) byla z 8 let snížena na 5 let (s 2 cvičeními ve zbrani), v zemské obraně ze 7 let na 5 let (1 cvičení ve zbrani). Válečný stav (210.000 mužů) zůstane nezměněn. Záložní důstojníci, kteří dosud na svoji žádost mohli hodnost důstojnickou složiti, jsou nyní nuceni tuto hodnost dále podržeti.

Pro válku v poli zavedlo Nizozemsko elektrické osvětlovače, které se dopravují automobily (průměr svítilny 60 *cm*, síla světla 26.000 svíček).

V Haagu utvořil se spolek k výcviku psů pro spolek Červeného kříže.

15. března t. r. byla v arsenále v Amsterodamu spuštěna na vodu pancéřová bitevní loď „De Jeven Provincien". Loď jest 101·5 *m* dlouhá, 17·1 *m* široká, o ponoru 6·15 *m* a o nosnosti 6525 tun. Vyzbrojena jest dvěma 28*cm* a čtyřmi 15*cm* děly, desíti 7·5*cm* a čtyřmi 3·7*cm* poloautomatickými rychlopalnými děly. Rychlost obnáší 16 námořních mil za hodinu. Pancéř na pasu lodi jest 100 *mm* až 150 *mm*, nahoře 50 *mm*, velicí věže 200 *mm* a dělových věží 250 *mm* silný.

Spolky pro obranu země v Nizozemsku. V Nizozemsku i v Belgii chovají se vážné obavy, že v případě války Německa

s Anglií nebo Francií by mohla jedna nebo druhá válčící strana porušiti neutralitu těchto zemí. Proto hledí obě tato království zvýšiti obranné prostředky. V Nizozemsku podporuje vláda stále rostoucí počet spolků pro obranu země; počet těchto spolků obnáší již 494 Účelem těchto spolků, které zvláště v posledních letech — následkem rostoucího napjetí mezi Německem a Anglií — se značně rozmnožily, jest sesíliti armádu v čas války. Vláda podporuje tyto spolky bezplatným přenecháním potřebných stejnokrojů anebo bezplatnou dodávkou vojenských suken z armádních skladišť — Mimo to nařídil ministr války na návrh inspektora pěchoty, že důstojníci v záloze stálého vojska a zemské obrany musejí se súčastniti praktických střeleckých kursů, aby dovedli říditi střelbu oddělení a naučili se dobře sami stříleti i udržovati zbraň v předepsaném stavu.

Rumunsko. Senátu byl předložen návrh na reorganisaci generálního štábu. Dle tohoto návrhu může se doplňovati generální štáb setníky všech zbraní, kteří dokáží potřebné vědomosti a potřebnou způsobilost, dle kterých mohou v generálním štábu konati platné služby. Dosud mohou býti generálnímu štábu přiděleni jen osobnosti válečné akademie.

Rumunsko objednalo 12 strojních pušek i s muničními vozíky. Tyto pušky již došly a sestaví se v divisi po dvou sekcích (každá sekce po šesti puškách). Velitelem divise bude jmenován major, který se dříve pošle ne výcvik buď do Rakousko Uherska nebo Německa.

Rozpočet ministerstva války pro rok 1909/10 obnáší 557 milionů frankův a překročuje loňský rozpočet asi o 2 miliony franků. V rozpočtu jest též obsaženo zvýšení důstojnických platů (od poručíka až k majorovi) a zvýšení příspěvků na zásobování vojska (následkem zdražení potravin).

Nově zřídí se 1 velitelství dělostřelecké brigády, 5 pluků polního dělostřelectva, 1 pluk pěchoty o 2 praporech a 1 železniční setnina.

Rusko. Pro kozáky zavede se nový stejnokroj, který se více přiblíží národnímu kroji kozáků. Jen gardoví, kubanští a terečtí kozáci podrží nadále nynější stejnokroje.

Ukazem č. 584 z roku 1908 byl zakázán prodej kořalky mužstvu. V kantinách smí se nyní prodávati buď pivo nebo lehké víno.

Rusko válečné loďstvo čítá 13 panceřových bitevních lodí, 6 panceřových křižníků, 9 křižáků bez panceře, 90 torpedoborců, 70 torpedových člunů pro širé moře, 37 pobřežních torpedových člunův a 4 podmořské čluny.

Car potvrdil návrh na zřízení poradního sboru pro stavbu válečných lodí. Účelem tohoto sboru jest, kontrolovati peněžní výdaje a správné použití poukázaných obnosův, aby se zabránilo zpronevěření povolených peněz na válečné loďstvo.

Ministrem námořnictva admirálem Vojevodským říšské dumě podaná předloha o stavbě nových panceřových bitevních lodí (po 22.900 tunách v ceně 31 mil. rublů) byla dumou zamítnuta. Říšská duma žádá dříve jistotu, že nepořádky a zpronevěry ve válečném loďstvu budou zamezeny; potom teprve potřebné obnosy povolí.

Dle příkazu č. 134 může nyní velitel pluku udělovati důstojníkům povolení k ženitbě. Dříve uděloval toto povolení, na základě návrhu velitele pluku, velitel divise. Povolení plukovníkovo opírá se o dobrozdání plukovního čestného soudu. K ženění není nyní zapotřebí žádné kauce (dříve pro důstojníky do 28. roku 5000 rublů). Důstojníci do 23. roku nesmí se ženiti. Nevěsta musí býti z řádné rodiny, musí míti přiměřené vzdělání a nesmí míti špatnou pověst.

V tajné schůzi říšské dumy bylo pro baltické loďstvo povoleno 7,486.000 rublů, které rozdělí se na výdaje dvou roků

Parlamentní rozpočtová komise snížila řádný rozpočet ministerstva námořnictví z 88,135.050 na 81,068.266 rublů a mimořádný ze 6,253.950 na 3,956.850 rublů.

Dobrovolné loďstvo, které se nyní reorganisuje, čítá 14 křižních parníků. 3 nové křižní parníky zadají se ku stavbě. Loďstvo toto, které dosud bylo podřízeno ministru námořnictví, bude v budoucnosti podlébati ministrovi obchodu a dopravy.

Španělsko. Ministr války předložil sněmovně návrh zákona o zavedení všeobecné branné povinnosti (dosud jest ve Španělsku dovoleno zastupování a výkup od vojenské služby). Služební povinnost bude zvýšena z 12 na 18 let (3 leta v činné službě, 5 let v 1. záloze, 6 let v 2. záloze a 4 leta v domobraně; domobrany dříve nebylo). Záložníci 1. zálohy budou ročně povoláváni na měsíc ku cvičení, záložníci 2. zálohy na 21 dní, domobranci na 15 dní. Méně schopní budou sloužiti (jako ve Francii) u lokálních oddělení.

Španělsko začalo již stavěti tři pancéřové bitevní lodě o nosnosti 15.000 tun, tři torpedoborce o nosnosti 350 tun a 24 torpedových člunů. Lodní arsenály ve Ferrolu, Cadixu a Cartageně se rozšiřují. Celkové výdaje na tyto stavby budou obnášeti 7—8 mil. liber šterlinků.

Král nařídil zřízení generálního inspektorátu pro stálé vojsko. Generálním inspektorem byl jmenován dřívější ministr války, maršál Primo de Rivera.

U 1. pěšího pluku, zvaného „Las Nuevas“, konají se pokusy s novým šedozeleným polním stejnokrojem. Tento stejnokroj jest v krajině těžko viditelný, ale lehko se otře a zamaže.

Ve stavbě jsoucí 3 torpedoborci budou míti rychlost 28 námořních mil za hodinu. Vyzbrojeny budou pěti 5·7 *cm* rychlopalnými děly a 2 rourami na vystřelování torped. 24 torpedové čluny, které se nyní staví, budou míti rychlost 25 námořních mil za hodinu. Vyzbrojeny budou dvěma 4·2 *cm* rychlopalnými děly a 3 rourami na vystřelování torped. Španělsko bude stavěti 4 dělové čluny o rychlosti 13 námořních mil za hodinu. Jejich výzbroj bude pozůstávati ze čtyř 7·5 *cm* rychlopalných děl a 2 strojních pušek.

Švedsko. Letošího roku konají se ve Švedsku taktická cvičení pro vojenské lékaře. Tato cvičení pozůstávají z válečných úloh, cvičební jízdy na koni a praktických lékařských manevrů za účastenství vojenských oddílů.

Švycarsko. Budoucí rok zavede se v armádě štikově šedý stejnokroj se zelenými výložky a knoflíky z aluminia.

Spolková vláda dává střeleckým spolkům roční přídavek 2 franků pro každého člena těchto spolků, jestli tento člen na spolkové střelnici zákonitá cvičení ve střelbě odstřílí. Pro budoucnost spolková vláda nařídila, že každý člen střeleckých spolků má tato cvičení odstříleti jen na střelnici spolku svého bydliště (ne na střelnici spolku jiné obce, jak se dosud často stávalo).

Spolková rada bude od spolkového shromáždění požadovati 15,710.000 franků pro vyzbrojení vojska novou ručnicí modelu 89/8 (předělaná ručnice modelu 1989 na model 1908), pro kterou bude zavedena špičatá střela s větší počáteční rychlostí a prorážející silou. Kalibr 7·5 *mm* se podrží. Nové vyzbrojení má býti ukončeno na podzim roku 1913. Předělání jedné ručnice modelu 89 na model 8 stojí 40 franků. Od jara t. r. začaly se vyráběti jen ručnice modelu 8. Následkem zavedení nové patrony se špičatou střelou bude nutno u modelu 89 vyméniti hlaveň a visír s muškou.

Spolková vláda povolila 5,867.000 franků na rozšíření dělostřeleckých střelnic v Bère, Thunn, Frauenfeldu a k zakoupení cvičiště a dělostřelecké střelnice u Klotten-Büllachu.

Mezi Švycarskem a Italií bylo uzavřeno dohodnutí, dle kterého osoby italského vojska i civilní italské správy — které mají opevniti italskou část simplonského tunelu — na základě legitimace mohou vkročiti do tunelu až po politickou hranici, která se táhne skoro středem tunelu.

Turecko. Parlamentu byl předložen vojenský rozpočet pro rok 1907. Tento obnáší 631,476.987 korun a jest proti rozpočtu z roku 1908 valně zvýšen. Stav stálého vojska má čítati 31.386 aktivních důstojníků, 2236 důstojníků v příkaznosti, 1901 lékařův a lekárníků, 4191 důstojnických aspirantův a 235 000 mužů.

Turecké dělostřelectvo bylo vyzbrojeno novými rychlopalnými děly soustavy Kruppovy. Kalibr 75 *mm*, počáteční rychlost 500 *m*, tíže zapřaženého děla 1800 *kg*, tíže roury s lafetou 950 *kg*; střelivo: granáty a šrapnely. Batterie pozůstává ze 6 děl a 9 opanceřovaných muničních vozů.

Velká Britanie. Anglie navrhla všem svým samosprávným koloniím zřízení společného generálního štábu. Australie, Jižní Afrika a Kanada rozhodly se již pro tento návrh.

22. března t. r. byla otevřena škola pro výcvik důstojníků generálního štábu oblastní armády. Organisace a účelní plán jsou tytéž jako školy pro generální štáb stálého vojska v Camberley.

Místo lorda Kitschenera byl jmenován velitem indické armády generál O'Moore Creagh. Tento jest v Indii oblíben, kde bojoval na hranici proti Afgancům; též vyznamenal se v roce 1900 v boji proti boxerům při obležení Pekinu.

Houfnicové brigády obdrží ku konci t. r. nové rychlopalné houfnice, které se vyrábí ve vojenském arsenálu Woolwichu a u firem: Armstrong, Vickers-Maxim a Coventry.

Kanadská milice sesílí se ze 60.000 na 100.000 mužů 1. výzvy a tolikéž 2. výzvy.

Několik jízdeckých pluků bylo vyzbrojeno novým 89 *cm* dlouhým a lehčím kordem.

Rozpočet ministerstva námořnictví pro rok 1909/10 ustanoven na 35,142.700 liber šterlinků (proti 32.319.500 librám šterlinků v roce 1908/9). Budou se stavěti 4 panceřové bitevní lodě o nosnosti 20 000 až 22.000 tun, 6 křižníků bez pancéře, 20 torpedoborců a několik podmořských člunů.

Válečné loďstvo Velké Britanie skládá se ze 63 panceřových bitevních lodí, 35 panceřových křižníků, 76 křižníků bez pancéře, 200 torpedoborců, 195 torpedových člunů pro širé moře a 60 podmořských člunů. Ku konci t. r. bude míti Velká Britanie 129 panceřových bitevních lodí a panceřových křižníků o nosnosti 1,406 000 tunách.

Nová panceřová bitevní loď „Vaugnard“ o nosnosti 19.260 tun jest 152·3 *m* dlouhá, 25 *m* široká, o ponoru 8 2 *m* a ujede 21 námořních mil za hodinu. Těžké dělostřelectvo pozůstává z desíti 30·5 *cm* děl, prostřední z dvacíti 10 *cm* rychlopalných děl; mimo to loď vyzbrojena 4 rourami na metání torped pod vodou. Těžká děla nesou až na vzdálenost 18 *km*.

Ku konci června t. r. budou se konati 14denní tajné námořní manevry. ku kterým veřejnost nemá přístupu.

Nejrychlejší panceřovou bitevní lodí na světě jest anglická panceřová loď „Temeraire“, která při zkušební plavbě 12. března t. r. docílila rychlost 22·7 námořních mil.

Od 29. května do 12. června cvičila pěší divise „East Lancashire“ oblastního vojska v síle 17.000 mužů na válečném cvičišti Salisbury Plain u Whitsuntide.

Majoři stálého vojska, když do 48. roku věku svého nebyli povýšeni, museli býti dosud vždy dáni na odpočinek. Tato hranice byla posunuta do 50. roku. Nové ustanovení vstoupilo 1. dubna t. r. v platnost. Jen výminečně byli dosud zvláště schopni majoři polního dělostřelectva a technických oddílů ponecháni až do 50. roku v činné službě. Pense majora v 48. roku obnáší ročně 300 liber šterlinků.

Hulánské pluky podrží kopí co zbraň jen v míru. Ve válce jen tehdy, když to zvláště bude naporučeno.

Vojínové stálého vojska, kteří se bez dovolení vojenských úřadů ožení, jsou vždy soudně trestáni. Poněvadž soudní tresty málo účinkují a vojíni vstupují ve sňatek manželský bez dovolení častěji nežli dříve, nařídila válečná správa — aby bídu rodin těchto vojínů zmírnila — že rodiny vojínů obdrží erární byty za 18 pencí týdně k používání.

Nově zřízená jízdná depot přijdou posádkou do následujících měst: Scarboroughu, Woolwichu, Edinburghu, Bristolu a Seaforthu. Tato depot obstarávají výcvik nováčků v prvních 3 měsících, výcvik důstojníků a poddůstojníků oblastní armády, mobilisaci armády v čas války a výcvik nakoupených koní.

Mírový stav posádek válečných lodí obnáší 128.000 mužů.

Vojsku byl vydán nový předpis pro tělocvik, ve kterém se klade váha na stejnoměrný vývin těla. Důraz se klade na vyvinutí svalstva nováčků, poněvadž většina těchto dává se najímati k vojsku v mládí, které pro vojenskou námahu nevystačí.

Dostavuje se panceřový křižník „Indefatigable“ o nosnosti 19.000 tun. Vyzbrojen bude osmi 30·5*cm*, dvanácti 10*cm* děly a 27 děly menšího kalibru, 2 rourami na vystřelování torped pod vodou. Křižník, jehož stavba trvá 2 léta, stojí 2 miliony liber šterlinků.

Křižníky 2. třídy Apollo a Andromache přestaví se v minonosky (potom bude míti Velká Britanie 7 lodí k dopravě min).

Torpedoborec Crusader, o rychlosti 33 námořních mil, byl 20. března t. r. v loděnici firmy J. S. White a spol. v East Cowes spuštěn na vodu.

Dva torpedoborci, již byli zakoupeni od firmy Palmerovy, obdrží názvy: Albacore a Bonetta.

Ministerstvo Spojených Států australských se usneslo zadati ihned stavbu 2 torpedoborců. Budoucí rok bude Australie pokračovati ve stavbě válečných lodí; mimo to má se v Australii vystavěti nová loděnice.

Pro Australii u firem: Denny, Dumbarton a spol., Fairfield Shipbuilding objednaní tři torpedoborci budou 70·1 *m* dlouhé, 7·15 *m* široké a o nosnosti 600 tun. Vyzbrojeny budou jedním 10*cm* dělem, třemi 7·6*cm* děly a 1 rourou na vystřelování torped o průměru 45 *cm*. Každý z těchto tří torpedoborců bude státi 82.500 liber šterlinků.

Nový Seeland se rozhodl postaviti jednu panceřovou bitevní loď.

Admiralita uvažuje o zavedení řiditelných vzducholodí pro válečné loďstvo.

V roce 1909/10 postaví se pro válečné loďstvo 4 panceřové bitevní lodě o nosnosti nejméně 20.000 tun, 6 krytých křižáků, 20 torpedoborců a větší počet podmořských člunů. V roce 1908 vstoupily do služby 3 nové panceřové bitevní lodě, 4 panceřové křižáky, 5 torpedoborců, 17 torpedových a 7 podmořských člunů.

Nový válečný přístav v Rosynthu (Škotsko) dostaví se v 7 letech.

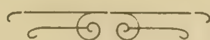
Torpedová továrna ve Woolwichu byla přeložena do Greenocku u Glasgowa; v Loch Longu byla zřízena zkušební torpedová stanice.

Čína. Čínská vláda nařídila, aby 180 absolventů vojenské zeměměřické školy vyměřilo Mandžursko a Mongolsko až po ruskou hranici. Na základě těchto vyměření sestaví se mapa Mandžurska a Mongolska pro čínský generalní štáb. Výlohy, s těmito pracemi spojené, jsou rozpočteny na 120.000 taelů.

Japonsko. Do Japonska navrátí se z Koree z okupačního vojska 4. pěší divise (13., 23., 45. a 64. pěší pluk s příslušnou jízdou, dělostřelectvem, technickými oddíly, vozatajstvem a zdravotnictvem). V Korei zůstane jen 14., 27. a 47. pěší pluk; tyto pluky mají za měsíc býti přeloženy do Japonska.

Ročník XXVI. Číslo 8.

HLÍDKA.

Sestátnění soukromých dráh
a význam jeho národohospodářský i národní.

R. Adler.

V minulých měsících rozřešena byla po dlouhých přípravách jedna ze stežejných hospodářských otázek poslední doby, totiž provedeno sestátnění dvou z největších soukromých dráh: rakousko-uherské priv. společnosti státní dráhy a rakouské severozápadní dráhy s jihoseveroněmeckou dráhou spojovací. Všeobecně překvapila nenadálá dohoda vlády s vedoucími kruhy finančními, neboť nároky představitele obou dráh, rytíře Taussiga, byly veliké a nepřijatelné. Náhlý obrat smýšlení finančníků dostavil se následkem zevrubných revisí generální inspekce, která konstatovala nedostatečnost a zanedbaný stav tratí, nádraží i vozidel a předepsala proto množství oprav vyžadujících nejen velikých investicí, ale hrozících i na dlouhou dobu ochromením celé dopravy osobní i nákladní.

Po provedeném sestátnění a převzetí obou zmíněných dráh bude možno mluviti již téměř o jednotném provozovacím systemu rakouských dráh, poněvadž zůstanou soukromými podniky pouze dráha ústeckoteplická, buštěhradská, jižní a košicko-bohumínská, tak že státní síť obnášeti bude téměř 20.000 kilometrů. Dráhám soukromým nebude možno již nijakým způsobem uplatňovati svůj vliv na správní a tarifní politiku státní.

Ze sestátnění, jako díla velikého národohospodářského a socialního významu pro život státní, může míti domácí obchod a průmysl pouze tehdy náležitý prospěch, budou-li nově sestátněné dráhy i ostatní dráhy

státní vedeny moudrým rozhledem a porozuměním pro potřeby obyvatelstva cestujícího i obchodního.

Připojením nově sestátněných drah k dosavadním tratím státním nabývá správa státní neobmezené nadvlády nad veškerou dopravou osobní i kommercielní od moře Adriatického po pohraniční stanice ruské a německé, čímž umožněno jí bude učiniti na svých tarifech závislým úspěch pomořského obchodu, zejména říšskoněmeckého. Ovládne též úplně dopravu vnitrozemskou ve všech směrech a oborech a bude moci platně přispěti značnému rozvoji obchodu a průmyslu rakouskému. Tomuto přispěje zejména úpravou neudržitelných dosud poměrů tarifních. Dosavadní tarifní sazby státních drah jsou sice nižší nežli tarify drah soukromých; při přechodu zboží však z jedné dráhy na dráhu druhou zdražuje se velmi doprava jeho, poněvadž na každé nové dráze počne se počítati nejvyššími sazbami počátečními, a nežli zboží projede tolika kilometry tratě, aby mohlo býti počítáno dle sazeb nižších a výjimečních, vstupuje již opět na dráhu sousední, cizí, kdež opět jest počítáno dle sazeb nejvyšších. Tato různost tarifů jednotlivých drah jest nutnou příčinou, aby provedena byla státem jednotná, přesná tarifní soustava.

Při této úpravě chce však stát provésti částečně zvýšení svých příjmů celkovým zvýšením dosavadního barému tarifního c. k. státních drah. Předložila již též některé zásady a pravidla, jimiž se chce při tom říditi, a tu nutno říci, že nebyl jimi vyvolán uspokojivý a příznivý ohlas v kruzích průmyslnictva i obchodnictva. Jsou jimi některá odvětví prumyslu i obchodu vážně ohrožena, a byly tyto hlasy nespokojenosti příčinou svolání ankety súčastněných ministerstvem. Dle známého však systemu rakouského budou vládou asi pouze v nejmenší míře respektována usnesení této ankety a že ministerstvo udělá přece jen to, co uzná za dobré, poněvadž organisace rakouského železnictví nepodléhá bohužel v nejdůležitějších svých funkcích vlivu sněmovny a zástupců všech kruhů, neboť ministerstvo železnic jest pouhým nástrojem ministerstva financí, které považuje dráhy, celé sestátnění a úpravu tarifnictví za předmět, kterým možno docíliti pro stát žádoucího zlepšení stavu finančního.

Zvýšení barému tarifního, bude-li provedeno s náležitou opatrností a šetrně vzhledem k různým odvětvím průmyslu a obchodu, jeví se do jisté míry oprávněným a pro prosperitu a výnosnost drah nutným. Zavedením tarifů drah státních u sestátněných drah soukromých vznikl by dle předběžných výpočtů vládních roční úbytek téměř 20 milionů korun. Srovnáme-li přebytky ministerstva železnic v řádném a mimo-

řádném hospodaření s výpočty nákladu na zúročení a amortisaci železničních obligací sestavených ministerstvem financí, jeví se schodek ve státní správě železniční asi 70 mil. korun, nehledě ke každoročně započteným stum milionů korun k provádění nutných investicí. Tyto obrovské sumy musí platiti veškeré obecenstvo a poplatnictvo bez ohledu na to, že jen nepatrný jeho zlomek dráhy ať již pro dopravu osobní nebo nákladní používá, nelze proto úplně zavrhovati nepatrné a účelné zvýšení sazeb tarifních. Při t m však musí rozhodující a vlivné kruhy neochvějně trvati na tom, aby zvýšení nutné k vyrovnání vzniklého schodku za draze přijaté železnice soukromé nebylo provedeno násilně a náhle, nýbrž aby vzhledem na obchodní a průmyslové zájmy provedeno bylo ponenáhlu a postupně.

Stát bude tedy nucen zvýšiti v celku své tarify; zvýšení toto však a hlavně odstranění dosud panující soutěže jednotlivých drah nebude míti v zápětí zvýšení sazeb všude a pro všechny druhy zboží, poněvadž státu bude umožněno šetřiti dle stávajících poměrů národohospodářských zájmu jednotlivých zemí a jednotlivých odborů živnostenských a průmyslových značným udílením sazeb výjimečných, čehož od drah soukromých buď vubec nebo jen velmi obtížně bylo lze dosáhnouti. Je sice pravda, že existovaly střední sazby výjimečné, ale tyto udělovány byly pouze z duvoduv a zásad čistě výdělkových a i konkurenčních, a proto přihodilo se velmi často, že slevy tyto byly odpírány tam, kde by byly rozhodně posílily obchod, průmysl i zemědělství. Že též mnohdy při udílení slev rozhodovaly momenty národnostní, netřeba připomínati. Udělováním slev jednalo se soukromým drahám hlavně o co možná nejvyšší strhnutí dopravy zboží na své linie a o dosažení tak pokud možno nejvýše možného výtěžku svých tratí. Tím stalo se, že některé linie byly dopravou zboží přetíženy, jiné kratší a výhodnější cesty dopravní měly pouze slabší dopravu nákladní, poněvadž jich správa buď nemohla nebo z důvodů různých nechtěla poskytnouti dostatečných slev. V udílení slev a výhod dopravních panoval velký system protekcionářský a slevy poskytovány byly zejména podnikům velkým a finančně silným, čímž umožněno bylo těmto své méně obchodně vyškolené nebo špatněji finančně vyspělé a situované konkurenty potírati. Při drahách státních a při urovnaných tarifních poměrech bude možno státu zavésti jednotný a spravedlivý system udělování různých výhod a slev, tak že poškozování zejména kruhu menšího obchodnictva, živnostnictva a též i zemědělců bude alespoň částečně zamezeno, poněvadž na správu drah státních budou

moci jak kruhy poslanecké tak i různé obchodní, průmyslové a zemědělské korporace, hlavně pak obchodní a živnostenské komory svůj vliv uplatňovati a splnění svých požadavků žádati.

Mimo uvedené poskytnuta bude též značná výhoda použitím jednotné sazby lokálního tarifu všech státních dráh pro dopravu zboží na větší vzdálenost. Nyní, jak již bylo zmíněno, zvyšovány byly hlavně výdaje dopravy zboží přechodem z jednotlivých drah na dráhy druhé. Zjednodušením celé manipulace potřebné k předávání zboží dráze déle dopravující a spojeného s tím ručení za zboží, dále sloučením nádraží dvou neb i více různých dráh v jednom místě a spojenou s tím úsporou na pracovních a dohližitelských silách bude možno docíliti značného snížení dopravních cen za zboží na větší vzdálenost. Doprava zboží se též značně urychlí, neboť nebude zdržována různým předáváním, překládáním z vozů jedné dráhy do vozů dráhy druhé a podobně.

Sestátnění soukromých dráh, byť i nyní bylo jeho následkem částečné zvýšení sazeb tarifních, v krátké době bude míti blahodárný vliv národohospodářský pro veškeré kruhy obchodní a průmyslové, posílí též ve značné míře i zemědělství.

Jest nutno zmíniti se ještě o národnostním významu postátnění soukromých drah.

Neudržitelné poměry národnostní jak u společnosti státní dráhy, tak zejména u severozápadní dráhy byly mocnými činiteli, kteří oživovali v českém lidu i jeho poselstvu opětovně žádost po sestátnění. Abychom vylíčiti mohli poněkud národnostní poměry u obou dráh, použijeme částečně statistiky sestavené spolkem českých úředníků železničních. Poměr českého úřednictva k německému u obou dráh jest vzhledem ke skutečné potřebě a k oblasti, jíž obě procházejí, naší národnosti velmi nepříznivý.

U společnosti státní dráhy připadá celkem na 85% tratí probíhajících ryze českým územím 65% českého a na 15% tratích probíhajících územím německým však 34·8% německého úřednictva. (V krajích smíšených vzat byl při sestavování v úvahu průměr dle počtu obyvatelstva té či oné národnosti.) Dle jednotlivých zemí jest v království českém 122 kilometrů tratí na území německém a 489 kilometrů na území českém. Poměr tratí jeví se tudíž v Čechách jako 20% : 80%. Pro předpoklad spravedlivého zastoupení obou národností, o němž u společnosti státní dráhy povolaní činitelé často se zmiňovali, mělo by býti 80% českého a 20% německého úřednictva.

Na Moravě jest poměr kilometrů české tratě ku tratím německým 499 : 43, t. j. asi 92% tratí probíhajících územím českým a pouze 8% tratí probíhajících územím německým. Dle těchto poměrů mělo by býti celkem v království českém a markrabství moravském českého úřednictva 86%, německého pak 14%. Též u ředitelství ve Vídni mělo by býti dle součtu kilometrů tratí českých a tratí německých 76% úřednictva české národnosti. Ve skutečnosti vypadají však poměry národnostní velmi smutně. Tak u ředitelství ve Vídni jest pouze 5% Čechů, z nichž dobrá polovina jest národnostně naprosto nespolehlivá. V království českém jest 169 německých a 464 českých úředníků čili poměr 26% : 74%, na Moravě jest místo zmíněných 8% německých úředníků 48%, t. j. 214 úředníků národnosti německé a 228 národnosti české.

Při tomto národnosti naší velmi nepříznivém poměru nutno ještě uvážiti, že české úřednictvo jest převážnou většinou v nižších hodnostních třídách, kdežto ve třídách vyšších a na místech vůdčích jsou ponejvíce jen úředníci národnosti německé.

Zejména křiklavý je tento poměr na Moravě. Zde místo uvedeného poměru 8% Němců : 92% Čechů jeví se v jednotlivých třídách přibližně tento poměr:

hodnostní třída		Češi %	Němci %
V.	1 : 3	25	75
VI.	7 : 14	34	66
VII.	16 : 24	40	60
VIII.	27 : 12	69	31
IX.	91 : 68	57	43
X.	68 : 57	54	46
aspiranti úředničtí	24 : 21	48	52

U oddělení vozby a pro udržování tratě jsou tyto poměry pro naši národnost ještě daleko nepříznivější. Tak je celkem u dopravy 57% Čechů, 43% Němcův, u vozby 21% Čechů, 79% Němcův, u oddělení pro udržování tratě 37% Čechů, 63% Němců.

Nepříznivý poměr u posledních dvou technických oddělení jest důkazem nedostatku českého technického dorostu.

Celkové procento v Čechách a na Moravě jeví se: u dopravy 67% Čechů, 33% Němcův, u vozby 47% Čechů, 53% Němcův, u oddělení pro udržování tratě 60% Čechů, 40% Němců.

Aby se národnostní poměr spravedlivě upravil, mělo by býti pro Čechy o 207 a pro Moravu o 358 českých úředníků více nežli jest

jich ve skutečnosti. Ve Vídni v ředitelství pak dokonce o 355 Čechů více. Musila by tudíž společnost státní dráhy propustiti téměř 1000 německých úředníkův a přijmouti tolik Čechův, aby mohlo býti mluveno o národnostní spravedlivosti.

U dráhy severozápadní a jihoseveroněmecké spojovací dráhy jsou poměry ještě žalostnější. V Čechách a na Moravě probíhají obě tyto dráhy 304 kilometrův oblastí německou a 900 kilometrův oblastí českou, mělo by býti tedy 25% německých a 75% českých úředníků. Jest však ve skutečnosti ze 1208 úředníků plných 867, t. j. 67% Němců. Na Moravě u dráhy severozápadní jsou poměry strašlivé. 109 kilometrů dlouhá trať na území moravském probíhá pouze 11 kilometrův územím německým a je tu 88% úředníků německých, t. j. ze 101 úředníků pouze 12 Čechů. V Čechách z 1103 kilometrů probíhá 810 kilometrů českým a 293 kilometrů německým územím; měl by tudíž býti poměr národnosti úřednictva 73 : 27, ve skutečnosti je však z 1167 úředníků pouze 389, t. j. asi 33% úředníků české národnosti. Uvážíme-li pak ještě, že u ředitelství těchto drah probíhajících více nežli 70% českým územím, je ze 610 úředníků pouze 10 úředníků Čechů, jeví se nám poměry tyto v pravdě hroznými.

Z krátce uvedené statistiky (do detailů nelze se pro nedostatek místa pouštěti) seznáme, jak macešsky byl u obou velkých právě sestátněných dráh český živel pojednáván a utlačován, a vidíme, kterak bylo oběma odstupujícími správami uměle docíleno toho, že nedostávalo se nutných sil, kdyby byla bývala jen zdánlivě alespoň vůle jazykovým požadavkům obecenstva vyhověti.

Ve skutečnosti však pražádné vůle, ba ani nejmenší slušnosti nebylo věnováno jazykovým potřebám jak obecenstva cestujícího tak i náklady podávajícího nebo vyzvedajícího, neboť téměř všechna vůdčí místa ve většině stanic obsazena jsou nejen úředníky německé národnosti, ale právě pro taková místa pravidelně vyhledáváni byli největší provokatéři a germanisátoři.

Že poměry tyto jsou pro nás tak nepříznivé, zejména na Moravě, jest hlavní vinou našich moravských poměrův a příslovné nevšímavosti a nedostatku porozumění našich různých korporací a zejména též obecních zastupitelstev, která nikterak neprotestují proti obsazování míst přednostů stanic, pokladníkův a pod. Němci v ryze českých městech s ryze českým okolím.

Kdyby též obchodní kruhy, různí zasílatelé a cestující obecenstvo vůbec domáhalo se vždy s největší energií důrazně, aby s nimi jednáno

bylo po česku, kdyby žádali české tiskopisy a jich vyplňování a hájili tak náležitě práva svého národa, nebyly by nikdy měly správy drah dosti odvahy národnost naši tak urážeti a byly by jistě jako podnik čistě výdělkový alespoň částečně respektovaly naše přání.

Bohužel, že směrodatnými poslaneckými kruhy při pracování zákonů sestátňovacích nebyly tyto křiklavé poměry dostatečně prohlédnuty a že připuštěna byla do sestátňovacího zákona známá resoluce Pergeltova.

Spravedlivé provádění této resoluce posílilo by značně naše posice a přivedlo by dohledné zrušení nespravedlivé nadvlády německé, ale právě okolnost, že resoluce tato vyšla z kruhů nejzarytějších našich nepřátel, svědčí o tom, že Němci mají v úmyslu náležitě využitkovati v resoluci uvedené široké pojmy: „panující národnostní poměry buďtež zachovány a budiž šetřeno jazykových potřeb služby.“ Resoluce má vlastně smysl tento: Budiž udržena nynější „německá država“, t. j. u ředitelstev zůstaňte i na dále jen samí Němci. Odejde-li z místa českého Němec, budiž tam dosazen Němec, aby nebyla porušena država; odejde li z německého místa Čech, buď dosazen Němcem, aby vyhověno bylo národnostní potřebě a službě. To vše budiž prováděno až do úpravy c. k. státních drah, která nyní pro špatný finanční stav státní bude stále a stále oddalována.

Jest proto nutno nečekati na reorganisaci a neskládati ruce v klín, ale již nyní bojovati o každou jednotlivou posici a střežiti žárlivě míst dobytých.

A to jest hlavním úkolem našich korporací, městských a obecních zastupitelstev a každého dobrého Čecha vůbec.

O způsobu a různých návrzích reorganisace promluvíme příště.

O náboženství a kultu řeckém za doby Homerovy.

Rozbor jeho prvků, napsal A. ŠPALDÁK. (Č. d.)

Byl-li vítr spojován se zvláštním božstvem, můžeme se toho domýšleti i o zjevu smršti, jež snadno budila představu o přítomnosti nějakého zlého ducha, pustošícího statky lidské. Dle mínění některých badatelů myslili si Řekové skutečně, že se tu jakýsi zakletý démon otáčí.[1])

Démony za zjevy vichru a bouře tušenými pokládá Gruppe Harpyie,[2]) z nichž Homer jmenuje Podargu a Iridu (Il. XVII. 549; XVI. 50; sr. Od. I. 241; XX. 66); byly však záhy smíšeny s bohy mrtvých (Od. I. 241; XIV. 371; XX. 77, kde jest dle některých [Rohde; jinak Dieterich, Nek. 56] řeč o lidech za živa uchvácených). Že i Hermes původně jistě byl bohem větrů, tvrdil mezi jinými Král.[3]) Gruppe se domnívá, že mu proto byla později připisována moc nad zlými démony povětří, že byl původně jmín vítězem nad nestvůrou podsvětí (Griech. Mythol. 1333), jenž pod jménem Hermippos (Hom. Il. 5, 377) duše z podsvětí v elysium přivádí (l. c. 1321). P. Meyer (Die Götterw. Hom., str. 18) ho zase přirovnává ke Krakonoši (Rübezahl) jakožto démona pustých krajin, hor, jenž tam se satyry a vilami, jichž hlavou je, straší.

K světlu odnášel se též kult.[4]) Že světlo má velikou a patrnou důležitost pro život lidský i pro veškery tvory pozemské, není pochyby. Pochybuji však, že by v kultu světla nebylo nic symbolického, že opravdu hmotné světlo samo bylo božsky uctíváno, bez nadsmyslného významu, který dávají všecky řeči slovům značícím světlo. Dlouhá je řada démonů, kteří se k světlu odnášeli aneb od některých učenců se světlem spojováni byli; abych jen jeden příklad uvedl, M. Müller pokládal Athenu za personifikaci zory.

I příšerná noc smrti mohla za boha býti pokládána, a někteří vykládají tak známé jméno z řecké mythologie Ἄδραστος.[5])

Život, jenž se jeví v organismu zvířecím a cos tajného v povaze

---

[1]) *W. Mannhardt* [2] l. c. II. str. 84—88; dle něho lze jednotlivé části báje o Tyfoeovi z toho dopodrobna vyložiti. Jméno Ixion, jehož syn se nazýval Peirithoos (Il. 14, 318), odvozuje od Ἀξί [στροφος]. Domnívá se pak, že původně byla dvojí verse, dle jedné že byla Nefele, dle druhé Dia manželkou Ixionovou. Srv. Il. 2, 782; Hes. Th. 820 dd.; 307 (ὑβριστὴς ἄνεμος).

[2]) *Gruppe*, str. 846.

[3]) L. F. 1888, 337.

[4]) *H. Usener*, Götternamen. Versuch einer Lehre von der religiösen Begriffsbildung. Bonn 1896, str. 177—196.

[5]) *P. Meyer* l. c. str. 23.

zvířat budil dle Fr. Creuzera,[1]) který se dokládá Hegla (Vorlesungen über die Philosophie der Religion, I. str. 235 d.) s jakousi nezbytností v lidech úctu, z níž se vyvinula vnější pocta. Jakkoli lze o pravdě této povšechné věty pochybovati, zdá se přece, že jsou příklady, kterými lze ukázati, jak mohlo mínění o démonické moci zvířat vzniknouti. Zvláště myš se nám k tomu hodí. Že myš jest v nějakém spojení s morem, staří dobře věděli; jak povaha moru samého, tak i spojení jeho s myšmi budilo podivení, bylo záhadné, nepochopitelné; nepochopitelné věci pak připisují se božskému působení. I jiná věc získávala myším zvláštní obdiv a vážnost. Domnívalť se staří o nich, že vědí napřed o bouřce, o zřícení domu, vůbec že jsou zvíře prorocké; což si nebudeme vykládati z toho, že žijí pod zemí a proto s podsvětím příbuzny jsou,[2]) když si vzpomeneme, jak myši zpod stromu vylézají než do něho uhodí. Zdálo se tedy, že toto zvířátko má dar, po němž lidé nesmírně touží. Nadpřirozené vlastnosti připisují se u Homera jen dvěma druhům zvířat: pes větřil přítomnost božstva — původně, dle Gruppe,[3]) strašidel (Od. XVI. 162) — a koně, jichž otcem byl Boreas, lítali přes vrchní ostí a nelámali stébel.

Že byla zvířatům u Řeků prokazována božská pocta, jest v novější době rozšířené mínění mezi učenci. P. Meyer[4]) na př. dí: „Byla doba, kdy Athena byla sovou, Zeus orlem, Poseidon ořem.“ Kdežto se dříve obyčejně příjmení γλαυκῶπις odnášelo k modravému vzduchu (P. W. Forchhammer, Der ursprung der mythen ve Philol. XVI. 1860, str. 104) nebo moři (Hildebrandt ve Philol. XLVI. str. 201 dd.) aneb jiným podobným způsobem vykládalo, nyní se často rozumívá o soví[5]) tváři, při čemž se sova pokládá buď za symbol bohyně (jako Schliemannem,[6]) Kellerem a j.) aneb za původní bohyni samu. Týmž způsobem vykládá se pak příjmí Heřino βοῶπις (jímž u Hesioda, Theog. 355 vyznamenána i nymfa Pluto[7]) — přes vážné námitky Královy[8]) a Roscherovy[9]) —

[1]) Symbolik und Mythologie [3] 1842, I. str. 30.

[2]) jak činí *Gruppe*, str. 802.

[3]) l. c. str. 803.

[4]) l. c. str. 8.

[5]) Nemožno by nebylo pomýšleti i na hadí tvář, protože had toto příjmení (γλαυκώψ) také mívá (Pindar, Pyth. 4, 249). Jiní ovšem proto zavrhují vůbec mínění, že by se γλαυκώψ odnášelo k sově (Prellwitz).

[6]) *Ilios* 327.

[7]) *Chr. Aug. Lobeck*, Aglaophamus sive de theologiae mysticae Graecorum causis libri tres. Regim. Prussor. 1829. I. 302.

[8]) L. F. 1878, str. 118.

[9]) Juno und Hera, str. 38. 86.

původně ne o velikých (z důvodu krásy?) očích, nýbrž o kraví podobě; tento výklad vnukly Schliemannovi sošky, které našel v Mykenách, a výklad ten potvrzuje se příjmením ταυρῶπις,[1]) které se též vyskytuje.[2]) Mezi nejstaršími památkami umění nejsou obrazy, na nichž k lidskému tělu připojena zvířecí hlava, nic vzácného; na př. žena s hlavou beraní, muž s hlavou zaječí a pod.[3]) Dionysos býval vyobrazován v podobě býčí, Pan v podobě kozlí. Euboja, t. j. pěkná pastvina pro krávu, bylo dle P. Meyera[4]) původní jméno návrší, na němž byla svatyně Heřina na sever od Arga, odkud jméno přeneseno na ostrov. Báji o Ioně vykládá pak takto: Hera stala se manželkou Zevovou, když byla začala — asi na Samu — bráti na sebe lidskou podobu, s čímž se objevila i potřeba nového jména — paní (hera); potom sestrojena báje o panně zakleté ve zvíře — na vysvětlenou podání o intimním poměru Zevově k tomuto fetiši. Proč byla uctívána právě kráva, vykládá týž spisovatel z velkého užitku, jejž národu dobytkářskému přinášela. Jak Poseidon — černohřivý, jak jej ještě Homer jmenuje — z oře se stal bohem mořským, vykládá P. Meyer takto: Thessalští kmenové, kteří jakožto bojovní rytíři nejprve samého hřebce, později ochránce ořekrotného v otčině své uctívali, usadili se z části ještě před stěhováním Dorů v západních krajinách Peloponnesu a vzali s sebou Poseidona; i tu zůstal Poseidon komoněm a zplodil s Demetrou, která tam též měla koňskou podobu, slaveného koně Areiona. Později zatlačili je Dorové na ostrovy Aigejského moře a do Malé Asie; tam se s nimi setkáváme v historické době, jsou to Ionové. Stavše se z jezdců plavci, ozbrojili i ochránce svého Poseidona trojzubem, nástrojem rybářským, povoz pak a koně mu ponechali.

Hadi, kteří i později v Olympii, na Salamině, v Athenách byli ctěni, jsou — na př. dle A. Smirnova[5]) — zbytky kdysi rozšířeného kultu hadů. Rud. Herzog se domýšlí, že i obvyklý dar v Delfách, medový koláč (πελανόν) byl kdysi pokrmem hada Pythona,[6]) jako prý obolos, jenž se mrtvým kladl do úst, byl původně pokrmem pro psa v pod-

[1]) Nonni Dionysiaci (ed. Koechly), 47, 711.

[2]) *Gruppe* l. c. 1127. — *Schliemann*, Ilios, 321.

[3]) *Schliemann*, Ilios, 321. — *Peroutka*, Dějiny řecké, I. 241.

[4]) l. c. str. 12.

[5]) Курсъ ист. рел., str. 295. Divím se, že si ještě nikdo nevzpomněl, že by kult hada mohl býti pěkným důkazem evoluční theorie — vzhledem k tomu totiž, že se pro konservativnost v náboženství nedopouštěla novota lidských podob bohů, kteří dle zákonův anthropomorfismu v době, kdy lidé byli ještě plazy, vytvořeni byli...

[6]) Aus dem Asklepiadeion von Kos, v AR. 1907 (X), str. 220.

světí. Známo je však, že i stromům byly předkládány pokrmy (srv. Boetticher, Der Baumkultus, str. 39, 235). Z jiných zvířat, která u Řeků s kultem spojena byla, jmenujeme orla,[1] kohouta[2] a cikádu.[3] Dle Gruppe (l. c. str. 841) byli větší draví ptáci pokládáni vůbec, zvláště pak orel, za sídlo démona vichru. Za doby minojské byla holubice symbolem kretské bohyně jako dvojitá sekyra symbolem karsko-kretského boha (Zeus Labraundos.[4])

Jak se máme dívati na tuto poctu zvířat u Řeků? Jest jisto, že si Řekové (i Pelasgové) již v nejstarších dobách představovali bohy v podobě lidské a že jim dávali jména, jež se hodí jen jsoucnu člověku podobnému.[5]) O chimairách a jiných nestvůrách[6]) není pochyby, že byly buď výplody obrazivosti, buď symboly aneb vybájené podoby démonů.[7]) Skylla, o níž se domnívá Gruppe (l. c. str. 408), že kdys byla nestvůrou podsvětí, nebyla jak se zdá nic jiného než představa jakéhos obrovského hlavonožce (Cephalopoda), přeměněná ovšem nevěrností paměti, obrazotvornosti a ústním podáním.[8]) Co Homer v jejím popise nazývá šíjemi, jsou ramena, co zuby, jsou ssací ústrojí, co hlavami, jsou konce ramen svinuté jako v klubko. Mimo to je zřejmo, že z toho, že Demeter jmenuje se žlutou (ξανθή, Il. 5, 500) podle barvy obilí, nelze souditi, že by kdy byla stébla nebo klasy pod jejím jménem uctívána. Je tedy zajisté pravděpodobno, že ani jednotlivá zvířata, ani druhy nebo rody zvířat za bohy neb i jen za jejich bydliště puvodně pokládána nebyla, nýbrž že s bohy spojována byla buď jako jejich služebnictvo nebo pro jakous podobnost s nimi (jako symboly.[9])

Zde se jeví potřeba poohlédnouti se, jaké místo v starém náboženství řeckém zaujímají symboly. Jakkoli jest nesnadno všem porozuměti, aspoň dlužno zjistiti, že Řekové symboly náboženské měli, a to v počtu dosti hojném. Mínění, že by všecky rostliny a zvířata, která se v řeckém kultu vyskytují, byla původně uctívána jako božstva,

---

[1]) *Gruppe* l. c. str. 793.
[2]) *Gruppe* str. 795.
[3]) *Gruppe* str. 797.
[4]) *Feroutka*, Dějiny řecké, I. 159, 168.
[5]) *Gruppe* l. c. str. 1059.
[6]) Il. VI. 179. Podobnou nestvůru popisuje též Hesiod Th. v. 321 d.
[7]) O podobných symbolech židovských v. Č. k. d. 1907, 441—444.
[8]) *Otto Koerner*, Die homerische Tierwelt. Berlin 1880, 86. — *Plinius*, H. n. 9, 30, 48.
[9]) O řeckých symbolech duší srv. Dictionn. d'archéol. chrét. et de liturgie, I. sl. 1470 dd.

nepřipouští snad nikdo. Existence symbolů zakládá se na potřebě člověkem pociťované, pojmy vyšší, duchovní odívati ve smyslné obrazy.

Symboly jsou z části přirozené, z části umělé, podle toho, je-li poměr k věci symbolem označované nezbytný či nahodilý a konvencionelní. Na př. oheň jest přirozený symbol démonické moci;[1]) jakožto světlo, jímž se tma — symbol zla — rozptyluje, má ovšem význam jiný. I had jest přirozený symbol. Je to zvíře, které svou přirozeností neboli tvůrčí ideou v něm vyjádřenou v celku organismů dle jednotné osnovy utvořených vyznačeno tvarem, kterým se zvířata, jichž tvář obrácena k zemi,[2]) jichž tělo je souběžné se zemí, liší od lidí „nad zemi povýšených a zpřímených“,[3]) postavy ideální.[4]) Skutečně byl had jak u jiných národů tak u Řeků symbolem sil temnoty, člověka s výše jeho důstojnosti strhujících (u bohů, kteří pomáhali od nemocí, byl had symbolem přemožených a člověku sloužících sil aneb znamením a nástrojem magického působení); uvidíme ovšem, že se tento význam hada různě vykládá. Ostatně jsou symboly přirozené četnější, než by se nám zdálo. I čísla jsou částečně symboly svým pojmem, tedy přirozenými, jako jednička, dvojka, trojka;[5]) čtverka není již sama sebou, nýbrž vzhledem k čtyřem stranám světovým znamením světa.[6])

V kultu řeckém vyskytuje se často trojka — nejen v sdružování bohů,[7]) nýbrž i jindy, na př. v rozdělení času.[8]) Pět je číslo Erinyím posvátné, protože dle Prokula[9]) ἡ πεμπτὰς Δίκης ἐστίν ἀριθμος.[10]) Sedmička dle H. Roschera[11]) měla prý již u Homera jako později u Pythagorejcův a lékařů význam čísla kritického. Ale přisvědčiti dlužno Ziehenovi,[12]) že toho z Homera dokázati nelze. V kultu a mythech řeckých vyskytuje se toto číslo často (7 je synův a 7 dcer Niobiných;

---

[1]) *Hallier*, Ästhetik der Natur. Stuttg. 1890. — Č. k. d. 1907, 606.

[2]) *Ovid.*, Metam. I. 84.

[3]) *Cicero*, De nat. 2. 140.

[4]) Č. k. d. 1907, 606.

[5]) Srv. *F. Michelis*, Die Philosophie Platons, II. 330.

[6]) Č. k. d. 1907, 443.

[7]) *Gruppe* l. c. str. 1088—1089.

[8]) Ἐννῆμαρ, ἐξῆμαρ. Srv. *Gruppe* l. c. str. 941; při smiřovacích obřadech srv. *Gruppe* 891, 893.

[9]) *Hesiod*, Ἔ. κ. Ἡ. 803.

[10]) *Al. de Prusinowski*, [De] Erinyum religione apud Graecos, str. 15. Berolini 1844.

[11]) Die enneadischen und hebdomadarischen Fristen und Wochen der ältesten Griechen a Die Sieben- und Neunzahl im Cultus und Mythus der Griechen v Abh. d. phil.-hist. Kl. d. kgl. sächs. Ges. d. Wiss. Bd. XXI. Nr. 4 (1902) a Bd. XXIV. Nr. 1 (1904).

[12]) Berl. phil. Woch. 1906 (XXVI.) 586.

Zagreus roztrhán na 7 kusů;[1]) 7 sester měl Faethon; 7 jinochův a 7 dívek bylo Atheňanům uloženo za pokutu, Korinťané zasvěcovali tolikéž každý rok Heře Ἀκραία, obyvatelé Aigialey posílali tolikéž k řece Sythas na usmířenou Apollona a Artemidy, v Sikyonu tolikéž jich nosilo obrazy Apollona a Artemidy, Orestes byl očištěn od viny vodou ze 7 řek slitou. To vše nelze zajisté vykládati z počtu barev aneb samohlásek.[2]) I dvanáctka se často vyskytuje; 12 je bohů,[3]) hříbat Boreových (Il. 20, 226), synů Poseidonových (z Chloridy), Titanů, φρατρίαι, knížat fajackých (Od. 8, 300) a pod.[4]) (P. d.)

Kulturní boj za císaře Marka Aurelia.

Jeho původ a jeho výsledek. Podává DR. KAREL HUBÍK.[5]) (Č. d.)

Formou silně připomíná prvou katilinárku Ciceronovu. Jako onen začal svým známým Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra, tak i Fronto s rozhořčením se táže v úvodě, dokud prý míní ještě slavná vláda hýčkati křesťany a trpěti, aby se toto kleté a nenáviděné plémě dále rozlézalo. Jsouť to přece lidé, jichžto dogmata, morálka, kult a život samy je odsuzují. Ať prý křesťané toužící po smrti a po lepším záhrobním životě učiní z toho důsledek a vezmou si sami život a zbaví římský svět té nevděčné práce je odsuzovati a popravovati. Neboť jiného nic jich nečeká ani čekati nemůže. Jejich t. zv. Bůh jim, jak dějiny učí, nic nepomáhá; buď se tedy o ně nestará a o ně nestojí, pomoci jim nechce, anebo jim vůbec pomoci nemůže; v obojím případě jest nepochopitelno, proč oni se ho tolik drží a pro něho trpí. Již ta úvaha by je mohla přivésti k lepšímu poznání, ku pravdě. Není božstva, které by se staralo o jednotlivce — představa křesťanů, že Bůh zná a zkoumá i myšlenky a pouhá přání, je směšná — vše podléhá nezměnným zákonům přírody. Kdyby existoval Bůh

---

[1]) *Lobeck*, Aglaoph., str. 557—558.

[2]) *J. N. Sepp*, Das Heidenthum und dessen Bedeutung für das Christenthum. Regensb. 1853. I. 91—92; II. 28.

[3]) O počtu 8 bohů, který prý dle některých stanovili Orfikové a Pythagorejci, jedná *Ch. Lobeck*, Aglaoph., str. 742—744.

[4]) *Sepp* l. c. I. 467—477: Die Dodekarchie als hierarchisches Gesetz der alten Völkerstaaten. O pozdějším významu symbolickém čísel u Řeků viz *Grupp* l. c. str. 939.

[5]) Na str. 550. ř. 3. zdola místo sv. Augustin má státi: sv. Justin.

takový, v jakého křesťané věří, to by už Římané dávno museli býti potrestáni. Prozřetelnost boží, to jest prázdná fráse. Kdo by spíše byl zasloužil ochrany boží než moudrý Sokrates, a ten skončil jako zločinec. Kdo spíše trestu než rozmařilý Sardanapal, a ten byl na výsluní štěstí. Ne, ne, není trestu, není odměny, protože není ctnosti, není hříchu, protože není svobody vůle, vše se děje dle věčných, nezměnitelných zákonů přírody. Ostatně jaká prý to jest mravouka, která činí dobré pro odměnu a varuje se zlého ze strachu před trestem? To jest pro nerozumné děti a lehkověrné babky, ale nikoliv pro lidi, kteří činí nároky, že mají jedině správnou a pravdivou filosofii. Tu dávno již před křesťany kníže filosofů, moudrý Sokrates hlásal daleko vznešenější zásady. I život křesťanů, stálá nejistota a nebezpečí, vyhýbání všem radovánkám, strasti a bída, v nichž se nacházejí a jež vyhledávají, může býti výronem jenom zcela převrácené a nemožné mravouky. I to další, o čem pověst svědčí: veřejnými radovánkami pohrdají, ale potaji hovějí těm nejohavnějším neřestem a ukrutnostem, na jedné straně „volná láska“ v nejděsnějších extremech, na druhé vraždění a požívání lidského masa — toť jejich radost, toť jejich „čistá“ bohoslužba. Jak by mohl za takových okolností vůbec nějaký vzdělaný, rozumný člověk tak daleko se zapomenouti a křesťanem se státi? To nelze si ani mysliti. Ale také nelze dále očí zavírati a něco podobného ve státě se trpěti — eruenda prorsus haec et execranda consensio. (Minucius Oct. 9, 2.)

Řeč ovšem nemohla leč způsobiti velký dojem na všech stranách; lid i intelligence pohanská Frontona chválili za jeho čin: Fronto orator insignis habetur.[1]) ale o nějakém pronásledování křesťanů následkem této řeči, ač křesťané tonuli ve strachu, neslyšeti (Just. Ap. II. 3); nikomu nebylo ani nyní saženo na život. Naopak sv. Justin podal brzy císaři svou druhou apologii, v níž vyvrací útoky Frontonovy, dává se do nových půtek s Crescentem i druhými cyniky, aniž se mu co přihodilo.[2]) Nikoliv pronásledování, nýbrž úplné šetření křesťanů v takové míře jako nikdy před tím, to jest nápadným rysem

[1]) *Hieronymus*, Chron. (2 p. 171 Sch.) ad a. 2180 (= 164 p. Kr.)

[2]) Důvody, jimiž tento nápadný fakt vysvětluje *B. Aubé* (Histoire des persécutions de l'Église, Paris 1875, I. ³ str. 343), nestačí. Prý chránil Justina plášť filosofa, jeho úcta ku starým filosofům, podobnost jeho řečí se stoickou filosofií, a také prý se žádný udavač nenašel. Důvody prvé trvaly i později dále, a přece mu nepomohly; a že ho nikdo tehdy nežaloval? To je právě ta záhada, proč nikdo nevystoupil proti němu, vždyť nepřátel měl už tenkráte dosti. (Apol. II. 3.)

prvních dob vlády M. Aurelia. Nejen v Římě, nýbrž po celé říši těšili se křesťané několik let úplnému pokoji. Dokazují to zprávy níže uvedené, že nebezpečí počalo všude teprve roku 166. Před tím tedy nikdo nikde za M. Aurelia pro svou křesťanskou víru nebyl obtěžován

Tato jakási immunita křesťanů nejen daleko od Říma, nýbrž i téměř před očima císařovýma nedá se vysvětliti jinak, nežli že otázka křesťanská ocitla se proti dřívějšku na novém stupni vývoje, na druhé straně je však samozřejmo, že takový stav nemohl dlouho potrvati; buď musel skončiti zákonitým přiznáním svobody všem křesťanům vůbec anebo novým, a sice bezohlednějším pronásledováním. Dějiny učí, že nastal poslední případ.

V Římě totiž se boj značně přiostřoval, od věci přešlo se na osoby, tak že i sv. Justin ve své obraně poukazoval na tu křiklavou disharmonii, která se jevila mezi nízkým životem jeho protivníkův a vznešenými zásadami, jimiž vůči křesťanům se oháněli. To přilívalo oleje do ohně. Podráždění zasahovalo široké vrstvy lidu, zvláště když se našli mezi nepřáteli lidé, kteří tvrdili, že ta četná neštěstí a ty kruté nehody, jimiž tehdy a vůbec od počátku vlády M. Aurelia Řím byl stíhán, bohové sesílají k vůli křesťanům. Moc a blaho Říma, to bylo heslo tehdejší doby, jest darem bohů za zbožnost Římanův;[1]) ocitá-li se obé v nebezpečí, odkud by to mohlo pocházeti nežli že bohové odvracejí se od Říma? A kde jinde hledati původ jejich hněvu, ne-li v tom, že nepřátelé bohů beztrestně mohou proti nim mluviti a psáti? Půjde-li to tak dále, byla asi poslední myšlenka v řečech pohanských agitatorů, pak přijdou ještě horší doby na říši.

M. Aurel vzdal se svého vyčkávacího stanoviska a vydal buď koncem roku 165 nebo začátkem roku 166 reskript, v němž se hrozí těžkým trestem — smrtí níže postaveným, deportací nebo relegací výše postaveným – všem, kteří by buď nové sekty anebo nová rozumem nepoznatelná náboženství zaváděli anebo kteří by vůbec něčeho takového se dopustili, že by lid lehkověrný, nepřemýšlející následkem toho byl chorobnou, pověrečnou bázní před božstvem naplněn.[2])

---

[1]) *Minucius Felix*, Octavius c. 6; *Origenes*, Contra Celsum, IV. 73: V. 25.

[2]) *Modestinus*, Dig. 48, 19, 30 si quis aliquid fecerit, quo leves hominum animi superstitione numinis terrentur, divus Marcus huiusmodi homines in insulam relegari rescripsit. *Paulus*, Sent. 5, 21, 2 qui novas sectas vel ratione incognitas religiones inducunt, ex quibus animi hominum moveantur, honestiores deportantur, humiliores capite puniuntur. Srv. *K. J. Neumann*, Der römische Staat und die allgemeine Kirche bis auf Diocletian. Leipzig 1890, I. str. 28 n.

Tento výnos jest nesmírně důležitým mezníkem v dějinách křesťanství za M. Aurelia. Jak obromný to rozdíl mezi osudem jejich do tohoto okamžiku a po něm! Před ním ani jeden křesťan svou víru nezaplatil životem,[1]) po něm furie pronásledování zmocňuje se celé říše, jakoby již byli čekali všichni připraveni jenom na pokyn z Říma, že se smí začíti. Jednotu a rozsah pronásledování potvrzují fakta historicky zaručená.

V Římě nemohlo nikoho býti tajno, kdo asi první padne za oběť změněným poměrům. I křesťané to věděli a na jejich naléhání ukládal si statečný obránce křesťanů větší reservu a nevystupoval na veřejnost. Nicméně byl v bytě svém — snad na udání svého osobního nepřítele Crescenta (Eus. H. E., IV. 6) vyhledán, se šesti přítomnými křesťany jat a ihned, nikoliv jak onen Ptolemeus teprve po dlouhé době, veden před prefekta městského Rustika. Výslech skončil, jak se dalo předvídati, nálezem smrti pro všechny.[2]) Zemřeli v prvé polovici roku 166, možná, že 14. dubna, kdy církev římská památku sv. Justina světí. Do téže asi doby klade tradice mučenickou smrt římského papeže Aniceta.[3])

V Malé Asii ve Smyrně téhož roku 23. února zemřel na hranici mučenickou smrtí „učitel Asie“, jak říkali protivníci, sv. Polykarp. Před ním mučeno a pak zvěři předhozeno 12 křesťanů.[4])

Brzy na to téhož roku umučen, snad také ve Smyrně, biskup z Eumenie jménem Thraseas a biskup z Laodiceje Sagaris.[5])

---

[1]) Umučení sv. Felicity a jejích sedmi synů kladli na základě Passio s. Felicitatis *de Rossi* a po něm druzí učenci, na př. *P. Allard*, Histoire des persécutions, Paris 1892 [2], str. 342 nn., do roku 162. Ale novější bádání (srv. *Führer*, Ein Beitrag zur Felicitasfrage, Leipzig 1894) dokázalo, že ona Passio jest nepravá. O době umučení sv. Felicity nelze nic bližšího říci. Srv. *O. Bardenhewer*, Geschichte der altkirchlichen Literatur. Freiburg i. B. 1903, II. 618.

[2]) Viz Acta mart. na př. *G. Rauschen*, Florilegium patristicum, Bonnae 1905, III. str. 97 nn.; *Oscar v. Gebhardt*, Acta mart. selecta, Berlin 1902, str. 18 nn.

[3]) *Eusebius*, H. E., IV. 19 1 udává rok 167.

[4]) Viz Martyrium s. Polycarpi *Gebhardt* na u. m. str. 1 nn. — *A. Harnack* a po něm četní učenci kladou umučení sv. Polykarpa do roku 155 bez dostatečných důvodů.

[5]) Stařičký biskup Polykrates psal koncem 2. století papeži Victorovi list, v němž mezi svaté, již odpočívají v Malé Asii, počítá mimo jiné i tyto: »Polykarp, biskup a mučeník, odpočívá ve Smyrně, Thraseas, biskup a mučeník z Eumenie, jest pochován ve Smyrně, Sagaris, biskup a mučeník, pochován v Laodicei.« (Eus., H. E., V. 24.) Polykarp zemřel 23. února 166, Sagaris téhož anebo následujícího roku (srv. na př. *Allard* u. m. str. 380 nebo *A. Harnack* u. m. str. 313); tedy náleží i násilná smrt Thraseova do této doby.

Ve Smyrně kromě toho po umučení sv. Polykarpa ještě jiná pronásledování a nové popravy křesťanů.[1])

V Pergamu zemřeli za víru v témže asi pronásledování (mezi rokem 166—169) Karpus, Papylus a Agathonice.[2])

To jsou pouze trosky, jež se nám z utrpení církve a z martyrií maloasijských dochovaly; nepochybně bylo mučeníků daleko více a nemáme práva podezírati upřímnost zprávy Eusebiovy (H. E. IV. 15, 1,[3]) že tenkráte Malou Asií velmi krutá pronásledování zmítala.

O jiných krajích nemáme však bohužel ani tak kusých zpráv, jaké se nám dochovaly o Malé Asii. Jen tak mimochodem se dovídáme o pronásledování v Athenách a v Korinthu. Biskup korinthský Dionysius, jehož dobu Eusebius (V. Hier. Chron. a. a. Abr. 2187 = 171/2) asi na rok 171 udává, psal mezi jiným také list církvi v Athenách. Nabádá je, dí Eusebius (H. E., IV. 23, 3) k víře a k životu dle evangelia; viní je, že prý jej zanedbávali, tak že by málem od víry odpadli, od té doby, co biskup jejich Publius v tehdejším pronásledování mučenickou smrt podstoupil. Ze souvislosti lze uzavírati, že ono pronásledování, které rozptýlilo církev v Athenách a v němž zahynul Publius, delší dobu před tímto listem zuřilo, tedy v letech 166 a nn. Že bylo prudké, viděti ze žalostného stavu, do něhož jím křesťanská obec v Athenách byla uvržena.

Týž biskup poslal list papeži Soterovi (166—174), v němž chválí zděděnou štědrost římských křesťanů vůči trpícím bratřím vůbec a zvláště strádajícím v dolech při těžké práci. „Tento zvyk“, dí, „váš biskup Soter nejen podržel, nýbrž i zvelebil, an netoliko příspěvků bratřím určených hojně poskytuje, nýbrž i bratry z dáli přicházející blahými slovy jako laskavý otec své dítky těší“ (ib. IV. 23, 9.) Patrně zde děkuje Dionysius za své svěřené, kteří asi na cestě do dolů sardinských v Římě od papeže byli laskavě těšeni a i později zároveň hmotně podporováni.

Jest však na snadě domněnka, že pronásledování neomezovalo se v Řecku jen na Atheny a Korinth, nýbrž lze předpokládati, že všeobecně celý kraj zasáhlo; aspoň v listě k Atheňanům dí bez omezování „za tehdejšího pronásledování.“ Snad se na to vztahuje také chvála,

[1]) *Eus.*, H. E., IV. 15.

[2]) Viz také *A. Harnack*, Texte und Untersuchungen, III. 3, 4, str. 435 nn. — *O. Bardenhewer* na u. m. II. str. 616 nn.

[3]) Jak činí na př. *Th. Keim*, Řím a křesťanství. Přel. *B. Foustka*. Praha 1898, str. 690 n.

již vzdává biskupovi Filippovi v Gortyně na Kretě, jehožto obec dle všeobecného uznání nejvíce důkazů statečnosti podala. (Eus. u. m.) Dle toho by bouře pronásledování i na Kretu byla těžce dolehla.

Tedy v tutéž dobu, roku 166 a v bezprostředně následujících letech propuklo pronásledování křesťanů, pokud lze dokázati, v Římě, v Řecku, v Malé Asii, pravděpodobně v celé říši, všude vystupuje do popředí snaha zasáhnouti sloupy křesťanských obcí, ať biskupy, ať kněze a laiky. Tato skutečnost nutí k závěru, že v tomto pronásledování nelze viděti pouhé výbuchy místní a okamžité podrážděnosti lidu pohanského, nýbrž že celé jednotné a všeobecné hnutí má původ v jednom prameni, ve výnosu císaře M. Aurelia z roku 165/6, jenž ač jest koncipován zcela všeobecně (viz ostatně níže), přece v prvé řadě na ně byl applikován, jenž za druhé především se obrací proti učitelům a šiřitelům zakázaných náboženství.

Že výnos císařův byl všeho původem, o tom výslovně svědčí apologie biskupa Melitona ze Sard. Ztratila se sice, ale místo z ní k této otázce hledící Eusebius (H. E., IV. 26, 5) zachoval; zní: „Co se ještě nikdy dosud nestalo, pokolení lidí bohabojných jest pronásledováno a štváno po Asii na základě nových výnosů. Neboť nestydatí udavači, lidé bažící po cizím majetku, berou si podnět z toho nařízení a veřejně ve dne i v noci olupují lidi zcela nevinné.“ V dalším staví se sice Melito, jakoby nevěděl, pochází-li výnos od M. Aurelia čili nic; ale to jest pouhá řečnická fikce. Znalť výnos a jeho obsah, tedy také jeho původce; o tom není pochyby.

Ale náleží toto nařízení, na něž Melito vede stížnost, do této doby či do pozdějších let M. Aurelia?

K. J. Neumann[1]) a po něm ostatní badatelé kladou jeho uveřejnění bezprostředně do doby před pronásledováním v Lyoně roku 177. Ze slov Melitonových možno pouze uzavírati, že jeho apologie vznikla asi po smrti spolucísaře Markova, totiž Lucia Vera († v lednu 169). Dí totiž o císaři M. Aureliovi, že on se stal dědicem říše a bude jím i se synem svým. Patrně nebyl již L. Verus na živu, jinak by jej byl Melito zmínil místo syna císařova[2]) Posunovati sepsání této apologie až do roku 177 a tím také onen výnos do stejné asi doby nelze. Biskup Melito mluví neustále o **novém výnosu** a **novém zařízení**, které způsobilo kruté pronásledování v Asii, čehož prý do té doby nikdy

[1]) Na uv. m. str. 28 nn.

[2]) *Bardenhewer* u. m. I. str. 549; *Ad. Harnack* u. m. I. str. 358. Nutný však tento závěr není.

nebylo. Ukázali jsme však dáty spolehlivými, že v Asii zuřilo pronásledování v letech 166 a nejblíže následujících. Tedy onen výrok Melitonův jest nemyslitelný roku 177, v té době bil by drsné skutečnosti hrubě ve tvář. Je-li pravdivý, o čemž nelze pochybovati, pak mohl vzniknouti uprostřed onoho prvého pronásledování. Vyplývá to i z jiné okolnosti. Když Melito pochválil předchůdce M. Aurelia pro jejich humanní zacházení s křesťany, praví: „O tobě pak, jenž v tom ohledu máš totéž, ba ještě humannější a filosofičtější mínění, jsme přesvědčeni, že prosbu naši celou vyplníš.“ Tak psáti Melito po zmíněném pronásledování nemohl. Nezbývá tedy — jiných důvodů zde uváděti nechci — nežli sepsání apologie Melitonovy přiblížiti co nejvíce prvému pronásledování a zmíněný od něho „nový výnos“ prohlásiti za ono nařízení, jež samo sebou se nám podalo z rekonstrukce křesťanské otázky za M. Aurelia.

Dekret M. Aurelia zpečetil osud křesťanů na celou ostatní dobu jeho vlády. Jak z počátku svou mírností a laskavostí ku křesťanům všecky předchůdce své předstihoval, tak bylo pronásledování, jež výnosem jeho bylo zahájeno a živeno, krutší, raffinovanější a bezohlednější všech předcházejících. Bylo již zmíněno jedné okolnosti, že v prvé řadě hlavu svou dával v nebezpečí každý, kdo ať slovem, ať písmem měl význam pro udržování a posilování nové víry; oddávalť se patrně císař naději, že bez pastýřův a vůdců musí křesťanství se rozpadnouti a zaniknouti. Ale podstatné zhoršení postavení církve spočívalo v tom, že platné dosud zmírňující zásady Trajanovy byly odstraněny. Kdežto dosud platilo conquirendi non sunt, bývaly za M. Aurelia téměř štvanice na křesťany pořádány.[1]) Doklady z prvé doby nahoře uvedeny: sv. Justin, sv. Polykarp, Melitonova apologie; z pozdějších let císařových obrana Athenagorova, v Lyoně dává místodržitel formální rozkaz, aby všichni křesťané byli vyhledáni; dálo se to však všeobecně, jak se dovídáme z Celsa: jestli kdo z vás, dí, ještě bloudí a ukrývá se, jest **vyhledáván ku trestu smrti.**[2])

---

[1]) *Eus.*, H. E., V. 1 δημοσίᾳ ἐκέλευσεν ὁ ἡγεμὼν ἀναζητεῖσθαι πάντας ἡμᾶς.

[2]) Origenes c. Cels VIII. 69. — *J. E. Weis*, Christenverfolgungen. München 1899, str. 87 namítá proti tomu: »Kelsos sagt zwar, daß die Christen überall in ihren Verstecken aufgesucht werden, aber behauptet nicht, daß die Obrigkeit dies tue.« Ale v téže knize VIII. c. 39 uvádí Origenes výrok z Celsovy knihy o téže věci, z něhož jde na jevo, že úřady samy zde zasahovaly. »Nevidíš, že i tomu tvému démonu se někdo nejen do očí rouhá, nýbrž jej i z celé oblasti moře a země vypovídá a tebe, živou sochu, abych tak řekl, jemu zasvěcenou, poutá, odvádí a na kříž přibíjí?« Výrazy zde užité přiléhají pouze na císaře a jeho podřízené.

Od reskriptu císaře Hadriana z roku 125 bylo normou, že soudní zakročení proti křesťanům bylo podmíněno osobním vystoupením nějakého žalobce, jenž za udání sám svou osobou ručil[1]) — byla to brzda proti každému hromadnému stíhání křesťanův; ani vášeň lidu ani slabost anebo zlomyslnost úředníka nemohla se tak beze všeho odvážiti na křesťany. Toto pro křesťany tak příznivé omezení za vlády M. Aurelia padlo, nebylo potřeba zvláštního žalobce proti každému křesťanu, nebylo ho potřeba vůbec; vždyť, jak právě ukázáno, měl úřad povinnost po křesťanech jako škůdcích dáti slíditi.

Tak prodělávali křesťané nyní každého stínu právní ochrany zbaveni těžkou krisi a není naprosto s podivem, že počet jejich byl decimován.[2]) Nicméně byla, jak se zdá — tradice jest pro nás velmi skoupá — místa, byly doby, kdy si mohli pronásledovaní oddechnout, sebrati znova rozptýlené členy obce a znova se zorganisovati. Hlavní o to zásluha připadala dle všeho povaze vládních úředníků; snad i události zevnější politiky nezůstávaly bez vlivu, absorbujíce veškeru pozornost pro sebe.

Doba M. Aurelia jest jako zimním dnem v životě církve: kratičký, studený, „zubatým“ slunkem ozařovaný den, po němž následuje dlouhá, temná, krutě mrazivá noc. A původcem tohoto osudu křesťanů byl M. Aurel sám. Zákon, jenž tolik hoře církvi způsobil, nese jeho jméno (divus Marcus praecepit), on tedy je zodpověden i za celé jeho následky. Ale ani perioda předcházející tento výnos nemohla se odehráti bez více méně činného spolupůsobení císařova. Nemyslím, že by byl pouze nečinně přihlížel k jednání svých úřadův a věci samy se nechal vyvíjeti. Vždyť M. Cornelius Fronto, jenž roku 164 mluvil proti křesťanům v senátě a tlumočil tam přání mnohých po násilném vyhlazení křesťanství, musel čekati přes rok, než uzřel ovoce svého zakročení. A M. Aurel jindy vždy tak dbalý hlasu vážných senátorů, šel jenom v otázce křesťanské, jakoby autority senátu nebylo, za svým určitým cílem. M. Aurel jednal se samostatností dosud zneuznávanou, nedávaje se ani vášní lidu ani hlasem senátu ve svých úmyslech mýliti. Vzal problem křesťanský hned z počátku vlády do svých rukou, on vše řídil, co se dálo, dálo se dle jeho intencí. Nesvědčí o tom pouze jeho celé chování, nýbrž přímo i jedna současná zpráva. (P. d.)

[1]) Srv. na př. *A. Linsenmeyer*, Die Bekämpfung des Christentums durch den römischen Staat bis zum Tode des Kaisers Julian. München 1903, str. 92.

[2]) Srv. slova Celsova na předcházející stránce.

Výměr a vznik náboženství
dle sociologické školy Durkheimovy.

Ref. V. Lankaš. (Č. d.)

II.

Která forma náboženství jest nejprimitivnější? Který náboženský fakt, jejž můžeme určiti, jest nejprimitivnější?

V náboženských jevech rozeznávány byly dva prvky: kult, jehož předmětem jsou věci hmotné, příroda; a prvek, který se obrací k bytostem duchovým. Z těchto dvou kultů který jest nejprimitivnější? Dvě mínění byla proslovena, dvě theorie byly vybudovány: 1. Theorie animistní, dle níž náboženství odělo se nejdříve ve formu kultu, jehož předmětem jsou bytosti duchové. 2. Theorie naturistní, která učí, že kult hmotných věcí jest kultem nejstarším.

Tyto dvě these zkoumejme s Durkheimem!

Animistní theorie, hlásaná Spencerem (Study of Sociol.) a Tylorem (Civilisation primitive ch. XI.) snaží se zodpověděti tři otázky:

1. Jak člověk dospěl ku představě a pojmu duše?
2. Jak oděl se tento pojem v posvátný charakter?
3. Jak kult duší se pak rozšířil na přírodní věci?

Ad 1. Dle Tylora byly to obzvláště jevy snu, které zrodily v člověku pojem duše. Prvotní člověk vskutku nerozlišuje, dí Tylor, bdění ode snu; obrazy snu mají v jeho očích tutéž cenu jako obrazy bdění, a on objektivuje stejně jedny i druhé, tak že sní-li, že právě viděl jednoho ze svých přátel, míní, že ho viděl skutečně. Na druhé straně však nemůže nevěděti, že mezitím co spal, jeho tělo místa nezměnilo. Tak bude veden a puzen, aby věřil, že jsou v něm bytosti dvě, jedna, jež za jeho spánku zůstala na témže místě, druhá, jež odešla, vzdálila se a byla konatelem nebo divákem faktův, o nichž ve svém bdění uchovává vzpomínku. I jiné zkušenosti musily potvrditi toto pojetí: jsou to případy mdloby, ztrnutí, krátce všechny případy, kde bytost pozbývá vědomí sebe samy. Prvotní člověk musil tudíž se považovati za složku dvou rozdílných bytostí: svého těla a jakéhosi dvojence. Tento dvojenec podobá se člověku; než zase musí býti i velice pohyblivý, aby mohl v krátkém čase proběhnouti veliké vzdálenosti; též musí býti velmi plynný, aby mohl snadno z těla vyjíti a do něho se zase vrátiti. Tento vzdušný dvojenec, toť duše.

Ad 2. Jak tato duše nabyla pak posvátného rázu? Jak stala se předmětem kultu? Podle Tylora smrt divinisovala duši. Smrt byla původně od primitivního člověka chápána jako spánek, který trvá nekonečně a za něhož duše místo aby sídlely v tělech, jsou rozpoutány a volny v prostoru. Nuže tyto duše jsou duše lidí; duše tyto mají tudíž potřeby, sympathie a antipathie, jež jsou lidským potřebám, sympathiím a antipathiím analogické; duše tyto jsou síly dobrodějné nebo škůdné, jež, dík své plastičnosti, své plynnosti mohou vnikati do

těl živoucích lidí a jim dělati dobře nebo zle. Prvotní člověk vysvětluje jich činností mnoho fysiologických a psychologických jevů; připisuje jim krátce úlohu, již my dnes přidělujeme mikrobům. Vězeň tohoto pomyslného světa, jím samým stvořeného, člověk přirozeně bude musiti se pokoušeti o smíření a získání si blahovůle hrozných duchův obývajících tento svět; bude jim podávati obětných darův a vysílati k nim modlitby, a ony stanou se tak předmětem jakéhosi kultu. Prvé obřady budou tudíž obřady pohřební, prvé oltáře byly by hroby.

Ad 3. Nyní, jak rozšířil se tento kult duší na věci neoživené? Dle Tylora prvotní člověk stejně jako dítě nerozlišuje příliš přesně oživené od neoživeného; chápe věci jako bytosti sobě analogické a přiděluje i jim duši, již vysvětluje přírodní jevy; a aby působil na tyto jevy, jež nanejvýše interessují jeho existenci, činí duše, na nichž závisí, předmětem jakéhosi kultu.[1])

Vyloživ Tylorovu theorii, táže se Durkheim, zda jest uspokojiva? Předem, míní Durkheim, nutno uznati, že animismus prokázal značnou službu, ukazuje, že idea duše není jakýsi údaj bezprostřední, ale velmi složitý výtvor historie, mythologie a náboženství. Než to uznavše, musíme říci, že žádná ze tří částí, jež jsme v Tylorově theorii rozlišili, není uspokojiva. Durkheim theorie Tylorovy prostě zamítá. Z těchto důvodů:

1. Předně nemožno připustiti, že idea duše byla z toho důvodu a z té pohnutky smyšlena, aby vysvětlila jevy snův, a to z toho rozhodujícího důvodu, že jest mnoho snů, jež Tylorovu výkladu absolutně odporují. Takové jsou v prvé řadě sny, v nichž jednotlivec vidí opět scény své minulosti; nevidíme, vskutku, jak by prvotní člověk mohl vysvětliti takové sny tím, že by je pokládal za skutečny a že by připustil, že jeho dvojenec vrátil se žíti do minula. Tyto sny místo aby byly vykládány jako opravdové cesty dvojence, nemohly nebýti pokládány za nic jiného než vzpomínky. Nad to stává se, že setkáváme se ve svých snech s osobami známými; dle animismu by prvotní člověk musil tyto sny vysvětlovati tím, že jeho dvojenec se skutečně setkal s dvojencem známých osob. Takové vysvětlení mohlo by však býti připuštěno jen za té podmínky, že interessované osoby by měly v témže čase tytéž sny. Nuže takové shody jsou dozajista jen velice řídky, a tak svědectví interessovaných osob bylo by musilo zničiti rychle předpoklad o skutečnosti snu a hypothesu dvojence.

[1]) Proti tomuto vysvětlení podotýká Spencer, a to správně, že prvotní člověk stejně jako dítě a ani samo zvíře nesplétá oživené s neoživeným. Spencer myslí, že kult zvířat a hmotných věcí má svůj zdroj ve zvyku prvotního člověka dávati jako příjmení, přezdívku jednotlivcům jméno zvířete nebo věci, jichž nějakou vlastnost ten neb onen jednotlivec má. Po smrti takovým příjmením obdařeného, trvá-li jeho památka, potomci zapomínají, že přezdívka mu daná byla jen přezdívkou; míní tudíž, že pocházejí ne od člověka, nýbrž od předmětu, z něhož metaforicky vyvozena byla přezdívka předka, a přenášejí na tento předmět city náboženské úcty, jež inspirovala předka. Věc staví se tak předmětem kultu, je tudíž divinisována. Toto vysvětlení jest v rozporu se všemi známými fakty a proto dnes absolutně opuštěno.

Na druhé straně pak, poněvadž sny jsou jevy obvyklé a bez naléhavého zájmu pro prvotního člověka, možno zcela dobře za to míti, že se asi mnoho neznepokojoval hledáním jich vysvětlení. Zvyk přece uspává a umlčuje zvědavost; lenivost a nepřemýšlení jsou normální stav prostředních duchů, když potřeba jich ku práci a přemýšlení nežene. Toť pravda teď jako kdy jindy; tím více však u prvotního člověka! Bylo by možno vskutku citovati četné příklady ukazující, jak málo se stará, aby hledal vysvětlení jevů, jež pro něho nemají bezprostředního praktického zájmu.[1]) Připojíme-li konečně, že čím méně vzdělání, tím méně snů, budeme musiti uzavírati, že sen mohl u primitivního člověka zabírati jen zcela podružné místo, že nemohl sloužiti za základ k vybudování pojmu duše, a důsledně za východisko systemu náboženských ideí.

2. Dejme tomu však, že idea dvojence se vytvořila způsobem Tylorem naznačeným! Jak mohla se pak státi posvátným předmětem? Animisté dí, že smrtí dostává se jí toho rázu. Než jak to možno? Jak duše, jež jest, jak se nám dí, chápána zprvu jako nějaká bytost neposvátná, může se faktem smrti státi bytostí náboženskou? Smrt těla nedává přece duši nových sil, naopak bere jí mnohé; dle názoru prvotence smrt oslabuje síly. jež duše měla a jež již stáří silně umenšilo. Zdá se tudíž, že mezi pojmem duše chápané prvotně jako dvojenec a pojmem duše chápané jako bytost posvátná jest jakási logická a psychologická mezera. Ostatně v některých společnostech toto rozlišení jest přesně tvrzeno; ve společnostech těchto nalezáme víru, že existují v člověku dva principy, z nichž jeden, dvojenec, jest neposvátný, kdežto druhý, divinisovaná duše zemřelého (mán), jest předmět kultu. Takováto fakta ukazují, že smrt nestačí, aby vysvětlila, proč duše by byly divinisovány. Než proti této části animistní theorie jest ještě jiná námitka. Tato theorie, jak jsme viděli, vedla by k té domněnce, že prvým kultem byl kult předků. Nuže studium primitivních nárůdkův ukazuje, že tato domněnka jest bludna; jistí nárůdkové nemají kultu předků; po pohřbení, když perioda smutku jest ukončena, Australan na př. nemá již k mrtvým žádné z oněch stálých povinností, jež tvoří kult.

3. Konečně i když předpokládáme, že animistní theorie vysvětluje dostatečně, jak zrodila se idea posvátných spirituelních bytostí, zbývá viděti, vysvětluje-li nám, proč jisté věci přírody byly divinisovány. Již Spencer, jak jsme viděli, dokazoval nedostatečnost vysvětlení Tylorem podávaného. K závěrku Spencerovu můžeme dojíti i cestou jinou. Pravdou-li, jak Tylor míní, že pojem božského aplikovaný na přírodu má svůj pramen v pojmu, jejž si prvotenec tvořil o lidské duši, pak nejstarší bohové by musili býti chápáni jako bytosti mající tytéž známky jako duše. Nuže zcela opačně

[1]) Dědičnost jest jeden na př. fakt, jenž byl ode dávna konstatován, ale jehož vysvětlení nebylo hledáno. Co se týče lhostejnosti prvotence vzhledem k vysvětlení jistých jevů, je zajímavo upozorniti, že jest jistý australský nárůdek, který nevěří, že dítě se fysiologicky rodí ze svého otce! Dědičnost stává se tu pak opravdovým tajemstvím!

mezi přírodními božstvy a duší jsou hluboké rozdíly; neboť kdežto duše má za normální sídlo tělo a vychází z něho jen výjimečně a jen na krátkou dobu, přírodní duchové ve věcech uzavřeni nejsou; duch navštěvuje les nebo moře, ale připoután na ně není.

Ostatně, a to všeobecněji vzato, kdyby pochod animismem popisovaný byl s fakty shodný, kdyby pojem božského byl sdělán dle typu lidské duše, anthropomorfismus musil by býti nejstarší formou náboženskou; nuže tomu tak není; prvotenec nechápe bohy dle svého obrazu; samotna pohanská božstva krom toho, že obsahují ještě mnoho prvkův odkoukaných živočišné přírodě, nejsou svědomí lidská a nepřiznávají si povinností, jimž člověk jest podroben. Dalek toho, aby počal všechny věci chápati dle svého obrazu, člověk zprvu vypůjčil si od zevnějšího světa prvky, s nimiž si vytvořil představu své vlastní přirozenosti a představu svých bohů.

Zbývá nám nyní prozkoumati theorii naturistní.

Tato theorie nabývá života a rozšíření s Max Müllerem.[1]) Dle ní prví bozi byli personifikace přírodních sil. Než jak se provedla tato personifikace? Dle Müllera prvým jejím nástrojem byla řeč. Druhy, jež člověku sloužily, aby třídil věci a jež my dnes odkrýváme v hlavních kořenech slov, byly ve vztahu s lidskou činností; označovaly kategorie činů. Nuže této řeči, jaksi cele prosáklé lidskou činností, užívá člověk k označení věcí. Ideje, jež byly zprvu slovy vyvolávány, připojují se pak na představu věcí, a tyto pak zase ponenáhlu jsou chápány jako něco analogického člověku; po jisté stránce vidí se v nich pozvolna psychické síly; krátce to, co bylo lidského v řeči, sdělilo se věcem. Toť přestručně načrtaná theorie Müllerova.

Durkheim s ní není srozuměn. — Vizme jeho důvody. Kdyby božstva neměla jiného původu nad původ, jejž jim připisuje theorie naturistní, nebylo by možno pochopiti, jak náboženství — posito, že mohlo se tak zroditi — by se bylo mohlo udržeti; neboť ono bylo by spočívalo cele na bludných pojmech, neschopných býti základem účinným praktikám; neustále zkušeností vyvracováno, bylo by bylo odsouzeno pozvolna mizeti a konečně zmizeti. Ovšem jsou i bludy, jež se ustálují a trvají, ale to jsou pak buď bludy osamocené nebo bludy prakticky pravdivé, kdežto v naturistní theorii běží o pojetí absolutně falešná.

Možno tudíž uzavírati, že přírodní jevy nemohly nabýti osobnosti posvátných bytostí způsobem, jak nám jej Max Müller popisuje. A na druhé straně tyto přirozené jevy neměly v sobě ničeho, co v očích prvotence by bylo mohlo vzbuditi v jeho duchu ideu božského, poněvadž tato idea je řádu zcela rozdílného; rozjímaje o nich, nemohl v nich prvotenec čerpati pojem nadpřirozena, tak jak my chápeme, a to tím méně, když občasnost a pravidelnost běhu přírody, uspávající jeho bázeň a zvědavost, nemohly v jeho duchu vyvolávati ani divícího se překvapení ani, a to daleko méně ještě, nějakého citu náboženské úcty.

---

[1]) Viz Science of Language, Science of Religion a j.

Krátce ani animistní theorie ani naturistní theorie není pro Durkheima přijatelna. Po kritice jím provedené obrací pozornost ještě na jich společný charakter: obě chtějí vyvozovati pojem posvátného z věcí daných ve zkušenosti bezprostřední a jež se nejprve předvádějí lidskému duchu jako věci čistě profanní. Nuže poněvadž z neposvátného bychom nedovedli vyvoditi posvátné, může pracný mechanismus, jímž míníme odvoditi jedno z druhého, spočívati jen na illusi zrozené z jakési přílišné obrazivosti (dle Tylora), nebo z jakési choroby řeči (t. j. krátce řečeno z choroby myšlení) dle M. Müllera. I v tom i v onom případě náboženství není pak nic nežli system hallucinatorských a falešných ideí, žitý sen, jehož dlouhé trvání bychom jinak nedovedli pochopiti než tak, ze bychom v tomto trvání viděli úmyslný výsledek zručné kněžské politiky. Takové pojetí, obyčejné 18. století, jest dnes již nepřípustno. (Dr. Krejčí ve své „Filosofii přítomnosti“ v 20. století se toho pojetí však dosud drží!) Jest naprosto nepřípustno, že by náboženské víry neměly žádné objektivní hodnoty, a že posvátné bytosti by byly jen pomyslná pojetí přírodních stavův a neskutečných sil. Z druhé strany pak představám sui generis a citům sui generis, jež vyvolávají, nutno též zcela důvodně a důsledně přidělovati jistou skutečnost oděnou ve svou vlastní přirozenost. Animisté a naturisté nedovedše nalézti takové skutečnosti, byli vedeni k paradoxnímu mínění, jež vidí v náboženství vůbec jen čirou a pouhou illusi. Toť jich zásadní blud, a my dále uvidíme ještě lépe, jak blud ten je oddaluje od pravdy.

(P. d.)

Z nejnovější ruské literatury.

Podává Aug. Vrzal. (O.)

Lidé starého zákona musejí ustoupiti lidem novým, i ustupují: zastřelil se „hřebec“ Zarudin, když ho Sanin pěstí udeřil po tváři; oběsil se mučeník svého života, Solovejčik; zastřelil se stále uvažující Svarožič... Na jejich místo přichází člověk nové doby, Sanin, který „svobodně a beze strachu oddává se všem jemu přístupným požitkům smyslným.“ Sanin jest vůbec synthesí, „harmonickým spojením těla i ducha“, celým člověkem, prostým všech pochybností, nerozhodnosti, váhání, žijícím tak volně, „jak pták létá“, bez určitého cíle, řídícím se pouze pocity příjemného a nepříjemného. Nebylo v něm ničeho, co by stálo mezi ním a štěstím, nebylo v něm „lživého názoru na život i na sebe sama“, který by z něho dělal „mučeníka“; Sanin nebál se „přízraků“, vymyšlených samými lidmi a svobodně oddával se všem přirozeným žádostem. „Můj život“, praví, „jsou moje pocity příjemného i nepříjemného, co však za hranicemi jejich — ať to ďas vezme!“

Kdysi měl na Sanina velký vliv student Lande,[1]) pravý křesťan, jenž zvěděv, že jeho druh Semenov umírá opuštěn na Krymu, bez peněz vydává se za ním na cestu, aby zachránil jeho duši. Tehdy Sanin sám snil o ideálu křesťanského života, ale později zbavil se „tohoto lživého názoru na život", i hověl pouze přirozeným žádostem těla.

Jedinými „zajímavými lidmi" byly mu hezká sestra jeho Lyda, „mladá krásná klisna", jež „mohla dáti štěstí mnohým", a učitelka Karsavinova. Ostatní lidé jsou mu idioty, dobytkem a hlupáky. Ale hlavní radostí jeho života je ženské mladé nahé tělo. „Kdyby zahynula veškera ženská mladost", praví Sanin, „bylo by na světě jako v hrobě."

Když o sestru jeho Lydu uchází se hodný doktor Novykov, jenž má s ní poctivé úmysly, kdežto podlý padouch Zarudin hledí nezkušené dívky užiti pouze k ukojení své nízké vášně, kochaje se myšlenkou, jak „tato hrdá, rozumná, čistá dívka bude ležeti pod ním jako každá jiná, a on bude také s ní dělati, co bude chtíti jako se všemi jinými" — Sanin nevaruje sestry před padouchem, nýbrž dráždí její pohlavní pud nebratrským laskáním, tak že Lyda v jeho objetí cítí přiblížení se neviditelné šelmy. Ač nebyl prvním šťastným mužem, kterého Lyda si zamilovala, touží býti aspoň druhým. Když Lyda oddala se Zarudinovi, Sanin zastav ji v noci na polo svlečenou, hleděl na ni tak hnusně, jako jiní mužští, a oči se mu svítily, že ji zamrazilo v prsou, a srdce se jí zachvělo. Sanin hledě na její obnažená, „bílá a nevystihle něžná ňadra", domlouvá jí: „Lidé ustavičně ohraďují se od štěstí čínskou zdí." Pokrevné svazky, které příroda posvětila, jsou mu „čínskou zdí", „předsudkem", lidmi vymyšleným, na který Sanin nehledí, snaže se dosíci aspoň částečky štěstí od hezké sestry, což se mu poněkud podařilo, když ji zachránil, ana se chtěla utopiti. „Sanin objal sestru kolem pasu a cítě, jak v jeho svalnatých pažích chvěje se pružné teplé tělo, pevně a směle přitiskl ji k sobě. V duši Lydině dálo se něco zvláštního, nevýslovně příjemného: všecko v ní žilo a dychtivě toužilo ještě po větším životě. Nejsouc si toho vědoma, pomalu objala oběma rukama šíji bratrovu i zavřevši na polo ústa, sevřela rty k polibku. I cítila se nezkrotitelně šťastnou, když horké rty Saninovy dlouho a bolestně ji líbaly. V tomto okamžiku nebylo jí ničeho po tom, kdo ji líbe." Tak tedy „čínská zeď", svazek pokrevný není překážkou, volí-li jen člověk vhodný okamžik.

Takový okamžik dostavil se Saninovi u Karsavinové, s níž dobyl ještě větších úspěchů. Velmi charakteristickou pro Arcybaševa je scena, jak Sanin se zpěvákem Ivanovem, uslyševše na procházce smích koupajících se žen, plíží se k místu, kde se ženy koupají, aby se pokochali pohledem na nahé tělo ženské. Sanin vybízí druha, aby se šli podívat, a na nerozhodné jeho námitky energicky si odplivne a tvrdí: „Není ani jednoho mužského, který by nechtěl viděti hezkou ženskou nahou..." Když koupající se, mezi nimiž byla též Karsavinova, je spa-

[1]) O studentu tomto napsal Arcybašev pěknou povídku »Smerť Lande«, která ovšem není tak pikantní, jako »Sanin« nebo mezi »Knihami dobrých autorův« uveřejněné překlady jeho oplzlých novell »Jitřní stíny« a »Hrůza«.

třily, rozlehl se křik a smích radostný, který bylo dlouho slyšeti, když Sanin s Ivanovem odešli.[1]) Když krátce na to Karsavinova setká se poprvé v životě se Saninem, ani se nezmíní, že by byla uražena onou episodou, nýbrž ochotně svoluje plouti s ním v noci na loďce. Tu Sanin vyloží svoji filosofii a násilně ukojí svoji smyslnou vášeň, a potom hlasitě a radostně křičí, jakoby vykonal bůhví co krásného. Když později Karsavinova se rmoutí, že po znásilnění člověkem, jehož nemiluje a který zničil život její, očekává ji možné mateřství, hoře, hanba a posměch, Sanin těší ji, že „kdyby lidé žili jinak", taková krásná episoda noční zůstala by v paměti jejich jako nejcennější a nejpříjemnější v životě; a tu Karsavinova lstivě se usmívá při myšlence, že by takový okamžik znásilnění třebas nemilým člověkem skutečně byl příjemný, kdyby lidé na to jinak hleděli. Kde tu zůstala umělecká, psychologická pravděpodobnost?

Když „zlá a tupá lidská hloupost, jež ho obklopuje se všech stran a pochází stejně i od zlých i od dobrých, i od hezkých i od ošklivých", Sanina unavila, usedá spěšně v jakýsi symbolický železniční vůz se „všemi", ale poněvadž se všemi „zvířaty", „hovady" jeti nemůže, vyskakuje bez ublížení si ze symbolického vlaku života a symbolicky jde vstříc slunci — smyslné rozkoši.

Takto Arcybašev ve svém Saninovi chtěl nakresliti „nového člověka", hezkého, silného, rozumného, vynalézavého a upřímného, celého člověka, jemuž všecko se daří. Jemu podle mínění autorova náleží budoucnost: on upraví život, který by nebyl lidem mučením, nýbrž rozkoší, on vtělí novou a nutnou pravdu o člověku i pravdu v člověku, on všecky okouzlí svým neobyčejně zdravým poměrem ke všemu, co se děje kolem něho. Ale to jsou samy přeludy Arcybaševa, vtlačené v neexistující poměry současnosti, tak že Sanin nejeví se živou osobou. Arcybašev všemožně se vynasnažil, aby svému hrdinovi zabezpečil sympathie čtenářův, obdařiv svého „nového člověka" všemi přednostmi a dokonalostmi, jak on jim ovšem rozumí. Zatím však proti svému úmyslu nakreslil nám v Saninovi starý, dobře známý typ člověka, jehož heslem je bráti, kde se co dá, bráti, ale ničeho nedávati náhradou, mělo-li by to býti spojeno s nějakou škodou, nebo s námahou pro něho samého. Je to smýšený typ sobce, dravce i cizopásníka, šťastného i bezstarostného, buřiče proti „tradiční mravouce", typ vulgarního hlasatele nietzscheovské samolibosti a chlípnosti, ploského nihilisty v řešení „pohlavního problemu", jenž v pohlavní otázce spokojuje se tím, že všecko jest dovoleno a všecko příjemné jest dobré. Žena není mu člověkem, nýbrž materialem pro potěšení, pro radost, štěstí mužských. V „svo-

---

[1]) Zajímavo srovnati tuto episodu s velice podobným výjevem u Gorkého, u něhož Vareňka Olesova byla by zabila Polkanova, jenž náhodou ji spatřil, ana se koupala, kdyby byla měla něco po ruce. Vareňka viděla v tom urážku, že mužský kochal se pohledem na ni, ana se koupala, u Arcybaševa dívky jsou spokojeny, že na ně hleděli mužští a měly z toho radost... Kde tu více pravděpodobnosti? Rok 1907, kdy vyšel »Sanin«, byl vůbec rok zvláštního chodění ruských belletristů na místa, kde se koupají ženy. Takové výjevy nalezáme u Ign. Potapenka v románě »Istorija odnoj molodnosti« a u Sěroševského v románě »Brak«. Oba vyšly 1907.

bodné lásce“, v ukájení přirozených pudů vidí Sanin nejvyšší štěst a cíl života; osobní štěstí jest mu nade všecko, prospěchu bližníc nezná. Všestranný, harmonický rozvoj osobnosti vidí pouze v ukájen tělesných pudů. Smyslná rozkoš tělesná, užívati nahého těla od věk jest vlastní všem zvířatům v pralesích, a takovým mladým zvířatům jež nevycházejí ze stavu pohlavního dráždění, přirovnal Arcybašev sou časnou mládež ruskou, jež podle jeho líčení nemá vyšších cílů, po žadavků, než „ukojení tělesných žádostí.“ „S této stránky“, praví kriti Gornfeld, „jeví se mi ‚Sanin‘ nestvůrnou karrikaturou — s tím vša rozdílem, že karrikaturista nevydává svých převrácených děl za realn pravdu“, jak to činí Arcybašev. Jeho hrdina „nové doby“, Sanin neliší se od ohnivých veselých hřebců Zarudinův a ohavů Vološin ničím, leda tím, že Sanin ukájení tělesných žádostí projevuje ve form „požadavků“, kdežto „zvířata“ nevědomky pouze vykonávají své po třeby. Sám Sanin v tom právě vidí hlavní rozdíl mezi zvířetem a při rozeným člověkem „nové doby“. „Potřeba a pochopení rozkoší“, prav Zarudinovi, „je právě jedním z nemnohých tahů, jimiž se přirozen člověk liší od zvířete. Zvířata, čím více jsou zvířaty, nevědí, co j rozkoš a nedovedou se jí domoci. Ona odbývají pouze potřeby, Sani však je pochopuje a domáhá se jich.“ Jakkoliv se tedy autor snaž Sanina postaviti proti „osatanělým zvířatům“ Zarudinovi a Vološinovi přece je tu nepatrný rozdíl: jsouť to vlastní bratři.

Není tedy divu, že ruská kritika konservativního, liberálníh i radikálního směru jednomyslně opřela se proti tomu, že Arcybaše takovou chlípnou mládež, stádo mladých zvířat, samcův i samic, vydáv za mládež ruskou, popisuje ji ovšem s takovou idealisující přítažlivost s jakou nelze popisovati to, co uznáváme za chorobné, stařecky chlípné Právem tudíž odsuzuje Gornfeld, kritik radikálního „Ruského Bogatstva“ „Sanina“ jako nestvůrnou karrikaturu a tvrdí, že specifické zpracován tragicky vážných pohlavních motivů není u žádného ruského spisovatel tak frivolní, hrubé a vulgarní, jako u Arcybaševa. Z té příčiny tak přední literární historik S. Vengerov nazývá „Sanina“ „dřevěným dílen zbloudilého talentu“, modernistický pak kritik Čukovskij vytýká román „soukený sloh“, hroznou nedbalost v psaní a jednotvárnost otřepanéh motivu, že pouze tělo mluví pravdu, rozum však lže a že tedy třeb rozumem pohrdati a poslouchati těla, jež touží pouze po smyslné rozkoš a nenávidí utrpení a bol.

Vedle Arcybaševa „pohlavní nadrealismus“ vidíme v „proti měšťáckých anekdotách“ Anatolije Pavl. Kamenského (nar. 1877) Vydav nejprve knihu povídek v přísně realních tónech, Kamenskij ne vyvolal žádné pozornosti kritiky ani obecenstva, i začal místo realníc obrazů vypozorovaného života z nenávisti proti vší všednosti jménem smělého, svobodného a hrdého člověka kresliti utopické figury na módn půdě protiměšťáckého protestu. Ale bojuje proti měšťanské mravouc a všednosti jménem rehabilitace pleti, oslavuje zřejmou nepravost, vy dávaje nepřirozenou smyslnou rozkoš za lék proti měšťanským před sudkům. Jeho hrdinové, mající sebe za pionýry, kteří razí novou cestu,

rznice dívky, jsou daleko odpornější než všednost, proti níž autor ojuje. Erotičnost dala Kamenskému popularnost, a v současné obecné áladě erotické hledati lze příčinu čistě vnějšího úspěchu jeho povídek, ebraných ve dva svazky.

V povídce „Čtyry“ poručík Nagurskij ve vlaku a na lodi Petrohradu do Saratova zmocní se čtyř pořádných žen, s nimiž se idí poprvé v životě, počínaje od kursistky až do manželky popovy, to za pravdě nepodobných okolností a s takovou fantastickou lehkostí, aká jest možna nanejvýše u prodajných ženštin. Pro poručíka jsou všem všecky ženy bez rozdílu „postavení, věku a vyznání stejny“, tejně obtíženy předsudkem, a přece podle jeho názoru „rozumné ženy emají se styděti za své tělesné žádosti a mohou se oddávati sluhům vých manželů právě tak snadně, jako muži zmocňují se služek a chův. Jedna, dvě a — na shledanou.“ Při líčení těchto fantastických dobrodružství autor neskrblí fysiologickými podrobnostmi, za to psychologické, mělecké pravdy tu není.

V povídce „Leda“ setkáváme se s protiměšťanským protestem ménem svobody krásy. Hrdinka povídky této chodí doma zcela nahá, řikrývajíc svoji nahotu pouze zlatými trepkami. Zahrávajíc si s hochem Voloďou Šubinským, pobízí ho: „Proč jste takový stydlivý? V mládí nemáte se ničeho styděti. Ihned račte pohleděti beze studu! Vězte, že se zrodil nový typ ženy — Don Juana, a před vámi jest představitelka tohoto typu.“ Všecko to ovšem děje se jménem protestu proti měšťanské všednosti a měšťanské mravouce! Přijímajíc doma své hosty úplně nahá, Leda takto vysvětluje jim své neobyčejné jednání: „Jsem zamilována do svého těla i dovoluji na ně hleděti jiným!... Optejte se sebe, může-li ženská krásného mladého těla, nestydíc se, nemajíc špinavých úmyslův, objeviti se nahá v zástupu? Ovšem, může, a jest dokonce směšno mluvit, jak je to staré a prosté... Všichni to uznávají a nikdo to nedělá... Skryli tělo v plátěné, hedvábné pytle, učinili předmětem zapovězené, nízké zvědavosti. A potom umírají úlekem při pohledu na ženu, jež vypověděla válku měšťákům a pokrytcům“ (!?). Buďte přece, konečně, svoboden! Neodvracejte očí (!!)... Pohrdám vaší odpornou láskou v pokoji s jejími poněkud staženými knoty lamp, pohrdám vaší uzákoněnou prosaickou prostopášností... Všichni milujete process svlékání, ne však lásku. Odtud jest i stud, i měšťanské pokrytectví, i pobožnůstkářství.“ O Ledě dí Gornfeld, že je to pravá prostopášnice a že v každém řádku je cítit, jak autor líže pohledem její nečistotu.

O spojení této ideové nahoty s duševní čistotou, o „nové svobodě“, jež má zbořiti staré přehrady mezi lidmi a odstraniti staré předsudky studu, věrnosti manželské, ženské pořádnosti a očistiti nahotu, blouzní také někteří jiní hrdinové individualistického anarchisty Kamenského, který však nemaje určitého světového názoru, ústy jiných hrdinů proklíná, co dříve oslavoval, hlásaje, že nutno zničiti lidskou společnost, že nutno zbaviti lidi práva, by se mohli sbližovati mezi sebou a velebě theorii samotářství a „tmavého pokoje“, do něhož by nemohli vtrhnouti cizí lidé.

Zdařilejší jsou jeho práce, kde autor prostě líčí všednost podle vzoru Gončarova, neblouzně o protestu proti „měšťácké“ mravouce.

Utrpení ponížených, zvláště lidu selského líčí ve svých povídkách V. V. Mujžel (* 1880). Mujžel nepopisuje život jednotlivých venkovanů, nýbrž život mužíků, jejich žen, vojáků vůbec, soustřeďuje pozornost svoji na kollektivní psychologii. Bohužel ani on neodolal vlivu pornografů ruských i napsal pro Arcybaševův sborník „Žízň“ necudnou povídku.

Tak mladá literatura ruská prožívá těžkou krisi a právem s bolem vnitřním volá publicista Amfitěatrov: „Jaká je to hnusnost, opravdu — není kam vstoupiti, sama prasata vrtí se pod nohama, tolik svinstva v literatuře se rozmnožilo!...“ My pak prosíme čtenáře za prominutí, že byli jsme nuceni kalem tímto jej provésti, by se u pramene přesvědčil, kam as by vedla též u nás velebená emancipace, volnomyšlenkářství a návrat „antiky“ s machařinou.

Posudky.

Th. Dr. Fr. Reyl, **Úkoly socialní politiky.** Knihovna Obnovy, č. 2. Hradec Králové 1909. Nákladem politického družstva tiskového. Cena 3 K.

Časový, poučný, zajímavě a srozumitelně psaný spis svůj rozdělil Dr. Reyl, docent křesťanské sociologie v Hradci Králové, na čtyři části. V části prvé, nadepsané „Pole socialní politiky“, vykládá autor nejdříve pojem socialní otázky a politiky. Socialní otázku vymezuje jako soubor názorů a snah, jimiž jednotlivé výrobní stavy a vrstvy společenské usilují zaujímati v lidské společnosti takové postavení, jaké jim dle práva a spravedlnosti přísluší. Jestliže společenské poměry, v nichž jednotlivé vrstvy a stavy žijí, neodpovídají požadavkům práva a spravedlnosti, je socialní otázka souborem potřebných oprav k odstranění nepříznivých těchto poměrů. Opravná tato činnost zove se též socialní politikou; proto pole socialní politiky je totožné s rozsahem socialní otázky. Krátce řečeno socialní dnešní otázka je kritikou nynějších zbědovaných poměrů a zároveň snahou po jejich reformě. Po té autor jedná o rozsahu socialní otázky a ukazuje tu, že socialní otázka není otázkou jednotnou, a že ji nelze zaměňovati s otázkou dělnickou, která jest jen částí otázky socialní. Otázka socialní sama je otázkou rozumu a svědomí, otázkou společenskou, právní, souvisí s otázkou politické moci a jest otázkou ethickou a mravní, spolu pak i otázkou náboženskou. Vyloživ v dalším postupu všeobecné příčiny otázky socialní (pozměněný způsob výroby, falešný světový názor životní a pochybená státní politika národo-hospodářská), podav stručné dějiny vývoje socialní otázky od dob protestantismu a poukázav na nutnost socialních oprav, autor v oddílu druhém pojednává o činitelích povolaných

k socialní politice. Poněvadž socialní otázka dotýká se stavu dělnického, živnostenského, obchodního, rolnického, intelligentního a obsahuje též požadavky žen, je potřebí k smírnému jejímu rozluštění součinnosti různých činitelů, v první řadě moci státní, správy obecní, zaměstnavatelů, církve, rodiny, školy, interesovaných jednotlivců, zvláštních spolkův. Autor pak ukazuje, jak jednotliví tito činitelé mají zasahovati do socialní otázky. Socialní politika státní zasahovati má přímo i nepřímo ke zhojení společenské krise a předním cílem jejím má býti péče o sesílení středních výrobních stavů. Rozsáhlé pole činnosti přísluší též politice kommunální, která skutečně také proti dřívějším dobám učinila značný pokrok jak ve směru hospodářském, všímajíc si úvěru živnostenstva, pečujíc o tržní řád, zřizujíc tržnice atd., tak i ve směru oprav socialních, zakládáním chudobinců, chorobinců, jeslí, opatroven, útulen, socialních komissí atd. Taktéž účast zaměstnavatelů v socialní politice jest velmi na prospěch, a to netoliko jen dělníkům, nýbrž i zaměstnavatelům. Poněvadž otázka socialní byla vyvolána nejen převraty hospodářskými, nýbrž i převratem náboženského názoru na svět a na život, je třeba též účasti církve v politice socialní, což autor slovy krásnými a přesvědčivými, dovolávaje se různých autorit, jako Lva XIII, anglického spisovatele Hummela, Dr. Bráfa atd. ukazuje. Neméně případně poukázáno je na činnost intelligence v socialní politice, jež má záležeti hlavně v socialní výchově lidu, ovšem účelně prováděné. Lidová výchova nesmí zejména zanedbávati pěstění charakteru a musí budovati na půdě, která jest jediným základem k vypěstění charakteru na půdě náboženské. Vhodných výchovných prostředků je celá řada: rodina, škola, lidové knihovny, čítárny, časopisy a knihy, populární přednášky, ušlechtilé zábavy atd. Stejně zdařile vytýká autor vztah rodiny k socialní politice, zejména náležitou výchovu dítek, jakož i školy, která má buditi v chovancích zájem pro socialní politiku a náležité připravovati chovance pro život. Také úkoly dalších činitelů, jako denního tisku, organisace, svépomoci a její organisace, a kněze jsou případně a se stálým zřetelem k praktickým potřebám doby dnešní vyloženy.

Obraceje se v oddílu třetím k předmětu socialní otázky mluví autor nejdříve o nejbližším cílu socialních oprav. Cílem tímto jest udržení stavů středních společenských, které tvoří úroveň civilisace a vyplňují propast mezi bohatými třídami a chudinou v postavení života schopném, a podpora klidného vývoje hospodářských poměrů. Pak probírá zvlášť jednotlivé z důležitějších předmětů socialní politiky, totiž péči o chudé, jejíž hlavním cílem má býti jejich hospodářské osamostatnění, veřejné zdravotnictví, při kterém hlavně poukázáno na otázku bytovou a za alkoholismus, ochranu dělníka, kde případně vytknuty jsou úkoly ochranného dělnického zákonodárství, zajištění stálého důchodu dělníkovi a zvýšení blahobytu dělnictva, ochranu ženy a dítěte.

V posledním oddíle vyložen je myšlenkový základ spravedlivé socialní politiky. Tu zejména ukazuje autor, že socialní

politika úkolům svým, zajistiti smír mezi materielní kulturou a osobním blahobytem jednotlivcovým, poskytnouti ochranu nejen kapitálu, ale i práci, podporovati socialisaci hodnot mravních, které by posilovaly lidstvo ve snažení po potřebách jen skutečně rozumných a dovolených, dostojí jen tehdá, když bude spočívati na zásadách nábožensko-mravních a když se vynasnaží vytvořiti společenský a hospodářský řád, jenž by odpovídal požadavkům mravního zákona. Jen ohled na věčného a vševědoucího soudce, nejvyššího pána přírody a člověka dovede člověku diktovati mravní povinnost k veřejnému blahu a stanoviti hráz hospodářské činnosti, kde přichází zištný pud do sporu s požadavky spravedlivosti a lásky k bližnímu. Socialní význam náboženské nauky musí býti respektován v socialní politice, chce-li býti skutečně lidovou a národní. Na konci připojuje autor ideový základ katolické socialní politiky, nastíněný papežem Piem X a program strany katolického lidu v Čechách.

Spisovatel všímal si pilně nejnovější literatury i denní a v časopisech obsažené, čerpal hojně z vlastní činnosti, jak učitelské, tak spolkové a podal spis v každé příčině zdařilý, který prokáže všem dobré služby, kdož se zabývají otázkou socialní a činností spolkovou.

Sexualethik und Sexualpädagogik. Eine neue Begründung alter Wahrheiten von *Fr. W. Foerster*. Zweite, vermehrte Auflage. Kempten und München 1909. Verlag der J. Kösel'schen Buchhandlung. Cena 2 M. 40 f.

Dr. Foerster konal o letnicích 1907 na mannheimském kongressu pro potírání pohlavních nemocí přednášku, která se s radikální strany setkala s živým odporem. Snadno pochopitelno: Řečník hájil „křesťanský základní názor, očištěný od běžných neporozumění, jako jedině všeobecnou a realistickou orientaci paedagoga.“ Nezastrašen odporem vydal přednášku v rozšířené formě r. 1907 tiskem a v krátké době podává ji v druhém valně rozmnoženém vydání, ve kterém bere zvláště zřetel na některé z vážnějších kritiků svého spisu. Spis sám chce býti „appelem na rozvážnější živly mezi těmi, kdož jsou vzdáleni náboženství.“ Zda nalezne ozvěny u těch, k nimž se obrací? V srdcích věřících křesťanů vyvolal a vyvolá radost, poněvadž zmužile hájí krátkými, ale velezdařilými rysy mocnou sílu a vznešenost neposkvrněné mravouky Kristovy na poli nanejvýše zodpovědném, ale zpustošeném.

V předběžné otázce „Anarchie nebo autorita v ethickém myšlení?“ podává zvláštní, totiž noeticko-theoretický důkaz pro nejvyšší autoritu Kristovu v otázkách ethických. Pravého ethického poznání jest pouze ten schopen, který porozuměl těžce srozumitelnému slovu sebepřemáhání a je uskutečnil, filosofii lekomyslnosti, sofistiku pudů, volnost vášní překonal. Tuto předběžnou podmínku nejryzeji splnil Ten, jenž o sobě mohl říci: „Přemohl jsem svět“. Je tudíž také nejpovolanější instancí ve věcech mravnosti.

Ke kompetenci specielně v otázkách sexuelně mravních žádá Foerster dvě vlastnosti: především hlubokou všestrannou znalost života, kterou však nemusí býti nikterak probřednutí všeho bahna,

nýbrž zdravý smysl pro skutečnost podobně jako v polemice církve proti bludům gnostickým celá převaha křesťanství v tom se jevila, že tu nejvyšší přijme tělo, celé utrpení života prožije a protrpí a proto vždy řečí nejhlubší zkušenosti mluví — kdežto filosofie jen mluví z abstraktní výše myšlenek. Druhou podmínkou kompetence je plná svoboda vůči poznanému nižšímu světu, úplné přemáhání jeho vnad a lživých předstírání. V Kristu a jeho světcích jsou tyto dvě podmínky. Ve světcích! Nad nimi ukazuje se na rtech moderního světa úsměv. „Nemusíme však úsměv tento srovnati se způsobem, jak v bájce zvířata tomu se smějí, že člověk chodí přímo, místo aby lezl po všech čtyrech?“ A tento úsměv nemůže platiti ani odcizení se a útěku ze světa u světců. Neboť „svatost neznačí útěk, nýbrž nedotknutelnou samostatnost vůči světu. Toto pevné stanovisko jediné dovoluje teprve pravé ovládání a ocenění darů životních — a lásky.“

Po tomto předběžném stanovení, že v heroickém křesťanství lze jedině nalézti realistické pojetí otázky sexuelní a protilék proti ovládajícímu démonu, rysuje Foerster v oddílu „Sexualní ethika, křesťanství a moderní ethika v otázce sexuelní“ svůj ethický základní názor, kterému jedině lze přiznati sílu charakter skutečně tvořící. Je to tak zvaná stará ethika, je to onen názor v životě, který ode dávna hájen byl každým hlubším náboženstvím a filosofií: absolutní zákaz každého mimomanželského spojení pohlavního. Co Foerster k odůvodnění tohoto základního názoru uvádí, je krátká ale velkolepá apologie základu všelikého společenského řádu a bezohledné odhalení mravní bídy, která je nahromaděna za hesly a radami „nové mravnosti“: obohacení života lásky, ochrana matky, technika zdravotní, mravnostní, zamezující atd.

V poslední části „Sexualní paedagogika — poučení — předejití, náboženství“ podává autor některé přímé vůdčí zásady výchovy sexuelní. Samo sebou se rozumí, že poučení musí býti příslušné místo ve výchově zachováno. Přece však je to blud zcela nebezpečný, pohlavní zdivočení a předráždění moderní mládeže považovati jen za následek nedostatku takovéhoto poučení; „skutečná příčina spočívá přece jen v hrozivém úpadku vzdělání charakteru a ve všeobecném opojném požitkářství doby přítomné.“ Především správné vychování celkové. Sexuelní chování je produktem celé výchovy. Druhý požadavek je výchova vůle jedině správnou cestou tvrdého a přísného cviku, jak jej Helleni askesí nazývali, jak jej církev ode dávna hájila; a pro lidi moderní je to dobře, že řada psychiatrů, lékařů nervových nemocí a paedagogů totéž žádá . . . Idea askese je jednoduše morálně paedagogickým použitím zásady, že offensiva je nejlepší defensivou. Jak mnohých rozpaků byla by ušetřena srdce mateřská, která s povinností sexuelního poučení nevědí co počíti, kdyby jasně chtěla viděti, že návod dítek k heroickému přemáhání lenosti, nevšímání si bolesti, k příležitostnému odřeknutí se zamilovaného pokrmu, že „vedení do tajemství svaté války“ jest nejlepší sexuelní výchovou.

Za další vůdčí zásadu pro sexuelní výchov označuje Foerster šetření stydlivosti. Nemá tím býti hájena pruderie, avšak třeba vystupovati proti neuvěřitelným výstřelkům nestoudnosti poučovací; budou k poučení o moru do rodin posílány bacilly morové? Proto také: Žádné přímé poučování o jednotlivostech lidského šíření se před celou třídou! Škola pracuje nejlépe pro sexuelní výchov nepřímo, povzbuzováním vůle, vážením si citu pro čest, zamezováním nebezpečenství života školního: socialní suggesce, školní lži atd. Dle zásady: Divide et impera třeba také v oboru sexualním vyšší city, na př. cit rytířkosti, postaviti po pole proti nižší smyslnosti. Výchov fantasie a tělesná práce jsou též pomocnými prostředky.

V závěru vyslovuje Foerster ještě jednou svoje nejhlubší paedagogické přesvědčení, že největší sexualně paedagogickou silou je náboženství. Bez náboženství mohla by se i nejvyšší kultura vůle zvrhnouti v pouhý silácký sport. Pouhá filosofie tohoto světa podléhá v rozhodném okamžiku pře moci světla smyslného. Náboženství křesťanské zušlechtilo a vychovalo i eros. Náboženství obrací i účinně zušlechtilé, avšak snadno bloudící síly fantasie, oddanosti a touhy k věčným zdrojům životním, kterými se duše posiluje k plné svobodě a vládě vůči světu. Náboženství má nenahraditelnou sílu ochraňující. Vyjímaje jednotlivé řídké případy je dle autorova přesvědčení „skutečná zdrženlivost a skutečné oddalování a přemáhání velkých pokušení bez náboženského výchovu a povznesení vůbec nemožno.“ Toť krátce načrtnut obsah velečasového spisu Foersterova.

Schule und Charakter. Beiträge zur Pädagogik des Gehorsams und zur Reform der Schuldisziplin. Von *Dr. Fr. W. Foerster.* Sechste vermehrte Auflage. Verlag von Schultheß und Co. Cena 3 fr. 80 c.

Že kázeň školní, toto příliš zevně a povrchně pojednávané pole vzdělání a výchovu mládeže, je vychovatelskou záležitostí prvního řádu, to dokázati vytkl si známý curišský paedagog ve spise přítomném.

V části úvodní připomíná Foerster škole, „proč se právě v naší době méně než kdy jindy může vyhnouti úkolu, věnovati výchovu charakteru největší pozornost.“ Doba velkých vědeckých a technických triumfů zplodila bohužel filosofii „mimo dobro a zlo“ (Jenseits Gut und Böse): vážné to napomenutí, že oněm vymoženostem, mají-li býti požehnáním, musí býti dána mocná protiváha v duchovní kultuře a pěstování charakteru. Jinak je nebezpečenství, že všechna naše moc nad silami přírodními stane se jen prostředkem materialní rafinovanosti a morální prázdnoty. Skutečně také namnoze již se chápe osudná jednostrannost moderní školy rozumářské. Vychovatelská propaganda venkovských vychovávacích domovin, touha po více umění v životě dítka, vnikání ruční práce do školy, boj proti pohlavnímu nebezpečenství a alkoholismu, zkoumání pathologických příčin dětských chyb a zločinů u osob mladistvých: to vše je znakem ozdravění v příčině pojetí po-

vinnosti školy. A Foersterova přítomná kniha je výborným příspěvkem a podnětem k takovým snahám.

Sotva lze stručněji a jasněji, než jak činí autor, vyložiti nebezpečenství pouhého vzdělání rozumového a jednostranné výchovy esthetické, jakož i na prospěch poukázati, který vyplyne ze vzdělání ckarakteru také pro kulturu intellektuelní a pro praktickou práci v povolání, pro fysický žal a hygienu. Jak hluboce vážnou pravdu a jak vydatné pole činnosti obsahují na př. slova: „Buďme proniknuti poznáním, že osvobození člověka od vášní, posílení jeho vůle a zjemnění jeho svědomí je i pro nejvyšší výkony rozumu nanejvyše významno: V pravdě logické myšlení předpokládá charakter, ponévadž jen charakter chrání naše myšlenky proti zevnějším vlivům, zájmum a předsudkum.“

Poněvadž pak škola činí téměř úplně nároky na dorůstající pokolení, nemůže se proto zhostiti péče o mravní výchov mládeže. Ale i když odezíráme od těchto vzdálenějších hledisk, již nejvlastnější práce školní vyžaduje rovněž prohloubeného vzdělání charakteru. „Množství odporů proti pořádku a práci mohlo by býti proměněno v radostnou spolupůsobnost, kdyby ve škole živel duchovní péče tak daleko neustupoval za prostředky pouze policejní. Mnoho se o tom mluví, že život školní sám sebou působí vychovatelsky; ponejvíce se však zapomíná, že život školní obsahuje těžká nebezpečenství pro vznikajícího teprve mravního člověka, proti nimž lze jen pracovati důslednou positivní prací vzdělání charakteru; pouhá represse zůstane úplně nedostatečnou.“ Obšírně probírá autor některá z těchto nebezpečenství života školního: školní lež s mnohými jejími kořeny a formami a dalekosáhlými následky; slabost individua proti sugesci kollektivních vášní, předsudky a chyby, úskalí doby pohlavního rozvoje atd. Tvrdě, avšak zaslouženě zní mnohé pokárání nynějšího školního výchovu, poněvadž nechce pochopiti, že život školní s „konkretními pokušeními a konflikty“ staví celou řadu nevyhnutelných, morálně paedagogických úkolův. A úkoly tyto nedají se rozřešiti isolovaně, nýbrž volají po souvislém pěstování charakteru, řízeném z vysokých hledisk.

Vychovatel stojí tu před problemem, jaké má býti působení na charakter: zda má převládati příkrý princip autority s nucenými požadavky, nebo zda má kázeň školní spočívati na svobodnějším základě.

Autor poukazuje na faktum, že v novější době žactvo je zcela jiné, než generací dřívějších. Ze všeobecného rozvoje kulturního — právě v nižších třídách — pronikla do mladého světa tak silná touha po samostatnosti a tak podrážditelný cit pro čest, že kázeň tvrdé represse vede všude k nejhorší nekázni.

Musí býti tudíž z ohledu na pud po svobodě kázeň uvolněna? Zajímavé výklady vedou k výsledku: „Není nic nebezpečnějšího, než když se v lidech rozšíří názor, že kázeň a svoboda, kázeň a důstojnost lidská jsou nepochopitelnými protivami.“ Má ovšem problem kázně svoje obtíže, avšak seslabením poslušnosti nebude rozřešen. „Čeho v pravdě nutně potřebujeme, není právě zřeknutí se zásady rázné kázně s paedago-

gicky a pracovně-technicky nezbytnými silami — nýbrž psychologie a paedagogika kázně, která dovede odstraniti odpor mezi důstojností lidskou a poslušností a celého člověka v službu uvede, místo aby jen plodila zevnější pořádek a vnitřní vzpouru.“ Dobrovolná kázeň musí býti pojímána jako nejvyšši výkon a zkouška osobní svobody a energie vůle, jako i v klášteře právě i nejosobnější život duše školou těžké služby a poslušnosti byl podporován.

Výborně ukazuje autor při stálém zřeteli na život školní, jaký význam má poslušnost pro pravou svobodu a svoboda pro poslušnost. Dobrovolná poslušnost, toť rozřešení problemu kázně a nejdokonaleji lze ho dosáhnouti náboženským odůvodněním poslušnosti.

Poslední část knihy podává s poukazem na pokusy americké určité návrhy k reformě školní kázně a výborné pokyny pro začátečníky v povolání učitelském. Základní rysy kázně jsou: Výchov k sebeúctě a zodpovědnosti s vyloučením veškeré tak zvané „Prügelpaedagogik“, povzbuzení, oživující důvěra k dítku a „suggestivní víra“ v jeho lepší podstatu. Učitel začátečník nesmí nikdy zapomínati na velký význam pevné kázně, základní tón jeho vystupování musí býti od počátku autoritativní a ne kamaradský. Největší disciplinující síla učitelova je jeho vlastní sebekázeň a pro tuto vidí autor — protestant — pomocný prostředek v modlitbě: „Malíř Fra Angelico se vždy modlil, než sáhl ke štětci, aby maloval nebeské svoje postavy. Čím více musíme se modliti, abychom živé lidi vzdělali . . . Musíme se povznésti k nebeské lásce, abychom vyrostli nad nelásku svých nervů! Zázraky činí láska, která se v modlitbě odhaluje.“

Úmysl autorův byl: induktivně, z nejvlastnějších úloh života školního, krok za krokem vésti k nutnosti hlubší péče o výchov mládeže a pak k nezbytnosti náboženského dovršení této péče; a tento úmysl je v knize jeho s plným úspěchem proveden. *Dr. J. Samsour.*

Dieu et l'agnosticisme contemporain. Par *Georges Michelet.* Paris. Lecoffre. Cena 3 fr. 50 c.

Mnohé obtíže nakupeny byly naší dobou proti jsoucnosti nebo proti poznání Boha; četné z nich a ne nemalé vyneseny byly v poslední době nejnovějšími systemy náboženské filosofie: soustavou sociologické theorie, soustavou pragmatismu a soustavou immanence. Tyto tři theorie studovati a kriticky zkoumati, jest úmyslem autorovým. Proč, dovídáme se v úvodě: „Současný nepokoj svědčí, jak společnost cítí potřebu Boha a jak si přeje a touží, nedoznávajíc toho, aby apologeta se sklonil k jejím intellektuelním bolestem, k jejím kontradikcím. Tato práce je psána z dvojího podnětu: předně z intellektuelního přesvědčení o úzkém obzoru, o filosofické chudosti a vědecké nedostatečnosti výkladů dnes předkládaných, a za druhé z živého soucitu pro duše, které se pokoušejí řešeními tak ubohými náboženské tužby své bytosti buď potlačiti, buď ukojiti“. (XV.)

Filosofie sociologické školy připojuje se přímo na Comtea a jeho pojetí lidství; pragmatismus vyrůstá z anglického utilitarismu a spen-

cerského evolucionismu jakožto nauky o Nepoznatelném; a náboženská imanence modernistů nepopěrně zdroj svůj má v kantovské kritice a v kantovském náboženském pojetí. Kant, Comte, Spencer, trilogie soustav, jež dle Micheleta, nutno každému hluboce studovati, kdo chce pochopiti svou dobu, aby pak mohl pracovati o jejím uzdravení. Tyto modní filosofie, jež odpovídají třem naznačeným směrům soudobého myšlení, jsou méně rozdílny, než by se snad na první pohled zdálo. Všechny tři představují různé formy agnosticismu. Sociologické therorii je Bůh jen representací nebo symbolem lidstva. Pragmatismus prohlašuje pak, že málo se stará nejen o přirozenost Boha, nýbrž si o jeho skutečnou jsoucnost, ač prý subjektivní přesvědčení o této jsoucnosti je nám užitečno. Modernistická nauka immanence konečně, jak dokazuje Michelet, míní sice, že sblížila člověka intimně s Bohem, ale míní tak mylně; ve skutečnosti Boha z lidského rozumu do nekonečna oddálila; rozum nebude míti již skutečného, objektivního poznání o Bohu, a srdce nebude věděti, čeho se chopiti, aby Ho milovalo. Souhlasí-li tyto tři soustavy v tom, že vyjadřují touž agnostickou filosofii, souhlasí i v tom, že jich snaha a základní záliba a předpojatost je táž: immanence. Všechny tři směřují v pravdě k pojetí vniterného Boha, ač ovšem tato vniternost je různě chápána. Durkheim dle Comtea stotožňuje pojem Boha s pojmem lidstva; a nepřijímá-li náboženství tohoto Boha-lidstva, podržuje jeho psychologii, poněvadž křížením psychických faktů, jež člověku jest neznámo, činnost lidstva v něm budí náboženský život. Pragmatismus pak dokonává se mystickou theorií podvědomí, jímž rozumí jakési temné pásmo, jež by spojovalo člověka a Boha a v zdánlivém odloučení jasného vědomí by znovu zřídilo intimnost neustálého styku, prostupování vlivů, prodloužení našeho Já v Já širší, ale téže přirozenosti. Kdo sledoval rozpravy o immanenci, dobře ví, že útočeno bylo na pojem transcendentní Bytosti, poněvadž se myslilo, ovšem chybně, že tato transcendence by ji od nás naprosto odlučovala, nejen v její bytnosti, ale i v její činnosti; namísto transcendentního Boha takto chápaného dosazen byl Bůh vniterný. A Bůh a člověk byl těmito pokusy tak sblížen, že byli konečně splétáni a zaměňováni, buď že člověk byl absorbován Bohem v pantheismu, nebo zase naopak že Bůh byl absorbován v člověku. Tato poslední forma, toť forma, v níž tyto tři soustavy se setkávají v logickém rozvoji, který je po řadě vésti musí ke tvrzení atheismu. Náboženská nauka sociologické theorie tam již odedávna s Comtem dospěla; vysvětlení podvědomého náboženského života nalezlo již ve Francii a jinde svůj materialistický výklad. Liberální protestantismus u mnoha svých představitelů a to ne nejmenších je již u téhož závěru. A jak pochybovati, že modernismus pod závojem svých mystických tvrzení a svých prchavých formulí není již na cestě k témuž cíli, nedospěl-li již k němu?

Tomu, co jest oprávněného v tužbách lidské duše, jejímž falešným vykladačem jest náboženská filosofie immanence a nejen falešným, ale i pro náboženský život zhoubným, křesťanský spiritualismus přináší

uspokojení. Proti deismu, který rozlučuje cele Boha od člověka a proti pantheistickému immanentismu, který je zase cele ztotožňuje, učí nauce své o nekonečné bytosti, v níž se smiřují transcendence jeho osobnosti a immanence jeho činnosti. Lidstvo bezmocné, aby dostačilo samo sobě, aby utišilo své bolesti, aby ospravedlnilo své naděje, touží cítiti Boha blízko svého srdce; a křesťanská filosofie mu řekne ve vší pravdě, vypůjčujíc si řeč Písma a srovnávajíc se se systemy dneška, že není nauky hlouběji náboženské nad ni, ježto není nauky, která by Boha tak k nám přibližovala. „Non est alia natio tam grandis, quae habeat deos adpropinquantes sibi.“ (XVII.)

Methoda eliminační, jež byla řídítkem Micheletovým ve studiu psychologického zdroje náboženství a poznání Boha, vede ho tudíž k zavržení i řešení sociologického, i řešení pragmatického i řešení immanentistického. Tato vysvětlení nejsou ani dosti obsažna, ani dosti hluboka. Sociologické theorii nedostává se smyslu pro vniternost a pak vidí v náboženských snahách něco umělého v člověku; nauka pragmatismu mrzačí lidstvu přirozenost a zneuznává skutečnost a hodnotu jeho intellektuálních schopností; soustava immanence potlačuje vysvětlení tím, že uvádí náboženský fakt na jakýsi bezprostřední údaj. Sociologická škola (Comte, Guyau, Wundt) nesprávně odmítá methodu psychologickou a ve svých důkazích neukazuje veliké síly. Fakt totemismu vykládá zcela hypotheticky a závazný ráz náboženských věr považuje za neomylné znamení jich socialního původu, nestarajíc se nijak o důvody, proč věřící se cítí a má za zavázána. Konečně, jak Michelet ukazuje, v základu náboženské theorie Durkheimovy (hlava školy sociologické ve Francii) jsou jen speciální aplikací principu, všude jako samozřejmého, ale nikdy nedokázaného, že vše, co je v jednotlivci vpravdě lidského, dostává se mu společností.

Jako sociologismus užitečně reaguje proti výstřelkům individualismu, tak pragmatismus zase opravuje přeháňky „filosofií nestojících na zemi“. Michelet v tom jest pln chvály pro něj; ale na druhé straně podrobuje jej zase ostré a při tom oprávněné kritice: *a)* jeho princip stotožňování pravdivého a užitečného je v rozporu s dobrým všeobecným smyslem: Bůh je mně užitečen jen, věřím-li, že jest; *b)* je rozpor mezi připuštěným principem jeho sudidel a jich aplikací: marně dovoláváme se čirého empirismu; hodnostních soudů neproneseme, neužijeme-li transcendentních principů rozumu; *c)* snaha jeho, odníti náboženský život změnám filosofického myšlení tím, že lámeme jich spojení, je marna a nebezpečna: náboženství srdce bez jakéhosi náboženského myšlení je nemožno; *d)* theorie podvědomí zneuznává synthetickou roli vědomí a jednotu osoby, jež zůstává v rozdvojeních po sobě jdoucích; *e)* tato theorie ostatně, již rádi aplikujeme na některé různorodé skupiny psychologických fakt, nevysvětluje specifických známek náboženského citu, zneuznává racionelní prvek obrácení, lacino a lehce operuje ve svůj prospěch s jistými fakty konverse, jež možno zcela přirozeně vysvětliti, zanedbává racionelní ráz a praktickou plodnost extase světců.

Vykládaje protestantskou a modernistickou nauku immanence a methodu její, Michelet snaží se odhaliti buď prvky, buď zárodky náboženského agnosticismu. Jeho kritika modernistického immanentismu spočívá v tom, že ukazuje slabost nebo sofistickou illusi jeho důkazů pro intuitivní zkušenost o Bohu. Modernisté přidělují všem náboženským duším mystický fakt, který patří jen výjimečným duším, a toho bludu dopouštějí se proto, že ve prospěch psychologické illuse, již analysa by rozprášila, učinili z ontologické pravdy přítomnosti boží v nás předmět apercepce. Methoda immanenční, užívána rozumně a opatrně, jest užitečna a plodna, ale odsuzuje se sama, když odmítá tradicionelní metafysiku, aby vyvolávala ontologismus, pak pantheismus a snad i atheismus.

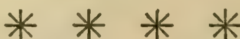
Proti těmto moderním systemům náboženské filosofiie staví Michelet učení spiritualismu, dle něhož přirozenost lidská celá je zdrojem, odkudž tryská nevyčerpatelný zdroj náboženského života. Co obyčejně se označuje slovem „náboženský cit“, „náboženský fakt“, je ve skutečnosti jev složitý, který analysován obsahuje v sobě více prvků: 1. *poznání* nebo náboženskou nauku; 2. stav citový, *cit*; 3. *kult*, vnější projev citu. Pro všechny školy jest kult pozdější stavů vniterných, jejich přirozené prodloužení. Z ostatních dvou prvků, který je pak prvý? Pragmatismus a immanence věří v prvotenství náboženského citu; sociologická přijímá prvotenství nauky nebo víry, ale nepřiděluje jim za zdroj člověka, nýbrž společnost. Co se týče nauky spiritualismu, možno ji shrnouti v tato tvrzení: 1. nauka tato je *psychologickým řešením* původu přirozeného náboženství; 2. učí *prvotenství víry před citem*; odtud její rozdíl od theorie evolucionistické; 3. *nevěří v božský smysl* (v intuitivní smysl pro božské), nebo ve *schopnost specificky náboženskou*, která by se uchopovala Boha bezprostředně, čímž liší se od veškerého immanentismu. Jeho snaha má za cíl připnouti úzce náboženskou psychologii na psychologii obecnou a náboženství na intellektualní a mravní tendence.

Kritické studium nám tudíž ukazuje, že náboženského problemu neřeší správně ani řešení sociologické, vyšlé z theorie Comteho, ani theorie immanentistní, vyrůstají z kantovského subjektivismu, ani pragmatistní výklad, dědic anglického utilitarismu, ale tradicionelní spiritualismus. V čem souhlasí základně tyto tak rozdílné systemy, toť v tom, že *tvrdí individuelní a socialní hodnotu náboženského života*. Historie náboženství stále více dokazovala skutečnost člověka co *animal religiosum*, psychologie a sociologie dospěly k témuž výsledku. Všechny socialní formy vyšly z náboženství, děla sociologická theologie dle Comtea; náboženství je velikým dobrodincem lidství a zůstává mystickým výrazem této solidarity, mravním ideálem společnosti nynější. Immanentista pak nepochybuje o růstu energie a světla, jež styk s božským v něm vzbuzuje, neboť toť pro něho fakt vniterný. Konečně pragmatista uzavírá oslavením náboženského člověka, světce, průkopníka a hlasatele pokroku budoucích civilisací. Takto sice závažné negace materialismu jsou málo důležity u srovnání s touto *renaissancí náboženské životnosti*.

Souhlas tento však mizí, běží-li o to, určiti hodnotu náboženských věr, a především hodnotu víry bytné, existenci skutečného a osobního Boha. Soustavy ty ve skutečnosti odporují obecnému smyslu a jsou spiknutím proti lidskému rozumu Spiritualistické řešení se proti nim představuje jako rehabilitace intellektuelní a mravní hodnoty člověka. V nejhlubší tendenci tohoto dvojího života odkrývá zdroje náboženského jevu; nezneuznává ani části poznání, ani úlohu citu v celkovém jevu; podřizuje jen jedno druhému. (107.)

Dílo Micheletovo zaslouží největší pozornosti na naší i na nepřátelské straně. Nauky protivné jsou důkladně a svědomitě podány, klidné a minuciesní kritice podrobeny, k tomu všechny důkladnější prameny všude uvedeny, tak že kniha jest opravdovým obohacením náboženské literatury. Aktuálnost její cenu jen zvyšuje.

Ke konci nemohu si odepříti nepředvésti ještě pravdyplná slova autorova o budoucnosti apologetiky a spáse, jíž křesťanství stále přináší zbankrotovanému světu. „Logika událostí — píše Michelet, zvláště v posledním čtvrtstoletí, poskytla apologetice údivné ospravedlnění a připravila, doufáme v to pevně, pro budoucnost, která snad není příliš daleká, její apotheosu, aspoň pro ty, kteří pozorují. Druhdy činěna byla křesťanství křivda, a to křivda těžká: křesťanství chce prý pokořiti lidský rozum dogmaty, jež ukládá jeho víře; a hle, dnes katoličtí filosofové jsou skoro jediní, kteří proti relativismu, jemuž podlehlo tolik duchů, uchovávají integrální hodnotu, metafysickou hodnotu lidského rozumu; kantovský moralismus obviňoval křesťanství, že porušuje morálku, poněvadž k dobru pobádal svatými nadějemi věčnosti: a dnes, není to již povinnost bez rozkoše, kterou chceme, ale rozkoš bez povinnosti; v dobách vědeckého kvašení, ve jménu vědeckého pokroku zavrhováno bylo nadpřirozeno, tajemství, zázrak; nyní, v únavě nebo zklamání, jež nastupují po nadšení, které věří, že vše je možno, vážní duchové počínají pochybovati o ceně vědy: a apologeta, obránce Boha, rozumu, povinnosti, vysvětluje, proč a v jaké moudré míře věří v budoucnost vědy; konečně stát oddělen hlučně od církve, ana prý ztěžuje mu jeho dílo emancipace a povznesení jednotlivce: a dnes se poznává, že církev bude brzo samojediná, která se dovolává práva dítěte na pravdu a úctu, práva otce na výchov dítěte, práva manželky na nezrušitelnoou věrnost manžela a na zachování rodinného krbu, povinnosti občana přispívati svou kázní, vojenskou službou a cvikem, svou krví k udržení socialního pořádku a k velikosti vlasti“. (XIV.) Když vše rozvráceno, když společnost jako třtina větrem se klátící zmítá se bezmocně a podobna ztracenému synu, který rozmrhal majetek otcem mu svěřený, stojí tu hladova a slaba, křesťanství a specielně katolické křesťanství, neodchýlíc se na krok od práva a pravdy, bude zase spásou, dobrotivým otcem, který přijme zbloudilé dítě do náruče své, nasytí a oděje je, zachrání je. A to již po kolikáté! *V. Lankaš.*

Ze života náboženského.

Smrt anglického jesuity-modernisty P. George Tyrrella (15. července ve Storringtonu v Anglii) vyvolala zase celou řadu vzpomínek v katolických i protikatolických listech. Tyrrell zemřel zaopatřen po katolicku, ale neodvolal prý (!) svých spisů. Byl konvertitou, přestoupil jako dospělý student 1879 ke katolicismu a hned 1880 vstoupil k jesuitům. Od roku 1894 do 1896 učil filosofii na kolleji stonghurstské. V těch letech už počal dobrou snahou veden hlásati idey, jež ho později vedly k modernismu. Nechtěl totiž, aby liberální katolíci odlučovali se od církve katolické, a proto snažil se je přesvědčiti, že není třeba souhlasiti s officielní církví, a přece býti jejím členem. Dogmata, usnesení koncilů a rozhodnutí kongregací římských i papeže jsou pouhé dočasné theologické názory, které jinak ponechávají každému volnost mínění. Ne svou naukou dogmatickou, ale svým mravnostním a mystickým spojením s Kristem církev katolická vyniká nad ostatní církve — Názory jeho byly z počátku trpěny, ježto nebyly hlásány ve význačné a zřetelné odchylnosti, ale když Tyrrell vydal své „důvěrné listy" psané professoru anthropologie, který pro vědecké obtíže chce z církve vystoupiti, a Tyrrell mu krok jeho za zbytečný osvětluje; bylo mu dáno pokynutí, aby z řádu vystoupil, což i učinil roku 1903. Teprve však roku 1907 po agitaci, řečech a psaní proti encyklice „Pascendi dom. gregis" byl z církve vyloučen (22. října 1907). Poslední z projevů jeho byl článek v pařížské „Grande Revue", v níž oprávněnost i účelnost exkomunikace své popírá a na své příchylnosti k církvi trvá, prohlašuje, že neustane pracovati ve prospěch katolicismu. Žil od té doby v ústraní zabývaje se studiemi, až náhle raněn mrtvicí skonal.

Nejbližší přátelé jeho zdůraznili dopisem v londýnských „Times" okolnost, že neodvolal, neboť se prý obávají, že z dominikánského kláštera ve Storringtoně, jehož převor Tyrrella zaopatřil, budou hlásány jiné zprávy do světa. V očích tak mnohých lidí láska k odboji a neshodě jest výše než láska ke shodě a ústupnosti! Ale jest nepravděpodobno, že by rozhřešení vyloučeného z církve dáno bylo bývalo bez projevu nápravy a obratu. Z Říma žádali za zprávu, jak to bylo při smrti jeho, ovšem pokud svátostné tajemství dovoluje; veřejné pohoršení totiž vyžaduje i nějak veřejné zadostučinění, tedy mimo svátost pokání.

*

V době „Volné Myšlenky" a atheismu na jedné straně a sjednocovacích snah mezi církvemi a všenáboženských sjezdů na druhé straně, nemyslil by člověk, že je možným, co provedli angličtí protestanté, tak zvaní Orangemeni v polovici června v Liverpoolu. Po celý skoro týden sváděny pravé bitvy na ulicích, které Orangemeni pořádali, demolujíce katolické domy a mrzačíce jejich obyvatele. Běsnění zachvátilo i děti školní, tak že padesát obecných škol musilo býti zavřeno. Strana Oranžovců vytkla si cílem očistit Anglii od papeženců a uspořádala už více podobných útoků na katolíky. Ale liverpoolský byl ze

všech dosavadních největší. Orangemeni zdaleka celý útok připravovali jako svou křížovou výpravu. V čele celé výpravy stál známý už agitátor George Wise. Aby lid co nejvíc rozběsnil, chodil po domech a prostému lidu, hlavně ženám hlásal, že „Jack rozparovač" je jistě katolík, protože vraždychtivost katolíků je hrozná; kněží katoličtí lákají k sobě lidi a zabíjejí je a v tajných zákonech papežských jest ustanoveno, že papež musí měsíčně několik set židů usmrtiti. Takové a podobné hrůzostrašné bájky rozšiřovány v celých spoustách letáčků a měly účinek. Na 30 tisíc lidí ozbrojeno všemi možnými nástroji shromáždilo se v neděli u kostela sv. Josefa, z něhož konáno processí katolické po sousedních uličkách. Oranžovci vrhli se na processí a počali mlátit do katolíků. Policie pěší i jízdná byla bezmocna. Rozběsněný dav neustoupil ani před šavlemi policistů ani před kopyty koňskými.

To vše je možné, takový fanatismus, tak temný a tak zběsilý, ve velikém světovém městě, jednom z nejliberálnějších měst anglických a ve vysoce kulturní a snášelivé Anglii a v osvíceném protestantismu! Když temnému lidu ruskému přejde sem tam trpělivost a sveden jsa vrhne se na židy ruské, bývá evropský tisk plný zoufalého křiku a Anglie sama pořádává protesty! Teď tisk evropský mlčel buď úplně, nebo věc jen krátce odbyl zmínkou o pouliční demonstraci!

Na jak slabých základech spočívá ta všecka lidová kultura naší doby! Žádné století, které bylo před námi, nemusí se stydět a ukrývat! Nebylo horší!

*

Francouzští kněží a biskupi musí si novými processy stále vybojovávati všelikou svobodu a volnost akcí svých. Poslední dobu žalují je úřady pro násilné vyhrožování a hrozivé vymáhání. Biskupové totiž vyzývají faráře, aby těm věřícím, kteří neplatí kostelního příspěvku odpírali církevní pocty, a při placených funkcích žádali po nich dvojitou taxu. Pro takové „hrozby" stíhá pak státní žalobce biskupy a faráře a brání uražený zákon. Ale tu soudy dosud nedaly, leda výjimkou, státnímu žalobci za pravdu. — Kardinál bordeauxský, biskup bayonnský a jiní stíháni opět proto, že připomněli věřícím církevní tresty, jež vyřčeny na ty, kdo by koupili konfiskované statky církevní. Arcibiskup auchský pronásledován opět pro boj proti státní škole. — Liberální a rozumnější radikální i socialistické noviny ohražují se proti takovému jednání vlády. Je předně protizákonné, omezuje osobní svobodu, a pak zbytečně vyvádí do popředí ruchu katolického, jak praví „Journal des Débats", lidi nejbojovnější, a tito také zjednávají si pak největší vliv mezi věřícími. Ze skonfiskovaného majetku církevního prodáno už asi 80% všeho. Strženo dosud 227 milionů franků, ač oceněno nemovitosti církevní na 1 miliardu. Prodáváno obyčejně za třetinu skutečné ceny i níže, poněvadž nebylo kupcův, a co byli, cenu hleděli stlačiti — stáhnouti. Nejlépe se při celé té likvidaci měli židé. Katolíci se kupovat štítili, a i ti obyčejně, co se nebáli církevních trestů, a židé, aby jen věřící nezapomněli na svou povinnost vůči církvi, dali před každou licitací sami natisknouti výnos církve, v němž kupcům

hrozí tresty, a vyvěsili to jako plakát. Tak ve většině případů skutečně zůstali sami při licitacích. Tak bohatým vlivuplným francouzským židům ještě bohatství a vlivu přibylo.

*

Národy, lidstvo symbolisováno v Bibli a v církevních symbolech — vodou. Jak málo té vody to lidstvo země představuje, proti skutečné vodě pozemské, možno považiti z toho obrazu: kdyby všechno lidstvo ponořilo se do jezera Bodamského (500 km^2 plochy), vystoupila by hladina jeho pouze o jeden decimetr! A letos při těch deštích letních vystoupilo jezero to o dva metry výše. Při obětování přilévá kněz do vína jen kapku vody — co nejméně! Jak správný to symbol lidstva!

*

Na úpadek populace své naříkají katolíci nizozemští; poměrné číslo jejich se stále menší. Přede dvěma generacemi (r. 1839) činili skoro 40% všeho obyvatelstva, dnes jen 35%. Příčiny jsou, jak jak praví „Tijd“ socialní. Pozdě se žení a nemají pak četné rodiny. V okresích, kde činí katolíci 50% obyvatel, mají sotva třetinu všech dítek. Katolíci mají také obtíže se založením rodiny. Úředníci jsou vesměs bráni z protestantské většiny, páni jsou obyčejně protestanté — ať pozemkoví, ať peněžní páni — a ti zas přirozeně podporují své souvěrce. Tak postavení hospodářské a socialní samo je tím vinno, že katolíci stále ubývají! — Ale stejnou obavou úpadku a ústupu populačního naplněni jsou i protestanté Ne sice všichni, ale aspoň jisté vrstvy protestantismu — totiž liberalové. Zámožnější a bohatší třídy, z nichž skládá se liberální protestantská strana, stěžují si v haagském týdeníku „Weckblad“ na to, že jejich lidé holdují novomalthusianismu a omezují rodiny své dobrovolné na jedno dítko. Tak prý řídnou a připravují se sami o svůj dorost. Pak prý musejí stále ve vlivu svém upadati a „křesťanské strany“ (spojení katol. a protest. konservativci) mají tak ve státě na dlouho nadvládu zajištěnu!

*

Vyhození německého liberalismu z vládní většiny — vzbudilo přerůzné úvahy i života náboženského se týkající. Německý liberalismus se totiž proti některým výtkám hájil i tím, že není protináboženský. K těmto námitkám odpověděl kielský superintendent Dr. Kaftan. Na příkladě přítele liberála anglického ukazuje, jaký je rozdíl mezi liberálem anglickým a německým. Jeho anglický přítel shromažďuje každý den svou rodinu kolem sebe, čte jí z Bible, sám jako její velekněz pokleká a předříkává modlitby vždy podle nálady a okolnostem přiměřené — vlastním vnitrem diktované, že jich nejlepší modlitební kniha lépe nepodá. Který prý z liberalů v Německu žije podobným životem? Šťastná Anglie, kde církev a náboženství jsou svobodny a nemíchají se s politikou. V Německu pak politické strany dělí se podle náboženství. Demokratismus a j. obstojí dobře s náboženským přesvědčením v Anglii, ale ne v Německu. Spojení monarchismu s náboženstvím, to je prý v Prusku vliv slovanství!

Veškerá agitace losvonromská nesena a podporována je u nás liberálním „Evangelickým Bundem" z Německa. „Bund" tento, jak přiznává jeden z jeho hlavních činitelů Dr. Kornrumpf, pastor ve Fürstenwaldě u Berlína, vydržuje na sto vikářů (pastorů) v nově založených osadách rakouských a přispívá na ně ročně 200.000 marek. Ale poněvadž je liberální a tudíž nemá u orthodoxních německých evangelíků dobré pověsti, pochybují orthodoxní o celé té propagandě jeho, a vyčítají mu, že šíří jen liberální otravu, a zaplavuje i Rakousko liberálními pastory, kteří místo aby někoho evangeliu získali, ještě odpudí od evangelia i dosavadní protestanty. Proto požaduje týdenník „Licht und Leben" orgán „evangelických obcí", orthodoxně protestantský, aby byly vysláni do Rakouska také dva „bratři" z věřících protestantů, kteří by rakouské „bratry" na Moravě a v Čechách a také tamní „římany" poučili o pravé síle evangelia. Neboť dosavadní hlasatelé k nim posílaní náleží prý levému křídlu theologie německé. Na toto odhodlání orthodoxních zaslal Dr. Kornrumpf dva důvěrné listy redakci „Licht und Leben", v nichž je zve, aby jen vyslali věřící theology, že „Bund" vyšle všecky na práci, kdož se mu přihlásí. Že má beztoho nouzi o pracovníky a že musil přijímati všelijaké lidi, o jichž činnosti nemůže vždy pochvalně souditi. Ale nedalo se jinak učiniti. I tak prý s těmito lidmi vykonal Bund v Rakousku pravé divy, když v desíti letech na 50.000 duší převedl od římské k evangelické církvi a seskupil je v osady a zřídil je církevně. Bůh sám prý si tu patrně v Bundu vyvolil svůj nástroj a jen Satan je to, který může stranický zřetel podkládati celé té práci a vésti k podezřívání jejímu.

Tak se asi obojí „bratři" teď spojí a budou posílati obojí své pracovníky na vinici Páně mezi římany. Jen že u těch našich odpadlíků orthodoxní sotva pochodí se svou rigorosností. To už liberálům, kteří už nejsou ani evangelíky ani křesťany, ale jakýmisi náboženskými všeuky, dařilo se líp, s ovečkami svými byli jednoho rázu — negativního.

*

Katolické sjezdy vedle našich velehradských už minule zmíněných (apoštolátův, unionistů, bohoslovcův a katolických učitelů) na konec srpna a začátkem září kolkolem se ohlašují: Československý pátý do Hradce Králové na 29. až 31. srpna, 56. sjezd katol. říškoněmeckých do Vratislavi pod ochranu sv. Hedviky a sv. Česlava na 29. srpna až 2. září, sedmý rakouskoněmecký (ač chce býti pro všecky národnosti rakouské) do Vídně ve dnech 5. až 8. září. Z německých řečníkův ohlášen mezi 13 jmény jediný Dr. Krek, Slovinec. — Uherští katolíci svolávají pak na konec července už (28.—30.) svůj sjezd do Segedína. Také pro všechny národnosti uherské. „Ludové Noviny" praví, aby slovenští katolíci přišli tam s jediným bodem a jediným požadavkem: segedínské státní vězení a jeho vězeň farář Ondřej Hlinka.

*

Spišský biskup Párvy prý obrací. Zažádal u císaře o milost pro všecky odsouzené Černovany (kromě sestry Hlinkovy žádný z nich dosud trestu nenastoupil, poněvadž odvolání jejich dosud ne-

projednáno), že prý pobloudili jen z roznícení náboženského. Také s kněžími slovenskými, s nimiž byl dosud na štíru, se smiřuje. Tento obrat k nebývalé laskavosti u biskupa Párvyho jest pravděpodobně politikou pro lidovou stranu maďarskou a pro vlastní jeho prospěch. Na uprázdněný stolec velkovaradínský, jenž je nejtučněji nadán v celých Uhrách, chtějí všecky strany dosaditi své lidi, a poněvadž výběr mezi novými lidmi bude těžký, postrčí vláda některého z dnešních biskupův, a tímto vládním kandidátem bude biskup Párvy.

Peštské sněmovně podal výbor komitátu Hajdu výklad, že bídu a vystěhovalectví v Uhrách lze zameziti jedině zabavením církevního majetku, i připojuje petici, aby provedeno bylo co nejdříve a do té doby aby se na náboženské potřeby z veřejných peněz nic nepovolovalo. — Což už ta židovsko-zednářská mela má i u nás začíti?

Mezi Slováky po venkově uherském, zvláště na Spiši afféry kněžské probudily živý ohlas. Lid si jich všímá a zaujímá živě stanovisko své. Tak prý, jak „Ludové Noviny“ sdělují, Slovačky odmítají sběrače z klášterů s tou výtkou, že věznili v Podhradí kaplana Tománka (milosrdní totiž!).

Novou afféru únosovou sdělují opět z Hercegoviny. Zase na dlouhou dobu dosti, aby všecka tři vyznání se rozčilovala. Děvče mohamedánské Zukićova z Dreznice od Mostaru chtělo se dáti pokřtít. Poněvadž bylo neplnoleté (20 let), poradili mu katolíci, aby uteklo do Dalmacie. S pomocí jejich to provedlo a v Dalmacii pokřtěno. Kdo mu doma k útěku pomáhali, v Mostaru postaveni před soud.

V Portugalsku chystá liberální menšina na podzimní zasedání návrh zákona rozvodového.

Marně se dosud domáhají charvatští evangelíci vlastní církevní organisace. Pešť je odmítla, že jich nepropustí. Protestantský biskup Scholtz vloni všecky obce charvatské znova objíždél a ovšem mnohé z obcí přišlých kolonistů (maďarských a německých) soublasily zůstat v jednotě s Urami. Ale slovácké a charvatské obce trvají na svém; zvláště sama obec záhřebská. V každé však obci našel se někdo; jenž protestoval. A o tyto protesty se opírajíce, církevní a politické úřady nechtějí dopustit samostatnosti evangelíků charvatských.

Sousedství Bosny s diecesí križeveckou, jež jest obřadu slovanského, přináší s sebou, že v Bosně zdržuje se dosti příslušníků tohoto obřadu východního. Všichni příslušníci slovanského ritu v Bosně a Hercegovině budou podle přání samé sv. Stolice podřízeni místním diecesním úřadům.

Mezi náčelníky a hlavami polských Mariavitů počínají hádky a sváry. Jistě ne první a poslední, ale první veřejné s vylučováním a dělením.

Klášterů v Řecku je 167 mužských a 10 ženských. Mnichů 1743 a jeptišek 225. Nejvíce klášterů je v kraji achajském: 14 mužských a 2 ženské (396 + 85) členů. Největší klášter má 125 mnichů, druhý po něm 90, třetí 50, ostatní jsou pod 50 bratří.

Trnovské diecesní bratrstvo v Bulharsku zařizuje koncem července vzdělávací kurs duchovenský ve Svišťově. Kurs bude trvat 15 dní a

podají se na něm všecky nauky bohovědné se sociologií ve směru obranném a vhodně pro polemiku se stranami a lidmi církvi nepřátelskými, hlavně se socialisty. Účast na kursu jevila se už předem velmi čile.

Něco jako dle amergavských a hořických her zařizují i v Anglii: „English Church Pageant“. Jest to vlastně úprava starého způsobu her a mysterií ve způsob moderní: sceny z historie církve a lidstva, s ohromně širokou a důkladnou, vědecky zpracovanou výpravou. Na 20 asi výjevů z historie křesťanství (hlavně v Anglii) sehrálo účinkujících a pracovníků pro „pageant“ v parku biskupa londýnského přes 7200 lidí.

Dne 25. června obnovena památka a úcta sv. blahověrné veliké kněžny Anny Kašínské. Úcta ta totiž po sto let jí vzdávaná najednou 1677 moskevským sněmem církevním potlačena. Z divné příčiny! Prý se maluje Anna Kašínská na obraze žehnající dvěma prsty. A to jest „arménská herese“. Pravá církev žehná třemi prsty! Tehdy v počátcích rozkolu o drobnosti obřadní trpěli tedy nejen živí, ale i dávno zemřelí a k tomu i svatí ruské církve pro nejmenší malichernosti. Tehdejší patriarcha moskevský Joachim pohrozil každému vyloučením z církve a těžkými tresty, kdo by se opovážil bludařku Annu Kašínskou ctíti, její ostatky vzývati, nebo její ikonu (obraz) anebo životopis chovati.

Během minulého století několikrát činěny pokusy, aby zákaz církevní byl zrušen. Vždyť vynesen byl kusým sjezdem, na němž pouze biskupi, a to jen tehdejší věrní patriarchovi byli shromážděni. Ale ještě roku 1901 tehdejší oberprokurator Pobědonoscev žádost potlačil. Bylo mu to příliš revoluční! Ale žádosti se množily. Vloni 30 biskupů v michajlovském klášteře u Kyjeva při 800leté slavnosti založení shromážděných, a sám missionářský sjezd kyjevský o to požádali. A tak sv. synod 30. (12.) října vloni se usnesl svatořečení obnovit. Slavnost určena na 12. (25.) června letošího, den to slavného uctění a přenesení ostatků jejich 12. (22.) června 1650 na žádost tehdejšího cara Alekseje Michajloviče.

Anna Kašínská byla dcerou rostovského knížete Dmitrije Borišoviče (nar. kol 1275). Provdána za tverského knížete Michajla Jaroslaviče, s nímž měla čtyry syny a dceru. Muž její nemoha se ubrániti útokům Tatarů, byl úkladně od nich zajat a usmrcen (22. listopadu 1318). Ctěn je jako svatý mučeník. Syn jeho Dimitrij stejně po šesti letech od Tatarů zabit. Druhý syn nastoupiv vládu musil utéci do Takova. Tehdy nastaly pro Tver a knížecí dvůr nejhorší časy. Vdova Anna tu žila v bídě a nouzi těšíc a pomáhajíc však podle možnosti. A i druhý syn Alexandr roku 1339 se svým starším synem od Tatarů na skřipci umučeni. Když pak mezi nejmladším synem Anny Vasiliem a vnukem jejím Vsevolodem Alex. nastaly spory o trůn, Anna uchýlila se do městečka Kašína a založila tu klášter, sloužíc v něm starým, sirotkům a ubohým. Zemřela v něm 2. (12. října) 1368. Poprvé úcta její se rozšířila, když rakev její vykopali při přestavbě chrámu 1587. Nemocní na ní sedávali, šaty své na ni kladli, aby uzdraveni byli. Roku 1611 ostatky s rakví dány na oltář a přístup k nim zakázán. Roku 1649 shledáno tělo ještě neporušeným a tehdy formálně pak (1650) svatořečení vykonáno.

Obnova úcty Anny Kašinské má něco podobného s úctou Panny Orleanské. Tytéž smutné doby, podobná poroba národní, stejný nevděk národa. Jen hrdinství a ta krása celé postavy Johanky z Arku zde schází. Pravděpodobno, že přípravy ve Francii a v Římě měly vliv i na duchy na Rusi.

*

O nutnosti znovuzříditi farní organisace v pravoslavné církvi mluví biskup Andrej v „S. Peterb. Vědomostech“. Poukazuje na to, že to jen v Rusku vzdělání odvádí mladou intelligenci od víry a náboženství. V Řecku prý mají universitu přeplněnu, 50 gymnasií hojně navštěvovaných a není prý tam intelligence nevěrecké, vyjma jedince, již studovali v cizině a tam se pokazili. Vzdělání a studium nemusí tedy vésti od církve a náboženství, jak to činí v Rusku. Ale musí se obrodit farnost — to značí, obyvatelstvo musí nabýti opět vlivu, musí samo cítit, že to vše jsou jeho vlastní záležitosti, a ne pouze záležitost jejich faráře! (To napomenutí platí svrchovaně i u nás na západě.) U musulmanů prý vyloučení z církve, z obce náboženské je hrozný trest, a člen, jehož to pro zločin nějaký (proti církvi) stihne, jest společensky i hospodářsky hotov. Proto prý horlivost musulmanů pro jejich náboženství přechází vesměs ve fanatismus. A jak prý vypadá vedle toho stádce ruské!? To je křičící, svárlivá, nerozumná tlupa, již nikdo nevede, již nic neoduševňuje. A farní obec? Sami její představení bojí se jen, aby se nevzbudila. Bojí se, že je bude znepokojovat. Tak my jsme už přivykli ke klidu nečinnosti, ku klerikálnímu sybaritství, ke klidu pozvolného duchovního vymírání! A tak potom u nás není missionářů ani za veliké peníze, kdežto v jiných církvích každý je podle svého missionářem: všem je vlastní náboženská společnost drahá a milá a brání ji a šíří ji — jen u nás toho není. Všichni jsou u nás rozděleni, nikde v ničem není mezi lidmi duchovního spojení v životě a církvi!

*

Diskreditovaný svaz „pravých ruských lidí“ (pro vraždy a provokatorství) setřásá nyní i sv. synod, jenž vydal oběžník, aby duchovenstvo se svazem tím nic nemělo.

Počajevské brošurky, řízené jeromonachem Iliodorem, synodem teď zakázány. Byly ty fanatické a útočné spisky zrovna běsnící proti všem nepohodlným lidem a směrům.

V „Moskevských Vědomostech“ (arcikons.) v čísle ze 14. července navrhl archimandrit (opat) Makarij pro klášterní duchovenstvo nový úkol: vytlačiti tiskem všecky ty škodné listy bohoslovských akademií a světských kněží, modernistů, postaviti proti listům a novinám jak nevěřící a požidovštělé intelligence, tak liberálního kleru, zvláštní nový tisk pravověrný, nechybující! Takovým byly též brožurky Počajevské, vyzývající k vraždám židův a liberálů!

Na polovici července položen reformní sjezd klášterní. Přípravami k němu pověřen biskup vologodský Nikon. Biskup rozeslal klášterům program sjezdu a otázky k předběžné úradě: program obsahuje 22 bodů, v nichž má se náprava zjednati. Žádá se reformou, aby se v klášteřích

zavedl společný život, aby se bohoslužbě věnovalo více péče a sloužilo se s větší obřadností (zpěvy kostelní mají zpívat bez partesův a pouze mniši ne najatí); aby se připojil k řeholním slibům slib naprosté střídmosti; ať se nepodává mnichům nikdy víno pálené ani při společném stole ani v celiách představených; ať nepřecházejí mniši z jednoho kláštera do druhého. Toulaví mniši nesmějí nosit roucha řeholního. O vyloučení mnicha a o poslání jeho z trestu do jiného kláštera ustanoví se pevná pravidla. Kněží (vdovci) světští mají se získávat pro vstup do klášterův, aby povznesli jejich intelligenci. Nad jměním a hospodářstvím klášterů bdíti bude biskup. Představeným kláštera nesmí se státi, kdo neprodělal noviciat. Klášterní kněží musí v čas potřeby zastávat duchovní správu, pravidelně musí konat službu missionářskou. Má se vzíti v poradu také, jakým způsobem by kláštery sloužily veřejnosti nejlépe v čase bouří lidových a v čase války (!). Ať se utvoří vzájemný podpůrný svaz všech klášterů, jenž by hlavně společný výchov vedl a nad disciplinou dbal ve všech klášterech připojených.

V jednotlivých diecesích byly předběžné schůze poradní o reformě klášterů pod vedením biskupa už během jara a léta. Konány inspekce v klášteřích, a ty všude shledaly kláštery nevyhovující ani v mravném ani v hospodářském ohledu.

Sjezd klášterní v tisku opravdu reformním neuvítán s velikým nadšením. Ne proto, že by potřebu reformy neuznávaly, ale že, jak praví „Slovo“ (list bývalého ministra obchodu Fedorova, nyní pro přízeň k Polákům zastavený!), tyto částečné sjezdy oddalují stále všeobecný církevní „sobor“, jehož se úřední kruhy církevní bojí. Vloni si svolaly missionářský sjezd do Kyjeva, letos klášterní do Moskvy, příště snad zas jinou část svolají: ale to stále nemluví celá církev, nýbrž jen lidé jedné vrstvy a k tomu i jednoho smýšlení, pečlivě shora vybráni jsouce, aby nic nahoru nepříjemného neusnesli.

O sjezdě klášterním a klášterech ruských se nám ještě píše:

Z iniciativy petrohradského sv. synodu zahájen byl 5./18. července v znamenité Trojické lavře, vzdálené 67 verst od Moskvy, za předsednictví metropolity Vladimíra první všeruský klášterní sjezd, jehož hlavním úkolem bude obnova, obrození klášterního života na Rusi. Na první pohled zdálo by se, že je to věc docela prostá. Mnišský život má svoji ústavu, svá pravidla, pocházející ze starodávných klášterů východu a z časů pokřesťanění Rusi, a netřeba tudíž leč zachovávati je, říditi se jimi a klášterní život bude se bráti svojí dávno vytknutou kolejí. Avšak mezi mnišstvem neřku-li prvních věků, nýbrž i těch dobrých starých časů na Rusi a mezi mnišstvem nynějším je celá propast. Prvotní mniši, vypučelí na půdě východního asketismu, byli poustevníky, kteří se odřekli nejen světa s jeho pohodlím, nýbrž i nejnutnějších životních potřeb. Chtíce přerušiti všeliké spojení se světem a věnovati se úplnému samotářství, mnozí z nich neměli ani chleba a řádného oděvu, živíce se kořínky, zelinami a vůbec plodinami pouště. Takový vznik mělo i mnišství na Rusi. První její poustevník, sv. Antonín Pečerský, usídlil se roku 1051 po svém návratu z Athosu na strmém

břehu Dněpru v jedné ze zřícených peščer (jeskyň), v nichž asi přede dvěma sty lety loupežní varjažští kupci skrývali své zboží. Tam přidružil se k němu mladistvý Feodorij, napotomní zakladatel „obščežitija", t. j. klášterů, kde mniši žili dle jistých pravidel pod správou igumena ze společné práce a majetku. Tři sta let později uchyluje se obnovitel ruského mniššství, sv. Sergěj Radoněžský, do Makoveckých pralesů, jeho učeníci a jejich postřiženci vnikají do nepřístupných houštin Závolží a do krajin kol Oněgy, tři z nich probírají se jeden za druhým až k Bílému moři na Solovecký ostrov, jiní na Valaam v Ladožském jezeru. Podmínky i veškeren způsob života těchto a četných jiných poustevníků 11., 14. a 15. století byly tytéž jako u egyptských nebo palestinských anachoretů. Hluchá surová poušť, kolem divá zvěř, různé svízele, tuhý půst a sebezapírání, neustálá modlitba a kontemplace, a v takovémto ovzduší duchovní obnova a pozdvižení vnitřního člověka až k nebeským viděním. „Město na hoře nemůže zůstati skrytým", touto evangelickou průpovědí začíti lze v životopisu téměř každého poustevníka novou stránku, když obyčejně náhodou objeven jeho úkryt, k jeho tiché poušťce začínají se scházeti zbožní ctitelové, po snažných prosbách a různých „iskusech" (zkouškách) stávají se jeho učeníky a usazují se kol něho, slovem začíná se zakládati klášterní obec. „Překrásná máti-poušť", tak tklivě opěvaná starobylou národní poesií, začíná se dle jejího vyjádření kaziti. Samotářství zaniká, utváří se mnišská rada. Kořínky, zeliny, jahody již nestačí jejím četným obyvatelům. Stařec-zakladatel, jenž sám se dosud živil tím, co divá příroda mu skýtala, maje útrpnost se mdlobou učňů, dovoluje jim společnou „trápezu", ale s podmínkou, aby se brať živila pouze prací svých rukou a sám si tolikéž vydělává na vlastní výživu. Sv. Sergěj za kousky suchého zplesnělého chleba vytesal předsíňku k celli svého učně Daniele.

Tak se vyvinul nový útvar ruského mniššství, jakási klášterní pracovní družstva, jakými, byť jen částečně, jsou dosud Valaam, Solovki, Nový Athon a četné novější ženské kláštery, v nichž se řeholnice výlučně živí rozmanitou polní a jinou těžkou prací. Když se klášter začal šířiti a zalidňovati, jeho zakladatel jej obyčejně opustil, aby se jinde v tichém ústraní mohl opět cele oddati zamilovanému poustevnickému životu. Ale zhusta začínaly se hned po odejití zakladatele sváry a rozepře, tak že na př. i sv. Sergěj byl nucen vrátiti se k obnovení kázně.

Pověst o svatém poustevníku, o jeho vzácných ctnostech, o přísném kajicném životě, o daru divůčinění a j. roznášela se zbožnými poutníky široko daleko a tím vzrůstala též autorita a sláva jeho kláštera. Knížata, bojaři, bohatí kupci závodili v darech a obětech, kláštery bohatly, stávaly se střediskem, kol něhož vznikaly osady, dědiny, ano i celá města. Tak povstal nový typ městských klášterův a knížata stavěla ve svých sídlech zvláštní kláštery k ukojení svých duchovních potřeb. Veliký kníže Ivan Kalita dal si vystavěti klášter hned vedle svého dvorce. V těchto klášteřích nemohlo ovšem již býti řeči o samotářství a chlebě dobytém tvrdou prací. Jejich zakladatelé hojně je nadali a klášterníkům bylo se jen modliti za jejich rodiny a zemřelé předky.

Tento typ klášterů za nynějších časů v Rusku převládá. Zabezpečeny jednak hojnými závěty a nemovitými majetky, jednak štědrými dary různých dobrodinců a stálým přílivem z haléřů poutnických davů, jichž se ve výroční svátky schází na tisíce (do Kašina, okresního města v tverské gubernii. přibylo od 10. do 12 června t. r. za příčinou obnoveného uctění svaté kněžny Anny Kašinské 70.000 poutníků). důchody z prodeje svící, prosfor a z klášterních hřbitovů, v nichž si zvláště šlechta a bohaté kupectvo za vysoké ceny ochotně připravuje místo k věčnému odpočinku, mají ruské kláštery nevysychající prameny k své výživě. Jiného zaměstnání kromě účasti při bohoslužbách, většinou pravda okázalých, skvělých, nynějš mniši neznají. Ruské kláštery nepěstují po způsobu západních ani vědy ani umění (pokud vím, kromě Počajevské má pouze Trojická lavra z let devadesátých malířskou školu a skrovnou tiskárnu s takovouž litografií, založené někdejším náměstkem archimandrita, jímž jest vždy moskevský metropolita, nyní vologodským biskupem Nikonem), ani jiné odbory vzdělávací a kulturní. Mniši nekáží, nekonají missií, nevyučují, neobsluhují nemocných. Řídké výjimky stanoví některé, hlavně ženské kláštery, při nichž jsou rukodílny, léčebnice, dětské opatrovny, školy církevní a chrámového zpěvu, a sice nejvíce v západním úkrají, kde mají hlavně čeliti katolické propagandě, ale jsou jen matnou kopií, chabým nápodobením neúmorné činnosti, obětavé lásky, obdivuhodného heroismu našich klášterů.

Ruským klášterům vymezena jejich oberprokuratory vůbec velice skrovná úloha. Po jejich rozumu mají vzorným pořádkem při bohoslužebných úkonech, vnímavým čtením, libezným, povznášejícím zpěvem roznécovati v lidu pravou pobožnost. Ale ruští poutníci neznají a proto ani nekonají žádných zvláštních pobožností jako u nás. Nepřichází též v processích, cestou střídavě se modlíce a zpívajíce. Obcují velice dlouhým a dosti unavujícím bohoslužbám, pilně se sklánějí, činí časté „zemní poklony“, zběžně a téměř neustále se křižují; ale z těchto zevnějších projevů skládá se téměř veškera jejich pobožnost. A hluboká nábožnost prostého lidu, neosvíceného náležitým poučením, zabíhá druhdy až v pověru.

Reformní všeruský klášterní sjezd vyvolal ovšem oživené úvahy o něm samém a o stavu nynějších klášterů, které podrobeny ostré kritice. Uvedu zajímavé výňatky jen z jedné, již ve „Věči“, orgánu „Moskevského svazu ruského národa“, tudíž pramenu arcipravoslavném, uveřejnil Jefim Titovič Guzov. Vysvětliv, že řecké „monachos“ znamená „samotáře“ a monasterium samostan, je tudíž místo, v němž sešli se lidé vedeni společnou myšlenkou věnovati se v odloučenosti od světa cele službě Bohu a péči o spásu duše a skládající z té příčiny sliby věčné čistoty, chudoby a odříkání se vlastní vůle čili pokory a poslušnosti, dovozuje z toho, že touto zásadou měli by se tedy říditi všichni, bez rozdílu věku, pohlaví, stavu, vzdělanosti, nemíti mezi sebou žádného rozdílu ve způsobu života, žádných předností nebo zvláštních výhod. Ve skutečnosti však spatřujeme prý cosi docela jiného a zvláště nápadna jest nesouměrnost mezi kláštery mužskými a ženskými. Z jedné

strany úplná nečinnost, zabálka, z druhé těžká, vysilující práce. Tam nadbytek, nezřídka pohodlí a rozkoš, zde chudoba nedostatek v nejnutnějším, všeliké svízele. Každému, kdo putoval k rozličným klášterům, bije prý do očí tento nápadný rozdíl, jež se ostře vyhraňuje při přejezdu z mužského kláštera do ženského a naopak. V každém z nich vyvinulo se zvláštní ovzduší, zvláštní bytový útvar. Takový rozdíl vyvírá i různé dojmy a zbožný poutník, jenž přišel sem hledati duševní útěchy, posily, setkává se tu se zjevy budícími v něm nedůvěru, sklamání, a obvyklý klášterní řád, pobožnosti, obyčeje atd. zdají se mu někdy jen zevním nátěrem, pěknou licí, za níž skrývá se skutečnost kalící čistotu ideje a posvátnost místa.

Nováček vstupuje do kláštera beze všech hmotných prostředkův a dle předpisu podrobuje se 2—3 měsíce „těžkému poslušenství“ (ťažóloje poslušánije), t. j. nosí vodu, cihly ku stavbě, štípe dříví, misí těsto, roznáší poutníkům krmě atd. Potom přechází na „čistoje poslušánije“, prodává v klášterních krámkách prosfory (obětní chleby), „ponomaří“, t. j. přisluhuje při službách božích, zažehá svíce, zpívá na klirosu atd.

Všichni tito klášterní obyvatelé dostávají byt, oděv, obuv, čisté prádlo, oběd, večeři, čaj, cukr, chléb, mléko, uhlí do samovaru a kromě toho peněžité částky, a to nikoli nepatrné. V čtyřech lavrách a hlavních klášteřích nejmenší měsíční „oklad“ pro konající těžký „posluch“ obnáší 3—5 rublů, ostatní mají postupně 5 až 25 rublů, zpěváci až 50 rublů měsíčně. Klášterní kněžstvo dostává mnohem více: jerodiakoni 60—90, jeromonachové 90—150 rublů. Kromě toho mají takové kláštery svého lékaře, své lékárny a též knihovny. V klášteřích druhé třídy jsou příjmy mnichů sice menší, přec ale velice slušné. Pouze nejchudší kláštery, skity a poušťky udílí brati od 1 rublu 50 kopejek do 5 rublů měsíčně.

Přísné klausury mnohé kláštery rovněž nezachovávají. Kromě hodin určených k bohoslužbě prochází se mniši svobodně ve vůkolí kláštera i v blízkých dědinách. Také chrámový zpěv se prý zanedbává. Mniši zpívávají jen ve všední dny, při molebnách a panichidách, o větších svátcích najímají se lidé světští, kteří bydlíce občas v klášteře, nosí po způsobu mnichů dlouhé vlasy, obláčí se v mnišské rjasy, hlavy pokrývají skufejkami a mnišskými klobúčky, znehodnocujíce touto „maškarádou“ důstojnost řeholnického stavu a oděvu. A když se tito klášterní najatci v některé sousední obci potom opijí a působí neplechu, trpí tím úhonu sám klášter, jelikož je většina lidu považuje za jeho členy.

Mnoho výtek bylo od delšího času činěno v městech též bílému (světskému) duchovenstvu, že meškajíc v létě na dačách nebo návštěvách, najímalo na tu dobu k bohoslužbám mnichy, což se příčilo idealnímu pojmu mnišského života a působilo naň rozkladně, jelikož mniši nevypomáhali tu k vůli nutným duchovním potřebám, nýbrž pro osobní zisk. Nyní snaží se biskupové odstraniti tento zlozvyk tím, že vedle řádného „štátného“ baťušky naznačují do větších farností ještě výpomocného, tak že prvý musí se svým kooperatorem děliti všecky důchody a příjmy.

Jak z uvedeného zřejmo, má reformní klášterní sjezd pernou práci. Sestaviti programm jeho činnosti bylo svěřeno bývalému náměstku Trojické ligy, nyní vologodskému biskupu Nikonovi, muži velice ráznému a rozhodnému,[1]) jenž sám prošel celou stupnicí klášterní discipliny a tudíž dobře s ní jest obeznámen. Na prvním místě položena jím otázka strany úpadku někdejšího asketického života a klášterní kázně vůbec, o níž autor programu praví, že se velice odchýlila od směru daného jí sv. zakladateli.

Obrození ruského řeholnictví spatřuje sestavitel programu v obnově t. zv. „obščežitija", jejímž jádrem je bezvýminečné podrobení se klášternímu řádu a kázni všech klášterníků, jak tomu bylo při zakládání prvních klášterů na Rusi. Společnou má býti práce a modlitba, poslušnost a nemajetnost. Všecka panskost, dělení práce na „černou a bílou" (hrubou a lehkou) mají býti na vždy odstraněny. Klášterní brať má tvořiti jednu rodinu, nečinící rozdílu v zaměstnání, vše povinno býti jí společné, všichni mají soutěžiti vzájemně. Představený kláštera předchází ostatní pílí, jest prvním dělníkem a prvním všem sluhou. Z té příčiny jest prý učený archimandrita nebo archijerej k tomu účelu málo způsobilý.

Jest-li by zavedení takového společenského života ve všech klášteřích nebylo vůbec možné, sluší aspoň přiblížiti veškeren jich ústroj a směr k duchu obščežití, urovnati životní poměry brati ve všech klášteřích tak, aby nebylo příčin k přechodu, odstraniti všeliké osobní a hmotné zájmy, důchody, ústupky, ulehčení.

Úpadek duchovního života v klášteřích zaviněn prý též v Rusku namnoze různým popouštěním představených mnichům chabým, nestatečným. Jest-li všichni, i ti nejslabší starci, budou se účastniti všech bohoslužebných výkonů, jest-li se každý bude muset podříditi klášterní kázni, leniví a práce neschopní budou dáni do chudobince a žádný nedostane z pokladničky ani kopejky — to bude přechodem k obščežití.

Též novicové mají se přijímati dle týchž pravidel. Kdo se jim nebude chtíti podrobiti, nechť odejde a nehledá umístění v jiných klášteřích, do nichž mu vstup má býti zabráněn.

Takový je tedy v hlavních rysech programm sjezdu, který byl prvé ještě podán sv. synodu k prozkoumání a schválení.

Mírněji než biskup Nikon o nynějších klášteřích soudí mosk. vikarní (náš světící) biskup Vasilij. Dle jeho úsudku zachovaly se na Rusi dosud dva typy klášterního života: samotářský a společenský. K prvnímu odnáší t. zv. pustyni (poušťky), kde mniši tráví život v neustálé fysické práci, modlitbě, postech a zapírání sebe, kde nosí oděv, jaký jim klášter dá, kde není společné kružky (pokladničky), z níž by klášterní brať dělila mezi sebe jistou částku. K druhému typu náleží kláštery více méně bohaté, v nichž se nachází ostatky na Rusi zvláště ctěných svatých, kde mniši dostávají podíl ze společné kružky, kde život má prý vůbec ráz více obščežitelný. Jednostejného klášterního typu pro celé

[1]) Když nedávno přišla na denní pořádek otázka o zmenšení svátků, jichž je v Rusku asi trojnásob než u nás, vyjádřil se biskup Nikon: „Nedovolíme toho ani vládě, s obecným pak míněním a s tiskem nepočítáme, to jsou pro nás úplně nicotné veličiny.«

Rusko nelze dle jeho mínění sestaviti a oba zmíněné typy nejsou si prý v přímém odporu, ale urovnati klášterní život a uvésti ho vůbec do pravidelných kolejí jest ovšem velice žádoucno.

Co do zastoupení na sjezdu měly čtyry lavry: Trojická blíže Moskvy, Pečerská v Kyjevě, Alexandro-Něvská v Petrohradě a Počajevská na Volyni vyslati každá po dvou delegátech, ostatních 34 hlavních klášteru po jednom. Menší kláštery volí dva nebo tři jednoho společného delegáta.[1]) Jsoutě kláštery, v nichž se nachází jen dva hieromonachové t. j. na kněžství vysvěcení mniši, ostatní jsou novicové a laici.

Nynější klášterní sjezd jest prvním sjezdem všeruským. Před ním bylo občas jen několik t. zv „oblastných“ sjezdů, na nichž byly zastoupeny kláštery z jistého území: donského, volžského a j.

Karel Jindřich.

Věda a umění.

Professor J. Janko shrnuje v „Národopisném Věstníku“ přehled kritik o Peiskerově theorii dvojí slovanské dávné poroby turkotatarské a germanské, bera její sledy z kmenů slovných (mléko, tvaroh, župan, pluh atd.), přejatých prý od Tatarův a Germanů. Proti theorii jeho postavili se u nás Janko (výtah z kritiky jeho jsme podali), Niederle, Beer, u Poláků Brückner, Krček, u Němců Dopsch, Rachfahl, Rhamm. Všichni ať jako filologové či jako historikové Peiskra kritisují, staví se proti jeho theorii, tvrdíce, že zašel příliš daleko, že mnohé historické zjevy špatně pojal, výměnu slov a kmenů nedostatečné stopoval, libovolně vysvětloval a vůbec názory jeho o příliš primitivním postavení hospodářském a socialním že neodpovídají pravdě a názoru většiny historiků, kteří i pravěku indoevropského vývoje národního přisuzují už poměrně vysokou kulturu.

*

Hr. Lützow, známý šiřitel poznání o Češích mezi Angličany, vydal vážnou a důkladnou studii anglickou o Husovi, již anglický tisk přijal s povděkem. Hus je tu podán s českého stanoviska, dosud Angličané byli zvyklí na německé stanovisko, hlavně Loserthovo.

Dr. Fr. Šujan v „Časopise Matice Moravské“ vyvrací názor Viktora Pinkavy o starém hradě brněnském, jejž Pinkava klade na dnešní Františkov k Petrovu. Dr. Šujan poukazuje na své práce o historii Brna, krátce vykládá důvody, proč hrad brněnský nutno jest klásti na Špilberk, kdežto na Petrově bylo pouze podhradí s knížecím dvorem (Františkovo museum).

---

[1]) Se strany bílého duchovenstva a světských professorů duchovních akademií ozývají se hlasy, že na sjezdu měli býti zastoupeni nejen mniši, nýbrž i členové světského duchovenstva, jelikož mnišstvo není než částicí celé církve a sami mniši nemohou a nemají býti jedinými soudci svých zlých nebo dobrých činů a vznikající z toho nutné opravy ruského klášternictví.

V „Przegladě Polském“, krakovském měsíčníku, hovoří J. Popiel o zabrání papežského státu a celé akci, která je předcházela. Líčí poměry ve státě tom, jeho rozbírání poznenáhlé a pomoc katolických států (Francie, Rakouska). Sám byl jedním ze tří důstojníků, jež Polska, třebas sama porobená a roztrhaná, poslala se 300 dobrovolníků papeži na pomoc roku 1870.

Redaktor „Světa slovanského“ v Krakově Dr. F. Koneczny hovoře po posledních zjevech v politice slovanské na říšské radě, praví o vzájemné známosti Slovanů mezi sebou: „Češi a Slovinci znají se mezi sebou. Nestane se Čechům nikdy, že by pokládali za maličkost to, co jest pro Slovince velikou ranou. Slovinci znají navzájem věci české. Poslancům slovinským nemožno také vytýkati naprostou ignoranci věcí polských, ač znají záležitosti polské jen z části a ne všichni. Ale o zásobě vědomostí o věcech slovanských, jaké si polští poslanci dosud nahromadili, lépe jest pomlčet! Proto také polští poslanci dělají chyby největší a Kolo polské neví nikdy, co má počít, když jde o věc slovanskou.“

*

Zemský znak pro Bosnu a Hercegovinu, která teď jako přivtělená k říši ve znaku říšském dostane své místo, navrhuje se jiný od Charvatů, jiný od Maďarů. Z Charvatů Račkі navrhuje poslední ze známých znaků, totiž znak prvního krále bosenského Štěpána Tvrdka, pešťská akademie věd navrhuje znak, jehož králové uherští užívali nosíce titul „rex Ranae“, znak to kraje nad ústím Neretvy položeného. Se stanoviska Bosny jest návrh Račkiho oprávněnější. Maďaři myslí ovšem nejdřív na sebe!

*

Charvatská „Lvova Společnost“ vydává prohlášení, jímž podněcuje dobrodince ku složení fondu, aby se z něho mohla zpracovati a vydati velká „vědecká encyklopedie katolická“ pro Charvaty.

Ve dnech 18.—25. července konán první polský lékařský sjezd internistů v Krakově. Přítomni byli lékaři ze všech tří dílů Polsky. Předseda Dr. Jaworski pravil, že dosud polští lékaři internisté od 26 let se súčastňovali tu v té, tu v oné říši jako přívěsek jinonárodních sjezdů, konečně si však umínili osvoboditi se a zaříditi samostatně. Na poprvé sjezd vypadl znamenitě i účastí i vážností prací. Mluveno na něm hlavně o léčení tuberkulosy; polští lékaři mají tu své methody (tuberkulin Beraneckého, pilulky Krokiewiczovy a ochranné methody několika ředitelů sanatorií). Majíť Poláci i své proslulé léčební místo pro tuberkulosu v Zakopaném.

*

Na 8. srpna ohlášeno v Národním divadle pražském pětisté představení „Prodané nevěsty“ v titulní roli s Emou Destinnovou.

Spolek „Máj“ chystá se vydati informativní přehled českých děl a prací v cizině přijatých jakož i v cizině vydaných.

Krásný doklad zpěvnosti našeho lidu podán opět v Černíkově sbírce „Zpěvy moravských Kopaničárů“; kraj ten (kol Nového

Hrozenkova) poskytl už i jiným sběratelům hojnou žeň a dosud nové a lepší věci se nalezají.

Pilný pracovník slavistický Dr. L. Niederle počal vydávati v Laichtrově „Výboru" zeměpisně-statistický přehled „Slovanský Svět" nadepsaný. Dílko na 250 stran podati chce vše, co k poznání světa slovanského jest v oboru tom nejdůležitější. Přehled zpracován podle sídel národních. Počíná Rusy.

Známý vzdělavatel vzájemnosti česko-bulharské Dr. Rudolf, professor v Hradci Králové, vydal nové dílko týkající se nejnovější historie Bulharska „Dvacet let práce bulharského národa." Škoda, že nemají všecky slovanské národy každý svého specialního vzdělavatele a osvětlovatele. Takové práce specialních přátel jsou snad jednostrannější, ale za to tím vřelejší a zamluvnější.

Pražský rodák Dr. Provázek, přírodozpytec, jenž osvědčil se jako dobrý badatel o bacilu trachomovém (s professorem Gräfem) a o malarii (s Dr. Kochem a Schaudinnem v německém akvariu v Rovigno), nyní ve zkušebním ústavu v Brasilii objevil prý bacilla osýpkového. Zpráva vyvolala ve vědeckém světě sensaci pro vážnost jména badatelova. Neboť zvracejí se tou zprávou zcela dosavadní názory o původci osýpek, jež se mají za následek nějakého nákazového „jedu". Je to snad mikroorganismus, ale nejostřejšímu mikroskopu nedostižný, různí se od bacillů tím, že se dá filtrovati a filtrovaný účinkuje, tedy jako šťáva a ne jako živok, a nedá se vypěstovati. Považován tedy spolu s jedem, jenž plodí vzteklinu, žlutou zimnici, slintavku a kulhavku za pouhé „virus", za jed, nikoli za živou buňku bacillovou. Objevením bacilla opravdového by dnešní zkušenosti padly.

*

V chrámě sv. Jana ve Vilně postaven pomník polskému lyrickému básníku Vladislavu Syrokomłovi. Starožitný ten kostel zvolen proto, že pro své historické tradice stal se jakýmsi národním Pantheonem a je zvláště oblíben u lidu, Syrokomła pak byl básníkem lidovým. V chrámě řečeném mají pomníky Mickiewicz z roku 1898, Odyniec z roku 1901 a později postaven v něm též pomník slovutnému skladateli Moniuszkovi. Mramorový pomník Syrokomły jest dílem uměleckým; místí v ozdobném rámci z černého mramoru mistrně provedené bronzové poprsí básníka, opírajícího se o lyru, za níž viděti hrst dubového listí, jakoby sebraného z dubových lesů Litvy, kterou tak miloval. Nápis na tabulce z růžového mramoru hlásá: „Zde skonal, hraje na lyře, náš vesnický lyrník. 1823—1862."

*

Vdova po Aug. hraběti Potockém kázala zámecký archiv zátorský prodati na centy jako starý papír místním židům. A služebnictvo to provedlo. K velikému zděšení svému dověděli se to včas historikové polští, a Dr. Stanislav Estreicher s některými přátely ihned se jali rozprodané „centové zboží" vykupovat a sbírat. Židé ovšem na papíře nyní vydělávali. Ale většinu podařilo se zachránit. Cenné věci jiné (nábytek, obrazy) rozprodány do ciziny. V Rusku nemají dosud

zákona o ochraně památek ani zákazu cenných věcí bez dovolení vlády neprodávat.

Dědictví slovinské „sv. Mohorja“ čítá letos opět více členů, totiž 85.443, tedy o 1054 více než vloni. V Krajině samé sice už pozorovat po několik let ochabnutí, ale za to doplňují řady Mohorjanů ostatní diecese. Což jest i přirozeno.

Giessenská universita vrátila pešťské žádost o výměnu publikací, ježto přihlašovací listina byla sice v latině, angličině, frančině a ovšem maďarštině, jen ne v němčině!

Na mezinárodní lékařský sjezd v Pešti odřekli Rumuni účastenství proto, že soudy uherské odsuzují nespravedlivě příslušníky rumunské národnosti a paní Vladovu (ženu poslance Vlada) odsoudily pro vyučování dítek rodné řeči. Předseda komitétu Dr. Preisz (!) na odmítnutí to odpověděl, že to není žádný důvod, zachová-li se některý uherský státní žalobce nebo soudce nekorrektně, aby lékaři proto zanechali svých mezinárodních sjezdů vědě, a ne politice věnovaných. Mezi českými lékaři rovněž se jeví snaha vzbuditi odpor proti účasti v Pešti. Důvod: pronásledování Slováků. Lépe by bylo jíti tam a protestovati tam proti tomu. Najde se k tomu místo dobré v oddělení psychiatrickém, poněvadž běsnění maďarské poukazuje už na abnormální stav duševní! Totéž mohli učiniti i Rumuni, v případě poslanec Vlada i paní Vladové měli pro tentýž zjev „národní hysterie“ makavý důkaz. Právě Uhry by byly nejvhodnější půdou zahájiti už jednou mezinárodní debattu se stanoviska lékařského o škodlivosti šovinismu pro národy: neboť jednotlivci i celé massy pod ním se tváří zřejmě psychopathicky.

V Petrohradě konal se v druhé polovici července první všeruský sjezd vydavatelů a knihkupců. Navštíven byl velmi četně a právě největší firmy bylo zastoupeny. Probral materiál sjezdový, jenž byl velmi obsáhlý, ve 13 schůzích. Pro uspořádání trhu knihkupeckého podle vzoru západních zemí učiněn tu první krok. Vloni na sjezdě pražském jednáno také o sorganisování knižního trhu slovanského a stěžováno si právě, že neupravenost poměrů ruských, kde každý vydavatel jest pouze svým knihoprodavcem a málokdy jiné knihy z jiného nákladu prodává, jest toho největší překážkou. Teď usneseno založiti jednotu vydavatelů a knihkupců. Založena společnost obchodní. Přístup má se ohlásiti do 1. ledna 1910. Do té doby vstup jest volný, později o vstupu rozhoduje výbor společnosti. Pouze členové společnosti budou míti právo na slevu, úvěr, rozprodej svých nákladů a ochranu svých práv prostřednictvím společenstva. Nesolidní vydavatele (krvákáře) spolek nepřipustí nebo vyloučí. Sjezdy se mají konat každá dvě leta. Příští určen 1911 v Moskvě.

*

V Livorně projednáván soudní případ podezřelé samovraždy. Zavraždila se nebo zavražděna byla žena jistého stavitele. Oba byli z Kalabrie. Žili však v severní Italii. Služka jejich rodem z Boloně měla svědčit o životě jejich, ale ani ona ani sousedé nemohli o nich

nic říci, jen to, že živě a rozčileně spolu mluvívali. Ale co. udati nemohli, protože severní a střední Ital Calabrèsovi pranic nerozumí! Jeden národ a sjednocená Italie! A my se div po dědinách na „národy“ nedělíme!

*

Pozorování G. Schiaparelliho roku 1889 na planetě Merkuru učiněná neopakována pro nepříznivost poměrův, až roku 1907 v létě hvězdář Jarry Desloges na Mont-Renardě v Savojsku opět vzal fotografii s Merkura za příznivé pohody. Hvězdář Schiaparelli srovnávaje nyní oba obrazy shledal, že se shodují úplně; tím potvrzuje se i vývod z pozorování učiněný, že Merkur obrací k slunci stále tutéž polovici, jako na př. měsíc k zemi. Otáčí se totiž kol své osy a kol slunce v téže době 87·97 dní. Při blízkosti planety k slunci možno si představiti žár této strany Merkurovy stále slunci obrácené!

Jedna z důležitých, ale velmi málo praktikovaných pomůcek všeobecného nejen bádání, ale zrovna poznání a vzdělání jest mikroskopie. Učí se jí na universitách a jinde leda ve specialních ústavech. Ale znalost její přece jen málo jest rozšířena. Je-li praktická teleskopie nemožna pro nákladnost větších apparátů, mikroskopie jest neznáma pro neumění přípravy. O le čtyr let pořádají proto university německé všeobecné kursy prázdninové pro drobnohledné pozorování. Německé a rakouské se střídají. Dosavadní kursy byly (od 1907) v Jeně, ve Vídni a v Berlíně (v březnu), budoucí bude v říjnu v Jeně a v březnu v Lipsku. Kursy jsou týdenní. Taxa 20 marek.

Hvězdář harvardské hvězdárny v New-Yorku Ed. S. King fotografickým měřením jasnosti měsíční vypočítal, že světlost úplňku je skoro 33krát větší nežli světlost nejjasnější hvězdy Siria, čtvrt měsíční jest jen 25krát světlejší. Úplněk sám je $7^1/_2$krát světlejší než poloměsíc (čtvrt).

Známý už z dřívějška zjev „fagopyrismus“ zvaný, že totiž bílé zvíře poživší pohanky na slunci hyne, ve tmě však se uchová, černé však po požití ani na slunci ani jinak nic necítí, popisuje novými pokusy Öhmke v „Ústředním listě pro fysiologii.“ Pohanka lihem vymočená neškodí ani bílým zvířatům. Extrakt pohankový však je zase jako čisté zrní jedovatý pro bílá zvířata na slunci.

*

Zemřel 24. července ve Varšavě slavný skladatel polský Zygmunt Noskowski v 63. roce věku. Oborem jeho byla píseň. Z větších prací zanechává jen symfonii „Step“ a operu „Livia Quintilla“.

Zprávy národohospodářské.

Nejcitelnějším zjevem hospodářského života stala se poslední dobu drahota pšenice. A význačno jest, že se při této drahotě mluví o hladě (soc. pražští pořádali „hladový“ průvod!) Viděti z toho, jak se život náš stále více poměšťuje, úroveň jeho zvyšuje a převrací. Na venkově by nemluvili o hladu, neurodí-li se pšenice. Tam blahobyt a dostatek nejširších vrstev záleží na úrodě žita, po případě ovsa a brambor! Ale město má jiné živobytí. Město má „hlad“ i tehdy, kdy venkov jí svůj vlastní chléb, kdy je maso a pšenice drahá, či kdy jest toho či onoho nedostatek. Letoší „hlad“ možno tedy právem nazvati. „městským hladem“ či lépe hladem zvýšené úrovně životní, neboť cítí jej i venkov, ten venkov náš, který už žije životem městským.

A tento nedostatek městský vyvinul se pozvolna, nenastal vlastně nějakou živelní nehodou, neúrodou, ale zvýšenou spotřebou pšenice, které nestačí sklizeň pšeničná. Počet spotřebitelů pšenice (mírné pásmo Ameriky, část Asie a Afriky a celá Evropa a celá Australie) vzrostl poslední 15letí o 20%, sklizeň pšeničná vstoupla jen o něco výše. Ježto jednotlivý rok pro náhodnost úrody nebo neúrody není spolehlivým měřítkem, lépe je porovnati průměr. Ve čtyrletém průměru od r. 1894 sklizeno: v 1894—1897 685 mil. *q*, v 1898 – 1901 783 mil *q*, 1902 až 1905 886 mil. *q* a v tříletí 1906—1908 874 mil. *q*. Průměr tento vzrostl tedy o víc než 27%. A ježto letos očekává se lepší žeň než po obě předešlá léta, vstoupne průměr čtyrletý 1906 – 1909 asi na 890 mil. *q* a vzrůst proti průměru let 1894—1897 bude asi 30procentový.

Množí se tedy sklizeň pšenice hojněji než obyvatelstvo samo, a přece pšenice nestačí! A to proto, že spotřeba její na jednotlivého jedlíka také vstoupá a to velmi značně. V zemích, kde spotřeba pšenice byla dosud jen jaksi vedlejší, jako u nás a v Německu, vzrůstá spotřeba pšeničná a zmenšuje se spotřeba žitná. Místo žitného chleba jí se více pšeničného pečiva. V Německu spotřeba pšenice v roce 1893/4 (ode žní do žní) obnášela 83 *kg* na duši a spotřeba žita 158 *kg*, ale roku 1906/7 už pšeničná spotřeba vstoupla na 94½ *kg*, žitná klesla na 134½ *kg*. Při tom celková spotřeba chlebová klesla ze 241 na 238 *kg* Pšeničná výživa je tedy vydatnější, či lépe: spojena s potřebou jiných druhů potravin: vzrůst pšeničné spotřeby jde spolu od velké spotřeby chleba, od jednostranné chlebové obživy, ku spotřebě a obživě rozmanitější, od objemné k méně objemné stravě, od hrubší k jemnější.

Takovýto postup v evropských zemích jde ruku v ruce se stupněm kultury. Staré kulturní země romanské (Italie, Španělsko, Francie) znají už skoro výlučně jen chléb pšeničný. Podobně i Anglie. Více pšenice než žita spotřebují: Belgie, Nizozemí, Švýcary. Více žita než pšenice potřebují: Německo, Dánsko, Švedsko, Norsko, Rakousko, Rusko. Země balkánské s Uhrami a Tureckem potřebující rovněž více pšenice než žita, došly k tomuto stupni ne tak vývojem kultury, jako spíše

nezbytností hospodářskou: žito u nich nahraženo jest kukuřicí, která jest potravou širokých vrstev.

Pšenice dobývá si však i zcela nových zemí. Tak Japonsko, jež do nedávna živilo se hlavně rýží, jako celá jihovýchodní Asie (na 700 milionů lidí), přešlo poslední léta skoro většinou už k pšenici. Zvláště válka ruskojaponská, jako v mnohém jiném, tak i v potravě způsobila v Japonsku hotový převrat.

Tento vývoj konsumu světového zadržen bude asi letoším zvýšením cen, a pravděpodobnou drahotou i příštího roku. Aspoň nebude tak rapidním celý ten převrat, jak se stával minulá léta. V Anglii, kde konsum je nejstálejší a přívoz z celého světa volný a dobře organisovaný, jsou ceny pšenice nejlepším ukazatelem světové hojnosti její. A tam od r. 1900 do letošího července vstouply ceny ze 27 šilinků na 43¹/₂ šilinků za kvarter (290 litrů čili asi 220 *kg*) A vstoupání toto za těch deset let, ač bylo kolísavé, přece jen šlo trvale k vrchu a vždy výš a výš. Ještě význačnější jest vstoupání ceny v Německu, kde se spolu dál přestup od žita k pšenici, tam nebylo ani kolísání, ale ceny za tunu (10 *q*) od 153 marek šly stále výš a výš až došly letos v červenci 262 marek! U nás pak dokonce od 17 korun do 34 korun! Obnáší-li zvýšení v Anglii 67%, v Německu už dostupuje 71% a u nás plného 100%! Toto větší napětí přičítají obmezenosti trhu a celní ochraně. Ale jistě spolu i ony příčiny, o nichž nahoře mluveno, v tomto zvýšení spoluúčinkovaly.

Nadějí, že se zvýšenou spotřebou půjde nadále zvýšená sklizeň, jsou nám veliké prostory v Americe a v Asii schopné ještě vzdělání. A osazováním Argentiny, Kanady, Sibíře, Brasilie i západu Spojených Států, stále ještě tyto nové půdy se zabírají. Kromě toho na starých půdách se výnosy zvyšují intensifikací hospodářskou. Obnáší výnos po hektaru v Anglii 22 *q*, v Němcích 20 *q*, v Rakousku 14 *q*, v Haliči, na Balkáně 10 *q*, v sev. Americe 9 *q*, v Rusku a v Argentině 7%. — Zřejmo z toho, že jak bude se dostupovat stejné kultury zemědělské i v ostatních zemích, jaká je dnes v Anglii a v Německu, bude se zvyšovat sklizeň pšeničná o veliké množství zrna. Dosáhla-li už až přes 900 milionů metráků ročně, přijdou doby kdy dostoupí 3000 milionů q a svou ohromnou hojností postačí na obživení dvojnásobného množství obyvatelstva, než jaké dnes se pšenicí živí. Jenže zdvojení počtu obyvatelstva nastává — kdyby vzrůst šel pravidelně přírůstkem 1·0 až 1·4% ročně — už v době 60 let. Pokrok by si tedy musil pospíšit!

*

Přijetím konservativně-centrového programu finančního v Německu, zvyšuje se výnos daňový ze 3060 na 3480 mil. marek. V tom bude příště přímých daní 49·4%, nepřímých 50·6%. Dosud bylo přímých 52·5% a nepřímých 47·5%. I po takové reformě, jež značí jak vidět, ve smyslu socialním „zhoršení“ celého berního systému, bude daňové břímě v Německu lépe rozděleno než u nás. Neboť u nás nepřímé daně vynášejí dnes 61% a přímé spolu s poplatky jen 39%. Po reformě, jaká se navrhuje, by procento nepřímých daní zase ještě

asi o 2% nově vystoupilo. Němci jsou kolem polovice s obojím druhem daní, my však ji již máme rozdělenu na třetiny, a nepřímá zabírala by z nich skoro dvě!

*

Při všech návrzích a debattách o clu ať obilním ať dobytčím, vždy se vytýká od stran proticelních, že z celého zvýšení nemá nikdo nic leda velkostatkáři. Zemědělské kruhy se brání statistikou. Právě selský druh zemědělců má v držení nejvíc polí, nejvíc obilí prodejného vyrábí a tudíž prý cla jemu nejvíc prospívají. Tak v Čechách statky od 5 do 50 hektarů mají veškeré půdy 49%, na Moravě přes 49%, ve Slezsku 46%, v Dolních Rakousích 58½%, v Horních Rakousích skoro 72%, ve Štýrsku 51½%. Ježto značná část polí odpadá ještě na drobné zemědělstvo do 5 hektarů výměry (v Čechách 14%, na Moravě 19%, ve Slezsku 14½%, v Dolních Rakousích 10%, v Hor. Rakousích 8%, ve Štýrsku 9%) nezbývá na velkostatek už tak značná část, že by převažovala pole ostatních kategorií.

A u dobytka prý se to má podobně. Ze všeho hovězího dobytka má statek střední (od 5 do 50 ha) 53%, a drobný statek (do 5 ha) 35%, takže na větší statky nad 50 hektarů výměry zbývá ze všeho hovězího dobytka jen 12%.

Proti těmto číslům nedá se nic namítati. Jsou dobře sestavena. Jenže z nich nevyplývá úsudek, že by prospěch z cel obilních a dobytčích byl větší u těch 50% středního statku, než u oněch 10 až 20% velkého statku. Musí se rozeznávati prospěch obecný a osobní. Obecný řídí se snad udanými čísly. Osobní nikoliv. A o tento vlastně vždycky běží. O ten totiž dělí se zemědělci takto: 12 až 20% zisku na drobné připadajícího dělí se jich přes 2 miliony (72% všech), o 50% zisku na střední připadajícího dělí se jich 766.764 čili 27% všech; o zbývající díl zisku (30 až 40%) dělí se jen 36 382 lidí (1% všech). Teprve tato čísla udávají nám opravdový zájem na clech. Drobní nemají na nich zájmu žádného. Ale velcí zájem ohromně pronikavý.

Rozhled socialní.

Významným byl skončený právě sjezd křesťanských odborových organisací v Německu. Na sjezdě od 18. do 21. července v Kolíně pořádaném zastoupeno bylo 275.000 dělníků odborově sdružených. Křesťanské odbory měly koncem roku 1908 všech členů 341.204, z nich pak 260.767 v ústředním svazu spojených. Lonský rok zaznamenán úbytek členstva v počtu 19 000. Letos počet členstva zase už vstoupá. Úbytek padá na vrub pokleslé příležitosti k práci a pokleslého výdělku. Také soc.-dem. odbory ztratily na 70.000 členů. Příjmy křesťanských odborů však přes to vstouply ze 4·31 milionů

marek na 4·39 milionů marek. Výdaje zvýšeny rovněž ze 3·19 na 3·56 milionů. Hotovost odborů v záloze obnáší 4 1/2 milionu. Pravidelný příspěvek průměrně činí 40 až 50 feniků (48—60 haléřů) týdně. Na sjezdě činěna desítiletá revue po hnutí křesť.-odborovém. Na prvním sjezdě v Mohuči 1899 zvítězil náhled, aby křesťanské odbory organisovaly se místně, podle poměrů k té či oné straně politické (sourodé) se přidávajíce. Přátelé ústřední pevné jednoty úplně neutrální konfessionelně i politicky podlehli. Ale ne na dlouho. Už roku 1903 křesťanské odbory přecházejí od místní organisace k ústřední svazové a stávají se na obě strany nejen konfessionelně, ale i politicky neutrálními. Nestalo se to ovšem bez bojů, ale po roku 1903 nastalo aspoň uvnitř organisací už uklidnění. Přes to dnes ještě jest na 80.000 organisovaných mimo ústřední svaz. Největší boje nastaly křesťanským odborům po roku 1903 ze zevnějšku, od nedělníků započaty, zřizováním proti nim tak zvaných „katolických odborových skupin". Tyto žádají odborové hnutí tak přesně podle konfessí rozdělené, jako jsou rozděleny spolky vzdělavací a náboženské. „Ale, pravil opět generální sekretář Stegerwald (Kolín) ve své zprávě, chtít odbory zřizovat podle konfessí, tedy katolíky zvláště a evangelíky též zvláště, to by znamenalo odsouditi odborové hnutí k naprosté mdlobě vůči jednotnému a silnému velkoprůmyslu a vůči početnému socialně-demokratickému hnutí".

Za ideály křesťanského odborového hnutí prohlásil ve své řeči ředitel Dr. Brauns: křesťanský názor světový a zachování jeho v massách dělnických, hospodářskou solidaritu, politickou nestrannost, hnutí třídní (stavovské) bez třídního boje, shodu mezi prácedárci a dělníky, sloučení hospodářského zájmu se zájmem národním.

Co se vnitřní organisace křesťanských odborů dotýče, jest roztříštěna dosud na ony proudy, z nichž celé hnutí se roku 1903 složilo. Byly to zvláště na evangelické straně: národně sociální skupiny odborové, skupiny státních dělníků a zřízenců, německo-národní skupiny obchodnické a tak zv. Hirsch-Dunckerovy spolky. Tyto byly zřizovány i mezi katolíky. Zůstaly však doposud zvláště a nepřipojily se ke hnutí křesťansko-odborovému. Jsou totiž liberálně zabarveny a přes stálé výzvy a dosti pronikavý proud sjednocovací ve vlastních řadách, přece dosud vytrvaly samy pro sebe. Skupiny odborové na katolické straně jsou jednoho rázu, dělíce se pouze místně a podle odvětví práce. V této mnohotvárnosti vnitřní jest slabost i síla odborů: slabost, že není centrální přísné jednoty, síla, že jest více svobody, rozmanitosti a příhodnosti pro členy různých míst a poměrů.

Poslanec Giesberts z katolické strany zaujal opět stanovisko nesouhlasné k tak zvaným katolicko-odborovým skupinám. Křesťanské odbory uznávají plně činnost všech katolických vzdělavacích spolků (jinošských, tovaryšských a jiných dělnických) a spolupůsobí s nimi. Jsou toho pevného přesvědčení, že uchování a rozvoj náboženského života katolického v dělnictvu jest i posilou a dobrým základem pro samo křesťansko-odborové hnutí. Bez křesťanských ideálů mizí i půda pro samy křesťanské odbory.

Ale proti katolicko-odborovým skupinám (Katholische Fachabteilungen) staví se křesťanské odbory (Christliche Gewerkschaften) zcela rozhodně. Rozumovým důvodům už ony ani přístupny nejsou. Zalezly do slepé uličky svých abstraktních cílů, všude vidí hrůzu a strašidla (bojí se evangelické propagandy) a tak všecko debatování s nimi je bezúčelno. Na lonském kongresu v Curychu (mezinárodním) padla sic ostrá slova, ale nemínilo se tím nic víc, než hájit rozhodně pro dělnictvo tutéž svobodu, jíž mají i jiné stavy (výtky ony mířily přímo proti episkopátu a způsobily proto sensaci!) Katolicko-odborové skupiny jsou překážkou opravdového odborového hnutí dělnického. Posilují jen posici socialní demokracie. Oslabují pak zvláště boj tarifový a křesťanského dělnictva. Poslední dobu pak zdá se, že vůbec utvořeny byly proto, aby zneužito jich bylo tvůrci jejich k politickému a náboženskému boji. Z tohoto boje, do něhož budou vtaženy, snad teprv skupiny zmoudří a pochopí, že jejich místo může býti pouze po boku křesťanských odborů.

Letoši sjezd usnesl se o důkladné agitaci ve prospěch organisace služek. Opět rozvinula se debatta, zdaž služky organisovati v konfessionelních či interkonfessionelních spolcích (kat. a evang. zvláště či společně!) Zvítězil náhled i služky sdružiti společně bez rozdílu vyznání, a zatím snad lépe tak.

V ženském hnutí zdá se stanovisko konfessionelní případnější. Ač budoucnost může i tu odchýliti se s výhodou od dosavadního vývoje.

Vývoj ten vzav počátek v katolických zemích, přirozeně též dostal ráz katolický. Pro ženské hnutí dělnické mnoho znamená jednota patronátní, jež má své středisko v Mnichově. Tam povstal první patronát dívčí roku 1897, dnes čítá jednota (1907 zřízená) 42 takových spolků se 3023 členkami. Sjezd jednoty této (Verband der Südd. Patronagen) v minulých právě dnech konstatoval úspěšnou činnost dosavadní, ale i zbývající ještě mnohotvárné úkoly. Působnost patronáží vztahuje se nejen na dělnice, ale na dívky všech stavů, pokud ochrany a pomoci potřebují.

*

Mezinárodní sjezd protialkoholický koná se v Anglii. Jako nápadnou okolnost udávají anglické i rakouské noviny ve svých zprávách sjezdových účast českých katolických kněží z Moravy, ale za to vyhýbání katolického duchovenstva anglického.

*

Záznamy a srovnávání tak zvaných domácností typických staly se dnes důležitou názornou pomůckou socialní. Z 30 francouzských měst sebráno nedávno na 5600 takovýchto rozpočtů domácích z dělnických rodin všech druhů. Anglické a německé listy porovnávají tyto francouzské dělnické domácnosti se svými. Nemožno říci, že by dělník francouzský stál si hůře, ač se to na první pohled zdá. Ale jest rozhodně skromnější a pracovitější. Celý vývoj průmyslový stojí však podle toho ve Francii níže než v Německu. Mzdy francouzské jsou o čtvrtinu nižší než anglické, a o 17% nižší než německé. Za to

pracovní doba jest o 23% delší než v Anglii a o 13% delší než v Německu. Potraviny jsou ve Francii spíše dražší než v Anglii. Anglie má jmenovitě lacinější maso, cukr, chléb, zeleninu, brambory, Francie zase mléko a máslo a jiné některé méně významné věci. Za to má zase zařízení bytu dělník francouzský lacinější. Kdyby se přestěhoval dělník francouzský do Anglie, shledá, že se tam laciněji živí, ale dráže bydlí (za to ale pohodlněji!), že kratší čas pracuje a více mzdy dostává, ale za to že musí pracovat rychleji a napjatéji. Anglický dělník přijda do Francie měl by dražší živobytí, nepohodlnější byt, menší mzdu, delší dobu pracovní!

*

V červencové „Nineteenth Century“ manželé Whethamovi uveřejňují studii o přirozeném zanikání vrchních tříd společnosti. Na zničení horních 10 000 není potřeba prý ani socialních revolucí, ani budžetních reforem (myslí se daňové zatížení vyšších důchodů). Horní třídy vymírají samy. Přirozeně se menší v nich počet porodů, až konečně nově narození nenahražují zemřelých. V dolních vrstvách společnosti za to počet porodů vysoko převyšuje počet úmrtí. Zarovnání společnosti nastává tak potom samo přirozenou cestou, ovšem až do jistého stupně!

Školství.

Ježto v posledních letech změnilo se pojímání o cílech a vyučovacím postupu v jednotlivých oborech škol realných, zvláště v mathematice a kreslení od ruky, bylo třeba prozkoumati a doplniti normální učebnou osnovu pro tyto školy, která posledně vydána roku 1898 Kromě úředně zjednaných dobrozdání a zpráv o pokusech ve škole, jež byly na školách realných zavedeny jednak schválením jednak nařízením ministerským, byl poskytnut bohatý material v literárních úvahách, v usneseních odborných spolkův a konečně v rozmanitých návrzích, jež byly činěny ve středoškolské enketě, konané loni v ministerstvu vyučování. Realky, které jsouce postaveny naproti gymnasiím, jsou povahy odborné, 1. podávají všeobecné vzdělání se zvláštním zřením k vědám mathematicko-přírodním a jazykům živým, 2. poskytují přípravy pro vyšší školy odborné, t. j. pro vysoké školy technické, akademie lesnické a hornické, i pro vysoké školy zemědělské nebo pro různá odvětví průmyslová. Moderní jazyky v učebné osnově normální (zvláště frančina a jazyky zemské, někde i angličina) staly se povinnými a rozsah studia historického rozšířen Ježto pak organisace školství realného byla zůstavena zákonodárství zemskému, aby bylo spíše možno přizpůsobiti ji rozmanitým poměrům jednotlivých zemí, stalo se, že realky v Rakousku nejsou zřízeny stejně, jednotně, tak na př. na Moravě jest druhý zemský jazyk předmětem povinným.

V Horních Rakousích a Korutanech učí se na realkách i národnímu hospodářství. Dle získaného materialu nebylo třeba při zdělávání nové osnovy učebnic přihlédati k povaze škol realných, a to proto ne, poněvadž nedávno ustanoveny nové typy škol středních, které jsou mezi školou realnou a humanistickým gymnasiem. Změny mohly nastati pouze v časovém postupném rozvoji v rámci dosavadní organisace, a bylo třeba hlavně domáhati se opětovně a důrazně dozadované úlevy žactva v práci. V této příčině jednalo se především o nejvyšší třídy, v nich také ještě pro naléhavě žádoucí rozšíření zeměpisu, vlastivědy a přírodopisu najíti místa, avšak přes to přese všecko žactvu umožniti klidnou práci, a zvláště onomu z nejvyšších tříd dosti času, aby mohlo své vědomosti shrnouti a prohloubiti.

Aby tohoto cíle se dosáhlo, přeměňovaly se předměty v učebné osnově, vylučovala se látka zastaralá nebo didakticky neužitečná, upuštěno od jednotlivostí, které nemají významu ani pro obor ani pro všeobecné vzdělání, lépe prohlédáno a přizpůsobováno k duševní vyspělosti žactva, odstranilo se některé opakování, konečně obnovena také užší spojitost mezi jednotlivými obory.

Tyto zásady nové učebné osnovy vyjádřeny v ní samé pokud bylo možno, a u některých předmětů v poznámkách podrobněji vysvětleny, které částečně doplňují a mění instrukce z roku 1899, aniž pozbývají své platnosti v ostatních částech v dosavadním smyslu; avšak tyto zásady uplatní se plně jen tehdy, bude-li učitelstvo jeviti svůj často osvědčený vědecký a paedagogický názor jak v rozličných návrzích na zlepšení, tak i při provádění této nové učebné osnovy. Bude záležeti také jen na učitelstvu, aby hledalo prostředky a cesty, jak by žactvo pokud nejvíce ve škole se naučilo, ježto jednak některých výsledků vyučovacích lze toliko takovým způsobem se dodělati, jednak vzhledem k velikému počtu hodin a předmětů ve všech třídách nesmí se nechati mnoho k práci domácí, mají-li i žáci slabšího nadání studovati pravidelně a řádně, aniž si poškodili své duševní i tělesné síly.

Pro výsledek této reformy nestačí pouze zatím, osvojí-li si její úmysly každý jednotlivý učitel, ale o podstatě musí spolupůsobiti sbor učitelů aby ono zasahování jednotlivých oborů do sebe přišlo k užitku; bude třeba tudíž nutně porad, jak v poznámkách pro jisté případnosti se uvádějí, jakož i stalých styků učitelů příbuzných oborů. Ředitelům přísluší, aby takové porady sboru professorského zaváděli a dbali toho, aby udrželi ustálenost v postupu vyučování dle zásad, jež byly v těchto poradách smluveny i tehdy, kdyby nastalo nějaké střídání učitelů.

Tuto novou učebnou osnovu jest zavésti ve školním roce 1909/1910 všeobecně od I—V. třídy a v následujících letech rozšířiti ji na třídy VI. a VII. Avšak ač toto nové rozvržení učebné látky neplatí hned pro všechny třídy, jest zavésti přece v tomto nařízení vytčené a v poznámkach k osnově zevrubněji uvedené zásady reformy v osnově pokud možno v postupu vyučování ve všech třídách, tak že žádoucí zlepšení a zjednodušení bude ihned na prospěch veškerému

vyučování. Také ve příčině úloh platí tato nová ustanovení ihned pro všechny třídy.

V náboženství katolickém vyučuje se v I. až VI. třídě dvě hodiny, v VII třídě jednu hodinu týdně, pokud zemský zákon nestanoví jiného počtu hodin pro tento předmět. Cíl vyučovací a látku stanoví vrchní úřad církevní a zemská školní rada je předpisuje školám realným.

V učebné osnově udán za jazyk vyučovací jako vždy pouze němčina, dle čehož probírá se v jiném jazyku vyučovacím mutatis mutandis totéž. Cílem vyučovacím nižší realky jest důkladně vycvičiti se ve správné mluvě, čtení a psaní, osvojiti si k tomu potřebné vědomosti mluvnické; seznati, jak názorně pojímati jest díla básnická a jasně porozuměti dílům prosaickým. Vyučuje se čtyři hodiny týdně. Na vyšší realce prohlubuje se jazykové vědění ve slově i písmě; jest si osvojiti vedle správnosti i obratnost, názornost a volnou přirozenost v mluvě i písmě Mluvnice doplňuje se nazíráním na vývoj řeči, podává se přehled vývoje literatury téměř po dobu přítomnou, pokud možno v souvislosti se všeobecným vývojem kulturním. Na vlastní četbě založená znalost nejznamenitějších událostí a zjevů z literatury; z toho vyvíjející se názor na rozličné básnické a prosaické formy umělecké. Cíl nejvyšší: pravý, vřelý osobní poměr žactva k dílům básnickým. V V. a VI. třídě po třech hodinách, v VII. třídě čtyři hodiny týdně. V páté třídě z literární historie (dle rukověti, vydané pro všechny třídy vyšší realky a sepsané s hlediska historického) vykládá se od nejstarších dob až po Wielanda, podrobněji všude tam, kde četba na původní texty; čte se *a*) výběr z Nibelungů v překladě, aneb kde toho dovolují poměry školy, v textu původním; obsahy z Gudrun a jednotlivých eposů, krátký výběr z „Minnegesang“ (milostných zpěvů) a gnomických písní, zvláště z Walthera von der Vogelweide v textu původním aneb v překladě Ku konci středohornoněmecké četby přehled nejdůležitějších rozdílů nové němčiny od střední. Písně lidové. Ukázky z Hans Sachsa, kratičké ukázky z Klopstockova „Messias“, Ody téhož v přesném výběru; Wielandův „Oberon“ ve zlomcích s udáním spojitého obsahu; *b)* z novější a nejnovější literatury vybrané ballady, romance a básnické povídky, ukázky ze vzorné moderní prosy obsahu jednak dějepisného, jednak přírodopisného. Jednotlivé díly z Homerovy Iliady. Pokud možno jednou týdně krátké volné rozpravy o čteném nebo prožitém. Úloh 5 v pololetí, 3 školní a 2 domácí; práce školní může trvati dvě hodiny. V šesté třídě z literární historie od Lessinga do smrti Schillerovy. Čte se *a*) Lessing, Herder, „Sturm und Drang“ v přesném výběru; Goethe do roku 1805. Schiller *b)* ukázky a moderní prosy jako ve třídě V., avšak díla poněkud obtížnější; ukázky z římských spisovatelů (Horác, Vergil), řeči. Kromě čítanky jest čísti soukromě a tuto soukromou četbu kontrolovati: Lessingovu Minna von Barnhelm, Goethova Goetz, Egmont, Schilerova dramata: Wilhelm Tell, Maria Stuart, Jungfrau von Orleans. Některá moderní novella. Nazpamět učiti se básním a vybraným místům

z dramat, přednášeti je, odezírati lze od zevrubného uvedení do dějepisného vývoje řeči. Úlohy a cvičení v řeči jako ve třídě V. V VII. třídě: z literární historie v I. pololetí: od smrti Schillerovy k počátku literární revoluci let osmdesátých. Ve II. pololetí pokračuje se v literární historii až skoro do doby přítomné se zvláštním zřením, kterak Rakousko bylo účastno duchovního života německého. K tomu připojiti uzavřený celek o postupu veškerého vývoje literárního, charakteristiku hlavních forem básnických s nazíráním do literatury světové. Čte se dle čítanky *a*) Schillerova lyrika, Goethe ze starší doby. Charakteristické ukázky z nejcennějších děl básnických XIX. století, *b*) mimo to vzorné články vědecké, zvláště přírodovědecké a filosofické prosy. Řeči. Jako privatní četbu vedle čítanky Lessing: Emilia Galotti, Nathan; Goethe: Iphigenie, Hermann und Dorothea; Schiller: Wallenstein, Braut von Messina; antické drama některé; z děl Grillparzerových pokud nejvíce; dle možnosti také některé novější drama (Otty Ludwiga, Hebbelova nebo mladších básníků), moderní novellu, moderní román. Delší řečnické cvičení, krátké rozpravy za spoluúčastenství všeho žactva. Ostatně jako v třídách předešlých, toliko v II. pololetí jsou jen 4 úlohy, střídavě školní a domácí.

Ve frančině jest cílem nižší realky osvojiti si správnou výslovnost řeči; porozuměti snazším textům francouzským, i takovým, které pojednávají o poměrech moderního praktického života. Analyticko-synthetickou methodou osvojiti si znalost skladby v nejelementarnějších formách se vyskytující. Jistota v upotřebení prakticky nejdůležitějších pravidel gramatických, dokonalá zběhlost ve francouzské řeči v mluvě, v písmě, v rozsahu ve škole probraného učiva se stálým zřením na potřeby každodenni. V I třídě 6, ve II. třídě 5, ve III. a IV. třídě po 4 hodinách. Cílem vyšší realky jest: seznámiti se s některými významnými díly z francouzské literatury posledních tří století, a tím vniknouti do kulturního a duchovního života francouzského národa. Znalost tvarosloví a skladby. Pokročilejší zběhlost v ústním i písemném upotřebení francouzské řeči. V V.—VII. třídě po 3 hodinách. V V. třídě čtou se pokud možno učebné články z básnické a vědecké prosy nebo některé lehčí dílo prosaické od spisovatele posledního století. Výbor básní. Učení nazpamět. V úlohách reprodukují se volná vypravování dopisy. V VI. a VII. třídě probírá se úvod do literatury posledních tří století, čtou se ukázky reflexního nebo filosofického obsahu i vzorná díla dramatické a lyrické poesie. Každého roku jest přečísti nejméně jedno celé dílo. Jen u nejznamenitějších klassiků jest přičiniti některá data životopisná, a kde lze jest, poukazuje se na vztah literatury k jazyku vyučovacímu.

Na některých školách realných vyučuje se také angličině, a to v V.—VII. třídě po třech hodinách týdně. Cílem jest správná výslovnost, znalost tvarosloví a nejdůležitějších pravidel syntaktických, jisté porozumění anglických textů ne příliš těžkých literárních děl, zběhlost v ústním a písemném upotřebení řeči anglické. Čtou se nejprve jednoduché souvislé články jako základ pro elementární cvičení řeči

a psaní. Učí se vyloženým textům nazpamět. Jest k tomu prohlédati, aby jistá zásoba slov a frasí se získala. Později čtou se snazší článkv prosaické a lehčí básně spisovatelů XIX. a XX. století. Četbou uvádí se žactvo v zeměpis, dějepis a kulturní dějiny Anglie. V VII. třídě čtou se těžší díla nebo větší zlomky týchž vynikajících povídkářů, dějepisců, essayistů, básníků a řečníků XIX. a XVIII. století, dále zlomky z Miltonova Ztraceného ráje a části z dramat Shakespearových; vedle toho prohlubuje se znalost země a obyvatel Veliké Britanie, Irska a britských osad.

V dějepise na nižší realce jest cílem vyučovacím: úvod k poznávání minulosti. Mimo zpracování nejvýznamnějších a nejkrásnějších pověstí, pokud se hodí pro stupeň věku, jest se zmíniti o nejpřednějších osobnostech a událostech dějinných v obrazech ucelených, zvláště prohlédati k dějinám rakousko-uherské říše. Látku učebnou jest podávati, pokud možno, formou vypravovací (v povídkách). Aby byl zjednán správný přehled časový, jest stanoviti ponenáhlu základní souvislost letopočtů, jichž není lze pohřešovati, a tento stálým opakováním sobě osvojiti. Na vyšší realce jest cílem znalost hlavních událostí dějinných v pragmatické souvislosti na poměrech přirozených, kulturních a hospodářských se zvláštním vytčením dějinného rozvoje rakousko-uherské říše. Touto průpravou jest uvésti v porozumění našeho státního, socialního a hospodářského organismu v jeho nejdůležitějších funkcích (vlastivěda). Vše, pokud se týká zvláště dějin válečných, jest omeziti na míru nejnutnější. Ve všech třídách po dvou, v V. a VII. po třech hodinách týdně. V VII. třídě probírá se zeměpis rakousko-uherské říše a ukončí se dějepis věku nového; pak probírá se úhrnně dějepis říše rakousko uherské od jejího vzniku, její vývoj a vnitřní rozvoj, jakož i vzájemný vztah její k dějinám zemí a států ostatních, při čemž jest zvláště vytknouti momenty kulturní a hospodářské. Z vlastivědy probírá se ústava a správa rakousko-uherské říše se zvláštním zřením ku královstvím a zemím na říšské radě zastoupeným dle všeobecného uvedení do bytí a nejdůležitějších funkcí státu ve vztahu politickém, kulturním a hospodářském; práva a povinnosti státních občanů.

V zeměpise na nižší realce jest cílem vyučovacím základní nazírání a vědomost o podobě a velikosti země a o zdánlivých pohybech slunce, aby dalo se vysvětliti střídání světla a tepla. Porozuměti mapě. Přehledná znalost povrchu zemského dle přirozené povahy země, dle národností a států se zvláštním zřením k říši rakousko-uherské. Na vyšší realce obeznamuje se žactvo podrobněji se zeměmi evropskými, opakujíc, doplňujíc a prohlubujíc zeměpisné vědomosti, jež získalo na realce nižší, při čemž vytýká se příčinná souvislost zeměpisných zjevů; se zevrubnou znalostí geografických poměrů říše rakousko-uherské, zvláště jejích přirozených oblastí hospodářských a činitelů jejího vývoje. O zemích mimoevropských jest jen stručně pojednati. Na nižší realce po dvou hodinách týdně, na vyšší realce v V. a VI. třídě po jedné hodině, v VII. tři hodiny týdně.

Cílem mathematiky jest důkladně poznati a procvičiti tak zvanou elementární mathematiku, pochopiti a užiti pojmu funkcí. Čtyři základní úkony početní s čísly celistvými, desetinnými, obyčejné zlomky; průprava k nauce o prostoru — nazírání na jednoduché formy, zejména krychli a kouli atd. Počátky obecné arithmetiky. Arithmetické a geometrické vyučování spojité, obecná arithmetika, planimetrie, stereometrie Goniometrie, rovinná a sférická trigonometrie. Analytická geometrie. V VII. třídě jest souborné opakování z celého oboru veškerého vyučování o mathematice, zvtáště rovnic a řad, stereometrie, trigonometrie a analytické geometrie. Jednotlivá místa se rozšiřují a prohlubují. Místo formálních úloh užívati jest rozličných oborů vyučování a praktického života. V I. třídě tři, v II a III. po pěti, ve IV. až VI třídě po čtyřech hodinách, a v VII. třídě pět hodin týdně.

V přírodopise na nižší realce učí se žáci znáti typické zástupce hlavních skupin živočišstva a rostlinstva z bezprostředního pozorování, jasně popisovati snadno pochopitelné morfologické poměry se zřením k takovým ztahům biologickým mezi ústrojím jejich a způsobem života, jež snadno lze jest vysvětliti. Schopnost dle různých nebo shodných znaků tříditi tyto přední zjevy v systematické řády. Na pozorování snadno poznatelných znaků založená znalost důležitých nerostův a hornin. Na vyšší realce znalost nejdůležitějších zjevů vnějšího a vnitřního složení, jakož i života rostlin a živočichů a vztahu mezi jejich ústrojím a způsobem jejich života. Základy přirozené soustavy rostlinstva a živočišstva, zakládající se na morfologii, anatomii a fysiologii.. Tělověda (somatologie) a nejdůležitější zásady fysiologie a hygieny. Znalost morfologických, fysikálních a chemických vlastností takových nerostů, které jsou pro domácnost člověka, nebo jako podstatné součástky nejznámějších druhů hornin zvláště významné. Znalost podstatných zjevů geologie. Ve IV. a VII. třídě po třech, v I, II., V. a VI. třídě po dvou hodinách týdně.

Chemii učí se ve IV. a V. třídě po třech hodinách, v VI. třídě dvě hodiny týdně. Cílem jest experimentální cestou porozuměti chemickým procesům a jejich zákonnosti. V přehledu poznati nejdůležitější prvky a jejich spojky, které pro svůj výskyt, svou úlohu v domácnosti a praktické upotřebení nebo theoreticky jsou důležity. Porozuměti nejdůležitějším procesům chemickým v obyčejném životě. V mineralogii (v nižší realce) na snadno poznatelných znacích založená znalost minerálů, nejčastěji se vyskytujících, a některé horniny. Ve IV. třídě 3 hodiny chemie a mineralogie, v V. třídě anorganická chemie, tři hodiny, a v VI. třídě organická chemie 2 hodiny v týdnu. Praktická cvičení v chemické laboratoři po dvou hodinách týdně v V., VI. a VII. třídě.

Ve fysice na nižší realce poznává žactvo nejjednodušší a nejvýznamnější zjevy přírodní dle pozorování v přírodě a pokusů, a učí se prakticky užívati těchto vědomostí; na vyšší realce učí se porozumívati nejdůležitějším zjevům a zákonům v oboru fysiky, meteorologie a astronomie, jakož i poznávati mathematické upravování hlavních

zákonů. Ve III. třídě tři, ve IV. třídě dvě, a v VI. a VII. třídě po čtyřech hodinách týdně.

Měřické rýsování čili přesněji na nižší realce měřické rýsování a na vyšší realce zobrazující měřictví (deskriptivní geometrie). Cílem měřického rýsování jest nabýti zručnosti v rýsování obrysů (kontur), zejména také v kreslířském provádění měřických úloh konstruktivních; vyobrazování jednoduchých předmětů promítáním. Ve II. a III. třídě spojeno s počty a s naukou o prostoru, s arithmetikou a geometrií po dvou hodinách týdně, ve IV. třídě tři hodiny. Na vyšší realce: znalost nejdůležitějších zákonů orthogonalního způsobu promítacího a základních pojmů šikmého promítání a jejich užití pro zobrazování jednoduchých objektů technických. V V. a VI třídě po třech hodinách, v VII. třídě 2 hodiny týdně.

Vyučování v kreslení od ruky dělí se na tři stupně: první stupeň jest v I. a II. třídě, druhý stupeň jest ve III. a IV. třídě, a třetí stupeň jest v V., VI a VII. třídě. Cílem jest zdokonaliti vědomé nazírání vyškolením vnímavosti a představivosti; zběhlost v grafickém zobrazování toho, co žák vidí, aesthetické porozumění pro tvar a barvu, pohled do nejdůležitějších minulých dob umění. V I. až III. třídě po čtyřech, ve IV.—VII. třídě po třech (2) hodinách týdně.

V I. třídě školy realné učí se žáci 1 hodinu v týdnu krasopisu, a to písmu kurrentnímu, latince a písmu francouzskému (okrouhlému).

Pro tělocvik ve všech třídách po 2 hodinách týdně bude vydána zvláštní osnova.

Celkový počet vyučovacích hodin jest v I. až III. třídě 28, ve IV. třídě 31, v V. třídě 32 a v VI. a VII. třídě po 33.

*

Po Stürgkhově nařízení, o němž se za to mělo, že maturu zase ztěžuje, když jí vloni Marchet byl ulevil, byla oprávněnou zvědavost, jak letoší matury dopadnou. Dopadlo všecko dobře! Nebylo to těžší než vloni. Právě onen bod nařízení, jenž tolik zarazil, zvrátil se prý v praksi v pravý opak. Žák totiž, jenž se ukázal příliš nezralým v některém předmětě, neměl býti propouštěn většinou hlasů neodborných přísedících, tito v tom případě měli dbáti hlasu professora zkoušejícího. Zdálo se, že je to zostření — zatím to vlastně nikdy nedopadá v praksi tak, aby zkoušející professor stál na odmítnutí a ostatní na schválení zralosti. Spíše právě zkoušející professor žáka omlouvá a propouští.

*

Uh. Hradištský sjezd organisace učitelské vedle svých známých hesel pokrokových (boj o ženu a boj o školu s klerikalismem!) vzal si na přetřes reformu střední školy, zlidovění národní školy a slovanskou vzájemnost. Organisace roste prý stále a má už 5420 členů, o 236 více než vloni a o 932 více než předloni.

Spolek katolických učitelů má svůj sjezd na Velehradě 2 a 3. srpna. Hradiště od organisace druhé voleno bylo schválně na paralysování vlivu velehradského na Slovácku. Ale úspěchu po té stránce neměla, sjezd pokrokářský byl slabý, početně i myšlenkově.

Reformní sjezd školský pořádán něm. učitelstvem středoškolským a vysokoškolským v Gmundenu (19. července a sld.). Dosavadní reforma středoškolská nevyhovuje. Právě v Gmundenu zřídila vláda první reformované gymnasium. Ale nikdo jím nebyl nadšen. Reformní program obsahuje tyto body: nižší střední škola ať je jednotná, kromě mateřské řeči ať se učí druhá zemská, nebo nějaká moderní řeč. Latina a řečtina odpadnou. Vyšší střední škola ať se pak rozdělí na realistickou nebo humanistickou. Ať se vyučuje též praktickým věcem (dílny), domácí práce se zruší, místo nich školní cvičení. Pouze dopoledne se učí theorii; odpoledne vyhraženo praktickým předmětům. Ať se méně a prostěji zkouší. Matura ať se zruší. Každý den dvě hodiny ať jsou tělesná cvičení. Pro každou školu ať se ustanoví lékař školní. Střední škola budiž především ústav vychovávací. Po venkově zřiďtež se státní internáty jako vzorné ústavy. Učitelstvo středoškolské ať má příležitost k lepšímu paedagogickému vzdělání a lépe se upraví socialní i materielní poměry jeho. Rodiče ať spolu rozhodují o škole. Při ministerstvě zřídiž se rada výchovná.

Na sjezdě proneseny mnohé opravdu památné žádosti a přání. Tak jednou z dobrých výtek našemu systému školnímu bylo, že školení trvá u nás příliš dlouho: od 6 do 25 let. Zmaří nejsvěžejší síly člověkovy. Co nejmíň školy, co nejvíc života. Nesedět tolik ve škole při theoriích! Jen nejnutnější ovládnout, ostatní dohánět v praxi! Poukazováno na Ameriku. Po obecné škole, která je výš organisována než naše, přijdou hned školy odborné. A je tu dovolena volná soutěž systémů a method: kdo spíš a líp vyučí tomu a onomu odboru!

Pohyb rukou má prý vliv na vývoj duše — mozkový střed pohybu ruky pravé souvisí prý se středem řečovým v mozku. Práce ruční je tedy vzdělavatelkou i ve formálním ohledu. Cvičí a rozvíjí intellekt a dodává pevnosti charakteru.

Nejostřejší výtky dostalo se škole od prof. Gurlitta, že ochromuje povahu, ničí samostatnost, socialně rozvrací lidstvo. Pokolení školené je nervosní, vrtkavé, nesamostatné, všeho se leká, ustoupí každé překážce, bojí se rodinného života, nezná nadšení a obětavosti. Hotová a naprostá dekadence je následek dnešní školy!

Spolek Reforma marně po 33 let už domáhá se odstranění gothického písma a zavedení jediné latinky (pro Němce). Už pro ty tisíce a tisíce krátkozrakých!

Pro školy měšťanské žádáno, ať jsou pouze praktickými školami vychovávajícími pro domácnost a veřejný život — ať z nich vycházejí už uvědomělí občané!

*

Pro obecné školství zřízena reformní anketa spolkem „Volné školy“ (něm.): rozesláno na 25000 dotazníků. Do 15. června došlo 2000 zpět. Účast tedy není veliká — nadšenců pro reformu „volné školy“ také podle toho není přespříliš. Až se materiál nabraný spořádá, uspořádá německá Volná škola „Reformtag“ pro obecné školství (na podzim).

Orgán vysokoškolských studujících katolíků Slovinců „Zora“ obírá se smutnými poměry na české universitě a v Praze vůbec. Poukazuje na huronství a sprostotu českých akademiků vůči katolíkům, radí Slovincům, vystřízlivěti z nadšení pro Prahu, která jim hrozí odníti náboženství, mravnost a idealní nadšení vůbec. Hmotařství, náboženský a mravní bankrot, anarchistická rozervanost jest charakteristikou většiny českých akademikův, odchovávaných tak „předními vědátory“ university české. Mnozí svědomití otcové i zde na Moravě a v Čechách beztoho bojí se posílati syny do Prahy. Hanba mluvit!

Nostrifikace bohoslovných doktorátů římských v Rakousku upravena výnosy ministerskými ze 6. září 1895 a 8. dubna 1903, jakož i letoším nařízením v ten smysl, že třeba předložiti příslušné rakouské fakultě vědeckou práci a po jejím schválení podrobiti se rigorosu z církevního práva a dějin, u doktorů neb licentiátů církevního práva jen hodinnému rigorosu z dějin.

Úprava a soustředění theologického studia v Římě a Italii pokračuje v duchu nařízení papežských. Biskupové Campanie ustanovili zříditi ústřední učiliště v Nole a svěřiti je jako v Apulii a v Lukanii jesuitům. Pro Řím chystá papežská komise výnos, dle něhož prý různé semináře (Apollinárský, Piův, Vatikánský, Capranica a Acad. dei Nobili eccl.) mají zůstati jen jako semináře, pro studium theologické ústředními ústavy býti Gregorianská universita jesuitská a Seminarium Romanum (Apollinárské), jež by zbaveno bylo gymnasia a lycea. Dominikáni staví novou universitu, jiné řády podrží taktéž svoje vysokoškolské ústavy dále. Ústavy jednotlivých oborů, jako nový biblický v Palazzo Tromba, zůstávají ovšem též samostatnými.

*

Jihobulharské město Plovdiv žádá za zřízení druhé university bulharské. Aspoň jedné fakulty. Sofijská dosud nedovršena a nezakončena. Celému Balkánu schází dosud lékařská fakulta.

Polská „Materz školní“ rozhodla se zřizovat i měšťanské školy matičním nákladem. První bude v Těšíně.

Ukrajinská rusínská mládež měla 15. července sjezd ve Lvově; z prvních jejich přání jest: odluka církve od státu, náboženství ze školy ven, bohoslovné fakulty pryč z universit. To jsou zvláště pro Rusíny — hrozně důležité věci! Totéž „akademické“ hulvátství pozorovati tam jako u nás.

*

Polská mládež sjela se v Zakopaném. Na 300 delegátů všech spolků a ústavů z celého polského světa. Jednala hlavně o bojkotu všech škol polskoruských v Kongressovce. Konservativci hořekují, že sjezdu mládeže zmocnili se radikáli a socialisté pro své stranické účely.

Vojenství.

Vojenské upotřebení řiditelných vzducholodí. V poslední době činí řiditelné vzduchoplavectví tak veliké pokroky, že vojenské kruhy všech států začínají vážně počítati s upotřebením řiditelných vzducholodí v budoucích válkách. Zvláště Německo stojí v popředí vzduchoplavectví, takže Anglie, která dosud spoléhala na svoje mohutné válečně loďstvo, v posledním čase necítí se ve své ostrovní říši úplně jistou před vpádem německým. Všechny velmoci a většina malých států pomýšlí vážně na zavedení řiditelných vzducholodí ve svých armádách a u válečného loďstva. Dle nejnovějších zpráv hodlá ministerstvo války Spojených Států Severoamerických vystavěti silnou vzduchovou flotilu a na pobřeží této velmoci má býti zbudován větší počet přístavů pro řiditelné vzducholodě. Každé vzducholodi má býti přidělena k obraně část pobřeží v délce asi 250 námořních mil.

Toho času jsou dva hlavní systemy, které mají budoucnost a sice: řiditelné plynové balony (lehčí nežli vzduch) a řiditelné létací stroje (aeroplany — těžší nežli vzduch). Řiditelné balony tvoří následkem velikých rozměrů daleko viditelný cíl. Průměrná jejich rychlost obnáší 50 *km* za hodinu a balon, když i několik set metrů vysoko se nad nepřítelem vznáší, zůstane přece nějaký čas v dosahu nepřátelské střelby pušek (asi 1½—2 minuty) i děl (4—7 minut). Poněvadž opakovačky vypálí v 1 minutě 10—14 mířených ran a rychlopalná děla (houfnice) 8—12 mířených ran, postačila by jedna ručniční salva nebo střela z děla, aby řiditelný balon přivedla k pádu nebo jeho obal vážně poškodila. Proti této střelbě mohl by se řiditelný balon jen uchrániti, kdyby vystoupil do výšky alespoň 2000 *m*. Z vojenského stanoviska jest hlavní chybou řiditelných balonů nedostatečná vlastní rychlost (hlavně proti větru) v dosahu nepřátelské střelby, velká lehko zranitelná plocha balonového obalu a malá výška, ve které se mohou nad povrchem země pohybovati. Též jest zapotřebí pro řiditelné balony postaviti na jisté vzdálenosti balonové přístavy, vystrojené dílnami pro správu porouchaných balonů a skladištěm s potřebným materialem, hlavně pro pohon balonových šroubů a nádržkami pro plyn. — Vlastní rychlost řiditelných balonů závisí od hybné síly motorů, které pohon balonů obstarávají a od tvaru balonů. Tvar kostry balonů, potažené obalem, volí se většinou buď ve tvaru doutníku nebo roury na přídě a v zadu zašpičatělé. Kostra jest zhotovena z lehkého materialu, ponejvíce z aluminium. Obal vyrábí se z hedvábí pro plyny neprostupného. Pro stejnoměrnost rychlosti a stabilitu balonu v letu jest podržení původního tvaru obalu — k vůli lehčímu překonání odporu vzduchového — veledůležité. Toho dosáhne se, že sestrojí se balon s pevnou kostrou, která původního tvaru v letu nezmění, nebo upotřebením tak zvaných ballonetů (malých balonových vzduchem naplněných reservoarů, které se uvnitř plynem naplněného balonu upevní a dle množství ztráty pory balonového obalu unikajícího plynu se takovým množstvím vzduchu

naplní, aby balon svojí původní formu podržel). Pokusy a výrobou se řiditelnými balony zabývají se zvláště následující státy: Německo, Anglie, Francie, Italie a Rusko. Toho času má Německo 6, Anglie 1, Francie 3, Italie 3 a Rusko 1 řiditelný balon. Rakousko-Uhersko dá postaviti 1 řiditelný balon (prý soustavy Parsevalovy), Švycarsko 1 a Japonsko 1 řiditelný balon. Pokusy s řiditelnými balony konají se ve Španělsku a ve Spojených Státech severoamerických.

Druhým druhem řiditelných vzducholodí jsou řiditelné létací stroje (létad'a). Tyto jsou aeroplány s plochými, lehkou látkou potaženými rámci a hnané pevnými, ale lehkými vzduchovými šrouby; vzduchovým šroubům dodává motor (obyčejně benzinový) hybnou sílu. K udržení aeroplánu ve vzduchu není plynu, jako u řiditelných balonů, zapotřebí. Hlavně v Americe a ve Francii, v posledním čase též v Rakousko-uhersku (Farmanovo létadlo) konají se s nimi rozsáhlejší pokusy. Tímto směrem dali se američtí vynálezci bratři Orville a Wilbur Wright, jejichž létadlo dosáhlo při posledních zkouškách rychlosti přes 60 *km* za hodinu a udrželo se skoro plné 3 hodiny ve vzduchu. Tento resultát byl podmětem ku zřízení továren na řiditelná létadla ve Francii a v Německu, těchto soupeřů ve zbrojení. Též ministerstvo války Spojených Států Severoamerických vypsalo nyní vysokou cenu na sestrojení řiditelného létadla o rychlosti 40 anglických mil za hodinu, který udrží se na vzdálenost 125 anglických mil ve vzduchu. Není žádné pochybnosti, že ve válkách budoucnosti přijdou též řiditelná létadla k platnosti. Kdežto u řiditelných balonů jest jen pomalý vývin viděti, mohou řiditelná létadla v budoucnosti dle úsudku odborníků vyvinouti velikou rychlost a stabilitu ve vzduchu. Technická strojní věda neustále pokračuje a dodá časem řiditelným létadlům lehké motory, které budou moci velikou hybnou sílu vyvinouti. Pomocí těchto motorů bude řiditelnému létadlu možno vznésti se do výšek nad povrchem země, ve kterých ho střely z ručnic a děl už nedostihnou. Dle potřeby bude se vznášeti na jednom místě, pozoruje postavení nepřítele, nebo zase přeletí velikou rychlostí prostory, vystavené střelbě nepřátelské, poskytuje této svými malými rozměry nedostatečný cíl.

K čemu použije se řiditelných vzducholodí ve válkách budoucnosti? První úlohou řiditelných vzducholodí bude vyzvědačská služba před frontou a v boku operující armády; tuto službu obstarávala nyní hlavně jízda a špehouni. Po prohlášení války přeletí řiditelné vzducholodě říšskou hranici, aby vyzvěděly, kde se soustřeďují nepřátelské armády, jejich rozložení a sílu. Jsouce hnány motory o veliké hybné síle, budou si moci již třeba za den utvořiti obraz o situaci nepřátelských vojsk, opevnění a poměrů v nepřátelské zemi. Telegrafií a telefonií bez drátu podají zprávy svému veliteli a jsouce vystrojeny elektrickými osvětlovači, budou moci i v noci ve vyzvědačské službě pokračovati. Materiálu k pohonu motorů musí míti vždy tolik s sebou, aby nebyly nuceny v krajině nepřítelem obsazené spustiti se na zem; to by mohlo býti jejich zkázou. Posádka vzducholodí musí býti opatřena dobrými dalekohledy, kompasem, generalními mapami o velikém měřítku (1 : 200.000

nebo 1 : 300 000), telefony a telegrafy pro telefonii a telegrafii bez drátu, fotografickými aparáty, elektrickými osvětlovači a vyzbrojena třaskavinami na ničení nepřátelských vzducholodí, dopravních prostředků (železnic, mostů, tunelů, viaduktů, lodí atd.), skladišť (arsenálů, pracháren, loděnic atd.) a opevnění. Zvláštní zřetel musí vzducholoď věnovati přehlížení nepřátelských dopravních prostředků, těchto tepen moderní armády. — V polní bitvě, při obléhání (obraně) pevností a ve válce na moři bude hráti vzducholoď velikou úlohu. Rychle se pohybujíc, bude moci vzducholoď vyzvěděti sílu a rozložení nepřátelských vojsk na bojišti, postavení záloh a dělostřelectva, sílu a vyzbrojení opevnění, na moři sílu a složení lodních eskader. Pozorujíc v boji účinek střelby vlastního vojska, soustředí tuto pomocí signálů a telefonických zpráv na nejdůležitější nepřátelské posice. — Též ve spojovací službě mezi jednotlivými částmi armády, vlastního vojska s domovinou, ve spojení obležené pevnosti s vlastní armádou a říší upotřebí se v budoucnosti řiditelných vzducholodí.

Však nejen ve vyzvědačské i spojovací službě a ve službě na bojišti užije se řiditelných vzducholodí, nýbrž i k samostatným výpravám jejich do nepřátelské říše. Vzducholodě, jsouce vyzbrojeny třaskavými bombami, budou moci ve dne i v noci (při elektrickém osvětlení) bomdardovati nepřátelská města, opevnění, loděnice, arsenály atd., zvláště až vynajdou se děla, která opatřena jsouce dokonalými mířícími přístroji, se vzducholodí budou moci s velikou jistotou vystřelovati bomby proti nepřátelským objektům. Pomocí veliké rychlosti bude jim možno přepadati celé krajiny a po vykonané úloze zmizeti v krátké době a přenésti svoje působiště do jiné nepřátelské oblasti. Děla na obranu proti vzducholodím jsou již vynalezena a zbrojní technikové pomýšlí již též na vyzbrojení řiditelných vzducholodí rychlopalnými děly pro vystřelování třaskavých bomb a torped. Nejlepší obranou proti řiditelným vzducholodím budou zase jen řiditelné vzducholodě. Ten stát, který bude míti rychlejší a lépe vyzbrojené vzducholodě, zůstane pánem vzduchového moře.

Tak dožijeme se v brzké budoucnosti, že válečné události nebudou se odehrávati jen na zemi, na vodě a pod vodou, nýbrž i ve vzduchu, tomto nezměrném bojišti budoucích válek.

Vojenský význam Rumunska pro Rakousko-Uhersko. Rumunské oficielní kruhy dementovaly zprávy zahraničních časopisů, že Rumunsko přistoupilo k trojspolku. Když se vezme zřetel na jarní návštěvu německého korunního prince a nedávnou návštěvu rakousko-uherského následníka trůnu v Rumunsku, znějí zprávy časopisů dosti pravděpodobně. Jedná se asi o obnovení vojenské smlouvy, kterou již dříve uzavřelo Rakousko-Uhersko s Rumunskem, pro případ války s Ruskem nebo možných zápletek na poloostrově balkánském. Dle zpráv z Bulharska a Turecka hledí diplomacie Rakousko-Uherska a Německa též k tomu, aby přivedla tyto balkánské státy v užší diplomatické a vojenské spojení s naší říší a Německem. Že by tím trojspolek nabyl ještě větší převahy nad trojdohodou Anglie, Francie a Ruska, jest

samozřejmo. Území spojených říší prostírala by se potom od moře baltického a severního až k moři Červenému a po záliv perský, oddělujíc Rusko od jeho západních spojenců a ohrožujíc pomocí Turecka suezký průplav, tuto nejdůležitější obchodní cestu Anglie.

Že Rakousko-Uhersko a Německo, při nespolehlivosti Italie, hledí nalézti náhradu za tohoto vrtkavého spojence, jest přirozené. Zvláště naše říše musí počítati s rivalitou Italie na poloostrově balkánském a v moři jaderském, neboť při možných zápletkách na Balkáně našlo by Rakousko-Uhersko svého nynějšího jihozápadního spojence spíše mezi svými nepřátely nežli po svém boku a ani Německo nemohlo by při konfliktu s Anglií počítati na pomoc Italie, ohrožené anglickým středomořským válečným loďstvem a po případě i středomořským válečným loďstvem francouzským. Již při napjetí mezi Rakousko-Uherskem, Srbskem a Černou Horou bylo chování Italie více nežli podezřelé, nemluvě ani o nepřátelství italského veřejného mínění proti naší říši. V Srbsku a na Černé Hoře dleli italští důstojníci a Černá Hora obdržela od Italie darem těžká obléhací děla, pro která byla vystavěna opevnění poblíže naší hranice nad Bokou kotorskou. Tenkráte asi poprvé byla by se osvědčila důležitost vojenské smlouvy naší říše s Rumunskem, neboť dle zpráv časopisů učinilo Rumunsko v době největšího napjetí přípravy k okamžité mobilisaci 1. armádního sboru v Crajově.

Rumunská sněmovna pochopila, že se jen se silným, dobře vyzbrojeným Rumunskem vážně bude počítati a schválila v dubnu t. r. bez debaty generálem Averescem sněmovně předložený zákon o reformě armády. Účel tohoto zákona jest v rámci stávajících peněžních prostředků, zvýšiti kvalitu rumunské armády. Rumunsko hledí zříditi svoji armádu tak, aby — jsouc dobře vycvičena a prodchnuta patriotickým, vojenským duchem — byla vždy připravena k boji a vyzbrojena nejmodernějšími prostředky válečnými. Základem nového rumunského branného zákona jest všeobecná branná povinnost od 21.—40. roku a sice: U pěchoty 2 roky činná služba 5 let dovolená (mladší ročníky naší zálohy), 5 let v záloze, 3 léta v milici (naše zeměbrana) a 4 roky v domobraně. U jízdy, dělostřelectva, četnictva a pohraniční stráže 3 léta činná služba, 4 roky dovolená. U technického vojska, zdravotnictva atd. jako u pěchoty. Ve válečném loďstvu 4 léta činná služba, 3 roky dovolená. Vojíni, kteří déle než 2 léta v činné službě pobyli, přeloží se po ukončení 30. roku přímo do milice. Ročně uzná se v Rumunsku průměrně 85.589 mužů zbraně schopných a z těchto zařadí se k vojsku a k válečnému loďstvu do činné služby 47.413 mužů. Zbývajících 38.175 zbraně schopných mužů zařadí se přímo do milice. Jak viděti, má Rumunsko přebytek zbraně schopného mužstva a může, jakmile finančně sesílí, svoji armádu skoro zdvojnásobiti, což Rakousko-Uhersku při stávající vojenské smlouvě může býti jen vhod. Po provedení nového branného zákona bude Rumunsko disponovati asi přes 868.800 mužů a sice: mužstva v činné službě 92.800 mužů, dovolenců (25% ztráta úmrtím, vystěhováním atd. odpočítaná) 178.000 mužů, záložníků (33% ztráta) 158.000 mužů, milice (bývalých záložníků) asi 100.000 mužů, pře-

početných, zbraně schopných nováčků, kteří přímo byli zařaděni do milice asi 340.000. Mimo to 4 ročníky domobrany.

Rumunská polní armáda rozdělena jest ve 4 armádní sbory s 9 pěšími divisemi. 1 jízdnou divisi a 4 záložní pěší brigády (kromě miličních oddílů a oddělení domobrany) Armáda jest moderně zařízena a vedena vzdělaným důstojnictvem; proto jest vážným činitelem při zápletkách na východě nebo jihovýchodě Evropy. Jak při válce s Ruskem, tak i při událostech na Balkáně obdržela by ozbrojená moc Rakousko-Uherska jednolitou, dobrou armádou rumunskou značný přírustek, který by se mohl státi rozhodujícím činitelem na bojištích jihoruských nebo balkánských.

První vážné přiklonění Rumunska k Rakousko-Uhersku datuje od berlínského kongresu, kde Rumunsko na nátlak ruské diplomacie — jako vděk za svoji účinnou vojenskou pomoc u Plevna — muselo vyměniti úrodnou, Rumuny obydlenou rumunskou část Besarabie za méně úrodnou a Turky spustošenou Dobrudžu. Rakousko-Uhersko pochopilo důtežitost spojenectví Rumunska pro svoje plány, a uzavřelo s ním později výše uvedenou vojenskou smlouvu. Na základě nového směru své zahraniční politiky opevnilo Rumunsko hranici proti Rusku řadou moderních opevnění na řece Serethu a přeměnilo Bukurešt v opevněné ležení. Úkolem naší říše jest, udržeti si tohoto důležitého spojence vždy na naší straně. Rumunsko jest státem zemědělským a odkázáno na vývoz polních plodin a dobytka. Proto jest zapotřebí vyjíti tomuto státu při řešení obchodních smluv dle možnosti vstříc. Náhradou za ústupky v zemědělství najdou zase tovary v Rumunsku otevřený trh a tak nastane sblížení nejen vojenské a politické, nýbrž i národohospodářské. Též nutno, aby Maďaři povolili v utiskování rumunské národnosti, které již často v království rumunském veřejnost roztrpčilo Při annexi Bosny a Hercegoviny viděli jsme, že máme více nepřátel a závistníků nežli států nám přátelsky nakloněných a proto nemálo váží spojenství malého, ale pro náš vývoz a naši politiku na Balkáně důležitého činitele, království rumunského.

Ovšem, proč se Rakousko pořád s Ruskem škorpí, ďas ví.

Zavedení štikově šedých polních stejnokrojů pro generály, štáby, auditory, lékaře, účetní důstojníky, dělostřelectva atd. v Rakousku. Vojenský věstník z 18. června t. r. nařizuje zavedení štikově šedých polních stejnokrojů, (které již na podzim m. r. pro pěchotu, myslivce, technické a zásobovací oddíly, zdravotnictvo zavedeny byly) též pro dělostřelectvo, vozotajstvo, oděvní oddíly, geografický ústav. Jízda podrží svůj nynější pestrý stejnokroj. Též generálové (kromě jízdeckých generálů), generální štáb, dělostřelecký štáb, ženijní štáb, auditoři, lékaři, účetní důstojníci, vojenští úředníci, kteří přiděleni jsou u polní armády, a kapelníci obdrží štikově šedý polní stejnokroj. Poněvadž o vojenských duchovních v tomto věstníku žádná zmínka se neděje, podrží dle toho vojenští duchovní svůj nynější stejnokroj pro případ války. Místo řádů a dekorací nosí se v poli jen 1·5 *cm* široký pásek v barvách řádové nebo dekorační stuhy.

Letošní manevry rakouskouherského válečného loďstva konaly se právě teď v červenci v Jaderském moři ve přítomnosti velitele válečného loďstva, admirála hraběte Montecuccoliho. Velitelem sesílené manevrující letní eskadry jest kontreadmirál Hans, šefem admirálního štábu fregatní kapitán Kailer. Letní eskadra jest složena z 1. divise panceřových bitevních lodí (arcivévoda Karel, arcivévoda Bedřich a arcivévoda Ferdinand Max; každá loď v nosnosti 10.600 tun), z 2. divise panceřových bitevních lodí (Habsburg, Arpád a Babenberg; každá loď o nosnosti 8300 tun) a křižového loďstva (panceřový křižník „Císař Karel VI." o 6300 tunách. křižník 4 třídy „Zenta" o 2300 tunách, torpedoborci „Pandur" a „Turnul" o 400 tunách, „Magnet" o 510 tunách, „Komet" o 360 tunách, torpedová loď „Pelikán" o 2430 tunách a třech torpedových člunů pro š ré moře: Triton, Hydra a Skorpion po 200 tunách). Dohromady 16 lodí. Po ukončení manevrů odpluje část loďstva na křižní plavbu do tureckých a řeckých vod, ostatní lodě navrátí se do Pulje.

Zavedení chránítka mušky a ústí hlavní pro ruční střelné zbraně v Rakousko-Uhersku. Dosud se často stávalo, že upadnutím nebo nárazem ručnice nebo karabiny bývala poškozena muška, což mělo za následek špatnější výsledky při střelbě na ostro. Též dřívější mělká chránítka ústí hlavně často z tohoto vypadla a při dešti mohla vnikati následkem toho voda nebo vlhkost do vnitř hlavně, která rezavěla. Při velikém suchu usazoval se zase ve vnitř hlavně prach nebo písečná zrnka, která při menší pečlivosti vojína při čištění zbraně vnitřek hlavně poškozovala. Aby se to předešlo, zavedla vojenská správa nové chránítko na mušky a ústí hlavně, spojené v jeden celek, vzoru 5 (z r. 1905). Toto chránítko, které se po 3 léta vyzkoušelo, zavede se již letos u našeho vojska.

Létadlo v rakousko-uherské armádě. Rakouský syndikát Farmanův daroval vojenskému vzduchoplaveckému oddělení jedno drakové létadlo soustavy Farmanovy, s kterým vzduchoplavecké oddělení koná pokusy na Kamenném Poli u Vídeňského Nového Města.

Poučné cestování rakousko-uherských generálů. Letošní cesta generálů konala se v červnu t. r. vedením šefa generalního štábu šlechtice Konrada z Hötzendorfu v západních Čechách. Strategická cvičení při této cestě konala se mezi Plzní a Ašem. Účastníků bylo přes 30 (generálů a důstojníků generálního štábu).

Velkovýroba vozových polních kuchyň v Rakousko-Uhersku. Velkovýroba vozových polních kuchyň již počala. Vojenská správa vypsala dodávku na 2000 vozových polních kuchyň, která bude zadána jen rakousko-uherskému průmyslu. Pro stálé vojsko bude zapotřebí asi 4000, pro rakouskou a uherskou zemskou obranu po 1000 polních kuchyních. Cena jedné vozové polní kuchyně obnáší 3000 až 4000 korun. Kuchyně mají býti dodány vojenské správě mezi 15. říjnem a 15. prosincem t. r. Tíže jedné vozové polní kuchyně (i s palivem a vodou) udává se na 269 *kg*.

Výhodou vozových polních kuchyň jest, že jídlo vaří se při pochodu a může býti mužstvu hned vydáno při odpočinku. Dříve va-

řívalo se teprve, když vojsko došlo na místo svého ustanovení a vojín obdržel svoji porci teprve za 2—3 hodiny po ukončení pochodu. V čas války muselo vojsko často, jsouc ohroženo nepřítelem, vaření přerušiti a jíti s hladovým žaludkem do boje. Nyní obdrží vojsko i před bojem ihned silnou stravu, aby mohlo vydržeti tělesné námahy, které boj vyžaduje. Každá setnina (škadrona, baterie) bude míti jednu polní kuchyni; polní vozové kuchyně jedou hned za vojenskými oddíly. Ve válce rusko-japonské osvědčily se v ruské armádě zavedené vozové polní kuchyně výborně a proto pomýšlí většina států na jejich zavedení ve vojsku.

Nové obvazky pro raněné v rakousko-uherské armádě. 14. oddělení ministerstva války vydalo nařízení pro novou úpravu obvazků pro raněné. Tyto obvazky, modelu 1909, skládají se z kalikové pásky, beztučného organtinu a špendlíku na upevnění obvazku. Obvazky jsou rozděleny na tři skupiny: malé, prostřední a veliké. Malé obvazky jsou 5 *cm* dlouhé, 2·5 *cm* široké a 2·5 *cm* vysoké; prostřední 10 *cm* dlouhé, 4 *cm* široké a 2·5 *cm* vysoké; veliké 10 *cm* dlouhé, 5·5 *cm* široké a 3·2 *cm* vysoké. Sterilisované obvazky jsou zabaleny v hnědém papíru. Každý vojín má u sebe v čas války malý obvazek.

Sesílení opevnění pevnosti Antverp v Belgii. Belgie bojíc se, že při srážce Německa s Francií mohla by se válka přenésti též na území belgické, opevňuje svoje hranice. Rozsáhlejší opevnění jsou v poříčí řeky Maasy, hlavně kolem Lüttichu a Namuru, uzavírající důležitý přechod Belgií z Cách do Givetu, Valenciennes a Lille ve Francii. Jako ústřední pevnost opevnila Belgie svoje nejdůležitější přístavní město Antverpy.

Poněvadž nynější opevnění kolem Antverp dle úsudku odborníků nedostačí, vypsal belgický ministr války general Hellebant offertu na vystavění 11 nových tvrzí a 12 redut; tato opevnění mají tvořiti předšinutou linii opevnění. Starší opevnění kolem Antverp, která leží mezi městem a projektovanými opevněními, se právě modernisují.

Nová opevnění mají býti nákladem 13 milionů franků (nečítaje vyzbrojení) ve 3 letech dohotovena.

Nové ruční granáty ve francouzské armádě. Ve válce rusko-japonské užilo se zase ve větší míře ručních granátů jak v polní tak i v pevnostní válce. Ruční granáty vrhaly se při útoku nebo v obraně na nejbližší vzdálenosti rukou, později vystřelovaly se do 200 *m* malými dřevěnými hmoždíři. Nové francouzské ruční granáty jsou duté koule z litiny v průměru 81·2 *mm*. Stěny koule jsou 9 *mm* tlusté. Dutina jest vyplněna ručničním prachem a zapaluje se zápalkou, která jest vložena do otvoru v průměru 19 *mm*. Granát vrhá se rukou na vzdálenost 20 *m*, prakem na 50 *m*. U každé pěší, myslivecké a zákopnické setniny a dělostřelecké batterie vycvičí se mužstvo v házení granátů. Pokusy s ručními granáty konají se skoro ve všech armádách. V Rakousko-Uhersku vyzkoušejí se různé improvisace z materialu, který se na místě najde (na př. plynové rourky, krabice od konserv atd.);

též má se v naší armádě zavésti ručnični granát, který — nasazen na ústí pušky — vystřeli se pomoci slabší patrony (beze střely) na vzdálenost až 300 kroků.

Značné sesílení francouzského válečného loďstva. Ministr války je toho náhledu, že válečné loďstvo má v budoucnosti pozůstávati jen ze tří lodních tříd, a sice: z těžkých panceřových bitevních lodí, velice rychlých vyzvědačských křižníkův a torpedových nebo podmořských člunů. Ponévadž námořské státy sesilují a modernisují svoje válečná loďstva, požádá též francouzská vláda poslaneckou snémovnu o povolení 800 mil. frankuv, aby obnoveno a sesíleno bylo francouzské válečné loďstvo. Roku 1909 má býti z tohoto obnosu použito 350 mil. franků. Do roku 19 0 bude ve Francii vystavěno 35—38 panceřových bitevních lodí, každá o nosnosti 20 000—24 000 tun.

Zavedení strojních pušek v italské armádě. U každého pěšího, granátnického a mysliveckého pluku, dále u každého praporu alpských střelců zřídí se jedno oddělení strojních pušek soustavy Maximovy. Poněvadž však tato puška jest dosti těžkou, sestrojuje se v pěší střelecké škole v Parmě lehčí strojní puška, kterou jeden vojín v případě nutnosti může na místo ku střelbě určené donésti na krátkou vzdálenost na rameně.

Nový dok a prohloubení přístavu v Benátkách. Italie přesunuje těžiště své politiky ze západní polovice Středozemního moře na východ, hlavně na poloostrov Balkanský a do moře Jaderského. Následek toho je sesilování posádek na rakousko-uherské hranici, opevňování přístavů v Jaderském moři a pomalé, ale stálé sesilování válečného loďstva v moři Jaderském, kde se může italské loďstvo opírati jen o Brindisi, Anconu a Benátky. Tento válečný přístav, kde kotví nyní celé italské podmořské loďstvo, jest však mělký a proto těžko přístupný panceřovým bitevním lodím o velkých rozměrech a větším ponoru. Mimo to nedostačí nynější malé doky pro lodě velikých rozměrů. Proto prohlubuje se nyní benátský přístav a vjezd do něho u ostrova Lido. Na východní straně námořního arsenálu v Benátkách vystaví se nákladem 10 mil. lir nový dok, 195 *m* dlouhý a 14 *m* hluboký, přístupný největším italským panceřovým bitevním lodím.

Zavedení nového polního stejnokroje v ruské armádě. Pro ruskou armádu byl, na základě zkušeností nabytých ve válce ruskojaponské, zaveden nový polní stejnokroj barvy hnědožluté (khaki). Polní stejnokroj důstojníků jest úplně podoben stejnokroji mužstva. Plášť zůstane jako dosud, barvy šedé; jen límec pláště udělá se širší, aby kryl v zimě uši a obličej před mrazem a větrem. Jízda a jízdné dělostřelectvo podrží nynější modrošedé kalhoty, blůzu a čepici dostanou hnědožlutou (khaki). Ostatní zbraně budou cele (mimo plášť) oblečeny v hnědožluté stejnokroje. Kdy se nové polní stejnokroje vojsku vydají, určí se zvláštním úkazem.

Stavba nových panceřových lodí v Německu. Německá vláda zadala stavbu 4 panceřových bitevních lodí o nosnosti pře 20.000 tun loděnicím: Schichau v Gdánsku a Vulkán ve Štětíně

Každá loď má býti vyzbrojena šestnácti 28 *cm* těžkými děly a dvaceti 10 *cm* rychlopalnými děly na obranu proti torpedovým člunům.

Nový pancéřový křižník „Von der Tann" má býti 170 *m* dlouhý, 25 *m* široký, o nosnosti 19 000 tun a rychlosti 25 námořních mil za hodinu.

Tak buduje si Německo silné loďstvo na ochranu svého zámořského obchodu a svých bohatých přístavů, které vždy víc a více stává se vážným soupeřem válečného loďstva Velké Britanie.

Argentina. Nové pancéřové bitevní lodě „Moreno" a „Rivadavia" budou o nosnosti 19.000 tun a o rychlosti 21 námořních mil. Tloušťka panceře pohybuje se mezi 152—305 *mm*. Lodě pohánějí se parními turbinovými stroji a dělové věže otáčejí se pomocí hydraulických strojů. Lodě jsou vyzbrojeny desíti 30·5 *cm* (v pěti dělových věžích), čtrnácti 15 *cm* a osmnácti 7·5 *cm* a 5 7 *cm* rychlopalnými děly. Tyto lodě mají se stavěti v Německu.

Spojené Státy severoamerické. Stálé vojsko čítá 100.000 mužů. Dle výpočtu ministerstva války jest potřebí v čas války s některou velmocí nejméně 350.000 mužů stálého vojska. Proto má býti 250.000 mužů milice tak organisováno, aby za války v krátkém čase mohli po boku stálého vojska čeliti nepříteli.

Ve střelecké škole pro pěchotu v Monterey mají se konati pokusy s Maximovým tlumítkem zvuku při výstřelu z ručnic. Bude-li toto tlumítko v armádách států zavedeno, bude v boji slyšeti jen slabé výstřely.

Úmyslem vlády je, zavésti pro vyzvědačskou službu aeroplány o rychlosti 40—60 námořních mil za hodinu (74—111 kilometrů).

Pro vojsko v horkých krajinách bude zaveden nový stejnokroj pomerančové barvy. 5000 těchto stejnokrojů bylo již posláno na Filipiny.

Válečné loďstvo severoamerických Spojených Států pozůstává z 32 pancéřových bitevních lodí, 15 pancéřových křižníků, 7 pancéřových lodí pro obranu pobřeží, 30 křižníků bez panceře, 20 torpedoborců, 35 torpedových člunů pro širé moře a 12 podmořských člunů.

Pancéřová bitevní loď „Delaware" byla 6. února t. r. spuštěna v Newport-News na vodu. Loď jest 155·4 *m* dlouhá, 26 *m* široká, o nosnosti 22.000 tun, ponoru 8·2 *m*, rychlosti 21 námořních mil a vyzbrojena desíti 30·5 *cm*, čtrnácti 12·7 *cm*, čtyřmi 4·7 *cm* děly, dvěma Maximovými strojními puškami a dvěma rourami k vrhání torped pod vodou. Posádka pozůstává z 55 důstojníkův a 878 mužů.

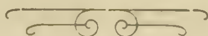
Nově postaví se dvě pancéřové bitevní lodě o nosnosti 26.000 tun, které mají jako těžké dělostřelectvo obdržeti 30·5 *cm* nebo 35·5 *cm* děla a 8 podmořských člunů.

Dle zpráv amerických listů vynalezl jistý Kaliforňan přístroj, dle kterého jest možno pomocí explose plynů rozptýliti mlhu kolem lodí na vzdálenost až tři námořních mil. Námořní úřady v San Francisku konají s tímto přístrojem pokusy.

Rusko-japonská válka ukázala velký význam podmořských min pro obranu přístavů. Proto nakoupí vláda za dva miliony dollarů nových min k obraně pobřeží, aby zvýšila svoje zásoby.

Ročník XXVI. Číslo 9.

HLÍDKA.

Druhý sjezd unionistů na Velehradě.

31. července až 3. srpna 1909.)

PROKOP ŠUP.

První sjezd unionistů 25. až 27. července 1907 prošel bez širšího ohlasu a povšimnutí. Zdál se pouze schůzkou několika přátel idey sjednocení. Zpráv mnoho o něm nepronikl do veřejnosti. Úřední zpráva vydána skoro až rok po sjezdě (jakožto otisk z „Litterae Slavorum theologicae") a vydána latinsky. Zůstala většinou ležet. Pouze 50 exempl. se jí do druhého sjezdu rozešlo. Na sjezdě prvém přítomno bylo vyjma dva Vlachy, z nichž P. Aurel Palmieri ovšem byl duší sjezdu, a dva Němce, celkem 76 účastníků ze západních šesti katolických národů slovanských. Tisk ruský pouze oznámil, že sjezd se konal; úchval a významu jeho, až na jeden dva případy, nerozbíral.

Za to druhý sjezd už byl věhlasný: všímali si ho, snad až příliš. Papežská stolice měla v úmyslu vyslati zvláštního zástupce ex offo, ale vždy dobře „informované" úřední kruhy naše prohlásily sjezd za politickou agitaci panslavismu. A tak úřední zástupce nevyslán. Ani odpověď na holdovací telegram nedošla, leda až po sjezdě, prostřednictvím nunciatury. Sjezdu dostalo se však platného církevního charakteru tím, že knížearcibiskup olomoucký J. Exc. Dr. Fr. S. Bauer převzal protektorát a sjezd sám zahájil a schůzím přítomen byl. Korrespondenční kancelář vyžádala si zprávu o sjezdě, jež jí v pondělí zaslána. Přítomno bylo na 200 účastníku. Tentokrát kromě Němcův a Vlachů zastoupeni byli i Francouzi, a to jak z Francie tak z missií na Balkaně (v Cařibradě a v Bulharsku), sjednocení Rumuni i sjednocení Maďaři. Nejdůležitější však jest, že byla zastoupena aspoň na polo officielně i církev pravoslavná. Metropolita petrohradský Antonij dal aspoň své svolení a po-

žehnání berlínskému protojereji Aleksěji Petroviči Malcevu, jenž na pozvání výboru přípravného a vlastní touze povoluje přijel se svým druhem v úřadě, farářem vyslaneckého chrámu ruského v Berlíně. Tento osobní zájem protojereje Malceva na sjednocení církví a na věcech katolických vůbec vylučuje všeliké úvahy a úsudky, že byl to právě Berlín, jenž vyslal jediného zástupce východní církve, a nikoli Vídeň či spíše naše pravoslavné diecese: Černovice, Zader, Kotor, nebo ruská vedoucí města: Kyjev, Moskva, Petrohrad!

I pro tohoto jediného zástupce východní nesjednocené církve možno letoší poradu přece už nazvati společnou poradou příslušníkův obojí církve. A. P. Malcev súčastnil se také jak referátů vědeckých, sám přijav referát o „epiklesi“ (na prvním sjezdě měl referát o téže látce rusínský basilian M. Hałuščynśkyj), tak i sekčních porad a debat. Referáty letoší byly i hojnější i rozmanitější, měly býti totiž všecky zastoupené národy poděleny. Bylť na prvním sjezdě pouze šest referátů (polský jesuita Jan Urban o úkolech katolických bohovědů v otázce sjednocení; vlašský augustinian Aurel Palmieri o katolickém směru v bohovědě ruské; professor lublaňský Fr. Grivec o pokusech sjednocení s Ruskem; M. Hałuščynśkyj o epiklesi; český jesuita A. Špaldák o pravém poměru mezi ruskou a katolickou církví a kroměřížský archivář F. Snopek o pravověří sv. Methoděje). Na druhém sjezdě už bylo referátů šestnáct: čeští referenti tři, rovněž tři francouzští, polští a charvatští po dvou, po jednom Rus, Rusín, Němec, Vlach, Rumun a Graecoital. Referáty byly latinské, pouze Malcev mluvil rusky, Zdziechowski rusky a polsky. Čeští referenti měli historické referáty týkající se cyrillomethodějských záhad: assessor J. Vychodil o původě Velehradu, prof. [illegible] Nevěřil o starožitnostech velehradských, archivář Snopek o poměru svatých věrověstů k Římu. Francouzští referenti propracovali otázky: kanovník châlonský Dr. A. Gratieux o náboženských názorech Chomjakova, Assumptionisté cařihradští P. M. Jugie o úctě Panny Marie v církvi řecké, a spolubratr jeho P. S. Salaville o Simonu Studitovi, horliteli pro unii mezi Řeky. Z Poláků prof. M. Zdziechowski mluví o ruských moderních náboženských filosofech, professor vidnavský Dr. A. Bukowski o významu řeckých „epitimií“ (pokání). Charvatští referenti zpracovali: Dr. S. Ritig poměr Solověva k Strossmayerovi, prof. sarajevský M. Končar o překážkách sjednocení a cestách k odstranění překážek. Ruský protojerej A. P. Malcev vykládal názory západních i východních theologův o epiklesi; rusínský professor lvovský Dr. J. Bocian o vývoji studií liturgických a názorů na obřady obou církví; Vlach P. Aurel

Palmieri o nauce Neposkvrněného Početí Panny Marie mezi ruskými theology 18. věku; Rumun professor universitní Dr. Bas. Suciu o „epitimiích"; italský Řek P. Franco o výhodách církve východní ze sjednocení; německý jesuita P. A. Straube o zásadách církevní jednoty.

Otázky tyto zdají se sice příliš podrobné, abstraktní a nezajímavy pro shromáždění širší. Ale řečníci skoro všichni je učinili zajímavými; všecky ty otázky jaksi přizpůsobeny cíli a náladě sjezdové. Mnohé nebyly pouhými referáty, ale aspoň proslovem a doslovem (Malcev) byly i výrony vlastní duše. Že všecky referáty snažily se uhladiti cestu k sjednocení, odstraniti překážky či spíše nedorozumění, rozumí se samo sebou. Nebylo polemik mezi řečníky, i když o témže předmětě hovořili, ba naopak navzájem se doplňovali (Bukowski a Suciu). Nejvhodnějším jazykem referátův i debat ukázala se přece jen latina, třebas i mluvená přerůznými přízvuky a výslovností. Ruštiny, jež spolu připuštěna, užívali jen Rusové Malcev, Verigin a Polák Zdziechowski, ale bylo viděti, že kromě Rusů, Rusínův a Poláků všem ostatním smysl mluveného slova ruského ucházel, vyjma něco málo těch, kteří rusky rozuměli. Ale i při latině bylo zřejmo, jak zápasí mnozí se slovem, ač většina debatujících byla professory bohosloví! Zvláště Francouzům činila latina obtíže! Kdyby byla hojnější účast laiků, byla by i latina ještě méně dostatečným nástrojem dorozumění. Ale laiků bylo velmi málo, debat se vubec nesúčastnili a referáty měli jen dva (professor Dr. Neveřil a Dr. Zdziechowski), a druhý z nich i tu latině se vyhnul.

V referátech však nebyl ani na prvním, ale ani na druhém sjezdě hlavní úkol ani hlavní účin sjezdový. Aby měl však sjezd i pro širší veřejnost a pro nepřítomné jakýsi trvalejší účinek a spolu i podporoval studia východních otázek a přispíval k osvětlení jejich, ponechán i na příště system referátový.

Debaty v tak zvaných sekcích, jež rozděleny na čtvero oddělení k vůli látce, byly mnohem živější a rozmanitější než plné schůze. Výsledek debat shrnovaný v resolucích tvoří také aspoň nějaký krůček na dráze sjednocení. Předseda sjezdu, metropolita rusínský Dr. Andrej Šeptyćkyj, svou milou povahou, znalostí všech otázek v obor sjednocení spadajících, svou věcnou i jazykovou pohotovostí a znalostí byl vhodným vůdcem rozprav sekčních, jež mnohdy při maličkostech nechtěly se s místa hnouti. Nejautoritativnějším mluvčím byl vždy P. Aurel Palmieri ne snad proto, že byl, jak praveno, neofficielním vyslancem sv. Stolice, ale pro svou znalost otázek v obor ten spadajících, pro svou znalost národův a zemí slovanských, zvláště pak církevních věcí ruských.

Sekce jednaly zpravidla o návrzích z různých stran přípravnému komitétu podaných. Jednaly o tom, co jest, co a jak by mělo býti, na rozdíl od vypracovaných referátů, jež pojednávaly historii a zjevy nebo zásady dávno dovršené a ustálené, svým klidným, vědeckým, tedy neaktuelním způsobem. Z referátů nemohlo vzniknouti mnoho nového, i když by přinesly neznámé dosud věci, nové světlo rozlily na mnohou otázku. Z jednání v sekcích však vyšly návrhy, pokyny, vyšel celý tak říkajíc „program politiky unionistické."

V tomto programu předně negativní body buďtež vytčeny: Snahy unionistické nejsou podle prohlášení Jeho Excellence pana předsedy nikterak snahami missionářskými. Ne převáděním věřících z jedné církve do druhé má se pracovat, ale obnovením lásky a jednoty mezi oběma, s ponecháním všech práv a celého obvodu každé z nich. Toto ohražení směřovalo proti některým výtkám učiněným sjezdu z východu. Tak výtku tu aspoň některé části programu učinil i orgán petrohradské duchovní akademie (Cerkovnyj Věstnik, č. 28), pravě ve svém jinak sympathickém článku, jímž sjezd vítal: „Zaráží nás ne objektivný, ale tradičně missionářský charakter některých referátů sjezdových v duchu kongregace de propaganda fide." Převádění a obracení věřících uznáno sjezdem spíše za překážku sjednocení nežli za podporu jeho. Mysli se tím zbytečně rozčilují a duchové proti sobě popuzují, srdce znova zlobou naplňují. Naprosto ovšem se znemožniti nedá přestup od jedné církve ke druhé, ale dnes není vhodno přestupy tyto missionářskou činností provokovat. Druhé ohražení týkalo se toho, že program unionismu není politický, není to panslavismus, neboť Slovanstvo se ocitá jen náhodou v čele jeho jakožto nejsilnější složka církve východní. Už proto nemůže býti politickým, že nemá nijakých prostředkův a zbraní politických k disposici. Jeho prostředky jsou vědecká práce, bratrské slovo a modlitba; těmito věcmi se politického úspěchu nedosahuje!

Z návrhů zamítnut návrh na opravu kalendáře východního, návrh na přijetí i na východě počítání gregorianského. Návrh přinesly „Litterae Sl. Th." ve svazku druhém. Návrh je trojdílný a žádal *a)* zavedení gregorianského kalendáře v pravoslavných církvích, ale dobrovolně; *b)* sjednocené církve ať nezavádějí gregorianského kalendáře, dokud ho též nezavedou církve pravoslavné; *c)* sv. Stolice ať se požádá, aby nedovolovala po jednotlivu různým diecesím sjednoceným odpadati od starého počítání (směřuje proti uher. maď. diecesím). Otázka kalendářová jest podřízeného významu a důležitější jest pro občanský

život než pro církevní, do něhož vnáší spíše novou rozmanitost, ujmy mu nečiníc. Důvod zamítnutí však udává se, že takové návrhy podávati a přijímati neshodovalo by se s povahou sjezdu a bylo neskromným. Jakož vůbec mnohé iniciativní idey v debatách vznikající ihned z téhož duvodu, ze skromnosti, potlačovány a odmítány, dříve nežli z nich jaký formální návrh byl učiněn. Také pominuto mnohé z duvodu, že zasahá do řízení diecesí nebo církve, a že sjezd není v té věci kompetentní. Jednáno tedy se všech stran opatrně, což celé akci sjezdové jen prospívá. Vyvarováno se upřílišenosti a přestřelků, vyvarováno se všech usnesení a kroků, jež by mohly vzbuditi nelibost a myšlence sjezdové nadělati nepřátel snad i v samé církvi západní. Z téhož důvodu nejednáno vůbec o druhém návrhu „Litt. Slav. Th.", aby sv. Stolice žádného nového dogmatu Marianského neprohlašovala (nanebevzetí Panny Marie), ježto by to bylo novou překážkou spojení církví.

Snahám unionistickým v jedné resoluci dána takováto norma při projednávání sporných otázek: „Odsuzujeme chyby, ne lidi; nečiňme křivdy těm, kdož v jiné nauce jsou vychováni. Třeba s nimi jednati laskavě. Láska už sama vynalezne způsob, jímž možno nejlépe přesvědčiti. Ona nedovolí, aby se o věci jednalo jinak než tak, jak pro docílení shody jest nejlépe. Bohoslovní učenci ať se nespokojí tím, že odmítnou protivníky důvody objektivně dostatečnými, ale ať přihlížejí k subjektivním důvodům, psychologicky účinným. Původ bludu ať se především zkoumá, neboť nikdo rád nebloudí a schválně bludu nehledá."

„Mimo to radí se k upřímnosti: ať se těžkosti nezatajují, nedostatečnost důvodův ať se nezaobaluje uměním řečnickým; světský duch budiž od této svaté věci vzdálen." (Tedy nejednat „politicky" a „diplomaticky", ale přímo a bez záludu.)

„Neméně doporučuje se velkomyslnost. Ona jest pouze tou silou, která přemůže všechny těžkosti. Nutí protivníka, aby si nás vážil. Horlivost pak s velkomyslností vždy se spojiti dá."

„Základ našeho důvodění musí býti nauka obecná obou církví zvláště, pokud obsažena jest v knihách liturgických. A vždy na tom se trvati musí, že nauka, jež odporuje našim dogmatům, spolu odporuje i nauce prvních sedmi všeobecných sněmů církevních. Takovéto důkazy jsou nejvydatnější."

„Rovněž jest velmi důležitou neshoda mezi samými našimi protivníky. Rozlišovati dobře třeba mezi dogmaty a pouhým míněním učencův. Oněch třeba hájiti, toto možno nechati pouze o své váze. Rozlišovati dále jest mezi různými způsoby pojetí a stanoviska u téže věci a mezi pravdami

vzájemně se vylučujícími. Třeba jest vyhledati a uznati i tu malou částku pravdy, jež se ve tvrzení protivníkově nachází.“ (Nikdy nesmí se tedy protivník „a limine“ — napřed a se vším všudy — zamítati.)

Zásady tyto zachovávány už na sjezdě samém ode všech řečníků, ve všech projednávaných otázkách. Mohou býti také porušeny leda od těch, kdož do celého poměru obou církví zasvěceni nejsou. Jinak z poměru tohoto a ze snahy sjednocovací přirozeně vyplývají.

Usnesení ostatní vytýkají vedle těchto všeobecných norem už specialní normy pro jednotlivé obory otázek.

Tak na návrh A. P. Malceva osvětlen význam infallibility, neomylnosti papežské. Rusové užívají slova „nepogrěšimosť“ a jsou slovem tím sváděni ku špatnému výkladu, ne k neomylnosti intellektu, ale bezhříšnosti povahy, nemožnosti hřešit! Takovouto „neomylnost“ potom ovšem vším právem zavrhují. Vysvětlováno v debatě dosah a význam západního dogmatu a dovozováno, že i východní církev tutéž neomylnost sobě přikládá, ale souborně, kdežto v západní církvi bere se neomylnost nejen souborně, ale i pro zástupce celého souboru církevního, pro papeže samého. Přijata resoluce, aby pracováno bylo k tomu, by v theologii ruské místo slova „nepogrěšimosť“ zavedeno bylo slovo „bezošibočnosť“, jež pojem lépe vystihuje a k nedorozumění příležitosti nezadá.

Jinou otázkou byla vědecká vzájemnost obou církví. Theologové ruští a řečtí studují na protestantských universitách, ale na katolické nechodí. Namítnuto, že by snad studium theologie vůbec, jelikož je prakticky pro výchov budoucích katolických kněží zařízeno, nemohlo se pravoslavným doporučovati. Ale jistě může se jim doporučiti biblicum, exegese, historie spíše z katolické než z protestantské university. Výtku, že pravoslavní učenci citují hlavně protestanty a katolíků si nevšímají, jež byla od několika řečníků pronešena, obrátil P. Palmieri pravě, že ruští a řečtí bohovědci znají mnohem lépe západní literaturu bohoslovnou, než západní bohovědci literaturu východní. Citují-li sem tam východní učenci nesprávně nebo z druhé ruky, pak na západě vůbec východní literatury necitují a nevšímají si jí. Co pak se široké znalosti nejen v lidu, ale i v intelligenci týká, tu v obou církvích stejně vládne „ignorantia crassa“, naprostá nevědomost o věcech církve druhé. Stalo se i ve Vídni, že kněze sjednocené církve nechtěli pustit k oltáři, že prý ve Vídni se smí sloužit jen latinsky! A jinde se ho tázali, potřebuje-li ke mši také víno. Podobné všelijaké doklady vzájemné neznalosti podávají se se všech stran — z východu i od nás.

Zbývá tedy mnoho práce osvětné v tom ohledu na všech stranách. Nám ovšem především leží na srdci, aby nás a naše zřízení západní znali na východě.

Z této debaty proto vyplynuly resoluce: „Bohoslovi obou církví ať studují navzájem i autory druhé církve v jednotlivých bohoslovných otázkách, a všímají si jedni mínění a názorů druhých. Ať se při citování a zvláště sporných otázkách jde vždy k původním pramenům a nepřejímá se ničeho z druhé ruky. Ať theologové východní navštěvující university západoevropské poslouchají i katol. bohoslové učence (zvláště biblicum a historii). Jmenovitě ať se obšírněji a důkladněji bere studium prvních obecných sedmi sněmů církevních a sněmů sjednocovacích z konce středověku. Knihy, osvětlující poměry naší církve přístupným a vhodným způsobem, ať se na východě rozšiřují“.

Těžkosti mezi oběma církvema činí v širokých vrstvách lidových a v praxi náboženské samy obřadní rozdíly. Debatováno o tom v sekci západní i v sekci východní. Z východní (sjednocené i nesjdnocené) církve činí se často výtky, že církev západní úkladem i násilím latinisuje obřad východní, a pomalu a pozvolna kapku po kapce zavádí jednotlivé obřadní úkony západní do východního ritu, až jej snad celý přemění. Boje tyto odbývají se zvlášť zhusta v Haliči méně v Uhrách a na Balkáně. V Haliči právě pomíchanost obou obřadů je největší. Úmyslem církve římské to není ritus východní vytlačit a zničit. Naopak nejslavnějšími přísliby se prohlásila, že jej vždy tak chce chrániti a ctíti, jako svůj vlastní západní ritus. Ale nejedná se o sám obřad mešní. Ten ovšem zůstává netknutý. Zavádějí se však doplňující některé způsoby pobožnosti církve západní. Uváděno především: úcta k božskému Srdci Páně; theoforická processí, vystavování velebné Svátosti, růženec a podobné menší pobožnosti. O tyto drobné pobožnosti šlo méně. Mluveno obšírněji právě o úctě Srdce Ježíšova a o vystavování a obnášení velebné Svátosti. Súčastnili se debaty skoro výhradně sjednocení Rusíni haličtí, Rusi a Poláci. Spory odehrávaly se dosud nejvíc na jejich území. Dogmaticky není rozdílů v názoru na Srdce Páně a na Eucharistii, ale praxe vyvinula na západě nové a hojnější formy úcty než na východě. Této západní hojnosti a životnosti však zazlívá východ nazývaje ji novatorstvím, ba dokonce modloslužebnou nechutností (emblemy Srdce Páně) a zneuctíváním Nejsvětějšího. Lid sám namnoze si těchto pobožností žádá, zvláště ve sjednocené církvi a když se mu nevyhoví, přechází k druhému obřadu v celých zástupech. Lid vidí v tom všem oživení víry, rozhojnění milostí a větší oslavu

boží — mnozí kněží — tedy z horlivosti pastorační a ne z latinisačního úmyslu vše to podporují a zavádějí.

Z dlouhé a vážné této debaty vynikalo mínění, že nutiti církev východní, aby přejímala západní pobožnosti bylo by nemožno a nevhodno; třeba čekati, až i východ k podobným formám a projevům piety se vyvine. Resoluce přijaté praví také v tomže smyslu:

„Obřad ať se zachovává co nejpřesněji ve všech diecesích východních, duch církve všeobecné ať se však naprosto přijímá. — Není odporu mezi novými projevy katolické zbožnosti a obřadem východním, jen když se tyto nové projevy přizpůsobí obřadu východnímu.“

Z Uher stěžováno si, že latinské diecese sjednoceným velmi často odvádějí věřící a vedou pravou agitaci pro přestup od jednoho obřadu k druhému (stejné výtky se objevují v tisku rusínském proti Polákům a naopak). Tu prý třeba se postarati, aby z Říma vydány byly nové zákony, jež přestup tento upravují a sjednocené chrání proti násilí latinských diecesí. Předseda po delší debatě podotýká, že diecese východní a západní nemají hranic topografických, jež by je od sebe dělily. Obvod jejich obmezen katastrem duší. A tedy každý přestup i jen jedné osoby z jednoho soupisu diecesního do druhého jest vlastně změnou hranic diesesních. Žádná změna hranic diecesních však nemůže se státi pouhým usnesením konsistoře nebo ordinaria, nýbrž je k ní potřebno schválení samé sv. Stolice. Analogicky týž zákon o změně hranic místních vztahuje se i na hranice osobní. Není třeba nových zákonů, nýbrž jak resoluce v tom směru přijatá praví: Ať se všeobecné zákony církve o právech a obvodu jednotlivých diecesí co nejpečlivěji zachovávají a pro změnu diecesního obvodu ať se vyžádá vždy v každém případě schválení sv. Stolice.

Nejblíže k úkolu sjednocovacímu přistoupilo poslední sekční zasedání, v úterý 3. srpna dopoledne, v sekci východní. A. P. Malcev vyžádav si slovo k promluvě pravil, že pokusův o rozhodnutí theoretických sporův a theoretických otázek bylo už dosti a všecky se dosud ztroskotaly. Třeba tedy počíti s jiné stránky, se stránky praktické se sblížiti. Západní církev má tolik zkušeností za sebou, právě na poli charitativním; má tolik ústavů humanitních a socialních! Tento život lásky rozvinul se v ní v tak krásný květ, že církev východní jí závidí. Z této bohaté zkušenosti charitativní a socialní přepustiti něco církvi východní, státi se jí rádkyní a vůdkyní, toť bude prostředkem k nejlepšímu navázání styků mezi oběma. Dále vyličuje

boje proudů protikřesťanských na východě i na západě. Boj s těmito proudy byl by pro obě církve snadnější, kdyby šly proti nim společně. Dále upozorňuje na společenství modlitby a vzývání svatých. Uvádí příklad z protestantismu, jenž zásadně svatých nevzývá, a přece seznal v něm úctu před svatými všech dob a církví. Ruská církev nezřídka přijímá a ctí i západní svaté, možno by bylo, aby i západní církev úctu východních svatých přijala (připomíná prvosvětitele Rusi: sv. Vladimíra a sv. Olgu — ti jsou i u nás ctěni, jak častá křestní jména dokazují a žili v době, kdy Rus byla spojena s Římem). Tato praxe modlitby byla by druhým mocným poutem lásky a cestou k jednotě obou církví. Produševnělá řeč Malceva silně dojala shromážděné a vyvolala mnoho projevů téhož smyslu a rázu. Dosvědčováno jmenovitě příklady z našich obřadů západních, kdy církev vzpomíná a modlí se za odloučené.

Ale to nebylo v návrhu Malceva. Tam stálo více. To bylo vyzvání k přímému společenství, „obcování svatých", jakého si církve nepřivolují, o jakém dosud nejednaly (v poslední době). O ně však usilují anglikánská církev a starokatolíci jak v Cařibradě, tak v Petrohradě, jen že obojí marně. Církev pravoslavná střeží se, aby navázala společenství s církvemi, tak daleko od její nauky a praxe stojícími. Z Malceva nemluvila ovšem církev ruská officielně. Sám Malcev pronesl pouze ideu, nikoliv hotový podrobný plán. A ba i v pronesené idei obcování svatých zůstal na kraji — v historii! Ne obcování mezi živými, ale mezi mrtvými: vzájemná úcta světců! Dnes církve nepřejmou navzájem světce své, ani západní, ani východní. Ač jistě nepoprou toho, že světcové ti i oni mají právo na úctu. Po sjednocení by jistě i naše církev uznala světce východní, vždyť život jejich toho zasluhoval. Pravili jsme nedávno o zemřelém a hned blahoslaveném otci Janu Sergievu Kronštadtském, že život i smrt jeho nese na sobě známku pravého světce, jehož by ani naše církev nezdráhala se kanonisovat, kdyby ovšem byl formálně jejím členem. Ale právě „světcové", „kanonisace" jsou nejofficielnější výraz každé církevní organisace, a sotva touto kommunikací možno jednotu započíti. Ta by přišla až na konec, jako dovršení jednoty!

Z krásných těchto idei proto nevyniklo nijakých dalekosáhlých resolucí. I ta první idea, zcela dobře proveditelná, zůstala v resoluci také pouhou ideou, bez podrobnějšího plánu, tedy ideou zatím neživotnou. Právě k provedení této idey bylo by potřeba velmi podrobných plánů praktických!

Resoluce přijaté tedy praví: „Bylo by záhodno, aby východ souhlasil se západem ve skutcích zevnější lásky křesťanské, a aby navzájem se v tom obě církve podporovaly. Tatáž podpora ať se vzájemně poskytuje v boji proti ruchu protikřesťanskému. Nechť se sjednotí obě církve ve vyhledávání všech těch věcí, jimiž se Otec nebeský uctívá, a jež jsou jaksi společny všem těm, kdo Krista milují."

„Sjezd vyjadřuje přání, aby všichni kněží přející sjednocení v obou církvích aspoň jednou za měsíc mši sv. (pokud možno) za odstranění rozkolu sloužili; lid věřící buď vyzýván, aby na týž účel vykonal a věnoval svou sv. zpověď a své sv. přijímání. Kněží se zároveň žádají, aby lid vybízeli ku vzájemné lásce. Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda se žádá, aby se širokou veřejností sdělil způsoby a cesty, jakých sám ve věcech sjednocení církví užívá."

Skutečným dalekosáhlým výsledkem sjezdu unionistů jest, či spíše může se státi usnesení tak zv. theoretické sekce o založení vědecké akademie velehradské. Myšlenka akademie velehradské propagována už dlouho před sjezdem. Byl to zaniklý „Nový Život" a redaktor jeho, který ji podnítil a mnoho si od ní sliboval. Konečně se sjezd unionistů usnesl o založení akademie velehradské. Ale idey se nekryjí! To byl ústav všeobecně cyrillomethodějský, středisko slovanské kultury: bohovědně-literárně-umělecký, něco v rodě všeslovanské university, ale ne čtyr fakult, nýbrž pouze jedné fakulty, a to ve zcela nové organisaci, dnešní theologické a části filosofické (snad i z části právnické). Usnesená akademie velehradská je však ústavem pouze unionistickým. A to ne zorganisovaným ústavem vyučovacím, tedy ne školou v pravém smyslu, ale podpůrně vědeckým. Idea je plodem mladého, snaživého bohověda slovinského, Dra. Fr. Grivce, který ve svých 30 letech náleží už dnes k nejzasloužilejším a nejčilejším pracovníkům unie. První zpráva sjezdová mu také dává vysvědčení, že jeho úsilím a prací hlavně to bylo, že první sjezd unionistů se sešel. Tedy i sjezdy samy i teď akademie velehradská je jeho dílem. Za svou ideu akademie musil na sjezdě také vydatně bojovat. Byloť toho velmi mnoho, v čem se přání a mysli přítomných rozcházely. A to v hlavních i vedlejších věcech. Chorvaté chtěli název a organisaci „Matice" (podle vzoru „Matic" chorvatské, slovinské, srbské). Polákům byl také název akademie proti mysli jako příliš vysoký a mnohožádající od členů svých. Uhři se báli názvu „velehradská", že bude příliš mnoho prononçovaného a nemilého v něm. Jiní zase byli náhledu, že by to měl býti ústav lidový, pro popularisaci unie. Po dlouhých výkladech, jež se táhly dvěma schůzema, přijat návrh

užšího trojčlenného výboru, který ostatně ponechal ve všem návrh Dra. Grivce. Schváleno tedy: Založí se „Akademie velehradská" jakožto ústav vědecký pro podporu studií bohovědných u katolických Slovanů a pro podporu výzkumů cyrillomethodějských. Stanovy se sestaví podle vzoru „Görresovy společnosti". Společnost bude míti tři sekce, onou trojí podporou různých cílů označené: sekci východní, sekci západní a sekci specielně velehradskou. Členové budou trojí: přispívající (netheologové?), řádní a čestní. Příspěvek stanoven na 10 a 200 korun. Prostředky akademie budou: publikace knih a pramenů, premie literární, podpory studijní, badatelské a cestovní, stipendia. Akademie převezme ve svůj náklad a svým orgánem učiní pražské „Litterae slavorum theologicae". První z publikací akademií vydaných bude přichystaný už k tisku A. Palmieriho „Nomenclator" ruské bohoslovné literatury. Kromě toho akademie zřídí knihovnu unionistickou na Velehradě (už dnes stává), pořádati bude kursy a přednášky v obor snah jejích spadající. Velehrad bude hlavním sídlem, v různých slovanských městech (Praha, Krakov, Záhřeb, Lvov atd.) mohou býti filialky. Účastníci druhého sjezdu prohlášeni za první řádné členy akademie. Do výboru ustavujícího zvoleni za Čechy: kanovník Dr. Jos. Tumpach, P. A. Špaldák T. J. a Ad. Jašek; za Poláky: Dr. Česlav Sokołowski (Varšava); za Rusíny: Jeho Excel. hrabě Andrej Šeptyćkyj, metropolita lvovský a professor lvovského semináře Dr. J. Bocian; za Rusy: protojerej A. P. Malcev; za Slovince Dr. Fr. Grivec; za Charváty: Dr. K. Dočkal (Záhřeb) a Dr. Sajatovič; za Vlachy: P. A. Palmieri; za Francouze: abbé Am. Gratieux (Châlons sur Marne) a P. M. Jugie (z Cařihradu); za Rumuny: Dr. Basil Suciu (prof. z Blaže v Sedmihradech). Z tohoto širšího výboru zvolen užší čtyřčlenný pracovní výbor: Dr. Grivec a Dr. Bocian, P. Špaldák a Ad. Jašek (spolu též sekretáři sjezdoví). Tento užší výbor zařídí spolu s předsedou arcibiskupem Šeptyćkým vše potřebné.

V sekci praktické přijaty byly ještě návrhy týkající se pořádku příštích sjezdův unionistických. Usneseno, aby příští sjezd unionistický konal se sám, bez hluku a doprovodu jiných sjezdů (tentokrát spolu zasedaly sjezdy: Apoštolát, akademikův a theologů, katolického spolku učitelů), neboť pozornost a lidé se tříští a není potřebného klidu a času ani místa k důkladnému projednávání otázek. Ať se už dnes určí aspoň na 14 dní přibližně čas, kdy se nejbližší sjezd bude konati. Ať se zvolí přípravný výbor pro třetí sjezd, který zavčas před sjezdem program a otázky programové ohlásí. Referáty na budoucím sjezdě ať

se předčítají pouze dopoledne, odpoledne pak ať jsou sekce čili volná diskusse o navržených otázkách. Referáty předčítané ať netrvají déle 20 minut.

Předsedou výboru zůstal předseda sjezdový, zůstali stejně i sekretáři jeho. Na přání předsedovo návrhy pro budoucí sjezd mají býti zaslány zavčas přípravnému výboru. Usneseno zároveň, aby přednášky a usnesení letošího sjezdu byly vydány i po rusky a v Rusku rozšířeny, aby se získávali myšlence sjednocení přátelé v kruzích co nejširších.

*

Přípravy k letošímu sjezdu provázeny už i publikací brošurek osvětlujících otázku východní. U nás vydal P. Ad. Jašek „Výklad idey cyrillomethodějské" (Velehrad 1909. str. 55). Slovincům Dr. Fran Grivec „Vzhodno cerkveno vprašanje" (Maribor 1909, str. 40). Obě jsou pěkně populárně psány (přece však jen pro lepší čtenářstvo), obě se i navzájem doplňují svým různým podáním a slohem. Jašek více poučuje a předkládá, Grivec rozbírá a kritisuje. Oba spisky zůstanou aktuelními i na dále a budou pro svou neobjemnost pohodlným a dobrým zdrojem poučení a osvětlení. Oba stojí také už na vrcholu doby, t. j. na stanovisku zaujatém našimi sjezdy unionistickými.

O vzdělání a výchov příštích pracovníků pro unii mělo býti už na sjezdě postaráno krátkým kursem pro přítomné bohoslovce. Kurs vedl Dr. Grivec a súčastnilo se ho asi 40 bohoslovců. Pracovníci sjezdu samého jsou většinou mladí ještě lidé. Je to zárukou pro dobrou budoucnost idey unionistické? Či je to známkou, že celé dílo jest mladistvým idealismem? Účastníci sjezdu a zvláště hlavní pracovníci jeho všichni byli plni důvěry v úspěch snah a plánů svých. Nejstřízlivějšími a nejzdrželivějšími v tom ohledu zdáli se Poláci. Znajíť nejlépe těžkosti unie!

O náboženství a kultu řeckém za doby Homerovy.

Rozbor jeho prvků, napsal A. ŠPALDÁK. (Č. d.)

Symbolický význam dává se i pojmům vyššího a nižšího, taktéž abstraktním. Důvodem, proč vyšším označujeme lepší, ideálnější, vznešenější, zdá se býti toto: jednak hlava lidská jest nahoře a tedy i hlava ve smyslu přeneseném, náčelník, jest „vrchní“, a čím kdo mu jest bližší, tím jest jiných „vyšší“, ale mnohem důležitější jest, že nebe, zkad prýští světlo, jest nad námi. Proto tato lokální protiva brána asi ve smyslu symbolickém, když již symbolický význam světla a tmy byl zcela obvyklý. To, co jest jasné, světlé, bráti za dobré, a to, co je temné, mrákotné, za zlé, bylo zvykem u všech národů.[1]) Ještě dnes maluje se ďábel černě, jako kdysi Etruskové své démony z podsvětí malovali; podobny jsou představy řecké.[2]) Tutéž barvu mají šaty smuteční.[3]) Barva červená již v nejstarších dobách byla posvátnou.[4])

Symbolické jsou i obřady očišťování, umývání, které byly velice časté, na př. před úlitbou;[5]) podobně pokropení při vstupu do chrámu (neokorem), při vycházení z domu, kde byla mrtvola.[6]) Jako voda měla moc očišťovací, tak i oheň, rozdíl mezi oběma v této věci naznačuje Plutarch[7]) slovy: τὸ πῦρ καθαίρει, τὸ δὲ ὕδωρ ἁγνίζει.[8])

Mezi věcmi přírodními byl dle Curtiusa[9]) srp měsíce symbolem úrody, a to proto, že čím jasněji měsíc svítí, tím více rosy vyráží. Vrby a topoly (stromy neplodné) jsou symbolem smutku; jsou ve spojení se smrtí a temnotou. Jalové krávy byly obětovány bohům podsvětí. (Od. 10, 522.[10]) Oliva byla symbolem štěstí.[11]) Význam věnce, jejž mívali

---

[1]) *L. Rademacher*, Das Jenseits, str. 53.

[2]) Srv. κῆρ μέλαινα Od. 2, 283; 17, 500; θάνατος μέλας, Ἅρπυιαι μέλαιναι atd.

[3]) *A. Chudzinski*, Tod u. Totenkultus b. d. alten Griechen. Gütersloh 1907, str. 58.

[4]) *Bergk*, Griech. Literaturgeschichte, I 275; *A. Chudzinski* l. c. 64.

[5]) *J. Endt*, Die Opferspende des Achilleus ve Wiener Studien, XXVIII. (1906), 210 d.

[6]) *Petersen*, Hausgottesdienst der alten Griechen. Cassel 1851, str. 16. — O symbolickém užívání vody srv. *P. Stengel*, Die griech. Kultusaltert. [2] 1898, str. 144 d.; *Diels*, Sibyll. B., str. 48; *Rohde*, Psyche [2] II. 405; *Dieterich*, Abrax., str. 158 A; *Gruppe*, str. 888—889.

[7]) Qu. Rom. 1.

[8]) *Eurip.*, Herc. fur. 927; *Gruppe*, str. 892—893.

[9]) Studien zur Gesch. d. Artemis v SAB 1887, II. str. 1177.

[10]) *Guil. Goeke*, Homeri de morte... str. 31.

[11]) *Gruppe* l. c. str. 880.

při obětech, darech a modlitbách, vyjadřuje Athenaios[1]) těmito slovy: οὓς εὐφημίας κήρυκας εὐχαὶ προὐβάλοντο δαιμόνων.[2])

Nejčastější a nejoblíbenější symbol démonů byl had;[3]) had byl vlastním zvířetem chthonickým, náležel ke kultu moci temné, spodní.[4]) I pes podsvětí zdá se, že původně byl hadem.[5]) Tímto tvarem hada označuje se vždy tma světlu nepřátelská, jak fysikální, tak morální.[6]) Symbolický význam jeho vykládá se ovšem různě. P. W. Forchhammer[7]) domníval se, že had jest obrazem řeky hadovitě se vinoucí. Dle W. F. Rincka[8]) znamená tento tvar život v čase se vinoucí („das in der Zeit sich windende Leben"); proto prý mají v arabštině tyto pojmy život a had společné slovo. H. J. Otto[9]) [Engel?] zase soudí, že had značí závitkovitý běh slunce. Gruppe[10]) neuvádí jiného důvodu, proč symbol hada byl tak obvyklý, nežli že se zvíře toto, bydlící v tmavých děrách, hodí za symbol tmy hlubin zemských; naznačuje pak, že se domýšlí, že symbol ten je vzat z cizích kultů — jmenovitě z fojnických; ve fojničtině totiž značí צפין tmu a צפעוני hada. Někdy se pro výklad toho symbolu připomíná příšerný pohled hada (srv. Il. XXII. 93). Správným míněním se však zdá, že Řekové, kterých neuniklo, že se člověk v souladném celku organismů liší od tvarů zvířecích postavou vzpřímenou (ἀν-θρ-ωπος; srv. Prellwitz, Etym. [2] str. 41), poznali též, že tvarem hada k zemi přilnulým tato protiva uvnitř zvířectva jest vyjádřena.

Po tomto výkladě o symbolech lze nám dále pojednávati o řeckých démonech.

Mnohé mythologické postavy pokládají se za vzniklé z víry v posmrtný život. Věřilo se, že po smrti zbývá ještě cosi neskonale jemného,

---

[1]) 15, 19.

[2]) *C. Boetticher*, Der Baumkultus der Hellenen, str. 14—15. — *Al. Karikulas*, Ὀλίγα τινὰ περὶ ἀρχῆς καὶ χρήσεως τοῦ στεφάνου παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησιν. Erl. 1880 (o jich nosení při obřadech pohřebních, str. 31—34).

[3]) *Angelo de Gubernatis*, Zoological Mythology or the Legends of Animals. Lond. 1872, str. 388.

[4]) *Schwenck*, Sinnb. der alten Völker, str. 391 dd.; *J. Harrison*, Journ. Hell. stud. XIX. 1899, 213 dd.; *Rohde*, Psyche, str. 125; *Gruppe*, str. 807.

[5]) *Herzog* v AR. 1907, str. 224—226.

[6]) *Preller*, Griech. Myth. [2] I. str. 187.

[7]) Der ursprung der mythen, ve Philol. XVI. (1860), str. 400.

[8]) Die Religion der Hellenen, aus den Mythen, den Lehren der Philosophen und des Kultus entwickelt und dargestellt. Zürich 1855, str. 95 d.

[9]) Pallas Athene. Nordhausen 1858, str. 57—58.

[10]) Str. 109—410.

pro naše smysly za obyčejných okolností nevystižného, jež život podmiňuje a při smrti tělo opouští. U Homera se sice nikdo nesetkává s duchy zemřelých, aniž se kdo bojí, že by se mohl s nimi střetnouti, ale kdysi prý tomu tak nebylo.[1] Původně prý bývaly dokonce celé zástupy lidí obětovány zemřelému, aby se stín jeho nevrátil a na pozůstalých se nemstil. Víra v strašidla zavdala prý podnět k hnusným obyčejům: zkomolovati mrtvoly nepřátel, aby duše jejich byly bezbrannými, prorážeti mrtvé tělo kolíkem, aby nevyšlo z hrobu a pod. Jako Odysseus u Homera leje krev ovčí v obětní jámu (Od. X. 528; XI. 36), tak prý se v mykenských hrobech jámových dochovaly trubice („staken die Röhren"), jimiž krev k ústům mrtvých stékala.[2] Velkolepost pohřbu Patroklova dlužno prý vykládati ze strachu, ne z piety.[3] Než aby domněnka tato uspokojovala, bylo by potřebí vyložiti, proč se duší chudých a poddaných méně báli. Homerovy představy o osudu zemřelých, jimž upírá i paměť na pozemský život, ne jen pomstychtivost a moc ji vykonati, dle toho ovšem nebyly tradicionelní, nýbrž projevují ducha od starší víry se odchylujícího, a neudržely se.[4] Pohřební hostina, jak nám ji Homer líčí, jíž se i zemřelý účastnil (Il. 23, 34 srv. Eurip., Hec. 535: ἐλθὲ δ' ὡς πίῃς), měla prý původně za účel smíření jeho duše; proto i Orestes zabiv Aigistha, vystrojil hostinu, patrně nikoli z piety k vrahu svého otce (Od. III. 309[5]). Mimo to i z obyčeje spalování mrtvol prý je zřejmo, jak se kdysi lidé báli duší zbavených pout těla; plamenem mělo se vše, čím by duše byla zdržována na zemi, zničiti.[6] Avšak odezíráme-li i od jiných pochybností, tento obyčej zajisté mohl míti zcela jiné příčiny.[7] Jest ovšem zvláštní, že duším zemřelých zpravidla bylo přisuzováno smýšlení živým nepřátelské,[8] avšak snadno chápeme, proč se hněvu zemřelých báli ti, kteří jim za živa ukřivdili.[9]

---

[1]) *P. Meyer* l. c. str. 21.

[2]) *P. Meyer*, str. 21.

[3]) *Rohde*, Psyche [1], str. 20.

[4]) *K. O. Müller*, Aeschyl. Eumenid., str. 167.

[5]) *Rohde*, Ps. str. 24. — *Vaněk* v Osvětě 1900, 541.

[6]) Že obyčej ten ani za doby Homerovy nebyl konstantní, ukazují *J. Zehetmaier*, Leichenverbrennung und Leichenbestattung im alten Hellas. Lpz. 1907 (o Il. 7, 84—86 a 16, 454—457 ταρχύσειν, ταριχεύσειν, str. 121—122; srv. též *W. H. Roscher*, Nektar und Ambrosia. L. 1883, str. 11, 59 d.); *H. Blümner* v recensi o Zehetmaierově spise ve Wochenschr. f. klass. Philol. 1907, Nr. 40, sl. 1085.

[7]) *Rohde*, Ps., str. 30.

[8]) Srv. Il. XX. 343.

[9]) *Gruppe*, str. 762.

Κῆρες dle některých badatelů nebyly původně nic jiného než duše zemřelých.[1])

Mnoho bohů vzniklo prý apotheosou.[2]) U Homera jest jen o Leukothee zmínka, že byla napřed člověkem, nežli se stala bohyní (Od. V. 334.[3])

Ale zdá se, že i jiný druh démonů Řekům byl znám. Takovou postavou jeví se Ἄτη, jež byla příčinou, proč člověk, ač vidí a schvaluje co jest lepší, přece volívá opak, proč jedná nemoudře (Il. XIX. 88; IX. 565 ss.). Myth o jejím pádu s nebe i její povaha a působnost neobyčejně připomíná nám pád andělů, tak že známá Anna Dacierová k Il. XIX. 126 poznamenala tato slova: Homère y rend un témoignage authentique d'un ange précipité du ciel et il le rend plus de cent ans avant qu'un des plus grands prophètes en eût parlé. Vycházejíce od této průhlednější postavy poznáváme, že i Erinye dlužno spíše z nějakého morálního pojmu odvozovati nežli z představ o strašidlech. Jest v nás totiž smysl pro spravedlivost, jenž od hříchu odpuzuje, a ty, kteří se zločinu proti právu lidskému nebo božskému dopustili, vzrušuje a trápí, je to svědomí. Mnozí učenci sice popřeli, že by Řekové byli měli pojem hříchu, že by byli v zločinu viděli přestoupení zákona božího, a trestu spravedlivého Boha se báli. Ale i když připustíme, že v pozdějších dobách, kdy náboženství pozbylo již z veliké části své síly, zločin nebyl pojímán jako urážka boží, za doby Aischylovy ještě byl.[4]) Tento smysl pro spravedlivost zosobniti a mezi démony zařaditi, nebylo zajisté nic s povahou lidskou se nesrovnávajícího. Erinye, o nichž Řekové věřili, že mají za účel urážku božské velebnosti trestati, mohly se tedy z takovéhoto abstraktního pojmu vyvinouti.

Eumenidami byly dle některých zvány Erinye eufemisticky; to jest méně pravděpodobno; zdá se, že z Erinyí stávají se Eumenidy týmž způsobem, jakým se Demeter Erinys proměnila v Demeter Lysia; když byl totiž ten, kdo bohy rozhněval, napravil, čeho se dopustil.[5])

---

[1]) προστρόπαιοι neb ἀραῖοι; srv. *Gruppe* l. c. 759. — Srv. Il. II. 302; Od. XIV. 207; *S. O. Crusius* v Ersch. a *Gruber* 2, 35, 265—267; *E. Rohde*, Psyche, 219. — *A. L. Rademacher* upozornil, že tyto sudičky mají moc nad muži (u Homera jen jednou nad ženou: Od. 14, 171).

[2]) *Furtwängler*, Samml. Sabouroff, 1, 16; proti němu psal *Usener*, Götternamen, str. 253 dd.

[3]) O tomto cizorodém místě srv. *Nägelsbach[3]-Autenrieth*, Homer. Theol., str. 390.

[4]) *Al. de Prusinowski*, Erinyum... str. 26.

[5]) *Prusinowski* l. c. str. 50, 54.

Podobny těmto bohyním byly Ἀδράστεια a Νέμεσις, které dle domněnky Gruppeovy[1]) byly původně démony mstiteli.

Zbývá ještě domnělá skupina bohů, vzývaných pod jmény, která se odnášela k věcem, k nimž vyšší pomoc byla žádoucí. Zdá se totiž, že lidé, aby se nezmýlili a nevzývali bohů, na nichž by žádoucí účinek nezávisel, nýbrž prosby své doručili pravým pomocníkům, obraceli se k nim takovýmto způsobem; obyčej ten poznáváme nejlépe u Litvanův a Římanů. Nelze zajisté z pouhé různosti jmen, pod kterými se vzývali, správně usuzovati, že se tito bozi od ostatních, kteří též uctíváni byli, různili. U Řeků shledává Usener[2]) Erechthea (Il. II. 540 dd.; Od. VII. 81) totožným s římským Vervactorem.

Bohové takto různým způsobem utvoření a povahou svou se lišící byli ještě počtem rozmnožováni.[3]) Tak se zdá, že původně byla jediná Erinys, a že teprve později počítáno jich několik; ač ovšem již u Homera zřídka v jednotném čísle se vyskytují (Il. IX. 571; XIX 87; Od. XV. 234.[4]) Některých démonů nepředstavovali si staří Řekové v rodinných poměrech, nýbrž bez theogonických svazků; to vykládá směle P. Meyer[5]) z toho, že si lidé tyto bohy vytvořili, když ještě sami bez rodiny — neznajíce svých otců, matek a dětí, v stádech jako divoši žili.

Mezi řeckými bohy měli pověst zlých vlastně jen Ate a Tyfon. Protiva mezi chthonickými a nebeskými, lidem nepřátelskými a přátelskými, zlými a dobrými, temnými a světlými bohy není v kultu řeckém dosti zjevná.[6]) S tím se srovnává způsob, jak se Řekové na svět dívali, přisuzujíce i duchům příšerným úlohu v souladu všehomíra a zlé dobrým, dobré zlým vyrovnávajíce; jako se — dle A. Kuhna[7]) — troji úlitbou po hostině obvyklou vyjadřovalo, že Ζεὺς σωτήρ sbližuje mezi sebou bohy nebeské a chthonické proti sobě stojící, a protivu jejich ve shodu uvádí. V pozdější době, za Isokrata, zdá se, že se protiva mezi oběma druhy démonů jevila patrněji a určitěji.[8]) Ostatně i nejmocnější Olympanka Hera, jež dle A. B. Cooka[9]) byla bohyní některého matriarchálního kmene

[1]) l. c. str. 768 *; srv. str. 764.

[2]) Göttern. str. 139; o Smintheovi srv. str. 260.

[3]) *Gruppe* l. c. str. 1088; *Schoemann-Lipsius* [4], 193—194.

[4]) *Gruppe* l. c. str. 763.

[5]) l. c. str. 16.

[6]) *P. van Limburg Brouwer*, Hist. de la civilisation morale et religieuse de Grèce 1833—1840. I. 434.

[7]) Die Herabkunft des Feuers, 158.

[8]) *Rohde*, Ps. str. 249.

[9]) Who was the wife of Zeus v The Class. Rev. v. XX. (1906), str. 378. 419.

Pelasgů, byla snad původně, jak se Sam Wide[1]) domnívá, bohyní chthonickou. Týž učenec uvádí, že báje o blížencích Kastoru a Polydeukovi, kteří střídavě tráví den v hlubinách země a den na nebi,[2]) jakož i báje o únosu Persefony za tím účelem byla vymyšlena, aby se starší mínění o jejich chthonické povaze s pozdějším, že jsou nebešťany, urovnalo.[3])

Mezi kultem bohů vrchních a spodních byl největší rozdíl v tom, že se lidé neosmělovali súčastniti se hostiny s bohy podsvětí a okusiti z obětí jim přinesených, jako bylo zvykem při (nebo libo-li po[4]) obětech, jimiž bohové nebeští uctíváni byli. Stengel[5]) sebral však několik dokladů, z nichž jest patrno, že tento rozdíl nebyl vždy zachováván. Původně lišila se dle našeho soudu obojí bohoslužba i tím, že nebešťanům se obětovalo pravidelně v určité časy, zlým pak démonům prokazoval se kult za zvláštních příhod, když se lidé zhoubného působení jejich obávali.[6])

S G. F. Schoemannem[7]) soudím, že všichni bohové, jichž kult byl pověrou, pokládáni byli nezbytně za zlé, nespravedlivé a nešlechetné, poněvadž jim byla připisována vůle zákona mravního nedbající.

(O. p.)

[1]) Chthonische und himmlische Götter, v AR. 1907, str. 260; opírá se o Paus. VIII. 22, 2; IX. 2, 7; 3, 1—6; 34, 3; Il. VIII. 473 dd.; Hom. hymn. II. 127 dd.; 173 dd.; Hesiodos, Theog. 314.

[2]) *Pind.*, Nem. X. 108 dd.; 164 d.

[3]) l c. str. 265.

[4]) *Döllinger*, Heidenthum, str. 203.

[5]) Herm. XXVII. (1892) str. 165 d.

[6]) Srv. *Gruppe* l. c. str. 937.

[7]) Das sittlich-religiöse Verhalten der Griechen in der Zeit ihrer Blüte, str. 13.

Kulturní boj za císaře Marka Aurelia.

Jeho původ a jeho výsledek. Podává Dr. Karel Hubík. (Č. d.)

Když se poprvé křesťanství s pohanstvím veřejně měřilo na náměstí římském v osobách Justina a Crescenta, bylo hned každé slovo stenografováno. Pro koho? Sv. Justin o tom dí (Apol. II. 3, 5): „Jestli vám nebyla ona debatta donesena, jsem hotov i před vámi Crescentovi opět tytéž otázky předložiti; pakli jste o mých otázkách a jeho odpovědích byli zpraveni, pak jest vám zřejmo, že nic z našich věcí nezná, nebo zná-li, tedy že ze strachu před posluchači toho říci se neodvažuje.“ Tedy křesťané byli přesvědčeni, že se vše psalo pro císaře — neboť ten je zde v prvé řadě míněn jako v celé apologii — tušili, že císař dává se o všem informovati, že na dvoře císařském všecky nitky toho boje se soustřeďují. A neklamali se.

Zmíněná svědectví a doložená účast císařova na všech podnicích proti křesťanům nutí k závěru, že otázka křesťanská ležela mu příliš na srdci, než aby její rozřešení ponechal úplné náhodě, slepé vášni a brutalnosti. Obojí na zevnějšek tak ostře se lišící zacházení s křesťany: jejich šetření z počátku a bezohledné pronásledování na to jest dílem jeho. Jedná se o to udati příčiny, které ho k tak nestejné methodě poháněly.

M. Aurel byl, jak už zmíněno, veskrze proniknut zásadami stoické filosofie, jimi se řídil v soukromém a veřejném životě, poněvadž v nich viděl záchranu pro sebe i pro stát. Je samozřejmo, že stoické zásady byly pro něho normou v řešení křesťanské otázky. Boje proti křesťanům se nevzdal nikdy, ale ve všech pokusech dosavadních křesťanství vykořeniti musel jako stoik s bolestí pohřešovati hlavního prostředku na odstranění každého zla, totiž poučování. Nechť byl sebe více zaujat proti křesťanům, ať byli v očích jeho nejhorším vyvrhelem společnosti lidské, podle zásad stoické filosofie nesměl na ně vztáhnouti ruky, pokud nevyčerpal všech prostředkův, aby smýšlení jejich napravil.

Dle stoické filosofie totiž jest každý člověk od přírody nakloněn k dobrému a příroda mu dává do vínku všecky síly, které jej uschopňují, aby mravně, dobře, t. j. v souhlase s přírodou žil. Tyto síly dřímají v člověku a musejí býti výchovem, vyučováním, napomínáním atd. buzeny, samostatným přemýšlením a stálým cvikem ve ctnost proměněny. Bohužel děje se tak pouze u hrstky lidí; většina nezná ani svého pravého cíle ani sil, jež mu příroda k dosažení cíle uštědřila; špatným

výchovem, zlým příkladem, škodlivou společností vssává do sebe převrácené názory na svět a na život, nepoznává pravé ceny jednotlivých věcí, zkrátka lidé tápají v nevědomosti o nejdůležitějších otázkách, a tato nevědomost jest pramenem, z něhož vyvěrá všecko mravní zlo — hřích. Kdo chce odstraniti mravní, jediné skutečné zlo, ten musí nezbytně chybujícího napomínati, poučovati; jen tak lze se nadíti nápravy. Těžiště filosofie spočívalo pro stoiky právě v ethice, v učení ctnosti. Ovšem nelze všech přesvědčiti a obrátiti, třebas všickni lidé měli vrozenou schopnost ku ctnosti a s ní spojené blaženosti; jsouť někteří ve zlém již tak zatvrzelí a pro dobro tak otupělí, že všecko usilování o jejich obrácení zůstává bezvýsledným, ale pravý filosof, učitel ctnosti, nedá se hned prvým nezdarem odstrašiti, jest neunavným ve vyhledávání cest a prostředků, jen aby chybujícího zachránil. Ano i když předvídá marnost své námahy, nesmí se filosof dispensovati od varování a poučování. Teprve když všecky prostředky selhaly, může filosof nenapravitelného hříšníka ponechati jeho záhubě: ab his, quos desperavit (sapientia), recedat, non tamen cito relinquat et in ipsa desperatione extrema remedia temptet. (Seneca, Epist. 29, 3.)

To jsou všeobecné zásady stoické, hlásané hned od Zenona a jeho nejbližších žákův; zvláště často v přerůzných obratech a obrazích je pronáší filosof Epiktet,[1]) jehož knihu M. Aurel tak vysoko cenil, že to za zvláštní milost bohů považoval, když ho jeho učitel Rusticus s ní seznámil.[2]) Lze tedy a priori předpokládati, že M. Aurel řídil se těmito zásadami, tím více, poněvadž vůbec předpisy školy stoické až s úzkostlivou pečlivostí zachovával.

Ale máme pro to i výslovné doklady z jeho zápisků, myšlenek. Nejsou sice tato soliloquia současná s periodou, jíž se tuto zabýváme — kniha I. napsána po roku 166 a před rokem 176, kniha II. mezi 170—174, ostatní III.—XII. později, snad 178—180,[3]) ale nemáme ani nejmenší příčiny domnívati se, že by se v tomto ohledu vůbec nějaká zásadní změna v přesvědčení M. Aurelia byla odehrála; můžeme tedy v jeho aforismech viděti reflex jeho přesvědčení, jež jej ovládalo po celý život, anebo aspoň po dobu celé vlády jeho.

Ovšem ten zásadní rozpor tkvící ve stoické filosofii, učili z jedné strany determinismu a na druhé straně hájili svobodnou vůli, potkává

[1]) Srv. *Adolf Bonhöffer*, Epiktet und die Stoa. Stuttgart 1890, 1 nn.; *týž*, Die Ethik des Stoikers Epiktet. Stuttgart 1894, 126 nn.

[2]) *M. Aurel*, Myšl. I. 7.

[3]) Viz *P. v. Rohden* v Pauly-Wissowa Real-Encykl. I. 2279; *Dartigue-Peyron* u. m. 175.

nás v jeho myšlenkách; ale ty vzpomínky na nezměnitelné fatum, ta nauka, že nikdo nehřeší dobrovolně,[1]) neslouží k tomu, aby dispensovaly od positivní práce, jsou spíše balsámem pro jeho sklíčenou, chorou duši vidoucí, že všecky jeho snahy se tříští o tvrdost a nepřístupnost okolí, že i ti nejbližší jsou hluši k jeho slovům, slepi k jeho příkladu.[2]) Nahoře bylo doloženo, že takováto resignace teprve tenkráte byla dovolena, když úsilovná činnost nemohla se dopracovati žádného výsledku. A o ten M. Aurel pracoval a se snažil, sám sobě ve svých Myšlenkách často chuti a vytrvalosti dodávaje. „Člověk má rozum, namítáš, může poznati jsa pozoren, v čem pochybuje. Výborně! I ty tedy máš rozum, vzbuď svou rozumovou schopností jeho rozumovou schopnost, upozorni jej a napomeň; uposlechne-li, prokážeš mu službu a netřeba zlosti" (V. 28). „Jak kruté jest nedovolovati lidem, aby snažili se o to, co se jim zdá přiměřeným a prospěšným. A přece do jisté míry jim toho činiti nedovoluješ, kdykoli se horšíš, že chybují; neboť oni dychtí po tom jistě jenom v domnění, že je to pro ně přiměřeno a prospěšno. ‚Avšak tomu tak není', namítáš. Tedy je poučuj a ukazuj jim, co je správné, ale nehorši se proto na ně" (VI. 27). „Lidé jsou zde k vůli sobě. Buď je tedy poučuj anebo snášej" (VIII. 59). „Můžeš-li, pouč toho, jenž chybuje; nemůžeš-li, vzpomeň si, že k vůli tomu je ti dána shovívavost" (IX. 11) „Vůbec pak lze ti zbloudilého poučiti; neboť člověk chybující bloudí, ježto pouští

[1]) Srv. na př. Myšl. VII. 22 (cituji, až na nějaké změny, vše dle překladu Peroutkova: Myšlenky císaře Marka Aurelia. Praha 1908): Jest vlastní člověku, že miluje i ty, kteří chybují. To děje se tehdy, uvědomíš-li si, že jsou tvoji příbuzní a že chybují z neznalosti a nechtíce... XI. 18 konají-li (lidé) to či ono rozumně, nesmíš se proto horšiti; pakli nejednají rozumně, patrno, že to činí proti vůli a z nevědomosti; neboť každá duše nechtíc postrádá pravdy i toho, aby ku každému se chovala správně. XII. 12 (lidé) nedopouštějí se chyby, leč nevědomky. Proto nikoho nelze haněti.

[2]) Zajímavé osvětlení nám v tom ohledu podává aforismus X. 36; vztahuje se patrně na M. Aurelia a jeho okolí a illustruje náladu, s jakou dvorní kruhy přijímaly poučování císaře filosofa. »Nikdo není tak šťasten, dí, aby když umírá, neměl kolem sebe lidí, kteří s radostí vítají jeho nastávající konec. Byls třeba moudrý a řádný muž, ale na konec se přece najde člověk, který si potichu řekne: Konečně si přece jednou oddychneme od toho kazatele. Sice nebyl proti nikomu z nás zlý, ale cítil jsem, že námi potichu pohrdá. To děje se člověku řádnému; na nás však — kolik tu lpí jiných věcí, pro něž leckdo bude se nás chtíti zbaviti. To tedy měj na mysli, až budeš umírati, a odejdeš odsud s lehčím srdcem uvažuje takto: Odcházím z toho života, z něhož abych odešel sami moji soudruhové, za něž jsem se tolik nabojoval, namodlil a nastaral, si přejí čekajíce z toho nějaké úlevy pro sebe. Nač bych tedy stál o delší pobyt na tomto světě?« Srv. také VIII. 4.

se zřetele svůj cíl“ (IX. 42). „Nenávidí mne snad někdo? To jest jeho věc. Já však chci býti ku každému mírný a laskavý a tím mu ukázati jeho křivdu“ (XI. 13). „Chybuje-li někdo, pouč jej shovívavě a ukaž mu, kde jest chyba. Nejsi-li s to, přičítej vinu sobě samému anebo ani sobě ne“ (X. 4). „Co ti učiní nejzlomyslnější člověk, budeš-li stále k němu vlídný, a po případě mírně jej napomeneš a klidně poučíš právě v okamžiku, kdy strojí se tobě ukřivditi.“ „Ne tak, milý synu! Jsme na světě k vůli něčemu jinému. Já z toho škody míti nebudu, ale ty, drahý.“ „Ukaž mu pak názorně a všeobecně, že se věc tak má, že ani včely toho nečiní ani jiní živočichové pohromadě žijící. Nesmíš toho však činiti ani s výsměchem ani s výčitkami, nýbrž šetrně, bez trpkosti“ (XI. 18).

Uvedené výňatky z jeho Myšlenek podávají důkaz, že M. Aurel v tomto bodu se přidržoval zásad ve škole stoické všeobecně hlásaných a uznávaných. Jestliže poučení každého chybujícího jest v očích císařových něčím podstatným a nevyhnutelným, jestliže považuje mírnost, klidnost, upřímnost poučení za nezbytnou podmínku kýženého zdaru vůbec, pak nemohl při své svědomitosti, s níž theorii stoickou v praxi prováděl, s křesťany jednati a je pro státní náboženství získávati jinak než mírným, klidným, vážným poučováním a napomínáním. M. Aurel pohrdl zbraněmi, jichž se do té doby užívalo a jež mu stávající zákony proti křesťanům do ruky tiskly; nikoliv popravami, ne hrubým násilím měl býti učiněn konec křesťanství, nedovolil na život křesťanům sahati, jak z dosavadního šetření vysvitlo, boj se vedl zbraněmi ducha, a ty měly dle úmyslu a očekávání M. Aurelia křesťanství zasaditi smrtelnou ránu.

Crescens a vedle něho celá řada cyniků[1]) chodila Římem a mluvila proti křesťanům podobným způsobem, jak Fronto byl v senátě učinil. Křesťanství podrobováno s různých hledisk zdrcující kritice: na jedné straně vychvalována tehdejší kultura se všemi vymoženostmi a ukazována theoretická i praktická absurdnost křesťanství. Věda a filosofie tehdejší se zálibou stavěna proti „filosofii“ křesťanské. Jak toto srovnání dopadalo, je samozřejmé: u pohanů shledáváno vše dobrým a krásným, u křesťanů vše špatným. Sv. Justin charakterisuje mluvení hlavního representanta těchto cynických apoštolů pohanství dvěma vystižnými slovy: φιλόψοφος καὶ φιλόκομπος milovník povyku a chvastání. Křesťané měli tedy býti vědecky a filosoficky obráceni, pohnuti k tomu, aby se své víry jako něčeho nerozumného a špatného vzdali, a přestoupili do

[1]) *Justin*, Apol., II. 11; *Tatian*, Oratio c. 19.

tábora pohanského. Po trestání a stíhání křesťanů cynici z počátku nevolali, poněvadž nesměli.[1])

Akce zahájená missionářstvím cynických filosofů nedodělala se žádných positivních výsledků, naopak pod vlivem tohoto mírného vládního větříku začalo na všech stranách símě křesťanské dosud pod zemí ukrývané pučeti v množství a síle, která naplňovala strachem. Tu nebylo lze ponechati věc starého náboženství diskreditovaným cynikům, tu nesměla intelligence odbývati křesťanství pouhým Horácovským odi profanum volgus et arceo. A tak mezi prvními z vyšších kruhů, kteří vstoupili na bojiště, byl oddaný učitel císařův M. Cornelius Fronto. Celá snaha jeho se nese za tím cílem, křesťanství na základě zpráv a poznatků, jež mu byly způsobem nám blíže neurčitelným sděleny, se stávající kulturou srovnati, je v ohledu filosofickém, ethickém a socialním znehodnotiti, zesměšniti a „vědecky popraviti.“ Výše staré kultury, cena zděděného náboženství, cena vědy a umění, jejich zásluhy o stát, společnost a jednotlivce, jejich užitek, naproti tomu absurdnost vtírající se nové kultury křesťanské — to jsou ty dvě parallelní řady myšlenkové v jeho řeči, z nichž dělá dedukci: žádný vzdělanec nemůže státi se křesťanem, neboť vzdělanost a křesťanství se prý vylučují, a ti, co jsou křesťany dosud, náležejí mezi vrstvy lidu nejzatemnělejší, jež třeba poučiti, jak se dosud dálo, ale nechtějí-li se své nerozumné a nemravné nauky zříci, nezbývá nežli sáhnouti k radikálnímu prostředku násilného vyhlazení.

Císař chválil Frontona a, jak se zdá, vyznamenal jej právě při této příležitosti způsobem neobyčejným postaviv mu sochu,[2]) ale jeho rady ještě uposlechnouti nemínil. Zdálo se, že Fronto vystoupil veřejně na popud císařův a že císař jej odměnil proto, aby i druzí byli k následování jeho příkladu povzbuzeni. Faktum jest, že boj proti křesťanům se vedl po řeči Frontonově (asi 164) směrem naznačeným dále, a že se ho súčastňovali kromě cynikův i stoičtí filosofové, tedy „dvorní“ filosofové té doby.

To dokazuje pohled na některé literární zjevy tehdejší. Sem náleží v prvé řadě řeč Tatianova proti Řekům (Λόγος πρὸς Ἕλληνας). Spisek

[1]) Možná, že ohlasem zákazu pronásledovati křesťany, jejž M. Aurel v prvých letech své vlády nějakým způsobem úřadům dal, jsou známá učencům rozpaky působící slova *Tertullianova*, Apol., 5, 5: Sicut non palam ab eiusmodi hominibus poenam dimovit, ita alio modo palam dispersit, adiecta etiam accusatoribus damnatione, et quidem tetriore. Srv. *Eus*, H. E., V. 5, 6.

[2]) *Capitolinus*, Antoninus phil. c. 2: multum... Frontoni detulit, cui et statuam in senatu petit.

tento vznikl v Římě v téže bojovné atmosféře jako druhá menší apologie Justinova, jenom že už v pozdějším stadiu, totiž po smrti Justinově roku 166. Tatian staví se touto řečí v čelo křesťanských bojovníků na místo padlého hrdiny a učitele svého, a spisek tento má dokázati i křesťanům i pohanům, že on, bývalý putující řečník a slavný sofista, odchovaný na prsou řecké kultury, je s to, aby čestně a zdárně boj vedl. Tak se obrážejí v této řeči všecky ty útoky, jež podnikány na křesťanství: pyšné sebevědomí řecko-římské kultury pohanské, jakoby všecka umění a vědy byly plodem jejího ducha, tvrzení to, proti němuž Tatian hned v úvodě rozhodně a ostře protestuje. Uvádí četná fakta proti tomu svědčící; zvláště však věnuje mnoho místa břitké kritice filosofův a jejich často si odporujících názorů, nedůslednostem a pošetilým pokusům theologů srovnati polytheismus s filosofií, několika rysy, ale sytými barvami líčí úpadek mravního a socialního života a snažení u pohanů — nepochybně jedině proto, že si na tom všem zakládali proti křesťanům. Souběžně s tím obhajuje, jako sv. Justin, tupené křesťanství, jeho nauky, mravy a život, poskytuje nám pohled do tehdejších ideí obou světův a jejich bojů tak hluboký, že toho zde nelze všeho uváděti.

Z uvedeného náčrtku vysvítá, že boj pokročil. Protivníci neomezovali se pouze na odsuzování všeho, v co křesťané věřili a co činili, že prý to jen „žvast, tlach, bláznovství, nemravnost", nedostačovalo jim poukazovati na vymoženosti dosavadního názoru světového; z Tatiana se právě dovídáme, že snažili se náboženství státní vědecky a filosoficky odůvodniti a v očích křesťanů přijatelným učiniti. Je to fakt, jehožto významu nelze podceňovati. Ještě Fronto, pokud můžeme sledovati, mluvil zcela všeobecně a paušálně o křesťanech jako o hrstce lidí absolutně nevzdělaných. Jestliže o něco později pohané filosofickým a vědeckým aparátem své náboženství hájí, a sice proti křesťanům, je to výmluvným svědectvím, že k svému překvapení objevili mezi křesťany i nejednoho vzdělance. A náboženské názory Tatianem vyvracené jsou čistě stoické. Počínajíc definicí božstva, uctíváním hvězd, zbožňováním lidí, věčností hmoty, všude viděti stoický pantheismus, determinismus, daemonologii, anapyrosis, allegorismus atd. Tedy protivníky křesťanů roku 166 byli nejen cynici již, nýbrž stoičtí filosofové — toť výsledek, k němuž vede rozbor řeči Tatianovy.

Nad tím konečně netřeba se pozastavovati. Máme současné výmluvné doklady, že stoici tenkráte vůbec byli ochranci a průkopníky starého náboženství. Míním dialogy známého Luciana. Byl vrstevníkem,

trochu krajanem, kollegou a téměř duševním blížencem Tatianovým. Zajímavý zjev. I on byl slavným řečníkem, jenž v Asii, Řecku, Italii a zvláště v Gallii netoliko vavříny klidil, nýbrž i své postavení tučnými příjmy podstatně zlepšil. I v jeho životě nastala krise jako u Tatiana; kdežto však tento hledal léku a uzdravení v náručí křesťanství, vrhl se Lucian na studium filosofie. Studoval prý horečně a houževnatě. Výsledkem bylo, že se pustil s celou vervou své orientální povahy, svým břitkým slovem a kaustickou ironií do všech tehdejších representantů filosofie, zvláště však do stoiků.[1]) Napřed napadal jen filosofy, pomalu však přecházel od lidí na bohy, od stoických filosofů na stoický olymp se všemi jeho řády a zákony.[2]) (P. d.)

Výměr a vznik náboženství
dle sociologické školy Durkheimovy.

Ref. V. Lankaš. (Č. d.)

III

Podavše předběžný výměr náboženského jevu a náboženství, zkoumali jsme na základě vyvodů Durkheimových otázku: **Která jest nejprimitivnější forma náboženství?** Na tuto otázku byly dány dvě odpovědi: theorie **animismu** a theorie **naturismu**. Animismus míní, že náboženství má své východisko a svůj základ v pojetí duše, jíž měly býti vysvětleny jevy ve snu se vyskytující a jež opustivši ve smrti tělo, své to sídlo, byla divinisována. Tento pojem duše byl pak rozšířen i na věci hmotné, na přírodní síly, ježto prý původní člověk nerozlišoval přesně živého od neživého. **Naturismus** pak má za to, že náboženství spočívalo nejprve v zosobnění přírodních sil, a nástrojem tohoto zosobnění byla prý řeč. Nedostatečnost a neudržitelnost těchto theorií byla kritikou Durkheimovou prokázána. Dle animismu bylo konec konců jen „systemisovaný a žitý sen, nemající základu ve skutečnu.“ Nuže „jest nepřípustno, že soustava ideí, jako jest náboženství, která zabírala tak význačné místo v historii a v níž národové za všech časů čerpali energii k životu nutnou, by byla jen

[1]) Útoky jeho sestavil a projednal *R. Helm*, Lucian und die Philosophenschulen. Neue Jahrb. f. klass. Altertum. 1902, 263 nn.; o stoicích 266—378.

[2]) Řeč Tatianova má to neštěstí, že se neustále ještě nedoceňuje a pohrdlivě až podezírá, poněvadž se poměry, z nichž vyrostla a pro něž byla napsána, správně neposuzují. Křiklavé nespravedlivosti se proti ní dopouští i spis nejnovější, jenž o ní zhruba jedná: *Johannes Geffcken*, Zwei griechische Apologeten. Leipzig 1908. str. 105—113.

tkanivem illusí, jimiž lidé by se byli sami klamali... Musíme se dokonce tázati, zda v tomto pojetí i samo slovo náboženství může býti opravdu užíváno. Ta neb ona věda jest potud disciplinou, pokud se aplikuje na jistou danou skutečnost.“ Kdyby však animistní theorie byla pravdiva, té chvíle, co by byla všemi lidmi připuštěna, náboženství by zmizelo; neboť lidé „nemohli by se neodloučiti od bludů, jichž přirozenost a původ by jim tak byly zjeveny. Co je to za vědu, jejíž hlavní objev by byl, odstraniti sám předmět, jejž pojednává?“ Analysa naturismu, ve formě předváděné obzvláště Müllerem, vede Durkheima k téže výčitce, totiž že bere náboženství veškeru soudržnost, redukujíc je na „system přeludných obrazů... na obrovskou metaforu beze vší objektivné hodnoty“ a číníc tak jeho přežití naprosto nepochopitelno.[1])

Odmítnuv tyto dvě theorie, vykládá Durkheim svou theorii o původě náboženství. Pozoruje nejprve a hledá, které ze známých náboženství jest nejprimitivnější; toto studium mu pak ukazuje, jak náboženství počalo a co bylo příčinou jeho zrození. V bádání svém nesnaží se Durkheim, aby vybíral a důraz kladl na to, co je starožitného v pojetích prvotních lidí, nýbrž na to, co by mohlo sloužiti k vysvětlení náboženské evoluce lidstva a k poznání přirozenosti náboženství vůbec. Tak nalezá původ a vysvětlení některých důležitých idej, jež zrozeny v lůně náboženství, se později zlaicisovaly.

Totemismus.

Nejprimitivnější náboženství, jež prý nám, dle Durkheima, je známo, jest ono, jež označujeme jménem totemismus.

Nejnižší lidské společnosti, jež známe, sestávají z malých skupin, jež majíce jistou autonomii, jsou schopny spojiti se v čas potřeby vzhledem k nějaké větší a společné akci. Tyto skupiny jsou zvány klan. Klan jest vytvářen jistým počtem jednotlivců považujících se za příbuzné, ne snad proto, že jsou mezi nimi určité vztahy pokrevenské, ale prostě proto, že mají totéž jméno. Římské gens a řecké γένος mají analogický charakter. Co však klan rozlišuje, toť to, že jméno, jež jeho členové nosí, jest jméno jisté třídy hmotných předmětů, rostlin nebo zvířat. Toto jméno, toť to, co se nazává totem; na př. v kmenu „vlk“ jest vlk totem. Totem brán jest nejčastěji z říše živočišné, méně často z říše rostlinné a přeřídko od věcí neživých (uvádí se 40 příkladů na 500) a ještě řídčeji od těles nebeských.[2]) Několik případů nalezneme, kde totem není přirozeným druhem hmotných věcí; na př. kmen veselých chlapců, kmen lidí dobře rozvitých, kmen mrzáků.

Totem však není pouze jméno klanu; je též jeho znak; odpovídá dosti přesně heraldickým emblemům, erbům feudální společnosti. Američtí

[1]) Viz »Revue philosophique« (1809, leden a únor), článek Durkheimův »Examen critique des systèmes classiques sur l'origine de la pensée religieuse.«

[2]) Na 500 zaznamenaných případů nalezáme 4 nebo 5: měsíc, slunce, hvězdy, hrom. Tato velmi veliká řídkost jest důkaz proti naturismu.

Indiané svým totemem pečetili obchodní smlouvy, jež uzavírali s Evropany. Členové klanu malují velmi často totem na své zbraně, na své štíty, na své korouhve, na hroby; vtesávají je do zdi. Ještě důležitější jest však to, že členové kmene snaží se reprodukovati totem na svém těle. Když totemem je zvíře, odívá se náčelník k jistým obřadům kůží totemického zvířete; jestli pták, členové kmene dávají si péra jeho do svých vlasů, nebo dokonce snaží se reprodukovati podobu totemické bytosti způsobem kadeření svých vlasů. Ve kmeni deště nebo vody jsou dítěti v okamžiku dospělosti vyjímány dva přední zuby, aby, jak praví domorodci, dali jeho fysiognomii jistou podobnost s mraky, jež déšť přivozují. Ženám působí se různá poranění, jichž jizvy zobrazují jistý totem, a tyto jizvy mají nejčastěji náboženský charakter, což brání v nich viděti jen pouhé ozdoby. Konečně u jistých národů je zvyk totem zpodobovati i na samých mrtvolách.[1])

Než totem není pouze emblem kmene; jest i středisko opravdového náboženství. Vskutku existují posvátné předměty, jež jmenují churinga a jež mají na sobě obraz totemu; bytosti čistě světské nemohou se jich ani dotknouti, ani jich viděti, leda snad jen za okolností výjimečných; tyto předměty jsou uchovávány na zvláštním místě, v dobře ukryté skrýši, k níž přiblížiti se jest nezasvěcencům zakázáno. Toto místo stává se též útočištěm; když pronásledovaný se tam uchýlí, nemožno tam vkročiti, aby byl zajat. Je to krátce jakýsi druh tabernáklu. Churinga, jako většina posvátných předmětů, má positivní síly velice vzácné: léčí rány a jisté nemoce, dává sílu, odvahu atd. Celý kmen jest jaksi všeobecně názoru, že jeho život jest připoután na churingu; ztráta její byla by považována za zkázu, a když jej z tohoto posvátného místa. kde obyčejně sídlí, vzdalují, aby jej půjčili svým přátelům, členové kmene drží smutek. Churinga má tu v pravdě úlohu posvátné archy.[2]) Studium totemů nás tudíž uvádí mocně v náboženskou oblast.

Než není na tom ještě dosti; třeba připojiti, že totem je středisko opravdového náboženství, t. j. že hraje hlavní úlohu v třídění věcí ve věci světské a posvátné.

Již studium kreseb a figurativních zobrazení totemů poskytuje v tomto ohledu poučných pokynův. U Indianů, kteří mají jisté kreslířské a sochařské umění, zobrazení totemu spočívá ve více méně přesné, ale dosti podobné reprodukci: totemické bytosti. Tak není tomu u Australanů; tu totemické kresby nemají s bytostmi, jež symbolisují, podobnosti veliké,

---

[1]) To děje se malbami, nebo nalepí se na mrtvolu, i na její tvář, peří s kusy sedlé krve. Mrtvý stává se tak nepoznatelný. Nalezáme tu zárodek masek, jež později hrají tak velikou roli v náboženských jevech.

[2]) Již od počátku této studie o náboženství shledáváme zárodek mnoha institucí nebo věr, jež později se rozvily nebo sesvětštily: erby, náboženské, potom divadelní masky, asyly; připomínáme i, že totem vyražený na předmět je značkou majetnictví; konečně že totemy jsou jednou z prvých forem plastických umění a psané řeči (hieroglyfy).

nebo, a to nejčastěji, podobnosti vůbec žádné;[1]) mají tudíž smysl čiře konvencionelní.[2])

Až dosud zabývali jsme se jen s kresbami nebo zobrazeními figurovanými totemu. Třeba, abychom pozorovali skutečnou bytost, jíž symbolem je totem. Totemické bytosti jsou též posvátny a inspirují náboženské city; četné zápovědi na ně aplikované jsou toho důkazem. Je zapovězeno jísti zvíře nebo rostlinu, jež slouží jako totem, nebo možno jich k výživě použíti jen za jistých podmínek a opatření a jen tak, že části považované za důležité nechají se stranou (vejce, tuk a j.).

Srovnáme-li zápovědi týkající se totemických bytostí se zápověďmi, jež uloženy jsou vzhledem k zobrazením těchto bytostí, shledáme, že tyto druhé zápovědi jsou mnohem přísnější. Churingy, předměty to, na něž jsou totemy vyryty, nesmí býti ani dotýkány ani viděny ženami nebo nezasvěcenci; v místech, kde jsou umístěny a uchovávány, musí panovati klid. Nuže jak jsme pozorovali, čím četnější jsou zápovědi vzhledem k jednomu předmětu, tím tento předmět je světější a posvátnější. Musíme tudíž uzavírati, že obrazy totemických bytostí jsou posvátnější nežli samy totemické bytosti. A vskutku v náboženských ceremoniích úloha totemické bytosti je téměř rovna nulle; ne s ní, ale s jejím obrazem vchází ve styk a obcuje mladík v okamžiku zasvěcení. Patrno tudíž, dí Durkheim, že prosté obrazy a ne bytosti, jichž symbolem jsou, jsou po výtce zdrojem nábožensкosti.

Až dosud nalezli jsme v totemismu dva druhy bytostí, majících v jistém stupni náboženský ráz: totem a totemickou bytost. Než oblast posvátného není uzavřena do těchto úzkých hranic, ale rozprostírá se dále; obejímá věci všechny.

Především je to člověk sám, který má posvátný ráz. Tím, že je člověkem, jest v totemickém náboženství již považován jako bytost náležející ke druhu, který slouží za totem. Prvotní člověk na př., který patří ke kmeni pelikána,[3]) považuje sebe i za člověka i za pelikána;[4]) a pak má za to, že bere účast nějak na posvátném rázu

[1]) Na př. zvíře bude zobrazováno kruhem; stopy, jež zvířata zanechávají v půdě, body.

[2]) Poněvadž primitivní člověk si takto představuje čiře symbolicky bytost, jež mu je totemem, proto nežádá na jeho zobrazení, aby mu skýtalo pocity analogické pocitům, jež by mu skýtala přítomnost této bytosti; na tomto zobrazení žádá jen hmotného označení, jež svým konvencionelním charakterem není bez analogií s kombinacemi písmen našich psaných řečí. Nad to třeba si poznamenati, že tyto totemické kresby vyvolávaly v prvotním člověku asi pocity esthetické a nejen pocity náboženské; jsou tudíž tyto kresby zároveň prvou formou písma a kreslení nebo malby. Počátky malby (kreslení) a písma jsou tudíž úzce spjaty.

[3]) V několika velmi řídkých případech jest i zapovězeno dotýkati se totemického zvířete. Případy tyto mohou býti jen řídky a výjimečny, protože úd kmene musí stále na sobě nositi obraz totemu. Též nutno mysliti, že vždy, za všech dob byly výjimky stran zákazu jísti totemické zvíře (na př. v dobách hladu).

[4]) Aby vysvětlil tuto podivnou dualitu, primitivní člověk vynalezá mythy; předpokládá na př., že pochází od totemického zvířete, nebo připustí, že v počátku existovaly smíšené bytosti: lidé a zvířata zároveň, a že mythická jakási bytost jakousi operací v pravdě chirurgickou proměnila totemickou bytost v člověka. V pokročilejších spo-

pelikána; tento posvátný ráz, rozšířený v celém organismu, má své sídlo zvláštněji v jistých jeho částech, jako v krvi a ve vlasech;[1] u muže je silnější než u ženy, u starých více než u mladých.[2])

Z toho plyne, že prvotní člověk nemá proti předmětu svého kultu postavení příliš pokorného, posice příliš nízké; ovšem cítí se proti němu v jisté závislosti; nazývá jej svým otcem; ale velmi často nazývá jej i svým bratrem, nebo svým přítelem, nebo bytostí téhož těla, opravdovým sourozencem; v jistém smyslu považuje se mu skoro za rovna; mezi nimi jest výměna služeb; totem pomáhá věřícímu, a tento zase protežuje totemickou bytost.

Fysiognomie totemismu se nám čím dál lépe a lépe zjasňuje; není to idololatrický kult zvířat nebo rostlin, ježto jsme shledali tři kategorie bytostí majících posvátný ráz: zobrazení totemu, bytosti totemické samy a údy kmene. To však není ještě všechno; kdyby totemismus byl jen kultem adressujícím se jen na tak obmezený počet druhů bytostí, nebyl by náboženstvím v pravém slova smyslu; neboť náboženství opravdové je soustava idei a věr zabírající vše, co existuje, je celková představa vesmíru. Nuže totemismus vyhovuje této podmínce: pro prvotence vše, co zalidňuje vesmír, tvoří jaksi část společnosti; kmen obsahuje v sobě nejen klany, ale vše, co existuje; a stejně jako lidé kmene jsou rozděleni v klany, tak i různé druhy věcí jsou připoutány na různé klany.[3]) Tak celý vesmír bere na se jaksi náboženský ráz. Vskutku viděli jsme, že člověk z kmene krkavce na př.

---

lečnostech, které nepřipouštějí vznik člověka ze zvířete, nalezáme rovněž přerůzné mythy. Na př. vypravuje se, že následkem bizarrních okolností zakladatel kmene odešel v záhadný kraj, kde také dlouho žil ve přátelství se zvířaty, že na konec se jim podobal, tak že když se navrátil domů, ostatní údové přidělili mu jméno zvířete, jemuž byl tolik podoben. Tyto velmi složité mythy ukazují, že prvotní lidé příbuznost člověka a zvířete neshledávali přirozenou a snadnou k pochopení. Proti domněnkám a tvrzením animistní a naturistní theorie rozlišovali velmi přesně člověka od zvířete a jiných bytostí; nemožno si tudíž vysvětliti, že byl by si prvotní člověk vymyslil víry tak odporující údajům smyslové zkušenosti, nepřipustíme-li, že působení příčin velmi mocných v něm vyvolalo tato pojetí.

[1]) Krev hrá velikou úlohu v posvátných ritech; při obřadech zasvěcování koupe se mladík v krvi dospělých, a krev takto rozlitá jest věcí tak svatou, že ženy nesmí ji viděti téci. Tento posvátný charakter krve je též počátkem krvavých smluv; když dvě individua pila krev svou navzájem, jsou si posvátna. Posvátný ráz vlasů je též zcela patrný; vlasy jsou k robení posvátných pasů nebo proužků. Když člověk umírá, střihají se mu vlasy a uchovávají se na posvátných místech. Střihání vlasů jest u prvotenců obřadnou činností, jíž nesmí býti ženy přítomny.

[2]) Jen něco z citovaných fakt Durkheimem. Posvátný ráz ženy jest méně význačný než muže: před zasvěcením dítě žije ve stanu žen, odloučeném od stanu mužů; jakmile je zasvěceno, žije s muži, a zvláště v prvé době ženy nemohou se ho dotýkati. Muži věkovití mají, jak fakta některá ukazují, velmi význačný posvátný ráz; mohou se dotýkati posvátných předmětů, což dokazuje, že jsou i posvátní; pro ně není už zákazu týkajícího se jídel atd.

[3]) Příklad takové klassifikace: kmen hory Gambier jest rozdělen v osm klanův a každý z těchto klanů jest ve spojení s určitými věcmi, jak tabulka tato ukazuje:

1. klan sokola, obsahující: kouř, kozí list; 2. klan pelikána, obsahující: strom s černým dřevem, psy, oheň, led;
3. » papouška, » hvězdy a měsíc; 4. » havrana, obsah.: kroupy a zimu atd.

má něco z krkavčí povahy, že jest nějak krkavcem. Rovněž věci, které jsou s ním v týž kmen zařazeny, jsou pojímány a představovány jako krkavci; sutky a zima jsou modality krkavce. Než na druhé straně zase víme, že totemické zvíře jest posvátná bytost, a že člověk jest posvátný proto, že bere účast na jeho posvátnosti a na jeho přirozenosti; a tak bude tomu i se všemi věcmi, jež jsou v kmen zařazeny; všechny tyto věci budou míti a mají posvátný ráz. Důkaz toho je v tom, že když to jsou zvířata, členové kmene nemohou jich požívati; a co se týče věcí hmotných, sloučených s kmenem, hrají věci tyto jistou úlohu v náboženských ceremoniích; na př. dřevěné nástroje, jež slouží ke kultu, musí býti zhotoveny ze stromů, jež jsou částí kmene. Konečně důkaz o tom, že různé věci zařazené v klan jsou téže povahy jako on, lze spatřovati i v tom, že věci ty hrají často úlohu podružných, druhotných totemů, nebo jak dí Howitt, úlohu podtotemů. Vskutku v nitru klanu tvoří se často vedlejší skupiny, jež snaží se žíti životem autonomním; tyto skupiny, aby se individualisovaly, volí si podtotem, jehož jméno si přisvojí, při tom podržujíce jméno totemu kmenového. Nuže věci, jež slouží takto za podtotemy, jsou vždy voleny z věcí závislých na kmeni. A když, jak se někdy přihází, tyto podkmeny se emancipují od kmene, pak podtotem stává se opravdovým totemem.[1])

Tak posvátný ráz, který ve svém nejvýbornějším stupni jest v totemu, září z něho všemi věcmi vesmíru; vše, co existuje, jest proniknuto nábožností. Abychom však pochopili, jak z totemismu takto utvářeného mohla se zroditi vznešenější náboženství, je třeba si všimnouti jiného charakteru ještě. Bylo často řečeno, že totemismus jest náboženstvi klanu, že každý klan má specialní kult pro určitý totem, jako kdyby bylo tolik totemických náboženství, rozdílných a sobě stačících, kolik jest klanů v kmeni. Nuže tomu dle Durkheima tak není. Totemismus každého klanu jest kultem, který je částí celku; kulty různých klanů se navzájem doplňují; nad to kulty ty se předpokládají navzájem a odděleně nemohly by existovati. Vskutku členové jednoho klanu sdílejí víru členů klanů jiných, obcují jich náboženským obřadům a hrají v nich jistou úlohu. Nad to jisté z těchto obřadů mají v jistém smyslu mnohem více zájmu pro ty, jež nenáležejí ke klanu, než pro členy klanu. Vskutku prvotenec věří, že život druhu, jehož část tvoří totemické zvíře, je zajištěn jen, jsou-li jisté obřady prováděny členy klanu, který má toto zvíře za totem. Nuže se stanoviska hmotného život tohoto druhu zajímá ne tak členy klanu, jenž má to zvíře za totem (poněvadž, jak jsme viděli, jim je zapovězeno živiti se masem tohoto zvířete), jako členy klanů jiných. A to je tak pravda, že obřady ty dějí se vždy na požádání těchto klanů jiných.

Tak spějeme k závěru, že je solidarita mezi kulty různých klanův,

[1]) To vysvětluje nám, proč je tak málo klanů, kteří mají za totem neživé věci: možno předpokládati, že totemy byly prvotně rostliny nebo zvířata; ale že pak jisté věci hmotné, jež zprvu měly jen úlohu podtotemů, staly se totemy, když totiž podklany se odloučily od klanu a vytvořily klany neodvislé.

a že, abychom pochopili totemismus přesně a dokonale, musíme jej uvažovati jako náboženství vytvářené spojením kultů všech klanů téhož kmene.

Známky, jež jsme až dosud určili, nevyčerpávají ještě obsahu totemismu. Jako každé náboženství, tak i totemismus projevuje dvě stránky: kult kollektivní, jejž jsme právě studovali, a kult individuelní, o němž nám zbývá promluviti. Krom boha náboženství kollektivního každý věřící má nějak svého boha pro sebe, svého patrona, svého anděla strážce; každý člen klanu má svůj individuelní totem. Stejně jako klan má se za spojena mystickým poutem s totemickou bytostí, tak i každý jednotlivec míní, že má mystické pouto s jakousi přátelskou, jej ochraňující bytostí, jejíž jméno nosí, nebo přesněji řečeno, s jakousi zvláštní bytostí tohoto druhu.[1]) Toto jméno tvoří jaksi jméno zvláštní, jež on pak přiděluje onomu jménu rodiny, jež tato má od jména klanového totemu. Prvotenec maluje na své tělo tuto bytost a míní, že má některé z jejích znaků. V těchto rozlišných bodech je tudíž analogie mezi totemem individuelním a totemem kollektivním.[2]) Jinak se rozlišují. Předně jednotlivec nemyslí a nevěří, že vyšel z individuelního totemu; vidí v něm ochrance, ne roditele, předka. Pak, kdežto členové klanu nechávají požívati své totemické zvíře členům sousedního klanu, jednotlivec činí vše možné, aby zabránil každému dotyku s druhem, k němuž přináleží jeho individuelní totem; neboť kdyby náhodou jeho totem byl zabit, i on by zemřel. Konečně totemismus klanu zmizel v postupu náboženské evoluce. Idea však, jež je v základě individuelního totemismu, žila až po naši dobu v četných legendách a vírách. Na jistých místech na př. sází se strom při narození děcka, a má se za to, že osud děcka jest upoután na osud stromu. Aby jeden z těchto totemismů zmizel a druhý jej však přežil, musily býti hluboké rozdíly v citech, jež je zplodily.

Konečně těmto dvěma druhům totemismu třeba připojiti kult třetí, který jest jaksi v jich středu, totiž totemismus pohlavní. S ním setkáváme se jen v Australii. Všichni muži kmene tvoří skupinu jednu, všechny ženy skupinu druhou; každá z obou skupin má svůj totem, jehož jméno nosí. Tyto rysy připomínají charakter totemu kollektivního. Než na druhé straně každý z obou pohlaví zapovídá druhému dotýkati se jeho totemu, a každé porušení této zápovědi vyvolává boje a prolití krve. Tyto zápasy končí se sňatky; proč končí takto, není nám dosud známo.

Toť hlavní rysy totemismu, u něhož jsme se proto déle zdrželi, ježto snad některý čtenář s povděkem vezme poučení o tomto předmětu.

[1]) Poněvadž však skoro ve všech případech nezná tohoto zvláštního zvířete, ctí druh celý a stará se i o úctu jeho.

[2]) Jak se provádí volba individuelního totemu individuem? Durkheim podává více vysvětlení. Jedno z nich: V okamžiku pohlavní dospělosti mladík se osamocuje po několik dní, postí se, křičí, vrhá se na zem a uvádí se různými praktikami do stavu paroxysmu a šílenství. Když jeho obrazivost je tak zvýšena, mají obrazy se objevující tak velikou sílu, že prvotenec jim přiděluje zvláštní hodnotu a myslí, že bytost, jež mu ony představy předvádějí, jest jeho ochráněím geniem, jeho totemem.

Z předvedeného dle Durkheima vysvítá, že tento celek věr má náboženský ráz. Frazer (Forthnightly Review 1905) přece však soudí, že je to jen forma magie, a poněvadž na druhé straně připouští, že náboženství vyšlo z totemismu, odvozoval by je konec konců z magie. Blud Frazerův, míní Durkheim, pochází odtud, že tvoří si o magii ideu příliš širokou; dle Frazera možno mluviti o náboženství jen tam, kde víry mají za středisko ideu jakési psychické osobnosti, a převádějí se v obřady psychologické povahy; když obřady jsou hmotny a provádějí své účinky jaksi hmotně, pak již, myslí Frazer, nemáme co činiti s náboženstvím, nýbrž s magií. Než i kdybychom přijali sudidlo Frazerovo, nemohli bychom, míní Durkheim, již rozlišovati náboženství a magii od sebe navzájem; neboť není náboženství, jež by neobsahovalo hmotných obřadů (pomazání, očišťování, hody). A zase v magii jsou psychologické bytosti, k nimž obrací se mág modlitbami a obětmi. Pravdou totiž je, tvrdí Durkheim, že náboženství liší se od magie (jak bylo již nahoře uvedeno) v tom, že je celkem věr společných jisté skupině; totemismus představuje v nejvyšším stupni tento ráz, tvoří tudíž jakési náboženství.

A toto náboženství dle Durkheima jest asi jedno z nejstarších přírodních náboženství, neboť ono je připoutáno na organisaci provedenou klany a kmeny, a tato organisace jest nejjednodušší, jakou bylo kdy možno pozorovati a jaká kdy snad bude vůbec pozorována.

(P. J.)

Zemská hospodářská výzkumná stanice
pro pěstování rostlin v Brně.

Hospodářské pokusnictví, kontrola hospodářských surovin a výrobků, kontrola semenářská, zušlechťování rostlin, pathologie rostlinná mají tak důležitý význam pro rozkvět zemědělství, že se právem zřizují vždy nové a nové ústavy ve všech zemědělsky pokročilých zemích, které se uvedeným oborům zcela věnují.

Zvláště rychlý vzrůst pokusných ústavů nalezneme v Německu a ve Francii. V Německu byl první ústav podobného rázu zřízen roku 1851, tedy před 58 lety, a dnes nalezáme zde přes 100 pokusných ústavů. Nemenší počet, a to důležitých ústavů hospodářských nalezneme ve Francii, v Anglii i v severních zemích evropských, zvláště pak v Americe. Ba i nejmladší z království evropských — Bulharsko — zřídilo již před lety výzkumný hospodářský ústav. Ostatně stálý vzrůst našeho výzkumného ústavu v Brně jest nejlepším důkazem, jak ho bylo potřebí.

Zemská hospodářská výzkumná stanice byla zřízena roku 1899 a dle stanov vytýčen jí úkol zvelebovati polní hospodářství pomocí vědeckých výzkumů v oboru pěstování rostlin se zvláštním zřením

k pěstování ječmene. Během let bylo nutno rozšířiti obor působnosti dle stoupající potřeby, a tak dnes rozčleněn jest ústav na šest oddělení dole uvedených, z nichž jsou dvě chemická.

O působnosti ústavu dočteme se v právě vydané tříleté zprávě mnoho zajímavého, z níž však tuto možno uvésti jenom u výtahu některá stručná data.

Činnost výzkumné stanice lze rozděliti dle jejích pěti odborů: I. Výzkumné pokusnictví. II. Kontrola semenářská a činnost v hospodářské laboratoři. III. Kontrola chemická a činnost v chemické laboratoři. Sem spadá též oddělení výzkumné chemie. IV. Pathologie rostlinná a V. Zušlechťování rostlin.

I. Činnost pokusná. Pokusnictví zemské hospodářské výzkumné stanice vztahuje se na: *a*) vegetační pokusy, *b*) polní pokusy na zkušebném poli stanice v Brně, *c*) polní pokusy na pokusných polích stanice při velkostatku hraběte V. Mittrowského ve Šlapanicích, *d*) pokusy na venkovských statcích v různých krajích Moravy.

A) Vegetační pokusy. V uplynulém třiletí bylo provedeno celkem 18 vegetačních pokusů. Většina jich provedena s rozličnou výživou rostlin, jednak na půdě původní hanácké, jednak na půdě pokusného pole stanice a konečně na půdách různého mechanického složení téhož původu. Ostatními pokusy vegetačními měl se vyšetřiti vliv vnějších okolností na vývoj plodin a dědičnost, vliv a vzájemný vztah různých cenných vlastností a j. Pokusy posledního druhu jsou v jistém vztahu k činnosti zušlechťovací a slouží více ku vlastní informaci. Mimo to používá se vegetačních pokusů při studiu různých chorob rostlinných. Vegetační pokusy konají se ve hliněných nebo plechových nádobách s horním i spodním zavlažováním.

B) Pokusy na zkušebném poli ústavu. Na zkušebném poli pokračováno ve srovnávacích pokusech s ozimými i jarními pšenicemi a s brambory, které byly již dřívější léta prováděny. Jelikož pokusy ty opakují se již po více let, lze z výsledků určitě souditi na hodnotu jednotlivých druhů a na jich význam pro naše poměry. Ku srovnávacím pokusům přibírá stanice každoročně novější druhy. Druhy, které se naprosto neosvědčují, z dalších pokusů vylučuje, druhy osvědčené přenechává pak rolníkům k dalším pokusům. Pokusů srovnávacích a jiných provedeno v uplynulém třiletí na zkušebném poli celkem 29. 1. Srovnávací pokusy s ozimými pšenicemi. 2. *a*) Srovnávací pokusy s jarními pšenicemi na pokusném poli v Pisárkách, těžká půda hlinitá; 2. *b*) na pokusném poli ve Šlapanicích, těžká půda jílovitá. 3. Kmenové šlechtění viz dále „zušlechťování rostlin“. 4. Zušlechťovací pokusy s řepou cukrovou. 5. Pokus s různou hustotou setby proveden s ječmenem na půdách stejného původu, ale různého mechanického složení a na půdě hanácké. 6. Pokusy s druhy bramborů konají se již po celé desetiletí. 7. Pokusy s tabákem konají se téměř každoročně. 8. Srovnávací pokus s druhy řep krmných a moření řepného semena chlorem a kyselinou siřičitou. 9. Podobně proveden pokus se semenem řepy cukrové loupaným a neloupaným.

C) Pokusy na zkušebném poli u velkostatku hraběte Mittrowského ve Šlapanicích. Ve správním období 1906—1908 byly provedeny následující pokusy: 1. Srovnávací pokusy s ječmeny vlastního šlechtění. 2. Srovnávací pokusy s ozimými pšenicemi. 3. Srovnávací pokusy s jarními pšenicemi. 4 Srovnávací pokusy s druhy bramborů.

D) Pokusy na venkovských statcích v různých krajinách Moravy založeny v letech 1906 až 1908:

	1906	1907	1908	celkem
s druhy bramborů . .	35	66	10	111
„ ječmenů . .	—	6	58	64
s pšenice . . .	2	—	—	2
se zeleným hnojením .	61	—	12	73
Celkem . .	98	72	80	250

II. Činnost kontrolní vztahuje se na kontrolu semen, jadrných krmiv, plombování a j. Nejvíce dochází vzorků jetelového semene, které se zkouší ponejvíce na povázku. Kontrolu semen provádí výzkumná stanice dle pravidel platných pro c. k. semenářskou kontrolní stanici ve Vídni. Plombuje zboží a vydává atesty o čistotě jeho. Plombované jetelové semeno zkouší se na obsah povázky. Poněvadž povázka jest dnes téměř všude rozšířena, jest obchodník nucen zboží řádně vyčistiti. Při tom odstraní se ze semene nejen povázka, nýbrž i jiné malozrnné plevely, hlína atd. Následkem toho jest plombované zboží čistější a jest proto v zájmu kupujícího, aby při nákupu jetelového semene požadoval zboží výzkumnou stanicí přezkoušené a atestované. Že se tak z velké části děje, vidno z neustále rostoucího počtu zkoušených vzorků.

I zkoušelo se za uplynulé tříletí 4755 vzorků semen jetelů a trav a plombovalo se 11.702 *q* jetelin bojínku. Plombování odepřeno u 1128 *q* semene jetelového a bojínku, čímž zachráněno 4612 hektarů půdy od zaplevelení kokoticí. Ostatní uvedené honorované rozbory vztahují se na mechanicko-mikroskopické rozbory pšeničné a žitné mouky, otrub, různých melasových krmiv, krmné mouky atd. U jadrných krmiv vyžaduje se ponejvíce chemický rozbor, poněvadž se jich cena řídí dle množství obsažených živin. U mnohých krmiv stačí však již mikroskopický rozbor, který jest jednak levnější, jednak podává záruku o čistotě a neporušenosti zkoušených krmiv. V každém případě jest však mechanicko-mikroskopický rozbor nutným doplňkem chemického rozboru. V nově upraveném tarifu jest také snížená taxa za podobné rozbory a lze proto zvláště družstvům doporučiti, aby při nákupu jadrných krmiv vyžádali si vždy dobrozdání ústavu o jakosti zboží. Z uvedených čísel lze seznati, že styk výzkumné stanice se zemědělskými kruhy jest každoročně čilejší. O tom svědčí také okolnost, že hospodáři obracejí se vždy častěji na ústav s dotazy o nejrůznějších záležitostech. V otázce hnojení docházejí stále dotazy, které nasvědčují zájmu hospodářů o strojená hnojiva, ale současně o nedostatečné informaci, jak, kdy a čím by měli hnojiti. Pravidelně dožadují se jednotlivci

i družstva chemického rozboru půdy, v domněnce, že na základě téhož lze hnojiti. Výzkumná stanice v uvážení důležitosti hnojných pokusů provedla v různých krajích Moravy již v dřívějších letech podobné pokusy a na podobné dotazy podává přesná vysvětlení a příslušné návody. Další dotazy vztahují se na různé případy z oboru pěstování rostlin, kontroly semen a hnojiv atd. Četná dobrozdání a rady byly podávány v záležitosti různých nemocí rostlinných. Celkem podáno různých dobrozdání a rad 633, a sice: roku 1906 192, roku 1907 251, roku 1908 190.

III. Činnost v chemické laboratoři nesla se dvojím směrem: předně byla to obchodní kontrola a za druhé zpracování vlastních pokusů. Chemická kontrola podobně jako semenářská vzrůstá každoročně. Tak vykazuje kontrola strojených hnojiv r. 1906 527, r. 1907 593, r. 1908 767 různých vzorků, v nichž provedeno bylo r. 1906 696, r. 1907 746 a r. 1908 981 jednotlivých rozborů. Zkoušeny tyto předměty: superfosfáty, kostní moučky, Thomasovy moučky, ledek, síran čpavkový, kainit, chlorid draselnatý, smíšená hnojiva, sádra, různá hnojiva, chemický rozbor půd, nerosty, ječmen, oves, pšenice, brambory, řepa krmná, řepa cukrová, seno, tabák, krmiva, různé.

Zkoušeno: r. 1906 1308 vzorkův a 2327 jednotlivých rozborů, r. 1907 1138 vz. a 2316 jedn. r., r. 1908 1382 vz. a 3407 jedn. r. Placených rozborů bylo r. 1906 638, r. 1907 984, r. 1908 875. Celkový počet honorovaných vzorků zkoušených v třiletí 1906—1908 činil 2497, v nichž provedeno bylo 4605 jednotlivých rozborů; všech v laboratoři vyzkoušených vzorků, zahrnujících v sobě rozbory honorované i vztahujících se k zpracovaným pokusům, bylo 3828 s 8050 jednotlivými rozbory.

IV. Činnost v oboru pathologie rostlinné. Činnost ústavu v tomto oboru béře se dvojím směrem. Předně zabývá se ústav studiem chorob rostlinných, jakož i zkoumáním různých ochranných a vyhlazovacích prostředků proti chorobám; v druhé řadě sleduje cíl čistě praktický: zkouší bezplatně a určuje praktickým hospodářům choroby a škůdce ku prozkoumání zaslaných rostlin a upozorňuje hospodáře na jich původ, příčinu, rozšíření a vhodné prostředky. Jelikož při hubení různých škůdců nutno bráti také ohled na otužilost druhů rostlin, přikročil ústav také přímo ku šlechtění a výběru otužilých druhů obilnin proti nejrozšířenějším chorobám — rzi a sněti. Přípravné práce vykonány již v r. 1906. Za tím účelem zřízena v Rájci stanice zušlechťovací a jelikož v tamnější krajině trpí obiliny a hlavně pšenice neobyčejně rzí, přihlíženo především k výběru a vypěstění otužilejších typů proti rzi vedle výnosnosti, jakosti a j.

V době od roku 1906 až 1908 objeveny, po př. poprvé pozorovány na ústavě též četné nové nemoci rostlin jako: 1. Nádorovitost kořenů mrkve, způsobená jistým druhem plasmodiophora (n. sp.) 2. Nová velmi zhoubná nemoc vinných hroznů způsobená houbou botrytis cynerea, jež napadá též mlází broskví. Ničí bobule hroznů podobně jako vřetenatka. Pozorováno poprvé roku 1902 ředitelem. 3. Parasitická houba arthrobotrys (n. sp.) žijící na jiných cizopasných houbách botrytis

cynerea, sporidesmium a j. v. 4. Fysiologická nová nemoc, černá skvrnitost ječmene, zaviněná odpadky při výrobě boraxu. 5. Úbytě ovsa (Haferseuche), jichž příčinou jest jistý dosud neznámý mikroorganismus zcela zvláštního vývoje. Oves zcela zakrní bez znatelné příčiny. 6. Hniloba kořenů révy vinné, nová, zhoubná nemoc révy americké i evropské, jež zničí vinice úplně. Příčinou jest houba, žijící v půdě, dosud neznámá, již ředitel pozoroval již v roku 1903 ve státních a zemských školkách révy americké v Hustopeči, Mikulově a Samoboru v Charvatsku (1907). 7. Černání listů hruškových, způsobené houbou sporidesmium (n. sp.). 8. Příčina zvláštní nemoci jablek, t. zv. sklovitosti jablek, nemoci zcela podobné namrznutí, avšak zaviněné jakýmsi druhem hub hlenovitých. Tato nemoc v Rakousku dosud nebyla pozorována. 9. Bakteriosa listů fazolových ničící celé listy, jež pak zasychají, hnědnou a upadávají. Nemoc ta rozšíří se záhy na celé pole a zbaví listů všechny rostliny. Fazole ty pocházely z Francie. Za uplynulé tříletí podáno 250 dobrozdání a pokynů v záležitosti chorob rostlinných. O nejrozšířenějších chorobách vydány případné letáky.

V. Činnost v oboru zušlechťování rostlin. Zušlechťováním rostlin zabývá se výzkumná stanice od počátku svého působení a vzhledem k významu ječmenářství na Moravě věnována v první řadě zvláštní pozornost zušlechťování ječmene. Teprve v roku 1904 přikročeno také k zušlechťování řepy cukrové a v roku 1906 k zušlechťování jarních a ozimých pšenic. Veškeré šlechtění jest založeno na šlechtění kmenovém s individuálním výběrem jedinců v čistých liniích. Ústavem zušlechtěné ječmeny bývají skoro každoročně vyznamenány prvními a vítěznými cenami na říšských ječmenářských výstavách ve Vídni. Mimo hlavní zušlechťovací stanici při zemské hospodářké výzkumné stanici v Brně založeno na jaře 1907 ještě v šesti nejdůležitějších obvodech na Moravě 6 místních stanic pro zušlechťování semen. K zušlechťování pšenice ozimé i jarní přikročilo ředitelství výzkumné stanice na podnět ředitelství statků knížete Salma v Rájci. Výběr provádí se zde nejenom vzhledem na výnosnost a jakost zrna, otužilost a pevnost stébla atd., nýbrž hlavně též ku vzdorování proti rzi obilné, která v kraji tom pěstění pšenice přímo ohrožuje. Se zušlechťováním cukrové řepy započato v roku 1904 se 100 různými typy. Z nejlepších a ustálených typů rozmnoží se v příštím roce nejcukernatější. Bližší viz: Pokusy o vzájemném vztahu morfologických a fysiologických vlastností řepy cukrové.

VI. Ostatní činnost. Pro oba odbory moravské zemědělské rady vyráběla výzkumná stanice strychninovou pšenici, později oves k hubení myší a rozesílala je jednotlivcům i obcím. Posud vyrobeno celkem 9711 *kg* strychninového obilí. Pro oba odbory zemědělské rady, dále pro německou hospodářskou společnost, německou ovocnicko-vinařskou a zahradnickou společnost v Brně provedla výzkumná stanice bezplatně řadu rozborů. Poplatky za tyto rozbory obnášely v posledním tříletém období 7523·20 K a sice v roku 1906 2000 K, 1907 4495·20 K a 1908 1029 K.

VII. Publikace a zprávy ústavu jsou vydávány v obou zemských jazycích, tudíž vždy ve dvou vydáních. „Pokusy s hnojením půdy, provedené na statcích za příčinou vyšetření, jakého hnojení mají zapotřebí naše půdy“ (v prodeji A. Píše v Brně) a v německém jazyku: „Düngungsversuche auf den Landgütern über das Düngebedürfnis unserer Böden“ (v prodeji G. a R. Karafiata v Brně). J. Vaňha, „Zkoušení hodnoty sladovnického ječmene“ (Die Qualitätsprüfung der Braugerste), „Jak může pěstitel působiti na jakost ječmene ve smyslu sladovníka.“ „Srovnávací pokusy s druhy bramborů.“ „Pokusy s druhy ječmenů vlastního šlechtění.“ „Srovnávací pokusy s druhy řep cukrových.“ „Pokusy k vyšetření nejvhodnější vzdálenosti řepy cukrové.“ „Srovnávací pokusy s druhy řep krmných.“ „O vlivu moření semene řepného chlorem a kyselinou siřičitou.“ „O vzájemném vztahu fysiologických a morfologických vlastností řepy cukrové a jich dědičnosti.“ *V.*

Posudky.

K. Krofta, **Majestát Rudolfa II.** Praha 1909.

Historický klub vydává tuto přednášku na oslavu třístoletého výročí vydání Majestátu (9. července 1609). V dobytí Majestátu vidí spisovatel poslední veliké vítězství českého hnutí náboženského. A aby jasně vynikl veliký význam této vymoženosti, vykládá hlávní fase dlouhého zápasu, který ji předcházel, i postavení, jaké zaujímaly náboženské strany v Čechách před Majestátem. Výklad tento je přehledný, odborně znalecký a dobře orientuje, ale stanovisko spisovatelovo nezdá se býti všude stejně objektivné. Straní se protestantům i bratřím, neupřímnost jejich se až příliš mírně posuzuje a omlouvá a až příliš ideálně pojímá se vystupování jejich; ve jménu tolerance pokládají se požadavky jejich za spravedlivé. Liberální, moderní stanovisko toto nedocházelo však tehdy v dobách Majestátu u nikoho pochopení a porozumění a proto nelze ani ve článcích Budovcových viděti program náboženské dohody mezi stranami; Majestát je spíše výrazem moci bratrské a evangelické a pro katolíky zůstává oktroyem. Dobyli zajisté stavové evangeličtí a bratrští Majestátem náboženské svobody sobě a svým poddaným a také velikého úspěchu politického, ale že by politika stavovská byla politikou národa, a že pak se stavy oněmi byl poražen český národ, je přece jenom nevědeckou nadsázkou.

V oddíle druhém vypisují se vnější osudy Majestátu i Porovnání. Originál Majestátu, o němž se dříve tvrdilo, že byl zničen, je ve státním a dvorském archivě ve Vídni; originál Porovnání však asi neušel záhubě; není ve státním archivě a je téměř vyloučeno, že by se mohl najíti jinde. Texty obou jsou připojeny a přidán také snímek Majestátu podle originálu.

Großstadt-Seelsorge. Eine pastoral-theologische Studie von *Dr. Heinrich Swoboda.* Regensburg 1909. Verlag von Friedrich Pustet. Cena 6 M.

Pro prakticko-církevní život přítomné doby je sotva důležitější otázky časové než otázka duchovní správy ve velkých městech. Od polovice 19. století rozmnožil se podstatně počet velkoměst a v žádné době nebylo působení na jednotlivce nebo na massy tak rychlé, snadné a dalekosáhlé a proto také zároveň škodlivé nebo blahodárné, jako v době duchovního a fysického bleskového styku. Nepochybná škoda, kterou zanedbávání duchovní správy v těchto velkých a největších kulturních centrech přivodilo, přikvačila na moderní lidi jako lavina. Všichni ji cítí, mnozí však o ní dnes ještě jasně nepřemýšleli; a zatím co jedni pochybují, zda ve velkoměstech skutečně existuje duchovní správa, jak by dle vůle církve a povahy věci měla býti, popírají druzí, a to mnozí, i principielní možnost její nebo mají za to, že je podstatná různost mezi městskou a venkovskou správou duchovní.

Je to tudíž časový úkol, kterého se autor podjal, studovati důležitý problem duchovní správy ve velkoměstech. V historické skizzi nejdříve ukazuje velký rozvoj velkoměst od polovice 19. století, jenž spočívá na nakupení velkých mass lidí na jednom místě, jejichž činností jest industrielní produkce, ne však v témže stupni také konsumpce. Dle společenské struktury jsou tu skupiny a vstvy zájmové, než bez spojení architektonického; podobají se hromadě písku. Toto relativně rychlé a enormní zvýšení počtu lidí nemůže však býti principielní překážkou duchovní správy. Velkoměsto hledá zájmy čistě přirozené, duchovní správa však nadpřirozené a proto není principielní konflikt mezi oběma těmito potencemi, potencí duchovní správy se strany jedné a kulturním jakož i hospodářským principem velkoměst se strany druhé, možným; naopak může a má květ všech materielních a duchovních snah vedle náboženských velmi dobře trvati; ano ideály kulturní dosáhnou tehdy plodného dovršení, byla-li i od nich neodlučitelná nejvyšší a nejhlubší hnutí nesmrtelné duše pěstována. Zvykli jsme si ovšem namnoze viděti v dělníku, zvláště v organisovaném dělníku, nepřítele božího. To však je naprosto liché. Jsouť kvetoucí fary dělnické, a to netoliko v Anglii. Pravdou je spíše, že v téže době, když internacionální sociální demokracie se počala organisovati, jedině vystačující — pokud ona organisace je církvi nepřátelskou — i nejúčinnější protiorganisací — organisace farní správy duchovní, ponejvíce na bodech nejvíce ohrožených přestala působiti a dále býti budována. Přestal tu namnoze osobní styk mezi duchovním správcem a dušemi mu svěřenými, přestala nezbytná podmínka každé správy duchovní, znalost obce, t. j. znalost jenotlivých jejích údů a jejich vlastností a potřeb, jak intellektuelních, morálních, tak materielních a sociálních. Odtud ono rostoucí odcizení jednotlivce a mass v centrech kulturních vůči ideám náboženství, církve, duchovní spásy, nadpřirozeného života.

Že tomu skutečně tak, ukazuje autor v části následující, kde nám podává ponejvíce na základě vlastní skušenosti, cestami do nejpřednějších velkoměst a studiem duchovní správy v nich nabyté, obraz faktické

duchovní správy v těchto centrech kulturních. Jaké to trudné obrazy objevují se tu před námi! Tak na př. v Paříži s 3½ mil. katolíků r. 1906 je far pouze 148, tak že průměrně na faru připadá 36.329 duší. Některé fary mají ovšem menší počet duší, za to mnoho jiných jest daleko nad průměrem, jako Ste Marguerite s 96.200 duší, Clignacourt s 95.000 atd. Vezme-li se však pro jednu městskou faru zajisté nepříliš hluboké normální měřítko 10.000, musilo by v Paříži býti zřízeno ještě 208 nových far a při měřítku obyčejném 6000 duší na faru potřebovalo by největší město světové ještě 450 far! Podobně je tomu ve Vídni. Při počtu 1,720.000 katolíků je tu 76 far, mělo by jich však býti, počítáme-li na faru průměrně 10.000 duší, 172, tak že schází 96 far, případně, čítáme-li na jednu farnost 6000 duší, 209 far. Neméně smutné jsou i poměry v Budapešti. Při počtu 475.836 katolíků je tu pouze 17 far, mělo by jich však býti při měřítku uvedeném 48, respektive 79, tak že schází 31, případně 62 far. Ani v Mnichově není poměr lepší. Pro 444.970 katolíků je tu 20 far, mělo by jich však býti 45, případně při měřítku idealním 74. Jak jinak je na tom na př. Londýn. Čeká-li v Paříži klerus, že lidé k němu přijdou, vyhledává v Londýně duchovní jednotlivé farníky a lidé čekají přímo, že jich nepomine. Na jedné straně obraz otce, který u brány na ztraceného syna čeká, na druhé straně plný princip dobrého pastýře. Stálé pokroky katolicismu v Anglii třeba také přičísti tomuto systematickému kontaktu mezi duchovním správcem a farníky, který je ovšem tím umožněn, že na 340—320 000 katolíků připadá v Londýně 100 stanic missijních s právem matrik. Tímto systematickým kontaktem stává se duchovní správce pravým duchovním otcem duší. A přece není to nic jiného, než v rituálu římském předepsaný status animarum, i ve velkoměstě provedený a využitkovaný. Podobně má se tomu na příklad i v Birminghamu, kde na 28.000 duší jest 15 stanic missijních, v Liverpoolu, kde připadá na 152.000 37 stanic atd. Příznivé jsou v této příčině také poměry v Římě, kde na 500.000 katolíků připadá 60 farností, v Marseilli, kde je pro 450.000 katolíků 69 far, v Kolíně n. Rýnem pro 349.000 katolíků 39 far. Bohužel pro omezenost místa nelze nám uváděti dalších jednotlivostí.

Když byl autor podal obraz duchovní správy ve velkoměstech, líčí v oddílu třetím ještě ideál velkoměstské duchovní správy a zdůrazňuje zde ještě 4 hlavní požadavky: 1. potřebu styku duchovního správce s farníky, 3. intensitu duchovní správy, 3. numerické podmínky její, jež vyžadují, aby farnosti neměly více než 6000 resp. 10.000 katolíků, 4. způsob duchovní správy vzhledem k různým vrstvám obyvatelstva velkoměstského.

Zajímavá jsou slova, kterými spis svůj končí: Jako první křesťanství bylo určeno, vyhledati největší velkoměsto, které cítilo tlukot tepny světa, jako ἀνακεφαλαίωσις světa, onen vlastní smysl slova instaurare odtud měl vyjíti, rovněž tak nepotřebuje se křesťanství posledních dnů obávati žádného moderního velkoměsta, směřuje-li k starokřesťanskému ideálu životnímu. Lidé jsou i v kamenném moři těchto ulic a obrov-

ských domů, dobří, často podivuhodně dobří, třeba jen k nim přistoupiti se srdcem Vykupitelovým a nikoli s objektivní úřední tváří. Styk zůstane duší duchovní správy.

Bonifacius. Die Bekehrung der Deutschen zum Christentum. Von *Dr. Gustav Schnürer,* ord. Professor an der Universität Freiburg (Schweiz). Mainz 1909. Verlag von Kirchheim und Co. Cena váz. 4 M.

Spis přítomný jest nejnovějším svazkem známé sbírky „Weltgeschichte in Karakterbildern", která si vytkla úkolem, třídám vzdělaným podati přehled o vývoji národův arijských v rysech skutečných, jadrných, formou názornou a krásnou, s přesnou věcností a s hledisek praktických, a to tak, že střediskem každého jednotlivého líčení je jistá vůdčí osobnost oné doby. Svazky dosud vyšlé přijaty byly kritikou v celku pochvalně.

Ve svazku našem autor, známý již svým spisem „Franz von Assisi" v téže sbírce uveřejněným, podává něm zdařilý obraz života a činnosti apoštola německého sv. Bonifáce (* 754), používaje případně naskytající se příležitosti historické pozadí široce vymalovati. Bonifacius jest ideální postava, která tu v celku charakterisuje duchovní hnutí, jak se nám při obrácení Němců na víru křesťanskou jeví.

Poněvadž byl Bonifác členem řádu benediktinského, seznamuje autor čtenáře nejdříve s duchem řehole benediktinské a ukazuje především, jak se v ní jeví praktický duch římský. Již faktum, že řehole byla tak mimořádně stručnou, získala jí přednost před jinými tehdejšími předpisy pro život mnišský, které byly mnohem obsáhlejšími. Ještě však významnější je celý duch, který z řeholní knížky sv. Benedikta vane. Zde jeví se paedagogický genius, který ukazuje mimořádnou zkušenost a znalost duše, proto také chápeme, že Benedikt mohl vykonávati onu velikou osobní autoritu, jak nám ji dialogy Řehoře Vel. tak názorně líčí. Mýlil by se však, kdo by v řeholi benediktinské spatřovati chtěl systematické sestavení nařízení pro život mnišský, kde jako snad v moderních statutech společnosti povinnosti a práva každého člena bez mezery a přesně jsou vytknuta. Zásadní ustanovení, jako závazek k životu panickému, jsou jako věc samozřejmá pominuta nebo, jako zřeknutí se zvláštního majetku, jen jako mimochodem dotknuta. Zevnější základní rysy života mnišského předpokládají se známými. Spisovatel tudíž má na mysli jen praktický cíl, podati návod a zároveň také podnět k dokonalému životu těm, kdož se jeho vedení již svěřili, nebo těm, kdo již nějak jinak základní rysy života řeholního znají. Řehole je takto méně normou pro nové štípení řeholní jako spíše normální návod pro život klášterní. Všecko schematické a pedantické je z řehole vyloučeno, paedagogickému rozhledu a ohledu volná ponechána cesta. Při rozličných nařízeních o zevnějším životě poznamenává se nejednou, že by tomu mohlo býti také jinak, nebo že by to v jednotlivých klášteřích různě mohlo býti zachováváno. Velké tajemství síly řehole benediktinské spočívá ve spojení pevného principu se svobodou, pokud možno největší v jednotlivostech. Tohoto spojení bylo dosaženo,

že svoboda v jednotlivostech dána byla do rukou opata na doživotí zvoleného, nikoli do libovůle každého člena společnosti. Tak mohl býti brán zřetel na zvláštnost každého člena, aniž tím trpěla všeobecná kázeň kláštera. Ježto v rukou opata byla soustředěna všecka moc, je pochopitelno, proč sv. Benedikt mluví tak často o vlastnostech opata ve své řeholi. Opat nemá toliko poroučeti, nýbrž především dobře poroučeti. Od jeho paedagogické moudrosti záviselo vše. V jeho osobnosti obrážel se duch kláštera.

Když autor takto seznámil čtenáře s duchem řehole benediktinské, kreslí v následující části s rovněž tak velikou pietou jako vědeckou důkladností světce a jeho dílo stručným líčením a obratnou mluvou, která čtenáře v každé příčině uspokojiti může. Spis autorův populární a přece vědecky na výši bádání stojící podává nám vskutku také věrný obraz vážného neunavně činného věrověsta, který křesťanskou nauku ve středním Německu zdárně upevnil, apoštolského legáta, který z vysoké strážnice římské moudře jsa veden, církev franckou reformoval, tím že ji uvedl v živé spojení s Římem. Jeho úspěchy to byly z velké části, které uvedly Německo jako spolupůsobícího duchovního člena do západní společnosti kulturní. Autor všude se snaží čtenáři s historickým rozvojem méně obeznámenému objasniti kořeny událostí a poměrů. Zvláště však vytknouti dlužno, že spisovatel hledí, čeho posud málo bylo si všímáno, vysvětliti ducha, kterým klidně a odměřeně postupující missionář byl prodchnut, z řehole benediktinské, které Vinfrid v mladých hned letech se oddal. Gravitas a honestas, důstojné zevnější vystupování, zvláštnost benediktinská, obrážely se skvěle v apoštolu Německa, jenž svou činností také k pozdější politické velikosti a moci Německa základ položil. Bonifác ukázal zejména cestu k renaisanci karlovské. Karel Veliký spojil silnou rukou síly oněch zemí, které činnosti Bonifaciovou byly sobě poprve sblíženy. Nikdo ještě nespojil tak jako Bonifác svou činností říše Anglosasů, Franků na pravém a levém břehu Rýna a Italii. Byly to země, která nyní zevně i vniterně se sblížiti a novou západní kulturu zploditi měly. Muž, který ve své bytosti a činnosti různé kulturní živly těchto zemí poprve spojil, byl Bonifác.

Nebyl by ovšem Bonifác, co vykonal, mohl provésti, kdyby byl zůstal na sebe odkázán. Kdyby ho nebyla vedla ruka vyšší, byl by dle všeho již v mladších letech za oběť padl ranám Frisů neho Sasů. Že však ve středním Německu křesťanskou nauku upevnil a církev franckou reformoval, je z velké části zásluhou současných papežů, kteří přehlížejíce z velké strážnice západ, jasněji než Bonifác poznávali, co tou dobou bylo možno a co především bylo nutno. Než i tu zůstává dobrá část zásluhy sv. Bonifáciovi. Z vlastního popudu odebral se do Říma. Tam hledal autoritu, která jej měla vésti, a věrně poslouchal nástupců Petrových, kterým zvláštním způsobem slíbil poslušnost, ač snad mu mnohdy bylo obtížným moudrost nařízení, která mu přicházela z Říma, poznati.

Řada zdařilých, případně volených illustrací zvyšuje cenu nového spisu Schnürerova. *Dr. J. Samsour.*

Ze života náboženského.

Brevem ze 7. května „Vinea electa“ zřízen v Římě, jak už sděleno, ústav biblický, jehož ředitelem stal se bývalý professor insbrucký P. Leopold Fonck. Účel ústavu jest podle „Osservatore Romano“ trojí: vzdělávati učitele a spisovatele pro vědy biblické; podávati mladým studujícím biblika a jiným pracovníkům v tom oboru pomůcky příhodné pro studium písem svatých; hájiti a šířiti pravé učení katolické o Bibli a obsahu jejím proti moderním bludům. K tomu cíli ústav bude užívati též trojích prostředků: konati se budou kursy a cvičení praktická v otázkách biblických; založí se veliká knihovna biblická se všemi nutnými prameny literarními a biblické museum pro illustraci textu z písem sv.; konečně budou se vydávati publikace přísně vědecké, i populární a budou se konati veřejné konference biblické.

P. Fonck sám, dotázán zpravodajem časopisu „La Croix“ pravil: Hlavní úkol ústavu bude příprava na zkoušku licenciata (doktora) pro biblicum před komissí biblickou. Osnova učebná našeho ústavu bude se proto říditi touto zkouškou. Bude tedy hlavně praktickou. Chci k ní připojiti methodický cvik práce vědecké. Na universitách se ztrácí mnoho času „vysokou vědeckostí“. Sám si nechám vyučování tohoto kursu (vědeckou methodiku). Budu sám pracovati se žáky prakticky: vybere se otázka, sbírají a kritisují se prameny k ní, činí se disposice materiálu, využitkují se správné katalogy, pak přijde nauka napsati dobrou knihu, dáti jí vhodný název a vybrati dobrého nakladatele. Co se týká knihovny už máme první fond na ni, a další poplynou už samo sebou, tu v Římě se to těžko nesbírá. Co se musea týká, už před pěti šesti lety sám jsem počal sbírati a položil malý základ pro ně v Insbruku (sebral totiž v Palestině sbírku rostlin biblických a založil tak biblický herbář). Také konference veřejné příštím rokem začneme. Předmětem jejich budou známosti o Palestině pro lepší pochopení života Kristova; výtky a námitky přírodních věd proti zprávám Písma; námitky racionalistů proti evangeliím a pod. Přednášky budou provázeny světelnými obrazy. Professoři dosud všichni nevybráni (pravil v polovici července). Ale příštím rokem už se bude učiti hebrejštině, koptštině, syrštině a assyrštině. Orgán úřední budou „Acta Pontificii Instituti Biblici“ a vydávati se bude čtvrtletník vědecký „Commentationes“, kde kromě latiny budou připuštěny němčina, vlaština, frančina, angličina a španělština. Spolupracovníci čtvrtletníku budou z celého světa. Rovněž budou vydávat knihovnu v trojí serii: theoretický oddíl bude zahrnovat knihy vědecké, studium Bible podporující; praktický bude polemisovat s námitkami a vyvracet útoky na Bibli, a konečně populární oddíl bude šířiti spisy a brošurky, které budou lidu podávati známosti a nauky o Bibli.“

P. Fonck sám je na svůj úřad ředitele ústavu co nejlépe vhodný. Je sám znalcem mnoha jazyků evropských i asijských. Studoval v Kempenách, rodišti autora „Následování Krista“, r. 1883 pak byl

v Germaniku v Římě; byl tam sedm let, načež 1890 biskup münsterský učinil ho prefektem semináře. Ale už r. 1892 vstoupil k Jesuitům a v Nizozemí odbyl si noviciat. Přidělen k studiu biblickému, k němuž měl sám náklonnost. Poslán na to do Anglie pod vedení P. Cornély-ho, u něhož studoval texty hebrejské, překlady Písma, zeměpis a archeologii biblickou. Roku 1895 poslán do Palestiny, aby se tam zdokonalil. Po dvou letech odebral se na university mnichovskou a berlínskou a věnoval se tu v 6 semestrech assyriologii, egyptologii, patristice a j. Roku 1901 jmenován professorem v Insbruku a 1908 na gregorianské universitě v Římě. Učenost svou osvědčil už celou řadou spisů z exegetiky, jež od r. 1890 uveřejňoval.

*

„Komise biblická“ dne 30. června dala si od sv. Otce podepsati a schváliti několik odpovědí na exegetické záhady, týkající se prvních 3 hlav písma sv. (o stvoření světa a člověka, ráji, pádě prvních lidí). Probrány a pečlivě uváženy v komisi těžkosti s výkladem hlav těch spojené, dnešní názory a způsoby výkladu jejich a direktiva církevní zahrnuta těmito osmi zásadami (v originále jest ošem známá forma otázky s rozluštěním „ano“, nebo „ne“ — affirmative — negative). 1. Různé soustavy a způsoby výkladu, které odmítají slovný smysl historický tří prvních hlav Genese, nejsou odůvodněny. 2. Vypravování ono není vzato z mythologií a kosmogonií jiných národů a upraveno od spisovatele; nejsou to ani allegorie a symboly, jež zahalují nějaké pravdy filosoficko-náboženské; nejsou to ani legendy z části historické, z části smyšlené pro poučení a povzbuzení. 3. Slovný smysl smysl historický platí zejmena ve vypravování: o stvoření světa, o stvoření člověka, o stvoření ženy z prvního muže; o jednotě lidského pokolení; o prvotní blaženosti prarodičů ve stavu spravedlnosti, bezúhonnosti a nesmrtelnosti; o přikázaní daném v ráji; o porušení příkazu na radu ďábla-hada; o vyhnání prarodičů; o zkažení přirozenosti jejich; o slibu Vykupitele. 4. Pokud v těchto věcech o některých místech jest různé mínění otců a učitelů církevních a různé výklady, smí se tu zvoliti kterýkoliv výklad (pokud církvi a víře neodporuje). 5. Není třeba také i jednotlivá slova a fráse bráti ve smyslu doslovném. 6. Některá místa oněch třech hlav vedle smyslu slovného a historického mohou se spolu vykládati i allegoricky i prorocky. 7. Není nutno vykládati vypravování ta přísně vědecky a vědeckou kritikou je měřiti. 8. Šest dní stvoření smí se bráti za dny přirozené nebo za lhůtu časovou vůbec a volnosti výkladu se tu meze nekladou.

Zavrženy tedy všecky názory, které by jakýmkoliv způsobem vypravování biblická o stvoření a prvním člověku chtěly postaviti na roveň mythům, legendám a pohádkám. Tak daleko zacházelo krajní křídlo exegetické, doufajíc, že tímto způsobem nejlépe smíří Bibli s vědou. Církev ústy biblické komise žádá tedy střízlivější názor: držeti se slov Bible v hlavních rysech jako historické pravdy a jen v jednotlivostech dovoluje volnost výkladu.

*

V posledním svazku římského časopisu unionistického „Bessarione“ učený Augustinián (Assumptionista) Aur. Palmieri posuzuje článečky o katolicismu v „ruském bohoslovném slovníku naučném“ (příloha Strannika, počat prof. Lopuchinem, pokračuje v něm Glubokovskij). Obrací se předně proti historickým článkům: „Katolicismus v Rusku“ od kyjevského professora Afanas. Iv. Bulgakova († 14. března 1907) a „Katolicismus a jeho propaganda v Gruzii od XI. do XVIII. věku“ od Nik. Vas. Popova. Oba články usvědčuje jako historicky neúplné, stranické a slabo kriticky zbudované. Hlavně však obírá se třetím článkem Bulgakova „Katolická církev“, její charakteristika a nauka. Článek obsahuje 20 sloupců a je tedy dosti obsáhlý. V dogmatickém ohledu Bulgakov dává katolicismu takovouto povahu: Vymezuje slovo katolický, jako synonym se západní, latinský, římský (což není pravda) a dále vymezuje, že katolickými slovou ty církve západní, které uznávají svrchovanost papeže nad sebou! V Římě vyvinul se zvláštní pojem království božího na zemi, všeobecné říše, podobné starému panství římskému, již by spravoval jediný člověk, čině se spolu s Kristem účastným nejvyšší autority. Tento plán vrchní vlády papežské mohl se ve středověku splniti jen následkem náplyvu barbarských národů, jež papež svou povýšeností duchovní snadno ovládl. Jich pomocí založeno římské panství papežů, založena vrchní moc „císařů římských“ od papežů odvislých. Vývoj moci papežské zastínil a stlačil úplně autoritu biskupů, zlomil a znehodnotil moc a vážnost sněmů církevních. A vývoj se dosud nezastavil. S upadáním moci světské a politické papežové rozvinovali svou spirituální nadvládu, jež vyvrcholila konečně v dogmatě o neomylnosti papežské. Co se nauky týče, katolicismus změnil staré zásady křesťanské: zničil svobodu bádání, soustředil moc učící i vykládající v osobě papežské; tím však vydal nauku církve libovůli osobní, racionalismu a subjektivismu. Počaly se vymýšleti nauky dříve zcela neznámé a nauky zavržené znovu se vynášely. Zvláště však pokárání hodné jest, že katolicismus příliš mnoho důrazu položil na přirozené síly člověka, na jeho spolupůsobení při díle výkupném, povýšil člověka přespříliš v díle zadostučinění a snížil výkupné dílo Kristovo. Toto přílišné vyvyšování člověka patrno jest i v moci papežské, i v úctě a nauce o Panně Marii a některých svatých.

Na toto vylíčení vývoje a povahy katolicismu odpovídá P. Palmieri, že papežství už bylo v tutéž duchovní velmoc vyvinuto dříve, než říše římská se rozpadla a dřív než barbaři mohli papeže na svých bedrech vyvýšiti. Na druhé známky povahopisné namítá, že historie sama svědčí o větší volnosti nauky na západě než na východě, vývoj vědy bohoslovné na západě byl mohutný po všecky věky, na východě skoro žádný; výtku o zbožnění člověka, praví, že východní církev často pronáší; kazaňský professor Běljaev roku 1875 a 1881 ve zvláštních spisech dovozoval, že katolická nauka zabředla do pelagianismu, nejnověji M. Grigorevskij v „Christian. Čtenii“ řadou článků totéž dokazoval. Praví, že na tyto výtky bude třeba šířeji odpověděti. Tu stojí jeden názor a system bohovědný proti druhému a třeba bude do po-

drobna rozebrati nauku obou církví. Autor pokračovati bude v polemice s dalšími statěmi a nesprávnými názory o katolicismu v ruské bohovědné encyklopaedii. Praví, že za nové redakce pečlivost a kritičnost z prvních dílů chvalně známá značně polevila a zmizela.

*

Kalvinovy 400leté narozeniny 10. července slaveny liberálním a i socialistickým tiskem jako „velký den kultury evropské“. Je divné, jak také socialistické listy věrně a oddaně oslavovaly muže, jenž byl tak protisociální, tak protiproletářský! Známo jest jeho heslo, že lid musí býti udržován v chudobě, sic by neposlouchal! Jeho politika byla sic republikánskou, ale ne demokratickou. V jeho republice panuje pouze hlouček vyvolených a ti vládnou tyransky. Professor Dr. Loesche v „N. Fr. Presse“ přiznal, že kalvinismus byl příbuznou a milou naukou národům bojovným, ujařmujícím, panským. Proto prý i povstalo správné heslo v Uhrách „co maďarské, to kalvínské“. Dodnes nejmaďarštější kraje zůstaly kalvínské. V národech jiné povahy se kalvinismus neudržel, ač se stejnou silou i u nich se zprvu ujímal. Vyhynul v Polsku, vyhynul v Čechách, odvrátili se od něho Němci. Po oslavách kalvínských napsala ženevská liberální „Liberté“: „Kdo popíše všecku tu zhoubu hmotnou i mravní, která nastala s Kalvinem v naší staré republice? Ženeva, město 60 000 obyvatel s kvetoucím obchodem a průmyslem, upadá na 20.000 pod jalovým ničivým vlivem hrozného vladaře. Florenčtí Medicejští a augsburští Fuggerové měli v Ženevě své bankovní komptoiry a platilo tehdy heslo: „Slovo Ženevana stojí za všecko zlato saského kurfiřta“. Ženeva, ležící na rozhraní tří říší, byla výtečným sprostředkujícím místem; ale její slavné trhy byly zrušeny a ulice i náměstí zarostly travou koncem 16 století. Politika projevovala se jediným způsobem: udavačstvím a žalařováním. Všecka radost vymizela z domů a z tváří obyvatel: všecky zábavy a radovánky zakázány“.

*

Nejvyšší hora evropská — Mont Blanc — zasvěcena P. Marii. Na jednom ze štítů jejích nalezá se kaplička P. Marie „ledovcové“ (Notre-Dame des Glaciers), také jinak Notre-Dame de Guérison, „Panny Marie Uzdravení“ nazvaná. Na 2. července scházejí se tam z celých Alp francouzských ohromné zástupy lidu. Je to asi nejromantičtější poutní místo evropské, vybrána k němu příroda nejmajestátnější. Poutní místo to už trvá po několik století.

*

V „Historisch-politische Blätter“ posuzuje Kl. Löffler politiku Bedřicha Velkého, krále pruského, jakou projevil vůči jesuitům roku 1768, radoval se z pronásledovaní jejich a souhlasil s jejich vyhnáním z Portugal, Španěl a Francie, ale od počátku roku 1768 počíná se jich ujímati, říká jim „moji milí jesuité“ a když na celé zemi řád byl zrušen, on je podržel ve Slezsku a domáhal se na papeži, aby jim ponechal řádovou organisaci, ale konečně svolil, když papež dovolil jim jen jako sekularisovaným biskupovi podrobeným kněžím ve Slezsku dále starým způsobem pracovati a žíti. Král Bedřich se počal

chlubiti dokonce, že pouze u něho ve Slezsku možno najíti pravé „ignaciány“, že má ve své říši o jednu vzácnost více. Chránil je dokonce i proti biskupům, když biskup vratislavský Strachwitz byl velikým jejich nepřítelem. — Autor tuto lásku Fritzovu k jesuitům přičítá jeho hospodárnosti a jeho lásce ke školám. Neměl lidí, jimž by byl odevzdal školství slezské, a tamější světské kněžstvo, jak se omlouval svým liberálním přátelům ve Francii, nevšímá prý si vědy a literatury, jediní jesuité jsou vzdělanými lidmi. Roku 1774 byl ve Slezsku 101 jesuita, z nich 83 vyučovalo jako professoři. Měli 11 klášterů, 64 statků. Kolleje měli ve Vratislavi, Kladsku, Hlohově, Lehnici, Nise, Opolí, Svídnici a Sahaně. Vyhnáni teprve roku 1800 od Bedřicha Viléma III.

*

Anglikánská „Convocatio“ (církevní sněm), a to vrchní sbor konvokace přijal 7. července konečně, po dlouhých poradách pro i proti, usnesení, jímž se tak zvané „Athanasianské symbolum“ (vyznání víry sv. Athanasia) na polo vylučuje z obřadů a užívání anglikánské církve. V hlavní knize náboženské „Prayer-book“ anglikáni měli z reformace ono vyznání víry přejaté z doby katolické a užívali ho při své bohoslužbě, častěji dokonce a slavněji než církev římská, která toho dlouhého vyznání kromě hodinek nikde jinde neužívá. A i v hodinkách velmi zřídka přichází. V moderní době, kdy anglikáni začali se víc a více připodobovat protestantismu německému, bylo jim toto vyznání víry proti mysli. Příčilo se jejich protestantským zásadám. Už proto, že začíná a končí toho vyznání slovy: „Kdo chce spasen býti, musí se držeti katolické víry“, „a nebude-li takto o Trojici souditi, na věky zahyne“. Ne tato zmínka o katolictví, neboť anglikáni sami si říkají „katolická církev“, ale více sama ta hrozba jest jim proti mysli. Vždyť protiví se to zásadě protestantské o bezprostřední svobodě a autonomii výkladu písem sv., aby komu hrozeno bylo zatracením, tvrdí-li něco tak či jinak. Proto konvokace biskupská, aby vyhověla nechuti „široké církve“ (nižší kněžstvo a laici) usnesla se konečně, že vyznání athanasianské má se sice i dále tisknouti v „Prayer-booku“, ale bez začátku a konce s tou hrozbou a bez rubrik, udávajících, kdy a jak vyznání to říkati. To značí, že biskupi přivolují už napolo k tomu, aby vyznání to bylo odstraněno. Z Prayer-booku je zcela vypustiti má právo jediný parlament anglický, který o „Prayer-booku“ rozhoduje. Ten však to sotva učiní. Proto si zatím pomáhají takto.

V „Church Times“ koncem července Rev. Neville Figgis mluvě o tomto usnesení konvokace odůvodňoval je tím, že symbolum to má na sobě příliš mnoho římského ducha: protestantská církev nemiluje jako římská té určitosti a rozhodnosti v nauce, nemá té arrogance a jistoty vědecko-náboženské, naopak libuje si v neurčitých volných formách a tvrzeních, netáhne pevné a tvrdé linie svým věřícím, jichž by nesměli přestoupiti. Je to tedy odpor proti určitosti a touha po volnosti, která proti tomuto příliš určitě se vyjadřujícímu symbolu se postavila.

V katolickém měsíčníku anglickém „The Month“ hovoří Herbert Thurston o snaze anglických historiků představiti kněžstvo staré Anglie před dobytím normanským a i před Jindřichovou reformací jako nevázané zákonem celibátu. Anglikánští spisovatelé chtějí tím ženaté kněze protest. církve anglické ospravedlniti před lidem, jako pokračovatele v odvěké tradici církve anglické. Spisovatelé ti (Kemble, Hume, Rapin, a moderní Hunt, Wakemann, Ramsay a j.) tvrdí, že církev anglická v 9., 10. i 11. století stále ještě neuznávala celibátního zákona římského a neuznala ho ani později, přes to, že mnozí biskupové sv. Aethelwold, sv. Dunstan, Aelfric a jiní mocí a silou zaváděli mezi kněžstvem bezženství a velebili i odporučovali čistotu. — Thurston doličuje z historie, že nauka a právo církve anglické shodovaly se s římskou církví, ale v praksi zákon celibátu dlouho a dlouho se porušoval a od biskupů byl znovu vždy prováděn. Tedy byly poměry tytéž jak v ostatní Evropě. Kanony byly stejné všude, ale prakse a život šly časem svou cestou.

*

O pokusu spojení pravoslavných Srbů s Římem v letech 1814—1820 nacházíme zmínku v Pamětech Šafaříkových o otci jeho; v charakteristice Kopitárově praví: Po vídenských konferencích a utišení válek začaly neblahé rejdy politické v srbských zemích Rakouska (v jižních Uhrách). Jmenovitě pracováno všemi cestami a prostředky o unii pravoslavných se Římem a nejeden poctivý, ale nedosti zkušený člověk do toho vtažen. Tak na př. Vuk Karadžić prchnuv roku 1814 ze Srbska do Bessarabie, obdržel ruskou pensi a s tou šel pak do Vídně. Roku 1815 vydal tu poprvé svůj slovník, a tu jemu Kopitár jako neučenému člověku valně pomáhal. Bez něho by snad ani Karadžić nebyl své dílo svedl. Ale Kopitár zároveň Vuka tak obešel, že tento všecky, kde jen jaké mohl najíti, a byly četné i jadrné, prostonárodní přezdívky a nadávky na popy a mnichy do slovníku vzal a výkladem opatřil. Povstaly z toho veliké mrzutosti, kterými Vuk poháněn, dále zacházel, až konečně vydáním svého novosrbského Nov. Zákona (v řeči obecného lidu, do té doby byl jen ve staroslov. řeči) a svým pravopisem psaného, navždy se srbským národem se rozdvojil a kletbu kněžstva na sebe uvalil. Kopitár chtěl i staršího Šafaříka k uniatským rejdům v Nov. Sadě zneužiti. Kopitár měl ve veliké nenávisti pravoslavnou církev a Čechy, u nichž se tehdy právě počal rozvíjeti čilý národní život. Do Nového Sadu dopisoval Šafaříkovi třeba dvakráte za týden, sděluje učené věci, pochlebuje a lichotě, chtěje ho k sobě přitáhnouti, aby sice pracoval o Slovanech, ale ne pro Slovany. Člověk povahy naskrze liché, zhýralý a vášnivý sloužil policii způsobem nízkým. Nenávist svou proti srbské církvi osvědčil Kopitár hlavně svou recensí bohoslužebné knihy Kormčij, tehdy v Benátkách vydané...

Politika ovšem nikdy v životě náboženském nic zdravého neprovedla, ať pracovala z dobré nebo ze zlé vůle.

*

Naše první česká výprava do Polska (Krakov, Častochov, Varšava) neměla mezi sebou žádného kněze, nezastoupen na ní žádný časopis katolický, neboť „Hlas Národa“ přes jeho konservatismus k listům strany nečítáme. Výprava složena tedy byla z lidí táboru agrárnického, mladočeského, realistického a pokrokového. Poláci těmto našim účastníkům uchystali v programě svém i služby boží. V Častochově v chrámu P. Marie Jasnohorské byla to dokonce slavná mše svatá se slavnostním kázáním samého převora Paulánů P. Rejmana. A čeští hosté dostavili se skoro všichni! Ve Varšavě rovněž hned druhý den pobytu (sobota) ranní program začal se mší sv. u sv. Jana. Hosté čeští už sice nepřišli v plném počtu, ale přišli přece mnozí. Snad si vezmou z toho příklad i naše slavnostní komitety! Snad kdyby naši lidé častěji konali takovéto návštěvy do Polsky, navykli by si i trochu pobožnostem, jimž u nás tak rádi se vyhýbají. Českopolské bratrství by v tom ohledu pro nás mohlo přinésti dobré ovoce. Ačli by snad nepůsobilo naopak a nenakazilo i Poláků naším indifferentismem. Neboť neděle českého pobytu ve Varšavě zůstala už bez služeb božích, aspoň v officielním programu.

*

Rozmanitost themat probíraných v bohoslovecké brněnské „Růži Sušilově“ nelíbí se „Národnímu Obzoru“. Jak prý duševní život kněží sesvětšťuje! Běda jim však, kdyby si všímali themat jen náboženských — pak by byli jistě „omezenci“, kteří nemají pochopení pro dobu a potřeby lidu!

*

Na sjezd „katolíků rakouských“ ve Vídni chtějí Němci přece jen dostati všecky národy. Nejprve odřekli Moravané, pak Slovinci, kteří jediní převzali i referáty, a za nimi Češi. Poláci byli nerozhodni. Vloni už přípravný výbor v jednacím řádě sjezdovém přijal a připustil všecky rakouské řeči na sjezdě. Dnes toho usnesení užívají jako lákadla, že je to ústupek pro Slovany hlavně! Bude se moci v debatě v sekcích mluviti i jinak než německy. Ale slavnostní schůze a referáty zůstanou jen německé. Tedy ústupek zcela bezvýznamný. Ostatně nejedná se o takové ústupky sjezdové, jednalo by se o nekřesťanské jednání německých „křesťanů“, zvláště co do českých služeb božích ve Vídni. A dosud záruky nedáno. — Jihoslované pomýšlejí na svůj zvláštní sjezd katolický, pro Slovince i Charvaty společný.

Současně se sjezdem rakouských katolíků (5—8. září) konati se bude ve Vídni i mezinárodní sjezd starokatolický (6—10. září) — po řadě osmý. Vídeň už po druhé je místem sjezdu starokatolického (1897 IV. sjezd).

*

Poláci, počavše v 16. věku unií brestskou přiváděti východ pravoslavný do lůna církve římské dnes jsou asi největšími pessimisty mezi Slovany v ohledu unie. Znají ovšem pravoslavné Rusko lépe než ostatní Slované a vidí tedy i těžkosti, jaké se denně činí jim a katolicismu. Na velehradském sjezdě byli nejzdrželivější v nadšení a nadějích.

A jejich tisk, a konservativní právě, posuzoval sjezd velice chladně. Tak lvovský „Przeglad“ ze 7. srpna praví, že jest marnou nadějí doufati, že ruské pravoslaví se spojí s katolicismem. Vždyť ruská pravoslavná církev je pouze policejním departementem a stát bude se varovati toho, aby dal podříditi část své moci vlivu cizímu, vlivu Říma. Spíše prý se sjednotí balkánské a turecké církve pravoslavné než ruská. Sbližování s ruským pravoslavím znamená prý leda posílení nacionalismu ruského a stěžování postavení polského! Vytýká také, že celý sjezd byl rusofilský! Polákům už vytýkali dříve, že jsou a budou hlavní překážkou sblížení Ruska s katolicismem (A. Palmieri ve své knize „La chiesa russa“, začež obžalován z modernismu; dnes však od Poláků pozván dlí mezi nimi v Krakově pro lepší poznání jejich), a sám jejich polský Dr. Swiętochowski vytkl zase polskému kněžstvu, že ono jest hlavní překážkou smíření rusko-polského a vinno odtržením Chlumu od kongresovky! — Druhé číslo „Velehradského Věstníku“ provolává hanbu těm polským kruhům, kterým jest myšlenka sjednocení odpornou!

Illustrace k jedné z debat unionistického sjezdu velehradského odehrála se v Bojanci u Žolkve ve východní Haliči. Farář tamější Krušynškyj jako Starorusín byl protivný všem „latinským novotám“. Jal se tedy z farnosti své odstraňovat bratrstva škapulíře a Srdce Páně, jež po vsích kolem Žolkve pozakládali Basiliáni žolkevští. Začaly spory mezi farářem a klášterem zprvu v lásce bratrské, ale později, když Krušynškyj se nedal přemluvit, se vší bojovností vedené. A do bojů zamíchali se i farníci. Zvláště ženské jaly se hájiti nových pobožností! A selka Paraňa Žydykova, jmenovaná od kláštera jednatelkou (zelatorkou) bratrstva Srdce Páně, jednu neděli po službách Božích zůstala s věrnými svými před chrámem a zle vyčinila farářovi, starostovi a výborům, kteří s farářem drželi. Muži zastali se starosty a faráře a počala vojna mezi muži a ženami. Paraňa Žydykova odsouzena na 24 hodin do vězení. Ale bojanecké ženy ji brání, to že je musejí zavříti s ní. A pro Bojanec zdvihla se také i ostatní celá Ukrajina proti Starorusínům. Z obřadní záležitosti vyvinula se záležitost politická.

*

Reforma ruských akademií bohoslovných už zahájena. Sv. synod počal je vyčisťovati od „reformistů“. Propuštěni z petrohradské akademie professoři: G. J. Abramovič, V. N. Beniševič a N. K. Nikoljskij; z moskevské: Konovalov a Pokrovskij; z kyjevské: Rybinskij a z kazaňské: Popov. A professoři Tagalev a Gorodenskij v Moskvě museli se zavázat, že nebudou náležet k žádné straně a směru liberálnímu. Jiným professorům uloženo, že budou musit předkládat své přednášky k censuře. Každý professor musí vzíti aspoň 4 hodiny týdně, nesmí však převzíti dva kursy současně. Práci approbační musí čísti dva a ne jeden pouze. Themata prací smějí býti jen bohoslovná. Pro studenty pak ustanoveno: Studenti musejí bez výjimky chodit

do přednášek; musí se súčastňovat všech služeb božích a musí své velkonoční povinnosti vykonati (jíti ke zpovědi a přijímání)!

Podle všeho toho vidět, že nějaké nápravy snad bylo skutečně třeba! Známý sensační feuilletonista „Nov. Vremene" M. O. Meňšikov ve svém lístku z 22. července nazval akademie bohoslovné pařeništěm radikálního demokratismu. Třeba prý je zrušit, ježto víru a mravnost neposilují, ale rozvracejí. V Moskvě prý jsou to samí baptisté (míní protestantské smýšlení) a v Petrohradě prý dokonce vyučuje na akademii „žid v klobouku", archimandrita Michail! Nazval ho tak pro jeho liberalismus.

*

Všeruský klášterní sjezd. 5./18. července, ve svátek sv. Sergije, zakladatele Trojické lavry, po slavnostním „molébnu" u jeho rakve zahájen o 6. hodině večerní ve velké metropolitní síni všeruský klášterní sjezd, jenž trval 9 dní. Poslední 11. schůze konána 13./26. července. Sjezdu se súčastnilo 50 členů skutečných a 60 členů s hlasem poradním, kteří byli opatřeni zvláštními vstupenkami a měli číslovaná sedadla. Z biskupů přijeli: serpachovský Anastasij, vologodský Nikon, dmitrovský Trifon, suchomský Dimitrij, mamadyšský Andrej a rektor mosk. duch. akademie, volokolamský biskup Jeodokim. Jednání ve schůzích mělo zůstati dosud tajným, ani jediný zpravodaj nebyl připuštěn, přece však vnikaly do veřejnosti stručné zprávy o jejich průběhu.

Čestný předseda, moskevský metropolita Vladimír, vylíčil ve své řeči přednosti a vady ruského klášternictví a končil prosbou, aby sjezd zjednal žádoucí nápravu. Odevzdav pak další vedení sjezdu biskupovi Nikonu, dal přečísti pozdravné telegrammy, zaslané různými hierarchy.

Biskup Nikon kladl všem na srdce, aby se vystříhali všeliké různostrannosti a zvláště rozkolu. Pozvaný na sjezd činovník synodalního oberprokura a redaktor „Kólokola" V. Skvarcóv ve své promluvě zdůraznil, že se kláštery mají věnovati hlavně dílu misií, a to zvláště v době, kdy ostatky sv. kněžny Polocké Olgy, po dlouhém pobytu v Kyjevských peščerách, mají býti přeneseny do rodného Polocka, nyní tak ohroženého katolicismem! Professor A. Vvedenskij uvedl řadu námitek, činěných proti některým bodům programu, navrženého biskupem Nikonem a doporučoval doplniti ho některými položkami. Po krátké výměně názorů první schůze tímto ukončena.

Příštího dne zahájil schůzi již biskup Nikon. Metropolita Vladimír z lavry odejel a očekávaný bojovný biskup z Volyně nepřibyl. Nezavítali též petrohradský metropolita Antonij, kyjevský Florian, ani oberprokurator Synody. Nepřišel do této schůze též dmitrovský biskup Trifon, předpokládaný předseda sjezdu. Bylo vůbec patrno jakési zklamání. Očekáváno, že sjezd bude velice okázalý, asi na způsob sněmu. Nadáli se, že přijede síla vynikajících představitelů „černého" duchovenstva. Správa lavry již záhy oznámila, že po čas trvání sjezdu bude do svých klášterních hostinců v Trojickém posadu (městysi) přijímati

pouze sněmovníky. Z té příčiny ustal obyčejný příliv poutníků, jichž ku svátku sv. Sergije přijíždí na tisíce a lavra byla v ty dni téměř prázdná. Kromě jednoho nebylo na sjezdě professorů kanonistů, jelikož nebyli pozváni; scházeli též archimandrité a igumeni mnohých klášterů z téže příčiny. Biskupu Nikonu vytýkáno, že jich výbor notně procedil, aby neměl opponentů. Z pozvaných někteří měli na prsou značky členů svazu ruského národa, což neschvalováno, jako vnášení politiky do sboru čistě duchovního.

V této schůzi doporučoval biskup Nikon, aby se sjezd v principě vyslovil stran uvedení ve všech klášteřích pravidel obščežitija, jako ideální formy klášterního života, vytvořené věky a vytvořené současnými poměry, žádaje, aby souhlasící s jeho návrhem zůstali sedět, nesouhlasící aby vstali. — Ani jediný z přítomných členů nevstal, všichni souhlasili.

Ne tak hladce řešen druhý bod programu, jednající o vykořenění mnišského mamonění, jelikož zahrnoval pouze nižší třídy klášterníků, o vyšších však nebylo v něm ani zmínky. Takový strannický návrh narazil na odpor i nejskromnějších mnichů. První vystoupil archimandrita Nového Athonu na Kavkazu, 89letý kmet Hieron, jenž zdůrazňoval, že smí-li býti zavedeno přísné „obščežití", musí se všichni, představení i podřízení podrobiti stejnému řádu a kázni. Za obščežitelné považovány prý i lavry, ve skutečnosti však panuje v nich privilegovanost a protekcionářství a to nejen vzhledem představených a parochiálních vladyků (biskupů), nýbrž i vzhledem jednotlivých mnichů a poslušníků, majících různé vlivné příznivce, k vůli nimž se klášterní řád hrubě porušuje. U nás v Athonu není osobního vlastnictví, ani u mne, ani u poslušníků žádných výminek nestává. Já co představený kláštera považuji klášterní majetek a fakticky ho užívám ne jako svého, nýbrž jako majetku Božího, z něhož musím skládati účty Bohu a své brati. Právo vlastnictví zaměněno u nás právem užívání. Ani ta řasa na mně není moje, nýbrž majetkem kláštera a tak i u všech ostatních. Při práci, modlitbě v trápezně (refektáři) jsme všichni spolu. Já jsem vždy v čele a brať vidouc to jde ochotně za mým příkladem. Nikomu nebuďte činěny ústupky, jen tak obnovíme klášterní kázeň.

Řeč váženého starce učinila hluboký dojem a proto vzbudila prosba předsedy věci té se nedotýkati, jelikož není na denním pořádku, nevoli většiny shromáždění Jeromonach Trojicko-Ostrojezerského kláštera Joasaf vytýkal předsedovi strannictví, an vystupuje proti mamonivosti prostých mnichů, zamlčuje zištnost vyšších hodnostů, která přece není méně závadna. Poslušníci ve větších státních klášteřích mají do 300, jerodiakoni do 1000, jeromonachové do 2000 rublů ročně, představení od 10.000 až 40.000 rublů! z klášterních důchodu, čili tak zvané kružičné, kromě platu od státu. Tuto nesrovnalost třeba odstraniti. — Předseda namítá, že v celém Rusku není hodnosty, jenž by měl z klášterní pokladny takých příjmů, ale řečník uvádí moskevského metropolitu a některé jiné. Biskup Nikon vysvětluje, to že jsou metropoliti, vyšší hierarchové církve, jichž úřad a postavení nutně vyžadují

výjimky ze všeobecného pravidla, což dokládá i příklady z dějin. Opponent však dovozuje dále, že archijerejské jmění páčí se na několik millionů, což dle tvrzení zápisky samého předsedy vede k tomu, že klášterní brať musí po kraji vyžebrávat almužny, aby ukojila penězochtivost představených. Dokud té nebudou položeny meze, žádné jiné sebe radikalnější prostředky nedovedou obroditi život klášterní. V témž duchu, ač poněkud mírněji mluvilo ještě několik řečníků. Jen někteří namítají, že nechť se sněm usnese tak nebo jinak, na věci se ničeho nezmění. Nepovolíte-li vladykám jejich příjmů, oni sami si je vymohou. A konečně ani petrohradská Synoda neschválí takové řešení sjezdu.

Nastával obávaný rozkol a aby byl zamezen, nebylo do večerní schůze připuštěno několik opposičních členů s poradním hlasem, prý pro těsnotu! — vedle jiných jeromonach lavry Apollov a kalužský jeromonach Venijamin. Pokračováno v rokování obščežitije, ale již v pozměněné formě: má-li býti ve všech klášteřích, nebo jen tam, kde brať je mu zvláště nakloněna. Biskup Nikon osvědčuje, že bude velmi těžko, neli nemožno provésti takovou změnu i v dávno ustáleném životě lavr. Zachtí-li podřizovati předpisům obščežitija všecky klášterníky, bez rozdílu, ani představených nevyjímaje, většina vzdělanějších mnichů prý se rozuteče a obmeziti lavrové mniššstvo takým kulturním životem jako nynější, sotva asi bude možné, pročež navrhuje, aby v lavrách byl zachován dosavadní pořádek. Nastaly nové spory a výtky, které tak rozechvěly Nikona, že až ochuravěl a v následujících dvou schůzích předsedal suchomský biskup Dimitrij. Na denním pořádku byla otázka o ženských klášteřích, které neměly na sjezdu svých představitelek. Přiznává, že namístě kněží světských lépe stavěti v nich za blahočinné (vikáře) a duchovníky mnichy, jelikož lépe obeznalé s klášterním životem. Avšak nemají se míchati do klášterní správy, která cele přísluší iguméni (abatyši). Kněz budiž pouze duchovním rádcem sester. Úplná přeměna života ve státních ženských klášteřích na obščežitelný přiznána za velice žádoucí. — Ku konci sjezdu byla též vyslovena přání, aby příště byl svolán i zvláštní ženský klášterní sjezd. — Dalším bodem bylo odstranění nájemných pěveckých sborů a t. zv. „partesního“, čili koncertního zpěvu, nesrovnávajícího se s duchem klášterní bohoslužby. Otázka tato méně ostrá vyvolala přece oživené debaty, jelikož se dotýká i hmotných zájmů klášterů. Namítáno, že přechod zpěvu koncertního k jednoduchému t. zv. „stolbovému“ bude prý odrážeti poutníky, z nichž mnozí přijíždějí hlavně k vůli zpěvu. Ale i na ty zástupy, které přicházejí jen pokloniti se svatým ostatkům a divotvorným obrazům, učiní ta změna nepříjemný dojem. Budou-li rozpuštěny pěvecké sbory a všude zavedeno obščežití, nazejtří odejde i jeromonach-kazatel, jehož těžko bude zaměniti. Dále navrženo, aby místo rozpravního čtení bylo zavedeno psalmodické a všichni klášterníci aby četli po koleji předepsaná pravidla. Zasimovští starci German a Alexěj vzpomínají užívaného u nich obyčeje, kde i v kuchyni a při jiných pracích čtou se hlasitě poučné knihy. — Ohledně nezletilých chovanců ustanoveno, že mají býti umístěni ve zvláštní budově vně kláštera a kromě

čtení a zpěvu vyučováni nějakému řemeslu. — Do 6. schůze zavítal již opět biskup Nikon a zmíniv se o své chorobě, prosil starce o modlitbu, načež za vřelé řeči doporučoval úplnou zdrželivost od vína a lihových nápojů v klášteřích, což bylo jednohlasně přijato a usneseno, aby v žádném klášteře nebylo užíváno vodky a vína, ani za návštěv vysoce postavených osob. Vyminěn jediný Novoathonský klášter, kde mniši místo kvasu dostávají lehké kavkazské víno.

Mimo uvedené pojednáno na sjezdu ještě o následujících otázkách: O rozvoji klášterní práce, což mimo jiné nutno též za příčinou stále se zmenšujících příspěvků. Igumen Valaamského kláštera dí, že se u nich všecka brať zaměstnává hlavně koženictvím, malířstvím, truhlářstvím, zámečnictvím, hrnčířstvím, lakýrnictvím a obuvnictvím. Kromě toho dobývá se ve vůkolních lesích terpentin. Řešeno zaváděti ve všech klášteřích vedle bohoslužby a modlitby přiměřenou práci k odvrácení zahálky a lenosti a získání vlastních prostředků k výživě.

Stran učených mnichů stanoveno, aby studující duchovních akademií, kteří chtí vstoupiti do kláštera, byli tam po předběžném dorozumění se akademické správy s představeným dotyčného kláštera, v čase prázdnin pod vedením zkušených starců náležitě připravováni, nosíce šat poslušníků a podrobujíce se vší klášterní kázni. Po akademických studiích povinni pobýti v klášteře nejméně dva roky, načež po úvaze představeného mohou býti posvěceni za jerodiakony a po úspěšném zakončení zkoušky i za jeromonachy Z vděčnosti za výchov mají sloužiti v témž klášteře aspoň tři roky. Mniši-akademici, kteří budou posláni ke zvláštním výkonům missie mezi sektaře a t. p. trvají v stálém styku s klášterem, v němž byli vysvěceni a vyplnivše svůj úkol, vracejí se.

Vzhledem ku klášterním sběratelkám a sběratelům snažil se igumen Velko-Tichvinského kláštera dovoditi nemožnost obejíti se některým začínajícím klášterům bez takových sbírek. Předseda odtušil, že třeba žíti nadějí na Boží pomoc; také svatý Sergij a četní jiní světci ruské země trpěli hlad a nouzi a nám třeba říditi se jejich příkladem. Jeromonach Zasimové pouště Alexěj dí, že třeba dbáti, aby nehynuli mravně ti, kdož vstupují do kláštera k vůli spáse duše, ale při sběratelství jsou vystaveni různému pohoršení a pokušení. Náměstek Trojické lavry Tovija dodává, že kláštery vysílající sběratelky získávají drobty, ale ztrácejí někdy velmi mnoho — duše lidské. Rozhodnuto žádati Svatou Synodu, aby zakázala všeliké sběratelství, osobní i skrze dopisy, při nichž dály se četné podvody.

O poslušnících, kteří ještě nebyli u odvodu, navrženo prositi Synodu, aby vyjednala u vlády zastavení odvodu, dokud nebudou postřiženi a potom i úplné jich uvolnění od vojenské služby, za výjimky těch, kteří budou uznáni za nezpůsobilé k mnišskému stavu aneb sami z kláštera vystoupí. Při postřihu má býti vřazen nový slib o naprosté zdrženlivosti od lihových nápojů. Proti t zv. „brodačím“ (toulavým) poslušníkům, přecházejícím z jednoho kláštera do druhého, má býti zakročováno se vší přísností.

Co se týče peněžitého výměru, navrhuje sjezd představeným (nastojatělům) klášterů maximální plat 1500 rublů ročně. Eparchiální biskupové mají býti zproštěni správy kláštera a tyto jsou povinny dávati diecesní kathedře určitý roční příspěvek. — Vytknuta byla též nepřístojnost u mnichů, nošení řádů a jiných světských vyznamenání a vysloveno přání, aby tento obyčej byl pro příště zanechán.

V poslední schůzi přečetl biskup Nikon projekt provolání sjezdu ku vší klašterní brati, v němž dotýkaje se nynějších těžkých časů mimo jiné praví: „Podobá se, že povstalo nyní celé peklo a vyslalo své spojence proti církvi. Dokážeme činy, kterak sluší dle učení Krista uspořádati život. Nastal čas úsilovné práce. Snad již blízká hodina soudu Božího Nuže, připravme lampy naše, abychom hodně uvítali Krista. . ." Toto osvědčení podepsáno všemi účastníky sjezdu. Ku konci vysloveno přání, aby takové sjezdy byly svolávány častěji, aby byl utvořen všeobecný klášterní svaz se zvláštním ústředím, v němž byly by tlumočeny všecky potřeby, snahy a tužby ruského mnišstva a aby k tomu účelu byl vydáván zvláštní klášterní časopis. Členové sjezdu obrátili se strany toho s prosbou k biskupu Nikonu, jako v těch věcech nejzkušenějšímu. Týž děkuje pravil, že jsa diecesálním biskupem a členem říšské rady nemůže bohužel jich přání vyhověti, co do časopisu pak že vycházející v jeho diecesi „Cerkovnoje Slovo" dalo by se snad předělati na všeobecný klášterní orgán, což s díky přijato. Po té se shromáždění ještě usneslo vyjádřiti Sv. Synodu, jako nejvyšší duchovní vrchnosti, svůj „hluboký, srdečný, křesťanský zármutek" za příčinou předloh o náboženské svobodě, schválených říšskou dumou. Předsedovi Nikonu byla sjezdem vručena děkovací adresa

Takovým představuje se v běžných rysech obraz činnosti klášterního sjezdu. O svých řešeních vyjádřil se sám sjezd, že nemohou býti považována za definitivní, která se ihned mají provésti, nýbrž všechen sebraný a zaprotokolovaný material bude vzat pouze „ad referendum" a sloužiti průpravou k dalšímu postupu v tomto směru. Posudky o sjezdě byly ovšem velice rozdílné. Liberální tisk měl proň po svém způsobu hlavně jizlivé úšklebky a tendenční lže, konservativní chválil co chvály hodno, naděje se od něho konečných žadoucích oprav, nicméně vytknul mu i různé nesrovnalosti. Uvedu jednu předhůzku z obšírné statě prof. N. Kuzněcova v „Mosk. Vědomostech". „Jako na missionářském sjezdě v Kyjevě, tak i zde ustanoveno duchu církve cizé, ze světských obyčejů vzaté dělení hlasů na rozhodující a poradní, ačkoli na sjezdě zasedali pouze mniši. Jakoby význam hlasovací nespočíval v jeho duchovní-mravní síle a pravotě, nýbrž jaký význam ráči za ním přiznati vyšší duchovní vláda. Následkem takového názoru byli pozbaveni rozhodčího hlasu i tací mužové, jako Germán, igumen Zosimovské pouště, jako odborný znalec klášterního života, otec Juvenalij, správce kláštera v pskovské gubernii a mnozí jiní Rozhodoval tu nikoli vzorný přísný život, věhlas zkušených řídičů duchovních ve správě klášterní, nýbrž jaké místo zaujímá v hierarchické stupnici. Avšak takováto organisace má ráz rozhodně byrokratický."

Karel Jindřich.

S výsledkem klášterního sjezdu nejsou ani jinak spokojeny ultrakonservativní „Mosk. Vědomosti.“ Výsledkem sjezdu není prý reforma a přitužení vnitřní disciplíny klášterní, jakby třeba bylo, ale požadavky po zvýšení práv a privilegií klášterních. Toho prý dnešní kláštery nezasluhují.

Před sjezdem i po čas sjezdu přinášely listy liberální výčet jmění klášterního. Tak petrohr. „Birževyja Vědomosti“ (Bursovní Vědom.) praví, že kláštery mají ohromné jmění, zvláště v hotových penězích, papírech cenných a pak ve svých pokladech drahocenností uloženo. Všech 528 klášterů má prý přes 7000 mil. rublů, tedy jeden přes 13 mil. rublů průměrně. Ježto mnichů a jeptišek jest 21.577 a pomocných počátečních bratří a sester (poslušníků a poslušnic) 43.663, připadl by na osobu kapitál přes 100.000 rublů. Kdyby to byl produktivní kapitál, měli by ovšem mniši veliký roční důchod k disposici. Ale v sumě 7000 millionů jsou budovy, chrámy, poklady umělecké, tedy věci, jež nic nenesou, ale naopak žádají stálého nákladu. Přes to jednotlivé kláštery jsou skutečně bohaté. Poklady a jmění Sergievské lavry (u Moskvy) páčí se na 3000 mil. rublů; Kyjevské Pečerské lavry na 1500 mil. rublů; a petrohradská lavra sv. Alexandra Něvského má prý na hotovosti ve zlatě 3 mil. rublů. Na vydržování („prokormlenie“) biskupů, kteří nemají svých vlastních příjmů, slouží 71 klášterů. Na doklad jak se s klášterním jměním hospodaří, že prý jistá igumeňa (abatyše) v již. Rusku dává ročně 30.000 rublů svému synu (šla jako vdova do kláštera), který je ředitelem operetky, a tak svůj ensemble drží pohromadě! N. B. Jsou to data listů liberálních!

*

„Missijní spolek“ ruský za lonský rok vykazuje ve své zprávě úbytek členů a úbytek příjmů. Ač vydal v Rusku na 30% a v Sibiři a cizině na 20% méně, přece musil sáhnouti k reservnímu fondu a vzíti z něho 41.000 rublů, celkem vydáno 324.220 rublů a sešlo se jen 306.210 rublů. Kapitál spolku z 1,227.518 rublů klesl na 1,209.508 rb. V tom je kapitálu, na nějž se nesmí sáhnouti, 857.253 rublů. Obráceno vloni z pohanství a mohamedánství 1670 lidí na pravoslaví. V 700 školách vyučováno 18.800 dítek

Za těchto 1670 nových duší pravoslavných ztratila pravoslavná církev velmi mnoho tisíc svojich. Odstupy neustávají ani dnes. „Děti“ pravoslavné církve z ·á se činí to na truc „matce“ své. Právě proto že ji to tak mrzí a že se tolik zlobí proto! Tak „Charkov. Vědomosti“ sdělují, že inteligence charkovská začala poslední dobu houfně přestupovat ke katolicismu, luteránství, ba i mohamedánství! Ponejvíce jsou to studenti a to více dívky a ženy než muži! Je to něco podobného našemu losvonromství, odpady ze zloby srdce a z politiky, ne z náboženského přesvědčení! Svatý Synod polekán stálými odpady, jak intelligence, tak lidu, vydá oběžník, v němž napomene lid i intelligenci k věrnosti a vytrvání v otcovské víře.

Mnoho řečí nadělal sjezd bratrstev pravoslavných ze záp. Rusi a z Litvy ve Vilně. Jmenovitě Poláci o sjezdu mnoho mluvili, byltě

namířen hlavně proti nim! Zvláštní jest, že usnesl se zavésti a upraviti bohoslužbu pravoslavnou právě tak, jak ji mají katolíci (processí, pobožnosti odpolední, poutě, kázání a pod.).

„Víra“ v lidu ruském jest ostatně stále živá a činná, pobádá jej k tvoření nových sekt. V Petrohradě utvořila se sekta „svatodušníků“, vyznávající „věčné evangelium“ zjevené jim samým Duchem svatým. Toto věčné evangelium spojiti má všecky národy a všecky víry: křesťany, židy i mohamedány. — Sekta Joannitů roste dále a dosáhla prý už přízně i mezi mocnými a vlivnými osobnostmi, ba i mezi pravoslavným duchovenstvem! Spisy její kolportuje „svaz ruských lidí“ spolu s ostatní pravoslavnou literaturou. — Ale také „rozkolní“, od státní pravoslavné církve odpadlí dále se štěpí mezi sebou. Vznikla v rozkolu nová sekta „žreběvština“, žrebím totiž (losem) vybírají duchovních svých. Není třeba studovat, není třeba vychovávat a světit kněží, na kohokoli padne los, zastává úřad ten, obléknuv řízu a vstoupiv do oltáře. V rozkole už tak zvaní „bezpopovci“ mají ostatně podobnou praksi.

*

V komitátním výboře Hajdu v Uhrách, jak jsme oznámili, přijat před nedávnem návrh, aby stát zabral církevní statky a kolonisoval na nich bezzemky. Návrh poslán ostatním komitátům, aby se o něm vyslovily a podaly příslušnou žádost vládě. Z komitátů ostatních dosud jen liptovský odmítl a pokáral krok hajduského komitátu, že by se tím leda rozpoutal konfessionelní boj v Uhrách.

Boj ten ostatně rozpoutává už i dnešní vláda, ač v ní sedí „černý“ Andrássy a „jesuita“ Appónyi (vychován v Kalksburku). Rozpoutává jej šovinismus košutovce Appónyiho. Zničiv už církevní školy slovenské, dokročil teď na rumunské školy. Ze 16.600 škol obecných v Uhrách jest jich 12.734 církevních (farními obcemi vydržovaných) a z těchto přes 3000 je rumunských, na nichž se vyučuje rumunsky. Ale i na státních školách rumunských vyučovalo se aspoň náboženství rumunsky. A tu Appónyi nařídil vyučovat vše i náboženství po maďarsku. Kdo neuposlechne, tomu stát sebere kongruální doplatek. Biskupové rumunští, řecko-pravoslavní i římsko-pravoslavní zakázali však svým kněžím uposlechnout nařízení ministerstva. A episkopat obrátil se hned na krále i na primasa uherského Vaszáryho o intervenci.

*

V barcelonské revoluci vypáleny a vyrabovány jen kostely a kláštery. A děláno to vše podle plánu, mnohdy hloučkem pouhých sto lidí! Praví se, že i několik kněží, řeholníků a jeptišek ubito, jiní zpravodajové to popírali. Jednomu polskému cestujícímu vypravoval řeholník, jenž útok prožil, že útočníci sic, když ho dopadli, napřáhli na něho revolvery, ale že se jim ruce třásly a nevystřelili a pustili ho! Bylo také 14 kněží a řeholníků zatčeno a zavřeno, že stříleli do vojska, když toto klidně se dívalo na účastníky a nepřekazilo jim v pálení a ničení. Padly ohni a dranci za oběť nejkrásnější budovy a nejvzácnější umělecké památky. Teď teprv, když po měsíci chtěli anarchisté barcelonští dokončit své dílo a vypálit ostatní kostely, zakročuje vojsko.

Policie dala se v prohlídku bytů ve čtvrti socialistův, a kde nalezla něco z klášterů, zatýká lupiče. Proto se věci uloupené vyhazují na ulici a policie je sbírá po městě. Celá ta revoluce barcelonská vypadá jako bláznivá hádanka! Ale to je charakteristické! Klášter na klášteře, kostel na kostele, ale účinku náboženského nikde nevidět, ani v lidu ani v intelligenci. Kdyby občanstvu bylo záleželo na uchování kostelů, bylo by snadno při nedostatku vojska (2000 mužů vojska v 700.000 městě) mohlo utvořiti houfce obranné a útočníky pozahánět! Všude vidíme tutéž abnormalitu, že lid považuje kostel a náboženství za majetek kněží a ne za svůj poklad! Tak si 700.000 obyvatelů barcelonských dalo od tisícového houfce lidí zničit 48 kostelů v ceně 30 milionů peset (franků) s památkami sahajícími až do 8. a 9. století.

*

Kazatel Wise, zavinivší řeže liverpoolské, odsouzen byl 10. srpna na 4 měsíce do vězení. Trest však mu měl býti prominut, slíbí-li, že aspoň rok nebude agitovat proti katolíkům. Ale on raději přijal trest, než by na rok slíbil zdržeti se agitace. Přátelé jeho sehnali na 20.000 lidí, kteří demonstrovali proti soudci a chtěli silou Wisea osvobodit. Ale policie tomu zabránila. Večer 10. srpna pak znova jaly se zástupy žen chodit městem a napadat katolíky! Tu jest už vidět opravdové šílenství činno!

*

Vůdce socialistů belgických Dr. Vandervelde, jeden z nejlepších právníkův evropských, odešel do státu Kongo, aby hájil tamní missionáře, žalované od konžské společnosti. Celou službu obhajovací vzal na sebe zadarmo, jen hotové výlohy mu missionáři zaplatí!

*

Kolín porýnský, jako město katolické, sklidil pro své vzorné chování velký obdiv od všech hostí, navštívivších eucharistický sjezd konaný tam počátkem srpna. Kanovník z Bayonney abbé Pocy mezi jiným praví: „Co členy francouzského kleru zvláště dojalo a nadchlo, to bylo krásné chování německých katolíků v kostelích. Já aspoň jsem byl hluboko dojat, vida toto chování, svědčící o tak vroucí a osvícené zbožnosti; a zvláště jsem pozoroval u dítek toto dokonalé křesťanské vychování.“ Eucharistický průvod nazval divadlem, jež nemá sobě rovného v dějinách nejen Kolína, ale celé církve! „Byl jsem na eucharistických sjezdech v Brusselu, Namuru, Angersu, Mettách, Londýně, ale nic se nevyrovná tomu nezapomenutelnému vyznání víry, jaké jsme zažili na boulevardech kolínských. Žádné péro toho nevypíše a nevylíčí...“

*

Na IV. kongres francouzských „velkých seminářů“ (malý sem. = pacholecký sem.; velký sem. = bohoslov. alumnát) vyslal z Říma jako protektor svazu seminářů kardinál španělský Vives y Tuto, zvláštní list, v němž jako požadavky vychování kněžstva v seminářích naznačil: 1. Učiti se filosofii scholastické, 2. scholastikou vnésti do bohoslovců zálibu pro positivní bohosloví a pro studium sv. Otců, 3. tím

klerikové také přivyknou poslušnosti vůči církvi a biskupům; scholastikou zamezí se duch kritičnosti a reformismu, 4. klerikové ať jsou vedeni k tomu, by ve své socialní působnosti drželi se pokynu biskupů a ne vůdců světských, 5. bez svolení biskupů ať kněží nevstupují do žádných spolků a nepřipojují se k žádným stranám, 6. diecesní a provincialní sjezdy ať smějí konat jen s dovolením biskupů — Tyto divné (na první pohled) instrukce vysvětlují se poněkud smutnými poměry stran konservativních ve Francii (royalistů a republikánů). Ale dotčeny se jimi cítí i dosavadní socialně-politické směry „Sillon“ (demokratický) a „Action populaire française“ (více konservativní). Tedy dvě organisace, které aspoň poněkud pracují v duchu křesťanském mezi laiky. — Velké semináře francouzské jsou prázdny! Biskupi jsou plni starostí, jak a kde vezmou kněží potřebných. Za poměrů, které nastávají, zdá se, že přestanou v seminářích francouzských všecky směry a ohledy — a bude jen jeden ohled, jak si lidi přišlé udržet a nové získat! — Francie už se jednou zabila pěstováním podobného ducha v seminářích svých — nyní se jí radí pokračovat v něm a přiostřit jej! Podle zásady asi: čím se kdo pokazí, tím se i napraví!

*

Diecesní synoda brněnská konána za účasti přes 500 kněží; z vyzvaných súčastnili se skoro všichni. Kromě odborových přednášek brněnských professorů theologie a plenárních prohlášek konal jesuita M. Hoffmann tři přednášky duchovní, místo ročních exercicií. Zevrubná zpráva bude vydána tiskem.

Za příležitosti té uspořádala duchovenská jednota péčí professora Ant. Bartoše v budově I. české realky katechetickou výstavu, která dle úsudku znalců byla velmi zdařilou. Co proti ní v lidových novinách psáno, byl pouze stranický žvast člověka, který nemaje o věci ponětí byl prostě komandován, aby výstavu a duchovenstvo dle programu listu a strany zostudil.

Věda a umění.

V časopise „Musea českého“ redaktor jeho p. Dr. Čeněk Zíbrt přináší paměti Šafaříkovy zaznamenané v rodině jeho podle vlastního jeho vypravování. Jsou tam mnohé zajímavosti. Tak o obyvatelstvu v Uhrách jižních, o poměrech socialních a mravních mnoho se tu dočítáme. Celá společnost bystře odpozorována. O pravosl. arcibiskupu novosadském (otec Šafaříkův tam byl řed. gymn.) Stratimiroviči praví: „Starý arcibiskup Stratimirovič, člověk nad míru rozumný, ale světský a tvrdý ba zrovna tyran, netrpěl kolem sebe žádného chytrého člověka. Syna svého Tošu poslal se stádem prasat do Pešti, aby prý lidé viděli, že si sám vydělává, že nemá všecko od něho. Syn šel, uhnal si choleru,

vrátil se a zemřel. Byl to člověk jinak hrozný piják a zbýralec. Arcibiskup Stratimirovič během 47 let obromné bohatství nashromáždil, kteréž ale rodina jeho v jedné generaci úplně rozprášila. Se svými Srby zacházel Stratimirovič jako se sluhy, ať byli co chtěli, třebas professoři a důstojníci. S cizími však (nepravoslavnými) jako rozený pán lahodně se choval. Kněžím srbským před vysvěcením rozkazoval: tam a tam půjdeš, tu a tu si vezmeš! Professor Lukič z karloveckého gymnasia upřímně miloval děvče hodné a pěkné, jež ale Stratimirovići se nelíbilo. Stratimirovič vzkázal si pro Lukiče, bez obalu mu řekl: já tu nechci! Půjdeš a vezmeš si tam tu, anebo složíš professuru a jdi si pak, kam chceš. Ubohý Lukič poslechl, ale proklínání bylo všeobecné." — V letech 1812—1816 bylo v Bystřici a v Novohradské stolici všecko slovenské. Bylyť i šlechtičny Benická, Červová a j., které neuměly než slovensky. Ale také již bylo dosti vážných rodin, kde ovšem doma slovensky se hovořilo, ale s hostmi jen maďarsky. Také v šatech a zvycích začínalo tenkráte maďaronství. Hrabě Jankovič tuším prvý založil kolo vyšších šlechticů, k němuž později množství menších se přidalo: ti nosili kroj uherských čikošův, ovšem drahocenný, scházejíce se vespolek na zemi sedali, pili kořalku, plivali na stěny a podlahy, bankovkami dýmky zapalovali, a popivše a pojedše všecko, kde co rozbíjeli a okny ven povyházeli. Tehdá pak již i Slováci se toho opičáctví chopili (Jankovič byl Srb). A tito barbaři v druhé generaci vedou celé Uhry a často celé Rakousko! Ono to také podle toho dopadá!

*

V „Díle" (seš. 7.—9.) kritisuje L. Novák Bílkův náhrobek Třebízského. A to velmi odmítavě „Náhrobek Třebízského budí úžas a odpor. Nad hrobem jeho vznáší se nestvůra v zoufalé divadelní pose s obrovskou hlavou, spodek trpasličího těla jejího podoben jest vyždímanému hadru — hotový rebus, či správněji experiment! Pokus tohoto druhu nemá býti spojován s památkou muže, jako byl Václav Třebízský a nemá se na něj dokonce sbírati veřejnou sbírkou

Officielní kritika z části mlčela, z části vyhnula se taneční produkcí mezi odbornými výrazy a nadčlověckým mysticismem přímému posudku. Třebas se omlouvala všelijak věc nezdařená, odvolávám se ke všem lidem přirozeného citu, zdravých očí a dalekých naočkované perverse. Snad se mělo přestati na ostudě s deskou Nerudovou, nebylo třeba tohoto vystupňovaného pendantu.

Jest konečně třeba říci otevřeně i kdybych se vydal útokům všech, kdož si osobují v dnešní anarchii umělecké laciný titul mistra výrobky stojícími pod úrovní perníkových husarů... Protestuji proti tomuto výstřelku z ciziny zataženému a laxně hýčkanému, protestuji u vědomí, že následovníci nebudou přehlížeti toho, co zdravého vyrostlo na naší domácí půdě ve výtvorech Prokova, Brauna, Levého, Myslbeka i jiných mladších, jsem si jist i souhlasu současníků."

Pomník má buditi milou vzpomínku na toho, koho kryje, nějak ho a jeho význam vystihnouti. Jest to umění pro všecky a má býti

všem srozumitelné. Podobně má se to s každým jiným pomníkem a uměleckým dílem pro širokou veřejnost určeným, zvláště s uměním chrámovým! Má býti přístupno všem. Zvláštnosti a neobyčejnosti mohou býti gustem jednotlivců, ale pro veřejnost se nehodí.

*

Od Kapperova překladu srbských písní národních a Holečkových ukázek písní milostných a hercegovských neměli jsme žádné nové ukázky z této nejbohatší snad lidové poesie všech národů; poesie, která dosud tvoří a vyrůstá v nová a nová díla lidová. Roku 1814 sbírkami Vuka Karadžiće poprvé tato bohatá poesie junácká světu objevena. Dosud ji sbírají akademie bělehradská, všecky Matice a musea, přečetní sběratelé, a stále nové poklady za nimi narůstají. Nejstarší písně junácké sahají až do 12. století. Teď vydal J. Holeček první svazek „Srbské národní epiky“ se slibem pokračovati v ní.

*

„Pravěk“ a „Časopis Spol. přátel starožitností českých“ přinášejí popis a úsudky o nálezu kostry ve Kbelech u Vinoře 25. dubna 1909. Ve vrstvách hlíny cihlářské ve Kbelech učiněno bylo nálezů velice mnoho: zjištěny tam už kultura přechodní, knovízská, bylanská a merovejská. Kostra podle kulturních zbytků tu nalezených náleží důležité době přechodní, kdy kultura knovízská mizela, kultura to starého národa s nástroji kamennými, a nastávala kultura žárová, tedy slovanská. V knovízské kultuře tyto dva národy spatřujeme ještě vedle sebe (čistou kulturu kamennou onoho národa podává tak zv. kultura únětická), tu však už je ve kbelském nálezu shledáváme pomíchány, takže považovati jej možno za počátek kultury bylanské, kde už tvoří jeden celek ethnologický. Pozorujeme už též nevážnost k mrtvolám. Od doby knovízské vidíme mrtvoly pohozené, ba dokonce se setkáváme i s lidožroutstvím. Takovouto pohozenou mrtvolou byla i mrtvola, jíž kostra v dubnu objevena. Je to kostra ženy a podle měření prof. Dra Matiegky žena ta mezi 25 až 40 lety věku byla postavy malé, ale svalnatá. Jest menší než dnešní průměrná postava ženská, lišila se od dnešních Evropanek značnou délkou předloktí, délkou lýtkové části nohy a nohami v poměru k rukám značně dlouhými, znaky to, jimiž se vyznačují inferiorní plemena mimoevropská. Jiné známky inferiornosti nalezeny: malá odlišnost známek ženských na lebce, značná tlouštka a šíře žeber.

*

Ve zprávách akademie krakovské prof. Birkenmayer podává výsledky svých studií v knihovnách švédských (1897 a 1908) o Koperníkovi. Celá pozůstalost jeho totiž s knihovnou kapitoly ermlandské odvezena švédským vojskem do Stokholmu. První, kdo zprávu podal o spisech, pracích, listech a poznámkách Koperníkových ve Švédsku, byl benediktin rajhradský P. Beda Dudík, vyslaný moravským zemským výborem studovat do Švédska prameny k moravským dějinám. Po něm byli to dva professoři torunští a regens semináře braunsbergského, kteří Copernicana ve Švédsku sbírali a studovali. Nově knihovny štokholmskou, upsalskou a strängsäskou prohledal a vyčerpal z poručení

akademie krakovské zmíněný polský učenec. Nalezeny hlavně listy (Koperník jako kancléř kapituly) o pomoc proti řádu německých rytířů prosící a druhý popisující porážku polského vojska v Multanech (1497) od Turkův a pak knihy starých autorů různého obsahu (přírodnické a medicinské) s poznámkami Koperníkovými.

*

V petrohradském „Slově" N. Kuljman hořekuje nad ruskou gramatikou. „Naše gramatické vyučování, toť hotový blázinec. Vemte do ruky školní učebnice a naleznete veliký nesouhlas. Jedna učebnice má troje sklonění, jiná čtvero, třetí patero; jedna zná doplněk, druhá bližší určení, třetí okolnostní část a tak do nekonečna. Sami učitelé stále se matou a sám akademik A. J. Sobolevskij ve svých kursech na universitě říkával: ‚Dva naši professoři mluvnice, když jeden druhému vypracuje mluvnický rozbor, dají si jistě jeden druhému po dvojce!' Žák, který má trochu smyslu pro řeč a ducha živého jazyka v sobě, může svými otázkami každého učitele mluvnického uvésti do nesnází. Ruská škola do 16. věku neznala žádné gramatiky. Úspěch jesuitských škol v 16. věku na západě přiměl i Rusy, že začali nejdřív na jihu zakládati školy podle vzoru západního s gramatikou. Ale na západě gramatika řecko-římská propracována a ustálena byla z dob klassických. Gramatika na severovýchodní Rus přišla jako učitelka a ochrankyně pravé víry. V 17. věku počali se totiž theologové hádati o slovíčka, počala reforma církevních knih a tak do škol Velkorusi 18. a 19. věku dostala se i ruská gramatika.

*

Obec petrohradská chtěla pro své školy pořiditi výbor ze spisův Tolstého, žena jeho však, Sofia Andrejevna, rozená Bersova, ohradila se proti tomu, jelikož by tím ubylo rodině příjmů z přímého prodeje (ačkoliv obec uvolila se zaplatiti žádaný honorář). Ostatně prý Tolstého sympathie náležejí selské, nikoli městské mládeži (!).

Jak známo, hlásá Tolstoj dle Buddhy co největší sebezapření a nezištnost, chodí bos, oblečen v selské hadry, parádí svou tělesnou prací, zřekl se majetku svého ve prospěch své rodiny, avšak tato, zvláště paní hraběnka, ždímá své sedláky jako každá jiná, žije vesele jako každá jiná, a ovšem hr. Tolstoj s ní, nemoha neviděti a nevěděti, co se děje. Šiřitel světla a potírač „vlády tmy" má na svém panství nejzbídačenější a nejnevzdělanější sedláky. Komedie tedy jest úplná, ale ne právě veselá. Světu však stačí velkohubství a napohlednost, a proto jest mu Tolstoj největším reformatorem, an k ničemu nezavazuje a skutkem ukazuje, že to tak zle nemyslí, jako na př. ti křesťanští „přemrštěnci".

*

Poznaňská „Unitas" v posledním sešitě podává ukázku o pokusu zavésti filosofii monistickou i do literatury polské. Učinil to Erazm Majewski ve své knize „Nauka o cywilizacyi. Prolegomena i podstawy do filosofii dziejów i socyologii" (Warszawa, E. Wende). Jeho hlavní základní nauka jest naprostý mechanismus ve všem: v my-

šlení a jeho vývoji i ve vývoji společnosti. Společnost sama jest mu organismem, jenž má stejně své mechanické zákony, jako jednotlivec. Celé provedení tohoto monistického systému v knize vedlo k četným vnitřním odporům, jež autor marně se snažil zakrýti. Kdyby, praví M. Sucza v „Unitas", autor byl tu všecku svou vědeckou snahu obrátil na skutečné bádání přírodnické a ne do filosofie a sociologie, mohl se dodělati nějakého realního úspěchu. Tak však postavil jen pokus, který sám svou vnitřní nepravdou se hroutí.

*

K pětistému představení „Prodané nevěsty" v Národním divadle v Praze 8. srpna uveřejněna tato dáta týkající se předešlých představení: premiéra původní 2aktové opery 30. května 1866, premiéra opery 3aktové v dnešní podobě 1. června 1869. Dne 21. června 1874 v novoměstském divadle řídil Smetana svou operu naposledy (představení 49.) Představení příští (50.) řídil už kapelník Adolf Čech 24. října 1874. Představení 100. bylo v Novém českém divadle 5. května 1882, 200. v Národním divadle 8. května 1892, 300. pak 25. září 1895, 400. 1. ledna 1903.

*

V „Osvětě" vzpomíná A. Kotík stého výročí smrti P. Františka Faustýna Procházky, Pauléna Vranovského a spisovatele českého, prvního z buditelů česko-moravských, nejlepšího po ty doby znalce jazyka českého. Spolu s jiným Paulánem P. Václ. Mich. Fortun. Durychem opravili a vydali české písmo sv. Starého a Nového Zákona, jehož do nedávna užíváno.

*

Na tak zv. „martinských slavnostech" (3. a 4. srpna), kdy konají slovenské spolky sjezdy své, stěžováno si na sjezdě „Musealní Společnosti Slovenské", že má pouze 656 členů, což prý je na národ třímilionový málo. Možno utěšit Slováky, že musejní společnosti všude mají poměrně málo členů. Naše moravské, brněnská a olomoucká sice vykazují více členů (Brno 800, Olomouc 1785), ale v našem svobodném a rozvinutějším životě národním a kulturním také to není poměrně lepší než na Slovensku. K Slovenské musejní společnosti měli by ostatně přistupovati členové i z našich zemí více.

*

Mnoho rozruchu nadělala v katolických literárních kruzích německých kniha vydavatele „Hochlandu" Karla Mutha „Die Wiedergeburt der Dichtung aus dem religiösen Erlebnis" (Kösel, Mnichov 1909, str. 182). Literáti katolického Rakouska kolem „Gralu" skupení, „družina Kralikova" a lidoví časopisečtí literáti obou říší pod vedením Ansgara Albinga podali protest proti pyšnému přehlížení a zneuznání, jaké kniha Muthova vyslovuje nad katolickou literaturou. Muth nazval svou knihu „Gedanken zur Psychologie des katholischen Literaturschaffens." V „Hochlandě" hájí Mutha professor Martin Spahn. Muth před 10 lety už články a brošurkami pod názvem „Veremundus" rozvířil veřejnost německou, podněcuje ji k novým cestám literárním.

Praví, že rakouští katolíci zneuznávají jeho slova a svoje i jeho stanovisko. Literatura katolická v Rakousku může býti polemická, útočná, agitační, jako literatura národa, který třebas je v menšině, přece jako katolický jest v katolické říši sám a nemusí míti ohledů. Národní vývoj je tu jednosměrný. Avšak v Německu lid je rozdělen a národní duch není už tak celistvý. Literát musí v Německu jinak vážit z ruchu národního než v Rakousku. Jako hlavní podmínky zdárného vývoje i ve směru literárním klade vůbec všecku práci nad povznesením a hospodářským i duchovním sesílením katolického lidu. Proto v Německu střed, spolek katolického lidu, socialní spolky, ženský svaz katolický i spolky umělecké pracují k jednomu a témuž cíli. A politická, hospodářská i socialní práce zcela správně předcházela. Neboť scházelo to hlavní, čeho třeba k literatuře opravdu katolické: hlubokého náboženského cítění. Dodnes prý jest lidí opravdu hluboko katolicky cítících málo. Proto i nadále třeba po této stránce pracovati a cit náboženský prohlubovati. Z něho pak už vytrysknou proudy umění a potřeby životní katolického lidu vyjdou jim vstříc.

*

Ředitel observatoria v Bourges abbé Moreaux podává v „Revue des Idées“ příčiny zemětřesení a vyhlídky pro Francii i pro zeměkouli. Kůra zemská snaží se na jádře zemském, jež se scvrká, zaujati formu čtyřstěnu. Plochy čtyřstěnu toho vyznačeny dnešními propadlinami mořskými, hrany jeho jsou dnešní hlavní pásma horská. Výbuchy a zemětřesení značí, že kůra zemská jest ještě dosti tenká a nepevná, aby plyny z jádra mohly unikat. Až ztloustne a zpevní více, nastanou na zemi katastrofy, jež zničí všechen život na povrchu. Země bude dostávati formy povrchu měsíčního. Pařížané dnes si myslí, že boulevardy jejich stojí zcela pevně, že jsou bezpečny. Ale Francie leží příliš blízko jedné z nejmladších trhlin, Alp, příliš blízko podle klesajících ploch mořských. O výlučné činnosti sopečné svědčí dosud sopky v Auvergne. Pravděpodobně Francie dojde klidu, až záliv biskajský a kanál lamanchský budou souviset s mořem Středozemním. Příroda ovšem formuje tvářnost země ve dlouhých lhůtách, a nebezpečí převratů tedy není přede dveřmi.

*

Při letním slunovratu „francouzská společnost astronomická“ pořádala letos už po šesté na Eiffelce „slavnost sluneční“ za četné účasti členstva, při níž však oslavenec — slunce scházelo, neboť toho dne ani nevysvitlo. Toho podnětu použil fysik toulonský Bouasse k přednášce, jakou náhradu bychom mohli očekávati od ostatních těles nebeských, kdyby nám slunce zmizelo. Světlost plnohvězdné oblohy je desátou částí světlosti a teploty měsíční, a plnoluní jest 400.000 dílem světlosti a teploty sluneční. Hvězdy tedy vysílají pouze čtyřmiliontý díl té energie jako slunce. Tu však třeba uvážiti, že slunce zaujímá jen malou částečku oblohy, hvězdy však skoro celou oblohu. Aby ve vzdálenosti sluneční zakryta byla celá obloha, potřebí bylo by k tomu 184.000 sluncí. Takováto slunceplná

obloha vysílala by pak 730.000milionkrát více světla a tepla než hvězd plná obloha. Kdyby slunce zmizelo, nastala by na zemi temperatura jen o 7° vyšší nad absolutní nullou (273° pod nullou Celsia), to jest měli bychom teplotu asi 266° pod nullou (bodem ledu). V teplotě této kapalní a tuhnou všecky plyny, jediné helium zůstává ještě plynné. Po zmizení slunce spadl by tedy vzduch na zemi v podobě deště a ztuhl na povrchu jejím.

*

Berlínský professor G. Tornier měl nedávno ve „Společnosti přátel přírodovědy“ přednášku, v níž osvětloval zvláštní případ z učeného světa. V americkém museu postavena kostra předpotopního ještěra obrovitého Diplodocus Carnegii (po americkém milionáři nazván). Amerika učinila present Německu, Anglii a Francii a poslala jim odlitky z kostry obrovité nestvůry. Tak odlitky tyto stojí nyní ve třech exemplářích v evropských museích a jak prof. Tornier snaží se dokázat, jsou úplně falešně postaveny. Sestavovatel kostry Diplodoca v Americe postavil toho ještěra úplně chybně. Nohy mu obrátil, posadil ho do skoku jako klokana, ač ubohý Diplodocus neskákal, ale se plazil! Kdyby prof. Tornier měl pravdu, byl by to jeden z nejrozmarnějších malérů vědeckých.

Zprávy národohospodářské.

Dr. Scheicher v „Korr.-Blattu“ uvádí zásady Falkenbergovy („Katholiken im Wirtschafts- und Kulturleben“) o hospodářském povznesení katolíkův a souhlasí s nimi zcela, ač nazývá je v mnohém odvážnými a odbojnými proti dnešnímu duchu rozhodujících lidí v tak mnohých diecesích. Falkenberg totiž praví: Chceme-li se vyšvihnouti i v hospodářském životě, který pak i v kulturním politickém a socialním ohledu povede k úspěchům, musíme přece jen značně poopraviti svou základní katolickou náladu, s níž se stavíme proti kult. uplatnění v hospodářském životě a proti studiu hospodářství, musíme totiž i pozemské snahy v mezích dovolených také za oprávněny uznati vedle nadpřirozených snah a činně se jim oddávati. K tomu cíli je třeba 1. Abychom neměli kulturní nechuť k bohatství a nevarovali jednostranně před nebezpečím jeho a nezdržovali od hospodářského dychtění, od snažení osvětného, od zápasu o vyšší úroveň životní. Také chudoba a nevzdělanost jsou nebezpečny mravně! 2. Idealní názory kněží a řeholníků o pozemském životě nepřenášejme do života laiků. Střezme se církevní nároky a požadavky upřílišovati ve státním a hospodářském životě. Vedle významu života řeholního musíme nemenší význam přikládati i spořádanému životu světskému. Musíme uznati rostoucí význam laiků v osvědčování života veřejného, v tisku, v literatuře, spolcích atd. 3. Musíme si všímati více odborného

vzdělání. Bojovati třeba proti nedůvěře, jakou má rolnictvo, živnostnictvo a obchodnictvo proti odbor. pokračovacímu vzdělání. Musíme se dostati na vedoucí místa ve velkozávodech obchodních i průmyslových. 4. Dobročinnost naše má stále ruku otevřenou pro církevní účely a účely nábožensko-humanitní, ale na ostatní kulturní život zapomíná. 5. Střezme se před výlučností, neomezujme se sami na sebe a neodlučujme od druhých. Hleďme se všude orientovat, používejme i nekatolických knih a spisů. V tomto způsobě pronikli už i první křesťané až na dvory pohanských císařův a na pohanské vysoké školy. — Zásady tyto psány jsou vlastně pro Německo. U nás v Rakousku nemají té aktuelnosti. Ale zajímavy jsou tím, jaké chyby tu autor na katolících vystavuje proti protestantismu, jenž je jich prost, a jichž ještě více prosto jest židovstvo. U nás není možno naši nehybnost a nepodnikavost porovnávat s protestanty, ač i u nás vynikají hospodářskou snaživostí nad nás, pokud jsou mezi námi roztroušeni, ale hlavně se židovskými občany. U těch však více dělá tradice dějinná, celé socialní postavení jejich, než nějaké náboženské zásady. Ač i tu se dává talmudu židovskému zásluha, že si židy vychoval k tomu, čím jsou. My ale těchto zásad talmudu se hrozíme! A přenášeti je k nám sotva smíme už k vůli pokroku lidskosti.

Pro nás Čechy náboženská nálada ještě méně může býti překážkou v povznášení kulturně-hospodářském. Všecko jiné jest a bylo nám větší překážkou v tom snažení než zásady a nálada náboženská, idealismus nadpozemský. Ač velkou porci snivosti náboženské, jež od země odtrhuje, nám nikdo neupře. Ale máme ji též jako dědictví z dob minulých a střásáme ji ze sebe co možná nejvíce. Jen že od náboženské snivosti se obracíme k protináboženské „snivosti“ — či spíše zarytosti a konfusnosti. A i tu je pak praktického smyslu stejně málo.

*

Pro odpor všestranný vláda mění svůj program finanční, jejž tuto zimu přednesla. Změna je zatím jen taková, že pivo zaměňuje zápalkami — a místo zvýšení daně pivní zavádí (pravděpodobně) daň ze zápalek. Snad ještě něco kromě toho. Ale nebude to nic jiného než daň nepřímá! Jiného u nás ani vymyslit nemožno! A zavedli ji v Německu, nedá tedy ani Rakousku jeho vlastnost přizpůsobení pokoje! Mluveno už o ní dávno i u nás. A chystalo se to dokonce k monopolu už po několik let. To byla také nejlepší cesta, aby výroba byla postavena na zcela bezvadné zdravotní stanovisko. Neboť i když zákonem o užívání nezávadného fosforu zamezí se snad nejhorší případy kostižeru, zůstane ještě mnoho jiného, co bude třeba napravovat.

*

Navazujíc na naše vystupování do popředí za vůdce a učitele Slovanstva v poslední době čím dále častěji a sebevědoměji — praví „Osvěta“: „Kdo z nás dnes přestupuje hranice, aby se věnoval nějaké činnosti v jiných zemích slovanských. aneb i kdo udržuje z naší vlasti jakýkoliv styk hospodářský či vůbec kulturní s příslušníky jiných národů slovanských, každý má svrchovanou povinnost, aby veškerým

jednáním svým vzbudil, udržel a potvrdil sobě a tím i národu našemu důvěru sobě věnovanou. Především zdatností ve svém oboru a správností v každém skutku svém." Připomíná, že do nedávna Cech neměl dobrého jména v Haliči, Uhrách a zemích jihoslovanských, neboť chodil tam jako poddajný a ne příliš charakterní emissař vládní. To však byla politika, či spíše nepolitika v politické službě. Dnes se však jedná o missi kulturní a hospodářskou. V tom ohledu pak můžeme si vzíti za vzor Němce, jež máme z části nahradit, totiž jejich snaživost, správnost, svědomitost a zdatnost. Říšskoněmecká emigrace právě těmito vlastnostmi svými stala se mocí, jíž se národové lekají a touží po bližších lidech, národnostně méně nebezpečných, kteří by je však kulturně a hospodářsky nahradili.

*

Poslanec italské sněmovny Colajanni v „Rivista Popolare" přinesl takovéto statistické sestavení velmocí evropských co do válečné síly a dluhů státních v roce 1908:

	Rak.-Uhersko	Francie	Německo	Anglie
Obyvatelstvo	49,900.000	39,232.000	60,641.000	44.587.000
Vojsko v míru	362.898	600.986	527.447	254.271
Vojsko ve válce	3,263.600	4,372.000	5,100.000	1,036.000
Náklad v míru (mil. lir)	406	1134	1504	1468
Státní dluh (mil. lir)	16166	30.000	22.142	19.157

	Italie	Rusko	Španělsko
Obyvatelstvo	33,640.000	123,194.000	19,027.000
Vojsko v míru	285.952	1,426.600	91.833
Vojsko ve válce	3,401.000	3,314 410	420.000
Náklad v míru (mil. lir)	457	1359	204
Sjátní dluh (mil. lir)	13.033	23.027	9475

	Rak.-Uh.	Fr.	Něm.	Anglie	Italie	Rusko	Špan.
Na tisíc obyv. připadá vojáků – v míru	7·2	15·3	8·6	5 6	8·5	11·6	4 8
Na tisíc obyv. připadá vojáků – ve válce	65·3	112·3	84·1	23.2	101·1	29·3	32 0
Na hlavu náklad voj. (lir)	8·1	28·9	24·8	32·9	13·5	11·0	10·7
Na hlavu břímě úrok. (lir)	322	764	365	429	387	187	497

Roku 1907, pravil zpravodaj rozpočtu na letoší rok ve francouzské sněmovně poslanec Gervais, dluhy všech států evropských činily 147.615 milionů franků. Urokové břímě z toho bylo 6000 milionů franků. Ve státech za velmoci platících (Rak.-Uhersko, Rusko, Německo, Italie, Francie, Anglie, Spojené Státy, Japonsko) činí roční vojenský náklad 5037 milionů franků (roku 1907), roku 1910 dostoupí výše asi 8000 milionů franků. Národy evropské mají tedy na sobě roční břímě na dluhy a vojsko (což je totéž, neboť dluhy jsou všude většinou vojenské a válečné náklady) na 13000 až 14000 milionů franků (korun) a kromě toho 4 miliony lidí obětují práci nehospodárné, a to lidí v nejlepším výrobním věku a nejen výrobním, ale i učebním věku, kdy měli totiž v práci nejvíce nasbírat cviku a zkušeností!

Za takových okolností není divu, že není nikde radosti z nových „finančních plánů“ a že tyto plány, rodící se jen a jen z rostoucích břemen vojenských, jsou praví smrtiči vlád a vládních stran. V Anglii a více u nás tento boj mají právě před sebou, v Německu už jej napolo dobojovali. Ale výtky a boje mezi stranami pro onen plán trvají dále. Nejsnadnější úlohu a velmi vydatnou pomoc v agitaci mají teď sociální demokraté němečtí, kteří se dělají odpůrci všech daní, ať vypadají jakkoliv. Také všecky strany jsou v nebezpečí, že mnoho voličů odpadne pro zvýšení daní k sociální demokracii.

*

Německé zemědělství poukazuje na svou práci pokrokovou, jakou přispívá k udržení národního blahobytu, jakožto na hlavní důvod, proč zasluhuje té vůdčí úlohy v politice, jakou dnes v Německu zaujímá. Podle statistických údajů zdvojnásobilo téměř od roku 1881 do roku 1906 výnosy pozemků v Německu. Průměrný výnos po hektaru byl v letech 1881 až 1883 porovnán s lety 1894—1896 a konečně v samém roku 1906 takovýto: klizeno v metrácích žita 9·87, 11·67, 15·78; pšenice 12·50, 15·10, 20·35; ječmene 12·90, 14·33, 18·92; ovsa 10·63, 12·97, 19·97; brambor 81·00, 98·37, 130·03; sena 29·20, 33·77 a 48·28. Ve zmíněných 25 letech vzrostl počet obyvatelstva o 33%, ale hojnost plodin vzrostla o 60 až 90%. Zemědělství má tedy na vzrůstu blahobytu a hojnosti v Německu hlavní zásluhu.

*

Mnoho mluveno a naříkáno v evropském tisku (neněmeckém), když Německo domohlo se před lety výsady stavěti dráhu bagdadskou z Malé Asie přes Syrii a Mesopotamii k perskému zálivu. Německo už také z části svou výsadu uskutečnilo. A ježto vzhled Malé Asie se hospodářsky značně změnil, když jí dráhy vedeny, doufá bagdadská společnost železniční, že i krajiny syrsko-eufratské kol po dráze oživnou. Ale tu najednou rozléhá se výkřik zděšení. Do Turecka dostali se Amerikáni a vzali si dovolení stavět dráhy křížem krážem v Malé Asii, Syrii a Armenii, a na dvacet mil zšíří po dráze vrtat a kutat v zemi a otvírat poklady zemské. A Amerika bude stavět dráhy zcela svým kapitálem a svým materiálem, jejž až z Ameriky bude dovážet a tu ještě přijde to laciněji, než kdyby vše z bližší Evropy brala. Je prý to první následek nové ochrany, jakou průmysl americký dostal v novém ‚tarifu Aldrich-Payneově‘. Tarif tento namířen hlavně proti Německu a první nejlepší účinek jeho rovněž by směřoval proti vlivu německému. A ježto hlavní výsada kutací týká se hledání petroleje, vězí za celým plánem asi americká petrolejová společnost. Ta ve svých amerických dolech stále méně těží a bojí se o své trhy v Evropě. V Haliči a Rumunsku už sama neopanuje, tedy hledá nová ložiska kolem onoho zlatého bassinu černo-mořského, jenž z dávna slyne všemi tuky zemskými.

*

Nejproslulejší průmysl švycarský, hodinářství, zaměstnává 55 938 osob. z nich je 12.071 dělníků podomácku pracujících. Z tisíce

závodů jest jich sic jen 77 podomáckých, ale z 1000 dělníků hodinářských pracuje jich 237 podomácky. Dříve podomácká práce byla rozšířenější, průmysl hodinářský ve Švycarech byl skoro vesměs podomáckým průmyslem. Dnes děje se v něm pozvolna přerod. Závody podomácké mizí a místo nich nastupuje továrna a velké dílny s mnoha stroji a důmyslným zařízením vyrábějí mnohem dokonaleji a snadněji, co dřív s větší námahou svými drobnými přístroji pracoval jednotlivý dělník ve své dílně a domácnosti. Ale výrobku to vážnosti nepřidalo!

Rozhled socialní.

O úmrtnosti tuberkulosní dělnictva pražského pojednává „časopis lékařů českých" (Dr. L Procházka). Ve 74 nemocenských pokladnách pražských je 73 660 osob, v tom 70% mužů, 30% žen. Poslední léta vykazují tuberkulosních onemocnění:

	členů	% všech členů	úmrtí	% všech onemocn.
1903 . . .	2153	3·27 . . .	440	20·44
1904 . . .	2174	3·03 . . .	371	17·06
1905 . . .	1992	2·65 . . .	420	21·08
1906 . . .	1933	2·50 . . .	371	20·02
1907 . . .	2325	2·96 . . .	391	16·81

Úmrtnost tuberkulosou představuje 43 až 44% veškeré úmrtnosti dělnické. Více řádí tuberkulosa v živnostenském než v továrním dělnictvu, což znova dosvědčují nepříznivější pracovní poměry, ale jak autor praví, vinu toho nese špatný nocleh, dělnictvo stěsnané v malých komůrkách. Jakož vůbec bytová otázka hraje hlavní úlohu při vývoji této nemoci.

*

Všeobecná statistika rakouských větších měst za poslední měsíc červenec vykazuje v Praze největší procento tuberkulosních úmrtí. Zemřelo na tuberkulosu 27·6% všech zemřelých, v Brně 26·2%, v Krakově 26·2%, ve Lvově 26·1%, v Linci 24·3%, ve Štýrském Hradci 24·1%, ve Vídni 23·4%, v Terstě 20·8%, v Plzni 16·5%, v Ostravě 22·8%, v Prostějově 35·8%, v celé říši 22·4%. Ale vedle tuberkulosy jest ještě i jiná nemoc či lépe slabost, jež klátí tisíce: jsou to srdeční vady. Organickou srdeční vadou zemřelo v městech říše 9·7%. Zdá-li se tuberkulosa v říši více slovanskou nemocí než německou, jest zase srdeční vada nemocí německou. Ve Vídni jí zemřelo 12·2%, v Linci 17·1%, v Hradci 10·7%, v Celovci a Zadru tolik co tuberkulosou, v Solnohradě, Chomutově, Jihlavě více než tuberkulosou.

*

Amerikánka Bertrand Russellová převlekla se v Londýně za dělnici a chodila po dělnických čtvrtích, aby poznala mravy družek. Sděluje v „Contemporary Review", že dělnice londýnské oddány

jsou nad míru hospodskému životu a pití. Skoro při každé výplatě se i mladá děvčata opíjejí; ba zakládají si zvláštní pokladny na „whisky", likérové pokladny. V hostinci častují se jedna druhou a ve společnosti pěti šesti dělnic jdou z hospody vypivše každá pět až šest skleniček whisky a každá platí po šilinku útraty (1·20 K).

*

Nevhodnost naší policejní soustavy trestanecké dokazuje v „Hochlandě" (srpnový sešit) J. Jaeger. Místo ní jedině správnou profylaxí proti zločinnosti jest křesťanská charita. Roku 1903 už ve všech státech až na tři zavedené v Německu „podmíněné odsouzení" (trest se odloží, až kdyby týž člověk nového zločinu se dopustil!) se velmi dobře osvědčilo. Poprvé ho použito 1895. Nejnižší lhůta podmínky vydržení jest 1 rok. Obyčejně se dává lhůta dvou a tříletá, ale i delší. V roce 1908 bylo případů s podmíněným odsouzením 6081, r 1906 však 19.026. V 8090 případů vedla podmínka k dobrému výsledku, odsouzený se skutečně ničeho nedopustil a trest mu byl prominut.

Počet odsouzených vůbec klesá; v roce 1891 bylo jich v Prusku 382.155 mužů a 110.108 žen; r. 1901 už jen 399.497 mužů a 83.109 žen a r. 1904 dokonce jen 377 543 mužů a 73.387 žen! — Ve Virtembersku zavedeno i předčasné propuštění z vězení a žaláře s podmínkou dobrého chování venku; v letech 1896 až 1902 propuštěno takto 365 (8%) ze žaláře a 1312 (11%) z vězení. A jen 2% z propuštěných musilo pro nehodné chování přivedeno býti nazpět. V Prusku 1904 propuštěno takto 262 osob a jen 10 jich musilo býti nazpět povoláno. — Autor shledává vinu toho že tento systém ještě lépe se neosvědčuje a ještě hojněji se ho nepoužívá, v tom že nad propuštěnými s podmínkou a nad podmínečně odsouzenými bdí policie. Dozor policejní jest to, co ponižuje a znemravňuje znovu. V Americe mají k tomu cíli zkušené vážené občany, tak zvané „probation officer" — „zkušební úředníci", kteří nejen dohlížejí, ale i radí, pomáhají, pečují o odsouzené. Vedle jednotlivců jsou to i celé společnosti „aid societies", jež pečují o ně. Jest to charitativní vedení, jehož se nedostává a většina zločinců mohla by majíc je, zůstati na svobodě. Pod policejním dohledem ovšem není to úspěšno! — U nás v Rakousku máme rovněž ochranné spolky pro kárance z vězení propuštěné. Ale spolky jsou velmi řídké, nečetné; členů mají málo a proto svému úkolu nepříliš dobře hoví.

*

Když r. 1884 zákonem dovoleny ve Francii dělnické „syndikáty" (odborové spolky), první syndikáty jež vznikly, byly socialistické a anarchistické. Ale brzy chopili se zákona i horliví stoupenci myšlenky křesťansko-náboženské. Školní bratr Fr. Hieron a 17 mladíků s ním známých založili v Paříži 13. září 1887 první syndikat křesťanský. A obrali si odbor, na nějž by u nás nikdo se neodvážil, odbor, jenž svou povahou jaksi vždy už bývá nejliberalnější — odbor obchodní. Založen tedy „syndikat obchodních a průmyslových příručích". Syndikat tento zdál se dlouho marným pokusem. První členové jeho

přičinili se získávat druhy své, bratr Hieron sám agitoval od osoby k osobě, a jemu pomáhal i br. Alban Josef, tehdy visitator pařížský nad školními bratry. R. 1891 syndikat čítal teprv 369 členů. Ale od té doby jal se rychleji vzrůstat, r. 1895 čítal už 1000 členů, r. 1900 pak 2042 členů; a dnes je z něho silný spolek, který se může postaviti po bok všem jiným odborům obchodních pomocníků, a účastní se také od r. 1900 na všech domácích i mezinárodních sjezdech svého odboru. Koncem prvního pololetí letošího roku čítal už 5200 členů! R. 1900 súčastnil se pařížské světové výstavy, r. 1904 St. Louiské v Americe a 1908 londýnské a v těchto dvou odnesl nejvyšší odměny. Dnes po vydání zákonů protiřeholních nevedou spolek školní bratří, oba zakladatelé jeho jsou už také mrtvi, ale spolek zůstává v počátečním duchu svém. Řízen jest 21člennným výborem. Jeho hlavní činností jest: opatřovati místa svým členům (r. 1908 umístěno 1015 členů, nabídek bývá na 2000 ročně); odborná škola obchodní pro lepší zdokonalení; společný nákup (vlastně súčtování s obchodníky za členy spolku), jímž r. 1908 při nákupu 500.000 fr. získáno 20.000 fr. srážky od obchodníků, což činí 150 fr. na rodinu; spolek má podpůrnou pokladnu pro nemoc a neštěstí; od r. 1904 udržuje pro členy své hotel na pobřeží mořském a v Alpách, aby mohli tam od června do září s rodinami trávit svou dovolenou. — Tak se „syndikat obchodní“ školními bratry založený stal jednou z nejúčinnějších a nejzdárnějších organisací francouských, jenž získává členům svým nebývalé výhody mravní i hmotné a vynucuje si u přátel i nepřátel úctu a vážnost.

*

Ruský sociolog Vl. Groman podává ve „Věstníku Financí“ (orgán ruského ministerstva financí) svůj obvyklý roční přehled po světovém dělnickém zákonodárství. Lonský rok 1908 vyznačoval se obzvláštní hojností zákonů sociálních. A zákony tyto mají také v mnohém ohledu veliký zásadní význam. Nejvíce se jich týká dělnického pojišťování. A při tom státy, čím dále šířeji, hlásí se k idei závazného pojištění. Idea tato potvrzena a posílena rakouským návrhem sociálního pojištění, i ruským návrhem pojištění úrazového, nemocenského a starobního. Zákony sic neprovedeny dosud, ale idea závaznosti proráží tu v dvou velikých říších všemi druhy pojištění. Také Dánsko poprvé se usneslo o závazné formě pojištění úrazového (29. května) pro dělnictvo zemědělské. Dosavadní zákony o dělnickém pojištění v Dánsku ponechávaly dělníkům i zaměstnavatelům velkou svobodu. Zásada státního příspěvku na starobní pojištění dobyla si opět nového uznání. Švédsko a Norsko v zákonech o pensích rybářů ustanovily státní příspěvek, Švédsko, pokud fondu pojištěnci složeného nestačí, Norsko pak ročně 60.000 korun. Anglie pak dokonce, jakož i australské státy a Queensland usnesly se o zákonech, jimiž se dává starým zachovalým občanům za jistých podmínek státní pense bez jejich osobního povinného příspěvku. A konečně i Spojené Státy vstoupily na dráhu pojištění dělnického. Přijat 30. května zákon, jímž všichni dělníci ve státních závodech pojišťují se proti úrazu. Dosud Amerika neuznávala

závodního risika úrazového. Z jiných oborů zákonů sluší uvésti, že Anglie vydala první zákon upravující pracovní dobu pro jisté druhy dělníků. Protivníci volného poměru pracovního poraženi. Jižní Wales v Australii zavedl pak zákonem ze 24. prosince všeobecnou normu minimální mzdy, pokus to, jaký nikde jinde neexistuje. Roku 1908 přinesl také dovršení prvního mezinárodního usnesení o ochraně dělnické z roku 1906 v Bernu. Tehdy čelnější státy evropské usnesly se do konce roku 1908 oznámiti bernské spolkové vládě, schválily-li zákon o ochraně žen a zákaz bílého fosforu ve výrobě sirek. A skoro všecky státy přihlásily se do konce roku 1908 s ratifikací obou zákonů. K druhému se přidala dokonce i Anglie, k prvnímu nikoliv. Vedle četných zákonů přijatých zůstaly ve všech téměř parlamentech ještě četné zákony nevyřízené.

*

V odborovém hnutí všech stran a směrů pozorovati bylo vloni úpadek; úbytek členů vykazují všecky skupiny, vyjma, jak už jsme podotkli, československou organisaci všeodborovou. Na sjezdě všeodborovém 15. srpna v Brně udán počet členů řádně platících na 16.657 (roku 1907 jen 10.820). S členy méně řádně platícími bylo všech 25.000. Skupin bylo 360, roku 1907 jen 301. Socialistické odbory naše měly, jak minule jsme sdělili, úbytek. A také v Německu všecky odborové skupiny měly úpadek členstva. Za příčinu udávají všecky bez výjimky poklesly ruch v průmysle. Tak kleslo členstvo neutrálních čili „volných odborů“ (soc.-dem.) z 1,865.506 v roku 1907 na 1,831.731 v roku 1908, členstvo Hirsch-Dumkerových spolků (liber.-nár.) ze 108.889 na 105.633 členů, členstvo svazu křesťanských odborů ze 274.323 na 264.519; nezávislé křesťanské odbory udržely se (?) na 80.437 členů; místní odbory (soc.-dem.) klesly ze 117.325 na 100.081 členů. Tedy veškery organisace odborové v Německu ztenčily se o 64.079 členů ze 2,446.480 na 2,382.401. Příjmy všech obnášely na 56 milionů marek, jmění na 50 milionů marek.

*

Zvláštní mravní a socialní názor přinesl berl. list „Tag“ 12. srpna, otvírající sloupce své všem stranám a názorům. Dr. A. Wirth obraceje se proti ženskému hnutí, mezi jiným praví: „Je to však zcela zbytečno a zhoubno, že my muži toto hnutí ještě velebíme, a požadavkům panovačných žen vstříc vycházíme. Sem náleží i ona pověstná žádost, aby muž zachoval se čistým až do sňatku. Zcela neoprávněný a velmi nebezpečný požadavek! Ed. Hardtmann říkával právem, že je to urážkou pro nevěstu . . . Neméně povážlivým jest nárok, aby si muž vzal za ženu matku dítěte svého (nemanželského). To by bylo opravdu krásné zušlechtění rassy! Rozšíření a uposlechnutí této zásady na pohled tak mravné a přece tak protivné plemennému výběru, už nadělala mnoho zlého a ještě asi nadělá!“

Vedle „večerů krásy“, eulenburgoviny takováhle stepní morálka Wirthova to jest už příliš mnoho nezdravého pro společnost! Wirtha osvětluje pronikavě německá statistika. V Berlíně jest 17% dítek

nemanželských. Z tisíce nováčků došedších k vojsku bylo pohlavně nakaženo 12·4, v Düsseldorfě 13·2, Mnichově 16·4, Hannoveru 18·5, Kolíně 24·9, Lipsku 29·4, Hamburku 29·8, v Berlíně 41·3. A to jsou lidé teprv počínající žíti. Roku 1907 bylo nakaženo ze 100 dělníků 9, ze sta obch. příručích 16 a ze sta studentů 25 — čili mezi 8000 studenty universitními 2000! A nákaza už počíná na středních školách! Dr. Max Gruber, prof. mnichovský, praví, že 50% mužů v městech německých umírajících mezi 25—60 lety umírá ze zhýralosti!

*

Tentýž professor a lékař mnichovský nedávno v jedné přednášce pravil: V Berlíně podle policejního odhadu je na 50.000 „homosexuelních“ lidí a agitace a nákaza tak se šíří, že rok co rok se počet zdvojnásobňuje. Je to skutečně zoufalé postavení pro přítele lidu, viděti městské obyvatelstvo tonouti v bahně proti přirozenosti a býti se vší vědou a ethikou svou mezi nimi a proti nim bezmocný.“

*

Ruská společnost zhrozila se nad názory J. J. Mečnikova, lékaře Rusa z pařížského ústavu Pasteurova a na slovo vzatého biologa. V přednášce o rodinném životě pronesl totiž názory, jež všecky překvapily: „Nikdy se nežeňte!“ Zněla jeho rada. „Manželství jest jedno z největších neštěstí, jež stihají člověčenstvo. Manželský život stojí mnoho práce, starostí a těžkostí s výchovem dětí. Ještě dobře, je-li manželství bezdětné, ale sypou-li se děti — to jde o rozum člověka.“ — Odejde-li učenec biolog a lékař tak daleko od přirozenosti, co teprv ti, kteří o přírodě nikdy nepřemýšlejí a o její zákony se nikdy nestarají! Rusko má dnes nejvíce sekt manželství protivných. Ale z Mečnikova nemluví sektařské Rusko, nýbrž požívavá Paříž. A Paříž s Francií představují nám dnes prototyp nezdravé společnosti.

*

Ale prý nikoliv nezdravé! Nad tím netřeba zoufat, že úmrtí a porody se ve Francii úplně vyrovnávají. Štýrsko-hradecký professor na odpočinku Dr. L. Gumplovicz, ještě než se zastřelil se svou paní (o 70 letech pro omrzelost života) napsal do pařížského „Matinu“ rozpravu o francouzském zjevu depopulace. Praví, že už před 12 lety zjevem tím se zabýval a stanoviska a názoru svého od té doby nezměnil. Další studia ho utvrdila v tom, že národ a stát je organismus a řídí se zákony organickými. Je prý to známkou stárnutí národa: vysoká kultura, úbytek populace. Ale není to přes to ještě známkou slabosti. Národ ten přes to může býti silným a mocným. Ať to neznepokojuje Francii, že Německo má více přírůstku, Slované mají ještě větší přírůstek! Ale to je právě to zlé pro ně. Bída, poplatnost, nekulturnost, slabost hospodářská a osvětová jsou spojeny s množstvím dítek! Francie se ostatně instinktivně spojila se státem a národem živelně se dosud rozplozujícím — s Ruskem. Tak populační rovnováha v této dvojici se ještě na dlouho udrží a bude moci odolávat zcela dobře Německu a jeho spojencům. Francie ostatně s malým přírůstkem populace zalidňuje přes to stále svět — novými ideami. Co chvíle tryská

to z ní jako jiskry a zaněcuje a rozplameňuje celý svět. A to vše spolu má příčinu v oné fysické neplodnosti Francie: i její hospodářská síla, její finanční prepondernace světová, její bohatost myšlenek, inciativa duchovní. S takovýmto stářím svým vydrží Francie čestně ještě celá století. — Ale přece je to jen stárnutí i podle Gumplovicze a přece jen dekadence, úpadek. A starým, třebas i za cenu chytrosti a vědění, není nikdo rád!

Školství.

V novinách byl nedávno citát z jakéhosi učitelského „Školského Obzoru" (č. 26.): „Učitelský varhaník dělá dojem, jakoby povstal ze spáření kostelníka a svíčkové báby ... Učitelé varhaníci zaslouží, aby jim přední i zadní skončetiny byly ufaty a otlučeny o pitomé hlavy". Touží-li učitel, který tohle napsal, také ještě po nějakém, snad dokonce akademickém vzdělání, tedy budiž mu zatím jakožto ústav pro něj nejvhodnější co nejlépe doporučena — robotárna; bude tam mezi svými, neboť podobná „ušlechtilá" dikce k návštěvě jiného ústavu neoprávňuje.

*

Rozvířilo mnoho řečí a více tiskařské černi nařízení ministerstva vyučování, jimž se obě školy spolku vídeňského „Freie Schule" (Volná Škola) uzavírají. Už vloni měla V. Šk. nesnáze, protože nemohla se vykázati pravidelným vyučováním náboženství na školách svých. Teď pak v důsledku téže zásady, ježto vydané tehdy pro ni podmínce nevyhověla, školy její se zavírají. Ve výnosu se praví, že zákon žádající náboženský výchov nežádá a nepřipouští výchovu v jakémkoliv náboženství a jakkoliv podávaného, ale žádá výchov konfessionelní. Proti tomu ovšem patroni V. Školy dokazují, že v zákoně žádané „Befähigung" není nikterak totožné s „missio canonica". Befähigung, uschopnění k výchově nábož. dostává prý se kandidátu zkouškou z nábož. na ústavu. Kdo má zkoušku z náboženství, už je uschopněn vyučovati. O missi kanonické, aby jej biskup potvrdil, nikde prý nic nestojí.

A ze „schulvereinských" škol pražských píšou, ta misse kanonická může prý podle toho najednou vésti k zavření všech škol v Rakousku. Dostanou se biskupi do křížku se školou, odvolají katechety a školy se podle toho pak musí zavřít Takovéto martyrium prý už prošly také opravdu zmíněné školy pražské. Z Prahy a z diecese nikoho za učitele nábož. dostat nemohly, ač nabízely dvojnásobný honorář a z jiných diecesí nikomu konsistoř misse dáti nechtěla (?). Tak prý dlouho skutečně závisely školy schulvereinské na milosti, vlastně nemilosti konsistoře. Aby Němcům nebylo líto, pověstnější ve svém němčícím radikalismu konsistoř vídeňská dělá totéž v Poštorné proti české škole. Což jest ovšem docela něco jiného!

Moravská zemská školní rada má zase svůj případ „klerikální" s prof. Bohum. Paulusem, jenž z kněze stal se starokatolíkem a oženil se. Úřad uznal sňatek platným, ale ordinariat dotýčného vyobcoval. A zemská školní rada usnesla se proto aspoň na přesazení, aby v místě nevznikalo pohoršení, nebo řeči a hnutí zbytečné. Ale známé směry a strany se protiví každému opatření z toho důvodu.

A „klerikalismus" nabývá vrchu i jinde. Minist. vyučování nepotvrdilo ani terstské radě městské jejího vyvolence za ředitele lycea, protože agitoval vloni proti nábož. úkonům dětí školních a biskup terstský podal proti němu veto.

Považíme-li k tomu ještě krutou ránu pro Němce, aspoň moravské, rozsudkem vrchního spr. soudu v záležitosti zákona Perkova, pak doznati musíme, že za to za všecko pouhé stíhání českých škol v Dolních Rakousích a nepovolení dvou z přichystaných škol, na nichž už vloni vyučováno bylo, je snad i „malou" náplastí pro srdce německá.

*

Počátkem října bude školská mládež slovenská vydávati svůj studentský časopis, tak usneseno v Martině poč. srpna. Pro dítky malé už časopisy slovenské byly, studenti sic podporovali dosud různé listy, ale jako všeobecné, ne stavovské. Orgán studentský má zatím býti nestranný, aby všecky shromážďoval.

*

Počet posluchačů na universitách v Rakousku za letní semestr 1909 byl 22.963, o 1464 více nežli roku lonského, z těch ve Vídni 7372 (o 491 více nežli roku loňského), ve Lvově 3873 (o 356 více), v Praze na české universitě 3675 (o 226 více), v Krakově 2.747 (o 180 více), ve Štyrském Hradci 1818 (o 57 více), v Praze na německé universitě 1502 (o 28 více), v Innsbruku 1050 (o 1 méně) a v Černovicích 926 (o 127 více nežli roku lonského). Podle jednotlivých fakult bylo bohoslovců 1421 (o 22 více), právníků 10.587 (o 816 více), mediků 3601 (o 331 více) a filosofů 7354 (o 259 více nežli roku lonského), a to bohoslovců ve Lvově 391 řádných, 10 mimořádných (loni 399 všech), v Innsbruku 308 ř., 20 m. a 16 hosp. (loni 325), ve Vídni 202 ř., 17 m. (loni 214), v Černovicích 117 ř., 1 m. (loni 112), v Praze na české 96 ř., 11 m. (loni 119), v Krakově 82 ř., 3 m. (loni 80), ve Štýrském Hradci 78 ř., 7 m. (loni 81) a v Praze na německé 55 ř., 7 m. (loni 68); právníků va Vídni 2919 ř., 114 m. (loni 2877 všech), ve Lvově 2252 ř., 33 m. (loni 2060), v Praze na české 1502 ř., 2 6 m. (loni 1567), v Krakově 1093 ř., 8 m. (loni 1004), ve Štyrském Hradci 837 ř., 26 m. (loni 894), v Praze na německé 603 ř., 60 m. (loni 634), v Černovicích 525 ř., 27 m. (loni 470) a v Innsbruku 256 ř., 28 m. (loni 265); mediků ve Vídni 1328 ř., 189 m. (loni 1428 všech), v Praze na české 495 ř., 23 m. (loni 446), v Krakově 405 ř., 9 m. (loni 440), ve Štyrském Hradci 308 ř., 7 m. (loni 290), v Praze na německé 242 ř., 2 m. (loni 244), ve Lvově 230 ř. (loni 242), v Innsbruku 157 ř., 10 m. (loni 180), v Černovicích lékařské fakulty dosud není; filosofů ve

Vídni 1576 ř., 523 m. (loni 2362 všech), v Praze na české 850 ř., 270 m. (loni 1317), v Krakově 676 ř., 171 m (loni 143), ve Lvově 500 ř., 106 m. (loni 816), v Praze na německé 327 ř., 126 m. (loni 528), ve Štyrském Hradci 234 ř., 175 m. (l ni 496), v Innsbruku 169 ř., 48 m. (loni 281) a v Černovicích 123 ř., 62 m. (loni 216).

Žen studovalo na universitách rakouských celkem 1668 (loni 1232), a to 658 řádných, 8 6 mimořádných posluchaček a 294 hospitantek. Z těch posluchaček mediciny 182 ř., 11 m., 3 h.; filosofie 476 ř., 805 m. posl. a 133 h ; na fakultě právnické 58 hospitantek; dle jednotlivých universit studovalo: ve Vídni 205 posluchaček ř., 253 m. a 16 hospitantek, celkem 474 (loni 361 posl., 33 hosp.), ve Lvově 178 ř., 161 m. a 12 h., celkem 351 (loni 217 + 5), v Krakově 169 ř., 110 m. a 21 h., celkem 300 (loni 332 + 44), v Praze na české 62 ř., 101 m. a 45 h, celkem 208 (loni 107 + 84), ve Štyrském Hradci 15 ř., 61 m. a 70 h., celkem 146 (74 + 23), v Praze na německé 23 ř., 51 m. a 6 h., celkem 80 (loni 43 + 4), v Černovicích 6 ř., 58 m. a 7 h., celkem 71 (loni 42 + 2) a v Innsbruku 0 ř., 21 m. a 17 h., celkem 38 (loni 0 + 1).

Ženy studují dosud tudíž jen na dvou fakultách universitních, na medicinské a filosofické; v poslední době domáhají se, aby směly býti řádnými posluchačkami na fakultě právnické a na vysokých školách technických. V té příčině podaly dvě petice na ministerstvo vyučování, podepsané všemi, které podjaly se maturitní zkoušky na na škole realné. Sbory professorské byly ministerstvem požádány, aby podaly svá dobrá zdání v této příčině. Dámy totiž považují se tím za zkráceny, že, ač vyplnily příslušné podmínky, t. j. s výsledkem vykonaly maturitní zkoušky na školách realných, nemohou se státi řádnými posluchačkami vysokých škol technických. Tyto petice podepsaly také dámy, které absolvovaly gymnasia a které, ač jevily zvláštní zálibu pro předměty realní, chodily jen proto do humanitní školy střední, poněvadž vysoká škola technická nebyla jim přístupna. Jakmile stane se tato pro ně volnou, milerády doplní zkoušku pro absolventy gymnasií na škole realní, jen aby mohly studovati na vysokých školách technických. Rovněž tak učiniti ochotny jsou abiturientky lyceí. Dámy jsou odhodlány dokázati, jsou li schopny pro tak zvaná „volná povolání", ku kterým vysoká škola technická přístup zjednává; neboť záleží vždy na tom, zdali jednotlivec, jenž k tomu povolání se dostal, v něm se osvědčuje, tak že každý neschopný musí sám na sobě škodu nésti. Osvědčily-li se v takových povoláních Američanky a a dámy jiných evropských států, nezůstanou zajisté za svými družkami dámy v Rakousku. Konečně pohlížejí na otázku také se stránky praktické. Počet posluchaček na universitách rok od roku stoupá, tak že vyhlídky stávají se vždy nepříznivější, bylo by tudíž z hospodářského stanoviska záhodno, kdyby svobodou škol technických ulehčeno bylo universitám a dámám otevřeno bylo nové pole působnosti, kdežto dnes, kdy jsou jim přístupny na universitách pouze dvě fakulty, medicínská a filosofická, poskytuje jim studium vysokoškolské jen dvou

povolání: býti buď lékařkou nebo professorkou. Ministerstvo přislíbilo deputantkám, že obě žádosti zevrubně a příznivě prozkoumá.

Na katolických fakultách bohosloveckých studovalo v letním semestru 1909 celkem 2(6 řádných a 15 mimořádných posluchačů (loni 228 + 14), a to v Solnohradě 39 ř. a 10 m. (loni 39 + 9) a v Olomouci 167 ř. a 6 m. (loni 189 + 5).

*

Zmínili jsme se už několikrát o polských snahách výchovných přivésti studentstvo k lásce ku práci tělesné. V Německu s tímto cílem spojují i druhý, ba tento druhý stává se hlavním: poznati život pracujících tříd, poznati snahy jejich a nabýti zkušeností pro organisaci jejich a pro práci ve spolcích dělnických. Toto uvádění studentstva do socialního života a do dělnických organisací jest velmi dobrá myšlenka. Letos katolíci němečtí zavádějí podobnou „společenskou práci" v Düsseldorfě mezi 17. až 26. září, a také Mnichov podobný kurs uspořádá. „Společenské kursy" tyto konají se obyčejně v domech tovaryšských a studenti platí denně pouze 1 marku za všecko. Kurs je hospodářsko-živnostenský a dělnicko-sociální.

*

V „Nineteenth Century" („19. stol.") přináší lady Darwireová článek o švedském systému školním (dopoledne vyučování, odpoledne ruční práce), jenž přijat už byl ve Finsku, Dansku, Norsku a Rusku, a jejž chystá se přijati i Anglie. Ve školách zařízeny jsou opravdové dílny nejobyčejnějších prací řemeslných a domácích. Vyrobené ve škole věci prodávají se na úhradu nákladů na dílny potřebných. Náklad není ostatně veliký a činí asi 24 kor. za půl roku na všecky dílny a jejich zařízení. Nejvýš ovšem v tomto systému došla města a městské školy. Venkov je těžkopádnější. Dívky kromě ručních prací učí se vařiti a poklízeti. Čistit a pořádat v domácnosti učí se obojí dítky.

*

Poč. srpna konán v Petrohradě pod vedením sv. Synodu první sjezd katechetů ruských ze světských škol středních. Sjezdu také vytýkali, že konán zcela v duchu „starých názorů". A také nenapravil prý ničeho z dnešních nedostatků; neboť přeházení předmětů do jiného pořádku, přepracování soustavy učebné, rozšíření, nebo ubrání materiálu — to je reforma příliš malicherná, než aby mohla napravit ten bolestný stav duševní a mravní mládeže ruské, jaký minulá léta tak křiklavě před celým světem ozřejměl.

*

O francouzském školství, jež zákonem r. 1881 laicisováno, nemožná povědět nic pochvalného. Náboženství ze státních škol vyloučeno, nechán proň čtvrtek, jenž je prázdným dnem, ale vyhraženo rodičům, že dítky posýlati nemusí, návštěva náboženství ve čtvrtek je dobrovolná. Neděle a svátky nesmí se vyučovat. Kursy opakovací a pokračovací tedy se nepřipouštějí, učitelé škol státních je převzíti nesmějí. Od r. 1889 nesmějí učitelé venkovští ani za plat ani zadarmo konati služby kostelní a varhanické. Plat mají podučitelé 900 fr.,

učitelé ve tříd patero rozděleni od 1000 do 2000 franků (po 200 zvýšení), učitelky ve čtyrech třídách od 1000 do 1600 fr. (1000, 1200, 1500, 1600). O návštěvě školní praví A. Baratier v pařížské „Correspondence des Lettres“: „Jistý publicista nazval školu nejstarší dcerou republiky. Ale republika je této své nejstarší dceři ne matkou nýbrž macechou. Pouze dvě třetiny dítek od 5 do 13 let chodí do školy, jedna třetina vůbec cesty ke škole nezná. A republika? Nic se o to nestará! Jednala by macecha hůře? A výsledky viděti Ze 100 nováčků vojenských neumí jich 11 ani čísti ani psáti, 15 jich zná pouze tištěné písmeny; 16 neumí počítati. Pouze 51 ze sta má jich propouštěcí vysvědčení. To dává v posledních pěti letech průměrně 19 tisíc analfabetů ročně mezi nováčky. Ale to není všecko. Tito analfabeti nejsou jen nevědomci, oni jsou hotovými nullami ve společnosti. Dnes už totiž pouhá síla tělesná nikde nestačí. — Ať je škola francouzská jakákoliv soukromá či veřejná, konfessionelní nebo laická, ale o jedno se musí republika postarati, aby děti do školy musily chodit Když počne vyučování počátkem října (prázdniny od 14. srpna do 1. října) v 99% všech vesnic francouzských a ve většině měst jest to jistě 80% všech žáků, kteří po několik neděl dají na sebe čekat, než se ve škole objeví. Občanstvo platí ohromné miliony na školy, staví budovy, platí učitele, ale k čemu to všecko jest, když lavice školní zejí prázdnotou. Dvacet let už volá všecko po přísných zákonných trestech na nedbalé rodiče, ale všecko marno! Poslanci se bojí, nerádi by si popudili proti sobě svoje voličstvo. A tak vše zůstává při starém . . .“

*

V pařížské „Revue Franciscaine“ ve velmi důkladné serii článků o „americkém vysokém školství“ (Fr. Hildebrand) v srpnovém sešitě hovoří se o **vzdělání ženském**. Graduovaných studentů, totiž aspirujících na stupeň univers. (doktorát, nebo bakkalaureat) bylo 149.461, v tom 50.956 žen, čili celá třetina (34·4%). Na ústavech státních (univ., koll, techn.) z nich bylo 51.743 mužů a 12.659 žen a na soukromých 87.718 mužů a 38.327 žen. **Koedukace** byla na 385 ústavech, 129 ústavů bylo pro ženy samy, 158 pro muže samy. Na 60% všech žen studuje na ústavech smíšených. Autor hájí americkou koedukaci proti podezřívání a proti výtkám jí činěným. Jsou-li jaké vady při ní, nejsou v ní samé, ale v systému organisace a osnovy učebné. Dokonce Jesuité na své kolleji v Creightoně byli nuceni připustit koedukaci. Pro disciplinu a mravně vychovatelskou stránku má koedukace dokonce vliv blahodárný. Učitelé sami ze všech ústavů ve Wisconsině 1907 v anketě vyslechnutí o otázce koedukace, ze 70% je chválili a radili podržet, a pouze z 10% byli proti ní; ostatních 20% radilo k reformě její v tom a onom směru, ale ne k zrušení. Koedukace je hojnější na západě a na venkově, tedy v přirozených poměrech. Řidčí je na jihu a na východě v městech. Na některých ústavech sedí v posluchárně pomíchaně, jinde sedí jedni na jedné, druzí na druhé straně (Kalifornie), jinde dokonce mají i sály zvláštní buď vůbec (Harvard), nebo aspoň při některých předmětech (anatomie,

modelování a pod.). Státní ústavy jsou všude smíšené, vyjma Floridu a Sev. Carolinu. Soukromé ústavy v atlantických státech většinou jsou rozděleny podle pohlaví. Koedukace ve vyšším školství spočívá na koedukaci ve středním a obecném školství. Podle Reportu z r. 1906/7 bylo na veřejných školách obecných jen 4% žáků rozděleno podle pohlaví a na veřejných školách středních jen 3%, ostatní žactvo obecních i středních škol vychováváno koedukačně. Ženy studují hojně řeči, zvl. latina a frančina jest u nich oblíbena; ale i fysiku, chemii, mathematiku studují hojněji než muži; mnohem hojněji studují umění, za to velmi málo zemědělské a průmyslové a technické věci; málo studují právo, mnohem více medicinu, velmi málo theologii. V celých Spoj. Státech lékařství studovalo 1906/7 žen 1021 a mužů 23.903. Ale kromě toho bylo ještě 290 dentistek a lékárnic. Theologii studovalo jen 252 žen. Jsou missionářkami většinou; jen některé malé sekty připouštějí ženu rovnoprávně s mužem ke službě duchovní.

*

V prázdninovém svazku trevírského „Pastor Bonus“ vybízí se faráři a kaplani venkovští, aby si všímali studentstva o prázdninách. Že taková péče o studenty náleží k nejdůležitějším úkolům pastorace jejich a slibuje nejlepší výsledky pro budoucnost. Doporučuje se co nejhojnější styk s mladými studenty, aby duchovní měl na ně vliv právě v té důležité době vývoje jejich, kdy tvoří svůj světový názor, a z universit nebo i z gymnasií nepřicházejí právě z nejlepšími zárodky jeho. Nevšímati si studentů, odpuzovati je, nepatřičně a pohrdavě nebo velkopansky se k nim chovati, jest jednou z příčin odcizování celé intelligence. Ovšem k úspěšné práci se studenty o prázdninách patří veliká opatrnost, dokonalá zkušenost výchovná a také jistá duševní povznešenost a síla. Mladí páni přicházejí nezřídka s odporem a nechutí oproti knězi domů ze škol. Pohlíží na něho jako na hluboko stojícího pod těmi, kdož mu celý rok přednášejí — zvláště jsou-li to protináboženští apoštoli, neboť tito o tuto nechuť a opovržení ke knězi se nejdřív postarají. K této péči patří také i vychovávání studentů pro práci socialní, spolkovou, agitační ve prospěch dobré věci. — I když všechen ten úspěch nepřinese nic jiného, než že studenti zůstanou přátely knězovými, třebas byli jiných názorů, i to bude pro budoucnost dobrou předzvěstí. Zabrání se tak aspoň tomu zdivočení společenských poměrů, jaké zavládá pro odlišnost přesvědčení mezi jednotlivými vrstvami intelligence.

U nás v našich poměrech byl by toto asi nejtěžší kousek práce. Snad i nejnevděčnější. Ale přece neméně důležité!

*

Joh. Schramml obrací se v „Hist.-pol. Blätter“ (sešit 1. Aug.) proti mnichovským katechetickým kursům a proti mnichovské methodě. Volá, aby se katechetika vrátila nazpět k pravé svojí methodě, k methodě sv. Cyrilla Alexandr. Názor, vzbuzování citů, obrazivosti, všecky ty umělůstky, jež ta škola zavádí podle moderních method didaktických nehodí prý se do náboženství.

Ostatně ty moderní methody i v ostatních vědách nedocilují úspěchu, rozbíjejí duši dítěte, činí ji vratkou, těkavou, bez síly a pevnosti. V katechismu prý jediná methoda jest opříti se o autoritu Boží, sám dogmatiku co nejlépe znáti a pravdy náboženské dětem jako slova pravdy věčné předkládati a dobře vysvětlovati. Ne názor a vyluzování pravd těch z nitra dítěte — ale pouze dobré vysvětlování!

Boj o katechetickou methodu tedy ještě není dobojován, třeba že mnichovská škola měla veliké zástupy stoupenců. — Ostatně methoda je opravdu vedlejší věcí. Hlavní věcí jest odstraniti duchamornost z vyučování náboženského, a tím i odium, jaké na náboženství jako předmětu lpěti zůstává Tu jistě jsou vinny nejen methoda, ale i osoby samy!

*

Pomáhati chudým studentům, aby se nemusili z nouze věnovat stavu kněžskému (bez povolání)! Účel ten zdál by se na pohled liberalní — a přece v Německu zastavá a provádí jej dobře katolický spolek „Albertus Magnus“ zvaný Lehké a snadné vystudování bývá nejčastější příčinou volby tohoto povolání. A ježto těžko se dá provésti v tom případě: „si non es vocatus, fac ut voceris“ (nejsi-li povolán, učiň se povolaným), lépe jest, aby lidé s povahou pro stav kněžský nevhodnou byli od něho odváděni.

*

Na 21 universitách v říši německé dostoupil počet řádně immatrikulovaných posluchačů čísla 51.7(0 oproti počtu 17.534 posluchačů v roce 1877, mezi jsou 1432 ženy, mimo to jsou ještě 2702 hospitanti a 1152 hospitantky, celkem tudíž 55 554 universitní posluchači. Na desíti universitách v Prusku, které jsou v poslední době mnohem četněji frekventovány, nežli university mimo Prusko, bylo letos 25 638 immatr. studujících. Ze svrchu uvedeného počtu studuje t. č. filosofii, filologii a dějepis 13.911 (loni 12.227), právní vědy 11.657 (11 760), medicinu 9462 (8262), mathematiku a vědy přírodní 7835 (6710), evang. theologii 2398 (2321), katol. theologii 1766 (1785), kameralistiku a hospodářství 2198 (1957), lékárnictví 1454 (1503), zubní lékařství 1238 (979); dále, pokud tyto obory vůbec na universitách se studují: lesnictví (jen v Mnichově, Tubinkách a Giessen) 124 (104) a zvěrolékařský (jen v Giessen) 107 (116) Dle toho, neprohlédaje k vedlejším oborům universitního vyučování, jeví se největší přírustek relativně u zubních lékařů, kterých bylo před třemi roky 710! Další značnější vzrůst jest pozorovati u mathematiků a přírodopisců, kameralistů a evang. theologů, kdežto počet farmaceutů, právníků a katol. theologů poněkud se zmenšil.

Ženské studium na universitách v Prusku zavedením pravidelné immatrikulace a zostřením podmínek oproti dřívějším poněkud kleslo. V zimním semestru 1908/09 studovalo na pruských universitách 1680 žen proti 1773 loni. Dle jednotlivých fakult studovalo 22 na theol. fakultě (loni 33), 17 právnické fakultě (15), 188 na lékařské fakultě (155) a na filosofické fakultě 1453 (1570). Immatrikulovaných

bylo méně, více posluchaček jako hospitantek. Dohromady bylo immatrikulováno 718 žen, a to na theologické fakultě 6, na právnické fakultě rovněž 6, na lékařské fakultě 140 na filosofické 566 V uplynulém právě letním semestru 1909 počet immatrikulovaných žen se poněkud zvýšil a nebylo fase hospitantek. Svaz spolků studujících žen v Německu čítá dosud deset spolků; v nejnovější době přistoupily 4 nové spolky a to v Greifswaldu, Královci, Strassburku a v Halle.

Z Německa jsou spolkem pro ochranu němectví v cizině vysíláni (němečtí) studenti na vysoké školy do ciziny. Na zimní semestr odebere se zase jistý počet německých studujících z říše na university do Vídně, do Prahy, do Štyrského Hradce a do Innsbruku a pobudou tam více semestrů. Podobně bude vysláno několik posluchačů do Severní Ameriky, do Brasilie a do něm. Ruska, aby poznali život tamnějších Němců. Peněžních prostředků k tomuto účelu poskytuje místní odbor Schulvereinu v Berlíně, některé spolky ochranné buď dary, neb agitací.

*

Učitelů bylo na obecných (primarních) školách ve Spojených Státech Sev. Ameriky r. 1880 ještě 43%, r. 1905 už jen 23½%; ženy zaujímají v elementárním vyučování už přes tři čtvrtiny. Ve vyšším školství působilo 1906 na ženských ústavech 2164 žen vedle 695 mužů, na smíšených ústavech 2571 žen vedle 18.520 mužů. Celkem tedy na vyšších školách žen 20%, mužů 80%.

Vojenství.

Nutné sesílení a modernisování Rakousko-Uherského válečného loďstva. Jak známo, vypuknul po prohlášení annexe Bosny a Hercegoviny v Turecku ihned bojkot rakousko-uherských výrobkův a násilné zamezování vylodění našich tovarů dobře organisovaným bojkotovým syndikátem. Že boykotové hnutí bylo podporováno z ciziny, zvláště z Anglie, jest naší diplomacii i širší veřejnosti známo. Turecká luza směla — ačkoliv máme obchodní smlouvu s Tureckem — beztrestně poškozovati naše obchodníky, ničiti a shazovati naše výrobky, dovážené do tureckých přístavů, do moře. Naši konsulové a příslušníci byli v Turecku obtěžováni, aniž rakousko-uherským vyslancem turecké vládě podané protesty situaci valně zlepšily. Konkurence ostatních států využila ihned naši nepříznivou situaci a zaplavila Turecko svými výrobky. Týdenní ztráty, které náš průmysl a obchod v Turecku bojkotem utrpěl, šly do milionův a Rakousko-Uhersko bylo nuceno, aby docílilo ukončení boykotu, pod názvem vykoupení tureckých státních nemovitostí v zabraných zemích zaplatiti Turecku 55 milionů korun a učiniti tomuto státu některé diplomatické ústupky.

Turecko využilo naši námořní slabost, poněvadž vědělo, že při napjetí, které annexe Bosny a Hercegoviny mezi Rakousko-Uherskem na jedné straně a Anglií, Ruskem, Srbskem a Černou Horou na straně druhé vyvolala a při nejasném chování se Italie, nemůže naše říše ani jedné válečné lodě v Jaderském moři postrádati. Proto nemohlo Rakousko-Uhersko energickou lodní demonstraci v Tureckých vodách provésti, aby rázem učinilo v Turecku konec bojkotu našich výrobků a zamezilo insultování našich diplomatických zástupců i příslušníků.

Co by učinila Anglie, Francie, Italie, Německo, Rusko nebo Spojené Státy na našem místě? V krátkém čase byly by se objevily silné lodní eskadry v tureckých vodách, aby vynutily po případě bojem na Turecku zadostučinění za poškození jejich obchodních zájmů a žádali odškodné za každé zkřivení vlasu jejich státních příslušníků. My, majíce dobrou, na velmocenské postavení však slabou námořní moc, museli jsme s utajeným hněvem přihlížeti strhování státních znaků s konsulárních budov, ničení našeho zámořského obchodu v Turecku a poškozování našich příslušníků v této říši, poněvadž naše malé válečné loďstvo muselo zůstati soustředěno v rakousko-uherských vodách, aby v čas potřeby mohlo chrániti naše pobřeží před nepřátelským útokem. Tenkráte byla politická situace napjatá a vážně se očekávalo, že místo diplomatů promluví v krátkém čase děla. — Že válka by se nebyla obmezila jen na pevninu, bylo při politickém seskupení velmocí samozřejmo. Vždyť Terst, Rjeka a Dalmacie, která následkem rivality Uherska ještě do dnes postrádá rychlého železničního spojení se středem monarchie, přímo lákaly silné lodní eskadry našich protivníků k lehce dosažitelným úspěchům v moři Jaderském. Co by bylo platno nadšení, dobrý výcvik a duch našeho válečného loďstva proti spojenému loďstvu anglickému a italskému?

Za peníze, které jsme ztratili boykotem v Turecku a které jsme byli nuceni zaplatiti tomuto státu, mohli jsme míti vystavěnou jednu divisi moderních panceřových lodí a uspořili bychom si bývali otřesení naší vážnosti a našeho světového trhu v Levantě, nemluvě ani o nějakém povolení diplomatických ústupků Turecku.

Po této drahé zkušenosti probrala se konečně veřejnost v Rakousko-Uhersku ze lhostejnosti proti válečnému loďstvu, na které se dosud vynakládalo ročně 1% státních výdajů (na pozemní vojsko 12%, vnitřní správu 9%, finanční správu 32%, obchod, zemědělství a dopravu 34%, spravedlnost 4%, školství 8%) a zájem o naše válečné loďstvo se v obyvatelstvu naší monarchie víc a více vzmáhá. Výrok německého císaře, že budoucnost Německa leží na moři, platí nemálo pro naši monarchii, neboť blahobyt obyvatelstva a následkem toho zvýšení národního jmění může stoupati jen s rozvojem zámořského obchodu. Moře sbližuje státy a národy, laciná námořní doprava zlehčuje výměnu i prodej surovin a tovarů. Aby však naše obchodní loďstvo klidně mohlo svoji úlohu plniti, potřebí mu jest mocné ochrany, které může mu poskytnouti jen silné a moderní válečné loďstvo. Když Rakousko-Uhersko bude míti vždy pohotově silné a jednolité válečné loďstvo, bude se s naším státem

při řešení světových otázek vždy vážně počítati. Dorost našeho námořnictva závidějí nám jiné státy, velmi dobrý výcvik našeho námořního důstojnictva i mužstva jest uznán v cizině, my potřebujeme jen moderního lodního materialu, abychom tyto síly uvedli řádně v platnost. Italové přestanou si potom též přisvojovati Jaderské moře, protože musí s tím počítati, že jejich zálusk na pobřeží Rakousko-Uherska narazí na naše silné a k odražení útoku vždy připravené válečné loďstvo. Každý hledá si za spojence silný stát a když Italie bude viděti, že ve spojení s našim válečným loďstvem může počítati na ochranu svého pobřeží proti středomořské eskadře Anglie, zůstane v trojspolku a zanechá nynější své obojetné politiky. Anglie soustřeďuje nejlepší své panceřové lodi v domácích vodách proti stále rostoucímu loďstvu německému a proto ten poplach v anglických časopisech, když se anglická veřejnost dozvěděla, že Rakousko-Uhersko chce si vybudovati moderní loďstvo. Anglie dobře vycítila, že spojené loďstvo Rakousko-Uherska a Italie mohlo by v pádu války Anglie s Německem, přetrhnouti důležitou anglickou obchodní cestu mezi Gibraltarem, Maltou a suezským průplavem, tuto hlavní tepnu ve spojení Anglie s Východem. Tento stát bude sotva moci rozmnožovati svoje válečné loďstvo v takové míře, aby jednou mohlo čeliti na moři v stejné době v Severním moři loďstvu německému a ve Středozemním moři spojenému loďstvu rakousko-uherskému a italskému, poněvadž již nyní při systemu najímání námořníků a pozemních vojáků má nedostatek lidského materiálu k obsazení válečných lodí a též finanční síla této světové velmoci nestačí v budoucnosti, aby vybudovalo se v Anglii válečné loďstvo, které by mohlo co do počtu rovnati se spojeným loďstvům tří států. Francie sotva se dá pohnouti ku spolku s Anglií, vědouc, že by o svoji existenci musela bojovati na zemi proti armádě německé a italské. — A Rusko? Jsouc ohroženo armádou rakousko-uherskou, rumunskou a částí armády německé, stálo by možná zase před vypuknutím revoluce ve Finsku, baltických provinciích, Polsku a na Kavkaze, jako při jarním napjetí mezi Rakousko-Uherskem a Ruskem, a možná též před útokem Japonska, které chce Rusko vůbec od pobřeží Tichého Oceanu vytlačiti. Mimo to skytají se Rusku příliš lákavé vyhlídky v Persii a Afganistanu, kde Anglie zamezuje Rusku přístup k Indickému Oceanu.

Z této možné perspektivy budoucnosti jest viděti, jakou roli může hráti silné rakousko-uherské válečné loďstvo v pravděpodobné srážce zájmů jednotlivých velmocí a že by se mohlo Rakousko-Uhersku vymstíti další zanedbávání válečného loďstva zničením našeho námořského obchodu spustošením rakousko-uherského pobřeží, po případě úplnou ztrátou našich zemí při Jaderském moři. Následkem toho by ale naše říše klesla na moc druhého řádu. Porovnáme-li tabulky vydané rakouským lodním spolkem, zobrazuje se síla obchodních loďstev následovně: Anglie má nejsilnější obchodní loďstvo s 10,647 400 tunami, Spojené Státy sev.-amer. obchodní loďstvo s 2,520.000 tunami, Německo s 2,353.400 tunami, Francie s 825.000 tunami, Norsko s 823.400 tunami, Japonsko se 723.000 tunami, Italie s 554.500 tunami, Nizozemsko s 528.000 tunami,

Rakousko-Uhersko se 460.000 tunami. Naše válečné loďstvo stojí co do bitevní síly v tomto pořadu: Anglie s 15.753 jednotkami bitevní síly (bitevní síla je součet rychlosti, obrnění, počtu a kalibru děl, nosnosti atd. jednotlivých válečných loďstev), Francie se 6328 jednotkami, Spojené Státy sev.-amer. se 6283 jednotkami, Německo s 5496 jednotkami, Japonsko se 4055 jednotkami, Italie s 3151 jednotkami, Rusko s 3040 jednotkami, Rakousko-Uhersko s 1250 jednotkami. Jak z těchto čísel viděti, stojí naše obchodní i válečné loďstvo na posledním místě a nebude-li válečné loďstvo rozmnoženo, předhoní nás brzo i státy druhého řádu. Rozpočty ministerstev námořnictva byly roku 1908 tyto: Anglie 777,000.000 K, Spojené Státy severoamerické 606,000.000 K, Německo 400 000.000 K, Francie 304,000.000 K, Rusko 240,000.000 K, Japonsko 202,000.000 K, Italie 151,000.0000 K, Rakousko-Uhersko 57,000.000 K, čili pro jednoho obyvatele obnášelo vydání na válečné loďstvo v Anglii (45 milionů obyvatelů) 17.26 K, ve Spojených Státech severoamerických (84 milionů obyvatelů) 7·20 K, v Německu (61 milionů obyvatelů) 6·58 K, ve Francii (39 milionů obyvatelů) 7·75 K, v Rusku (139 milionů obyvatelů) 1·73 K, v Japonsku (53 milionů obyvatelů) 3·82 K, v Italii (34 milionů obyvatelů) 4·44 K, v Rakousko-Uhersku (50 milionů obyvatelů) 1·14 K. Při tom třeba podotknouti, že nestojí naše monarchie co do finanční síly mezi nahoře uvedenými státy na posledním místě.

Rakousko-uherské operativní válečné loďstvo pozůstává tohoto času z těchto jednotek: panceřových bitevních lodí „Arcivévoda Karel", „Arcivévoda Bedřich" a „Arcivévoda Ferdinand Max" po 10.600 tunách o 4 těžkých, 12 prostředních, 14 lehkých a 14 malokaliberních délech; panceřových bitevních lodí „Habsburg", „Arpád" a „Babenberg" po 8.300 tunách o 3 těžkých, 12 prostředních, 12 lehkých a 16 malokaliberních dělech; panceřových bitevních lodí „Monarch", „Vídeň" a „Budapest" po 5600 tunách o 4 těžkých, 6 prostředních, 2 lehkých a 18 malokaliberních dělech. Budoucí rok vstoupí ve svaz operativního loďstva panceřové bitevní lodě „Arcivévoda František Ferdinand", „Radecký" a „Zrinyi" po 14 500 tunách o 12 těžkých, 20 prostředních a 6 malokaliberních dělech; první dvě se již vyzbrojují, „Zrinyi" jest ještě ve stavbě.

Křižní loďstvo skládá se z panceřových křižníků I. třídy: „Svatý Jiří" o 7300 tunách a 2 těžkých, 9 prostředních, 11 lehkých a 14 malokaliberních dělech, „Císař Karel VI." o 6300 tunách a 2 těžkých, 8 prostředních, 2 lehkých a 20 malokaliberních dělech, a „Císařovna a královna Marie Teresie" o 5200 tunách a 2 těžkých, 8 prostředních, 2 lehkých a 20 malokaliberních dělech. Ku křižníkům II. třídy patří nepanceřované křižníky „Císař František Josef I." a „Císařovna Alžběta" po 4000 tunách a 8 prostředních, 2 lehkých, první o 16 a druhý o 14 malokaliberních dělech. Ku křižníkům III. třídy náleží nepancéřované křižníky: „Zenta" o 2300 tunách a 8 prostředních, 12 malokaliberních dělech, „Aspern" o 2400 tunách a 8 prostředních, 12 malokaliberních dělech, „Szigetvár" o 2300 tunách a 8 prostředních,

12 malokaliberních dělech, „Panther“ a „Leopard“ po 1530 tunách a 2 prostředních, 10 malokaliberních dělech.

K torpedové flotile patří 15 torpedoborců po 350—540 tunách, 21 torpedových člunů pro vysoké moře po 115—200 tunách, 24 torpedových člunů I. třídy po 78—95 tunách, 23 torpedových člunů II. třídy po 47 tunách a 6 podmořských člunů.

Tak zvané panceřové bitevní lodě „Korunní princ arcivévoda Rudolf“ o 6000 tunách a „Korunní princezna arcivévodkyně Štěpánka“ musely býti pro svoje stáří dříve vyřaděny z operativního loďstva, než-li panceřové bitevní lodě „Arcivévoda František Ferdinand“, „Radecký“ a „Zrinyi“ mohly vstoupiti do svazku válečného loďstva.

Náhradou již zastaralých a malých panceřových bitevních lodí „Monarch“, „Vídeň“ a „Budapest“ musí býti nejdéle roku 1910 zadány do stavby 3—4 panceřové bitevní lodě o nosnosti 19.000—20.000 tun.

Jak viděti, jest hlavně potřeba sesíliti a modernisovati panceřové bitevní loďstvo a panceřové křižníky. Když i projektované 4 panceřové bitevní lodě o nosnosti 19.000—10.000 tun letos delegacemi povoleny budou, budeme míti roku 1914, kdy by tyto lodě mohly vstoupiti ve svaz válečného loďstva, k disposici: 4 panceřové bitevní lodě rozměrů anglické panceřové lodě „Dreadnought“ (tohoto typu moderní bitevní lodě po 19.000—20.000 tunách) 3 panceřové bitevní lodě typu „Radecký“ po 14.500 tunách, a 2 panceřové bitevní lodě typu „Arcivévoda Karel“ po 10.600 tunách. Panceřové bitevní lodě typu „Habsburg“ (3) po 8300 tunách budou již tak zastaralé, že se musí z operativního loďstva vyřaditi a 4 novostavbami po 22 000—25.000 tunách nejdéle roku 1912 nahraditi. Z panceřových křižníků bude se moci roku 1914 k operativnímu loďstvu počítati toliko panceřový křižník „Svatý Jiří“ o 7300 tunách. Panceřové křižníky „Císař Karel VI.“ o 6300 tunách a „Císařovna a královna Marie Teresie“ (tento jest již nyní zastaralý pro operativní loďstvo) nebudou roku 1914 již moderními a musí se v čas nahraditi novostavbami o větší nosnosti.

Dle toho bude míti Rakousko-Uhersko roku 1914 k disposici následující operativní panceřové loďstvo: 4 panceřové bitevní lodě po 19.000—20.000 tunách (dosud v projektu, poněvadž delegacemi nepovolené), 3 panceřové bitevní lodě typu „Radecký“ po 14.500 tunách, 3 panceřové bitevní lodě typu „Arcivévoda Karel“ po 10.600 tunách a 1 panceřový křižník o 7300 tunách (Svatý Jiří), celkem 11 panceřových lodí. Panceřové bitevní lodě typu „Habsburg“ (3) a panceřové křižníky „Císař Karel VI.“ a „Císařovna a královna Marie Teresie“ budou již tak zastaralé, že se mohou užíti na nejvýše k ochraně pobřeží. V boji na širém moři se těchto 5 panceřových lodí súčastniti nemůže, poněvadž nemohou konkurovati s moderními panceřovými loděmi o větší nosnosti, rychlejší jízdě, mocnější dělostřelbě a silnějším pancéři. Naproti tomu bude míti náš souper, dosud spojenec, Italie již roku 1912 k disposici toto operativní panceřové loďstvo: 4 panceřové bitevní lodě typu „Dante Alighieri“ (po 18.600 tunách), 4 panceřové bitevní lodě ypu „Regina Elena“ po 12.700 tunách, 2 panceřové bitevní lodě typu

„Regina Margherita“ po 13.500 tunách, 3 pancéřové křižníky typu „Garibaldi“ po 7.400 tunách a 5 pancéřových křižníků typu „San Giorgio“ po 10.000 tunách, celkem 18 pancéřových lodí proti 11 pancéřovým lodím rakousko-uherským. Mimo to záložní pancéřové loďstvo: 2 pancéřové bitevní lodě typu „Saint Bon“ po 10.000 tunách, 3 pancéřové bitevní lodě typu „Sicilia“ po 14.000 tunách a 3 pancéřové křižníky (Carlo Alberto, Vettor Pisani po 6500 tunách a Marco Polo o 4600 tunách).

Když se sečtou všechny pancéřové bitevní lodě a pancéřové křižníky, které by v nutnosti Rakousko-Uhersko mohlo v roce 1914 postaviti proti Italii, obdržíme 16 jednotek (mezi nimi 5 pro ochranu pobřeží). Italie bude naproti tomu míti již 2 roky dříve (v roce 1912) k boji připravených 26 pancéřových lodí! Jak viděti, měla by Italie v létech 1912—1913 nejlepší vyhlídky ve válce proti našemu státu na moři, když se delegace o to v čas nepostarají, aby tento nepoměr loďstva rakouskouherského proti italskému nebyl do roku 1912 v náš prospěch vyrovnán. Doufejme, že delegace nezapomenou na naše válečné loďstvo, které po desítiletí bylo vždy odstrkováno, a povolí potřebné novostavby jako vlastenecké parlamenty zemí méně zámožných.

Dle zpráv rakouského námořního časopisu mají naše projektované 4 pancéřové bitevní lodě míti následující rozměry: Nosnost 19.400 až 19.600 tun, délka 150 *m*, šířka 26—27 *mm*, ponor 9 *m*. Pancéř na pasu má býti 250—227 *mm*, pancéř dělových věží a věže velitelské 300 *mm* silný. Turbinové parní stroje mají vyvinouti 24 000—25.000 koňských sil, rychlost má obnášeti 22 námořních mil. Výzbroj má pozůstávati z desíti 30·5 *cm* (v 5 dělových věžích po dvou), osmnácti nebo dvacetidvou 12 *cm* nebo 15 *cm* děl a dostatečného počtu 7 *cm* nebo 10 *cm* rychlopalných děl na obranu proti útoku torpedoborců a torpedových člunů; mimo to bude každá loď vyzbrojena 4—5 rourami na vrhání torped pod vodou (pro 24—30 torped v průměru 45 *cm*). Každá loď má pojmouti 1200 tun uhlí, které dostačí pro pohon lodí na vzdálenost až 5000 námořních mil. Posádka lodi má čítati 900 mužů. Cena jedné lodi asi 55 milionů korun. Se stavbou má se začíti dle možnosti v září t. r., čehož při nynějších neutěšených vnitropolitických poměrech v obou polovicích říše sotva se docílí, poněvadž dle zpráv časopisů mají se delegace sejíti až v listopadu, Tím zdrží se stavba o 4—6 měsíců, což znamená výhodu pro Italii. Stavba jedné lodě trvá $2^1/_2$—$2^3/_4$ léta.

Nutnost stavby jest viděti z těchto v rakouském námořním časopise uvedených čísel: Roku 1912 bude dle stavebních programů jednotlivých států (kdy by mohly z našich 4 projektovaných pancéřových bitevních lodí již dvě lodě býti dohotoveny a vstoupiti do svazku válečného loďstva) míti Anglie 16—22, Německo 13, Francie 6—10, Italie 4—6, Rusko v baltickém moři 4—6, Spojené Státy severoamerické 6—10, Španělsko 3—4, Turecko 2—3, Řecko 1—2 pancéřové bitevní lodě o nosnosti 19.000—25.000 tun dle vzoru anglické pancéřové bitevní lodě „Dreadnought“.

Z těchto čísel jest viděti, že finančně slabší státy druhé i třetí třídy začínaly by nám na moři přerůstati přes hlavu a jednoho dne mohlo by se státi našemu obchodnímu i válečnému loďstvu, že by našlo průjezd z adriatického moře do moře středozemního u Brindisi nebo Korfu silnějším válečným loďstvem, třeba i státu druhé třídy, uzavřený. Zajisté zahanbující pro velmoc Rakousko-Uhersko a dalekosáhlých politických i obchodních následků pro naši říši.

Dějiny jsou nám výstražným příhladem, že státy, jejichž obchod byl z moře vytlačen nebo které ztratily pobřeží, klesly z velmocenského postavení na státy druhého i třetího řádu. Náš zámořský vývoz i dovoz, jakož i naše pobřeží může ochrániti jen silné moderní válečné loďstvo a abychom mohli v čas potřeby s úspěchem odraziti útok Italie, která jen proti nám zbrojí, jest nutno vystavěti ne 4, nýbrž 6—8 pancéřových bitevních lodí o nosnosti 19.000—25.000 tun. Lépe vynaložiti v míru miliony na obranné prostředky říše, nežli jako poražený stát museti vykoupiti mír zničením zámořského obchodu, ztrátou pobřeží a zaplacením válečné náhrady několika set milionů. Politika počítá jen se silnými státními útvary, přes slabé a odumírající státy přejde se při řešení světových otázek k dennímu pořádku.

V posledních letech nabylo Středozemní moře a s ním též moře Jaderské ve světovém obchodu a ve světové dopravě veliké důležitosti jako pojítko mezi atlantickým a indickým oceanem, a náš stát — když nechce býti ze světového trhu vytlačen — musí všemi prostředky hleděti k tomu, aby rakousko-uherským obchodním lodím vjezd do Středozemního moře zůstal otevřen a aby zabráněno bylo nepřátelské blokádě našich přístavů i spustošení našeho pobřeží v době válečné. Této úloze může ale dostáti jen silná a moderní námořní ozbrojená moc a proto jest nutno, naše válečné loďstvo v brzké době sesíliti a zmodernisovati, aby v budoucnosti všude byla respektována vlajka rakousko-uherská. —

Železniční a telegrafní pluk koná již od minulého roku pokusy s lehkými parními stroji pro polní dráhy o rozjetí koleje 60 *cm*. S pokusy začalo se v rovině, nyní zkouší se parní stroje v pahorkaté krajině. Parní stroje vyjely na svah při sklonu tratě 40—60 *m* na 1 *km* se zatížením 50 tun. Dosud tahaly vozy polních drah koně. Když se nynější parní stroje osvědčí, budou moci místo jednotlivých vozů na polních drahách jezditi celé vlaky.

Arcivévoda Bedřich zřídil na památku bitvy u Aspern dvě nadace po 50.000 K, pro pěší pluk arcivévody Karla č. 3 (moravský) a pro hulánský pluk arcivévody Karla č. 3 (haličský), kteréžto pluky pojmenovány na věčné časy jménem vítěze u Aspern. Polovička úroků upotřebí se pro důstojnická plukovní zařízení, polovičkou úroků podaruje se ročně 8 aktivních poddůstojníků těchto pluků.

Pro nově zřízenou jízdní divisi v Temešváru bylo postaveno u 7. husarského pluku v Debrecínu 1 jízdní oddělení strojních pušek. Stav: 3 důstojníci, 57 mužů, 60 koní, 4 strojní pušky.

Ministerstvo války nařídilo vyzkoušení nové ručnice s elektromagnetickým indukčním zapalovadlem náboje. Střílelo se dvouhlavňovou honební ručnicí broky č. 4 do kruhového terče v průměru 75 *cm*. Při střelbě bylo dosáhnuto 88% tref. Přednosti nové ručnice jsou: Úplné odstranění součástek zámku na natažení kohoutku, okamžitý výstřel, necitelnost patrony proti nárazu nebo úderu a zrychlení počáteční rychlosti Zápalka patrony přivede se k explosi malou, suchou baterií, která jest umístěna v pažbě ručnice.

Jak známo, mohli zvěrolékaři dosud dosáhnouti jen IX. hodnostní třídy. Teprve od jara tohoto roku mohou býti povyšováni též do VIII. hodnostní třídy (šarže majora). Proto nařídilo nyní též ministerstvo uherské zemské obrany, aby nezůstala za stálým vojskem pozadu, zřízení hodnosti štábních zvěrolékařů; zatím budou jmenováni u uherské zemské obrany 2 štábní zvěrolékaři.

Praporečníci, zástupcové proviantních důstojníků, zástupcové assistenčních lékařů, zástupcové účetních důstojníků a kadeti tvoří nyní skupinu důstojnických aspirantů a nečítají se již, jako dosud, k mužstvu.

Též zástupcové a aspiranti vojenských úředníků zásobovacích oddělení, vojenští účetní praktikanti, vojenští lékárničtí praktikanti, vojenští stavební praktikanti a vojenští zvěrolékařští praktikanti tvoří nyní skupinu aspirantů vojenských úředníků.

Důstojničtí a vojenští úředničtí aspiranti oslovují se od nynějška též od představených a vyšších názvem „pane“, což dosud nebylo.

Co do proseb, představení u raportu, chování se při onemocnění, dovolené, trestů a zatknutí, platí pro důstojnické a vojenské úřednické aspiranty předpisy jako pro důstojníky a vojenské úředníky X. a XI. hodnostní třídy (nadporučíky a poručíky).

Důstojničtí aspiranti a aspiranti vojenských úředníků zásobovacích oddělení nosí nyní místo portepée ze žlutého hedvábí, portepée ze žlutého hedvábí protkané zlatem.

Zavedení druhého obvazku pro raněné v německé armádě. Dosud měl každý vojín, jako v Rakousko-Uhersku, v čas války jeden obvazek pro první potřebu u sebe. Od nynějška obdrží každý vojín místo jednoho obvazku ve válce dva obvazky.

Zbrojení v Srbsku. Ministerstvo války vypsalo konkurs na dodání 87.000 opakovaček, 80 milionů ručničních nábojů, 20 pevnostních děl, 3 baterií pevnostních houfnic, 3 baterií pevnostních moždířů a miny na obranu pobřeží Dunaje, Sávy a Driny.

Srbsko připravuje se stále k válce a srbské rozhodující kruhy považují spor Srbska s Rakousko-Uherskem jen za odložený, ne však za vyřízený. Nyní dlí v Srbsku několik anglických důstojníků; účelem jejich pobytu v Srbsku má prý býti súčastniti se při výcviku srbské armády.

Dobrovolné střelecké spolky ve Švedsku. Vojenská správa věnuje velikou péči rozšíření zájmu o střelbu v obyvatelstvu. Proto podporuje vším způsobem dobrovolné střelecké spolky, u kterých

počet členů vždy víc a více roste. Nyní půjčila vojenská správa těmto spolkům 6·5*mm* armádní opakovačky vzoru 96 (z r. 1896), aby se členové obeznámili dobře s ručnicí švedského vojska. Ručnice vydaly se spolkům 1. července t. r., a sice obdrží spolky s 10—19 členy 1 ručnici, 20—29 členy 2 ručnice atd.

Jarní manevry válečného loďstva v Anglii. Homefleet (domácí flota) válečné loďstvo, které jest určeno k obraně Anglie, Škotska a Irska, konalo ku konci dubna t. r. společně s atlantickým anglickým loďstvem (posádkou v Gibraltaru) společné námořní manevry. Účelem těchto manevrů bylo zabrániti přerušení důležitých obchodních cest do středozemního moře, jižní a západní Afriky a do Ameriky.

Manevrů súčastnilo se 19 panceřových bitevních lodí, 8 panceřových křižníků, 14 vyzvědačských křižníků bez pancéře, 36 torpedoborců, 6 podmořských člunů, zásobovací lodě a lodě pro správky lodních částí na širém moři. Dohromady manevrovalo 83 válečných lodí.

Letní manevry válečného loďstva v Anglii. Mezi 17. červnem a 17. červencem konaly se veliké námořní manevry anglického válečného loďstva, jichž účelem bylo dokázati, jestli může nepřátelské válečné loďstvo přepadnouti anglické pobřeží a vyloditi zde pozemní vojsko.

Dějištěm těchto manevrů, které byly vlastně namířeny proti obávanému přistání německé armády v Anglii, bylo severní moře, úžina doverská a kanál La Manche.

Tyto manevry nebyly veřejnosti přístupny. Větší část lodí měla úplný válečný stav.

Dle zpráv do veřejnosti proniklých podařilo se slabšímu nepřátelskému loďstvu pomocí husté mlhy k anglickému pobřeží přistáti, vyloditi pozemní vojsko a zajmouti několik panceřových křižníků, které se v mlze octly mezi nepřátelským loďstvem.

Proto poplach v anglických časopisech, volání po sesílení válečného loďstva, pozemní armády, pobřežních opevnění a rozmnožení stanic pro bezdrátovou telegrafii.

HLÍDKA.

O náboženství a kultu řeckém za doby Homerovy.

Rozbor jeho prvků, napsal A. ŠPALDÁK. (O.)

II. O náboženství.

Mínění, že mravnost nebyla původně založena na víře v božstvo, nýbrž že se posvátnost povinností postupem času připojila k obřadům a pověrám, které se odnášely k demonům, jichž se lidé báli, je velice rozšířené, ale nesprávné.[1]) Bylo by, abych o jiných důvodech pomlčel, nepochopitelno, čím to, že vědomí povinnosti, rozličné zajisté od užitečnosti a příjemnosti, kteréžto bez myšlenky na někoho, kdo ji ukládá, sotva je možno při anthropomorfisaci všeho jiného (jaká prý při vzniku představ o vyšších bytostech byla), samo zůstalo jalovým a nezplodilo představy o bohu, jenž lidstvo zákony povinným učinil. — Že není národa, jenž by neměl náboženství v pravém smyslu slova, k tomu poukázali jsme již svrchu; proto neuznáme ani, že by kdy v kterém národě vědomí a snaha mravnosti byla na tak nízkém stupni, že by skutky bohů nebyly dle ní posuzovány.

Vznešenou ideu o božstvu, působící mocně na zbožnost, spravedlivost a ctnost, projevují i báje řecké, ač je tu anthropomorfismy zatemněna.[2]) Obor práva, mravnosti a náboženství byl starými Řeky stotožňován.[3]) Rozhodující pohnutkou k upuštění od zlého a krocení žádostivosti byla bázeň boží. Zkoumáme-li bedlivě Aischylovu Orestei, poznáváme, že zločinu se proto nedopouštěli, aby svatost a velebnost

[1]) *P. Meyr*, Die Götterw. II., str. 18. — Srv. *G. F. Schömann*, Das sittlich rel. Verhalten, str. 13.

[2]) *Helbig*, Die sittl. Zustände str. 25.

[3]) *Nägelsbach*[3]-*Autenrieth*, Hom. Th. str. 212.

božstva nebyla uražena.[1]) Ale i u Homera byla tato bázeň rozhodující pohnutkou k zachovávání mravního zákona: Od. I. 263; srv. II. 64 dd.; XIV. 388; Il. XXIV. 503; XIII. 624; XVI. 388; XXII. 358; XXIII. 595 atd.[2]) Jest ovšem pravda, že na lidi oné doby působily i jiné pohnutky, odvracející je od skutků, jichž by později litovali: tlumí své žádosti, aby ušli hanby[3]) a aby si nezadali.[4])

Ale někteří badatelé se domnívají, že se staří Řekové jen proto neoddávali nezřízeným choutkám a žádostem, že se báli mocných demonů, pečujících ne svorně o zachování zákona mravního, nýbrž o zajištění vlastních zájmů svých, tedy z pověry, a nikoli proto, že by se byli cítili povinnými vděčností a láskou za dobrodiní od bohů prokázaná, aneb že by je byla k tomu přiměla úcta vůči božským ochráncům práva; a tvrdí, že touto bázní ani nebyli ode všech hříchů odstrašováni; že prý také neprosili na bozích prominutí hříchů vůbec, nýbrž toliko těch, jichž se proti nim samým dopustili.[5])

Nepopíráme, že lecco lze tímto způsobem vykládati. I tehdy, když heroové veškeru naději svou skládají ne v sebe, nýbrž v Zeva, mohla je k tomu pohnouti myšlenka, že jsou v moci bohů, které by důvěrou ve své síly zneuctili, pohněvali a proti sobě vyzvali. Ba bezmála se zdá, jako by věc jinak ani býti nemohla. Nevyhovujíť bohové pokaždé žádostem a prosbám lidským a nikdo, leč by mu štěstěna přála, nemůže se domýšleti, že bohové ho milují, a nikdo k nim důvěrou též nepřilne, kdo není přesvědčen, že mu jsou nakloněni. Avšak povaha lidského srdce je jiná, než si myslí, kdo takto usuzují. Že by byli lidé, kteří by v Boha nebo v bohy věřili, ve všem jich působení viděli a vůči nim nic jiného nechovali než bázeň a pouze tou veškero jednání své spravovali, nelze si mysliti; to ostatně ani o psech nelze říci vůči člověku. A nemohli by zajisté homerští heroové v modlitbách svých a v obcování svém s bohy tak líčeni býti, jak vylíčeni jsou (na př. Od. XX. 38—51). Nikoli, ne na pouhém strachu, nýbrž na úctě, zbožnosti, vděčnosti a lásce — aspoň mnohem více než na strachu — zakládal se kult bohů.[6]) Bázeň pak sama nebyla bázeň strašidel,

---

[1]) *Prusinowski,* Erinyum str. 28.

[2]) Srv. *Limburg Brouwer,* I. str. 516—522; *Nägelsbach*[3] l. c. str. 226—227.

[3]) *Nägelsbach*[3] l. c. str. 308.

[4]) *Nägelsbach*[3] str. 313.

[5]) *Car. Arsfeld,* De Graecor. precationibus quaestiones: Fleckeisen Suppl. 28 (1903).

[6]) *Limburg-Brouver,* I. 2. str. 569.

nýbrž bázeň z úcty, pokory a skromnosti.[1]) Proto byl Zeus[2]) uctíván jako otec.[3])

Bohové chránili a hájili práva lidská, kdežto spravedliví neměli čeho se báti, hříšníkům hrozilo se trestem. Tato ochrana a záruka božská nebyla by měla platnosti, kdyby nebyli bývali staří Řekové přesvědčeni, že bohové soudí nestranně a bez předpojatosti. Bohové, kteří mají zření k osobě, nejsou bohy všech, nýbrž několika málo vyvolených; jsou despotové, jichž zvůle je nebezpečna a ochrana není žádoucí. V mythech se ovšem lecco zdá odporovati víře v obecnou a stejnou péči bohů o všecky; ale to není vzato z víry, dle níž se subjektivní poměr lidí k bohům utvářel. Stranění tomu neb onomu národu,[4]) péče na zvláštních okolnostech, objektivně bezcenných, založená, není výplod náboženského přesvědčení, nýbrž součástka mythického nebo básnického anthropomorfismu. Proč jsou na světě tak různé osudy, proč ten je bohat, onen chud, ten záhy umírá, onen dožívá se vysokého stáří, ten krutou smrtí hyne, a onen klidně skonává, o tom snad ani nepřemýšleli v oné dávné době, jen o tom věděli, že lidským životem vládne zákon, dle něhož se děje vše, co na svobodné vůli lidské nezávisí.[5]) Různost, jíž lidé od přirozenosti tělem i duší mezi sebou se liší, způsobila i různé právo a různou spravedlnost, která každému tolik přiznávala, kolik jeho zdatnost si vymáhala.[6]) Že bohové mají v nelibosti kterékoli nešlechetníky a zločince, je zřetelně vyjádřeno u Homera v Od. XIV. 83 (sv. XXII. 39 d.; Hesiod., Op. 187 320—334).

Naproti mínění, že Řekové přečiny, jichž se dopustili, sobě nepřičítali, a že si myslili, že člověk je naprosto podroben osudu (fatum), a že neměli pojmu svědomí, dokážeme nejprve s Platnerem,[7]) že lidé homerští jednají svobodně. Nepopíráme, že vnějším příčinám, osudu a určení bohů přičítali, co bychom my přičtli svobodné vůli. Čtemeť, že bohové jsou lidem k službám radou i pomocí, že jim dodávají síly a

[1]) *Nägelsbach* l. c. str. 308 (σιγῇ = in Demut; srv. Od. XXII. 287.

[2]) St. ind. dyāúš pitā — lat. Juppiter.

[3]) Srv. *Treutler*, Homerica Iovis epith. str. 15.

[4]) Důvod tohoto stranění se u Homera ani neudává (*Ed. Kammer*, Ein ästhet. Kommentar zu Homers Ilias. Paderb. 1889, str. 92).

[5]) *Neumann*, De notione M. str. 15.

[6]) *Ed. Platnerus*, Notiones iuris et iustitiae ex Homeri et Hesiodi carminibus explicitae. Marburgi 1819, str. 74.

[7]) Notiones iuris et iust. str. 59 dd.

zmužilosti, nebo že jim ji odnímají, že je naplňují strachem a že je zbavují rozvahy a moudrosti. Důkazem toho známé úsloví: φρένας ἐξέλετο Ζεύς (Il. VI. 234; XVII. 470; srv. Il. XV. 724; VII. 360; XX. 242 atd.[1]) Tato představa o účinkování bohů na jednotlivé úmysly a skutky lidské vznikla asi tím, že, jak se často přihází, někdo podnikne a dokáže něco, co přesahuje jeho dosud známou výkonnost a tak se sámpřekoná, aneb zase naopak, selže. To je zjev, ktery si z lidské povahy a přirozenosti vyložiti není snadno, a bylo tedy lze, působení vyšší moci se dohadovati. Pokud tato představa byla lidová a pokud působila na pojmy náboženské, nelze nám ovšem posouditi; ale jisto je, že pojem svobodné vůle a zodpovědnosti tím nevymizel.[2]) Neboť ti, kteří zaslepeni božstvem zhoubu si strojí (k zločinům nikdo není od bohů pobádán, aspoň mocí jejich není v ně vnevolen) dávají sobě sami vinu, aspoň nepřičítají bohům vinu veškeru. Často se heroové omlouvají, že ἄτη je oklamala, omámila, a připisují jí své činy, které nevznikly z nijaké nezbytnosti, nýbrž spíše byly svobodny, a které jim jsou na ujmu. Ti, kteří si svedeni „Mamitelkou“ uškodili, litují svého skutku a žalují sami na sebe, což by nebylo možno, když by působnosti Mamitelky nemohli klásti odpor. Je však zajisté shodno s povahou člověka, jenž se rád zhošťuje všeho, čím by sobě samému odporným a nemilým byl, vzkládá-li, když pochybil a pobloudil, vinu na jiného, aby na něm samém neuvízla žádná skvrna srv. Il. XIX. 270 — XVIII. 104).[3])

Jako představa o působení Mamitelky jen potvrzuje, že staří Řekové svobodnou vůli uznávali za pramen nahodilých skutků svých, tak se i na jiných místech jeví jasně tento pojem. Často uvažují heroové o tom, mají-li svým žádostem vyhověti, či si něco odepříti, nebo domlouvají jim jiní, aby se dali vésti rozumem a nedali se náruživostí, hněvem strhnouti k přenáhleným skutkům (Il. I. 189, 636; VI. 523). V Iliadě zp. XVII. 328 čteme, že svobodná vůle ani osudem nemůže býti zlomena nebo oslabena. Že pak žádná bída života lidského, okolnosti sebe trudnější jí nezdolají, vyjádřeno v Od. XIV. 156. Vnitřní svoboda uznává se též tím, že mnoho účinků, které ani z osudu ani z vůle bohů neplynou, přičítá se lidské chabosti a lidským náruživostem. (Il. II. 367.) V Od. XIV. 262 a j. dí básník, že druzi Odysseovi povolili bujnosti a nezbednosti: ὕβρει εἴξαντες, ἐπισπόμενοι μένεϊ σφῷ; tím

[1]) Srv. *Gruppe*, Gr. Myth. str. 1005.
[2]) Tento omyl má, jak se zdá, *Gruppe* l. c. str. 1008.
[3]) *Kammer* l. c. str. 85—86.

je zajisté naznačeno, že záchvatům divokosti sluší odpírati a nevázanosti se vystříhati. Bohové sami stěžují si do svobody lidské, dopouštějící se stále zločinů, ač přece lidé vědí, že vinníky stihne zasloužený trest. Proto vytýkají lidem, že ač sami vlastní vinou bez potřeby, nikoliv osudnou nezbytností, sobě připravují strasti a žalosti, viní tím bohy (Od. I. 32 dd.). Podivuhodné sebezapření, s jakým heroové snášejí své svízele, je nám samo dostatečným důkazem vznešeného pojmu o svobodě.[1])

Že svědomí se svými výčitkami bylo rovněž obecně rozšířeným pojmem u starých Řeků, toho máme ne méně jasná svědectví. Zločince trápí ihned, jakmile zločin spáchal, Erinys, a toho, kdo někoho usmrtil, vypuzuje z otčiny a pronásleduje ho po celém světě (Aisch. Eumen. 75 d.; 338 d.; 421). V nejstarších dobách působil hlas svědomí as větším dojmem, než v dobách pozdějšího úpadku mravů.[2])

Ale se svědomím nesetkáváme se u Řeků jen jako s hlasem kárajícím a trestajícím. Výrok, jejž Homer klade do úst Achillovi (Il. VI. 167): σεβάσσατο γὰρ τό γε θυμῷ nemá jiného významu, než že svědomí a bázeň boží ukázala se mocnější než zlá žádost.

Ještě jest nám promluviti o spravedlivosti v trestání, jakou Řekové bohům připisovali. Trestati přečiny bylo jich přední úlohou.[3]) Náboženství pokládalo se za tak nezbytné pro zachování mravního zákona, že člověk bez náboženství jmín byl zločinným (Od. VI. 199).[4]) Že bohové dle mínění starých Řeků spravedlivě trestali lidské hříchy, je patrno jak z jednotlivých příběhův u Homera,[5]) tak z celé osnovy děje v obou epech.[6]) Určitého pravidla, dle něhož by se trestalo, (vyjma případ křivé přísahy), se ovšem z těchto básní nedobereme.[7]) Zvláště pak o odplatě za hrobem, nejen o odměně, ale ani o trestu, jak se zdá, Homer nevěděl; odměny totiž u něho vůbec jsou vzácnější než tresty, ačkoli povšechná myšlenka, že bohové dobré skutky odměňují, jasně je vyjádřena (Il. XXIII 650; Od. V. 7 d.; srv. Hes., Op. 309 n.). Elysium, kam se dostal Menelaos — nikoli pro zvláštní zásluhy (srv. Il. XVII. 588), nýbrž jakožto zeť Zevův, není sídlo mrtvých.[8]) Tresty

---

[1]) Srv. *Nägelsbach* [3] l. c. str. 316.

[2]) *Al. de Prusinowski*, Erinyum... str. 31—32.

[3]) *Gruppe* l. c. str. 1002.

[4]) Srv. *Nägelsbach* [3] l. c. str. 213.

[5]) *Nägelsbach* [3] str. 317.

[6]) *Nägelsbach* [3] str. 318 d.; *Platnerus*, Not. iur. et iust. str. 49 - 57.

[7]) *Limburg-Brouwer* l. c. str. 504.

[8]) *Radermacher*, Das Jenseits, str. 34.

pak Tantalovy, Sisyfovy, Tityovy v podsvětí, jsou holou výjimkou (Od. XI. 576 dd.) — ostatních zemřelých se tato výjimka netýká.[1]) Přes to však vyskytují se i u Homera stopy pozdější obecné víry v posmrtnou odplatu, která je společná národům indoevropským (Indům, Peršanům, Germanům) a i na př. u Etrusků je rozšířena.[2]) Soud v podsvětí[3]) jest u básníka odloučen od představy o odplatě za život pozemský, ale že s ní kdysi byl spojen, jest jisto. Jak on věc líčí, není zajisté pouhým subjektivním výmyslem jeho — pouhá obrazotvornost byla by mu jiné věci spíše představila — nýbrž přizpůsobením starší představy o soudu v podsvětí nad skutky pozemského života. I obraz váhy, na niž Zeus v Iliadě klade osudy Hektorův a Achillův, kterou se původně vážily duše samy (jako v Aithiopidě[4]), je jen řecká kopie obrazu aigyptského a asijského, jímž se soud nad zemřelými znázorňoval. Mimo to poučuje nás řecká píseň, snad nejstarší z dochovaných, že blažený život po smrti je plodem poznání eleusinských mysterií (Hom. h. 5, 482.[5])

Ačkoli tedy myšlenka na smrt naplňovala obyčejně staré Řeky strachem a bázní, vyskytují se přece též příjemné a pěkné představy o blaženém životě po smrti, kdes v půvabných krajích. I zamlouvá se nám domněnka, že o tomto blaženém stavu rozuměti je to, co v Odyssei čteme o Fajacích a blaženém životě jejich.[6])

To jsou prvky náboženské, které v řeckém kultě s jistotou lze rozeznati. Určiti, pokud náboženství s pověrou splynulo, je nemožno. Mohli bychom však s větší nebo menší pravděpodobností vyhledati ještě několik jiných prvků ryze náboženských; než o to pokusíme se snad jindy rozborem domněnek o významu obětí.

---

[1]) Srv. *Goeke,* Homeri de m.... str. 14; *Rohde,* Psyche [1] str. 58 74.

[2]) *Radermacher* l. c. str. 32; *Goeke* l. c. str. 49.

[3]) Srv. *Radermacher* l. c. str. 104.

[4]) *Gruppe* l. c. str. 681 [6]).

[5]) *Gruppe* str. 863.

[6]) Srv. *Osterwald,* Homerische Forschungen. Halle 1853; *G. Goeke,* Hom. de m., str. 17.

Kulturní boj za císaře Marka Aurelia.

Jeho původ a jeho výsledek. Podává Dr. Karel Hubík. (O. d.)

Je těch satyr jemnějších i hrubších celá řada. Odborníci dobře vědí, jak těžko je místně a časově přesněji lokalisovati. Konvencionelně klade se jejich sepsání do let asi 155—165, a sice do Athen.[1]) Při naprostém nedostatku výslovných údajů není možno dobádati se v tomto ohledu neklamné jistoty, ale jak na jiném místě podrobněji ukáži, dá se z určitých okolností souditi, že dialogy proti bohům, proti stoické theologii napsány jsou z velké části mezi lety 166—169, a sice v Římě. Tyto útoky na stoiky by však neměly smyslu a nebyly by vůbec možné, kdyby stoické názory náboženské nebyly propagovány na úkor druhých jako jedině správné. Boj o náboženství zasáhl široké vrstvy a vůdcovství v něm měli stoici: oni udržovali staré náboženství podepírajíce je svou filosofií, oni vystupovali proti všem, kteří by se odvážili bohy popírati a státní kult nohama šlapati. Dvojího nepřítele tu viděli před sebou: byli to, jak už zmíněno, křesťané a pak odvěcí protivníci stoiků — epikureovci; svědčí o tom právě satyry Lucianovy.[2]) Zdá se to býti na první pohled překvapující zjev, že by křesťané a žáci od křesťanských apologetů tolik odsuzovaného Epikura stáli, byť i z různých důvodů, v jednom šiku proti témuž nepříteli, ale je to faktum. Jako nepřátelé bohů byli také obojí od pravověrných pohanů házeni do jednoho pytle. Aspoň známý tehdy kouzelník — u M. Aurelia velmi vážený — Alexandr z Abonuteichu žádal v Malé Asii i v Římě vždy před začátkem svých mysterií, aby se epikureovci a křesťané, kdyby snad byli přítomni, vzdálili; byla to podmínka zdaru.

Proti těmto dvěma nepřátelům napjali stoici své síly, nejen proti epikureovcům, nýbrž i křesťanům. Tentokráte byly dva nejslavnější spisy stoické jednající o náboženství povýšeny téměř za úřední representanty státního náboženství a zůstaly jimi po celá staletí. Je to z Řeků Posidoniův spis περὶ θεῶν a z Římanů M. Terentia Varrona Antiquitates rerum divinarum. To byly hlavní opory stoiků v boji proti křesťanům. Nebrali tedy stoici tento zápas na lehké vážky.

Tak vysílal M. Aurel ve své snaze poučováním, předkládáním „pravé vědy a rozumného náboženství“ a vyvracením „křesťanské

[1]) *Beda Hophan*, Lukians Dialoge über die Götterwelt. Solothurn 1904, str. 21.
[2]) *Lucian*, Alexander c. 25. 38.

pověry“ získati „bloudící“ nejprve cyniky jako předvoj, jako první šik, a když nestačili na zdolání křesťanů, posílali se do boje stoičtí filosofové. Měřili se tu přeceňovaní stoici s nechápanými a nedoceňovanými křesťany. Ač po krátké době hned mohl císař tušiti, že tímto způsobem ničeho se nedopracuje, přece nezměnil své taktiky při prvém nezdaru. Jsa povahou mírný a dobrotivý, s radostí plnil příkaz své filosofie o poučování bloudících. Po léta dal křesťany poučovati, netrestal a nepronásledoval jich, ač k tomu byl s tak vážné strany — od senátu — vybídnut. Tato jeho nevyčerpatelná trpělivost s „bloudícími“ budila všeobecný podiv. Jest dochována zpráva, že se M. Aurel právě v těchto pěti letech choval vůči senatorům a poddaným s takovou mírností, že mu senát za to dekretoval titul „pater patriae“ „otec vlasti“.[1]) Dle dosavadního šetření může tato mírnost císařova se vztahovati především na jeho mírné zacházení s křesťany.

Jest arci možno, že jeho dlouholetá trpělivost měla svůj kořen netoliko v jeho vrozené dobrotě a ve zmíněné zásadě stoické, nýbrž ještě v něčem jiném. Jest totiž nápadným zjevem, jak právě za tohoto císaře filosofa bujelo staré šarlatánství a pověra. Orakula, jež dávno se již odmlčela, opět zahájila svou činnost po celém římském světě v Italii, v Řecku, v Malé Asii, v Egyptě atd.[2]) Osobně pak náležel M. Aurel ač filosof k lidem pověrčivým.[3]) Do války šel obklopen jsa věštci a kouzelníky;[4]) známý paflagonský podvodník Alexandr z Abonuteichu požíval plné jeho důvěry, císař slepě se řídil jeho radou, ač jeho podvodné kousky byly známy, a dal dokonce jemu ke cti raziti mince s jeho obrazem;[5]) když vypukla válka s Markomany, tedy právě v r. 166, svolával kněze až z Východu do Říma, bral účast na jejich druhdy bizzarních obřadech a hleděl všemi možnými obětmi a obřady spásu Říma pojistiti, tak že se i s výpravou do pole opozdil;[6]) na radu

[1]) *Capitolinus*, M. Antoninus c. 12 Poteaquam autem a Syria victor frater rediit, patris patriae nomen ambobus decretum est, cum se Marcus absente Vero erga omnes senatores atque homines moderatissime gessisset.

[2]) *V. J. Marquardt*, Röm. Staatsverwaltung III. str. 92—103.

[3]) *V. Duruy*, Histoire des Romains V. str. 191. Par une singulière réunion de défauts et de qualités, il se montrait, sans hypocrisie, dans ses méditations le philosophe le plus dégagé des liens confessionels, et dans sa vie publique le plus superstitieux des princes.

[4]) *Lampridius*, Heliogabalus c. 9, *Dio C.* LXXI. 9.

[5]) *V. Lucianův* spisek Alexandros c. 53—57; c. 48 cf. *Allard* u. m. str. 342.

[6]) *Capitolinus*, M. Antoninus c. 13. Tantus autem terror belli Marcomannici fuit, ut undique sacerdotes Antoninus acciverit, peregrinos ritus impleverit, Romam omni genere lustraverit retardatusque a bellica professione sit.

takovýchto rádcův padaly v kritických okamžicích celé hekatomby obětních zvířat, tak že byl na to složen i posměšný epigram.[1])

Soudíc dle těchto jeho skutků zdá se, že jeho váhání a trpělivé čekání, jež dával první dva roky v otázce křesťanské na jevo, prýštilo aspoň částečně z bázně, aby snad Bůh křesťanský ho netrestal a pohromami nestíhal; znalť hrozby apologetův a mučenníkův, že trestu Božímu žádný pronásledovatel křesťanů neujde.[2]) Tuto domněnku sesiluje řeč Frontonova, jež direktně se snaží dokázati, že Bůh křesťanský jest absolutně bezmocný, že vše podléhá stálým, nezměnným zákonům, věty, jež měly, jak se zdá, netoliko křesťany od jejich přesvědčení odvrátiti, nýbrž i císaři veškeru obavu zaplašiti, že by snad Bůh křesťanův na něho a na říši mohl nějakou katastrofu seslati. Než budiž tomu jakkoliv, ať měla bázeň před křesťanským Bohem nějaký vliv na jeho jednání či neměla, M. Aurel neposlal po pět let žádného křesťana ani na popraviště ani do žaláře, celá jeho snaha směřovala k tomu cíli, aby křesťany po dobrém, vysvětlováním a poučováním pro státní náboženství získal. Křesťanství však trpěti nemínil. Proč? Které důvody ho k tomu pohnuly? Těžko s úplnou jasností na to odpověděti. Omlouvati ho tím, že vůbec nauky křesťanské neznal, že nechal vše jíti, jak to šlo, že v této důležité otázce rozhodovala pobouřená vášeň lidu a zvůle nebo slabost úředníkův, dosavadní výsledky této studie nedovolují. Viděli jsme u něho netoliko živý zájem o křesťany, ale mohli jsme dokonce i s velkou pravděpodobností souditi, že celá akce směřující na „obrácení" křesťanů vznikla na jeho popud a v jeho rukou se soustředila. Poněvadž si dával o bojích a disputacích referovati, tedy jest přirozeno, že nějaké ponětí o křesťanském učení a snažení měl. Dle všeho však bylo příliš povrchní, nejasné a zmatené; vždyť informace byly císařovi podávány od nepřátel křesťanův. Potvrzení proto nacházíme v jeho Myšlenkách. „Jak dokonalá to duše, dí XI. 3, která stejně jest připravena, když již třeba odloučiti se od těla, buď shasnouti nebo se rozptýliti v nic anebo dále pohromadě trvati! Ale tato ochota má vznikati z vlastního rozhodnutí, ne z pouhé slepé umíněnosti jako u křesťanů, nýbrž po zralé úvaze, důstojně, tak abys i jiného přesvědčil, bez okázalosti." M. Aurel konstatuje tedy fakt, že křesťané jdou s lehkou myslí, s hrdinností na smrt nelpíce na pozemském životě, ale dle jeho mínění neprýští tato jinak vzácná

[1]) *Ammianus Marcellinus* XXV. 4.

[2]) Srv. na př. sv. Justin Apol. I. 12.

zmužilost z rozumných důvodů, z odůvodněného přesvědčení, nýbrž pouze prý z umíněnosti. Toto jediné místo, kde mimochodem podotčeno císař kopiruje úsudek svého oblíbeného Epikteta,[1]) svědčí o tom, jak nízko cenil M. Aurel křesťanství. Jeho nauky a příkazy jeví se mu prostě něčím nerozumným, neodůvodněným.

M. Aurel pohlížel i z jiných důvodů s rozhořčením na křesťany. Prozrazuje nám to jeden aforism, který zůstal dosud nepovšimnut, asi proto, že v něm křesťané výslovně nejsou jmenováni. „Tělo, duše, rozum: tělu jsou vlastní pocity, duši pudy, rozumu zásady. Představy vnějších předmětův vytvářeti může i dobytek, pudem se chvíti dovede i divoká zvěř i androgyn i Phalaridové i Neronové. Dáti se rozumem vésti k tomu, co vnější slušnost žádá, to činí i popěrači bohů a vlastizrádci a lidé konající (zlé věci), když uzavřou dvéře.“ (III. 16.) Těmito posledními lidmi mohou býti pouze křesťané. Ta tři crimina, zvláště poslední byla specielně uvalována na křesťany, a sice již hned za Antonina Pia. I ta okolnost, že tito lidé, jejich smýšlení a názory, jsou venkoncem prohlašováni za rozumné, rozumu prý používají jenom k tomu, aby proti pravidlům zevnější slušnosti nenarazili, nutí k témuž závěru. Již Justin ve své prvé apologii sepsané asi r. 154 hájil křesťany proti nařčení z atheismu, nevlastenectví, nemravnosti a dokazoval, že náboženství jejich neodporuje rozumu, nýbrž, že jest jedině pravé — jsou to tedy tytéž řeči, jež M. Aurel uvádí jako charakteristické známky určité třídy lidí-křesťanů.

Antoninus Pius těmto obviněním nepřikládal hrubě víry, jak viděti z toho, že aspoň v letech posledních jeho vlády nelze o nějakém pronásledování mluviti. A M. Aurel, jak nahoře ukázáno, kráčel z počátku úplně ve šlépějích Antoninových, aspoň za jeho živobytí. Avšak již akce jím zahájená na obracení křesťanů jest důkazem, že v očích jeho byli vyznavači této víry chybujícími a bloudícími, a víra jejich i s důsledky něčím nesnesitelným. Tedy už tenkráte ovládaly jeho názory a určovaly jeho jednání domněnky, subjektivní přesvědčení o zhoubnosti křesťanství. Které to byly, lze z části uhodnouti. Z dosavadních procesů, ze spisů křesťanských bylo patrno, že křesťané jsou nesmířitelnými nepřátely náboženství římského, že netoliko v bohy věřiti nechtějí, ale dokonce proti nim celou silou bojují. V očích M. Aurela, který všemi prostředky hned od počátku své vlády o vzkříšení staré víry pracoval, byl tento „zločin“ daleko větším než u předchozích

[1]) *Epiktet,* Diss. IV. 7.

panovníků; křižovalť také jeho plány. Tedy crimen atheismu bylo první a nejzřejmější příčinou zakročení proti křesťanům.

Na bíledni celkem ležel ještě důvod jiný. Bylo na to již poukázáno, že pohané ku svému údivu shledali mezi křesťany lidi vzdělané, a dokonce příslušníky vyšších kruhů, avšak zároveň konstatovali, že všichni tito vzdělanci se straní veřejného života, neberou na sebe úřadův, a snad jimi i pohrdají. To jim vyčítáno za zradu vlasti, a nebyl to nikdo jiný než Fronto, který v řeči své na to důraz kladl.[1]) A tato výtka se již neztrácela nikdy z denního pořádku, pokud byl M. Aurel na živu.[2]) Toto jednání křesťanů se jevilo tím nápadnějším a podezřelejším, poněvadž bylo všeobecně známo, že křesťané konají časté tajné schůze, k tomu slyšeli pohané, že křesťané čekají nějaké nové království[3]) — a tak všecky tyto okolnosti snadno vedly protivníky k přesvědčení, že křesťané jsou podvratným, státu nebezpečným živlem. Nic nepomáhalo křesťanům ujišťování, že se modlí za císaře, že platí daně atd. Separatismus křesťanů — ani obyčejných slavností se nesúčastňovali — bil celou veřejnost příliš v oči, aby si ho nevšímali; úřady a zvláště císař mu věnovali svou pozornost. Jest tedy snadno myslitelno, že obava před nějakými revolucionářskými nebo anarchistickými rejdy křesťanův císaře hodně znepokojovala a proti nim podněcovala. (P. d.)

[1]) *Minucius Felix*, Oct. 8, 4. honores et purpuras reiciunt.

[2]) *Celsus* ji opět s trpkostí proti křesťanům uvádí; v. *Origines* c. Celsum VIII. 75.

[3]) *Justin*, Apol. I. 12.

Světská kultura se stanoviska křesťanského.

Dr. Jos. Samsour.

S málokterou výtkou setkáváme se za našich dnů tak často, jako s výtkou, že křesťanství, přikládajíc absolutní význam statkům nebeským, pozemskou a občanskou kulturu a civilisaci, nejvyšší to idealy moderního člověka, jejich mravní ceny zbavuje, ano že s křesťanského stanoviska celý skvělý system našeho hospodářského, duchovního a politického vzdělání důsledně musí býti přičítán k oné kráse a velebnosti světa, kterou kdysi božský zakladatel křesťanství od sebe odmítl jako šalbu a mam mocí démonických.

Proto také křesťanství dle názoru tohoto nebylo a není dobrodiním pro lidstvo, nýbrž škodou, křesťanství nebylo a není principem pokroku, nýbrž principem zpátečnictví, neboť potlačuje pud člověka po zušlechtění a zadržuje jeho vzlet k výšinám. Je tudíž především úkolem vůdčích duchů vybaviti se z jeho objetí, aby pak také lid od něho byl osvobozen. Jak horečně tak zvaní vůdčí duchové obojí tento úkol provésti usilují, o tom netřeba slov šířiti; každodenní zkušenost podává nám dostatek důkazů. Domníváme se proto, že není od místa, poukážeme-li v přítomné studii na to, jak soudí křesťanství o ceně světské kultury.

Křesťanství, jsouc postaveno mezi dvě krajnosti, má jako názor světový a názor životní takořka dvojí tvářnost. Jako názor světový je křesťanství v jistém smyslu dualismem, poněvadž rozlišuje Boha a svět, není však dualismem naprostým a absolutním, poněvadž hlásá zároveň nejživější spojení mezi Bohem a světem. Rovněž tak křesťanství jako názor životní jen potud vyhýbá se světu, že nejvyšší cíl života nehledá na tomto, nýbrž na onom světě; raduje se však ze světa, poněvadž považuje zemi za jeviště mravní snahy, život časný za setbu života věčného.

Že jisté povznesení nad svět a vyhýbání se světu náleží k povaze křesťanství a k všeobecné mravnosti křesťana, jest nesporno. Kristus začíná řeč, ve které stanoví program své mravní vlády nad světem, větami: Blahoslavení chudí duchem, blahoslavení tiší, blahoslavení zarmoucení, a u sv. Lukáše připojuje „běda“ proti boháčům, proti sytým a „smějícím“ se dítkám světa. Kdo slouží mamonu, kdo ve smyslných požitcích hyne, kdo nezapírá sebe sama, své vlastní vůle, nemůže býti učedníkem Kristovým. Ne radost životní a pozemská snaživost, nýbrž slavná vážnost, povznesenost nad šalbu a změnu času, péče o spásu duše, toť jsou směrodatné tóny v řečech Kristových, základní barvy

v obraze jeho života. Život z víry a milosti a lásky, zírající na věčné příbytky u Otce, směřující k věčnému cíli, toť dle Spasitele hlavní povinností člověka a lidstva. Vnitřní a nadpřirozená kultura je hlavní věcí, jedním potřebným: Hledejte království božího. Světu naproti tomu, který nemá touhy po vyšší pravdě a dobru, jenž syt svým leskem a bohatstvím, nepotřebuje milosti a vykoupení, vypovídá Kristus zřejmě boj; než i své přátele, svoje učedníky varuje s důrazem před nebezpečenstvími světské žádosti a péče. Pavel a Jan nesmýšlejí jinak o svém poměru k světu; chlubí se tu, že jsou světu ukřižováni, k vyššímu životu a lásce znovuzrozeni. V jakém odporu bylo toto poselství k pohanství, pohříženému do světských požitků a opojenému leskem své kultury, jak cize znělo židovstvu v smyslných nadějích messianských se kochajícímu! Ale právě rozhodný odpor probudil mysli z jejich tupého, nepokojného omámení; jako ostrý horský vítr vyčistil dusný vzduch nižiny a ukázal bloudícím sluncem ozářenou výšinu pravého mravního idealu.

Než ani květinová nádhera údolí neměla býti oloupena pod jeho vánkem o svoji vůni a život. Nikde nejdou varování evangelia tak daleko, aby zbavila přirozené statky a řády jejich vztahu k Bohu, jejich platnosti před svědomím. Skutkem a životem ukázal Kristus, že jeho náboženství není nepřítelem kultury, nýbrž přítelem. Osobním svým příkladem a svou činností posvětil rovněž tak dílnu jako chrám, požehnal svatebčanům rovněž tak jako poutníkům na poušti. Jeho nauka, která v kázání apoštolů trvá dále, staví základy společenského života, manželství a rodinu (Matth. 5, 28; 19, 6; 1 Kor. 7; Eph. 5), práci a vlastnictví (Matth. 20, 1 n. 2 Thess. 3, 7 n.; 1 Tim. 6, 17), socialní rozčlenění a autoritu (Matth. 22, 21; Rom. 12, 4 n. Eph. 6, 5 n.) na nedotknutelný, posvěcený podklad. Kde v prvních nadšených dobách vyskytl se případ, že očekávání opětného příchodu Kristova ukázalo se životu nebezpečným, vidíme, kterak ihned apoštolové zakročují vážným napomenutím a pokáráním: „Prosíme vás, bratří, abyste snažili se pokojni býti a svou práci konati a rukama svýma pracovati, jakož jsme přikázali vám, a abyste poctivě chodili před těmi, kteří jsou vně“ (1 Thessal. 4, 10 n.). Mnozí ovšem postrádali doporučení jemnějšího vzdělání, podnětu k vědecké a umělecké činnosti; než kdy měl lidový kazatel, reformátor hluboce pokleslých dob pokdy k přednáškám takovým? Ostatně upozornili právě učenci mimo tábor katolický stojící, jako na př. E. Curtius na mnohé známky hellenistického směru ducha u sv. Pavla; tak na př. na krásné jeho slovo v listě

k Filippanům: „Kterékoli věci jsou pravé, kterékoli poctivé, kterékoli svaté, kterékoli milé, kterékoli dobré pověsti, jestli která ctnost, jestli která chvála kázně, na ty věci myslete“ (4, 8). Nezapomínejme pak dále, že vedle a před spisy Nového Zákona měl Starý Zákon vliv na mravní názor prvních křesťanů. Většinou knih Starého Zákona vane však duch energické radosti životní; krása přírody a výsledek lidského tvoření, milý klid venkovské chatrče jako lesk dvora Šalomounova, rázná činnost hospodyně, jako přemýšlení učence, obveselující síla vína a kouzlo strun — zkrátka vše, co pozemský život krášlí a podporuje, mělo mezi Bohem osvícenými mudrci israelskými svoje důmyslné a nadšené chvalořečníky.

Po celou dobu, kterou nazýváme křesťanským starověkem, bylo církvi bojovati proti kultuře, jež odporovala křesťanskému pojmu Boha a pojmu spásy. Byl-li s počátku společenský a politický život téměř nerozlučně spojen s modloslužbou, zahnízdilo se za křesťanských císařů jemnější pohanství, praktické zbožňování světa a sebe sama v církvi, zvláště ve vyšších třídách společenských, které namnoze ze zevnějších toliko ohledů do církve vstupovaly. Proto musela býti také řeč církevních Otců v celku pokračováním apoštolského kázání: „Nepřizpůsobujte se tomuto světu: Co shora je, mějte na mysli, ne co na zemi.“ Takováto napomenutí byla nutná, aby zabráněno bylo lehkomyslnému přilnutí ke kultuře starého světa, uvnitř spuchřelé; nebyla však k tomu určena, aby odsuzovala život světský jako takový a upírala cenu pozemské práci a pozemské snaze. Již v nejstarším spise z dob apoštolských, v Didaché, doporoučí se péče práce s důrazem jako znamení pravé zbožnosti.[1]) Apoštolské Konstituce chválí práci a s důrazem připomínají rodičům povinnost, by dali vyučovati svoje dítky od biskupů, sirotky od obce v užitečném řemesle.[2]) Dle Tertulliana závodí křesťané s pohany v účastenství na orbě a obchodu, plavbě a řemesle.[3]) Všichni zákonodárci klášterní, především již nejstarší, Antonius[4]) a Pachomius,[5]) uložili svým žákům povinnost konati ruční práci; považovaliť ji za nezbytný prostředek pokroku v duchovním životě. Se zvláštním důrazem učinili však tak oba velicí zákonodárci východního a západního mnišstva sv. Basil a sv. Benedikt

[1]) *Didaché* c. 12.

[2]) Const. Apost. 2, 63; 4, 2; 4, 11.

[3]) Apol. 42.

[4]) *Athan.* Vita Antonii c. 3.

[5]) *Pallad.* Hist. Laus. c. 13.

z Nursie. V řeholi sv. Basila tvoří práce základ celého života mnišského, ani půst neměl jí býti na překážku. „Překáží-li vám půst v práci, je lépe, abyste jedli, jako dělníci Kristovi, jimiž také jste.“[1]) A jako u zákonodárce východu, tak tvoří i v řeholi sv. Benedikta práce středisko zevnějšího života. Mnichové měli sedm hodin denně pracovati, netoliko půdu vzdělávati, nýbrž konati také všecka řemesla, aby neodvisle od zevnějšího světa všem potřebám kláštera mohli vyhověti.[2]) Skutečně také práce, jíž se tehdy velká společnost vyhýbala, byla horlivě pěstována v klášteřích, u mnichův a Bohu zasvěcených panen. Když hrozilo do klášterů vniknouti ono pohrdání prací, jež charakterisovalo svět římský, napsal Augustin spis o „Práci mnichů“. V něm odmítal nebezpečný blud, jakoby směli křesťané ruce nečinně v klín složiti a se spoléhati na všemohoucnost boží, jenž ptáky ve vzduchu živí a lilie polní odívá. Na příkladu Kristově, sv. Josefa, sv. Pavla atd. objasnil Augustin povinnost práce, při tom přesně rozdíl čině mezi výdělkem počestným a nemravným. Práce dle něho člověka povznáší a je pro přírodu úkonem vykoupení. Pot tváře snímá se země kletbu neúrodnosti; kde dříve jen bodláky a trny rostly, tam skýtá plody k výživě člověka, zřídka ovšem v nadbytku, ale vždy dostatečně.[3])

Také vůči svobodným uměním zdrželivost nebyla zásadní. Novější bádání v katakombách vyvrátilo úplně výtku, že křesťané chovali se k umění nepřátelsky. Malířství v katakombách ukazuje značné přiklonění se k formám antiky netoliko v ornamentice, nýbrž i v symbolice. Křesťanské hroby ukazují namnoze tytéž představy jako pohanské: guirlandy, květinové vásy, koše na ovoce, báječné podoby zvířat, okřídlené genie, personifikace ročních dob zdobí kámen, jenž skrývá tělesné schránky zemřelých. Mnohé ze sarkofagů takto ozdobených pocházejí zajisté z pohanských atelierů; mythologická vyobrazení poukazují na to; vyobrazení tato byla přistavena ke stěně nebo vápnem zabílena nebo i zničena. Mnohé z mythologických obrazů byly také ponechány, zdály-li se nezávadnými nebo mohly li býti po křesťansku symbolicky vyloženy, jako tomu bylo při mnohých vybájených postavách řecko-římské mythologie, jako při Orfeovi, Euridice atd. Mnohé však z takto vypravených sarkofagů ukazují jasně na ruku umělce křesťanského. Uprostřed veškeré bohaté ornamentiky zastavuje kře-

[1]) *Basil.* Regula fus. tract. interrog. 38.

[2]) *Benedicti* Regul. c. 48. 57. 66.

[3]) *Ratzinger*, Geschichte der kirchlichen Armenpflege. 2. Auflage. Freiburg 1884, str. 148 n.

sťanské znamení týmže rytcem učiněné přemyšlejícího pozorovatele a mluví k němu o oné mocné dějinné epoše, kde stály řecko-pohanská forma a křesťanská idea na počátku svého splynutí. Mnohá věc je nedokonalá a nedokončená; mocně pronikající idea nedovoluje, aby se forma uplatnila. Často byl umělec asi diletantem nebo začátečníkem, jenž milenému druhu u víře tuto službu milosrdenství prokazoval; často rušil nedostatek času provedení, nebo mihotající se světlo zabránilo uměleckému provedení. Na mnohém obraze je však idea křesťanská oděna v dokonalou téměř formu a dává tušiti, že i v umění jedenkráte může křesťanství doufati vítězství.[1])

Podobně opíralo se i stavitelství při vytvoření chrámu o světské vzory; církevní hudba používala jako tónů, tak i pravděpodobně také běžné formy písně z řeckořímské citharoedie. Filosofie bylo na podporu a objasnění víry používáno v takovém rozsahu, že dnes jisté kruhy mluví o hellenisaci křesťanství. V míře, kterou snášenlivost panovníků to dovolovala, blížili se křesťané i životu politickému aktivním účastenstvím na státní správě. To vše bylo ovšem více prakticky než theoreticky schvalováno; v ethické literatuře ustupuje to daleko za zdůrazňování věcí nadpřirozených. Než nesmíme zapomínati, že v celé literatuře starokřesťanské nemáme nikde úplného systemu mravouky, nesmíme proto také žádati obšírného ocenění pravd, které prakticky samy sebou se rozuměly. Jakmile však v některém bodě to, co samo sebou se rozumělo, bylo nesprávně pochopováno, prakse života křesťanského byla ohrožena, tu nastala zpravidla reakce církevního vědomí a úřadu učitelského na ochranu přirozeného řádu životního; tak proti mnohým gnostikům, kteří z důvodů kosmických považovali věci smyslové za Bohu nepřátelské, proti montanistům, kteří z mravního rigorismu i dovolenou službu světa a dovolený požitek světský za hřích prohlašovali, proti jednotlivým katolickým hlasům, které z přepjaté úcty pro mnišstvo i svatost manželství napadaly.

Ano u těch spisovatelů, jejichž morální pojednání se blíží zaokrouhlenému systemu, setkáváme se také ihned s positivním oceněním světského života, tak u Klementa Alexandrijského ve století 3. a u sv. Augustina na počátku století 5. Klement, jak známo, vynikající znatel a ctitel literatury klassické, doporučuje ve svém „Paedagogu“ jako pravidlo pravé moudrosti životní střední cestu mezi pouhým životem požitkářským a nepodmíněným pohrdáním světa. Křesťan může míti

[1]) *Bigelmair*, Die Beteiligung der Christen am öffentlichen Leben in vorkonstantinischer Zeit. München 1902, str. 327 n.

bohatství a může zastávati veřejné úřady; gymnastickými cvičeními má oceliti tělesnou svoji sílu a seznámiti se s formami společenské slušnosti. V oděvu má spojovati jednoduchost s čistotností a stavovským obyčejem; také květiny a masti nejsou mu zapovězeny k občerstvení a okrášlení zevnějšího člověka.[1])

Sv. Augustin nebyl zajisté celými svými duševními vlohami a zkušenostmi, kterých sám nabyl v životě světském, určen za povrchního chvalořečníka kultury. Jemu mají tvorové jen cenu jako stupně k Bohu; a i tyto stupně by nejraději odhodil, aby se letem povznesl k prazdroji pravdy a dobroty. Jeho duch je však přece příliš universální, jeho tvůrčí touha příliš ohnivou, jeho úřad jako knížete církevního po výtce praktický, než aby mohl zneuznati civilisatorského úkolu lidstva a křesťanství. S obdivem vypočítává kdesi výkony lidské činnosti: „četná umění, která se rukou konají, rozmanité obdělávání polností, zakládání měst, obdivuhodná díla umění stavitelského, vynalezení důmyslných znamení v písmě a řeči, ve světě tónů, v malířství a v sochařství; mnohé řeči a zřízení národů ze staré a nové doby, veliký počet knih a jiných památek k zachování událostí, rozsáhlá péče o svět po nás, pořadí občanských, vojenských a kněžských úřadů, velké výkony myšlení a vynalezavosti, proudy výmluvnosti a plnosti plodů básnických, pestrý svět hry a řeči, zvučnost v hudbě, přesnost v měření, bystrovtip v počítání, odhalení minulosti a budoucnosti z přítomnosti. Magna haec et omnino humana! To všecko je velké a člověka v pravdě hodno“.[2])

V kázání na žalm 70. varuje světec před hříchy, které při obchodování se naskytají, před lží, přísaháním atd., a končí radikalní applikací: „Zbav se tudíž nebezpečného svého řemesla.“ Tento frappantní závěr není než retorickým obratem; neboť hned dává se hájiti v živé odpovědi ohroženému kupci: „Zaměstnání moje je dobré a počestné; můj výdělek je slušnou odměnou za opatřování zboží. Klamu-li a přisahám-li, činím to já, nikoli můj obchod. A co mám počíti, zřeknu-li se po tvém zákazu obchodu? Mám se snad učiti řemeslu, mám se státi ševcem? Avšak ševci lhou rovněž tak, nemají-li boty hotovy. Nebo mám přejíti k hospodářství? Není-liž pravda, abych se pak s Bohem hádal, hřmí-li a je-li krupobití, nebo přál ubohým lidem drahotu, abych svoje obilní zásoby příznivěji prodal? Ano zakážeš mi docela ženiti se a dítky ploditi; neboť jak mnozí pošetilí rodiče sahají, mají-li dítky bolení hlavy, k pověrečným náplastím a zaříkáváním!

[1]) *Winter*, Die Ethik des Clemens von Alexandr. Leipzig 1882.

[2]) De quantitate anim. c. 33. n. 72.

Viz tedy, biskupe, jak nalezneš jiný výklad; raď mi, jak mám mravně žíti, pak bude vše dobré. Neboť jedno je jisto; nehodím-li se k ničemu, nemá viny stav můj, nýbrž moje špatná vůle.“[1])

Středověk křesťanský neukazuje ve svých mravních názorech základních odchylky od morálky starokřesťanské; změněné namnoze poměry doby způsobily však, že ta neb ona myšlenka vystupovala s větší jasností, v novém zbarvení. V příčině protivy mezi křesťanstvím a kulturou neznačí však tato změna přiostření, nýbrž spíše zmírnění. Chybil by ovšem, kdo by se chtěl pro toto pojetí dovolávati všech známek překypující radosti života a světské touhy po činech z oné síly plné doby; neboť často vznikaly z nezkrocené přírody, jež málo měla činiti s přesvědčením křesťanským, která spíše jako část světa byla jím potírána a odsuzována. Než protiva mezi světem a křesťanstvím nebyla tehdy přece zásadní; ani lehkomyslný trubadour, ani rytířský dobrodruh nepomýšleli na to jako Epikur zbožnovati požitek, nebe přeložiti na zemi. Proto mohlo také kázání o vyhýbání se světu více a více postrádati ostrých antithesí a větší měrou bráti zřetel na očištění a zušlechtění věcí světských. K tomu se přidružilo i to, že sama církev v oněch stoletích byla nucena chopiti se páky pozemské kultury, aby uskutečnila svoji nebeskou úlohu; pro ocenění dobra, jak každý ví ze zkušenosti, je to veliký rozdíl, skýtá li se bez námahy, v nadbytku a k omrzení, nebo musíme-li je tvořiti a získávati vlastní námahou. V hrubých dobách přechodních namnoze spokojili se lidé s úctyplným opakováním přísných výroků svatých Otců; skutečný život, mocnými vášněmi zmítán, odporoval mnohdy zajisté značně asketické theorii. Čím více však pod vlivem církve duch lidu vzkvétal v novou, křesťanskou kulturu, čím více snažila se vědecká reflexe víru a myšlení smířiti, tím zřejmějším byl souhlas mezi přírodou a nadpřírodou, mezi časným a věčným povoláním, rozumem a srdcem pojatým. Kultura přirozená a nadpřirozená byly v jednotu spojeny.

Tak byla doba rozkvětu středověkého nad veškeru pochybu periodou života plné tvorby, v níž se duchovní a světské vzdělání tak pronikaly, jako v žádné jiné době. Proto nemohla býti zajisté tato perioda ani v theorii dobou světu se vyhýbajícího pessimismu. Nikoli z pouhé potřeby, s neklidným svědomím pěstovali kněží a mnichové staré klassiky, psali básně a kroniky, zakládali zahrady a vinice, provozovali umění a řemesla; mladistvá snaha tvůrčí, srdečné ponoření se do krás světa božího jeví se nám z jejich výtvorův a prací. Ne aby

[1]) Enarrat. in ps. 70 sermo 1. n. 17.

poklady shromažďovala nebo státu konkurrenci činila, přijala církev zřízení cechovní pod svoji ochranu, žehnala meč rytíře, jakož i korunu královskou, udílela odpustky pro stavbu cest a mostů, vybavovala výsadami školy učenosti světské a božské, nýbrž z vážně míněného zájmu socialního a humanního.

Ovšem vidělo tehdejší lidstvo nejhlubší význam všeho v niti světelné, s kterou bylo spojeno s nebem; toto pojetí je však v nutném vztahu ku křesťanské ideji Boha a nevede nikterak ku zpovrchnění, nýbrž spíše k prohloubení časného obsahu životního. Zajisté byly tehdy pěny nad nicotností všeho pozemského, nad bídou života nejdojemnější žalozpěvy; že však všecka nádhera světa oproti Bohu je prachem a popelem, život s nebem srovnán slzavým údolím, tato myšlenka má přece opět kořeny svoje v nejhlubší podstatě křesťanství a tvoří také, po lidsku pozorována, blahodárné vystřízlivění vůči mělkému kulturnímu enthusiasmu.

Místo dalších všeobecných poznámek poslyšme raději projevy předního zástupce středověkého názoru: sv. Tomáše Akvinského. Nepředpojaté postavení, jenž tento vlivuplný učitel zaujímá k přirozenému životu duchovnímu, je již příznivě osvětleno všeobecným faktem, že si zvolil ve svých filosofických názorech za vůdce více realistického Aristotela, než ideolistického Platona. Celé nauky o ctnostech řeckého mudrce používá při výkladu nauky tří božských ctností; jednotné spojení uskutečňuje láska, která jako nejvyšší z božských ctností zároveň všechny přirozeně mravné ctnosti v sobě obsahuje a ze sebe vypouští.[1])

Proto dovede již také vyvoditi z tělesného života mravní vztahy. Boj proti tělu nevylučuje rozumné lásky k tělu[2]); i v tělesných požitcích možno se prohřešiti příliš málem a příliš mnohem.[3]) Tupá bezúčast vůči tomu, co pod smysly padá, není vůbec ctností, nýbrž chybou; povinnost přikazuje jednomu zdržování se, druhému opak.[4]) Tím více je dovoleno, ano ctností odpočíti po namahavé práci důmyslnou hrou; klidu potřebuje i duch, a klidem ducha je radost.[5]) Ani hra na jevišti není zapovězena; povolání herce není bezectným, jak se stará doba domýšlela.[6]) K všestrannosti mravna čítá sv. Tomáš spojení ušlechtilosti a skromnosti v držení a oděvu těla.[7]) K módám světa ženského nezaujímá sice postavení přátelského, avšak také ne tak nepřátelského, jako sv. Cyprian nebo docela Tertullian; i líčení se, od těchto tak zavrho-

[1]) Summa theol. II. II. 23. — [2]) Ib. 25, 5. — [3]) 141, 6. — [4]) 142, 1. — [5]) 168, 2. 4. — [6]) 168, 3. — [7]) 169, 1.

vané, nalezá milost v jeho očích, je-li skutečně potřebno chybu přírody umělou pomocí vyrovnati.[1])

Za nejvyšší ze zevnějších pozemských statkův označuje čest.[2] Křesťanská p kora nežádá nikterak bez vyššího důvodu zříci se cti nebo chvalné nadání zakopati;[3]) s pravou pokorou dá se spojiti velkomyslná snaha po velkých výkonech jak na poli mravním, tak také na poli vědeckém a řemeslném.[4]) Poněvadž k takovým výkonům vyžaduje se zevnějších prostředkův a společenské vážnosti, nabývají také tyto mravního významu.[5]) Ano jistá míra materielního majetku jest vůbec nutna, aby mohl člověk vyplniti osobní a společenskou úlohu.[6]) Proto možno přes zdánlivý zákaz Kristův pečovati o časné statky: zákaz kázání na hoře nevztahuje se na naše přičinění, nýbrž na jeho výsledek, který jest ovšem v rukou božích.[7]) I poctivý zisk z obchodu může dobře obstáti před forem mravnosti, není-li považován za cíl, nýbrž slouží-i výživě rodiny, podpoře chudých, veřejnému blahu.[8]) Správa jmění k účelům městským a církevním je zvláště chvályhodná; ale i umírněný osobní luxus při řidších vydáních, jako při stavbě domu, při svatbách atd. nezasluhuje pokárání.[9])

Manželství neocenil sv. Tomáš pouze jako svátost, nýbrž také v jeho přirozeném významu a lidské kráse;[10]) lásky ku příbuzným nezakazuje, nýbrž obšírně ji odůvodňuje a její trvání i v životě posmrtném vyslovuje.[11]) Jako však máme příbuzným dávati přednost ve věcech čistě pozemských, tak ve věcech politických spoluobčanům, ve vojenských druhům ve vojště.[12]) Je to táž ctnost, která nám přikazuje, rodičům a vlasti vzdávati povinné díky lásky a úcty.[13]) Nimbus, jenž činí ctihodnou hlavu otcovu, září na všecky nositele autority, na učitele, vojevůdce, krále.[14]) Sluší se vysokým hodnostářům prokazovati čest slavným ceremonielem, dary, zřizováním jejich soch.[15]) A poněvadž konečně všecky lidské a občanské ctnosti oslavě Boha slouží, není nic překážkou, aby smrt pro vlast jako smrt pro víru dosáhla posvěcení mučednictví.[16])

Ovšem zřeknutí se světských radostí, manželství a majetku, jak se koná v řádech, je výše než používání těchto statků; než přísně vzato ne zřeknutí se jako takové, nýbrž idealní náboženské smýšlení, jenž se v něm vyslovuje, a jím se podporuje.[17]) O sobě byl by nejdokonalejším, kdo by povolání světské spojiti mohl s největší zbožností

---

[1]) 169, 2. — [2]) 129, 1. — [3]) 133, 1. — [4]) 129, 3. 4. — [5]) 129, 8. — [6]) Sum. contra Gent. III. 133. — [7]) Ibid. 135. — [8]) S. th. II. II. 77, 4. — [9]) 134, 1 n. — [10]) S. theol. supl. 41, 1—4. — [11]) Sum. theol. II. II. 26, 8. 13. — [12]) Ibid. 26, 8. — [13]) 101, 1. — [14]) 102, 1. — [15]) 103, 1. — [16]) 124, 5, ad. 3. — [17]) 184, 3; 186, 2.

a oddaností k Bohu.[1]) Poněvadž však pro slabého a kleslého člověka v žádosti a tíži věcí časných naskrze spočívá překážka mravního vzletu, cítily se ve všech dobách duše k vysokým metám směřující puzeny k asketickým formám života, a evangelium přichází evangelickými radami tomuto puzení vstříc. Než celkovému organismu křesťanstva nejlépe slouží různost darův a úkolů, spojení duchovních a světských stavů.[2]) Není každý povolán opustiti svět, každý je však povolán k práci, k duševní nebo tělesné činnosti.[3]) Pro každého jest možno státi se ve svém povolání dokonalým; neboť podstata dokonalosti není ten neb onen stav, nýbrž láska.[4])

Nelze tudíž tvrditi, že moralka středověká chová se k věcem pozemským plaše nebo nepřátelsky. Jen tolik je správno: přátelství nebylo nepodmíněným; nejvyšší dobro hledáno bylo nad pozemským shonem; se zálibou bylo poukazováno na nebezpečenství, která lpí na každém požitku pozemském; stav, jenž se výlučně věnoval službě boží, byl považován za dokonalejší.

Poslední z těchto zásad popírala, jak známo, živě reformace. Naproti tomu přidržovala se pevně obou na prvním místě jmenovaných omezení kulturního idealu, nutnosti dáti světské práci vztah k nadpozemskému cílu života a vystupovati proti svůdnému lákání věcí pozemských. Než v jistých kruzích humanismu vznikl již směr, jenž odcizen křesťanské snaze po životě posmrtném bez výhrady holdoval ideálům a životním zásadám antiky. Pokračující emancipace duchovního a sociálního života od náboženské autority, netušené vymoženosti na poli přírodovědeckém a průmyslovém, podporovaly v následujících stoletích mocně tento směr. Evoluční nauka doby nejnovější dala mu konečně dlouho želanou „vědeckou formuli“, jednotný zákon, prohlašujíc pokrok k vyšším životním formám za vůdčí ideu pro svět zvířecí i lidský, za vlastní smysl a účel vesmíra. Proto nelze se diviti, že četní ethikové našich dnů spatřují v pokroku kultury nejvyšší cíl člověka, poslední normu dobra a zla. (O. p.)

[1]) 186, 4 ad 2 — [2]) Sum. c. Gent III, 136. — [3]) S. th. II. II. 187, 3 ad 1. — [4]) II. II. 184. 1. 3

O bolesti.

Rozprava lékařsko-psychologická. Napsal Dr. Josef Vinař.

Není mým úmyslem mluviti o bolu duševním, který se zračí v zármutku, ve sklíčenosti, v melancholii, nýbrž o bolesti tělesné, která v různé síle, v různých jakostech se při nemoci vyskytuje, a o níž zajisté každý dosti ví ze zkušenosti vlastní.

Bolest jest nepříjemný pocit tělový provázející chorobné, rozkladné děje v těle. Bolesť jako každý pocit vůbec uvědomuje se prostřednictvím ústředí nervového, odkudž je promítáme na periferii těla a nikoli ven z těla jako při pocitech smyslových. V tomto způsobu promítání shoduje se bolesť s jinými druhy pocitů jako jest mravenčení, svědění, tuposť té neb oné části těla. Také při těchto pocitech cítíme svou trpnosť a vyjadřujeme se passivním způsobem: bolí mne, svědí mne, zebe mne. Nesmíme však pojmy bolesti a pocitu nepříjemného stotožňovati; pojem pocitu nepříjemného jest širší a zahrnuje v sobě pojem bolesti.

Vezměme konkretní příklad.

Při chronickém kataru středního ucha cítívá nemocný hučení v uších, které může trvati beze změny po celé měsíce i léta. Tento ustavičný hukot bývá tak nesnesitelný, že dohání někdy až k šílenství a samovraždě. V tom jest příklad pocitu nepříjemného, kterého nemůžeme nazvati bolestí. Naproti tomu píchaní v uchu jest bolest.

Jest tudíž bolesť stavem naprosto subjektivním, jehož původ hledáme ve vlastním těle, jenž má do sebe něco, co nesnadno definovati, čím se liší od subjektivních pocitů jiných. Bolest jest příznakem choroby — nikoliv nevyhnutelným; tělo úplně zdravé bolesti nepociťuje; organismus vykonávající správně své funkce působí pocit všeobecně příjemný — euforii, které si nevšímáme. Dokud člověk zdráv, nemyslí na to, že má žaludek, že má zuby, že má prsty u nohou. Ale jakmile ho počne trápiti žaludeční katar, jakmile ho zabolí kotlavý zub nebo jen otlačený palec nohy, obrátí pozornost k těmto částem těla, uvědomí si, že je má.

Pocit bolesti vzbuzuje motorický reflex. Nervem dostředivým dostává se podráždění k centrálnímu ústroji nervovému. Odtud jde k periferii těla hybný reflex nervem motorickým. Uvědomění bolesti děje se v mozku, ale motorická reakce může se díti beze spoluúčinnosti mozku. Znám jest pokus se žábou, jíž byla ustřihnuta hlava; tělo se volně zavěsí, jedna nožka se ponoří do zředěné kyseliny sírové. Ihned nastane účelný motorický reflex: dekapitovaná žába nožku z tekutiny vytáhne prováděјíc takto účelný pohyb, který není řízen mozkem, nýbrž pouze míchou. Vnímá-li pak člověk nebo živočich vůbec bolest, tu snaží se vědomě příčiny bolesti se zbaviti, což se mu arci nepodaří vždy a úplně. Bolest nás upozorní, že dotkli jsme se horkého předmětu a přirozený pocit nás nutí oddáliti ruku dříve než nastane hlubší rozrušení tkání. Jest tedy i v bolesti jistá účelnost. Arci „pocit neručí

za následky", nepatrné poranění bolí mnohdy daleko více než těžká choroba ničící základy organismu.

Bolest možno roztříditi dle různého hlediska: dle umístění, dle trvání, dle síly a dle jakosti.

Dle lokalisace dají se roztříditi pocity bolestné na povrchní a vnitřní. Zevní či vrchní vycházejí z obalu tělesného, z kůže a sliznic. Povrch těla jest při každém poranění, při každém škodlivém vlivu atmosférickém v prvé řadě zasažen. Na povrchu těla nejlépe bolest a její příčinu lokalisujeme, neboť můžeme se o sídle choroby nebo poranění obyčejně také zrakem přesvědčiti. V místě, které jest zraku méně přístupno, snadno povstávají omyly. Důležitou úlohu mají zde tak zvané okrsky hmatové. Známo jest, že přiložíme-li konce kružítka na povrch těla, pociťujeme jen tenkráte dvojí dotknutí, jsou-li špičky od sebe alespoň o určitý interval vzdálený. Tato vzdálenost obnáší na jazyku 2—4 *mm*, na pysku 4—5 *mm*, na bříšku prstu 2—3 *mm*, ale na zádech až 55—77 *mm*. Tento poměr vzdálenosti jest významný také pro pocit bolesti. Na jazyku obyčejně se nám poranění nebo puchýřek zdá větším nežli ve skutečnosti jest; naopak jest tomu na zádech, kde také méně snadno určité místo najdeme.

Čím hlouběji v těle nemoc sídlí, tím špatněji ji lokalisujeme. Již při zubech bývá lokalisace nesprávná. Velmi často se stává, že pacient přicházející k lékaři, aby mu vytrhnul zub, udává mu zub nepravý. — Rheumatismus svalu prsního působí mnohdy takové pocity, že nemocnému se zdá, jako by měl zánět pohrudnice nebo srdeční vadu. Pocit svádí ho, aby lokalisoval uvnitř nemoc, která sídlí zevně na hrudníku. Při chorobách útrobních jest lokalisace velmi často nespolehlivá.

Choroby centrálního nerostva působí bolesti, které člověk obyčejně promítá na periferii těla. Sem spadají také bolesti, které nazýváme vystřelujícími. Příkladem jest bolest způsobená prostupem žlučových kaménků skrze žlučovod. Takovou bolest cítí sice nemocný v krajině jaterní, ale pocit vedle toho „vystřeluje" vzhůru až do pravého paždí. Podobně při prostupu kaménků močových skrze močovod vystřeluje bolest až do krajiny tříselné.

Druhé rozdělení bolesti jest dle síly. Jsou bolesti slabé, nepatrné, kterých si člověk ani valně neuvědomí. Mnohá bolest přestává, jakmile se odvrátí od ní pozornost. Proto jest často pravidelné zaměstnání, které vyžaduje obrácení duševních sil k určitému předmětu, dobrým lékem proti bolesti. Jsou však někdy bolesti stupně vyššího, které se hlásí proti vůli, přes všecky pokusy ignorovati je. Mluvíme o bolestech prudkých, divokých, a dala by se sestaviti celá stupnice různých odstínův intensity. Jako příklad bolestí prudkých třeba jen uvésti rozličné neuralgie nebo bolesti provázející úbytě míchy (tabes dorsalis) nebo bolesti z abnormně zvýšeného tlaku vnitroočního při zeleném zákalu (glaukomu).

Třetí rozdělení jest dle časového trvání.

Jsou bolesti okamžité; povstávají obyčejně na určitý podnět, s ním zároveň ustávají. Dotkneme-li se citlivé otevřené rány, pocítíme

bolest okamžitou, podobně dostane-li se studená voda na zub se zanícenou dření. Jiné bolesti trvají určitý čas; na příklad zmíněné bolesti při postupu žlučových kamének trvají, pokud se kamének nalézá v úzkém žlučovodu a dráždí jeho stěny. Jakmile kámen prostoupil do střeva, ustává bolest. Možno tedy říci: cessante causa cessat effectus. Jiné bolesti znenáhla počínají, stupňují se a zase polevují. Opět jiné se střídavě zvětšují a zmenšují, a konečně některé — řekl bych typu durativního — trvají po dlouhou dobu nezměněny. K tomuto typu náleží neuralgie.

Některé bolesti vůbec zůstávají latentními a probouzejí se jen za určitých okolností; na příklad zatlačíme-li na dotyčné místo. Takové místo pak se zove bolestivým. Pro některé choroby mají bolestivé body zvláštní důležitost diagnostickou. Tak mluvíme o „puncta dolorosa“ při bolestech nervu lícního nebo ischiadického; bývají lokalisována tam, kde nerv leží na pevném podkladu kostěném.

Konečně třeba se pokusiti o rozdělení bolesti dle kvality. Takové roztřídění arci naráží na překážky, poněvadž jednotlivé odstíny nejsou ani určitě vyhráněny ani v řeči případnými slovy fixovány. Počínáme si asi tak jako při smyslu čichovém: srovnáváme nový počitek neznámý s některým, jehož provenience jest nám známa. U čichu mluvíme, že něco voní jako pomeranč, nebo že zapáchá po shnilých vejcích atd. Tak se vyjadřujeme také při bolesti. Za základ ku srovnání bereme onu bolest, o jejímž původu můžeme se očima nebo hmatem přesvědčiti, tedy bolesti povrchové.

Objasněme to na příkladech.

Znám jest pocit, který povstává narazíme-li na nějaký ostrý hrot; jest to určitý pocit bodnutí, opětuje-li se, mluvíme o píchání. Při suchém zánětu pohrudnice máme podobný pocit, když za pohybů dýchacích listy pohrudnice o sebe se trou, i pravíme, že „nás píchá“; při jiných bolestech říkáme, že „nás řeže“, srovnávajíce je s pocitem, který vzniká při řezání ostrým nástrojem.

Častý pocit bolestivý jest pálení (při zánětech, katarech) podobný onomu pocitu, jaký povstává, když povrchu těla se dotkne horký předmět, kyselina nebo žíravina.

Při některých bolestech jest charakteristický pocit tlaku; tak na př. u bolení hlavy, následek to napjetí a překrvení cév; nesnesitelné bolesti tlakové vyskytují se při zeleném zákalu oka čili glaukomu a povstávají silným zvýšením tlaku nitroočního.

Vypočísti všecky kvality bolesti není ani možno. Kvalita se mění kombinací se zvláštností místa a s typem časovým. Mluvíme-li o píchání, jest již v tom pojmu zahrnuta forma časová, opětovanost děje. Jmenuje-li lid bolest v zaníceném prstu „cukavou“, míní tím tlak, který se stupňuje a zase ustává. A konečně, ne všecky bolesti, ba jen malá jejich část dá se nějak určitěji charakterisovati; ve mnohých případech pravíme prostě, že nás bolí, určíme jakž takž sídlo bolesti, ale slovo pro přesné označení kvality nám schází. Čím nižší je stupeň intelligence u pacienta, tím méně přesné jest označení bolestí jak co do umístění, tak ještě více, pokud se týče kvality.

Bylo řečeno, že bolest může vzniknouti ve kterémkoli místě těla, nebo, — chceme-li se vyjádřiti psycho-fysiologicky, — pro bolest není specifického čidla, které by vyžadovalo určitého podnětu. Může-li však bolest vycházeti ze kteréhokoliv místa, patrně může také míti původ svůj v některém orgánu smyslovém, ba může býti také způsobena adaequátním podnětem toho kterého ústroje. Příklady to osvětlí.

Adaequátním podnětem pro zrak jest světlo. Oko vnímá paprsky světelné, jich soubor dojde v duši uvědomění, celý vjem pak promítá se na venek, takže nabýváme vědomí o věcech okolo nás. Sesiluje-li se však světlo, stává se obtížným, nepříjemným, a konečně při jisté intensitě promění se pocit přímo v bolest, kterou nepromítáme ven, nýbrž kterou cítíme v oku samém. Zabolí nás oči i celá hlava, když se zadíváme do slunce nebo do nezkaleného obloukového světla elektrického. Tato bolest nás varuje od pokažení zraku, od spálení sítnice.

Podobné úkazy máme i při jiných smyslech. Ucho vnímá vlny zvukové, ale i tyto mohou mu způsobiti bolest buď svojí neobyčejnou výškou (skřípnutí, vrznutí), nebo svojí silou a náhlým nastoupením. V prvém případě nastane nemilý, ba bolestný pocit podobný píchnutí ve hlavě, provázený mocnou reakcí motorickou, křečovitým stažením svalu obličejových. Náhlé nastoupení silného zvuku má v zápětí nepříjemný pocit, bolest v uchu samém, a mimo to leknutí. t. j. silné podráždění ústředního nervstva s prudkou reakcí motorickou hlavně ve svalech trupu a končetin.

Podobně dá se v bolest stupňovati tlak nebo námaha svalová. Právě tato zasluhuje bližší úvahy.

Svalovým smyslem nabýváme vědomí o tíži, objemu a tvaru těles tím, že je bereme do rukou nebo do náručí, že je zvedáme. Svalovým smyslem se přesvědčujeme o poloze, o pohybu našich údů. takže smysl svalový jest kontrolním orgánem pohybů tělesných, i když zrakem kontrolovati nemůžeme. Ze svalu vychází pocit námahy; je-li však namáhání tuze veliké, převrátí se v bolest. Tak vzniká pocit, kdy nás bolí ruce, bolí nohy, bolí celé tělo; únava musí dostoupiti vyššího stupně, neboť únava, zemdlenost obyčejná sama sebou ještě není bolestí.

Jiný bolestivý pocit vychází ze svalu při tetanickém stažení, při křečích. Bolesti u křečí mohou býti značné, ba nesnesitelné. Sem patří také bolesti porodní, které pociťuje žena za silného stažení svalu děložního. Čeština zove kat exochen od tohoto pocitu celý mechanický akt „bolestí"; Francouzi se zřetelem k fysické námaze říkají: „travail".

Že silný pocit tepelný přechází v bolest, že jest varovným signálem před spálením, bylo již řečeno; naopak zase studený pocit. zábnutí přechází v bolest, které se člověk nesmí poddati, proti které musí se brániti s vynaložením veškeré energie tělesné, chce li se uvarovati zmrznutí.

Ačkoliv může bolest na různých místech těla povstati, přece pocit bolesti na kůži jest pro sebe zvláštní kategorií, neboť sprostředkuje vedle hmatu a vedle smyslu tepelného styk se světem okolním. Před-

pokládá se, že pocity bolesti přiváděny jsou jinými nervy nežli pocity hmatové a poruchy tohoto smyslu nebývají parallelní se změnami v pociťování bolestí nebo, — řekneme-li to lékařským terminem: — anaesthesie nechodívá ruku v ruce s analgesií. Někteří pacienti jsou tuze citliví na pouhé lehounké dotknutí, ale na bodnutí jehlou nevalně reagují. Také doba, která uplyne mezi podnětem a uvědoměním pocitu, není u obojího stejná; pocity hmatové probíhají rychleji, bolestivé pomaleji. Dotkneme-li se horké plotny, cítíme dotek ihned, pálení však teprve za okamžik. Nápadné zpozdění pocitů bolesti jest již úkazem chorobným; při neuralgiích bývá pocit bolesti tak zpozděn, že teprve po chvilce cítí pacient jehlu do kůže zaraženou, ač dotek pocítí okamžitě.

Člověk má přirozený pud, aby se bolestí zbavil. Bolest ustává, přestane-li její příčina. Tím není snad míněno, že bolest píchnutí ustane, jakmile ostrý hrot se vzdálí, nýbrž ustane teprve tehdy, když porucha nastalá ve tkáni tělesné se vrátila ku svému normálnímu stavu. Vyhojí-li se příčina bolesti tak, že nastane restitutio ad integrum, pak samozřejmě bolest vymizí.

Avšak takováto úplná restituce nenastává při každé ráně a při každé chorobě. Děje-li se zhojení jizvou nebo jakoukoli deformací, pak může i po zahojení nějaká bolest dále potrvati, jestli nově utvořené vazivo působí tlakem nebo tahem na větve nervové. Tu mluvíme pak o vyhojení relativním.

Není-li možno odstraniti bolest v základu (radikálně), spokojujeme se prostředky, které bolest zmírňují neodstraňujíce příčiny. Takovými prostředky jsou analgetika, hypnotika, narkotika. Často při prudkých bolestech sáháme k morfiu nebo kokainu podávajíce takové jedy vnitřně nebo vstřikujíce je pod kůži. Někdy jest lék toho druhu blahodárný zjednávaje usouženému člověku několik hodin klidného spánku. Bohužel jsou to zbraně dvojsečné; nelze jich podávati dlouho, sice nastane chronická otrava a dvojí zlo nastoupí na místě jednoho. Ovšem jsou takové jedy neocenitelné, jedná-li se o okamžitou operaci, která jinak by způsobila nemocnému veliké utrpení. V tom případě injekce kokainu, eukainu, umělé zamrznutí operačního pole étherem nebo ethylchloridem dá nám možnost vykonati operaci bez bolesti. Ještě důležitější jest celková narkosa chloroformem, aetherem nebo opájivým plynem. Vdechováním těchto chemikalií povstane bezvědomí a nebolestivost, ve které možno vykonati operace největší. Vynález narkosy umožnil rozvoj moderní chirurgie.

Příroda sama má prostředek proti dlouhotrvající bolesti, to jest zvyk a otupení. Zvyk dostaví se časem, a staré přísloví již praví, že čas hojí všecky rány. Tento prostředek jest teprve tehdy náležitě účinný, dostane-li se mu spolupůsobení duševního: pevné vůle, trpělivosti a resignace.

Individualita má vůbec veliký vliv v tom směru; jeden člověk jest méně citlivý, druhý více, u jednoho reaguje nervová soustava méně než u druhého, není proto ještě hrdinstvím a zásluhou, že více vydrží než druhý. O hrdinství a statečnosti možno mluviti jen u toho,

kdo bolest opravdově pociťuje, ale svou vůlí sebe ovládá. Upjatá pozornost k nějakému předmětu nebo nějaké silné hnutí duševní odvracuje nás, jak již bylo zmíněno, od bolesti, takže jen nehrubě ji cítíme. V prudkém rozčilení bitevním mnohdy raněný necítí, že byl postižen kulí; z burské války jest znám příklad, kde vojín s přeraženou holení zůstal v sedle a jezdil po dvě hodiny; tím větší asi byla jeho bolest, když nabyl klidu složen byv na lůžko.

Bylo by ještě pojednati o významu bolesti sociálním a ethickém. Sociálním činitelem jest jednak ve smyslu negativním tím, že dává člověku trpěti, činí ho ku práci neschopným, přináší mu materielní škodu. Naproti tomu stojí význam bolesti positivní: nutí člověka, aby se jí zbavil, pobouzí lidi k činnosti, k vynalézavosti, ponouká člověka, aby zdraví si chránil a vážil. Ethická stránka bolesti, její původ metafysický, pojetí toho, jak třeba bolest snášeti, — to vše jsou otázky pevně srostlé se samými základy náboženství. Přemítati o tom a pojednávati o tom jest věcí jiných odborníků.

Výměr a vznik náboženství
dle sociologické školy Durkheimovy.

Ref. V. Lankaš. (Č. d.)

IV.

V předešlé části popsali jsme, sledujíce Durkheima, hlavní znaky nejstaršího náboženství, jež známe; nyní běží o to, abychom, dle jeho vývodů, hledali, studujíce toto náboženství, rozřešení problemu, který jsme si předložili a který animismem a naturalismem nebyl rozřešen: Jak rodí se náboženský cit? Co zrozuje náboženství? A poněvadž Durkheim chce poznati tento počátek pomocí studia náboženství, jež tomuto zrození jest prý nejblíže, pomocí totemismu, formuluje se pro něho otázka tato takto: Jak rodí se totemismus? Které příčiny jej zplozují?

Tu běží především o zodpovědění otázky této: Když byl již rozlišen a uznán totemismus kollektivní a totemismus individuelní, není možna mezi nimi nějaká spojitost, a jest-li možno tuto spojitost konstatovati, pak který z obou totemismů byl prvější, který z kterého se zrodil? Problem dozajista nesmírně důležitý, ježto běží tu věděti tolik: Je náboženský cit zrozen proto, aby upokojoval individuelní tužby, nebo vzrostl ze života kollektivity? Někteří autorové připouštějí, že pramenem kollektivního totemismu je totemismus individuelní; vynikající bytost, mající individuelní totem, předala jej a potomstvu byl totemem kollektivním. Dle Frazera (v. Le Rameau d'or) rodí se individuelní totemismus

takto: Duše je velmi užitečna organismu a životu; je dokonce pro ně nezbytna; není tudíž bez zájmu a prospěšnosti, aby duše byla ochráněna před nebezpečenstvími, jež ji mohou ohrožovati. Aby to se stalo, dostačí, bude-li dána na místo, kde nepřátelé netuší její přítomnosti, a kde tudíž nemohli by ji ohrožovati. Prvotní člověk — dle Frazera — jistými obřady vyvolává duši (totiž představuje si to tak) z těla, aby ji zbavil nebezpečenství, jež ohrožují tělo; pak ukrývá tuto duši v těle toho neb onoho živočicha, a tento stává se tak totemem. V této Frazerově hypothese Durkheim shledává mnohé obtíže. Předně: Idea duše, jíž se Frazer dovolává, aby vysvětlil původ náboženství, již sama nese znak náboženskosti, tak že předložené vysvětlení obsahuje v sobě circulum vitiosum. Dále, jak možno prvotnímu člověku připisovati tu bizzarní ideu, že jeho duše bude jistější v těle toho neb onoho živočicha, kdyžtě živočichové, bez ustání vyhledáváni, jsou v existenci své též neustále ohrožováni, zvláště v krajích osídlených prvotenci živícími se jen lovem! Podobné poblouzení, míní Durkheim, není možno klásti v počátek totemismu a náboženství. Konečně je na místě se tázati, jak již jsme učinili, zda náboženství, ve své prvotní formě, se zrodilo, aby ukojovalo individuelní tužby a potřeby, nebo, zda zcela naopak bylo hned faktem sociálním?

Proti hypothese, že totemismus kollektivní vyšel z totemismu individuelního, hromadí Durkheim opět četné námitky a to:

1. Kdyby kollektivní totemismus byl vyšel z totemismu individuelního, musil by míti tytéž bytné znaky jako on. Nuže, jak jsme viděli, je tomu jinak: jednotlivec se snaží, aby i jiný respektoval jeho totem zvláštní, kdežto klan nezapovídá jiným klanům, aby zabíjely a pojídaly jeho vlastní totem. V tomto bodě a s tohoto stanoviska je mezi oběma totemismy základní rozlišnost.

2. Jak tato hypothesa vysvětlí, že dva klany téhož kmene nemají týž totem? Bylo by ovšem možno a dosti přirozeno, že by dvě individua náhodně skryla své duše do zvířat patřících k témuž druhu. Proč však není tomu vždy tak? Theorie Frazerova by toho vysvětliti asi nedovedla.

3. Dále, aby individuelní totem se mohl státi kollektivním, bylo by třeba, aby byl dědičný; nuže, liše se v tom od totemu kollektivního, dědičným nikdy nebyl, aspoň ne de iure.

Než jsou tu fakta ještě význačnější.

4. Kdyby individuelní totemismus byl dřívější kollektivního, musil by se vyskytovati zvláště v nejprimitivnějších společnostech a ve společnostech pokročilejších musil by směřovati k upadání a mizení. Nuže, zkušenost učí nás o opaku. U australských národů, jež jsou, pokud nám známo, nejopozdilejší, je kollektivní totemismus věcí oblíbenou; individuelní totemismus objevuje se jen sporadicky. A zase u totemických kmenů severní Ameriky, jež jsou mnohem pokročilejší kmenů australských, kollektivní totemismus je v úplném úpadku; totem klanu pozbývá tu rázu přesně náboženského a hraje již jen roli znaku; za to individuelní totem zabírá prvé místo. Kollektivní

náboženství tudíž, míní Durkheim, předcházelo individuelní kulty, a tyto rozvíjejí se jen tehdy, když ono se počíná oddalovati, rozkládati.

5. Konečně uvádí Durkheim ještě význačnou poznámku: Individuelní totemismus předpokládá před sebou totemismus kollektivní a v sobě jej zahrnuje. Vskutku, tak jak svrchu bylo uvedeno, individuum nevolí svého zvláštního totemu nějak absolutně libovolně; totem ten může voliti jen mezi věcmi, jež s klanem jsou ve spojitosti, t. j. jež jsou kollektivním totemismem posvěceny.[1]) Krátce, individuelní totemy jsou jen pouhé specialisace, individualisace totemů kollektivních.

Uzavírá tudíž Durkheim, že individuelní kulty nejsou kvasem náboženství kollektivního; jsou jen upravením, přizpůsobením kollektivního kultu na individuum.

Důsledně, abychom pochopili totemismus, musíme s Durkheimem snažiti se vysvětliti jeho kollektivní formu. Než jak třeba tu postupovati? Až dosud popisovali jsme jen různé víry totemismu; ale nesnažili jsme se dopíditi se principu, který jest jich základem a pojítkem. Jaký je tento princip?

Viděli jsme, že posvátné bytosti jsou druhy velmi rozličné: Lidé, zvířata, rostliny, hmotné bytosti. Tato tak dokonalá různost vyvolává myšlenku, že posvátný ráz těchto bytostí nemůže se jim dostávati od jich vlastní přirozenosti, od jich lišných přívlastků, nýbrž odtud, že společně jsou účastny nějakého principu, který není hmotný a jehož smysly nepostřehují; a předmětem totemického kultu, toť tento princip. Náboženství prvotence neobrací se k té neb oné rostlině, k tomu neb onomu zvířeti, ale k jisté anonymní a neosobné síle, jež je v každé z těchto bytostí; každá z nich má z této síly jistou část, celou však nemá ji žádná. Tato síla je tak neodvisla na posvátných věcech, že je předchází a že je přežívá; věci ty jsou jen její časná vtělení; totem je jen viditelná forma, pod níž prvotenec si představuje tuto anonymní a neosobní sílu. Tak, když Australan na př. dí, že bouře, krupobití a zima jsou havrany, nesmíme uzavírati, že splétá viditelné druhy; musíme prostě říci, že v nitru těchto různých věcí uhaduje přítomnost a činnost téhož mystického principu, téže síly, jíž si představuje (proč, se ještě dovíme) ve formě havrana. Vidíme tím, jak si Australan představuje svět; vesmír jeví se mu jako rozbrázděný tolika silami, kolik je klanů; a každá z těchto sil cirkuluje celkem věcí spojených s klanem; a je představována ve viditelné formě totemu. Tyto různé síly mají všechny něco i podobného, tak že duch schopný generalisace snadno je pochopí jako různé stránky jedné a téže síly.

Toť způsob, jak možno vykládati víry prvotenců. A to, co dle Durkheima autorisuje tento výklad, toť pojetí, jež jsme právě předvedli a jež u Australana zůstává sice ještě spletité a temné, ale u nárůdků

[1]) Podobně i křesťan volí svého patrona jen z řady světců kollektivním náboženstvím za světce vyzdvižených.

severní Ameriky, proniklých ještě totemismem, objevuje se ve své abstrakční ryzosti. Siouxové, na př., chápou nad bohy zvláštními ještě jakousi neosobní mocnost nazývanou vakanta nebo vakan a všechny ostatní síly, všechny tajné moci, všechny bytosti, jež domorodec adoruje, jsou jen její zvláštní modality; je to jakýsi mnohotvárný bůh, který mění přívlastek dle okolností a jehož bytosti celé nikdy nevyjadřuje ten neb onen přívlastek. A nejen náboženské bytosti jsou projevy této mocnosti, nýbrž i všechny životní formy a všechny přírodní síly. Tato síla, toto božstvo je nicméně často představováno ve formě jistého zvířete, což dokazuje jeho totemický původ. Analogické pojetí shledáváme u různých národů bezprostředně vyšlých z totemismu; orinda u Dakotů, maniton u Algonguinů, mana u Melanesanů, jsou jen různá jména této neosobní síly, tohoto zasahování řádu nehmotného a i nadpřirozeného. Jistý domorodec dobře vyjádřil soubytnost všech posvátných věcí: Lidé, ptáci, zvířata, pravil, kráčejí po celé zemi; jsou však místa, kde se zastavují a ulehnou; podobně činí vakanta: bohové, možno říci, toť místa, kde tato síla se zastavila.

Takovéto pojetí obsahuje již v sobě zárodek pozdějších pojetí božství;[1]) neboť, aby bylo pokročeno od idey této síly neosobní k idei bohů individuelních, postačí zakročení mythologie. To stalo se na př. na Samoi, kde nalézáme bohy, o nichž se má za to, že každý z nich oživuje jistý celičký druh. Tito samojští bohové nejsou nic jiného než totemický princip, který, stav se hrdinou mythu, byl zosobněn a obdržel své vlastní jméno.

To předvedše, vidíme, jak se pro Durkheima klade problem počátku totemismu: jest-li totemismus vytvářen ideou jakési síly, jakéhosi neosobního principu, pak vysvětliti totemismus, toť vysvětliti, jak se tvořil pojem této síly, tohoto principu.

Prvý důležitý fakt, ač negativní, může býti hned zprvu zjištěn: idea této síly nemá svého původu v smyslových dojmech vyvolaných věcmi, v jichž formě si ji prvotenec představuje; neboť tyto věci, jak jsme viděli, jsou málo důležity a hrají jen podřízenou, bezvýznamnou roli: havrana, papouška, atd. V těchto bytostech není nic, co vysvětluje sílu, živost, podivnost náboženských emocí. Tato poznámka vnucuje se tím více, uvážíme-li, že fysické jevy nebo věci,

---

[1]) Durkheim poznamenává, že toto pojetí je velmi důležito i s jiného stanoviska: poskytuje v pravdě stanovisko laické; je to prvé pojetí síly, příčiny všeho, co se děje, ve vesmíru. Pojem síly byl tudíž ve svém počátku pojmem náboženským; mohl býti chápán jen za panování sil velmi mocných a absolutně rozdílných od činnosti věcí daných ve smyslové zkušenosti! Co je vskutku síla? Je chápána jako něco neznámého, co oživuje to, v čem sídlí; je jako jakési fluidum přecházející z jednoho těla do druhého. Nuže, zkušenost nás o něčem podobném nepoučuje; neukazuje nám moci spojující pohyby navzájem, ani fluida přecházejícího z jedné bytosti do druhé. To praví tolik, že člověk nikdy by si byl nepředstavil pojmu síly, kdyby byl měl před očima jen smyslový svět; aby podobný pojem mohl býti vytvořen, bylo třeba, aby duch byl chápán absolutně rozdílně od fysického světa, ale se schopností, jej pronikati. Tento svět, toť svět náboženských sil; a předmět této studie Durkheimovy je, dověděti se, v jistém smyslu, jak mohl si jej člověk tak představiti. Vysvětlení jeho však pozorného a soudného čtenáře rozhodně uspokojiti nemůže. Je násilné a umělé.

které by měly nejvíce rozněcovati obrazivost, — nebe, hvězdy, hrom, blesky — jsou jen výjimečně brány za totem, a pravděpodobně teprve pozdě pozvednuty byly k této důstojnosti. Konečně, co, dle Durkheima, dokonává důkaz toho, že ne vniterná přirozenost bytostí totemických mohla buditi náboženské city, jejž bytosti ty inspirují, je ten fakt, že tyto bytosti hrají v obřadech jen úlohu podřízenou, a že ne vnich, ale v pouhých totemických obrazech obzvláště sídlí posvátný ráz. Náboženskost tudíž vyvěrá ze symbolického znaku, z něhož totemické bytosti dostávají jen odraz.

Než, nemají-li totemické bytosti a sám totem nic ve své vniterné přirozenosti, co vysvětluje city, jichž jsou předmětem, jsme přirozeně vedeni k myšlence, že jich náboženského rázu se jim dostává od toho, že jsou symbolem, viditelným obrazem nečeho jiného. Nuže, čeho?

Viděli jsme, že totemický obraz představuje dvě věci zároveň: formu, v níž jest bůh myšlen, a klan, jehož je znakem, rozlišnou značkou. Jsou-li však tyto dvě věci tak představovány soudobně týmž způsobem, nebylo by to snad proto, že, vpravdě obě nejsou rozdílny, t. j. že bůh a klan, t. j. kollektivita, tvoří jen jedno? Totemické božstvo nebylo by tudíž nic jiného než klan, t. j. společnost sama, ale společnost jaksi zdokonalena, hypostasovaná.

Dospěv takto k tomuto pojetí božstva, Durkheim snaží se ukázati, že společnost má v sobě vše (?), čeho třeba, aby v jednotlivcích byly vyvolány náboženské city; společnost, dle něho, je pro členy, kteří ji vytvořují, to, co je bůh pro věřící! 1. Ať již věřící chápe božstvo pod tou neb onou formou — píše — cítí se k němu držána ve způsobech jednání, jež se mu božstvem tím vnucují, a od nichž nemůže se oddáliti, nechce-li se vydati neštěstí. Stejně i společnost nám ukládá pravidla chování nebo city, jichž jsme ani nechtěli ani neučinili; a když se pokusíme se jich zbaviti, padáme pod údery sankcí vždy hrozných (trestův a pokárání.) My ovšem nepozorujeme vždy jasně, odkud vyvěrá tato přítažlivost, nebo tento nátlak, jemuž podléháme, a to proto, že se to děje způsobem hmotným a hrubým; když se podrobujeme zvykům a věrám své sociální skupiny, nevíme a nepoznáváme ponejvíce, že autorita, již jim přidělujeme, dostává se jim od společnosti. Než cítíme aspoň jasně, že to nejsme my, kteří jim autoritu tu připojujeme. A tak jsme vedeni k myšlence, že je mimo nás jakási nás vyšší mravní mocnost.

2. Bůh však není jen silou, na níž závisíme; je též silou pomocnou, jež nás pozvedá nad nás samy a udržuje v nás sílu a život. Věřící, který se cítí v souladu se svým bohem, čerpá v této víře novou sílu, a čelí energičtěji životním obtížím. Společnost, míní Durkheim, je schopna vykonávati na nás podobnou činnost; neboť ona existuje jen v jednotlivcích a jimi; proniká je, a pronikajíc je, povznáší je. Tato obživující činnost jeví se jasněji v jistých specielních případech: v lůně nějakého shromáždění, jednotlivci, spojeni ve skupiny, cítí se silnější, kdežto, jakmile se vrátí ke svému individuelnímu životu, polevují;

když mocné národní hnutí zmítá krajem, vědomí všech je povzneseno a posíleno a schopno všech obětí. Víra tvrzená a vyznávaná společně získává na síle, kdežto isolovaná na jednotlivce je blízka zániku. Než podněcující činnost společnosti nevykonává se jen v těchto výjimečných případech; v každém okamžiku dojmy, vyvěrající ze sociálního prostředí, v němž žijeme, nás docházejí, dojmy to, jež živí naše kollektivní city a nám jsou spasným podnětem; čestný průměrný člověk, který praktikuje své povinnosti, těší se obecné úctě, a nalézá v této úctě posilu, jež mu jeho činnost usnadňuje a ulehčuje, jako věřícího posiluje myšlenka, že jeho bůh obrací k němu blahovolný pohled.

Tak jeví se nám společnost jako síla mnohem mocnější síly naší a schopná ji živiti a oživovati. Že tato sociální síla nabývá pak posvátného rázu, to nemůže nás, míní Durkheim, překvapovati; neboť třeba jen otevříti oči, abychom viděli, jak společnost bez ustání stvořuje posvátné. Stačí na př., aby zahořela úctou k tomu neb onomu člověku, a hned pozvedne ho v apotheosu, jež ho jaksi divinisuje. Stejně i kollektivní víry odívají se v posvátný karakter; rozebírati je, zdá se býti každému svatokrádeží, zločinem.

Tak počínáme i viděti, jak a proč klan mohl vyvolati u svých členů dojem božského; proto, že je společností, s níž je prvotenec bezprostředně spoután a spojen.

Než toto vysvětlení zůstává ještě příliš všeobecno; aplikuje se totiž na každé a jakékoliv náboženství, nepoučuje nás však o zvláštní formě, v niž se náboženství odívá v klanu. Neběží tu prostě o vysvětlení náboženského citu vůbec, nýbrž a to především o vysvětlení totemismu.

Nuže, v australských společnostech, život skupiny prožívá dvě různé fase: brzo je lid rozptýlen, brzo je soustředěn. Tyto dvě fase jsou cele rozdílné. Po dobu prvého období, každé individuum žije stranou, isolováno, zaměstnáno honbou, lovením; vede život velmi ubohý a přemálo intensivní. Ve chvíli shromáždění však se vše mění; neboť u prvotence vášnivé schopnosti se snadno vzněcují; nejmenší šťastné nebo nešťastné události přivádějí ho z míry. Pak vliv povznášející vykonávaný davovými shromážděními hlásí se a projevuje se u něho ve stupni neobyčejném a nezvyklém; chodí sem a tam, zmítá sebou, křičí, řve, dává se do divokého tance atd. Octnuv se v takovém stupni paroxysmu, nezná se již; cítí, že je uchvácen jakousi vnější energií, o níž jeho dřívější život mu nemohl poskytnouti idey. Dospívá tak k chápání dvou světů: jednoho, z něhož vyrůstá jeho obyčejná, všední a prostřední existence; druhého, v němž je ve spojení a obcování se zázračnými silami, jež ho galvanisují a nad něj samého povznášejí. Tyto dva světy zdají se mu býti absolutně různorody: jeden je světem věcí světských; druhý světem věcí posvátných. Co ukazuje dobře, že takto se rodí idea náboženského, toť, dle Durkheima, fakt, že náboženský život Australana koná se jen v průběhu těchto shromáždění; mimo ně není prý u něho positivního kultu.

Zbývá však ještě vysvětliti, proč si prvotenec představuje ve formě totemu tuto sílu vyřinulou z klanu. Přirozeně — míní Durkheim — proto, že totem je znakem, symbolem klanu. Živé emoce usilují vždy konkretisovati se na předmětu, který je vyvolává, a není-li možno si tento předmět snadno představiti, pak na tom, co je jeho znamením, symbolem; tak vojín umírá za prapor, symbol vlasti; ba více, konec konců zapomíná skoro, že prapor je jen symbol; a je to obraz praporu a ne idea vlasti, jež v jeho svědomí zabírá prvé místo v okamžiku oběti. Podobně i totem je prapor klanu, a je to spíše on než klan sám, na nějž se odnášejí city klanem vyvolané. Třeba připojiti ještě, že prvotenec absolutně nezná, že roznícení, jež zakouší v lůně jistého shromáždění, vyvěrá z kollektivity; poněvadž cítí jen činnost jakési síly vnější, přiděluje ji jednomu z předmětů, jež ho obklopují; nuže, to co v tomto okamžiku mu odevšad bije do očí, toť totemické obrazy; a tak představuje si pak tuto sílu ve formě těchto obrazův.

Tento způsob chápání původu totemismu, vysvětluje nám — míní Durkheim — bytně víry, jimiž je vytvářeno toto náboženství. To, co je — dle něho — v kořeni náboženského citu, toť společnost. Než poněvadž tato žije jen v jednotlivci, je zcela přirozeno, že jednotlivci cítí náboženskou sílu jako stav jim v jistém smyslu inherentní, a že si pak přidělují jistý posvátný karakter. Na druhé straně zase je to symbolický znak, totem, na nějž jsou vztahovány náboženské emoce; je pak zcela přirozeno, že předměty, jež totem představuje, inspirují city analogické a jsou považovány za posvátné.

Tak náboženský princip je inherentní i člověku i věcem. Náboženské věci mají tudíž dvojí ráz: mají stránku mravní a stránku hmotnou; jsou zároveň lidské i fysické. To vysvětluje, že každé náboženství je zároveň mravní disciplinou a technikou, jež k tomu určena, aby vkládala do rukou lidí prostředky k činnosti; možno tudíž předvídati, že oblast náboženství bude se umenšovati v té míře, jak se budou více a více vytvářeti na jedné straně věda, na druhé morálka. Tím není řečeno, že náboženství bude musiti zmizeti, nýbrž že se obmezí a že bude se moci jen tak udržeti, hluboce-li se přemění.

Z těchto vývodů sociologa francouzského vyplývá několik důsledkův. Předně vidíme, jak daleci jsme oblíbeného hesla: Primus in orbe deos fecit timor. Často a často se opakovalo a opakuje, že dojmy bázně a slabosti daly vznik náboženským vírám. Theorie Durkheimova toho popírá. Bohové prvotence nejsou v jeho očích nepřátelské a cizí síly; naopak, on je pochopil jako rodiče, přátele, předky; mravní sílu, již divinisuje, nepředstavuje si jako bydlící hodně vysoko nad ním, nýbrž jako jsoucí v něm, jako tvořící část ho samého, a jeho ideálem není držeti se opodál této moci, utíkati před ní, ale hledati jí, přibližovati se k ní a přivésti ji, aby vstoupila v důvěrný styk s individuem. Ne strach a pod., ale především city radosti, důvěřivé sdílnosti jsou v základě těchto primitivních náboženství; co

převládá v totemických obřadech, toť tanec a hra; o smiřování a odpykávání není tu řeči. Takovéto pojmy objeví se teprve později a vlivem různých sociálních forem; společnost organisovaná v klany, k níž prvotenec patří, je demokratická; všechna individua jsou si rovna; je celá v každém z nich. Jen když společnost přestoupí o mnoho vědomí jednotlivců, a jednotlivci pocítí zevně její mohutnou činnost, pak teprve objeví se bohové dosud jednotlivci nepovědomí, hrozní a inspirující děs.

Dále toto vysvětlení, v očích Durkheimových, uniká (?) obtížím, o něž klopýtají animistní a naturistní theorie. Tyto theorie chtěly odvoditi pojem božského z dojmů vyvolaných fysiologickými fakty, jako jsou sen, nebo fysické jevy kosmické. Jak jsme viděli, jsou tato vysvětlení Durkheimem kritisována a nedostatečna, ba protiřečna shledána; neboť posvátný svět jest absolutně různorodý světu profannímu; s tím, co je smyslovo, provedeme zase jen smyslovo, a ze světa profanního nevyvodíme světa posvátného, stejně jako z egoismu nevyvodíme altruismu, z já nejá. Dále stoupenci těchto theorií byli nuceni připustiti, že prvotenci, oběti četných illusí brali za skutečnosti buď obrazy snu, buď chorobná pojetí stvořená klamným vlivem řeči; tak že, pro ně, náboženský svět byl prost vší skutečnosti, a náboženské víry neměly žádného objektivního základu. Jak pak se mohly udržeti a dále trvati, toť věc těžko pochopitelná.

Vysvětlení Durkheimovo pak neredukuje již náboženství na jakousi čirou fantasmagorii; člověk není obětí illuse, míní-li, že je ve vztahu s jakousi vyšší mocností, jež v jistém smyslu je mu vnější a od níž mu se dostává toho, co je v něm nejlepšího. Ovšem, on si představuje jaksi bludně (!) tuto realitu; ale on se neklame v samém faktu její existence. Raison d'être náboženských pojetí je skytati system pojmů nebo věr, který jednotlivci dovoluje představiti si společnost, jejíž částí je, a temné vztahy, jež ho s ní spojují. Jest-li tomu tak, pak možno předvídati, že praktiky kultu mohly by se jen redukovati na to, že by byly jen celkem posunků bez dosahu a účinnosti; neboť objekt kultu je sbližovati a poutati individuum k bohu, t. j. k společnosti, jejímž obrazným výrazem Bůh jest. A pak i chápeme, míní Durkheim, že jeho bludy mohly se udržeti přes vyvrácení a usvědčení prováděné zkušeností; nárazy a pohromy, jež musily zažíti obřady určené obstarati zdraví, štěstí a p., nemohly ruinovati náboženství samo; neboť to, co vytváří pravdivost a solidnost víry, toť to, že je sdělána z představ, jež vyjadřují symbolicky společnost ve svém celku, a to, že cit sociálních nutností ji stále oživuje a udržuje.[1])

Theorie, kterou jsme právě vyložili, visí však na faktu, který sám zůstává dosud nevysvětlen, totiž na pojmu totemu jako znaku klanu; viděli jsme, že prvotenec odnáší své náboženské city na totem; poněvadž totem je znakem klanu. Než proč klan si zvolil ten neb onen znak? A proč zvolil si tento znak v té neb oné kategorii bytostí?

---

[1]) Jisté obřady měly i bezprostřední užitečnost, jak uvidíme.

Na prvou otázku odpovídá Durkheim: zkušenost ukazuje, že každé sdružení zakouší potřebu míti spolkový odznak. Tuto potřebu zakouší klan v míře co nejznačnější; nemá vskutku určitého území; v obyčejném životě klany jsou mezi sebou pomíseny, tak že jediná věc, která je od sebe rozlišuje, toť jméno společné všem členům téhož klanu a znak, který slouží za spolkový odznak; potlačme tyto věci, a klan se již nepozná. Tu pak Durkheim upozorňuje, že, zvolil-li si klan totem, nebylo to předem pro jeho užitečnost; nevymyslil si ho vzhledem k jistému účelu; stvořil jej spontanně, puzen jakousi bezprostřední potřebou, nepředvídaje, že by mohl býti nějak užitečen. Zkušenost totiž ukazuje, že pokaždé, když lidé jsou svedeni k společnému životu, jsou neodolatelně puzeni, aby si vyrývali na těla jisté známky, jež jim připomínají vzpomínky na jich společný život. Tato fakta jsou absolutně běžna; setkáváme se s nimi u prvých křesťanů, u vojínů, námořníků, vězňův. Každý poněkud silný cit vskutku snaží se dále žíti, a to děje se tím, že zanechává po sobě objektivní znamení, jež jej připomínají. Pak, poněvadž život klanu je velmi intensivní v době shromáždění, bylo přirozeno, že prvotenec měl ideu pokusiti se o zachování jeho rysův, což dělo se nejprve, pro obtíž vtesati je nebo vrýti do tvrdého dřeva neb kamene, tím, že je načrtával na své vlastní tělo (kollektivní tetování.)

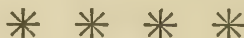
Druhou otázku, proč prvotenec si volí znak v tom neb onom druhu bytostí, řeší Durkheim takto: volba jeho přirozeně se odnášela k mečem, jež pro něho byly důležity, a důsledně zvláště k těm, jež sloužily mu k výživě, t. j. ke zvířatům a rostlinám, neboť starosti o výživu mají dozajista převahu v životě prvotence.

Toť v hrubých obrysech výklad Durkheimovy školy o totemických vírách. A dříve, než pokračuje dále, ukazuje, jak tato předchozí studie o původu náboženského citu a o duševním mechanismu, který spravuje formaci věr, zjevuje i pouto mezi náboženskou evolucí a metafysickou evolucí a dokazuje, že obě závisí na sociálních vlivech. Zdá se dnes zřejmo každému člověku i jen poněkud vzdělanému, že bytosti absolutně rozdílné nemohou býti považovány, jako by byly vpravdě touže bytostí; věda rozdělila věci v pevné obory, jichž nynější reality ani sám transformismus popírati nepomýšlí. Tato pojetí, jež jeví se nám zcela přirozena, nebyla pojetími prvotence; v každém okamžiku se mu naskytá přidělovati člověku jisté karaktery věcí a věcem karaktery lidské.[1]) A to proto, že připouštěl, že tyto bytosti nebyly učiněny z různých substancí. Než odkud podobné pojetí? Animistní theorie, dle níž člověk má jakousi pudovou tendenci představovati si věci ve svém vlastním obrazu, Durkheimovi nevyhovuje; neboť pojetí, o něž tu běží, nespočívá prostě v přenesení lidských karakterů na všechny věci, ale v idei jakési soupodstatnosti věcí, v idei jakéhosi vzájemného pronikání se všech bytostí. Na druhé straně pak podobné

[2]) To vysvětluje, že osobnosti mythů nenáležejí ani lidskému druhu, ani druhům čistě zvířecím; tu je i počátek všech legend, v nichž vidíme, jak věci se mění jedna v druhou.

pojetí nemůže míti svého původu v bezprostředních údajích smyslové zkušenosti, jež nám ukazuje jen bytosti různorodé, sobě vnější, bez pouta, bez něčeho, co by nás krátce vedlo k idei jakéhosi společenství v přirozenosti těchto bytostí.

Vysvětlení tohoto posledního pojetí bytostí nalézáme, dle Durkheima, v náboženství; náboženství vrhlo na věci závoj víry. Jak jsme viděli, člověk klanu a totemická bytost (zvíře, rostlina nebo věc) jsou chápáni, jakoby brali účast na téže přirozenosti. Nuže, právě protože prvé představy náboženských sil byly vypůjčeny z oblastí velmi různých, vytvořila se tato idea o jakési příbuznosti mezi různými oblastmi; a proto, že náboženské city se obzvláště odnášely na totemický znak, formoval se jakýsi neurčitý pojem obsahující v sobě elementy lidské i elementy vypůjčené z fysického světa. Než, jakmile tento způsob nazírání na věci a zvyky ducha jím vytvořené se zrodily, trvaly i po zmizení totemismu. A to asi proto, že představovaly jakousi užitečnost, skytajíce člověku jediný způsob vysvětlení, který mohl býti pak v jeho dosahu; skutečnost, tak jak mu ji smysly ukazovaly, vzdorovala neodolatelně všemu vysvětlení; důsledně, unikala i myšlení. Vskutku věci, tak jak jsou nám dány ve smyslové zkušenosti, jsou rozpoutány; nuže, naše vysvětlení zase spočívají v tom, že jevy navzájem spojujeme, poutáme, a toto pouto, nejsouc pozorováno ve věcech, musilo býti stvořeno duchem. Prvou formu tohoto stvoření poskytla nám náboženství; ona nám dala ideu, že věci i rozdílné se stanoviska počátku mohou býti podobny a příbuzny. Náboženství tudíž, v tomto bodě, jako i v mnoha jiných, bylo předchůdcem filosofie a vědy. (P. d.)

Posudky.

Dr. Leopold Karl Goetz, Staat und Kirche in Altrußland. Kiever Periode (988—1240). Berlin 1908. A. Dunker.

Dr. Goetz je známým znatelem kanonického práva východního a dějin staré církve ruské. Dílo jeho přítomné je jaksi doplňkem spisů jím dříve uveřejněných: „Das Kiever Höhlenkloster als Kulturzentrum des vormongolischen Rußland" (Passau 1904) a „Kirchenrechtliche und kulturgeschichtliche Denkmäler Altrußlands nebst Geschichte des russischen Kirchenrechts" (Stuttgart 1905).

Autor nikoli bez důvodu vyvolil si za předmět svých bádání historických starou metropoli kijevskou. Jestiť toto město kolébkou křesťanství ruského a je třeba vždy postoupiti až k počátkům církve, abychom pochopili jejího ducha, sledovali její rozvoj postupem století a v něm objevili základní principy jejího života a její organisace.

Své dílo poslední, v němž líčí poměr mezi církví a státem v prvotním Rusku, rozdělil autor na pět sekcí. V první, která je jakousi předmluvou, líčí v stručných rysech dějiny založení a organisace státu a církve ruské. V příčině politické líčí Rusko jako bojiště, kde knížata malých států ruských válčí mezi sebou, aby zvětšili svoje území a se více nebo méně nezávislými učinili od velkoknížete. Za těchto bojů církev ruská postupuje rychle, aby nabyla vlivu. Je věrným obrazem církve byzantské. Její metropolita, její biskupové, Řeci rodem a jazykem, přičiňují se, aby tu zřídili kulturní supremacii své vlasti. Vladimír Velký stává se pro Rusy, čím je Konstantin Velký pro Byzantince. Řeč biskupů ruských, když se obracejí ke knížatům, neliší se od řeči biskupů byzantských, obracejících se k císaři. V očích kleru knížata jsou oporou orthodoxie a nositeli autority boží. Přes to episkopát v prvotní církvi ruské nesnižuje své důstojnosti, aby se jen považoval za stádo otroků moci civilní. Časem biskupové ruští mluví ke knížatům řečí pastýřů mluvících jménem božím a žádajícím jménem božím, by jich bylo posloucháno. Než tak jako v Byzanci knížata jsou vždy silnějšími, je nebezpečno protiviti se jejich záměrům. Náboženská supremacie Byzance, poznamenává autor ještě, není překážkou nationalisace církve ruské. Od počátku církev ruská, díky svému jazyku liturgickému, se nacionalisuje a tato nationalisace je charakteristickým znakem všech církví orthodoxních.

V sekci druhé osvětluje autor politické živly, jež přispěly k utvoření a upevnění vztahu mezi církví a státem v Rusku. Národní kroniky poskytly mu dosti jednotlivostí, z nichž vysvítá ráz theokratický a eminentně náboženský prvotního Ruska. Knížata považují svou důstojnost za úřad Bohem svěřený. Mazáním křižmem církev potvrzuje jejich úřady; církev intervenuje při nejslavnějších projevech života politického. Knížata rádi ukazují svoji zbožnost. Staví chrámy a kláštery. Kněžny zvláště vynikají štědrostí ve zbožných fundacích. Před smrtí knížata rádi oblékají roucho řeholní a umírají jako asketi. Rovněž tak

jako v Byzanci stávají se kláštery nucenými vězeními knížat sesazených nebo přemožených. Metropolita, biskupové i mnichové navštěvují rádi dvory knížecí. Jejich vliv se jeví v politických úlohách jim svěřených. Mají účast na officielních hostináçh, na sezeních dumy, na podpisování smluv o mír. Velmi často jsou voleni za delegáty nebo plnomocníky. Svými radami a listy ke knížatům řídí často politiku svého národa a podrobují ji vlivu církve.

V třetí sekci je pokračování výkladu o předmětu sekce druhé. Autor tu analysuje živly církevní neboli klerikalní vztahu mezi církví a státem. Ukazuje se, jak malý vliv s počátku měli basileis na politický život prvotního Ruska a jak postupně oslabena byla náboženská suprematie patriarchů cařihradských. Z toho následuje, že metropolita kievský nabývá autority. Stává se někdy rovným knížeti a vstupuje s ním v zápas. Události tyto mají úlohu národní. Přispívají k upevnění Ruska. Kapitoly, kde Goetz jedná o této politické úloze biskupů a mnichů, náleží bez odporu k nejzajímavějším.

Ve čtvrté a páté sekci vyložena jest ekonomická organisace staré církve ruské a vliv vlády demokratické města Novgorodu na vztahy mezi církví a státem. Ve čtvrté sekci podává autor statut, jenž se přičítá Vladimíru Velkému (996—1014) a v páté vkládá studii kritickou o listu patriarchy Lukáše Chryšoberga (1156—1169) ke knížeti Ondřeji Bogoliubskému (1157—1174).

Autor podal spisem svým práci velmi zdařilou, vynikající jasným výkladem a bohatou dokumentací. Co vytknouti dlužno, je, že opomenul poukázati vedle dobrých stránek staré církve ruské také na smutný stav mravní a intellektuelní kleru, jak to učinil Golubinský ve svých dějinách církve ruské. Ač uznati dlužno jinak civilisatorskou a blahodárnou činnost kleru ruského v organisaci politické, socialní a intellektuelní starého Ruska, přece nedovedl klerus ruský dáti životu křesťanskému v Rusku dosti mocného popudu a vzmachu. Klerus zůstal morálně oddělen od lidu, což nám vysvětluje, že pohanství po několik století v Rusku se udržovalo, sotva povrchně jsouc zakryto rouškou křesťanskou. Dosti mnoho mravních a intellektuelních mezer kleru ruského v našich dnech sahá až do epochy, o které Dr. Goetz pojednává s upřílišeným optimismem.

Autor tím projevil chvalitebnou sice sympathii pro církev ruskou, než historik je nestranným soudcem, který před opatrným přátelským mlčením přednost dává otevřené pravdě i nepříjemné.

Lebensführung. Ein Buch für junge Menschen von *Fr. W. Foerster.* Berlin 1909. Georg Reimer.

Tento Foersterův spis určen je pro dospělejší mládež a jest pokračováním jeho „Lebenskunde“, určené pro chlapce a dívky. Autor nevolí cest vědeckých důkazů, aby zprostředkoval mladým lidem nejhlubší pravdy životní, poněvadž pravda životní, jak již Platon poznal, nemůže býti důkazem dále podávána, nýbrž „v posluchači se jako přeskakující jiskra rodí. Člověk poznává ji jako pravý výklad a vy-

plnění svého vlastního hledání a zkušenosti.“ Proto také není v celé knize nic schematického. A přece je důsledně provedeno stanovisko v předběžné otázce praecisované. „Je morálka absolutní?“ Zachování a stupňování celé socialní organisace, zachování statků kulturních a nejhlubší osobní zájmy vedou přes pouhou relativní morálku k normám absolutním, které mohly býti popírány jen od kritiky abstraktní, životu odcizené. Nezměnitelný zákon mravní jest „kristalisovanou životní zkušeností“, vzniká ze zralého přehledu o skutečných následcích věcí — všecko jednání, jež se od něho chce odloučiti, odlučuje se od skutečnosti a musí se o skutečnost tragicky rozbíti.

Svým známým způsobem ukazuje Foerster nejdříve pravdu této these na četných „osobních otázkách životních“: síla vůle, obcování s lidmi, povolání a charakter, mladí mužové a mladé dívky, otázka sexuelní; po té na některých otázkách kulturních: ochrana slabých, otázka ženská, otázka socialní, nebezpečenství technické kultury.

S nemilosrdnou silou přesvědčení tepá Foerster výhonky individuelního jakož i socialního sobectví jako opak toho, zač se namnoze vydává: nic z velikosti, nýbrž potupné bídáctví, ne síla, nýbrž bezmocná slabost, ne svoboda, nýbrž otrocké smýšlení, ne sebezachování, nýbrž sebepustošení — toť autonomní moudrost vyžití se, ať se chce u jednotlivců uplatniti v poživavosti, lenosti, v hrubosti, ve lži a klamu atd. nebo ve svazcích společenských, v pýše kmenové, v převrácených snahách emancipačních, v brutalní politice.

Samo sebou se rozumí, že Foerster nechce ani jedné z vymožeností moderního života kulturního snižovati, to však praví mladým lidem nepokrytě: Běda ti, odvážíš-li se do tohoto Babelu, aniž jsi pevně zakotvil duši v nezměnitelných mravních normách.

Nejdříve mluví autor jen o absolutně vížícím zákonu mravním; poněvadž kniha jeho je zvláště určena pro ony mladé lidi, kteří vyrostli v nevěře, poukazuje se tu a tam na náboženské pravdy, na výroky Páně a na heroy ze světa světců. Než všechny výklady jsou stringentním induktivním důkazem pro další pravdu, že mravní řád nemůže trvale existovati bez náboženského základu, takže kdo po těchto výkladech ještě čte pojednání „o nebezpečenstvích technické kultury“ doznati musí: Čím vyšších věcí chce člověk dosáhnouti, tím pokorněji musí uznávati dárce všeho života a všech statků; titán vlastním vzdorem na skálu přikovaný a vlastním supem vášně rozsápaný, může býti vykoupen jen božským hrdinou, jenž sílu s pokorou spojuje a plnost života s vůlí odříkání. Zvláštní výklad báje o Prometheovi.

V krátké úvaze závěrečné „náboženství a karakter“ autor s důrazem vyslovuje své vlastní přesvědčení, že Bůh je poslední odpovědí na všecky otázky; mládež nevěrou neuspokojená tuší to sama, nejlepší ze všech lidí ručí za toto přesvědčení, věda nemůže faktum duchovního světa oddisputovati. „Jen svatá věčná pevnost může kolísajícího tvora vzdělati v charakter.“ *Dr. J. Samsour.*

Ze života náboženského.

Všeobecný sjezd katolíků rakouských odročen pro národnostní rozvášněnost. K národnostní agitaci přidala se totiž i strana, jež má vídeňskou ulici v moci — strana německá křesťansko-sociální. A poněvadž sjezdy katolické jsou vlastně manifestacemi, bylo si možno představit, jak by za té nálady ona katolická manifestace dopadla. Tu by se nebylo stalo co v Hradci Králové a ve Vratislavi, kde proti imposantní manifestaci katolického lidu zaranžována demonstrace stran protináboženských. Ve Vídni by se bylo mohlo státi, že by sami účastníci sjezdu, že by sám katolický tábor byl se rozdělil a sobě navzájem pak pořádal protidemonstrace. Předešlo se tedy této smutné možnosti. Ale takovéto východisko cítí přece přemnozí z katolíků rakouských jako zahanbení a ponížení. Nepřátelé katolické věci, kteří se náramně radovali ze zmařeného sjezdu, vědí nyní, jak vyzrát na všecky katolické projevy Radikální národnostní agitací rozeštvat řady a vždy to půjde! Na mezinárodní protikatolické manifestace titéž agitátoři pak půjdou beze všeho. Tak na př. sám posl. Malik, který ze samého němectví, které na sobě objevil až po 30 roku věku, přestoupil v hnutí losvonromském ke starokatolicismu, na mezinárodním sjezdě starokatolickém vystoupil jako mírná ovečka, nic si nedělaje z toho, že pastýři tu shromáždění jsou Češi, Poláci, Rusi, Francouzi vedle Němců! Podobně bratrství bude vládnouti na sjezdech pokrokových, volnomyšlenkových, socialistických, jen katolíci — a to nejen laikové, ale i kněží a církevní hodnostáři — nebudou se moci sejíti pro národní nesnášenlivost. Tak dlouho nám katolíkům všechny protivné směry vyčítaly tu starou kulturní vymoženost mezinárodnosti, k níž každý proud ideový musí se povznésti, nemá-li zaniknouti malostí a nepatrností vlastní, až jsme ji odložili! Či snad, lépe řečeno, zapomněli se k ní opravdu propracovat a zůstali na těsném stanovisku exklusivismu a nesnášenlivosti.

Z politických listů německých katolíků jediný „Vaterland" pokusil se vrátiti ke starému „konservatismu", který chtěl státi nad vášněmi národostními, ale ani tomu se to nedaří. Není to možno zapříti: nám slovanským katolíkům vočkována stálými boji a křivdami a násilím německých přepjatců protiněmecká nechuť, a němečtí katolíci dali se od svých národních radikalů nakaziti protislovanskou nechutí, která proráží všude, kde jen se k tomu příležitost udá. Není hnutí v slovanských národech, ať politického, ať kulturního, ať hospodářského, aby na ně redakce Reichspostu, Deutsches Volksblattu a i Vaterlandu nepohlížela právě týmaž očima jako „Neue Freie Presse" a různé ty D. Volkswehry a Nationalzeitungy. Katoličtí Němci z říše německé tohoto „jedu" mají dosud v sobě méně, ač i oni jsou už v prvním stadiu nákazy!

Vogelsangova „Freistatt" ze 4. září o tomto odročení rak. sjezdu kat. praví: „Jsme ještě příliš zbabělí, abychom energicky

zakročili pro mír a pořádek tam, kde jsme povoláni pořádek udržovati. Ještě příliš se bojíme křiku nepřátel, jenž na nás volá „zpátečníci“ a „zrádci národa“, než abychom otevřeně a hlasitě přiznali, že od svých křesť. ideálů neustoupíme právě tak, jako že národní nenávist proto odsuzujeme, že je nekřesťanskou a nezákonnou. . . Zkrátka nejsme ještě zralí k vážnému vzdělávání pracně nabytého kousku pole, ale žijeme jako děti do větru, těšíce se z přítomného statku a jen z jeho zevnějšího lesku, nedbajíce vnitřní ceny jeho. Jsme příliš lehkomyslní, příliš laxní, příliš málo dbalí zajistiti si budoucnost svoji“.

*

Vídeňský sjezd starokatolický navštíven byl asi 200 delegatů. Mezi nimi byl i známý ruský přítel starokatolicismu A. Kirějev, který číníval dříve propagandu pro spojení starokat. církve s pravoslavnou. Když však před několika lety starokatolíci definitivně odmrštěni, neodňal jim své přízně, ale ustal zatím aspoň veřejně v agitaci pro ně. Na sjezdě přítomny byly i obě národní církve polské: americká „biskupa“ Kozlovského a ruskopolští Mariavité. Bez ohledu na přítomnost slov. delegatů deklamováno o pravé německé víře a německém duchu i německé věrnosti. Náboženského bylo probíráno dosti, ale veřejnost si všimla jen toho, co sjezd jednal a schválil protináboženského: totiž volnou školu a rozluku manželství. Starokatolíci vykonali dvojí „dobrý skutek“ najednou: získali si přízeň pokrokových lidí z „Volné Myšlenky“ a pak postavili se aspoň na velmi nápadné stanovisko protikatolické.

*

Ruské listy vytýkají unionistickému sjezdu na Velehradě nepochopení výzvy Malceva ku vzájemné podpoře a úctě obou církví (Cerk. Věstnik, 35, 36) jakož i stanovisko celého sjezdu příliš římsko-autoritativní: sjednoťte se, ale napřed se podrobte! Zvláště prý z řečí jezuitských řečníků (Straub, Končar) to vyznívalo. Náladu a ducha sjezdu přejí si tedy míti zcela jinakými. Takovými, jakými je žádal protoj. Malcev: vzájemnou lásku, vzájemnou úctu, vzájemné obcování bez ujmy samostatnosti, v uznání rovnocennosti a rovnoprávnosti obou větví! To je stanovisko pravoslavné pro ten případ, že přejí sjednocení. Vždyť i oni by jinak mohli žádati od nás nápravu bludů a chyb, ale nežádají, spokojujíce se jen s dobrou vůlí. — Bude se stále týž pochod opakovat: třeba si osvětlit vývoj z minulosti, uznati chyby, kde se staly, a na osvícené minulosti připravit si cestu k sblížení. Byť sjezdy unionistické více zatím nechtěly než toto, a s tím i pravoslavní plně souhlasit a společně pracovat mohou, přece nebude možno z myslí odstranit nahromaděnou nedůvěru a trpkost. Ale lépe bude nevšímat si jich a vždy znovu počínati práci k vytknutému cíli. Zatím je třeba, aby toto sebezapření bylo na straně katolické, snad se později dostaví i u pravoslavných.

*

Redakce „Korrespondenzblattu“ bere v úvahu opět otázku jazyka lidového při obřadech církevních. Uvádí hlas

z Ameriky. „Ecclesiastical Review“ vypsala anketu o tom, co považují čtenáři za vhodnější, zda latinu či lidovou řeč při mši svaté. Hlasy se rozdělily na obě strany. Ale otázka řeči při mši svaté sahá hned na nejtěžší problém Zatím však možno řešiti lehčí a pro lid důležitější otázku řeči obřadní při udělování svátostí a svátostnin. Církev prohlašuje odjakživa a rozhodně latinu za svou úřední řeč. Ale zásadu výhradného jejího používání prolomila: při svátosti křtu, manželství a pokání. Tu buď z části, buď zcela ovládla úkon řeč lidová. Byla-li už zásada jednou prolomena na jednom místě z dobrého důvodu, možno týž důvod nebo jiný stejně závažný uplatnit proti zásadě výhradné latiny i na jiném místě. Proto žádá autor diskussi o užívání řeči lidové při udělování svátostnin (pohřeb, žehnání, svěcení) a při svátostech, pokud lid může a má slovo mluvené vnímati (při křtu, biřmování, svátosti oltářní, posledním pomazání). Vždyť modlitby ty obracejí se přímo k lidu — a ten musí dělat hluchoněmého při užívání latiny.

Vyvine-li se v Korrespondenzblattu jaká diskusse o této otázce, a v jakém směru, podáme později z ní ukázky. Jest ostatně už dnes dosti kněží, kteří si v té věci pomáhají — „svépomocí“. A lid má z této svémocnosti jejich opravdovou radost i užitek!

*

Dr. Friedr. Zurbonsen vydal nedávno u Bachema v Kolíně knihu „Das zweite Gesicht“, jež v brzku vyšla v druhém vydání. Pojednává ze stanoviska katolicismu všecky zjevy tak zv. jasnovidění, proroctví a pod., pokud jich skýtá obecný nenáboženský život. Dr. L. Heinrichs v paderbornské revue „Theologie und Glaube“, z těchto zjevů vyvozuje, že jsou schopny vnésti novou těžkost do theologie, když se špatně vysvětlí. Zvláště pokud se jedná o předvídání svobodných činů lidských. Tu prý jsou tři otázky nutny: 1. Mohou tato vidění býti považována za jistá? 2. Když ano, mohou býti vysvětlena přirozenou silou? Když ano, proč potom žádá církev pro vidění proroků vliv nadpřirozené působnosti Boží? — Dr. Heinrichs nestaví se na stanovisko úplně skeptické a odmítavé oproti předvídání svobodných činů lidských, ač praví, že co největší zdrželivost a opatrnost je na místě. Přiznáme-li však první možnost, tu druhá otázka naléhá s tím větší přísností. A tu dr. Heinrichs nebyl by ochoten beze všeho přiznávati všude jako zdroj předvídání přirozené síly duše lidské. Namnoze snad jsou to ony, jež působí i v případech velmi tajemných a podivných, ale přes to je nakloněn, v četných případech připustiti nadpřirozenou působnost. Má za nesprávný ten běžný theologický názor, že Bůh zázraků nečiní bez důležité příčiny, bez velkého cíle; tento názor proto odmítá nadpřirozenou působnost ve všedním životě člověka. Ale prý zcela neprávem! Tím se Bohu ukládá jakási hospodárnost, ne li skoupost se všemohoucností jeho. My však vidíme na všech vlastnostech Božích spíše hýřivost jejich, přehojné rozlévání se jich k dobru člověka! Proč by tedy všemohoucnost Boží měla býti vyloučena? Tam kde není světodějného dosahu, může přes to ještě spatřován býti veliký cíl pro působnost

Boží: spása duše, láska Boží, oslava Boží, připoutání člověka, napomínka a výstraha, to jsou dostatečné důvody pro opravdový nadpřirozený vliv.

Bojují tu dva názory a náhledy křesťanského života: střízlivý a mystický. Onen chce převládání přírody, ne-li naprostou její vládu a platnost, tento chce převládání Boha všude, nebo aspoň ve zjevech života lidského. A zvláštní je, že oba jsou ve svých krajnostech — moderní a nalezají v dnešní době své velebitele jakožto pokrokové, jako způsobilé získávat dnešní pokolení.

*

V „Hochlandě“ hovoří konvertitka a katol. spisovatelka Ilsa Stachova o knize konvertity G. K. C. nadepsané „Orthodoxie“, Je to kus svéživotopisu, jenž stal se apologií katolicismu tak nádhernou, jakou si jen představiti možno. I Stachova sama přivedena byla ke katolicismu chválou církve v Harnackových spisech. Neznámý G. K. C. však čtením rationalistických a mystických spisů všech církví a národů. Hledal Boha všude a musil na konec doznati, že tak dokonale a úplně jak v církvi katolické ho nenalézá nikde jinde.

*

Fuldenský prof Dr. K. Lübeck hovoří ve žlutých sešitech Görresovy společnosti (Histor.-polit. Blätter z 1. září) o vládě laiků ve východní církvi, jakožto o něčem hrozném a ponižujícím. Východní církev sama je na to hrdá, že laikát má v ní velké slovo spolu při všem rozhodování. A snahy odstraniti laiky od účasti na církvi nazývají ve vých. církvi „klerikalismem“, který nápodobiti chce katolíky. Caesaropapismus nápadně se zvláště jevící v ruské církvi od Petra Velikého, a před tím i ve staré Byzanci mohutně se rozvinuvší jest ovšem zlo, jež i východní uznávají a všemožně se ho chtějí zbaviti. Násilnictví panovníků a vlád v církvi katolické není také nic zvláštního (Napoleon, Josef II., dnešní a předešlé francouzské vlády, vláda uherská, často i naše dřívější atd.). Caesaropapismus nemožno prohlásiti za instituci církve východní, ale za nemilou okolnost, která místy a proti vůli církve se dostavuje. — Pro nadvládu laicismu v samé správě církve a v samé theologii, autor pak uvádí tyto doklady: složení sv. synodu petrohradského, v němž vedle biskupů synodalistů hlavní slovo vede zástupce vlády, vlastně cara, oberprokuror a jeho zástupce, oba laikové; složení synodu řeckého v Cařihradě i rady smíšené (8 laiků, 4 biskupi) i rady velké (s 68 laiky); podobné složení synodů v autokefalních státech balkánských. Toto zasahování laiků do správy církve mělo prý na př. za následek, že v Cařihradě na patriarším stolci od r. 306., kdy stará Byzance dostala prvního biskupa, bylo 311 zvolených biskupů, ale jen 273 různých osob, neboť 50 z nich došlo té hodnosti vícekráte (35 dvakrát, 10 třikrát a jeden, Cyrillus Lucaris, dokonce sedmkrát). Řím za 19 set let zná pouze 259 biskupů, z nichž žádný nestřídal se několikrát s jiným sokem svým. — Také theologie, jako věda, obsazena na východě laiky. Kněžstvo samo je příliš nevzdělané, jen pro biskupa

žádá se akademické vzdělání, kněz mnohdy (v Asii dosud) bral se přímo z lidu, sám analfabet, a vyučiv se zhruba obřadům býval vysvěcen. Takové kněžstvo nemohlo ovšem bohovědy pěstovati. Ale také v církvích příznivě postavených — ruské — převládá v bohovědě laický živel. V encyklopedii církevní, již začal prof. bohoslov. akad. petrohradské, laik P. Lopuchin, súčastnilo se spolupracovnictví v I. svazku 28 laiků, 3 kněží, v II. svazku 36 laiků, 2 kněží, v III. sv. 27 laiků, 2 kněží, ve IV. sv. 46 laiků, 4 kněží, v V. svazku 30 laiků, 1 kněz! — Ve Smyrně zřídili si věřící nedávno spolek kazatelský, protože kněží nekážou a neumějí kázati. Kážou tedy ve chrámech laici! „Že by laici byli schopni a vhodni dodati omlazující síly vetchému, upadajícímu organismu východní církve, není možná se nadíti", praví autor ke konci svého článku. Doznává sic, že z intimního spojení církve s národem může pro církev východní vyrůsti lepší budoucnost — ale nejsou to lidské síly, jež církvi život zajišťují.

Měli jsme často příležitost poukázati na laicismus církve východní. Církev ta uchovala si z prvních let křesťanských zřízení, jež věřícím dává více vlivu ve správě, u nás na západě se správa církve zbyrokratisovala. To spojení kleru a laiků ve věcech církve na východě nezdá se nám opravdu její ranou a vadou. Spíše její výhodou. Vždyť u nás musíme právě stále naříkat na odcizování a nevšímavost věřících k církvi. A co je možností při Lopuchinově církevní encyklopedii, jest pro naše poměry smutnou nemožností! Mírný laicismus by žádnému z katol. národů západních neškodil! Bohužel nikde ho není. Nezachránila ani tato laická theologie ruskou církev před rozvratem, před odpadnutím mass lidu i intelligence, ale jest přece lepší zárukou k brzkému obratu, než kde je to jako ve Francii, že kněz stojí tu úplně sám, nejen bez intelligence, ale i bez lidu! A u nás i jinde na západě bylo by holou nemožností svolati takový církevní sněm, jaký na Rusi svolati po tři léta zamýšlejí: složený z biskupů, kněží a z třetiny z laiků! Jest opravdu nepochybno, že laicismus církve východní není jí na hanu. Při snahách sjednocovacích bude snad právě tento laicismus hráti rozhodující úlohu. Bude buď podporou, buď překážkou sjednocení. Dosud se nedá říci o něm ani jedno, ani druhé. Ale spíše se kloní k tomu, že bude překážkou sjednocení!

*

Jednou z pendantů Johanky Orleanské měla býti Johanka Mechlínská, katol. radou města Mechlínu v Belgii r. 1526. pro luteranismus umučená. Historii jejího mučenictví přinesl historik A. Henne ve své velké historii Karla V. v Belgii (ve IV. svazku 1885). Historky této chopila se lidová apologie, tisk i umění. V obrazárně birminghamské chová se obraz Willema Peetsa, představující toto první mučenictví lutheranismu. Zatím však professor z gentské university, sám protestant Dr. Paul Fredericq dokázal Hennovi, že si z Johanky de Lanthowe sám svémocně lutheránku udělal. Pramen jeho totiž uvádí mzdu biřicovu, za popravu „Jannekiny de Lanthowe", která byla za živa zahrabána r. 1514. Historik Henne však letopočet

1514 změnil na 1526, a do zprávy o popravě vsunul „luteránku"! Ač sám způsob popravy svědčí už o tom, že to nebylo za víru, ale spíše za nějakou mravní nebo občanskou provinu, také letopočet 1514 ukazuje, že tehdy ještě za Luthra a jeho učení nikdo nemohl umírati. Taková schválná falsifikace ve vážném díle vědeckém je křiklavým důkazem zrovna až chorobné protikatolické předpojatosti na té straně, jež vede boj za „svobodné, nepředpojaté bádání!"

*

„Upadá-li křesťanství v Anglii?" Otázku tu předložil G. M. Mackness nejznámějším církevním a veřejným činitelům Anglie a odpovědi jejich uveřejňuje v revue „Quiver". Vyjma několik málo hlasů episkopalních duchovních, všichni ostatní tvrdí, že náboženství a křesťanství v národě anglickém neupadá, ale mohutní. Mění snad formu, ztrácí snad na církevnosti, přestává býti tak dogmatickým jako dříve, ale naopak stává se čím dále životnějším. Tak tvrdí zejména Carlyle, Cormick, Fleming, Snell; dr. Clifford praví, že vůbec není pravdou, že křesťanství v kterékoliv zemi dnes upadá. Mění svou formu snad, svůj výraz, ale všude je v rozkvětu a pokračuje! — Z odpovědí zřejmo, že pod pojmem křesťanství myslili jedni to, druzí ono, jedni je brali šíře, druzí úže. Zřejmo také, jak různé názory jednotlivci mají na svou vlastní dobu a své vlastní okolí

*

V Kalkuttě konán na jaře letos mezinárodní sjezd náboženský. Otevřen řečí filosofa indického Maharaje z Durbhangy. V řečí zahajovací Maharaja prošel hlavní náboženské nauky: Zoroastrovu, Budhovu, Islam, Hinduismus a křesťanství. Ve všech hlavní ideou jest názor: Bůh jest otec lidí, lidé jsou bratři, spějí k Bohu a Bůh s dobrými utvoří společné království nebeské. Stejné jsou též mravní zákony, jež jednotlivé nauky předkládají. Výčet ctností ve všech je stejný. A navrchu ve všech stojí mezi ctnostmi láska a čistota.

*

Uherští evangelíci se dosud pyšnívali větší církevní i národnostní samostatností proti katolíkům. V samosprávě farních obcí měli také jakousi záruku. Ale i ta pomalu mizí. Vybírají si sic faráře (pastora) sami. Ale co už to bylo bojů s vrchností o vybrané kandidáty obci milé a vládě i vrchnosti nemilé! Poněvadž pak obce slovácké vybíraly vždy rády „roduvěrné" (národní) kandidáty a maďaronské stvůry nemohly takto nikde dojít místa, vyzrály i na to evangelické církevní vrchnosti! Jedna z evangelických (báňsko-bystřická) konsistoří usnesla, že na kandidátní listinu nesmí přijít nikdo, koho biskup neschválí. A národní kandidáti by ovšem nikdy jeho schválení nedošli. Slovácké evangelické obce se tudíž chystají, že se budou v radě starších tomu usnesení bránit. Ani distrikt předdunajský, k němuž patří senioráty Prešpurk, Nitra a Trenčín, nepřijal toho usnesení. Potisský distrikt nesouhlasí, naopak poručil, aby kandidáti duchovenští v Prešově lépe se učili slovenštině. K báňskému distriktu patří senioráty Turec, Hont,

Zvoleň, Novohrad a Dolná Zem (jižní Uhry) a vládne v něm maďaron biskup Scholtz (!).

S velkou vděčností oznámily listy celé Evropy, obsloužené uherskou kanceláří telegrafickou, jak na přímluvu biskupa Párvyho odsouzení Černované dostali milost. Zatím to není pravda! Ti Černované, kteří trest nastoupili, sedí dále ve sprostých žalářích jako zločinci, a kteří trest nenastoupili podavše odvolání, posud jsou nejisti. Má se jim trest jen zmírniti. Hlavní pronásledovaný farář Ondřej Hlinka v nijakou milost nezahrnut, ač znova o milost proň vlastní farníci žádají.

Biskupství velkovaradínské přes všecky jiné intriky poslaneckých a vládních kruhů dostal Dr. Jos. Lányi, bývalý učitel maďarštiny nynějšího následníka trůnu.

Munkáčský sjednocenný biskup Fircak s Dr. Šubou, účastníkem minulého sjezdu velehradského, odjeli návštěvou do Lvova k metropolitu rusínskému Šeptyckému. Zdá se, že i v munkáčské sjednocené diecesi přece se něco obrací k lepšímu.

Professor frýburský, saský princ Max dlel v Uhrách a Charvatsku na studiu východní církve a poměrů v ní.

Protináboženský výnos Appónyiho rozšířen i na školy srbské a intimován teď i srbským biskupům. Koaliční ministr se tak odměňuje Srbům za jejich přízeň, jakou jediní ze všech Slovanů koalici a košutovcům prokázali, všude je při volbách podporujíce.

Z Bosny dlela koncem září deputace katolického kněžstva ve Vídni, žádajíc příslušné kruhy o udělení kněžím práva nechat se volit za poslance a o úpravu kongruy. Slíbeno jim oboje. Příští zemský statut a zvláště volební řád pro Bosnu spočívá na nábožensko-církevní organisaci všech tří vyznání. A přece duchovní všech tří vyznání chtěl vyloučiti aspoň z práva nechati se volit. V Římě pak zvláště vymoženo pro řád františkánský, který až do okupace všecku duchovní správu obstarával, a ještě i dnes ji z velké části obstarává, že účast na politickém životě Františkánům i církevně byla zakázána. Pravoslavné duchovenstvo chovalo se proti své nevolitelnosti bezúčastně. Vysvětluje se to tím, že pravoslavné a mohamedánské duchovenstvo ani dříve žádného vlivu ve veřejném životě nemělo. Kdežto u katolíků duchovenstvo dosud všude vlastně samo vedlo a zastupovalo lid. Pro ně by nový stav znamenal tedy snížení a sesazení.

K církevním těžkostem bosenským přibyla nová. Usadilo se tam během let asi 6000 sjednocených z Haliče, Uher a Charvatska. Tito sjednocení teď dekretem papežským přiděleni k místním diecesím latinským. Oni však žádají buď zřízení samostatné diecese pro ně, anebo připojení k charvatské sjednocené diecesi v Križevcích. Bojí se, že jinak budou zlatinisováni.

Františkáni bosenští měli pro své kleriky své vlastní semeniště a bohosloví v Livně. Ponechali si sic i nadále svou vlastní výchovu kněží svých, ale seminář přenesli z Livna do Sarajeva.

Na přetřes dostala se opět otázka dalmatské hlaholice. V „Acta S. Sedis“ uveřejněn dodatečně dekret o hlaholici z r. 1906. Toto uveřejnění vzali za pokyn, že Vatikán na něm stojí, ač národ charvatský a všichni skoro biskupi přáli si jej změniti. Praví se, že arcibiskup zaderský Dr. Dvornik dostal se do velmi ostrého konfliktu se sv. Stolicí pro výnos z r. 1906, ježto se výnosu tomu protivil a dosud protiví, žádaje za plné vrácení všech práv hlaholismu národu charvatskému či aspoň Dalmacii.

Tak zvané Mezimuří, ostrov trojúhelníkový ležící mezi Drávou a Murou, osedlý úplně Charvaty, ale náležející politicky k Uhrám, patří církevně k záhřebské diecesi. Tím se udržel dosud aspoň trochu v národnosti své. Za to jako záhřebská diecese zasahuje do Uher, přesahuje zase z Uher do Charvatska diecese pětikostelská (Pečúh). Toto cizí církevní poddanství snášejí sic Charvaté klidně, ale za to z Pešti se stále ryje proti mezimurské příslušnosti k Záhřebu. Ono by se to lépe maďarisovalo, kdyby Mezimuří a i církevně patřilo k Uhrám. Proto „Orsački Narodni List“, vydávaný od košutovců na převrácení Mezimuří, agituje v jednom z posledních čísel pro to, aby Mezimurští žádali za odtržení od záhřebské diecese a připojení k některé sousední uherské. Pak prý se budou míti lépe. Dnes jim kněží kážou v tom ošklivém „záhřebském“ jazyku, kterému oni nerozumějí, pak jim ale budou kázat v jejich rodné mezimurské řeči, které budou rozumět! — Ano! jako Slováky odtrhli od češtiny a odtrhují je i dále ode vší souvislosti s Čechy! A Mezimuří jako nářečí není od spisovné charvatštiny ani tak daleko jako moravské a slovenské dialekty od češtiny. Rozdíly jsou asi jako z Jihlavska nebo Budějovicka ke spisovné češtině!

Unionistický pracovník z diecése sjednocené v Križevcích Dr. D. Njaradi vydal první charvatskou modlitební knihu východního obřadu, „Gospodu Pomolimsja“, podle staroslovanských pramenů (cena 1·50 Kor., Grčko katol. Sjemenište v Záhřebě). Diecése križevecká má většinou hlaholský obřad, to jest latinský obřad v staroslov. řeči (hlaholské písmo), ale část věřících na Žumberecku náleží k východnímu obřadu slov. Pro tuto malou hrstku vydávat modlitební a obřadní knihu soukromému podnikateli nebylo by se vyplatilo, proto i toto první vydání vyšlo s podporou biskupa a agituje se i mezi katolíky a hlaholáši, aby k vůli podpoře žumbereckých sjednocených. na oslavu 300leté památky sjednocení jejich podnik podporovali. Také kdo u nás se o východní obřad zajímá, měl by si knihu tu objednati, bude mu pohodlnější, než příruční mešní kniha rusínských diecesí, protože je vedle staroslovanského písma přepsána i latinkou. tedy mnohem přístupnější.

Pravoslavné bratrstvo v chlumské eparchii stará se horlivou agitací přesvědčiti domácí i cizí o potřebě odtržení Chlumska od Polsky. Vypracovalo národnostní a církevní mapku Chlumska a rozesílá ji po Rusku a také bukovinským a haličským pravoslavným i sjednoceným staroruským obcím ji zaslalo. Kromě toho provádí mezi lidem agitaci pro podání petice k carovi, aby svoboda svědomí, tak jak přijata náboženskou komissí dumy, nebyla uzákoněna.

sic že by to pravoslaví velmi uškodilo. Také „mírní praví“ ve Varšavě na nedávné schůzi se usnesli o podobné žádosti. V Moskvě pak chystal se sjezd všech stran pravice, aby podnikl co nejsilnější útok proti přijaté v komisi svobodě svědomí.

Věstník duchovní akademie petrohradské, list jinak k pokrokovému směru duchovenstva rus. náležející vítal sic unionistický sjezd před ním, ale po něm nadšení už nejeví. Přinesl doposud dvě zprávy o něm, první čerpanou asi z pravoslavných pramenů haličsko-ruských, a velmi nepříznivou a nespravedlivou, druhou čerpanou z katol. listů (Kathol. Kirchenzeitung a Civiltà Cattolica) a už poněkud mírnější a spravedlivější. Vychází z toho na jevo, jak dobré zpravodajství je dnes při každém podniku a na každém kroku nejlepší zárukou úspěchu!

V „Mosk. Vědomostech“ prof. G. P. Georgievskij upozorňuje na povinnost Rusů, vydati kriticky a v nově staroslovanský překlad písem svatých. Všichni národové, kteří zdědili starý překlad Bible, pořídili si už kritické nové vydání. Slované toho dosud neučinili, ač mají v tom oboru ctihodnější práce z minulosti uchovány než ostatní národy evropské. Dluh ten povinno historii splatit Rusko, jako vedoucí národ slovanský a dosud nejvíce staroslovanského překladu užívající.

*

V „Nov. Vremeni“ radí M. O. Menšikov, aby se ve státních a duchovních školách mládež pro vojenskou a duchovní službu prostě odváděla. Žáci jevící obětavost, statečnost, lásku k bližnímu a i jinak dobré vlastnosti odvodními komisemi prostě ať jsou k té či oné službě určováni. Jeví se totiž v Rusku nedostatek jak důstojníků tak duchovních. Mládež tyto dva stavy zrovna bojkotuje. Revoluční nálada z jedné doby tyto dva stavy nejvíc v očích mládeže znechutila. Ač i realní poměry jsou vinny: velké povinnosti, sekatura a nesamostatnost, zvláštní stavovský ohled a k tomu nedostatečné platy jsou samy sebou dostatečným důvodem, aby odháněly od těchto dvou stavů. —

Ve Francii vede se debatta o založení zvláštní katolické strany po vzoru jiných zemí. Ale myšlenka, ne nová ostatně pro Francii, má své odpůrce. Zvláště názory abbé Bizeta, jenž proti straně katolické rozhodně vystoupil, se zaznamenávají. Strana prý by uvalovala na církev politické odium. Všecky chyby politické i osobní lidí strany této by se připisovaly církvi, a tak by církev byla v očích lidu ještě zatíženější než dnes. — Podobné debatty ostatně vedou nyní i v Německu. Někteří poslanci centra něm. navrhli totiž, aby se revidoval program jeho, aby se vrátilo k základně, na níž centrum Windhorstem bylo vybudováno: totiž stalo se stranou čistě konfessionelní. Ale většina centrovců tomuto mladému očistnému směru odvětila, že nezná historie strany. Strana byla vždy interkonfessionelní, a už Windhorst bránil právě tohoto jejího charakteru proti úzkoprsým. Dnes je ve straně centra od 8 do 10 protestantů, a kolem sta katolíků poslanců. Tedy je sic převážně katolickou, ale stojí o to, aby nejen dnešní

evangelíky si udržela, nýbrž i nové získala, aby byla stranou ne výlučně katolických zájmů, ale vůbec zájmů církevních a náboženských pro všecky konfesse. V tom bude větší síla!

Věda a umění.

Národní divadlo v Brně zahájilo dne 18. září 1909 sezonu pod novou správou ředitele p. Františka Laciny Sudovou operou „Lešetínský kovář", jejíž textová osnova založena na populární básni Svatopluka Čecha. Ačkoli libreto pp. Nebeského a Šimka nestojí literárně vysoko, nelze zapříti, že fabule sama přišla skladatelské zálibě a náklonnosti Sudově velmi vhod. Jasně vněží a zpěvná lyrika, hledající často svůj výraz v prosté písni lidové, jest Sudovu uměleckému smyslu nejbližší. Jedinou předností opery jest její ušlechtilá melodičnost. Dílu chybí dramatický vzlet i účelná technika v budování a stupňování situace. Celou svou fakturou opera Sudova moderním požadavkům pokrokovým nevyhovuje.

Opeře, kterou nastudoval a řídil kapelník p. Pavlata, dostalo se pěkného provedení. Všichni osvědčení již naši solisté podali pečlivé výkony; též noví členové opery naší uvedli se celkem šťastně a slibně. Rovněž orchestr a sbor měly šťastný večer.

Zevní úspěch díla byl velmi příznivý. Skladatel byl předmětem hlučných ovací, vyvoláván a věnčen. Byl tento neutuchající potlesk našeho obecenstva výrazem uznání uměleckého díla či jen projevem obvyklé při takových příležitostech touhy spatřit na jevišti autora?

*

Dne 5. září položen základní kámem k pomníku bratrským překladatelům Bible české v Kralicích. Skromný pomník velkého tohoto kulturního díla 16. století má býti do roka odhalen. Oslavnou řeč měl ředitel gymnasia Dr. František Kameníček.

Karel Adámek vzpomíná v delší stati (Česká Revue) svého krajana hlineckého, Josefa Homolky, který vynikl jako kartograf v Uhrách. Jest vůbec prvním kartografem uherským. Mapy, jež Uhersko z různých odborů má, sestavoval Homolka. Prací kartografických je přes 200, mnohé zůstaly v rukopise. Práce své ovšem musil sestavovat maďarsky, ale přece aspoň to je dobré, že Čechem jsa dobrým a upřímným, pracoval poctivě a tak v kartografii uherské nemohl se uplatnit známý šovinismus maďarský, vyjma názvosloví, v němž se musil držet úřední praxe. Byl malým administrativním úředníkem v Pešti a všecka jeho vědecká práce byla tudíž prací prázdných chvil mimoúředních. Roku 1898 dán na odpočinek, zůstal však s rodinou svou na Slovensku (v Bardějové u Šáryše), zemřel 2. prosince 1907. Mnoho prací jeho přechovává museum v Hlinsku.

Na nově zřízené stolici pro dějiny umění při vídeňské universitě jmenováni professory: Dr. Strzygowski a Dr. Dvořák. Polák a Čech — vzdělávající pole kultury německé!

V Ústí nad Labem divadlo městem vystavěné a dotované převzala jako ředitelka Marie Pospíšilová, bývalá herečka Národního divadla pražského, slavivší po odchodu z Prahy triumfy v Německu a v Americe.

Lékařský sjezd v Pešti obeslaný pouze Poláky a Rusy ze Slovanů skončil mravním fiaskem. Nahrnulo se tam bezvýznamných lékařů německo-židovských, Uhry samy mají vlastně podobných lékařů (žido-Němců) většinu. A tu uherský výbor přípravný tyto hosty zcela ignoroval, vyloučiv na tiskopisech němčinu! Poláci uraženi byli, že jim odňata byla vlastnost samostatné národní sekce, jakou představovali na všech ostatních sjezdech. Kromě toho v referátech bylo odhaleno několik „učených podvodů“ veřejnosti! Vedle toho maďarské nafukování a protesty vážných učenců-lékařů (protialkoholiků), že vláda použila sjezdu k dělání reklamy pro uherské víno, toť tak úhrnný dojem celého sjezdu. Slovanští lékaři na to sešli se ve Vídni na pozvání Čechů, aby se uradili o zřízení všeslovanského spolku lékařů, jaký se od několika let připravuje a o pořádání pravidelných všeslovanských sjezdů lékařských.

Hamburská městská rada odmítla pomník Heineův, nebožkou císařovnou Alžbětou na Korfu postavený, a z Achillia jedním občanem hamburským koupený. Hamburk však ani zdarma dávaného pomníku nechce!

Francouzští professoři biblického ústavu jerusalemského Jaussen a Savignac druží se k onomu málu odvážných badatelů, kteří se vydávají na poušť syrsko-arabskou odkrývat nové výzkumy. Podnikli před několika lety a toto jaro znovu cestu do pouště madianské a pronikli až k dávným městům el'Ela a Teima. Objeveno tu množství kulturních zbytků měst a chrámů, mnoho nápisů, které svědčí o malé kvetoucí říši, která následovala po nabatejské době, totiž o říši lihijanské, která asi dočkala sedmého století po Kristu a již sláva Mekky a Mediny pak zatemnila a ztroskotala.

Učený svět překvapen byl nedávno zprávou, že u Varny nalezen hrob nešťastného uher. pol. krále Vladislava, zahynuvšího v bitvě s Turky 1444, kdež hlava mu odseknuta a tělo pochováno ve zvláštní mohyle. Nedávno při silnici od Varny do Dobříče otevřena jedna z mohyl, kterou ctili jako hrob tureckého vojevůdce paši Baby. Prof. Škorpil (český rodák) z Varny na žádost maďarského národního musea prohledal jako předseda archeologického družstva ještě jednou hrob Babin a našel v něm skutečně mrtvolu vznešenou bez hlavy. Přes to však všecky okolnosti ostatní svědčí pro to, že je to turecký velmož a nikoliv uhersko-polský král. Hlavní je zde lidová tradice, která je při úctě Turků pro hroby vůbec velmi spolehlivým svědkem. Stalo se pak, že nějaké selce se snilo, že v hrobě tom leží křesťanské kníže pochováno, tu venkované přes to, že na hrobě stála turecká stráž, hrob roz-

kopali a mrtvolu porušili, hledajíce klenoty. Při novém ohledání hrobu a mrtvoly nenašlo se už nic zvláštního. Podle pověsti křesťanské měla mrtvola krále Vladislava býti pochována v řecké kapli varenské, a podle turecké pověsti postavil nad ní sultán velký pomník. Ale ani té, ani tohoto nestává.

*

„Slovenské Pohľady“ nejsou srozuměné s letoším „Sborníkem slovenské mládeže“. Nelíbí se jim na něm titul a to, že vytištěn v Praze (Na čo sú slovenské tlačiarne!?), jakož ani ne články: „Esthetické náhledy Štúrovy“ a „Počátky slov. obrození“. Tomu vytýkají názor, jakoby Štúrova doba byla bývala romanticko-fantastická, nosíc ideu, že Slováci jsou povoláni ku světodějnému poslání, což prý ničím neospravedlněno; v druhém nelíbí se jim, že autor (Dr. Vavro Šrobár) letům 80tým a 90tým vytýká úpadek slovenského ducha, kdy právě nejlepší práce podali Vajanský, Hviezdoslav a Kukučin. Sám Dr. Šrobár nehodí se za přísného kritika, když prý i jemu dá se mnoho vytýkati v literatuře i politice.

*

Dne 13. září slavila „Srbská Matice“ v Novém Sadě 50letou práci svého předsedy Antonija Hadžiće v Matici. Narozen 1833, už roku 1859 znám jako právník a spisovatel zvolen byl za sekretáře Matice a redaktora jejích „Letopisů“. Kromě Letopisů vedl A. Hadžić ještě i několik jiných listů (Matica, Mlata Srbadija, Pozorište, Zbornik pozorišnih dela) přispívaje do všech srbských listů, překládaje do srbštiny ze západních dramatických literatur, píše srbské, maďarské i německé články národopisné, historické a pod.

Srbská Matice vloni usnesla se vydávati svůj „Ljetopis“, původně ročenku, pak čtvrtročník, aspoň osmkrát za rok; letos v jedné z posledních schůzí usneseno ještě více Ljetopis povznésti a učiniti z něho měsíčník. Tak od ledna 1910 bude vycházeti letopis měsíčně, jako vědecko-literární revue, za 12 kor. roč. předplatného.

*

Ve štyrskohradecké „Adrii“ popisuje Dr. Gustav Sťastný zvláštní „nemoc moře Jaderského.“ Čas od času vystupuje na Adrii jakési zakalení moře. Jednou u břehů, jindy po celém povrchu, jednou na povrchu, jindy v hloubce, a jindy na dně mořském. Je to lepkavý kal, který buď jako povlak sedí na povrchu, nebo v dlouhých pramenech klesá od povrchu do hlubiny. Rybářům to zalepuje sítě a všecky jejich lovící přístroje a maří tak docela všecku práci. Po pročištění moře vleče pak za sebou chudobu — moře je jako procezené, řídké bez planktonu, a nemůže vyživit mnoho ryb. Původ zjevu není vysvětlen. Lepkavý kal má se buď za nějakou nemoc řas mořských, nebo za zplodinu nějakých bakterií mořských.

*

R. 1902 spadlá věž sv. Marka v Benátkách staví se znova a dosáhla už 50 metrů výšky. Stavitel chce ji dovésti do výše 100 metrů a v červnu 1911 byla by vysvěcena. Ale je nejisto, zdrží-li měkká

pohyblivá spodina i tuto novou tíži. Sám chrám sv. Marka se puká a rozvézá, základy uhnuly o 10 cm na levé straně a zdá se, že i dny této obdivuhodné stavby jsou sečteny.

*

Objevení severního polu Cookem (21. dubna 1908) a Pearym (6. dubna 1909) proměnilo se v nechutnou víc než zábavnou vojnu mezi oběma objeviteli. Na sjezdu přírodozpytců německých v Solnohradě prof. Penck, slovutný geograf, o zprávách obou severních cestovatelů pravil, že nebude možno spor jejich rozhodnouti, ani tvrzení jednoho či druhého dokázati. Pouhá cestovatelská zpráva a pouhý cestovatelský denník nic neznačí. Konečně tvrzení obou jest bráti jen přibližně. Podle přístrojů, které s sebou měli, nemožno bylo určit místo pozemské na minuty a sekundy, jak oni je určovali, ale pouze přibližně v ploše 3·7 *km* na šiř a zdél. Neobjevili tedy pol severní, ale rovinu na polu. Význam budou míti pro vědu teprve vědecké výpravy, které by se do severních končin pořádaly, měření vědecká a pozorování po delší čas tam konaná. Astronomická udání obou cestovatelů jsou nesprávná. Jeden mluví o měsíci, kterého nemohl vůbec vidět, protože byl pro pol pod obzorem, druhý mluví o stejné výši slunce během 24 hodin, což není pravdou, neboť slunce se pohybuje ve spirále a má tudíž během 24 hodin různou výši nad obzorem. Nejvyšší mráz shledán 69 stupňů Celsia a to už pod 80 stupněm šířky: na Ellesmerově a Grantově Zemi v polovici února 1908 Cookem a podobně o rok později Pearym. Dne 21. dubna 1908 na polu měřená teplota obnášela 25° Celsia, dne 24. května na 83 stupni už jen 19° pod nullou. Cookova cesta z Annotoku v Gronsku nad 78 stupněm od 19. února 1908 až k polu trvala 63 dní; na den připadá 25 kilometrů cesty. Ježto však 30. března byl teprv na 84½ stupně, větší díl cesty uražen v těchto 22 dnech, kdy opustil zemi a vyjel na moře. Tou dobou připadá na den po 28—29 *km*.

*

Zemřeli: 27. července Maria Kierska (Dzieržymira pseud.), nábož. básnířka polská (* 1838). — 28. července N. A. Chlopov, ruský spisovatel. — 22. srpna Fr. Nekut (* 1839), redaktor přírodnického listu „Vesmír“ po 30 let. — 7. září v Sarajevě Savo Skorić, pseud. Zembilj, mladý srbský spisovatel, po 7 let psal na loži nemocen humoresky a satiry (* 26. ledna 1878).

Zprávy národohospodářské.

Mnoho řečí nadělaly velké naše bursovní listy o návrhu uherské vlády usmířiti aspirace uherské po samostatné bance aspoň dokončením zlaté měny — zavedením tak zv. hotového placení. Je to dávné toužebné přání Weckerleovo a v zákoně zlaté měny z r. 1892 také přechod k hotovému placení předurčen. Zdálo se, že do r. 1900 bude možno takto dovršiti zákon měnový, ale rok ten padl do předzvěstí dlouhé krise průmyslové, proto s toho sešlo. Při minulé dohodě vyrovnací Uhři to ustanovili jako jednu z podmínek obapolné jednoty. Ale ani třetí rok ještě po smluveném vyrovnání k tomu nedošlo. Z Uher tedy požadavek obnoven Je patrno, že stoupenci samostatné banky se tím nesmíří, alespoň pokus učiněn. Rakousku vyličován krok ten jakožto zcela neškodný, ba dokonce i jemu prospěšný. Uhrám prospělo by hotové placení ve zlatě tím, že by se jeho státní úvěr zlepšil, papíry by vstoupily o 2 procenta (ze 92 na 94), ale i rakouské renty by vstoupily, a kromě toho Vídeň by se stala hledaným tržištěm zlata. Ale přes to u nás nechtějí o ničem slyšet. Předně nechtějí o ničem vědět, že by při vyrovnání s Uhrami r. 1907 něco takového se bylo usneslo. Potom za dnešní nejistoty, bude-li banka po roce 1910 společnou či ne, tohoto kroku není proč se odvažovat Zákon r. 1903 podaný ale neschválený o hotovém placení uvádí, že banka má 93% a vlastně 97% bankovek uhraženo zlatem, že by tedy mohla bez obavy počíti s výplatou ve zlatě. Dnes pak bankovní zlatá úhrada jest pouze 87%. A přichází hlavní důvod: rozhodující kruhy finančních theoretiků přišly k jiným názorům. Zdá se, že všeobecně ovládá theorie prof. štrasb. dr. Fr. Knappa, který tvrdí, že stát zcela nezávisle na kovu a látce platidla určuje svémocně platící jednotku: ať je to papír, stříbro, zlato, všecko jedno. Jakost peníze řídí se státní mocí a silou Zlato je jako základ měny dnes zcela zbytečno. A je to nehospodárné míti zlaté peníze, když laciněji a lépe poslouží papírové a z jiného kovu. Zlato je ve sklepech banky dobré dnes na vyrovnání kursů mezinárodních, vypuštěním zlata banka zvyšuje, nákupem snižuje kurs. Prof. Knapp všecky ty staré praktiky měnové a zvl. tak zvané hotové placení prohlašuje za zastaralé doktriny. Dnešní praktický život je odstranil jako zbytečné.

Banka třebas nebyla povinna papír vyměnit za zlato, přece dosud žádné žádosti o výměnu neodmrštila, a od r 1901. vydává do oběhu zlaté mince, pokud veřejnost jich pojati stačí. Ale obecenstvo zlatých peněz nemiluje a vrací je. Zvláště Uhři nechtějí zlata! Z vydaných od roku 1901 v Rakousku 259 mil. kor. ve zlatě, vrátilo se do konce roku 1908 223 mil. zpět. V Uhrách z vydaných 32 milionů vrátilo se 40 milionů a do letošního září ještě nových 5 milionů. Uhry tedy vracejí šmahem kdekterou zlatou desíti a dvacetikorunu, která jim do rukou přijde a nechávají si jen papír a stříbro. Tak se udrželo jen z rakouské polovice v oběhu jen asi za 28 mil. kor. zlata.

Bursovní kruhy tak dychtivě přes to přese všecko žádající zavedení hotové výplaty zlatem chtějí to jen ku spekulačním účelům. Tytéž úmysly má ostatně i vláda uherská. I ta by vlastně chtěla spekulovat, ovšem na útraty společné banky a společného našeho úvěru.

Tak ze vší té chuti uhersko-bursovní přece jen asi nebude nic, ač kdyby se jí dala zažehnati celá bankovní krise, není pochyby, že by hotovým placením společná banka velmi brzy byla vykoupena.

*

Zemská zpráva rozpočtová upravena na letošek poprvé přehledně podle vzoru zpráv rozpočtových říšských srovnávajíc rok minulý s příštím, a shrnujíc položky v odbory, jakož i jednotlivé odbory specifikujíc. Od čtyř let ostatně v zemském rozpočítávání zaveden nový způsob a podle něho dají se tedy hlavně srovnávat jen poslední čtyři roky 1907 až 1910 Potřeba v těchto letech vzrůstala ze 33 na 35·4, na 38·5 a na 41·6 mil. korun při řádném výdaji, podle obyvatelstva rozděleno, činil výdaj na duši r. 1907: 12·91; 1908: 13·55; 1909: 14·66 a 1910: 15·70 korun. Zvýšení výdajů v době té činí 8·6 mil. kor. čili 26%. Celková úhrada zemská v těchže čtyřech letech byla: 26·5, 26·1, 26·6 a 27·1 mil. kor., o 2½% Při hlavní úhradě zemských přirážek a daní a státního příspěvku činí zvýšení necelých 400 tisíc korun! Vzrostla ze 22·66 na 22·60, 22·75, 23·06 mil. korun. Schodek zemský proto poslední léta roste hrozivě: obnášel 1907: 9·4, 1908: 12·8, 1909: 14·8 a 1910 dokonce 18·5 mil. korun. Schodek se v těchto čtyřech letech zdvojnásobil.

Dávky zemské nemohou tak rychle růsti, jako zemská potřeba. I slíbené nové zvýšení: větší podíl z daně lihové (dvojnásobný), možné zvýšení dávky pivní (z 1·70 na 4 kor.) se zvýšeným údělem z daně příjmové, a s novými daněmi, jaké zemím bude dovoleno zavésti, vynesou Moravě 10 až 12 milionů více — a deficit je 18 milionů! Hospodářství zemské došlo za hranice možnosti.

V haličském sněmě sděleno, že ministr financí žádal za stanovení plánu hospodářského na několik let, aby mohl posouditi stoupání potřeby zemské a podle toho zaříditi svůj plán sanační. Kdyby plán zemského hospodářství moravského měl na budoucí čtyři léta vypadat podobně, jak vypadá po léta od 1907 do 1910, tu by v roce 1915 scházela už právě celá polovička zemské běžné potřeby: 25 milionů totiž při 52 milionech. To značí, že právě celé školství by to bylo, na něž by se nedostávalo. Proto ony návrhy z Čech a Moravy, ať stát sanuje zemské finance převzetím školských nákladů.

*

Stopujíc podnikatelský ruch v naší říšské polovici, přináší víd. „Obchodní museum“ zase svou pololetní zprávu (č. 37) za leden až červen 1909. Založeno 15 akc. spol. s kapitálem 23·8 mil. korun, (14 s 35·5 mil. a 33 s 86 mil. kor. v pololetí 1908 a 1907). Českých a slovanských podniků tentokrát bylo 7 s kapitálem 14·8 mil. kor. Tedy polovice podniků a větší polovička akciového kapitálu. Zvýšilo svůj kapitál 31 společností o 44 mil. kor. (vloni v I. pololetí 27 spol.

o 40½ mil. korun.) Hojně jsou súčastněny banky na zvyšování kapitálu a zase české a německé banky Čech, jakož i ostatní zvětšené závody průmyslové spadají většinou do našich zemí. Snížily 4 společnosti kapitál svůj o 1·4 mil. korun. — Společnosti s obmez. ručením založeno 145 s kapitálem 39½ mil. kor. (vloni 134 s 39 mil.) Přes půl milionu kapitálu mělo jen 19 společností. Z jednotlivých odborů nejvíce společností nových vykazuje: kovodělný průmysl 15, chemický 14, spol. stavebního materiálu 10, přístrojů a nástrojů 10, tiskáren 10. Rozešlo se 7 společností s kap. 682 000 korun. Koncem června bylo tedy v Rakousku 640 společností s obmez. ruč., s kapitálem 180 mil. korun. Soukromé podniky nové zakládány byly nejvíce v textilním průmyslu (33) a v konfekci (10). Celkem 103 nové soukromé továrny oproti 130 v pololetí 1908 a 292 v pololetí 1906. Ze starých závodů rozšířeno jen 5 (vloni 20 a předloni 22). — Na vídeňské burse vypuštěno a zaznamenáno nových půjček a emissí státních a zemských za 504 mil. korun a ostatních za 36·3 mil. korun.

Ústup ducha podnikového proti letům předešlým a zvláště proti roku 1907 byl v tomto roce značný!

*

V záhřebském „Hrvatstvu“, orgánu křesť. soc. dosud ovšem nestvořené strany charvatské, popisuje někdo v číslech z polovice září slavonské osadníky, Čechy, Slováky, Rusy, Poláky, jak se usazují na úrodné půdě slavonské, bohatnou, rozmnožují se a domácí lid, Charvati, jim uhýbají, vymírají, stěhují se do Ameriky. „Před několika dny hovořil jsem se starcem Čechem, který už je 22 let v osadě ale charvátsky dosud nemluví, ptal jsem se ho na poměry a co o nich soudí. Jak že to přijde, že přistěhovalec může vyžíti na půdě, s které Charvat musil utéci do Ameriky. Stařec se divně zasmál smíchem takovým, že mne ruměn studu oblil a pak pravil ironicky: Co? — nic nedělají ti Hrvati! — Je to trpká pravda! Náš člověk je žebrákem na svém velkém statku a přistěhovalci se předbíhají o jeho usedlost, koupí ji a bohatnou na ní. Příčinou je, že náš sedlák charvatský málo pracuje, a co horšího, mnoho pije! Muž pije, žena se strojí, lehko žijí, dítek míti nechtějí, aby se o ně starat nemusili. V charvatských rodinách jedno, dvě děti jsou zvykem, přistěhovalecké chaty dětmi se hemží. V mojí osadě už od 25 let přicházejí kolonisté, Češi, Slováci, Poláci; počali přicházeti Češi z Moravy. Žádný ze starých příchozích nenaučil se charvatsky, za to my jsme se přiučili od nich česky, slovácky, polsky. Děti přistěhovalců sic v naší škole naučily se trochu charvatsky, ale vyšly ze školy a zapomínají i tu trošku, protože doma mluví jen česky. Jsou řídké výjimky, že by čeští přistěhovalci cítili s Charvaty a žádali charvatské občanské právo. Odbírají své české noviny, zajímají se o věci v Čechách a na Moravě, o politiku charvatskou nestojí a nerozumí jí. Charvatům se leda vysmívají!

Češi dovezli do našich krajů hospodářské stroje a mnoho jich užívají. Náš sedlák vidí, že „pémac“ lépe se strojem pracuje, ale poškrabe se za uchem a dělá dále všecko ruční prací. Jedinou přednost

má náš charvatský sedlák před českým, je čistotný. Odívá se muž i žena samým bílým plátnem, a to je strážný anděl jeho čistotnosti. Přistěhovalci chodí v šatech poměstských, ale na čistotu jich nedbají. Tak mnohá ta „holčička" česká vypadá sic povrchu jako slečinka, ale spodničky má, že by na nich řepu sázet mohl.

A také v příbytcích přistěhovalců prý to není lepší. Nezřídka světnice je spojená s chlévem a hospodyň v zimě i „malé prasátko" donese do světnice, aby na krmníku nezmrzlo. A také postele jejich jsou špinavé, že by náš sedlák do takové si nelehnul. Ostatně děti spávají na peci — zvyk to u nás neznámý! — Strava našeho sedláka jsou „žgance" (na mléce vařené šlíšky) a hrách, stravou Čechů jsou brambory, koláče a káva. Den co den na stole českém musí býti zemáky a káva, tato ovšem víc z cikorky a vody než z pravé kávy a mléka, a kávu pijí na snídaní, na večeři, a často i na poledne; k tomu buchty, koláče a placky. Naše charvatská kuchyň je sice jednodušší, ale živnější. Slováci a Haličané živí se ještě hůře. Poláci a Rusíni nepotřebují nikoho, žádného řemeslníka, žádného obchodníka, všecko si robí sami ovšem jak tak, ale nestojí to aspoň nic. Sami si i krpce robí, i oděv z domácího konopného plátna, sami si na žernovu rozdrtí pšenici a tak z ní pekou chléb, vaří kaši a tím žijí. Kaše té a bramborů navaří se na několik dní. Poláci a Rusíni hospodaří při této prostotě své ještě lépe než Češi, vytiskují i tyto a v mnohých osadách patří už jim celé ulice. S nikým se nebratří, drží se mezi sebou.

Ostatně staří i mládež přistěhovalcův a naši domácí straní se jedni druhých. Každí mají své zvyky a drží se jich. Jedni druhými pohrdají, zvláště Češi našimi. Naši kromě toho závidí došlým osadníkům, že se jim dobře vede a oni že upadají.

Co se zbožnosti týká: ve všední den Čecha ani Charvata v kostele neuvidíš, jen v neděli chodí. Za to Slováci a Haličané chodí ve všední den každý s tlustým kancionálem pod paží a růžencem kolem rukou, mezi našimi a Čechy růžence neuvidíš, to prý je jen pro staré baby. V kostele samém Češi a naši, aspoň mládež se nemodlí, a také staří, ale klidně sedí a hledí. Slováci a Haličané však se pilně modlí.

Náš sedlák a Slovák pije „špiru" (špiritus, kořalka) z litrů, a to stejně muži, ženy i děvčata! Čech sedí u sklenice piva nebo u kalíšku kořalky třeba i tři hodiny. Pohádá-li se Čech s Čechem, dojde to nejdál na trysky nebo čepice; ale naši lidé v hádce bez krve a zmrzačení a do smrti ubití nevyjdou. Za to Čech o suchý stromek bude se třeba tři leta soudit! Čech je sice muzikant, hrát umí, ale neumí zpívat. Jejich písně to je křik a výskání. Naše charvatská mládež když zpívá, jde to k srdci. Jejich muziky jsou mnohem zhoubnější, než naše „kolo". Kolo se tančí za dne, na veřejném místě před diváky, s písněmi a nemá toho smutného doprovodu co muziky.

Ale Čech nejen dobře pracuje na poli. Sotva se usadí v osadě, objeví se nade dveřmi jeho tabulka: obchod smíšeným zbožím. Počne v malém a střádá a roste. Jeho lidé se ho drží a naši také chodí k němu. Obchod roste a za nějaký čas vytiskne ostatní. Jiný si zařídí

hostinec, jiný cihelnu, cementárnu, mlýn, málokterý ostane u svého selského hospodářství. A řemesla jsou vesměs v rukou cizinců. Náš charvatský člověk je nanejvýš opánkářem, tesařem, kovářem, stolařem. Jiná řemesla jsou česká a slovácká. Náš řemeslník neumí ani vyhovět, dělá milosti a nestojí o zákazníka. Čech jest úslužný, ochotný, umí svou práci a pracuje také pilně celý den.

A tak cizinci u nás bohatnou a pokračují. A nepřilnou k nám, nenaučí se našemu jazyku, ještě my učíme se a navykáme jejich. Zvyky jejich přijímáme, a to jen ty špatné, dobrých vlastností jejich neosvojujíce. Třeba to byli Čechové, tedy Slované, přece jen jsou cizinci a vytlačují náš lid z osady a ze země. A Charvat uhybá tak židům, Němcům, Maďarům, Srbům, Čechům. Uhybá všude, všude se všech stran mu hrozí nebezpečí — a vůdcové jeho?!...

Autor končí tím serii svých statí. Líčí přirozený pochod kolonisační. Tak je to vždy a všude. Přistěhovalá menšina je tvrdší, solidárnější, přičinlivější, obezřetná. Ale nebezpečí zbytečně přehání. Třebas naši osadníci zůstávali v jednom dvou pokoleních cizím živlem, přece po čase se přizpůsobí a srostou se svým okolím. Že by se neučili charvatsky, také není pravdou! Každý, kdo se po čase vrátí, nebo přijde na návštěvu, umí aspoň trochu charvatsky. Nemožno však od starých lidí žádat, aby se řeči nové přiučili. Zvláště, když to jde domluvit se i tak, jako Čech s Charvatem!

Rozhled socialní.

Konány sjezdy československé socialní demokracie na Smíchově, 528 delegátů za 130.000 členů, německé socialní demokracie v Liberci, říš. německé v Lipsku. Pro širší zájem a pro další vývoj směru může se jen z lipského sjezdu vytknouti: boj proti soudruhům bádenským, virtemberským a hessenským pro jejich „hoffähigkeit" a vládnost; pohřešili se proti revolučnímu duchu strany. Odsouzení však neproniklo v celé ostrosti, jakou si přáli „revoluční". Kromě toho zvítězil „revisionismus" v návrhu, aby socialisté podporovali liberální strany při reformě finanční a pomohli tak rozbit dnešní vládní většinu z centra a konservativců složenou! Důslednosti v tom není leda té, že vždy a všude vystupuje socialismus i s obětí všech ostatních zásad proti stranám katolicko-politickým. Nadšení nad barcelonskou revolucí projeveno na všech třech sjezdech, ač barcelonská revoluce nijaké zásadě socialistické k vítězství nepomohla ani jí k němu nepřiblížila. — Síla socialistické organisace v říši německé označena těmito údaji: strana má 44 poslanců v říšském sněmu, 20 v bavorském, 19 v hamburském, 18 v bremském, 15 ve virtemberském, 10 v badenském, 7 v saském, po 6 v hessenském, lubeckém, saskomeiningenském a švarcburkrudolstadtském sněmě. V pruském sněmě má jen 3 poslance. Ještě 20 poslanců sedí v jiných

sněměch spojených států německých. V městských obecních a krajských radách mají socialisté 7191 zástupců. Členů platících má strana 633.000 ve 3281 organisacích (žen je v tom 62.259).

*

Liberecký sjezd vzpomněl odstaveného a zapomenutého socialního pojišťování, s nímž před rokem zbytečně spěcháno a náhleno. Socialisté přes všecky nedostatky předlohy té prohlašují ji za veliký pokrok v péči státu o lid. Odsuzují stranické národnostní boje, kterými často jen osobního prospěchu se vyhledává. Tyto znemožňují všelikou práci pro lid. Sjezd soc.-dem. v Liberci varuje vládu a poslaneckou sněmovnu, aby této frivolní hry dále neprováděli a nejdůležitějších a nejživotnějších zájmů lid neodmítali. Další oddalování této reformy, v čase stálého zdražování životního a hrozícího zvýšení daňového a bezměrného plýtvání zbrojného vyvolalo by v dělnictvu takové rozhořčení, jež by se vylíti musilo v pravý soud lidový nad vládou a měšťáckými poslanci. Přes tento protest socialně-demokratický půjdou asi věci svým chodem dále. Na všech stranách zůstane na dlouho znechucení ke všeliké práci.

*

V Iptwichu v Anglii konán 42. sjezd anglických „trade-unionů“ za přítomnosti 497 delegátů zastupujících 1,701.000. Letos poprvé byli zastoupeni američtí odboráři a zástupce dělnictva z Anglie samé. Ze Švedska vyslán zástupce organisací, aby získával přízeň pro švédský boj dělnický, který ostatně tou dobou už byl skončen. Odbory anglické schválily z hlavního politiku dělnické strany v parlamentě a vládní socialní předlohy prohlásily za pokrok ve věci dělnické. Kovodělníci žádali zákaz práce ženské v odborech zdraví škodlivých. Ale samy delegátky postavily se proti tomu pravíce, že dělnice nechtějí, aby se jim jisté odbory práce zakazovaly, chtějí míti všude přístup, ale chtějí všude přiměřenou ochranu. Na žádost irských katolických odborů ze školské otázky vymýtěno vše, co tam bylo protináboženského od socialistů vneseno, a sjezd se zabýval školou jen po stránce vzdělavací a zdravotní. A žádáno, aby školní doba trvala do 16 let a školství aby ponecháno bylo místním orgánům, stát pak aby jen přispíval na ně. Loňská socialistická nálada nstoupila letos zase náladě zcela měšťácké.

*

Sidney Low ve Fortinghtly Review navrhuje pro reformní občanské socialní snahy, které mají vésti k socialnímu vyrovnání budoucnosti, název „Sociokracie“ užitý od Wrda Lestera. Slovo socialismus není milé mnohým, byvši dosavadními směry diskreditováno. Úkolem sociokracie jest býti jako věda strážkyní sil společenských v kollektivní duši společnosti. Sociokracie uznává sic nerovnost lidí přirozenou, ale neuznává nerovnosti umělé. Rozděluje statky podle zásluhy, ale stojí na tom, aby každému dána byla příležitost rozvinouti své vlohy a dobýti si zásluh. Nebude ani bohatých, ani chudých, oba tyto extremy jsou socialně nežádoucí; nebude ani nepracujících, ani přepracovaných. Není ideálem sociokracie ani kult neschopnosti, ale ani vyhubení neschopných, nýbrž vzrůst schopnosti zušlechtěním v prostředí. Proto se obrací Sidney Low

proti darwinistickému zákonu boje o život, kterážto zásada prohlášena Ivanem Müllerem za vzpružinu civilisace. Low tento zákon potírá: to by prý tam, kde boj o život zuří nejbezohledněji, musili býti samí nadčlověci, zatím jsou tam největší bídáci a chudáci. Větší vzpružinou civilisace než boj o život a soutěž je vzájemnost, kooperace, láska k bližnímu. Výsledků, jichž příroda dosahuje bojem o život, dosáhne sorganisovaná společnost svými socialními silami řízenými sociokracií mnohem snáze, dříve a účinněji.

*

Obrázky socialní bídy z našich velkoměstských špinavých zákoutí nejsou ještě nejhorší, musíme přiznati, patříme-li na poměry často daleko od měst v přírodě a v boji s touto přírodou se vyvinuvší. Tak píše gubernský komitét olonecké gubernie, s Finskem na východě sousedící, o poměrech mezi lesními dělníky v kraji. Lesní a dřevařský průmysl je hlavní a skoro jediný. Venkované záhy na podzim ve velkých zástupech, opustivše domy a rodiny své, ubírají se do lesů na dříví. Ale někdy nejen muži (od mládí do stáří) ale i ženy a děti jdou spolu. Na místě samém, kde se kácí les, vystrojí si malé chatky, čtyry zdi, v prostřed ohniště kamenné. V malých jizbách těch spává těsně namačkáno 20—30 lidí na hliněné zemi. Pracuje se za jakékoliv pohody. Strava je prostá: venkovan vezme si sebou na několik týdnů pytel chleba a kaše (prosa) nebo mouky. Kaše se vaří na místě, ale uvaří se hned před prací. Mezi dnem zmrzne, ale pojídá se zmrzlá. Chléb ztvrdne brzy tak, že jej nutno roubat sekerou, nebo celý zplesniví, ale přes to se nezahodí, nýbrž pojídá, jaký je. A to v zimě ještě jsou takovéto poměry obstojné. Hůře je na jaře!

Tu nasekané dřevo stahuje se k splavné řece. Po tři neděle, pokud jarní voda je vysoká, jde o život. Pracuje se dnem a nocí, jen aby se dříví dopravilo k řece a mohlo se po ní splavit. Tu se už spává na holé, polozmrzlé, ale vždy rozmoklé zemi. Tu u splavů nestaví si dřevorubci ani chat, ani baráků, vůbec ničeho. A pracuje se po celý den, stojíc ve vodě studené, popravujíc stále plovoucí břevna v pravý směr. Dělníci tu rozděleni na dvě partie, jedna drží stráž ve dne, druhá v noci. A ještě hůře jest na záponech, jimiž se naplavené zboží zadržuje a prodává. Tu se schází veliká massa lidu a ku všem předešlým nepříjemnostem přistupuje pak znova těsnota a nedostatek.

Za takového stavu věcí zdravotní stav dělníků je hrozný. Na 25 až 30% přichází obyčejnou mechanickou cestou k poranění. Ale to je nejlehčí způsob. Horší jsou vnitřní nemoci. A valem poráží dělníky lesní a splavové zápal plic, zápal průdušek, pohrudnice, revmatismus. Dokud to jen jde, přemáhají se lidé. Teprv až už klesne, začne se léčit. To jest vydá se na dalekou cestu k lékaři. Pomoc bývá už pak zbytečnou. Práce, na niž najímají lesní podnikatelé, jest placena hrozně bídně. Dostávají děti 10 kopejek (25 hal.), ženy 15 kopejek, muži 20 kopejek na den o své stravě! Tyto poměry obyvatelstvo severních krajů víc než decimují! A nebylo možno dosud domysliti se a dopracovati nějaké nápravy.

Školství.

„Více náboženství“ — v náboženském vyučování, volá mnichovský katecheta J. Schwab v posledním passavském měsíčníku. Je to zase o jednu stížnost více na upřílišený intellektualismus dnešního náboženského vzdělání ve škole, jak je vrchností předepsáno. Vznešená postava Ježíšova zasypána rumem dogmatisujících století, všecky bludy orientu i occidentu na ní nechaly své stopy — ovšem nepřímo. Ale není to postava ani slavná, ani radostná, to není ta osobnost, jež vlévala nadšení v ducha apoštolů, jež pouhým pohledem divy tvořila. Autor praví, že je mu líto vlastních žáků a nemůže to přes srdce přenésti, aby jim podával a líčil Krista podle katechismu, toho Krista vydogmatisovaného, pouze vědecké schema, tajemné a těžké pro pochopení a vystižení filosofům, ne tak malým dítkám. Autor přivádí z katechismu příklady o dvojí přirozenosti Kristově, o jeho božské moci, o pojmu zázraku, o známkách pravé církve, o těžkém hříchu, o oběti, o pokání, o svátosti oltářní a podobné těžké abstraktní partie katechismové. Předvádí je dětem názorně na příkladech a vidí oči zářící, všecky duše napjaty, málokoho vyruší sebe nápadnější případ z venku. Ale učení podle katechismu, i když Sokratovou moudrostí jej osvětluje. jest provázeno všeobecnou nepozorností. Každá muška, každý vrabec okolo okna letící všecky oči na sebe přivábí. Proto víc náboženství, méně systemu, méně pojmů! Více víry, méně pravd víry! Toto volání třeba aby bylo pronikavým a neustálým. Hluboko v duši dětskou zasazený cit náboženský vytrvá a vydrží všecky pozdější nárazy, kdežto prázdná, učená kostra systemu, nauk a pravd pod prvním nárazem ostrého a chladného závěru moderní nevěry a nelásky buď se zřítí anebo zkřiví k nepoznání.

*

Počátkem letošího školního roku zřídili si také Redemptoristé v Římě svou kollej pro příslušníky řádu svého v Římě studující. Lonský rok posvětili si svou kollej Kapucíni. Dominikáni, kteří už jednu mají z dávna, staví si teď druhou. V posledních letech rovněž vystavěli si koleje své Karmeliti a Serviti. Za papeže Lva XIII. už postavili si Františkáni konventuáli svou kollej San Antonio a Benediktini San Anselmo. Starší už ústav mají Augustiniani (Santa Monica) a Jesuité. Není řádu vůbec poněkud rozvětveného v církvi, aby se nesnažil pro svůj dorost získali obytný dům v Římě, a zříditi v něm pro studující své kleriky vhodný útulek. Čím více se římské studium bohovědné povznáší ze staré ztrnulosti a starého formalismu ku pravé vědeckosti, tím důležitější budou pro řády tyto kolleje.

*

Boj o menšinové školství letos se zvláště živě rozproudil, zásluhou německé agitace! Z vídeňského spolku „Komenský“ libují si následkem toho větší příliv příspěvkový. Ústřední Matice Školská však koncem prázdnin naříkala, že má deficit větší než jindy! Obvyklý

„svatováclavský dar“ ukáže tedy, jaké vlastně bylo to všeobecné národní vzrušení. — Jednota severočeská sestavila nedávno statistiku dítek českých v severním průmyslovém území Čech (Podkrušnohoří). Celkem máme tam 8812 dítek v nedostatečných místnostech a přes 14.000 dítek v německých školách. Žádná veřejná škola obecná nemá 680 dítek na Děčínsku a 850 dítek na Falknovsku a 3940 dítek na Ústecku. Na Teplicku je 4986 dítek českých a má veřejné školy jen 1354 dítek (Košťany, Proboštov, Teplice, Trnovany). Na Duchcovsku je 7 veřejných škol, do nichž chodí 3185 žáků. Ohromné jsou školy: duchcovská 6tř. pro 832 a osecká 5tř. pro 784 žáků! Na Mostecku je 6 veřejných škol českých, do nichž chodí 4155 dítek (Most 7třídka pro 1045, Lom 6tř. pro 989, Kopisty 5třídka pro 739 dítek!) Pro 2430 dítek není školy veřejné. Na Chomutovsku jest jediná škola veřejná v pověstných Ervěnicích se 117 dítkami. Na 700 dítek nemá žádné veřejné školy.

*

Úpadek národnostních škol v Uhrách podává tato statistika. Měli svých národních škol se svou řečí vyučovací

	roku 1881	roku 1904
Slovinci	39	—
Slováci	1500	447
Srbové	651	365
Němci	277	151
Rumuni	2781	2389

Poklesli tedy jak vidět nejvíce Slováci, když slovinský a rusínský zlomek národní jako zcela rozdrcený pomineme. Ti ztratili 70% svých škol, Srbové 44%, Němci 45%, Rumuni jen 14%. Nové školské zákony a nová Appónyovská nařízení jsou tedy opravdu schopna všecko školství národností zničiti!

O odnárodňovacím úspěchu polských dětí v Německu svědčí statistika o dvojjazyčnosti dětí polských. Z polských dítek Poznaňska, Slezska a obojích Prus znalo jen polsky 491.000 dítek ze všech 571.227 roku 1891, to činí tedy celkem jen 16% dítek polských ovládajících oba jazyky. Roku 1896 bylo obojjazyčných sic jen 13% (523.000 pouze polských ze 636.632), ale roku 1901 a 1906 už 17½% (pouze polských 596.000 ze 723.730 a 671.000 z 814.614 polských dítek). Dvojjazyčnost není sic ještě známkou odnárodnění sama o sobě. Ale vždy už chová v sobě nebezpečí pro přeběhlictví.

*

Školské otázky a požadavky své rozvinuli hojně i Slovinci na jihu říše. V Terstě, kde přes pomoc úřadů nemohou proraziti proti městské radě, začínají i Němci nahlížet pro sebe škodu z nedostatku slovinských škol. Nedávno štýr.-hradecký list nacionalní poukázal na to, že v německých školách terstských je většina dítek slovinských, a že tím německé dítky trpí, proto prý Němci sami musejí stát o zřizování škol slovinských. Ale ještě hůře je v Gorici. Tam Němců vůbec není, Gorice je ze dvou třetin slovinská a ze třetiny vlašská a přece Němci tu mají realku, gymnasium, dívčí i chlapeckou měšťanku, Slovinci jen

obecnou školu. Plní proto i tyto něm. školy dítky slovinské. Obec gorická, ovládaná dosud Vlachy, protiví se tomu, aby slovinské paralelky učitelského ústavu přeloženy byly z Koparu (Capo d'Istria) do Gorice! — Krajinský sněm přijal návrh podle známého zákona Kolisko-Axmannn v Dol. Rakousích zhotovený: aby na všech veřejných školách v Krajině, vyjma okres Kočevský, byla slovinština výhradnou řečí vyučovaci. Ježto tytéž zákony přijal i sněm hornorakouský a solnohradecký, přivádí se tím dobře celá akce německá ad absurdum. — V jižním Štyrsku žádají Slovinci za zřízení celých gymnasií v Mariboru, Celji a Ptuji, nižších gymnasií v Ljutoměři, Brežica Slov. Hradci; měšťanky pak ve všech důležitějších městečkách a městysech a hospodářské školy v Ljutoměři a Brežici.

*

Počátkem školního roku otevřeno slavnostně velehradské soukromé gymnasium. Zapsáno do první třídy 26 žáků.

O známém navrhovateli stavebního fondu pro Schulverein Roseggerovi přinesl „Vídeňský Denník" zprávu, že hlavní jeho učitelé a vychovatelé byli samí Češi. Byli to aspoň lidé s českými jmény. Rosegger se brání, že je dobře německy vychován. U našich Němců už brzy bude všecko pochybné!

V Charvatsku otevřel maďarský školní spolek Juliánský 12 maďarských škol, třináctou pak dokonce zcela svévolně bez vědomí a svolení úřadů (v Brdjanech). Státi se mu nesmí nic. Aby charvatští kněží v náboženství nekazili maďarisační akce Julianské, nebere spolek kněží na katechesi, ale dává vyučovati náboženství od svych učitelů. V Charvatsku ovšem proto nenastane spor a zavření školy, jako u „Freie Schule" ve Vídni; ostatně i tu škola po prázdninách přece zase otevřena, až do vyřízení rekursu.

V Polsku se obracejí listy a vážní lidé proti „Zakopanské resoluci" polské mládeže, jež se usnesla dále ruské školy (v Polsku) bojkotovat. Je to už pátý rok, co žáci středoškolští a vysokoškolští v ruském Polsku stávkují. Málo z nich může jíti na školy zahraniční. Sotva polovice! A tak národ polský, jenž před tím dobýval si uznání a síly svou hojnou intelligencí, zvláště v praktických povoláních už po pět let zůstává bez dorostu intelligentního. Zdá se, jakoby nějaké nepřejné cizí živly mládeži polskou provokovaly a mezi ní agitovaly k tomu cíli — a ona sedá na lep a radikalisuje v neprospěch svého národu.

Ruská vláda zakázavši vloni „Matici školskou" mezi Poláky, zakázala letos i „spolek pro zápis dítek", který totiž pro chudé žáky polské sbíral potřebné školné na soukromé školy, jež je značně vysoké.

V červenci konána osmá mezinárodní konference křesťanských studentských spolků v Oxfordě. Federace ta má 225 universit připojených; spolky křesťanské tvoří v ní 21 národních skupin. Na letoším sjezdě opět vyjasňovány účely svazu, jenž stále se ještě brání tomu, že není zřízen pro propagandu protikatolickou. Má totiž dosud více spolků protestantských.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko a Italie. V Italii vyšla kniha s názvem „1912. Armate la marina“. Tato tendenčně psaná kniha předpovídá na jisto roku 1912 válku Rakousko-Uherska s Italií a požaduje proto od italského národa pro sesílení a vyzbrojení válečného loďstva 1½ miliardy lir, aby italské loďstvo v této válce s úspěchem mohlo čeliti loďstvu rakousko-uherskému. Této půl druhé miliardy má se rozděliti na tříroční lhůty. Kniha rozvířila vlny politického i vojenského života v Italii, a celá italská žurnalistika i veřejnost vůbec se velice o ni zajímá. V časopisech a ve veřejných shromážděních žádá se sesílení pozemního vojska i námořního loďstva, a nepokrytě se píše i mluví o tom, že italské loďstvo vždy musí zůstati v převaze — pokud možno dvojnásobné — nad naším válečným loďstvem, aby si Italie zajistila nadvládu v moři jaderském. Současně pronikly na veřejnost zprávy o reorganisaci a sesílení italské pozemní moci, o které se již v tomto časopise stala zmínka. Autorem výše uvedené knihy, která jest namířena proti našemu státu, jest prý buď italský admirál Canevaro nebo nynější italský ministr námořnictva admirál Mirabello. Též v italské sněmovně jest vždy častěji slyšeti řeči proti naší monarchii. V letním zasedání t. r. vyjádřil se předseda italské sněmovny, že nesmí se již státi, aby Italie cítila tlak cizince, na hranici k útoku připraveného. Tímto cizincem rozumí se v Italii Rakousko-Uhersko, na jehož hranici sesiluje Italie posádky a staví nová opevnění. Nebýti v zimě zemětřesení v Sicilii a Kalabrii, při kterém zahynulo přes 200 000 lidí a přišla na zmar skoro jedna miliarda lir italského národního jmění, a nátlaku Německa na Italii, vystoupila by asi bývala Italie otevřeně a s jinším důrazem při anexi Bosny a Hercegoviny proti Rakousko-Uhersku, nežli se tak jako tak po tajmu dálo. Místo útoků italských časopisů na naši říši a místo posílání důstojníků, zbraní i peněz na Černou Horu a do Srbska před i při jarním napjetí, objevilo by se bylo pravděpodobně italské válečné loďstvo v Jaderském moři a italská armáda na rakouské hranici. S touto možností se u nás počítalo a pro všechny případy byly — dle mnohých zpráv — naším státem učiněny v čas všechny nutné přípravy k odražení možného útoku našeho spojence Italie.

Zodpovědní činitelé v naší říši sledují bedlivě události v království italském a mnohá znamení jak v politickém tak i ve vojenském životě naší monarchie ukazují k tomu, že počítá se u nás s možností srážky Rakousko-Uherska s Italií v budoucnosti. Při největší zdrženlivosti naší říše mohl by tento případ náhle nastati, poněvadž kromě málo výjimek italská žurnalistika lid soustavně na válku s Rakousko-Uherskem připravuje; horkokrevnost a náhlá vznětlivost Vlachů mnoho podpory nepotřebují, aby byl spor vyvolán.

S ohledem na vojenské přípravy Italie na naši hranici a v moři Jaderském, aby bylo připraveno na každou možnost, též naše válečné loďtvo bude museti býti v dohledné době tak rozmnoženo, aby mohlo

s úspěchem čeliti silnějšímu loďstvu italskému a zameziti spojení italské, jaderské a tyrhenské eskadry v Jaderském moři v případě války.

Geografická poloha Rakousko-Uherska naproti Italii jest výhodnou. Alpy spadají náhle proti italské rovině v poříčí benátských řek a řeky Pádu, usnadňujíce rakousko-uherské armádě z Tyrol, Korutan a Gorice sestup do Italie. Alpy, tvoříce několik horských pásem za sebou, stěžovaly by italské armádě vniknutí do rakouského území, i kdyby se této armádě podařilo překonati odpor našich pohraničních opevnění. Následkem toho jest Rakousko-Uhersko jak v útoku, tak i v obraně své pozemní říšské hranice ve výhodě proti Italii. Opevněné jižní Tyrolsko vniká jako klín do italského území, ohrožujíc levé křídlo italské armády, která by snad Benátskem chtěla proniknouti do Korutan a našeho Přímoří. Proto přeloží Italie v možné válce s naší monarchií asi shromáždiště své pozemní ozbrojené moci za řeku Livenzu nebo Piave. Toto shromáždiště jest v zádech chráněno opevněními Rocca d'Anfo a pevnostmi Veronou i Peschierou; levý bok má kryto opevněními Arciero, Asiago, Primolano, Agordo, opevněnou skupinou Pieve di Cadore-Lorenzago. Tím by Italie již na začátku války ponechala východní část Benátska nechráněnou a umožnila by rakousko-uherské armádě, po překonání odporu italských tvrzí na hranicích Korutan a Gorice, vniknutí do Benátska a Gorice. Potom by byla ale italská armáda hned na počátku polního tažení zatlačena do obrany, vzdávajíc se již po vypovězení války dobrovolně útoku na naši armádu. Aby mohla Italie shromáždiště své pozemní moci blíže k hranicím Korutan a Gorice přeložiti, pomýšlí na zřízení opevněného ležení v Udine a na sesílení opevnění Venzone i Chiusaforte, která chrání železnici i silnici z Pontafelu k řece Tagliamento. Pro případ ústupu italské armády zřizují se rozsáhlá opevnění v Mestre před opevněným přístavem Benátkami a mezi Mestre a Trevisem. Tato všechna opevnění byla zřízena nákladem několika set milionů lir, aby bylo rakousko-uherské armádě ztíženo vniknutí do Benátska a italské armádě umožněno, po nerušeném shromáždění za těmito opevněními, postup k našim říšským hranicím. Poněvadž ale mobilisace italské armády déle trvá, nežli mobilisace naší armády, shromáždila by se tato dříve na říšské hranici, používajíc k dopravě 6 železných drah. Naproti tomu má Italie k disposici v Benátkách dvě železnice. Rychlejší mobilisací a rychlejším shromážděním pozemní moci byla by naše říše hned na počátku válečného tažení ve výhodě, zvláště když by mohla naše armáda opírati svůj levý bok o sesílené a rychle shromážděné loďstvo Rakousko-Uherska. Zde viděti důležitost sesílení naší námořní ozbrojené moci. Podaří-li se našemu válečnému loďstvu ve válce s Italií opanovati Jaderské moře, přeruší italskou dopravu po moři do Benátska a naše pozemní armáda se nemusí obávati útoků italského loďstva na svoje levé křídlo, vylodění italského vojska v Benátkách, po případě i v Terstu nebo Istrii a přerušení dopravních prostředků v našem Přímoří. Pomocí vítězného válečného loďstva rakousko-uherského mohla by se válka přenésti přímo na poloostrov Apeninský. Rakousko-uherské vojsko blíže Ancony vyloděné mohlo by se dle potřeby obrátiti buď proti Ravenně-

Bologni, nebo přímo proti Římu podél železnic přes Foligno-Terni. Tím by byla část italské armády nucena odtáhnouti z Benátska a od tyrolských hranic, aby obrátila se proti vyloděným vojům rakousko-uherským. Následek jevil by se ihned v menším odporu proti naší armádě v Benátsku a po případě v Lombardsku. Mimo to by v tomto válečném případě vítězné naše válečné loďstvo mohlo ničiti italský zámořský obchod, chránic současně nerušenou dopravu rakousko uherského obchodního loďstva. Když naše válečné loďstvo bude jen sesíleno tak, aby se co do počtu vyrovnalo válečnému loďstvu italskému, sotva odhodlá se Italie k útoku na naši říši. Naše válečné loďstvo, jsouc kryto četnými ostrovy a hlubokými zálivy na našem pobřeží, kde miny, torpedové a podmořské čluny mohou uzavříti průlivy mezi jednotlivými ostrovy a pevninou, může se opírati o opevněné přístavy Pulji, Šebeník, Vis, Gruž a Boku kotorskou. Jsouc takto kryto, může si naše loďstvo voliti příhodnou dobu boje nebo přepadu proti italskému válečnému loďstvu, které na plochém italském pobřeží v Jaderském moři kromě Benátek, Ancony a Brindisi nemá žádného příznivého přístavu. Mimo to jest Italie nucena míti své válečné loďstvo rozděleno v moři Jaderském a Tyrhenském, aby mohla hájiti své zájmy v obou mořích. Teprve v případě války s Rakousko Uherskem hleděla by spojiti tyrhenskou eskadru s eskadrou jaderskou a nejdůležitější úkol našeho válečného loďstva by byl, toho spojení zameziti a jednu eskadru po druhé poraziti. Proto potřebí, aby nynější italská 50% převaha na moři byla vyrovnána, a aby našemu válečnému loďstvu dostalo se tolik nových lodí, že by se co do výzbroje a počtu vyrovnalo válečnému loďstvu italskému.

Porovnáváme-li válečné síly Rakousko-Uherska a Italie, přijdeme k následujícím výsledkům: naše pozemní ozbrojená moc skládá se ze 32 pěších divisí stálého vojska, 8 pěších divisí rakouské a 7 pěších divisí uherské zemské obrany, 3 horských brigád bez svazku divisijního v Dalmacii a 6 jízdeckých divisí. Jedna pěší divise a dvě jízdné divise postaví se ještě v čas války; pro tyto divise potřebné pluky, u jízdy i brigádní velitelství jsou již v míru zřízené, tak že v čas války potřebí pro novou pěší divisi postaviti jedno divisijní a dvě brigádní velitelství. Úhrnem má naše říše tedy k disposici 48 pěších divisí, 3 horské brigády v Dalmacii a 8 jízdeckých divisí. Tyto oddíly jsou sloučeny v míru v 15 armádních sborův a 1 vojenské velitelství pro Dalmacii. Z přebytečného, úplně vycvičeného mužstva stálého vojska a zemské obrany možno v čas války utvořiti nové oddíly. V domobrané jest v naší říši zařaděno asi 5 milionů mužů, z kterých jest přes 1,200.000 mužů úplně vojensky vycvičeno. Ochranu říšských hranic v Tyrolsku, Korutansku a Gorici obstarávají 3 pluky tyrolských zemských střelců a 4. pěší pluk zemské obrany (dohromady 13 polních praporů se $40^{1}/_{2}$ setninami a 52 strojními puškami). Mimo to patrolují po hranicích četníci a finanční stráž. V čas války sesílí toto vojsko ihned domobrana z pohraničních okresů. Všechny tyto oddíly jsou vyzbrojeny pro horskou válku. Mírový stav naší pozemní armády

obnáší 390.000 mužů, válečný stav [illegible].760 000 úplně vycvičených mužů. Mezi 50 miliony obyvatelstva naší říše jest dle nejnovějších výpočtů 6.607.800 mužů mezi 20. a 40. rokem, tedy v létech, kdy každý zbraně schopný muž patří buď k stálému vojsku, k zeměbraně, k domobraně, k válečnému loďstvu nebo k námořní obraně. Podotknouti sluší, že všechny oddíly stálého vojska a zeměbrany v Rakousko-Uhersku jsou již v míru organisovány a že i pro naši domobranu již v míru jsou potřebné kádry zřízeny, následkem čehož jest mobilisace naší pozemní moci urychlena a zjednodušena.

Italská pozemní ozbrojená moc sestává ze 24 pěších divisí stálého vojska, 12 pěších divisí mobilní milice (zemské obrany) a 3 jízdeckých divisí stálého vojska Divise stálého vojska jsou sloučeny v míru ve 12 armádních sborů. Přebytečného, úplně vycvičeného mužstva stálého vojska a mobilní milice jest následkem silného vystěhovatelství málo. V minulém roce vystěhovalo se za hranice, hlavně do Ameriky, z Italie přes 600.000 lidí (mezi nimi skoro 200.000 lidí z Benátska a Lombardie). V territoriální milici (domobraně) jest zařaděno 1,630.000 mužů Ochranu říšských hranic obstarávají, kromě četnictva a vojensky organisované finanční stráže, alpští střelci (26 polních praporů se 78 setninami, sloučené v 8 pluků; strojní pušky se v italské armádě teprve zavádějí). Přes polovičku alpských střelců jest posádkou na naši hranici, ostatek na hranici Francie a Švycarska. Za války sesílí pohraniční oddíly alpští střelci mobilní a territorialní milice, kteří tvoří samostatné prapory a doplňují se z pohraničních okrsků. Pohraniční oddíly jsou vyzbrojeny pro horskou válku. Mírový stav italské armády obnáší 270.000 mužů, válečný stav 2 600 000 vycvičeného mužstva. Italie čítá mezi 34 miliony obyvatelů 4.402.000 mužů mezi 20. a 40. rokem, tedy o více nežli dva miliony méně nežli Rakousko-Uhersko. Všechny oddíly stálého vojska jsou již v míru organisovány, pro mobilní milici zavedou se slabé kádry, territorialní milice nemá vůbec v míru žádné vojenské organisace. Proto trvá mobilisace italské pozemní ozbrojené moci déle nežli u nás a jest ještě stížena tak zvaným národním doplňováním armády. (Vojenské oddíly doplňují se v míru ne z jednoho doplňovacího okresu jako u nás, nýbrž z okresů různých a od sebe vzdálených provincií. Účelem tohoto národního doplňování v míru jest zabrániti partikularismu a sesílení národního příslušenství k sjednocené Italii. V případě mobilisace obdrží italské pluky a prapory záložníky z okrsku své nynější mírové garnisony).

Jak již uvedeno, vzmáhá se v Italii vystěhovatelství. Toto má nepříznivý vliv na jakost a sílu armády, poněvadž za hranice odcházejí muži v nejlepších létech. Tím ztrácí království mnoho zbraně schopných mužů, kteří v případě mobilisace většinou více se do mateřské země nenavrátí. Z následujících dat jest viděti, že počet k odvodu se nedostavivších nováčkův a zběhů rok od roku vzrůstá:

Roku	1901	se nedostavilo k odvodu	31.966	nováčků,	zběhlo	838	mužů
„	1902	„	33.634	„	„	2230	„
„	1903	„	34.711	„	„	4662	„

roku	1904	se nedostavilo k odvodu	39 218	nováčků, zběhlo	5416	mužů
„	1905	„ „	39.894	„ „	6711	„
„	1906	„ „	40.226	„ „	6588	„

Italská vláda obmezuje vystěhovatelství přísnými nařízeními a přiostřila tresty pro nováčky, kteří se k odvodu nedostaví, i pro zběhy. Výsledek těchto opatření byl dosud poměrně malý.

Dalším vážným zjevem v Italii bylo vzmáhání se protivojenské propagandy ve vojsku, kterou podvratní a nevlastenečtí živlové hleděly zanésti i mezi mužstvo naší armády. Aby této agitaci podvratných živlův učinil přítrž, nařídil dřívější ministr války Pedotti poučování mužstva o národně-socialní otázce staršími důstojníky a upevňování monarchistického i národního vědomí mezi podřízenými. Následkem tohoto opatření již nemá protivojenská propaganda ve vojsku větších výsledku. Též roku 1907 protivojenským časopisem „Avanti“ vyhlašovaná organisace „Lega giovanile“ (protivojenské sdružení mladíku), která měla za účel šířiti protivojenskou myšlenku již u nováčků před jejich vstoupením do armády, nenašla u nich dobré půdy, poněvadž důstojnictvo, úřady a obyvatelstvo (převážně patriotické) proti ní pracuje. Zvláště vlastenecký spolek „Pro Esercito“ dodává do knihoven, zřízených pro mužstvo, patriotické a vojenské knihy, populární přehledy zákonodárství, dějiny Italie atd. a mužstvu zdarma psací papír s vlasteneckými průpovídkami.

Italské loďstvo co do počtu, nosnosti i výzbroje jest asi o 50% silnější loďstva rakousko-uherského. Dle úsudku italského ministra námořnictva admirála Mirabella bude následkem povolených úvěrů možno sesíliti válečné loďstvo tak, že roku 1912 bude dvakráte tak silné jako loďstvo Rakousko-Uherska. Zajisté nepříznivé vyhlídky pro naše postavení v Jaderském moři, když se Rakousko-Uhersko nepostará, aby byl tento nepoměr vyrovnán.

Pomalu, ale dle určitého plánu pošinuje Italie vždy nové oddíly do severní části království. Polovička pěchoty, $^2/_3$ myslivcův a jízdy, $^3/_5$ polního dělostřelectva, všechno jízdné a horské dělostřelectvo, $^3/_5$ pevnostního a pobřežního dělostřelectva, $^3/_4$ technických oddílů a všechny pluky alpských střelců jsou shromážděny v horní Italii. U všech oddílu, nejdříve na hranicích má býti zvýšen mírový stav — Též italské ministerstvo námořnictva sesiluje loďstvo v moři Jaderském. Letos byla utvořena z panceřových bitevních lodí „Regina Elena“, „Vittorio Emmanuele“ a „Napoli“ létací divise, ku které se v případě mobilisace připojí ihned panceřová bitevní loď „Roma“ a panceřové křižníky „San Giorgio“, „San Marco“, „Pisa“, „Amalfi“, „Garibaldi“, „Francesco Ferruccio“ a „Varese“. S touto sesílenou létací divisí, s torpedovým loďstvem zakotveným v Tarentu, Brindisi, Anconě a Benátkách a podmořskými čluny v Benátkách musí naše válečné loďstvo ve válce s Italií nejpozději ve 2—3 dnech po vypuknutí nepřátelství počítati.

Italská sněmovna pochopila sílu sjednocenosti a majíc vždy před očima budoucnost Italie, vynakládá všechny prostředky, aby vojsko i

válečné loďstvo stály vždy na nejmožnějším stupni dokonalosti. Italští vlastenci dobře vycítili, že pro uskutečnění ctižádostivých záměrův italského lidu jest potřebí silné ozbrojené moci. Sotva že schválila italská sněmovna 12. června t. r. mimořádný náklad 125 milionů lir pro pozemní vojsko, usnesla se 19. června t. r. v tajném sezení 209 proti 41 hlasům o zvýšení nákladu na válečné loďstvo v sumě 146·78 mil. lir. Tento obnos má se rozděliti na 6 ročních lhůt (od r. 1909/10 až 1915/16). Poněvadž nejsou ještě dříve již povolené úvěry vyčerpány, má ministr války generál Spingardi přes 400 milionů lir k disposici (do r. 1915/16 povolených 151 milionů lir, mezi nimi nahoře uvedený mimořádný zvýšený úvěr 125 milionů lir a dřívějšímu ministru války Casanovovi roku 1908 povolených 283 milionů lir). Z této sumy vynaloží se 160 milionů lir na sesílení opevnění Benátek, Verony a některých tvrzí na naší hranici. Mimo to přemění se město Udine v opevněné ležení a mezi tímto a Jaderským mořem vystaví se řada tvrzí, aby nepříteli bylo stíženo vniknutí z Gorice do Benátska. Zbytek upotřebí se na nakoupení strojních pušek, rychlopalných polních a horských děl, těžkých děl, moždířů, houfnic, na zvýšení mírového stavu vojska a na doplnění válečného materiálu. — Též ministr námořnictva admirál Mirabello má nyní asi 440 milionů lir k disposici (dřívější kredity v obnosu 293 milionů lir a nově povolených 146·78 milionů lir). Těchto peněz užije se ke stavbě válečných lodí, vybudování přístavů a loděnic, zařízení arsenálův a opevnění přístavů.

Debaty o zvýšení nákladu pro pozemní vojsko a pro válečné loďstvo odbyly se v italské sněmovně hladce. Oposice netroufala si ani zasáhnouti rušivě do rokování. Italský parlament byl v myšlence povoliti žádané úvěry na obranu říše skoro sjednocen. Charakteristické jest, že italští poslanci porovnávali při debatě sílu pozemního vojska a hlavně válečného loďstva Italie výhradně s ozbrojenou mocí naší říše. Ve svých řečech požadovali, aby nynější 50% převaha italského válečného loďstva nad naším válečným loďstvem v budoucnosti byla zachována, nechce-li se Italie panství v Jaderském moři na vždy vzdáti. Poslanec di Palma pravil, že nynější okamžik jest rozhodujícím pro italské válečné loďstvo, pro vojenskou a politickou posici království italského v moři Jaderském. Italie musí býti dle jeho, souhlasem sněmovny provázené řeči silnou, aby každým okamžikem mohla hájiti svoje zájmy v Jaderském moři. Proto země s radostí povolí požadované úvěry pro válečné loďstvo. Dále podotknul tento poslanec, že Jaderské moře jest příliš malým, aby na delší čas sneslo rozmach válečných loďstev dvou velmocí. Za pochvaly celé sněmovny ukončil poslanec di Palma svoji řeč následovně: „Vlajka jedné říše musí se vzdáti vlády nad tímto mořem! Každý Italian, bez rozdílu stran, si přeje, aby to nebyla vlajka italská, která z Jaderského moře zmizeti musí!"

Doufejme, že konečně veřejnost rakousko-uherská prohlédne a pochopí nebezpečí, které vážně ohrožuje naši říši na jihozápadní hranici. Zde třeba se zmíniti o zvláštním jednání mnohých velikých časopisů v Rakousku i v Uhrách, za kterými stojí finanční baroni a bursovní

špekulanti. Těmto časopisům musí býti známo, co se v Italii odehrává a přece nepřinesou o protirakouském hnutí v Italii buď žádné zprávy, nebo krátké, bezbarvé zmínky. Vždyť mnohé menší denníky jsou lépe informovány o poměrech v Italii, nežli ony velké žurnály, poněvadž tyto malé časopisy zprávy z Italie přinášeti chtějí. Jest to u oněch světových finančních časopisů vždy se opakující náhoda nebo úmyslné zamlčování protirakouského směru v Italii? Nebo se bojí finanční skupiny těchto časopisů, které jen egoistickým účelům finančních baronů slouží, klesání cenných papírů a ztrát na burse? První povinností žurnalistiky jest, říci svému čtenářstvu vždy pravdu i když je tato nepříjemnou a upozorniti veřejnost na nebezpečí, které říši ohrožuje.

Rakousko-Uhersko. Jak známo, oslovují se polní podmaršálkové (IV. hodnostní třída) od podřízených vždy titulem „excellence", i když nejsou tajnými rady. Dle nejvyššího výnosu nepatří toto oslovení vojenským duchovním, vojenským auditorům, vojenským lékařům a vojenským úředníkům IV. hodnostní třídy, nejsou-li jmenováni tajnými rady. Tajní radové každé hodnostní třídy oslovují se jak od představených tak i od podřízených vždy názvem „excellence". — Auditeři IV. hodnostní třídy jmenují se nyní „generalchefauditeři".

Císařským rozhodnutím zaveden u dalmatských pěších pluků zemské obrany: „Šebeník" č. 23 a „Gruž" č. 37 horský výzbroj a výstroj, jako u korutanského pěšího pluku zemské obrany „Celovec" č. 4 a u zemských střelců v Tyrolsku a Vorarlbersku. Následkem toho stoupl počet pluků rakouské zemské obrany, které jsou horským výzbrojem a výstrojem opatřeny, ze 4 na 6 (dohromady 18 polních praporů se 60½ polními setninami a 72 strojními puškami).

Nejvyšším rozhodnutím ze dne 3. září t. r. schváleno zřízení pojišťovacího fondu přibytečného pro stálé vojsko a válečné lodstvo. Toto pojišťování vejde 1. října t. r. v platnost. Každý důstojník, vojenský duchovní a vojenský úředník platí měsíčně na pojištění 1% svého platu a 4% přibytečného, které se mu k pensi připočítá, (ku příkladu poručík z 1680 K ročního platu pro 240 K ročního přibytečného, které se mu k pensi započítá, platí měsíčně na pojištění tohoto K 2·20). Výška přibytečného, které se k pensi započítá, obnáší po 40 služebních létech pro III. a IV. hodn. třídu 1200 K, pro V. hodn. třídu 800 K, pro VI. hodn. třídu 640 K a pro každou následující hodn. třídu vždy o 80 K méně. Po 10 služebních létech započítá se k pensi 40% přibytečného.

Od r. 1910 obdrží nově jmenovaní praporečníci a kadeti u zbraní, pro které jsou štikově šedé polní stejnokroje předepsány, mimo paradní stejnokroj též jednu garnituru polního stejnokroje.

U pěchoty, myslivců a jízdy zavedou se nůžky ku přestřihování drátových překážek, kterými moderní opevnění jsou nyní vždy chráněna (drátové překážky bývají často opatřeny ostrými ostny, nebo též nabity elektřinou; v posledním pádu musí míti mužstvo, které drátové překážky při útoku na opevnění přestřihuje, na rukou kaučukové rukavice).

Francouzský armádní sbor má 120 děl proti 144 dělům a houfnicím u německého armádního sboru. Aby se tento nepoměr vyrovnal, hodlá francouzská vláda sesíliti polní dělostřelectvo

Francouzský senát přijal 190 hlasy proti 82 hlasům předlohu o reorganisaci dělostřelectva. Každý armádní sbor bude míti nyní 3 pluky polního dělostřelectva a bude počtem děl skoro tak silný jako armádní sbor německý Mimo to sesílí Francie těžké dělostřelectvo polní armády, které pozůstávalo dosud v míru z 18 baterií po dvou 155 *mm* houfnicích soustavy Rimalhovy, na 21 batterií. Tak bdží každý armádní sbor rozložený ve Francii (19. armádní sbor jest posádkou v Alžírsku) a kolonialní armádní sbor v míru po 1 batterii těžkého dělostřelectva. Ve válce zdvojnásobí se počet batterií (pro 20 armádních sborů ve Francii a kolonialní armádní sbor 42 batterií těžkého dělostřelectva). Ministerstvo války pomýšlí též na to, přiděliti místo pěchoty nebo jízdy polnímu a horskému dělostřelectvu na ochranu proti náhlým přepadnutím při pochodu a v boji strojní pušky. V tomto směru konají se pokusy u 8. pluku polních dělostřelců v Nancy.

Francouzské válečné loďstvo bylo sesílením loďstva severoamerického a německého z druhého místa mezi válečnými loďstvy (které zaujímalo hned po válečném loďstvu Velké Britanie) zatlačeno na čtvrté místo. Aby Francie jako námořní moc zase dřívější síly válečného loďstva dosáhla, staví nyní o překot nové lodě. V lednu t. r. byla spuštěna panceřová bitevní loď „Voltaire“, v dubnu panceřové bitevní lodě „Diderot“ a „Condorcet“ v loděnicích přístavního města St. Nazaire na vodu. Čtvrtá panceřová bitevní loď této nové lodní divise, „Danton“, (samá krásná jména!) měla býti 22 května t. r v Brestu spuštěna ná vodu. Následkam špatné konstrukce šikmé plochy, na které loď ležela, uvázla při spouštění v loděnici a teprve nyní mohla sjeti do moře. Nový panceřový křižník „Ernest Rénan“ konal již zkušební jízdu, při které dosáhl rychlosti 24 5 uzlů za hodinu. Torpedoborec „Voltigeur“ byl v Nantesu spuštěn na vodu, a jest prvním torpedoborcem v nosnosti 445 tun, který vytápí se petrolejem.

Přes to, že Francie chce nyní věnovati na modernisování a sesílení loďstva skoro 2 miliardy franků, sotva podaří se jí předhoniti Spojené Státy Severoamerické a Německo, poněvadž tyto státy svými nynějšími a budoucími, již povolenými novostavbami hledí si nynější druhé, po případě třetí místo jako námořní velmoci zachovati. Též Japonsko začíná býti na moři vážným soupeřem Francie. Že též děla francouzských válečných lodí už nedostačují a že výcvik francouzského námořního dělostřelectva není nejlepší, dokazují výsledky bitevního střílení proti staré panceřové lodi pro obranu pobřeží, které se na jaře t. r. konalo v zálivu Quiberonu. Střílelo se na vzdálenost 6000—8000 *m* při rychlosti lodí 17 uzlů. Vlajková panceřová bitevní loď „Leon Gambetta“, kde se nalézal velící admirál, vystřílela za 2½ minuty 196 ran a docílila jen 12 tref. Válečné lodě „Gloire“, „Admirál Aube“ a „Gneydon“ měly trochu lepší výsledky. Posledně jmenovaná loď docílila mezi 126 výstřely 18 tref. Dohromady dala tato divise 614 ran

a docílila jen 59 trefů. Výsledek střelby neuspokojil, ve francouzských časopisech mnoho se psalo o špatném výcviku námořního dělostřelectva a nepořádcích ve francouzském loďstvu vůbec, parlamentní komise na vyšetření těchto nepořádků sněmovnou ustanovená podala jí tak nepříznivé zprávy o stavu válečného loďstva, že při námořní debatě byla ministerstvu Clemenceauovu vyslovena nedůvěra a ono padlo.

Německá armáda má nyní 150 nákladních automobilů k disposici. Říšský sněm povolil v posledním zasedání 200.000 marek pro subvence oněch automobilních podniků, které v čas potřeby roku 1909/10 dodají armádě 180 nákladních automobilů.

Rusko. Roku 1908 dostavilo se 1,182.359 nováčků k odvodu, a sice 872.168 Rusů, 207.655 ostatních křesťanských národů, 64.114 židů, 36.705 mohamedánů a 1707 pohanů. Nejvíce hleděli se branné povinnosti vyhnouti židé (v gubernii minské ze 100% branné povinnosti podléhajících židů 72%).

Ministr války předložil ministerské radě projekt o zřízení školy pro šerm a tělocvik, kterou by ročně navštěvovalo 100 důstojníků všech zbraní. Mimo to byl ministrem války říšské dumě předložen návrh na zřízení vojenského dějepisného musea, které má stát 4,122.000 rublů.

Španělská ozbrojená moc. Válečným tažením proti polodivokým statečným a moderními ručnicemi ozbrojeným kmenům berberským bylo Španělsko posunuto v popředí světových událostí. Boje kolem španělské pevnosti Melilly, které byly vlastně předehrou revolučního hnutí ve vlastním Španělsku, zvláště v Katalonii, vzbudily ve světě zájem o ozbrojenou moc, která království španělskému jak k boji za hranicemi tak i k potlačení revoluce ve vlastní zemi stojí k disposici. Vlastní Španělsko jest rozděleno v 8 oblastních okruhů, tak zvaných generálních kapitánatů, rovnajících se asi našim oblastem sborových velitelství. Ostrovy Baleary tvoří pro sebe svůj vlastní generální kapitanát, taktéž ostrovy kanárské. Španělské osady v Maroku mají samostatnou vojenskou správu. Poněvadž tyto osady musí vždy počítati s náhlými útoky berberských kmenů, mají v osadách posádkou ležící španělské oddíly zvýšený mírový stav. Jinak jest mírový stav vojenských oddílů ve Španělsku, na Balearech a na Kanárských ostrovech poměrně velice slabý (asi polovička mírového stavu našeho vojska), jednotlivé prapory, škadrony, batterie a setniny mají v míru vůbec jen slabý kádr, poněvadž finanční stav království většího vydání na ozbrojenou moc nedovoluje. Oblasti generálních kapitanátů ve vlastním Španělsku jsou: I. Nová Kastilie, II. Andalusie, III. Valencia, IV. Katalonie, V. Aragonie, VI. Burgos, VII. Stará Kastilie, VIII. Galicie.

Branná povinnost ve španělském vojsku trvá od 20.—32. roku (2 roky v činné službě, 3 roky v 1. záloze, 6 let v 2. záloze, našé zemské obraně). Stálé vojsko jest seskupeno ve 14 pěších a 1 jízdní divisi, ku kterým se ve válce připojí formace zemské obrany. Pěchota pozůstává z 58 pluků, v míru po 2, ve válce po 3 polních praporech a 1 náhradním praporu. Myslivci tvoří 18 praporů po 5 setninách, ku

kterým ve válce přijde ještě náhradní setnina. Oddělení strojních pušek jest 6 po 4 puškách. Jízda skládá se z 1 tělesné gardové škadrony, a 28 jízdeckých pluků po 4 polních a 1 náhradní škadrony (3 pluky dragounů, 2 pluky husarů, 8 pluků hulánů a 15 pluků jízdních myslivců). K dělostřelectvu náleží 12 pluků polních dělostřelců a 1 pluk jízdních dělostřelců po 4 polních a 1 náhradní batterii, 3 pluky horského dělostřelectva po 4 horských a 1 náhradní batterii, 1 oddělení horského dělostřelectva po 3 horských batteriích v ležení před Gibraltarem, 1 pluk obléhacího dělostřelectva po 4 polních a 1 náhradní batterii a 7 praporů pevnostního dělostřelectva po 6—11 batteriích. Technické vojsko skládá se z osmi smíšených zákopnických pluků po 5 zákopnických, 1 telegrafní a 2 náhradních setninách, 1 pluku mostařů po 4 setninách v míru a 8 setninách ve válce, 1 železničního praporu po 4 setninách, 1 telegrafní setniny pro službu v Madridu a okolí, 1 vzduchoplavecké a 1 osvětlovací setniny (pro elektrické osvětlovače) a 1 topografické brigády. Zdravotní vojsko jest spojeno v 1 zdravotní brigádu (8 setnin, 1 jízdnou a 3 horské ambulance) Vozotajstvo není v míru organisováno. Zásobovací vojsko dělí se v 8 oddělení. Ku generálnímu kapitanátu na ostrovech Balearech patří 4 pěší pluky (celkem 10 praporů), 1 myslivecký prapor se 4 setninami, 2 škadrony jízdy, 4 batterie a 4 technické setniny. Na Kanárských ostrovech jsou 4 pěší pluky s 12 prapory, 4 prapory myslivců po 3 setninách, 2 škadrony jízdy, 2 batterie a 4 technické setniny. Posádka v Centě a Melille čítá 4 pěší pluky s 13 prapory, 1 disciplinární pěší prapor v Melille, 2 škadrony jízdy, 2 batterie a 2 technické setniny. Na Balearech, Kanárských ostrovech a v severní Africe jest celkem posádkou 6 praporů pevnostního dělostřelectva. Mírový stav španělské armády obnáší 83 000 mužů, 14.500 koní a 284 polních i horských děl. Válečný stav jest silný 310.000 mužů, 22.000 koní a 504 polních i horských děl Mírové stavy setnin, škadron a batterií jsou poměrně slabé, takže na doplnění válečného stavu jest potřebí mnoho záložníků. Vykupování od vojenské služby bylo po potlačení srpnového revolučního hnutí vládou zrušeno. Tím odstraněna jedna veliká záminka nespokojenosti chudších vrstev španělského lidu. Neštěstím Španělska jest zanášení politického hnutí mezi armádu, válečné loďstvo a státní úřednictvo. Politické strany nacházejí často v těchto oporách státní moci pro svoje sobecké, často jen osobní plány dobrou půdu. Tím otřeseno znovuzrození Španělska, které po nešťastné válce se Spojenými Státy Severoamerickými bylo uvedeno do finanční tísně. Vášnivé politické boje a rozhárané finance měly špatný vliv na reorganisaci vojska a válečného loďstva. Španělský voják jest udatný a vytrvalý, nemá velikých požadavků a miluje svoji otčinu Jemu jest jen zapotřebí utužení uvolněné kázně, jako v každé armádě, a zamezení politických agitací v ozbrojené moci Španělska, jež vítězným postupem brzy asi válku v Africe ukončí.

Ročník XXVI. Číslo 11.

HLÍDKA.

Rytmika (sčasování) v lidové písni.[1])

Napsal Leoš Janáček.

I znamenitá sběratelka lidových písní, Eugenie Liněva, přiznává, že úkol sběratelů lidových písní je těžký.

V mysl sběratelovu zarývá se pěvcova píseň jako ve fonograf. Živý tón ztuhne mu hned notou, již možno klásti na papír. I těžší jsou případy; ubíhá tón taktem i takty, nezbývá než primitivně ho vymořit.

Sčasovací stránka lidové písně, její zvláštní sloh sčasovací přivádí sběratele do nedoumění. Nasloucháš zpěváku. Ani se po něm neohlédneš — tak mu nerozumíš.

*

Stařík zpívá svou píseň. Snad ji umí též žebrák, který, zastaviv se až u něho, chtěl mu napovídat v rozpačité chvíli, když „zas noty neuměl“ k písni „o jednym valachu.“

Zle se obořil na něho i na polospitou jeho ženu: vyhnal je z jizby.

Jurčiček Jan z Prostřední Bečvy zpívá teď svou. Když by píseň tu zpíval jiný, bylo by, jak by mu ji ze srdce bral.

Všechny písně, které tu slyší, jsou jistě i jeho; ale každý má své zamilované.

O „rybjankach“, „to byl bača, co to zpivaval“; ale jest i jeho.

I.

Jsou jistá místa ve sčasovkách lidové písně, jejichž délka jest měnlivá. Jsou v ní podajné tóny. Sčasovka se u nich sráží nebo vyrůstá. Přizpůsobuje se prostorům a tichu a hluku.

Píseň nemá sčasovací tvrdosti.

---

[1]) Viz rozpravy »Můj názor o sčasování.« Hlídka r. 1907 č. 6 dd.

Notací písně, jež jest dílem sběratelovým, ji teprve dostává. Z těch tisíců písní našich sbírek mohly by se desítky tisíců týchž písní v jiné chvíli v jiném místě nasbírati.

Písni třeba na objasněnou přidati fotografii duše pěvce v okamžiku zpěvu, stín a jas světla, které ho právě zalévá, daleký prostor nebo čtyři těsné stěny s nízkým povalem, po nichž těká zrakem. Přidal bych: „zpíval toho a toho dne, za večera, za slunce, když mu bylo tolik a tolik let...“

Třeba, abychom na notované písni postřehli dílo sběratelovo vedle díla lidového pěvce-skladatele. (Jsou skladateli lidových písní vždy pěvci.)

Chci na notované písni postřehnout, jak dalece čistě fysiologické úkazy půdu pro práci uměleckou pěvci připravily nebo zdali tato práce nebrázdila zrovna na úhoru.

V obou případech vznikají krásné písně; v druhém je to větší záslubou a znamením hudebního vzdělání, kultury hudební pěvce.

*

Ulomíte-li proutek, ratolest, v kterémkolvěk očku, pokaždé vzniká jakási proporce jednoho výhonku k ostatním. Ani jsem neměřil a vyměřil jsem dobře. Taková očka jsou, řekl bych, znatelné rýhy, jež dělá na delším tónu předcházející kratší. Článkuje ho do jisté délky v částky sobě rovné. Zakončím-li delší tón v okamžiku takového vycítěného prohybu — a jsou to místa, která k zakončení zrovna zvou — vzniká proporce kratšího k delšímu tónu sama.

Čítám sčasovky ♩ 𝅗𝅥, ♪ ♩. a vůbec všechny sčasovky delšího tónu po kratším za tvar bezděčný, v němž je příliš málo uměleckého odhadování. Utvrdil se v písních po vzorech. Ovšem, proč zatne pěvec v úzké jizbě delší tón v délce 𝅗𝅥, na stráních třeba v délce 𝅗𝅥 𝅗𝅥.? Proč vždy v úzké jizbě do téže délky padne, proč třeba po třech měsících nezkrátí v téže písni tón 𝅗𝅥 𝅗𝅥.? Jestli člověk z lidu zpívá, přijde vždy do té jisté povýšené nálady, která na celé tělo se rozleje: v ní dostihne vždy rázu delšího tónu — nezaměňí ho.

Pěvcovo vlastní dílo sčasovací jsou opačné sčasovky 𝅗𝅥 ♩, neb ♩. ♪

Tu třeba vyplnit delší tón jistou časovou mírou, t. j. je třeba v delším tónu udělat takt. Udělat takt tam, kde ho nebylo. Jen tu myslí vědomě lidový skladatel taktem. Vyčítává jej.

Záhyby v delším tónu odčítáváním dělá tu sám; vmyslí si několik nových tónů do delšího. Kdežto při sčasovce ♩ 𝅗𝅥, ♪ ♩. atd. podléhal fysiologickému účinu, teď tento účin sám přivodí svojí vůlí.

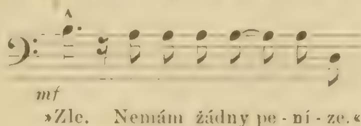
V obou případech rytmicky tvoří, v druhém dělá takt, v prvém provádí. V druhém sám předpisuje takt, v prvém předpisuje ho sběratel.

*

Tón kratší dlouho neklepe na delším: zmírá v něm. A kdy zmizí stopa delšího tónu? Ztrácet se musí zase v ještě delším tónu.

V řeči fonický element jest nepovšimnut; jak by ho nebylo. Konec myšlenek zatne se krátce v nápěvku mluvy.

Ptám se opilého drožkaře: „Jak se máte?“ Odpovídá:

Dvakrát dopověděl. Pokaždé jak by uťal.

Ve zpěvu však koncem myšlenky třeba zakončit i tónový proud. Nejinak; třeba se stopiti krátkému tónu v delším. Chci-li zakončiti i obraz myšlenkový, třeba se stápěti tónům stále v delším a delším, až konečně nejdelší zanikne v hluchém tichu, jež klade od verše k verši.

Vzniká tak sčasovka, jež má příznak ritardace velkého rozpětí, Není jí jen na konci písně, dělá i veliké prorvy v písni samé.

Cosi velkolepého dýše z toho nápěvku, který tak o samotě postaven. Leží v jeho konci klid zamyšlení. Rozkládají se tyto zakončené sčasovky již řádkem o čtyřech až sedmi slabikách. Bude to bohatých příkladů!

Ale už jest mistrovstvím, kterak lidový pěvec-skladatel jednotlivé obrazy myšlenkové vyzdvihuje tímto stápěním se krátkého tónu v delším — v jediném delším. Někdy slovo za slovem osamocuje takovým způsobem, perličky navléká; jindy jediný obraz z mnohých vyzdvihuje — jindy brne se píseň v jediné záplavě zeleně rovných tónův od konce do konce s posledním dlouhým, jenž příval pohlcuje.

Ne v sestrojení fonických sčasovek leží umělecká tvorba, ale v tom, kterak sčasováním dosíci myšlenkové plastiky.

Tu je srozumitelna reálnost, předmětnost umělecká sčasovacích tvarů. Není rozvláčná v písních úzkých stěn, jest lapidární v písních dalekých strání.

*

Sběratel písní jest dalek těžkého rozmachu tvořivé mysli pěvcovy. Což viděl „fojtovy louky“, ty daleké po obou stranách silnice? Vážou dvě dědiny. Takové obrovské zelené plátno, jež otáčí se okolo hájů,

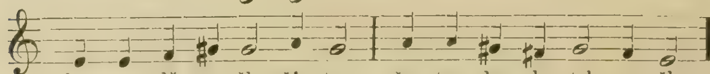
v něž zabořeny i studánky. Není luk jako fojtových. Jediným motivem vyzpíval pěvec-skladatel „Aj na fojtovych lukach“ a přece při tom nadzdvihl „fojtovy“ nade všechny.

Jistě melodii slov „ztratil tam synek dukat“ pozdrží za slovem „synek“ i za slovem „dukat“:

A sčasovka přiléhá verši až do konce.

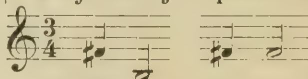

Je zřejmo, jak každý obraz v celém verši rytmicky zakončen. Ne sčasovost z čistě fonického důvodu: to jsou sčasovky lehké. Za sčasovkou má státi skutečnost, potom jest reální; má váhu themy.

Delší tóny zakončující jsou však podajné a s nimi sčasovka nebo .

Píseň byla zpívána v úzké jizbě hospodské; delší tóny ulamovány na krátko; plastika byla dosti srozumitelna, dosti povýšena v té těsnotě. Na volném prostranství by povyrostly sčasovky; snad na , ne

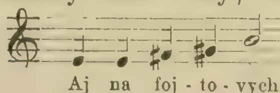
V našem příkladě zlákalo sběratele spojiti v takt čtvrťovou notu s půlovou a vyměřit jím píseň. Je tu několik motivů, jež mají ráz taktu $\frac{3}{4}$

Předepíše-li sběratel takt $\frac{3}{4}$, je tu tolik tónů v písni, jež se vejdou do toho taktu — ale již naděláno tím v písni přízvučných chyb!

Kterak notovat píseň, aby její duch sčasovací v notaci vynikl?

Nelze popřít, že odměřování taktem, taktové čáry, přispívají k přehlednosti. Ponechme je; ale tam, kde příčí se duchu sčasovacímu, třeba zakrýt takové čáry; stačí jim sotva znatelná bledá barva. I nápěvek:

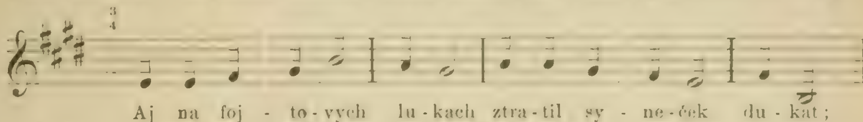

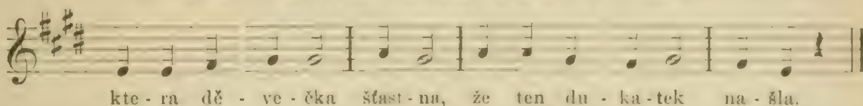
i nápěvek:

jsou lidového správného sčasování; nehodí se k žádnému z nich takt $\frac{3}{4}$. Nebyl pěvcem myšlen. (Zde ponechána místo čáry mezera.)

Touto notací ubude i na oko 90% chybných (prý) národních písní. Práce sběratelova zůstane netknuta, a jelikož věrně odhadoval, postřehneme v doplnění notaci i modu sčasovací v lidových písních. Na př.

Vymyšlený $\frac{3}{4}$ takt jest dílem sběratelovým; kladu jeho předpis nad linky.

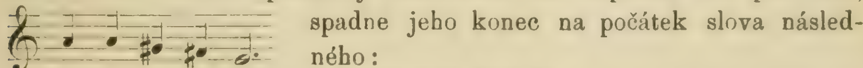
Každý motiv písní tohoto slohu je zahnutý, oblý — jsou to milé písně. Jejich osamocené sčasovky dostanou i lehkost tance. Jsou vlastní tanci starodávnému lašskému ( ) i polkovému ( ).

*

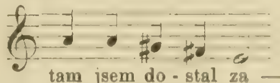
Druhého verše notované písničky nechci zapomnět:

A u fojtovych lavek,
tam sem dostal zavdavek
a na ručičku puto
a na nožičku zamek.

Druhý verš skupením slov jest odchylný od prvního. Pět slabik vázalo se do prvé skupiny, dvě slabiky do druhé, 5 + 2. V druhém řádku druhého verše jsou však skupiny 4 + 3, tam jsem dostal — zavdavek. Jelikož plasticky zakončená část nápěvku má pět tónů,

spadne jeho konec na počátek slova následného:

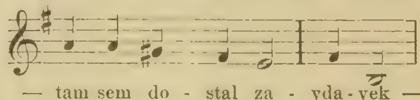

Jak by stín padl na půl květu. Květ ztrácí svůj jas barev a stín svůj tvar. Věta „tam jsem dostal“ ztratila své povýšení plastické a slovo „zavdavek“ silným účinem nápěvku se rozpleskne na za vdavek.

V druhém verši nevyšlehl již nápěv se slovem současně; text byl podkládán hotovému nápěvu. Svaz slova a nápěvku jest uvolněn. Na mysli tane silný motiv a k němu nedobře již volena slova. Přihodí se to i menším ještě opakovaným nápěvkům. Není divu.

Jen jeden verš vznikl s nápěvem zároveň. Není třeba, aby to byl pokaždé tak zvaný první verš! Všechny ostatní verše jsou rychlou improvisací.

Chyba není pěkná; rozkrajuje slovo; trpí jí zřetelnost.

Křičí sama; netřeba ji v notaci zvlášť vyznačovat.

II. *a)*

„Jiný jest případ, když obraz předcházejícího tónu padá na stejně dlouhý následný tón. Kryjí se délkou, kryjí se svérázností počátku, konce a průběhu. Každá částka následného, stejně dlouhého tónu ztuhne; tóny navlékají se v mysli kulatostí perličky. Rovnoměrné tóny sice ostře vystupují, ale na každém následném tónu sčasovacího života, ruchu, odměřování nepostřehneme.“

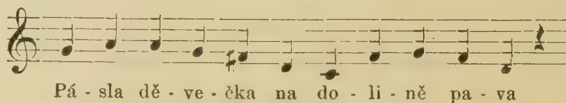
Ale životní nálada, jež slabice za slabikou dává ostří nože, jež nalamuje obraz za obrazem rovnými tóny!

Řekl bych, že píseň z rovnoměrných tónů jest písní zoufalství, písní extase.

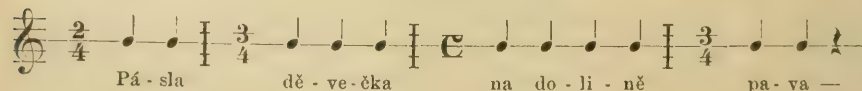
Snad těžká vzpomínka zrodila píseň „Pasla děvečka na dolině pava“; v krajině pusté, v níž „sedem roku tráva nerůstla.“

Ne tak slova vystihla hloubku nálady, jako těžký, odměřený krok nápěvu. Jest jako sžehnut, bez života. Slova vtiskají jen mělkou stopu na jeho linii, tak nepodajně vyznívá nápěv.

Svůj takt vytiskují na rovnoměrných tónech, jež fonicky jsou stejné váhy. Cítíte v prvním řádku písně

kterak každé slovo zatahuje za sebou mezi; nelze neviděné nepostřehnout. Cítíte celou melodickou linii oživenou takty, jež vtiskají slova.

I druhý řádek se tak článkuje:

a tam nerostla sedem roku tráva.

V třetím a ve čtvrtém řádku jest již změna uspořádání slovesných taktův, ale nikterak nevysvítá, proč by měl se předpisovat písni nepřiléhavý takt $\frac{3}{4}$!

Při zásadě šetřit díla sběratelova, někdy i pro trošku pravdy, ponecháme notaci Sušilovu. Aby duch sčasovací lidové písně přece vynikl, naznačeny zde taktové čáry, jež přesekávají slova, mezerou:

Suš. 738. Z Vlčnova. Zp. I. 322.

Pá - sla dě - ve - čka na do - li - ně pa - va,
a tam ne - rů - stla se - dem ro - ku trá - va.
až na ten o - smý ja - te - lin - ka ze - šla,
te - prú ta dě - ve - čka pa - va na - pá - sla.

Jistě nikdo nebude počítat tento kaleidoskop taktový zásluze lidového pěvce. Jeho dílem jest, že v něm procítěna byla napjatá do tuhosti, do ostří nálada: její nastrojení tepe sčasovkou rovnoměrných tónů. Jeho dílem jest udržet se v ní až do zakončení jednotlivých obrazů. Jistě hluboký byl dech mezi jednotlivými! (O. p.)

Světská kultura se stanoviska křesťanského.

Dr. Jos. Samsour. (O.)

Po této apotheose kultury musela následovati reakce; reakce tato nenásledovala tentokráte s církevní strany. Pessimismus to byl, jenž ze lži usvědčil zlaté sliby o polepšující a oblažující moci vzdělání; „nikoli lepším, nikoli šťastnějším stává se život“, tak zní jeho tvrzení, „nýbrž čím více kultura stoupá, tím jasněji jeví se vnitřní její prázdnota a nicotnost, tím jistěji stává se kořistí bolesti a ničemnosti.“ Po boku takovýchto filosofických žalobců pozvédají hlasu svého náboženští kazatelé pokání, originelní duchové, kteří břitce vystupují proti „sesvětštělému křesťanství konfessí“ a v přímém zřeknutí se života kulturního a státního základní požadavek křesťanství spatřují.

Naproti tomu nebyla s církevní strany cena kultury nikdy tak zřetelně a vřele uznána, jako v době naší. Byť i sebe více přidržovala se své minulosti a svých ideálů, církev katolická vzdala ústy svých nejvyšších autorit duchovní a materielní snaze národů po vzdělání slova vřelého uznání. Tak praví koncil Vatikanský ve svém rozhodnutí o vztazích mezi věrou a rozumem: „Církev, daleka toho, aby se stavěla na odpor pěstování krásných umění a věd, podporuje je a podpírá mnohonásobným způsobem. Neboť zná a váží si prospěchů, které z nich lidskému životu vyplývají; ano církev vyznává otevřeně, že jako vyšly od Boha, pána pravdy a vědy, tak také při správném jich pojednávání a za pomoci jeho milosti k Bohu vedou.“ [1]) Podobně vyslovil také opětovaně Lev XIII s výše apoštolského stolce svého s důrazem, že církev není odpůrkyní kultury a pokroku, nýbrž s radostí pozdravuje nové objevy a kulturní pokrok. Tak praví na př. ve své encyklice Immortale Dei z roku 1885: „Církev pozdravuje s radostí každý pokrok doby, značí-li skutečně dobrodiní pro tento život, který je takořka závodištěm k životu budoucímu a trvalému. Jest proto neodůvodněno a prázdnou pomluvou tvrzení, že církev státům nepřeje jejich nového řádu a bez rozdílu odmítá všechno ovoce moderního vzdělání. Pošetilé mínění dne církev ovšem zavrhuje, odsuzuje bezbožného ducha vzpoury, a zejména také ono smýšlení, ve kterém spatřovati dlužno počátky dobrovolného odpadu od Boha; poněvadž však všechna pravda nutně vychází od Boha, vidí církev v každé skutečné vymoženosti bádání pečet ducha božího. A poněvadž není pravd přirozených, které by

[1]) Cap. 4 de fide et ratione.

mohly odporovati zjevení, nýbrž spíše mnoho je těch, které je potvrzují, a poněvadž dále každá vědecká vymoženost může nám býti popudem k poznání a chvále Boha samého, proto jest pokrok vědy pokaždé také pro církev věcí radostnou; a jako ostatní odvětví vědy, tak bude také vždy vědy přírodní ctíti a podporovati. Církev nemá ničeho proti tomu, jestliže takovými studiemi lidský bystrovtip dospěje k novým vynálezům, aniž také haní snahu po esthetickém a praktickém zdokonalení zevnějšího života. Naopak jako nepřítelkyně veškeré nečinnosti a lenosti přeje si velmi, aby lidský duch snaživostí a vzděláním ovoce přinášel; církev povzbuzuje ke každému umění a zručnosti. Obracejíc však tyto snahy na zušlechtění člověka a spásu duše, snaží se zabrániti, aby člověk vědou a materielními statky nebyl odvrácen od Boha a statků nebeských."

Takovéto jasné a officielní projevy vrchního učitele církve, jež by nazvati bylo možno takořka hymnem na přátelský svazek mezi církví a kulturou, dokazují zajisté s dostatek, že přátelské chování se ke kultuře, jak je církev po všecky doby dokazovala, bylo více než nerozváženou slabostí nebo koncessí proti vůli učiněnou, nýbrž že spíše mělo důvod svůj v podstatě náboženství křesťanského. A vskutku je třeba jen poněkud se rozpomenouti na první dogma zjevení a na celý ráz křesťanství, abychom poznali, že každý pessimismus a kvietismus je z něho nutně vyloučen.

První kapitola písma sv. vypravuje nám ve velkých rysech stvoření světa. Téměř po každém díle denním následuje věta: „A Bůh viděl, že všecko bylo dobré." Celé pak dějiny stvoření končí úsudkem: „A viděl Bůh vše, což byl učinil, a bylo velmi dobré" (Gen. 1, 31). A nikoli neprávem toto „bylo velmi dobré" popudilo popírajícího ducha Schopenhauerova k trpkému posměchu;[1]) neboť je to granitová skála, jež se staví proti každému absolutnímu dualismu a pessimismu. Jednotlivý tvor jest dobrý, i látka v přírodě, tělo v člověku jest božského původu. Celek je však velmi dobrý; úradek světa jako takový, plán a vybudování vesmíru není výronem slepé, bídně bloudící vůle světové, nýbrž zjevením nejvyšší moudrosti a dobroty: „Nebesa a země vypravují slávu boží."

Tohoto nejvyššího účelu nedosahuje se však bez člověka: teprve stvořením člověka byla příroda dovršena, zasloužila „velmi dobré" od Tvůrce. V jeho podstatě odráží se podivuhodná stavba vesmíru; v jeho činnosti nabývají věci tělesné oduševnění, věci přirozené zmravnění: pod jeho vládou zasvěcuje se stvoření službě nej-

[1]) Ges. Werke, II. 730 n.

vyššího Pána: „Učiňme člověka k obrazu a podobenství svému, ať panuje nad rybami mořskými a nad ptactvem nebeským, i nad zvířaty, i nade vší zemí“ (Gen. 1,26). A když stvořen byl člověk, muž a žena, požehnal jim Bůh a řekl: „Rosťte a množte se a naplňte zemi a podmaňte ji“ (Gen. 1, 28). V těchto slovech jest kulturní práce člověka netoliko legitimována, nýbrž přímo přikázána, neboť co jiného znamenají slova poslední než: „Podmaňte si zemi kulturním pokrokem, vědou, uměním, prací, dobýváním statků tohoto světa.“ Existuje tudíž božský příkaz, všeobecně závazný zákon přirozený pro lidstvo k práci kulturní. Bible jej programaticky a harmonicky zařadila do svých zpráv na prvních listech svých. Člověk jako vládce a ovladatel přírody, člověk jako dobývatel bohatství této země, člověk jako majetník kultury a umění tohoto světa, toť ideál biblický, vyslovený na prvních stránkách, avšak ještě také v pozdější knize opakovaný, v knize Kazatelově: „Všecky věci dobré učinil časem svým a svět vydal bádáním jejich“ (3, 11).

Je to dále věcí nahodilou, že nám písmo sv. ukazuje lidstvo na různých stupních kulturních? Je to věcí nahodilou, že nám rozvíjí na všech těchto stupních spojení náboženství a kultury, náboženství a pokroku? Písmo provází vůbec s velikým zájmem kulturní rozvoj starého lidstva. Zaznamenává pečlivě kulturní pokroky, ať pocházejí od dítek božích nebo od dítek světa, jako věc cennou, jako dar boží, vystupuje však slovem plamenným, spojuje-li se kultura s bezbožectvím, pozvedá-li se kultura bez Boha proti Věčnému. Odmítá jednostranné, neurčité kulturní blouznění.

Bible ukazuje nám také národ israelský v jeho prvním naivním vzniku — přece však ozářený a osvětlený náboženstvím zjeveným — jako z Egypta se stěhující národ nomádů — jako vznikající kulturní národ v Palestině — v jeho bouřlivé době, v době soudců — v politickém vzniku za Davida — na kulturní výši za Šalomouna. Vždy ozařuje slunce zjevení a náboženství mezi mnohými mlhami a bouřemi, zatemněními a úpadky kulturní pokrok vzhůru.

Takořka závěrkem namítá kniha Ecclesiastes ještě jednou v reflexivních myšlenkách kulturní problem. Ukazuje také na nebezpečenství kultury: pessimismus, epikureismus, zkostnatění. Avšak s velkou velebností prosvítá na konci myšlenka: náboženství je schopno učiniti spolek přátelský s nejvyšší kulturou a zapuditi temné mlhy, které zahalují rády vysoké stupně kulturní. „Poslyšte konec kulturní disputace“, tak končí kniha: „Boj se Boha a zachovávej jeho přikázání, neboť toť celý člověk.“

Zda není vychování písma sv., zda není asketická myšlenka Bible sice s jedné strany zásadou sebezáporu, práce na vlastním vnitřku — ale rovněž tak výchovem radostné, silné, nezničitelné vůle lidské, schopné všech skutkův a vítězství?

Duševními silami, rozumem a vůlí má člověk vládnouti nad přírodou, a to tak, že si osvojuje její statky k zachování tělesného života. Tímto způsobem vlády počíná kultura; v opatřování pokrmu a nápoje, oděvu a příbytku vyzařuje také na nejnižším stupni lidského umravnění jiskra ducha, chtění cíle vědomého. Člověk jediný shromažďuje zvířata kolem sebe ve stáda, a vzdělává pole, vynalezá nástroje k honbě a k hájení se, podrobuje si oheň, vítr a vlnu mořskou. Čím výše stupňuje se umravnění, tím všestrannějšími stávají se opatření k podpoře a ochraně života; a byť i škody života kulturního jako temné stíny provázely tento rozvoj, smíme přece o zisku pro tělesné žití mluviti: život kulturního člověka jest netoliko průměrně delší, je také přirozeně bohatší a krásnější nežli život divocha.

Větší však jest jiný zisk. Tím, že vynalezavý duch dokonalejšími nástroji a intensivnější prací ze země získává bohatší výnosy, rozvazují se četné síly k ušlechtilejší činnosti, k duchovnímu probádání a ovládání tvorstva. To jest druhý veliký úkol vlády člověka. První člověk podjal se ho, když dle zprávy Genese (2, 19) zvířatům jména dal, ze zjevu smysly pozorovatelného ideu vyčetl a ve slovech ztělesnil. Svojí intelligencí počal takto věci duchovní odlučovati od smyslného světa, vytvářeti, budovati v soud, v system — hláskami, písmenami, barvami zvuku, znameními, napodobením, kořeny, slovy vlastnosti a podstatu věcí vyjadřovati. Tak také má lidstvo dle vůle boží pronikati do podstaty věcí, pronikati do přírody, pronikati do hlubin vesmíru. To jest jeho úkolem. Lidstvo má v postupu svého rozvoje vyčísti všecky síly a zákony, které svět a život v nejnitřejším nitru pospolu udržují, má vesmír vniterně znova stvořiti, znova s obdivem mysliti myšlenky boží. To jest duchovní pokrm, který člověk z přírody přijímá; pokrmem tímto rozvíjejí se jeho vlohy, sílí vnitřní jeho život v plné državení svých sil a bohatství. Rozum povznáší se nad rozednívající se polosmyslný život představ k plnému dennímu světlu poznání. Vůle vybavuje se z pout slepých pudův a zakořeněných zvyků k vyšší samostatnosti a mravní svobodě.

Kdo chtěl by popírati, že takovéto vynášení na venek a zjevování pokladů pravdy, takovýto rozvoj božského obrazu v lidských prsou spočívá v záměru Tvůrcově?

Nahledl-li však takto člověk do spojitosti zevnějšího světa, vytvořil-li a obohatil svět ve svém nitru, pak pudí jej to také účinně, takořka po způsobu Tvůrce působiti zpět na venek, svoje ideje přírodě vtisknouti, svoje cíle v běhu světa uskutečniti. Tu sklání se mocné síly přírodní a ničivé živly pod rukou lidskou: „člověk píše bleskem, maluje světlem, jede parou.“ Tu beztvárná látka stává se oduševněným dílem uměleckým; tu šíří se nad skutečným světem krásnější svět svět fantasie; tu vzkvétá vedle dcery boží, přírody, umění, vnučka boží. V této třetí činnosti ukazuje se nejúčinněji vladařská moc krále tvorstva.

Temná líčení, jež podává pessimismus o životě kulturním, nepotřebují býti o sobě přepjatými, týkají se však především jen kultury, která má jednostranně na zřeteli materielní pokrok, zevnější lesk. I to můžeme připustiti, že s každým vyšším stadiem vzdělání roste nebezpečenství zevniternosti a jednostrannosti. S druhé strany roste s nebezpečenstvím také poznání a síla nebezpečenství překonati.

„Potřeby lidí“, tak naříká pessimismus dále, „stávají se vždy četnějšími, vždy všeobecnějšími.“ Než také množí se prostředky, aby potřeby tyto byly ukojeny, prameny ušlechtilé, člověka důstojné radosti plynou hojněji pro všecky třídy lidí. Potřeby jako takové nejsou neštěstím, nevyjdou-li jen duch a srdce naprázdno.

„Neřesti stávají se“, tak pokračuje nářek, „vždy vybranějšími, smyslnost vždy rafinovanější.“ Než i mravnost se zjemňuje, víra stává se vniternější, ctnost milování hodnější; mravní život stupňuje se po obojí stránce. V tomto přiostření protiv není samo v sobě nic zlého; jen musí síly, jež slouží dobru, pochopiti vážnost věcí, dokonaleji než jindy býti vyzbrojeny a na vyšší napnutí připraveny. Ne jinak je tomu na poli socialním a hospodářském. Rozdíly v majetku, stavu a životě se stupňují, příkré protivy se vytvořují, jež souvislost společnosti ohrožují. Než při rozvoji poněkud zdravém probouzejí se také síly, jež pracují o vyrovnání, o smíření: úcta před lidskou osobou roste, socialní péče státu, rovnost před zákonem, humanita, dobročinnost. Tak se vzrůstem kultury roste odpovědnost společnosti, krásné slovo „noblesse oblige“ platí netoliko pro jednotlivce, nýbrž i pro celé národy. Jen tam jest pravé šlechtictví umravněnosti, pravý lesk vzdělání, kde se zevnějším pokrokem vnitřní zušlechtění, s fysickou a politickou svobodou se stupňuje a prohlubuje mravní sebevláda, se socialním roztříděním socialní cit povinnosti.

Co však odvětiti oněm mužům, kteří jménem křesťanství přisahali boj moderní kultuře, Tolstému, který vyléčen od veškeré horečky

světové, velebí štěstí rolnického tichého života? Pravé křesťanství chce dle Tolstého jen práci, chudobu, bratrskou lásku; zavrhuje stát, církev, kulturu jako modly, jako pravé zlo a zkázu lidstva.[1]) Takovéto zásady předpokládají, že Kristus nepřišel obnovit řád, který Bůh při stvoření založil, nýbrž že přišel, aby jej úplně zničil a podstatně různým nahradil. Než právě opak jest pravdou: harmonie mezi stvořením a vykoupením, shoda mezi Starým a Novým Zákonem byla vždy jedním z nejpevnějších základů křesťanského přesvědčení.

V pravdě Kristus nepřišel zrušit, co bylo velikého v Starém Zákoně, nýbrž naplnit a dovršit. Kristus slovem a životem ukázal, že náboženství není nepřítelkyní kultury, nýbrž přítelkyní; v evangeliu jest kultura a práce a majetek zušlechtěn. Co nového Kristus v této příčině dává: jest program vnitřní kultury, ideální morálky z víry a milosti v zářící lásce a neporušené spravedlivosti. Kázání na hoře jest magna charta vysoké kultury. Kde duch kázání tohoto ve vnitru duše vládne od nejmenšího dítka lidského až k prvnímu svět ovládajícímu učenci a genialnímu člověku — tu jsou možny největší kulturní výkony — tu kvete tajůplné pole největšího umění — tu slaví věda a harmonie všech věd nejskvělejší triumfy — tu počínají cesty k řešení socialních a hospodářských otázek všech dob.

Blahoslaví-li Kristus v zdánlivém odporu ke kulturnímu rozkazu Starého Zákona chudé duchem, jsou tím míněni ti, kdož při nedostatku všech kulturních prostředků nebo v jejich držení se nadpřirozeně chudými cítí v příčině náboženské pravdy, milosti a síly. Pak dají se však obohatiti Kristem, a vniterně obohaceni a povzneseni Kristem chápají se chudí duchem s tím větší radostí také kulturních prostředkův a spojují nebeský a pozemský pokrok.

Právem bylo řečeno, že svatí, kteří se od světa vzdalovali, tu a tam pro svět více vykonali než lidé světští sami, kteří přece zdánlivě k tomu měli všechen čas. Světci tito chopili se také kulturních prostředků své doby, aby je učinili prostředky k podpoře říše boží. Stačí tu poukázati na doklad jen na některá jména: Pavel, Augustin, Jan Zlatoústý, Řehoř Nyssenský a Naziansky, papež Lev Velký a Řehoř Velký, benediktinští missionáři v době stěhování národů, Karel Velký, Tomáš Akvinský, František z Assisi, František Xaverský. A těchto mužův jest až do nejnovější doby bez počtu.

Nositel prvního z uvedených jmen promluvil ke křesťanskému světu nesmrtelné slovo: Omnia vestra sunt — všecko jest vaše...

[1]) *Tolstoj*, V čem má víra?

svět, život... přítomnost, budoucnost... vy však jste Kristovi. Zda není to novozákonní ozvěna božského slova v Genesi, kulturního příkazu božího?

Stará podřízenost účelů: země je pro člověka, člověk pro Boha byla tímto apoštolskym slovem jen rozšířena, ne však zrušena. Hřích dědičný seslabil sice přirozené síly v jejich dokonalosti, nezrušil jich však v jejich podstatném trvání a v jejich určení. Proto musí býti divoké výhony přírody ořezány, příroda sama musí býti očištěna, ušlechtěna. Gratia non destruit, sed supponit et perficit naturam, tato stará zásada katolické theologie uvádí přírodu a milost, rozum a víru, humanitu a svatost v nejužší vztah.

Ano náboženství křesťanské je celou svou povahou na jistou míru kultury odkázáno. Náboženství křesťanské chce lidem zprostředkovati jistý poklad svatých pravd; i k nejprvotnějšímu uvedení do křesťanství náleží jisté jádro historických a filosofických pravd. Takovéto náboženství nemůže však s idioty a polodivochy nic počíti, jako to může fetišismus. Nejprostější katechese vede za smyslnou přítomnost do dalekých vzdáleností doby a místa; v každém křesťanském okruhu představ hrá Jerusalem a Řím úlohu, císař Augustus dá se z evangelia slavnosti vánoční tak málo odstraniti jako Pontius Pilatus z Creda. To jsou historické pohledy; ale i filosofické myšlení musí býti poněkud rozvinuto, má-li býti naděje poněkud blahodárného rozvoje víry křesťanské. Světem hýbající otázka: Odkud a k čemu jest bytí a život? jest rovněž tak střediskem křesťanství, jako filosofie.

Křesťanská mravnost jest naskrze ovládána myšlenkou svobody, práce, boje, dokonalosti: mysl lidu, která v hrubé a fatalistické lenosti otupěla, jest vůči takovémuto ideálu bez účasti. Mravní pokrok jest pouze tam jako záslužný úkol pojímán, kde zároveň pozemská práce stala se ctí. Proto jest „ora et labora“ tajemstvím výsledku při všech pokusech missionářských.

Bohoslužba jest rovněž tak úzce srostla s rozvojem umění, jako theologie s dějinami vědění. Náboženské nadšení pojímá nebo tvoří s vnitřní nutností prostředky smyslné předvedení svých ideálů; pudí k hudebnímu přiodění slova jako k uměleckému vytváření místa bohoslužebného. Především musilo býti populární umění křesťanství vítaným prostředkem k poučení a vychování lidu.

Rozšíření víry opíralo se a muselo se opírati ve všech dobách o spojovací prostředky pozemské civilisace. První věrověstové šli za římskými legiemi a kupci, apoštolové učinili občanské metropole ohnisky

církevního života, správcové obcí používali socialních svazkův a zákonu státních. Také veliké objevy a nálezy na konci středověku byly rovněž tak živě pozdraveny a podporovány v zájmu náboženském, jako se stanoviska obchodu a vědy.

Ano i trvání křesťanství závisí od jistého stupně kultury. Neboť pěstování křesťanské víry a křesťanského života jest jen možno, kde kvete život obce, kde je zřízena spořádaná duchovní správa. Obojí je však nekonečně stíženo, dokud obrácení kmenové žijí neklidným životem kočovným. Proto jde všude se šířením křesťanství ruku v ruce podporování usedlosti, která je zároveň podmínkou všeho vyššího umravnění. A kde je život obce organisován, tam tvoří se také nutně materielní jeho základ, společný majetek; ani ideální forma nebeského smýšlení a zříkání se světa, apoštolská obec v Jerusalemě, nemohla se vyhnouti takovémuto styku s věcmi časnými. Těmito počátky je však také nezbytně dán rozvoj církevního práva majetkového, přibrání věcí náboženských do hospodářské kultury.

Zda nepřijímal také Kristus sám služeb majetkových od židovských vznešených žen při své missijní činnosti v Galilei, ačkoli pro svoji osobu neměl, kam by hlavu sklonil? Zda nepracoval podobně chudý František z Assisi s bohatým Innocentem III a s bohatou církví oné doby? Nezamítal kulturní državy církve a katolíků, prokvasil však život církevní obrovským příkladem dobrovolné chudoby a duchem všem nutným vniternosti a milosti života. Zcela jinak než jisté heretické sekty oněch dnů, které církvi a katolíkům majetek a používání statků kulturních upíraly. Proti nim církev zakročovala, s chudým Františkem s Assisi se spojovala.

A zda nepomáhaly i božsko-lidské ruce Spasitelovy po třicet let svaté rodině, aby z trpké chudoby se povznesla v jistý stav střední? Neznačí přijetí darův od mudrců z východu také přijetí kulturních statků do křesťanského rozvoje národův? Ano Kristus sám slíbil těm, kdož všecko opustili, netoliko nejvyšší, věčný život, nýbrž i kulturní statky tohoto světa, bratry, sestry a dům a dvůr a pole stonásobně. S tohoto hlediska třeba posuzovati na př. i bohaté kláštery, jež vykonaly věci velkolepé pro kulturní a hospodářský rozvoj. Bylo ovšem bohatství mnohým klášterům na veliké nebezpečenství a zkázu. Ne však v hospodářském majetku jako takovém, nýbrž v uvolnění chudoby v duchu a v uvolnění ducha evangelické řehole spočívala příčina zla.

Takto říše Kristova není sice z tohoto světa, stojí však uprostřed světa; nemůže svého úkolu, svět pro Boha získati, dosáhnouti bolestným

oddálením se z jeviště světové práce, nýbrž jen živou účastí na životě lidstva, rozumným všímáním si požadavkův a potřeb časových a všestrannou prací. Mnohý doporoučel by lidstvu, kdyby měl volbu, střední míru vzdělání a blahobytu; ukazujeť zkušenost, že fysické zdivočení a excessivní kultura téměř stejnou měrou jsou nebezpečny křesťanské víře a křesťanskému životu. Než postup dějin nedá se dle libosti zastaviti, a nejméně postup kulturního rozvoje. Postupuje-li rychleji, nežli si přeje střízlivý pozorovatel, vystupuje-li odvážně k výši, která mu působí závrať, náboženství, které je svou věcí jisto, nebude v tom spatřovati příčinu k bezmocnému nářku, nýbrž pobídku k vyššímu rozvoji sil.

Co jsme řekli vůči filosofickému pessimismu, platí také onomu křesťanskému kvietismu, který tak rád svou vlastní malomyslnost špatností světa omlouvá: Čím větší je přirozený pokrok lidstva, tím intensivnější musí býti námaha, tím důkladnější a všestrannější vzdělání těch, kdož povoláni jsou pěstovati věci božské a nadpřirozené, tím horlivější musí býti účast katolíků při ušlechtilém závodění na poli kulturním. Neboť jen tam, kde víra, náboženská vroucnost, církevní věrnost spolupůsobí s vysokou a nejvyšší vědou a kulturou, tu teprve počíná se rozvíjeti nejvyšší ideál — přímo odlesk všestranné velikosti božské a nesmírně bohatého a velebného života věčnosti.

Když Kristus se chystal podjati se socialně společenského vybudování své říše, v odporu se stranou fariseů, tu přijal i lidi poloviční, i hříšníky do svého průvodu, než jen takové, kteří se chtěli vážně vžíti do jeho programu, kteří se chtěli vážně obnoviti v Kristu. Než seskupil je kolem elity, kolem mužů své celé důvěry, kolem školy apoštolů. Pak volal k svým odpůrcům a nepřátelům: „Nové víno evangelia třeba vlévati do nových měchů, jinak protrhá nové víno staré měchy, víno samo se však rozlije a měchy budou zničeny: tak však zachová se obojí. Kdo však vždy pil staré víno, nechce hned nového; neboť praví: staré jest lepší.“ Jak vzorný je tento program pro náš moderní katolický život a naše křesťansko-socialní organisace! Jest novým: pěnící se nové víno leje se do nových měchů. Ne všichni pochopují to hned. Za nových potřeb musejí však býti nové cesty. Nikdo neroztrhává nového oděvu a nepoužije ho jako záplaty k opravě starého. Než starý věčný duch náboženství musí v občerstvující novosti kolovati v našem životě kulturním a musí býti využit pro velké úkoly socialní doby přítomné. Není k tomu potřebí rostoucí účasti na kulturních statcích, aby vzácné vymoženosti byly zajištěny, rozmnoženy a nové činnosti umožněny?

Vzpomeňme si na slovo nezapomenutelného Lva XIII: „Setkáváme se dnes s předsudkem mnoho rozšířeným. Mnozí se domnívají, že myšlenka na věčný domov ničí lásku pro úkoly pozemské a pro vlast pozemskou. Není vskutku odpornějšího a neodůvodněnějšího tvrzení než toto. Neníť nikterak v podstatě a přirozenosti věčných statkův, aby lidského ducha tak výlučně k sobě poutaly, aby od rozumné péče a zájmu pro tento pozemský život byl úplně odvrácen. Kristus zvěstoval sice přikázání: ‚Hledejte především království božího a jeho spravedlivosti', nedal však přikázání: ‚Vše ostatní ponechte stranou.' Používání statků pozemských... může docela i sloužiti k rozmnožení a odměně ctnosti. Rozkvět a kultura pozemského státu... jest přímo odleskem lesku a nádhery říše nebeské."

Kulturní boj za císaře Marka Aurelia.

Jeho původ a jeho výsledek. Podává DR. KAREL HUBÍK. (...)

Ale kromě těchto důvodů, jež samy sebou již byly s to, aby z M. Aurelia učinily nepřítele křesťanů — při převrácené znalosti jejich nauky — uvádí onen aforismus ještě třetí, a sice horrendní nemravnost. Výrok M. Aurelia se obsahově úplně kryje s výtkou i jinak rozšířenou, že prý křesťané shasnuvše v místnostech svých schůzek světlo oddávají se pustým orgiím, při nichž prý se nedbá rozdílu příbuzenstva. Dle toho aforismu M. Aurel věřil, že křesťané by byli schopni něco podobného páchati, věřil tomu aspoň v době, kdy toto místo psal. Pochází-li z doby po pronásledování křesťanů v Lyoně roku 177 — a je to možno — pak mohl se jeho výrok opírati o lživou sice, ale přece učiněnou výpověď otroků, kteří před soudem tvrdili, že se křesťané těch neřestí dopouštějí.[1] Datuje-li se však toto místo a ten názor z dob dřívějších, pak podezírá zde M. Aurel nevinné lidi na základě neurčitých pověstí — dokázáno nic nebylo. Fronto aspoň v řeči své odvolává se nikoli na důkazy, nýbrž na pouhé povídačky: nec de ipsis, nisi subsisteret veritas, maxime nefaria et honore praefanda sagax fama loqueretur.[2] Fronto neštítí se tedy jedním dechem prohlašovati klepy, pověsti za jediný pramen a zároveň mluviti o pomluvě jako o dokázané sku-

[1] *Eusebius H. E.*, V. 1.
[2] *Minucius Felix*, Oct. 9, 3.

tečnosti. Věcní odpůrci toho důvodu neužívali. Ostatně třeba hned zde podotknouti, že úředně M. Aurel posledního důvodu proti křesťanům ani sám neužil ani užívati nedovolil; bylo to jen neurčité subjektivní podezření, které ovšem bylo s to, aby jej proti křesťanům popuzovalo.[1])

M. Aurel tedy hned od počátků své vlády usiloval o to, aby křesťany od jejich přesvědčení odvrátil a z nich nadělal Římanů tehdejšího rázu v ohledu náboženském a politickém. Nemohl snésti ostentativního pohrdání bohův a národního kultu vůbec, jež křesťané propagovali, slovem, písmem a skutký hlásali, hrozil se té možné revoluce, k níž křesťané dle jeho informací celým svým jednáním směřovali. Kázal tedy veřejně křesťany poučovati a oddával se naději, že neodolají a vystřízlivějí, neboť dle jeho mínění, založeném na kusých a nepochopených zprávách, bylo křesťanství vůbec naukou nerozumnou a vyznavači většinou nerozumný, svedený lid. Ale ve svém očekávání se sklamal, výpočty selhaly. Rok míjel za rokem, prostředky poučení byly vyčerpány a výsledku nebylo žádného: křesťané se nepolepšili, císař svého mínění o nich nezměnil, pro něho zůstali zločinnými blouznivci, nebezpečnými nepřátely bohův a státu. Kdyby byl M. Aurel soukromou osobou, byl by vida, že snahy jeho jsou zcela bezvýsledny, ponechal křesťany „zatvrzelé“ chladnokrevně jejich osudu, avšak on stál v čele ohromné říše, a sice za okolností velmi těžkých: uvnitř říše pohroma za pohromou a zvenčí řinčely zbraně divokých nepřátel. Kde by byl prostý filosof upokojil se vzpomínkou na vše řídící osud, tam musela hlava státu jíti dále a sáhnouti k nemilosrdnému trestu; žádalať toho jeho stoické stanovisko.

Všichni stoici totiž bez výjimky prohlašovali za přísnou povinnost každého občana zákony plniti a každý, kdo nějaký veřejný úřad zastává, má prý toho dbáti, aby zákony nebyly přestupovány. Ovšem předpokládali při tom, že jméno „zákon“ přísluší toliko předpisům pocházejícím od moudrých vladařů; ty pak jsou výronem božského rozumu a musejí býti stůj co stůj prováděny. Kdo takové zákony přestupuje, musí býti potrestán, ale trest nesmí býti určován hněvem, vášní, nýbrž má býti diktátem klidné rozvahy. Jeho jediným účelem, jímž se řídí také všecky okolnosti trestu, jest polepšení vinníka. Někdy však musí filosof zastávající nějaký úřad trestati i smrtí: lidé skutečně zlí, u nichž již není vůbec naděje na polepšení, jsou nebezpečnými

[1]) Srv. ostatně o důvodech nechuti M. Aurelia ku křesťanům také *Dartigue-Peyrou* na u. m. str. 164 nn.

nádory na těle lidstva, jež musejí býti odstraněny. Ale i při tomto trestu má se šetřiti zásad lidskosti.[1])

Přirozeně byl si i M. Aurel této povinnosti vědom, a jak už vůbec byl až úzkostlivým plnitelem předpisů stoických, nevymykal se jí, třebas jinak dobré srdce jeho při tom krvácelo. Ve svých Myšlenkách (I. 14) s vděčností vzpomíná Severa, jehož zásluhou prý mu vzešlo světlo o tom, co je svobodné zřízení státní, v němž vládne rovnost všech a volnost slova, a co jest vláda, která nade vše má v úctě svobodu poddaných; častěji setkáváme se v Myšlenkách s předsevzetím pečovati o blaho všech podřízených; vždyť všecky lidi považuje za své příbuzné.[2]) M. Aurel jest proniknut láskou ku všem tak hlubokou a shovívavou, že v celých dvanácti knihách Myšlenek ani slova „trest" nenajdeme. Jak mu bylo tedy asi těžko při těchto ideálech sahati k trestu, a dokonce k trestu smrti. Ale přece to věren jsa svým zásadám filsofickým činil v zájmu všeobecného dobra. „Nekonej ničeho", nabádá sám sebe (III. 5), „ani nerad ani beze zření k obecnému blahu... Nechť božstvo, které v sobě hostíš, jest vůdcem muže usedlého, rozvážného, zkušeného v řízení státu, opravdového Římana a císaře stojícího na svém místě..." „Pro mne jako Antonina státem a otčinou je Řím, jakožto člověka svět. Jedině to, co těmto oběma státům jest užitečné, jest pro mne dobrem" (VI. 44). „Ježto jsem úzce spřízněn s částmi (světa) stejnorodými, neučiním nic na úkor celku, naopak budu se snažiti o dobro svých spolubližních, a všechno úsilí své obrátím k obecnému blahu, a opaku se vystřehu. Budu-li takto jednati, nutně bude můj život šťastný, právě jako můžeš pozorovati, že šťastně plyne život občana, jehož veškero jednání směřuje k blahu spoluobčanův, a jenž je spokojen s tím, cokoliv mu stát uloží" (X. 6). „Třeba vytknouti si cílem dobro společnosti a státu" (XI. 21.[3])

Zásada zde tolikráte hlásaná byla skutečně normou jeho jednání. Životopisec charakterisuje chování císařovo vůči zločincům takto: Erat mos iste Antonino, ut omnia crimina minore supplicio, quam legibus plecti solent, puniret: quamvis nonnumquam contra manifestos et gravium

---

[1]) Srv. *Ed. Zeller*, Die Philosophie der Griechen, III. 1 [3] str. 288 nn. *A. Schmekel*, Die Philosophie der mittleren Stoa. Berlin 1892, 363 n. *Ad. Bonhöffer*, Die Ethik des Stoikers Epiktet. Stuttgart 1894, 92 nn., 97 nn., kdež i doklady uvedeny.

[2]) Srv. na př. VII. 22. Jest vlastní člověku, že miluje i ty, kteří chybují. To děje se tehdy, uvědomíš-li si, že jsou tvoji příbuzní a že chybují z neznalosti a proti vůli. Viz také II. 1.

[3]) Srv. kromě toho: VIII. 34; IX. 23; X. 35; XI. 4, 19, 20; XII. 1, 20, 36.

criminum reos inexorabilis permaneret.[1]) Tedy závěr, k němuž jsme dospěli rozborem filosofického stanoviska M. Aureliova, potvrzuje biograf jako správný: mírný M. Aurel shovíval, kde mohl, ale také trestal, a sice neúprosně ty, kteří byli zřejmě usvědčeni z těžkých zločinů; dí sice Capitolinus, že prý to činil pouze „někdy"; nemyslím však, že by při tom byla pouhá náhoda nebo nestejná nálada rozhodovala; podle stoických předpisů nesměl trest záviseti od hnutí mysli. Onen dodatek biografův neznačí nic jiného nežli že i při některých zločincích horšího druhu M. Aurel se ještě oddával naději na jejich polepšení — císař byl vůbec optimistou v jistém smyslu — a ty pardonoval, jak bylo lze; u druhých však, kde nebylo žádné naděje na obrat, tam dán průchod zákonu v plném jeho znění.

Křesťané náleželi ku třídě poslední; poněvadž po dobrotě žádným prostředkem se nedali získati, poněvadž zůstávali nenapravitelnými a zatvrzelými, tudíž nezbývalo než násilím účelu zamýšleného dosíci. Avšak několikaletá nová praxe M. Aurelia v otázce křesťanské měla za následek téměř jakési promlčení dosavadních zákonů proti nim vydaných, a tak byl císař nucen buď staré zákony opět v platnost uvésti nebo nové zákony vydati, zkrátka musel novým nařízením do věci zasáhnouti.

Výnos císařův spadá, jak nahoře ukázáno, do roku 165—166. Bohužel není nám dochován v původním znění, nýbrž jen v neúplných výtazích právníků, tak že význam jeho úplně vystihnouti jest nemožno, i když jinak zaručená fakta něco světla naň vrhají. Nicméně i to málo jest důležito.

První, co bije do očí, jest všeobecný charakter zákona. Není přímo, výslovně — aspoň v zachovaném výtahu — namířen proti křesťanům, ale ovšem stylisování jeho je takové, že za tehdejších okolností jím po výtce ne-li výlučně byli dotčeni křesťané. Kromě toho nasvědčují různé okolnosti tomu, že v úplném výnosu i jméno křesťanů bylo uvedeno; neboť nehledě k tomu, že není úlohou vyšetřujícího soudce zkoumati nejprve, zdali ta která nauka jest rozumem poznatelná čili nic, setkáváme se v našich procesech křesťanů z doby M. Aurelia s rozhodující otázkou: Jsi křesťanem?[2]) Podle toho bylo tedy křesťanství jménem zakázáno.

Zajímavějším jest, jak byl tento zákaz motivován. V obojím výtahu se klade důraz na zhoubný vliv, jejž proskribované nauky

[1]) *Capitolinus*, M. Ant. c. 24.

[2]) Srv. na př. Acta mart. S. Justini, c. 3, 4; 4, 1 atd.

(náboženství) vykonávají na mysl lidí nezvyklých hlouběji přemýšleti (leves hominum animi). Míněna jest dle Modestina nezdravá, chorobná, pověrčivá bázeň před božstvem (superstitione numinis terrentur.[1]) Ta ovšem může vzniknouti jen z nesprávných názoru náboženských, takových, jež s rozumem se nesrovnávají (ratione incognitas religiones). Císař, stoický filosof, odůvodňuje svůj zákaz filosoficky: křesťanství dle jeho mínění nemá místa mezi náboženskými naukami, které rozumem lze odůvodniti. V ústech jeho jsou tato slova pouhým eufemismem, jehož smyslu není ani nyní těžko uhodnouti, právě jako za tehdejší doby každý věděl, co císař míní. Už sv. Justin hájil roku 154—155 křesťanství proti výtce nerozumnosti a bláznovství. Jak vidět, apologie tato neměla vlivu na smýšlení rozhodujících kruhů, když M. Aurel dokonce právě tímto svým názorem podepíral úplný zákaz křesťanství. Vidíme to z Tatiana, jenž neustále, co krok, vrací pohanům výtku bláznovství, nerozumu, ťlachu; vidíme to dále v aktech procesů z té doby. Zvláště instruktivní jest výslech sv. Justina, který se konal v Římě, a sice brzy po tomto výnosu, před soudnou stolicí městského prefekta Rustika, stoika a vlivuplného učitele císařova.[2])

Zdali také něco z těch ostatních důvodů, politických, vlasteneckých, socialních, mravních, které, jak nahoře zmíněno, M. Aurelia proti křesťanům animovaly, ve výnosu bylo uvedeno, nelze všeobecně s jistotou říci. Rusticus se dle protokolu dotazoval Justina dvakráte (Mart. 3, 1. 2), kde se křesťané shromažďují. Opětovaný dotaz prozrazuje podezření a obavu v politickém ohledu.[3]) Snad tedy i něco o tom stálo v nařízení. S jistotou lze téměř za to míti, že aspoň mravní delikty, z nichž fama

[1]) Není správno vykládati reskript tento v tom smyslu jako *K. J. Neumann* na u. m. str. 28 nn. a s ním jiní činí, že by hlasatelé nových nauk byli trestáni pro jitření a vzbouření, jež by následkem jejich činnosti mezi pohany vzniklo: trest je má stihnouti za to, že lidi lehkověrné, nesoudné, kteří jim věří, svým vyučováním svádějí k nerozumné, zhoubné pověře.

[2]) Acta c. 2: »Když byli (t. Justin a ostatní) předvedeni před soud, řekl prefekt Rusticus k Justinovi: Především věř v bohy a poslechni císařů. Justin odpověděl: Nikdo nemůže býti kárán neb odsouzen, proto že poslouchá příkazů Spasitele našeho Ježíše Krista. Rusticus řekl: Kterou pak nauku zastáváš a hlásáš? Justin: Snažil jsem se poznati všecky nauky, konečně jsem se přidržel pravdivé nauky křesťanské, ač ji lidé v bludech zaujatí zavrhují. Rusticus: Tahle nauka se ti, ty politování hodný člověče, zamlouvá? Justin: Ano, poněvadž učení, pro které se křesťanství přidržuji, jest pravdivé... C. 5, 1: Rusticus: Poslouchej ty, jehož nazývají učeným a jenž se domníváš, že máš učení pravdivé, že vstoupíš na nebe, když tě dám zmrskati a stíti?«

[3]) Srv. *Aubé* na u. m. str. 353.

křesťany vinila, zde vůbec žádným způsobem respektovány nebyly. Jak z různých protokolů víme, bylo tímto výnosem soudcům přímo nařízeno vybízeti a nutiti obžalované křesťany, aby obětovali bohům.[1]) Tím aktem se zříkali svého „blouznění" i následků jeho, jež by mohly z něho pojíti, a proto byli nyní bez závady propuštěni. Když však v Lyoně někteří otroci ze strachu před mučením tvrdili, že křesťané páchají křiklavé nemravnosti, tu místodržitel podržel ve vazbě i takové křesťany, kteří se zřekli své víry. Proč to učinil? Dosavád odpadlí křesťané byli hned propuštěni na svobodu, patrně proto, že se jim nepřičítala žádná crimina, ale zde stál místodržitel před něčím novým, o čem ve výnosu nebylo žádného ustanovení: nemohl sice dotyčných lidí stíhati pro křesťanství, od toho již odpadli, ale byl tu jakýsi důkaz proti nim, že vraždili dítky atd. Takové zločiny žádaly trestu. Na druhé straně nemohly mu ujíti choulostivé následky trestání. Budou-li odpadlí křesťané nyní pro imputované zločiny na základě svědectví otroků rovněž k smrti odsouzeni, pak jakživ žádný neodpadne a vůbec je všecko vyšetřování zbytečno:[2]) křesťan by vždy musel býti popraven buď pro svou víru a pohrdání bohy, buď, zřekl-li by se jí, pro své dřívější domnělé zločiny. V této nesnázi obrátil se na císaře, sdělil mu vše a vyžádal si instrukce. Přišlo rozhodnutí: „zatvrzelé" popraviti, odpadlé propustiti. Císaři patrně svědectví otroků za takových okolností vydané nezdálo se přesvědčivým důkazem o skutečné existenci oněch zločinův.[3]) Ať tomu jakkoliv, dotaz místodržitele lyonského jest výmluvným svědectvím pro to, že aspoň předpokládané mravní delikty neměly na zákaz křesťanství žádného vlivu. Je to zároveň velmi cenným důkazem, že celá pověst o nemravnostech křesťanů postrádala v očích M. Aurelia, když zákon vydával, vůbec jakéhokoliv **právního** podkladu — byly to pouhé klepy. M. Aurel pronásledoval křesťanství jako poblouzení rozumu na poli náboženském. Když se mu nepodařilo v prvých letech vlády poučením křesťany napraviti, chopil se násilí. A jakmile

[1]) Martyrium S. Justini c. 2, 1; 5, 4. 8: »Rustikus pronesl výrok řka: Ti, **kteří nechtěli obětovati bohům a poslechnouti nařízení císařova**, buďtež zmrskáni a na hrdle potrestáni, jak zákony předpisují.« Mart. S. Carpi, Papuli, Agathonices 4, 11: »Máš obětovati; tak rozkázal císař.«

[2]) *K. J. Neumann* na u. m. str. 31.

[3]) Něco podobného jako v Lyoně přihodilo se i jinde. Sv. Justin vypráví ve své druhé apologii c. 12, že úřady — bohužel neznáme ani místa ani doby — nutily mučením otroky, aby proti svým pánům ony nemravnosti dosvědčili. Výpovědi jejich, byly-li vůbec jaké učiněny, neměly však také vlivu na soudní řízení, stopy jejich nikde nepozorovati.

někdo se „nerozumné“ víry odřekl, bohům obětoval a tím „rozumného“ náboženství se přidržel, pak nebylo důvodu dále bývalého křesťana obtěžovati.

Výnos obracel se dále proti učitelům a šiřitelům zakázaného náboženství, a ti byli v prvé řadě obětí změněných poměrů, jak jsme viděli, ale pronásledování se neomezovalo vždy jenom na ně, ponévadž každý horlivý křesťan považoval za svou povinnost potírati pohanství a šířiti pravou víru. Z tohoto důvodu nabývalo leckde pronásledování rázu všeobecného.

Konečně už nahoře zmíněna ještě jiná změna, totiž odstranění Trajanova předpisu „conquirendi non sunt“ a Hadrianova rozkazu o žalobcích; místo toho nařízeno křesťany, především vůdčí osobnosti, přímo vyhledávati.

Změny, jež M. Aurel svým výnosem do otázky křesťanské vnesl, vyplývají zcela přirozeně s jeho filosofického stanoviska. Jakmile jedenkráte si ustálil názor o křesťanství, že je to venkoncem zhoubné poblouzení proti bohům a státu, pak měl povinnost pracovati o odstranění toho zla stůj co stůj, trpěti jich neměl. Začal, jak mu stoické předpisy velely, po dobrotě; když však veškero úsilí se bezvýsledně tříštilo o neoblomnost křesťanů, pak musel dle stoických zásad sáhnouti k trestům, ale jen nutným k dosažení cíle, proto se obrací výnos proti učitelům a vůbec všem šiřitelům a podporovatelům zakázané nauky. Tresty však musel v zájmu obecného dobra provádět bez kompromisů, bez milosrdenství — inexorabilis, jak dí životopisec. Odtud se vysvětluje, že za tohoto mírného císaře, ale stoického filosofa bylo pronásledování tak stálé a bezohledné — není to nic překvapujícího v očích pozorovatele, jenž jest obeznámen se stoickou naukou, spíše bylo by třeba se diviti, kdyby M. Aurel zůstávaje stoikem, a sice příliš svědomitým stoikem, trestů nebyl používal.

*

Způsobem v tomto článku podaným se průběh a charakter pronásledování křesťanů za M. Aurelia vysvětluje zcela jednoducho a přirozeně. Kdežto se dosavadní souhrnná líčení této otázky ocitala vždy více méně v rozporu se zaručenými fakty a degradovala M. Aurelia na pouhou loutku anebo vnášela do jeho povahy nedůslednost, jíž on se vždy hrozil, ukázala přesná exegese literárních památek sem spadajících, že rok 165—166 jest neobyčejně důležitým hranečníkem ve vývoji křesťanské otázky za tohoto panovníka: léta předcházející plynula ve znamení vědeckého poučování a pro víru svou nikdo nebyl pro-

následován; bylť M. Aurel k mírnosti v tomto ohledu veden částečně i vlivem svého obdivovaného předchůdce Antonina Pia; dále po roce 165—166 až do smrti císařovy zuřila stálá a bezohledná persekuce všude, vyjímajíc místa a doby, v nichž nahodilé okolnosti křesťanům trochu oddechu popřály. Tyto dvě tak protichůdné methody jeví se při důkladnějším zkoumání jako organicky souvisící aplikace stoických předpisů, jimiž se M. Aurel svědomitě vůbec i v méně důležitých věcech, tím více i v problemu křesťanství, životní otázce římského imperia řídil.

Jednání M. Aurelia v tomto ohledu jest vymezeno nejen jeho politickým postavením, nýbrž i jeho filosofickým přesvědčením. Jako filosof považoval za svou svatou povinnost křesťany získati, obrátiti zbraněmi ducha; teprve když by ty nepomohly, měl ustoupiti mírný filosof císaři, jehož ruka mající veškeru materielní moc protivníka by rozdrtila. Jsa přesvědčen o správnosti svých názorů viděl M. Aurel v křesťanech, kteří přímo a otevřeně vystupovali proti státnímu náboženství a tím také — dle jeho mínění — proti existenci státu samého, nebezpečné blouznivce, tím nebezpečnější, že se počet jejich přívrženců den ode dne rozmáhal. Nezbývalo mu tedy nežli zakročiti proti nim, a sice nejprve vědeckým, přístupným poučováním. Rozpoutal se kulturní boj. M. Aurel nasadil všecky páky: vyzýval populární řečníky, cynické senátory, stoické filosofy ku práci, povzbuzoval, odměňoval, čekal — nadarmo. Prostředky staré kultury neměly sil, aby zdolaly podceňované křesťanství. Přese všecko lichocení, domlouvání, přesvědčování, tupení a vyhrožování zůstali křesťané neoblomnými, nezdolanými. Císař první bitvu prohrál; křesťané však posíleni a nadšeni vítězstvím kráčeli vstříc novému zápasu, nové periodě, jíž obyčejně každý duchový boj proti křesťanství končívá, periodě soudův a poprav, aren a hranic, robot v dolech a ve vyhnanství. Po nezdařeném vědeckém obracení musel M. Aurel, tak toho žádala stoa, jíž on vždy poslouchal, po vladaři, křesťany nemilosrdně stíhati a trestati; a on to učinil neohlížeje se zpět, nepokoušeje se o nové pokojné zakročení, až do své smrti.

Velká polovice jeho panování se tedy neliší hrubě od dob jiných pronásledovatelů křesťanství, ojedinělým jest však v dějinách starokřesťanství onen krátký zápas, kde se měřily duchovní zbraně a síla antického světa a mladého křesťanství. Zápas ten nebyl úplně zastaven výnosem císařovým ani násilným umlčováním duševních vůdců křesťanských. Vyvstávali noví a noví nadšení obhájci pronásledované víry: Tatian, Minucius, Apollinaris, Melito, Athenagoras a našel se i na po-

hanské straně pokračovatel Frontonův, daleko lépe vyzbrojený, známý Celsus. Jako se o krvavém pronásledování i za M. Aurelia osvědčilo Tertullianovo slovo: sanguis est semen christianorum, tak jest nesporno, že kulturní boj týmže císařem rozšířený, který měl křesťany vědecky ubíti, blahodárně působil na povznesení vědecké práce a vědeckého snažení v kruzích křesťanských.

(Str. 902 ř. 17 shora místo jsou . . má státi nejsou venkoncem . . .

Výměr a vznik náboženství

dle sociologické školy Durkheimovy.

Ref. V. Lankaš. (Č. 1.)

Náboženské ideje dosud předvedené nevyčerpávají všech náboženských věr národův, u nichž nalézáme totemismus. Přistupme tudíž k dalším.

Duše.

Ve všech náboženstvích, jež známe, je předně jistý soubor věr vztahujících se k duši. Australan je přesvědčen, že všechna individua obojího pohlaví mají duši.[1]) Není příliš snadno říci, jaký jest pro prvotence obsah tohoto pojmu; než na to třeba poznamenati, že pojem ten i u celé řady civilisovaných lidí, ba i u filosofů není dnes o mnoho jasnější.

Bytné známky, jež Australan přiděluje duši, popisuje přes to Durkeim tato: 1. Duše jest chápána, jakoby v jistých případech měla podobnosti s tělem, jež obývá; má tytéž žádosti, je tudíž v jistém smyslu materielní; 2. přece však jest neviditelna a nedotýkava pro obyčejné smrtelníky.[2]) Nuže to jsou bytné přívlastky spirituality. Prvotenec, aby smířil tento ráz s předcházejícím, řekne na př., že duše jest učiněna jaksi jemně a srovnatelna se stínem, jejž těla vrhají; nebo řekne, že duše jest velmi malá. 3. Duše jest v představě jeho spojena s tělem poutem solidarity; má povahu a ráz člověka z masa a kosti; rodí se, roste a stárne s ním. Z toho plyne, že když starý člověk se stává bezmocným, není již předmětem žádného ohledu, ježto se věří, že jeho duše, oslabená jako tělo, nemá již téže moci jako v době, kdy byla mladá. 4. Než přes tuto solidaritu prvotenec věří, že duše může i za života z těla vyjíti: své autonomie však nabývá teprve po jeho smrti;

[1]) Známe jen dvě výjimky: jeden kmen, v němž se věří, že žena nemá duše; a druhý, kde se připouští, že děti v nízkém věku rovněž žádné nemají. A tento druhý případ jest ještě pochybný, a prvý zdá se býti nedávný a bezvýznamný.

[2]) Jen kouzelníci mohou ji postřehnouti; u některých kmenů připouští se, že i obyčejný člověk výjimečně, v předvečer své smrti.

ne však proto, že pouta, jež je spojovala, jsou zlomena v okamžiku tom; neboť duše odloučená od těla nevzdaluje se hned od něho; nepřestává poletovati kol mrtvoly; navštěvuje místa, kde unikl život těla, toulá se kol hrobu, bdí, zachovává-li se smutek pro něj. Toto pouto je tak pevno, že čas nestačí jí samé, aby je dokonale zlomila a rozvázala; je třeba k tomu praktik a obřadů; maso se suší a kosti často na prach roztlučou; jindy vyhání se duše z kraje křikem, lomozem a prudkými pohyby a vhání se do hrobu, odkud se ubírá do kraje duší. Tento kraj jest brzo pod zemí, v místě, kamž, jak se věří, zmizeli prví předkové, zakladatelé kmene; brzo je to ostrov, kde bydlí duše celého kmene; konečně kraj duší jest umístěn na nebi, nad mraky. V těchto krajích duše jsou rozděleny, jako živoucí, klany, totemickými skupinami. Prvotní lidé věří tudíž v jakýsi budoucí život, který nekončí. Než nikde, dle Durkheima, není řeči o odměně nebo trestu duší po smrti, dle toho, zda za zemského života si zásluh získaly nebo nezískaly.[1]) Pojetí budoucího života nezná tu tudíž mravních úvah, na něž, jak se všeobecně věří, jest bytně připoutáno.

Toť jsou ideje prvotence vzhledem k přirozenosti a osudu duše.

Odkud přicházejí?

Abychom došli odpovědi na tuto otázku, je třeba především se ptáti, jak si prvotenec představuje původ duší.[2])

Že by v každém zrození byla duše stvořována, nevěří. Pro každý klan existuje určitý stav duší, který se nemůže ani zmenšovati ani zvětšovati. Když někdo zemře, žije jeho duše v kraji duší; ale po jistém čase vrací se, aby se vtělila v jiné tělo. Tyto duše, toť duše prvých bytostí, jež v počátku všech časů tvořily klan. Tyto prvé bytosti vyšlé ze země zrodily se z ničeho; žily životem mystickým, pak zemřely, t. j. pohroužily se v půdu; jich duše pokračovala žíti částečně pod zemí, částečně nad ní, kol posvátných míst, kde lidé ukončili svou pozemskou pout. Svedla-li některá žena, poblíže těchto míst chodící, jednu z těchto duší, vstoupila tato v ni; tak vysvětluje se zrození. Novorozenec je tudíž jen nové vtělení se duší předkovských.

Než co jsou tedy tito předkové? Z čeho byly učiněny jejich duše? 1. Tito předkové byli považováni za bytosti více než lidské; byli skoro bohové. Jich duše měly tudíž též nadlidské známky, a důsledně duše dnešních lidí jsou rovněž druhy bohů. Duše měla tak od počátku **náboženský ráz**, jehož již nepozbyla; neboť ona není jenom od těla rozdílna látkou jemnější, z níž jest vytvořena, nýbrž i svým posvátným charakterem a i proto, že se jeví jako jiskra božstva. Toť příčina, míní Durkheim, proč pokusy studovati člověka dle method ostatních přírodních věd vyvolaly a vyvolávají ještě jakési pohoršení; neboť mnoho lidí prý ještě myslí, že člověk v sobě nosí bytost nadexperimentální, a aplikovati proto na ni profanní vědu zdá se jim býti svatokrádeží.

---

[1]) Jen jeden případ jest, kde běží o místo, v němž jsou po smrti ti, kteří za života byli lepší ostatních. A i ten případ jest pochybný.

[2]) Víry, jež tu budou popisovány, nejsou všeobecny; než i když snad dnes již všude neexistují, jsou důvody, že v počátku byly všeobecnější.

2. Tyto bytosti quasi božské, jimiž byli předkové lidí a jež dosud jsou dušemi, nejsou představovány v lidské formě; prvotenec jim přiděluje jakousi smíšenou přirozenost, z přirozenosti zvířete nebo rostliny a z přirozenosti člověka, s převahou přirozenosti prvé. Nuže toť, jak jsme již viděli, známka totemické podstaty. Možno tudíž za to míti, že duše předkův a důsledně duše lidí dnešních jsou zlomky totemického božstva; duše není nic jiného než totemický princip vtělený v každého jedince a individualisující se v něm. Má tudíž duše již od počátku již dvě protiřečné známky: neboť na jedné straně je to, co v nás jest nejhlubšího, nejintimnějšího, a na druhé straně je v těle, jež je též částí nás, jen jako v místě přechodním; říkáme, že jest v nás, ale zároveň touží ona vyjíti z nás, aby se pohřížila v božství. Tak totemický princip jako sama společnost může žíti jen v jednotlivcích a jednotlivci; proto jest nucen se tříštiti, a každý z těchto zlomku jest duše. To jeví se velmi jasně v některých kmenech, které kladou ve svůj původ ne více bytostí, nýbrž jen bytost jednu, jež jest realisací samého totemického principu a z níž vycházejí individuelní duše.

Hle fakta, jež Durkheimovi potvrzují toto vysvětlení.

V jistých případech totem jest chápán jako nějaká část jednotlivce. Na druhé straně totem jest chápán, jakoby si vypujčoval jisté ze svých bytných elementu v živočišné říši; jestli duše, jak bylo nahoře řečeno, zlomkem totemu, pak musí míti živočišné známky. A vskutku u jistých kmenů člověk myslí, že nosí v sobě živočicha, jenž jest i jeho duší. Tyto živočišné známky duše lidské se projevují obzvláště po smrti, když duše je těla sproštěna; u jistých kmenů zřejmě se stává duše tím neb oním totemským živočichem [1])

Nad to hypothesa předložená dovoluje pochopiti známky quasi božské přidělované duši; tyto známky jsou nevysvětlitelny, míní-li se s Tylorem, že pojem duše byl vymyšlen, aby vysvětlil jevy snu; neboť tyto jsouce fakty přirozenými, musí míti i podobnou příčinu. Naopak není-li duše nic jiného než výronem totemického principu, pak chápeme, že člověk se považuje, jakoby byl učiněn z části posvátné a zároveň i z části profanní. Zároveň je zřejmo, že tato víra není produktem pouhé a prosté illuse. Jest pravdivo, že člověk jest bytostí dvojnou, nosící v sobě dvě přirozenosti, jež proti sobě stojí jako posvátné a profanní; jsou v nás dvě různorodé kategorie představ: jednak ty, jež máme od svého organismu, jednak víry a praktiky morální. Protiva je tu velmi význačná: následujeme li pudu, následujeme své vlastní přirozenosti; za to posloucháme-li mravních věr, cítíme, že povolujeme jakémus hlasu, který ovšem jest nám v jistém smyslu hlasem vniterným, ale který svým imperativním rázem vyvěrá z jakési moci rozdílné od těch, jež vyjadřují naše přirozené tužby. Odkud přicházejí tyto stavy

[1]) Odtud asi vzniká tak všeobecná víra v metempsychosu, již Tylor tak podivně vysvětlil: Tylor míní, že víra v metempsychosu má svůj původ ve faktu, že člověk se často podobá zvířeti. Toto vysvětlení jest Durkheimovi nedostatečné, neboť člověk podobá se ještě více člověku nežli zvířeti. Metempsychosa však jeví se zcela přirozena, víme-li, že prvotenec věří, že duše lidská noří své kořeny ve svět živočišstva.

vědomí obdařené zvláštní důstojností? Dle Durkheima přicházejí od společnosti, jejíž vyjádřením v nás jsou. Je tudíž v nás něco, co vyjadřuje přirozenost jinou než je přirozenost naše. Kdybychom neměli těchto zvláštních představ, nebyli bychom byli formovali pojmu duše. Pojem duše tak spočívá na objektivním základě; není čirou a pouhou illusí; vyjadřuje dualitu, jež skutečně v nás existuje, a blud odnáší se k symbolu, jímž si představujeme a myslíme tuto dualitu, ale ne na existenci samu. Toť způsob, jímž dle Durkheima byl vytvořen pojem duše.

Jak vysvětliti nyní ideje vztahující se k osudu duše?

Viděli jsme nahoře, že mravní snažení, touha po spravedlivosti a sankci nehrály tu žádné úlohy. Podobné možno tvrditi o děsu před nicotou a o domnělé vrozené touze přežíti se. Zkušenost ukazuje vskutku, že prvotenec nezakouší takové touhy po žití; umírá lehce; na životě lpí málo, a jsa často vystaven nebezpečenství ztratiti jej, vítá smrt lhostejně. Ostatně nesmrtelnost, jíž mu zajišťují víry, jež si vyložíme, není nesmrtelnost osobní.

Podobně zavrhuje Durkheim hypothesu, jež odvozuje víru prvotence v budoucí život z objevování se mrtvých ve snu; připouští, že by mohla tu býti pozorování schopná poskytnouti potvrzení této víře, ale ne ji stvořiti: neboť sny, zvláště zjevení se mrtvých, jsou relativně řídky; zabírají příliš málo místa v našem životě, abychom mohli mysliti, že byly schopny zploditi celičký system věr.

Jen mocné důvody mohly system ten stvořiti, dí Durkheim, zvláště považíme-li, že prvotenec připouštěje, že duše stárne zároveň s tělem, důsledně by měl býti veden k víře, že i s tělem umírá. Jaké jsou ty důvody? Zdá se, vykládá francouzský sociolog, že prvotenec proto věřil v další žití duše, poněvadž to pro něho byl jediný prostředek, aby vysvětlil nová zrození; odkud každá bytost, jež se objevuje, bere duši, bez níž život jest nemožný? Prvotenec nebyl by se prý mohl pozvednouti až k idei boha chápaného jako nevyčerpatelný zdroj života; jednodušší pro něho bylo připustiti trvání duší stanovené jednou pro vždy a jich stěhování se. Jak patrno, tato hypothesa předpokládá, že nauka nesmrtelnosti jest původně spojena s vírou v metempsychosu. Tento předpoklad jest dle Durkheima vskutku potvrzen známými fakty.

Theorie vyložená o povaze a původě idei vztahujících se k duši dovoluje prý vysvětliti i jistá pojetí, jež až dosud byla bez ní temna. Tak na př. víra, dle níž každé individuum by mělo nejen jednu, ale několik duší, víra to velmi rozšířená, již nalezáme i u filosofů (Plato na příklad). Není-li — vykládá Durkheim — duše, jak jsme viděli, nic jiného nežli zlomkovitý a v lidský organismus fixovaný totemický princip, pak nic nezabraňuje představě, že mohl by sídliti v několika částech těla, jež tím stávají se posvátny: takovými částmi těla jsou: koláč, krev, dech a i mrtvola.

S tohoto stanoviska pak duše, toť nejsme my celkově vzati, toť jen část nás. Odtud prý lehko pochopiti, že lidé dospěli k hypostasování nižších částek nás samých ve formě jakési jiné duše; odtud idea duše

sensitivní: životní princip, jehož existence po dlouhou dobu byla připouštěna, není skutečně než duše těla.

Krátce, v hypothese Durkheimově duše může se nekonečně dále děliti.

Duchové, geniové, demoni.

Duch není duše; duše přirozeně jest věznem těla; její místo jest v nitru organismu; jest k tělu tak mocně připoutána, že, jak jsme viděli, toto pouto může býti zlomeno jen kouzly. Duch jest ovšem též připoután na předmět, ale ne nutně; je svoboden. V okamžiku smrti duše se od těla osvobozuje, stává se ve své existenci nezávislou, stává se duchem. Duch není tudíž nic jiného než osvobozená duše, nebo i, dle jistých australských kmenů, duše ne znova vtělená.

Je pravda, že duchům se přidělují známky vyšší než jsou známky duše. To plyne odtud, že prvotenec, jak i mnozí filosofové připouštějí, že duše bydlíc v těle, doznává tím jakéhosi poklesnutí, úpadku; jakmile však tělo opustí, že nalezá opět svou vlastní přirozenost, stává se opět tím, čím v pravdě jest. Duše jednou smrtí osvobozená vrátivši se do jiného světa, velmi snadno přichází zpět, dík své pohyblivosti, a i velmi ráda pro své přilnutí k životu. Svět duchů takto chápaný zůstává ještě kolísavý; než prvotenci velmi rychle dospěli k víře, že jisté duše, duše totiž lidí obzvláště dobrých a zlých, se již nestěhují, tak že tvoří svět duchů, který již neroste a se nemnoží.

Tvrdilo se často, že člověk musil pak žíti ve stavu stálého strachu. Dle Durkheima je to tvrzení málo ospravedlněné. Jsou přece i duchové přízniví a dobrodějní, hledící ochraňovati jednotlivce, podobni našim andělům strážným. Pak duše předků vracejí se, aby obletovaly předměty a místa, kde kdysi žily a kde zmizely do země; a poněvadž tyto předměty a tato místa stala se posvátna následkem této jich návštěvy, dospělo se k myšlence, že duše předka je zdvojena ve dvou duších, z nichž jedna jest duch, který sídlí v těchto předmětech a na těchto místech, kdežto druhá jest podrobena postupným znovavtělováním. Tyto dvě duše jsouce spřízněny a solidární, pomáhají si, a duše a duch je tak ochranným geniem (δαίμων Řeků, genius Římanův a náš anděl strážný). Tímto pojetím lépe prý i pochopíme individuelní totemismus a důvod, proč jest jakési mystické pouto, jež spojuje tu neb onu věc s tím neb oním jednotlivcem. Nepravděpodobná theorie Frazerova vysvětlovala to pouto takto: Jednotlivec, aby svou duši obránil před ohrožujícím ji nebezpečenstvím, přišel na myšlenku, aby ji ukryl v nějakém vnějším předmětě nebo v nějakém zvířeti. Pravda však jest, že člověk nezevnitřňoval vědomě tak neb onak svou duši, nýbrž že duše, jak jsme viděli, jest v nás prodloužení něčeho zevnějšího, a že vždy jest jakási část její, jež nám zůstává nutně zevnější; přichází nám ze zevnějška a táhne nás na venek; jí naše gravitační středisko jest vrženo vně nás. A tak chápeme snadno, jak mohlo se dojíti k idei, že jest ve spojení s bytostmi, jež nám jsou zevnější.

Jiní duchové jsou většinou neutrální, ani dobří ani zlí; ozývají se, reagují, jen když porušíme některé z jich práv. Nicméně jsou i duchové, jichž pravá činnost jest konati zlo: jsou to ti, o nichž se má za to, že působí nemoci a smrt. Než i pro jeden kmen jsou tito duchové málo četní; a ostatně prvotenec se o ně stará asi tolik, jako my se staráme o mikroby, jichž činnost a úlohu skoro vyplňují.

Dobří a zlí, dobrodějní a škodní duchové přinášejí v evoluci náboženských ideí něco nového. Předně jsou duchové ti osobní mystické bytosti, mající historii a vlastní svůj ráz dále, jich činnost není obmezena na klan jako činnost totemu; jich činnost se rozšiřuje na celý kmen; duch, který oživuje tu neb onu skálu, ten neb onen strom, jest již duchem skály nebo stromu; tu jsme již ve směru věr, jež připouštějí, že každá kategorie předmětů má vlastního ducha, téhož na všech místech a nezávisle na organisaci společností v klany. Tato nová víra rodí tak obřady zajímající a dotýkající se kmene; tak že lidová obrazivost, aby je vysvětlila, bude vedena uváděti je ve vztah s bytostí, jež jest více než božstvo klanu a jež přibližuje se již božstvu kmene, jehož existenci Howit na mnoha místech dokázal.

Takovéto pojetí zdálo se býti jistým duchům tak vysoce theologické, že nechtěli v něm viděti domorodý produkt; chtěli se naň dívati buď jako na evropskou importaci, buď jako na důkaz o vrozenosti ideje boží. Než dle Durkheima ani jedna ani druhá hypothesa není nutna, poněvadž z toho, co předchází, prý plyne, že totemické víry musily logicky dospěti a vyústiti v tomto pojmu velkého boha; idea totemu zplodila ideu duše; idea duše pak ideu ducha, a idea ducha vedla pak přirozeně k pojmu božstva panujícího nad celým kmenem, k pojmu, který se bude sesilovati a precisovati v té míře, jak kmen víc a více bude nabývati vědomí o sobě. Co dokonává dle Durkheima důkaz, že bez přetržení se postupuje od totemických ideí k ideám velkým bohů, toť to, že tito počali býti předky, totemickými bytostmi. Než tito bohové vyšlí z totemismu totemismus již překračují, poněvadž, jak jsme viděli, překračují klan. Dále, kdežto síly, jichž se totemismus dovolává, jsou neosobné, bytosti, o něž teď běží, jsou bytosti individuelní. Konečně lidé neusilují získati si jich přízně; jako bohové epikurejští jsou cizí našemu praktickému životu.

Toť v duchu systemu Durkheimova a v hrubých obrysech náboženské víry, nejprimitivnější, jež známe, víry totemické; jak v nich Durkheim a jeho škola nalézá zárodek náboženství, jsme viděli.

Obřady.

Studium náboženství obsahuje dvě rozdílné části: část věr a část obřadův. O prvé jsme pojednali, o druhé pojednáme nyní.[1])

Obřady jsou dvojího druhu: jedny záporné, druhé kladné.

[1]) Z toho, že obřady jsou studovány po víře, neplyne, že snad náležejí světu zcela jinému; rozlučujeme jen abstraktně.

Záporné obřady.

Jak jsme viděli, posvátné bytosti jsou, definicí, bytosti oddělené; posvátná bytost jest ona, jež jest mimo oblast věcí světských; mezi posvátnými věcmi a světskými jest prázdnota, přerušení souvislosti. Obřady negativního kultu mají právě za předmět, aby provedly nebo udržely tento stav odloučení, aby zabránily stýkání se dvou těchto světův; akty, jež předpisují tyto obřady, mohou tudíž býti jen zákazy. Tyto obřady oději se proto ve formu zápovědi; kult záporný je souhrn obřadních zápovědí. Označují se jménem tabu;[1] tabu je to, co je vzato z běžného užívání; slovo noa zase se aplikuje na to, co je společného, co jest dovoleno všem.

Hle system zápovědí, jejž nalezáme v polyneských společnostech. 1. Zápověď dotyku. Jak jsme již viděli, churinga nemůže býti dotýkána světskými lidmi; stejně je tomu i u všech předmětů kultu, u krve, u mrtvých. Tito jsou dokonce tak obáváni, že umírající jsou opouštěni; činí se kol nich prázdno a oni umírají o samotě. 2. Zápověď styku zrakového. Je svatokrádeží hleděti na posvátné předměty, nejsou-li na jistou vzdálenost od člověka. 3. Zápověď jísti posvátné potraviny; na př. je zapovězeno živiti se živočišným nebo rostlinným druhem, jenž je totemem. Často se myslilo, že nejí-li jednotlivec totemu, je to proto, že jej považuje za svého předka; pak zdroj této zápovědi by byl v rodinných citech. Než uvážíme-li, že jednotlivec, když požil něco ze svého totemu, míní v sobě cítiti rozpoutánu sílu zcela zvláštní přirozenosti, jež ho usmrtí, budeme přivedeni k myšlence, že domnívá se býti ve styku s hroznou náboženskou mocí, již jeho čin mu znepřátelil a již on uvedl do svého organismu. Jsou-li však pokrmy, jež mají posvátný ráz, výživa, všeobecně vzato, má ráz světský; proto zapovídá se ve všech chvílích, kdy náboženský život má ráz obzvláště intensivní: odtud náboženský půst. Ve všech velkých slavnostech australského kultu je zapovězeno jísti všem, kdož se jich účastní. 4. Jméno jest dle mínění prvotenců bytnou částkou osoby: bude tudíž inspirovati city podobné citům, jež osoba inspiruje; jméno posvátných bytostí nemůže býti pronášeno; z téhož důvodu i jména mrtvých jsou zapovězena po dobu, co trvá smutek, a někdy i až do konce života. 5. Jazyk, řeč, jíž se užívá v obyčejném životě, nemůže jaksi všeobecně býti mísena v posvátné; odtud náboženské ticho. Za jistých náboženských obřadů je zakázáno mluviti. Rovněž ženy zpříbuznělé s mrtvým jsou odsouzeny k mlčení, ježto mrtví, jak jsme viděli, jsou posvátné bytosti; toto mlčení je tak přísno, že ženy si někdy navyknou vůbec nemluviti a konečně dorozumívají se jen posuňky. 6. Existuje však jedna zápověď, jež ovládá všechny ostatní: jeviště náboženského života a jeviště obyčejného života musí býti absolutně rozdílny; na posvátných místech odumírá světský život: nemožno tam ani honiti ani hovořiti. Toť hlavní meze, jež postaveny

[1]) Tohoto slova užívají národkové Polyneských ostrovův: užíváme i tu toho slova, ježto je dnes zvykem přijato; jeho nejasnosti se vyhneme, stanovíce hned jeho obecný dosah.

jsou mezi posvátné a světské. Je však okamžik života, kdy zápověď bere na se ráz obzvláště mocný: je to okamžik zasvěcování mladého muže. V tu chvíli jest v soukromí, vytržen z dosahu světského; osamocuje se, postí se, bdí, modlí se; vede život askety. V tomto okamžiku vychází jinoch ze světského života, do něhož až posud byl cele ponořen, aby vstoupil do náboženského života, jímž má býti nyní proniknut.

Pozorujeme-li system zápovědí, tak jak je nalezáme v nižších společnostech, skoro bychom věřili, že jsou vlastní jen jim a že dnes již vyhynuly. Ve skutečnosti však je to praktika všeobecná a i dnes ještě kvetoucí. Když Svátost oltářní jest vystavena, jest, píše Durkheim, věřícímu prý zapovězeno pozvednouti svých očí k ní [!?]; náboženský půst, který předchází přijímání, jest jen zvláštní případ potravního tabu! I dnes nalezáme náboženské mlčení; zapovídá-li Bible užívati jména božího, je to proto, že jméno to je svaté. V zápovědích, o nichž právě mluvíme, jest i počátek posvátné řeči. Konečně těžko bylo by prý nepoznati skutečnou podobnost mezi ústraním přijímajícího mladíka a ústraním australského zasvěcovaného mladíka.

Než je tu ještě jiný velmi zajímavý fakt: náboženský klid; zasvěcené svátky vyžadují klidu; je to bezvýjimečné pravidlo, že v těchto okamžicích obyčejný život je zastaven, t. j. že všechny činy, jež nejsou k hmotnému životu nezbytně nutny, jsou zapovězeny. Klid je tudíž eminentní formou negativního kultu. Jaký jest jeho původ? Poněvadž idea svátku vyvolává v nás ideu radosti, myslilo se, že klid sváteční jest formou veselosti. Co však dokazuje nesprávnost tohoto názoru dle Durkheima, toť to, že klid byl zprvu již závazný: znesvěcení sabbatu trestalo se smrtí; žid ve chvíli sabbatu jest odsouzen k nehybnosti, a tato není výrazem veselosti, ale naopak. Také někteří byli vedeni k otázce, zda klid sváteční by neměl svého původu ve smutných svátcích (den Dušiček, Velký pátek a p.). V prvotním Římě zdá se, že svátky byly zprvu smutny; sváteční klid též. V Římě, když jednou kamení pršelo — hrůzná to předpověď — kněží předepsali sedmidenní klid; roku 176 trvalo zemětřesení 38 dní; bylo to, dí Titus Livius, 38 dní svátečních dní ztrávených ve smutku. Tak bylo hledáno, zda svátky a klid sváteční by neměly svého původu ve smutných událostech. Tuto hypothesu Durkheim zavrhuje. Nesmíme prý zapomenouti, že jsou i svátky veselé, a těch že je nejvíce. Náboženský klid není tudíž výlučně připoután ani na radost ani na smutek. Ale pak, kde hledati jeho původu? Kdyby ve sváteční dny věřící musil zasvětiti celý svůj čas posvátnému zaměstnání, lehce bychom pochopili sváteční klid; než vyjma velmi řídké případy, je to vždy jen velmi malá část dne, jež je tímto zaměstnáním vyplněna. Pravdou jest, že mezi pojmem náboženských obřadův a ideou práce jest radikální nesmiřitelnost; z toho následuje, že myšlenka: slavnost a práce mohou býti ve styku, jest nesnesitelna. Práce vskutku jest k tomu, aby udržovala náš život všední; naopak posvátné obřady nás povznášejí do světa jiného, božského. Nuže posvátné a všední (světské) stojí proti sobě časově, jako proti sobě stojí prostorově. Když náboženský život je silný, zatlačuje na čas vše, co se obírá všedním

životem.[1]) Význačný případ, v němž posvátná bázeň před všední prací jasně se jeví, jest případ kněze (flamen) Jupiterova v Římě. Tento velekněz je stižen zápovědí: nuže, nejen že nesmí pracovati, on nesmí ani viděti pracovati; pouhé vidění práce bylo by pro něho profanací; proto předcházel jej hlasatel, který ohlašoval jeho příchod, a při jeho příchodu veškera práce ustala. To vše objevuje pravou povahu svátečního klidu: jest formou zápovědí. A to vysvětluje, proč je sváteční klid i u svátků veselých i u svátků smutných: od chvíle, kdy člověk koná obřad, který ho uvádí ve styk s bohem, ukládá se klid.

Nyní chápeme, jak system zápovědí musí býti něčím zvláštním v tom neb onom náboženství; neboť princip, na němž spočívá, toť prostě princip odloučení duchového a časného. Tohoto odloučení křesťanství nestvořilo; křesťanství je přivedlo na vysoký stupeň jasnosti; ale ono již před ním existovalo; jest vlastně základem každého náboženství, představuje jaksi bludně (!) tuto realitu; ale on se neklame v samém faktu její existence. Raison d'être náboženských pojetí je skýtati system pojmů nebo věr, který jednotlivci dovoluje představiti si společnost, jejíž částí je, a temné vztahy, jež ho s ní spojují. Jest-li tomu tak, pak možno předvídati, že praktiky kultu mohly by se jen redukovati na to, že by byly jen celkem posuňků bez dosahu a účinnosti; neboť objekt kultu je sbližovati a poutati individuum k bohu, t. j. k společnosti, jejíž obrazným výrazem jen Bůh jest. A pak i chápeme, míní Durkheim, že jeho bludy mohly se udržeti přes vyvrácení a usvědčení prováděné zkušeností; nárazy a pohromy, jež musily zažíti obřady určené obstarati zdraví, štěstí a p., nemohly ruinovati náboženství sama; neboť to, co vytváří pravdivost a solidnost víry, toť to, že je sdělána z představ, jež vyjadřují symbolicky společnost ve svém celku, a to, že cit socialních nutností ji stále oživuje a udržuje.[2])

Theorie, kterou jsme právě vyložili, visí však na faktu, který sám zůstává dosud nevysvětlen, totiž na pojmu totemu jako znaku klanu; viděli jsme, že prvotenec odnáší své náboženské city na totem; poněvadž totem je znakem klanu. Než proč klan si zvolil ten neb onen znak? A proč zvolil si tento znak v té neb oné kategorii bytostí?

Na prvou otázku odpovídá Durkheim: Zkušenost ukazuje, že každé sdružení zakouší potřebu míti spolkový odznak. Tuto potřebu zakouší klan v míře co nejznačnější; nemá vskutku určitého území; v obyčejném životě klany jsou mezi sebou pomíseny, tak že jediná věc, která je od sebe rozlišuje, toť jméno společné všem členům téhož klanu a znak, který slouží za spolkový odznak; potlačme tyto věci a klan se již nepozná. Tu pak Durkheim upozorňuje, že zvolil-li si klan totem, nebylo to předem pro jeho užitečnost; nevymyslil si ho vzhledem k jistému účelu; stvořil jej spontanně, puzen jakousi bezprostřední potřebou, nepředvídaje, že by mohl býti nějak užitečen. Zkušenost totiž ukazuje, že pokaždé, když lidé jsou svedeni k společnému životu, jsou neodolatelně

[1]) Ani roucha, jichž užívá se ve všedním životě, nemohou přiblížiti božstva; nebo chceme-li jich použíti, dí Deuteronomium, třeba se dříve mýti a čistiti.

[2]) Jisté obřady měly i bezprostřední užitečnost, jak uvidíme.

puzeni, aby si vyrývali na těla jisté znaky, jisté známky, jež jim připomínají vzpomínky na jich společný život. Tato fakta jsou absolutně běžna; setkáváme se s nimi u prvých křesťanův, u vojínů, námořníků, vězňů. Každý poněkud silný cit vskutku snaží se dále žíti, a to děje se tím, že zanechává po sobě objektivní znamení, jež jej připomínají. Pak, poněvadž život klanu jest velmi intensivní v době shromáždění, bylo přirozeno, že prvotenec měl ideu pokusiti se o zachování jeho rysů, což dělo se nejprve, pro obtíž vtesati je nebo vrýti do tvrdého dřeva neb kamene tím, že je načrtával na své vlastní tělo (kollektivní tetování).

Jak vysvětliti negativní kult, jejž právě popisujeme? Co jest jeho principem? Proč posvátné nemůže býti míseno se světským, všedním? Odpověď: protože je to posvátné, není odpovědí žádnou. Durkheim předkládá toto vysvětlení: Náboženské síly mají to zvláštního, že představují velmi značný ráz nakažlivosti; jsou ve stavu takového rozpjetí, že snaží se vždy z věcí, v nichž mají své sídlo, vyjíti, aby se sdělily každému a všemu, co jest v jich dosahu. Často byly srovnány proto s vlastností elektřiny, jež pouhým dotekem přechází z jednoho tělesa do druhého. Nuže náboženské síly jsou ještě nakažlivější.[1]) Když dobře jsme pochopili tuto nesmírnou nakažlivost posvátného, vysvětlíme si prý i zápovědi. Přechod náboženských sil do všedních, světských bytostí jest vskutku hrozný; ježto tyto síly jsou velmi mocny, jsou i těm, kteří na jich přijetí nejsou připraveny, velmi nebezpečny. Aby tento styk neměl zlých následků, bude třeba, aby světské individuum se podrobilo předchozím praktikám, nebo aby přímo nezažilo činnosti síly, nýbrž aby tato k němu došla prostředníky; ne-li, pak zemře. Odtud následek všech znesvěcení tabů, toť smrt, a to smrt, jež přichází sama sebou; ten, kdo se dopustil svatokrádeže, poživ totem, cítí v sobě vniterný oheň, který ho zžírá; ví, že zemře; očekává smrt, a ona často přijde.

Obráceně však posvátné nemůže vkročiti ve světský předmět, aby se nezprofanovalo, neznesvětilo; proto jest nevyhnutelno, aby mělo děs přede všemi světskými věcmi a aby se od nich vzdalovalo; a vnikne-li náhodou do nich, prokáže svou přítomnost způsobem hlučným a hrozným, lámajíc je.

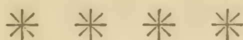
Tak dle Durkheima nakažlivost náboženských sil jest původem zápovědí. Než odkud to, že posvátné je tak nakažlivo? Částečně ovšem se to vysvětluje již intensitou náboženských sil; ale to by nestačilo, kdyby náboženská síla byla chápána tak, jakoby tvořila integrující část věci, v níž sídlí. Tvrdost nějakého tělesa na př. nesděluje se tělesu, jehož se dotklo. Jinak u tepla; teplo, jež přichází tělesu, v němž bydlí, ze zevnějška, může z něho vyjíti; chápeme je, jako kdyby bylo v něm

[1]) Několik příkladů: Nějaký strom jest považován za posvátný! Všichni ptáci, kteří naň usednou, jsou též posvátni; opřeme-li o strom churingu, stává se posvátným; had posvátný má své sídlo poblíže pramene; pramen ten má se též za posvátný a již nemožno z něho píti; ba i lidé, kteří žili v intimnosti se zemřelým, stávají se posvátnými; pokud trvá smutek, jsou v jisté míře mimo dosah ostatních.

jen jako místě přechodném a mohlo z něho vyjíti, jako do něho vešlo. Nuže podobně má se to i s náboženskými silami; věcem hmotným, v něž se ukládají, jsou zevnější. Jasně vyjádřené pojeti toto našli jsme, když byla řeč o manu, nehmotné to sile rozdílné od věcí hmotných, jež není pevně spojena se žádnou určitou bytostí, jež je schopna se snésti na jakoukoli věc a ji proniknouti, aniž by měla co se týče přirozenosti s některou věcí podobnost. Náboženské síly jsou věcem, v nichž své sídlo mají, tak zevnější, že i duše jest chápána jako zevnější tělu, z něhož může vyjíti a jež opustiti neustále touží a usiluje.

Tuto vnějšnost náboženských sil lehce pochopíme, připustíme-li theorii Durkheimem podanou, dle níž náboženské síly jsou jen hypostasované socialní síly; jako mravní síly nemohly by býti immanentní přirozenosti hmotných věcí a mohou je pronikati jen ze zevnějšku, tak že není předmětu, který by měl posvátného rázu v sobě samém svou vlastní přirozeností; svého rázu posvátného nabývá jen stykem s posvátnými věcmi. Tento ráz ostatně nezůstává povrchní, tento ráz jest bytný. Důkaz toho jest ve faktu, že i rozlišení posvátného a svatokrádeže jest nejasné; tyto dvě věci nejsou si bytně protivny, jak bychom snad chtěli věřiti; v mnoha případech zůstávají nerozlišeny.[1] Dle Durkheima vysvětluje se to právě nakažlivostí náboženských sil; neboť, ač svatokrádež jest nepatřičný dotek, přece jest dotekem, který činí ze světského posvátné. (O. p.)

[1]) V Římě na př. Sacrum est quod deorum habetur (co se bohů týká: nuže hlavní odsouzení provinilce je consecratio capitis et bonorum. U židův obět přinesená na oltáři, stižená nečistotami, představovala vinníka, a přece byla svatou po výtce a sloužila k očištění až ke chrámové oponě. V Řecku nalézáme podobné příklady.

Posudky.

Professor *Dr. Georg Runze,* Religion und Geschlechtsliebe. Halle 1902.

Jako na mnohé jiné problemy filosofické, tak vrhl se moderní době vlastní dilettantismus a sevšeobecňovací profanace také na tento problem. Dle nahodilých zjevů, kdy náboženské myšlení a jednání skutečně jevilo jistou nápadnou souběžnost s postupem sexuálního života, usouzeno zkrátka, že náboženství má svůj původ v životě sexuálním. Tomu rozhodně odpírá professor Runze, dovozuje, že ona zdánlivá příbuznost vztahovati se může toliko na výstřední výbuchy obojího charakteru, náboženského a sexuálního. Jestliže směšování obojího života nedovolují již ohledy methodické, odpírají mu fakta čisté náboženskosti a čiré sexuálnosti a tím více protiví se domněnce ono vývojové ponětí obou. Náboženský život vzniká dříve než sexuální. Právě tak málo jako dobývání ohně aneb uctívání zvěčnělých jest pramenem náboženského kultu, právě tak nedostatečný jest výklad jeho vzniku ze života sexuálního (20). Erotika je toliko přechodným stadiem ve vývoji individua a může jen ojediněle považována býti za jakousi nahodilou příčinu, na kterou vyšší úkony psychické a náboženské narážejí. „Erotogenetická příčinnost“ může býti považována za jednu z mnoha různých pohnutek náboženského cítění a života, právě tak jako přispívá k uskutečnění kulturních zjevů, naopak však také erotické snění tím více a častěji určováno bývá náboženským.

Správný poměr a vztah obou zatím nesnadno jest vymeziti, poněvadž hranice exstatických vzrušení na obou stranách často tak do sebe zasahují, že jich těžko hledati a pozorovati.

Dr. Rudolf Eisler, Das Wirken der Seele. Ideen zu einer organischen Psychologie. Leipzig 1909.

Psychické prýnení účinkem transcendentní příčiny, kterou obyčejně jako jistý bod k jednoduššímu vysvětlení a pojímání přijímáme, neboť narážíme na nepřekonatelnou (?) záhadu vzájemného působení, fysického a psychického, která větší jest než která jiná. Není to také nějaká „energie“ ve smyslu fysiologickém, neboť psychické vůbec není obsahem naší zevní zkušenosti. Psychické není však také jakýmsi zjevem podružným, který fysiologický děj jako stín provází („Epiphänomenen-Theorie“). Psychické jest praděj, princip bytí zrovna tak jako fysické. Tak jako podmět a předmět ve větě ve vzájemném vztahu se nacházejí, od sebe nezávisle však nemohou toho smyslu míti, který ve větě mají, oba články téže zkušenosti jsou, aniž jeden druhého účinkem nazván býti může; tak jeví se psychické a fysické jako dvě od sebe neoddělitelné, nerozlučitelné a jen abstrakcí odlišitelné stránky jisté celkové zkušenosti. Rozlišení to ovšem je toliko methodické. Dle toho, nač naše poznání se vztahuje, zda na zevní trvání v prostoru nebo na vnitřní postup našich představ a myšlenek, mluvíme jednou o psychickém a podruhé o fysickém. To, co samo sebou bezprostředně pojato, jeví se jako

psychické, jeví se jako předmět našeho prostředečního pozorování, jako fysické (12). Můžeme mluviti také o zvláštní psychické příčinnosti, ne však proto, že by jeden projev psychický druhý vzbuzoval dle analogie nějakého mechanismu, nýbrž proto, že psychické stavy a pochody vyskytují se v jistém pořadu, jako modifikace jistého jednotného principu. Správné pozorování tohoto dění jednotného je tedy pozorování ho jako organického. Naproti kausálnímu ponětí psychologie starší bere psychologie novější na sebe ráz, jaký mají vědy organické, pojetí její jest více teleologické. Místo psychologie mechanistické nastupuje aktualistická, místo racionelní voluntaristická. Stanovisko, které zaujímá ve fysiologii úkon (funkce) a ve fysice pokus, jest vzorem pozorování psychologického. Psychologie nevydává se tím na pospas přírodovědě, nýbrž učí se od ní pozorovati děje nejen od jejich spojitosti, nýbrž také dle jejich účinnosti.

Popud a vliv, který dal psychologickému bádání Fechner, vždy dále a znova proniká v různých pokusech, dáti psychologii jednotnou a jednu methodu. Psychologie zůstává ve stadiu vědy se vyvíjející.

Karel Černocký.

Ze života náboženského.

Druhá polovice měsíce října vyznačovala se v celé západní Evropě tak zvaným hnutím Ferrerovským. Trpěly jím hlavně země romanské Francie a Italie. Do germanských a slovanských zemí zalehly pouze novinářské odzvuky a sem tam nějaké schůze volnomyslitelův. Avšak toho řádění, jakého dopouštěl se „lid“ v městech francouzských a italských, nebylo. Barcelonské výjevy: napadání klášterů, chrámův a kněží opakovaly se znova po několik dní, jen že nebylo to tak sorganisováno jako v Barceloně samé, a policie i občanstvo byli statečnější.

Ferrer byl anarchist v politice, rodinném životě a v socialní mravnosti. Z chudého člověka stal se brzy milionář a z milionáře hrabivec. Byl spolu zednářem a členem „Vel. Orientu“, nejvlivnější lože zednářské, kam se přijímají jen mocné osoby. Při barcelonské revoluci samé sic dopaden nebyl, ale byl jedním z duchovních jejích vůdcův a kompromitován nějakými dopisy. Náhlý soud jej odsoudil a zastřelil. Nebyl sám jediný utracen. Ale mocná lože ujala se jenom jeho a vyzvala podřízené sobě spolky po celém světě k akci. A tato akce ukázala, jaký vliv má Velký Orient. Toho by nezpůsobil žádný jiný spolek, žádný mocnář na světě! Ani socialismus, který je mezinárodně solidární a umí agitovati ve svém zájmu, takové akce by nesvedl. O náboženských společnostech, vyjma židovstvo, už ani nemluvě! Velké listy všech zemí postavily se ochotně ve službu akce Ferrerovské. Smutnou ironií osudu je také to, že Ferrerovi k úspěchu pomohly bohaté dary, jež na jakési zbožné dámě vymámil předstíraje nejzbožnější

záměry. (U zednářů totiž účel prý nesvětí prostředků, jelikož jim jest dovoleno vůbec všechno!)

V naší i uherské sněmovně z poslaneckých kruhů (posl. židé!) snaženo se vylákati protest předsedy nebo sněmovny proti španělské vládě. Vláda konservativní ve Španělsku také padla následkem popravy Ferrerovy; vlády se ujala liberální skupina. Na slovo vzatí politici francouzští a italští i jiných národů veřejně podávali prohlášení protišpanělská.

Zmocní se nás tu mimoděk závist! Proč právě tolik hluku o Ferrera, když mnoho nevinnějších obětí trpívá úplně bez zastání! V tomto rozhořčení, i kdyby bylo sebe spravedlivější, vězí nespravedlivost, právě proto, že je to rozhořčení schválné, výjimečné. A čím je silnější, tím je nespravedlivější vůči všem ostaním souzeným a odsouzeným!

Ježto Ferrer byl apoštolem volné školy, a sám školy takové organisoval, i odkazy je nadal, bude jeho jméno dlouho vzpomínáno mezi pracovníky pro školu odkněženou a beznáboženskou. V jeho jméně už také postavili socialisté italští i francouzští případné požadavky. Tak římští socialisté žádají, aby žádnému knězi nebylo dovoleno od té doby vkročiti do školy! — V řádění protiklerikálním v Piacenze udál se památný příběh. Biskup s třemi kněžími vracel se z nemocnice. Blízko před residencí svou srazil se se zástupem bouřící luzy. Rozzuřený zástup vrhl se ke kněžím s vykřiky: „Bijte vrahy Ferrerovy!“ Biskup vyšel zástupu však vstříc se slovy: „Bijte, přátelé, jsem-li vinen.“ Ruce napřažené klesly a zástup mruče pouze, minul biskupa s průvodčími. — Řádění padlo za oběť jak v Italii tak ve Francii několik starožitných a drahocenných uměleckých památek, tak památná okna v milánském kostele sv. Antonína Pad. a policie a vojsko jen s napjetím všech sil zabránili všeobecnému ničení.

U nás snad národnostní rozvášnění je tím ochranným ventilem, kterým ucházejí podobné vzněty mass: přese všechnu agitaci socialistů, volnomyslitelův a jejich spojenců nedaří se (zatím) dráždění lidu proti klerikalismu, kněžím a náboženství. Jinak by ani massy našich měst nic nezadaly massám měst romanských. Zvláště uvážíme-li, že řádila v Italii i ve Francii právě pokročilejší města. U nás jen v „matičce Praze“ si volnomyšlenkáři zahráli také na revolucionáře. Žvaněno o „justiční vraždě“ (tuze známá u nás fráse!) od konservativního kabinetu Maurova, podněcovaného prý z Říma. Nyní znám jest veřejný projev nového, liberálního ministra války Luque, který praví: dle jurisdikčního zákona, jehož já sám jsem původcem, a dle obecného zákona španělského, nemohla věc souzena býti soudem občanským, nýbrž vojenským. Předešlá (Maurova) vláda chybila ne rozsudkem ani popravou, nýbrž váhavostí a povolností naproti buřičům barcelonským a jejich řádění... Tak zednáři a volnomyšlenkáři samým ministerstvem, pro něž horovali, postaveni na pranýř. Málem by, dí „Köln. Volksztg.“, měl člověk s pudlíky takto politými, přese vše bestiality, kterých natropili, soustrast.

*

Rozsudek barcelonského náhlého soudu obdařen jménem „inkvisice“, a všecka nenávist a odpor všecek, jaký se ku představě té pojí, přenesen ihned i na repressi anarchického hnutí španělského. O inkvisici počal nové velké dílo u Blouda v Paříži vydávati Th. de Cauzon, jenž nestoje na stanovisku přísně církevním, chce přece státi na stanovisku spravedlivém. Ve „Stimmen aus M.-Laach“ O. Pfülf dílo to (vyšel zatím 1. svazek ze tří) doporučuje jako dobrou obranu proti těm, kdož se inkvisicí proti církvi ohánějí. Inkvisici anebo církev brániti v tom ohledu pokládá za marné. Dnešnímu názoru nedá se myšlenka inkvisiční učiniti milou a snesitelnou. Vyšla instituce ta také z názoru docela jiného, než jaký má dnešní společnost. Proto nepomůže ani mnoho poukazovati na to, že i nekatolické církve a nekatolické státy nejinak si počínaly, ba hůře než katolíci! Jedna protivná představa nezapudí druhou stejně protivnou. Tu pomůže jen širší rozhled po historii lidské a osvětlení zjevu toho se stanoviska vývoje společnosti. Tatáž společnost, která ve svých legendách hrozila se a rozčilovala nad ukrutností římských caesarův a úředníků jejich, byla nucena sběhem okolností totéž dílo provádět a nemohla ani nedovedla se vzpamatovat a jinak si počínat. A ti, co brojili za doby reformace proti katolické církvi (Kalvín, Jindřich VIII a Alžběta), nepočínali si jinak. A dnes ostatně není potřeba se rozčilovat nad inkvisicí a římskými mučiteli. I chuť i činy zcela podobné vidíme na dnešních protivnících politických, národních, náboženských. Doba, která zplodila pronásledování třídně-socialní a národnostní a od všech ostatních neustala. tato doba nemá práva krčit rameny nad minulostí. Ukrutenství veřejně-právní se sice zmírnilo. Ale ukrutenství mass není o nic menší než kdykoliv jindy, jen snad méně časté, poněvadž policejně zdržované.

*

Tamtéž mluví O. Zimmermann o důkaznosti moderního bohohledání a bohotoužení. Hledači Boha jsou čím dále četnější a přicházejí obyčejně po delší éře pusté negace k tomuto stavu touhy duševní. Autor na tomto zjevu zkouší analogickou obnovou známého důkazu sv. Anselma dokázati Boha z idey jeho. „Potřebujeme Boha, proto jest.“ — Ovšem důkaz veden a myšlen jest pouze psychologicky. Jedná se o vnitřní přesvědčování, které u moderních bohohledačů snadno z jejich stavu duševního možno vylouditi i bez objektivní přesné průkaznosti. Ale opírání se o takové přirozené a nejasné touhy duše zavrženo bylo v encyklice „Pascendi Dominici gregis mandatum“ jako víře protivný immanentismus.

*

V paderbornské revue „Theologie und Glaube“ rekapituluje Hünermann dosud příležitostně roztroušené myšlenky o vzniku modernismu, o jeho souvislosti s filosofií poslední doby. Hlavní zřídlo katolického modernismu jest protestantský liberalismus, který vyšel z filosofie Kantovy a z racionalistů francouzských i německých. Kantova filosofie vůbec zanechala nejhlubší stopy v moderním duševním ruchu, a stopy ty vesměs byly zhoubné. Opětuje se tu něco podobného, co vidíme na

konci 15. a 16. století. Z nominalismu, který vyšel jako protiva scholastiky, napájela své duševní síly reformace. Luther a Melanchthon byli odchovanci nominalismu. A Kantova filosofie není než obnovou a dovršením nominalistického principu (že není pojmů a představ shodných ve všem a odpovídajících skutečnosti, jako obraz v zrcadle, ale každý má své představy a pojmy osobní odlišné od pojmů jiných osob a jen jména dáváme společná jistým druhům představ). Toto zavržení realnosti v poznání našem Kant vyvedl v duchaplnou soustavu. Po nedlouhém panství materialismu probudila se Kantova theorie v novokantismu a s ním a v něm viděli theologové najednou přicházeti vítanou pomoc proti materialistickým naukám i počali mu důvěřovat a obírati se jím víc než slušelo. A tak vyvinuly se zvláště v romanských zemích, jež materialismem nejvíce byly spustošeny, směry moderní: agnosticismus, o nemožnosti naprostého poznání; immanentismus o vrozených citech a představách náboženských; evolucionismus, o vývoji pojmů a poznatků během historie; a konečně relativismus, o dochvilnosti každé pravdy. A theorie tyto získávajíce církvi slavná jména odcizených (Blondel, Brunetière, Fouillée, de Broglie, Bourget, Huysmans a j.) dostávaly tím pečeť úspěchu a jím i známku výhodnosti. V Německu pak z liberalního protestantismu přecházely proudy a směry myšlení přímo do katolicismu; podobně bylo i v Anglii. Modernismus romanských a germanských zemí byl tedy jak původem tak obsahem rozdílný, ale vzájemným stykem a výměnou ideí se ztotožňoval.

Vidíme takto nepřetržitý řetěz od 14. století: z nominalismu a humanismu vyrůstá duševně reformace, z reformace vyrůstají rationalní proudy filosofické a subjektivismus filosofie Kantovy a idealistů, i pokračování její v novokantismu a novoidealistech, z nichž prýští nejdřív liberalismus náboženský v protestantismu, a z něho i z oněch přímo pak vyvěrá celý ten složitý proud katolického modernismu. K obrazu tomu mohla by se ještě dodati sem tam nová linie, jako vývoj věd přírodních a vývoj historické kritiky a srovnávací historie, jež mnoho nových poznatků přinesly a přímo rušily staré náboženské názory, bez prostřednictví té které filosofie.

*

V pařížských „Études“ hovoří Pierre Carty o pojmu vykoupení a spásy v hinduismu. Známy jsou pokusy odvoditi veškeru nauku křesťanskou i osobu Kristovu z hinduismu a jeho nauk i osobností. (Jacolliot dokonce našel i osobnost Jezeus Christna v hinduismu, stotožňuje ji s Krišnou.) Mnohé podobnosti jsou nápadny, vypadají zrovna jako plagiát, jako opis jednoho od druhého. Ale to je pouze na první pohled. V hinduismu nutno bylo podobnosti dlouho shledávat a vybírat mezi četnými nepodobnostmi. A také i velmi podobné pojmy mají jiný význam. A systémy jsou zcela různé. V křesťanství pevně sevřený systém nauky, nauky zcela exklusivní vůči jiným naukám, za to smířlivé společensky. V hinduismu system úplně rozbředlý, celé moře nauk a systemů od pantheismu k monotheismu, za to společenská výlučnost a rituelní závaznost. Také sám pojem vykoupení a spásy zcela různý jest v kře-

sťanství a v hinduismu. Pouze v tvrzení, že není tu trvalé radosti a cíle člověkova na světě, že člověk svou silou však ani tu ani na onom světě očisty a povznesení k pravé radosti se nedodělá, jest oběma systemům společný. Původ ponížení lidského jest jiný v hinduismu, jiný v křesťanství. Podle hinduismu je to světlý duch atman, který svržen s nebes, a který bloudí těly živočišnými až přichází do člověka a z něho sebepoznáním bývá osvobozen. Dobré skutky zasluhují pouze toto sebepoznání v budoucím vtělení atmanově. Do věčné blaženosti zpět přivádí ostatně i pouhá důvěra v Boha a pouhé formalní vyslovování jména jeho, zvláště před smrtí, ať život sám byl jakýkoliv. Tak i cesty a prostředky spásy jsou různé — poslední moment pouhá důvěra ve Spasitele bez skutků přichází v luteranismu — v křesťanství jsou nadpřirozené, v hinduismu přirozené.

*

Podobně jako my, musí již i Poláci obhajovati svých národních světců. Vedou právě boj o sv. Stanislava, biskupa krakovského v letech 1072—1079, umučeného od krále Boleslava. Podnět k tomu znova dal vážný jinak historik prof. Tadeusz Wojciechowski a proto právě jeho stanovisko přijala část veřejn sti za poslední slovo v té věci. „Scientia locuta, causa finita", napsal hrdě, patheticky odborný časopis historický; uchopil se toho ovšem hned s radostí protináboženský tisk a svým způsobem prohlašuje kult nejsvětějšího patrona polského za blud. Na druhé straně však zase nalezl sv. Stanislav celé množství vážných obhájcův, o což největší zásluhu má redakce „Przegladu Powszechného", která zahájila o té věci diskussi předních polských učenců, historikův a filologů (Dr. K. Krotoski, Dr. Vojtěch Kętrzyński, prof. V. Czermak, Dr. Ant. Prochaska, Dr. Adam Miodoński, Dr. St. Smolka). Největší úlohu v celé otázce má filologie; neboť jediným vážným pramenem o životě sv. Stanislava je t. zv. Kronika Gallova. Její text je zachován v jediném rukopise pergamenovém ze 16. stol., který jest k tomu nesmírně ubohý a pokažený. Prof. Wojciechowski v díle „Szkice historyczne z 11. wieku" opravil na dvou místech tento text a na základě svého, libovolně opraveného textu dokazuje, že svatý Stanislav ve sporu s králem Boleslavem spáchal „hříšnou zradu", tradice pak o jeho svatosti a mučenictví povstala teprve později. když byly přeneseny ostatky jeho z hrobu na Skalce do kathedralního chrámu... Všichni účastníci diskusse staví se rozhodně a příkře proti takovémuto libovolnému, nevědeckému budování hypothes. „Hypothesa professora Wojciechovského — píše na konec Dr. Ant. Prochaska — zbudovaná na falešné konjektuře a na chybném překladu Galla, nemůže býti vědou přijata." Podobně Dr. St. Sm lka: „Celou budovu opřel jedině na interpretaci pěti nejasných výrazů. Proti takového druhu interpretaci musí věda protestovati; tak by bylo možno ze skoupých pramenů vyčísti všechno dle libovůle." Dle všeho záhadný fakt smrti historického biskupa Stanislava, který již od sta let zajímal tolik znamenitých badatelů, zůstane pro nedostatek pramenů na vždy vědecky nevyjasněnou záhadou. *E. M.*

Jaké divné lidi tvoří národnostní chauvinismus! Za návštěvy výletníků tureckých ve Vídni, starosta Dr. Lueger vítaje je dosvědčoval svou přízeň k mohamedánům, že obec vídeňská ochotně postaví jim mešitu ve Vídni. Tedy křesťanský socialismus ochotně bude stavět mešity, ale kostelu pro české katolíky se brání zuby nehty. A ježto s mešitou spojena jest vždy škola. bude musit i školu buď zřídit buď povolit, a škola ta přece nebude pro Turky (a Srby) německou!

Farníci slováčtí v Hochštetenu marně se domáhají v kostele obrazu sv. Cyrilla a Methoda. Farář a duchovní vrchnost jsou proti panslávským obrazům!

Na opětovné vyzvání z Říma, aby biskup Párvy P. Tománka dal někam na faru, tráví Tománek stále v klášteře jako provinilec. Tentokrát ho vězní v klášteře Okoličanském. Suspense však s něho sňata. Liptovský podžupan zrušil také vypovězení Tománka z Ružomberka a okolí na pět let vynesené místní policií.

Pronásledování slovenských kněží začal také bystřický biskup Rainer. Odvlekl četníky faráře Karla Medveckého z Prochotě, ač nebyl žádným politikem ani štváčem, ale pouze tichým pracovníkem knězem.

Co mezi katolíky činí jednotliví biskupi ad majorem Hungariae gloriam. to mezi evangelíky vykonávají celé senioráty a sedrie. Banátský seniorát odsoudil faráře kovačického Čaploviče za panslavistické rejdy ku ztrátě fary a k zaplacení útrat 3000 korun. Tedy nikoliv státní, ale církevní soud vydal takový rozsudek!

V Istrii rozohnil se boj o konvikt studentský v Pazinu, a rozdělil i katolickou stranu. Pazin jest vlašský a socialistický i od zdola, proto charvatsko-slovinští studenti měli nepřiměřené byty. Konvikt založen po dlouhém sbírání a povoláni k řízení jeho Salesiáni. Boj jest právě o ně: že prý mělo řízení býti ve světských rukou, anebo aspoň světským kněžím svěřeno, anebo aspoň řádu slovanskému, ale ne povlaštěným Salesiánům.

Bulharský exarch Josef podal tureckému ministerstvu znova žádost za urovnání poměrů macedonských a za otevření 24 kostelů a škol, které, ač dříve bulharské, byly zavřeny. Ale turecká vláda odpověděla, že nebude řešit církevní otázku macedonskou jednotlivě, ale v celém souhrnu. A tak Bulhaři musejí dále čekat, a celá řada obcí jejich zůstává beze škol a chrámů. Chrámy totiž mají, ale zavřeny, neboť přivlastnili si je Řekové, kterých v obci ovšem není.

Častochovská basilika oloupena z 22. na 23., ukraden pláštík perlový, dar královny Hedviky, a čelenky z dob Klimenta XI a několik jiných brilantových skvostů, všecko asi v ceně 15 milionů korun. Poškozen zároveň i obraz sám. Zdá se, že přes výstrahu kazaňské krádeže (zázračného obrazu i se skvosty) a přes četné bandy lupičské, jež stále po celém Polsku řádí, otcové Pauláni ohromné bohatství častochovského pokladu nechávali slabo střežené. Úcta lidu sama je měla chránit! Ale dnes už takové stráže málo vydají. Zvláště když většina lupičských band v Polsku skládá se ze židů!

Na starokatolický kongres vídeňský podali polští Mariavité žádost, aby byli přijati do svazu církve starokatolické; doložili žádost svou vylíčením vzniku svého a nauky své, dovozujíce, že nejsou protivni v ničem víře první církve. Ruské církevní úřady se za ně přimluvily! A tak dopadlo rozhodnutí ve prospěch jejich. Také vysvěcen v polovici října hlavní ministr jejich Kowalski v Utrechtě na biskupa, od biskupů starokatolických. Svěcení tomu assistoval i nezbytný při všech starokatolických schůzích ruský gen. v. v. A. A. Kirějev. A tentokrát jako vyslanec synodu.

Církev ruská slaví 10 listopadu 200leté jubileum narození sv. Dmitrije Rostovského, biskupa. Oslava poručena všem chrámům i školám farním. O sv. Dmitriji Rost. na velehradském sjezdě unionistickém P. Aur. Palmieri sdělil, že přes odpor a výtky moskevského patriarchy trval při učení o neposkvrněném Početí Panny Marie už v první polovici 18 věku. Protojerej Malcev uveřejnil dodatečně ve lvovském „Galičanině“ a „Moskevských Védomostech“ vysvětlení pro své vystoupení velehradské. Do „Neue Freie Presse“ poslal opravu. že nevystupoval pro unii s Římem, ale pouze pro vzájemnost a obcování obou církví, ale vídeňský list mu opravy neuveřejnil. Tak opravuje aspoň v ruských listech

V Petrohradě nalézá na církev ruskou najednou mnoho nepřátel: katolíci, luteráni už z dávna tu byli organisovaní, ale teď přibyla dokonce obec unitů (katolíků) pod ruským konvertitou Susalevým, ale hlavně různé sekty protestantské: scientisté, armáda spásy. evangeličtí křesťané a pod. Evangeličtí křesťané počátkem října uspořádali celý týden konferenční. Svými přednáškami stahují celé zástupy lidu k sobě. Lid ruský vůbec hrne se tam, kde mu přednášejí a mluví k němu. Jeho pravoslavní kněží mu té radosti zřídka poskytnou, proto s vděčností hrne se k cizincům, jen když něco uslyší. Duchovní petrohradští svolali si proto zvláštní poradní schůzi, co proti nim. Bývá to zvláštní, že při takových příležitostech farní duchovenstvo stěžuje si na missionáře, že špatně a slabo působí, ač jen pro missie působí a za to plat berou. kdežto missionáři stěžují si zase na farní duchovenstvo, že svou pohodlností a lhostejností nechává všemožnému býlí rozrůstati.

Devět západních gubernií (Litva, Bělorus, Černá Rus, Volyňsko. Podolí a Kyjevsko) pořádalo v polovici října svůj sjezd obranný proti výbojnosti katolicismu. Je to sjezd podobný, jakým byl srpnový sjezd bratrstev pravoslavných ve Vilně. I tu stálé dovolávání se pomoci státní proti Polákům a katolíkům, žádost za obmezení práv jejich politických. Vlastní své síly organisovat neumějí, ač by to plně stačilo na odražení všech útoků, když lid většinou svou (kromě Litvy) jest i ruský i pravoslavný a úřady jen ruské a pravoslavné.

Seminaristé, kteří za dob svobody a revoluce utvořili si (r. 1906) svaz seminaristů, teď teprv postaveni před soud pro odboj proti úřadům svým i státním a pro spojení s moskevskou revolucí! Odsouzeno 12 lidí, z nichž jeden jako vůdce na 2 leta pevnosti!

*

První rusko-katolická obec v Petrohradě. Mezi palčivými otázkami, vzniklými následkem rusko-japonské války, jedno z čelných míst zaujala otázka o náboženské svobodě. Zaručená carskými úkazy z let 1905—1906 vzbudila u všech nepravoslavných křesťanů veliké naděje a začíná konečně, byť i zvolna, ujímati se a přecházeti od slov v činy. V nejnovějším čase zahovořily ruské časopisy o věci v Rusku dosud neslýchané a ještě méně připustitelné — o ruském katolicismu. O ruských katolících bylo sice známo i v minulém století, ale do manifestu ze 17./30. dubna 1905 byli to pouze jednotlivci, hlavně z vyšších aristokratických kruhů, trávící život za hranicemi Ruska, jako napotomní jesuité kníže Gagarin, Martynov, Pierling, otec Astramov (správce kostela sv. Stanislava v Římě), zvěčnělá kněžna Volchonská a její příbuzná, svými spisy proslulá Zinaida Volchonská a několik jiných vznešených dám a pánů, kteří stali se katolíky hlavně přičiněním OO. jesuitů. Byla však na Rusi, zvláště na jihu a mezi Bělorusy, síla ruského lidu, který přijav před několika věky unii, ocitl se později nenadále opět v úředním pravosláví, ale přes to neustával přiznávati římského velekněze za viditelnou hlavu obecné církve. Tento názor sdílel jak známo jeden z nejšlechetnějších synů Russie, věhlasný filosof, publicista a přední hlasatel ideje sjednocení církví, Vladimír Sergějevič Solovjev. Kromě něho bylo v intelligentních třídách dosti přívrženců této myšlenky, kteří nejsouce zjevně nepřátely pravosláví, tajně s ní sympathisovali. O její uskutečnění zasazoval se zvláště papež Lev XIII, o čemž vedle jiných podotýká též ruský spisovatel Petr Boborykin ve svém zajímavém spise „Věčnyj gorod“, když popisuje svoji audienci u sv. Otce.

Zásadně podmiňuje unie pouze přiznání papežského primátu a Filioque. Východní obřad, staroslovanský bohoslužebný jazyk, ženaté kněžstvo a jiné obyčeje sjednocení nevadí. Poněvadž však pro unii pracovalo z počátku hlavně polské duchovenstvo, uvykli si ruští unité zponenáhla stotožňovati římský katolicismus a unii s polskou národností, začali si vždy více osvojovati polskou řeč, polské obyčeje — začali se polštiti. Slovanská liturgie zůstala, ale svjaščennik se přeměnil v bezvousého, krátce ostřiženého „księdze“ s biretem na místo skufji nebo kamilavky na hlavě, odchýlil se i nápěv od prvotného starodávného, celý bohoslužebný řád obdržel nádech římského ritualu, začal se v tomto směru silněji vybarvovati — a unie pozbývala tím u ryzích, sjednocení nakloněných Rusů své přítažlivosti.

Chceme býti ruskými katolíky, nikoli polskými unity — osvědčovali — a přejeme si míti vlastní rusko-katolické obce. U nás budou svjaščennici, nikoli księdzové, naše církve se budou nazývati chrámy, nikoli kościoły, kázání, zpěvy, modlitby, vše povinno konati se jazykem ruským. A proto jali se nyní, po vyhlášení náboženské svobody, stoupenci sjednocení pod jednou viditelnou hlavou utvářeti svérázné odvětve katolicismu — čistoruské katolické obce.

První taková obec pod názvem „Russko-katoličeskaja obščina Svjatago Ducha“ právě zaregistrována oficielně v Petrohradě a její

stanovy vládou potvrzeny. Stálo nemalé práce překonati všeliké překážky a založiti byť začátečně skrovnou, ale samostatnou rusko-katolickou církev. Ruská vláda nepřála si ovšem vzniku nové unie v samém středu říše, a ještě méně přála si pravoslavná církev, aby se vedle ní utvořila nová, od ní neodvislá, avšak s týmiž obřady a bohoslužbou, s knihami a rouchy, jakých užívá kněžstvo její. Jelikož by přímé vyjednávání o tom s Římem nebylo vedlo k cíli, nezbývalo leč použíti tolerančního zákona o jinověreckých obcích, z kterého těží starověrci a různí sektanti.

Tak se i stalo. Vládou dosud nepotvrzená, ale „trpěná" rusko-katolická obec ohlásila jí své bytí a zařaděna oficielně do počtu jinověreckých konfessí. Jejím účelem dle stanov je sloučení všech, dogmata katolické církve přijímajících křesťanů, se zachováním všech obřadů, liturgie, discipliny, postů východní církve, společná účast v bohoslužbách, modlitbách, svátostech. Obec má své vlastní matriky a jmění. Administrativní vedení náleží čtyřem obcí zvoleným důvěrníkům za předsednictví duchovního správce (nastojatelja). V záležitostech obce mohou hlasovati všickni její bezúhonní členové, čítající 25 let. Právo členy přijímati a vylučovati přísluší výhradně duchovnímu správci, jímž jest O. Alexěj Evgrafovič Zerčaninov, někdejší svjaščennik sela Borisova v nižněnovohradské gubernii, 60letý bodrý, energický muž, jenž za své katolické přesvědčení byl přes dva roky vězněn v tak zvané suzdalské krěposti (tvrzi) při klášteře stejného jména ve vladimirské gubernii. Co se týče jurisdikce, podřízena jest obec s jejím pastýřem bezprostředně lvovskému unitskému metropolitovi hr. Ondřeji Šeptyckému. *K. Jindřich.*

Věda a umění.

Filharmonický spolek **Beseda Brněnská** zahájila sezonu dne 3. října 1909 komorním **koncertem**, jejž vyplnilo věhlasné **České kvarteto** (pp. K. Hoffmann. J. Suk, J. Herold a H. Wihan).

Pořad vykazoval tyto skladby: **Vítězslava Nováka druhý kvartet** op. 35 z D-dur, **Beethovenův kvartet** op. 127 z Es-dur a **Smetanův kvartet** z e-mol „**Z mého života**".

O Novákově důmyslném díle bylo již v „Hlídce" zevrubně referováno u příležitosti jeho provedení v koncertu Filharmonické Besedy r. 1907 Ševčíkovým kvartetem.

Beethovenovo opus 127 (prvé ze tří knížeti Mikuláši Borisu Galicinovi věnovaných kvartet) je z posledních velikých kvartet velmistrových. „V těchto posledních kvartetech," píše Graf, „ten muž, který kdysi v „Hrdinské" vyjel k dobyvačným tažením, stává se od světa odvráceným věštcem. Se mšemi středověkých Nizozemcův a Španělů, s „Canticum canticorum" Palestriny, s „Actus tragicus" Bacha náležejí poslední kvarteta Beethovenova k hudební kabale, k nejhlubším, nej-

ojedinělejším dílům hudební mystiky...“ „Nic není vyššího, nežli přiblížiti se Bohu více, než jiní lidé, abychom odtud paprsky Boží rozšiřovali mezi pokolením lidským“, zní výrok Beethovenův oné doby. „Vím, že Bůh jest mi bližší než ostatním v mém umění...“ V opuse 127 leží ještě většinou vášeň a boj, ale věta z E-dur rozevírá již oči k věčnosti. Jest důkazem nezdolné síly vysokého umění Českého kvarteta, dovedlo-li tak dokonale zvítěziti nad taji této velikolepé skladby.

Vrcholem večera byl slavný Smetanův kvartet „Z mého života“, v němž sama poesie lidského štěstí a bolu neodolatelně mluví tklivou krásou hudební, v němž mistr vynesl svůj citově bohatý život z hlubin vlastní duše. Tato tónová autobiografie zakladatele české hudby nabyla pravého oživení teprve idealní reprodukcí Českého kvarteta, jemuž byla s počátku hlavním číslem pořadu.

Pro to na výsost vytříbené, v pravdě genialní podání Českého kvarteta těžko nalézti nových nadšených slov. Cituji úsudek Němce Dra Kienzla: České kvarteto vyznačuje tak vyslovený svéráz, že nutno toto sdružení postaviti na zcela zvláštní místo mezi ostatními soubory kvartetními. V českém kvartetu zdá se, oživla prabytost hudby sama. Veškerá technika, na příklad vysoce vytříbená dynamika a nepřekonatelná přesnost souhry jest u českého kvartetta podřízenějšího významu vedle daleko vzácnějších hudebních předností, jež každému jeho členu jsou takořka vrozeny. Čtyři umělci, vyšlí z téže půdy, srostli ponenáhlu v jednotu idealní, aniž při tom zvláštní svéráz káždého jednotlivce utrpěl. A tato okolnost je to, která tomuto uměleckému souboru tak zvláštní půvab propůjčuje. V té příčině jest České kvartetto dnes nedostižno, nepřekonatelno.

*

N á r o d n í d i v a d l o v B r n ě. Dne 9. října 1909 vypravena Flotowova „M a r t a“. Nechám stranou otázku, bylo-li této antiquity hned na počátku sezony v repertoiru potřeba. Utraceny zbytečně čas i síly na mělkém, bezvýznamném díle, jehož někdejší veliký úspěch jest jen důležitým datem v dějinách esthetického vkusu a vzdělání obecenstva.

Provedení opery bylo pěkné. Především pokud se týče hlavních úloh, jimiž vynikli sl. C h a r v á t o v a (Harrieta) a pánové K r a m p e r a (Lyonel) a W i l d (Plumket). Zpěvohru nastudoval a řídil kapelník p. W i n k l e r, v němž získalo divadlo naše sílu mnohoslibnou. Ale k plnému, dokonalému rozvoji jeho vynikajících schopností bude třeba, aby správa divadelní jeho kapelnické činnosti otevřela pole plodnější, lepší žně hodné, než jsou staré opery dávno překonaného vkusu, o vídeňském braku operettním ani nemluvě. *Jan Kakš.*

Č i n o h r a vykazuje od zahájení saisony několik novinek. V repertoiru činoherním dává nové ředitelství na jevo snahu seznámiti naše obecenstvo s divadelními událostmi, které na velkých scenách vzbudily pozornost. Za dobu necelých šesti neděl viděli jsme řadu her z cizích literatur, které minulou ba i přítomnou teprve saisonu zdobily obě velké scény pražské jako novinky.

Tak objevil se na našem jevišti poprve polský modernista Stanislav Przybyszewski tříaktovým dramatem „Zlaté rouno“. Je to jedno z dramat, které autor vydal spolu se čtyrmi jinými v Německu pod společným titulem „Totentanz der Liebe“ a které jest věrným obrazem celého díla básníkova, tak význačného svým smělým probíráním a kocháním se v propastech lásky a pudů sexualních. Po této stránce jest v ovzduší hrůzy a přízrakův, ostatně ne příliš pravděpodobné vybudované drama cizoložství, opakem způsobu dramat francouzských, která všechny ty neřesti ovíjejí září rozkoše, krásy a pikanterie. Hřích táhne se v něm od pokolení ku pokolení, a v pokolení jednom mstí se osud nevěrnosti za stejný hřích spáchaný v pokolení předcházejícím. Apoštol této Nemesis, starý Ruszczyc hlásá, že osudu nesmí se překážeti, udílí výstrahy a rady s takovým bizarním sarkasmem, že nevíme, zdali nejsou jen tak míněny, aby pád a hřích popohnaly.

Intimní hra těchto pěti osob vyžaduje na hercích nejen vytvoření jednotlivých, hluboce v jádru rolí kotvících postav, jako základu pro celou hru, ale dále i celistvou souhru a postup scén, které by vyjadřovaly mnohem více nežli vnější děj, totiž vnitřní záchvěvy duší, hnaných proti vůli a vědomí v závratnou propast záhuby. Po této stránce zůstalo v našem novém souboru ještě velmi mnoho nesplněno, co bude nutno teprve delším jeho společným úsilím vybudovati.

Náhodou mohli divadelní enthusiasté, gourmandi a přátelé tvorby Przybyszewského skorem současně viděti neméně ponuré další drama ze zmíněného cyklu, hru „Pro štěstí“, kterou sehrál ochotnický kroužek „Občanské Besedy“ v divadelním sále spolku katolických tovaryšů. Nebylo nezajímavo srovnávati výkon stálého divadla s výsledkem snah těchto ochotníků, kteří s chvályhodnou odvahou zaměnili běžné ochotnické hry za tak intimní, v duševních otřesech tak těžké drama osob ze světa bohémského a úkolu svému slušně dostáli.

Další novinkou seznámili jsme se s dánským, nyní módním dramatikem Gustavem Esmanem. Jeho veselohra „Otec a syn“ nezanechá dojista žádného trvalejšího dojmu, neboť nepřináší nic hlubokého a bohatého. Velkoobchodník Hohn skládá veškeré naděje ve dvacetiletého syna Pavla, který má býti jeho nástupcem. Má churavou ženu, dceru sobě odcizenou, a zbývá mu jen láska k synovi. Vše by mu strpěl, i to, že dělá rodině po Kodani hanbu svým poměrem k pochybné dámičce Kamille. Když však Pavel si ji chce doopravdy vzít, vypraví jej na obchodní cesty až kamsi na rusko-čínské hranice. Syn je 7 let z domova, usadí se v cizině, ožení se s praktickou Američankou a zařídiv s jejím bratrem velkoobchod, vrátí se jako dokonalý obchodník navštíviti rodinu. Zatím matka zemřela, sestra se vdala, otec zanedbává obchod pro lásku, kterou z ohledů na rodinu netroufá si vzíti. Poměr se obrátil. Dříve syn pro lásku zanedbával svých povinností a byl hubován, nyní totéž dělá otec, a plísní jej za to syn. Z této paralely prýští trochu veselosti, která končí svolením synovým ke sňatku otcovu.

Esmanovy veselohry nesly s sebou pověst, že jsou obrazem dychtivé a jaré energie mladého pokolení proti starému. Také v „Otci a synu“

mladé pokolení ohnivě vystupuje proti staršímu, ale ne jak bychom snad očekávali na poli duševním a mravním, nýbrž v oboru ochodní praktičnosti. Při tom však horování Esmanových mladých lidí je tak povšechné, že brzo v nás vzbudí skepsi k svým obchodním reformám, o kterých neumí pověděti nic, než všeobecné fráse bez věcného doložení.

Také formálně zhostil se dramatik svého úkolu velmi pohodlně, otřepaným již parallelismem mezi prvním a třetím dějstvím: v prvním syn nedodržuje kancelářských hodin, zapomene natáhnouti kontorní hodiny, má milostné spády atd. a je za to vaděn od otce, ve třetím docela parallelně to dělá otec a je za to vaděn od syna. Vidět z toho všeho, že Esmanovo mladé pokolení ani jeho dramatická forma nejsou s to přinést do veselohry něco nového, ceny velké a trvalé.

Sehrán byl „Otec a syn“ pečlivě, svěže a hybně. Nová činohra naše ukázala tu, seč je.

Po německých jevištích i u nás hraje se nyní nejčerstvější novinka dne „Revoluční svatba“, s níž si tedy i naše divadlo neobyčejně rychle pospíšilo. Hra jest o 3 dějstvích, napsal ji Sophus Michaelis, dánský básník, romanopisec a kritik, přeložil K. Dušek. Děj je čerpán z francouzské revoluce. Markýz Arnošt de Tréssailes, royalistický emigrant, vraceje se do vlasti s rakouským vojskem, upadne v zámku trionvillském, kde se ženil se svojí nevěstou Alainou de l'Extoile, v zajetí republikánských čet a odsouzen k smrti. Noc před popravou jest jeho nocí svatební. Kouzlo to však pro něho neexistuje, je přestrašen, zničen děsem před koncem tak, že je schopen každé zbabělosti, aby zachránil svůj život. Rád prodá kouzlo své noci svatební republikánskému podplukovníkovi Marr-Arronovi za oděv jeho, v němž uprchne. Marr-Arron jest odhodlán zemřít za tuto cenu za markýze, nepřijme ani milosti a dá ráno sám povel vojákům, vykonávajícím rozsudek.

Drama je obměnou známého, specielně u dánských básníků se vyskytujícího mínění o vyžilých, přezrálých rodech, určených k vyhynutí, na jichž místo přijde pokolení převratu, síly a pokroku. Nezdá se, že by dokumentovalo správně a dosti účinně tuto theorii. Nelze hledati spásu budoucnosti u pokolení, jehož vášeň lásky vyrůstá z hrůz smrti a jíž je hrdinstvím smyslný záchvat, který všechny slibné síly hazardně obětuje za jedinou noc milostných orgií.

Hra upoutala velice svým originelním sujetem, svým dobovým koloritem, napínavým dějem a obratným provedením přes mnohé námitky, které mohly by činěny býti proti hledanému divadelnímu effektu, vrcholícímu v drastičnosti mluvy, vtipů a p. Byla u nás vypravena se všemožnou péčí, úlohy v rukou dobrých a plynná souhra veskrze udržena.

Ze starší německé tvorby byla znovu nastudována a vypravena pohádka Gerharda Hauptmanna „Potopený zvon“, jehož symbolická fabule jest dostatečně známa a snad ještě i v živé paměti. Nebylo se však lze ubrániti dojmu, že kouzelný dech, kterým nás kdysi ovívaly postavy Routičky a Jindry, vodníka, lesních duchů a

žínek, mnoho pozbyl ze své svěžesti. Snad bylo vinou toho i vypravení bez hudby, která tak účinně poetické scény pozdvihovala a malovala.

Na konec ponechal jsem si zmínku o loňském coup de théâtre vídeňském a berlínském, o hře maďarského dramatika Fr. Molnára „Ďábel". Bude těžko ve frivolní a pornografické literatuře najíti díla, které by se tomu rovnalo v cynické špíně, nestoudnosti a kalu. O čemkoliv je ve hře zmínka, jakákoliv věc hmotná neb statek duševní, vše je cynicky potřísněno slinami ďábla, jenž všemu se vysměje, každé lepší snaze šlechetnosti a počestnosti.

Malíř Hanuš a Jolanta, choť bohatého průmyslníka, milovali se kdysi, dokud ona byla svobodnou. Po několik let nezavadili o svůj bývalý poměr, až když Hanuš má se oženit, ozve se v Jolantě touha po něm. Snad by nebyla k dosažení jeho dosti silná, snad by nedošla ohlasu. Proto autor docela pohodlně postavil do hry — ďábla, ano skutečného ďábla, žádný snad jeho symbol v lidské podobě, nýbrž skutečného ďábla v elegantním kostýmu vyžilého světáka, který svými řečmi a intrikami Hanuše s Jolantou svede. Je to ovšem pohodlný prostředek. Ďábel dostaví se kdy chce, hlásí se k Hanušovi jako známý, všechno ví, vše si může dovolit, nic mu není dosti nestydatého, neslušného, nikdo se nad jeho darebáctvím nepozastaví — vždyť je to ďábel. A on umí toto své postavení využitkovati; všechno pomluví, vše poplvá a pošpiní svými řečmi, názory a zásadami. V nynější nadprodukci divadelních frivolností scházel ještě tento maďarský artikl. Ten to dovršil. *St. Fiala.*

*

V „Časopise Matice Moravské" (sv. 4.) hovoří Fr. Černý o otázce o původě Valachů moravských. Miklošič byl je totiž prohlásil za potomky přistěhovalých Rumunů, kteří během let poslovaněni. Ale Pastrnek a někteří novější badatelé čeští praví, že Valaši jsou částí kmene uhersko-slovenského. Nasvědčují tomu zvláštnosti nářečí staršího, jak nám je z první polovice minulého věku zachovali Gallaš a Maniak ve sbírkách svých. Teprv během 19. století přijali Valaši dnešní nářečí od slovenského vzdálené. Dobu přistěhování valašského na Moravu z uherského Slovenska klade Pastrnek do 17. a 18. století, Jos. Válek však do 13. stol. (Čas. Mat. Mor. 1907, 1908, 1909). Východiště Valachů klade Válek na východní Slovensko pod Vihorlatem. Příčinou kolonisace jest vpád tatarský. Tyto domněnky Válkovy vyvrací Fr. Černý a naopak pravděpodobnost kolonisace valašské klade teprv do 17. a 18. století, kdy pasekáři ze Slovácka přešli na moravskou stranu. Tito pastýři ovcí přišli snad i z daleka několika mil, zprvu jen dočasně, ale později na trvalo. Rumuny už asi nebyli. Avšak pravděpodobně byli kdysi mnozí z nich z rumunského národa vyšli, ale mezi tím už se poslovenčili. Takto záhada vyložena přirozeněji a věrojatněji, než domněnkami předešlými.

*

Ve vídeňské „Kultuře" (Leo-Gesellschaft) hovoří nějaký pseudonym o dosavadním neúspěchu všech umělých jazyků a také o nastávajícím úpadku nejšířenějšího umělého jazyka Zamenhofa „Espe-

ranto". Stoupenci jeho už se rozdělili na dva tábory, a vlastně na čtyry, a za chvíli nebude už jeden druhému rozumět, tedy týž „Babylon" stíhá i umělé jazyky lidské, co stihl přirozené řeči. Radí proto autor ustati od pokusů s Esperantem a zavésti zjednodušenou latinu jako mezinárodní dorozumívací řeč. A hned podává návrh této nové latiny. Zjednodušená latina tato však se výrazností nevyrovná latině staré a snad ani ne snadností a rozhodně ne srozumitelností. Oprávcové všichni totiž zapomínají, že nejvíc práce při učení řeči dají slovíčka: Shledání a podržení slovného pokladu, nikoliv gramatika! Tu lidé studovaní ovládnou snadno ve dvou třech hodinách. A nabytí pokladu slovního se nedá ulehčiti. Ani tím umělým smícháním různých jazyků dohromady. Smíchání to spojené se zkomolením a s obmezením nebo přešinutím významu na konec působí tak, že se člověk musí učit kmenům vlastního jazyka, právě tou podobností zkomolenin zcela bezvýrazným. Uvádí však zmíněný autor ještě i jiné těžkosti, které platí ovšem i u latiny. Každý národ si ten zprostředkující jazyk vyslovuje a přízvukuje po svém a tak tatáž řeč hovořená dvěma různými přece jen na konec není mezi nimi spolehlivým pojítkem. Nerozumějí si přece. Zapomíná se totiž na to, že není jen material gramatikálně-lexikální sám naším prostředkem dorozumívacím: jsou to všecky projevy celé živé osobnosti, jež „mluví". Mluvíce s někým na poprvé ve vlastní řeči, musíme proto dávati pozor, abychom mu rozuměli!

*

Ve „Slovanském Přehledě" (1. sv.) hovoří Dr. Frinta o dorozumívacím jazyku slovanském. Navazuje na pokus Hoškův (nový umělý všeslovanský jazyk, hlavně pro Slovany rakouské „Grammatik der neuslavischen Sprache", Kremsier 1907). Podobný pokus se slovanským jazykem umělým učinil nějaký Slovinec (pseudonym) M. M. Ziljski 1865 vydav „vzájemnou řeč slovanskou". Pokus Ziljského zanikl tak dokonale, že dnes o něm nikdo ani neví. A podobně se stane i druhému pokusu kroměřížského prof. Hoška. Kdyby pokus byl sebe lépe sestaven, jest marný. Řeči, jíž ještě nikdo nemluví, se učit, to jest prostě podivínství. A takových lidí najde se vždy co nejméně. Bohudíky, sic jinak bychom za chvíli měli každý svůj zvláštní system řeči!

Dr. Frinta vzájemnost slovanskou shledává jen tehdy možnou, když každý intelligent slovanský bude ovládati, aspoň trochu, aspoň čtyři dialekty slovanské: češtinu, ruštinu, polštinu a srbštinu. Přispěti k tomu má škola střední (už často jsme o tom hovořili!) a akademie slovanské zjednodušením pravopisu.

Dnes už za dorozumívací řeči fakticky slouží: čeština (Čechy, Morava, Slezsko, Slovensko a pro mnoho Jihoslovanů), polština pro Slezsko, Halič a Bukovinu; ruština pro celou Rus (kmeny ruské a Poláky v Rusku a haličsko-uherské Rusíny) a mnoho intelligence po celém světě slovanském. Jihoslované nepotřebují mezi sebou jazyka dorozumívacího; rozumí si, mluví-li každý po svém. Konečně zůstává prakticky stále dorozumívací řečí němčina.

Pro dorozumívání mezislovanské neschází jednotlivým kmenům ani tak nedostatek knižné nauky, jako živý styk. Scházeti se více

spolu, navštěvovati se více a dorozumění přijde samo sebou bez dlouhého učení. Stykem se i jazyky slovanské samy sblíží, kdežto takto se oddalují víc a více. Praktičnost rozhodla už sama sebou pro ruštinu, ač právě ona je co do zručnosti a krásy na posledním místě mezi slovanskými jazyky.

*

Na programě sjezdů obchodních a průmyslových, jež pořádají obchodní komory všech států a jenž po čtvrté sejde se na rok v červnu v Londýně (vloni byl v Praze), klade se jako mezinárodní důležitá otázka oprava občanského kalendáře. V kalendáři zdědili jsme po starých důmyslnou věc, ale velmi nepraktickou. Podobá se těm starým městům s křivolakými uličkami, těm starým domům samé kouty, schody a chodbičky temné a nízké! Je jako ty staré míry a váhy irrationelní — nepočítatelný! Ovšem když naše kultura datuje také z té doby života zemského, kdy země obíhá kol slunce za 365 a čtvrt dne! To se nedá nijak pravidelně rozdělit a rozpočítat. Pokus francouzské revoluce s dekádami se neujal. Ale snaha kalendář počítatelněji upraviti od té doby už nezmizela. Nechtějí však upravovati týdne a sedmičkové jejich počítání, ale měsíce. Ujalť se v životě našem mnoho počítání po měsících. A ty jsme zdědili v možně nejpestřejším seřadění. Pro londýnský sjezd vypracoval sekretář obchodní průmyslové společnosti v Harlemu tento návrh ještě nejméně od minulosti se lišící. Velkonoce padají vždy na pevné datum na první neděli dubnovou (6. dubna). Měsíce se druží po třech ve čtyři roční skupiny. V každé skupině má první a druhý měsíc 30 dní a třetí 31 dní. Vyplývá ročně nad 52 neděl jeden den. Ten vloží se mimo počet bez dáta a bez označení týdnového jako Nový Rok. V přestupném roce připojí se den přidaný do poloročí mezi 31. června a 1. července rovněž bez data a týdnového pořadí. Tak se do nepravidelného roku našeho zavede přece nejmožnější pravidelnost. Budeť každý čtvrtrok úplně podoben druhému, dny týdnové budou padat na stejná dáta měsíční a každý čtvrtrok skončí nedělí. Nejvíc o úpravu kalendáře stojí obchod. Ten má největší potíž s dnešní jeho nepočítatelností. Zdá se, že by se konečně v civilisovaném světě dnes už osnova ta snadno ujala. Majíť všechny státy a národy dnes už vysoko vyvinutý cit a smysl obchodní, bursy všude mnoho značí a jejich „ultimo“ má význam pro celý hospodářský život. Při čítání úrokovém má dnes i jediný den význam a čtvrtroky naše liší se až o dva dny a měsíce až o tři dny (leden, únor). Zdá se, že i občanské Rusko čeká na tuto opravu kalendáře, aby se pak přidalo k ostatnímu civilisovanému světu. Přidávati se dnes od julianského ku gegorianskému kalendáři se stejnou nepraktičností v dělení měsíčním a opravovat tak snad v krátké době na dvakrát své čítání, bylo by dvojí neštěstí! A tak si myslí, že svůj zmatek, jaký jistě nastane, zmírní tím, že si to odbudou najednou.

*

V „Cyrillu“ vypisuje se subskripce na české vydání „Vatikanského chorálu“ pro českou církevní provincii.

Janáčkovu „Její Pastorkyni“ prohlásil Dr. J. Branberger za zárodek lidové opery moravské, na jejímž pokusu však ještě se musí opera ta vyvinouti a zformovati.

V „Hudební Revui“ hovoří A. Šilhan u příležitosti sedmdesátin Ed. Nápravníka, kapelníka carské opery, o vzájemnosti hudební mezi Rusy a Čechy. Dává vinu Nápravníkovi, že na tak vlivném postavení nepostaral se ani o uvedení české hudby na Rus ani o uvedení ruské do Čech.

V Praze připravují se nové opery: komická „Otázka“ od L. Prokopa, komická opera „Malířský nápad“ od Ot. Zichy a „Divá Bára“ od Ad. Piskáčka.

Za překlad z „Písní otroka“ uveřejněný v prešpurských „Robotnických Novinách“ odsouzen redaktor jejich Hvězdák na měsíc vězení a 400 korun pokuty. Na Uhry jsou příliš silné!

V Praze odmítnuto provozování Brahmsova „Německého Requiem“, že by titul ten škodil před publikem. Tím se Praha snížila pod německá města Linec, Solnohrad a j., které odmítly produkci Kubelíkovu! Za to Vídeň přijala jej enthusiasticky.

Ve čtvrtek 21. října zasazovala vídeňská universita desku Dru. Albertovi. Řečník Dr. Hochenegg sic nezapřel rodu ani cítění Albertova v řeči své, mluvil vřele o jeho vědecké i literarní práci česko-německé (překlady do něm.), ale jinak vídeňská universita si ho zcela okkupovala. Z Čechů přítomen a snad ani pozván nebyl nikdo!

Rakouské lidové umění vystavuje v Berlíně. Jsou tam i ukázky slovanského lidového umění, a ono vlastně tvoří základní tón celé výstavky, ale jen pod souborným jménem rakouským. Zdá se, že výstavkou tou získá si nové dobré odbytiště pro své některé věci, jako hračky, krajky a dřevěné drobnosti domácí.

Nové objevy jeskynního bludiště nad výtokem a podle skrytého řečiště Punkvy znamenají nové netušené obohacení památností a krás našeho moravského Krasu. O nějaké soukromé společnosti, nebo o úmyslu země Moravy vzíti celou věc do svých rukou a stvořiti z toho památné úpravné výletnisko pro celý svět — na způsob Postojny — nic nikde neslyšeti.

V zářijovém svazku „Meditací“ hájí Emil Pacovský proti projevu L. Novákovu v „Díle“ (námi uvedenému) Bílkův pomník Třebízského. O uměleckém díle prý má právo mluvit jen kritika. Projevy hodí se pro všechno jiné, ale ne pro úsudek o vážném díle. „Svobodný projev“, jímž dává se výraz „prostému cítění“, nemá se vtírati, kam nepatří. Poukazuje pak na to, že geniovi nikdy dosud netleskala současnost. Vždy teprv až budoucnost ho doceňovala. A Bílek jest prý genius.

Rektorem vídeňské university zvolen prelát Dr. Svoboda, professor starokřesťanského umění, kněz — a nikdo se tím ve Vídni nepobouřil ani neurazil ani ze studentů ani z professorů! To jen my Češi se všech svých institucí děláme Kocourkovy!

K dvojímu letošímu jubileu Julia Słowackého (nar. 1809, zemřel 1849) vyšlo hned trojí vydání jeho Sebraných spisů: nejdukladnější a nejdražší Gubrynowiczovo (v 11 svazcích), Artura Górského a Altenbergovo, nejlacinější (vázané 10 K) Zcela kritické a úplné vydání však dosud není možno, poněvadž mnoho rukopisů básníkových jest ještě rozptýleno. Vyrojilo se přirozeně také celé množství monografií a studií kritických jak o životě tak o jednotlivých dílech Słowackého a jeho zajímavé a originelní nauce filosofické, která teprve v poslední době po objevení některých jeho spisů filosofických jest důkladněji studována. V jubilejním trojdenní (29.—31. října) konaly se ve všech skoro větších městech polských slavnosti a sjezdy. Po více než půl století přichází tak i širší veřejnost k poznání jednoho z největších a nejhlubších básníků nejen polských, ale i světových vubec — ač jest jisto, že přes všechen dnešní enthusiasmus zůstane Słowacki pro celek národa ještě dlouho nedostupným právě ve svych nejsilnějších a nejkrásnějších útvorech mystických.

O náboženství Słowackého, pro něž národní velikán polský má býti vyloučen z Vavelu, vydal rozbor historický P. J. Maklowicz, háje v brožurce své stanovisko biskupa krakovského.

Už několikátý rok vede se boj o divadlo lvovské v kritice i publiku lvovském. Boj celkem nechutný a velice osobní. Z daleka to vypadá jako pravá národní neurasthenie

Na rusínské divadlo sebráno za čtyry léta 214 tisíc korun. Teď už dary plynou tak zvolna (1600 korun za čtvrt roku), že zdá se, že ani za sto let divadla rusínského státi nebude. Dar země Rusíni před dvěma lety odmítli, jako ponižující pro podmínky připojené.

Dne 15. října slaveny na Rusi stoleté narozeniny oblíbeného druhdy básníka A. V. Kolcova.

Leonid Andrejev napsal nové drama „Pán" (Anfisa), v němž líčí slabocha, který nemůže se ze své milostné zápletky vyplésti, a když se osvobodí konečné, milenka jej otráví. Ale jest k podivu, jaké osoby a náměty si ruští spisovatelé stále obírají! Je to opravdn zrcadlo ruské intelligence?

Moskva považována slušně za kolébku novější literatury ruských Armenů, neboť koryfeové armenského písemnictví začali svou činnost v Moskvě, kde od roku 1858 do 1864 vycházel pod redakcí prof. Lazarovského z ústavu východních jazyků S. J. Nazarjance měsíčník „Jusi sapajl" (Severní Zář), který blahodárně působil na tehdejší armenskou společnost a měl nemalý účin na rozvoj armenské literatury. Později (v letech 1888—1904) vydáván zde první velký armenský sborník „Andes grakan jev patmakan" (Historický a literární Obzor), který však posléze zanikl následkem netečnosti tehdejších armenských kruhů. Nyní sestavil se zde kroužek nadaných spisovatelův a publicistů, kteří chtějí obnoviti bývalou slávu armenského písemnictví v Moskvě a utvořiti nakladatelský spolek, jenž bude vydávati na počátku výlučně útvory mladých armenských poetův a belletristů. Zdejší armenská kolonie jeví pro tento kulturní podnik vřelý zájem. *K. J.*

Dne 10. října dávána v Záhřebě nová hra Milana Begoviće „Stana“, jež nepřidala mu k té slávě, již si získal prvními kusy svými.

První operu srbskou složil Jovan Christić, jednoaktovku „Poljubac“, jež se však dávati bude německy v Mnichově. Libretto vzato z Goethea. Bělehrad sám nemá operního ensemblu.

Bělehradské divadlo navrhlo, aby stálé sceny jihoslovanské (Záhřeb, Bělehrad, Split, Ljublana, po př. i Nový Sad a Split) vyměňovaly si navzájem zprávy nejen o postupu repertoaru svého, ale i jiné technické, osobní a umělecké zprávy. Navrhuje k tomu vzorec svého měsíčního referátu, jaký podává bělehradské divadlo srbské vládě.

Jihoslovanský spolek umělecký „Lada“ se sídlem v Sofii usnesl se súčastniti se všeslovanské umělecké výstavy krakovské, jež na rok v květnu se má pořádati.

Starý bosenský srbský list literární „Bosanska Vila“ má zaniknouti po 24 letech vinou a nevšímavostí obecenstva.

V Bělehradě počal vycházeti illustrovaný literární týdenník „Proleće“ (Jaro). Srbská literatura se očividně centralisuje. V Bělehradě vznikají stále nové listy a udržují se; krajinské v Uhrách, Charvatsku, Bosně, Dalmacii zanikají, nebo jen živoří.

Charvatský literární list „Vjenac“ má se znovu vydávati, po několikaletém přerušení. Památka „Vjence“ jest asi tak milá Charvatům, jako nám naše starší literární listy „Květy“, „Světozor“, „Osvěta“, „Lumír“, a proto literární snažení znovu vždy se ke jménu tomu vrací.

*

Zemřeli: 8. září Olga Nikol. Čjumina-Michajlova, vynikající ruská básnířka po tříleté chorobě nervové. — 14. října Manojlo Maša-Hrvaćanin lékař, žurnalista srbský. — Jakub Bart-Ćišinski, nadaný, jediný básník Srbů lužických (* 1856).

Zprávy národohospodářské.

Nejakutnější otázkou je stále týž zájem širokých vrstev lidových: drahota všech potravin. Už je všem proti mysli, jen že každý ji svádí na něco a na někoho jiného. V ministerstvu utvořena komise, která má vyšetřiti příčiny a prostředky vynalézti. V poslanecké sněmovně bylo to prvním z pilných návrhů, jenž podán hned s několika stran. Před tím už na četných schůzích thema to projednávaly strany dělnické. Tyto dávají všeobecně vinu celní ochraně.

Clo obilní dochází v ceně obilí u nás letos plného výrazu. To značí: cizina k vůli našemu clu ničeho z ceny neslevuje, aby prodala. Má všude jinde dobré ceny a hojnou poptávku, nemusí se dráti o naše tržiště. Letos my stojíme o cizí, nemajíce dosti svého. Kdyby letoší úroda uherská byla obnášela přes 40 milionů metráků pšenice a my

nemusili pšenici dokupovat, byly by asi ceny o něco nižší nežli ceny sousedních trhů balkansko-ruských (+ clo a + dovoz). Ceny pšenice letos jsou v Bělehradě a ve Smederevu v Srbsku 18—20 K za metrák, v Sofii 18·30 K, v Konstanci 19 K, v Oděsse 17·25 až 18·75 K. Při peštské ceně 29·94 K a vídeňské 27·90 až 31·20 K (rumunská má cenu 29·50 až 30·10, ruská 28·50 až 29·30) je tu celá difference celní a dovozní vyjádřena i s obchodní provisí! Na volném trhu londýnském má pšenice ruská cenu 22·30 až 23·20 K za metrák. Proti ceně ruské pšenice ve Vídni činí rozdíl cen 6·20 a 6·10 K. Clo je 6·30 a 7·50 K. Pšenice jest u nás o 6 K dražší než by byla beze cla. Při ceně 28 až 31 K činí tedy clo 22%! U žita, ovsa, kukuřice, jichž se nikterak málo neurodilo, jest rozdíl nemenší než u pšenice. Cena rži obnáší v Srbsku 12 K, v Rusku v Oděsse 13·90 K, v Pešti 19·50 K, ve Vídni 20·20 až 20·70, rozdíl tedy obnáší 7·50 až 8·70. po případě 5·60 až 6·80 K při clu pro Srbsko 7 K, pro Rusko 5·80 K, tedy zcela vysvětlitelné rozdíly! Clo u žita činí 29% z ceny jeho!

Důvody socialních demokratů, že clo jest hlavní vinník veškeré drahoty, obracejí agrárníci a křesťanští socialové němečtí proti obchodu. Tak i ministr Weisskirchner uvedl jako hlavního vinníka nepřiměřeně rozvinutou organisaci obchodní. Ta jest vinna tím, že mezi cenami, jež dodává prvovýrobce (zemědělec) a jež musí platit konsument, jest nepoměrné rozpětí. Platí to opravdu všude tam, kde zboží se musí v malých dávkách sbírati po venkově a tak jde několikaterými rukami než dojde hlavního tržiště a z tohoto několikerý stupeň teprv vede zas až k drobnému konsumentovi. Toto zbytečné prostředkování, v zásadě zbytečné, za dnešní skutečnosti však nezbytné, přijde draho oběma polům, jež se pak přou o to, kdo komu škodí. Čím bezpomocnější a desorganisovanější prvovýrobce a konsument, tím jest řada prostředníků mezi nimi složitější. Sorganisují-li se oba dva a spojí spolu, odpadne všechen sprostředkovací náklad (osobní) a rozdělí se ve prospěch obou, po případě připadne té straně, která sprostředkování zastoupila.

Za důvod drahoty uvedeny také zvýšené mzdy dělnické a zvýšené platy úřednické. Ale toho důvodu nechtějí připustit zase socialisté.

V knize prof. D. Zolla „Le blé et les céréales" vyvozuje autor, že drahota nepřišla najednou, ale pravidelně stoupala od roku 1900. A ve Francii nepřišlo r. 1906 k novým zvýšeným clům a přece i tam pšenice stoupla v ceně. Kromě toho Francie už produkuje tolik pšenice, že clo už vůbec nepůsobí ve Francii (od 100 až do 130 mil. hektolitrů). Zvýšilo-li se obyvatelstvo Francie od desítiletí 1856—1865 ze 100 na 105 do 1895—1905, tu sklizeň pšenice touže dobou vzrostla ze 100 na 116. A přece tedy cena pšenice vstoupá poslední léta. Bylof r. 1900 průměrně za metrák 18·30 fr., 1901 pak 18·99 fr., 1902 — 21·04 fr., 1903 — 22·03 fr., 1904 — 20·48 fr., 1905 — 22·82 fr., 1906 — 22·62 fr., 1907 — 23·15 fr., 1908 — 23·30 fr., 1909 — 24·50 fr. Toto stálé vstoupání cen jest podobné i u jiných předmětů. Professor Zoll přičítá vstoupání všech cen dvěma různým příčinám: stálému a všestrannému zvyšování mzdy a služného a hlavně stálé a hojné těžbě zlata, jehož

tak rapidně přibývá, že cena jeho od r. 1900 poklesla o tolik, oč se průměrné ceny všeho zboží zvýšily.

Francouzští národohospodáři sledují nejpečlivěji pohyb zlata. Jeť Francie zemí zlata po výtce. Má nejstálejší kursy a normu úrokovou, největší a nejpevnější poklady zlata — v žádné krisi, v žádném poprasku nekolísá, aspoň tolik ne, co ostatní státy vedle ní. Francie a francouzští pozorovatelé národohospodářského života jsou tedy v tom ohledu kompetentní. Známý národohospodář světového jména Leroy-Beaulieu už vloni prohlásil tutéž větu, že zdražování všeobecné povstává jen následkem zlacinění peněz pro hojnou těžbu zlata.

Mají-li se věci tak, pak sotva bude možno co vynalézti proti drahotě. Zrušení celní ochrany bylo by sic úlevou, ale jen relativní. Vyrovnalo by násilím poměry výdělkové mezi zemědělstvím a průmyslem v neprospěch zemědělství a donutilo toto ke kapitálovému sesílení, čili celou řadu slabých existencí z něho vypudilo (ze zemědělství, pokud je výdělkovou těžbou). Vedlo by ještě více k citlivosti a choulostivosti zemědělské. Ale přes to by zůstalo další vstoupání cen — dokud se těžba zlata nezastaví. A zastaviti nebo zmírniti ji možno jen nějakým mezinárodním diktátem, nebo nějakým nepříznivým sběhem okolností na těžebních místech. První sotva je možné, tohoto nelze zatím očekávati.

*

Po smutných rozpočtech našich zemí přichází smutný rozpočet říšský, jejž ministr Biliński 26. října sněmovně předložil. Doložil jej kromě toho nejsmutnější perspektivou. Rozpočet řádný činí ve výdajích $2691^1/_2$ mil. K, v příjmech $2649^1/_2$ mil. K. Deficit tedy jest 42 mil. K. Deficit zavinilo zvýšení položek u všech ministerstev, vyjma ministerstvo kultu a spravedlnosti. Ale i tato ministerstva mají zvýšené požadavky, jen že stavební statě jejich vyděleny a položeny zvláště, spolu se stavebními statěmi jiných ministerstev, tak že povstaly dvě nové položky rozpočtové: udržování budov státních a novostavby státní, mající spolu přes 30 mil. K, kdežto minus rozpočtené u obou ministerstev zmíněných činí leda necelých 8 mil. K. Zvýšení rozpočtové obnáší ve výdajích 285 mil. K, v čemž ovšem jest pro ministerstvo železnic následkem nově postátněných drah vyšší potřeba 155·6 mil. K, tak že skutečná vyšší potřeba starých ressortů činí vlastně jen $129^1/_2$ mil. K. Ale zvýšení příjmové u jednotlivých ministerstev jest u porovnání se zvýšením výdajů minimální! Odpočítáme-li zvýšení ministerstva železnic, zbude opravdového zvýšení příjmů jen 35 mil. K.

Při tom ministr financí se chválil, že odrazil veliké požadavky vojenské i jiných ministrů. Máme je pravděpodobně uschovány na jindy. Celkem ve 395 mil. K nových potřeb, z nichž bude třeba 326 mil. uhradit výpůjčkou a 69 mil. novými daněmi, jest vojenského nákladu 196 mil. K.

Jako nové daně při tom ministr financí ohlásil: zvýšení daně z lihu, což vynese 35 mil. K, 20 z toho připadne na země, 15 na stát; na příjmovou daň z příjmů nad 21.000 K přirazí se 5—30% přirážka, tak že nejvyšší daňová míra u nejvyšších příjmů bude 6·48%, prý na

celém světě nejvyšší procento daně příjmové; vynese to 6 mil. K; příjmová daň „osamělých duší“ zvýší se u zcela osamělých o 15%, u podvojně žijících o 10%, co to vynese, věnuje se na úlevu daně z příjmů pod 4000 K; z tantiém zavede se daň 2—8% a z dividend přes 10% se zavede daň 2—10%. Obě vynesou asi 2 mil. K. Zreformuje se daň z dědictví a z darování, a vynese reforma ta na 10 mil. K. Zavede se nová daň ze sodovky a nová daň z minerálních vod (10 h na litr), což vynese asi 4 mil. K. Tím by schodek 42 mil. K byl uhražen. Jiné zamýšlené nové daně jsou: zvýšení daně z vína, jež vynese 4½ mil. korun, a monopol zápalkový, jenž by vynesl na 15 mil. K. — Celkem tedy stát míní zvýšit dosavadní zdroje na čtyřech místech, což by vyneslo přes 60 mil. K, a připojit nových zdrojů pět, což vynese 21 mil. korun. Hledání nových zdrojů jest jak patrno obtížnější. Silnější čerpání ze starých jest vydatnější!

Přirozeně ty silné a dobré zdroje už jsou všecky chyceny. Možno ještě sem tam jen slabé praménky přibrat, které už mnoho neslibují. Výjimku tu činí leda monopol sirkový, který by vynášel značnější obnos.

Rozhled socialní.

Předloha vládní o socialním pojištění dočká se 3. listopadu rok svého života před veřejností. Ve sněmovně převládá nyní chuť nějak ji co nejdříve vyvésti na zákonný stupínek, a výbor ji projednávající navržen jako permanentní, na nějž by nijaká peripetie parlamentu vlivu neměla.

Na sjezdě obchodních komor rakouských ve Vídni zástupci velkého průmyslu v druhé polovici října vyslovovali se o celém socialním pojištění, jak je vláda navrhuje, velmi nemilosrdně. Bojí se nových břemen, jež se pak skoro zdvojnásobí pro průmysl (z 99 na 175 mil. korun ročně) a průmyslníci nedoufají, že by takové břímě bylo bez následků pro vývoj průmyslový. Jmenovitě pak nechtějí pojišťování zemědělců společné s dělníky a řemeslníky. Zemědělské vrstvy budou prý stále passivní v úhradě svých rent, a tuto passivitu bude prý za ně musit hradit zase průmysl! Proto přijal sjezd celou řadu resolucí, jimiž žádá opravu předlohy pojišťovací v několika směrech. Ale nejeví se ani ve vládě ani ve sněmovně chuť, předlohu vzíti nazpět a ještě jednou ji předělávati.

Už poukazují i na Anglii, která v druhém roce svého socialního zaopatření starobního vidí, že se značně přepočítala. Počet starobních důchodníků v Anglii byl 30. dubna 667.000, z nich připadalo na Anglii s Walesem 414.000 osob, na Skotsko 73.000 a na Irsko 134.000. V Irsku počet důchodníků jest neobyčejně veliký. Také náklad na rentu těchto důchodníků činil v Anglii 1·20 korun na hlavu, ve Skotsku

3 koruny, v Irsku pak dokonce 8·40 korun na hlavu. Celkem rok tohoto socialního zaopatření starobního stál v celé Velké Britanii 192 mil. korun, ač čekáno nejvýš 144 mil. korun. Letos pak za osm měsíců vydáno už 130 mil. korun, do konce roku čítají tedy při nejmenším náklad 200 mil. korun.

*

Státní pojišťovna pensijní pro soukromé úředníky ve své první zprávě od 1. srpna 1908 do 31. července 1909 sděluje tyto údaje o dosavadním průběhu akce pojišťovací. Zřízeno při pensijní státní pojišťovně 10 zemských ústavů. Vedle státní pojišťovny ustavilo se a ministerstvem povoleno 38 náhradních pojišťoven! Všech přihlášených zaměstnavatelů bylo 30 092, a přihlášeno od nich pojištěnců-úředníků 161.355. Avšak z těch uzavřelo pojištění v náhradních pojišťovnách 7843 pánů se 67.111 úředníky. Tak na státní pojišťovnu zbylo jen 58·4% všech pojištěnců. Proto pojišťovna ta naříká, toho že nikdo nepředvídal, sic by nebylo v zákoně dáno bývalo té lehkosti pro náhradní pojištění. Příspěvků předepsáno bylo 11,334 568 korun. Zařizovací náklad u státních a zemských ústavů činil 811.515 korun. Na správní výlohy ústavům těm povoleno použíti nejvýš 2% příspěvku, což prý na vydržování 11 ústavů (1 říš. a 10 zem.) nikterak nevystačí.

*

Ve dnech 5. až 7. října konán ve Vídni sjezd mezinárodního spolku proti obchodu s děvčaty. Zástupcové vlád se tu chlubili, co už jejich státy proti tomuto zločinnému řádění jisté třídy lidí podnikly. Minule na sjezdu vratislavském bylo vyčítáno Rakousku právě a Uhrám, že trpí nejhorši bandy toho druhu ve svém území. V Uhrách dokonce to nebývalo ani zločinem, nýbrž pouze přečinem, tak asi jako znečistění ulice. Teprve v nové opravě zákona trestního nejhorší případy obchodu s děvčaty zařaděny mezi zločiny. Ale celá praxe v Uhrách zůstala jako dřív. Proto neupřímná a nepravdivá byla sebechvála uherského zástupce. Uhry mají přísné soudy, ale jen na Slováky, Rumuny, Srby a Charvaty, ozvou-li se o své. Chvála vzdávána také vídeňské policii! Není tomu dávno, co tato policie pro kuplířství musila spolu před soud. Zdá se však zcela odůvodněným, že policie všech velkoměst jsou v tom ohledu vinny. Trpí a dopouštějí více než je třeba a než by měly. Za hlavní země obchodu ve velkém prohlášeny dnes ještě: Rusko, Řecko, Egypt a Japonsko. Zvláště na Rusko si stěžováno, že trpí poměry, kterých už dnes nikde nestává. (Považíme-li ten ohromný počet židů rusko-polských, většinou chudých, lačných po jakémkoliv výdělku, pak Rusku odpustíme. Za těch poměrů není snad vůbec možno tomu zabránit!) Navrženo, aby liga mezinárodní starala se, od států, v nichž má členy, vyžádati si každý rok aspoň 50 000 korun subvence roční, jakou první už dala vláda španělská (ještě ta „klerikální"). Zvláštní debata rozvinula se po referátě o zdrojích obchodu. Navrženo totiž, aby na příštím sjezdě v Madridě se hlasovalo o tom, zda liga schvaluje abolitionismus (policejní potlačení veškeré prostituce). A tu se mínění rozdělila: jední chtěli debatu a striktní usnesení v tom směru, druzí z rozvážnosti radili, aby

se i od debaty i od hlasování upustilo, ponévadž je nebezpečí, že členové ligy nebudou jednotni a dosavadní jednomyslnost se tím poruší Sám známý bojovník za čistotu ve Francii, senator Bérenger radil upustiti od nevčasného hlásání abolitionismu. Prý možno přiznati veřejným domům i jakousi relativní užitečnost ve velkých městech aspoň Dělnice jsou prý chráněny před pronásledováním.

*

Ve Splitě vypukla „stávka selská". Pro naše poměry nezvyklý termin! Tam však zcela správný. Dalmatští sedláci jsou totiž jako italští pouhými pachtýři na panské půdě. Všude, kam zasáhl vliv vlašský (římský), vyvinuly se takové poměry. Proto máme u nás po celém přímoří (Gorice, Gradiska, Istrie, ostrovy, Dalmacie) „kolonát" se všemi těžkostmi jeho. O poměry v tomto kolonátě se dosud veřejné mínění našeho jihu málo staralo. Politiku všude vedou páni buď vlaští, buď slovanští, a ty uspokojoval poměr ze stara zděděný. Divná věc jest, že ani slovanští lidé vyšlí namnoze i z té třídy selských kolonů nesnažili se dosud o úpravu poměrů. Ve Splitě aspoň bylo teď za slovanské vlády v městě stejně jak za dřívější vlašské signorie. Ani liberální ani konservativní, ani autonomistické, ani centralistické skupiny otázkou kolonů nebýbaly. Až agitace zdola sama rozvířila mysli. A splitští koloni se najednou poměrům vzepřeli, že za těch podmínek jako dosud nebudou půdu pro pány obdělávat. A charvatské strany občanské zprvu hnutím zaraženy, nevěděly co počít, kam se přidat. Nejdříve lidová strana pravášská („klerikální" podle našeho) přidala se k lidu, na konec pak i pokrokáři splitští se postavili v čelo jeho. Koloni vyslali do Vídně k vládě a poslancům deputaci s obsáhlým memorandem, v němž vyličují, jak jsou od pánů vykořisťováni.

*

Počátkem října konán ve Vídni sjezd ústavů pro zaopatřování práce. Zajímavý byl tím, že se srazili opět dělničtí a továrničtí zástupci. Poslanec Beer (socialní demokrat) prohlásil totiž, že sprostředkování práce jest vlastně věcí dělnickou, a že dělníci nemohou býti pro tak zvanou paritu veřejných ústavů, poněvadž ta parita (rovnoprávnost) se ve skutečnosti obrací proti dělnictvu. Proto dělníci jsou proti těmto ústavům a chtějí sprostředkování vzíti zcela do svých rukou, neboť ono je spolu pro ně často i nutným prostředkem bojovným. Zcela opačné mínění pronesl sekretář spolku továrníků Herdegen pravě, že sprostředkování práce jest vlastně věcí náležící zcela do oboru zájmů zaměstnavatelských. Zaměstnavatelé proto také nesouhlasí s dnešní paritou, ježto při této paritě vždy jsou navrchu zájmy dělnické a nikdy zaměstnavatelské. Zástupci ústavů sprostředkovatelských snažili se protivy vyrovnávati. Brněnský zástupce (Dr. Veith) pravil, že po dobu desítiletého trvání ústavu brněnského nikdy nedošlo ke sporu mezi zájmy obou tříd, a ústav působí blahodárně ku spokojenosti jak dělníků tak zaměstnavatelů. Podobně tvrdil zástupce opavského a štyrskohradeckého ústavu. Také prý samy odbory dělnické, zařizujíce sprostředkování práce, žádávají o zařízení paritativní. Sjezd proto většinou souhlasil

v tom, že veřejné ústavy sprostředkovací na paritě založené jsou pro naše poměry rakouské všude doporučení hodny a také nejpřiměřenější.

*

V září konána v Paříži šestá mezinárodní konference dělnických odborů, jež mají zřízeny svůj mezinárodní sekretariát, sekretářem je německý sociálně demokratický poslanec Legien, vedoucí statistiku odborů dělnických v zemích k organisaci připojených. Dosud náleží k této mezinárodní skupině sociálně demokratických odborů dělnických 17 zemí evropských. Nezastoupeny v ní dosud jen Rusko, Rumunsko, Černá Hora, Turecko, Řecko a Portugalsko. Kromě Evropy nezastoupena žádná jiná pevnina. Na pařížské konferenci zastoupeni byli i Amerikáni, jichž zástupce Gomperz prohlásil, že i Amerika severní co nevidět přistoupí k federaci. Podle sekretáře Legiena jest na celém světě organisováno přes 9 milionů dělníků. K federaci jich náleží 4.246.000, tedy právě polovička. Konference odmítala všechny přemrštěné návrhy a požadavky francouzských socialistů, kteří stále sní o všeobecné stávce a všeobecné revoluci, o čemž ovšem střízliví Němci a Angličané, kteří ve federaci mají většinu, nechtějí ani slyšeti. Z konferencí vyloučeny také všechny věci týkající se jen jednotlivých zemí, připuštěny mají býti jen mezinárodní zájmy federační: statistika, ruch organisační, solidárnost mezinárodní, podpora mezinárodní a podobné. Opatření proti přílivu dělníků z ciziny po čas stávky troufají si zatím zákonodárně prosaditi jen dělníci angličtí.

Školství.

Zase jednou a už asi naposled rozvířila se aféra Wahrmundova. Ale tentokrát proti němu samému, a to od liberalních přátel jeho, kteří ho loni a předloni tolik bránili. Wahrmund je sklamal. Oni myslili, že hájí „svobodu akademickou“ a on s ní zatím obchodoval. Když jej vláda musila z Innomostí odstraniti, dal si to dobře zaplatiti a do Prahy se dal poslati jen na oko, na zatím. dohodnuv se už s vládou, že na dvě leta přijde na dovolenou se stipendiem cestovním po 10.000 K (vedle platu) a po dvou letech zadá do pense a pense mu bude zvýšena. Za to slíbil spokojiti se v Praze jen s dvěma specialními kollegiemi. Řádný professor kanonického práva v Praze Singer pokládal to sic za urážku, že poslali zrovna Wahrmunda vedle něho jako mimořádného, ježto s ním měl před tím několik vědeckých i osobních potyček, ale německá universita právnická v Praze přijala Wahrmunda přece s ochotou a jakousi pýchou jako mučedníka. A když po roce professor Wahrmund proti své smlouvě s vládou chtěl přednášeti plný počet hodin, jako professor Singer, fakulta chtěla se ho dokonce zastávat ještě, až tu se vláda vytasí se smlouvou, žádajíc po Wahrmundovi,

aby zachovával, co slíbil a za dobré peníze slíbil. Německé muže vědy a borce za „svobodu učení“ — rektorem je známý nožový hrdina z obstrukce německé r. 1898 Pfersche — jakoby ledovou vodou polil! Teď se otřípají a chrlí proudy rozhorčení a žádají za odstranění Wahrmundovo, jako nehodného sedět vůbec na stolici akademické. Prodal se a světu dělal mučedníka, za zády university udělal smlouvu s vládou proti řádu a na konec ani této smlouvy nedodržel. Tak neskončil nikdo nikdy tak bídně, jako končí Wahrmund, prohlašují o něm nyní jeho bývalí obranci.

Škoda, že vysokoškolští professoři, kteří 30. října přijeli do Brna oslavit 10letí brněnské techniky a manifestovat za druhou universitu, nevzali s sebou Wahrmunda s Masarykem neb aspoň Drtinou! Jaká krásná „vysokovědecká“ i mezinárodní manifestace a zároveň vzpomínka na českoněmecké bratření pražských a brněnských akademiků při klukovinách ve prospěch Wahrmundův by to byla! Ale volnomyšlenkáři a zednáři mají jinak dobrou náturu: otřepou se jako tam ti pudlíci u Ferrera, a je zas dobře.

*

Na pražských Příkopech zase začínají pověstné bumle německých buršákův, a listy německé, pokládané za světové a po celém světě také čtené, přinášejí opět zprávy o „hrdinném mučenictví“ mladých lidí a „neurvalosti a sveřeposti“ české mládeže a jiného publika českého. Nehledě k tomuto strannickému rozhlasu českého jména po celém světě, ale už sám ten psychologický effekt v účastnících bumlových stojí za uváženou. Těch 300 mladíků německých, kteří se odváží vyjít na svůj buml do celých mass cizího nepřátelského publika, a projdou jím nedbajíce na všecky poznámky a překážky, jisti a bezpečni, že se jim nic nesmí stát — tito němečtí mladí lidé mají tu nejlepší školu pro zocelení povahy své, pro vypjetí hrdosti a vzdoru svého, a proto, aby pojali proti té hlučící a bezmocné, od policie proháněné masse — jakou se konec konců jeví — jen bezmezné opovržení a nenávist. A tato massa, toť český lid, a ti němečtí mladí lidé, toť nastávající úředníci všech možných oborů, tedy lidé, kteří snad o témže českém lidě jednou budou mít co rozhodovat, a ne-li o českém národě celém, tedy o mnohých členech toho národa. Je to potřebné, je to rozumné, je to výhodné takto se chovat a takto vychovávat dorůstající intelligenci národa — soka a odpůrce svého?

*

Pro německé studentstvo pražské sbírají němečtí konservativci fond peněžní na postavení konviktu pro mládež akademickou.

Matice polská ukládá zvláště příspěvky, jež dostane od dítek polských. A sbírky tyto samostatně účtované věnuje pak v celku na tu či onu školu, jíž dává pak i název dárců a vede ji jako školu zřízenou od dítek polských. Tímto způsobem animuje často i jednotlivé dítky, které pak rovněž ochotně a rády skládají na svůj specielní ústav, jenž i jejich jméno nese.

Učitelstvo české všech stupňův a odborů protestovalo v Praze proti sankci ochranných zákonů v Dol. Rakousích a něm. alpských zemích. Protest stal se týž den, kdy ministerská rada o sankci se usnesla. Zákony těmi mezi jiným vylučuje se ze škol dolnorakouských jako učitel každý příslušník země jiné a každý, kdo na dolnorakouských ústavech učitelských nestudoval.

Universitní spolek usnesl se 30. října v Brně na valné hromadě vyslat deputaci k vládě, aby druhá česká universita konečně zřízena byla. Deputaci k této vládě?

Ruské ministerstvo vyučování podalo dumě návrh zákona na zvýšení platů středoškolských professorů. Základní plat za 12 hodin čítaný jest 9(0 rublů (2300 korun). Kvinkvenální přídavky obnášejí 300 rublů (765 korun). Za každou hodinu nad 12 hodin se platí 75 rublů (191 korun). Takže při 18 hod. vyučovacích si přijde professor po 20leté službě v Rusku na 2550 rublů (6500 korun). Professoři bez akademického vzdělání dostanou základního platu 750 rublů, kvinkvenálky po 150 rubl. a za přespočetné hodiny po 60 rubl. za každou. Třídní professor (třídní pro dvě třídy) dostane přídavek funkční 1200 rublů, ale smí mít jen 12 hodin týdně; kdyby byl třídním jen v jedné třídě, obdrží přídavek 600 rublův, ale smí míti až 18 hodin týdně. Učitelé ruštiny a fysiky mají za své mimoškolní práce doplatek 240 rublů ročně. Učitelky smějí vyučovat jen ve čtyrech nižších třídách středních škol chlapeckých. Ředitel dostává roční služby 3600 rublů a 900 bytného (11.485 korun), inspektor (ekonom školní) 2700 rublů a 675 rublů bytného (8600 korun). Veškeren zvyšovací náklad činí 8 milionů rublů. Ale poměry se upravují tak, že budou asi nejlepší z evropských států.

Ruské úřady pozavíraly pozvolna už všecky hlavní oddíly „Oświaty“, spolku pro vydržování škol polských, padly odbory varšavský, kyjevský, vilenský, minský, tento naposledy.

Sjezd pokračovacího školství konán 7. až 9. října v Gdansku v Záp. Prusích. Žádáno na něm, aby školství pokračovací bylo závazné pro všecky mladíky do 18 let. Každý mladík nechať se vykáže trojletou návštěvou pokračovací školy. Kursy pokračovací rozpadají na tři hlavní oddíly: průmyslové, obchodní a zemědělské. Žádáno však, aby učitelstvo na pokračovacích kursech nebyli snad pouzí praktikové, nýbrž aby to bylo učitelstvo theoretické i praktikové spolu s ním. Pouhé praktické školení prohlášeno za „zpátečnictví“. Pro učitele pokračovacích škol žádány pak zvláštní vysokoškolské kursy a jmenovitě žádáno zřízení vysoké školy průmyslové. Dnes závaznost pokračovacích kursů výslovně zavedena jen pro řemeslný a obchodní dorost; pro zemědělskou mládež a vůbec venkovské dítky zavedena byla závazná pokračovací škola jen v Hessensku a Hannoversku. Letos má býti zavedena i pro Slezsko, pak pro Vestfalsko a Pomořany; načež přijdou na řadu i druhé země jedna po druhé. Poslední léta přirůstá v Prusku 400 pokračovacích škol venkovských ročně! Vydává se i zvláštní „časopis pro venkovské pokračovací školy v Prusku.“

U nás na Moravě podle poslední zprávy zemědělské rady školy pokračovací upadají čím dál více. Bývalo jich beztoho jen asi 14—20 na celé Moravě; poslední dvě léta už ani tolik jich nebylo. Není zájem pro ně ani v lidu ani v mládeži ani v učitelstvu.

Sjezd, a to šestý výroční akademických kursů pořádán v Německu (Charlottenburg 10. října). Kursy ty pořádány jsou pro dělníky na doplněnou všeobecného jejich vzdělání. Slují akademické, poněvadž je vedou a zřizují akademici, studenti vysokoškolští, buď v roce, buď o prázdninách. Kursy hlavně se konají ve městech universitních po dobu učebního roku, o prázdninách pak místy i na venkově pořádány. Vloni súčastnilo se jich na 5000 dělníkův a dělnic. Nejhojnější mezi návštěvníky jsou kovodělníci a typografi. Tedy vůbec elita dělnická, spolu nejlépe placení i předběžně nejvyškolenější dělníci.

Počet analfabetů mezi rekruty v Německu klesl vloni už jen na pouhých 58, čili 0·02 procenta (jeden na 5000!). Ve Francii bylo analfabetů mezi rekruty toho roku 9853 (5·8% čili každý sedmnáctý). Německo samo také jednou mělo více analfabetů mezi rekruty: roku 1897 bylo jich ještě 200, roku 1887 ještě 1250, malé sic procento, ale přece značně více než vloni, tak že se i přibliží doba, kdy vůbec neškolený rekrut bude v Německu snad výjimkou. Ono už i teď pouhých 58 lidí mezi 290.000 jest až podivuhodnou výjimkou.

Vojenství.

Letoší císařské manevry,[1]) při kterých bylo upotřebeno všech moderních vojenských a technických vymožeností (kromě řiditelných vzducholodí), odehrávaly se od 8. až do 11. září na západní Moravě mezi Moravskými Budějovicemi, Kunštátem, Brnem a Jihlavou. Hlavní stan Jeho Veličenstva jakož i vrchní vedení manevrů, které řídil následník trůnu, byly umístěny v zámku hraběte Harracha a přiléhajících budovách ve Velkém Meziříčí. Manevrům přihlížel též panovník spojené německé říše a vojenští plnomocníci cizích států. Poněvadž širší veřejnost jeví vždy větší zájem o ozbrojenou moc naší říše, byla u vrchního vedení manevrů ve Velkém Meziříčí zřízena informační kancelář pro žurnalistiku.

Válečná situace, na základě které se manevry konaly, byla pro severního nepřítele tato: Vlastní I. a II. armáda vnikla východně Labe do Čech a postupujíc krajinou mezi Prahou a Kolínem, dosáhla 8. září

[1]) Sestaveno dle pramenů Danzerova armádního časopisu. K sledování všeobecné válečné situace hodí se přehledná mapa království českého a markrabství moravského. Průběh pochodův a bojů ve vlastním území císařských manevrů sledují se nejlépe na generálních mapách »Brno« a »Jihlava« 1 : 200.000.

území Selčany—Vlašim—Světlá. IV. vlastní armáda, vniknši Slezskem na Moravu do území mezi Svitavami a Moravským Novým Městem, dorazila 8. září po namahavém nočním pochodu s 9. armádním sborem do Boru a Křižanova, s 1. armádním sborem do Kunštátu a Boskovic, se 7. jízdeckou divisí do Tišnova. Všeobecným úkolem IV. armády je tak postupovati, aby ve spojení s I. a II. armádou nepřítele porazila. O nepříteli je známo, že shromažďuje silné oddíly mezi Znojmem a Moravskými Budějovicemi.

Jižní nepřítel měl tuto povšechnou válečnou situaci: Vlastní armáda soustřeďuje se v území Jemnice—Třeboň—České Budějovice a bude pravděpodobně již 10. září připravena k válečným operacím; 3. armádní sbor byl poslán přes Vídeň dráhou do Znojma a odtud pěšky přes Štítary do Jemnice. S ohledem na pohyb 3. armádního sboru byl 2. armádní sbor — shromáždiv se kolem Znojma — předšinut namahavým nočním pochodem dne 8. září dopoledne do Lesonic, Jaroměřic a Biskupic, 3. jízdecká divise předšinuta v téže době z Laa do Tavikovic a Horních Kounic. O nepříteli je známo, že 6. září předvoje pěchoty nepřátelské hlavní armády, která východně Labe vnikla do Čech, dosáhly krajiny mezi Prahou a Kolínem. Nepřátelské síly, které Slezskem vnikly na Moravu, dorazily do území mezi Svitavami a Novým Městem.

Severnímu nepříteli (s červenými páskami), tvořícímu IV. armádu, velel generál jízdy arcivévoda Eugen. Šefem generálního štábu IV. armády byl generalmajor Sarkotič. IV. armáda skládala se z 1. armádního sboru pod velením generála pěchoty ze Steinsbergu (12. pěší divise stálého vojska, 13 praporů pěchoty, 8 strojních pušek pěchoty, $3^1/_4$ škadrony jízdy, 4 baterií polních děl a 2 baterií polních houfnic, 1 setnina zákopníků a 46. pěší divise rakouské zemské obrany, 12 praporů pěchoty, 8 strojních pušek pěchoty, 3 škadrony jízdy, 4 baterie polních děl a 2 baterie polních houfnic, 1 setnina zákopníků. Mimo to byla 1. armádnímu sboru přidělena těžká houfnicová divise č. 2—3 baterie houfnic a 1 ekypáže válečných mostů), z 9. armádního sboru pod velením generála pěchoty z Rummerů (5. pěší divise stálého vojska, 16 praporů pěchoty, 10 strojních pušek pěchoty, 3 škadrony jízdy, 4 baterie polních děl a 2 baterie polních houfnic, 1 setnina zákopníků a 10. pěší divise stálého vojska, 12 pěších praporů, 8 strojních pušek pěchoty, $3^1/_4$ škadron jízdy, 4 baterie polních děl a 2 baterie polních houfnic, 1 setnina zákopníků. Dále byla 9. armádnímu sboru přidělena 1 ekypáže válečných mostů) a ze 7. jízdecké divise pod velením generalmajora hraběte Huyna ($24^4/_4$ škadron jízdy, 4 strojní pušky jízdy, 1 setnina na kolech, 3 baterie jízdních děl, 1 mostařské jízdné oddělení). IV. armáda čítala dohromady 53 praporů pěchoty, 34 strojních pušek pěchoty, $36^6/_4$ škadron jízdy, 4 strojní pušky jízdy, 1 setninu na kolech, 16 baterií polních děl, 3 baterie jízdních děl, 8 baterií polních houfnic, 3 baterie těžkých houfnic, 4 setniny zákopníků, 2 ekypáže válečných mostů, 1 mostařské jízdné oddělení, 5 divisijních telegrafních oddílů, 2 sborových telegrafních oddílů, 1 armádní telegrafní oddíl, 2 oddíly telegrafie bez drátu, 1 balonové oddělení, 5 zdravotních a 5 zásobovacích oddílů.

Velitelem jižního nepřítele byl generál pěchoty rytíř z Versbachu-Hadamaru, šéfem generálního štábu jižního nepřítele byl plukovník generálního štábu z Le Beau. Jižní nepřítel byl složen z 2. armádního sboru (4. pěší divise stálého vojska, 15 praporů pěchoty, 16 strojních pušek pěchoty, $3^{1}/_{4}$ škadrony jízdy, 4 baterie polních děl a 2 baterie polních houfnic, 1 setnina zákopníků; 25. pěší divise stálého vojska, 14 praporů pěchoty, 18 strojních pušek pěchoty, 3 škadrony jízdy, 4 baterie polních děl a 2 baterie polních houfnic, 1 setnina zákopníků a 13 pěší divise rakouské zemské obrany, 12 praporů pěchoty, 16 strojních pušek pěchoty, $3^{1}/_{4}$ škadrony jízdy, 4 baterie polních děl a 2 baterie polních houfnic, 1 setnina zákopníků) a 3. jízdecké divise pod velením polního podmaršálka arcivévody Františka Salvatora ($24^{3}/_{4}$ škadron jízdy, 4 strojní pušky jízdy, 1 setnina na kolech, 3 baterie jízdních děl a 1 mostařské jízdné oddělení). Mimo to byly 2. armádnímu sboru přiděleny: těžká houfnicová divise č. 1, 3 baterie houfnic a 2 ekypáže válečných mostů. Jižní nepřítel čítal dohromady 41 praporů pěchoty, 50 strojních pušek pěchoty, $33^{10}/_{4}$ škadron jízdy, 4 strojní pušky jízdy, 1 setninu na kolech, 12 baterií polních děl, 3 baterie jidních děl, 6 baterií polních houfnic, 3 baterie těžkých houfnic, 3 setniny zákopníků, 2 ekypáže válečných mostů, 1 mostařské jízdné oddělení, 4 divisijní telegrafní oddíly, 1 sborový telegrafní oddíl, 2 oddíly telegrafie bez drátu, 1 balonové oddělení, 4 zdravotní a 4 zásobovací oddíly. Jak u severního, tak i u jižního nepřítele byly přiděleny telefonní a elektrické osvětlovací oddíly (pro noční boj), nákladní i osobní automobily, motocyklisté atd.

Severní nepřítel byl o 12 praporů pěchoty, $3^{4}/_{4}$ škadrony, 6 baterií silnější a o 16 strojních pušek pěchoty slabší než jižní nepřítel.

Demarkační čára před početím nepřátelství byla pro severního nepřítele spojka jdoucí mezi Brnem, Velkou Byteší a Vel. Meziříčím, pro jižního nepřítele řeka Jihlava. Teprve po prohlášení válečného stavu směly demarkační čáry býti překročeny.

Rozložení vojska před početím nepřátelství (8. září) bylo u severního nepřítele (IV. armády) následující: armádní velitelství v Křižanově, tamtéž i velitelství 9. armádního sboru, 5. pěší divise stálého vojska kolem Křižanova, 10. pěší divise stálého vojska kolem Horních Borů. Velitelství 1. armádního sboru bylo v Kunštátu, 12. pěší divise stálého vojska byla rozložena kolem Boskovic, 46. pěší divise zemské obrany kolem Kunštátu. 7. jízdecká divise ležela kolem Tišnova.

Velitelství jižního nepřítele (velitelství 2. armádního sboru) bylo v té době v Jaroměřicích, kolem Jaroměřic byla rozložena 25. pěší divise stálého vojska, 4. divise stálého vojska stála kolem Biskupic, 13. pěší divise zemské obrany kolem Lesonic, 3. jízdecká divise kolem Tavíkovic.

8. září v 8 hodin ráno začal u obou protivníků dle nařízení vrchního vedení manevrů válečný stav. Oba nepřátelé směli 8. září proti sobě vyslati jen vyzvědačské oddíly, žádný silnější nežli jedna setnina nebo jedna škadrona. Hlavní voje protivníků měly pro 8. září, následkem namáhavých nočních pochodů, nařízeno odpočinek. Velitelství

IV. armády (severní nepřítel) nařídilo 9. armádnímu sboru a 7. jízdecké divisi vyzvěděti rozpoložení a sílu nepřítele. 9. armádní sbor měl zjednati si zprávy o nepříteli v krajině východně Měřína—Želetavy—Jemnice a západně Tasova—Jaroměřic—Štítar, 7. jízdecká divise mezi těmito místy a západně poledníka, který jde přes Ivančice. Hlavní směr pro vyzvědačství 9. armádního sboru byl z Křižanova přes Třebíč k Mor. Budějovicím. 9. armádní sbor měl též dle rozkazu velitelství IV. armády 8. září pošinouti pěší vyzvědačské oddíly až k řece Jihlavě a obsaditi přechody přes řeku Oslavu mezi Velkým Meziříčím a Náměští. 7. jízdecké divisi byl pro vyzvědačskou službu přidělen hlavní směr z Tišnova přes Náměšť ke Znojmu. Na základě rozkazu velitelství IV. armády pošinulo velitelství 9. armádního sboru čtyry pěší setniny jako vyzvědačská oddělení proti nepříteli. Třem východním setninám z těchto oddělení bylo přiděleno po půl škadroně jízdy, nejzápadnější (čtvrté) setnině oddělení na kolech. Nejzápadnější vyzvědačské oddělení bylo posláno směrem k Brtnici (jihovýchodně města Jihlavy), ostatní tři — sesílené dva oddíly strojních pušek — měly se zmocniti přechodů přes řeku Jihlavku v Třebíči a okolí. Z Třebíče mělo se dále vyzvídati k Mor. Budějovicím a Jaroměřicím. Směrem k Jemnici byla poslána velitelstvím 9. armádního sboru samostatná vyzvědačská hlídka. Sedmá jízdecká divise poslala dvě škadrony přes Velkou Byteš do Náměště, odkud jedna škadrona měla vyzvídati přes Vladislavu k Jaroměřicům, druhá škadrona přes Dalešice a Biskupice proti Znojmu. Jedna škadrona byla poslána z Tišnova přímo přes Ivančice proti Znojmu, jedna samostatná jízdní vyzvědačská hlídka z Tišnova přes Brno ke Znojmu, jiná z Tišnova přes Mohelno a Dukovany proti Znojmu. K obsazení mostu přes řeku Jihlavku u Hartikovic vyslána byla setnina na kolech, k mostu přes Oslavu u Náměště 1 škadrona. Desátá pěší divise (od 9. armádního sboru) obsadila návrší podél východního břehu Oslavy u Velkého Meziříčí sevřenými předními strážemi, setninou pěchoty a oddělením strojních pušek most přes Oslavu u Tasova, setninou pěchoty most přes Oslavu u Náměště. Pěší setnina chránila poříčí Oslavy mezi Velkým Meziříčím a Tasovem, pěší setnina mezi Tasovem a Náměští.

Velitelství jižního nepřítele (2. armádní sbor) přidělilo každé divisi k vyzvědačské službě jistý pruh krajiny. V pruhu přiděleném 3. jízdecké divisi byla poslána setnina pěchoty přes Oslavany a Rosice proti Boskovicím, setnina pěchoty přes Tišnov proti Kunštátu, setnina na kolech přes Náměšť, Velkou Byteš a Tišnov proti Boskovicím. Čtyry samostatné vyzvědačské hlídky byly poslány přes Velkou Byteš do Kunštátu a Střítěže (jihozápadně Nedvědic). S vyzvědačskou hlídkou proti Střítěži bylo posláno půl čety zákopníků s rozkazem, přerušiti železniční spojení Brno—Německý Brod a bude-li možná též Brno—Česká Třebová. Škadrona jízdy vyzvídala přes Ivančice proti Konici a Prostějovu, škadrona přes Rosice a Tišnov proti Boskovicím a škadrona přes Náměšť a Velkou Byteš proti Kunštátu. V území, přiděleném k vyzvědačské službě 4. pěší divisi, postoupila pěší setnina přes Hartikovice a Náměšť proti Osové Bitišce. V území 25. pěší divise vyzvídala pěší

setnina přes Koněšín a Pyšelo proti Křižanovu, samostatná důstojnická hlídka přes Vladislavu a Budišov na návrší východně Velkého Meziříčí. 13. pěší divise poslala setninu pěchoty přes Třebíč k Velkému Meziříčí, setninu pěchoty přes Benetice k Stránecké Zhoři. Mimo to byla poslána samostatná důstojnická hlídka přes Třebíč k Rudíkovu, jedna přes Čechtín k Měřínu a jedna západně těchto osad severním směrem. Pěší oddíly měly až do čáry Velká Byteš—Tasov—Budišov—Rudíkov použíti k dopravě povozův, aby neumdlené mohly vykonávati vyzvědačskou službu při dalším postupu. K ochraně přechodů přes řeku Jihlavku poslala 13. pěší divise setninu pěchoty s oddílem strojních pušek na návrší severně Třebíče, 25. pěší divise setninu pěchoty s oddílem strojních pušek na kopce severně Vladislavy. K ochraně přechodů přes Oslavu poslala 4. pěší divise po jedné pěší setnině na návrší severně Naloučan a Náměště. K sesílení těchto dvou setnin měly od 4. pěší divise 9. září časně zrána následovati tři setniny pěchoty. Čtvrtá pěší divise měla rozkaz uzavříti pěšími strážemi Oslavu mezi Náměští a Senohrady.

8. září ráno obdrželo velitelství IV. armády od vrchního armádního velitelství v Nimburku zprávu (byla dodána vrchním vedením manevrů), že nepřítel soustřeďuje několik armádních sborů mezi Moravskými a Českými Budějovicemi. Tyto sbory budou moci ale sotva, dle došlých vyzvědačských zpráv, počíti nepřátelství před 11. zářím. Přes Vídeň a Znojmo pohybují se silné nepřátelské vlakové transporty do Moravských Budějovic. I. a II. armáda dosáhnou asi 10. září území mezi Týnem n./Vltavou a Třeští (jihozápadně Jihlavy). IV. armáda má rozkaz, mimo svoji nynější úlohu, co nejdříve přerušiti shromažďování nepřátelských vojsk u Moravských Budějovic, aby se dosáhlo přeložení vykládání nepřátelských oddílů a nepřátelského materialu jižněji od Moravských Budějovic. — V té samé době obdrželo velitelství jižního nepřítele (2. armádní sbor) od armádního velitelství v Bejdově n./Dyjí zprávu (byla dodána vrchním vedením manevrů), že vlastní armáda počne 11. září ofensivu proti nepříteli. 3. armádní sbor, jako pravá křídelní kolona, potáhne z Jemnice přes Humpolec proti Kolínu, 2. jízdecká divise bude vyzvídati k Labi mezi Kolínem a Pardubicemi. Postup silnějších nepřátelských oddílů, asi dvou pěších divisí, přes Svitavy a Moravské Nové město k jihu se potvrzuje. Dle vyzvědačských zpráv prošla 7. září nepřátelská kolona od Svitav Poličkou proti Jimramovu. Jiné nepřátelské oddíly, složené ze všech zbraní, dosáhly Konice (u Prostějova). 2. armádní sbor (jižní nepřítel) má rozkaz, 9. září postoupiti proti nepříteli.

Ještě 8. září odehrály se mezi nepřátelskými vyzvědačskými oddíly tyto boje: Jižně Náměště srazily se setniny na kolech severního a jižního nepřítele. Setnina jižního nepřítele obdržela v této bitce v čas pomoc od setniny pěchoty 4. pěší divise a 1 škadrony jízdy 3. jízdecké divise. Následkem toho byla setnina na kolech severního nepřítele nucena ustoupiti k Náměšti a obsadila toto město. Výše uvedené odíly jižního nepřítele, jsouce sesíleny ještě 1 pěší setninou a 1 oddílem strojních pušek, postoupily proti Náměšti a po krátkém boji vypudily setninu

na kolech severního nepřítele z tohoto města. Kolová setnina severního nepřítele, jsouc donucena k ústupu, obrátila se na návrší severně Náměště, kde byla sesílena pěší setninou severního nepřítele. Spojené oddíly jižního nepřítele, zmocnivše se v poledne přechodu přes Oslavu v Náměšti, útočily na výše uvedené setniny severního nepřítele a po krátkém boji byly tyto zatlačeny k Jinošovu. U Naloučan dobyla pěší setnina a 1 oddělení strojních pušek jižního nepřítele mostu přes Oslavu, bráněného $^1/_2$ setninou pěchoty severního nepřítele. Tato ustoupila na návrší severně Naloučan. Následkem těchto vítězných srážek stal se 2. armádní sbor (jižní nepřítel) již 8. září večer pánem přechodů přes Oslavu u Náměště a Naloučan. Oddíly, poslané 8. září jižním nepřítelem zmocniti se přechodů přes řeku Jihlavu, obsadily je bez boje.

Velitelství IV. armády sdělilo podřízeným armádním sborům (1. a 9.) a 7. jízdecké divisi, že bude hleděti dle daného rozkazu přerušiti shromažďování nepřátelských sil u Moravských Budějovic. K tomu cíli nařídilo 9. armádnímu sboru, aby 9. září rázně postoupil přes Třebíč proti Moravským Budějovicím. Tento armádní sbor měl 9. září časně z rána poslati k Tasovu silné oddělení, složené ze všech druhů zbraní, aby se z tohoto místa zmocilo přechodů přes Oslavu. Po vykonání úkolu mělo toto oddělení podporovati 9. armádní sbor v proniknutí k Moravským Budějovicím. 7. jízdecká divise obdržela rozkaz 9. září přes Náměšť zasáhnouti do operace 9. armádního zboru. Říšská silnice Měřín—Velké Meziříčí—Velká Byteš—Brno měla býti překročena 9. armádním sborem a 7. jízdeckou divisí v 6 hodin ráno, oddílem poslaným 9. armádním sborem k Tasovu ve 4 hod. 30 minut ráno. 1. armádní sbor měl 9. září odejíti o 5. hodině ranní ze svých nocovacích stanovišť a přes Tišnov dosáhnouti předvojem čáry Křižanova a Svatoslavy.

Na základě rozkazu armádního velitelství nařídilo velitelství 9. armádního sboru postup pro 9. září ve 4. kolonách: 20. pěší brigáda, generálmajor Křitek (6 praporů pěchoty) z Olší přes Stráneckou Zhoř, Horní Radslavice, Svatoslav (u Benetic), Čechtín proti Starči. 19. pěší brigáda, pod velením divisionáře 10. pěší divise polního podmaršálka Hortsteina (6 praporů pěchoty a 6 polních baterií) z Vidně (severně Velkého Meziříčí) přes Mostiště, Uhřinov, Benetice do Třebíče. 10. pěší brigáda, pod velením divisionáře 5. pěší divise polního podmaršálka Dembického (7 praporů pěchoty a 5 polních baterií) z Křižanova přes Velké Meziříčí, Rudíkov, Trnavu do Třebíče. 9. pěší brigáda, generálmajor Schwerdtner (5 praporů pěchoty), z Kadolce přes Březejc, Budišov, Hostakov k železničnímu mostu západně Vladislavy. Oddíl, poslaný k obsazení přechodů přes Oslavu u Tasova, plukovník Schön, skládal se ze 3 praporů pěšího pluku č. 3, 1 čety jízdy a 1 polní baterie od 5. pěší divise a měl po obsazení přechodů u Tasova postoupiti na kopec Horku jihozápadně Pyšela. Jeden prapor 3. pěšího pluku měl 9. září v 5 hodin ráno vstoupiti ve svazek 7. jízdecké divive. 1. armádní sbor měl, dle rozkazu velitelství IV. armády, 9. září dopoledne doraziti ve dvou kolonách do Tišnova a tam do 2. hodiny odpolední odpočívati.

Velitelství 2. armádního sboru (jižní nepřítel) nařídilo pro 9. září postup v pěti kolonách: Hlavní síla 13. pěší divise, polní podmaršálek Hausenblas (9 praporů pěchoty a 5 polních baterií) postoupí z Lesonic přes Třebíč proti Velkému Meziříčí; předvoj vyrazí v 7 hodin ráno z Kojetic. Po dosažení Trnavy odpočinek do 12. hodiny polední. Po odpočinku další pochod proti Velkému Meziříčí. V Trnavě odloučí se od této kolony tři pěší prapory a polní baterie jako levý postranní voj přes Přeckov a Baliny na vrchy východně Uhřinova. Druhá kolona, plukovník Salomon (3 pěší prapory a polní baterie) postoupí v 6 hodin 30 minut ráno z Lesonic a překročí západně Vladislavy řeku Jihlavku směrem k Hostakovu. V Hostakově odpočinek do 11. hodiny dopolední. Po odpočinku postup přes Budišov proti jihovýchodnímu vchodu do Velkého Meziříčí. Třetí kolona, generalmajor Colerus (7 praporů pěchoty, 2 baterie polních děl a divise těžkých houfnic) vyrazí v 5 hodin 45 minut z Vičap přes východní okraj Vladislavy, Smrk, Pozdětín (kde odpočinek do 11 hodin 15 minut dopoledne), Pyšelo, Kamenné do Dolních Heřmanic. Čtvrtá kolona, polní podmaršálek Nyiri s hlavní silou 25. pěší divise (7 praporů pěchoty, 4 polní baterie) vyjde z Ratibořic v 5 hodin 30 minut ráno přes Koněšín, nádraží ve Studenci (kde odpočinek do 10 hodin 45 minut dopoledne), Zahrádku, Tasov do Jabloňova. Pátá kolona, polní podmaršálek Pflanzer-Baltin s hlavní silou 4. pěší divise (13 praporů pěchoty a 5 polních baterií) odejde ve 4 hodiny ráno z Bačic přes Dalešice, Hartikovice na výšiny západně Náměště (kde odpočinek do 10. hodiny dopolední); po odpočinku postoupí jedna pěší brigáda této kolony na návrší severovýchodně Naloučan, druhá pěší brigáda zůstane na místě. Třetí jízdecká divise obdržela rozkaz vyjeti ve 4 hod. ráno z Tavíkovic přes Mohelno, Velkou Byteš proti Tišnovu; tato divise bude sesílena $1 \frac{1}{2}$ pěším praporem a polní baterií 4. pěší divise, které byly již 9. září ve 12 hodin 15 minut předšinuty (pěchota dopravena na vozech) do Náměště. Úkolem 3. jízdecké bylo krýti pravý bok a záda druhého armádního sboru.

Průběh bojů 9. září západně Oslavy: Jak severní tak i jižní nepřítel postupovali. Postup vedl ke srážkám nepřátelských vojsk. Polní podmaršálek Dembicki se 7 prapory pěchoty a 5 polními bateriemi 9. pěší divise, postoupiv z Křižanova přes Rudíkov k Trnavě, narazil při přechodu údolím Trnavy na pěší prapor, oddělení strojních pušek a polní baterii jižního nepřítele. Tento oddíl měl obsazené návrší mezi Trnavou a Pocoucovem, kde se opevnil. Byl to onen oddíl 13. pěší divise, který z 1 setniny a oddílu strojních pušek po obsazení přechodů přes Jihlavku u Třebíče 8. září byl sesílen 3 setninami pěchoty a polní baterií a opevnil se na výše uvedeném návrší. V 9 hodin dopoledne začala polní baterie jižního nepřítele palbu proti koloně polního podmaršálka Dembického a přinutila tuto k rozvinutí na vypuklině jihozápadně Trnavy. Mezitím přiblížila se od Třebíče hlavní síla 13. pěší divise, polní podmaršálek Hausenblas, a zasáhnuvši v boj, zabránila koloně polního podmaršálka Dembického další proniknutí k Třebíči. Asi ve stejné době narazila levá kolona páté pěší divise, generál-

major Schwerdtner (5 praporů pěchoty), která ubírala se z Kadolce přes Březejc a Budišov k Hostakovu, blíže této dědiny na pravou kolonu 13. pěší divise jižního nepřítele, plukovník Salomon (3 prapory pěchoty a 1 polní baterie), která se přes Vladislav a Hostakov ubírala k Budišovu. 10. pěší divise, polní podmaršálek Hortstein, vytrhla již ve 3 hodiny ráno ve 2 kolonách z nocovacích stanic. Protože vojsko bylo od časného rána na nohou a unaveno, musela 10. pěší divise v 10 hodin dopoledne odpočívati a sice 20. pěší brigáda u Čechtína, 19. pěší brigáda u Benetic. V 9 hodin 45 minut dopoledne bylo již velitelství jižního nepřítele známo, že 9. armádní sbor severního nepřítele postupuje proti Třebíči. Že 10. pěší divise tohoto armádního sboru táhne západně Benetic na Třebíč, velitelství jižního nepřítele nevědělo. Domnívajíc se, že celý 9. armádní sbor severního nepřítele z Velkého Meziříčí postupuje přes Rudíkov k Třebíči, nakázalo velitelství jižního nepřítele 13. pěší divisi udržeti území mezi Pocoucovem a Hostakovem a dle možnosti postoupiti na sever ku předu. 25. pěší divisi bylo velitelstvím 2. armádního sboru (jižní nepřítel) nařízeno uvésti obě její kolony severozápadním směrem v pohyb. Levá kolona této divise, generalmajor Colerus (7 pěších praporů, 2 polní baterie a divise těžkých houfnic) postoupí přes Kojatín do Mihonkovic, pravá kolona pod velením polního podmaršálka Nyiriho (7 pěších praporův a 4 polní baterie) obrátí se přes Zahrádku do Kamenné. Čtvrté pěší divisi bylo 2. armádním sborovým velitelstvím nařízeno poslati 8. pěší brigádu (generalmajor Kolischer) s 2 bateriemi polních houfnic jako sborovou zálohu k Pucovu. Sedmá pěší brigáda této divise pod velením divisionáře měla se 4 polními bateriemi obsaditi výšiny západně Tasova. Poněvadž velitelství 25. pěší divise obdrželo před rozkazem velitelství 2. armádního sboru od svých vyzvědačských oddílů zprávu, že nepřítel (plukovník Schön se 3 prapory pěchoty, četou jízdy a polní baterií) obsadil kopec Horku jihozápadně Pyšela, nařídilo koloně generálmajora Colerusa i pravé koloně 25. pěší divise (50. pěší brigáda, generálmajor Kogutowitz) útok proti tomuto nepříteli. Plukovník Schön, vyhnuv se boji s přesilou, ustoupil v 10 hodin 15 minut dopol. ku Kamenné. Pětadvacátá pěší divise ho následovala.

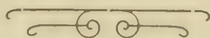
Velitelství 9. armádního sboru (severní nepřítel) nařídilo mezi 10. a 11. hodinou dopolední 10. pěší divisi, aby nepříteli u Trnavy vpadla v bok a sice měla kolona polního podmaršálka Hortsteina ve spojení s kolonou generálmajora Křitka postoupiti jižně Benetic proti Pocoucovu. Kolony polního podmaršálka Dembického a generálmajora Schwerdtnera, jakož i oddíl plukovníka Schöna, měly dle možnosti zdržeti postup nepřítele. Brzo po poledni rozvinula se 19. pěší brigáda, generálmajor Bonelli, 10. pěší divise z lesů jižně Benetic k útoku proti Pocoucovu. Boj zůstával však nerozhodným. Mezitím byla 9. pěší brigáda 5. pěší divise (severní nepřítel) napadena 25. pěší divisí v levém boku. Cítíc se ohroženou oddíly 25. pěší divise též v zádech, ustoupila 9. pěší brigáda k severu. U Pocoucova v téže době postoupila záloha 13. pěší divise jižního nepřítele (gnerálmajor Madlé se 3 prapory pěchoty) na rozkaz divisionáře proti 19. pěší brigádě.

Po čas těchto bojů dlelo velitelství IV. armády na návrší jižně Velkého Meziříčí. Na základě zpráv došlých o nepříteli učinilo si toto velitelství obraz v rozložení sil jižního nepřítele a nechtíc 9. armádní sbor vydati možné porážce silnějším jižním nepřítelem, nařídilo 9. armádnímu sboru v boj. Tento armádní sbor postupoval již z Tišnova proti Křižanovu, blíže se bojišti. Na základě rozkazu velitelství čtvrté armády nařídilo velitelství 9. armádního sboru ústup obou podřízených pěších divisí. Obě divise měly ustoupiti k severu po týchže silnicích a cestách, po kterých ráno a dopoledne postupovaly k jihu. Desátá pěší divise dostoupila lesů jižně Benetic k Svatoslavi a Bochovicím, kolona generálmajora Schwerdtnera přes Náraměč na kopce severozápadně Studnice, kolona polního podmaršálka Dembického na návrší u Rudíkova. Desátou pěší divisi 9. armádního sboru pronásledoval generálmajor Madlé se 4 prapory pěchoty a polní baterií, generálmajor Fabrizii postupoval s 5 prapory pěchoty a 4 polními bateriemi přes Trnavu k Rudíkovu, kolona plukovníka Salomona (3 prapory pěchoty a 1 polní baterie) postoupila k Náramči. Celá 13. pěší divise byla, jsouc rozdělena na tyto 3 kolony, na postupu. První odpolední hodiny uplynuly a mohlo se očekávati, že pomalu slábnoucí střelba brzo úplně umlkne. V té době však postupovala 25. pěší divise, zatlačivši oddíl plukovníka Schöna až k Jabloňovu, severně Budišova proti Rudíkovu. Jsouc dosud zaneprázdněna bojem proti plukovníku Schönovi, mohla 25. pěší divise teprve odpoledne vyplniti rozkaz velitelstvím 2. armádního sboru vydaný a měníc směr postupu ze severu na severozápad, hleděla dosáhnouti silnice mezi Rudíkovem a Oslavičkami. Velitel 25. pěší divise, polní podmaršálek Nyiri, byl o postavení nepřítele mezi Třebíčí a Velkým Meziříčím správně zpraven. Na základě těchto zpráv rozhodl se vpadnouti nepříteli u Rudíkova v levý bok a v záda, aby ho odřízl od silnice Rudíkov—Velké Meziříčí. Představené velitelství 2. armádního sboru, kterému svoje rozhodnutí sdělil, bylo s tímto úplně srozuměno. Pětadvacátá pěší divise postupovala v útoku na Rudíkov ve dvou kolonách. Severnější, generálmajor Kogutowicz, směrem proti nádraží v Rudíkově; zde narazila asi v 5 hodin 30 minut odpoledne na nepřátelský levý bok. Pěší brigáda generálmajora Colerusa (jižnější kolona) šinouc se mezi 13. pěší divisi a kolonu generálmajora Kogutowicze, podporovala tuto útokem proti nepřátelské frontě. Ačkoliv vykonala 25. pěší divise dlouhé a namáhavé pochody, rozvinula se rychle k boji, útočíc rázně na nepřátelské postavení. Dva prapory pěchoty levého křídla 5 pěší divise (polní podmaršálek Dembicki) byly oddíly 25. pěší divise úplně zatlačeny ze svých posic a 5. divise následkem ohrožení svého levého boku a zad byla donucena k rychlému ústupu. Teprve u Oslaviček podařilo se polnímu podmaršálkovi Dembickému zastaviti svoji divisi a připraviti ji k dalšímu odporu. Pětadvacátá pěší divise, jsouc unavena dlouhým pochodem a namáhavým bojem, odpočívala po vítězství u Rudíkova a východně tohoto místa; k ochraně nutného odpočinku pošinula jednotlivé pěší prapory na výšiny severně a severovýchodně Hodova. Generálmajor Schwerdtner, spatřiv tyto výšiny slabě obsazené, rozhodl se k útoku

na ně s pěti prapory pěchoty páté pěší divise. Dozvěděv se však na počátku útoku o ústupu 5. pěší divise, ustoupil po krátkém boji na večer k severu. Boj 9. září v krajině západně Oslavy skončil, hlavně záslubou 25. pěší divise, vítězstvím jižního nepřítele, který získal na postupu k severu asi 20 *km* půdy.

Východně Oslavy, kde srazily se obě nepřátelské jízdecké divise, byl průběh boje následující: Ve 4 hodiny ráno projela 3. jízdecká divise (jižní nepřítel) severním směrem Horními Kounicemi (východně Tavíkovic), 7. jízdecká divise (severní nepřítel) opačným směrem skoro v tutéž dobu Deblínem. Když 3. jízdecká divise přes Mohelno dosáhla Oslavy, dozvěděla se, že nepřátelská jízda projela lesnatým pruhem z Velké Byteše k Jinošovu. Poněvadž velitelství 3. jízdecké divise očekávalo, že nepřátelská jízda v krátké době se objeví, nařídilo po překročení Oslavy jižně Kuroslep jedné jízdecké brigádě připraviti se v úkrytu lesa západně silnice Jinošov—Mohelno k přepadu 7. jízdecké divise. Druhá jízdecká brigáda 3. jízdecké divise měla za tím účelem připraviti se v lesích východně této silnice. 7. jízdecká divise nepostoupila ale dále na jih přes okraj lesů severně Jinošova, poněvadž nepřátelská pěchota, která v polních opevněních na návrších severně Náměště ležela, a lesnatá, málo přehledná krajina radily k opatrnosti. Úmyslem velitelství 7. jízdecké divise bylo, přepadnouti 3. jízdeckou divisi při jejím dalším postupu k severu a proto zůstala 7. divise ukrytá v lesích severně Jinošova. Aby při provádění tohoto plánu měla sedmá jízdecká divise chráněný svůj pravý bok proti nepřátelské pěchotě v zákopech severně Náměště, nakázalo velitelství této divise přidělenému praporu 3. pěšího pluku postup z výše uvedených lesů k Jinošovu. Mezitím přešla pěchota jižního nepřítele ze zákopů severně Náměště, která byla po půlnoci sesílena 1½ praporem pěchoty a 1 polní baterií 4. pěší divise, k útoku proti lesům severně Jinošova. Když vidělo velitelství 7. jízdecké divise, že k Jinošovu poslaný prapor 3. pěšího pluku (ač byl v čas sesílen prvním praporem pěchoty sborové zálohy 9. armádního sboru) postup nepřítele nezastaví, rozhodlo se v 8 hodin dopoledne odtáhnouti přes Pucov (kde stála sborová záloha 9. armádního sboru, 4 prapory pěchoty a 2 polní baterie) na severozápad a tímto směrem podporovati 9. armádní sbor v boji. Jakmile velitelství třetí jízdecké divise od svých vyzvědačských oddílů zvědělo, že 7. jízdecká divise z lesů severně Jinošova odtáhla, postoupilo se svojí divisí přes Jinošov po silnici k Velké Byteši. 3. jízdecká divise postoupila proto severním směrem, poněvadž se její velitelství domnívalo, že nepřátelská jízda odtáhla k Velké Byteši. 3. jízdecká divise vyhnula se doraziviši k Velké Byteši východně tomuto městu majíc úmysl zaskočiti nepřátelskou jízdu, o které se domnívala, ře stojí u Velké Byteše v levém boku a v zádech. V tom čase vycházela pěchota a dělostřelectvo třetí jízdecké divisi přidělené (1½ praporů pěchoty a 1 polní baterie 4. pěší divise) z lesů jižně Velké Byteše, blížíc se k tomuto městu. (O. p.)

HLÍDKA.

Rytmika (sčasování) v lidové písni.

Napsal Leoš Janáček. (O.)

II. *b)*

Není mnoho písní tohoto sčasovacího slohu. Nerado se zpívá *ve* velkém bolu, spíše *o* velkém bolu. Ulevte mu jen poněkud a již vypadneme s řetězu rovných tónů.

Vzniká zahrávka ve sčasování, žert, měnlivost nálady, příznak veselí.

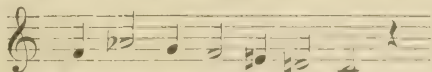
Co to písní, jež dopadavým krokem ♩ 𝅗𝅥 vyrůstají! Co písní, jež spřehnou tuto sčasovku se svou opačnou ♩ 𝅗𝅥 | 𝅗𝅥 ♩!

Téhož původu je vášnivější přiostření slovenské ve sčasovkách:

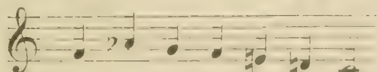

Povrchně posuzovány, zdá se, že klepou toho druhu písně taktem určitým, buď $\frac{3}{4}$ nebo $\frac{4}{8}$.

V písni „Šuo děvčatko“ laškuje se takovým sčasováním.

Jen trochu vážnosti a motiv byl by se jistě napřímil takto:

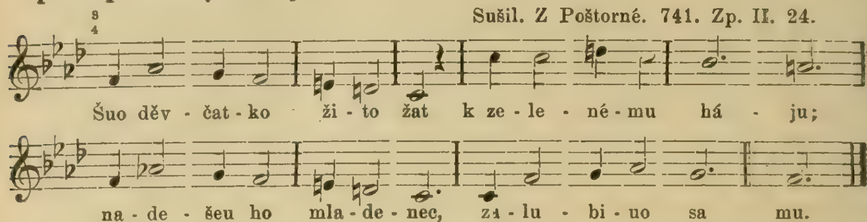

Zvrtnout se na sčasovku ♩ 𝅗𝅥 jednou, a nesejde nám z mysli při veselé náladě; tak se hodí k sobě jako mastné očko k vodě.

Prostředí změnit, ve kterém pěvec zpívá — aby se v něm ráz této sčasovky ztrácel, aby vybledl — aby daleký prostor ji pohltil — a zmizí ze sčasovky i poměr dob ♩ 𝅗𝅥, t. j. když by se pěvec

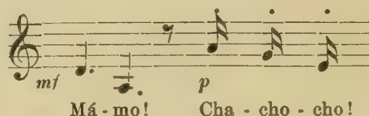
opíral o takt, musil by v jiném prostředí opírat se o jiný takt. To je absurdní. Proto čítám pevný předepsaný takt $\frac{3}{4}$ v písni za práci sběratelovu; není ho v písni venkoncem — ale není též v písni přízvučných chyb.

Sušil. Z Poštorné. 741. Zp. II. 24.

Poznamenával jsem si sčasování toho způsobu slovy „obměna rovných dob".

III.

Tento nápěvek z ulice jak by z jednoho hrdla nebyl. Ty natřepané smíchem rolničky po těžkém kvartovém motivu! A tak rozdílny v barvě! První byl dobře napodoben, druhý byl vlastní.

Nálada do smíchu byla vlastní a sledovala po přiočkované.

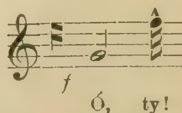
Dítěte údiv nad čímsi vyvolal matčin smích.

Nastrojení fysiologické nemohlo být stejné v údivu a smíchu; výraz fonický nemohl býti stejný. Jednou byly to tóny délek ♩. ♩., podruhé délek

Mění se nálady životní tak náhle a rovně, jak by peníz se ponořil.

Netřeba ani tak křiklavých změn nálad, aby jejich výraz se neodlišil buď vrstvou delších nebo kratších tónů.

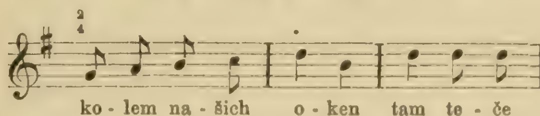
Již prosté představy jsou vysloveny celou stupnicí délek tónových, je-li třeba je odlišiti. Je to zvláštní způsob plastiky; vyzdvihuje se hranatě. Ze slova napjatého délkami zachytí se výraznost druhého slova i na notě Vyhrůžka:

Povšechná nálada písně zasedne již jistou základnou vrstvou v délkách tónových; stlačí-li se slovo, ponoří-li se do delších not, při-

bývá mu výraznosti. Myslím, že spíše chce se zjasnit představa, než aby se měla okřídlenější notou zastřít.

V písni 324. ze Sušilovy sbírky celková nálada zasedla do osminových not. Slova „oken“, „milý“, „tam“ padají do čtvrtí.

Jak tou přiostřenou plastikou posloužilo se zřetelnosti!

Řekl bych, že jsou to rozumové písničky; **sčasovky dělají se v nich ze slov a ne ve slově.** Je to zvláštní hra: slova ponořují se, aby zvlhla větším procítěním, a vyzdvihují se, aby lehčeji míjela.

Jest mnoho písní takového sčasovacího slohu; avšak důležitější je, že tímto ponořováním slova do nižších vrstev délek tónových pro odlišný od druhého slova výraz vysvětlují se fonické takty v písni.

Nevěřil jsem, že by pouhým odčítáváním, t. j. vmyšlením do delšího tónu kratších tónů, tedy jen čistě fonicky, byly povstaly v lidové písni sčasovky , nebo

Delším tónům v těchto sčasovkách bylo třeba vyrůsti z hlubších příčin. Přičítám je důrazu, jenž zachytne to neb ono slovo. Nastrojení fysiologické jest v důrazu zvláštní. Překotně hledáme slovo, v němž myšlenka jiskří: lesk zvláštní se odtud rozlévá po celé větě, dává jí zvláštní „smysl“.

K slovu s důrazem je chvat; ono je místem rozvinuté myšlenky: v něm je jasno nadobro „jak to myslím“.

Slovo s důrazem jistě spadne ve skupině drobných tónů na tóny širokého pole.

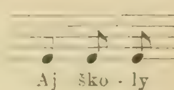
Sčasovka je čistým taktem čtyřosminovým $\frac{4}{8}$.

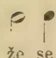
V mysli lidového pěvce zatížen tón aspoň váhou zvláštního slova, ne-li důrazem. Stalo se tak: Tón svou délkou ukazuje kam.

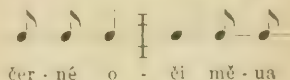
tam te-če — tam

Na tisíce jest dokladů, z jakého kořene vyrostl v lidové písni takt $\frac{4}{8}$ a podobně i tříčtvrťový $\frac{3}{4}$

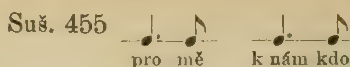
Na př. Suš. 554

591 *b)*

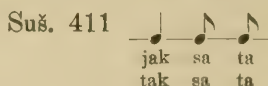
Suš. 589

Složitější je příklad (Suš. 490):

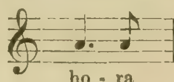
Suš. 467 *d)*

Suš. 455

Suš. 404

Suš. 411

Když už navyklo ucho této sčasovce, umí-li ji lidový skladatel, zahrává si jí jen fonicky a mrzačí slovo na ní. Na př.

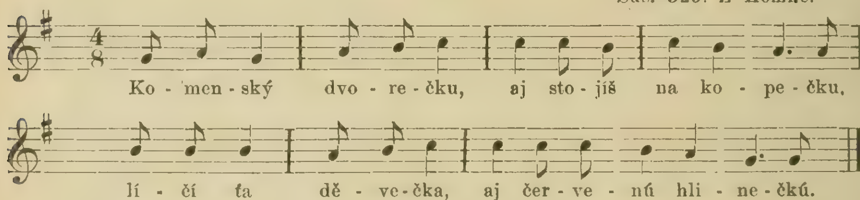

Tak se přiblížil i lidový skladatel muzice a bloudí ve spletně fonického taktu se slovem tak, jak bloudíval i B. Smetana i Dr. A. Dvořák.

IV.

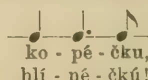
Jsou písně lidové i s čistě fonickými takty. Takt jest v nich dílem lidového pěvce-skladatele a v notaci třeba obvyklým způsobem jej předepsati.

Suš. 325. Z Komné.

Sčasovka mluví jasně o taktu $\frac{4}{8}$.

Vynechané taktové čáry ukazují teď hrubosti skladebné. Vyslovte jen slova „kopečku" a „hlínečkú" po sčasovce

Píseň je taneční; v hudbě její se pokračuje. Tím jest odůvodněna poslední sčasovka: nadhodí se v ní na samém konci pohyb, život.

*

V písni lidové jest veskrze jeden příznak sčasovací: cítíte v něm duši každého slova. Přímo na vás působí: skromňoučká jest v prosté jizbě, orlí křídla jí narůstají, když letí její ozvěna krajem.

Cítíte, jak zmírá ve slově od slabiky k slabice (sčasovky konce), cítíte. jak v nich se jen ukrývá průběhem písně (sčasovky ritardace). V slabice zaokrouhlí se plasticky myšlenka, v rovnoměrně vyválených slabikách pohrouží se slovo těžké citovým prosycením.

Slabiky nemají jen fonickou hodnotu své skupiny. Dostává se jim, krátkým nebo dlouhým, delšího nebo kratšího tónu v písni, aniž se ráz jejich mění. Na tónu jejich s vlastním zabarvením odehrává se sčasování, jak bylo vytčeno.

Již v nápěvcích mluvy vidíme, jak sčasovky slov zvrhlé jsou denní vášní. Zloba je natrhává, vztek je zrovna polyká, šepot lásky bere jim lesk. Kam se děla jejich gramatická úhlednost a pravidelnost!

Jestli v písni se shodne gramatická délka slabik s plastickým zaokrouhlením obrazu (na př. Ko - men - ský), jest-li ritardace časová provede se na slabikách gramaticky dlouhých, jest o souhlas více.

Jisto jest, že sčasovky v písni nerostou po stopách prosodických, ale na zeleném pažitě, jehož svěžest voní zrovna krví.

Slabik jakýchkolvěk drží se lidový pěvec: tón z nich roste; jsou ve sčasování jako kůl v plotě. Shrne jich všelijakých (aj, ej, ó, tralala), jen aby jich byl určitý počet. Jak se mu přízvučně nebo časoměrně kupí, jest lhostejno; pro sčasování, jež jest odleskem hlubokých tůní fysiologických nastrojení, mají stejnou hodnotu. Tím není řečeno, že by v lidové poesii nebylo čistých příkladů prosodické úpravy.

Vždyť jest v lidové písni i fonický takt.

*

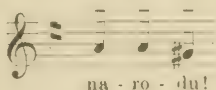
Ale ty rytmy, jež vyrůstají konsekvencí lidového sčasování! Na prostoře časové, vypichnuté nanejvýš počtem 28 slabik, jaká to bohatost! Do pěti a šesti tisíců písní nenajdete stejné podoby!

Jaký proti tomu suchopar v umělé písni!

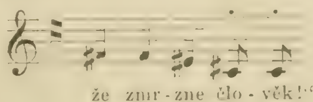
Každé slovo provleče se tu mřížením taktovým a nezbaví se jeho rytmických careau.

*

„Pijemontske země přešlapal jsem“, v horečné náladě vykládá mi Jan Juřička z Prostřední Bečvy. „Velka zima v Majlantě —; pan generál Radecký měl pohřeb. Tam bylo

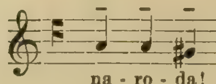

Plne ty okna. Myslel jsem,

Jsou naše nápěvky mluvy naší záslubou? Těchto nápěvků rytmika překotná, melodie, jejíž každé zachvění odkrývá duši?

Jistě není záslubou Jana Juřičky, že jeho řeč šla, jak by kůl za kolem vrážel. Všechen vzduch hustý hospodské jizby rozražen utesanými dobami motivu

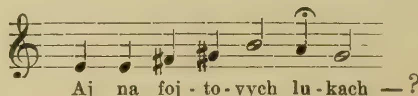

Byla Juřičkovou záslubou sčasovka ♩ ♩ ♩ vedle ♪ ♪ v motivu

Jeho záslubou plastika posledního motivu?

Když tytéž fysiologické příčiny, jež v nápěvcích mluvy vykrojují sčasovací plastiku myšlenek, jež strojí v nich klenby rovnoměrných tónů, jež pozastavují a zastavují proudy nápěvné řeči — je záslubou Juřičkovou, když tytéž fysiologické příčiny vykrojily motiv

Skladatelskou záslubu třeba na jiné straně lidovémn pěvci-skladateli přiznat. Jsou nápěvky mluvy, ale nebylo v mluvě, v řeči, **na mysli tónu**. Ve zpěvu je na mysli.

Záslubou lidového pěvce-skladatele je, že bohaté sčasovací tvary (nehledě k melodii), jež jsou již v určitých rysech i v jeho nápěvcích mluvy, umí rozložit i na mohutném vlnění tónovém. Odlesk celého života jeho hraje na něm nádherně.

To je vysoká umělecká kultura; síla ducha: celý život svůj krásně vyložit, květem písní zasypat slzy i smích, hoře i práci.

(Str. 965 ř. 5 shora místo vymořit má státi vyměřit; str. 967 ř. 13 shora místo jež klade má státi jež klade se; str. 969 ř. 5 shora místo v doplnění notaci i modu má státi v doplněné notaci i modus.)

Výměr a vznik náboženství
dle sociologické školy Durkheimovy.

Ref. V. LANKAŠ. (O.)

Positivní obřady.

Účelem těchto obřadů jest, aby uvedly věřícího ve vztah s posvátnou věcí, tak aby ona mohla mu prokázati všechny služby, jež on od ní může očekávati.

Stačí, uvedeme-li tu jednu jen ceremonii (intichiuma), jež obsahuje v sobě krátce všechny prvky positivního kultu. Poznání této praktiky děkujeme Spencerovi a Gillenovi; před nimi nebyl v totemismu znám žádný positivní obřad. Hle, v čem, pozůstává: každým rokem, v každém klanu, v dobách závislých na ročním počasí, ve chvíli, kdy se děje páření v živočišném druhu totemu nebo klíčení v rostlinném druhu, koná se jistá ceremonie, jejímž účelem je zajistiti obnovení totemického druhu. Předkové zanechali prý na místě, kde v okamžiku své smrti se vnořili pod zemi, stopy, skály totiž, jež představují nějak živočišný nebo rostlinný druh a jež mají před efemerními individuy druhu tu výhodu, že jsou trvanlivější: kolem dokola těchto figur skalních je celá řada kamének, jež pokládány jsou za živočišná vejce. Tyto skály a kaménky jsou zásobárny života pro druh. Po postě a obřadech pobožně jdou lidé klanu na místa, kde jsou tyto skály; náčelník je tře kaménky nebo rukou; který obdrží z nich prášek jemný, pokládá se za zárodek, který má oplodniti druh, o jehož obnovení běží. Pak v posvátné části pole, reservované jen mužům, náčelník slavnostně, jakož se to děje při plnění náboženské povinnosti, pojídá posvátné zvíře a rozděluje je i ostatním. Tyto různé obřady trvají často po několik týdnů.[1])

Všimněme si blíže obřadného mechanismu tohoto obřadu a odvoďme z něho ideje a city, jež mu jsou základem. P o ž i t í t o t e m u ovládá všechny tyto praktiky; každé individuum, spřízněné s totemem, má zájem, aby uchovalo posvátnou sílu, jež z tohoto vyzařuje; ale tato síla se časem upotřebuje, a proto aby byla obnovena, se obřady k tomu určené tak pravidelně opakují. Prostředek obživiti v sobě tuto sílu, toť požíti druh totemické bytosti, a to ve chvíli, kdy jest dobře rozvita a ještě mláda. Tu prý jest původ přijímání, jež dovoluje jísti v jistých chvílích a za jistých podmínek to, čeho dotýkati se jest obyčejně zakázáno. A tu, dle Durkheima, nalezáme projevení se principu, který jest v základě všech náboženství: posvátné, ač odděleno od všedního, bylo by neužitečno, kdybychom nemohli vstoupiti s ním za jistých

[1]) Durkheim v tom vidí prototyp pozemkových obřadů ve žně konaných v některých náboženstvích: arvalové (kněží Cereřini) v Římě; hod velikonoční u židů (nekvašený chléb, dělaný z prvých zrn, bez kvasnic, jež považovány jsou za nečisté); beránek velikonoční; prvotiny z nové zvířecí generace. Evropský folklore svědčí o mnoha podobných praktikách.

okolností ve styk; aby toto spojení bylo možno, bere se útočiště k prostředníkům, kteří jaksi oslabí náraz; těmito prostředníky byli nejprve vůdcové, náčelníci, později kněží.

Oběť. Dlouho se mělo za to, že oběti byly dle řeckého verše dary útočící na srdce bohů jakožto vznešených králů; byly to tudíž dary, jež lidé činili, aby si bohy naklonili a usmířili. Této theorie Durkheim nepřipouští; dle něho oběť nemůže býti prostě definována darem, neboť tato definice nemohla by pak býti přesně aplikována na oběti, jež nejsou smírné. V pravdě oběť jest hostina, jíž účastní se zároveň věřící i bohové; bohům jsou jen reservovány nejposvátnější části zvířete (krev a j.). Účel těchto hostin jest vytvořiti trvalé spolčení člověka a boha; když prvotenec jedl se svým bohem, může se tudíž na něho spolehnouti jako na příbuzného. Než nesmíme uzavírati z toho, že pouhý fakt spolustolovnictví sám o sobě[1]) stačí, aby spojil člověka s bohem; neboť pokrm požívaný společně v oběti není jídlo jakékoliv; zvíře jest posvátné, posvátná, náboženská bytost; neboť řada obřadů (mytí, mazání atd.) je vyzvedla z oblasti světské a učinila je věcí svatou, jež i posvěcuje.

Tak oběť není pouhý tribut; tím ovšem není řečeno, že idea obětování jest vyloučena. R. Smith má za absurdnost, dí-li se zároveň, že činností bohů bylo živiti lidi a že oběť byla i výživným darem božstvu. Mohli bychom býti pokoušeni věřiti, že tento chybný kruh z počátku nebyl prováděn; a že teprve, až když bylo zapomenuto, že spolustolovnictví bylo pojítkem, že, ježto v obětech bylo pokračováno, vysvětlovaly se tak, že se řeklo, že jedna část jest reservována bohu, a ta vytvořuje obětní dar. Durkheim po dlouhý čas byl přikloněn tomuto výkladu, ale nyní se ho zřekl. Upozorňuje, že circulus vitiosus Smithem objevený byl prováděn již od počátku; našli jsme jej dle něho v ceremonii výše popsané, jež nám ukázala, že zvířecí druh může jen žíti, jestliže člověk obnoví jeho život, a na druhé straně člověk žije jen, živí-li se v jistých chvílích tímto druhem. Krátce člověk dává bohům to, co od nich dostává — život.

Jak dospělo se k tomuto chybnému kruhu? Durkheim nalezá tu aplikaci principu: vše se spotřebuje a umírá časem, božské síly stejně jako síly lidské nebo světské; bohové by umírali, kdyby lidé jich života neudržovali. Tak je tomu i u duší; tu, kde kult předkův existuje, udržuje život duší, aby tak jich znovuvtělení v lidská těla bylo možno. Tu je též vysvětlení a význam jistých obřadů, jako vyřezávání zubů v Australii a obřezávání; vyřezané zuby hodí se na místa, kde jsou duše předků pohřbeny, prvotiny mládí obětují se manům předkův, aby tito tím, že se jim obětují zlomky organismu obsahujícího posvátný princip, byli zachováni. Oběť sestává tudíž ze dvou prvků: přijímání

[1]) Tak též cizinec, který pojídá s Arabem, stává se, aspoň po jistou dobu, jeho bratrem. Prvotní lidé neznají sdružení čistě smlouvových, v nichž pouhá slova stačí k spojení; nechápou jiného pouta než příbuzenství. A příbuzenství, míní, jest v tom, míti tutéž krev a totéž maso; společný původ v jich očích není ani nutný ani dostačující; třeba jísti tytéž pokrmy.

a obětování; tyto dva prvky, jež v intichiuma jdou po sobě, v oběti dějí se zároveň. Tak obět jest prvkem každého náboženství, ježto udržuje život bohů, na němž závisí život lidí a jsoucnost věcí.

Tak jest vysvětlen positivní kult; a je zřejmo, že i nejideálnější náboženství musí jej míti, poněvadž slouží k znovustvoření boha; rozjímání a modlitby dnešního věřícího vyplňují (?) dnes úlohu, již měly zápalné oběti v primitivních náboženstvích.

Jest faktem, že božstvo má zájem na tom, aby se mu obětovalo v té neb oné formě; positivní kult jest proto závazný a božstvem samým vyžadovaný, což bylo by těžko pochopitelno, kdyby obět neměla jiného účelu nežli získati si přízně bohů. To vysvětluje i pravidelnou občasnost obřadů, jíž se náboženství rozeznává od magie; neboť obřady magie neopakují se v určitých dobách, jsou mnohem podrobenější okolnostem a individuelním potřebám; kdežto nekoná-li věřící pravidelně předpisů kultu, bohové umírají a duchovní život lidí se zároveň zastavuje.

Proč lidé potřebují bohův a bohové lidí? Odpověď našli jsme již v dřívějších vývodech Durkheimových o pravé povaze a objektivním základě náboženství; viděli jsme, že mu božstvo není nic jiného nežli společnost sama, a že realitu má toto božstvo jen odtud, že jest jen jistou představou kollektivity; duše pak jako náboženská bytost, toť to, co v nás je socialního.

Toť dle francouzského sociologa solidní základ, který tvoří hodnotu všech náboženství; kulty nejsou poblouzení; mají svůj hluboký důvod v samé přirozenosti věcí; za náboženských ceremonií, při nichž členové skupiny jsou shromážděni, obsah vědomí se mění; individuelní, sobecké představy, jež je plní po chvíle všedního života, jsou zapuzeny nutně, ježto jsou všední, světské; kollektivní víra je nahrazuje; společné zájmy jsou v popředí (na př. přivoditi plodnost druhu), tak že pro tuto dobu existence společnosti je skutečnější a silnější než v době obvyklé. Lidé se tudíž nemýlí, když myslí, že v těchto okamžicích žije něco silnějšího než jsou oni, na čemž oni závisí, co je povyšuje nad ně samy, zušlechťuje, posvěcuje. Tyto výrazy vypůjčené ze slovníku liturgie a theologie mohou prý býti opravdově tu použity. Mravní a socialní význam obřadů kultu proniká a projevuje se často sám sebou v hmotných praktikách Mravní hlubokou účinnost obřadu určuje víra ve fysickou účinnost, jež jest illusorní. Dnes věřící byli by nakloněni pochybnosti, kdyby se zřetel obracel jen k té neb oné zvláštní praktice; ale celek kultu je ve své kouzlo zabírá, z celku kultu cítí vyzařovati teplo, jež je těší a vábí. Toto zanícení rozumu, jež je zachvacuje i když nedostává se logických důvodů, jest víra, bez níž není náboženství.

Hle, co kult má věčného; není prý potřebí k jeho jsoucnosti, aby člověk si představoval společnost v hypostasované formě bohův, ani aby věřil ve hmotnou účinnost obřadů na fysické věci. Ale mravní a socialní služby, jež kult prokazuje, budou prý nezbytny a stály, dokud bude lidí, t. j. společnosti. Proto francouzská revoluce cítila potřebu postaviti nový kult na místo starého, jejž chtěla zničiti. Když

tato potřeba kultu se necítí, pak společnost i jednotlivci prodělávají těžkou krisi, neboť každá živoucí bytost zakouší potřebu žíti existencí silnější a širší, a potřebu obnovovati svůj život.

Tím bychom ukončili výwody a názory sociologické školy francouzské o původě náboženství. Originálnost této školy jest v tom, že proti psychologickému vysvětlení staví vysvětlení sociologické. Jednotlivec ani společnost neznají psychického mechanismu, který zplozuje náboženství; náboženství dle této školy je rozvitím a květem socialního života. Důkaz o socialním původě náboženství, podaný Durkheimem, možno pak krátce shrnouti ve tři hlavní body: Prvý důkaz vyvozovaný z povahy závaznosti, bytné to součástky náboženských faktův, uzavírá, že tato fakta musí vycházeti ze socialního života; druhý chce ukázati, že společnost může u jednotlivců vzbuditi city specificky náboženské; třetí usiluje o důkaz historický, že primitivní náboženství byla vskutku bytně kollektivní. Škola tato tvrdí, že nejen právo, nejen mravnost, ale i náboženství vychází z činnosti kollektivity; k sociologické theorii mravnosti, k sociologické theorii práva přistupuje tu sociologická nauka náboženství. Durkheim a jeho žáci vidouce v náboženství fakt po výtce socialní a přesvědčeni jsouce o civilisatorském jeho vlivu, mluví uctivě a sympathicky o něm a snaží se plně o záchranu skutečnosti a objektivnosti náboženských faktův. O jeho zmizení konečném jsou však přesvědčeni; z počátku zabírá náboženství vše; vše, co je socialní, jest náboženské. Pozvolna zase vše se od náboženství (jako vědy od filosofie) emancipuje, a Guyauovo „náboženství budoucnosti“ nastoupí na náboženství dogmatické.

Souhlasíme s Durkheimem, že náboženství jest nesmírně důležitým socialním zjevem a faktem, ale nesouhlasíme s ním, dí-li a tvrdí-li, že náboženská fakta jsou náboženská jen proto, že jsou socialní. V souhlase s výbornou knihou Micheletovou „Dieu et l'agnosticisme contemporain“ tvrdíme, že náboženství nutno přiděliti původ hlavně psychologický. Toto tvrzení, jež historie ověřuje, mohlo by se odvoditi i z toho, co se zove metafysikou náboženství; a po historii a metafysice psychologie zase konstatuje a vysvětluje socialní ráz vlastní každému náboženství. Nauka spiritualistní tu má oprávněně za to, že počíná li náboženství v jednotlivci, nemůže se neprodloužiti ve společnost,[1]) pravý to opak sociologické školy, dle níž náboženský život se rodí ve společnosti a sestupuje z ní do jednotlivcův odrazem, tak že náboženství u jednotlivců by bylo jen ozvěnou neb odrazem náboženských záchvěvů tvořících se v lůně kollektivity. Methoda sociologické školy jest rozhodně nedokonalá a neúplná a namnoze apriorismem proniklá; a vytýká-li anthropologické škole Spencerově, Frazerově a Taylorově, že náboženství převádí na illusi, pak možno tu výtku obrátiti i proti ní, neboť i tu jednotlivec jest obětí illuse, obětí „jevu intermentální optiky“ (cit. d. str. 54). Prvotní člověk má za

---

[1]) Duch proselytismu jest duší každého náboženského přesvědčení; toto dokazuje jím svou životnost.

posvátné, co jest jen a jen světské, za transcendentní, co je řádu jevového, za osobní, co jest kollektivní! Není to illuse? A co když zdroj této illuse se odkryje? Pak socialní síly nezbytně pozbudou svého náboženského řádu a náboženství zmizí i s illusí, jež je zplodila. Totemismus, o nějž tolik se škola tato opírá, jest jí předně nepřesně vykládán, a pak nedává se jím všem vývodům základ velmi chatrňoučký? Není tento základ odvozen z pozorování několika ceremonií u několika dalekých kmenův? A není možný i jiný výklad než Durkheimův? „Jsme tu", píše Michelet, „zúplna v prehistorii... a domněnkách. Pochopíme proto, že je těžko s tímto množstvím hypothes přiděliti vědeckou hodnotu historickému důkazu ve prospěch socialního původu náboženství" (61).

Pomíjejíce ostatní slabiny nauky Durkheimovy, připomínáme jenom problem, který zbývá po všem ještě rozřešiti. Člověka vysvětlili lidstvem, zbývá nyní vysvětliti lidstvo. Chtěli problem ten odstraniti tím, že jej položili do minulosti, ale marně. Otázka nerozřešená zůstává: Přichází-li psychologické vědomí od socialního, odkud zase přichází toto? Circulus vitiosus! Na jedné straně odvozuje se psychická individualita z kollektivní duše, na druhé straně vysvětlují se kollektivní stavy vzrůstem psychologických individuelních jevů (69).

Po jisté stránce je tento system pro křesťanského apologetu prospěšný; o tom chceme se ke konci ještě zmíniti. Michelet píše: Liberální protestantismus dnes ve svém logickém pochodě rozvratu víry dospěl nedávno k pojetí a oslavě náboženství ducha. Dle těchto nových theologů běží o to, abychom méně a méně přikládali důležitosti dogmatům, za to však kladli větší důraz na stále rostoucí autonomii svědomí proti pravdám, jež náboženská společnost by mu ráda vnutila ze zevnějška; jednotlivec svobodným bádáním jest veden k odporu proti autoritě; a náboženství podobno krvi, jež se stahuje pozvolna z obvodu, aby se soustředila v srdci, musí prý též sestoupiti z obvodu, t. j. z praktik nebo kollektivních formulí do nitra lidské duše. Liberalismus redukuje požadavky náboženského dogmatismu, míní asi, že lépe zajistí uchování příslušných citů. Tu právě theorie Durkheimova zakročuje a nepřímo ukazuje, jak system Sabatierův, theoretiků náboženské zkušenosti a veškerého individualismu, jest jen psychologicky nesprávný výklad a zároveň i historický blud. Životnost náboženství v pravdě měří se vždycky dle intensity své socialní působnosti, a čím méně je sociologií, tím méně jest i náboženstvím. Tak to, co se nám předvádí jako velice vysoká forma náboženské působnosti, náboženství ducha, jeví se nám jasně jako krok zpět, jako umenšení, nová etapa k definitivnímu rozvratu. Proti tomuto individualismu, z něhož vyšlo svobodné bádání a v nějž logicky má se zase vrátiti, tato škola ukazuje jasně potřebu autority, skutečného socialního, viditelného seskupení. Dále trvá na víře a jejím závazném rázu a má to za bytné prvky; proti individuelním, stále kolísavým citům a prvkům staví určité formy. Tvrdí, že náboženská společnost jako společnost jest jen možna, má-li v sobě princip stálosti; ukazuje, jak úzce spolu souvisejí pohyby a představy, obřadné ceremonie a

dogmata. Sociologické pozorování tak vyvrací theorie, dle nichž poznání jest výsledek práce již pokročilé v kristalisaci citů.

Je známo, jaký vliv měl a má dosud na duchy kantovský kategorický imperativ. Povinnost musí vycházeti z nás, jinak by byla ohrožena autonomie, na niž současná intelligence je tolik žárliva. Proti tomuto zbožnění člověka a jeho rozumu sociologická theorie podává užitečný protest. Není pravda, že člověk jest nezávislý: jeho činnost jest podmíněna značně socialním prostředím; on závisí na všech a na všem, ve své řeči, oděvu, literárních zálibách, myšlenkách stejně jako ve své činnosti; proč tedy by chtěl výjimkou záviseti jen od sebe ve své morálce a ve svém náboženství? Ne, závazný ráz inherentní dogmatickým formulím a mravním předpisům nemůže vycházeti od jednotlivce; nutně předpokládá autoritu, jež jednotlivce překračuje. Tímto tvrzením, jež jest v theorii Durkheimovy školy základní, směřuje tato theorie nás osvoboditi od kantovské idololatrie. Jest mocným protestem proti mravnímu individualismu stejně jako proti individualismu náboženskému.

Jako these protestantského individualismu tak i sociologické vysvětlení, byť i ve mnohém onomu se stavělo na odpor, jest neúplné řešení. Oba systemy představují se jako dvě antithese. Liberální protestantismus usiluje převésti vše na jednotlivce, aby snáze mohl zachrániti autonomii; sociologismus zase přiděluje hlavní část autoritě. Ve skutečnosti však neběží o to, není problemem to, aby náboženství ducha bylo postaveno na místo náboženství autority, nýbrž aby se ukázalo splynutí obou těchto stanovisek a stránek v synthetičtějším pojetí nejprve náboženství přirozeného a pak náboženství nadpřirozeného.

Z novější literatury ibero-americké.

Podává Alois Koudelka.

V „Hlídce“ roku 1903 podal jsem krátkou zprávu na základě studie Rufina Blanca-Fombony, uveřejněné ve francouzské „Revue des revues“ o vývoji písemnictví ve Venezuele. Teď ji doplňuji a rozšiřuji, používaje téhož autora knihy vloni vydané „Letras y letrados de Hispano-América“, jakož i studií José Fabia Garniera.

Ve venezuelském písemnictví za šest let nejvíce a nejcennějších prací vydáno z oboru historie vůbec a politické a literární zvláště. Vysvětlitelno to tím, že roku 1910 připadne stoletá ročnice hnutí pro svobodu A tu na prvním místě slušno jmenovati dílo „La Colonia“ José Ladisl. Andary, jež jest prvním svazkem díla, v kterém autor slibuje podati řadu studií o začátcích a základech politických španělské Ameriky. V uvedeném svazku ukazuje na základě číslic a podrobných dát, jak to vypadalo na poli hospodářském a obchodním ve Venezuele před rokem 1810.

Gil Fortoula „Historia constitucional de Venezuela“ vyniká nejenom krásným, plynným slohem, ale i hlubokým studiem pramenův archiválních.

Eloy G. González napsal knihu „Al margen de la Epopeya“, v níž slohem populárním líčí hrdiny (a studuje jejich charakter) národní Iliady venezuelzké. V knize „Dentro de la Cosiata“ studuje specielně Paéza jako státníka. — Dr. P. M. Arcaya proslul více jako komentátor nežli jako dějepisec. Zejména cenny jsou jeho články z oboru srovnávací linguistiky v domorodých nářečích venezuelských.

Dr. Angel César Rivas napsal „La segunda misión á España de Don Fermín Toro“, v němž vypravuje o činnosti D. F. Tora v letech 1859—1861.

Vnuk tohoto Tora proslul jako spisovatel sociolog a zejména jako badatel guayanských pralesů. Nápis díla Dr. Eliás Torova jest „Por las selvas de Guayana“. Dr. Franc. Rísquez vydal několik knih z oboru medicíny, Dr. José Santiago Rodriguez požívá pěkné pověsti jako kriminalista, Dr. Luís Razettí jest nejhorlivějším propagandistou theorie evoluční, Samuel Darió Maldonada proslul jako znamenitý anthropologista, Dr. Alfredo Machato Hernández napsal „Ensayo sobre política sociológica hispano-americ.“, jenž tvrdí — což prý je zcela pravdivo — že ve Venezuele jednotlivec daleko větší vliv má na život společenský a jeho směr, než tomu v Evropě.

Povídka a román rovněž měli dosť pěstitelů. Tu na prvním místě sluší jmenovati Pedra Césara Dominiciho. Autor ten jest původu vlašského a dosti ještě mlád, nemá ještě ani zplna 35 let. Až dosud vydal pět knih různého rázu a obsahu, a to „Ideas y impresiones“ (1897), „La tristeza voluptuosa“ (1899), „El triunfo del ideal“ (1901), „Dionysos“ (1907), „De Lutecia“ (1908). První knihu činí sbírka různých článků, bohužel — ostatně autor sám se k tomu přiznává v předmluvě —

nachvat napsaných a pojednávajících o různých thematech, jako na př. o literatuře, potom o dojmech z cest. V předmluvě prohlašuje Dominici, že jest nepřítelem kultu formy, že ho nenapadá myšlenky své obětovati výrazům, obrazům jejich, jak činí mnozí současní spisovatelé španělští a španělsko-američtí. V knize „La tristeza voluptuosa“ vytkl si Dominici za studium otázku nemalé váhy pro budoucnost republik španělsko-amerických, totiž život mladíků z Nového světa na studiích v hlavních městech evropských. Dominici pojednává o odnárodňování této mládeže, o jejím sesvětačení atd. ve formě románu, jehož hrdinou jest Ed. Doria, mladík z Venezuely pocházející. Zavítav do Paříže pln nejlepších předsevzetí upadá brzo v sítě pařížského života, vrhá se do náručí sentimentální kokety (Marietty), z jejích objetí do náručí Niny Florensové, zpěvačky, až vyžilý na těle a zlomen na duši hledá vysvobození z tohoto bídného života v — sebevraždě! Krásnou protivou vedle osoby hrdiny je čistá a mravná láska jiných dvou párků. „Vítězství ideálu“ jest rovněž románem, jenom že mnozí spatřují v nápise ironii, jenžto prý v knize té vítězství dochází hmota. Něco na tom pravdy jest, ale já bych řekl, že autor knihou tou chtěl ukázati, že ideál jenom tehdy skutečně triumfuje, dokud se udržuje ve výšinách ideálních, ale že pozbývá svých půvabů, jakmile se snažíme jej ztělesniti. Tak že myšlenku spisovatelovu možná jinak takto vysloviti: Běda tomu, kdo chce a o to usiluje ze svých ideálních tužeb míti něco skutečného, potom se mu to, co se mu zdálo vzácností, pod rukama rozplyne ve rmut a kal! V této knize zase dějištěm je Řím, jenž skýtá autorovi příležitost k popisům jeho krás a k úvahám o starém Římě. — „Dionysos“ jest historií lásky, jež se odehrává v Řecku tak ve 4. století před Kristem, a jest hymnem krásy tělesné.

Kdežto v knize „De Lutecia“ shrnul Dominici různé dojmy ze svého pobytu v Paříži, Carlos Paz Garcia vypravuje ve svých povídkách o životě venkovanů, pastýřů venezuelských a bojovníků divošských.

Kromě právě uvedených zasluhují ještě zmínky José Austria, Baltazar Vallenilla Lanz, Leopoldo Landaeta, žurnalista a polygraf, Julio Rosales, Julio César Consalvi, Ricardo José Castillo, Emilio Hernández, Rogelio Yllaramendi a zejména Urbaneja Achelpolh a Fernandez García.

Z básníkův, a to popředně lyrických, je tu především Sergeo Medina, horlivý čtenář D'Annunzia, potom Luis Correa, jehož některé věci i do frančiny přeloženy, pak Alfredo Arvelo-Larriva, pěvec volných „pamp“, žhavý kolorista, Alejandro Carías a Juan Duzán. Posléze černoch Dámaso Almeida.

Ztrátu utrpěla Venezuela smrtí Heraclia Martina de la Guardia, jejž možno pokládati za zakladatele venezuelské dramaturgie, jíž obohatil těmito kusy: „Cosimo II. de' Medici“, „Don Fradique“, „Don Pietro de Portuguez“, „Parisina“ atd. Narodil se roku 1829.

Jako kritik slyne Jesús Semprún, jenž znám je též jako básník a povídkář. Není ani hlubokým učencem, jakým byli Macaulay nebo

Taine, ani milovníkem paradoxů jako Pedro Emilio Coll, ale za to dovede vniknouti v ducha autorova a bez jakýchkoliv předsudkův osobních čtenářům podati ho tak, jakým se v pravdě jeví.

A teď bez určitého ladu a skladu o spisovatelích jiných krajů latinské Ameriky.

Luis Rosado Vega patří k nejlepším básníkům mexickým. Jeho jméno zasluhuje býti citováno vedle Amada Nerva, L. Urbiny, Salvad. Dias Miróna, Efrén Rebolleda a Balb. Davalosa. Předností jeho, že není imitátorem francouzských básníků, že nemiluje Ameriky proto, že četl ve francouzských knihách, že je krásná, nýbrž protože na vlastní oči shlédl její krásy a půvaby. Vydal tři knihy, velmi pěkné knihy básnické, z nichž nejpozoruhodnější je sbírka „Alma y Sangre“. Sbírka rozdělena ve čtyry oddíly, z nichž nejlepší jsou „Vamos à la Romeria“, v níž vyzývá básník svou sestřičku, aby s ním putovala k Panně Marii, jež ráda odpouští hříchy dětské, „El volcán“, v němž líčí básník smutek ničivého ducha sídlícího v jícnu sopečném, a „En pos de Sulamita“, jež provanuta týmže duchem jako Velepíseň Šalomounova.

Daniel Ureña dobyl si najednou veliké slávy svým dramatem „Maria del Rosario“, jehož obsah je krátce tento: Maria del Rosario svedena jest Riccardem, jinochem z lepší třídy společnosti costarické. Riccard dověděv se, že otec svedené přísahal stůj co stůj čest své rodiny obhájiti, pokládá se za ztracena, než tu mu poradí jeho matka, osoba falešná, hotová vše v oběť přinésti marné pýše, aby se uchýlil do Spojených Států, až by se hněv otce svedené uklidnil. Za příprav však k odjezdu přijde otec a byl by málem zavraždil svůdce, kdyby ruky jeho nezadržela pí. Chayito, matka Riccardova. Vzpomínkou na svou matku se upokojí Giacinto, ale slibuje, že se zase vrátí (I. akt). V druhém aktě spatřujeme nešťastnou dívku. O hanbě sestřině dovídá se bratr její, ale ze samomluvy sestřiny, což jest velikou slabinou kusu. Jako i další výjev mezi svedenou a Giuliem, chasníkem venkovským, jenž Marii dávno miloval a i teď si ji vzíti chce, ale Maria ho odmítá, je slabým. Jednak proto, že se G. chová příliš passivně, Maria pak, jež se stále na důvody rozumové odvolává, tu také mlčí, až teprve potom otci vyznává, jak ohnivě Riccarda miluje. Giulio odmítnutý vrací se na mol opilý a zahrnuje Marii potupami, bratr její dostane se s ním do křížku (II. akt). V třetím dějství Maria zbavena vší ochrany — neboť otec jí umřel, bratr po práci do Panamy odešel — doporučuje se nejprve u matky Riccardovy slitování, potom u něho, a když ji tento hrubě odmítá, vráží mu do srdce dýku.

Jak viděti, celý děj a zpracování jeho nese na sobě vliv Josého Echegaraye a Joaquina Dicenty, kteří jsou mistry v sestrojování scen nepřirozených a zápletek a jejich rozuzlení málo logických. Mimo to trpí práce Ureňova aparátem zbytečných osob, hlavní pak osoby jsou málo činny; mluví a cítí více než jednají.

Amado Nervo jest nejenom slavným básníkem, ale i obratným romancierem, o čemž svědčí jeho „El bachiller“ (i do frančiny přeložený). Je to historie venkovského chlapíka, jenž vychován byv v pro-

středí náboženského bigotismu za to má, že jeho povoláním zde na zemi je sloužiti Bohu buď jako kněz nebo fráter. Ale jeho povolání pomalu pomaloučku se ztrácí, jakmile se v něm začnou probouzeti první milostné tužby. Zápasem mezi čistotou, již mu ukládá jeho noviciát, a smyslnými viděními onemocní, a tu ho vezme jeho strýc, jenž není s to, aby pochopil, co se v srdci jinochově děje, pro zotavenou na svůj statek. Tam se náš Filip setkává se svým předmětem lásky. Dívka snaží se jej odvrátit od jeho povolání kněžského, a Filip už už chce jí býti po vůli, než vzpomíná si včas na Origena a následuje také jeho příkladu; aby si čistotu zachoval, bere si život. S uměleckého stanoviska lze knize vytknouti v první části příliš pomalý rozvoj a postup děje, kdežto v druhé zase překotný zrovna chvat, a přece svůdnictví dívčino vyžadovalo ostřejšího vytýčení už z toho důvodu, aby ostřeji vystoupila také kolísavost hlavního reka.

Leopoldo Díaz spolu s Gutiérez Najerou, Dariem, Casalem a Lugonesem zjednal volnost linguistickou, operutil výraz myšlenek španělsko-amerických, jako Sim. Bolivar, San Martin a Sucre dali latinské Americe volnost a svobodu americkou. Narodil se v Argentině. L. Díaz je žákem José-María de Heredia, jako tento tak i onen podal ve svých dvou sbírkách „Los Trofeos“ a „Las Sombras de Hellas“ několik sonetů tak vybroušených, že jim tak hned rovných ve španělské literatuře nenajdete.

Ernesto Mario Barreda (také z Argentiny) jeví se ve své sbírce veršů „Talismanes“ pessimistou, ale tu a tam probleskuje už nyní, že dnes nebo zítra dá se cestou zdravého a silného optimismu. Celá sbírka rozdělena na šest oddílů. V oddíle „Cuadros“ jsou čtyry sonety, z nichž „El Malon“ nejkrásněji líčí loupeže a vpády Indianů. „Západ na pampě“ zasluhoval by tu celý býti citován, totéž platí o „Agua fuerte“, kdežto „A mi tierra“ jest píseň vlastenecká v pravém slova významu. Oddíl nadepsaný „Apuntes“ jest většinou věnován Španělsku. V ostatních oddílech jsou jednak reflexe, jednak krajinomalby, poslední pak oddíl pěje v sedmi básních o nešťastné lásce.

Labarca Hubertson (z Chile) vydal sbírku povídek s nápisem „Amor de la tierra“. V povídce „Vida de Campo“ předvádí nám autor jednu z charakteristických známek svých krajanů, totiž bolestné odříkání. Pedro Juan, kozař chudičký, byl zamilován do Filomeny, dcery „no José“, jenž bydlel dole v kraji. Ale Filomena uteče se synem statkářovým, a náš Pedro Juan ani slova nepromluví, nezoufá si, jenom vzdychaje odpovídá těm, kteří se na ni táží, že slyšel, že bydlí v městě a že žije jako velká dáma. V „La Siembra“ předvádí nám zase šťastný párek ve své lásce právě od zdavek se vracející. „La Grieta“ jest historií rodiny, jež smrtí oloupena o svého živitele. Nejdojemnější však povídkou jest „Pirulo“, historie chudého dělníka bez socialistických pretensí.

Fabio Fiallo (rodák ze San Dominga) patří vedle Manuela Diaz Rodrigueza (Venezuelana) k nejpilnějším pěstitelům krátké povídky. Z posledních jeho publikací jsou „Cuentos fragiles“ a „Primavera

sentimental". Fiallo jest delikátní, zamilovaný snílek jako A. de Musset, ale s notou smutku a ironie Heineovské.

Leopoldo Lugones vydal sbírku povídek pod názvem „Las fuerzas extrañas". Všech povídek jest dvanáct a náměty k nim — jak už titul napovídá — vzaty jsou ze světa tajemných nám dosud sil. Tak na př. v povídce „Nevysvětlitelný úkaz" vypravuje se o Angličanovi, jenž se naučil od „yoghisů" (podobných fakirům žebráků) mnohým divným věcem. Mezi jiným podaří se mu translokace vědomí, v níž pozoruje, co z něho, pohrouženého v exstatický spánek, vychází. V povídce „Metamusica" o přístroji, jenž předvádí hudbu sfér. „El milagro de San Wilfrido" jest kus středověké historie. Wilfrida z Hohensteinu dá ukřižovati Saracén Abu-Djezza, a k tomu utne mu pravou ruku. Měsíc po té vstoupí Abu Djezza do zbrojnice, do níž dal uložiti kříž, na němž Wilfrida ukřižoval a jeho pravici na příčním břevně nechal, a hle, tu při zaklení ruka ta Abu Djezza uchopí a usmrtí. Úchvatnou jest povídka „Ohnivý déšť", v níž duch z města Gomorhy citovaný vypravuje o zkáze toho města.

Lisimaco Chavarria, který zprvu své básně uveřejňoval pode jménem své choti, vydal teď pod svým jménem sbírku veršů „Desde los Andes". Jako příslušník costaricenský vztyčuje v nich prapor odboje proti tyranii obvyklého, strojeného, proti tyranii kritiky obzorů příliš obmezených; než teprve budoucnost ukáže, co z něho bude.

Jako žák Heineův a Verlaineův sám v předmluvě ke své sbírce básní „El enigma interior" rodák argentinský Manuel Galvez, krajan jeho Marcelo de Mazo představil se znova obecenstvu sbírkou povídek „Los vencidos", jež, jak napovídá už titul, jsou studiemi osob, které podlehly v boji buďto o existenci vedeném nebo v šarvátkách milostných. Zdá se však, že autor citu obětuje často rozum, t. j. že mu nejde o to, aby svoje hrdiny předváděl jako osoby ze skutečného života vzaté, nýbrž spíše zidealisované neb i znetvořené.

Rodák z ostrova San Domingo Tuleo M. Cestero vydal sbírku povídek „Citerea", v nichž autor usiluje po způsobu Maeterlinckových hrdin a jejich mluvy vyvolati v čtenářích tragický, melodramatický dojem.

Illa Moreno (uruguayský rodák) jeví se býti ve své sbírce básní „Rubies y Amatistas" jako básník čistě lyrický s nádechem bolu.

Manuel Ugarte, známý dosud jako povídkář („Cuentos de la Pampa") a literární historik („Burbujas de la vida"), přihlásil se také jako básník svými „Vendimias juveniles". První oddíl „Madrigales y rondeles" obsahuje básně žhavé lásky, druhý „Vieja historia" skládá se ze šesti sonetů, v nichž se nám vypravuje historie staré lásky. V oddíle nadepsaném „Sombras de la ciudad" jsou evokace, stíny Paříže, v níž autor dlouho žil.

Adriano del Valle (rodák kubánský), jenž se též podepisuje Palmiro de Lidia, hlásí se svou sbírkou kratičkých povídek (30), vydaných pod názvem „Por el camino", za napodobitele Gorkého. (Andrez de Mazo viz nahoře a Jesús Castellanos, též Kubán, také prozrazují tu a tam ruského opěvatele bosáků.) Nejpěknější z nich je „Canto del fuente".

Rubér Dario (Mexičan) vydal řadu článků, jež posílal z cesty své po Francii a Italii buenos-aireskému časopisu „La Nación", teď knižně pod titulem „Peregrinaciones". Ježto články ty psány na objednanou, nemohly už tak slávy Dariovy rozmnožit, ač se nedá upříti, že tu a tam z nich číhá lví pazour. Jedním z nejpoetičtějších článků jest vylíčení návštěvy jeho u † sv. Otce. Cituji tu pouze její začátek, a to v originále, abych nesetřel pelu jeho: „¿Es una madeja de seda, es una flor, un lirio (lilie) de cinco petalos, un viviente lirio palido, ó acuso una pequeña ave de fina pluma? No, ni madeja de seda (chumáček hedvábí), ni lirio, ni pájaro de fina pluma: es la mano del Pontifice, es la diestra de León XIII la que acabo de tener entre mis dedos. Y mi baso sincero se ha posado sobre la gran esmeralda de la esposa." Četli jste kdy co tak poeticky řečeného o ruce? a papežově zvláště?!

Rafael A. Troyo vydal, ač žije ve středu Ameriky, sbírku povídek, jejichž náměty čerpány jsou z bulevardního života pařížského, a přezval ji „Terracotas". Jsou jinak dosť zajímavě psány.

„Sangre patricia" zove se poslední povídka Manuel Díaz Rodrígueza, nejlepšího vůbec z povídkářů latinské Ameriky a Venezuely zvláště. Vyniká jemným smyslem pozorovatelským a neobyčejně krásným slohem. Hned první svou povídkou „Idolos rotos", v níž vylíčil hanebnost, jaké se dopustila z nezřízených chtíčů pohlavních revoluční soldateska na úbělových, mramorových tělech bohyň v jisté akademii umění, vzbudila veliký rozruch, a to hlavně logikou autorovou, že ctnost — jak ji hlásají theologové — jest vlastně zločinem proti přírodě (!). Kdežto „Sangre patricia" jest historií sentimentální a anemickou potomka jednoho z bývalých španělských dobyvatelů. Tulio Arcos — hrdina — jest potomek urozené a statečné čeledi. První Arcos do Ameriky se vypravivší byl bojovníkem, jenž zápasil s lidmi, šelmami, horami a řekami. Druhý z té rodiny založil města a pokřesťanil Indiany. Třetí byl učitelem, opět jiný vynikl jako znamenitý politik, pátý jako umělec. Až poslední ratolest osvědčila se býti obětí neuralgie, degenerací slavného kdysi rodu. Arcos Tulio sní jenom a končí sebevraždou.

„Esclavos blondos" Vargasa Vily jsou — abych tak řekl — důtkami na eunuchy a lokaje, ať už v tom neb onom stavě a národě. Je to vlastně žurnalista, jemuž po bok může se ze Španělů postaviti jenom Juan Vicente González a z Francouzů Laurent Talhade, ale povídky jeho nejsou vlastně povídkami, jsou vlastně jakýmsi konglomerátem lyriky, tragiky a jakobínského demagogismu, jsou výstřední, neurovnané jako V. Vily duch.

Ramiro Blanco vydal sbírku 50 kratičkých povídek v Paříži pod titulem „Cuentos plácidos", jež jsou nestejné ceny, ba mnohé jenom zpracované anekdoty, ale skoro všecky vyznačují se pointou. Čtou se velmi plynně a kromě pobavení na nic více neaspirují. Doufám, že některé z nich časem předvedu v překladě našim českým čtenářům.

Posudky.

Dr. Bernhard Bartmann, Christus ein Gegner des Marienkultus? Jesus und seine Mutter in den heiligen Evangelien. Freiburg 1909. Herder. (VI, 184.) Cena 3 M.

Dílo toto sepsané professorem dogmatiky v Paderbornu, obírá se jedním z nejtěžších problemů mariologie, poměrem mezi Kristem a Pannou Marií podle zpráv našich evangelií. Co práci tuto činí sympathickou, jest na jedné straně hluboká úcta a láska k svaté Panně, kterou je prodchnut každý řádek, na druhé straně střízlivost dogmatika, který se nedá unésti citem, nýbrž hledí proniknout k jádru celé otázky, nezatajuje si žádných obtíží a také nevyhybaje se jejich řešení.

Autor sleduje trojí účel. Předně apologetický: obhájit totiž úctu Panny Marie proti protestantským názorům, které kult Panny Marie zamítají a při tom se odvolávají na evangelia; exegetický: vyložit a správně vystihnout smysl oněch míst NZ, která nám předvádějí Matku boží v jejím poměru k Synu; konečně účel dogmatický: spekulativně vyložit, jaký byl ve skutečnosti vztah Panny Marie ku Kristu za jeho pozemského působení.

Uctívání Panny Marie sahá do prvních dob křesťanství a má svůj důvod v poměru Panny Marie jakožto Matky Vykupitele k jejímu Synovi. Již sv. Irenej a Tertullian, podobně jako sv. Pavel Krista přirovnával k Adamovi, srovnávají Pannu Marii s Evou a dovozují z toho její význam v díle vykoupení. Sv. Otcové oplývají chválou Panny Marie a uvádějí ji ve spojení s dílem jejího Syna, aniž při tom jeví obavu, že se tím význam Krista jakožto Vykupitele zastíní neb zatemní. Dogmaticky však nauka o Panně Marii propracována není, jejich velebení Matky boží je spíše výronem zbožných a nadšených citů. Ve středověku v době scholastiky vznikly první mariologie. Jako u svatých Otců, tak i u scholastiků však převládající cit způsobil, že byly vysloveny a hájeny these, které dogmaticky dají se těžko odůvodnit. Střízlivý myslitel sv. Tomáš Aqu. ve své Summě (III. 30, 2) ukázal správnou cestu dogmatikům, jakou by se měli brát; než cesta byla často, a to i od theologů vynikajících, opuštěna. Theologové vycházeli sice ze zásady úplně správné „Maria superat omnem creaturam“, ale při aplikaci její zapomínali, že i blahoslavená Panna byla na zemi in statu viae. Třeba že v theorii tento status viae připouštěli, ale ve skutečnosti jej vlastně skoro popírají, protože bl. Panně připisují takové nazírání a poznání Boha a božích tajemství, jaké jest možným teprve in statu termini.

Historický tento přehled rozvoje mariologie, jak jej podává autor v první části (1—42), přispívá mnoho k objasnění problému, který v přítomné knize jest projednáván. Každá zdravá a správná mariologie musí vycházet z pravd zjevených a tedy z pravd obsažených v písmě svatém. Zde však nastává obtíž, které se dosavadní dogmatici buď vyhybali, neb kterou jen povrchně řešili.

Evangelisté totiž nejen nám velmi málo o Panně Marii sdělují, nýbrž mnohé zprávy jejich, jak by se zdálo, přímo odporují onomu poměru, jaký si obyčejně mezi božskou Matkou a Synem představujeme. Když Maria nalezla svého Syna v chrámě, tu na její slova obsahující něžnou výtku, odpovídá Kristus: Proč jste mne hledali? Nevěděli jste, že musím býti v tom, což jest mého Otce? (Luk. 2, 41—52). Když Maria v Káni se přimlouvá za snoubence, odpovídá Ježíš: Co mám s Tebou co činiti, ženo! Ještě nepřišla hodina má. Když Maria přichází k Ježíši obklopenému zástupem, tu pravil On: Kdož jest má matka a mojí bratří? (Marek 3, 20 - 31). Anebo, když ona žena u sv. Lukáše (11, 27) volá: Blahoslavený život, který Tě nosil..., tu odpovídá Ježíš: Spíše (μενοῦν) blahoslaveni jsou ti, kdož slovo boží slyší a zachovávají je. Připojíme-li k tomu vypravování sv. Jana (19, 25—27) o Marii stojící pod křížem, máme všechna místa evangelií, která pojednávají o Panně Marii za veřejného působení Kristova.

Na místa tato odvolávají se protestanté dovozujíce z nich, že kult Panny Marie jest úplně neoprávněným. Maria, tak praví, nejenom neměla žádné účasti ve vykupitelském díle, ale nevidíme u ní ani porozumění pro úkol a messiášskou činnost Kristovu. Když Kristus počal veřejně působit a učit, tu zároveň s jeho bratry považovala jej za nepříčetného. (Marek 3, 22). Kdežto Ježíš velebí Jana Křtitele jako největšího ze synů lidských a chválí víru setníka v Kafarnau, pro svou matku nemá slova uznání a chvály, nýbrž jak z citovaných míst evangelií vidno, spatřuje v ní obyčejnou ženu, která mu při jeho činnosti je spíše na překážku. Odtud ona drsnost, jakou vidíme v jeho chování k matce. Tak protestanté a rationalisté.

Podrobná exegese všech řečených míst v evangeliích tvoří základ, na němž buduje Bartmann své řešení problému v druhé hlavní části svojí práce (s. 43—165). Smysl slov „co mně a Tobě, ženo“ u sv. Jana 2. 4 je skutečně: ‚co mám s Tebou co činiti‘. Než slova ona neobsahují odmítnutí, nýbrž pouze opravení důvodu, z jakého Panna Maria prosbu přednesla (s. 90). Tento svůj výklad opírá Bartmann o zvláštní pojímání slova „hodina“ na dotčeném místě. Výklad jeho však asi právě tak málo dojde všeobecného souhlasu, jako všechna ostatní objasňování tohoto místa tvořícího jeden z nejtěžších ‚crux interpretum‘.

Za to úplně správně dokazuje autor, že u sv. Marka v hl. 3. třeba rozlišovat příbuzné (οἱ παρ' αὐτοῦ) ve v. 21, kteří pronesli mínění, že Ježíš je zbaven smyslů, od Panny Marie a bratří Páně ve v. 31.

Nelze pochybovat, že zprávy evangelistů budí zdání, jakoby se Kristus ku své Matce choval drsně, ba odmítavě. Ničeho nám nevypravují o onom něžném a láskyplném poměru mezi synem a matkou, vyjímaje scenu na Kalvarii. Jaký tedy byl ve skutečnosti poměr mezi oběma? A kterak si vysvětlit ony evangelické zprávy, když Kristus, jak předpokládáme a věříme, miloval svou matku takovou láskou, jaké člověk ani schopným není?

Dogmatickou odpověď na hořejší otázku hledá Bartmann hlavně v oné okolnosti, že Maria, třebas měla jako matka boží náplň všech

milostí, přece byla zde na zemi in statu viae. Tomuto stavu pozemského putování pak je vlastním, že člověk Boha a božská tajemství nepoznává bezprostředním nazíráním, nýbrž vírou. Maria věřila na základě zjevení andělova, že Syn její jest Vykupitelem a že spasí lidstvo. Jak vlastně vykoupení bude uskutečněno, nebylo jí hned ve všech podrobnostech jasno a známo; tušila pouze, že to bude cesta bolesti a utrpení pro Syna i pro ni, jak jí byl Simeon předpověděl. Maria věřila v Syna svého, ale víra její nebyla hned z počátku na nejvyšším stupni dokonalosti, nýbrž jako u apoštolů pozvolna povznášela se ku hlubšímu proniknutí a pochopení vykupitelského díla. Pokrok a upevnění ve víře jest však u každého spojeno s bojem a utrpením. Tato zkouška nebyla ušetřena ani Marii, ba byla pro ni tím těžší, čím větší měla milosti a čím více proto Bůh její pokoru a víru zkoušel. I Maria musila projíti cestou zkoušky, kterou Bůh ve své nevyzpytatelné moudrosti vede vyvolené duše stále k větší dokonalosti. Nejtěžší zkouškou pak pro ni byl poměr k jejímu Synu, poněvadž tu byl u ní boj mezi přirozeným mateřským citem a stále více se jí odhalujícím poznáním, že jen svou smrtí Syn její vykoupí lidstvo. „Ein geheimnisvolles Etwas liegt wirklich auf dem Verhältnis von Mutter und Sohn. Wir möchten es jene nur für Glauben erkennbare Anordnung des himmlischen Vaters nennen, daß der Sohn in besonderer Weise zum Prüfstein Seiner Mutter werde.“ Zdánlivá drsnost Ježíšova, který cele se věnoval svému messiášskému úkolu a při tom Matky své, pokud byla jeho matkou tělesnou, jakoby si nevšímal, vše to bylo zkouškou, v níž Maria měla osvědčit a osvědčila velikost a sílu svojí víry a pokory. Jako Kristus ve všem se nám stal podobným mimo hřích (k Židům 4, 15) tak i svatá Panna měla nám dáti příklad víry osvědčené a utvrzené ve zkoušce. „Die rückhaltlose, entschiedene Anerkennung des Glaubenstandes ist der einzig sichere Faden, der uns herausführt aus dem Labyrinth der vielfach verschlungenen Fragen, die sich an das biblische Verhältnis Christi zu seiner Mutter heften“ (s. 187). A jako Bůh ponížil svého Syna, by mu pak dal jméno, jež jest nad všeliké jméno (Fil. 2, 9), tak i zkoušel víru Marie, by pak tím výše ji povznesl a oslavil. Uctívání Marie jako Matky boží neztrácí tím ničeho ve svém oprávnění.

Podali jsme některé z význačnějších myšlenek Bartmannových. Budou-li dogmatikové se všemi jeho vývody souhlasit, není jisto. Tu však zásluhu má autor jistě, že první důkladně podrobil rozboru thema, které dosud bylo až příliš zanedbáváno a které při nových útocích rationalismu proti úctě Panny Marie je dvojnásobně časovým. Kniha jeho proto zasluhuje všeho doporučení. *Dr. Tomáš Hudec.*

Aberglaube und Seelsorge. Von *Dr. Fr. Walter.* Paderborn. Schöning.

Ačkoliv žijeme dnes v době, kdy věda stává se soudcem všeho a vniká mocně i do vesnických chýší, přece pozorujeme, že i pověra, sourozenec to nevěry šířené polovědou, nabývá mohutnějšího rozšíření, a to zvláště ve vrstvách tak řečené intelligence. Věda pravá ovšem vrhla často již mnoho světla do těchto temných koutů lidské činnosti

a zaplašila pověru z mnoha míst, ale hluboké toužení lidské po zodpovědění otázek nadsvětí nikterak neutišila. „Und wo die Wissenschaft die Aufschlüsse des christlichen Glaubens verwirft, da müssen die Magie und der Spiritismus, die Kartenschlägerin und das Medium die schmerzlich empfundene Lücke ausfüllen“ (422). Odtud se vysvětluje, že ve 20. století, kdy věda spěchá od triumfu k triumfu, pověra tak mocně se šíří. Věda rozvrátila a vykořenila víru v lidských srdcích, ale odpovědi na otázky do vyprázdněného srdce nedala, a srdce toužíc usilovně po této odpovědi, hledá ji pak v pověře. Moderní duchovní správce proto musí všemožný zřetel a píli věnovati studiu tohoto pobloužení lidského ducha, aby mohl vždy a všude „šířiti pravé, osvícené náboženské poznání“, aby dovedl šířiti v lidu „einen gesunden Skepticismus, eine kritische Beurteilung gegenüber auffallenden, scheinbar übernatürlichen Vorgängen“, neboť upevněné a osvícené náboženské poznání nesnáší se s pověrou, která jen bují tam, kde život víry stal se nezdravým.

Velmi pěkným uvedením k poznání všemožných odstínů pověry je citovaný spisek Waltrův, který dosti podrobně a přece stručně líčí moderní formy pověry, opíraje se všude o autority na poli psychologie a nervové fysiologie. Autor všude, zvláště na poli spiritismu odmítá veškeré zasahování mimopřirozených sil. „Auch dem Theologen steht in diesem Punkte die Skepsis besser an als die Neigung zur dämonistischen Erklärung“ (358). „Durch solche Vorsicht und Zurückhaltung vermeidet die Theologie für sich und für die Kirche die Gefahr einer Kompromittierung“ (365). *V. Lankaš.*

Dr. med. *F. Steingiesser*, Das Geschlechtsleben der Heiligen. Ein Beitrag zur Psychopathia sexualis der Asketen und Religiosen. Berlin 1908.

Spisek podává některé, jak autor praví, dějinné doklady o poměru svatých, poustevníkův a řeholníků, v jakém nacházeli se k ženám, a jich stycích. Tak na př. sv. Jeronymu, Antonínu, Alfonsu M. Ligouri. Podává známky sexualnosti, které jeví se v jednání sv. žen, jako na př. sv. Alžběty a Kateřiny. Autor snaží se jejich mnohé skutky a zázraky vysvětliti na základě psychopathické sexuálnosti a poukazuje při tom na příbuznost a souvislost jejich sféry citů náboženských a sexuálních.

Celkem však možno říci, že, ač tu sneseno dosti materiálu, nebylo ho náležitě právě ve smyslu psychopathologie použito neb jen málo.

Přírodní základy logiky a vědy pojmů. Napsal *F. Hanuš*, inženýr. Zvláštní otisk článků v časopise „Volná myšlenka“. Praha 1909.

Pan inženýr chce pochody psychické objasniti „jakožto čistě mechanické, neboli fysikálně chemické, jakými skutečně jen býti mohou.“ Jest prý to celkem Kredo, k jakému dospěla moderní psychologie. Chce také potírat metafysiku a mysticismus, ale nezpěčuje se napsati: „Úsudky dostáváme jakožto výsledky rozumové čili rozeznávací vlastnosti mozku“ (6). Věří ve hmotné spojení vláken mozkových, jednotlivých partií představových v mozku (24). Člověk representuje hmotu (38).

Tyto rozeznávací a rozkládací vlastnosti mozku (8), co je to však jiného než nejobyčejnější a nejzřejmější metafysika či mysticismus, jakého celý středověk neodvážil se hlásati. Fikce, která svědčí o naprostém diletantství ve filosofii.

Pan inženýr chce toho však víc, chce míti vědu k uspořádání materiálu pojmů, tvořící zároveň materiál vědění a myšlení lidského. (17), kterážto věda má vésti k „panharmonii lidstva", jakou si představoval professor deskriptivní geometrie na české technice F. Tilšer. Tedy něco jako encyklopedickou, slovníkovou moudrost. A to jest něco nového?

Jsou-li tohle ona „nová hlediska pro učitele a pedagogy, kterými musí se dosáhnouti další zdokonalení v jejich oboru", pak svědčí to o hrubé neznalosti dějin filosofie a psychologie, která nemůže omlouvati toho, kdo chce být psychologem a logikem zároveň. Spisek je zase jedním dokumentem moderní plýtkosti, která se chce také nazývati vědou.

Angelus Silesius, **Poutník Cherubinský.** Rozměrem originálu přeložil a studii napsal *Dr. Alois Lang.* Nákl. revue Meditace. Praha-Libeň 1909.

Tak jako provází každý krok postavy, tak provází po celých dějinách všechny systemy filosofické mystika. Zůstává v jisté vzdálenosti od nich a nedopouští splynutí. Je tak prchavá, že nesnese dotknutí se rozboru, a přece tak pravý je stín jak postava, tak pravdivá jest mystika jako filosofie. Ano pro pozorovatele interesovaného často pravdivější ona než tato. Měla každá doba svou mystiku. Mělo a má ji i křesťanství.

Zvláštní průpravou mystiky byla scholastika. „Ona pravdou jen podráždila touhu po pravdě celé" (107). Ztrnutí scholastiky v neživotné abstrakci vzbudilo volání po obnově. „A v Německu touha po obnově našla neobyčejný projev v nebývalém posud hnutí mystickém" (109). Eckehart, Suso, Tauler otvírají nové jaro v Německu (109). Ukázky mystiky Taulerovy ozřejmují tento rozkvět. „Člověk prohlášen za střed všehomíra a přisouzen mu účel, aby přivedl vše k Bohu zpátky" (137). Reakce na protestantismus přivedla mystiku k vodám filosofie immanence, Jakubu Böhmovi a Frankenbergovi, jehož duševním dědicem stal se autor „Poutníka Cherubinského", Angelus Silesius (Jan Scheffler). lékař, filosof, mystik, básník, konvertita, kněz a polemik. Jeho „Poutník Cherubinský" jest „plodem hluboké spekulace mystické v rouše vážných průpovědí, podaných rozměrem rýmovaných alexandrinů" (165).

Veršovaný překlad „Poutníka Cherubinského" tvoří první část spisu. Autor nazývá „Poutníka" posledním velkolepým zábleskem katolické mystiky německé (168).

Pantheismus a božskou immanenci, která zdá se vanouti slokami Schefflovými, nikterak nemožno ztotožňovati s filosofickými systemy téhož rázu, neboť pantheismus filosofický jest útvar intellektualistický, pantheismus a immanence mystiky jsou však výdechem vnitřního života náboženského. Onen jest výsledkem pozorování a předmětem diskuse, tento však výronem opravdové nábožensk osti a předmětem zbožnosti. Jest přirozeným útvarem či stadiem života náboženského. Onen jest

přívěskem umdlévající spekulace filosofické. Pantheismus mystický je skutečný život s Bohem a v Bohu, pantheismus filosofický je složkou doktrinářskou. Oba pak nemají spolu nic společného nežli snad jen jméno, a to nedostatečností terminologie filosofické zaviněno.

Překlad veršů „Poutníka“ jest jasný a plynný. Kniha, která má býti „stručnou rukovětí křesťanské mystiky, na způsob malého breviře pro laiky“, jak autor v úvodě praví, zdá se skutečně k tomu vhodnou býti.

Část druhá má vlastně býti první, úvodem k četbě.

Karel Černocký.

Dr. Jan V. Novák a *Dr. Arne Novák*, **Stručné dějiny literatury české.** Nakladatel R. Promberger v Olomouci 1910. Str. 692, cena 5 K. Sborníku příruček pro učitelstvo a studentstvo, jež rediguje prof. Jan Kranich, sv. 13.

Spis tento nahraditi má 2. vydání spisu V. Staňka, který v témže sborníku kdysi vydán pod č. 5. Místo zpracování tohoto vydávají pp. spis. dílo úplně nové, obsáhlejší a důkladnější. První zpracoval dobu starou a střední, druhý novou až po naše dny.

První a druhý oddíl zaujímá str. 3—92, třetí až 627. Nápadný nepoměr tento vysvětluje se jednak předmětem samým, jednak zájmem spisovatelovým, jenž i zcela efemerním zjevům moderní literatury naší věnuje delší poznámky. Jest v tom značná výhoda, že čtenář i o nich se něčeho doví, ale také značná nevýhoda, že pozbývá stejného a pravdivého kritického měřítka, kteráž nevýhoda za známých antipathií a sympathií spisovatelových vzrůstá v patrnou jednostrannost úsudku, příliš nepříznivého vůči starším spisovatelům, příliš povolného vůči mladým. Hlediska p. Arne Nováka jsou nad správnou míru určována chvilkovým a příliš osobním vkusem nezralého, neklidného pokrokářství, které proti odchylným a nesympathickým směrům neb osobám počíná si nevěcně a přímo bezohledně. Platí to nejen o směrech myšlenkových, náboženských, národních atd., nýbrž též o obdobích dějinných. Spis. jest příliš zaujatým straníkem, než aby dovedl napsati spravedlivé dějiny novější literatury české, neboť tona sám v určitém omezeném prostředí nedovede objektivně oceniti projevů z prostředí jiného.

S tím souvisí též nedostatek nazírání ethického na literaturu, a to nejen co do myšlenkového neb emočního obsahu, nýbrž také trochu co do literárních praktik, polemik, atd. I literární boje mají svůj mravní zákonník, jenž p. Arne Novákovi, zdá se, jest jinak lhostejný, nejde-li o zjev jemu nesympathický, jemuž ovšem dá pocítiti celou váhu své nelibosti. Nízkost a surovost u oblíbenců jeho jest mu břitkostí a pod., kdežto pro ostatní nenalezá ani dosti ostrých slov odsouzení. Mimochodem řečeno, má zvláště spadýno na belletristy-kněze, jež buď nějakou hodně šťavnatou frasí popravuje nebo bagatellisuje. Uváděje u svých modernistů kdejakou bezcennou tretku a nicotinu, nezná na př. u Al. Dostála leda jméno a rok narození (467). Jméno všestranného překladatele A. Koudelky (O. S. Vetti), překladatele a nejlepšího českého referenta o ruské literatuře A. Vrzala tu vůbec není. Kosmáka charakterisuje prý „útočné církevnictví, nesnášelivý dogmatismus“!! Takovými liberál-

nickými floskulemi, jimiž, jak známo, p. Dr. Arne N. dle školy své rád operuje, zrovna utlouci chce slušnou naši belletrii, jež konečně má ovšem své umělecké nedostatky, ale která přece docela směle se může postaviti všelijakým těm nedochůdčatům, jež p. Dr. Arne N. tak tuze bedlivě zaznamenává. Kdyby měl trochu smyslu pro ethické úkoly literatury, která přece není pouhou hračkou frasí nebo sportem, nýbrž důležitou částkou národní vzdělanosti. NB „vzdělanosti"!, nepsal by takových otřepaných sottis o tomto směru literatury eminentně lidové a národní, nýbrž hleděl by ji spravedlivě oceniti, spravedlivě i vady její vytknouti, ale také ku zdokonalování povzbuditi. K nejničemnějším útokům na nejdražší statky národu, na mravnost jeho — o náboženství nemluvě, neboť p. Dr. Arne N. pochvaluje si pouze náboženské rýpalství, to, co není církevnictvím — mlčeti, ba ještě je za silnou reakci velebiti, za to ideální práci v zájmu národního zušlechtění ostouzeti, t. ť. summa české pokrokářské kritiky a historiky literární. Jaké tu jsou pojmy o souvislosti literatury se životem, vědí bohové; bezpochyby žádné, nýbrž mluví se a píše do větru.

Jakkoli tedy práce p. Dr. Arne N. hromadou kritisujících frasí zevně praesentuje se za práci vysoce kritickou a v některých částech jí skutečně také jest, má v tomto dvojím směru hodnocení esthetického i ethického vážné nedostatky. Biografická a bibliografická stránka proto také, ač ve svém způsobu veškery chvály hodná, má četná mezery, a obraz celkový jest nejen zkreslený, tendenčně zrobený, nýbrž i neúplný, schválně neúplný. A to není ani historičností, ani kritičností.

Co do rozsahu látky probrána tu nejen literatura básnická (v nejširším významu), nýbrž i větší část vědecké, pokud podle obvyklého názvosloví se k „literatuře" čítá (kromě bohovědy a právnictví, jež v budoucích vydáních též prý budou zpracovány). Pro praktickou potřebu, aspoň ve školách mělo by se po mém soudě od úzkého tohoto pojetí literatury vůbec upustiti. Žactvo střední školy by mělo přece také zvěděti jména a práce předních mathematiků, fysiků, lékařův atd., pokud byli literárně činni; vždyť exaktní tyto vědy a jejich písemná díla zasahují do života a umění národního neméně než t. ř. vědy duchovné a co hlavního pro povšechné vzdělání, jsou neméně důležitou částí osvěty a práce národní, kterou vzdělanec přece má a chce znáti z dějin literatury, k odborným spisům o té které vědě nemaje přístupu.

Miloslav Dvořák, **Literatura česká v souvislosti s historií.** Učitelstvu, kandidátům učitelství a studujícím středních škol. Nakladatel Fr. A. Urbánek v Praze 1908. Str. 88, c. 1·60 K. Knihovny učitelské č. 19.

Knížka chce asi býti jakýmsi repetitoriem ke zkouškám. Podává výměry jednotlivých druhů slovesných a jména předních spisovatelův i spisů. Při té stručnosti, jaké p. spisovatel pílí, nelze se uvarovati nějakých nejasností a nepřesností, avšak tolik by jich přece býti nemělo. Již na str. 5. rozvrh poesie není přesný (poesie nedělí se pouze „dle obsahu" na epickou, lyrickou atd.; tendenční [didaktická] nezahrnuje ostatních druhů, jak by někdo dle závorky soudil) a j. v.

K novější době mělo se více prohlédati, jak u básníků, tak u vědeckých spisovatelů. K výměru vědecké literatury (prý = cílem pravda, předmětem skutečnost, šíří vědomosti a vzdělává rozum, str. 5. a 64) nehodí se další výčet vědeckých odborů, neboť jest jich více a měly by býti přesněji odmezeny (na př. přírodovědecký, mathematický, technický a j.) Že literatura bohoslovecká končí se Kl. Borovým (!) a to ještě spisem jeho „Dějiny diecése pražské“, jež přece nepatří do bohovědy, nýbrž do dějepisectví, budiž jen mimochodem vytčeno.

Zkouší-li se ve školách dějiny české literatury tak, jak spisek tento navádí, bylo by to skutečně jalové přetěžování paměti pouhými názvy a daty bez opravdového duševního prospěchu; ale myslím, že doba ta již minula.

Nadpis „Lit. č. v souvislosti s historií“ jest mi nejasný, neboť o té souvislosti není tu ani zmínky. *V.*

Ze života náboženského.

Skončená právě **konference rakouského episkopátu** obírala se hlavně školskými otázkami, které nepřestávají býti aktuelní. Rozhodnuto vedle jiných věcí, aby už přikročeno bylo k otevření filosofické fakulty oné chystané university katolické v Solnohradě. Tou fakultou míní proto začíti, že ona má vychovat řady vhodných katol. učitelů pro střední školy, ale hlavně středoškolské síly učitelské pro ženské řády, které budou tím zbaveny trapné mnohdy nutnosti studovat a skládat zkoušky uprostřed nevhodného a nepřátelského okolí.

Jednalo se též o **úpravě poutí**. Pořadatelé poutí mnohdy jen z obchodních důvodů poutníky shánějí, a na moment náboženský se zhusta nedbá. Tak neliší se mnohá pouť od zábavné cesty. V tom ohledu bude těžko bojovati proti novým formám, které neplynou už ani tak ze zařízení pořadatelů, jako ze zvyků a nálady poutníků samých. Něco z toho modního a zábavného vždy už ponesou sebou. Nepřístojnosti ovšem třeba odstraňovat, ale ty jsou i při poutích lidskou jejich stránkou. A také lidoví pořadatelé našich poutí domácích všelijakých chyb se dopouštějí, nebo i bez jich viny se chyby stávají. Zvláště za velkého návalu lidu při slavnostech poutních se vůbec více „slaví“ než „modlí“. Větší reformy by potřebovala také poutní místa sama, totiž také ta světská a lidská stránka na nich.

*

V polovici listopadu otevřeli si vídenští Čechové svůj **první kostel ve Vídni**. Tolik to stálo práce, nářků a doprošování se, než na 200 tisíc lidí dovedlo to, co na našem venkově obyčejně tisíc až dva tisíce lidí provedou. A ti obyčejně dovedou dvakrát tolik, neboť postaví nejen kostel, ale fundují si i duchovní správu. Nečiníme výtku

lidem, ale upozorňujeme na těžkost poměrů a důležitost okolností, jež se často zdají vedlejší. Jednou z těch okolností je vážnost, opravdovost a pevnost lidu usedlého, jíž nemají přišelci; jinou volnost a sebevědomí a pouto povinnosti, jejž má samosprávná obec na rozdíl od vtroušených jednotlivců; jinou účinnost usnášení úředního na rozdíl od svépomocné akce. Ale vystěhovalci američtí v tom ohledu nejsou, ovšem až na organisaci, lépe postaveni než čeští Vídeňáci. A přece jak jinak si počínají, rozhodněji a rychleji se zařizují i v náboženském ohledu!

*

V rozruchu, jaký způsoben byl protirakouským výstupem generálem Asinari v Brescii, utekl se úřední orgán italské vlády Giornale d'Italia i k starým, velmi starým stížnostem na Rakousko. Jal se projednávati poměr obou dvorů, rakouského a italského, a z historie vynesl několik případů, jak vlády rakouské krotily doma u sebe vatikánskou politiku a nesouhlasily s římskou intransigencí. R. 1874, když papež Pius IX. chtěl opustiti Řím, psal prý mu císař rakouský, že by to byl krok, který by k ničemu nevedl, a že nejlépe bude, když svatá Stolice uzavře s novou Italií příměří a vyrovná se s ní. Třebas byl návrh ten smělý, je prý jediný, jaký císaři jeho svědomí a oddanost k sv. Stolici diktují. Kardinál Rampolla přes to snažil se získati katolické velmoci pro politiku římskou. Nejvíce prý zarmucují sv. Otce, pravil na radu z Rakouska, takovéto návrhy na smír s Italií. Kdyby papež tento smír s Italií uzavřel, pak prý by se postavil do služeb revoluce. A když hrabě Kalnoky znova radil nuntiovi Galimbertimu už za papeže Lva XIII, že císař ve své oddanosti k sv. Stolici myslí, že by smír s Italií byl velikou výhodou pro církev, Rampolla na to odvětil: Nač tyto návrhy? Co má sv. Stolice dělat? Má přijat garanční zákon? Vždyť tento zákon jest jenom pastí nalíčenou na papežství. Ten den, kdy papež jej přijme, bude ten zákon odstraněn. O katolických sjezdech a jejich resolucích ve prospěch papežského státu pravil prý hrabě Kalnoky, jako zahraniční ministr, nuntiovi: Ti páni, kteří císaře i papeže ujišťují svou oddaností, udělali by lépe, kdyby se více zdržovali. Papeži jen připravují nové ponížení, neboť každá resoluce katolického sjezdu znamená, že volání po papežkém státě musí zůstávati pouhým platonickým přáním.

„Giornale d'Italia" z toho vyvozuje, že by rakouský panovník měl už jednou odložiti ohledy na Vatikán a oplatiti králi italskému návštěvu v Římě. „Zeit" na tuto žádost praví, že je zcela zbytečnou. Rakousko přece Italii jako stát uznává, má v Kvirinále svého vyslance, nepomýšlí ani ve snách na to, aby sv. Stolici dopomáhalo nějak ku ztracenému státu římskému. Je to věc pouhé etiketty, že císař návštěvu v Římě neopětuje, etiketty tak samozřejmé, že by v Italii neměli se nad tím pozastavovat. A konečně dnes po starci, který už nikam nejezdí, žádat dalekou návštěvu, vůbec jest nemístné.

*

O vzniku starozákonných knih píše v „Naší Době" evang. F. Žilka na základě spisu protestantského vratislavského professora

K. K. Cornilla (úvod do Starého Zákona). Má se tím podati výsledek „nejpokročilejšího“ moderního bádání školy historicko-kritické. Vrstvy, kam vniknou tyto názory, budou už pro méně „moderní“ nepřístupny. V „Naší Době“ nachází německá theologická škola protestantská svou šiřitelku. I čeští evangelíci jí za to sotva vděčni budou.

*

„Klerikalismus — nepřítel“, ozývá se co chvíle z táborů pokrokových, agrárních, mladočeských a socialistických. Strašidlem klerikalismu všecky ty směry povzbuzují se k práci a činnosti. Jsou to vždy občasné oživující injekce, jež vůdcové nebo časopisy jejich applikují na ospalé příslušníky své. Klerikalismus však nejčastěji jest výpomocí z nouze: jím se zastírá politický a jiný neúspěch vlastní, jím se odvrací pozornost od vlastních chyb a jím se konečně nahražuje jalovost pohodlí a prázdnota programu, řeči, osoby. Nebýti tohoto vždy pohotového hesla, mnohá naše strana by buď zanikla nebo povznesla se výše! Neboť to rovněž přiznati třeba, že toto upřené a vytřeštěné zahlížení se do klerikalismu ponižuje intellektuelní úroveň a práci stran. Nutí se pak pracovati ve směru, jímž se nedá ničeho získati, protože vítězství nad vlastní hallucinací nikomu nic nepřidá. Přehled žurnálů zmíněných stran dodá v každém týdnu hojnost dokladů, kolik zbytečně bylo pracováno a se rozčilováno. A všecko to nepomáhá, jak praví „Pokroková Revue“. Klerikálů čím dál více přibývá a oni v Čechách prý vytlačí mladočechy i z měst! Proto asi vůdce mladočeský Dr. Kramář ve své poslední řeči, ne před voličstvem, ale před studentstvem (!), prohlásil, že v první řadě třeba bojovat, ne proti Vídni, ale proti klerikalismu. A to má býti společný český vůdce, s takovou skokanskou politikou!

*

Ze seznamů zpovědních diecese pražské sestavil Dr. J. V. Simák přehled postupu protireformace podle krajů v pražské diecesi. Od polovice století 17. do roku 1725 byla protireformace skoro úplně dovršena. Tak 1671 bylo v boleslavském kraji vedle 70.166 věřících kajících 867 nedbalců a 514 kacířů; roku 1698 bylo už kajících 92.509, nedbalých jen 159, kacířů 472 a roku 1725 všech kajících 132.273, nedbalý 1, kacířů 15. Podobně bylo v jiných krajích roku 1671 nedbalých a kacířů přes tisíc, a roku 1725 už jen několik!

*

Zdá se, že vlaští „autonomáši“ ve Rjece dosáhnou přece jen svého cíle, ovšem s pomocí Pešti a Vídně. Žádali už za života nebožtíka biskupa modrušskosenjského, aby Rjeka byla od Senji odloučena a učiněna samostatným biskupstvím, nebo aspoň sídlo ze Senji přeneseno do Rjeky. Toto přání je celkem přirozené. Neboť kdyby pro brněnskou diecesi biskup sídlil v Telči nebo ve Žďáře, jistě by také Brno žádalo buď za přesazení sídla do Brna nebo za odloučení. Ale Rjeka se dlouho o tyto nepřiměřené, ze stara zděděné poměry nestarala. Dokud nevzplanul boj národnostní mezi Charvaty a Vlachy a kněžstvo se nepřidalo na stranu charvatskou, bylo to Rjece, vlašské správě její jedno. Ba kněžstvo a biskup Vlachům přízniví právě i mimo Rjeku byli tím

vítanější. Ale národnostním vývojem počala se Rjeka od Charvatska odtrhovat politicky (odtud strana vlašských autonomistů) a Maďaři jí v tom pomohli, odloučili ji od Charvatska a podřídili přímo Pešti. A také teď, když se odloučiti chce i církevně, pomáhají jí v tom. Hr. Apponyi schválně protahuje obsazení stolce biskupského v Senji, jenž už dvě léta jest uprázdněn, jen aby vynutil na papeži odloučení Rjeky. A hr. Apponyimu náleží jen nepřímo ingerence ve věci té. Vlastní kompetentní instance jest v tom ohledu vláda charvatská, vlastně ban charvatský. Jen že ten nemůže proti Pešti v podobných věcech ničeho, jako nemůže od smrti Strossmayerovy provésti obsazení stolce djakovského — pravý evropský škandál!

Ač motivy pro rozdělení diecese senjské jsou v pravé podstatě své politické a národnostní, přece zdá se, že bude Rjeka osamostatněna. Byla by ale jen Rjeka sama vyloučena, což by bylo tím podivnějším případem, a byla by kromě toho biskupstvím přímo sv. Stolici podřízeným! Tím by odpadla ovšem ještě choulostivější otázka, co s Rjekou osamostatněnou? Kam ji přiřadit, ke které metropoli? K Záhřebu či k Pešti nebo k nejbližšímu arcibiskupství uherskému? První nechtějí ani Vlaši ani Maďaři, druhého nechtějí Vlaši, a bylo by novou urážkou Charvatů, v církevních poměrech neslýchanou!

Charvaté rozdrážděni ještě hlaholskou otázkou budou znova popuzeni odloučením Rjeky.

Jinou aférou církevně-politickou jest obsazení stolce zaderského. Dosavadní arcibiskup sice neumřel, ale jest vážně churav a jak liberální listy charvatské povídají, je stále ve sporu a nesouhlasu se sv. Stolicí pro hlaholici, jejíž práva marně obhajuje. Hned po nastoupení dostal světícího biskupa, Vlacha zaderského, jenž neumí ani slova charvatsky. To proto, aby bylo vyhověno také národní citlivosti Zadřanů, kteří jsou dosud jediným městem vlašským zbylým v Dalmacii po bývalém panství benátském, a kteří chtěli míti protiváhu slov. arcibiskupu Dvornikovi. Odejde-li z omrzelosti či z churavosti Dr Dvorník, nástupcem jeho může býti zase jen Charvát, protože většina diecese je čistě charvatská a kněžstvo kromě Zadru všecko.

*

Liberálové slovinští a po nich i charvatští našli velmi vhodnou příležitost zaútočit si! A bylo to přímo proti nenáviděnému biskupu lublaňskému Jagličovi, který se osvědčil jako výtečný organisátor a pracovník katolický. Biskup totiž vydal pro své kněžstvo příručku pravd a pokynů pro snoubence, porad zdravotních i mravních. Ježto příručka obsahovala věci, o nichž se mluví jen ve vážných případech a jen s těmi, jichž se týká, byla tištěna jako rukopis. Ale kniha dostala se přece nějak na veřejnost, do prodeje! A teď strhly liberální listy křik o nové ligurianské morálce, o znemravňování národa. Titéž lidé, kteří chtějí poučovati už školní děti o věcech pohlavních, nesnesou vážné, zdravotně-mravní rady udělované dospělým a k tomu nastávajícím manželům!

Srbské skupštině předložen zákon o pensi vdov po knězích a jáhnech srbských. — V episkopátě srbském propukl malý škandál, osvětlující jiskřivě úroveň církve srbské. O biskupu Nikanorovi roznesla se zpráva, že měl sen, politický sen, ve prospěch sesazeného následníka Jiřího. Sen ten měl býti příčinou pro výslech a sesazení biskupa pro politické rejdy. Ale biskup se bránil, že on o ničem neví, ani nesnil politicky, ani zprávu neuveřejnil. A obvinil ihned své soky na stolcích biskupských, to že jest jejich dílo proti němu. Tak vzniklo vzájemné obviňování a stíhání biskupů srbských mezi sebou.

Patriarcha karlovický Bogdanovič pro těžkosti od vlády peštské, jež ho národu srbskému vnutila, a pro spory se stranami srbskými je tak znechucen, že se zabývá myšlenkou odejíti do kláštera.

*

O církvi evangelické na uherském Slovensku píše „Slovenský Týždenník", že se dějí pokusy „zpárvysovat" ji. Na všeobecný konvent evangelické církve v Pešti koncem listopadu konaný, přichystán totiž onen zmíněný už návrh, aby nad kandidováním jednotlivců na fary evangelické mohlo se rozhodovat zvláštním kandidačním 5členným odborem, který by mohl každou kandidaturu beze všeho zamítnouti ani důvodů neudávaje. Nastoupilo by jeho rozhodování ovšem jen tehdy, kdyby se nemohli biskup s distriktním inspektorem dohodnouti. Ale aby se nedohodli, bude v moci maďaronského superintendenta. Proti každému národnímu slovenskému kandidátu může se tato neshoda vyvolat. A v radě 5členské najde se už většina, která tajným odhlasováním bez udání důvodů slovenského kandidáta odmítne! „Budapesti Hirlap" výslovně žádá konvent, aby dal církvi evangelické tu možnost, již v katolické církvi provádí Párvy: zavřít dvéře před každým národním duchovním slovenským. Ale, praví „Týždenník", katolické Slovensko má nejen Párvyho ale i Lúčky, může tedy evangelické Slovensko proti svému Párvymu postavit své Lúčky. To jest obce evangelické nepřijmou vnuceného kněze a setrvají proti němu v odporu. Lúčky svého faráře dosud neuznaly a nechodí do kostela doma, ale jinam, nepřijímají od něho svátostí ani jiných funkcí. Co mohou a smějí, dělají si sami; „matrikarské" zřízení civilní v Uhrách jim to dovoluje, že vůbec ani do úředního styku s farářem svým přijíti nemusí.

*

Sv. synodu ruskému dodán k vyjádření návrh lékařské rady v ministerstvu vnitra o spalování mrtvol. Lékařská rada ministerská uvádí pro spalování mrtvol zdravotní důvody a žádá synod, aby jej posoudil se stanoviska církevně náboženského, ale přimlouvá se, aby návrh přijal. Ale orgán sv. synodu „Cerkovné Vědomosti" velmi rozhodně odsoudily spalování mrtvol, jako protináboženský a proticírkevní zvyk, celou tradici naši a city zbožné urážející. Zajímavo jest, co si smí dovolit pronésti v Rusku takový obránce církevní tradice. Pisatel G. Grigorevskij praví, že zdravotní otázky při takové věci vůbec nepadají na váhu. Tu je moment nábožensko-mravní rozhodující. Jakkoliv životní egoismus (t. j. zdravotní ochrana) by doporučoval spalování

mrtvol, srdce lidské je proti tomu, ať rozum hovoří co chce! Církev má právo ve svých nábožensko-mravních příkazech pro vyšší mravní dobro nedbati pozemského dobra člověka, ona se neptá, škodí-li to, či neškodí...

Takovéto zásady, i kdyby byly správny, sotva by si už z „politiky" na západě troufal pronésti kdo z církevníkův ať katolických, ať protestantských. Je to řečeno příliš urputně! A není to ani správno. Není pravda, že náboženství ve svých příkazech nemá hleděti na lidskou a pozemskou stránku — ve svých mravních účelech nesmí pustiti se zřetele ani obyčejné hmotné účely. Vždyť dokazujeme náboženskou pravdu i z potřebnosti a výhodnosti náboženství pro rozumný život pozemský. Proto u nás se nikde neodbývalo spalování mrtvol tím důvodem, že zdravotní ohled je tu vedlejší! Nikoliv, právě hlavní. Vždyť pochovávání mrtvol vůbec děje se především z ohledů zdravotních a ne náboženských! Proto je přikázáno policejně, zahrabovati i mršiny zvířat, ne z piety, ne z náboženského ohledu, ale ze zdravotního! Mrtvé tělo člověka i zvířete jde touže cestou, ježto stejný při obou vládne zdravotní ohled. Ale spalování se nám doporučuje jako lepší zdravotní forma. A u nás proto se snažili vyzkoušeti, zdaž opravdu je zdravotně i hospodářsky výhodnější, a jak jsme uvedli nejednou už různé úsudky, má se za to, že není — zdravotně sotva, a hospodářsky zatím rozhodně je spalování mrtvol nevýhodnější!

Petrohradský „Cerkovnyj Věstnik" proti Grigorevskému hájí přípustnost spalování v pravoslavné církvi. Nikde ani v Písmě ani v kanonech církevních není přikázáno výhradně zahrabování mrtvol. Ze žádné nauky nedá se to vyvodit, jako jedině přípustný obřad. Také neplatí proti tomu námitka, že by tím mohly povstat v církvi pravoslavné rozbroje a nové rozštěpení. To by byla vina jen nevědomosti náboženské a těch, kteří mají tuto nevědomost lidu hojit. Sv. synod může spalování ministerstvem vnitra navržené nedovolit z opportunismu, ale nemůže býti zásadně, z dogmatických důvodů proti němu, poněvadž jich není.

Věda a umění.

V našem brněnském životě hudebním bylo v listopadu čilo. Na všech stranách napjaty síly k radostnému rozmachu koncertního ruchu, jehož blahodárný vliv na nejširší vrstvy jest nepopíratelný.

Po skvělém zahájení sesony „Českým kvartettem" uspořádala Filharmonická Beseda dne 11. listopadu 1909 večer komorní hudby, jehož pořad vykazoval tyto skladby: Brahmsovu sonatu pro klavír op. 5, Čajkovského trio op. 50 a Vítězslava Nováka dvě ballady na slova Nerudova.

Skladbu Brahmsovu uvítali jsme s nelíčeným povděkem. Nebylť tento veliký umělec — kromě houslové sonaty, nedostižně mistrem Ondříčkem sehrané — dosud na pořadu našich koncertů. Sonata F-mol, věnovaná hraběnce Idě z Hohentalu, je celý mladý Brahms, plný — dle Schumannského vzoru — osobních vztahův a protiv ve formě i výrazu. Hanuš Bülow cenil toto dílo neobyčejně vysoko; hrál je často i veřejně a mluvil o něm se zvláštní zálibou. Schumann, stojící již na výši mistrovství, vyslechnuv tuto sonatu projevil naději, že Brahms je z těch povolaných, kteří dovedou ideálním způsobem zvýrazniti svou dobu — ovšem v hudbě absolutní.

Podání velice obtížné skladby p. Faměry odpovídalo plně vysokému jeho umění. Kouzlo poesie, smutku a ušlechtilé vášně sloučil virtuos s nejvyšší bravurou.

Brahmsova mramorová, přísná výrazová plastika kontrastuje s Čajkovského rozcitlivělou zpěvností a patetičností. Nechť mistr u velikém svém triu A-mol vyjadřuje tklivý žal po zesnulém příteli Mikuláši Rubinsteinovi, či líčí jeho pestrý, pohnutý život radosti i bolu, všude je to pravý Čajkovský, jehož celého poznáte již z ohlasů počáteční věty. Vznešený žal úvodu vystřídá thema následujících pak, vesměs effektních variací, částečně drahně volného zpracování, z nichž poslední odbočuje a končí dojemným, smutečním zpěvem počátečným. Obsahově jest dílo snad až příliš pestré, ale všude půvabné a originelní.

Pánové Reissig (housle), Pavlata (violoncello) a Faměra (klavír) reprodukovali skladbu s veškerou vyspělostí svého skvělého umění.

Pěvkyní večera byla paní Božena Tůmová, která propůjčila interpretaci svérázných a formálně mistrovských ballad Novákových „Dětské" a „Horské" krásný svůj alt a zdravý smysl pro náladu písně a přednes. Ředitel Reissig vynikl znamenitým, myšlence skladatelově přiléhavým doprovodem klavírním.

Cyklus přednášek professora H. Doležila „O hudbě jako součástce kultury" je záslužným činem Filharmonické Besedy. Přednášky zahájeny byly výkladem o počátcích hudby vůbec a u národů polocivilisovaných zvlášť, načež přikročeno hned k hudbě lidové, její kulturní hodnotě a poměru k hudbě umělé. Přednášející věnoval drahnou část svých výkladů české hudbě a písni lidové; ocenil její vysokou hodnotu i význam její pro tvorbu našich předních skladatelů Křížkov-

ského, Smetany, Dvořáka a Nováka. V další přednášce promluveno o počátcích hudby umělé u národův antických, při čemž podány ukázky zachovaných řeckých ód. Po té probrána hudba maurská, trouverův a minnesengrův a vylíčeny hudební poměry české v době předhusitské. Přednáška tato zpestřena byla ukázkami písní troubadourských a některých staročeských. Návštěva těchto krásných přednášek je slušná, obecenstvo vděčné a vnímavé. Poutavé výklady přednášejícího zasluhovaly by značnější pozornosti kruhů, zajímajících se o zvýšení hudební úrovně brněnské.

Pod záštitou Jednoty na zvelebení církevní hudby na Moravě pořádá ředitelství varhanické školy i letos instruktivní sonatové hodiny za účasti ředitele, mistra Janáčka, sl. Prokopovy (klavír) a pánů Dědečka (housle) a Pavlaty (violoncello). Provedeny budou Beethovenova klavírní tria op. 1, 70 a 97.

V první hodině sehráno op. 1, načež ředitel Janáček podal výklad formy a charakteru druhé části — volné věty. (Loni mluvil o prvé větě, vlastní formě sonatové.) Zmínil se o realných a fonetických motivech a o tom, jak právě užitím realných motivů ve volných větách lze vyjádřiti hluboké dojmy duševní a krásno realné. Při výkladě sehrány opět ty části skladby, jichž výklad se týkal.

Druhý večer sonatový, uspořádaný dne 14. listopadu 1909 varhanickou školou společně s hudebním odborem Klubu přátel umění, věnován oslavě památky úmrtí Smetanova. K účinkování pozváno bylo „Ševčíkovo kvartetto" (pp. Lhotský, Procházka, Moravec a Váška). O věhlasném tomto komorním sdružení, které s pronikavým úspěchem uvedlo se u nás již roku 1906 (v Klubu přátel umění a Filharmonické Besedě), bylo již opětně v „Hlídce" referováno. Dnes lze přestati na prostém konstatování, že tito mladí umělci mílovými kroky dohánějí dokonalost a ideální výši „Českého kvartetta". Korunním svědkem toho byla jejich skvělá reprodukce Smetanova kvartetta „Z mého života", jež nedávno před tím sehrálo zde nezapomenutelně krásně „České kvartetto". Ševčíkovci — či jak jim ve Vídni říkají „Češi-juniores" — snesou dobře srovnání se slavným naším prvním sdružením kvartettním, ano stávají se mu nebezpečným, povážlivým soupeřem. Novinkou večera byl kvartett A-dur op. 67 od Glazunova. Je to dílo důmyslné, harmonicky nevšední, velké technické virtuosity, jež od interpretů mnoho požaduje, ale spíše pro cechovní hudebníky zajímavé než hodnotné. Podání skladby bylo zejména v Scherzu mistrovské. Stejné kvality bylo i provedení známého Dvořákova tria pro dvoje housle a violu op. 74. Doufáme, že se s tímto znamenitým uměleckým sdružením co nejdříve zas v Brně shledáme.

*

Národní divadlo v Brně oslavilo dne 29. října 1909 pamět 25. výročí úmrtí Smetanova nově vypravenou „Prodanou nevěstou". Čarokrásný tento květ, v červáncích našeho hudebního probuzení vypučelý, zapustil ode dávna kořeny své v česká srdce a osvědčil svou kouzelnou moc i při druhdy primitivních provedeních. Tím více musila

„Prodaná nevěsta“ zaujati, když krása jejích nádherně rozkvetlých melodií zazářila v novém plném lesku. Kapelník p. Pavlata i režisér p. Malý vykonali vše, aby veškeré složky, v nichž spočívá půvabnost i životnost díla, spojily se co nejúčinněji.

Provedení vyniklo výborným obsazením hlavních úloh, pečlivým nastudováním sborův i krásně propracovaným orchestrem. Režie rovněž zasluhuje plné chvály. Divadlo naše nově vypravenou „Prodanou nevěstou“ vykonalo jeden z nejzasloužilejších činů, jimiž zakladateli české hudby jest povinno.

Dne 4. listop. 1909 vypravena byla Gounodova opera „Romeo a Julie“. Umělecký profil Gounodův byl již načrtnut ve č. 4. letošní „Hlídky“ u příležitosti provedení jeho oratoria „Mors et vita“ varhanickou školou. Gounod napsal řadu oper. Ale obyčejně mluví se o něm jen jako o skladateli „Fausta“. Co před touto zpěvohrou i po ní napsal, zmizelo beze stopy. Toliko „Romeo“ docílil ve Francii i v cizině trvalých úspěchův. Opera ta však nedosahuje vysokých vlastností „Fausta“. Gounod chtěl podati něco zvláštního, co by lišilo se od stávajícího typu francouzské opery, nemělo nic od Wagnera a přece odpovídalo moderním zásadám tvorby operní. Gounodovo zhudebnění Shakespeareovy tragedie lásky je sice poetické, námět šťastně v mnohé příčině vystihující, ale nemajíc dramatického tepu přese všechnu sladkou zpěvnost i noblesu propracování zejména orchestru bezprostředního dojmu nezůstaví.

Stránce reprodukční věnováno zřejmě kapelníkem p. Pavlatou hojně píle. Pí. Svobodová a p. Krampera titulními úlohami rozmnožili řadu svých vynikajících výkonů. Sbor i orchestr byly na své výši.

Jan Kakš.

*

Obšírnou úvahu o básníku J. V. Sládkovi přináší „Osvěta“ (10. 11.) z péra V. Dreslera. Sládek zaujíma v naší literatuře zvláštní místo. Je veskrze svůj a tím původní. Je z těch duchů, kteří udržovali získané posice doby, množili ovoce dosažených vítězství, je z duchů, jejichž tvoření znamená jednak volnější rozšíření starších směrů, jednak vyvrcholení básnických snah oněch dob. Při tom šel svou vlastní cestou, nedávaje se ani dosti málo vzrušiti vznikajícími novými směry druhů nejrůznějších. Jest význačný nejen jako básník tvůrčí, ale i jako organisator literární; kromě toho vzorný a soustavný překladatel, jenž pečlivě vybírá originály své. Jako redaktor svou individuelní energií shromáždil kolem sebe celý kruh přátel, celou školu, právě v době mnohoslibného rašení v letech 70tých a 80tých, kdy mohutným proudem narážely k nám směry západu i Ruska. Vlastní básnické dílo Sládkovo postupuje parallelně s jeho životem: s životem mění se city a nálady i názory. Básnická práce Sládkova zůstala ušetřena bojů a žíravých kritických půtek. On ještě více jako Svatopluk Čech stál stranou literárního víření, mezitím co na J. Vrchlického sypaly se tvrdé rány, hraničící až s odmítáním. Sládkovo dílo nebylo nijak výbojné, neskytalo styčných bodů pro theoretické boje literární. Tím, že neposkytl nic nového, upadá i význam celé tvorby jeho původní a možno výše si ceniti organisační, ale hlavně překladatelskou práci jeho.

Složky a prvky poesie Sládkovy jsou mírný pessimismus z počátku, jenž se brzy vyrovnává v resignaci a dokonce přerodí se ve zpěvnou bezstarostnost. Vidíme jej na začátku díla už bez varu, kvasu, vířivých vášní, klidného, prostě cítícího. Opírá se o zpěvnost a filosofii lidové písně. Ale za to vidíme jej z počátku kolísavého, bez cíle, závisícího na zevnějším dojmu, negativního. („Básně“, „Jiskry na moři“). Druhá doba je životní zrání jeho. Přeletavý lyrický cit jeho vyhraňuje se v socialní altruismus. Ale toto cítění se světem bídy, nerovností socialní a národní přivádí nový rozpor v jeho duši, pravou nespokojenost. Chtěl by hledati prostředek proti tomu všemu a nenalezá ho; mizí před ním všechno ostatní, co jej těšívalo a blažilo, a zůstává jediná nerozřešená muka, jež volá po aktivním činu, ale jakém, básník neví (Světlou stopou, Na prahu ráje, Ze života, Sluncem i stínem) A přichází třetí období, resignace a vyrovnání v tiché, konejšivé, jásající i povzbuzující písni. Tu je Sládek teprve svůj vlastní, nejstarší nálada a ráz povahový nabývá převahy nade vším ostatním (Starosvětské písničky, Směska). Ale i tato píseň začíná přibírat novou tvářnost, dosud u Sládka neobvyklou, má tendenci socialní, národní, ethickou. Sládek vystupuje jako učitel a kazatel (České znělky, Selské písně, České písně), ba na konec počíná zpívati pro dítky (Zlatý máj, Zvony a zvonky, Skřivánčí písně). A v tomto posledním období tvorby své Sládek znárodněl. Mimo tuto poslední tvorbu jeho stojí filosofující kniha „V zimním Slunci“, jež má jaksi shrnovat životní vnitřní zkušenost básníkovu. Co se názorů politicko-socialních J. V. Sládka dotýče, byl vyslovený protihierarcha, ryzí demokrat a citově zanícený altruista, praví autor. Byl liberál v plytkém běžném toho slova smyslu, jak je zrodila u nás poslední čtvrt minulého století.

*

V „Bibliotéce klassiků řeckých“ vydává A. Škoda nový překlad Homerovy Odyssey. Zavádí při tomto překládání malou novotu, jak vám praví v podání svém k České akademii. Překládá totiž ne přízvučným, ale časoměrným veršem. Poněvadž však časomíra činí násilí přízvuku, vylučuje aspoň nejrušivější pro češtinu skandování, totiž neuznává krátkých koncovek bezpřízvučných, nebo enklitických, jednoslabičných slov (ti, mi, se, si, ta, je, ho a pod.) za délku ani když následuje slovo dvěma a více souhláskami počínající. Tak nepřipouští: „Sám svobody kdo hoden“, nebo „Svůj spasiti chtě život“, „Š..t ten ona složila“. Koncovky -dy, -ti, -na, -la nejsou proň dlouhé. A novota tato vnáší opravdu více přirozenosti do verše.

*

Známý český literární historik Dr. V. Tille podjal se práce přehlédnouti a oceniti české pohádkáře z první polovice minulého století. Podává takto úplnou bibliografii české pohádky do roku 1848, ale spolu i rozbor práce sběratelské a kulturního významu jejího. Dochází na konec k úsudku, že všecky ty sbírky mají pro studium pravých lidových tradic českých cenu jen skrovničkou.

*

Dr. Karel Weigner, assistent anatomického ústavu Janošíkova na české universitě v Praze, sestavil opět přehled názorů a rozporů, jaké během roku vzneseny v debatě o původu člověka (Věstník České Akademie, říjen). Pro populární přímočárnou nauku o vzniku člověka z opice je takovýto přehled vědecký nejlepším vystřízlivěním. Přinášíť takovou směs hypothes navzájem se křižujících, takový zástup vědců navzájem se potírajících, že poněkud svědomitý člověk coufne před tímto chaosem. Je tu tolik hypothes a každá má jen platnost a přesvědčení pro autora a několik nejbližších stoupenců. A čím více materiálu starožitnického se objevuje, tím více se otázky zamotávají. Dokladem toho jsou nové objevy, o nichž jsme se časem zmínili (homo heidelbergensis). Vyniká zvláště poznání, že z dnešních plemen lidských, jak to chtěl prof. Schwalbe, nemožno na žádnou prahistorii a vývoj člověka usuzovat. Neníť plemene čistého, jsou už všecka smíšena. Jeví se pouze dvě krajnosti: negroidní a mongoloidní, jež mnozí (Boas) přijímají za prvotní dvojtyp lidský, ale druzí i tomuto odporují.

K tomuto všeobecnému přehledu přidán opět přehled o specielní otázce o vývoji brady lidské, jíž na předpotopních tvarech lebky (Krapina, Spy, La Naulette) neshledáváme. Proč a jak vnikla najednou u člověka brada tak výrazně od spodní čelisti ostatních ssavců, tyto otázky jsou novou nezbadatelnou záhadou. Mluva, požívací činnost čelistí se vylučují jako vážné příčiny bradotvorné. Hlavní dva bojovníci na tomto poli se potýkající jsou Told a Walkhof, tento hájí řeč artikulovanou jako příčinu vzniku brady, onen ji popírá.

*

Kulturní známkou doby je zájem veřejnosti o pařížskou maitressu pí. Steinheilovou. Jejímu processu musil i „nešťastný“ Ferrer ustoupiti a ani nové protesty a chvála dcer jeho zájmu toho neoživily. Je to smutný doklad naší veřejné mravnosti, ty sympathie se ženou porušující své povinnosti ženy, matky i dcery, a antipathie proti osobám, jež ji strhovaly s cesty nemravné a zaplatily to životem: matka a muž Steinheilové. U takové veřejnosti nemůže už nikdo opravdu zkřivděný hledati zastání; ta reaguje jen na silná dráždidla, ale ztratila zdroj mravního soucitu a lidské solidarity. Je to už duševní morfinismus.

*

Sjezd polských psychologův a neurologů ve Varšavě 11.—13. října pořádaný usnesl se vydati společnou prací lékařů a psychologů polský slovník psychologický. Prof. wloclawského semináře Dr. J. Radziszewski v „Ateneum Kapłańském“ vytýká zvláště oddílu psychologickému velkou „metafysikofobii“, strach před metafysikou a nechuť ke scholastice, což oboje pokládá za nedůstojné učenců a k tomu učenců psychologických. Žádá pak na příště hojnou účast kněží, neboť tu kněží pro praxi svou mohou mnoho získat a také z praxe své mnohou otázku osvětlit.

*

Ve zprávách americké filosofické společnosti a v astronomických zprávách německých pokouší se T. I. J. See o novou theorii

vzniku těles nebeských, proti theorii Laplaceově, všeobecně opouštěné. Jeho theorie je takováto: Soustava sluneční byla z počátku spirálovou mlhovinou, jaké vidíme ještě ve vesmíru. V mlhovině této zhustilo se několik jader, které strhovaly k sobě pomalu massy okolní. Takto uvolnivší a koncentrovavší se částky středem mlhoviny hlavní massu představujícím byly stahovány do středu a proto stále se přibližovaly a původní, velmi roztáhlou a excentrickou dráhu zmenšovaly, až ji přiblížily skoro kruhu. Naše země v tomto svém prvním jádrovém vzniku nebyla snad větší jako některý asteriod. Ale rostla přibíráním prachu kosmického, až vyrostla do nynější velikosti. Tu pak počala asi její geologická historie (tvoření kůry zemské). Neboť zkoumajíce kůru zemskou, zříme, že už hmoty zemské z vesmíru nepřibývalo. Následkem toho, že je země jakousi slepenou hromadou napadaných kosmických úlomků a že nepovstala odtržením od slunce a zhuštěním své vlastní odtržené hmoty, vysvětluje See, že má všude stejnou hustotu, že od povrchu až do středu prvkové složení země je stejné. Že tedy není železného a vůbec kovového středu zemského, jak mnozí o něm bájí. Vzrůstající do středu teplota jest následkem tlaku této veškeré massy, který zemi dodává pevnosti a jednotlivé ty drobty spojil dohromady. Tlak tyto uzavřené massy ve vnitru zemském udržuje v pevnosti. Kdyby pominul, musily by ihned v té vysoké teplotě přijati skupenství plynné. Jak vidět theorie, která nemá pro sebe veliké zámluvnosti, nemá té uchvacující jednoduchosti a samo-sebou-srozumitelnosti, jíž obyčejně hypothesy vítězí a porážejí své předchůdkyně.

P. Lowell nalezl na Jupiteru a Saturnu v rovníkovém pásmě podobné zjevy, jako jsou Marsovy kanály. Připisuje zjev ten ne nějakým skutečným kanálům povrchu, ale mezerám mezi mraky v oblačné atmosfeře planet oněch.

Viditelná opět Halleyova kometa blíží se zemi, s níž setká se 20. května 1910. Země projde ohonem této komety, jež má 20.000 km. průměru, tedy je širší o polovici než naše země. Při této srážce ovšem nestane se zemi ani kometě nic zlého. My pak toho nebudem ani pozorovat, ježto průchod udá se za dne.

*

V Brně vydávají se znova „Moravské Hudební Noviny“ před dvaceti lety zaniklé pod názvem „Hudební Listy“. Vzniklo na Moravě první smyčcové kvartetto, jež se chce pokusiti o soupeření s kvartetty z Prahy vyšlými. Vznik mu dal Kroměříž, odkud vyšlo i učitelské pěvecké sdružení.

Hudební kritik moskevský J. Engel, zakladatel „spolku pro pěstování židovské hudby v Rusku“, sám žid, míní uspořádati tournée přednáškové po svaté matičce Rusi, aby šířil po ní zálibu pro našeho Smetanu. To jsme to dopracovali daleko s tou rozmilou vzájemností slovanskou. Když ve Vídni sprostředkoval a uplatnil Smetanu žid, dalo se to vysvětlit. Ale mezi Rusí a Čechami také musí žid sprostředkovat!?

*

13. listopadu dávána Smetanova „Prodaná nevěsta" v Záhřebě, ovšem ne poprvé, ale zase opět po dlouhé době.

Lublaň a Záhřeb se sešly tento měsíc ku bratrské slavnosti; za spoluúčinkování charvatských hostů uspořádána pěvecko-literární akademie charvatská.

Do Sofie zavítala vídeňská opera kočovná. Ucházela se o sál ve Slovanské Besedě, ale ta ho opeře nepropůjčila, utekla se k vládě a vláda jí půjčila na několik večerů národní divadlo bulharské.

Dramaturgem divadla lvovského stal se proslulý básník polský Maryan Gawałewicz.

12. listopadu velký úspěch sklidil na lvovské sceně Wład. Perzyński svou 3aktovou charakt. komedií „Szczęście Frania". Perzyński znám i daleko za hranicemi Polsky svou „Lehkomyslnou sestrou".

V Krakově přijali s enthusiasmem Leona Połomieckého 4aktovou činohru „Ziemia", předvádějící zápas o půdu polskou v Poznaňsku. Krakov má z polských měst nejvyvinutější cit národní a slovanský. Tam taková národní dramata nejjistěji pronikají.

V Paříži pořádala 6. listopadu společnost „Mussetistů" český večer za účastenství známého prof. slavisty L. Légera a českých lidí, básníků a umělců, kteří dlí v Paříži.

Vladimir Stanimirović vydal sbírečku „Iz jugoslovanske lirike", 50 písní Prešernových a Vazova, jakožto ukázku a doklad sblížení kmenů slovanských. Čím jižněji, tím jsou opravdu zjevy této vzájemnosti řidší.

V Jahodině počal veterinář Dan. Janković vydávati „malou vědeckou knihovnu" srbskou. Počal ji překladem franc. díla „Darwin" od Le Danteca! Vedle podobných „moderních" themat chystá pro knihovnu dílka, jež o Srbsku samém přinesou nové zajímavé věci: tak „Novopazarský Sandžak" od Em. Cvetića a od téhož „Morava" (popis řeky a kraje na srbské a bulharské Moravě), Stanojevićovy „Obrazy (Slike) z kulturní historie Srbska" a Vulićovo „Srbsko za dob Římanů".

Známý a slavený nyní autor ruský Arcybašev, jehož Sanin tolik hluku nadělal (i u nás), od líčení nemožných v životě zvířecích lidí přešel ke druhé krajnosti. V nejnovějším díle svém „Smrt Landeho" líčí v životě nemožného anděla dobroty a lásky, jehož za jeho dobrotu tupí, nadužívají ho a on také hyne dobrotou svou. Prostředí jest opět studentské, Lande jest posluchačem mathematiky na universitě. Lande při vší své mravní hrdinnosti a při vší vroucnosti víry své jest proticírkevním, církevní vírou pohrdá, má svou. Také příznačné! Za bližší ohledání by stálo, či je to bezvýznamno u Arcybaševa, že „zvířatům" v Saninu dal ruská jména, hrdinovi ctnosti dává jméno německé! On sám podle jména jest asi původu tatarského.

„Glosu Warszawském" Dr. Edv. Loth, polský palaeograf, lituje, že cizina tak málo zná o vědeckých předhistorických bádáních polských. Poláci sami se o to nestarají. Jen náhodou učený svět evropský o něčem se doziví. Tak praví, že věčnou škodou jest, že objevy předhistorické učiněné v jeskyni u Ojcova Zawiszí a Ossowským v letech 70tých,

kdež dnes dále bádání a vykopávky vede s velikým zdarem Stanislav Czarnowski, nejsou učené Evropě známy. Objevy ty byly by světem učeným právě tak hojně uváděny jako Spy, Neanderthal, Krapina a j. I vykopaniny na jiných místech, tak lebka z Velkého Obořiska v ničem nezůstává památností a významností svou za lebkami předpotopními ze západní Evropy. Nedávno přírodozpytci a anthropologové němečtí na svém sjezdu v Poznani, kam byli vládou německou vylákáni, obdivovali se museu archeologickému hrabat Mielżyńských a museum to je soukromé pouze a nemnohým materialem nadané. O ostatních z toho odboru pokladech Polsky svět západoevropský ani tušení nemá.

O posledních dnech anglického básníka Oskara Wilde (zemřel 30. listopadu 1902) vydány paměti jednoho z přátel jeho Roberta Rossa, které se liší od referátu francouzských přátel jeho André Gidea a Arn. Lajeunesse. Robert Ross doznává tu, že Wilde často si přál přestoupiti ku katolicismu, ale Ross mu to zrazoval. Žádal tedy Wilde Rossa, aby ho aspoň nenechal umříti bez kněze, což mu Ross přislíbil. Ale vyplnil přání jeho až už v posledním okamžiku, kdy angl. passionista P. Cuthbert Duun udělil Wildeovi na smrtelné posteli křest (?) a poslední pomazání, na jiné svátosti už bylo pozdě!

*

Zemřeli: 7. listopadu Dr. Jan B. Lambl (* 9. srpna 1826), professor hospodářské lučby na technice pražské, proslulý theoretik hospodářský (proslul theorií o depekoraci Evropy), spisovatel vědecký. — 8. listopadu Zygmunt Marton-Michalski, pol. portrétista v Paříži. — 11. listopadu Josef Markov, řed. Haličanina, rusínský žurnalista a spisovatel.

Zprávy národohospodářské.

Ze spletitého uzlu domácích a říšských záležitostí nejhlučněji se hlásí stále ke slovu spory bankovní Uher s korunou a s naší polovicí říšskou; těžkosti s drahotou všech potravin a s tím souvisící otázky smluv obchodních a cel; finanční mizerie státu a zemí státem aspoň předstíraná, v zemích, hlavně v Čechách a na Moravě víc nežli skutečná, a s tím spojené otázky o nových daních, jimž se brání všecky vrstvy, ať p. finanční ministr vysloví jakýkoliv název nové nebo staré daně. Všechny jsou odiosní a žádná radosti nepůsobí. K tomu druží se jako všeobecná obtíž, ještě daleko před zimou, široká krise průmyslová, jež sice se pociťuje všemi odbory, ale hlavně dusí železářský, strojový a uhelný průmysl. Značně zvýšený rozpočet státní na příští rok má oživiti celá odvětví, avšak nebude-li projednán a povolen aspoň prozatímně a vláda bude musit hospodařit v mezích starého rozpočtu, krise nejen potrvá, ale ještě se sesílí. Daně spotřební letos vynášejí méně než minulý rok, ač už ani ten nebyl skvělým. Znamení, že drahota

živobytí a všeobecná tíseň učí lidi mírnosti a zdrželivosti. Uveřejněné už skoro vesměs bilance účetní z akciových závodů za minulý rok vykazují pestrý obraz nerovnosti a nestejnosti úspěchu a zisku. Některé závody skončily se zvýšeným ziskem, jiné s menším, některé se žádným. Obyčejný to obraz úpadkového období: silní, dovední se udržují, snad i novým rozmachem se uplatní, ale slabí, méně dovední živoří a podléhají. Ze zamýšlené reformy finanční zatím od ledna vstoupí v život jen zvýšené sazby dopravní. Zvýšil je stát a zvyšují je i soukromé společnosti, i takové, které pracují se ziskem nadpotřebným (ústecko-teplická) a na nichž toto zvýšení stát bude při výkupu jednou draze musit vyplácet. Zvýšení sazeb na rakouských drahách ponouká k odvetě i sousední státy: nese je nelibě Německo, ale zvláště Uhry. Tyto ostatně chystaly se stejně ku zdražení dopravy, ale teď politikové uherští radí nějak šikovně to provésti jen na škodu Rakouska! Tento nesousedský úmysl může ovšem snadno býti odražen; při průvozu potřebují Uhry víc nás než my jich.

Bilance tržební naší říše vykazuje za první tři čtvrti roku velký schodek. Dovoz obnášel do konce září 2039 milionů K, vývoz jen 1741½ milionů korun. A na značné stoupnutí vývozu není naděje, neboť žeň byla nedostatečná pro nás samy, a tudíž hlavní podzimní massa vývozní letos odpadne. Naopak silněji dovážíme to, čeho sami na podzim míváme na prodej: pšenici, mouku, krmiva. Obnáší-li dnešní passivum tržební už na 300 milionů korun, bude koncem roku pravděpodobně na 400 milionů korun. U nás zjev nevídaný! Přiblížíme se tak tržebnímu stavu bohatých západních států: Anglie, Belgie, Německa, Nizozemí, Švycar, Francie, Italie, Dánska, které vesměs více zboží nakoupí než prodají, ale doplní to jinou prací a službou (převozem námořním, obsluhou cizinců), anebo mohou to dělat jako věřitelé, kteří mají úspory v zemích nadbytečného vývozu. My ovšem, Uhry aspoň, ani k těm prvním ani k těm druhým nepatříme. Přes tuto špatnou bilanci nezvyšuje rak.-uher. banka míry úrokové, zlato jí ze sklepů neuniká, ba naopak zase i letos jako před dvěma lety spolu s nejbohatší bankou světa, pařížskou, vypomáhá zlatem anglické bance z nesnází. Jako na posměch theorii o bilanci tržební, a jako na objednání od maďarské vlády, která tím zjevem podpírá svou žádost o hotovém placení. Za to vyvezli-li jsme málo zboží (v poměru k dovozu, neboť sám o sobě vývoz proti lonsku vzrostl o 14 milionů korun), vyvážíme tím více lidí. Vystěhovalectví už opět dostupuje rozměrů z let 1900—1906. A zase více z Uher než od nás. Cílem ovšem jest Amerika a v ní Spojené Státy. Je to pochůzka za prací, jíž doma schází.

*

Výstavka lidového průmyslu moravského, skromná sice jako ten náš lid, ukázala přece mnoho z dovednosti jeho. Něco sice bylo už prací školenou a cvičenou, něco zase primitivně řemeslnou. Ale účel výstavky nebyl ani tak vlastně výstavní, t. j. ukázati se širému světu jako vynikajícího, ale více reklamní a informační. A že z výstavky vzniknou dvě věci, bude její velkou zásluhou: zájem o lidovou

práci a statisticko-socialní popis pracujícího lidu našeho, při jednom tomto přehledném spise snad nezůstane, a pak ústřední prodejna lidových výrobků. Tato ovšem pomůže jen některému odvětví, jiná nemohou od ní nic očekávat (všecky odbory faktorské). Žádný však nemůže se nadíti povznesení a zlepšení trvalého pro lidové práce tohoto druhu. Jsou to vesměs nouzové prostředky, v nedostatku opravdové práce a opravdového výdělku pouze trpěná výpomoc. Čím dříve zastoupena bude organisovanou buď velkovýrobou, buď živností drobnou, tím lépe.

*

Naše opozdilost i v té vysoké, jak si myslíme, kultuře za Amerikou, je v praktickém životě často zrovna překvapující. Spojené Státy sev.-amer. mají na 80 milionů obyvatel na př. 7 milionů přístrojů telefonických v užívání, Evropa na 400 milionů obyvatel má jen 2·3 milionů přístrojů. Pokročilá Francie s polovičním obyvatelstvem má jen necelá 200.000 přístrojů, tedy pětatřicetkrát méně! Celé Rakousko má jen tolik přístrojů, co jedno z prostředních měst amerických, jako Boston nebo Filadelfia (80.000). Nový York sám má 334.186 přístrojů, tedy více než Francie, Švýcary, Rakousko a Uhry dohromady. Chicago se 184 922 přístroji je tudíž lépe zařízeno telefonicky, než Rakousko-Uhersko i s Italií vzato!

*

Výnosnost tak zvaných „svobodných povolání" (lékař, advokát, inženýr) upadá den ze dne a stále se opětují nářky těch tříd, že nemožno žít, nemožno vystačit! Stesky ty jsou ze všech zemí. Statistika italská osvětluje nám podrobněji nevýnosnost stavů těch v Italii. Z 10.982 advokátů pod stavem svým žije větší polovice. Průměrný důchod advokátů italských jest 1575 lir (1496 K) a pod 1000 lir ročně mělo jich 5508, tedy větší polovice, do 1500 lir, čili pod průměrem žilo jich 7279! Na 10.000 lir ročního důchodu mělo jen 91 advokátů v celé říši. Lékaři jsou ještě hůře postaveni. Průměrný roční důchod jest 910 lir (864 K), pod 1000 lir ročně mělo 8703 ze všech 11.881 lékařů. Nad 10.000 lir ročně mělo jen 117 lékařů v celé Italii. Z inženýrů pod 1000 lir mělo jich 1849 ze 7487 všech. Průměrný důchod inženýra jest 1309 lir. Nad 10.000 lir ročně má jen 17 inženýrů, čili poměrně ještě méně než u lékařů a advokátů.

*

Podnikavost v Petrohradě, dvoumilionové stolici ruské letos proti lonsku značně oslábla. Za první pololetí bylo vydáno 735 dovolení k otevření živnosti, vloni touže dobou 958, předloni 732. Z vydaných dovolení připadlo na průmyslové živnosti 328 (481.371), na obchodní živnosti 320 (325, 246), na smíšené živnosti 40 (50, 38) a na výčepy a stravovny 47 (102, 75). Tyto poslední tak silno zmenšené proti lonsku a předlonsku ukazují nejjasněji povahu doby. Letos zvláště ochabnul kovodělný průmysl, jen jedna živnost z něho otevřena (vloni 14), dále tiskařský a knižný průmysl; za to viděl dobré podmínky pro sebe papírnický, dřevodělný a kožený průmysl, povstalo závodů těch 41, vloni jen 3.

Charvatské listy hořekují stále více nad upadáním nejžírnějšího kraje svého, Slavonie. Obyvatelstvo charvatské se stále více tenčí, cizinci usazují se místo něho. Domácí buď se stěhují ze země, nebo vymírají. Ženy slovanské nechtějí děti! A vystěhovalci stěhují se za moře. Do sousední Bosny, kamž vláda volá vystěhovalce a všemožně jim pomáhá, z Charvatska lidé se nestěhují. Tam jich nic neláká, ačkoliv země je sourodá po řeči a původu. Že však stojí kulturně ještě níže než Charvatsko, vyhýbají se jí charvatští vystěhovalci, kteří jdou ostatně za prací průmyslovou a lepším životem dělníka, od půdy utíkají. Do Bosny jako kolonisté nastěhovali se (do r. 1907) nejvíce Poláci a Rusíni haličtí (830 a 365 rodin), po nich Němci (313 rodin), Češi (102 rodiny), Vlaši (97 rodin) a Maďaři (86 rodin). Charvatských rodin došlo jako kolonistů za 30 let celých 5! Ovšem stěhují se sem jako úředníci a dělníci.

Rozhled socialní.

Výbor pro socialní pojišťování prohlášen permanentním, aby mohl pracovati i v čas, když by sněmovna byla odročena. Výbor pojišťovací poslanecké sněmovny projednav první všeobecnou část vládní předlohy, vrátil ji užšímu výboru, aby ji znovu sestylisoval a při tom povolal interessenty a zátupce různých stavů k vyjádření. Užší výbor počal tedy 16. listopadu anketovati. Povoláni lékaři, aby se vyslovili o hranici nemocenského pojištění. Dělníci do nemocenského pojistění zabráni všichni, ať je roční mzda jejich jakákoliv. Ale úředníci jen do ročního platu 2400 K. Tak aspoň má vládní osnova, ale hranici tuto ve výboru pojišťovacím chtěli zvyšiti až do 3600, ba až 7000 korun. Úředníci sami také protestovali, aby dnešní stav byl rušen a měněn, kdy omezení toho není. Lékaři se však obražují, že by jim takto nemocenské pojištění postavilo všecky pacienty pod nemocenskon, tedy sníženou taxu, a nebudeli volnost lékařů přiznána, vůbec by skoro všechno obyvatelstvo vázáno bylo na nemocensko-pokladniční lékaře. Se stanovenou vládní hranicí pojišťovací lékaři souhlasí, chtějí však při tom kautely pro pojišťování dobrovolné a pro pojištění členů rodiny. Jinak vyhrožují dokonce všeobecnou stávkou! — Jiná skupina dotázaných byli zástupci zemědělských korporací. Mezi těmito nejevilo se velike nadšení pro pojišťování vůbec, ani pro pojištění samostatných zemědělců, ale ani pro pojištění zemědělského dělnictva. Kladen pak důraz od nich na to, aby vyloučen byl všechen byrokratismus, a pojišťování aby bylo co nejméně nákladno. Ježto i průmyslníci na nedávném sjezdu obchodních komor hořekovali nad velikým břemenem, jaké socialní pojišťování průmyslu uloží, a že břemeno to bude mnohem větší než vláda je rozpočítala, mimo to žádali, aby pojištění zemědělského oby-

vatelstva odloučeno bylo od průmyslového, jest patrno, že vlastně pro to socialní pojištění jest málo nadšení. Zůstávají jenom dělníci sami, kteří si je přejí, ošem ti zase mají jiná přání a souhlasí vlastně jen se zásadou pojišťovací samou. Socialisté aspoň celé vládní osnově tolik toho navyčítali, že zbývá jako přijatelné pro ně pouhé faktum pojištění. Ale není divu; pro tolik milionů lidí najíti něco, co by všem stejné hovělo a prospívalo, jest nemožno. Je to dobrá ukázka toho, jakou asi spokojenost by vyvolaly socialistické jednotné formy života, socialistickým státem sorganisovaného pro všecky stejně!

*

Starobní pojištění dělníků projednávají také ve Francii. Dosud byly jen dobrovolné „caisses de retraite", pokladny pensijní, kterých bylo však dosti zřídka používáno. Všeobecné stavební pojištění přijala sněmovna poslanecká už 23. února 1906. Senát počal o zákoně rokovat teprv teď 5. listopadu. Mění však na zákoně tak mnoho, že sotva bude k poznání.

*

Zákon protialkoholický finského sněmu roku 1907 s takovým nadšením radikalně-socialistické většiny přijatý, nestane se asi skutkem. Senát finský je proti němu a má mu tolik co vytýkat, a tolik je podle jeho mínění na zákoně co měnit, že by mohlo býti zavedeno jen nějaké umírněné omezovací opatření, ale ne naprostý zákaz prodeje a požívání nápojů obsahujících přes 2% líhu. Vytýká tedy předně, že hranice ta je příliš libovolná a nízká, v domácnostech finských vařený kvas a pivo mívá obyčejně nad 2% alkoholu. Kromě toho zakazuje zákon nápoje, ale nezakazuje étheru, který je rovněž opojný a místo alkoholických nápojů často sloužívá. Podle zákona nebyl by možným ani nijaký průvoz alkoholu zemí, nebyla by možna výroba octa a kromě toho strážce zákona — obec — je strážcem příliš nespolehlivým. Postavily se tu dva světy názorů proti sobě. Zřejmo také, jak radikální zákonodárci bývají slabí praktikové, ale velcí theoretici!

*

Vedle mohutné organisace dělnické v Německu, pokládá se aspoň odborová organisace německá za nejsilnější, stojí ještě mohutnější organisace prácedárců. A kdežto dělnictvo má svých 2.422.000 členů sorganisováno ve třech, vlastně čtyřech politicky i organisačně oddělených skupinách, jest organisace zaměstnavatelská ne sic ústředně jednotna, ale přece politicky a zájmově homogennější. V polovici r. 1909 vykázáno 2592 spolků zaměstnavatelských, které podle odboru seskupeny jsou ve 127 ústředních svazů. Podrobnější statistika vykazuje: 118 svazů soustřeďuje 159.405 závodů a 83 svazů soustřeďuje zaměstnavatele, kteří dávají práci 3.647.147 dělníkům. Tak vlastně svazy prácedárců vládnou asi dvojnásobným počtem dělnictva, než co jich mají sdruženo dělnické svazy odborové.

*

Z Krajiny ze slovinské křesťansko-socialní organisace vychází idea společného odborového svazu jihoslovanského. Slovinci drží

vrch ve sdružování svépomocném a jejich „zveza zadružna“ nejen byla a jest vzorem, ale i organisatorkou a dosud je středištěm pro slovanské Přímoří s Dalmacií Podobně má se vyvíjeti i dělnická odborová organisace. Zatím ovšem charvatská Istrie, Dalmacie a ostrovy nemají dělnictva ani takého, ani onakého Ale odborové skupiny mohou zajisté i rybářský i zemědělský lid (samé to nesamostatné pachtýře) pojímati v sebe. Svaz by udržoval i vzájemnost a společenství s odborovými svazy bosenským a charvatským, takže by celé Jihoslovanstvo v mezích říše naší mělo jednotné, vzájemné, svépomocné a odborové ústředí. Úkolem svazu byly by podpory podobné, jaké skýtá naše československé všeodborové sdružení: podpora nemocenská v nezaměstnanosti, stěhovací, cestovní, úmrtní a ve zvláštních nouzových případech. O svazu usnášel se čtvrtý všeslovinský dělnický sjezd v Lublani 28 listopadu konaný.

*

K. H. Hilar přináší v „Osvětě“ (11.) krátký výtah z knihy „L'Idéal moderne“ od Pavla Gaultiera esthetika-filosofa francouzského, v níž pokouší se z ideí pronesených od všemožných reformatorů socialních upraviti přehled, vyjmouti nejlepší a sestaviti svůj ideál moderní nové společnosti. A tímto ideálem Gaultierovým je „liberální socialismus“, jak on jej nazývá, zakládající se na dobrovolném sdružení, na dobrovolném přesvědčení a zcela svobodné kollektivisaci či kommunisaci prostředků výroby. „Více rovnosti, aby bylo více svobody“ jest heslem tohoto liberálního socialismu; přidává tedy k rovnosti, na niž nejvíce důraz kladou socialisté, ještě svobodu. Ideál socialní rovnosti a svobody se ovšem pozvolna vyvíjí a realisuje. Ideál socialní Glautierův není odpuzující, ale také ne uchvacující. Je to ideál filosofa-esthéty, který by rád všechny ostrosti i názorů i skutečnosti vyrovnal: sprostředkující, smiřující ideál.

Liberální socialismus má zejména bojné ctitele v Anglii, původní vlasti hosp. společ. liberalismu. Také tam by neradi dali zásadám a jménu tomu vymříti. V „English Review“ J. A. Hobson („The Extension of Liberalisme“) hájí zásady nynější vlády a spojené s ní dělnické strany v Anglii, že to, co jest v jejich programu, není socialismem, ale novým pravým liberalismem. Požadavek, který se zdá tak socialistickým, není než provedeným požadavkem svobody: svoboda individualní žádá si postátnění drah, vyvlastnění velkostatku, co nejhojnějšího veřejného majetku a zákonův uniformujících průmysl i obchod, kontrolujících přísně všecky výdělkové odbory a zvláště postátnění veškera výchovu. Tyto požadavky tak protivné starým liberálům nejsou socialismem, ale rozvinutím a zajištěním té svobody pro každého, jíž hlásal liberalismus. Neboť stát musí provésti napřed co nejdokonalejší rovnost podmínek a poskytnouti všem možnosti, aby ve své svobodě osobní mohli se hospodářsky a kulturně uplatňovat. Civilisovaný člověk dnes nemůže býti svobodným a svou svobodu uplatniti, nemá-li k disposici: svobodnou půdu, svobodnou práci, svobodnou moc, svobodný úvěr, bezpečnost, spravedlnost (úřad) a vychování státem zajištěné a všem podávané. S tímto programem liberální socialismus shoduje se s tak zv.

kathedrovým socialismem v Německu a vůbec s reformismem socialním, aspoň ve většině bodů.

*

Francouzský národní hospodář Leroy-Beaulieu znova poukazuje na známé hrozivé nebezpečí pro Francii: na vylidnění. Letoší první pololetí přineslo opět o 12.692 porodů méně, ale za to úmrtí bylo o 25.019 více než vloni v témže období. Bude-li i druhé pololetí stejné, pak by počet porodů klesl letos až na 750.000, kdežto vloni byl 773.000, roku 1889 ještě 800.000 a před rokem 80tým býval celý milion porodů ročně. Příčinou podle Leroy-Beaulieu jest demokratismus, který přechází ve Francii až v ultrademokratismus, a takový vždy bývá spojen se strachem před velkou rodinou. Druhou příčinou jest náboženské uvolnění, které mnohé vrstvy francouzské vrhá zpět do paganismu a jeho zásad o individuálním štěstí a tělesném požitku. Klamno jest hledat příčiny ve stoupání břemene daňového. Za krále Ludvíka byly prý daně ještě vyšší a přece neměly toho účinku. Také alkoholismus není ničím vinen. Právě okresy nejvíce alkoholu požívající Finistère, Morbihan, Côtes-du-Nord mají největší počet dítek, a naopak Yonne a poříčí Garonny má nejméně alkoholikův a přece tam rodí se jen polovic toho počtu lidí, jenž ročně umírá. Jako třetí příčinu udává L.-R. pornografii, ve Francii až příliš rozšířenou, která vede ku znechucení čistého života rodinného.

Prostředky k nápravě dány samy sebou, nastolení v rodině a společnosti staré morálky, uvědomování rodin o nebezpečí depopulace. A konečně nejvydatnější prostředek: stát má 580.000 úředníkův. Ať tedy stát i obce místa úřednická vyhradí úředníkům otcům nejméně tři dítky majícím a úředníkům majícím tři dítky na živu připlácí stát služného 25%. Jiným ještě účinnějším prostředkem byly by státní premie. Stát dává premie na kulturu lnu, hedvábí a jiných věcí, nuže ať dává premie za každé nově narozené dítě. A to všem bez výjimky; bohatí tyto peníze věnují jistě na dobročinné účely. Ještě vydatnější pak byl by způsob premiování třetího a dalšího dítka. Za každé dítko nad dvě by rodina dostávala 500 franků ročně, pokud dítě není dorostlé. Náklad na tyto děti činil by ročně 150—175 mil. franků. Stát je přece povinen přispívati na větší břemeno výchovné těm rodinám, které uvolí se toto větší břímě nésti. Tento náklad by se státu dobře vyplatil!

Francouzi počínají tu luštit problemy, které i jinde třebas ne toutéž stránkou působí těžkosti. Dětmi obtížená rodina a zůstavená sama sobě je zajisté nesrovnalost socialní, tu stát nečiní, co by měl!

Školství.

Dne 21. a 22. listopadu slavila tak zvaná „česká kollej“ v Římě 25letí svého trvání. Založena byla už dosti pozdě po kollejích jiných národů. Ve statutě zakládacím stojí, že kollej založena pro kleriky z království českého, aby se lépe připravili ku službě Páně, pro lepší hájení víry a mravů v Čechách a pro chránění těch úvazků, které pojí Čechy k apoštolské Stolici. Kollej jest pouze internátem kleriků studujících na římské gregorianské universitě.

K učebným ústavům římským přibývá nyní dominikánské „Collegium Angelicum“, t. j. kollej sv. Tomáše Akv., andělského učitele církve. Dominikáni dosud měli pro své kleriky v Římě svůj učebný ústav „supra Minervam“ položený, ale ústav ten byl pouze domácí a jen řádu sloužící. Nyní reorganisovaný ústav s novým jménem rozšiřuje a nadává se právem veřejnosti. Má sloužiti ve všech třech fakultách svých (filosofické, theologické, právnické) oživení scholastiky a filosofie sv. Tomáše Akv., ovšem v duchu a ve formě nové době přizpůsobené. Professory na všech třech fakultách jsou dominikáni. Rodem většinou Italové, dva tři Francouzi, tolikéž Angličanův a Španělů, jeden Němec, jeden Maďar.

*

Příborský případ tolik vzrušivší veřejnost českou zůstane bohdá ojedinělý a nechceme ani správně nemůžeme považovati ho za výraz všeobecného stavu a nálady studentské. Sběhem okolností stalo se něco, co se stává mnohdy bez opravdových vnitřních důvodů. Čím dřív se vody nad takovým kamenem úrazu zavrou, tím lépe.

Noviny však samy o sobě a snad publicistika vůbec budou muset náležeti jednou k věcem zcela zakázaným pro žactvo i středoškolské! Kdyby se ovšem zákaz ten dal provésti! Na zvláštní novinářskou paedagogiku upozorňují polské listy. Mezi rusínským orgánem radikálů (Dilo) a Starorusů (Galičanin) vznikla polemika o konečný cíl výchovu mládeže, pokud se týká totiž veřejného národního cítění. Za příležitosti zatčení akademika V. Dobrjaňského jako ruského zvěda vyčítá „Dilo“ staroruské straně, že vychovává svou moskalofilskou politikou takové zrůdy v mládeži jako Menčalovský a Dobrjaňský, kdežto mladoruská strana plodí národní hrdiny jako Sičyňský. Nad zálibou v takovém výchovu hrozí se polské listy. „Czas“ praví: „Myšlenka takového protikladu: vraždy s vyzvědačstvím mohla se pouze zroditi v hlavě demagoga, zneužívajícího beztrestně svobody tisku.“ A „Dziennik polski“ na to praví: „Tak tedy výrazem květu národní intelligence, bohatýrem národním, ideálem mládeže a pýchou národu je sprostý vrah. Jak žíti ve shodě s dvěma frakcemi téhož národu, z nichž jedna zapřahá mládež ve službu cizí říše na zradu vlastního národu a státu, druhá ve vrazích vidí výkvět společnosti!“

*

17. listopadu usnesl se český zemský výbor bráti nalezence z porodnic a nalezenců vídeňských, pokud do Čech pří-

slušejí, do své výchovy. Dosud tato „vídňátka“ ponechával na starosti dolnorakouskému zemskému výboru a platil na ně. V „České Revue“ v září poukazoval bývalý poslanec MUDr. J. Dvořák na tuto nehospodárnost českého výboru s českými penězi i českými lidmi. Ze 1400 průměrně do Čech příslušných dítek vrací se po šestém roce do Čech průměrně jen 81. Ostatní utonou v němectví. Český výbor vloni platil do Dol. Rakous 564.400 korun za své nalezence, dolnorakouský výbor dával za výchov nalezenců mimo zemi (Dol. Rak.) jen 300.000 korun ročně. A usnesl se ani toho na příště nečiniti. Pro stavby a novou organisaci celého díla nalezeneckého mínil ještě příspěvek český značně zvýšiti. Toť důvody, k nimž český výbor uvádí ještě velkou úmrtnost dětí v dolnorakouské zemské péči. Z dolnorakouských dítek umírá 41—45%, z českých jen 28%. Kromě toho český výbor platí na domácí nalezence v Čechách 813.000 korun, přidá-li náklad do Vídně posílaný tedy skoro 1,400.000 korun, může nalezenskou péči za ty peníze doma zreorganisovat a zlepšit a ještě uspoří! Přes to Vídeňáci usnesením tím se cítí uraženi!

*

Ve Vídni jsou polské školy čtyry a Němci proti nim ani prstem nehnou! Česká byla do nedávna jedna, a tolik vzteku proti ní! Ovšem Poláci nejsou národnostně nebezpečni. Ale zásada a míra vůči všem přece jen musí býti rovna.

*

Ženský spolek rakouský podal petici k ministerstvu vyučování a vyslal i deputaci, aby na nižších útulních školách byly připuštěny ženy jako učitelky řečí do nižších čtyr tříd.

Ve Vídni a Lvově utvořen spolek studentek universitních. Ve Vídni vznikl též katolický ženský spolek. Ve Lvově je zatím neutralní.

*

V církevních školách ruských tedy pravoslavných s ruskou řečí vyučovací jest vedle ruských pravoslavných dětí ještě: 4798 katolických Poláků, 1439 evangelických Lotyšů, 1000 evangelických Němců, 5800 židů a 1793 Tatarů. Toto je pouze na okrajinách.

Přes žádost pravice, aby ruská škola měla ráz přísně konfessionelní, prosadily strany středu a levice ve školské komissi dumy říšské, že nemusí býti učitelem na ruské pravoslavné škole jen zase pravoslavný učitel, stačí vůbec křesťanské kterékoli vyznání. Ovšem budou i to výjimky. Ale toto usnesení velmi urazilo konservativní pravici.

Vojenství.

Císařské manevry u Velkého Meziříčí. (Ostatek.) Tyto přidělené oddíly třetí jízdecké divise obdržely od velitelství této u Kuroslep rozkaz, postoupiti po odjezdu 3. jízdecké divise nejkratším směrem k Velké Byteši, kam přes Jinošov následovaly. Lesy mezi Jinošovem a Velkou Byteší stížily postup jak jízdeckých, tak i pěších a dělostřeleckých oddílů 3. jízdecké divise a když konečně byly všechny oddíly této shromážděny u Velké Byteše, došla velitelství 3. jízdecké divise určitá zpráva, že nepřátelská 7. jízdecká divise nénalézá se v krajině kolem Velké Byteše, nýbrž u Jabloňova. Proto uhnula se 3. jízdecká divise, chtíc nahraditi ztracený čas, rychle po silnici z Velké Byteše k Velkému Meziříčí. K Jabloňovu, kam pronásledovala nepřátelskou 7. jízdeckou divisi, 3. jízdecká divise již nedojela. Dorazivši pozdě odpoledne ve třech kolonách k Enkenfurtu (severozápadně Vel. Byteše), byla napadena 7. jízdeckou divisí. První kolona (jízdecky pluk) 3. jízdecké divise byla napadena přední jízdeckou brigádou 7. jízdecké divise a odražena. Když druhá kolona 3. jízdecké divise (2 jízdecké pluky) dorazila na bojiště, byla napadena celou 7. jízdeckou divisí. Druhá kolona, nejsouc ještě úplně rozvinuta k nájezdu, byla po zdařilém útoku 7. jízdecké divise zaknána zpět. Třetí kolona 3. jízdecké divise (1 pluk jízdy) dosáhla bojiště několik minut po ústupu druhé kolony a vidouc přesilu, obrátila se bez boje k Velké Byteši. Celá 3. jízdecká divise, jsouc poražena a pronásledována 7. jízdeckou divisí, ujížděla k Velké Byteši. Mezi Enkenfurtem a Velkou Byteší podařilo se strojním puškám a jízdné dělostřelecké divisi 3. jízdecké divise, sesílenými pěchotou a polní baterií (3. jízdecké divisi od 4. pěší divise přidělených) pronásledování 7. divise zastaviti. Tato, jsouc zadržena v dalším pronásledování 3. jízdecké divise, odtáhla k Osové Bytyšce. Dorazivši pozdě večer do tohoto místa, zůstala zde na noc. Třetí jízdecká divise, ustupujíc k Velké Byteši, musela se této vyhnouti. Pozdě odpoledne dorazil tam totiž předvoj 1. armádního sboru (plukovník Gottl se 3 prapory pěchoty a 1 polní baterií 46. pěší divise zemské obrany) a uvítal ustupující 3. jízdeckou div. střelbou. Vyhnuvši se Vel. Byteši jižním směrem, dosáhla 3. jízdecká divise v noci Krokočína a okolních dědin, kde nocovala. Tamtéž dorazila pozdě v noci přidělená pěchota, strojní pušky a dělostřelectvo. Nocovací stanice byly chráněny proti severu a severozápadu předními strážemi. První armádní sbor dorazil 9. září večer po namahavém pochodu se 46. pěší divisí Křižinkova a Katova, s 12. pěší divisí Svatoslavi a Deblína, kde nocovaly. Předvoj 46. pěší divise, který dorazil pozdě odpoledne do Velké Byteše, nocoval v tomto městě.

Dne 9. září večer navrátilo se velitelství IV. armády (severní nepřítel) z bojiště do Křižanova a vydalo odtud tyto rozkazy pro 10. září: 1. armádní sbor postoupí 10. září přes Velkou Byteš proti Vladislavě, 7. jízdecká divise podporuje postup 1. armádního sboru. Počátek postupu těchto vojsk v 5 hodin ráno. 9. armádní sbor shromáždí

se v 5 hodin ráno za svými předními strážemi a postoupí o 7. hodině dopolední přes Rudíkov proti Vladislavě; postup tohoto armádního sboru měl proto počíti teprve v 7 hodin, aby současně vstoupil do boje proti nepříteli se vzdálenějším 1. armádním sborem.

Velitelství jižního nepřítele použilo noci z 9. na 10. září ku změně rozložení podřízených vojsk: 13. pěší divise měla obsaditi čáru Budišov—Budikovice a zabrániti v tomto území proniknutí nepřítele proti Třebíči, 4. a 25. pěší divise měly se v noci soustřediti mezi Jinošovem a Holubí Zhoří, a sice 4. pěší divise východně, 25. pěší divise západně prorvy potoka mezi Jasenicemi a Naloučany. U všech divisí měly se obsazené posice sesíliti zákopy a vesnice připraviti k obraně. 4. a 25. pěší divise měly se obrátiti proti 1. armádnímu sboru. Sborovou zálohu 2. armádního sboru (jižní nepřítel) tvoří 1 pěší pluk 13. pěší divise, který měl již 10. září večer doraziti do Pyšela, kam byla poslána též 3. jízdecká divise. Tato měla 10. září u Rudy krýti levé křídlo 25. pěší divise. Dle zpráv o nepříteli, které ještě v noci velitelství jižního nepřítele dojdou, rozhodne toto, má-li se 10. září přejíti z obranných posic k útoku. V tom případě měla 13. pěší divise poslati oddíly, kterých v obranné čáře mezi Budišovem a Budikovicemi mohla postrádati, přes Tasov k podporování postupu 25. pěší divise.

Aby rozkaz 2. armádního sborového velitelství (jižní nepřítel) v noci mohl býti proveden, musela se 25. pěší divise dáti v 11 hodin v noci na pochod po silnici z Rudíkova přes Budišov do Tasova, kde obsadila nakázané posice. 3. jízdecká divise obdržela rozkaz, pro operace na 10. září určené, 9. září večer východně Tasova v nočních stanovištích. Na základě tohoto rozkazu vydalo se velitelství 3. jízdecké divise s 10. jízdeckou brigádou v noci přes Tasov po silnici do Budišova, kam dorazili 10. září ke 4. hodině ranní. 17. jízdecká brigáda této divise byla v noci z 9. na 10. září ponechána v Krokočíně a okolí, aby přišla k odpočinku. Následkem těchto nočních pochodů nepřišla 25. pěší divise vůbec k nočnímu odpočinku, 10. jízdecká brigáda málo. — 10. září z rána stálo 4. a 25. pěší divise v přidělených a opevněných posicích mezi Jinošovem a Tasovem, majíce hluboké údolí Oslavy v zádech. Šířka opevněné fronty obnášela 10 km. 4. pěší divise byla opevněna mezi Jinošovem a Jasenicemi, 25. pěší divise mezi Jasenicemi a Lhotkou (severovýchodně Tasova). Poněvadž levé křídlo této posice mohlo býti nepřátelským 9. armádním sborem ohroženo, obsadil 24. pěší pluk zemské obrany (13. pěší divise), který nocoval v Pyšelu, Dolní Heřmanice a výšinu Bačatku jižně Rudy. U této dědiny postavila se též 3. jízdecká divise k ochraně levého boku 25. pěší divise. 10. a 17. jízdecká brigáda této divise spojily se časně z rána v Tasově. Hlavní síla 13 pěší divise, sesílivši v noci z 9. na 10. září opevnění na návrších severně Trnavy a Budikovic, očekávala na nich postup nepřítele.

Asi v 7 hodin ráno počal na silnici z Velké Byteše k Tasovu boj mezi v zákopech stojící 25. pěší divisí jižního nepřítele a 46. pěší

divisí 1. armádního sboru severního nepřítele. 91. pěší brigáda 46. pěší divise bojovala u Tasova a 92. pěší brigáda této divise postupovala u Jasenice proti zákopům 25. pěší divise. — 12. pěší divise 1. armádního sboru, nucena dříve v jedné koloně projíti lesy z Velké Byteše k Jinošovu, napadla 4. pěší divisi jižního nepřítele ve dvou směrech. Hlavní voj 12. pěší divise útočil na obsazený Pucov, 3 prapory 57. pěšího pluku s 1 baterií polních děl postupovaly jako levá kolona 12. pěší divise proti návrším mezi Pucovem a Jinošovem.

Jakmile velitelství 1. armádního sboru zvědělo, že přední voje obou podřízených pěších divisí jsou v boji s nepřítelem, nařídilo všeobecný útok celého armádního sboru na nepřátelská postavení.

Velitelství jižního nepřítele se dle došlých zpráv přesvědčilo, že 25. pěší divisi nehrozí prozatím žádný nepřátelský útok v levém boku. Tento byl chráněn obranným postavením 24. pěšího pluku zemské obrany (13. pěší divise) u Dolních Heřmanic a na hoře Bačatce (jižně Rudy), kde zabránil s úspěchem postupu nepřátelské kolony plukovníka Schöna. Oddíly 24. pěšího pluku zemské obrany na hoře Bačatce byly sesíleny strojními puškami a k boji karabinami sesednutými jezdci 3. jizdecké divise.

Aby Bačatku dostalo do svých rukou, nařídilo velitelství IV. armády 7. jízdecké divisi, podporovati útok kolony plukovníka Schöna a ohroziti levý bok 25. pěší divise. 11. jízdecká brigáda 7. jízdecké divise provedla útok proti Bačatce, byla však v 7 hodin 45 minut dopoledne s velikými ztrátami odražena. 20. jízdecká brigáda této divise, vidouc porážku 11. jízdecké brigády a opevněná nepřátelská postavení na hoře Bačatce, ustoupila do lesa severně Rudy, kam se uchýlila též 11. jízdecká brigáda po nezdařeném útoku. Na základě tohoto vítězství rozhodlo se velitelství 2. armádního sboru (jižní nepřítel) k postupu s levým křídlem a k současnému soustředění silnější zálohy u Lhotky. 3. jízdecká divise obdržela rozkaz dosáhnouti silnice vedoucí z Velkého Meziříčí do Velké Byteše a přerušiti tak spojení mezi nepřátelským 1. a 9. armádním sborem; tento stál západně Oslavy. 4. pěší divise obdržela rozkaz sesíliti zálohu u Lhotky 1 pěším plukem a 2 bateriemi polních děl. Svoje postavení mezi Jasenicí a Jinošovem měla 4. pěší divise houževnatě brániti. 25. pěší divise, zálohami u Lhotky sesílená, měla směrem k Velké Byteši proraziti do pravého boku a zad 1. armádnímu sboru. Na základě tohoto rozkazu postoupila 25. pěší divise mezi Jasenicí a Holubí Zhoří k útoku; tento byl však rovnocennými nepřátelskými silami brzo zadržen. Divise těžkých houfnic severního nepřítele přidělená 46. pěší divisi otevřela střelbu proti postupující 25. pěší divisi a udržela tak posice pravého křídla 46. pěší divise, proti kterému byl veden hlavní útok vojsk jižního nepřítele. Nemohouc k Velké Byteši proraziti, rozhodla se 25. pěší divise k ústupu do dřívějších posic. Od Rudy bylo v ten čas slyšeti prudkou střelbu a velitelství 25. pěší divise, obávajíc se ohrožení levého boku od Rudy, nakázalo podřízeným oddílům obsazení dřívějších obranných postavení. Tato střelba pocházela ze srážky 2 praporů 3. pěšího pluku (severní

nepřítel), které na silnici u Rudy hleděly zameziti postup 3. jízdecké divise (jižní nepřítel). Této přispěchal na pomoc 4. pěší pluk (záloha 25. pěší divise) a ve spojení s tímto plukem podařilo se 3. jízdecké divisi zatlačiti nepřítele až na křižovatku blíže dvoru Křepetova, jihozápadně Osové Bityšky. 7. jízdecká divise (severní nepřítel), která měla u Enkenfurtu podporovati 46. pěší divisi proti levému křídlu 25. pěší divise, se těchto bojů nesúčastnila. Boj západně Velké Byteše trval až do 10. hodiny dopolední.

Mezitím útočila 12. pěší divise severního nepřítele (1. armádní sbor) na postavení 4. pěší divise. V 8 hodin 30 minut dopoledne dal divisionář polní podmaršálek Böhm-Ermolli povel k útoku. 3 prapory pěchoty a 3 baterie polních děl útočily pod velením generálmajora Altmanna na Pucov, generálmajor Rechbach se 7 prapory pěchoty a 2 bateriemi polních houfnic na návrší mezi Pucovem a Jinošovem. Plukovník Gologurski se 3 prapory pěchoty a 1 baterií polních děl napadl návrší jihovýchodně Jinošova. 4 pěší prapory, 4. pěší divise bránily Pucov a nejbližší okolí, Jinošov a okolní výšiny byly obsazeny 3 prapory pěchoty, 4 pěší divise a 5 praporů této divise stálo na pravém křídle jihovýchodně Jinošova. Rozkazu velitelství 1. armádního sboru, poskytnouti pomoci 46. pěší divisi u Tasova odražené, nemohla 12. pěší divise již vyhověti; její oddíly byly již zapleteny v boj se 4. pěší divisí. 46. pěší divisi se v té době odlehčilo, protože proti ní postupující 25. pěší divise v postupu byla zadržena a donucena ustoupiti na dřívější stanoviště. 46. pěší divise, využivši příznivé situace, přešla ihned k útoku na ustupující 25. pěší divisi. Zvláště 91. pěší brigádě 46. pěší divise bylo možno postupovati až do 11. hodiny dopolední. V tu dobu dorazil 81. pěší pluk se 2 bateriemi (jižní nepřítel), který byl na rozkaz velitelství 2. armádního sboru poslán jako sborová záloha ke Lhotce, za pravé křídlo 25. pěší divise. Velitelství této divise, jsouc již zpraveno o úspěchu 3. jízdecké divise a 4. pěšího pluku ve srážce u Rudy, nařídilo 81. pěšímu pluku a oběma bateriím postoupiti z Jasenice přímo směrem k Velké Byteši. Pomocí této posily podařilo se pravému křídlu 25. pěší divise přinutiti levé křídlo 46. pěší divise k ústupu. V krátké době na to musela celá 46. pěší divise se vydati útoku, poněvadž též pravé její křídlo bylo napadeno 3. jízdeckou divisí, jejíž jedna jízdecká brigáda sesedala s koní, súčastníc se střelbou boje. Celá sesílená 25. pěší divise přešla ihned k protiútoku. Protiútok byl podporován silnou dělostřelbou: 4 bateriemi polních děl a 2 bateriemi polních houfnic 25. pěší divise, 3 bateriemi těžkých houfnic této divisi přidělených a 3 bateriemi polních děl, které 13 pěší divise poslala 25. pěší divisi na pomoc. Tyto 3 baterie otevřely střelbu za frontou 25 pěší divise proti ustupující 46. pěší divisi, kdežto ostatních 9 baterií 25. pěší divise pálili z návrší u Lhotky na ustupující 46. pěší divisi. 25 pěší divise a 3. jízdecká divise byly v rychlém postupu, hledíce vítězství nad 46. pěší divisí využíti pronásledováním jejím. Mezi 11. a 12. hodinou dopolední došel náhle velitelství obou postupujících divisí rozkaz

velitelství 2. armádního sboru, pronásledování zastaviti a obrátiti se k ústupu.

Příčinou tohoto, pro velitelství 25. pěší a 3. jízdecké divise v prvním okamžiku nepochopitelného rozkazu, byly události, které se odehrávaly na bojišti západně Oslavy. Před frontou 13. pěší divise (jižní nepřítel), která měla nepříteli zabrániti postup k Třebíči, panoval z rána 10. září úplný klid. Poněvadž došla velitelství 13. pěší divise mimo to od vyzvědačských oddílů zpráva, že silnější nepřátelská kolona jest pozorována v pochodu na východ, domníval se divisionář, že naproti 13. pěší divisi stojící nepřátelská oddělení se obrátila s hlavní silou proti levému boku 25. pěší divise; divisionář se dále domýšlel, že nepřítel hledí 13. pěší divisi zaměstnávati jen slabými oddíly, poněvadž před frontou její se z rána ukazovaly jen slabé nepřátelské oddíly. Na základě výše uvedené zprávy vyzvědačských oddílů a vlastního názoru rozhodl se proto velitel 13. pěší divise ponechati mezi Budišovem a Budikovicemi jen 3 prapory pěchoty a spěchati levému křídlu 25. pěší divise, které dle jeho úsudku bylo ohroženo, s hlavní silou 13. pěší divise k Tasovu na pomoc. Divisionář, rozhodnuv se k tomuto činu, nakázal generálmajorovi Fabriziimu odtáhnouti s podřízeným vojskem z Trnavy k Tasovu. Generálmajor Fabrizii odtáhl v 6 hodin ráno k Tasovu, kam před 7. hodinou dopolední následoval na rozkaz divisionářův též generálmajor Madlé se svými oddíly. Mezi tím, co obě kolony opustivše opevněné posice mezi Budišovem a Budikovicemi, šly na pomoc 25. pěší divisi k Tasovu, chystal se generál pěchoty z Rummerů s celým 9. armádním sborem k útoku na posice jižního nepřítele mezi Budišovem a Budikovicemi. Tyto posice byly obsazeny jen 3 prapory pěchoty 13. pěší divise. Že nepřátelská obranná čára mezi Budišovem a Budikovicemi jest jen slabě obsazena a že hlavní síla 13. pěší divise táhne k Tasovu, zvěděl velitel 9. armádního sboru včas od svých vyzvědačských hlídek. Pro útok na nepřátelská opevnění vydal generál pěchoty z Rummerů tento rozkaz: Pátá pěší divise postoupí proti kopci Horka u Pyšela, desátá pěší divise vpadne přes Rudíkov směrem ku Kojetínu a Smrku nepříteli v levý bok. Pátá pěší divise, polní podmaršálek Dembicki, dala se na pochod v 2 kolonách proti Pyšelu a sice 10. pěší brigáda, generálmajor Zerbs, podél dráhy z Rudíkova k Pozdětínu, 9. pěší brigáda, generálmajor Schwerdtner, přes Kamenné přímo k Pyšelu.

Slabé přední stráže 13. pěší divise nemohly útoku 5. pěší divise na dlouho zdržeti a ustupovaly ve stálém boji. Ohlášení velitele předních stráží o útoku nepřátelské přemoci nedošlo v čas ani velitelství 13. pěší divise, které bylo již na pochodu k Tasovu, ani velitelství 2. armádního sboru (velitelství jižního nepřítele). Proto nemohly býti ustupující přední stráže v čas čerstvými oddíly sesíleny. Pátá pěší divise (severní nepřítel) vidouc v dálce 13. pěší divisi jižního nepřítele v bočním pochodu směrem k Budišovu, otevřela proti ní střelbu z děl. Třináctá pěší divise, střelby neopětujíc, táhla dále na pomoc levému křídlu 25. pěší divisi k Tasovu. Oddíly generálmajora Fabrizii 13. pěší divise dorazily před 9. hodinou k Tasovu a podporovaly ihned střelbou 3 polních baterií

postup 25. pěší divise proti nepřátelské 46. pěší divisi. Pěchota generálmajora Fabrizia zasáhla pod jeho velením v boj u Dolních Heřmanic, kde podporovala 24. pěší pluk zemské obrany proti oddílům zeverního nepřítele. Asi v té době dorazil generálmajor Madlé, na pochodu k Tasovu, s druhou kolonou 13. pěší divise k Náramči. Jsa u této dědiny napaden 5. pěší divisí severního nepřítele, musel pochod k Tasovu přerušiti a obrátiti se proti útočící 5. pěší divisi. Jen s tíží bránil se generálmajor Madlé se svými oddíly proti nepřátelské přemoci.

Velitelství IV. armády učinilo si, na základě hlášení do 8 hodin 45 minut dopoledne došlých od podřízených vojsk správný obraz o celé bitevní situaci. Proto obdrželo velitelství 9. armádního sboru rozkaz od armádního velitelství pro postup 9. armádního sboru směrem k Velké Byteši. Na základě tohoto rozkazu obrátila se 5. pěší divise proti Kamenné a Tasovu, 10. pěší divise proti kopci Horka jihozápadně Pyšela. Touto změnou postupu byl jižní nepřítel ohrožen v zádech. Postup 5. a 10. pěší divise těžko zdržovala ustupující kolona generalmajora Madlého a 3 pěší prapory 13. pěší divise, které byly nepřátelskou přesilou z dřívějších svých posic mezi Budišovem a Budikovicemi tlačeny k jihu a k jihovýchodu.

Velitelství jižního nepřítele dozvědělo se teprve o 10. hodině dopolední o nebezpečí, které jeho vojsku hrozí od 9. armádního sboru v levém boku a v zádech posic vojsk jižního nepřítele. Se stanoviště štábu velitelství jižního nepřítele bylo již v tu dobu viděti dalekohledem postup nepřátelských kolon od Budišova směrem ku Kamenné. Byla to nepřátelská 5. pěší divise, která dle rozkazu velitelství devátého armádního sboru obrátila se k Tasovu do zad u tohoto místa bojujících oddílů jižního nepřítele. Velitelství jižního nepřítele nevědouc ještě o postupu 10. pěší divise (severní nepřítel) proti kopci Horce, nařídilo ústup podřízeného vojska k Budišovu, Horce a Studenci. 3. jízdecká divise měla ustoupiti k Budišovu, 13. pěší divise na návrší u Mihonkovic (východně Budišova), 25. pěší divise na kopec Horku a 4. pěší divise přes Náměšť k Studenci. Ústup měl počíti na levém křídle. V 10 hodin 10 minut dopoledne byly rozkazy k ústupu odeslány a velitelství 2. armádního sboru (jižní nepřítel) odjelo napřed na kopec Horku, aby tam přehlédlo posice k další obraně. Sotvaže štáb 2. armádního sboru kopce Horky dosáhl, objevil se nepřátelský přední voj 10. pěší divise na západním úpatí Horky. Důležitý rozkaz, velitelstvím 2. armádního sboru k ústupu vydaný, potřeboval dlouho k provedení. Rozkaz účinkoval zvláště na velitelství 3. jízdecké a 25. pěší divise, sesílené oddíly 13. pěší divise, podivně. Tyto divise zvítězivše nad nepřátelskou 46. pěší divisí, hodlaly právě ji pronásledovati. Události, které se mezitím v zádech a v boku těchto vítězných oddílů odehrávaly, poučily velitelství 3. jízdecké a 25. pěší divise o nebezpečí, které jim hrozí. Nepřátelská 5. pěší divise dosáhši území u Tasova, zmocnila se v poledne po krátkém boji této dědiny. Od Tasova počala 5. pěší divise ihned střelbu proti levému boku oddílů generálmajora Fabriziia u Dolních Heřmanic a proti zádům 3. jízdecké divise a 25. pěší divise mezi Lhotkou a Holubí Zhoří.

Vrchní vedení manevrů mělo 10. září v 9 hodin 30 minut dopoledne svoje stanoviště na návrší východně Holubí Zhoře. Na základě došlých hlášení severního a jižního nepřítele o průběhu boje bylo vrchním vedením manevrů možno učiniti si správný obraz o situaci obou protivníků. Dle došlých zpráv mezi 10. a 12. hodinou dopolední bylo obklíčení vojsk jižního nepřítele divisemi severního nepřítele skoro neodvratné. Nechtíc přímo zasáhnouti v rozkazy obou nepřátelských velitelů, hledělo vrchní vedení manevrů pomocí doručených rozkazů představených velitelství (pro jižního nepřítele armádní velitelství v Bejdově n. Dyjí, pro severního nepřítele vrchní armádní velitelství v Nymburku) obou zápasících nepřátelských vojsk zjednati zase bitevní situaci, která by se přibližně zase rovnala skutečnému průběhu boje. Proto byl velitelství severního nepřítele doručen tento rozkaz vrchního armádního velitelství v Nymburku (prostřednictvím vrchního vedení manevrů): „Vlastní I. a II. armáda dosáhne dnes 10. září území Týn n. Vltavou, Třešť. Zítra 11. září očekává se rozhodná bitva s hlavní nepřátelskou silou. Čtvrtá armáda musí býti připravena, že 9. armádní sbor bude odvolán k přímé podpoře II. armády v západním směru. Proto nemá 9. armádní sbor s předními voji dnes, 10. září, již překročiti silnici z Náramče přes Budišov k Tasovu vedoucí.“ Tímto rozkazem byl 9. armádní sbor zadržen v dalším postupu v zádech jižního nepřítele. Velitelství jižního nepřítele byl doručen tento rozkaz armádního velitelství v Bejdově n. Dyjí (prostřednictvím vrchního vedení manevrů): „Vlastní hlavní síla bude dnes, 10. září, večer připravena k zahájení válečných operací v území mezi Jemnicí a Českými Budějovicemi. Zítra, 11. září, očekává se rozhodná bitva s nepřátelskou hlavní silou. Druhý armádní sbor zítra, 11. září, ať hledí udržeti území Náměšť—Pyšely—Vladislava a zabrániti dalšímu proniknutí nepřátelských sil, které proti němu stojí.“ Následkem tohoto rozkazu musely všechny oddíly 2. armádního sboru (jižní nepřítel), jsouce východně Oslavy, ustoupiti za tuto říčku. Druhému armádnímu sboru bylo umožněno, poněvadž nepřátelský 9. armádní sbor nesměl překročiti silnici z Náramče přes Budišov k Tasovu, soustřediti svoje oddíly mezi řekou Jihlavkou a Oslavou. Těmito rozkazy vrchního vedení manevrů byla pro oba nepřátele zjednána pro další průběh manevrů úplně nová situace.

Na základě uvedeného rozkazu vrchního armádního velitelství v Nymburku nařídilo velitelství IV. armády (severní nepřítel) 9. armádnímu sboru zastavení postupu přes uvedenou silnici. Poněvadž 5. i 10. pěší divise před vydáním rozkazu postoupily přes udanou silnici, nařídilo velitelství 9. armádního sboru oběma podřízeným pěším divisím ústup. Pátá pěší divise ustoupila do krajiny kolem Hodova, 10. pěší divise do území Rudíkov – Oslavičky.

Přerušení boje se strany jižního nepřítele, ústup jeho oddílů s bojiště a soustředění jich mezi řekou Jihlavkou a Oslavou událo se takto: Mezitím co 4. pěší divise jižního nepřítele provedla ústup bez velkého obtěžování se strany nepřítele do území mezi Vicenicemi a Zňátkou, musela 13. a 25. pěší divise přestáti těžké boje s oddíly

severního nepřítele, nežli dorazily pozdě v noci do posic jim 2. armádním sborovým velitelstvím určených. Nejtěžší boje při ústupu přestály ony oddíly jižního nepřítele, které bojovaly severně Tasova a postupovaly za ustupující 46. pěší divisí severního nepřítele. Byla to 25. pěší divise a části 13. pěší divise, které ve spojení s 3. jízdeckou divisí hotovily se právě k pronásledování ustupujícího nepřítele, když od velitelství druhého armádního sboru došel jich rozkaz k ústupu. Ústup jejich byl stížen vniknutím 5. pěší divise severního nepřítele do jejich zad u Tasova a navázáním spojení této divise se 46. pěší divisí. Docílením spojení 5. a 46. pěší divise severního nepřítele v zádech výše jmenovaných divisí jižního nepřítele byl 4. pěší pluk a jiné menší oddíly pěchoty, dále dělostřelectvo 25. pěší divise, divise těžkých polních houfnic a 3. jízdecká divise úplně odříznuty od spojení s ustupujícími vojsky jižního nepřítele. Pěchotě a dělostřelectvu podařilo se probiti se k jihu přes Tasov a ustoupiti přes Oslavu na jih, kde podařilo se jim spojiti se s 2. armádním sborem.

Hůře vedlo se 3. jízdecké divisi. Poněvadž v boji karabinami musela sestoupiti s koní, trvalo delší dobu nežli dosáhli opěšalí jezdci opodál pod ochranou jízdeckých oddílů stojících koní. Jedna jízdecká brigáda 3. jízdecké divise zkoušela se u Tasova probiti ve spojení s jízdním dělostřelectvem k jihu; po nezdařeném útoku byla však rozhodčím poslána na sever zpět. Velitelství 3. jízdecké divise podařilo se zatím zachytiti rozkaz velitelství nepřátelské IV. armády adresovaný na velitelství 9. armádního sboru. Na základě tohoto rozkazu mohlo si učiniti obraz o nepříjemné poloze 3. jízdecké divise, která by při opětném útoku na Tasov a okolní výšiny narazila na odpor celého 9. armádního sboru. Mužstvo i koně 3. jízdecké divise byli dlouhým pochodem a bojem unaveni, od 9. září z rána beze všeho spojení s vlastním vozotajstvem a část divise bez nočního odpočinku z 9. na 10. září. Poněvadž s unaveným mužstvem a koňstvem nebylo radno nasaditi zase druhou noc k objetí křídla nepřátelských vojsk a prosekání se celým 9. armádním sborem na jih za Oslavu mohlo býti spojeno se zničením celé 3. jízdecké divise, rozhodlo se velitelství této nocovati v zádech vojsk severního nepřítele. Tak mohlo dopřáti několik hodin nutného odpočinku znavené divisi a 11. září se pokusiti o objetí nepřátelského křídla. Proto se obrátila 3. jízdecká divise k Velkému Meziříčí, kam dorazila mezi 5. a 6. hodinou odpolední. Po delším, strážemi chráněném odpočinku, rozhodlo se velitelství 3. jízdecké divise nocovati v polích poblíže Velkého Meziříčí. Poněvadž scházelo potravy pro mužstvo a píce pro koňstvo a rekvisice v míru dovolena není, obrátilo se veliteství 3. jízdecké divise na vrchní vedení manevrů s prosbou, aby vozotajstvo této divise bylo prohlášeno za neutrální a propuštěno z jihu nepřátelským vojskem k nocovacímu stanovišti 3. jízdecké divise. 3. jízdecká divise, dorazivši do Velkého Meziříčí, obsadila ihned telegrafní úřad, aby nepřítel nezvěděl snad pomocí telegramů o nocovací stanici této.

IV. armádnímu velitelství v Křižanově podařilo se ale přece v čas zvěděti o obsazení Velkého Meziříčí 3. jízdeckou divisí. Armádní

velitelství nařídilo 5. pěší divisi, která nocovala jen ve vzdálenosti 5 *km* jihozápadně od Velkého Meziříčí, přepadnouti v noci ve Velkém Meziříčí odpočívající 3. jízdeckou divisi. Vrchní vedení manevrů, kterému byl velitelstvím IV. armády ohlášen úmysl přepadnouti 3. jízdeckou divisi, nařídilo s ohledem na město cizinci přeplněné, aby od přepadu a nočního boje ve Velkém Meziříčí bylo upuštěno. Aby však bylo přivedeno k platnosti, že unavená a k tomu ještě nočnímu přepadu vydaná 3. jízdecká divise sotva 11. září by byla způsobilá k dalším bojům, nařídilo vrchní vedení manevrů velitelství 3. jízdecké divise, že tato se 11. září již nesmí súčastniti manevrů; neutralisování vozotajstva této divise (které bylo zajato nepřítelem) a propuštění jeho k Velkému Meziříčí bylo 3. jízdecké divisi povoleno.

Rozhodnutím vrchního vedení manevrů, že 3. jízdecká divise se nesmí 11. září již manevrů súčastniti, byl jižní nepřítel nepřítel seslaben o celou jízdeckou divisi.

Nocovací stanice severního nepřítele z 10. na 11. září byly: velitelství IV. armády v Křižanově, velitelství 9. armádního sboru v Oslavičkách, 10. pěší divise kolem Rudíkova, 5. pěší divise kolem Hodova, velitelství 1. armádního sboru v Holubí Zhoři, 46. pěší divise kolem Holubí Zhoře, 12. pěší divise kolem Náměště, 7. jízdecká divise kolem Jinošova. Nocovací stanice jižního nepřítele z 10. na 11. září byly: velitelství 2. armádního sboru v Hartikovicích, 13. pěší divise kolem Slaviček, 25. pěší divise kolem Studence, 4. pěší divise kolem Vicenic, 3. jízdecká divise (nesměla se 11. září již manevrů súčastniti) kolem Velkého Meziříčí.

Po ukončení vítězných bojů 10. září docílil severní nepřítel spojení svých vojsk. Devátý armádní sbor stál u Rudíkova a Hodova, 1. armádní sbor mezi Tasovem a Náměští, u Jinošova 7. jízdecká divise. Vrchní vedení manevrů dodalo velitelství IV. armády sdělení vrchního armádního velitelství v Nymburku, že 9. armádní sbor jest 11. září zase podřízen velitelství IV. armády, poněvadž ho k podpoře II. armády nebude již potřebí. Úmyslem velitelství IV. armády pro 11. září bylo pronásledovati ustoupivšího jižního nepřítele všemi směry k Jaroměřicím. Proto obdrželo velitelství 9. armádního sboru nařízení překročiti řeku Jihlavku mezi potokem klahovským (mezi Třebíčí a Vladislavou) a Koněšínem. Při překročení řeky Jihlavky měl 9. armádní sbor chrániti svůj pravý bok oddíly vyslanými k Třebíči. Dvanáctá pěší divise 1. armádního sboru a 7. jízdecká divise měly postoupiti k jihu východně 9. armádního sboru k Hartikovicím, chráníce svůj levý bok k Mohelnu vyslanými oddíly. Silnice Náraměč—Budišov a čára předních stráží na Oslavě měly býti 11. září překročeny v 7 hodin dopoledne. 46. pěší divise 1. armádního sboru měla jako armádní záloha se svým předvojem v 7 hodin 30 minut dopoledne doraziti do Pyšela. V též době bude velitelství IV. armády státi již na výšině u Kamenné. Úmyslem velitelství IV. armády jest dobýti výšin jižně řeky Jihlavky.

Velitelství jižního nepřítele se rozhodlo brániti výhodnou posici na výšinách jižně dráhy mezi Vladislavou a Náměští. IV. pěší divisi

bylo k obraně přikázáno území od Vicenic a Zňátky až k nižině východně dědiny Vokarce, 25. pěší divise měla přiděleno k obraně území západně této nižiny až k Studenci a k Jindřichovu Dvoru severozápadně Koněšína. Obě divise sesílily v noci zákopy svoje obranná postavení a posunuly svoje zálohy za vnější křídla. 13. pěší divise měla 11. září ve 4 hodiny ráno se postaviti jako sborová záloha na Váleském kopci západně Střebenic tak, aby mohla provésti protiútok v severním nebo v severozápadním směru.

Dne 11. září krátce po 7. hodině dopolední počal boj útokem 12. pěší divise, která překročivši Oslavu, obrátila se proti pravému křídlu jižního nepřítele. Velitelství 2. armádního sboru (jižní nepřítel) dovědělo se včas o směru postupu 9. armádního sboru severního nepřítele a muselo uznati, že protiútok na 9. armádní sbor byl by bezvýsledný, protože 9. armádní sbor obemknul již levé křídlo jižního nepřítele a ohrožoval již přechody přes řeku Jihlavku mezi Třebíčí a Vladislavou. Následkem toho byly posice jižního nepřítele severně řeky Jihlavky neudržitelné a 13. pěší divise obdržela od velitelství 2. armádního sboru v 7 hodin 30 minut dopoledne rozkaz postoupiti proti 9. armádnímu sboru k Vladislavi, aby zabránila tomuto přechod přes řeku Jihlavku a vniknutí 9. armádního sboru do levého boku a do zad jižního nepřítele. V 8 hodin dopoledne počal na levém křídle jižního nepřítele boj 13. pěší divise proti 5. pěší divisi 9. armádního sboru. V tu dobu panoval ve středu bojiště ještě úplný klid. Proto chtělo velitelství 2. armádního sboru nečinnosti severního nepřítele ve středu bojiště využíti a nakázalo 4. pěší divisi přejíti se všemi oddíly, kterých může v obranné posici postrádati, k protiútoku. Na základě tohoto rozkazu přešla 4. pěší divise z obrany k útoku a překročivši po 8. hodině dopolední Oslavu jižně Náměště, napadla oddíly severního nepřítele. Útok 4. pěší divise měl příznivý výsledek. 7. jízdecká divise severního nepřítele byla po krátkém boji donucena k ústupu na sever a oddíly 4. pěší divise začaly ohrožovati 12. pěší divisi 1. armádního sboru v zádech. Zálohy 12. pěší divise byly nuceny učiniti frontu dozadu a přejíti k obraně. Mezitím postoupila 46. pěší divise severního nepřítele na rozkaz velitelství IV. armády k útoku na nepřátelské posice u Studence a postupujíc proti nepřátelskému středu, byla v 9 hodin dopoledne rozvinuta v bitevní čáře. Současně přišlo k čilému boji na západním křídle u Jindřichova Dvoru a Vladislavy. Do 10. hodiny dopolední zasáhly všechny oddíly obou protivníků v boj. Na východním křídle nemohl ani severní ani jižní nepřítel dosáhnouti nějakých úspěchů; boj zuřil na jednom místě. Ve středu bitevních posic postupovala 46. pěší divise severního nepřítele s velikými ztrátami těžko v před. Kolem Jindřichova Dvoru burácel boj mezi 5. a 55. pěší divisí. Na nejzápadnějším křídle ustupovala 13. pěší divise jižního nepřítele, poněvadž nepřátelská 10. pěší divise vnikla s některými svými oddíly do jejích zad.

Bitva byla v plném proudu, když císař dal rozkaz k odtroubení. Signály trubačův a vystoupivších balonů rozšířily rozkaz panovníkův

po celém bojišti, střelba umlkla a císařské manevry u Velkého Meziříčí byly zakončeny.

Rakousko-Uhersko. Císařským nařízením byl zřízen generální inspektorát vojska v Sarajevě. Generálním inspektorem jmenován dosavadní velitel 15. armádního sboru v Sarajevě, generál pěchoty Marian Varešanin z Vareše. Vojenské velitelství v Zadru bylo přeměněno v 16. armádní sborové velitelství, velitelství válečného přístavu kotorského přeměněno ve velitelství 47. pěší divise. Dosavadní 47. pěší divise ve Vídni obdržela číslo 49 a její pěší brigády čísla 97 a 98. Generálnímu inspektorátu v Sarajevě podléhají 15. a 16. armádní sbor. Patnáctý armádní sbor skládá se nyní z 1. pěší divise (Sarajevo) a 48. pěší divise (Banjaluka). Šestnáctý armádní sbor složen z 18. pěší divise (Mostar), ze 47. pěší divise (Kotor) a z vojenských oddílů v severní Dalmacii.

Aby se vojenští duchovní svým nynějším černým služebním stejnokrojem nestali v poli nápadnými, zavede se pro ně štikově-šedý stejnokroj. Vojenští duchovní, kteří jsou přiděleni přímo bojujícím oddílům, dostanou ve válce koně a musí se již v míru učiti jízdě na koni. Pro tyto vojenské duchovní jsou předepsány jízdecké kalhoty, kožené kamaše a ostruhy.

Černá Hora. Ruský vojenský splnomocněnec v Cetyni, plukovník Potopov, byl v Petrohradě, kde ruské vládě předložil nové projekty pro reorganisaci černohorské armády. Projekty uchovávají se ještě v tajnosti. Tolik již známo, že černohorská armáda má obdržeti moderní ručnice a děla, automobily a řiditelné vzducholodě. Rusko nabídlo se provésti reorganisaci, nový výzbroj a sesílení černohorské armády na vlastní účet, poněvadž prý má veliký zájem na tom, aby mělo na Balkáně spolehlivého a dobře vyzbrojeného spojence. Na každý pád nebudou reorganisace a sesílení černohorského vojska ruskými penězi provedené na prospěch naší říši.

Rusko. 65. a 66. záložní pěší brigáda, které jsou ve svazku 1. kavkazského armádního sboru, byly přeměněny v armádní pěší divise a podrží stejná čísla. Tím stoupl počet armádních pěších divisí ze 45 na 47 a počet záložních pěších brigád byl zmenšen z 21 na 19. Toto sesílení kavkazského vojska bylo provedeno jako náhrada za 33. armádní pěší divisi, která při jarním napjetí mezi naší říší a Ruskem byla z Kavkazu přeložena do kyjevského vojenského okresu. Mimo to bylo proto zapotřebí kavkazské vojsko sesíliti, poněvadž opakují se stále nepokoje mezi kavkazskými domorodými kmeny a s ohledem na možné zakročení Ruska v Persii.

Velká Britanie. V tomto roce staví se 4 pancéřové bitevní lodě o 20.000 až 22.000 tunách a 6 rychlých vyzvědačských křižníků. — Vláda Nového Zeelandu nabídla Anglii peníze na stavbu jedné pancéřové bitevní lodě o nosnosti 20.000 tun. Bude-li zapotřebí, povolí Nový Zeeland ještě obnos na jednu pancéřovou bitevní loď týchže rozměrů. Australské státy: Nový Jižní Wales a Victoria nabídly též

Anglii peníze, každý na stavbu jedné pancéřové bitevní lodě o nosnosti 20.000 tun. Toto zbrojení má zjednati protiváhu australských států proti rozmachu Japonska v Tichém oceanu.

Turecko. V posledních 3 letech bylo nakoupeno 120 strojních pušek (50 soustavy Maximovy v Německu, 70 soustavy Hotchkissovy ve Francii). Šest oddělení strojních pušek jest přiděleno u 3. armádního sboru (Soluň), 8 u 2. armádního sboru (Drinopolu). Každé oddělení čítá 8 strojních pušek; 8 zbývajících strojních pušek přiděleno 2. jízdecké divisi (Drinopol). 280 strojních pušek má býti ještě objednáno, aby každá pěší divise nizamů (stálé vojsko) měla 2 oddělení.

Brasilie. Tento finančně poměrně slabý stát buduje pancéřové bitevní lodě největších rozměrů. V anglické loděnici firmy Wickers, Sons and Maxim byla spuštěna na vodu brasilská pancéřová bitevní loď „Sao Paulo" o nosnosti 19.810 tun a vyzbrojena 12 děly o ráži 30.5 *cm*. Proslýchá se, že brasilské loďstvo staví se na účet Anglie, Japonska nebo Spojených Států severoamerických a že mezi Brasilií a jedním z těchto velmocí pozůstává tajná úmluva, dle které Brasilie za války jednomu z těchto států svoje loďstvo odstoupí.

Spojené Státy severoamerické. Tajemník války předložil presidentovi republiky Spojených Států návrh na opevnění panamského kanálu, který jest spravován Spojenými Státy. Na ostrovech, které leží asi 15 námořských mil před vjezdem do kanálu v Tichém Oceanu, vystaví se 3 silné baterie a vyzbrojí se těžkými námořními děly. Jedna baterie vystaví se před vjezdem do lodní komory u Pedro Miguel. Před vjezdem do kanálu z Atlantického Oceanu a v průlomu u Culebry vystaví se po jedné trzi, na návrši El Bocho 1 baterie se 60 těžkými námořními děly. Opevnění budou státi 37·5 milionů franků. Tak stanou se Spojené Státy severoamerické neobmezeným pánem panamského průplavu.

Lodní stavby ve Spojených Státech severoamerických. Sněmovna povolila stavbu 2 pancéřových bitevních lodí, každá o nosnosti 26.000 tun. Nové lodi obdrží jména Arkansas a Nevada. Rychlost 21 námořských mil za hodinu. Délka každé lodě jest 166·1 *m*, šířka 28 *m*, ponor 8.83 *m*. Lodě jsou vyzbrojeny 12 těžkými děly o kalibru 30·5 *cm* (každá střela váží 382 *kg*, roura děla jest 15·25 *m* dlouhá) a větším počtem rychlopalných děl o kalibru 12·7 *cm* a 7·6 *cm*. — Lodě budou rozděleny v několik pro vodu neprostupných prostor, aby se loď udržela nad vodou i tenkráte, když některá neprostupná prostora minou nebo torpedem byla protrhnuta.

Mimo to vystavěly se 3 torpedové křižníky (Salem, Chester a Birmingham) o rychlosti 25 námořských mil za hodinu, uhelný parník Mars a 3 podmořské čluny (Stingray, Tarpon a Narwhal).

Spojené Státy severoamerické sesilují nyní rychlejším tempem svoje válečné loďstvo, poněvadž jsou nuceny vydržovati jedno loďstvo na obranu bohatých přístavů v Atlantickém Oceanu a druhé, které musí býti nejméně tak silné jako japonské, na ochranu svých zájmů

v Tichém Oceanu. Teprve po ukončení stavby panamského průplavu (v letech 1916—1920) zlepší se strategická posice Spojených Států, poněvadž lodě budou moci tímto průplavem v krátké době proplouti a sesíliti válečné loďstvo v jednom nebo ve druhém moři, takže nepřítel narazí na odpor spojených loďstev atlantických a tichomořských.

Čína. Čínská armáda, nově organisovaná, čítá nyní 216 praporů pěchoty, 45 škadron jízdy, 54 polních a 82 horských baterií, 16 setnin strojních pušek, 12 setnin zákopníků a 15 praporů vozotajstva. Mírový stav obnáší 5400 důstojníků a 168.000 mužů. Vojsko jest moderně vycvičeno a rozloženo většinou v Mandžursku a severních provinciích Číny.

Zvýšená činnost v japonské armádě a v japonském válečném loďstvu. Japonsko rozmnožuje svoje vojsko v Mandžursku a Korei. Sesílení japonských posádek v těchto zemích souvisí prý s postupem ruské politiky v Persii.

Vláda uzavřela s anglickými firmami Armstrongovou a Vickers Sons and Maxim smlouvu na dodání dvacetičtyř 30 5 *cm* lodních děl s lafetami pro válečné loďstvo. Každá firma dodá polovičku. Děla musí býti do 2 let dodána. Cena dodávky 600.000 liber šterlinků.

Americký vynálezce podmořských člunů John Holland vyjednává nyní s japonskou vládou o prodej plánů nového typu podmořského člunu o rychlosti 25 uzlů za hodinu.

U všech pěších divisí konají se nyní často větší pochodová cvičení spojená s bojem, aby si mužstvo zvyklo na námahy válečné.

5. dubna t. r. konaly se na střelnici Chiba v přítomnosti císařově a asi 200 důstojníků zkoušky s novým rychlopalným dělem. Zkouškám byl též přítomen náčelník generálního štábu a ministr války. Přístup na střelnici byl nepovolaným zakázán.

Počátkem dubna t. r. konala se v provincii Himeyi v přítomnosti korunního prince, šefa generálního štábu Oku a jiných vysokých generálů cvičení japonského generálního štábu.

